
BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XIV
E
19
NAPOLI

ZEGERI BERNARDI
VAN-ESPEN

Juris utriusque Doctoris

SCRIPTA OMNIA

Decem Tomis comprehensa.

Editio novissima, plurimis litteris, monumentis, passim suo loco positis, præsertim erudito in Jus vetus novum & novissimum Commentario hactenus inedito aucta & locupletata, notisque illustrata.

Opus integrum omnibus Episcopis, eorum Vicariis, & Officialibus, Ecclesiasticis, ac Laicis Judicibus, Advocatis, Patronis, Parochis, Confessariis, cæteris tam SS. Theologiæ quam Jurisprudentiæ Viris studiosis utilissimum & apprime necessarium.

JUS
ECCLESIASTICUM
UNIVERSUM

ANTIQUÆ ET RECENTIORI DISCIPLINÆ
PRÆSERTIM BELGII, GALLIÆ, GERMANIÆ
ET VICINARUM PROVINCIARUM
ACCOMMODATUM

E Sacris Scripturis, SS. Canonibus, Conciliorum tum Œcumenicorum tum Synodalium Decretis, summorum Pontificum Constitutionibus & Rescriptis, SS. Patrum sententiis, Episcoporum documentis, Principum edictis, Magistratus tam Ecclesiastici quam Civilis judiciis, & virorum Juris utriusque peritorum responsis depromptum.

AUCTORE

ZEGERO BERNARDO VAN-ESPEN

PRESBYTERO, J. U. D. SS. CANONUM PROFESSORE
IN ACADEMIA LOVANIENSI.

TOMUS OCTAVUS.

NEAPOLI.
EXPENSIS ANTONII CERVONII.

PUBLICA AUCTORITATE, AC PRIVILEGIO.

MDCCLXVI.

INDEX

CAPITUM ET PARAGRAPHORUM

COMMENTARII

IN DECRETUM GRATIANI

ET IN JUS

CANONICUM NOVUM

ET

NOVISSIMUM

Quæ in hoc Octavo Volumine continentur.

DISSERTATIO PROŒMIALIS.

BRE-

BREVIS COMMENTARIUS
IN PRIMAM PARTEM
GRATIANI

Constantem centum & unâ Distinctionibus.

Distin-

BREVIS COMMENTARIUS

IN SECUNDAM PARTEM

GRATIANI.

Hæc secunda pars Decreti Gratiani continet 36. Causas; & singulæ Causæ suas Quæstiones.

OBSERVATIONES AD TRACTATUM DE PŒNITENTIA.

OBSERVATIONES IN TERTIAM PARTEM GRATIANI DE CONSECRATIONE.

Tertia pars Decreti Gratiani inſcribitur de Conſecratione, eamque in quinque Diſtinctiones diſtribuit.

COM-

COMMENTARIUS
IN JUS
CANONICUM NOVUM.

PARS SECUNDA.

SECTIO SECUNDA

De Collectionibus Decretalium post Gratianum confectis.

DISSERTATIO

In quinque Libros Decretalium Gregorii IX.

§. PRIMUS.

DISSERTATIO HISTORICA

In Schisma Seculi XII.

OBSERVATIONES

In Canones Turonenses.

DISSERTATIO

In Concilium Lateranense III. sub Alexandro III. ejusque Canones.

OBSERVATIONES

In Canones vulgo Concilii Lateranensis III. sub Alexandro III.

DISSERTATIO

In Concilium generale Lateranense IV. sub Innocentio III.

OBSERVATIONES

In Concilii Lateranensis IV. Canones I. II. III. IV. LXVIII. LXIX. contra Hæreticos & Judæos.

OBSERVATIONES

In Canones XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. vitam & honestatem Clericorum spectantes.

OBSERVATIONES

In Canones V. VI. VII. VIII. IX. X. XI. XXVII. XXXIII. dignitatem Prælatorum, eorumque Officium & obligationem exponentes & determinantes.

In

OBSERVATIONES

In varias & notabiliores Decretales Innocentii III.

DISSERTATIO HISTORICA

In Librum Sextum Decretalium Bonifacii VIII.

DISSERTATIO HISTORICA

In Concilium Lugdunense I. sub Innocentio IV. sub cujus Concilii nomine Canones in *Sexto Decretalium* sparsim allegantur.

OBSERVATIONES

In Decreta sub nomine Concilii Lugdunensis I. allegata.

DISSERTATIO HISTORICA

In Concilium Lugdunense II. sub Gregorio X.

OBSERVATIONES

In Canones seu Decreta sub nomine Gregorii X. in Concilio Lugdunensi, in *Sexto Decretalium* relata.

DISSERTATIO

In Libros Decretalium vulgo Clementinarum.

OBSERVATIONES

OBSERVATIONES

In Clementinas super Dogmatibus, & erroribus eis contrariis.

DISSERTATIO

In Extravagantes Joannis XXII. & Communes.

§. Unicus.

COM-

C O M M E N T A R I U S

I N J U S

CANONICUM NOVISSIMUM.

P A R S T E R T I A.

De Bullis ac Decretis recentioribus Summorum Pontificum; Synodorum, & Principum.

D I S S E R T A T I O

In Jus Canonicum noviſſimum, variaſque ſpecies, adjectis nonnullis reflexionibus.

A P P E N D I X P R I M A.

DISSERTATIO ULTIMA

De Interpretibus, ſeu Commentatoribus Canonum, & Decretalium.

ELEN-

E L E N C H U S

Eorum, quæ in Octavo volumine continentur.

ZEGERI

ZEGERI BERNARDI VAN-ESPEN
IN DECRETUM GRATIANI COMMENTARIUS.

DISSERTATIO PROOEMIALIS.

§. I.

De Auctore hujus Operis, & vera ejus inscriptione & titulo.

Quid Gratianus, & quo tempore scripserit?

RATIANUM patriâ Clusinum, professione Monachum sancti Felicis Bononiensis, ex Ordine sancti Benedicti, opus suum, quod hodie vulgo dicitur, *Decretum Gratiani*, composuisse circa annum 1151. communis est opinio.

☞ Hoc opus esse istius ætatis, Glossa ad *Canonem post Appellationem caus.* 2. *quæst.* 6. non tantum observavit, sed etiam notarunt Correctores Romani in præfatione Decreto Correcto præmissa; ibi enim asseruerunt in antiquissimo exemplari Vaticano ante ipsas *Paleas* (*a*) esse hunc titulum, *Decretum Gratiani Monachi sancti Felicis Bononiensis Ordinis S. Benedicti, compilatum in dicto Monasterio anno Domini millesimo centesimo quinquagesimo primo, tempore Eugenii Papæ* III. Æram hanc compilati Decreti ut veriorem arbitratus quoque est Aubertus Myræus in Scholiis ad Henricum Gandavensem *de Scriptoribus Ecclesiasticis cap.* 49. ☜

Vera collectionis Gratiani inscriptio.

Licet titulum hunc etiam notaverint Correctores Romani, monent nihilominus: „ quod in plerisque vetustis hujus „ collectionis exemplaribus, hæc tamquam inscriptio rubris litteris posita „ sit: *Concordia discordantium Canonum*, additâ in quibusdam dictione, „ *incipit*, sine ulla Gratiani mentione „. Notat quoque Stephanus Baluzius in Præfatione ad Dialogos Antonii Augustini *de emendatione Gratiani* §. 25. eamdem inscriptionem exstare in duobus Codicibus MSS. Bibliothecæ Regiæ, & in uno S. Germani Parisiensis, & in alio Bibliothecæ Colbertinæ (*b*), necnon etiam in antiquis editionibus; asseritque nec in pristinis editionibus ex-

(*a*) Inferius §. IV. exponitur, quid eo loci per *Paleas* intelligi debeat.

(*b*) In Bibliotheca Sanctæ Genovefæ Parisiensis exstat *Decreti* manuscriptum, quod his incipit verbis, *concordia discordantium Canonum*, omisso Gratiani nomine. Codex ille videtur fuisse XIV. seculo exaratus, singulis textus paginis adjacet Glossa, sed manu alterâ & recentiori descripta est.

expressum fuisse in fronte nomen Gratiani, tametsi de re satis constaret: „ Prima, quod sciam (ait §. 28.) „ Editio Parisiensis an. 1508. *Gratiani* „ nomen in titulo habet hoc modo: „ *Decretum aureum divi Gratiani, cujus* „ *titulus talis est: Incipit Concordan-* „ *tia discordantium Canonum* „.

Vetus hujus collectionis nomen.

Et sane opus hoc jam pridem hunc titulum prætulisse, *Concordantia discordantium Canonum*, annuit quoque Innocentius III. in integra Decretali in tertia Decretalium collectione apud Antonium Augustinum titulo *de Electione cap.* 3. cujus fragmentum exstat in *cap.* 20. *eodem*. In hac enim Decretali respiciens Innocentius ad ea, quæ Gratianus tractat *Dist.* 56. Utrum filii Presbyterorum possint ad sacros Ordines promoveri; cum diversas in speciem Canonum sententias retulisset, ait: *Quidam vero ad concordiam discordantia revocantes, repugnantiam Canonum prædictorum quodam modo sopire videbantur, confitentes, &c.* ubi non obscure ad opus Gratiani, quod tunc in pretio erat, reflectit.

Sic etiam in melioribus editionibus Antonii Democharis, & Antonii Contii vox illa, *Decretum*, utpote inepta, in multitudinis vocem mutata est. Demochares, & Contius, *Decretorum Canonicorum collectanea*, inscripserunt, uti notavit Antonius Augustinus *lib.* 1. *de emendat. Gratiani, dialogo* 1. addens: „ Decretorum vero collectionem esse hanc „ nemo negaverit, non unius Decreti „ explanationem. Sic etiam dicimus „ Decretorum doctorem, non Decreti „ juris Pontificii consultum „.

Cur recte dicatur concordantia discordantium Canonum?

In Corpore juris emendato jussu Gregorii XIII. omissa quoque est in titulo hujus operis vox, *Decretum*; diciturque simpliciter: *Concordantia discordantium Canonum*: quem titulum huic operi optime convenire fatebitur, qui illius scopum & institutum attenderit.

Gratianus enim „ non tantum De„ cretis colligendis (quod Burchardus, „ Ivo, aliique præcedentes collectores „ fecerant) operam dedit; sed Ivonis „ fortasse præfatione excitatus, eo po„ tissimum incubuit, ut certis quæstio„ nibus propositis quid in utramque par„ tem ex Canonibus, qui inter se non„ numquam pugnare videbantur, dici „ posset, ipse & afferret, & explicaret; „ omniumque eorum varietatem, quæ „ speciem dissensionis habebat, *ad con-* „ *cordiam* revocaret, inquiunt Corre„ ctores Romani in præfatione „.

Non constat, unde collectioni Gratiani nomen Decreti impositum sit.

Unde nomen *Decreti* huic operi inditum sit, incertum est: verisimile admodum est, nomen illud a Gratiano ei impositum non fuisse; quandoquidem, uti supra notavimus, in veteribus libris vox *Decretum* non comparet.

Putarunt nonnulli eam vocem ex Burchardo, aut Ivone acceptam; sed monet Antonius Augustinus in citato dialogo 1. quod veteres libri Ivonis non habeant titulum *Decreti*; sed vocentur *Excerptiones Ecclesiasticarum regularum:* Burchardi vero libri veteres MSS. careant inscriptione, & in editis habeatur, non *Decretum*, sed *Decretorum libri* 20. Et Ivo *Epistolâ* 74. opus Burchardi vocat, *Collectiones Burchardi*.

Titulus Decreti cur retentus?

Interim undecumque collectioni seu operi Gratiani adhæserit inepta hæc vox *Decretum*, illud constat, adeo tenaciter ei adhæsisse, & etiamnum adhærere, ut non obstante vocis ineptitudine, quin & emendatione Pontificiâ sub Gregorio XIII. quæ huic operi titulum dedit: *Concordia discordantium Canonum*, non alio nomine appelletur, aut pene notum sit hoc opus, quam sub nomine *Decreti Gratiani*. Quapropter communi & vulgari loquendi modo me accommodans, hanc collectionem etiam *Decretum Gratiani* vocare volui, ne alias idiomate ignoto loqui viderer.

§. II.

De Operis hujus Divisione, Forma, & prima illius parte.

Pars I. quid habeat?

Opus suum Gratianus in tres principaliores partes divisit. Prima pars continet centum & unam Distinctiones, quæ totidem sunt capita, sive sectiones, quibus materiam distinctam pro-

proponit; & subjectis Conciliorum & Pontificum decretis, vel Patrum sententiis conclusiones subjungit, & si quæ in eis varietas occurrit, eam exponere studet.

Quid distinctio? Videtur Gratianus in hac, uti & in tertia parte, specialiter nomen *Distinctionum* assumpsisse; quod licet & in secunda parte Canonum apparentem discordiam in concordiam revocare intendat, tamen præcipue in hac & tertia parte, distingnendo varias locorum temporumque circumstantias, id facere satagat.

Quid in distinctionibus tractatur? In viginti primis distinctionibus tractat de origine, auctoritate, & variis speciebus Juris; idque confuse, adductis quibusdam divisionibus. Primo in Jus divinum & humanum; in naturale & positivum. Secundo in Jus scriptum & non scriptum, seu consuetudinarium. Tertio in Jus Civile & Ecclesiasticum.

Post hæc explicat præcipuas partes, e quibus Jus Ecclesiasticum constat; quæ sunt Canones Conciliorum, de quibus *dist.* 15. 16. 17. & 18. Item Decreta & Epistolæ Decretales Pontificum, de quibus tractat *Dist.* 19. Ac tandem sententiæ SS. Patrum, de quibus disserit *Dist.* 20.

Hæc ipse Gratianus paucis indicavit initio Distinctionis 21. dicens: *Decretis ergo Romanorum Pontificum, & sacris Canonibus Conciliorum Ecclesiastica negotia, ut supra monstratum est, terminantur.*

In reliquis distinctionibus de Clericis & variis eorum gradibus, dignitatibus, promotionibus, eorumque officiis ac qualitatibus in ipsis ex præscripto Apostoli in Epistolis ad Timotheum & ad Titum requisitis ample discurrit.

Hinc Gratianus initio *distinctionis* 21. verbis supra recitatis subjungit: „ Ministri vero sacrorum Canonum & „ Decretorum Pontificum sunt summi „ Pontifices, & infra Præsules, & re„ liqui Sacerdotes, quorum institutio „ est in veteri Testamento inchoata, „ & in novo plenius consummata „.

Et sub initium *dist.* 23. ait: „ Breviter, quæ inter Ecclesiastica officia „ sit differentia, demonstravimus; nunc „ a summis incipientes, & usque ad „ ultimum gradum descendentes, qualiter quisque eorum debeat ordinari, „ Sanctorum auctoritatibus ostendamus „.

Tandem ad calcem ultimæ suæ distinctionis indicat rursus, quæ præcedentibus distinctionibus tractaverit, dicens: „ Hactenus de Electione & Ordina„ tione Clericorum tractavimus, nunc „ ad simoniacorum ordinationes trans„ eamus „.

Ex his haud obscurum est, non immerito Gratianum, aliosque post ipsum Decretalium Collectores, partem hanc Gratiani a distinctione 21. usque ad distinctionem 101. quæ & ultima est, vocasse *Tractatum Ordinandorum*.

Ita Gratianus *causâ* 1. *quæst.* 7. ad calcem *Canonis* 6. remittens Lectorem ad Canonem, *Priscis igitur*, ait: *Require supra in Tractatu Ordinandorum;* manifeste indicans Canonem 1. distinctionis 55. qui incipit: *Priscis igitur*, &c. Et primæ Decretalium Collectionis auctorem ad hunc Tractatum Ordinandorum remisisse sat evidens est ex clausula finali *cap.* 9. *de Electione* dictæ primæ Collectionis.

Postquam enim actum est de Ordinatione Archiepiscopi, subjungitur hæc clausula: *Illud autem quod de Archiepiscopi consecratione, Ordinatione*, &c. *ut in Tractatu Ordinandorum*. Ex quo non obscurum est hujus Collectionis auctorem remisisse Lectorem ad *Can.* 1. *Dist.* 66. ubi hæc clausula occurrit, uti recte notavit Antonius Augustinus in notis ad citatum capitulum 9. qui & occasione hujus clausulæ monet: „ Ex „ hoc apparet, Bernardum Papiensem „ habuisse rationem Collectionis Gra„ tiani, & noluisse repetere, quæ is con„ scripsisset. Namque *Tractatus Ordi„ nandorum* appellari solet a Gratiano „ a Dist. 23. usque ad quæstionem primam sive causam conscripta „.

§. III.

De secunda parte Decreti Gratiani; item tractatu de Pœnitentia, & tertiâ parte de Consecratione.

Quid parte II. continetur? Quid causæ?

SEcunda pars Decreti Gratiani continet 36. Causas, & singulæ causæ continent suas quæstiones. Porro Causæ sunt quasi totidem hypotheses, sive casus positiones, quarum occasione varias quæstiones format & proponit, quas frequenter in utramque partem, allegatis Canonibus, discutit; suam deinde sententiam depromens.

Exempli gratiâ, Causa prima proponit hunc casum: „ Quidam habens filium, obtulit eum ditissimo Cœnobio: exactus ab Abbate, & a fratribus, decem libras solvit, ut filius susciperetur, ipso tamen (beneficio ætatis) hoc ignorante. Crevit puer, & per incrementa temporum & officiorum ad virilem ætatem, & Sacerdotii gradum pervenit. Exinde suffragantibus meritis in Episcopum eligitur, interveniente obsequio & paternis precibus; datâ quoque pecuniâ cuidam ex consiliariis Archiepiscopi consecratur iste in Antistitem, nescius paterni obsequii & oblatæ pecuniæ. Procedente vero tempore nonnullos per pecuniam ordinavit; quibusdam vero gratis benedictionem sacerdotalem dedit. Tandem apud Metropolitanum suum accusatus & convictus sententiam in se damnationis accepit „.

Hoc casu proposito septem exinde quæstiones formatas proponit.

In causis pertractandis non semper nitent ordo & claritas.

Partem hanc multo obscurius & perplexius quam præcedentem Gratianus compilavit; neque plerumque ordinis rationem, sive subsequentia cum antecedentibus connectendi occasionem annotavit.

In hac quoque secunda parte Decreti plurima intermiscet Gratianus, & diversissimâ occasione arreptâ, distinctam prorsus materiam aggreditur, & nonnunquam principali suo proposito deserto, de ea materia discurrit (*a*).

Occasione levi acceptâ ad alia transilit Gratianus.

Quâ occasione inseruerit tractatum de Pœnitentia?

Exemplum istud occurrit *causâ* 32. in qua uti & in sequentibus tractans de iis, quæ matrimonium concernunt; ad calcem *Canonis* 19. *quæst.* 3. inseruit prolixum tractatum, *de Pœnitentia*; eo quod in citato Canone incidisset mentio de pœnitentia; uti enim a pluribus notatum est, totus hic tractatus de pœnitentia per modum continui & unius discursus a Gratiano insertus fuit inter dictum Canonem 19. & Can. 20. ejusdem quæstionis. Nam uti notavit Antonius Contius in initio hujus de pœnitentia tractatus: „ In plerisque manuscriptis totus hic tractatus *de Pœnitentia* legitur uno continenteque contextu, non distinctis capitibus, ut in superioribus distinctionibus & causis, atque sequentibus „.

Idipsum notarunt Correctores Romani ad initium quæstionis 3. Causæ 33. dicentes: „ Gratianus ad explicandam hanc tertiam quæstionem multa attulit. Quam per longam tractationem, qui eum secuti sunt, in septem distinctiones diviserunt: in antiquioribus enim exemplaribus nulla est distinctionum separatio. In aliquibus vero in margine tantum est distinctio prima, secunda „ &c.

Verisimile ergo est dispertitionem per distinctiones primum in margine fuisse annotatam, ac dein in corpus esse derivatam, forsan typographorum incuriâ.

Quidquid sit de occasione hujus divisionis, hodie tractatus hic in septem distinctiones dividitur, vocaturque, *Tractatus de Pœnitentia*.

Verum cum hic tractatus omnino sit disparatus a materia, quam in secunda parte, ac notanter in hac Causa

(*a*) Si quis nosse desiderat, an quæ in Decreto Gratiani tractantur, inter se conjungi possint; adeat Florentem *Dissert. de Methodo Gratiani*, & D. Doujat, *prænot. lib.* 5. *cap.* 5. 6. 7. & 8. ibi sane agnoscet infelices fuisse eorum nisus, qui ad rectum ordinem in Gratiano inveniendum allaborarunt.

sa 32. & sequentibus tractat Gratianus, hinc illum post absolutam hanc secundam partem inferendum judicavi, & nonnullis reflexionibus illustrandum.

Quid tertia pars Decreti contineat? Tertiam partem sui operis inscripsit Gratianus *de Consecratione*: eamque divisit in quinque distinctiones, in quibus, nullo quoque pene ordine servato, agit de Ecclesiarum consecratione, Missarum solemniis, de Sacramentis, præcipue Eucharistiæ, Confirmationis, Baptismi, aliisque nonnullis ad ea reductis, uti infra in compendiosa hujus partis expositione dicetur.

§. IV.

Ex quibus potissimum constet Decretum Gratiani.

Tria genera materiarum. TRia potissimum sunt, e quibus tamquam materia conflatur Decretum Gratiani.

Primum genus. Primi quidem generis sunt Conciliorum Canones; Pontificum & Episcoporum Decreta; Patrum, aliorumque auctorum Ecclesiasticorum sententiæ, & Regum aut Imperatorum sanctiones, quæ exemplo Reginonis, Burchardi, Ivonis, aliorumque posteriorum Canonum collectorum Gratianus collegit, & per varios titulos pro diversitate materiæ distribuit: quæ omnia simpliciter sub nomine *Canonis*, sive quod idem est, *Regulæ* allegantur; & in scholis & auctoribus passim sub hoc titulo citari solent, tamesi in ipso Decreto habeantur sub nomine *Capitum* (a).

Secundum genus. Alia sunt, quæ non simpliciter sub nomine *Capitis* exprimuntur, sed additâ hac voce, *Palea*.

Quid Palea? Quid hæc inscriptio significet, non convenit inter Canonistas. Nonnulli enim credunt, hanc vocem Canonibus præfixam, ut notaretur esse paleam, id est levioris aut nullius momenti; adeoque tamquam paleam a reliquo tritico esse separandam.

Verum si quis conferat Canones hac inscriptione notatos cum iis, qui eâdem carent, comperiet, multos illorum, utilitate & auctoritate hisce præstare. Utilitas Palearum.

Verisimilius proinde apparet, Canones hac inscriptione insignitos esse quasdam additiones, non eodem tempore factas ad primam collectionem Gratiani; easque in margine primum fuisse adscriptas; quæ dein vel librariorum, vel etiam eorum, qui editioni superintendunt, aut quod frequentius olim contingebat, scriptorum incuriâ vel ignorantiâ in textum irrepserunt; idque interdum sine additamento, interdum cum additamento istius vocis, *Palea*, eâ forsan ratione, quod ut quidam credunt, additionum auctor appellaretur *Palea*. De earum origine.

Hanc opinionem verisimilem reddit, quod, monentibus Correctoribus Romanis, in antiquis exemplaribus Gratiani paucas aut nullas esse paleas observetur; adduntque in uno valde emendato exemplari capita illa, quæ paleæ inscribuntur „ apposita esse in „ margine sine ulla nota, sed non o„ mnia quæ in impressis: quamvis vi„ cissim in illo additiones aliquæ sint, „ quæ in his non habentur. In alio „ litteris perantiquis descripto, paleæ „ ipsæ recentiori scripturâ toti volumi„ ni præponuntur. In cæteris haben„ tur aut omnes aut pleræque: & par„ tim quidem cum paleæ nomine; „ partim vero sine ullo a cæteris di„ scrimine „. Quid de earum antiquitate censent Correctores Romani?

Similiter Antonius Augustinus *lib.* I. *de Emendatione Gratiani Dialogo* 2. ait: „ Sed & video in veteribus Gra„ tiani libris illa capita desiderari, & „ in Joannis Tentonici scholiis raro „ ad verba eorum aliquid adscribi. I„ ta- Quid Antonius Augustinus?

(a) Unaquæque pars Decreti conciliationes complectitur circa Canones, quos invicem Gratianus opponit: Paucæ sunt in tertia, multæ in prima & secunda: Hoc discrimen exigit natura Canonum, qui in singulis partibus collecti sunt: Nulla fere est contrarietas inter Canones in tertia parte relatos, plurimæ autem sunt contrarietates inter Canones, quos prima & secunda pars complectitur.

„ taque existimo illa capita postea adjecta fuisse. Huc accedit, quod Bernardus Papiensis nonnulla ex his in librum suum retulit, quod de Gratiani capitibus non facile invenies „.

Quid Baluzius? Monet quoque vir eruditus Stephanus Baluzius in notis ad Antonium Augustinum *pag.* 426. „ non vidisse se hoc vocabulum (Palea) in antiquis Gratiani exemplaribus manuscriptis, nisi quod aliquando, sed id tamen raro, diu postea scriptum est in notis marginalibus libro Sangermanensi adjectis. Idem vocabulum non reperitur etiam in prima editione Moguntina in fronte capitum, quæ eo nomine prænotantur in vulgatis editionibus: exstat tamen, sed non adeo frequenter ut in vulgatis editionibus, in antiqua editione Veneta. Istud vero non impedit, quin antiquitus adscriptum fuerit in libris Gratiani, cum ejus diserta mentio exstet apud Joannem Andreæ, & alios veteres Jurisconsultos „.

Paleæ non contemnendæ. Dicunt quoque Correctores Romani: „ Falsam vero esse illorum opinionem, qui eas (Paleas) contemnendas putant, ex eo constat, quod multæ & in Decretalibus, & apud vetustiores Gratiano Collectores habentur; quod suis locis (ajunt) indicabitur „.

Tertium genus rerum, quibus constat Gratiani Decretum. Tertio constat Decretum Gratiani ex propriis ipsius Gratiani verbis, quibus casus aut quæstionis positionem, vel suam circa quæstionem propositam opinionem, aut pro contraria opinione objectiones & argumenta expressit: quæ omnia non sub nomine capitis vel Canonis, sed solum sub nomine Gratiani, uti alterius cujuslibet privati scriptoris dicta, citari aut allegari solent, ut infra latius patebit.

§. V.

Decretum Gratiani prodiit plenum erratis.

Decretum Gratiani mendis & erroribus scatens. NOn tantum summâ confusione laborare opus Gratiani, sed insuper infinitis propemodum mendis & erratis repletum primitus a Gratiano evulgatum esse, nemo negaverit; ostenduntque libri duo Antonii Augustini de emendatione Gratiani, & innumeræ pene emendationes a Correctoribus Romanis appositæ. Genera erratorum compendio expressit Antonius Augustinus *lib.* 1. *Dial.* 1. „ Sæpe erratum esse video (ait) in nominibus hominum, urbium, Provinciarum, Conciliorum, & aliarum rerum .... sæpe falsæ sunt inscriptiones, & quæ Conciliorum sunt, Pontificum maximorum esse dicuntur; & quæ sunt unius Episcopi inferioris, Romano Pontifici, aut Concilio generali, vel Provinciali tribuuntur. Ex hoc genere sunt illa, quæ ex Concilio Martini Papæ, aut Adriani Papæ sumpta esse feruntur, quæ vel Martino Bracarensi, & Græcis Conciliis, vel Engelramo Episcopo, vel Adriano ad Engelramum inscribi debuerunt. Multa Gregorii, Ambrosii, Augustini, vel Hieronymi, verba esse dicuntur, quæ aut nusquam exstant, aut aliena sunt. Illa quoque ipsa, quæ inscriptiones habent veras, non recte referuntur. Sæpe enim contrarias sententias referri scimus, sæpe valde præcisas. Jam vero quæ ex Græcis fontibus manant, ex variis interpretationibus afferuntur, quasi sint aliorum scriptorum; ac sæpe aliud græce quam latine significant „.

Erratorum Genera.

Exempla singulorum in magna copia suppeditant duo illi libri Antonii Augustini, necnon notæ Correctorum Romanorum, quæ hodie in Decreto Gratiani correcto ad Gratiani loca subduntur.

Primus erratorum fons. Primus isque exundantior erratorum fons esse videtur, quod Gratianus, ex seculi sui more, non ipsa Concilia aut Regesta Pontificum, aliave sanctorum Patrum scripta revolverit & consuluerit; sed quæ in variis Canonum aut scriptorum compilationibus reperit, sine ullo discretionis examine in suam collectionem transtulerit.

Notavit id Antonius Augustinus *lib.* 1. *Dial.*

1. *Dial. 6.* Cum enim Petrus Galesius unus collocutorum dixisset: „ Apud „ Gratianum ex Theodosianis legibus „ verba referri scimus, quæ sunt Pauli „ in libris Sententiarum, & ejus interpretis Aniani: Gratianus *cap. 2.* „ *quæst. 6. cap. 22.* & aliis quinque capitibus cum ignoraret, quæ Pauli essent, quæque interpretis, omnia congessit „. Respondet Antonius Augustinus: „ Sumpsit hæc Gratianus, „ non ex ipsis fontibus, sed ex Ivonis „ Panormia, aut ex Decretis sive excerptis ejusdem „.

Itaque quidquid ab illis vel ex ignorantia, vel incuria, aut etiam interdum scienter erratum, aut commissum fuerat, in suum opus incautus retulit.

Præterea cum ætate Gratiani nondum nota esset ars Typographica, & virorum eruditorum scripta amanuensium operâ communicari ac divulgari deberent, horum imperitiâ & oscitantiâ, nonnumquam etiam audaciâ & præsumptione plurima quandoque mutabantur, aut mutilabantur, aliâve ratione corrumpebantur: & hinc manuscriptorum codicum frequens varietas.

Secundus. Cum vero nonnumquam vel manuscriptorum deesset copia, vel non vacaret, aut non luberet manuscripta inter se conferre, quâ collatione errores deprehendi potuissent, contigit, ut ex vitiato manuscripto errores ulterius fuerint propagati.

Quid de expurgatione Decreti Gratiani censuerint Canonistæ doctissimi?

Hæc aliaque errata, quibus hoc Gratiani opus scatebat, priusquam manus correctrix fuisset apposita, merito movisse videntur Antonium Augustinum *lib. 1. de Emendatione Gratiani, Dial. 1.* ut Petrum Galesium unum ex collocutoribus introduceret monentem, quod errata Gratiani attendens in veteri confirmetur opinione, qui frustra hunc scriptorem mendis purgari putet. „ Te „ vero (ait) potius hortari, & si pateris, monere non desinam, ut in eam „ tantum rem incumbas, ut meliorem „ harum regularum sive Decretorum „ collectionem edas „.

Vix dubito, quin Antonius Augustinus facile huic monito acquievisset, atque ab emendando hoc opere abstinuisset, nisi jam tum ea fuisset illius auctoritas, ut laborem non inutilem Ecclesiæ & Reipublicæ se præstiturum crederet, si illud a mendis, quantum possibile erat, repurgaret.

Ut ergo appareat, viros multum eruditos, non frustra, nec infructuose hujus operis expurgationi incubuisse & allaborasse; prius ostendam, quanto applausu & consensu opus illud, non obstante suâ confusione, non obstantibus etiam mendis erratisque non levibus, ubique pene in judiciis ac scholis publicis supra omnes præcedentes Canonum & Decretorum collectiones receptum & probatum fuerit.

§. VI.

De Receptione Decreti Gratiani præ cæteris Canonum Collectionibus.

ANtonius Augustinus relatis laudatisque variorum Doctorum collectionibus, dicit: „ Sed Gratianus eorum omnium luminibus obstruxit, multis quæstionibus & distinctionibus, „ additis ex jure civili Romanorum, „ quod tunc reviviscere cœperat, multis capitibus „.

Cæteris Collectoribus felicior fuit Gratianus.

Quin eo brevi pervenit, ut vere de Gratiano dixerit idem Antonius *lib. 1. Dial. 1.* de Emendatione Gratiani; quod licet verum esset, Gratianum nihil attulisse, quod non apud anteriores Collectores reperitur, negari tamen non posset, quin felicior fuerit cæteris Collectoribus: „ Quos in tenebris diu „ fuisse novimus, dum hic omnium „ manibus versatur, multorum interpretum illustratur lucubrationibus, refertur denique in judiciis omnibus, „ atque a Theologis non minus quam „ juris utriusque peritis in pretio haberur „. Hæc ille.

Ejus Decretum ut fons Canonum spectatur, idcirco cæte-

Et sane de jurisconsultis res per se patet; cum eorum Commentarii vix ex alio, quam ex Gratiani Decreto Canones exhibeant; illudque passim ut juris & Canonum præcipuum fontem respi-

ris collectionibus prælatum est.

respiciant. Et quia in scholis alios sibi vix prælegi Canones audiunt, dum ad forensia properant, causis Ecclesiasticis instruendis aut decidendis ex hoc Decreto Canones haurire solent. Si Theologorum, Scholasticorum quoque Commentarios, præsertim antiquiores, respiciamus, auctoritates vix alias, quam ex Gratiano petitas reperiemus; atque hinc & in his & in illis lapsus frequens, dum Gratiani suppositititias merces a veris non distinguunt, a quo nec S. Thomas omnino est immunis.

Ejus interpretes ejus judicium sine ullo examine amplexabantur.

Ulterius ea fuit Gratiani auctoritas, ut sequentes Decretalium Collectores ejus Collectionem ut Canonum Codicem seu Decretorum corpus respicerent; atque ad eam vel remitterent, vel quod opportunum sibi videbatur excerperent; parum solliciti an ea, quæ Gratianus referret, sincera essent, an mutilata vel apocrypha. Exemplis paucis hæc declarasse sufficiet.

Bernardus Papiensis auctor primæ collectionis Decretalium *lib.* 1. *tit.* 4. *cap.* 9. ait: *Illud autem, quod de Archiepiscopi consecratione, Ordinatione*, &c. *ut in Tractatu Ordinandorum.* „ Ex quo apparet, ait Antonius Augustinus in notis ad primam collectionem Decretalium *tit.* 4. *cap.* 9. „ Bernardum Papiensem habuisse rationem collectionis Gratiani, & noluisse repetere, quæ is conscripsisset: „ namque Tractatus Ordinandorum „ appellari solet a Gratiano, *a distinctione* 23. *usque ad quæstionem primam sive causam conscripta*. Interpretes quoque veteres Alanus, Vincentius, Tancredus, Laurentius, & „ cæteri cum capita illius collectionis „ referunt, semper addunt particulam, „ *supra*, perinde ac si post Gratiani „ volumen hoc adscriptum esset. Si „ quis hanc clausulam integram desideret, videat *caput* 1. *Dist.* 66. „

Quid vox supra, quid vox Extra in Decretalibus?

Et quidem in Decretalibus frequenter occurrit illa particula, *supra*, quâ indicatum voluere citationem esse in collectione præcedenti, sive superiore, id est, in Decreto Gratiani.

Collectio Bernardi Papiensis.

Hinc Bernardus Papiensis primus post Gratianum Decretalium Collector, collectionem suam ita inscripsit: *Breviarum extra*, hoc est, *Extravagantium:* eo quod præcipua Collectorum post Gratianum intentio esset colligere duntaxat, quæ extra Decretum Gratiani quasi *vagabantur*: quæ & propterea *Extravagantia* dicta sunt (*a*).

Cur Decretales post Gratianum dictæ Extravagantes?

Hanc Bernardi Papiensis mentem expressit Vincentius Hispanus, vetus Decretalium interpres, cujus hæc sunt verba apud Antonium Augustinum in notis ad primam collectionem Decretalium. „ Quia non omnia comprehendi poterant in Decretorum corpore, ut *Dist.* 19. *si Romanorum*, „ ideo Magister Bernardus Papiensis „ Præpositus hoc opus compilavit, cujus intentio est, diversa *Extravagantia* Romanorum Pontificum, & auctoritates novi & veteris Testamenti compilare sub titulis. Materia „ sunt ipsæ Constitutiones seu Decretales „ &c. Ut vel inde sat intelligi queat, qua in æstimatione apud Decretalium Collectores fuerit Decretum Gratiani.

Tanta olim fuit Gratiani auctoritas, ut de ea nemo dubitare auderet.

Neque multum erant solliciti, num per Gratianum relatum congrueret suo originali, & utrum ipsum originale esset authenticum, & non suppositiitium, aut saltem non interpolatum, modo Gratiani fide niteretur.

Exemplum sit in *cap.* 1. *de Capellis Monach.* In prima collectione ponitur Decretum sub nomine Synodi Claromontensis sub Urbano II. etsi nusquam in Synodis sub Urbano II. tale Decretum reperiatur, uti ad *Can.* 2. *cap.* 16. *quæst.* 7. notant Correctores Romani; sed satis erat a Gratiano hunc Canonem in citato Canone 2. ex illa Synodo referri.

Sic & Innocentius III. in *cap.* 11. *de*

(*a*) Cum Bernardus Papiensis an. 1190. suam Decretalium Collectionem fecit, jam anni 39. effluxerant a tempore, quo suam Gratianus ediderat; ejus Decretum totidem ab annis fere legebatur in Scholis Juris Bononiensis; unde cum jam continuo usu teneretur, Bernardus intra editionem supplementi se continuit; ejusque exemplum cæteros deinceps Collectores intra eosdem limites videtur continuisse.

ii *de Renuntiatione* utitur auctoritate Canonis 2. pseudo-Synodi (*a*) Photianæ; eo quod sub nomine Concilii legitimi Constantinopolitani eum retulisset Gratianus *cap.7. quæst.1. Can.45.*

Similiter in *cap.* 13. ii *de Judiciis*, Constitutio tribuitur Theodosio Imperatori, quæ nullâ specie ei adscribi potest; eo quod Gratianus per errorem illam Theodosio tribuisset in *Canone* 35. *cap.*11. *quæst.*1. ex more nempe illius temporis, quo non ad fontes, sed ad Gratianum recurri solebat; quod pluribus exemplis in reflexionibus, seu brevi hujus operis commentario ostendetur.

§. VII.

Unde orta sit hujus Decreti communis receptio.

Quâ ratione tanta auctoritas Decreto conciliata fuit?

Mirum alicui non immerito videri posset, quomodo opus privati Monachi, qualis fuit Gratianus, tantâ confusione compactum, tot erratorum congerie, necnon apocryphis monumentis refertum, ad eam auctoritatem & venerationem, de qua in capite præcedenti, pervenire potuerit, tantoque Doctorum tam Theologorum quam Juris peritorum consensu & applausu suscipi & laudari meruerit.

Quatuor ad auctoritatem Gratiano conciliandam contulerunt.

Quatuor potissimum ad hoc opus, præ aliis Canonum collectionibus, specialiter amplectendum, ejusque auctoritatem promovendam conduxisse a multis creditur.

Primum, methodus tractandi, & materia, quæ Decreto continetur.

Methodus, quam observavit.

Collectores enim ante Gratianum Canones Conciliorum, & Pontificum Decreta, vel SS. Patrum, aliorumque auctorum sententias simpliciter referebant. At Gratianus, cum plures Canones, aut Patrum sententias inter se in speciem discordare vidit, varias interpretandi & conciliandi rationes excogitavit & proposuit; unde & ejus opus nomen accepit *Concordiæ discordantium Canonum.*

Ad hæc varias quæstiones in utramque partem discutit, ac discussas tandem resolvit.

Porro cum sub idem tempus oriri cœpisset disciplina tractandi, quam vulgo dicimus, *Scholasticam*, quæ in argumentationibus, variisque quæstionibus in utramque partem discutiendis plurimum occupatur, non parum placuit Doctoribus illius temporis methodus Gratiani, utpote Scholasticum tractandi modum multum præferens.

Materia, quam pertractavit.

Accessit deinde ipsa Gratiani materia. Gratianus enim præ reliquis Canonum Collectoribus jure civili Romano utitur, quod tum demum in Academia Bononiensi doceri & exponi cœperat: quo titulo Academiæ illius Doctoribus, præcipue jurisconsultis, Gratiani collectio præ reliquis placuit.

Tertio quod ad diffundendam longe lateque operis famam juvit, erat Academiæ Bononiensis tum temporis nomen.

Fama Academiæ Bononiensis auctoritatem Decreti plurimum promovit.

Cum enim in illa pene sola, eâ ætate jus civile Romanorum in toto Occidente prælegeretur, ad ipsam undique juris studiosi in magno numero confluebant; qui cum a juris Ecclesiastici professoribus nihil præter Decretum Gratiani prælegi audirent, atque in illud Glossas ac Commentarios edi, illudque ut unicum sacri juris Codicem consuli, magnam indubie paulatim animis ipsorum illius existimationem instillavit.

Cumque studiorum curriculo absoluto ad proprios lares remeantes, hac circa Decretum existimatione imbuti, nihil præter Canones in eo contentos, atque Glossas & Commentarios in eosdem deprædicarent, & secum comportarent, non difficulter intelligitur, summam hoc potuisse auctoritatem operi illi apud varias gentes longe lateque conciliare, maxime accedente temporum illorum conditione, ubi sine ullo fere examine tamquam authenticum recipiebatur quidquid in Collectoribus occurrebat.

(*a*) Iste est Conventus, qui an. 879. Constantinopoli habitus est, in cujus Canones Scholia superius edidit D. Van-Espen. Exstant hæc scholia *Tom. VII. pag.* 490. hujusce editionis.

Verum Antonio Augustino verba illa: *Multas autem supra in Præfatione rationes adduxi, &c.* visa sunt Molinæi esse, non Contii.

Vindicatur Contius circa errores, quibus Decretū Gratiani liberavit.

Sed si alia, quæ jam ex Contio citavimus, cum hac nota conferantur, nequaquam obscurum erit, ea revera Contii esse, non Molinæi; uti recte advertit Franciscus Florens loco citato: & Stephanus Baluzius in notis ad Antonium Augustinum *pag.* 433. dicit, se non videre „ quâ conjecturâ ductus „ Antonius Augustinus putaverit hoc „ Scholium non esse Contii, sed Molinæi „. Quâ conjecturâ Molinæi esse putaverit, non facile est divinare; at quâ conjecturâ putaverit non esse Contii, ipse sat indicat verbis, quæ immediate subjungit. *Nihil enim*, ait, *ea de re Contius in Præfationibus edidit scripsit*.

Dum hæc scripsit Antonius Augustinus verisimiliter non aliam Contii editionem præter Antuerpiensem ann. 1570. viderat.

Monet autem Franciscus Florens loco supra citato, quod „ Præfationem „ Contii mutilaverit Antuerpiensis li„ brorum censor, qui ex ea breve „ tantum nobis fragmentum reliquit: „ qua de re merito conqueritur Con„ tius *lib.* 1. *lection. variarum cap.* „ 10. *in fine* „.

Quærit Antonius Augustinus citato *Dial.* 20. sub finem: *Quid Romani tui de Scholio Contiano censent?* Respondet Petrus Galesius collocutorum unus: „ Delenda esse illa verba, *sed* „ *illos esse suppostitios*, & quæ se„ quuntur: Multo vero magis, ait, „ eis displicuerunt, quæ postea scripsit: „ *Multas autem supra in Præfatione* „ *rationes adduxi* „. Et revera notam hanc, uti & plures alias a Contio appositas Correctores Romani sustulerunt: „ Cautius, inquit Florens, „ quam Antuerpiensis Censor, qui „ Præfationem quidem mutilavit, no„ tas vero supra citatas imperite reli„ quit, quibus idem dicebatur, quod „ in Præfatione „.

At dicit ulterius Antonius Augustinus, aut ejus nomine Petrus Galesius: „ Præ„ dicto Scholio contrarium Scholium „ Contius, *cap.* 11. *dist.* 22. addi„ dit; cum occasione Epistolæ De„ cretalis Anacleti ponitur hoc Scho„ lium: Scio quosdam istorum Pon„ tificum a Petro proxime sequentium „ Decretales falsi insimulare, sed ma„ jorem ab his probationem require„ rem; cum & in omnibus quotquot „ exstant Canonum corporibus, ab I„ sidoro ex libro Damasi Urbis Ro„ mæ Episcopi collectis, hæ reperian„ tur „.

Contius eruditior Democharē Gratiani altero emendatore.

Hoc Scholium in editione Contii Antuerpiensi anni 1570. adscribitur Contio; sed monet hîc rursum Franciscus Florens: „ Contii editioni no„ tas ex editione Democharis plures „ admixtas fuisse in editione Antuer„ piensi absque delectu, ita ut non „ raro inter se pugnantia inferantur: „ non enim eadem semper fuit sen„ tentia Democharis, quæ Contii, qui „ Contius longe eruditior, & ingenio„ sior erat „.

Hîc per transennam observare licet, quomodo imperiti, & incauti nonnulli Censores interdum ipsa opera vel corruperint aliquid addendo, vel aliqua, quæ ipsis displicebant, delendo.

Fatendum est hos Correctores, signanter Antonium Contium, non exiguam & inutilem operam in emendatione Decreti Gratiani impendisse; nihilominus & illud fatendum, quod post omnem ipsorum laborem adhuc innumera pene essent emendanda & corrigenda.

Cæterum Præfationis Antonii Contii ad Decretum Gratiani, cujus sæpe hoc capite meminimus, & a Censore Antuerpiensi pro majori parte truncatæ fragmentum magnum præfixum habetur *tomo 4. Operum Caroli Molinæi ultimæ editionis Parisiensis anni* 1681. eoque continetur judicium Contii de Epistolis Decretalibus primorum Pontificum.

Contius Gratianum in quibusdā emendat simul & excusat.

Ex hoc Præfationis fragmento patescit hujus viri non modica juris notitia & eruditio: atque postquam candide fassus est, se nolle improbe Gratianum ipsum ab omni reprehensionis ansa &

occasione vindicare: „ Candide, inquit, „ in medium conferam ea, in quibus „ nobis vel dormitasse, vel non satis „ ex fide quæ receperat explorasse, aut „ perfecisse videri possit: ita tamen ut „ culpâ vel potius seculi sui errore, ac „ profundâ rerum caligine prolapsum „ interpretari maluimus, quam dolo „ aut aliquâ Pontificibus Romanis as„ sentandi ambitione „.

Ejus judicium de pseudo-Decretalibus Isidori.

Post hæc subjungitur: „ Hujus autem „ generis sunt Epistolæ primorum Ro„ manæ Urbis Pontificum, Clementis, „ Lini, Cleti, Anacleti, & sequentium „ usque ad Silvestrum, & deinceps „ usque ad Siricium, quas multo post „ tempore a nebulonibus quibusdam con„ fictas & concinnatas certioribus mihi „ videor indiciis, quam quisquam hacte„ nus deprehendisse „.

„ Primo quod barbariore phrasi, aut „ stylo, aut compositione deteriore sint „ conscriptæ, quam ferret illorum tem„ porum conditio; cum præsertim Leo„ nis primi, Gelasii, Innocentii, Cæ„ lestini, & cæterorum, quorum vera „ scripta exstant, Epistolæ longe illis „ sint elegantiores, latiniores, religio„ siores. Secundo quod loci Scripturæ, „ qui in illis allegantur, ex nova Hie„ ronymi translatione, quæ nondum ex„ stabat, & quam nec ipse Hieronymus, „ nec alius ejus temporis scriptorum „ Catholicorum allegare tum ausus est, „ vigente adhuc septuaginta interpretum „ translatione. Et quomodo eam citare „ potuerunt antequam esset? Tertium „ & vehementissimum indicium est, „ quod plerumque illic constituuntur & „ decernuntur, quæ longo post tempore „ primum ab Imperatoribus constituta, „ vel posterioribus Synodis fuerunt in„ ducta. Unum autem pro omnibus „ insigne exemplum in medium profe„ ram. Eleutherio uni ex illis Ponti„ ficibus Gratianus affingit *Can. judi„ cantem cap.* 30. *quæst.* 5. quod & in „ primo tomo Conciliorum legitur in „ integra ipsius Julii Epistola. Atqui „ illa sunt legis Constantini verba (qui „ plus centum annis illo tempore po„ sterior fuit) perperam in eam Epi„ stolam ad verbum fere translata cum „ pessimi interpretis glossemate. Nam „ exstat ea lex in Breviario Alarici, & „ Codicis Theodosiani sub titulo *de Ju„ diciis lib.* 1. quod Breviarium habuit „ Gratianus, & ex eo multa in suum „ volumen transtulit „.

Ex his evidens est, hunc virum jam tum non dubitasse de falsitate & suppositione harum Decretalium, eamque indubie in ipsa integra sua præfatione pluribus argumentis adstruxisse; recteque Franciscum Florentem dixisse, quod censor Antuerpiensis hanc præfationem Contii vel integram prætermisisset, vel pro majori sua parte truncasset.

§. IX.

De Correctione Romana & Antonii Augustini.

Ratio, qua S. Pontifex ad emendandum Gratianum induxit.

Cum in Synodo Tridentina Decretum esset, ut Missalia, Breviaria, aliive libri ad Officium & Ritum Ecclesiasticum spectantes reviderentur, & emendarentur, aut deleretur si quid apocryphum, aut divini Officii majestati minus conveniens contineretur; una cogitari cœptum est de ulteriore Decreti Gratiani emendatione. Indecorum enim atque Ecclesiæ quodammodo probrosum videbatur, quod opus primam corporis seu Codicis Ecclesiastici partem conficiens, quodque in Academiis Catholicis publice juventuti pro adipiscenda notitia disciplinæ Ecclesiasticæ prælegitur, & in judiciis pro decisione causarum profertur, tot mendis crassisque erroribus, & apocryphis citationibus esset refertum.

Sub quibus Pontificibus inchoata & absoluta fuit hæc emendatio.

Et quidem Pius IV. sub quo Synodus Tridentina finem accepit, ac dein Pius V. ejus successor, selectis quibusdam viris hanc Provinciam commiserunt; sed tanti moliminis erat hujus operis emendatio & correctio, ut sub his Pontificibus nihil ad perfectum perduci potuerit.

Tandem mortuo Pio V. ei successit *Hugo Boncompagnus* dictus Gregorius XIII. patriâ Bononiensis, in eaque urbe olim Canonum Professor; & qui tam-

tamquam Cardinalis emendando Decreto Gratiani jam fuerat admotus, sub quo strenue huic operi absolvendo allaboratum est, ac tandem ultima manus apposita.

Quibus ejus cura demandata fit? Catalogus Cardinalium & Doctorum, quibus a Pontificibus Romanis hæc cura demandata fuit, exhibetur ad calcem Dialogi ultimi libri prioris Antonii Augustini, de quibus loquens Franciscus Florens Gallus in præfatione de auctoritate Gratiani, ait: „Doleo tamen, & moneo nec abs re, „unicum *Gallum* Arnaldum Pontacum, & sero adhibitum. Reliqui „omnes fuerunt aut Itali, aut Hispani„. Quam fuerit hæc eruditi viri querimonia fundata, probant, quæ in hac emendatione desiderantur, & in reflexionibus notabuntur.

Complures Bibliothecæ excussæ sūt. Quæ in hoc negotio correctionis acta sint, exponitur in præfatione sive monito ad Lectorem Decreto Gratiani emendato præfixo. „Itaque & Romæ, inquiunt, Vaticana Bibliotheca, & Monasterii Dominicani supra Minervam, aliæque non paucæ „excussæ sunt, & ex aliis urbibus atque regionibus invitati doctissimi „homines, qui idem facerent, & si „quid invenissent, quod ad hanc rem „pertineret, ut suâ pietate libenter „communicarent, atque ad Pontificem mitterent„.

Doctores Lovanienses ad hanc operam excitati. Breve Apostolicum missum ad hanc Lovaniensem Academiam, quo monentur Doctores, ut conferant operam suam pro emendatione Gratiani, exstat in volumine continente Acta ab anno 1567. usque ad annum 1586. *fol.* 108.

Index librorum variis ex locis missorum, & quorum operâ hæc Gratiani emendatio subsidium accepit, post præfationem appositus est; in quo sub littera D. habetur; *Decretorum excerpta ex Bibliotheca S. Trudonis ab Alberto Leonino, nomine Universitatis Lovaniensis.*

Quid tandem effectum? Quid hinc consequutum sit, subjungitur: „Quâ diligentiâ illud factum „est, ut cum jam pro magna parte „suum cuique tributum sit, ac praeterea intelligi plerumque possit, „quæ Synodorum generalium, quæ „summorum Pontificum, quæ Provincialium Conciliorum, quæ Patrum Decreta ac sententiæ; atque „inter hæc, quæ S. Romanæ Sedi probata sint, quæ minime, vix quisquam errare, atque incerta pro certis sequi, certa vero pro incertis suspecta habere posthac queat„.

Quæ in emendatione citationum, quæ apud Gratianum non paucæ falsæ occurrebant, methodus servata sit, in eodem monito hoc ordine indicatur.

Quoad falsas citationes quid factum? Primo: „Ubi error evidens erat, „aut nonnulla Gratiani exemplaria cum „veriore, atque ab aliis Collectoribus „allatâ citatione consentiebant, sublatis falsis inscriptionibus, veræ sunt „restitutæ„.

Secundo: „Ubi vero, quamvis caput apud alium auctorem esset inventum, fieri tamen poterat, ut illius „quoque esset, quem Gratianus citaret (sunt enim haud raro Decreta „tralatitia, & sententiæ similes in bonis auctoribus) retentâ Gratiani citatione, satis visum est, locum, ubi „hodie habeatur, indicare„.

„Et quoniam interdum aut capitis „aliqua quidem pars illius auctoris „est, qui citatur, aliqua vero minime, aut verba valde sunt mutata; „id quoque est indicatum; adscriptumque præterea in margine, quo loco „idem caput in Glossa Bibliorum Ordinaria, in libris sententiarum, & „apud cæteros Collectores habeatur; „eos præsertim, qui in hujus operis „emendatione magno usui fuerunt„.

Quid in emendatione textus? Circa emendationem textus, hæc ratio servata fuit. „Primo initia capitum ob usitatas Doctorum citationes „non sunt mutata, sed ubi ab originali discrepabant, in margine aut „in notatione est indicata germana „lectio„.

Hæc sane cautio necessaria fuit, quia, ut supra monui, usque ad Concilium, capita seu Canones non citabantur nisi per verba initialia, eo quod

nec-

needum essent numeris distincta; ideoque nî hæc ratio inita fuisset, loca e Gratiano apud antiquiores a Contio relata vix reperiri potuissent.

Habita ratio Glossæ. „ Deinde hæc Glossæ ipsius habita „ ratio est (pergunt Correctores in „ sua Præfatione) ut nihil in textu „ sit mutatum, ubi mutatio ipsa impeditura erat, quominus quid sibi „ auctor Glossæ voluisset, animadverti „ posset: sed eodem modo aut in margine aut in notatione mendum est „ indicatum „.

„ Ubi vero hæc non obstabant, hæc „ fere observata corrigendi ratio est: „ ut si videretur voluisse Gratianus „ auctorum, quos citaret, ipsa prorsus verba referre, ea ex ipso originali emendarentur, & interdum etiam non levi propositâ utilitate, aliqua adderentur: nisi sicubi vulgata „ lectio visa est melior: nam tunc illâ retentâ, notatum est, quomodo „ originale ipsum habeat: sin autem „ Gratianus non eadem prorsus verba „ afferre voluerat, sed aut in summam „ quamdam ipse redigere, aut ab aliis „ redacta, ut ab auctore Glossæ Ordinariæ, ab Ivone, & aliis Collectoribus referre: tunc nihil fere emendatum vel additum est, nisi forte „ Patris illius, unde Collector acceperat, restituta lectio magnam afferre „ visa esset utilitatem; multisque locis id notatum est, & verba ipsius „ originalis allata, ut lector identidem „ in memoriam hujus adhibitæ cautionis revocaretur, & labore ad originalia adeundi levaretur „.

Quid in forma emendationis desiderarunt eruditi? Methodum hactenus expositam exacte a Correctoribus Romanis reipsa servatam esse, evincit textus notarum, & varietas, quæ inter Decretum correctum & non correctum intercedit.

Varietas lectionum solum indicanda. Eruditis omnibus hæc emendatio admodum grata fuit; at in emendationis forma, illud in primis observatum desiderassent, ut vulgatæ & veteres editiones Gratiani numquam ita fuissent immutatæ, quin ejus saltem mentio facta esset; imo ut a variis eruditis auctorum correctoribus observatum est, tantum variantes lectiones annotassent; lectori permittentes examen & judicium, quæ e variis lectionibus verior videretur. Quin & hæc varietas lectionum nonnumquam obscuritatem, aut dubium, quod in Canone occurrit, elucidare potuisset; aut etiam detegere fontem lectionis, quæ apud veteres auctores reperitur.

Ad quid profuisset illa varietas?

Nihil in inscriptione debuisset mutari. Illud quoque nonnullis minus conveniens visum est, quod viri illi eam sibi libertatem sumpserint, ut inscriptionem Gratiani, etiam interdum constantem in omnibus, tam editis quam manuscriptis Codicibus, suâ auctoritate mutaverint: quo factum ut Gratiano attribuatur id, de quo numquam cogitavit, nec amplius tam Gratiani quam correctorum opus habeatur.

Exempla mutationis. Exemplum suppeditat *Canon* 3. *dist.* 54. In omnibus enim antiquis editionibus habetur cum hac inscriptione, *ex Concilio Moguntiensi*, nisi quod Demochares & Contius pro *Moguntiensi* haberent, *Guntinensi*; qui & in margine notarunt: *Can.* 8. *Conc. Carthag. primi id habebatur*. Ex quo factum, ut Correctores Romani videntes eam Democharis & Contii notam esse veram, deletâ inscriptione, quæ in omnibus Gratiani editionibus habebatur, hanc ex Concilio Carthaginensi primo substituerint, cum id potius in margine, ut Contius & Demochares fecerant, notari debuisset: hic quidem in nota subjecta veteris inscriptionis meminerunt, & unde ejus correctio desumpta sit, indicant, sed nec id ubique monendum censuerunt. Pro exemplo sit *Canon* 34. *dist.* 50. In omnibus antiquis editionibus hanc præfert inscriptionem: *Rabanus Archiepiscopus scribit ad Heribaldum;* Correctores Romani, nullâ suæ additionis factâ mentione, addiderunt in contextu Gratiani, lib. Pœnit. cap. 1. hoc est, ex *libro Pœnitentiali* cap. 1. quæ inscriptio non tantum falso attribuitur Gratiano, sed & falsa est; cum e contra vera esset ipsius Gratiani. Nam nullus liber Rabani Pœnitentialis unquam inscriptus legitur *Heribaldo*; sed exstat Epistola Ra-

Inscriptio Correctorû Romanorû falsa, vera autem Gratiani.

Rabani ad Heribaldum, in qua præsens Canon exstat, non capite primo, sed decimo; de quo consule Baluzium, tum in notis ad hunc Canonem, tum in Præfatione ad citatam Epistolam Rabani. Similiter inscriptio Canonis 4. *dist.* 68. ex emendatione Romana habet: *De his ita scribit Leo primus ad Episcopos Germaniæ & Galliæ*; quæ inscriptio non tantum adversatur omnibus Gratiani editionibus, adeoque Gratiano imponit; sed & manifeste falsa est; cum ex contextu Epistolæ compertum sit, eam nequaquam Leoni primo adscribi posse, uti observat in suis ad hunc Canonem notis Stephanus Baluzius; & fuse ac solide probat Paschasius Quenellus in Dissert. 11. Operibus S. Leonis annexa; ibidem tamen monens eam videri esse Leonis III. adeoque veram esse potuisse Gratiani inscriptionem; quæ eam tribuit simpliciter Leoni, non exprimendo, num primo, num tertio.

Alterum exemplum.

Ex his aliisque similibus non paucis sat intelligitur, quam fundata sit nonnullorum querimonia, quod sublatis Gratiani inscriptionibus, aliæ substitutæ fuerint, & non potius, si quæ mutatio facienda judicaretur, ea in margine aut alibi annotata fuisset, intacto manente Gratiani contextu.

Major querimonia circa mutationē textus Canonum a Gratiano relatorum.

Verum de eo major exstat virorum eruditorum querimonia, quod ipsum textum Canonum, prout a Gratiano referebantur, vel additione aliquorum verborum, aut eorum detractione sæpius mutaverint.

Primum exemplum.

Exemplum sit *Can.* 3. *cap.* 8. *quæst.* 1. Ibi post verba, *judicio Episcoporum*, in Codicibus Gratiani etiam manuscriptis, uti Correctores monent, sequebatur, *& electione Clericorum*, quæ sunt expuncta, inquiunt, quia neque in originali, neque apud ceteros Collectores leguntur. Sed nonne satius fuisset, textum servare integrum, & in notis admonuisse, eam clausulam non exstare in originali, neque apud cæteros Collectores? Quidni fortassis Gratianus exemplar aliquod viderit Concilii Antiocheni, in quo clausula continebatur?

Secundum exemplum.

Interdum autem mutarunt contextum, monendo tantum in genere aliquid mutatum, quid vero illud sit subticentes. Exempli gratiâ in *Can.* 7. *cap.* 34. *quæst.* 1. emendata & addita esse nonnulla ex originali, & cæteris Collectoribus notant, sed quid emendatum aut additum sit, non exprimunt.

Quinimo quandoque aliqua addita sunt, ne quidem in genere ullius emendationis factâ mentione. Plura istius exempla, qui volet, reperiet ex collatione Decreti emendati cum non emendato. Unum hoc pro specimine accipe.

Tertium exemplum.

In Can. 4. Dist. 22. post hæc verba, *de Constantinopolitana Ecclesia quod dicunt, qui eam dubitet Sedi Apostolicæ subjectam?* Sequitur: *quod & D. piissimus Imperator, & frater noster Eusebius ejusdem civitatis Episcopus assidue profitentur:* quæ clausula deest in omnibus antiquis Gratiani editionibus & exemplaribus, etiam apud Democharem & Contium, adeo ut evidens sit, eam a Correctoribus Romanis additam esse, nullâ tamen additionis factâ mentione, aut insinuatione.

Consectaria ex mutatione a Correctoribus Romanis facta.

Ex hac tum inscriptionum, tum textuum immutatione, fit, ut Gratiani collectionem integram hodie non habeamus; sed collectionem per Romanos Correctores in pluribus immutatam.

Præterea ex hac immutatione contingit, ut quæ in antiquis auctoribus ex Gratiano citantur, & pro auctoritate afferuntur, in ipso Decreto Gratiani non amplius reperiantur.

Denique quis ambigat, quin etiam & ipsa errata auctorum multum nonnumquam afferendæ & eruendæ veritati subserviant, præsertim auctoris, qui seculis pluribus publice in scholis, & judiciis, atque a Theologis & Canonistis tamquam totius rei Canonicæ absolutum & perfectum armamentarium habitus sit.

Veteres Gratiani editiones consulere interdum cōvenit.

Hinc facile est concludere, quod licet fatendum sit, Romanam hanc Decreti Gratiani emendatam editionem in pluribus locis, Conciliorum, Patrum,

trum, aliorumque auctorum, e quibus sua deprompsit Gratianus, textibus esse conformiorem, & a multis mendis & sordibus esse purgatam; tamen si ipsam Gratiani collectionem ut a Gratiano edita est, & apud veteres Theologos & Canonistas recepta & laudata fuit, consulere velimus, recurrendum esse ad editiones, quæ Romanam editionem præcesserunt.

Emendationi Gratiani allaborat Antonius Augustinus.

Interea quo Romæ emendationi Decreti Gratiani allaborabatur, eidem sedulo quoque incumbebat Antonius Augustinus Archiepiscopus Tarraconensis, atque duos libros Dialogorum de emendatione Gratiani scripsit, multâ doctrinâ & eruditione refertos. Cum vero jam ferme ad finem operis perventum esset, allata est ad illum Tarraconem editio Gratiani emendata per Correctores Romanos. Hinc additiones composuit, quæ in fine singulorum Dialogorum exstant, & ipsas Romanas Correctiones exhibent. Hoc opus jam pridem non satis accurate impressum, de novo reimprimi jussit Stephanus Baluzius; additis tam ad ipsum Antonium Augustinum, quam ad Gratianum notis, quibus variantes præcipue lectiones ex vetustissimis Gratiani exemplaribus tam manuscriptis, quam editis, annotavit.

Correctioni Romanæ additiones subjecit.

Hoc opus integrum typis mandavit Baluzius.

§. X.

De erratis Gratiani post Correctionem Romanam.

GRegorius XIII. in Bulla edita in commendationem Decreti Gratiani jam emendati injungit omnibus Christi-fidelibus: „ Ut quæ emendata & reposita sunt, omnia quam diligentissime retineantur, ita ut nihil addatur, mutetur, aut imminuatur „.

Licet adhuc inquirere in errata Gratiani.

Hac tamen Pontificis declaratione nequaquam effectum est, quin etiam post Romanam emendationem plura errata & apocrypha in Gratiano superesse, quæ omnem Romanorum notam effugerint, fateri debeamus.

Judicium eruditorum de emendato Decreto.

Unde de Gratiano, etiam emendato, dixit Antonius Possevinus in *Apparatu sacro lib.* I. „ De Gratiano id sciendum est, eum sæpe errasse, tribuentem iis auctoribus opera, quorum non sunt „. Addit aliquot exempla.

Et ante ipsum Bellarminus *de scriptoribus Ecclesiasticis in Gratiano*, plurima refert erratorum notabilia exempla, quæ ipsi Correctores ne verbo quidem attigerunt; imo nonnulla ex iis pro veris ipsi agnoverunt.

Multa errata manserunt intacta.

Et quid plura, quis nescit pro apocryphis haberi veterum Pontificum Decretales Epistolas, aliaque plurima, quæ Isidorus vulgo *Mercator* summâ audaciâ & impudentiâ confinxit & supposuit, quibus tamen Gratiani Decretum plenum est? eaque omnem correctoriam censuram evasere; imo tamquam ad sinceros fontes sæpius ab ipsis Correctoribus Romanis ad illa lector remittitur. Quin tantum abest, ut viri illi Decretales illas pro apocryphis haberent, ut notas Antonii Contii, qui plerasque ut supposititias rejiciebat, omittendas censuerint, neque earum notarum in hoc articulo ullam rationem habuerint.

Errata non correcta.

Quid de Canonibus, quos sub nomine Concilii Eliberitani refert Gratianus, neque a Correctoribus Romanis in dubium vocantur, quos vir eruditus Ferdinandus Mendoza *lib.* I. *de confirmat. Conc. Eliberitani cap.* 6. supposititios esse evidenter ostendit; imo plures illorum ex Canonibus diversarum Synodorum in unum conflatos esse?

Quis insuper ignorat, quot his ultimis seculis prodierint castigatæ editiones plurimorum SS. Patrum, in quibus tamquam supposititia probata & rejecta fuere quamplurima, quorum fragmenta sub nomine illorum Patrum Gratianus retulerat, & Correctores Romani pro indubitatis illorum Patrum operibus habuere?

Nequaquam igitur post Romanam emendationem recipiendum ut sincerum, aut suo originali conforme, quidquid a Gratiano refertur; imo nec omnia, quæ ipsi notarunt, aut mutarunt

pro

pro talibus habenda; cum certum sit, ut supra vidimus, etiam Correctores Romanos aliquibus attribuisse aliqua, quæ posteriorum diligentior inquisitio reperit iis tribui non posse; aliaque tamquam apocrypha rejecta, quæ Romani Correctores pro sinceris monumentis susceperant.

Inutilis non est correctio, quá Contius adornavit. Ex dictis quoque conficitur, nec post Correctionem Romanam inutilem esse correctionem, & notas Antonii Contii.

Prima ratio. Constat enim quædam ipsum annotasse tamquam apocrypha, quæ ut alia hodie etiam ab omnibus agnoscuntur, a Romanis tamen Correctoribus nequaquam notata; uti sunt, ut supra dictum est, omnes illæ Decretales Epistolæ primis Pontificibus suppositæ.

Secunda ratio. Quædam deinde a Contio ex originali in margine ad supplendum fragmentum Gratiani notantur, quæ Romani Correctores omiserunt.

Tertia ratio. Denique iidem Correctores Canones aut fragmenta a Gratiano relata interdum ex originali suppleverunt, nullâ factâ distinctione supplementi & textus Gratiani, ut propterea nesciri interdum possit, quid Gratianus voluerit. At Contius dum ex fontibus, vel aliunde ad complendum aut elucidandum textum aliquid supplet, illud distincto a reliquo textu charactere notavit: quod tamen & in Contio reprehendit Antonius Augustinus: „ Res enim, ait, „ est plena periculi, cum facile in his „ librarii labi soleant, & aliena verba „ vel longius separata in nostrorum „ verborum numerum referre.

Ita metuebat vir ille, ne textus alicujus auctoris admixtione alienorum verborum immutaretur.

§. XI.

An Decretum Gratiani publicâ auctoritate polleat.

Ex persona Gratiani auctoritatē non habet. DEcretum Gratiani nullam publicam auctoritatem a suo posse mutuare auctore apud omnes in confesso est.

Cum enim Gratianus Monachus nulla in Ecclesia publicâ auctoritate esset donatus, eam suo operi dare non potuit.

Neque pariter Decreto Gratiani publicam auctoritatem conciliat ejus in Scholis publica prælectio, si enim Trithemio credimus, ante tempora Gratiani Panormiâ Ivonis utebantur Juristæ. Et quid notius, quam Theologis in Academiis pluribus prælectum fuisse opus Magistri sententiarum, quod tamen publicâ auctoritate pollere nemo unquam dixit.

Quod vero nonnulli dicere voluerint Decretum Gratiani ab Eugenio III. sub quo vixit Gratianus, approbatum fuisse: „ Cum illud nullo (præter u„ num Trithemium) probetur idoneo „ teste „ inquit Boërius Epo apud Duacenses olim Canonum antecessor primarius *lib.* 2. *de Jure Sacro num.* 134. „ merito rejicitur a nobis ut suspectis„ simum; cum neque diligentissimus „ in rebus talibus annotandis Antoninus „ Archiep. Flor. neque Platina in vi„ tis Pontificum accuratissimus, neque „ quis probatus auctor alius, qui qui„ dem in nostras venerit manus, id „ affirmet. Quin imo contra sentiunt „ interpretes ad unum omnes nostri „ tam civilis juris quam Pontificii, „ non ab ullo unquam Pontifice no„ minatim fuisse probatum Gratiani „ hoc Decretum, sed solâ consuetudi„ ne receptum, neque plus auctoritatis „ adhuc habere, quam per se habeant „ auctoritates ipsæ sive Pontificum, „ sive Conciliorum, sive quorumlibet „ aliorum scriptorum, ex quorum frag„ mentis Decretum suum Gratianus „ post Isidorum, & Burchardum, & „ Ivonem, & alios concinnavit: in pro„ priis autem Gratiani verbis nihil es„ se magis auctoritatis, quam quan„ tum ratio & æquitas per sese pa„ tiantur; cum non plus tribuatur Gra„ tiano, quam interpreti cuiquam al„ teri „.

An ab Eugenio III. probatum?

Hæc ille, cui plene consonat vir in re Canonica versatissimus, quique summo studio libros duos Dialogorum de emen-

Judicium Antonii Augustini de auctori-

tate Decreti. emendatione Gratiani summâ eruditione confectos edidit, Antonius Augustinus in praefatione ad Canones poenitentiales: „ Est etiam, inquit, delectus habendus & ratio auctoritatis „ constituentium, in quo video multos juris Pontificii studiosos vehementer decipi, qui Gratiani collectionem parem vim cum Gregoriana habere putant; cum tamen Gregorius IX. Pontificiâ auctoritate usus, „ omnibus in eo volumine Decretalium contentis vim legis statuerit. „ Gratianus unius Magistri & Monachi personam gerens, ea, quae refert, „ non majori pollere potuit efficere „ auctoritate, quam antea fuerunt. Itaque si quae sunt ab eodem relata „ ex Pontificiis Epistolis, aut ex generalibus Conciliis sumpta, ea supremâ illâ potestate, quâ excellunt, „ apud omnes vim legis obtinent: sed „ quae ex Provincialibus Conciliis, aut „ ex Episcoporum, aut aliorum sanctorum virorum libris aut Epistolis „ accepta sunt, ea generalem non habent auctoritatem. Accidit autem „ saepe ut falsae sint apud Gratianum „ inscriptiones singulorum capitum.... „ ita fit, ut ne illa quidem capita vim „ legis obtineant, quae dicuntur esse „ sumpta ex Romanorum Pontificum, „ aut ex Generalium Conciliorum Decretis; sed necesse est adire fontes „ unde emanarunt, ut certa ab incertis distinguamus „.

Judicium antiquorum Theologorum Parisiensium. Observanda quoque hanc in rem vetus ac doctissima Theologorum Parisiensium dissertatio edita in confirmationem censurae Episcopi Parisiensis contra aliquem e familia S. Dominici, qui sustinuerat, nihil reperiri apud S. Thomam quod non esset credendum: cujus dissertationis haec est summa; nec S. Thomae, nec Magistri sententiarum, nec Gratiani; imo nec cujuslibet alterius Doctoris, adeo esse per omnia veram sententiam, quin & errare & labi quandoque possit; quod nonnullis ex S. Thomae, Magistri sententiarum, & Gratiani desumptis errorum exemplis ostendere conantur. Scripta fuit haec Apologia anno 1277. & exstat ad calcem Magistri sententiarum.

Decretum nullâ pollet auctoritate publicâ post Correctionem Romanam. Decretum Gratiani ante Correctionem Romanam auctoritatem juris non obtinuisse facile omnes concedent; atque de eo duntaxat tempore loqui supra citatos auctores praetendunt nonnulli, qui post hanc correctionem volunt illud auctoritate Gregorii IX. ita esse probatum, ut Canones sive capita Gratiani undecumque desumpta juris auctoritatem acceperint; non secus atque capitula in Decretalibus Gregorii IX. relata; idque per Breve dicti Pontificis Gregorii IX. editioni Romanae correctae praefixum; in quo jubet, ut quae emendata & reposita sunt, omnia quam diligentissime retineantur, ita ut nihil addatur, mutetur, aut imminuatur.

A Gregorio XIII. non creditur cófirmatum. Verum haec non ad auctoritatem aliquam publicam Decreto impartiendam spectant, sed ad cavendum, ne quis operi publico, auctoritate sive curâ Romani Pontificis purgato & correcto, privatâ auctoritate quidquam addere aut detrahere audeat.

Quam suam mentem apertius in aliis suis litteris eidem operi praefixis declaravit his verbis: „ Nos opportune „ providere volentes, ut hoc jus Canonicum sic expurgatum ad omnes „ ubique Christi fideles sartum tectum „ perveniat: ac ne cuiquam liceat eidem operi quidquam addere, vel „ immutare, aut invertere, nullave interpretamenta adjungere; sed prout „ in hac nostra urbe Roma nunc impressum fuit, semper & perpetuo integrum & incorruptum conservetur. „ Motu proprio „ &c.

Verba Pontificis etiá privat's Gratiani opiniones spectant. Quid manifestius quam id unice intendisse Pontificem, ne quidquam post Romanam Correctionem corpori Canonico a se emendato adderetur, aut detraheretur, vel immutaretur.

Ad haec, cum jam relata Pontificis verba totum Gratiani Decretum respiciant, etiam consequenter referuntur non tantum ad ea, quae ex Conciliis vel Epistolis Pontificum, aut SS.Patrum, aliisque monumentis desumpsit Gratianus,

nus, quæ sub nomine capitum citat; sed præterea ad ipsas privatas Gratiani opiniones, quas auctoritatem juris habere, atque a Pontifice ita probatas esse, ut ab iis recedere non liceret, nemo hactenus asserere ansus fuit.

Liberum est a sententia Gratiani recedere, & sæpius recedit Glossa.

Exempli gratiâ Gratianus in principio *Dist.* 18. dicit: „ Episcoporum „ igitur Concilia, ut ex præmissis ap„ paret, sunt invalida ad definiendum „ & constituendum, non autem ad „ corrigendum. Sunt enim necessaria „ Episcoporum Concilia ad exhorta„ tionem & correctionem; quæ etsi „ non habent vim Constitutionis, ha„ bent tamen auctoritatem imponendi „ & indicendi quod alias statutum est, „ & generaliter seu specialiter obser„ vari præceptum „.

Hanc Gratiani opinionem, quæ negat Episcoporum Conciliis auctoritatem constituendi, & etiamnum hodie Decreto emendato continetur, quisquam dicet publicâ Ecclesiæ auctoritate probatam? Quam jampridem his verbis improbavit ipsius Gratiani Glossographus: „ Illud non est verum, quia „ Episcopi bene condere possunt Ca„ nones Episcopales, Archiepiscopi „ Provinciales; quia quilibet populus „ & qualibet Ecclesia sibi potest sta„ tuere jus aliquod „.

Opinio Gratiani ab omnibus improbata.

Gratianus *Dist.* 1. *de Pœnitentia* in utramque partem disputat, an pro remissione peccatorum mortalium in Sacramento Pœnitentiæ requiratur oris confessio ipsi Sacerdoti facienda, an vero non sufficiat soli Deo confiteri: ac tandem allegatis multis Patrum sententiis post Canonem 89. finit his verbis: „ Quibus auctoritatibus, vel quibus ra„ tionum firmamentis utraque sententia „ satisfactionis & confessionis innitatur, „ in medium breviter exposuimus. Cui „ autem harum potius adhærendum sit, „ lectoris judicio reservatur. Utraque „ enim fautores habet sapientes & re„ ligiosos viros „.

Num hoc rursus Gratiani fluctuans in utramque partem judicium ab Ecclesia probatum asseremus? An non potius dicemus cum ipsis Romanis Correctoribus: „ Certissimum est, & pro „ certissimo habendum, peccati morta„ lis necessariam esse confessionem sa„ cramentalem, eo modo ac tempore „ adhibitam, quo in Concilio Tri„ dentino post alia Concilia est consti„ tutum „.

Plura alia Gratiani dicta, quæ jampridem improbavit Glossa, item S. Antoninus, & quæ tamen post emendationem Romanam supersunt, vide citata in notis subjectis *Dial.* 18. *lib.* 1. *Antonii Augustini de Emendatione Gratiani*, & in *summa S. Antonini part.* 4. *tit.* 11. *cap.* 8.

Judicium Doctorum de auctoritate Decreti emendati.

His aliisque rationibus moti eruditiores passim tam Theologi quam Canonistæ, idem plane judicium de relatis a Gratiano Conciliorum & Pontificum Decretis, SS. Patrum, aliorumque auctorum sententiis proferunt post Romanam editionem emendatam, quale ante eam datum fuit; nimirum singula, quæ in eo comprehensa sunt, ad suos fontes & origines revocanda esse; eo quod, ait Andreas Vallensis in *procemio Paratitlorum Decretalium* §. 8. *num.* 12. ratione auctorum, e quibus Decreta desumuntur, major vel minor sit eorum auctoritas.

Judicium Henrici Zoësii.

Vallensi succinit alter Academiæ nostræ doctor Henricus Zoësius in *præfatione ad Decretales num.* 10. qui ibidem ostendens Decretum Gratiani a nullo Pontifice probatum, ait: „ Neque item „ recte quis allegaverit, Decretum a „ Gregorio XIII. emendatum, retineri „ jussum, eique addi aut detrahi quid „ vetitum esse: nam hoc nihil ad con„ firmationem singulorum eo contento„ rum, & non alio fine id factum, „ quam ut fides sit penes auctorem; „ nec alia Canonum ibi contentorum „ est auctoritas, quam fontium unde „ emanarunt „.

Sed ut nostrates Theologos, Canonistasque prætereamus, quid ipsi Romani, etiam recentiores sentiant, audiamus.

Judicium Fagnani.

Fagnanus ad *cap.* 1. ℣ *de Constitut. num.* 38. probat opinionem Joannis Andreæ, quod generaliter decreta Conci-

 lio-

liorum, decretales, & leges civiles a Gratiano ibidem insertæ, non aliam habeant auctoritatem quam leges ipsæ, decreta, vel decretales.

Sententia Cardinalis de Luca.

Et latius Cardinalis de Luca in *Annotat. ad Concilium Trident. discursu* 28. *num.* 8. „ Decretum Gratiani non „ habet vim legis per se, utpote con„ tinens privatam collectionem plurium „ sententiarum SS. Patrum, sive ali„ quorum Decretorum Conciliorum Ge„ neralium vel Provincialium; necnon „ registrationem aliquarum legum civi„ lium, quæ antiquitus ante inventio„ nem vel communem receptionem, „ seu usum totius corporis civilis juxta „ compilationem Justiniani, sparsim cir„ cumferebantur, per manus aliquorum „ eruditorum, sive registrata habeban„ tur in Codice confecto per Gothicos „ Reges, qui in aliquibus Hispaniæ par„ tibus regnabant; atque eatenus aliqui „ ex dictis Canonibus vim legis habent, „ quatenus per se eam auctoritatem cir„ cumferebant, ut sunt Decreta aliquot „ Conciliorum, sive illæ sanctorum Pa„ trum Traditiones, quas Ecclesia re„ cepit „.

His uno pene calculo subscribunt tam Theologi quam Canonistæ; negantes auctoritatem juris volumini, quod & hodie post repurgationem factam, mendis erroribusque non paucis scatere sciunt.

Decretum Gratiani non ita probatum est ut institutiones Justiniani.

☞ Agnoscunt tamen Canonistæ peritissimi opus aliquod a privatis viris doctissimis collectum & in ordinem redactum, Ecclesiæ aut Principis auctoritate posse probari, & quæ in eo contenta sunt vim legis obtinere; sed illud jus & hanc prærogativam Decreto Gratiani competere negant. Quippe contendunt nec Gregorium XIII. nec alium quemvis summum Pontificem unquam edixisse de contentis in Decreto Gratiani, quod de *Institutionibus* juris civilis, quas privati quidam homines compilarunt, dixit Justinianus in proœmio Institutionum §. 6. *Et legimus & recognovimus & plenissimum nostrarum Constitutionum* Robur *eis accommodavimus;* sed solum jussisse, ne Decreto emendato quidquam adderetur, aut detraheretur, vel immutaretur: quod & de alio quocumque opere vere enunciari & statui posset (*a*) ☜.

§. XII.

Quædam observanda circa Decretum Gratiani.

PRimo notandum circa hoc Decretum, quod Gratianus hoc suum opus demum composuerit & ediderit circa medium seculi duodecimi.

Tempore Gratiani pseudo-Decretales Isidori erant in pretio.

Porro scitur, eo tempore in pretio fuisse collectionem pseudo-Isidori, cui insertæ erant falsæ Decretales primis Pontificibus suppositæ, aliaque plura fictitia monumenta, necnon Canones Conciliorum in alienum sensum detorti.

Insuper & hoc constat, ætate Gratiani has falsas Decretales, necnon reliqua fictitia monumenta tamquam authentica fuisse recepta, atque in illis expressam disciplinam pro disciplina Ecclesiæ & jure Ecclesiastico, ac notanter in Academia Bononiensi, agnitam.

Idcirco earum auctoritatem fine ullo examine admisit.

Hinc factum est, quod Gratianus non tantum has epistolas decretales, aliaque conficta monumenta, necnon corruptos aut contortos Canones, ut authentica & sincera reputaverit, prout in collectione pseudo-Isidori, & apud præcedentes Canonum Collectores, puta Burchardum, Ivonem, &c. exstabant, & illis ut talibus usus fuerit; sed insuper disciplinam & praxim, quæ auctoritate horum falsorum monumentorum invaluerat, tamquam avitam & sinceram Patrum Canonicam disciplinam proposuerit, & propugnandam sive confirmandam censuerit.

Ad earum sensum textus veterum Patrum quoad disciplinam exposuit vel contorsit.

Hinc ulterius contigit, Gratianum plurimos Conciliorum Canones, necnon veterum Pontificum Decreta, puta sanctorum Leonis, Gregorii, &c. sanctorum quoque Patrum & aliorum sententias, quibus sincera & verissima disciplina per octo ut minus secula conserva-

(*a*) Quæ intra duas manus inclusa leguntur, decerpta sunt ex *Tractatu historico-Canonico*, quem in Canones elaboravit D. Van-Espen.

servata, legebatur expressa, frequenter in alienum sensum vel aliqua detrahendo, vel addendo, aut etiam immutando, ad sui temporis disciplinam a pristina Patrum disciplina omnino alienam & diversam inflexisse (a). Ad hæc volens Gratianus Canones & Patrum dicta cum fragmentis falsarum Decretalium, & aliis confictis monumentis conciliare, conciliandi rationem a Canonum & Patrum sententiis prorsus dissonam sæpius impendere coactus fuit. Ex hac autem conciliandi ratione non semel contigit, ut novum jus & Patribus ac auctoribus octo ut minimum [illegible] dem huic Decreto insertum, quod tan- jure etiam antiquitus usitato auctoritate Gratiani receptum fuit.

Sicque veterem disciplinam in Patribus expressam pessumdedit.

Imo Gratianus exhibens Canones aut Decreta Pontificum, quibus, evidentibus terminis, veterum Patrum ac Pontificum & pristina Ecclesiæ disciplina proponebatur, cernensque hæc non congruere praxi & disciplinæ, quæ auctoritate falsarum Decretalium suo tempore invaluerat, conciliandi rationem subjecit, quæ non tantum erat incongrua, sed evidenter dictis Pontificum & Patrum erat contraria, & omnem in illis expressam Ecclesiæ disciplinam evertebat.

Ordini judiciorum suâ ætate observato suum accommodavit opus.

Secundo notandum tempore Gratiani, ordinem judiciorum ad normam juris civilis in Ecclesiasticis Tribunalibus cœpisse sensim invalescere, atque ad eamdem normam causas Ecclesiasticas per Judices Ecclesiasticos instrui & dijudicari.

Huic praxi se accommodans Gratianus plura ad hunc ordinem judiciarium forensem, primitus in Ecclesiasticis judiciis inusitatum, spectantia, præcipue ex jure civili desumpta, suo decreto inseruit, quæ nullatenus ad disciplinam Ecclesiæ, in pristinis Canonibus & Patrum scriptis expressam, conducunt; sed unice ad usum forensem, qui posterioribus seculis auctoritate præsertim falsarum Decretalium, & accedente judicum Ecclesiasticorum cupiditate summopere increbuerat.

Sibi proposuit extédere jurisdictionem Ecclesiasticam

Præterea Gratianus ad exemplum pseudo-Isidori, & illius ætatis auctorum, huic pseudo-Isidori collectioni insistentium, omnia quæcumque regenem Ecclesiasticam, atque Clericorum a foro seculari exemptionem conducere videbantur, sine ullo pene examine impendit; quin eumdem in finem Canones nonnumquam & leges in alienum sensum detortos & mutilatos retulit; atque hinc in pluribus a Patrum disciplina & pristino Ecclesiæ regimine recessit; & variis quæstionibus ac controversiis Patrum ætate ignotis occasionem subministravit, prout in reflexionibus ad hoc Decretum notabitur.

Quamvis multis scateat vitiis Decretum Gratiani, ejus tamen lectio utilis est.

Interim & hoc fatendum est, quod his non obstantibus in Decreto Gratiani inter omnia illa apocrypha, & in alienum sensum detorta, reperiantur Canones & Patrum sententiæ, in quibus ipsa pristina Ecclesiæ disciplina optimam Ecclesiæ regendæ rationem repræsentans exhibetur.

Proinde si hi Canones & Patrum dicta, separatim attendantur ab apocryphis & contortis, & interpretationibus ac

(a) „ Veteris Ecclesiæ mores (inquit Card. „ Bona rer. Liturg. *lib.* 1. *cap.* 1.) ex præsentibus æstimandi non sunt . . . De sacris „ Ecclesiæ ritibus, eorumque veneranda antiquitate, illi procul dubio male merentur, qui „ priscos mores præsentis temporis consuetudine „ metientes, omnem veterem disciplinam ad „ hujus ævi praxim expendunt, eâ persuasione „ decepti, quod nihil unquam ab his usibus di- „ versum fuerit, quos a parentibus & præce- „ ptoribus didicerunt, & quibus ab infantia „ assueverunt. Quod si aliquando priscorum Pa- „ trum monumenta evolvunt, quæ in illis ob- „ scura sunt, obscuriora reddunt, veterem Ec- „ clesiam cum præsenti comparantes; & si forte „ in aliquid incidunt, quod ab hodiernis riti- „ bus discrepet, subsistunt & nutant, vel in- „ consulto respuentes, vel falsâ interpretatione in „ alienum sensum detorquentes, quidquid a suis „ præjudicatis opinionibus abhorret. Ex quo „ fit ut in maximos errores, inque rituum Ec- „ clesiasticorum confusissimam perturbationem „ labantur, quia nimirum illorum causas & „ fundamenta, ac ipsasmet definitiones ignorant, „ quas bene percipere nemo potest, nisi ideam „ & imaginem antiquæ disciplinæ in mente „ habeat „.

ac conclusionibus Gratiani a Canonum & dictorum Patrum sensu alienis, hoc Decretum Gratiani præ cæteris partibus & libris, quibus constat hodiernum Corpus Canonicum, utile esse poterit ad assequendam notitiam disciplinæ, quam Ecclesia in suis Canonibus seu Regulis jam pridem præscripsit, & quam Ecclesia semper retinendam optavit, & etiamnum hodie optat, in quantum temporum & locorum circumstantiæ permittunt, intactam conservari, atque ubi collapsa est, restitui; optans etiamut, Prælati Ecclesiæ reformationi allaborantes eam restaurent & revocent ad praxim.

Utilis est ad [illegible] tæ disciplinæ notitiam.

Certum enim est quod Gratianus in [illegible] Patrum dicta, quibus revera pristina Ecclesiæ disciplina continetur; & e quibus hæc oriri potest, si modo quæ recentiori manu vel per pseudo-Isidorum aliumve recentiorem Canonum Collectorem, aut etiam per ipsum Gratianum non sat novam ac recentiorem disciplinam a Patrum disciplina secernentem addita aut intermixta sunt, resecantur.

Proinde non sine fundamento Decreti Gratiani prælectio, ad reducendam optimam & avitam Patrum disciplinam præ reliquorum juris Canonici librorum prælectione, puta Decretalium Gregorii IX. & sequentium Pontificum utilior & convenientior apparuit.

Ideo Philippus II. Rex Catholicus Lovanii Decreti prælectionem instituit.

Hoc motivo inductus fuit Philippus II. Rex Catholicus, ut, erectis in hac Academia pluribus juris Canonici prælectionibus, tandem illis de novo adjunxerit prælectionem Decreti Gratiani; idque ut hac prælectione collapsa Patrum disciplina restaurari posset, ut probant litteræ Ducis Sabaudiæ Gubernatoris Belgici nomine Regis datæ ad Collegium Doctorum Juris 22. Aprilis 1557. in quibus inter cætera hæc leguntur: „ Honorabiles, docti & sincere dilecti. Cum serenissimus Rex „ Dominus & cognatus noster observandus pro sua in bonarum discipli„ narum, & præsertim jurisprudentiæ „ studiis provehendis propensione, non„ nullorum Professorum stipendia au„ genda duxerit, novasque quasdam le„ ctiones institui mandarit, nos tam „ laudabile Majestatis suæ institutum „ executioni mandare cupientes, jussi„ mus pro singulis litteras pro obtinen„ da debita stipendiorum solutione con„ gruas expediri. Verum cum præ cæ„ teris Majestati suæ cordi sit, ut no„ væ lectioni Decretorum recte provi„ deatur, *Quam Majestas sua pro ho„ rum temporum (quibus disciplina Ec„ clesiastica graviter convellitur) neces„ sitate, cupit ad primævam genuinam„ que suam revocari originem, sic ut „ magis ad Ecclesiæ ædificationem, quam „ litium judiciorumque disceptationi* [illegible] ad „ eam Provinciam idoneus quispiam „ quæsitus esset, tandem Majestas sua „ ob singularem Petri Xemenii com„ mendationem, illum quantumvis re„ luctantem eo impulit, ut conditionem „ eam susciperet; circa quem quidem „ ea suborta fuit difficultas, quod dun„ taxat Baccalaureus sit in Jure Cano„ nico, & altiorem gradum docendique „ auctoritatem non haberet: verum „ non visum fuit hoc impedimentum „ tam egregium institutum debere re„ morari; & uti Regia Majestas de „ eo cum ipso dispensavit; sic etiam „ vos non gravate eum ad hanc pro„ fessionem admissuros esse confidimus, „ eâ tamen conditione ut intra annum „ a die cœptæ possessionis Doctoralia „ insignia recipiat. Cum hæc autem „ lectio non minus Theologiæ operam „ dantibus quam juris Canonici studio„ sis utilis futura videatur, talem ei „ horam assignari a vobis volumus, „ quæ utrisque sit accommodata „.

Hora determinatur, quâ fit ea prælectio.

Huic lectioni hodie destinata est hora decima matutina; quæ cum frequentissime per publicas disputationes, sive juridicas, sive Theologicas occupetur, contingit ut hæc lectio frequenter vel intermittatur, vel præsertim a Theologis frequentari nequeat; ut proinde ad mentem Regis potius ei assignanda esset hora nona matutina, quâ horâ nulla in jure Canonico aut Theologia prælectio habetur.

De

S. Caroli zelus, ut studium Canonum promoveatur.

De sancto Carolo Archiepiscopo Mediolanensi, in ejus vita legitur: „ Ea „ Canonum scientia ipsi perjucunda e„ rat, quæ Patrum mores & acta re„ præsentans, Ecclesiæ componendæ „ atque ordinandæ rationem continet: „ dolens autem eos communi consue„ tudine tantummodo Canones ad in„ terpretandum seligi, qui ad lites ju„ diciaque valent, constituit ipse, qui „ iis declarandis præesset, unde sacra „ majorum instituta & ritus, optimum„ que Ecclesiæ administrandæ genus „ hauriretur „.

Quantopere hic sanctissimus ac vigilantissimus Præsul pro reducenda avita Patrum disciplina sollicitus fuerit, eamque in multis tandem reduxerit, ejus acta, ac notanter in Conciliis Provincialibus sub ipso celebratis Decreta abunde probant.

Conjicitur quod S. Præsul lectionem Decreti Gratiani instaurari voluerit.

Cum vero rum temporis passim juventuri in Scholis præter Decretales Gregorii IX. aliorumque Pontificum nihil prælegeretur, neglectâ Decreti Gratiani prælectione, unde Patrum disciplina aliquatenus hauriri posset, non dubium quin S. Carolus exemplo sui Regis Catholici Philippi II. hujus Decreti prælectionem instauratam voluerit; atque proinde dum auctor vitæ dixit: „ Constituit ipse, qui iis decla„ randis præesset, unde sacra majorum „ instituta & ritus, optimumque Ec„ clesiæ administrandæ genus haurire„ tur „: non alium intellexerit, quam qui Decretum Gratiani prælegeret.

Decretum Gratiani legendum est cum discretione critica.

☞ At utilis erit Decreti Gratiani lectio, modo ea fiat cum discretione, adeo ut non indifferenter fides habeatur iis omnibus, quæ ab eo referuntur quasi sincera essent illorum Conciliorum, Pontificum, Patrum, aliorumque Auctorum verba, sub quorum nomine proferuntur; modo etiam fragmenta nonnumquam cum suo textu integro conferantur; quippe superius monui, quod non semel contigerit, fragmentum, quod Gratianus e reliquo contextu rescidit, alterum vel obscuriorem sensum reddere, quam eum quem totus contextus exprimit.

Non omnia rejicienda quæ a Gratiano relata sunt, quia hodie in fontibus reperiuntur.

Id unum hic monendum censui, non mox ut apocryphum aut falsum esse rejiciendum, quod a Gratiano relatum est; eo quod hodie sub nomine Synodi vel Auctoris, e quo Gratianus citat, non reperiatur; cum certum sit, multa vera esse, quæ temporum vetustas nobis subtraxit, aut hactenus nos celavit. Quidni enim quædam Gratianus suâ ætate vidisse potuit, quæ vel temporum injuriâ perierunt, vel sub pulvere Bibliothecarum hactenus delitescunt.

Id probatur exemplis.

Urque id possibile esse ostendatur, duo exempla a Stephano Baluzio in notis ad Dialogos Antonii Augustini appositis relata, accipite.

I. exemplum.

Gratianus 7. *quæst.* 1. *in principio* citavit Canonem ex Concilio apud *Arverniam* celebrato, uti etiam fecerant antea Burchardus & Ivo; sed cum hunc Canonem in vulgatis Concilii Arvemiensis Canonibus non inveniret Antonius Augustinus, eum vero inter Canones Concilii Aurelianensis V. reperiisset; Antonio Augustino visi sunt reprehensione digni Gratianus aliique Collectores; virgâ igitur censoriâ eos notavit, eo quod perperam Concilio Arverniensi attribuerint Canonem, qui a Synodo Aureliana V. fuit conditus. Non viderat profecto vir eruditus Synodum Arverniensem II. cujus exemplar, quod exstat Tolosæ in Bibliotheca Fuxensi, edidit Jacobus Sirmondus: in hoc exemplari legitur Canon a Gratiano, Burchardo, & Ivone relatus, iisdem verbis eodem sensu expressus. Consulatur *tom.* 5. *Concil. edit. Labb. col.* 401.

II. exemplum.

Alterum exemplum occurrit in *Can.* 4. *cauf.* 1. *quæst.* 3. cum hac inscriptione relata a Gratiano: *Ex Concilio Urbani Papæ habito Arverniæ*. Hunc Canonem cum Jacobus Sirmondus non deprehendisset inter vulgatos Canones illius Synodi, sed eum legeret inter Canones non editos Concilii, quod exeunte seculo undecimo Urbanus II. apud Nemausum habuit, admonuit Sirmondus in Antirrhetico secundo adversus Petrum Aurelium *pag.* 97. falsam esse

esse ejus Canonis inscriptionem apud Gratianum, eumque esse restituendum Concilio Nemausensi. At injuste Gratianum falsæ inscriptionis accusatum fuisse patuit; quippe ex vetustis manuscriptis innotuit, hunc Canonem revera editum fuisse in Concilio Claromontano, apud Arverniam sub Urbano II. & deinde in Synodo Nemausensi renovatum. Legantur notæ Gabrielis Cossartii *tom.* 10. *Conc. col.* 590. (*a*) ☜.

§. XIII.

Quis sit præcipuus scopus Reflexionum in Gratianum.

Sequentis commentarii scopus. QUantumvis plures viri eruditi jam pridem allaboraverint, idque non sine fructu in corrigendis erratis Gratiani, puta Correctores Romani, Antonius Contius, Antonius Augustinus, de quorum opera in hac correctione adhibita hac præfatione egimus; nihilominus plurima adhuc superfuisse corrigenda a pluribus notatum fuit, eaque, quantum potui, in his Reflexionibus annotare studui; quin tamen viri eruditiores, & in criticis magis versati adhuc plura sint reperturi non dubito, quin & opto ac spero quod ea, quæ adhuc desunt, sint suppleturi; atque tandem hoc opus ab erratis & apocryphis plene purgatum juventuti prælegetur.

Exponitur methodus, quæ in commentario sequenti adhibetur ad emendandum Gratianum. Quantum vero ad Canones, quos vel truncatos, vel in alienum sensum detortos, aut auctoribus non suis adscriptos notavi, pro eorum sincera lectione & genuino sensu ad ipsos Canones remittendum lectorem brevitatis causâ censui, una tamen notans, in quo a sensu Canonis recedat Gratianus; quemadmodum & nonnumquam ad integra Patrum aut aliorum auctorum scripta, quorum fragmenta Gratianus retulit; idque frequenter nonnullis additis aut detractis, quæ sensum eorum reddunt vel obscuriorem, vel a mente & sententia auctoris alienum.

In hoc autem præ reliquis collimavi, ut ex his, quæ in Gratiano leguntur, excerperem & annotarem, quæ pristinam & sanctorum Patrum Ecclesiasticam disciplinam exprimunt sive repræsentant, & qualiter ab hac Patrum disciplina Gratianus deflexerit, quidque Gratiano occasionem dederit ab ea deflectendi.

Insuper singulatim studui annotare puncta, circa quæ occasione Gratiani nova ac recentior invaluerit disciplina pristinis seculis incognita.

Qui Decretum Gratiani attentius perlegerit, diffiteri non poterit in eo etiam hodie nonnulla admodum perniciosa & scandalosa occurrere asserta & principia, quæ omnino cavenda monui, & quantum scandali adversariis Ecclesiæ nostræ dederint, ostendi; ut proinde non immerito cogitaretur, ut interim, donec a similibus Decretum illud esset totaliter expurgatum, publicâ auctoritate potius prælegeretur Codex Canonum vulgo Dionysii Exigui jampridem ab Ecclesia Romana receptus, & ab Adriano I. Papa Carolo Magno tamquam Codex Canonum, quo Ecclesia Romana utebatur, oblatus, in Scholis prælegeretur: cui addi possent illa, quæ a posterioribus nostris Synodis pro temporum & locorum conditione addita fuere; quemadmodum & prælectioni Juris Romani necessario vel saltem admodum utiliter Principum Edicta, nec non receptæ Provinciarum consuetudines adduntur.

BRE-

(*a*) Hæc desumpta sunt ex tractatu, qui *Canonico-historicus* dicitur, quem D. Van-Espen adornavit Scholiis in Canones.

BREVIS COMMENTARIUS

IN PRIMAM PARTEM

G R A T I A N I

Conſtantem centum & unâ Diſtinctionibus.

GRATIANUS inchoando opus ſuum, præmittit: *Ac primum de jure divinæ & humanæ Conſtitutionis*.

Porro notant hìc Correctores Romani verbo, *ac primum*: „ Hoc loco in manuſcriptis Codicibus magna eſt varietas „. Poſt hæc annotatis variantibus lectionibus tum in manuſcriptis tum in editis Codicibus Gratiani occurrentibus, incerti, quæ inter has variantes lectiones magis conveniret textui Gratiani, ſubjungunt: „ Verumtamen in hac tanta varietate, „ quæ, ut aliæ conjecturæ mittantur, argumento eſſe poteſt, „ nullam hìc a Gratiano ipſo poſitam eſſe *Rubricam* (*a*); „ ſatis viſum eſt, retentâ vulgatâ lectione cæteras indicare „.

Ex his habemus, prout in præfatione notavimus, admodum incertum eſſe, quæ huic operi, prout hodie habetur, a Gratiano ſint inſerta.

Notandum præterea, quod Gratianus hanc ſuam partem Decreti dividat in Diſtinctiones, quaſi in totidem titulos, hiſque præmittere ſoleat quaſi quamdam præfatiunculam, quâ indicet, quid ſub titulo ſeu Diſtinctione tractare ſeu diſcutere intendat.

DISTINCTIO PRIMA.

De jure naturali & humano.

Rimæ diſtinctioni, ſeu primo titulo præmittitur hæc præfatiuncula: „ Humanum genus duobus „ regitur, naturali videlicet jure, & moribus. Jus naturale eſt, quod in lege „ & Evangelio continetur, quo quiſque „ jubetur alii facere, quod ſibi vult fieri; „ & prohibetur alii inferre, quod ſibi „ nolit fieri: unde Chriſtus in Evangelio: *Omnia quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, & vos eadem facite illis: hæc eſt enim lex & propheta* „. Matth. cap. 7. verſ. 12.

Hâc

(*a*) Titulorum inſcriptiones dicuntur *Rubricæ*, eo nomine in juris corpore donari ſolent, quia Rubris litteris antiquitus conſignati erant tituli.

Hàc præfatiunculâ non obscure indicat Gratianus, scopum suum esse, hâc distinctione notare differentiam inter jus naturale & humanum.

In probationem hujus differentiæ adducit Can. 1. verba S. Isidori Hispalensis *ex lib.* 5. *Etymol. cap.* 2. „ Omnes leges aut divinæ sunt, aut „ humanæ: divinæ naturâ, humanæ „ moribus constant; ideoque hæ discrepant, quoniam aliæ aliis gentibus placent. *Fas*, Lex divina est. „ *Jus*, Lex humana: transire per agrum alienum fas est, jus non est „. Relatis his verbis Isidori concludit Gratianus: „ Ex verbis hujus auctoritatis evidenter datur intelligi, in „ quo differant inter se Lex divina & „ humana, cum omne quod *fas* est, „ nomine *Divinæ* vel *Naturalis* legis „ accipiatur: nomine vero legis humanæ mores jure conscripti & traditi intelligantur „.

Nequaquam obscurum est, Gratianum *legem divinam*, quasi legem *naturalem* reputasse; ideoque dum dicit ex Isidoro: *Fas lex divina est*, voluisse dicere; omne quod legi divinæ seu juri *naturali* conforme est, *fas* dici: quod vero ei repugnat, *nefas* esse; quemadmodum veteres Gentiles etiam sumpsisse hæc verba, *fas* & *nefas*, ostendit Joannes Dartis ad hanc Gratiani distinctionem: ibidemque notat ex Virgilio, quod sicuti jus naturale dicitur immutabile & æternum, ita & *Fas* immutabile & æternum dictum sit: „ Hujus rei hæc ratio, inquit, „ reddi potest, quia, ut ait Philo Judæus, *lib. de Abrahamo*, cum olim „ ante leges omnes etiam Mosaicas, „ nondum distincta essent nomina delictorum, aut egregie factorum, nec „ pœnæ ullæ constitutæ, aut præmia, „ sed prisci illi homines ordinem naturæ sequerentur, quæ lex procul „ dubio antiquissima omnium; ipsi „ eam jus summum, *fasque* putaverunt, & consequenter quod esset „ contra naturam, *nefas*: ideoque duobus tantum illis verbis bona & mala opera designabant, *fas*, & *nefas*, „ fandum & nefandum, aut abominandum „.

Itaque videbatur Gratianus, post notatam ex Isidoro hanc inter jus humanum & naturale differentiam, huic distinctioni finem imponere potuisse; quandoquidem in præfatiuncula distinctioni præmissa, id unum hâc distinctione ostendere se velle dixerat (*a*).

Verum Gratianus more suo a scopo sibi præfixo facile recedens, Canoni primo hanc clausulam subnectit: „ Est „ autem *Jus* generale nomen multas „ sub se continens species „.

Conformiter ad hanc clausulam hâc distinctione, verbis ex prædicto libro S. Isidori desumptis, plures species juris describit, quæ magis ad Jus Civile, quam ad Ecclesiasticum spectant, & quæ distinctius & conformius ad ipsas leges exponuntur per interpretes Juris Civilis ad titulos *de origine Juris;* item *de Legibus & Constitutionibus*, &c.

Inter hæc tamen notandus Can. 12. in quo ex Isidoro Hispalensi hæc leguntur: „ Jus Quiritum est proprie „ Romanorum, quod nulli tenent nisi „ *Quirites*, id est *Romani* „.

Circa hoc notandum, quod Isidorus hæc præscripserit sub initium septimi aut finem seculi sexti; quando jus illud *Quiritum* sive *Romanorum* nondum pro jure communi extra imperium Romanum erat receptum.

Distinctio II.

Distinctione secundâ progreditur Gratianus exponere varias species Juris Civilis; idque rursus verbis ex libris S. Isidori desumptis; quæ etiam magis ad Jus Civile, quam ad Ecclesiasticum seu Canonicum spectant, uti & notavit Dartis ad hanc distinctionem; & de his latius & exactius tractatur a Commentatoribus Juris Civilis *De speciebus juris civilis.*

(*a*) Eo loci videtur Gratianus confundere jus naturale cum jure divino positivo, aut saltem clare non loqui de utriusque discrimine: at inferius *Distinctione VI.* suam de gemini hujusce juris diversitate mentem suam clarius aperit.

vilis sive Romani ad titulos supra notatos. Id unum hic notandum, quod Gratianus Canone 7. dicit de lege, quam *Satyram* vocat.

Quid lex satyra. *Satyra*, alias *Satura*, ut habet nota marginalis, *Lex est, quæ de pluribus rebus loquitur, dicta a copia rerum & quasi saturitate*. Itaque Lex *Satyra*, seu potius *Satura*, dicta fuisse videtur ea, quæ de pluribus simul rebus condita, vel ex multis aliis legibus confecta est.

Id admodum periculosum existimabant Romani; unde in legum sanctione, teste Festo, adscribebatur: *neve per Saturam abrogato aut derogato*, quod & hic notarunt Correctores Romani.

Hanc improbabant Romani. Ad hæc verba Festi reflectens Dartis ait: „ Ex hoc loco Festi colligas, „ quantâ prudentiâ cautum esset, ne „ leges de pluribus rebus diversis, si„ ve quæ non essent ejusdem generis, „ simul unâ rogatione ferrentur, ne „ sic aliqua sine discussione reciperetur, „ sed unaquæque res serio examina„ retur „.

Multo magis improbanda in Decretis Ecclesiasticis præsertim dogmaticis. Id si respectu Legum Civilium & Politicarum merito cautum fuerit, quanto magis servandum in Legibus, Decretis, vel Constitutionibus Ecclesiasticis; præsertim dogmaticis, id est dogmata vel materiam fidei spectantibus; ut ita singula dogmata clare & distincte, ac singulatim prævià diligenti discussione proponantur, ut in eorum expressione nulla de sensu dubietas oriri possit: ne alias contingat ex eorum obscuritate fideles in varios circa dogmata sensus distrahi.

Distinctio III.

Quid Canon? CUm in duabus præcedentibus distinctionibus egisset Gratianus de Legibus Civilibus, hâc tertiâ incipit nonnulla subjicere de Legibus Ecclesiasticis, ut ipse monet ad initium distinctionis; aitque: „ Ecclesiastica Consti„ tutio *Canonis* nomine censetur. Quid „ autem Canon significat, subjicit Can. „ 1. & 2. ex Isidoro dicens; Canon „ græce, latine Regula appellatur. Re„ gula dicta est, eo quod recte du„ cit, nec aliquando aliorsum trahit: „ alii dixerunt Regulam dictam vel „ quod regat, vel quod normam recte „ vivendi præbeat, vel quod distortum „ pravumque corrigat „.

Distinctio IV.

Scopus legum civilium. HAc distinctione prosequens ex Isidoro materiam legum civilium, ait Can. 1. „ Factæ sunt le„ ges, ut earum metu humana coer„ ceatur audacia, tutaque sit inter im„ probos innocentia, & in ipsis im„ probis formidato supplicio refrænetur „ nocendi facultas „.

Requisita ad justitiam & æquitatem legum. Deinde monet *parte* 2. hujus distinctionis: „ quod in ipsa Constitutione „ legum, maxime qualitas constituen„ darum sit observanda, ut contineant „ in se honestatem, justitiam, possi„ bilitatem, convenientiam & cætera, „ quæ in eodem libro Isidorus enu„ merat „.

Post hæc subjungit *Can.* 2. verba Isidori, in quibus hæc finalia notanda, præsertim pro lege Ecclesiastica: „ *Manifesta* quoque, ne aliquid per ob„ scuritatem in captionem contineat, „ nullo privato commodo, sed pro „ communi civium utilitate conscripta„.

Parte 3. Distinctionis monet: „ I„ deo in ipsa Constitutione ista con„ sideranda sunt; quia cum leges in„ stitutæ fuerint, non erit liberum ju„ dicare de ipsis, sed oportebit judi„ care secundum ipsas „. Id probat *Canone* 3. verbis sancti Augustini: „ In istis legibus temporalibus, quam„ quam de his homines judicent, cum „ eas instituunt, tamen cum fuerint in„ stitutæ & firmatæ, non licebit judici „ de ipsis judicare, sed secundum ipsas„.

De necessaria legum publicatione. Deinde ad calcem hujus Canonis subjungit: „ Leges instituuntur, cum „ promulgantur; firmantur, cum mo„ ribus utentium approbantur: sicut „ enim moribus utentium in contra„ rium nonnullæ leges hodie abrogatæ „ sunt, ita moribus utentium ipsæ leges „ confirmantur „.

Quod hic asserit Gratianus, *leges instituí cum promulgantur*, eatenus verum est, tam de Ecclesiasticis, quam Civilibus & politicis legibus, quod non obligent eos, pro quibus feruntur, priusquam ita rite fuerint promulgatæ, ut vi illius promulgationis possint hi, quos lex concernit, in certam & publicæ auctoritati innixam notitiam devenire, uti latius expositum est *Tom. IX.* Tractatu *de Promulgatione Legum Parte* 1. *cap.* 1. §. 1. & 2.

Quo sensu firmitas legum a moribus utentium dependeat.

Quod vero addit Gratianus: *Firmantur, cum moribus utentium approbantur, &c.* sano sensu intelligendum est: certum enim est leges vim suam habere, postquam institutæ & rite promulgatæ sunt, etiam priusquam moribus utentium fuerint approbatæ; tametsi ex earum observantia postmodum illarum utilitas & necessitas amplius se manifestet; atque eatenus dici queat, *leges moribus utentium firmari*.

Adducta a Gratiano sub nomine Telesphori Papæ, & SS. Ambrosii ac Gregorii apocrypha sunt.

Quod Gratianus ulterius asserit, quasdam leges hodie *moribus utentium in contrarium esse abrogatas*, verum est; sed in hujus probationem parum valet, quod *Can.* 3. adducit sub nomine Telesphori Papæ: hanc enim Decretalem esse e suppositítiis pseudo-Isidori mercibus, omnibus eruditis hodie persuasum est.

Interim in hoc suppositítio Decreto illud notandum, ibidem statui: „ ut „ septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes Clerici in sortem Domini vocati a carne jejunent „: hac subjectâ ratione: „ quia „ sicut discreta esse debet vita Clericorum a Laicorum conversatione; ita „ in jejunio debet esse discretio „.

Huic decreto subjungit Gratianus *Can.* 4. sub nomine Ambrosii in *libro Sermonum*: Verum vel solum Decretum hic sub nomine Telesphori citatum sufficienter probat, hunc sermonem merito referendum inter sermones S. Ambrosio falso adscriptos; quales plurimos ei falso adscriptos esse monet Bellarminus *de scriptoribus Ecclesiasticis*.

Similiter fragmentum relatum sub nomine S. Gregorii *Can.* 5. non esse hujus Pontificis notarunt eruditi Monachi Benedictini operum S. Gregorii revisores, qui hoc fragmentum ad calcem Epistolarum *columnâ* 1302. ponunt sub hoc titulo, *fragmenta Epistolarum, quas Gratianus Gregorio tribuit*.

Illud autem quod hic rursus asserit, *leges confirmari moribus utentium*, non ita intelligi debet, quasi Principum leges, de quibus agit Gratianus, demum obligarent, postquam moribus utentium fuerint firmatæ; quandoquidem sciatur, in statu Monarchico leges suam vim & effectum accipere a voluntate Principis, non a voluntate populi: sed hoc verum est, quod ex moribus utentium, sive spontaneâ populi observantiâ, lex queat dici firmari, quatenus inde intelligitur legem hanc populo videri plane congruere, uti supra dictum est.

DISTINCTIO V.

Jus naturale immutabile.

INitio distinctionis hujus monet Gratianus: „ Hæc, quæ de privilegiis, „ & cæteris infra positis scripta sunt, „ tam secularibus, quam Ecclesiasticis „ legibus conveniunt, nunc ad differentiam naturalis juris, & cæterorum revertamur. Naturale jus inter „ omnia primatum obtinet tempore & „ dignitate „. Ut id probet, subdit: „ cœpit enim (naturale jus) ab exordio rationalis creaturæ, nec variatur tempore, sed immutabile permanet „.

Objectio contra juris naturalis immutabilitatem.

Verum contra hæc, ac notanter contra assertam naturalis juris *immutabilitatem* format sibi Gratianus hanc objectionem: „ Sed cum naturale jus in „ lege & Evangelio supra dicatur esse comprehensum; quædam autem „ contraria his, quæ in lege statuta „ sunt, nunc inveniantur concessa, non „ videtur jus naturale immutabile permanere „.

Quod autem in lege divina quædam præscripta mutata sint, probat Gratianus duobus exemplis ex lege Mosaica desumptis dicens: „ In lege namque „ præcipiebatur, *ut mulier si mascu-*

„ *lum*

„ *lum pareret, quadraginta; si vero* „ *fœminam, octuaginta diebus a tem-* „ *pli cessaret ingressu*: Nunc autem „ statim post partum Ecclesiam ingre- „ di non prohibetur: item mulier quæ „ menstrua patitur, ex lege immunda „ esse reputabatur; nunc autem nec sta- „ tim intrare in Ecclesiam, nec sa- „ cræ Communionis mysteria percipe- „ re; sicut nec illa quæ parit, vel il- „ lud quod gignitur statim post partum „ baptizari prohibetur „.

Pro harum legum abrogatione seu cessatione adducit Gratianus quatuor Canones, sive fragmenta responsionis sancti Gregorii ad decimam interrogationem Augustini Anglorum Episcopi, quæ integra una cum aliis interrogationibus & responsionibus, ac Epistola exstat inter hujus Pontificis Epistolas in editione Benedictinorum *lib. 10. Epist. 14.*

Solutio objectionis. In hac responsione latius adstruit Gregorius, legem Mosaicam de *ingressu mulierum in templum vetito* post partum, tamquam legem mere cæremonialem esse abrogatam: unde sine ulla hæsitatione scribit: „ Si mulier „ eâdem horâ, quâ genuerit, actura „ gratias intrat Ecclesiam, nullo pon- „ dere peccati gravatur „.

Idipsum & de mulieribus, quæ menstrua patiuntur, dicendum esse asserit: addit tamen, quod si ex veneratione ab Ecclesia abstinere voluerint, non esse prohibendas.

Secundum hæc respondit Innocentius III. Archiepiscopo Armachano, qui ipsum interrogaverat, *utrum mulieres statim post partum debeant Ecclesias ingredi, vel ab earum ingressu per dies aliquot abstinere?* „ Quod „ postquam umbra legis evanuit, & „ illuxit veritas Evangelii, si mulie- „ res post prolem emissam acturæ gra- „ tias Ecclesiam intrare voluerint, nul- „ lâ proinde peccati mole gravantur, „ nec Ecclesiarum eis aditus est dene- „ gandus, ne pœna illis videatur verti „ in culpas „.

Addit insuper & hanc clausulam conformiter ad responsum sancti Gregorii a Gratiano relatum: „ Si tamen ex „ veneratione voluerint aliquamdiu „ abstinere, devotionem earum non cre- „ dimus improbandam „.

Cum autem mulieres passim ad tempus ex veneratione abstinerent, idque exemplo Beatæ Virginis, licet huic legi purificationis legalis non subjectæ, tandem invaluit, ut mulieres per aliquod tempus ab ingressu Ecclesiæ abstineant, & quasi purificationis diebus impletis, cum prævia Sacerdotali benedictione in Ecclesiam inducantur: qui ritus & hodie *Purificatio post partum* dici solet. De quo latius in *Jure Ecclesiastico Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 2. cap. 6. pag. 49.*

DISTINCTIO VI.

Illusio nocturna an & quando a susceptione corporis Domini, aut ejus oblatione impediat.

GRatianus initio hujus distinctionis ait: „ Quia vero de naturæ su- „ perfluitate sermo haberi cœpit, quæri- „ tur an post illusionem, quæ per so- „ mnium solet accidere, vel corpus „ Domini quilibet valeat accipere, vel „ si Sacerdos sit, sacra mysteria cele- „ brare „.

De hac re undecima fuerat Augustini Anglorum Apostoli interrogatio proposita Sancto Gregorio; habeturque ad eam responsio Sancti Gregorii sat prolixa, e qua duo fragmenta refert Gratianus Can. 1. & 2. in quorum primo resolvit Sanctus Gregorius, sollicite inquirendum, unde hæc illusio nocturna oriatur, de qua latius tractare solent Theologi, qui casu occurrente consulendi.

Interim ex responso Sancti Gregorii habetur, ipsum existimasse majorem carnis munditiam requiri ad sacrificandum, quam ad simpliciter communicandum: postquam enim dixisset: „ Cum e naturæ superfluitate, vel „ infirmitate evenerit, omnino hæc „ illusio non est timenda; quia hanc „ animus nesciens pertulisse magis do- „ lendus est, quam fecisse: deinde „ subjungit: cum vero ultra modum „ appetitus gulæ in sumendis alimen- „ tis rapitur; atque idcirco humorum „ re-

„ receptacula gravantur, habet exinde „ animus aliquem reatum; non tamen „ usque ad prohibitionem percipiendi „ sacri mysterii, vel Missarum sole„mnia celebrandi; cum fortasse aut „ dies exigit, aut exhibere mysterium „ pro eo, quod Sacerdos alius in lo„co deest, ipsa necessitas compellit: „ nam si adsunt alii, qui implere my„sterium valent, illusio per crapulam „ facta a perceptione sacri mysterii „ prohibere non debet, sed ab immo„latione sacri mysterii abstinere, ut „ arbitror, humiliter debet „.

Utinam id attenderent varii Superiores, præsertim regulares, qui suos ad quotidie celebrandum adigunt, unico sæpe motivo, ut plura Missarum honoraria habere queant.

Gratianus solutionem objectionis contra juris naturalis immutabilitatem distinctione præcedente motæ, demum attulit ad calcem hujus distinctionis; eo quod & hâc distinctione de eadem lege Mosaica jam abrogata agere intenderet.

Abrogatio Legis Mosaicæ non officit juris naturalis immutabilitati.

Huic ergo objectioni respondet Gratianus: „ In lege & Evangelio natu„rale jus continetur; non tamen quæ„cumque in lege & Evangelio inve„niuntur, naturali juri cohærere pro„bantur. Sunt enim in lege quædam „ moralia præcepta, ut, *Non occides:* „ quædam mystica, utpote sacrificio„rum præcepta, ut de agno, & alia „ similia his. Moralia mandata ad na„turale jus spectant, atque ideo nul„lam mutabilitatem recepisse mon„strantur. Mystica vero, quantum ad „ superficiem a naturali jure proban„tur aliena: quantum ad moralem „ intelligentiam, inveniuntur sibi an„nexa; ac per hoc, etsi secundum su„perficiem videantur esse mutata; ta„men secundum moralem intelligen„tiam mutabilitatem nescire proban„tur. Naturale ergo jus ab exordio „ rationalis creaturæ incipiens, ut su„pra dictum est, manet immobile „. Deinde subjungit Gratianus: „ Jus „ vero consuetudinis post naturalem le„gem exordium habuit, ex quo ho„mines convenientes in unum cœpe„runt simul habitare.

Hisce indicare videbatur Gratianus, quod intenderet regredi ad materiam prosequendam, quam sub initium hujus primæ partis sui operis sibi proposuerat, scilicet exponere varias juris species, earumque inter se differentias, adeoque hìc de jure consuetudinario tractare vellet.

Distinctio VII.

De auctoribus Legum parum accurate agit Gratianus.

VErum more suo omnia miscens Gratianus, & a proposito ordine facile recedens, subjicit distinctionem, in qua, prolatis duobus fragmentis ex lib. sancti Isidori, agit, de auctoribus seu conditoribus legum; & *Can.* 1. postquam monuit quod Moyses gentis Hebraicæ primus omnium divinas leges sacris litteris explicuit, enumerat deinde eos, qui apud Græcos leges dederunt, ac dein *Can.* 2. ponit *nomina eorum, qui leges XII. tabularum exposuerunt*, uti habet summarium Canonis. Notat autem Antonius Augustinus *lib.* 1. *de emendat. Gratiani dial.* 19. in pluribus hìc erratum fuisse, nec dicere veretur: *Quæ de Codice Theodosiano scribuntur, Isidori & Gratiani ignorantiam detegunt;* quod ibidem latius ostendit. Cæterum indubitatum est, hæc exactius & fusius referri *in l.* 2. *ff. de origine juris*, & per interpretes hujus legis exponi.

Distinctio VIII.

HAc distinctione videtur Gratianus reverti velle ad materiam sub initium distinctionis præcedentis sibi propositam; atque prosequi differentiam inter varias juris species; sed admodum obscure.

Differentia inter jus naturale & consuetudinarium, ac constitutum.

Et quidem in hujus distinctionis proœmio indicat se velle ostendere differentiam juris naturalis, a jure consuetudinario, & jure constituto: „ Differt „ autem, ait, jus naturale a consuetu„dine & constitutione: nam jure na„turali omnia sunt communia omni„bus;

„ bus; quod non solum inter eos ser„ vatum creditur, de quibus legitur „ act. Ap. cap. 4. vers. 32. *multitu„ dinis autem credentium erat cor unum „ & anima una;* verum etiam præ„ cedenti tempore a Philosophis tradi„ tum invenitur: unde apud Platonem „ illa civitas justissime ordinata tradi„ tur, in qua quisque proprios nescit „ affectus: jure vero consuetudinis vel „ constitutionis, hoc meum est, illud „ alterius „.

Ultimum membrum, scilicet, jure consuetudinario sive constitutione, id est jure humano, *hoc meum, illud alterius esse*, probat *Can.* 1. ex tractatu VI. sancti Augustini in Joannem, *cap.* 6. ubi sanctus Augustinus agit contra Donatistas, qui legibus Imperatoris villas sibi ademptas, & Ecclesiæ Catholicæ attributas conquerebantur, uti hic monent Correctores Romani.

Quare cum Donatistæ dicerent, *villas nostras tulerunt, fundos nostros tulerunt*, ut ostendat Augustinus, ipsos post latas has leges Imperatorum nullum jus in ipsis habere, sed ad Ecclesiam Catholicam pleno jure pertinere, post nonnulla in probationem adducta, tandem ostendit res temporales nec ab Ecclesia, nec a privatis alio jure quam *jure humano*, sive Imperatorum possideri: „ Iu„ re humano dicitur, ait, hæc villa „ mea est, hæc domus mea, hic ser„ vus meus est: jura autem humana „ jura Imperatorum sunt. Quare? quia „ ipsa jura humana per Imperatores & „ Reges seculi Deus distribuit generi „ humano „.

Præterea dicebant Donatistæ: „ Sed „ quid nobis & Imperatori? Respon„ deo: Sed jam dixi, de jure humano „ agitur, & tamen Apostolus voluit ser„ viri Regibus, voluit honorari Reges, „ & dixit, *Reges reveremini*. Nolite „ dicere, quid mihi & Regi? Quid „ tibi ergo & possessioni? Per jura Re„ gum possidentur possessiones. Dixisti, „ quid mihi & Regi? Noli dicere pos„ sessiones tuas, quia ipsa jura humana „ renunciasti, quibus possidentur posses„ siones „.

Merito hic attendendæ notæ Correctorum Romanorum, quæ ostendunt, Gratianum a textu originali nonnihil recessisse. Interim ex hoc textu evidens est, Augustinum id unum voluisse, quod & Ecclesiæ & privati iure humano res temporales possideant, & quod sicuti jura humana auctoritate Principum ac Imperatorum instituta sunt, & diriguntur; ita Principes rerum temporalium supereminentem inspectionem & directionem retineant, quamvis penes Ecclesiam, & quosque etiam privatos sit rerum illarum proprietas, ut hic solide adstruit Joannes Dartis in Commentario hujus distinctionis. Principum potestas respectu rerum temporalium.

Parte secundâ hujus distinctionis ulterius probare intendit Gratianus, quod *dignitate* jus naturale *similiter prævaleat. consuetudini & constitutioni*, uti loquitur ad calcem *Can.* 1. additque: „ Quæcumque enim vel moribus re„ cepta sunt, vel scriptis comprehen„ sa, si naturali juri fuerint adversa, „ vana & irrita habenda sunt „. Quidquid legi naturali reperitur adversum, vanum est & irritum.

In horum probationem refert *Can.* 2. quædam ex Sancto Augustino *lib.* 3. *Confessionum, cap.* 8.

Ut autem probet, quod si quædam moribus recepta sint, vel scriptis comprehensa, si juri naturali fuerint adversa, vana & irrita habenda sint, producit plura ex Sancto Augustino, & Sancto Cypriano.

Et quidem *Can.* 4. ex Augustino *lib.* 3. *de Baptismo, cap.* 6. refert: „ Veritate manifestatâ cedat consue„ tudo veritati „. Item: „ nemo consue„ tudinem veritati & rationi præpo„ nat; quia ratio & veritas consuetu„ dinem semper excludit „. Verum hæc a Sancto Augustino recitantur tamquam asserta per Episcopos in Concilio Carthaginensi sub Sancto Cypriano circa quæstionem de validitate Baptismi per hæreticos collati, uti & in margine ad hunc Canonem notatur.

Interim hæc Episcoporum dicta probat sanctus Augustinus dicens: „ Plane „ respondeo: quis dubitet veritati ma„ nifestatæ debere consuetudinem cede„ re

„ re „? Quæ verba hîc a Gratiano recitantur, sed tamquam ab eodem dicta.

Dein *Can. 6. & 7.* rursus in eamdem sententiam recitantur plura ab Episcopis in allegato Concilio Carthaginensi dicta, quæ sub nomine sancti Augustini affert. Et *Can. 8. & 9.* refert quædam ex Epistolis sancti Cypriani ad Pompeium contra Epistolam Stephani; item ad Jubajanum & Cæcilium, in quibus Cyprianus vehementer urget, veritati consuetudinem cedere debere; atque inter cætera in Epistola ad Pompeium scribit: „ Consuetudo sine veri„ tate vetustas erroris est, propter quod „ relicto errore sequamur veritatem; „ scientes quia apud Esdram veritas vi„ cit, sicut scriptum est: *Veritas ma„ net & invalescit in æternum, & vivit „ & obtinet in secula seculorum* (a).

Hæc a Cypriano, & Episcopis Africanis dicta fuisse constat contra Stephanum, aliosque Episcopos, qui contra Cyprianum, & Africanos Episcopos, aliosque nonnullos sustinebant, Baptismum ab hæreticis aut schismaticis extra Ecclesiam Catholicam collatum, esse validum: quod cum potissimum ex continua Ecclesiæ consuetudine probare prætenderent juxta illud Stephani adeo vulgatum: *Nihil innovetur, nisi quod traditum est:* Cyprianus, aliique ei juncti sustinebant consuetudinem veritati cedere debere; quod & S. Augustinus ultro etiam Donatistis (Baptismum extra Ecclesiam collatum ut invalidum rejicientibus) concedit: sed contra ipsos Donatistas sustinet & solide demonstrat, tempore suo tum auctoritate, tum ratione sat probatum esse, consuetudinem, quam Stephanus, aliique ipsi juncti allegabant, nequaquam rationi & veritati adversam esse; sed omnino conformem, adeoque servandam: quia ut ipse Augustinus ait citato *Can. 7.* „ Cum con„ suetudini veritas suffragatur, nihil „ oportet firmius retineri „.

Consuetudo veritati conformis retinenda.

Gratianus non satis ipsa verba Cypriani & Africanorum, quæ Donatistæ pro suo errore asserendo objiciebant sancto Augustino, a verbis Augustini distinguit.

Præ cæteris autem hâc distinctione relatis notari meretur quod relatum est *Can. 3.* ex Epistola Nicolai I. Papæ Hincmaro Episcopo Rhemensi inscripta: „ Mala consuetudo, quæ non minus, „ quam perniciosa corruptela vitanda „ est, nisi citius radicitus evellatur, & „ privilegiorum jus ab improbis assu„ mitur, & incipiunt prævaricationes, „ & variæ præsumptiones celerrime non „ compressæ pro legibus venerari, & pri„ vilegiorum more perpetuo celebrari „.

Abusus eradicandi priusquam in consuetudinem transeant.

Non dubium quin, si Prælati nascentibus abusibus sedulo pastorali sollicitudine invigilarent, radicitus facile evellerentur, qui eorum incuriâ radicem figentes quasi pro legibus habentur, ac admodum difficulter postmodum in totum evelli possunt.

Distinctio IX.

Postquam ostendit Gratianus consuetudinem juri naturali cedere debere, hâc distinctione multiplici auctoritate probare vult, quod constitutionum, sive jus humanum, juri naturali cedat, ut & in proœmio distinctionis monet.

Constitutum, sive jus humanum, naturali juri cedere debet.

Hunc in finem profert sat longum fragmentum ex Epistola sancti Augustini ad Bonifacium Comitem, in qua scribit Augustinus: „ Imperatores quan„ do pro veritate contra falsitatem con„ stituunt bonas leges, terrentur sævien„ tes & corriguntur intelligentes: qui„ cumque ergo pergit Augustinus, le„ gibus Imperatorum, quæ pro Dei ve„ ritate feruntur, obtemperare non vult, „ acquirit grande supplicium; quicum„ que vero legibus Imperatorum, quæ „ *contra Dei veritatem* feruntur, ob„ temperare non vult, acquirit grande „ præmium „.

Idipsum late prosequitur ipse Augustinus, tum in fragmento hîc per Gratianum prolato, tum in ipsa Epistola, cujus contextum immutato ordine Gratianum retulisse notarunt Correctores Ro-

(a) Textus ille desumptus est ex libro 3. Esdræ, qui non est Canonicus.

Romani: interim intentum Gratiani solide idem adstruxit Augustinus.

Justum, est, ut Principes suis legibus pareant.

Hac Augustini auctoritate existimans Gratianus assertum suum sat esse probatum *Can.* 2. sub nomine Isidori Hispalensis refert fragmentum, quo probet, *justum esse, Principem legibus obtemperare suis: justa est enim eorum vocis auctoritas, si quod populis prohibent, sibi licere non patiantur.*

Auctoritas librorum Canonicorum.

Postquam ostendit Gratianus, consuetudinem legesque humanas veritati & juri naturali cedere, pluribus auctoritatibus, ac notanter sancti Augustini, adstruit dignitatem ac auctoritatem librorum sanctæ Scripturæ tam veteris, quam novi Testamenti.

In primis *Can.* 5. profert ex Epistola S. Augustini ad sanctum Hieronymum, sed corrupte, hanc notandam sententiam, quæ sanctæ Scripturæ, sive librorum Canonicorum auctoritatem super aliorum quorumcumque scriptorum libros extollit: „ Sic habetur apud Augustinum, *Epist.* 82. *alias* 19. Ego „ solis eis Scripturarum libris, qui jam „ Canonici appellantur, didici hunc „ timorem honoremque deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credam. Ac „ si aliquid in eis offendero litteris, „ quod videatur contrarium veritati, „ nihil aliud quam vel mendosum esse „ Codicem, vel interpretem non assecutum esse quod dictum est, vel „ me minime intellexisse, non ambigam. Alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate doctrinâque præpolleant, non ideo verum putem, quia „ ipsi ita senserunt; sed quia mihi vel „ per illos auctores Canonicos, vel probabili ratione, quod a vero non abhorreat, persuadere potuerunt „.

Et *Can.* 7. ex altera ejusdem Doctoris Epistola (quæ nunc est 40.) ad Hieronymum refert fragmentum, in qua Epistola sanctus Augustinus asserere non dubitavit: „ Si ad Scripturas „ sanctas admissa fuerint vel (August. „ *velut*) officiosa mendacia, quid in „ eis remanebit auctoritatis? Quæ tandem de scripturis illis sententia proferetur, cujus pondere contentiosæ „ falsitatis obteratur improbitas „?

Denique ex eodem Augustino probare intendit, quidquid vel ex Episcoporum, aliorumque sanctorum litteris aut scriptis proferatur, id esse rejiciendum, si ostendatur sanctæ Scripturæ adversum.

Pleraque a Gratiano adducta, desumpta sunt ex his, quæ sanctus Augustinus scripsit contra Donatistas: cum enim Donatistæ in justificationem sui schismatis & errorum, ac signanter circa invaliditatem baptismi extra Ecclesiam ab hæreticis vel schismaticis collati, non cessarent urgere auctoritatem sancti Cypriani, aliorumque multorum Episcoporum Africanorum, qui invaliditatem hujusmodi baptismi sustinuerant, & conformiter ad eam opinionem baptizatos ab hæreticis aut schismaticis rebaptizabant, multis ostendit Augustinus, factum Cypriani, & ipsi consentientium, Donatistarum schismati aut errori nequaquam patrocinari.

Fatetur quidem Augustinus, Cyprianum fuisse in ea opinione, seu errore & praxi, atque eam cum suis Episcopis in generali Synodo Carthaginensi sustinuisse: at una asserit, se non dubitare, quin hic sanctissimus Episcopus & martyr ab opinione sua & praxi recessisset, si eam Scripturæ sacræ, sive verbo Dei scripto vel non scripto difformem esse monstratam fuisset.

Addit præterea pro majori Cypriani excusatione, hanc quæstionem de validitate baptismi extra Ecclesiam collati adeo tempore Cypriani fuisse intricatam, ut dicere non vereatur, *lib.* 2. *de Baptismo contra Donatist. cap.* 4. „ quod tale aliquid asserere non „ auderet, nisi universæ Ecclesiæ concordissimâ auctoritate firmatus; cui „ & ipse (Cyprianus) sine dubio cederet, si jam illo tempore quæstionis hujus veritas eliquata & declarata per plenarium Concilium solidaretur „.

Tandem in libris contra Donatistas sæpius ostendit Augustinus, quod Cyprianus, licet sententiam & praxim suam eo tempore, quo veritas nondum erat

erat sufficienter eliquata, & universæ Ecclesiæ concordissimâ auctoritate, aut plenario Concilio solidata seu terminata fortiter sustinuerit, constanter tamen cum contrarium sentientibus pacem & communionem servaverit: in quem finem profert & laudat Augustinus ibidem *cap.* 2. sermonem a Cypriano pronuntiatum in exordio prædictæ Synodi Carthaginensis: „ Cum,
„ ait, in unum Carthagine convenis-
„ sent Kalendis Septembris Episcopi
„ plurimi ex Provincia Africa, Nu-
„ midia, Mauritania, cum Presbyte-
„ ris & Diaconibus, etiam præsente
„ plebis maximâ parte, & lectæ essent
„ litteræ Jubajani ad Cyprianum fa-
„ ctæ, item Cypriani ad Jubajanum
„ rescriptæ de hæreticis baptizandis,
„ quidque postmodum Cypriano Ju-
„ bajanus rescripserit, Cyprianus di-
„ xit: Audistis collegæ dilectissimi,
„ quid mihi Jubajanus Coëpiscopus
„ noster scripserit, consulens medio-
„ critatem nostram de illicito & pro-
„ fano hæreticorum baptismo, quid-
„ que ego ei rescripserim, censens sci-
„ licet, quod semel atque iterum &
„ sæpe censuimus, hæreticos ad Ec-
„ clesiam venientes Ecclesiæ baptismo
„ baptizari & sanctificari oportere.
„ Item lectæ sunt vobis & aliæ Ju-
„ bajani Epistolæ, quibus pro sua sin-
„ cera & religiosa devotione ad Epi-
„ stolam nostram rescribens, non tan-
„ tum consensit, sed & instructum esse
„ gratias egit. Superest, ut de hac
„ ipsa re, quid singuli sentiamus, pro-
„ feramus, neminem judicantes, aut
„ a jure communionis aliquem, si di-
„ versum senserit, amoventes: neque
„ enim quisquam nostrum Episcopum
„ se esse Episcoporum constituit, aut
„ tyrannico terrore ad obsequendi ne-
„ cessitatem collegas suos adigit; quan-
„ do habeat omnis Episcopus pro li-
„ centia libertatis & potestatis suæ ar-
„ bitrium proprium, tamque judicari
„ ab alio non possit, quam nec ipse
„ potest alterum judicare; sed expe-
„ ctemus universi judicium Domini
„ nostri Jesu Christi, qui unus & so-
„ lus habet potestatem, & præponendi
„ nos in Ecclesiæ suæ gubernatione
„ & de actu nostro judicandi „.

Cæterum sanctus Augustinus tum in hisce libris contra Donatistas, tum in Epistolis, e quibus fragmenta recitat Gratianus, sufficienter adstruit quorumlibet Doctorum, & etiam Episcoporum dicta & scripta cedere debere libris Canonicis: & quod firmiter tenendum sit, nihil in eis falsi contineri, nec quidquam præcipi juri naturali contrarium, quod unum evincere voluit Gratianus.

Distinctio X.

Huic distinctioni præfigit Gratianus hoc proœmium: *Constitutiones vero Principum Ecclesiasticis Constitutionibus non præeminent, sed obsequuntur.*

Juxta Gratianum Constitutiones Principum constitutionibus Ecclesiasticis obsequi debent.

In hujus probationem plurima mutilata, incerta, quin & apocrypha profert Gratianus, uti circa fragmentum sub nomine Nicolai I. relatum *Can.* 1. sufficienter probat Correctio Romana. Similiter relata *Canon.* 2. 3. & 4. sub nomine Symmachi & Felicis Papæ, parum authenticæ norunt eruditi.

In hujus afferri probationem nonnulla apocrypha adducit.

Porro quod in hoc suo proœmio asserit Gratianus, *Constitutiones Principum Ecclesiasticis Constitutionibus non præeminere, sed obsequi*, nec simpliciter, nec generaliter verum est, nec auctoritates per Gratianum adductæ id probant; sed restringi debet ad Ecclesiasticas Constitutiones de rebus *mere* spiritualibus ad directionem animarum directe & unice spectantibus; non autem de rebus temporalibus, aut his quæ regimen Reipublicæ spectant, ad ipsius populi, & Reipublicæ pacem & tranquillitatem conservandam vel procurandam, uti fat luculenter probat fragmentum Epistolæ Nicolai I. ad Michaëlem Imperatorem a Gratiano relatum hâc distinctione *Can.* 8. in quo hæc differentia luculenter exponitur.

Constitutionibus Principum circa temporalia obsequi debent Pontifices.

Scribit enim ibidem Nicolaus I. quod Christus actibus & dignitatibus officia utriuf-

utriusque potestatis (secularis & Ecclesiasticæ) ita discreverit: „ Ut & Christiani Imperatores pro æterna vita „ Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus uterentur; quatenus spiritalis actio a carnalibus distaret incursibus; & ideo, *militans Deo minime se negotiis secularibus implicaret*; ac vicissim non ille rebus divinis præsidere videretur, qui esset negotiis secularibus implicatus „.

Hæc inter utramque potestatem differentia latius adstruitur infra *distinct.* 96. ubi eam latius explanabimus occasione famosæ Epistolæ Gelasii, cujus ibidem fragmentum adducitur.

Etiã quoad illa, quæ spectãt externam Ecclesiæ disciplinam.

Quin & Romanos Pontifices agnovisse, se subjectos legibus & Constitutionibus Imperatorum, non tantum externum, temporale, ac politicum regimen Reipublicæ concernentibus, sed etiam externam & Canonicam Ecclesiæ disciplinam spectantibus, evincit Epistola Leonis IV. inscripta Lothario Augusto, & hic a Gratiano relata *Can.* 9. „ De capitulis vel præceptis „ vestris Imperialibus, vestrorumque „ Pontificum prædecessorum irrefragabiliter custodiendis, & conservandis, „ quantum valuimus & valemus, Christo propitio & nunc & in ævum „ nos conservaturos modis omnibus profitemur; & si fortasse quilibet aliter vobis dixerit, vel dicturus fuerit, „ sciatis eum pro certo mendacem „.

Hoc fragmentum Epistolæ pro adstruenda auctoritate *Capitularium* Regum Francorum adducit vir clarissimus Stephanus Baluzius in doctissima sua præfatione ad hæc Capitularia Regum Francorum §. 21. omissa voce, *Pontificum*, quæ in textu Gratiani manifeste redundat, & sensum reddit obscurum, uti ex nota Correctorum Romanorum liquet.

Hanc Leonis Epistolam spectare Capitularia Caroli Magni, Ludovici Pii, Lotharii, & aliorum, quæ hodie vulgo dicuntur *Capitularia Regum Francorum*, ostendit ibidem Baluzius.

Quâ autem occasione Leo Papa IV. hanc ad Lotharium Epistolam scripserit, exponit Baluzius in citata præfatione §. 23. „ Primo, ait, manifestum „ est ex textu Epistolæ, delatam adversus eum querelam fuisse ad Lotharium Imperatorem, tamquam is „ Capitularia Regum Francorum contemneret, ad quam criminationem „ ille injuriam suam ulturus, ac sui „ securus, respondit, *se ea velle irrefragabiliter in ævum conservare*; magnum & impudens mendacium esse „ quidquid contra dictum fuerat Imperatori. Hanc interpretationem „ (pergit Baluzius) quæ alioquin manifesta est, & cuivis obvia, debemus „ Bartholomæo Brixiensi, cujus hæc „ sunt verba: *Lotharius audiverat*, „ *quod Leo Papa nolebat leges servare Imperiales, unde interrogavit de* „ *hoc Papam, an esset verum? Quare Leo scribit ei, & dicit, quod vult* „ *leges servare irrefragabiliter, & qui* „ *aliter dicit, mendax est* „.

Cum autem hæc Capitularia, sive capitula seu præcepta non tantum res temporales, ac temporale & politicum regimen Reipublicæ concernerent: sed vel potissimum disciplinam exteriorem Ecclesiæ, recte ibidem redarguit Baluzius Cardinalem Baronium, qui hanc Leonis Epistolam ita interpretatur, quasi Leo dicere duntaxat voluisset, conformiter ad supra relatam Epistolam Nicolai I. *Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum, Imperialibus legibus uti.*

DISTINCTIO XI.

Quæ sit vis consuetudinis?

PErgens Gratianus exponere, quæ sit legum & Canonum vis & auctoritas, hac distinctione agit de consuetudine.

Consuetudo contra legẽ divinã, aut naturalem corruptela est.

In primis certum est, consuetudinem, quæ est contraria bonis moribus, aut juri naturali, non tam pro consuetudine, quam pro abusu & corruptela reputandam esse, uti supra notatum est, atque de hac intelligendus est Isidorus, cujus verba non sat exacte Gratianus

Can. 1. retulit; sed in margine ita ex originali exprimuntur: *Quod malis jussionibus non sit obtemperandum*.

De simili quoque consuetudine intelligi creditur, quod ex *lib.* 8. *Cod.* QUÆ SIT LONGA CONSUETUDO, refertur *Can.* 4. & clarius exprimitur *Can.* 6. his verbis: *Consuetudinem laudamus, quæ tamen contra fidem Catholicam nihil usurpare dignoscitur*.

Monent hìc Correctores Romani, quod hoc caput antea tribueretur sancto Augustino: „ Verba, aiunt, hujus „ capitis, quod antea tribuebatur B.Augustino, leguntur in editione Coloniensi „ inter Decreta Pii I. Decreto 7. & in „ Epistola ejusdem Pii „. Unde & ipsi huic Canoni hunc titulum præfixerunt: *Pius Papa I. in Decretis Decreto* 7. non advertentes hæc verba non verius huic Papæ, quam Augustino tribui posse; hæcque Decreta, necnon Epistolam inter merces pseudo-Isidori rejicenda.

Non eadem omnium consuetudinum est auctoritas.

Illud & hìc probat Gratianus, non omnium consuetudinum eamdem esse vim & auctoritatem.

Et quidem quasdam esse consuetudines, quæ auctoritate etiam Scripturæ sacræ cedere non debeant, utpote quæ ex Traditione Apostolica ad nos transmissæ habentur. Eum in finem recitantur *Can.* 5. verba sancti Basilii ex *lib. de Spiritu sancto cap.* 27. Monent autem Correctores Romani admodum mutilatum recitari hìc textum Basilii: „ Cæterum, inquiunt, quoniam mul„ tis locis glossa obstitit, ne emenda„ retur, necessarium visum est, inte„ grum sancti Basilii locum & Græce „ & Latine afferre „.

Merito textus sancti Basilii legitur, prout hìc integer per Correctores Romanos exhibetur; utpote in quo Basilius probat, præter ea, quæ nobis Apostoli scripto tradiderunt, etiam ea, quæ ad nos verbo tradita, & per traditionem transmissa sunt, esse omnino servanda.

Quod addunt hìc Correctores, quod *multis locis obstiterit glossa, ne emendaretur*, plurimis aliis locis idipsum monuerunt; per hoc indicantes eam ipsis visam fuisse glossæ auctoritatem, ut satius crediderint permittere mutilatum textum Gratiani, quam cum emendare, ne glossa textui mutilato aut corrupto apposita, obscura aut non intelligibilis redderetur, licet fatendum sit, glossas has sæpe parum convenientes; imo & frequenter admodum ineptas esse, & a vero sensu Canonum alienas.

Sunt insuper consuetudines, quæ universalis per orbem diffusa Ecclesia servat, & quæ ab Apostolis ad nos dimanatæ creduntur, aliæ vero quæ nec contra Scripturam sacram, nec contra bonos mores esse noscuntur; ac variæ & diversæ pro varietate locorum & populorum reperiuntur, de quibus agit sanctus Augustinus Epistolâ ad Casulanum, cujus fragmentum hìc refertur Can. 7. ac præcipue in Epistola ad Januarium, cujus fragmentum hìc refertur *Can.* 8. sub nomine sancti Augustini *lib. de fide Christiana*, sed in margine notatur: „ Hodie inter opera sancti Augustini „ nullum exstat sub hoc titulo; in E„ pistola vero ad Januarium, quæ est „ 118. *cap.* 1. & 2. hæc eadem sen„ tentia copiose exponitur „.

Consuetudo Romanæ Ecclesiæ quandoque diversa est a consuetudine aliarum Ecclesiarum.

Et revera in hac Epistola, quæ hodie est 54. sanctus Augustinus duplicem hanc consuetudinem luculenter exponit, uti ad sequentem distinctionem notabitur, ubi & textus hujus Epistolæ refertur, prout etiam textus sancti Gregorii, e quibus manifestum est, jampridem consuetudinem Ecclesiæ Romanæ circa plura puncta concernentia Ecclesiasticam disciplinam fuisse diversam a consuetudine aliarum Ecclesiarum.

Id negans Gratianus a pristina disciplina recessit.

Proinde inter puncta, in quibus Gratianus a pristina disciplina recessit, referendum, quod hìc adstruere videtur, scilicet consuetudinem & institutionem Ecclesiæ Romanæ *ubique* esse servandam; idque ex fragmento Epistolæ sub nomine Nicolai I. Can. 2. cui fragmento hoc summarium præfigitur: *Non potest statutis Pontificum consuetudo cujusquam refragari*.

Hìc notandum plurima fragmenta sub nomine Nicolai I. Papæ a Gratiano referri, quæ non alia quam ipsius Gra-

Gratiani, aut alterius Canonum collectoris, e quo Gratianus exscripsit, auctoritate nituntur: & quæ e Gratiano collecta sub 20. titulis disposita per Joannem Cochlæum exstant *tom.* 8. *Concil. Generalium col.* 554.

Fragmento fictitiæ Epistolæ Julii I. Papæ relato in Can. 3. præmittit Gratianus hoc summarium: *A consuetudine Romanæ Ecclesiæ, membris dissentire non licet*, quo non obscure insinuatur, aliis Ecclesiis tamquam membris non licere dissentire a *consuetudine Romanæ Ecclesiæ*, quod & menti & sententiæ Gregorii adversum esse, notabitur ad distinctionem sequentem ex ejus Epistola ad Augustinum Anglorum Episcopum ibidem relata.

DISTINCTIO XII.

Varia consuetudinis species.

HAc distinctione prosequitur Gratianus tractare de varia specie *consuetudinis*, ejusque auctoritate.

Alia universalis, alia particularis.

Et quidem proponit Can. 11. ex Augustino Epistolâ nunc 54. ad Januarium, duplicem speciem consuetudinis: unam earum rerum, quæ per *universalem Ecclesiam* observantur: alteram earum, quæ pro *locorum & Ecclesiarum diversitate variæ & diversæ reperiuntur*.

„ Illa autem, ait Augustinus, quæ „ non scripta, sed tradita custodimus, „ quæ quidem toto terrarum orbe observantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, „ quorum est in Ecclesia saluberrima „ auctoritas, commendata atque statuta retineri „.

Deinde allegatis quibusdam similium observationum exemplis, ad aliam speciem consuetudinum descendens, ait: „ Alia vero, quæ per loca terrarum „ regionesque variantur, sicuti est, quod „ alii jejunant sabbato, alii vero non, „ alii quotidie communicant corpori & „ sanguini Dominico, alii certis diebus „ accipiunt; alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur, alibi sabbato tantum & Dominico, alibi tantum Dominico, & si quid aliud ejusmodi animadverti potest; totum hoc „ genus rerum liberas habet observationes: nec disciplina ulla est in his „ melior gravi prudentique Christiano, „ quam ut eo modo agat, quo agere „ viderit Ecclesiam, ad quamcumque „ forte devenerit: quod enim neque „ contra fidem, neque contra bonos „ mores injungitur, indifferenter est „ habendum, & pro eorum, inter quos „ vivitur, societate servandum est „.

Tum subjungit, quid circa hanc consuetudinis varietatem sibi consulenti responderit sanctus Ambrosius: „ Cum, „ ait, Romam venio, jejuno sabbato, „ cum Mediolani sum, non jejuno: „ sic etiam tu, ad quam forte Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si „ cuiquam non vis esse scandalo, nec „ quemquam tibi „.

Occasio autem consulendi hac de re sanctum Ambrosium fuerat mater ejus; ait enim ibidem: „ Mater mea Mediolanum me consecuta, invenit Ecclesiam sabbato non jejunantem, cœperat fluctuare quid ageret: tunc consului de hac re beatissimæ memoriæ „ virum Ambrosium. Cujus responsum, „ ait, cum matri renunciassem, libenter amplexa est „.

Quædam consuetudines, etsi inveteratæ, merito extirpandæ.

Deinde ex eodem Augustino ad Januarium *Epistolâ* nunc 55. subjungit Gratianus Can. 12. „ Talia quæ neque „ sanctarum Scripturarum auctoritatibus continentur, nec in Conciliis Episcoporum statuta inveniuntur, nec „ consuetudine universalis Ecclesiæ roborata sunt; sed diversorum locorum „ diversis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix aut omnino numquam inveniri possint causæ, quas in „ eis instituendis homines secuti sunt, „ ubi facultas tribuitur, sine ulla dubitatione resecanda existimo. Rationem „ addit Augustinus: quamvis enim neque hoc inveniri possit, quomodo contra fidem sint, ipsam tamen religionem, quam paucissimis & manifestissimis celebrationum Sacramentis misericordia Dei esse liberam voluit, „ servilibus oneribus premunt, ut tolerabilior sit conditio Judæorum, qui „ etiamsi tempus libertatis non agno- „ ve-

„ verint, legalibus Sacramentis, non humanis præsumptionibus subjiciuntur „.

Circa hæc duo fragmenta relata *Can.* 11. & 12. monent Correctores Romani ad priorem: „ In hoc capite, quemadmodum & in sequenti, multa sunt „ emendata ex B. Augustino, ac nonnulla etiam addita „.

Merito & ad posteriorem addi possunt verba, quæ apud Augustinum præmittuntur verbis hic a Gratiano relatis, quæ & mentem ipsius Augustini de his observantiis clarius exponunt: „ Quod „ autem instituitur, ait, præter consuetudinem, ut quasi observatio Sacramenti sit, approbare non possum, „ etiamsi multa hujusmodi propter nonnullarum vel sanctarum vel turbulentarum personarum scandala devitanda, „ liberius improbare non audeo; sed „ hoc nimis doleo, quod multa quæ „ in divinis libris saluberrime præcepta „ sunt, minus curantur, & tam multis præsumptionibus sic plena sunt „ omnia, ut gravius corripiatur, qui „ per octavas suas terram nudo pede „ tetigerit, quam qui mentem vinolentiâ sepelierit „.

Hæc merito attendant Episcopi, ut exemplo sancti Augustini a superstitiosis, & ad quæstum inductis consuetudinibus, suas Ecclesias purgare satagant.

Non locus consuetudinem, sed consuetudo locum commendat.

Insuper docet hic Gratianus, *quod non locus consuetudinem, sed consuetudo locum commendet*; uti habet summarium *Can.* 10. sive quod ea sit accipienda consuetudo, sine differentia locorum, quæ plus omnipotenti Deo possit placere. In hujus probationem adducit, *Can.* 10. notandum responsum sancti Gregorii ad Augustinum Apostolum Anglorum: interrogatio 3. Augustini hæc erat: „ Cum una sit fides, cur „ sunt Ecclesiarum consuetudines tam „ diversæ, & altera consuetudo missarum est in Romana Ecclesia, atque „ altera in aliorum Ecclesiis tenetur „?

Respondet Gregorius: „ Novit fraternitas tua Romanæ Ecclesiæ consuetudinem, in qua se meminit enutritam: sed mihi placet, ut sive in „ Romana, sive in Galliarum, sive in „ qualibet Ecclesia, aliquid invenisti, „ quod plus omnipotenti Deo possit „ placere, solicite eligas, & in Anglorum Ecclesia, quæ adhuc in fide nova „ est, institutione præcipuâ, quæ de multis Ecclesiis colligere potuisti, infundas; non enim pro locis res, sed pro „ rebus loca nobis amanda sunt: ex „ singulis ergo quibusque Ecclesiis, quæ „ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt, „ elige, & hæc quasi in fasciculum collecta, apud Anglorum mentes in „ consuetudinem depone „.

Manifestum hinc est, sanctum Gregorium nequaquam credidisse, consuetudinem ante institutionem Ecclesiæ Romanæ ab omnibus aliis Ecclesiis esse servandam; uti præcedenti distinctione ex falsis & incertis scriptis innuere videtur Gratianus, qui & Canoni primo hujus distinctionis desumpto ex supposititia Decretali Calixti I. Papæ hoc summarium præfigit: *Nulli agere licet sine discretione justitiæ contra disciplinam Romanæ Ecclesiæ*.

Ecclesiæ ejusdem Provinciæ jam pridem sequebantur ritum Ecclesiæ Metropolitanæ.

Scitur quidem jampridem in pluribus locis id fuisse observatum, ut Ecclesiæ unius Provinciæ morem & ritum eumdem sequerentur, notanter Ecclesiæ Metropolitanæ, quod & ævo sancti Leonis respectu Ecclesiarum, quæ jure Metropolitico Romano Episcopo subjiciebantur, quæ & *suburbicariæ* dicebantur, observatum fuisse constat ex Epistola sancti Leonis ad Episcopos per Siciliam constitutos, uti notavi in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 19. *cap.* 1. *pag.* 292.

Idipsum in quibusdam Hispaniarum Provinciis jampridem constitutum fuisse, ex Decretis Concilii Toletani XI. & Bracarensis II. relatis respective hâc distinctione *Can.* 13. & 14. constat.

Et quidem priori hoc summarium præfixit Gratianus: *Omnes Provinciæ eumdem in psallendo modum teneant, quem Metropolitanam sedem habere cognoverint*.

Ad ista per Gratianum relata Decreta, nec non verba Gratiani reflectens in sua Analysi Ludovicus de Hericourt, recte monet, hodie non observari hæc Decreta, notanter in Gallia: *On ne fuit*

fuit point, ait, *à présent ces Décrets, sur-tout dans les Eglises de France, où chaque Diocese a son Breviaire & ses cérémonies particulieres*.

De hac Ecclesiarum Gallicanarum disciplina vide dicta in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 16. *cap.* 12. *pag.* 259. alias 9. ubi notavi quam fuerint tenaces Ecclesiæ Gallicanæ in retinendis suarum respective Ecclesiarum particularium Breviariis & Ritualibus libris, dum Romani, præsertim post Concilium Tridentinum, prætenderunt, ut his particularibus Rituum libris abdicatis, ubique Ritus & Officium Romanum præscriberetur, prout latius deductum est in *Jure Eccles. Tom. I. part.* 1. *tit.* 16. *cap.* 12. *num.* 23. *pag.* 265. alias in *supplemento ad tit.* 16. *cap.* 9.

DISTINCTIO XIII.

In jure naturali numquam potest dispensari.

GRatianus postquam de variis speciebus juris egit, pergit ad distinctionem 13. cui hoc proœmium præfigit: „ Item adversus naturale jus nulla „ dispensatio admittitur, nisi forte duo „ mala ita urgeant, ut alterum eorum „ necesse sit eligi „.

Ut primam partem adstruat, nullam auctoritatem adducit, supponens eam per se sat probatam, & a nemine in dubium vocandam. In probationem vero exceptionis, adducit *Can.* 1. Decretum Concilii Toletani VIII. *cap.* 2. cui hoc summarium præmittit: *minus malum de duobus eligendum est.* Et *Can.* 2. recitat longum discursum S. Gregorii in librum Job.

Recte hic monet Ludovicus de Hericourt in sua Analysi, quod accipiendo verba Gratiani ad litteram, credere quis posset, aliquando licitum esse perpetrare minus malum ad evitandum majus; quod & falsum esse, & contra mentem Gratiani asserit: verba ejus sunt: *Il faut prendre garde au sens qu'on donnera à cette distinction, car elle peut donner occasion de croire, si on la prend à la lettre, qu'il y a des cas, dans lesquels il est permis de faire un petit mal, pour en éviter un grand: au lieu que les exemples rapportés justifient que l'intention du Compilateur n'a été que de dire qu'il n'est pas permis de commettre un nouveau crime pour exécuter une promesse d'une chose qui est contre la Loi naturelle*.

Et revera si integri textus hic a Gratiano citati legantur, apparebit, auctores nihil aliud voluisse, quam quod illicite aut inconsiderate promissum, possit & subinde debeat omitti, sive non adimpleri; quia implendo *majus malum* committeretur: sic autem non adimplendo non aliquod *minus malum* de novo committitur, sed male promissum, sine peccato, quin & subinde meritorie, non adimpletur.

Interim fatendum est, admodum inadæquate locutum esse Gratianum, dum dixit: *minus malum de duobus eligendum est:* quia omissio promissi in illis circumstantiis nullum est malum, quamvis malum fuerit in promittendo (*a*).

DISTINCTIO XIV.

Utrum minus malum possit committi, ut majora mala evitentur.

HAc distinctione pergit Gratianus inquirere, an e duobus malis *minus* eligi possit: unde præmittit hunc titulum: „ Verum hoc (scilicet de „ eligendo minus malo in distinctione „ præcedenti) in una eademque per- „ sona intelligitur: cæterum an in di- „ versis personis eadem dispensatio lo- „ cum habeat, videlicet ut commit- „ tantur minora, ne alii gravioribus „ implicentur, merito quæritur „.

In hoc summario videtur apertius indicari, quod præcedenti distinctione dicere voluerit, posse ab aliquo *minus malum committi*, ne ipse majus aut gravius malum committat.

Quidquid sit de Gratiani opinione, certum est, quod numquam possit minus peccatum committi, ut evitetur majus; nec id probatur auctoritatibus a Gratiano hic adductis, uti notatum est ad distinctionem præcedentem.

Hâc

(*a*) Gratianum sine ulla venia arguit erroris S. Antoninus; quem sequitur D. Gibert. tom. 1. Corp. juris Canonici pag. 216. col. 1.

Hâc autem distinctione recte probat Gratianus, nihil contra jus naturæ aut Evangelium, sive nullum quantumvis leve peccatum posse perpetrari, ut alii a peccatis etiam enormibus retrahantur, uti probat *Can.* 1. auctoritate S. Augustini aperte docentis, non posse excusari factum Loth, tradentis filias suas Sodomitis, ut iis abuterentur, ne viris sive hospitibus contumeliam inferrent; quantumvis id fecerit ob *compensationem malorum*, tradendo filias suas Sodomitis, ne enormius crimen Sodomiticum ab ipsis in viros seu hospites committeretur. „ Quod ait Sodomitis Loth: *Sunt mihi duæ filiæ, quæ nondum noverunt viros: producam illas ad vos, utimini illis quomodo placuerit: tantum in viros illos ne faciatis iniquum:* quoniam prostituere volebat filias suas hâc compensatione, ut viri hospites ejus nihil a Sodomitis tale paterentur, utrum admittenda sit compensatio flagitiorum vel quorumcumque peccatorum, ut nos faciamus mali aliquid, ne alius malum gravius faciat; an potius perturbationi Loth non consilio tribuendum sit, quia hoc dixerit, merito quæritur; & nimium periculosissime admittitur hæc compensatio: si autem perturbationi humanæ tribuitur, & menti tanto malo permotæ, nullo modo imitanda „: ita hìc Gratianus ex S. Augustino, *Lib. quæst. super Genesim*.

Post hæc quærit Gratianus parte 2. hujus distinctionis: *Quæ Constitutiones valeant temperari, vel quæ non?*

Hanc quæstionem resolvit unico Canone, prolato fragmento Epistolæ S. Leonis ad Rusticum Episcopum Narbonensem, in qua scribit: „ Sicut quædam sunt, quæ nullâ ratione possunt convelli, ita multa sunt, quæ aut pro necessitate temporum, aut pro consideratione ætatum oporteat temperari „.

Addit autem hìc hanc notandam & in dispensatione merito servandam regulam „: Illâ consideratione semper servatâ, ut in iis, quæ vel dubia fuerint, aut obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec Decretis SS. Patrum inveniatur adversum „. Regula in dispensatione servanda.

Distinctio XV.

Ad distinctionem decimam quintam procedens Gratianus monet in procemio: „ Quoniam de jure naturali & constitutione vel consuetudine hactenus disseruimus, differentiam, quâ invicem discernuntur, assignantes, nunc ad Ecclesiasticas constitutiones stylum vertamus, prout ex libris sanctorum Patrum colligere possumus, breviter assignantes „.

Hæc distinctio tribus duntaxat constat Canonibus. Primo Canone refert prolixum fragmentum sub nomine Isidori, *lib. 6. de Etymologiis cap. 16.* cui hic titulus præficitur: *Quo tempore cœperint Canones Conciliorum generalium.* Quo tempore celebrata sint singula Concilia generalia.

Verum quam parum authenticum sit hoc fragmentum, probant tum hic notata per Correctores Romanos, tum quæ de hoc scripsit vir doctissimus Antonius Augustinus in dissertatione de veterum Canonum collectoribus *cap. 16.*

Cæterum quo tempore, & quâ occasione singula Concilia generalia celebrata sint, accuratius notarunt, qui Conciliorum historias ex professo scripserunt. De auctoritate Conciliorum generalium.

De auctoritate quatuor Conciliorum Nicæni, Constantinopolitani, Ephesini, & Chalcedonensis agit *Can.* 2. prolato fragmento ex Epistola S. Gregorii, in qua de his quatuor Conciliis ita loquitur: „ Sicut S. Evangelii quatuor libros, sic quatuor Concilia suscipere & venerari me fateor (a) „.

Post hæc subdit Gratianus: „ Quintum quoque Concilium pariter veneror „. Tum ibidem enumerat, quo-

(a) Gratianus in præsenti distinctione ubi enumerat Concilia generalia, silet de Conc. Sardicensi; at distinctione 16. Canone II. illud recenset inter Synodos particulares, ut observavit D. Van-Espen ad finem Dissertationis in Synodum Sardicensem; quæ exstat Tom. VII. pag. 119. hujus edit.

quorum scripta in eodem Concilio fuerint damnata, scilicet Ibæ, Theodori, & Theodoreti.

Cur nonnulli V. Concilium recipere recusaverint. Hæc sunt tria illa capitula, quorum occasione nonnulli quintam Synodum non recipiebant: eorum enim condemnatio gravissimas, etiam inter Catholicos, excitavit contentiones, quin & Ecclesiæ scissuras; imo nec hodie super his capitulis inter Theologos convenit; nonnullis opinantibus in hac condemnatione Synodum quintam errasse; sensumque horum scriptorum non habuisse sat perspectum: potest enim juxta ipsos Synodus, etiam Œcumenica, in simili quæstione facti, quis sit sensus alicujus libri vel auctoris, errare.

Cæterum Romanos Pontifices in sua ad Pontificatum assumptione professos fuisse, octo ut minus seculis, se omnia Decreta & definitiones Conciliorum generalium suscipere, constat ex libro Diurno RR. Pontificum; atque latius probatum est in *Jure Eccl. Tom. I. part.* 1. *tit.* 15. *cap.* 1. *pag.* 193. alias in *supplemento ad partem* 1. *tit.* 5.

Observanda circa Decretum sub nomine Gelasii de libris apocryphis. Canone 3. refert Gratianus prolixum Decretum sub hoc titulo: *Gelasius in Concilio habito Romæ cum* 70. *Episcopis scribit*. Huic Canoni præmittitur hoc summarium: *quæ Concilia sancta Romana Ecclesia recipiat?*

Porro in hoc Gelasiano Decreto non agitur de Conciliis nisi in prima periodo, quæ finitur ad illa verba: *Custodienda & recipienda decernimus & mandamus*.

Cæterum in hoc Decreto, quod vulgo Gelasio adscribitur, tot variantes lectiones & inscriptiones, tum in antiquioribus, tum in recentioribus Decreti Codicibus editis & manuscriptis, tum apud alios Canonum Collectores occurrunt; ut vix sciri queat, quid ipsum originale contineat, ut & notarunt Correctores Romani ad verbum, *mandamus*: „ Post hoc verbum, inquiunt, „ in Decreto Gelasii sequitur continenter: item *Opuscula B. Cypriani*, „ *&c*. Sed Burchardus & Ivo in Panormia habent ut Gratianus. Ac „ certe in toto hoc capite tot modis „ discrepant collectiones ab originali, „ ut satis certo statui non possit, quæ „ vera & pura sit Gelasii lectio, nec „ magnopere sit mirandum, si nonnulla „ sint, quæ difficultatem faciunt „. Videri poterunt notæ Stephani Baluzii.

Distinctio XVI.

De Canonibus vulgo Apostolorum. Hac distinctione tractat Gratianus de Canonibus vulgo *Apostolorum*, de eorum numero, auctore, & receptione; sed adeo confuse, adductis & truncatis tot apocryphis monumentis, ut vix intelligi queat, quid dicere velit, uti ex notis Correctorum Romanorum patet.

De his parum accurate Gratianus. Quæ de Canonibus sextæ Synodi, ac distinctione, & de tempore, quo singulæ Synodi habitæ fuerunt, Gratianus recitat, pleraque sumpta sunt ex parum authenticis monumentis, & notanter ex Præfatione collectioni pseudo-Isidori præfixa: de his potius consulendi, qui Conciliorum historias ex professo scripserunt.

Distinctio XVII.

Penes quē sit auctoritas convocandi Concilia generalia. Huic distinctioni hunc titulum præfixit Gratianus: „ Generalia Concilia, quorum tempore celebrata sint, „ vel quorum auctoritas cæteris præemineat, sanctorum auctoritatibus supra monstratum est. Auctoritas vero „ congregandorum Conciliorum penes „ Apostolicam Sedem est „.

Hac itaque distinctione adstruere studet Gratianus auctoritatem congregandorum Conciliorum penes Apostolicam sedem esse.

Et sane licet constet primis ut minus octo seculis Concilia, præsertim generalia, convocata fuisse per Imperatores, uti perspicuum est ex litteris, quibus ipsi præfata Concilia indixerunt, & quemadmodum inter alios notavit Edmundus Richerius in Historia Conciliorum; nihilominus & hoc constat, seculo IX. & sequentibus, signanter postquam in auctoritatem receptæ fuerunt falsæ Decretales, credi cœpisse,

hanc

Eam vendicavit Apostolicæ Sedi dictatus vulgo Gregorii VII.

hanc convocandorum Conciliorum auctoritatem penes Apostolicam Sedem esse; ut tandem in dictatu vulgo Gregorii VII. inter speciales prærogativas Romano Pontifici competentes, etiam hæc his verbis exprimatur: *Quod nulla Synodus absque præcepto summi Pontificis debet generalis vocari*.

Num autem hic dictatus, seu articulorum collectio sit revera Gregorii VII. incertum est. Hoc indubitatum est, uti & notat D. Fleury in sua historia *lib. 63. num.* 11. inter hos articulos reperiri nonnullos manifeste falsos (*manifestement faux*). Insuper & inter eos esse quosdam extractos e falsis Decretalibus, & contrarios pristinæ disciplinæ; inter quos est indubie hic supra relatus articulus; utpote qui in falsis Decretalibus per Gratianum, notanter *Can.* 1. sub nomine Marcelli Papæ, & *Can.* 2. sub nomine Julii Papæ exprimitur eisdem verbis.

Quin nec id mirum, Gratianum hanc sententiam quasi indubitatam proponere; quandoquidem ipse eam suo tempore receptam, tamquam indubitatam videret; prout & hoc circa plures alios articulos Gratiano accidisse constat, utpote qui passim neglectâ veteri disciplinâ, ad temporis sui disciplinam opus suum inflexit; præsertim quoad ea, quæ Romani Pontificis prærogativas respicere videbantur.

Distinctionem finit adducto *Can.* 7. fragmento Epistolæ S. Gregorii, quâ declarat, quod Episcopi sive in sedendo, sive in subscribendo sequi debeant ordinem, sive tempus ordinationis: „ Verum, ait, tempus ordinationis non „ ad Ecclesias, sed ad personas refer- „ tur, sicut ex consuetudine Cardina- „ lium sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & „ Episcoporum uniuscujusque Provinciæ „ evidenter apparet „.

Distinctio XVIII.

Conciliorum Episcopalium auctoritatem contra pristinam disciplinam restringit Gratianus.

Hac distinctione prosequitur Gratianus tractare de Conciliis Provincialibus Episcoporum: præfigit autem hunc titulum: „ Episcoporum igitur „ Concilia, ut ex præmissis apparet, „ sunt invalida ad definiendum & con- „ stituendum, non autem ad corrigen- „ dum: sunt enim necessaria Episco- „ porum Concilia ad exhortationem & „ correctionem, quæ etsi non habent „ vim Constitutionis, habent tamen „ auctoritatem imponendi & indicendi, „ quod alias statutum est, & generaliter „ seu specialiter observari præceptum „.

Sane Canones hìc a Gratiano relati, Conciliis Episcopalibus auctoritatem non tantum corrigendi aut puniendi, sed & auctoritatem Canones & Decreta edendi attribuunt: neque ante Gratianum hanc auctoritatem hisce Conciliis ullus negare præsumpsit, uti ostendit de Marca *lib. 6. cap. 14. de Concord. Sacerd. & Imperii*, concludens *num.* 13. „ Quapropter, ait, merito reprehendendus „ Gratianus, qui novum jus introdu- „ cere conatus est in Decreto suo; ni- „ mirum posse quidem Concilia hæc „ causas judicare, & criminibus debi- „ tas pœnas imponere, non tamen no- „ vos Canones condere, non consti- „ tuere aliquid vel definire, ut ipse lo- „ quitur in *distinct.* 18. „

Verisimile est, Gratianum hanc limitationem circa auctoritatem Conciliorum Episcopalium excogitasse, ut Canones hìc relatos conciliare videretur cum fragmentis e falsis Decretalibus per ipsum præcedenti distinctione relatis, in quibus asseritur, *non esse ratum Concilium, quod auctoritate Romanæ Ecclesiæ fultum non fuerit*, uti habet summarium fragmenti falsæ Decretalis Julii I. relati *Can.* 2. vel ut habet summarium *Can.* 6. *Provincialia Concilia sine Romani Pontificis præsentia pondere carent*. Cum enim Gratianus videret non posse negari, Concilia Provincialia juxta Canones Antiochenos, aliosque, etiam bis in anno, convocanda & celebranda esse, nullâ de auctoritate aut præsentia Romani Pontificis, ejusve approbatione, aut ejus Legati præsentia, factâ mentione, conciliationis gratiâ, & ut interim ipsa Concilia quodammodo Romani Pontificis auctoritati subjiceret, effectumque sive executionem ab ejus ap-

approbatione dependentem redderet, hanc circa eorum auctoritatem condendi Canones limitationem adinvenit; quâ mediante, hæc Concilia sine auctoritate Romani Pontificis celebrata omni fere pondere destituta essent, contra pristinam consuetudinem per decem & amplius secula observatam.

Opinionem Gratiani amplexi sunt Curiales Romani.

Licet autem assertum hoc a Gratiano omni auctoritate destitutum inveniatur, nihilominus post evulgatum ejus Decretum, pro jure quasi receptum fuit, præsertim a Romanis curialibus, quia uti recte notavit D. Fleury in *sua historia lib.70. num.*28. non obstante, quod Gratianus plura contra Patrum disciplinam sine ulla auctoritate asseruerit, & hactenus inaudita suo Decreto inseruerit; tanta equidem seculis sequentibus ejus auctoritas fuit, ut ipsius dicta quasi pro jure reciperentur. Verba ejus sunt: *Ainsi parle Gratien, mais de son chef, & sans alleguer aucune autorité de cette doctrine inouie jusques alors; & toutefois les siecles suivans l'ont embrassée sur sa parole: tout ce qui se trouve dans son Decret a passé pour la plus pure discipline de l'Eglise, & on ne l'a point cherchée ailleurs pendant les trois siecles suivans.*

Et quidem Romanis annitentibus, præsentem Gratiani doctrinam pro jure quasi invaluisse seculis XII. XIII. & XIV. vel inde habemus, quod his seculis vix ulla legantur celebrata Episcoporum Concilia, nisi Sedis Apostolicæ Legati intervenirent, imo & præsiderent; nec Decreta nisi per ipsos probata, quin & formata, ederentur; uti notatum est in *Jure Eccles.Tom.I. part.*1. *tit.*21. *cap.*3. *pag.*348.& *cap.*4.*pag.*352. alias in *Supplemento* ad hunc *tit. cap.*3.

Quin nec hodie ab hac Gratiani sententia recedunt Romani: licet enim agnoscant, Synodos Provinciales posse convocari & celebrari absque speciali licentia Sedis Apostolicæ, aut præsentia Legati; quin &.Decreta ab eis concipi & condi: nihilominus insistendo Gratiani Decreto, sustinent hæc Decreta publicari non posse, & consequenter non obligare, nisi prævie fuerint Romæ revisa & examinata, uti probat declaratio Congregationis Cardinalium pro interpretatione Concilii Tridentini data anno 1594. his verbis expressa: *Decreta, quæ in Conciliis provincialibus conduntur, publicari non debent inconsulto Romano Pontifice.*

Quin & ad eam opinionem conantur inflectere Decretum Concilii Tridentini.

Hujus declarationis meminit Petrus de Marca *lib.6. cap.* 14. *num.* 13. notatque, quod hæc Congregatio per hanc declarationem auctoritatem Conciliorum Provincialium quibusdam limitibus circumscribendo, verbis Decreti Concilii Tridentini vim apertam intulerit, uti deductum est *Tom.I. Juris Eccles. tit.*20. *cap.*4. *pag.*329.& *cap.*5. *pag.*332. alias in *Supplemento* ad hunc titulum *cap.* 3.

Cæterum de tempore, quo hæc Concilia Provincialia celebranda sint ex præscripto Canonum, qui hic a Gratiano referuntur; nec non de obligatione Episcoporum ad ea accedendi, uti & de causis, quæ ab accessu excusant, & forma quâ hæc excusatio intimanda sit, plenius deduxi in *Jure Eccles.cap.*1. *pag.*319.*Tom.I. par.*1.*tit.*20.

Distinctio XIX.

De auctoritate Decretalium Romanorum Pontificum.

HAc distinctione agit Gratianus de Epistolis Decretalibus Romanorum Pontificum, earumque auctoritate.

Itaque initio distinctionis ait: *De Epistolis Decretalibus quæritur, an vim auctoritatis obtineant, cum in corpore Canonum non inveniantur.*

Hic a Gratiano intelligi famosas Decretales per pseudo-Isidorum primis Pontificibus suppositas, manifestum est ex his, quæ producit pro resolutione quæstionis, & notanter pro asserenda Decretalium auctoritate.

Adfert enim *Can.* 1. pro resolutione quæstionis propositæ prolixum fragmentum Epistolæ Nicolai I. Papæ ad Episcopos Galliæ, inter quos tunc temporis & eruditione, & auctoritate, ac zelo pro tuenda Ecclesiastica disciplina eminebat Hincmarus Rhemensis: in hac Epistola contendebat Nicolaus contra hos Episcopos adstruere harum Decretalium auctoritatem, licet in Codice Canonum non reperirentur.

Utrum objectionem Episcoporum Galliæ, ac signanter Hincmari Rhemensis contra harum confictarum Decretalium auctoritatem sat solide solverit Nicolaus, merito ambigi posset. Cæterum responsum Nicolai probavit Gratianus, atque de harum Decretalium auctoritate, sinceritate, & veritate nullatenus dubitans, eas in confirmationem suorum dictorum sparsim adducit; notatque D. Fleury, quod iis innixus in omnibus faveat novellis prætentionibus curiæ Romanæ. *Il favorise*, ait in sua Historia Ecclesiastica lib. 70. num. 28. *par tout les nouvelles prétentions de la Cour de Rome, fondée sur les fausses Décrétales.*

Opinio Gratiani de harum Decretalium auctoritate. Post hæc pro adstruenda in generali omnium sanctionum Sedis Apostolicæ auctoritate, adducit sub nomine Agathonis quædam verba sub hoc summario: *Omnes sanctiones Apostolicæ Sedis irrefragabiliter sunt observandæ.*

Ad hanc Gratiani sententiam reflectens Ludovicus de Hericourt in sua Analysi monet, quod sicuti tempore Nicolai I. contendebant Episcopi Gallicani, Decretales vim legis non habere, dum in *Codicem Canonum* non erant relatæ; ita etiam hodie prætendant: *Que les Bulles des Papes, n'ont force de loi en France, que quand elles ont été confirmées par des Lettres Patentes enregistrées au Parlement, acceptées par les Pasteurs, & publiées dans leurs Dioceses.*

Eamdem quoad Bullas Pontificias esse praxim Belgicam, late ostendi in *Tractatu de Promulgatione Legum, seu Placito Regio* (a).

Ut Gratianus eam auctoritatem Decretorum Sedis Apostolicæ amplius confirmet, profert *Canone* 3. Decretum, cui hoc præfigitur summarium: *Tolerandum est jugum, quod a Sancta Sede imponitur, licet importabile videatur.*

Id autem in Decreto his verbis exprimitur: „ In memoriam B. Petri Apostoli honoremus sanctam Romanam & Apostolicam Sedem; ut quæ nobis Sacerdotalis est mater dignitatis, esse debeat Ecclesiasticæ magistra rationis: quare servanda est cum mansuetudine humilitas, ut licet vix ferendum ab illa sancta Sede imponatur jugum, tamen feramus, & piâ devotione toleremus „.

Hoc Decretum juxta Correctionem Romanam exstat quasi desumptum ex *capitulis Caroli Imperatoris;* notaturque exstare apud Burchardum sub nomine *Concilii Triburiensis cap.* 30. quod & notavit Stephanus Baluzius in additione ad *cap.* 16. *lib.* 2. Petri de Marca *de Concordia Sacerdotii & imperii;* ubi monet verisimiliter Patres Triburienses verba illa mutuasse ex legibus Caroli, atque ita legem fecisse suam, quam approbaverunt: „ Sed utcumque, ait, se res habeat, magni momenti sunt verba istius capitis: nam cum auctor vellet gratificari Romano Pontifici in causis Ecclesiasticæ disciplinæ, videretque hoc pacto nonnulla tentari contra consuetudines receptas, usus est eâdem dexteritate, quâ usus olim erat in Concilio Sardicensi Osius Cordubensis Episcopus, ut Episcoporum dejectorum appellationes ad Romanam Sedem approbari curaret ab eadem Synodo, nimirum adductâ reverentiâ, quæ B. Petro, sedique ejus debetur „.

Monet præterea, quod formula, & nomen beati Petri ad conciliandam Sedi Apostolicæ, & ejus Decretis majorem reverentiam frequenter assumatur.

Canone IV. adducit Gratianus suppostitium Decretum sub nomine *Stephani Papæ* sub hoc summario: *Quidquid Romana Ecclesia statuit vel ordinat, ab omnibus observandum est.*

Quin imo *Canone* 6. refert verba S. Augustini tamquam sumpta ex *lib.* 2. *de Doctrina Christiana cap.* 8. cum hac epigraphe: *Inter Canonicas Scripturas Decretales Epistolæ connumerantur:* quibus videtur indicare Gratianus, quasi Augustinus etiam has Decretales (de quarum auctoritate hâc distinctione agitur) inter *Canonicas Scripturas* connumerasset; quod & Correctores Romani

(a) Hic Tractatus *de Promulgatione Legum Ecclesiasticarum &c.* inferius *Tom. IX.* hujusce *editionis* habetur.

mani observasse videntur: postquam enim monuerunt, caput hoc apud Augustinum aliter haberi, quam retulit Gratianus; post ibidem relatam Augustini sententiam addunt: *Quæ quidem beati Augustini sententia, non ad Decretales Romanorum Pontificum; sed ad Canonicas & sacras Scripturas referenda est.*

Addit Canone 7. textum ex Epistola S. Leonis ad Episcopos Viennenses sub hoc summario: *Ministerii divini se exortem intelligat, qui soliditate Petri recedit.*

An Pontifices in suis Decretis recedere possint a Patrum Decretis, & Evangelicis præceptis.

Quantumvis autem Gratianus hâc distinctione omnia etiam apocrypha, & ad alienum sensum detorta impenderit ad adstruendam & amplificandam auctoritatem Decretalium & Decretorum Sedis Apostolicæ; nihilominus ad calcem hujus *Canonis* 7. (in quo refertur fragmentum Epistolæ S. Leonis magnifice de Petri prærogativa loquentis) subdendum censuit sequens monitum: „ Hoc autem intelligendum est „ de illis sanctionibus vel Decretalibus Epistolis, in quibus, nec præcedentium Patrum Decretis, nec Evangelicis præceptis aliquid contrarium invenitur „.

Hoc monitum videtur Gratianus subjecisse ob ea, quæ de Anastasio II. Papa erat dicturus: immediate quippe post monitum subdit: „ Anastasius enim secundus favore Anastasii Imperatoris, quos Acacius post sententiam in se prolatam Sacerdotes vel Levitas ordinaverat, rite fungi acceptis officiis debere decrevit „.

In his, quæ de Anastasio Papa refert Gratianus, erravit.

Post hæc *Canone* 8. relato sub hac inscriptione: *Anastasius secundus ad Anastasium Augustum Epistolâ* 1. *cap.* 7. & 8. ita subdit Gratianus: „ Quia „ ergo illicite & non canonice; sed „ contra Decreta prædecessorum & „ successorum suorum hæc rescripta dedit (ut probant Felix & Gelasius, „ qui Acacium ante Anastasium excommunicaverunt, & Hormisda, qui „ ab ipso Anastasio tertius, eumdem „ Acacium postea damnavit); ideo „ ab Ecclesia Romana repudiatur, & „ a Deo percussus legitur fuisse „.

Dein *Canone* 9. refert, quomodo hic Papa favore Anastasii Imperatoris ad Pontificatum evectus sit, volueritque contra Decreta suorum prædecessorum Acacium jam damnatum in suam communionem recipere; atque fuerit eam ob causam reprobatus, & a Deo percussus, quod in summario Canonis ita exprimitur: *Anastasius II. a Deo reprobatus, nutu divino percussus est.*

Verum hic notant Correctores Romani, Gratianum in his, quæ hic de Anastasio II. Papa dixit, in multis errasse; monetque Stephanus Baluzius in notis ad citatum Canonem 9. „ Certum est, permulta in hoc capite esse, quæ non congruunt cum fide historiæ; neque tamen propterea accusandus est Gratianus, cum ille non sit auctor istius narrationis, quam accepit ex veteri libro Pontificali Romanæ Ecclesiæ „.

Et ante hos Didacus Covarruvias *lib.* 4. *variar. Resolut. cap.* 13. solide evicit, Gratianum errasse in his, quæ de hoc Pontifice attulit *Can.* 9. sed & una monet *num.* 1. „ Cæterum Albertus Pighius *lib.* 4. *de Eccles. Hierarch. cap.* 8. multam adversus Gratianum excandescit in iram, pio quidem animo, & ferventissimo in Apostolicæ Sedis majestatem zelo: „ quippe qui omni conatu contendat, „ summos Pontifices, qui post Petrum „ sedem illam obtinuere, a labe hæresis prorsus immunes fuisse „.

Errorem hunc Gratiani etiam notavit Antonius Augustinus *lib.* 1. *Dial.*6. cum enim unus collocutorum dixisset: „ Non persequar hæc latius; cum id „ satis acerbe Albertus Pighius, & alii „ prosequantur „. Respondet Antonius Augustinus: *Modestiam in eis requiro, sed causæ suæ inserviunt.*

Non sine fundamento proinde notarunt hic Correctores Romani, quod circa ea, quæ de Anastasio II. Papa dixit Gratianus, *in multis erraverit:* sed optandum esset, ut in notandis cæteris Gratiani erroribus tam solliciti fuissent. At verendum ne de ipsis dici queat, quod de Pighio, aliisque dixit Antonius

nius Augustinus, *sed causa sua inserviunt*.

Interim ex his, quæ occasione Anastasii Papæ scripsit Gratianus, dubitari non potest, quin supposuerit & existimaverit, fieri posse, ut aliquid inveniatur in Decretis Romanorum Pontificum, quod *Decretis præcedentium Patrum, aut Evangelicis preceptis contrarietur*; quod & aliis locis sat aperte indicavit, uti in sequentibus notabitur.

De his autem, quæ *Canone* 10. dicit Gratianus de Maximo Cynico, & a Correctoribus Romanis circa hæc annotantur, videri poterunt Scholia in Canonem IV. Synodi Constantinopolitanæ primæ *Tomo VI. pag.* 588. hujus editionis.

Distinctio XX.

De auctoritate Decretalium comparata ad expositiones S. Scripturæ.

HAc distinctione differit Gratianus de auctoritate Decretalium Romanorum Pontificum comparata ad Expositiones sacrarum litterarum: „ Nunc, „ inquit, quæritur de Expositionibus „ (alias Expositoribus) sacræ Scripturæ, an exæquentur, an subjiciantur „ eis: quo enim quisque magis ratione nititur, eo majoris auctoritatis „ ejus verba esse videntur. Plurimi „ autem tractatorum, sicuti pleniori „ gratiâ Sancti Spiritus, ita ampliori „ scientiâ aliis præcellentes, rationi „ magis adhæsisse probantur: unde nonnullorum Pontificum constitutis, Augustini, Hieronymi, atque aliorum „ tractatorum dicta videntur esse præferenda „.

In judiciis ferendis prævalet auctoritas Prælatorum: in interpretandis SS. Scripturis prævalet auctoritas SS. Patrum.

Dein immediate ita prosequitur: „ Sed aliud est causis terminum imponere: aliud sacras Scripturas diligenter exponere. In negotiis definiendis non solum est necessaria scientia, sed etiam potestas. Unde Christus dicturus Petro: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis, &c.* prius dedit sibi claves regni cœlorum; in altera dans „ ei scientiam discernendi inter lepram „ & lepram, in altera dans sibi potestatem ejiciendi aliquos ab Ecclesia „ vel recipiendi „.

His præmissis quæstionem ita resolvit: „ Cum ergo quælibet negotia finem accipiant, vel in absolutione „ innocentium, vel in condemnatione „ delinquentium; absolutio vero vel „ condemnatio, non scientiam tantum, „ sed etiam potestatem præsidentium „ desideret; apparet quod divinarum „ tractatores Scripturarum, etsi scientiâ Pontificibus præemineant, tamen, „ quia dignitatis eorum apicem non „ sunt adepti, in sacrarum quidem Scripturarum expositionibus eis præponuntur; in causis vero definiendis „ secundum post eos locum merentur „.

Censet itaque Gratianus in decidendis sive judicandis causis, & edendis Decretis, expositiones S. Scripturæ, etiam SS. Patrum, cedere Decretis & decisionibus Pontificum, utpote quibus auctoritas ligandi & solvendi, necnon causas decidendi data est: at in sacrarum Scripturarum expositionibus eis Pontificum decreta postponi.

Idem censuerunt Patres Concilii Toletani XIV.

Hanc sententiam de expositionibus sacrarum Scripturarum per SS. Patres factis præferendis summorum Pontificum Decretis, seculo septimo secuti Episcopi Hispani leguntur: cum enim anno 686. in Concilio Toletano XIV. præsidente S. Juliano Archiepiscopo Toletano concepissent confessionem fidei 16. Capitulis constantem, eamque ad Benedictum II. Papam misissent, intellexerunt in hac confessione quatuor Capitula Benedicto displicere.

Igitur rursus biennio post congregati in Concilio Toletano XV. decreverunt hæc quatuor Capitula conferre cum dictis SS. Patrum; at cum post factam collationem ea reperissent consona doctrinæ & expositionibus SS. Ambrosii, Augustini, & Fulgentii, pronuntiant: „ Quos quia celebres in toto orbe Doctores feriata Ecclesiarum Dei vota „ percenseant, non illis est succensendum, sed potius succumbendum; quia „ omne quod contra illos sapitur, a „ rectæ fidei regula abhorrere sentitur „.

Deinde subjicere non verentur: „ Jam „ vero si post hæc, & ab ipsis dogmatibus

„ tibus Patrum, quibus hæc prolata „ sunt, in quocumque dissentiant, non „ jam cum illis est amplius contendendum, sed, majorum directo calle inhærentes vestigiis, erit per divinum „ judicium, amatoribus veritatis responsio nostra sublimis, etiamsi ab ignorantibus æmulis censeatur indocilis „. Hæc latius habentur apud Labb. *tom. 6. Concil. colum.* 1303.

Hæc dirigi contra Romanos, quorum super articulis judicium postulaverant, contextus probat, & notavit D. Fleury in sua *Historia lib.* 40. *num.* 40.

Ex quibus evidens est, hos Patres non secus ac Gratianum existimasse, quod dum agitur de sensu Scripturæ sacræ, expositiones SS. Patrum Decretalibus Pontificum simpliciter cedere non debeant.

Distinctionem hanc absolvit Gratianus tribus Canonibus, quorum primo exhibetur fragmentum Epistolæ Leonis IV. ad Episcopos Britanniæ, quæ exstat integra *tomo* 10. *Conciliorum Generalium colum.* 30. Huic fragmento præmittit Gratianus hoc summarium: *Aliorum scriptura Romanorum Pontificum Decretis non sunt præponenda*; scilicet in *judiciis* & *causis* decidendis, uti ex verbis Gratiani præcedentibus, necnon contextu relati fragmenti manifestum est. Unde in integra Epistola, huic fragmento præfigitur hoc summarium: *Per quæ Decreta debeant judicare Episcopi.*

Quæ sint Decreta, juxta quæ causas debent decidere Episcopi. Quæ autem sint Decretales Pontificum, per quas judicare debeant, in principio declaratur his verbis: *Quæ habentur apud nos simul cum Canonibus*, sive, uti legitur in integra Epistola, & hic in nota marginali, *in Canone*.

Porro ex Canonibus Conciliorum, & Decretis Pontificum, quæ hic recitat Leo, & de quibus testatur, quod his ipsi Romani in *judiciis* uterentur, esse Canones Conciliorum, & Decretales & Decreta præsulum Romanorum, quæ in Codice *Dionysii Exigui* continebantur, manifestum est; & consequenter eâ ætate hunc Codicem apud Romanos auctoritatem adhuc obtinuisse, ut juxta Canones & Decreta Romanorum Pontificum in eo contenta judicare deberent Episcopi, quod & notavit de Marca *lib.* 3. *de Concord. Sacerd. & Imper. cap.* 4. *num.* 5. qui ibidem recte reflectit, Leonem auctoritatem falsarum Decretalium primis Pontificibus suppositarum non agnovisse: „ Etenim suppositititiis antiquorum Pontificum Epistolis, ait, quæ jam a sexaginta „ annis sub Isidori nomine consarcinatæ, per Europam sparsæ vulgabantur, locum inter Canones dare noluit; hæc est enim verborum illorum „ sententia, cum de regulis Decretalium loquitur, id est, *Quæ habentur apud nos simul cum illis in Canone*, „ statimque non Anacleti, non Evaristi, cæterorumque Pontificum ψευδεπιγράφους Epistolas enumerat, sed „ Siricii, Innocentii, Zosimi, & aliorum Pontificum, quæ habentur in „ collectione Dionysii.

Seculo IX. Codice Dionysii Exigui utebatur Ecclesia Romana.

Post hæc merito monet: „ Quare „ quod Leo Pontifex ad cætera Decreta Sylvestri Canones adjungit, „ omnino delendum est; quia sine „ dubio vitio scriptoris in textum irrepsit, præsertim cum illâ tempestate „ nondum Canones *Sylvestri* nec apud „ Sedem Apostolicam, nec apud provincias recepti fuissent, ut docet „ Hincmarus „.

Post relatos Canones, & regulas Decretalium, quæ in collectione Dionysii continebantur, subjungit Leo: „ Isti „ omnino sunt, & per quos judicant „ Episcopi, & per quos Episcopi simul judicantur & Clerici „. Judicium non obscurum, quod Leo censuerit auctoritatem harum Decretalium Romanorum Pontificum urgendam non esse; eo quod cum aliis Conciliorum Canonibus insertæ non reperiantur in Canone sive in Codice Dionysii Exigui, quo tunc utebatur Romana Ecclesia. Proinde probasse videtur Leo argumentum, quo eo seculo IX. usus fuisse legitur Hincmarus Rhemensis contra Nicolaum I. Papam auctoritatem falsarum Decretalium urgentem; quia in *Codice Canonum* non haberentur descriptæ, uti supra ad *Distinctionem* 19. notatum est.

Cir-

Decreta relata sub nomine Nicolai & Innocentii sunt suspectæ fidei.

Circa Decretum sub nomine Nicolai I. hic relatum Canone 2. ad asserendam Decretalium auctoritatem, exigui ponderis est, uti tum ex dictis præcedenti distinctione, tum ex notatis circa fragmenta sub nomine hujus Pontificis per Gratianum sparsim producta, videri poterit.

Non majoris ponderis est Decretum sub nomine Innocentii Papæ relatum, *Can.* 3. uti ex nota Correctorum Romanorum intelligi potest: expresse enim monent, nec inter Epistolas Innocentii I. reperiri, nec Innocentio II. adscribi posse; eo quod idem referat Burchardus Innocentio II. anterior; ac proinde solius Burchardi fidei (e quo Gratianus verisimiliter transcripsit) innitatur.

DISTINCTIO XXI.

Hic incipit tractatus Ordinandorum: unde sic dictus.

POstquam Gratianus viginti distinctionibus egit de Canonibus ac Decretis Pontificum, quibus negotia Ecclesiastica terminantur, hâc distinctione & subsequentibus usque ad finem hujus primæ partis sui Decreti, tractare aggreditur de Ministris Ecclesiæ, eorumque origine, institutione, officiis, qualitatibus, electione, ac ordinatione, uti ipse in Procemio huic distinctioni præfixo exponit.

Distinctionem exorditur Canone 1. per prolixum fragmentum desumptum ex *lib.7. Etymol. cap.*12. S.Isidori, cui hoc præmittit summarium: *Unde nomina Ecclesiasticorum graduum sumantur.*

Unde sumantur nomina Clericalium graduum.

Et sane Isidorus in hoc fragmento exponere conatur, incipiendo ab ipso Clericatu, unde singuli gradus, sive ordines suum nomen mutuaverint; atque ostendit omnes a suis officiis sive ministeriis nomen accepisse; hancque Isidori expositionem hodie tam Theologi quam Canonistæ amplectuntur.

De Primatu Romani Pontificis.

Post hæc agit Gratianus hâc distinctione de primatu Romani Pontificis; profertque *Canone* 2. fragmentum Epistolæ 2. Anacleti ad Episcopos Italiæ sub hoc summario: *Romana Ecclesia a Christo primatum accepit*; exstatque integra *tom.* 1. *Concil. General.* cum duabus aliis eidem Pontifici adscriptis, sive per pseudo-Isidorum affictis, uti ibidem notavit Labbæus: proinde nihil solidi ex hac conficta Epistola pro primatu Ecclesiæ Romanæ a Christo collato concludi potest.

Varia hic suppositītia referuntur.

Hoc merito hic notatur, quod licet hic Epistolarum Decretalium confictor totus fuerit ad amplificandas Romani Pontificis prærogativas; nihilominus postquam dixit: „ In Novo Testamento post Christum Dominum a „ Petro Sacerdotalis cœpit ordo: quia „ ipsi primo Pontificatus in Ecclesia „ Christi datus est, Domino dicente „ ad eum: *Tu es Petrus, & super* „ *hanc Petram ædificabo Ecclesiam* „ *meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam, & tibi dabo* „ *claves regni cœlorum*, Hic ergo ligandi atque solvendi potestatem primus accepit a Domino; primusque „ populum virtute suæ prædicationis „ adduxit „: addere non dubitaverit: „ Cæteri vero Apostoli cum eodem pari „ consortio honorem & potestatem acceperunt „. De hac pari auctoritate & potestate in cæteris Apostolis, eorumque successoribus, latius actum est *Tom. I. part.*1. *Juris Eccles.tit.*16.*cap.*2.*pag.* 228. alias in *Supplemento ad tit.*16.*cap.*1.

Profert Canone 3. fragmentum sub nomine *Gelasii urbis Romæ Episcopi omnibus orthodoxis*, præfixo hoc summario: *Primatum Romana Ecclesiæ non aliqua Synodus, sed Christus instituit.*

In margine autem ad initium Canonis notatur: *in Decretis cum* 70. *Episcopis*: quibus verbis indicare voluit notator, verba hujus Canonis reperiri in Decreto vulgo *Gelasiano de libris Canonicis & apocryphis*; quod creditur editum a Gelasio in Concilio Romano cum 70. Episcopis, de quo videri poterunt notata ad Canonem 3. *Distinctionis* 15. (*a*).

His

(*a*) In Dionysii Exigui collectione inter alia S. Gelasii Pontificis Decreta non reperitur illud Decretum; nec ejus pars de libris Canonicis habetur apud Gratianum, qui partem alteram retulit. Quidquod S. Ivo Carnutensis Decretum illud Gelasio abjudicat; unde fit ut ejus auctor incertus admodum videatur.

His præmissis tertiâ parte distinctionis monet Gratianus: „ In his omnibus, quanto gradus celsior, tanto „ major auctoritas invenitur: in majoribus siquidem est regendi & jubendi potestas; in minoribus obsequendi „ necessitas „.

Ut id probet, subjicit *Canone* 5. 6. 7. 8. & 9. quinque fragmenta unius & ejusdem Epistolæ Nicolai I. ad Michaëlem Imperatorem, quæ integra exstat apud Labb. *tom.* 8. *Concil. General.*

Hanc partitionem advertens Antonius Augustinus *lib.* 2. *Dial.* 12. „ Poterat, inquit, si ex fonte hausisset, „ uno capite omnia verba referre; sic „ ordinem quoque Epistolæ servasset, „ quod minime fecit „. Quis dubitet Gratianum in adeo multiplices incidisse errores, quia sua ex fonte non hausit?

An Pontifex a nemine possit judicari? In hac Epistola potissimum probare contendit Nicolaus, Romanum Pontificem a nemine judicari posse, eumque in finem inter alia impendit acta supposititi Concilii, quod habitum dicitur in causa Marcellini Papæ, quod hodie passim ut fictitium rejicitur.

Recte hic notat Ludovicus de Hericourt, quod ex hoc principio, quod Papa sit primus inter Episcopos sive primatum habeat, male concludat Nicolaus, Papam non posse judicari, nec ab Episcopis, nec a *Conciliis*; eo quod inferiores non habeant auctoritatem in superiores: verba ejus sunt: *De ce principe, que le Pape est le premier de tous les Pasteurs, le Pape Nicolas I. conclut que les Papes ne peuvent être jugez par des Evêques, ni par des Conciles; parce que les inférieurs n'ont point d'autorité sur les supérieurs: c'est cependant mal à propos que les Ultramontains ont voulu conclure de ces autoritez, que le Pape ne pouvoit être jugé même par le Concile Œcuménique; pour ce qui regarde la foi, & la réformation générale: car le Concile Général tenant son pouvoir de Jesus-Christ, & représentant l'Eglise universelle, a une jurisdiction sur tous ceux qui la composent.*

DISTINCTIO XXII.

Quæ inter Ecclesias primum locum obtineat? Quæ secundum, &c.

HAc distinctione inquirit Gratianus, quæ sint inter Ecclesias reputandæ & habendæ majores: „ Quia „ ergo, inquit, major a minori judicari non debet, videndum est, quæ „ inter cæteras Ecclesias primum locum, quæ secundum, vel tertium obtineat. Romana Ecclesia, sicut supra dictum est, primum locum inter cæteras obtinet, Alexandrina secundum, Antiochena Ecclesia tertium ab ea locum accepit „.

Quod Romana Ecclesia primum locum inter cæteras obtineat, probat *Canone* 1. per fragmentum Epistolæ Nicolai II. Mediolanensibus inscriptæ, & *Canone* 2. per fragmentum fictitiæ Decretalis Anacleto suppositæ, quam & ipse Gratianus in multis mutilavit, uti ex notis Correctorum Romanorum patet, qui & ibidem reflectentes ad nomen *Cephas* in hac ficta Decretali occurrens, multis hujus nominis significationem exponunt.

Cum autem Gratianus in proœmio hujus distinctionis secundum locum inter Ecclesias assignasset Ecclesiæ Alexandrinæ, & tertium Ecclesiæ Antiochenæ conformiter ad Synodum Nicænam, postea ad sui temporis disciplinam reflectens, quæ secundum locum jam tum Episcopo Constantinopolitano assignabat, profert *Canone* 3. Decretum Concilii Constantinopolitani I. quo decernitur: „ Constantinopolitanæ „ civitatis Episcopum habere oportet „ Primatus honorem post Romanum „ Episcopum, propterea quod sit nova „ Roma „.

Prærogativa concessa Episcopo Constantinopolitano non sine difficultate admissa fuit. Ad hunc Canonem monent Correctores Romani: „ Canon hic ex iis est, „ quos Apostolica Romana Sedes a „ principio & longo post tempore non „ recepit „. Hoc pluribus ibidem auctoritatibus adstruunt, ac dein ex his concludunt: „ Quamquam Constantinopolitani Episcopi, Imperatorum „ potentiâ freti, secundum locum Patriarchalium sedium sibi usurparunt; „ id-

„ idque tandem pacis & tranquillitatis „ causâ fuit ipsis concessum „.

Quantumvis autem constet, Episcopum Constantinopolitanum ad majorem sensim dignitatem fuisse elevatum, postquam hæc civitas facta est Imperialis; nihilominus & hoc constat, quod Romana Ecclesia inter Patriarchales semper manserit prima, & *primatum* obtinuerit: quem in finem profert Gratianus Canone 4. fragmentum Epistolæ S. Gregorii ad Joannem Episcopum Syracusanum, quæ est 12. *lib.* 9. in editione Benedictinorum, sub hac epigraphe: *Apostolicæ Sedi Constantinopolitanum constat esse subjectum.*

An recte arguantur Correctores Romani a Baluzio.

Circa hunc Canonem plura notavit Stephanus Baluzius; atque in primis monet, quod integra clausula incipiens a verbo *D. Piissimus*, usque ad verbum *profitentur*, desit in omnibus Gratiani antiquis exemplaribus & editionibus, etiam apud Democharem & Contium: „ Adjecta ergo est, ait, a Correctoribus Romanis contra omnium codicum & editionum fidem: & tamen „ iidem cum soleant admonere, si quid „ propriâ auctoritate ex originalibus, „ ut aiunt, addant in contextu Gratiani, nihil hic admonuerunt, sed „ locum hunc uno tenore ediderunt interpolatum, ac si Gratianus ita legisset. Quâ audaciâ non video fieri quicquam posse audacius. Merito tamen „ hic consulenda est nota PP. Benedictinorum ad citatam Epistolam S. „ Gregorii nov. Edit. ubi excusare nituntur Correctores Romanos „.

Verum est quod hic notat Baluzius, in editione Antonii Contii prædictam clausulam non haberi: quod vero idem Baluzius asserit eam in omnibus antiquis exemplaribus non haberi, ac per Correctores Romanos contra fidem omnium exemplarium adjectam, falsum id esse notat Petrus Gussant in notis ad hanc Epistolam Gregorii, ibidem de hac clausula ita differens: „ In nonnullis exemplaribus Gratiani deest „ hæc clausula, scilicet in editione Parisiensi anni 1542. in Venet. 1588. „ & quibusdam aliis perpaucis: sed maxima pars tam MSS. quam editorum „ Gratiani exemplarium eam continet; „ & merito, cum non aliter potuerit „ legere Gratianus quam legeret apud „ S. Gregorium: nam in omnibus MSS. „ & editis ipsius Registri hæc clausula „ continetur; & ita eam legerunt, „ quotquot occasione datâ hanc Epistolam retulerunt, ut infra memorabimus; immo & ipse Jamesius, qui „ nullam vellicandi Gratianum, & Correctores Romanos occasionem prætermittit, eamdem clausulam retulit; „ utpote quæ in sex MSS. Anglicanis „ reperiatur: unde apposite sed prudenter suo more Correctores Romani „ clausulam hanc, quæ in corruptis quibusdam exemplaribus deerat, restituerunt, ex incorruptis nimirum Gratiani Codicibus, & ex purissimis S. „ Gregorii fontibus; neque vero monendos ea de re lectores duxerunt; „ nempe qnia corruptos illos Gratiani „ Codices, aut non viderunt, aut si „ viderunt, tamquam rem notis indignam, contemnendos censuerunt „.

Monet præterea Baluzius post Baronium, in hac S. Gregorii Epistola, non agi de Episcopo Constantinopolitano; sed de *Primate Bizantino* in Africa; adeoque Epigraphen præfatam nec huic Canoni, nec Epistolæ convenire.

Canon 36. Trullanus multipliciter corrupte recitatur a Gratiano.

Canone 6. retulit Gratianus Canonem 36. Concilii Quini-sexti vulgo in Trullo his verbis: „ Renovantes sancti Constantinopolitani Decreta Concilii petimus, ut Constantinopolitana „ Sedes similia privilegia, quæ inferior „ Roma habet, accipiat; non tamen „ in Ecclesiasticis rebus magnificetur ut „ illa: sed hæc secunda post illam existens, priusquam Alexandrina Sedes „ numeretur, dein Antiochena, & post „ eam Hierosolymitana „.

Post hæc subjicit Gratianus: „ Hinc „ datur intelligi, quod Alexandrina „ Ecclesia de secunda facta sit tertia, „ & Antiochena de tertia sit quarta, „ nisi forte quis duas contendat esse secundas, ut Constantinopolitanam & „ Alexandrinam parem suæ dignitatis „ velit locum obtinere „.

Hic

Hic Canon, prout jam relatus est, legitur in Decreto Gratiani in editione Antonii Contii ex editione Antuerpiensi anni 1570. quin & hæc fuit constans lectio hujus Canonis apud Gratianum usque ad factam ac institutam Romanam Correctionem sub Gregorio XIII. adeoque facile per quatuor secula.

Certum est quod Gratianus in relatione hujus Canonis prodiderit vel suam crassam circa Canones ignorantiam; vel magnum pro amplificanda Ecclesiæ Romanæ prærogativa pruritum: quandoquidem aperte Canonem in alienum detorserit sensum.

Ac in primis, uti notavit Contius, & post ipsum Antonius Augustinus, pro, *inferior Roma*, in Canone legitur, *senior Roma*. Deinde in Canone fit mentio Synodi Chalcedonensis, quam Gratianus omisit. Præterea ita Canonem expressit & interpretatus est, ut quatuor duntaxat viderentur Patriarchæ, scilicet Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Hierosolymitanus; subtracto e numero Patriarcharum Romano Episcopo, quasi hic in tantæ esset dignitatis fastigium elevatus, ut inter Patriarchas numerandus non esset; cum tamen in Canone Trullano aperte inter Patriarchas primus numeretur; & in *Novella* 123. Justiniani quinque ordine designentur; sic tamen ut Episcopus Romanus constanter numeretur primus; adeo ut ejus primatus semper etiam a Græcis agnitus sit.

Auctoritate Gratiani decfit Pontifex Romanus inter Patriarchas numerari. Gratianum cæco modo etiam errantem secuti Canonistæ, Romanum Pontificem sensim e numero & ordine Patriarcharum expunxerunt, & quatuor duntaxat Patriarchas numerarunt; quos tandem secutus est Innocentius III. *in cap. Antiqua* 23. *de Privilegiis*; ubi antiqua Patriarchalium Sedium privilegia renovans, quatuor duntaxat expressit tamquam Patriarchales; sed Ecclesiam Romanam inter eas nequaquam reponit; sed de hac dicit: „ Quæ di„ sponente Domino super omnes alias „ ordinariæ potestatis obtinet principa„ tum, utpote mater universorum Chri„ sti-fidelium & magistra „.

Sed præcipuum circa hujus Canonis inversionem, an ex ignorantia, an ex proposito commissam, Gratiani attentatum versatur circa clausulam, quâ Episcopo Constantinopolitano prærogativa assignatur, quæ in Canone per affirmationem ita legitur expressa: *Et in Ecclesiasticis ut ille rebus magnificat*: Gratianus vero negative hoc modo expressit: *Non tamen in Ecclesiasticis rebus magnificetur ut illa*. Hunc crassum errorem Gratiani, sensum Canonis plane invertentem, attendentes Correctores Romani, pro hisce, *non tamen*, posuerunt, *nec non*, atque ita in Decreto Gratiani correcto hodie legitur.

Hanc distinctionem concludit Gratianus per fragmentum *Canonis* 21. Concilii VIII. sub Adriano II. relatum hic *Canone* 7. Evidens est tum ex contextu Canonis, tum etiam ex hoc fragmento, Sedem Romanam inter Sedes seu Ecclesias *Patriarchales* fuisse adhuc illo tempore numeratam, eique primum, Constantinopoleos autem secundum locum esse assignatum, atque de omnibus definivisse Concilium: „ Neminem „ prorsus mundi potentum quemquam „ eorum, qui Patriarchalibus præsunt „ Sedibus inhonorare, aut movere a „ proprio throno tentare, sed omni re„ verentiâ & honore dignos judicare „. Tempore Concilii VIII adhuc inter Patriarchas numerabatur.

DISTINCTIO XXIII.

EXponit Gratianus in procemio hujus distinctionis, de quibus in ea & sequentibus usque ad finem hujus primæ partis tractare intendat: „ Brevi„ ter, ait, quæ inter Ecclesiastica of„ ficia sit differentia monstravimus, „ nunc a summo incipientes, & usque „ ad ultimum gradum descendentes, „ qualiter quisque eorum debeat ordi„ nari, sanctorum auctoritatibus osten„ damus „.

Primum agit de electione summi Pontificis, idque prolato, Canone 1. in fragmento prolixo Decreti Concilii Lateranensis sub Nicolao II. quod integrum exstat *tom. 9. Concil. General.* Quæ observanda in electione Romani Pontificis

Porro pro intellectu hujus Decreti,

Decretum Nicolai II. de hac electione, ejusque occasio & historia describitur.

quo nova forma in electione Romani Pontificis præscribitur, prænotandum quod Stephanus Papa immediatus hujus Nicolai II. prædecessor, Decretum edidisset de electione novi Pontificis, relatum in vita hujus Pontificis ex Leone Ostiensi *tom. 9. Concil. General. column.* 1087. „ Post hæc congregatis in„ tra Ecclesiam Episcopis, ait histori„ cus, clero populoque Romano, sub „ districta nominis inhibitione consti„ tuit; ut si antequam Hildebrandus, „ Romanæ tunc Ecclesiæ Subdiaconus, „ ab Imperatrice, ad quam pro quibus„ dam Reipublicæ negotiis communi „ consilio mittebatur, rediret, se mori „ contingeret, nullus omnino Papam „ eligere auderet: sed usque ad illius „ reditum Sedes Apostolica intacta va„ caret, ejus demum ordinanda con„ silio „.

Verum non obstante hoc Decreto, mox a morte hujus Pontificis, non expectato reditu *Hildebrandi*: „ Grego„ rius Lateranensis & Tusculanensis Co„ mes, comperto Romani Pontificis „ obitu, sociato sibi Gerardo Galesen„ se, & Romanis potentibus aliquot, „ noctu cum armatorum turbis Eccle„ siam una pervadunt, & Joannem „ Velitrensem Episcopum, Mincium „ postea cognominatum Papam consti„ tuunt, *Benedicti* nomine illi imposito„.

Ita ex Leone Ostiensi in vita Stephani legitur, additurque, quod nonnulli Cardinales, inter quos & Petrus Damiani, huic electioni resistere & reclamare cœperunt; sed cum hi, qui elegerant, essent fortiores, *Hi omnes timore perculsi per varia loca fugere*.

Postquam autem Hildebrandus (qui postmodum fuit Pontifex dictus Gregorius VII.) a sua ad Imperatricem legatione rediisset, & Florentiæ mortem Papæ Stephani, ac electionem contra hujus Decretum factam intellexisset, ad novam electionem processum est; & in Pontificem elegerunt Episcopum Florentinum, qui dictus fuit Nicolaus II.

Hæc electio placuit Romanis & Germanis. Attamen de consilio Hildebrandi factum est, ut per Principes Romanos, missâ legatione ad Imperatricem, approbatio Regis Henrici, adhuc impuberis, postularetur; hæcque obtenta est; ac insuper nomine Regis demandatum Gothofredo Marchioni Tusciæ, ut hunc electum in urbem ducat, & Benedictum invasorem sedis ejiciat; quod & effectum est; & ita auctoritate Regis schisma extinctum, & electus in Pontificem sub nomine Nicolai II. pacifice Sedem Apostolicam tenuit.

Itaque primo sui Pontificatus anno, scilicet anno 1059. mense Aprili, Synodum celebravit Romæ in Ecclesia Lateranensi cum centum & tredecim Episcopis, plurimis Abbatibus, Presbyteris, & Diaconis; ipse eidem personaliter præsidens dixit: „ Novit Beati„ tudo vestra, dilectissimi fratres, & „ Coëpiscopi, inferiora quoque mem„ bra Christi non latuit, defuncto piæ „ memoriæ Domino Stephano præde„ cessore nostro, hæc Apostolica Sedes, „ cui auctore Deo deservio, quot ad„ versa pertulerit, quot denique per „ simoniacæ hæresis trapezitas repetitis „ malleis crebrisque tunsionibus subja„ cuerit; adeo ut columna Dei viven„ tis jamjam pene videretur concussa „ nutare, & sagena summi piscatoris, „ procellis intumescentibus cogeretur in „ naufragii profunda submergi „.

Quæ fuerit præcipua ratio edendi illud Decretum.

Evidens est, hæc præcipue respicere ad ea, quæ occasione electionis Joannis Episcopi Vilitrensis in Pontificem sub nomine Benedicti contigerant: & quia prævidebatur in hac Romana Ecclesia, ob multitudinem ambientium Pontificale fastigium, id ipsum frequenter posse contingere, huic periculo occurrere volens hic Pontifex, præsenti Decreto statuit, ut „ obeunte hujus „ Romanæ universalis Ecclesiæ Ponti„ fice, in primis Cardinales Episcopi „ diligentissime simul de electione tra„ ctantes, mox Christi Clericos (alias „ Episcopos) Cardinales adhibeant: „ sicque reliquus clerus & populus ad „ consensum novæ electionis accedat, „ nimirum præcaventes, ne venalitatis „ morbus aliquâ occasione subrepat: & „ ideo religiosissimi viri præduces sint „ in

„ in promovenda Pontificis electione, „ reliqui autem sequaces „.

Quinam eo tempore ad electionem Romani Pontificis concurrerent.

Ex his intelligitur, quod licet Clerus populusque Romanus ab electione novi Pontificis non videretur totaliter exclusus, tamen Episcopi & Clerus Cardinalis præcipuas partes, & pene totales in hac electione jam habere cœpissent; quodque *reliquus Clerus & populus ad consensum novæ electionis accederet:* quæ non obscure insinuant, novam electionem per Episcopos & Clericos Cardinales factam, cui reliquus Clerus & populus ad consensum accederet.

Nequaquam proinde negari potest, in hoc Decreto non parum a forma veteri electionis Romani Pontificis prioribus octo ut minus seculis constanter servatâ recedi: antiquitus enim, nullâ distinctione factâ, inter Clerum Cardinalem & reliquum Clerum ac populum, ad hanc electionem, non secus atque ad cæterorum Episcoporum electionem, Clerus populusque vocabatur, eorumque consensu ac suffragiis electio perficiebatur; & consequenter, etiam in electione Romani Pontificis obtinebat sententia S. Leonis, quæ in hoc Decreto proponitur: „ Nulla ratio sinit, ut inter Episcopos habeantur, „ qui nec a Clericis sunt electi, nec „ a plebibus expetiti, nec a comprovincialibus Episcopis cum Metropolitani judicio consecrati „.

In Ordinatione Romani Episcopi Cardinales Episcopi vicem Metropolitani suppleat.

Additur in hoc Decreto: „ Quia „ vero Sedes Apostolica cunctis in orbe „ terrarum præfertur Ecclesiis, atque „ ideo super se Metropolitanum habere „ non potest, Cardinales Episcopi pro- „ cul dubio Metropolitani vice funguntur, qui videlicet electum Episcopum Apostolici culminis apicem „ provehant „.

Fatetur igitur Pontifex, quod licet Sedes Apostolica *Metropolitanum supra se habere non possit;* nihilominus Episcopi Cardinales simul convenientes queant vice Metropolitani fungi; & quasi tamquam auctoritate Synodi Provincialis electionem probent, & electum ordinent: unde licet Romanus Pontifex inter Episcopos nullum agnoscat superiorem, qui ipsum judicandi auctoritatem habeat, inde tamen perperam concluditur, quod Synodus *generalis* ex omnibus Episcopis composita, & Ecclesiam universalem repræsentans hanc auctoritatem non habeat, uti perperam conclusisse Nicolaum I. ad Canonem finalem *distinctionis* 21. notavimus.

Romani Pontificis electio ab Imperatore erat probanda.

Monet autem nominatim Pontifex ut electio hæc fiat: „ Salvo debito ho- „ nore & reverentia dilecti filii nostri „ Henrici, qui impræsentiarum Rex „ habetur (*a*), & futurus Imperator, „ Deo concedente, speratur, sicut jam „ sibi *concessimus*, & successoribus illi- „ us, *qui ab hac Apostolica Sede personaliter hoc jus impetraverint* „.

Indubie eâ ætate adhuc Romanis persuasum erat, quod electus in Romanum Pontificem ordinandus non esset, nisi electio Imperatori, sive Regi Romanorum fuisset intimata, & ab eo probata, quemadmodum & in hac electione Nicolai factum fuerat, uti supra dictum est; atque eo tendit clausula Decreti, *Salvo honore & reverentiâ dilecti filii nostri Henrici, &c.*

Romani prætenderunt ex privilegio Sedis Apostolicæ jus illud Imperatori concessum fuisse.

Sed & hoc ex integro contextu hujus clausulæ nequaquam obscurum est, auctores hujus Decreti prætendisse hoc jus Regis, sive Imperatoris esse personale privilegium a Sede Apostolica impetrandum, quod & notavit D. Fleury in *Historia Eccles. lib.* 60. *num.* 31. ubi relatâ hâc clausulâ Decreti, ait: *On fait ici passer pour un privilege personel le droit de l'Empereur, pour approuver l'élection du Pape, quoique dans la suite de cette Histoire nous ayons vû ce droit établi depuis plusieurs siecles: il semble que la Cour de Rome vouloit se prévaloir de la minorité du Roi Henri.* De hoc jure Regis & Imperatoris videri possunt dicta *Tom. I. part.* 1. *Juris Eccles. tit.* 13. *cap.* 3. *pag.* 159. alias in *supplemento* ad eumd. *tit. cap.* 3. *num.* 3.

Etiam extra Romam

Declaratur deinde in præfato Decreto: „ Quod si pravorum atque iniquo- „ rum

(*a*) Rex ille erat Henricus IV. quem summus Pontifex Imperatorem non appellabat, quia Princeps Imperialem coronam a summo Pontifice nondum acceperat.

electio Pontificis fieri potest.

„ rum hominum ita perversitas invaluerit, ut pura, sincera, atque gratuita fieri in urbe non possit electio, „ Cardinales Episcopi cum religiosis „ Clericis, Catholicisque Laicis licet paucis, jus potestatis obtineant, eligere „ Apostolicæ Sedis Pontificem, ubi „ congruere viderint: plane, postquam „ electio fuerit facta, si bellica tempestas, vel qualiscumque hominum „ conatus malignitatis studio restiterit, „ ut is, qui electus est, in Apostolica „ Sede juxta consuetudinem inthronizari non valeat; electus tamen sicut verus Papa, obtineat auctoritatem regendi Romanam Ecclesiam, „ & disponendi omnes facultates illius, „ quod beatum Gregorium ante suam „ consecrationem fecisse cognovimus „.

Electus in Pontificem, an regere possit Ecclesiam ante ordinationem?

Hæc respicere ad ea, quæ in hac electione contigerant, ex prænotatis nequaquam obscurum est; sed notandum hoc Decreto a pristina disciplina recedi, dum electo in Romanum Pontificem datur plenum jus regendi Ecclesiam, & proventus recipiendi, ac administrandi, antequam in Episcopum sit consecratus seu ordinatus. Primitus enim, tametsi rite electus, pro Pontifice non habebatur, nisi in Episcopum esset ordinatus uti notavi *Tom.I. part.*1. *Juris Eccles. tit.*14. *cap.*5. *pag.*188. alias in *supp. tit.*14. *cap.*5. *num.*7.

Denique concluditur Decretum, adjectâ pœnarum & multiplicium censurarum comminatione in Decreti contraventores. Ex quo habemus, quod ætate hujus Synodi, id est sæculo undecimo, post receptas Decretales cœperit Decretis Romanis inseri censurarum comminatio.

De examine ordinandi in Episcopum.

Post hæc Gratianus multa miscet; atque in primis *Can.* 2. refert formulam examinis, juxta quam examinandus sit, qui in Episcopum eligitur: hæc formula, ex antiquo Ordine Romano descripta, coincidit cum formula, juxta quam ex præscripto moderni Pontificalis Romani, Episcopus in sua consecratione per consecratorem examinandus & interrogandus est, uti notavi in *Jure Eccles. Tom. I. part.*1. *tit.* 15. *cap.*3. *num.*5. *pag.* 206. & deinde *num.* 6. notavi hoc examen in meram ritualem cæremoniam adhiberi; hocque plurimum differre a serio illo examine, quod sancti Patres in electione Episcoporum tantopere desiderarunt.

De qualitatibus requisitis in Clericis.

Dein *Canone* 3. profert Gratianus prolixum fragmentum ex S. Isidoro Hispalensi sub hoc titulo: *Qualis esse debeat Clericorum conversatio;* quod merito a Clericis legitur, & in eo descripta præcepta & monita reperient, quæ singulatim latius exposui in *Jure Eccles. Tom.I. parte* 1. *tit.* 2. *cap.* 1. *& seqq. pag.* 12. *usque ad* 24.

Satius est habere paucos Sacerdotes bonos quam multos inidoneos.

Rursus *Canone* 4. notandam admodum ac verissimam profert sententiam ex Epistola 2. Decretali per Isidorum Clementi I. supposita: „ Tales ad ministerium eligantur Clerici, qui digne possint Dominica Sacramenta tractare: melius est enim Domini Sacerdoti paucos habere ministros, qui „ possint digne opus Dei exercere, quam „ multos inutiles, qui onus grave ordinatori adducant „.

Hic habemus, quod in præfatione monuimus, plura in suppositis & confictis per Isidorum vulgo Mercatorem notanda occurrere utilia, si hæc ab adjectis & insparsis ab Isidoro fœtidis mercibus sedulo secernantur.

Promissio specialis plus attenditur quam generalis.

Notandum etiam quod *Canone* 6. refertur ex Concilio Toletano: „ Quamquam omnes, qui sacris mancipantur „ Ordinibus, Canonicis regulis teneantur adscripti, expedibile tamen est, „ ut promissionis suæ vota sub cautione „ spondeant, quos ad promotionis gradus Ecclesiastica probat disciplina: „ *Solet enim plus timeri quod* SINGULARITER *pollicetur, quam quod* GENERALI *sponsione concluditur* „.

De ritu collationis singulorum ordinum.

Prosequitur Gratianus ostendere, qualiter singuli inferiores ordines conferantur, prolatis enim in finem pluribus Canonibus sub nomine Concilii vulgo Carthaginensis IV. in quibus ritus singulorum, qui & hodie in usu est, exprimitur; & una designatur functio singulis ordinibus propria, uti in *Jure Eccl. Tom. I. part.* 1. *tit.* 1. *cap.* 1. *& seqq. pag.* 1. *usque ad* 11. & *Tom. II. part.* 2.

sect,

sect. 1. tit. 9. cap. 1. & 2. pag. 248. usque ad 60. exposuimus.

De usu orarii jam pridem usitato. Miscet & alia nonnulla Gratianus, atque inter cætera *Canone 9.* ex Concilio Bracarensi III. refert : „ Ecclesiasticâ & antiquâ institutione præfixum novimus, ut omnis Sacerdos, „ cum ordinatur, *orario* utroque humero ambiatur, scilicet, ut qui imperturbatus præcipitur consistere inter prospera & adversa, virtutum „ semper ornamento, utroque circumseptus appareat humero „.

Ex eodem Canone intelligitur, eo tempore fuisse quosdam Presbyteros, qui tempore sacrificii *orarium* non assumerent, quare subjungit : „ Proinde „ modis omnibus convenit, ut quod „ quisque percepit in consecratione honoris, hoc retineat & in oblatione „ vel perceptione suæ salutis, scilicet, „ ut cum Sacerdos ad solemnia missarum accedit, aut per se Deo sacrificium oblaturus, aut Sacramentum corporis & sanguinis Domini nostri Jesu „ Christi sumpturus, non aliter accedat, quam orario utroque humero „ circumseptus, sicut & tempore ordinationis suæ dignoscitur consecratus; ita ut de uno eodemque orario „ cervicem pariter & utrumque humerum premens, signum in suo pectore præparet (sive perferat) crucis „.

Quæ vestis nomine orarii intelligatur? Quæ sacra vestis hîc intelligatur nomine *orarii*, incertum est. Illud constat non fuisse eamdem semper & ubique hujus ornamenti formam & significationem; uti videri potest apud *Du-Cange* in Glossario mediæ & infimæ Latinitatis, & ab eo citatos, verbo, *orarium*.

Orarii usus in multis coincidit cum hodierno usu stolæ. Admodum verisimile est, in hoc Canone sumi pro *stola* Sacerdotali, prout in Ecclesia Latina pro hoc ornamento sumptum fuisse tempore Caroli Magni habemus ex Alcuino, qui eo tempore scripsit, quamvis forsitan non ejusdem tunc esset formæ cum nostris hodiernis stolis Sacerdotalibus.

Nec dubium apparet, quin ii qui modernas rubricas & sacrarum vestium usum præscripserunt, ea, quæ de orario hîc præscripta repererunt, hodierno ornamento, quod stola dicitur, applicuerint, crediderintque *orarium* pro stola sumi.

Nam in primis sicuti hîc dicitur quod non liceat sine orario sacrificium offerre; ita nec hodie sine *stola* sacrificium Presbyter offerre potest, & quidem *utroque humero circumseptus*.

Præterea juxta modernum ritum, licet stola cervicem non premat, tamen ex præscripto Ritualium observatur, ut stolam primum cervici, seu capiti imponat Presbyter.

Denique requirunt modernæ rubricæ, ut, quemadmodum de orario dicitur in Canone, Presbyter stolam de utroque humero pendentem in *modum crucis* plicatam per cingulum, quo præcingitur, in pectore præfigat.

Ut proinde vix dubitari possit, quin auctor hodierni ritus respexerit ad hunc, aliosque a Gratiano relatos Canones; atque ex hoc Canone etiam invaluisse, quod hodie Presbyteri laicaliter communicantes, ut feriâ quintâ in Cœna Domini, etiam *stolâ* ex utroque humero pendente, induti communicent : dicitur enim in Canone, ut Presbyter *Sacramentum corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi sumpturus non aliter accedat, quam* ORARIO *utroque humero circumseptus*.

Inferiores ministri orariis uti non sinuntur. Et quare? Meminit & *orarii* Gratianus hac distinctione *Can. 27. & 28.* relatis ibidem Canonibus Laodicenis, quorum priore decernitur, *ministrum* (sive Subdiaconum) *non oportet uti* ORARIIS : & Canone sequenti : *Non oportet lectores aut psalmistas* ORARIIS *uti, & sic legere aut psallere*. Rationem hujus inhibitionis reddit Zonaras : „ Ne „ Subdiaconi, lectores vel psalmistæ „ utentes *orario* viderentur *Diaconi officium usurpare* „. Diaconis enim *orarium* dabatur, ut eo ad exequenda sua officia & ministeria uti possent, uti ex Balsamone, Zonara, aliisque fusius intelligi potest.

Probat & id Canon Concilii Toletani IV. relatus a Gratiano *Distinctione 25. Canone 3.* sub hoc summario : *Sacerdos utrumque humerum orario*

rio ambit ; Diaconus vero sinistrum tantum , ut ad ministerium expeditius discurrat.

Quæ pristini orarii forma, & qualiter ab hodierna stolæ forma differat.

Ex quibus intelligitur, *orarium* eo tempore ejus formæ, ejusque latitudinis fuisse, ut in Diaconis integrum humerum sinistrum tegeret; ejusque liberum usum impediret: in Presbyteris vero utrinsque humeri sive lateris liberum usum non permitteret; atque propterea necesse quodam modo erat, ut in elevatione Hostiæ & Calicis Presbyter in utroque humero circumseptus *orario*, per assistentes ministros juvare deberet; ut scilicet liberum utrinsque humeri sive lateris in hac elevatione usum haberet.

Hinc & hodiernus ritus remansit, levandi casulam Sacerdotis in elevatione sacræ Hostiæ & Calicis. Similiter & hoc ex veteri disciplina remansit, quod nec Subdiaconi, nec lectores aut psalmistæ *orario* sive stolâ utantur; item quod Diaconi stolam in solo humero sinistro pendentem gestent: imo nonnulla in missis solemnibus per alios ministros proclamantur, quæ juxta veterum Patrum disciplinam solis Diaconis erant propria, & per alios nequaquam expleri solebant; & quibus eorum etiam in ordinatione tradita instrumenta, & sacræ vestes correspondebant. At hodie hæc omnia in mere externos ritus, qui vix ab aliquo intelliguntur, transierunt; idque ob collapsam Patrum avitam disciplinam, uti in jure Ecclesiastico sparsim notavi.

De usu Dalmaticæ.

Interserit hic Gratianus Canone 10. ex Epistola Gregorii de veste, quæ dicitur Dalmatica, quæ hodie omnibus Episcopis est communis; sed tempore S. Gregorii, Episcopis Gallicanis a Romano Pontifice usum illius gratiose indultum fuisse, intelligitur ex hac Epistola; quod & notavit D. Fleury in *Historia Eccles. lib. 36. num.* 10. cæterum de vario usu & forma hujus vestis videri potest Du-Cange, verbo, *Dalmatica*.

Qualiter autem unusquisque sit ordinandus, prosequitur hic Gratianus; atque incipiens *Canone* 7. ab ordinatione *Episcopi*, pergit pluribus Canonibus ex Concilio vulgo Carthaginensi IV. referens ibidem formam ordinationis, quæ etiam hodie quoad singulos ordines servatur.

De ministro Ordinum.

Hoc notandum quod omnium ordinum, etiam quatuor minorum, *minister* dicatur Episcopus; de psalmista autem, seu cantore dicatur *Canone* 20. „ Psalmista, id est *Cantor* potest absque „ licentia Episcopi, solâ jussione Pre„ sbyteri officium suscipere cantandi, „ dicente sibi Presbytero: *Vide ut* „ *quod ore cantas, corde credas; &* „ *quod corde credis, operibus compro*„ *bes* „.

Admodum verisimile est, tempore editi hujus Canonis, officium psalmistæ, sive cantoris non fuisse reputatum inter officia minorum ordinum, saltem in Ecclesia Latina, uti notavi in *Jure Eccl. Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 9. num. 4. pag.* 248.

De coma Clericis vetita.

Nonnulla hic adjungit Gratianus de his, quæ Clericos specialiter dedecent; atque inter cætera ex suppostitia Decretali Aniceti Papæ: *Ut Clerici juxta Apostolum comam non nutriant; sed desuper caput in modum sphæra radant.* Et *Can.* 22. ex Concilio Agathensi: *Clerici, qui comam nutriunt, ab Archidiacono, etiamsi noluerint, inviti detondeantur.* Quin & *Can.* 23. refert sub nomine Concilii Romani sub Gregorio II. *Si quis ex Clericis relaxaverit comam, sit anathema.* Denique sub nomine Concilii Martini Papæ refert Canone 32. *Nec oportet Clericos comam nutrire, & ministrare, sed attonso capite, patentibus auribus.* Hæc per errorem hic adscribi Martino Papæ aut ejus Concilio; sed esse desumpta ex collectione Martini Bracarensis scitur, & hic in margine notatur.

Cæterum de hac vetita comæ nutritione, necnon de rasione verticis in modum *sphæræ*, de qua in citata Decretali Aniceto supposita, latius egi *Tom. I. part. 1. Juris Eccles. tit. 2. cap. 2. pag.* 13. alias in *supplem. ejusd. tit.* ubi ostendi, quis sit verus Ecclesiæ scopus & spiritus in capillorum attonsione, quæ in pristinis & recentioribus Synodorum

De-

Decretis, & in collatione tonsuræ Clericalis, jam dictæ rationi verticis respondentis, exprimitur.

Clerici inferiores vetantur ingredi loca destinata superioribus.

Quemadmodum vetitum fuit Subdiaconis, aliisque ministris inferioribus *orario* uti; ne eo utentes Diaconorum munia sibi arrogare velle viderentur; ita & *Diaconium*, seu *sacrarium* aut *secretarium* intrare vetantur Can. 26. & 30. eo quod hæc loca Diaconis essent destinata & ipsis propria.

Subdiaconis & Clericis inferioribus vetitus sanctorum vasorum contactus.

Insuper additur, quod ministris seu Subdiaconis non liceat *sacra vasa* contingere; quia proprium erat Diaconorum officium vasa sacra cum oblationibus populi cum solemni pompa & ritu deferre ad altare; uti ex Morino notavi *Tom.VI.pag.545.Schol.in Canonem 21. Laodicenum*; atque ibidem notavi, hic nequaquam agi de simplici & privato contactu sacrorum vasorum, sed de horum solemni gestatione ad altare, quæ tum temporis Diaconis erat propria.

Sed & hoc scitur, circa hæc non eamdem fuisse omnium Ecclesiarum & ætatum disciplinam; ac præsertim in multis fuisse Ecclesiæ Græcæ & Latinæ rituum diversitatem; quà proinde attentâ, non adeo difficilis erit Canonum conciliatio, qui Subdiacono contingere vasa sacra permittere videntur: quales Canones sunt hic relati *Can.* 31. *&* 32. ex Concilio Bracarensi, & collectione Martini Bracarensis.

De ritu nuptiarum.

Concludens autem Gratianus distinctionem hanc, adjungit etiam aliqua *Can.* 33. de nuptiarum ineundarum ritu: „Sponsus & sponsa, ait, cum benedicendi sunt a Sacerdote, a parentibus suis, vel paranymphis offerantur, qui cum benedictionem acceperint, eâdem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant„.

Hoc Decretum post Correctionem Romanam legitur sub hoc titulo: *Item ex Concilio Carthaginensi IV. cap.* 13. monet autem Stephanus Baluzius in *notis ad hunc Canonem*: „Caput illud nullam habet inscriptionem in antiquis Gratiani exemplaribus & editionibus, etiam usque ad Democharis & Contii tempora; sed quia Demochares & Contius in margine adnotaverant, sumptum esse ex Canone 13. Concilii Carthaginensis, hinc audaces facti Correctores Romani, eam observationem transtulerunt in textum Gratiani, fari coacti, quæ numquam sciverat: accepit enim haud dubie ex Burchardo aut Ivone, apud quos esse dicitur caput 101. Concilii apud Valentias „.

Hic rursus habemus, nos post Correctionem Romanam non habere opus hoc, prout a Gratiano editum fuit. Ulterius quod non e fontibus sua sumpserit, sed ex præcedentibus collectionibus, notanter Burchardi & Ivonis.

Distinctio XXIV.

De examine Ordinandorum.

In procemio hujus distinctionis, ait Gratianus: „Qualiter Episcopus sit examinandus, & qualiter ipse simul cum reliquis infra ipsum constitutis sit ordinandus, breviter monstratum est: nunc autem videndum est de Sacerdotibus & reliquis, an sine examinatione sint promovendi. De his ita scribit Paulus ad Timotheum *Epist.* 1. *cap.* 5. *vers.* 21. & 22. *Manus nemini cito imposueris, & nihil sine præjudicio facias in alteram partem declinando* „.

Huic præfatiunculæ in moderna Decreti Gratiani editione subjicitur Decretum sub nomine Sylvestri Papæ *in Synodo Romana cap.* 9. sed in primis norunt hodie eruditi, acta hujus Synodi esse supposititia. Præterea in hoc qualicumque Decreto nihil de examine Ordinandorum occurrit; de quo tamen se velle tractare in præfatiuncula monuit Gratianus; quin nec summarium huic Decreto præfixum legitur; quale tamen cæteris Decretis passim adscripsit Gratianus; ut proinde verisimile sit, hoc Decretum manu recentiore esse adjectum; quod & probat nota Correctorum Romanorum; utpote qui monent hoc caput quidem inveniri in exemplaribus Vaticanis: *Nam in antiquioribus*, inquiunt, *non est: sed post versiculum*, declinando, *sequitur conti-*

menter, nullus ordinetur, scilicet Decretum Concilii III. Carthaginensis sub hoc summario: *Ante probationem nullus ordinetur Clericus*, conficiens hodie Canonem 2. qui præfatiunculæ Gratiani omnino conveniebat.

Hinc manifestum est, admodum esse incertum, quid in hoc opere possit Gratiano reipsà adscribi.

Formula examinis ste Ordinationem instituendi.

Inter ea, quæ de hoc Ordinandorum examine hìc affert Gratianus, præcipuum est vulgare Decretum Concilii Nannetensis relatum Can. 5. in quo forma examinis ab Episcopo servanda præscribitur, eo pene modo quo hodierna formula in Ritualibus & Synodis est præscripta, de qua latius actum in *Jure Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.*9.*cap.*4.*pag.*266. ubi una ostendi, quod & hodie ex mente Ecclesiæ desideretur testimonium populi, de quo hìc *Canone* 6. cujus est hoc summarium: *Alias autem sine Clericorum videlicet consilio & populi testimonio nullum Episcopus ordinare præsumat*. Ex quibus admodum verisimile fit, Ritualium nostrorum auctores plurima e Gratiani Decreto mutuasse.

Quod *Canone* 6. refertur tamquam ex Concilio *Martini Papæ*, constat esse desumptum ex collectione & versione Canonum Græcorum Martini Bracarensis; estque Canon 9. Nicænus, de quo videri possunt dicta *Tom.VI.Schol. in Can.*9. & 10. *Nicænos pag.*426. & *eod. Tom.VI.* §.9. *in Can.*9. *Neocæsariensem. pag.* 477.

Distinctio XXV.

De muniis singulorum Ordinum Ecclesiasticorum.

Gratianus hac distinctione in primis profert prolixum fragmentum Epistolæ S. Isidori Episcopi Hispalensis ad Ludifredum, ut ostendat quid ad Episcopum, quid ad unumquemque inferiorem pertineat Clericum.

Epistolam hac de re sub nomine Isidori male refert Gratianus.

Notant Correctores Romani, quod integra hæc Epistola habeatur in Codice Bibliothecæ Monasterii Dominicanorum; sed Gratianum integram hanc Epistolam non vidisse, aut consuluisse ostendunt, quæ ad hoc fragmentum ex ipsa Epistola annotarunt Correctores Romani: atque inter alia notant ad verbum, *clamare*: „ In Epistola S. Isidori, & apud Ivonem ita legitur: „ *Ipse* (Diaconus) *hortatur orare*, „ *ipse clamat, & pacem ipse annuntiat* „. Quæ lectio officium Diaconi, tam juxta veterem, quam juxta modernam disciplinam clarius exprimit, quam Gratiani lectio, uti intelligi potest ex his, quæ de Diaconorum officio notavi in *Jure Eccles. Tom.I. parte* 1. *tit.* 1. *cap.* 3. *num.* 10. *pag.* 9.

Insuper monent iidem Correctores ad verbum, *Archipresbyter*: „ Hinc „ usque ad verba, *ad Primicerium*, non „ sunt in ipsa Epistola Isidori, neque in „ Panormia, neque apud Burchardum, „ & *extra cap.*1. *de Offic. Archipresbyteri* „ citantur ex Concilio Toletano „.

Verissima est hæc annotatio Correctorum; illa scilicet non haberi in Epistola Isidori, neque in Panormia Ivonis, sed tamen habentur in Decreto Ivonis, prout hodie exstat *parte* 6.*cap.*20.

Occasio recentis disciplinæ de subjectione Archpresbyteri respectu Archidiaconi.

Verum notat ad hunc locum Ivonis Joannes Molinæus doctor Lovaniensis: „ Hæc non habentur in Co„ dice Regio, suspectaque mihi per„ petuo visa sunt, quod Archipresby„ ter subdatur Archidiaconis; quod ve„ tustum non esse, in Canonibus Con„ ciliorum vel mediocriter versatus ne„ mo ignorat „.

Admodum verisimile est, Gratianum incidisse in exemplar Decreti Ivonis, cum prædicta clausula, atque inde hoc fragmentum in suum Decretum cum eadem clausula transtulisse.

Refertur quidem in Decretalibus Gregorii IX. *in cap.* 1. *de Offic. Archipresbyteri*, clausula hæc de superioritate & auctoritate Archidiaconi super Archipresbyterum sub nomine *Concilii Toletani*; sed in nullo Concilio Toletano reperitur; nec Garcias Loaisa voluit ea verba pro Canone Concilii Toletani agnoscere, unde verisimile est, ex Decreto Gratiani in Decretales dimanasse.

Quidquid sit, non dubium, hunc esse unum ex articulis, qui occasione De-

Decreti Gratiani contra Patrum disciplinam invaluit, & receptus est, ut nimirum Archidiaconus præcedat Archipresbyterum, vel uti legitur apud Gratianum & in Decretalibus, *ut Archipresbyter sciat se esse sub Archidiacono, & ejus præceptis, sicut Episcopi sui, obedire*.

Cæterum quæ hìc ex Epistola Isidori de functionibus ordinum singulorum referuntur, consonant his, quæ in moderno Pontificali Romano recitantur, uti ostendi in *Jure Eccles. Tom. II. parte 2. sect. 1. tit. 9. pag. 248. de Sacramento Ordinis*, ut vel inde admodum probabile sit, quod sicuti Pontifices in suis Decretalibus secuti sunt Decretum Gratiani, ita etiam confectores Pontificalis Romani eodem usi fuerint.

Post hæc, interjecto fragmento falsæ Decretalis Clementi I. affictæ, necnon Decreto Concilii Toletani IV. quo præcipitur, ut Diaconus sive Levita *orarium* duntaxat ferat in sinistro humero, de quo diximus ad *distinctionem* 23. post hæc, inquam, exponit de quibus agendum sit in sequentibus: „ Nunc „ autem, ait, per singulos gradus or„ dine recurrentes, qui, ex quibus or„ dinibus, in quem gradum conscen„ dere possint, qui post lapsum va„ leant reparari, vel qui non: quibus „ culpis a proprio gradu mereantur „ dejici, quo accusante, quibus testifi„ cantibus possint convinci, cujus sen„ tentiâ sint absolvendi vel condemnan„ di, breviter consideremus; ac pri„ mum a Pontificali gradu incipien„ tes, qualem oporteat eum esse, qui „ in Episcopum est ordinandus, dili„ genter investigemus, Apostoli regu„ lam secuti, quàm in hujusmodi re „ Timotheo & Tito scribit, dicens: „ *Oportet Episcopum irreprehensibilem* „ *esse:* id est non obnoxium reprehen„ sioni: hoc ad Timotheum. Ad Ti„ tum autem: *Oportet Episcopum sine* „ *crimine esse:* quod Hieronymus scri„ bit ad Oceanum, idem est „.

De qualitatibus ordinandi in Episcopum.

Deinde prolixum discursum subjungit, in quo ostendere vult; quæ dici debeant delicta *mortifera*, quæ *venialia*: illa quidem *igne æterno punienda*; hæc autem *igne transitorio purganda*. Hic discursus conflatus est ex segmentis interpolatis, & a suis originalibus distonis, atque adeo obscure dispositis, ut vix intelligi queat quid velit, uti ex notis Correctorum Romanorum manifestum est.

Hoc interim sat indicat Gratianus, quod ordinandus in Episcopum debeat omni tempore post baptismum fuisse *sine* crimine: relatis enim *Can. 6.* verbis S. Hieronymi ex ejus commentario in Epistolam ad Titum, quibus docet, quod ex mente Apostoli, Episcopum oporteat esse sine crimine, sive irreprehensibilem: „ Non quod eo tantum „ tempore, ait, quo ordinandus est, „ sine ullo sit crimine, & præteritas „ maculas novâ conversatione diluerit; „ sed quod ex eo tempore, quo in Chri„ stum renatus est, nulla peccati con„ scientia remordeatur „.

Ordinandus in Episcopum debet fuisse immunis a crimine post baptismum.

His, inquam, relatis, concludit Gratianus distinctionem his verbis: „ Ecce „ qui ordinandus est in Episcopum, non „ solum tempore post baptismum a cri„ mine immunis esse debet „.

Rationem hujus puritatis in Episcopo necessariæ subjicit ibidem Hieronymus: „ Quomodo enim potest præses Eccle„ siæ auferre malum de medio ejus, „ qui in delicto simili corruerit? aut „ quâ libertate corripere peccantem po„ test, cum tacitus sibi ipse respondeat, „ eadem admisisse quæ corripit „?

Ratio hujus puritatis in Episcopo requisitæ.

Distinctio XXVI.

Pergens Gratianus describere & exponere qualitates ac conditiones, quæ in ordinando in Episcopum juxta Apostolum in Epistola ad Timotheum & ad Titum requiruntur, agit hac distinctione de ea, quæ per Apostolum exprimitur his verbis: *unius uxoris vir*. Timoth. *cap. 3. vers. 2.* & ad Tit. *cap. 1. vers. 6.*

De qualitate Episcopi his verbis expreß. *unius uxoris vir*.

Id unum Gratianus hac distinctione quærit, utrum ad sensum Apostoli censeatur verus bigamus, qui plures quidem habuit successive uxores; sed unam

An sit bigamus censendus, qui duas uxores habuit, u-

nam ante alteram post baptismum. *ante baptismum*, & alteram *post baptismum*; ita ut post susceptum baptismum unam duntaxat duxerit & habuerit uxorem.

Sub initium distinctionis videtur Gratianus eam amplecti sententiam, quæ requirit ut quis ad mentem Apostoli sit bigamus, quod duas duxerit successive uxores post baptismum: dicit enim: *Sequitur in utraque Epistola*, UNIUS UXORIS VIRUM, *post baptismum videlicet, non ante baptismum*.

Unde & in probationem adducit *Can.* 1. fragmentum Epistolæ S. Hieronymi ad Oceanum, ubi hic doctor claris terminis scribit; quod is ad mentem Apostoli sit dicendus *unius uxoris vir*, sive monogamus, qui *post baptismum* unam duntaxat uxorem duxit & habuit: „ Si enim & ante conjugem „ habuit, quæ obierit, non ei imputatur, cui prorsus novo homini, nec „ stupra, nec alia, quæ ante fuerunt, „ jam obsunt.

Verum immediate post relatum hunc textum S. Hieronymi, subjicit sententiam S. Augustini sub hoc summario: *Qui ante baptismum habuerit unam, & post baptismum aliam ordinandus non est*.

Varias hac de re Patrum sententias refert Gratianus. In eamdem sententiam plures allegat Patrum auctoritates, notanter Innocentii I. necnon S. Ambrosii, quorum sententiam amplectitur, sic loquens ad calcem *Canonis* 4. „ Unde „ datur intelligi, quod bigami dicun„ tur, non solum qui post baptisma „ conjugia frequentant; sed etiam, „ qui ante baptismum unam, & post „ baptismum alteram habuisse proban„ tur: bigamus vero in Sacerdotem „ ordinari non debet: non quia deli„ querit secundam accipiendo uxorem; „ sed quia prærogativâ exutus est Sa„ cerdotii „. Et nominatim hæc sententia in Decretalibus Gregorii IX. est expressa, atque in Ecclesia signanter Latina generaliter recepta, uti latius notavi in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 10. *cap.* 2. *pag.* 292. ubi & ostendi, Græcorum Patrum sententiam consonam fuisse sententiæ S. Hieronymi supra expressæ, eamque non obscure traditam esse in Canonibus vulgo *Apostolorum*; quodque Patres Græci rationem fundamentalem hujus irregularitatis crediderint plane diversam esse ab ea, quæ a Patribus Latinis, notanter ab Augustino, assumpta fuit, & hodie recepta est.

DISTINCTIO XXVII.

De castitate in Presbyteris & Diaconis requisita. HAc distinctione Gratianus a suo instituto deflectens, arreptâ occasione eorum, quæ de bigamia dixerat, hâc distinctione quærit, utrum ordinati Diaconi aut Presbyteri debeant servare continentiam.

Et quidem Canone 1. profert Canonem 10. Ancyranum ex versione Martini Bracarensis sub nomine Martini Papæ, uti notavit Antonius Augustinus *lib.* 1. *de emendat. Grat. Dial.* 16.

Porro Martinum Bracarensem in hujus Canonis versione a verbis & sensu Canonis recessisse, & ad suæ ætatis & Ecclesiæ Hispanicæ praxim (ad cujus usum suum Codicem conscripsit) inflexisse recte notavit Antonius Augustinus, quam versionem hic secutus est Gratianus, uti & monuit idem auctor.

Legit enim Martinus, & post ipsum Gratianus: „ Diaconus, qui eligitur, si „ contestatus fuerit pro accipiendo ma„ trimonio, & dixerit non posse in „ castitate permanere, hic non ordi„ netur „. In Canone autem de Diaconis, qui ita protestati fuerint, sic pronuntiatur: *Hi, si postea ad nuptias venerint, maneant in ministerio*. Quæ omnino contrarium sensum reddunt. Cui sensui inhæsit Gratianus, eo quod versionem Martini, quam apud Ivonem reperit, secutus fuerit; & non attenderit ad textum Canonis originalem, prout ab ipsomet sequenti distinctione *Can.* 8. relatus est. De hac Gratiani oscitantia latius egimus *Tom. VI. Schol. in Can.* 10. *Ancyranum pag.* 455.

Variæ circa hoc punctū Patrum sententiæ. Post hæc pro resolutione propositæ quæstionis varias adducit auctoritates, quarum aliæ supponunt, matrimonium con-

contractum post emissum votum castitatis esse validum; aliæ vero invalidum esse supponere videntur.

Ut illas cōciliet Gratianus, distinguit inter votum simplex & solemne.

Has auctoritates volens conciliare Gratianus, ad calcem Canonis 8. ait: „ Hic distinguendum est, quod voventium alii sunt *simpliciter* voventes, de quibus Augustinus, & Theodorus locuti sunt: alii sunt, quibus „ post votum *benedictio* accedit *Consecrationis*, vel *propositum Religionis*, „ de quibus Hieronymus, & Nicolaus, „ & Calixtus scripserunt „.

At in eo a Patrum disciplina deflexit.

Verum hic recessisse Gratianum a pristina Patrum disciplina, notavimus in *Jure Eccles. Tom. II. parte 2. sect. 1. tit. 13. cap. 5. pag. 401.* alias *cap. 4.* ubi etiam ostendimus hujus distinctionis inter votum simplex & religiosum, sive solemne, nullam mentionem quoad effectum dirimendi subsequens matrimonium in pristinis Canonibus occurrere: „ Verum a Gratiano non incongrue „ hic impensam esse, eo quod suo „ tempore invalescere cœpisset „.

Refertur quidem hic *Can. 3.* sub nomine Theodori in Pœnitentiali, textus cum hac vocula, *simplex*; sed monent Correctores Romani: „ Abest vox ista „ ab omnibus manuscriptis, & infra „ 27. *quæst. 1. cap. 1. si quis votum*, „ etiam ab impressis. In aliquot tamen pervetustis, est glossa interlinearis „. Admodum verisimile est, eam vocem a glossographo recentiore manu in margine appositam, in textum irrepsisse.

Correctores Romani ad verba sub nomine S. Augustini relata *Canone 2.* monent: „ Verba propria hujus capitis non sunt inventa apud beatum „ Augustinum; sententia tamen habetur in libello, *de bono viduitatis:* „ omnino autem intelligendum hoc est „ de voto *simplici*, ut Gratianus in „ fine hujus distinctionis exponit „. Indubie hi Correctores hanc restrictionem adjicientes, verisimiliter non ad verba aut sententiam Augustini respexerunt, sed ad sui temporis receptam disciplinam, & opinionem, quæ eam Gratiani distinctionem inter votum *simplex* & solemne jam receperat.

Sententia tamen ejus tandem recepta fuit.

Distinctio XXVIII.

De voto castitatis a Subdiaconis emittendo.

Hac distinctione Gratianus tractat de voto castitatis ab ordinandis emittendo.

Sub initium distinctionis asserit: *Ad Subdiaconatum accedentes non sine voto castitatis jubentur admitti;* quod ibidem *Canone 1.* probat auctoritate S. Gregorii in Epistola Petro Diacono inscripta.

Non eadem fuit omnium Ecclesiarum in hoc puncto disciplina.

Verum ex eadem Epistola constat, etiam ævo S. Gregorii, non ubique, imo nec in omnibus Italiæ Ecclesiis, eam continentiæ legem Subdiaconis fuisse præscriptam; quod & ipse Gratianus advertit, uti ex dicendis patebit, qui & non semel hac distinctione monet, non eamdem fuisse quoad legem continentiæ, etiam quoad Diaconos & Presbyteros omnium Ecclesiarum, notanter Græcæ & Latinæ, disciplinam; unde & sub finem distinctionis, pro conciliatione Canonum, qui circa hoc punctum disciplinæ non videntur convenire, monet in his esse distinguendum ex loco, vel ex tempore; imo occasione hac acceptâ tribus subsequentibus distinctionibus ostendit, Canones esse considerandos & examinandos *ex causa*, *ex loco*, *ex tempore*, & *ex persona*.

Distinctio XXIX.

Hac distinctione profert Gratianus tria fragmenta, ut probet Canones disciplinam exteriorem præscribentes considerandos esse & ponderandos *ex causa*, *ex loco*, *ex tempore*, & *ex persona*.

Canones ex temporum, locorum, & personarum circumstantiis expendendi.

Notandum in hanc rem dictum S. Isidori relatum *Canone 1.* „ Sciendum „ est, ait, quod pleraque capitula ex „ causa, ex persona, ex loco, ex tempore consideranda sunt, quorum modi, quia medullitus non indagantur, „ in erroris labyrinthum nonnulli intricando impinguntur; cum ante judicant quam intelligant, ante inculpant „ quam

„ quam iterando lecta perquirant „.

Et sub nomine Gregorii dicitur *Canone* 2. „ Regulæ sanctorum Patrum „ pro tempore, loco, & persona, & „ negotio instante necessitate traditæ „ sunt „.

Nec enim dubitandum est, quin Regulæ seu Canones exteriorem Ecclesiæ disciplinam concernentes pro temporum, locorum, personarum, & etiam causarum consideratione & necessitate editi fuerint, & nonnumquam temperati; aut eâdem postulante consideratione aut necessitate, mutati.

Ob neglectam hanc considerationem sæpe a vero Canonum sensu aberratur.

Quod si ipse, Gratianus, & subsequentes Canonum & Decretalium glossatores & interpretes juxta hæc processissent, atque Canones secundum has omnes circumstantias expendissent, non ita a vero sensu Canonum aberrassent; imo nec eorum sensum invertissent, nec disciplinam his expressam reprobassent: uti & in Analysi recte notavit Ludovicus de Hericourt. Postquam enim monuit, quod in examinandis Canonibus oporteat attendere causas, item circumstantias temporum, locorum, & personarum, subjungit: *Ceux qui ne prennent point cette sage précaution en lisant les Conciles & l'Histoire Ecclésiastique, tombent souvent dans l'erreur, & condamnent des usages, dont ils ne connoissent pas les raisons.*

DISTINCTIO XXX.

Nonnumquam quædam de se licita propter abusum vetantur.

Hac distinctione ostendere vult Gratianus, subinde quædam *ex causa* per Canones vetari, quæ alias ex se licita & honesta, quin & multum laudanda sunt, eo quod quidam his abutantur. Eum in finem hic refert Canones Synodi Gangrensis celebratæ sub initium seculi IV. contra quemdam Eustachium, ejusque discipulos; in quibus plura de se bona & licita vetantur; quia his ad suos errores & superstitiones abutebantur, uti latius ostendi *Tom. VI. Schol. in Canones Gangrenses, pag. 484. usque ad 496.*, ubi & singillatim notavi errores & superstitiones illorum hæreticorum, quibus hi Canones opponuntur; necnon qualiter hi Canones in multis a textu Græco difformiter referantur a Gratiano; quod & ex observationibus Correctorum Romanorum liquet.

DISTINCTIO XXXI.

Circa Canones, tempus, quo conditi sunt, considerandum est.

Gratianus ostendere pergens, quæ circa Canones sint consideranda, sub initium hujus distinctionis, ait: *Tempus quoque est considerandum:* ut autem id probet, subdit: *Quia nondum erat institutum, ut Sacerdotes continentiam servarent.*

In probationem subjungit *Canone* 1. fragmentum Epistolæ S. Gregorii, in qua hic Pontifex agens de Subdiaconis per Siciliam constitutis, asserit: „ Ante triennium Subdiaconi omnium „ Ecclesiarum Siciliæ prohibiti fuerant, „ ut more Romanæ Ecclesiæ nullatenus suis uxoribus miscerentur „.

Lex continentiæ non fuit eodem tempore ubique Subdiaconis imposita.

Ex his evidens est, quod circa hunc articulum de servanda continentia a Subdiaconis, alia esset Ecclesiæ Romanæ disciplina, & alia Ecclesiarum Siciliæ, quantumvis hæ essent ex Ecclesiis *suburbicariis* Romano Episcopo jure Metropolitico subjectis, uti omnibus eruditis notum est.

Cum nonnulli prætenderent compellendos Subdiaconos, qui ante hanc *a triennio* editam constitutionem erant ordinati, servare continentiam, & a suis uxoribus, quas duxerant, separandos, scribit Gregorius: „ Quod mihi „ durum atque incompetens videtur, „ ut qui usum ejusdem continentiæ non „ invenit, neque castitatem ante promisit, compellatur a sua uxore separari, atque per hoc (quod absit) in deterius cadat „.

Non dubium igitur recte hic a Gratiano notari, legem continentiæ per Canones non eodem tempore ministris Ecclesiæ fuisse impositam; sed recte monent Correctores Romani, ex hac Epistola id duntaxat probari de *Subdiaconis*; non autem de Presbyteris aut Diaconis, ut indicare videbatur Gratianus dicens: *Nondum erat institutum,*

tatem, ut Sacerdotes continentiam servarent.

Indubitatum quippe est, etiam ante tempora S. Gregorii, saltem in Ecclesia Latina, Presbyteris & Diaconis legem continentiæ fuisse impositam, quod & probant auctoritates Patrum & Conciliorum, quæ a Gratiano proferuntur, & ipse Gratianus etiam fatetur (a).

Eademque lex etiam Subdiaconis sensim post tempora S. Gregorii *generatim* in Ecclesia Latina, non secus ac Presbyteris & Diaconis imposita fuit, etiam antequam Subdiaconatus inter sacros ordines haberetur, uti observatum est in *Jure Ecclesi. Tom. I. part. 1. tit. 1. cap. 3. pag. 7.* in tantum quidem ut si ante ordinationem legitimas uxores duxissent, his tamen post ordinationem uti non possent, uti probant auctoritates a Gratiano hic relatæ.

Ratio impositæ continentiæ ministris altaris.

Rationem hujus Decreti reddit Gratianus ad calcem Canonis 1. dicens: „ Causa hujus institutionis munditia „ Sacerdotalis fuit, ut libere cunctis „ diebus orationi possint vacare: si „ enim (ut Paulus ait) ab uxoribus „ est cessandum, ut expeditius oratio„ni vacemus; ministri utique altaris, „ quibus quotidiana necessitas orandi „ incumbit, numquam conjugali offi„cio vacare permittitur „.

Hanc rationem ante Gratianum jam pridem reddiderunt Patres, quorum dicta hic referuntur, atque inter alios breviter expressit venerabilis Beda relatus *Canone 2.* „ Sacerdotibus ut semper altari queant assistere, semper „ ab uxoribus continendum, semper „ castitas observanda præcipitur „: quæ ratio pluribus adstruitur ab Innocentio I. & S. Hieronymo verbis *Canone 4. 5. 6. & 7.* relatis.

Circa ea, quæ ad calcem Canonis 7. subjicit Gratianus de Canone Synodi Gangrensis, merito consulitur observatio Correctorum Romanorum; nec omittantur *Scholia*, quæ *Tomo VI.* hujus editionis in *Canonem 1. Gangrensem pag. 484.* adornavimus.

Uxori ante ordinationem ductæ de necessariis providendum.

Deinde monet Gratianus ad calcem Canonis 9. quod licet Episcopus, Presbyter, Diaconus, aut Subdiaconus non possit post ordinationem uxore suâ, quam ante ordinationem suam legitime duxerat, uti, eam tamen contemnere non possit: *Hoc est ab animo & cura sua abjicere, quin & necessaria provideat.* Probat id auctoritate Leonis *Canone* 10.

Tandem ad calcem Canonis 11. ait: „ Ut igitur ex his auctoritatibus ap„paret, Sacerdotes uxoribus, quas in „ laicali habitu, vel in minoribus „ ordinibus constituti sibi legitime co„pularunt, necessaria ministrare, de„bita vero reddere non valent „.

Historia de Paphnutio a Gratiano relata.

Post hæc *Canone* 12. objicit sibi Gratianus famosam & vulgarem historiam de Paphnutio Episcopo & Confessore relatam per Socratem & Sozomenum, & ex his in historia tripartita, e qua eam hic recitat Gratianus.

Hæc historia, prout hic relata est, probat huic sancto Confessori nequaquam placuisse, ut per Synodum Nicænam lex ederetur, quâ interdiceretur Presbyteris & Diaconis uti suis uxoribus, quas ante ordinationem suam duxerant; quin & ab hac lege ferenda Patres Nicænos dimovisse.

Quantumvis non eadem sit de veritate hujus historiæ eruditorum sententia, nihilominus hoc sat constat, Gratianum de ejus veritate non dubitasse, atque credidisse tempore Synodi Nicænæ, licitum fuisse Presbyteris & Diaconis libere uti suis uxoribus, quas ante ordinationem suam duxerant; quin & ibidem refert *Canone* 13. Decretum Synodi VI. sive *in Trullo*, quo idipsum Presbyteris & Diaconis permittitur.

Varia fuit Ecclesiæ Latinæ & Græcæ disciplina circa usū uxorum ante ordinationem ductarum.

Hæc ut cum præcedentibus conciliet, ad calcem hujus Canonis subjecit: „ Hoc autem *ex loco* intelligen„dum est. Orientalis enim Ecclesia „ (cui sexta Synodus regulam viven„di præscripsit) votum castitatis in „ ministris altaris non suscepit „.

Hanc

(a) Certum quoque est circa tempora S. Gregorii, exeunte sexto, vel ineunte septimo seculo matrimonii contracti usum Presbyteris & Diaconis fuisse illicitum, adeoque vetitum.

Hanc conciliandi rationem probat verbis Stephani Papæ relatis *Canone* 14. „ Aliter se Orientalium traditio habet „ Ecclesiarum, aliter hujus sanctæ Romanæ Ecclesiæ: nam earum Sacerdotes, Diaconi, atque Subdiaconi „ matrimonio copulantur: istius autem „ Ecclesiæ, vel Occidentalium nullus „ Sacerdotum a Subdiacono usque ad „ Episcopum licentiam habet conjugium sortiendi „.

Quantumvis non constet de veritate hujus Epistolæ, certum tamen est, hodie Ecclesiam Orientalem permittere Presbyteris, Diaconis, ac Subdiaconis usum conjugii ante ordinationem legitime contracti, uti notavi *Tomo VII. Schol. in Canonem* 13. *Trullanum pag.* 341. atque adeo etiam hodie quoad hoc punctum aliam esse Orientalis Ecclesiæ a praxi Ecclesiæ Latinæ disciplinam.

DISTINCTIO XXXII.

EX dictis distinctione præcedenti concludit hic Gratianus: *Servanda est ergo continentia ab omnibus in sacris ordinibus constitutis.*

Circa continentiam Subdiaconorum non erat olim eadem ubique disciplina.

Profert hunc in finem fragmentum Epistolæ S. Leonis, e quo habetur, quod eo tempore esset consuetudo Romanæ Ecclesiæ, ut Subdiaconi a suis uxoribus abstinere deberent; quamvis ea lex in pluribus Ecclesiis nondum esset Subdiaconis imposita, uti & monent Correctores Romani, & ad distinctionem præcedentem notavimus: ex quo habemus disciplinam Romanæ Ecclesiæ non semper fuisse in omnibus aliis Ecclesiis receptam.

Tempore S. Gregorii Clerici in sacris non constituti poterant uti conjugio, & stipendia ab Ecclesia recipere.

Notandum quod *Canone* 3. retulit ex Epistola S. Gregorii ad Augustinum Anglorum Apostolum, in qua respondit Gregorius, quod „ si qui sint Clerici extra sacros ordines constituti, „ qui se continere non possunt, sortiri „ uxores debent, & stipendia sua exterius accipere „. Dein aliquibus interjectis concludit: „ De eorum ergo „ stipendio cogitandum atque providendum est, & sub Ecclesiastica regula „ sunt tenendi, ut bonis moribus vivant, & canendis psalmis invigilent, & ab omnibus illicitis cor & „ linguam & corpus, Deo auctore, „ conservent „.

Ex his nequaquam obscurum est, quod ætate S. Gregorii ea esset disciplina, ut Clerici in minoribus ordinibus constituti, ordinum illorum functiones obeuntes, possent non tantum matrimonio jungi, sed insuper, quod postquam essent matrimonio juncti, in ministerio Ecclesiæ manere, & tamquam ejus ministris necessaria vitæ stipendia illis essent suppeditanda.

Post erectos titulos beneficiorum disciplina illa mutata est.

Porro hæc disciplina sensim post erectos titulos beneficiorum mutata fuit; atque receptum est, ut si Clerici extra sacros ordines constituti, beneficium Ecclesiasticum obtineant, matrimonio jungantur, beneficium ipsorum mox a contracto matrimonio vacare censeatur; nec ullum ad proventus Ecclesiæ jus retinere dicantur.

Auditio Missæ Presbyteri concubinarii prohibita.

Insuper hac distinctione agit Gratianus de incontinentia Clericorum extra matrimonium, quæ seculis decimo & sequentibus in tantum invaluerat, & tam altas radices egerat, ut his eradicandis, Decreta Episcoporum aut Conciliorum non sufficerent; ut tandem statutum legamus, ut nullus missam audiat Presbyteri, qui concubinam habere scitur, uti hic *Canone* 5. & 6. retulit Gratianus.

Cum vero ad calcem Canonis 6. formasset sibi hanc objectionem, quod „ principia harum auctoritatum contraire videntur Hieronymo & Augustino, & cæteris, qui Christi Sacramenta, neque in bono, neque in „ malo homine fugienda ostendunt „; tum prolixo discursu probat, præsertim auctoritate S. Augustini, valorem & effectum Sacramentorum a bonitate vel malitia ministrorum non dependere, tandem ita concludit: „ Prohibentur „ ergo de manibus talium Sacerdotum „ Sacramenta suscipi, non quia (legendum *quin*) sint vera quantum „ ad formam & effectum: sed quia „ dum hujusmodi Sacerdotes se a populo contemptos viderint, rubore „ ve-

„ verecundiæ facilius ad pœnitentiam „ provocentur „.

Clerici incontinentes ab ordinum gradu dejiciendi.

Subjicit deinde Decreta, quibus jubentur dejici a suorum ordinum gradu, qui post susceptos sacros ordines non caste vixisse probantur; atque inter alia Decretum *Urbani II.* Canone 11. his verbis expressum: „ Erubescant impii, & aperte intelligant, „ judicio Spiritus sancti eos, qui in „ sacris ordinibus, Presbyteratu, Diaconatu, Subdiaconatu sunt positi, „ nisi mulieres abjecerint, & caste vixerint, excludendos ab omni eorumdem graduum dignitate „.

Conjugati ad sacros ordines promoveri nequeunt sine consensu uxoris.

Canone 14. ex Epistola sub nomine Leonis IX. refertur, quod si quis in minore ordine constitutus uxorem duxerit, & postmodum ad Subdiaconatum promoveri velit: „ Nequibit „ hoc sine consensu uxoris suæ, ut „ fiat de carnali deinceps spirituale conjugium, nemine eos ad hoc cogente; neque permittitur postea uxor „ jungi eidem marito suo carnaliter; „ nec cuiquam nubere in vita, aut „ post mortem illius „.

Hic videmus quod jam pridem permissum fuerit, etiam in Ecclesia Latina, ut conjugati possent ad sacros ordines de consensu uxoris assumi; licet non possent post ordinationem uxore suâ uti: quæ disciplina etiam per Decretales recepta est sub titulo *de conversione conjugatorum*, ubi & videri possunt conditiones, quas hodierna disciplina in hac conversione requirit.

De vetita conversatione Clericorum cum mulieribus.

Cum autem continentia cum mulierum familiaritate vix integra servari queat, subjicit hic Gratianus auctoritates, quibus Clericis hæc familiaritas, ejusque periculum exponitur.

Refert hunc in finem Canone 16. Decretum Synodi Nicænæ, quæ non permittit „ his, qui in Clero sunt, „ *subintroductam* habere mulierem, nisi „ forte aut matrem, aut sororem, aut „ amitam, aut etiam idoneas personas, quæ fugiant suspiciones „.

Deinde *Canone* 17. refert quædam sub nomine S. Hieronymi in Epistola ad Nepotianum, & alibi, uti hodierna habet inscriptio; quæ clausula, inquiunt Correctores Romani, indicat „ Caput hoc esse collectum ex variis „ beati Hieronymi locis, in quibus „ de vitanda mulierum consuetudine „ agitur „.

Inter hæc monita merito hoc notandum: „ Feminam, quam bene „ videris conversantem, mente dilige, „ non corporali frequentiâ „.

Cæterum de vetita Clericorum & mulierum cohabitatione & familiaritate videri possunt dicta in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 2. *cap.* 3. *pag.* 14.

De Diaconissis.

Circa ea, quæ ex Canone 11. Laodiceno extra materiam hujus distinctionis recitat Gratianus Canone 19. de feminis, quæ apud Græcos *Presbyteræ*, apud Latinos *viduæ* dicebantur, consuli potest Scholion in hunc Canonem Laodicenum, *Tomo IV. pag.* 537. hujus editionis.

DISTINCTIO XXXIII.

De irregularitate ex bigamia secundum disciplinam Græcorum.

HAc distinctione Gratianus multa inter se miscet; atque in primis ex Canone 17. vulgo Apostolorum refert: „ Si quis post baptismum acceptum secundis nuptiis copulatus „ fuerit, aut concubinam habuerit, „ non potest fieri Episcopus, non Presbyter, aut Diaconus, aut prorsus ex „ numero eorum, qui ministerio sacro „ deserviunt „.

Nequaquam obscurum est, hunc Canonem conceptum esse juxta opinionem & disciplinam Græcorum, qui irregularitatem resultantem ex his verbis Apostoli, *unius uxoris vir*, petebat ex suspicione incontinentiæ ex secundis nuptiis resultante, uti supra notavimus; ideoque requirebant, ut quis *post Baptismum* nuptias iterasset, irregularis ad mentem Apostoli esset.

Quare & videmus æquiparari quoad hanc irregularitatem eum, qui post acceptum baptismum *secundis nuptiis*, vel ut habet textus Græcus, *duobus conjugiis implicatus fuerit*, & eum *qui concubinam habuerit*, hoc est qui post baptismum in fornicationem fuit pro-

prolapsus: „ Eum qui post baptismum „ digamus fuerit, vel fornicatus sit, „ ait Balsamon, prohibet Canon Episcopum fieri, vel Sacerdotale quidpiam exercere: quæ enim ante baptismum admissa sunt, omnis generis peccata prætermittit, cum factus „ sit novum opus solâ gratiâ Spiritus „ sancti „.

A sensu Canonis Apostolici recedit Gratianus.

Itaque a vero sensu, & etiam a verbis Canonis recessit Gratianus monens ad calcem Canonis, quod hic „ concubina intelligenda sit præter uxorem, ut iste sit sensus capituli: (si „ quis post acceptum sacrum baptisma „ secundis nuptiis fuerit copulatus, aut „ concubinam duxerit) distinguendum „ est, antequam uxorem duxerit, sive „ post mortem uxoris „: quasi hic ageretur de eo, qui post baptismum duxerit suam concubinam in uxorem, cum evidens sit, Canonem simpliciter loqui de eo, qui post baptismum concubinam habuerit, etiamsi nullam nec primam, nec secundam uxorem post baptismum habuerit.

De impedimentis ordinationis.

Multa hic intermiscet Gratianus ad materiam hujus distinctionis non pertinentia; refertque in primis *Canone* 2. prolixum fragmentum, quo exprimuntur ea, quæ impediunt aliquem in Episcopum ordinari, idque sub nomine beati Gregorii: at monent Correctores Romani: „ Hoc caput sumptum „ est ex cap. 72. libelli de Ecclesiasticis dogmatibus, qui inter opera „ beati Augustini editus est, atque „ ex eo alibi sæpissime ab ipso Gratiano citatur „. Quis autem sit auctor hujus libelli, inter omnes non convenit, uti monent Correctores Romani: plures enim Gennadio tribuunt; & videntur in eam opinionem inclinare eruditi Monachi Benedictini in novissima editione operum S. Augustini, in monitione huic libello præfixa in *Appendice tom.* 8.

Adjungit & ibidem Gratianus aliqua ex falsa Decretali Pio I. Papæ adscripta de non admittendis ad sacras functiones, qui aut in terram arrepti a dæmonibus eliduntur (*a*), aut quolibet modo vexationis incursibus efferuntur, quod scilicet similes sacris altaribus adstare prohibeantur, de quibus late agit Ferdinandus Mendoza in Tractatu de confirmando Concilio Eliberitano lib. 2. cap. 59. exstatque *tom.* I. *Concil. general.* edit. Labb.

DISTINCTIO XXXIV.

Domesticarum etiam personarum nimia familiaritas Episcopo vitanda.

HAc distinctione dicit Gratianus se velle ostendere, quod *domesticarum quoque personarum immoderatam familiaritatem Episcopum vitare oporteat*.

Sæpius notatum est, admodum esse familiare Gratiano, a materia & scopo sibi proposito recedere, & ab his plane diversa immiscere, quod & hic ipsi contigit: in probationem enim ejus, quod sibi ostendendum Gratianus assumpserat, nihil occurrit præter unicum fragmentum *Canone* I. relatum sub nomine Epistolæ Nicolai Papæ, cujus varia admodum notatur inscriptio, uti monet Antonius Augustinus *de emendat. Gratiani lib.* 2. *Dial.* 15. atque ibidem indicat, hactenus citatæ Epistolæ *fontem desiderari*.

In fragmento hic relato scribere dicitur Nicolaus de quodam Episcopo juvene, quod nimiâ familiaritate agat cum sua filia, quam verimiliter ante ordinationem suam habuerat: quia in hac Epistola de incontinentia non arguitur Episcopus; ut non appareat, quo titulo hæc familiaritas cum propria & legitima filia possit dici *suspecta*, quemadmodum ibidem insinuatur per rigorem, quo contra eum procedendum esse scribit auctor hujus Epistolæ; ut vel ex hoc capite merito de ejus sinceritate ambigatur: una quoque colligitur, quam parum attenderit Gratianus, num ea quæ refert scopo suo conveniant. Accusabatur quoque in hac

(*a*) Eo loci intelligi debent ii, qui *morbo Comitiali* laborant (Epiléptiques) quorum agitationes ad auctorem dæmonem refert Architectus pseudo-Decretalis citatæ, cum tamen morbus iste oriatur ex sanguine crasso & humore melancholico, ut hodierni medici testantur.

Venatio Clericis interdicta.

hac Epistola Episcopus tamquam *venationi* addictus, scribiturque ut moneatur ab ea abstinere, proferturque eum in finem vulgare dictum Hieronymi: *venatorem numquam legimus sanctum*.

Hac occasione subjiciuntur hic *Canone* 2. & 3. duæ Paleæ sub nomine Concilii Aurelianensis IV. contra Clericos venatores. Hæc autem non reperiri in hac Synodo monent Correctores Romani; una tamen notant, utramque hanc *Paleam* sub nomine ejusdem Synodi exstare in Decretalibus Gregorii IX. sub titulo *de Clerico venatore*. Ut hinc rursus pateat collectorem Decretalium more illius temporis sine ulteriori discussione, auctoritate Gratiani, pro genuino reputasse quidquid in Decreto reperiret. Cæterum tumultuosas illas bestiarum venationes specialiter jam pridem etiam Clericis vetitas esse scitur.

Absona hic miscet Gratianus de concubinis.

Vix intelligi potest, quâ occasione hac distinctione agat Gratianus de concubinis; atque quædam referat, ac notanter *Canone* 4. ex Concilio Toletano, quæ probare videntur licitum esse non conjugatis habere concubinas loco uxoris, aut saltem hujusmodi non conjugatos concubinam habentes non esse a communione repellendos.

Quid per concubinam intelligat.

Cæterum certum est, quod Gratianus nullatenus crediderit, Concilium Toletanum concubinatum, prout hodie sumitur, reputasse licitum, sed concubinam ibidem accepisse pro vera uxore, sed minus solemniter ducta, uti in præfatiuncula huic Canoni præfixa se explicat Gratianus: „ Concubina „ autem hic ea intelligitur, quæ cef- „ fautibus legalibus instrumentis unita „ est, & conjugali affectu adsciscitur, „ hanc conjugem facit affectus, con- „ cubinam vero lex nominat „.

Idipsum latius prosequuntur Correctores Romani prolixo discursu huic Canoni subjecto; & plura dixi in *Jure Eccles. Tom. IV. parte* 3. *tit.* 6. *cap.* 4. *num.* 53. *& seqq. pag.* 154. ubi ostendi concubinatum, id est consuetudinem carnalem soluti cum soluta semper fuisse reputatum grave crimen. Hic rursus notandum Gratianum non sat advertisse, num ea, quæ proferuntur, proficere possint in ædificationem legentium, ac notanter juventutis.

De bigamis non ordinandis extra ordinem & confuse agit Gratianus.

Post hæc rursus plura intermiscet multum inter se confusa de bigamis non admittendis ad ordines: ac inter cætera notandum quod Canone 8. ex Aurelianensi seu potius ex Gerundensi Synodo anni 517. refert Gratianus. „ Si quis de Laicis post uxorem, aliam „ cujuscumque conditionis cognoverit „ mulierem, in Clericum nullatenus „ admittatur „.

Admodum verisimile est, hujus asserti auctorem respexisse ad interpretationem Græcorum, qui irregularitatem per Apostolum expressam his verbis, *unius uxoris vir*, non e mystica aliqua significatione, sed ex suspicione incontinentiæ desumendam existimabant, uti supra notatum est.

Unde & inepta apparet explanatio Gratiani huic Canoni subjecta, quâ restringere vult Canonem ad eum, qui pellicem, vel meretricem cognoverit *maritali affectu*, cum Canon simpliciter loquatur de eo, qui post uxorem, scilicet mortuam, cognoverit aliam.

Irregularitatem bigamiæ desumunt Patres Græci ex suspicione incontinentiæ.

Profert & *Canone* 11. Decretum Concilii Neocæsariensis in hæc verba: „ Si cujus uxorem adulterium com- „ misisse, cum esset Laicus, evidenter „ fuerit comprobatum, hic ad mini- „ sterium Ecclesiasticum admitti non „ potest. Quod si in Clericatu jam „ eo constituto, adulteravit, dato re- „ pudio dimittere eam debet: si vero „ retinere ejus consortium velit, non „ potest suscepto ministerio perfrui „. Eumdem Canonem refert Canone sequenti ex versione Martini Bracarensis sub hac inscriptione: *ex Concilio Martini Papæ*.

Interim ex hoc Canone rursus habetur, irregularitatem ab his Patribus Græcis desumptam fuisse ex incontinentia uxoris, quodammodo in ipsum maritum redundante. Similiter quæ ex *Canone* 18. vulgo Apostolorum retulit *Canone* 15. sub nomine Hieronymi de vidua, ejecta, meretrice ac ancilla, & irregularitate, ex matrimonio

cum illis contracto, resultante, evidenter supponunt opinionem (quæ & fuit Hieronymi) petentium fundamentum irregularitatis, provenientis ex nuptiis cum viduâ, ex suspicione incontinentiæ in vidua, uti & notavi *Tom. VI. Schol. in Canonem* 17. *vulgo Apostolorum*, *pag.* 357.

Bigami sunt incapaces omnis beneficii.

Quod sub nomine sancti Ambrosii dicitur *Can.* 14. scilicet, *Neque Clericum quemquam debere esse qui secunda conjugia sortitus est*, conforme est hodiernæ disciplinæ, quæ nec ad simplex beneficium, etiam primam duntaxat tonsuram requirens, bigamum admittit, quamvis nesciam de hoc in Synodo Nicæna tractatum, uti in hoc Canone refertur, multo minus quidquam Decretum fuisse.

Ad calcem *Canonis* 16. subjicit Gratianus: „ Sed postea temporum defe„ ctui condescendens Papa Martinus, „ in minoribus ordinibus eos constitui „ permisit, non regulam præfigendo „. In margine notatur: „ Hæc verba „ *non regulam præfigendo* „ absunt ab „ aliquibus exemplaribus „. Et *Canoni* 18. hæc præmisit Gratianus: „ Ne„ cessitate tamen exigente usque ad „ Subdiaconatum *bigamus* potest pro„ moveri „.

Verum hic erravit Gratianus: neque enim *Martinus Papa* quidquam hac in re remisit: quæ enim *Canone* 17. & 18. adducit Gratianus sub nomine *Martini Papæ Romani*, non sunt hujus Pontificis, sed Martini Bracarensis, qui desumpsit ea ex Concilio Toletano primo, sed qui Decreta hujus Concilii ad sui temporis disciplinam inflectendo nonnihil mitigasse videtur: de qua pristina disciplina, & cui hodie dispensandi cum bigamis auctoritas competat, videri possunt dicta in *Jure Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 10. *cap.* 2. *pag.* 292.

Distinctio XXXV.

Proposuerat sibi Gratianus describere qualitates & conditiones necessarias in assumendis ad sacras functiones; ac signanter in ordinando Episcopo, idque eo ordine, quo eas expressit Apostolus in Epistolis ad Timotheum & ad Titum.

Itaque quia in præcedentibus distinctionibus exposuerat qualitatem in Episcopo per Apostolum requisitam in verbis, *unius uxoris vir*, hac distinctione prosequens descriptionem Apostoli, probare intendit, quod ordinandus in Episcopum debeat esse *sobrius*, *non vinolentus*.

Gratianus plures hanc in rem Patrum & Canonum auctoritates adducit, quibus non tantum Episcopos, sed omnes sacrarum functionum ministros, oportere esse sobrios & non vinolentos probatur, præsertim quia sine sobrietate, & magna in cibo & potu moderatione, castitas & continentia, de qua in præcedentibus egerat, vix in tuto esse possunt: hinc illud Apostoli ad Ephes. *cap.* 5. *vers.* 18. *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria:* item illud Sapientis proverb. *cap.* 20. *vers.* 1. relatum Canone 3. sub nomine S. Hieronymi: *Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas*. Et illud ejusdem Canone 5. *Venter mero æstuans cito despumat in libidines; ubi ebrietas, ibi libido dominatur & furor*.

De sobrietate requisita in Clericis.

Quantopere ebrietatem in Clericis non tantum pristini Canones & sancti Patres; sed & nostræ ætatis Synodi & sancti Episcopi exhorruerint, latius ostendi in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 2. *cap.* 4. *pag.* 16.

Distinctio XXXVI.

Hac distinctione dicit Gratianus, ordinandum in Episcopum debere esse *prudentem:* „ Prudentem au„ tem Episcopum, ait, oportet intel„ ligi; non solum litterarum peritiâ, „ verum etiam, secularium negotio„ rum dispositione, (alias dispensatione).

De doctrina & prudentia in Episcopo requisita.

Prolatis Canone 1. & 2. fragmentis Epistolarum sub nomine Gelasii & Zosimi Papæ; in quibus dicitur, *illiteratos* non posse ad Clericatus ordinem pro-

promoveri: *Quia litteris carens, sacris non potest aptus esse officiis;* vel, ut ait Zosimus: „Qui Ecclesiasticis disci-„ plinis per ordinem non est imbutus, „ & temporum approbatione *divinis* „ stipendiis eruditus; nequaquam ad „ summum Ecclesiæ Sacerdotium aspi-„ rare præsumat; & non solum in eo „ ambitio inefficax habeatur; verum „ etiam ordinatores ejus careant eo or-„ dine, quem sine ordine contra præ-„ cepta Patrum crediderant præsumen-„ dum „.

De scientia sanctarum litterarum ei necessaria.

Post hæc subjungit Gratianus prolixum discursum, in quo tum ex veteri, tum ex novo Testamento ostendit, quod *sacrarum litterarum* oporteat Episcopum habere notitiam: ac tandem concludens ait: „ Ex quibus omnibus liquido col-„ ligitur, quod non sufficit prælatis bo-„ na conversatio, & morum honestas, „ nisi addatur scientia doctrinæ „.

Distinctionem finit, prolato fragmento sub nomine Hieronymi, in quo inter alia merito ab Episcopis & Pastoribus hæc notanda occurrunt: „ Si quis „ vult Pontifex non tam vocabulo esse „ quam merito, imitetur Moysen, imi-„ tetur Aaron. Quid enim dicitur de „ eis? quod non discedunt de taberna-„ culo Domini. Erat ergo Moyses in-„ desinenter in tabernaculo Domini. „ Quod autem opus ejus erat? ut aut „ a Deo aliquid disceret, aut ipse po-„ pulum doceret: hæc duo sunt Pon-„ tificis opera, ut aut a Deo discat, „ legendo scripturas divinas, & sæpius „ meditando, aut populum doceat; sed „ illa doceat, quæ a Deo ipse didice-„ rit, non ex proprio corde, vel hu-„ mano sensu, sed quæ Spiritus sanctus „ docet „.

Quæ populum docere debeat Episcopus.

Monent autem Correctores Romani hoc fragmentum non quidem esse Hieronymi; sed exstare in *homilia 6.* Origenis in Leviticum, quas quidem homilias cum aliis multis Hieronymus fecit Latinas.

Monent præterea: „ Frequenter Gra-„ tianus ea, quæ sunt Origenis, Hie-„ ronymi nomine citat, vel quia præ-„ cipui Ecclesiæ doctoris auctoritas ma-„ jus pondus habet, vel quia Hierony-„ mus eo, quo dictum est, modo illa „ vertendo, pene sua fecerat „.

DISTINCTIO XXXVII.

An Clericis litterarum secularium studium, & librorum Gentilium lectio conveniat?

HAc distinctione quærit Gratianus, an secularibus litteris eos (Episcopos) oporteat esse eruditos?

Plura, licet sat confuse, profert, quibus probari videtur, quod personis Ecclesiasticis librorum Gentilium, Poëtarum ac Philosophorum lectio vetita sit: profertque *Canone* 7. ex Rabano, quod legitur de B. Hieronymo: „Quod cum „ libros legeret Ciceronis, ab Angelo „ est correptus, eo quod vir Christia-„ nus Paganorum figmentis intenderet „.

Post hæc adductis nonnullis ex Scriptura sacra concludit: „ Ex quibus omnibus colligitur, quod non est ab Ec-„ clesiasticis secularium litterarum quæ-„ renda peritia „.

Sed immediate objicit sibi: „ Con-„ tra legitur quod Moyses & Daniel „ omni scientiâ Ægyptiorum & Chal-„ dæorum eruditi fuerint „. Quibus & nonnulla addit, per quæ ostenditur secularium rerum notitiam posse esse utilem, ac notanter *Canone* 8. verba venerabilis Bedæ: „ Turbat, ait, acumen „ legentium, & deficere cogit, qui eos „ a legendis secularibus litteris *omni-„ modo* æstimat prohibendos; in quibus „ si qua inventa sunt *utilia*, quasi sua „ sumere licet: alioquin nec Moyses „ & Daniel sapientiâ, vel litteris Æ-„ gyptiorum paterentur erudiri, quorum „ tamen superstitiones simul & delicias „ horrebant; nec ipse Magister Genti-„ um aliquot versus Poëtarum suis vel „ scriptis indidisset, vel dictis (*a*) „.

Ad calcem hujus Canonis, hæc subdit Gratianus: „ Cum ergo legi pro-„ hibentur, quæ tam rationabiliter le-„ genda probantur; sed seculares, ait, „ litteras quidem legunt ad volupta-„ tem, Poëtarum figmentis, & verbo-„ rum

(*a*) Citat enim D. Paulus in Epistola ad Titum versum Epimenidis; in actis Apostolorum profert Arati hemistichium, & Menandri Jambum in priori Epistola ad Corinthios.

„ rum ornatu delectati: quidam vero „ ad eruditionem eas addiscunt „. Ex his statuendum, magna cum moderatione lectioni librorum Gentilium esse incumbendum, præsertim a Clericis.

DISTINCTIO XXXVIII.

Ignorantia sanctarum litterarum & Canonum in Clericis perniciosa.

HAc distinctione pergit Gratianus ostendere quam periculosa & perniciosa sit ignorantia, signanter *sacrarum Scripturarum* & *Canonum* in Sacerdotibus, qui ad docendum & ad æternam salutem ducendum sunt ordinati.

In probationem hujus asserti præcipue notandum Decretum Concilii Toletani IV. relatum hic *Canone* 1. in quo jam pridem Patres hujus Concilii docere non sunt veriti: „ Ignorantia „ mater cunctorum errorum, maxime „ in Sacerdotibus Dei vitanda est, qui „ docendi officium in populis suscepe„ runt: Sacerdotes enim legere *sanctas* „ *Scripturas* frequenter admonet Paulus „ Apostolus dicens I. ad Timotheum: „ *Attende lectioni, exhortationi, & do*„ *ctrinæ*, & *semper permane in his*„. Cap. 4. vers. 13.

His præmissis concludunt Patres: „ Sciant igitur Sacerdotes *Scripturas* „ *sanctas*, & *Canones*; ut omne opus „ eorum in prædicatione & doctrina „ consistat; atque ædificent cunctos tam „ Dei scientiâ, quam operum discipli„ nâ „. Et *Canone* 4. refert vulgare hoc sancti Cælestini dictum: „ Nulli „ Sacerdotum liceat Canones ignorare, „ nec quidquam facere, quod Patrum „ possit regulis obviare „.

Quam necessaria sit notitia sacrarum Scripturarum Ecclesiasticis, ac notanter Episcopis, exposuerunt Patres Synodi VII. sive Nicænæ II. *Canone* 3. qui hic exstat *Canone* 6. qui & addunt: „ Substantia enim summi Sacerdotii no„ stri sunt eloquia divinitus tradita, id „ est vera divinarum Scripturarum di„ sciplina, quemadmodum magnus per„ hibet Dionysius: quod si disceptave„ rit, & ita libenter facere & docere „ minime spoponderit, nullatenus con„ secretur: ait enim prophetice Deus: „ *Tu scientiam repulisti, & ego repel*„ *lam te, ne Sacerdotio fungaris mihi*„. Oseæ *cap.* 4. *vers.* 6.

Plura hanc in rem profert Gratianus: fatendum tamen est inter hæc esse nonnulla mutilata, uti ostendunt annotationes Romanæ, quædam apocrypha, puta *Canones* ex falsa Decretali Zephyrini Papæ, & *Canon* 16. ex supposititia Decretali Clementis I. monent quoque Correctores Romani ea, quæ leguntur *Can.* 13. 14. & 15. a multis antiquis exemplaribus abesse.

DISTINCTIO XXXIX.

An secularium negotiorum peritum oporteat esse Episcopum.

HAc distinctione ostendere vult Gratianus, quod ordinandus in Episcopum debeat etiam habere notitiam negotiorum secularium: „ Debent nam„ que, ait, Prælati subditis non solum „ spiritualia, sed etiam carnalia subsi„ dia ministrare, exemplo Christi, qui „ turbas sequentes non solum verbo do„ cebat; sed etiam virtute sanabat, & „ corporalibus alimentis reficiebat. Ut „ autem Prælati hæc omnia plene pos„ sint perficere, secularium negotiorum „ oportet eos habere solertiam, ut eo„ rum cautelâ & Ecclesiæ serventur in„ demnes, & cuique necessaria pro suo „ modo ministrentur. Unde quidam in „ Episcopum electus a B. Gregorio pro „ sua simplicitate repellitur, ne ejus „ occasione res Ecclesiæ dilapidarentur„.

In probationem sui asserti subjicit fragmentum hujus Epistolæ S. Gregorii ad Clerum & nobiles Neapolitanos, quæ si integra legatur, apparebit quod de singulari casu & specialibus circumstantiis ageretur; quodque S. Gregorius de simplicitate electi amplius informari vellet, antequam pronuntiaret, eum ob simplicitatem ab Episcopatu excludendum: ut proinde appareat S. Gregorium censuisse, haud facile aliquem ab Episcopatu excludendum ob defectum industriæ in administrandis bonis temporalibus, modo reliquæ qualitates in Episcopo requisitæ adessent.

Di-

DISTINCTIO XL.

GRatianus qualitates in Episcopo necessarias prosequens, probat hac distinctione, *Episcopum oportere esse ornatum & hospitalem:* „ Per ornamenta „ Episcopalia, ait, virtutes debent in„ telligi, quæ a Domino eis repromit„ tuntur, cum dicitur: Sacerdotes ejus „ induam salutari „.

Sublimitas Cathedræ sanctum non facit, sed requirit. Unde præcipuus videtur esse Gratiani scopus ostendere, quod *non loca, sed vita & mores sanctum faciunt Sacerdotem*, uti loquitur in proœmio hujus distinctionis.

Decretum falso adscriptum Symmacho Papæ. Hanc in rem profert *Canone* 1. fragmentum sub nomine *Symmachi Papæ*; quod non esse Symmachi, sed Ennodii Diaconi, notant Correctores Romani. In hoc fragmento scribitur: „ Quod „ illi (Petro) concessum est pro a„ ctuum luce, ad illos pertinet, quos „ par conversationis splendor illuminat„: quibus significare aperte voluit merita Petri in ejus duntaxat transire successores, quos *par conservationis splendor illuminat:* quod scopo & proposito Gratiani omnino congruit.

Posterior pars Decreti directe contraria est sententiæ Gratiani. Verum huic asserto directe contrariatur quod in eodem fragmento immediate subjungitur: „ Quis enim sanctum „ dubitet esse, quem apex tantæ digni„ tatis attollit ? in quo si desunt bona „ acquisita per meritum, sufficiunt quæ „ a loci decessore præstantur; aut enim „ claros ad hæc fastigia erigit, aut qui „ eriguntur, illustrat „.

Hæc simpliciter & in sensu obvio accepto nequaquam obscure significant, quod locus seu Cathedra Petri in ea sedentem sanctum faciat, licet ipse propriis meritis careat, sive vitâ & conversatione sanctus non fit: *Quia*, ait, *si desunt bona acquisita per meritum, sufficiunt quæ a loci decessore præstantur.* Ita & hunc locum intelligendum notavit D. Fleury in Historia Ecclesiastica *lib.* 30. *num.* 55.

Optandum ut ejusmodi Decreta in Codice Ecclesiæ non referrentur. Optandum esset, ut similes expressiones omisisset Gratianus; aut eas saltem Correctores Romani erasissent potius quam tantam eisdem auctoritatem attribuissent; ut nec studiosæ juventuti errandi occasionem præberent; quæ si sublimitas Cathedræ aut loci quemquam sine propriis meritis sanctum redderet, neque sectariis nostris prætextum darent per similes expressiones in Codice Ecclesiæ relatas Romanæ Ecclesiæ crimen impietatis affingendi, uti non ita pridem hac auctoritate contra Sixtum V. usus est nominatissimus Jurisconsultus Franciscus Hotomannus, unus e secta Calviniana, in scripto, cui titulus, *fulmen Brutum*, ubi asserere non veretur, quod Pontifex Romanus „ Etiam „ profiteri & palam prædicare ausus est, „ tantam esse vim, tantamque sancti„ tatem sedi suæ, ut quicumque ga„ neo, & quantumcumque impius, per„ jurus, sceleratus, in ea consederit, „ confestim ex illa sessione sanctimo„ niam hauriat, *Cujus nefariæ blasphe„ miæ*, inquit, *testimonium hoc exstat „ in Can. Non nos Dist.* 40. „

Incertus auctor Canonis, si Papa. Adducit Gratianus *Canone* 6. tamquam ex dictis *Bonifacii martyris:* „ Si „ Papa suæ & fraternæ salutis negli„ gens, deprehenditur inutilis & remis„ sus in operibus suis, & insuper a bo„ no taciturnus, quod magis officit sibi „ & omnibus, nihilominus innumera„ biles populos catervatim secum ducit, „ primo mancipio gehennæ, cum ipso „ plagis multis in æternum vapulaturus „ hujus culpas istic redarguere præsumit „ mortalium nullus, *Quia cunctos ipse „ judicaturus, a nemine est judicandus*„.

Quis hujus Canonis sit auctor, nescitur. In primis vel ex ipsa epigraphe habetur, nequaquam hunc Canonem esse scriptum per Bonifacium martyrem, quandoquidem dicatur id solum haberi ex *dictis* Bonifacii martyris. Videntur id ipsum vidisse Correctores Romani; monentque quod Nauclerus Gen. 26. testetur hoc fuisse dictum Bonifacii martyris; sed quam exigui ponderis sit hoc testimonium, facile intelliget qui attenderit, Nauclerum demum seculo XV. adeoque sex vel septem seculis post obitum Bonifacii scripsisse. Subjungunt deinde hi Correctores. „ Quod „ Deus

„ *Deus dedit* Presbyter Cardinalis titulo Apostolorum in Eudoxia tempore Victoris Papæ III. libros quatuor de rebus Ecclesiasticis composuit, qui in Bibliotheca Vaticana servantur. Et *lib.* 1. *cap.* 231. ex gestis Bonifacii martyris & Archiepiscopi Moguntini, Sedis Apostolicæ Legati hæc Sanctissimi illius viri de Romano Pontifice ac Sede Apostolica verba refert, in quibus est hoc caput „.

Verum non majoris auctoritatis esse hujus auctoris testimonium inde intelligitur, quod hic demum dicatur scripsisse hoc suum opus sub Pontificatu Victoris III. qui demum sedit sub finem seculi undecimi, & consequenter duobus aut amplius seculis a morte hujus Bonifacii. Interim ex hoc auctore habetur, quod hic Bonifacius fuerit Archiepiscopus Moguntinus, & *Legatus Sedis Apostolicæ*, quem scitur, fuisse strenuum jurium Sedis Apostolicæ promotorem, ipsumque sub Zacharia Papa floruisse.

Proinde non immerito notavit Antonius Augustinus *lib.* 2. *de emendat. Gratiani Dial.*3. quod caput, quod apud Gratianum, *ex dictis Bonifacii martyris* inscribitur, & ab Ivone, *Ex gestis Bonifacii martyris Legati Romanæ Ecclesiæ, a nobis repertum non est.* Admodum verisimile est, Gratianum id ex Ivone descripsisse: e quo vero Ivo id desumpserit, hactenus ignoratur.

Prima pars dicti Canonis unde desumpta?

Quoad priorem Canonis partem admodum probabile est in eam conficiendam a confictore hujus Decreti impensam fuisse sententiam, quam legerat in conficta, & hodie ab omnibus eruditis rejecta Synodo vulgo *Sinuessana*, quæ celebrata dicitur in causa *Marcellini* Papæ, in qua idem de Romano Pontifice declaratur, nimirum quod *iste a nemine judicandus sit, qui omnes judicat.*

Præbuit prætextum sectariis convellendi primatum Romani Pontificis.

Hoc Gratiani assertum, & juventuti in scholis publicis propositum; idque auctoritate summi Pontificis, vix dici potest, quantopere sectariis subservierit, ut Sedis Apostolicæ *primatum* in invidiam adducerent, uti videri potest ex Hotomanno loco citato. Et ipse sectariorum coriphæus, Martinus Lutherus inter articulos e corpore juris Canonici excerptos, ob quos asserebat, hoc corpus tamquam perniciosis erroribus refertum & juventuti noxium, esse merito flammis exurendum, & reipsa anno 1520. die 7. Decembris Wittembergæ, publice convocatâ studiosâ juventute, igne absumptum est. Octavus porro articulus constabat verbis hujus Canonis.

Supponit præfatus Canon posse esse a fide devium, & ut talem judicari.

Interim clausula in hoc conficto Decreto his verbis expressa: *nisi deprehendatur a fide devius*, manifeste probat, quod eâ ætate non dubitaretur, quin Papa deprehendi posset *a fide devius*; atque eo casu posset ab aliquo judicari: cum enim in præcedentibus dictum sit, Papam a nemine posse judicari, evidens est per clausulam subjectam significari, quod a fide devius judicari posset.

Cum autem veteres glossographi & Decretalium commentatores pressius inhærerent Decreto Gratiani, non mirum, quod vix apud ipsos vel unum reperies, qui dixerit Papam *a fide devium* deprehendi non posse, aut a fide devium judicari non posse.

Hinc non videmus Pontifices, aut Curiam Romanam obstitisse in Concilio Constantiensi aut Basileensi, quominus declararetur, Papam subjici Concilio generali in materia *fidei*; sed duntaxat obstitisse, ne declararetur subjacere Decretis Concilii quoad ea, quæ concernunt reformationem morum. Quin & constat Paulum IV. ad hunc Canonem respexisse in famosa illa Bulla, quæ incipit: *Cum ex Apostolatus officio*; estque XIX. in Bullario Romano, ubi dicit: *Papa omnes judicat, a nemine in hoc mundo judicandus, potest, si deprehendatur a fide devius, redargui.* Verum & hoc constat, quod hic Pontifex non dixerit *judicari*, sed *redargui*; cum tamen evidenter Canon a Gratiano relatus aperte supponat Papam a fide devium posse judicari, uti supra notatum est.

Sub initium distinctionis reflexímus, præcipuum Gratiani scopum fuisse hâc distinctione ostendere, quod *non loca, sed virtutes sanctum faciant*, quod plu-

plures Patrum auctoritates, hic relatæ probant.

Non loca, sed virtutes sanctum faciunt. In primis notandum dictum sub nomine S. Hieronymi *Canone* 2. „ Non „ sanctorum filii sunt, qui tenent lo„ ca sanctorum; sed qui exercent ope„ ra eorum „. Et S. Gregorii *Canone* 4. „ Non loca vel ordines creatori nostro „ nos proximos faciunt, sed ei nos me„ rita bona jungunt, aut mala disjun„ gunt „. At præ reliquis attendenda sunt verba S. Chrysostomi seu Auctoris operis imperfecti *Canone* 12. „ Multi „ Sacerdotes, & pauci Sacerdotes, multi „ nomine, pauci opere. Videte ergo „ quomodo sedetis super cathedram; „ quia non cathedra facit Sacerdotem, „ sed Sacerdos cathedram, non locus „ sanctificat hominem, sed homo lo„ cum; non omnis sacerdos sanctus, „ sed omnis sanctus sacerdos: qui be„ ne sederit super cathedram, honorem „ accipit ab illa; qui male sederit, „ injuriam facit cathedræ: ideoque ma„ lus sacerdos de sacerdotio suo crimen „ acquirit non dignitatem: in judicio „ enim sedens, siquidem bene vixeris, „ & bene docueris, omnium judex es: „ si autem bene docueris & male vi„ xeris, tui solius condemnator eris: „ nam bene vivendo & bene docen„ do, populum instruis quomodo debeat „ vivere: bene autem docendo & ma„ le vivendo, Deum instruis quomodo „ te debeat condemnare „.

Quia & ex relatis auctoritatibus probatur, peccati gravitatem crescere *propter altitudinem dignitatis*, uti loquitur S. Chrysostomus *Canone* 5. sive Auctor operis imperfecti.

Notabile Augustini dictum de duplici modo considerandi dignitates Ecclesiasticas. Denique *Can.* 7. refertur vulgare dictum, & merito omnium Episcoporum & Ministrorum Ecclesiæ mentibus & cordibus insculpendum ex Epistola S. Augustini ad Valerium: „ Ante omnia „ peto, ut cogitet religiosa prudentia „ tua, nihil esse in hac vita & ma„ xime hoc facilius & lætius & homi„ nibus acceptabilius Episcopi, aut Pre„ sbyteri, aut Diaconi officio, si per„ functorie atque adulatorie res agatur; „ sed nihil apud Deum miserius, & „ tristius, & damnabilius. Item nihil „ esse in hac vita, & maxime hoc „ tempore difficilius, laboriosius, peri„ culosius Episcopi, aut Presbyteri, „ aut Diaconi officio; sed apud Deum „ nihil beatius, si eo modo militetur, „ quo noster Imperator jubet „.

Ex his neqnaquam obscurum est, quod Gratianus non adverterit ad verba nomine Symmachi relata *Canone* 1. quandoquidem evidens sit Gratianum asserere voluisse, cathedram, seu locum, sedentem in eo sanctum non facere.

DISTINCTIO XLI.

De moderatione servanda a Clericis in exterioribus. PRæcedenti distinctione ostendit Gratianus, Episcopum oportere esse *ornatum virtutibus*; nec cathedræ fastigium, aut dignitatis magnitudinem aliquem facere *sanctum*, sed requirere sanctum. Hâc distinctione probare intendit, eum oportere præterea esse *ornatum in exterioribus*: „ Habitu vide„ licet & incessu, ut nec fulgidis, nec „ sordidis se vestibus ornet, ut enim „ ait Hieronymus, nec affectatæ sor„ des, nec exquisitæ deliciæ laudem „ pariunt, quod tam de vestibus quam „ de cibis intelligendum est „.

Plures Patrum auctoritates profert Gratianus, quibus rectus usus harum rerum corporalium describitur, ac notanter S. Augustini, qui in harum rerum usu id vel præcipue attendendum præscribit, ut non excedatur meta consuetudinis *bonorum*, inter quos vivitur, uti loquitur *Canone* 1. quod notanter in usu vestium locum habet.

Circa usum ciborum illud maxime obtinet, quod ibidem ait: *In omnibus enim talibus non usus rerum, sed libido utentis in culpa est*. Nonnullis in probationem hujus sui asserti adductis, ita concludit Augustinus: „ Nam in „ omnibus hujuscemodi rebus non ex „ earum rerum natura, quibus utimur; „ sed ex causa utendi, & modo appe„ tendi, vel probandum, vel impro„ bandum quod facimus „.

Adducit quidem Gratianus hæc, ut probet, Episcopum oportere esse orna-

tum in *exterioribus*, sive moderatum. Sed notandum, quod Augustinus locis hic allegatis, nequaquam agat, quâ moderatione his rebus transeuntibus uti debeant Episcopi, aut cæteri Ecclesiæ ministri, qui specialiter obstricti sunt præire populo in moderato harum rerum usu; sed generaliter de Christianis, quid in earum usu vitare & præcipue attendere debeant.

Regula hac de re a Cõcilio Carthaginensi præscripta.

Regulam in his rebus transitoriis & exterioribus ab Episcopis servandam habemus expressam in Concilio Carthaginensi IV. cap. 15. & hic a Gratiano relatam *Canone* 7. „ Episcopus vilem supellectilem & mensam ac victum pauperem habeat, & dignitatis suæ auctoritatem fide, & vitæ meritis quærat „.

De hac regula per Synodum Tridentinam rursus innovata videri possunt dicta in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 16. *cap.* 6. *pag.* 235. & de moderato usu in vestibus Clericorum *Tom. I. parte* 1. *tit.* 2. *cap.* 2. *pag.* 13.

Refertur & hic *Canone* 5. ex Concilio Gangrensi Canon finalis editus contra Eustathium, ejusve discipulos, qui pietatem in externo & affectato habitu constituere dicebantur, uti *Tom. VI. pag.* 490. *Schol. in Canonem* 12. *Gangrensem* videri potest.

DISTINCTIO XLII.

Episcopum oportet esse hospitalem.

PRosequens Gratianus virtutes in Episcopo necessarias, eo pene ordine, quo per Apostolum, in Epistolis ad Timotheum & Titum leguntur expressæ per Apostolum, verbo *hospitalem*, in proœmio hujus distinctionis ostendit, quod se debeat *in pauperes* exhibere *hospitalem*, qui alios ad hospitalitatem debet invitare.

„ Quomodo, ait, hospitalitatis exhortator poterit esse, qui domum propriam hospitibus claudit? Si enim Sacerdos primum a se ipso, & a domestica Ecclesia sua debet exigere, quod postea populis imperet; si primum, imitando Christum, ipse debet facere, quæ postea populum doceat, necesse est, ut pauperes hospitio recipiat, quo ad hospitalitatem facilius suo exemplo subditos attrahat „.

Indubitatum est, quod hic a Gratiano de exercitio & virtute *hospitalitatis* recte observatum est, similiter & cæteris pietatis & charitatis exercitiis per Episcopos populis proponendis & persuadendis esse observandum; ut scilicet *ipsi prius sint eorum observatores, quam exhortatores*.

Nomine hospitalitatis intelligitur omne opus misericordiæ in pauperes.

Cæterum & hoc scitur, sub nomine *hospitalitatis* pauperibus exhibendæ, omne opus misericordiæ pauperibus & indigentibus exhibendum comprehendi; ita ut hic id unum significetur, Episcopum esse oportere misericordem & liberalem in pauperes.

Porro hæc Episcoporum in pauperes liberalitas & hospitalitas speciali titulo respicit bona & proventus Ecclesiasticos, quorum dispositionem, seu dispensationem Ecclesia Episcopis ita commisit, ut ex his necessaria cum moderatione ac frugalitate acciperent, reliqua vero in pauperes & pios usus distribuerent, tamquam *patrimonium pauperum*, uti latius ostendi in *Jure Eccles. Tom. III. part.* 2. *sect.* 4. *tit.* 5. *cap.* 1. *pag.* 607. Ex quo consequens esse probavi, Clericos ex patrimonio divites non posse ex mente Ecclesiæ, reservato patrimonio, ex proventibus Ecclesiasticis, utpote *patrimonio pauperum*, vivere.

Notandum monitum Chrysostomi circa exercitium hospitalitatis.

Illud & notandum, quod refert Gratianus ex S. Chrysostomo *Canone* 2. in exercenda hospitalitate non nimium anxie conditionem personæ esse inquirendam: „ Non enim, ait, ex vita eorum, quos accipis, mercedem tibi retributurus est Deus; sed ex voluntate tua, ex liberalitate, ex honorificentia multa, ex misericordia, ex bonitate „.

De Agapis in Ecclesia institui solitis.

Intermiscet hic Gratianus nonnulla de vetitis conviviis exhibendis in Ecclesiis, qualia primitus in Christianos in Ecclesiis celebrata fuisse omnibus notum est, & tamquam mutuæ charitatis & dilectionis symbola, Agapæ dicta fuere. De his conviviis videri possunt dicta *Tom. VI. pag.* 547. & 548. *Schol. in Canones* 27. & 28.

& 28. Synodi Laodicenæ, qui hic a Gratiano, licet nonnihil mutilati, referuntur *Can.* 3. & 4.

DISTINCTIO XLIII.

Sacerdotem in omnibus oportet esse pudicum.

GRatianus prosequens qualitates per Apostolum in Episcopo requisitas, hâc distinctione ait: „ Pudicus „ quoque debet esse Sacerdos, ut & „ moribus & verbis pudorem indesi„ nenter exhibeat „.

Hanc in Episcopo virtutem ut adstruat, nullam hâc distinctione, aut Patrum, aut Canonum auctoritatem adducit: indubie quia in præcedentibus distinctionibus adstruxerat, continentiam in Episcopis & Ecclesiasticis personis esse necessariam.

Multis adstruitur in Episcopis obligatio docendi populum verbum Dei.

Adjungit Gratianus in procemio hujus distinctionis aliam qualitatem in Episcopo requisitam: „ Debet, inquit, „ etiam *gratiam docendi* habere: quia, „ ut Hieronymus ait: *Innocens & abs„ que sermone conversatio, quantum e„ xemplo prodest, tantum silentio no„ cet: nam lattatu canum & baculo „ Pastorum lupi sunt arcendi*. In ipsa „ autem doctrina discretum oportet es„ se rectorem, ne aut tacenda profe„ rat, aut proferenda taceat „. Hæc Gratianus in procemio hujus distinctionis.

Ut hanc in Episcopis & Pastoribus qualitatem esse necessariam probet, adducit *Canone* 1. prolixum fragmentum ex libro S. Gregorii de *cura Pastorali parte* 2. *cap.* 4. quo S. Pontifex multis adstruit, Episcoporum & Pastorum obligationem annuntiandi populo veritatem Evangelicam: „ Sit rector, ait, „ discretus in silentio, utilis in verbo, „ ne aut tacenda proferat, aut profe„ renda reticescat . . . . . . sæpe nam„ que rectores improvidi, humanam „ amittere gratiam formidantes, loqui „ libere recta pertimescunt, & juxta ve„ ritatis vocem nequaquam jam gre„ gis custodiæ, Pastorum studio, sed „ mercenariorum vice deserviunt; quia „ veniente lupo fugiunt, dum se sub „ silentio abscondunt. Hinc namque „ eos per Prophetam Dominus incre„ pat, dicens: *Canes muti, non va„ lentes latrare*: hinc rursus queritur „ dicens: *Non ascendistis ex adverso, „ neque opposuistis murum pro domo „ Israël, ut staretis in prælio in die „ Domini*. Ex adverso quippe ascen„ dere, est pro defensione gregis, voce „ liberâ, hujus mundi potestatibus con„ traire, & in die Domini in prælio sta„ re: est pravis decertantibus ex justi„ tiæ amore resistere. Pastorem enim „ recta timuisse dicere, quid est aliud, „ quam tacendo terga præbuisse: qui „ nimirum, si pro grege se objicit, „ murum pro domo Israël hostibus „ opponit „. Hoc ibidem latius prosequitur, & Pastoribus veritatem populo exponere formidantibus imminens periculum ingens exponit.

Dein Canone 2. & 3. prolatis fragmentis desumptis ex suppositiitiis Decretalibus Clementis I. & Anacleti, Canone 4. refert iterum verba S. Gregorii ex Epistola ad Venantium: „ E„ phesiis Paulus dicit: *Mundæ sunt „ manus meæ a sanguine omnium ve„ strum: non enim subterfugi, quomi„ nus annuntiarem omne consilium Dei „ vobis*: mundus ergo a sanguine eo„ rum non esset, si eis Dei consilium „ annuntiare noluisset: quia cum in„ crepare delinquentes noluerit, eas „ procul dubio tacendo Pastor occidit „.

Plura de hac qualitate & officio Episcoporum adduxi & exposui in *Jure Eccles. Tom.I. parte* 1. *tit.* 16. *cap.* 12. *pag.* 259. alias *cap.* 9.

DISTINCTIO XLIV.

De sobrietate in Episcopo requisita.

INter qualitates Episcopi Apostolus requirit, ut sit *non vinolentus*. De hac qualitate agere intendens Gratianus hâc distinctione, monet in procemio: „ Cum autem *vinolentus* esse „ prohibetur, gulæ intemperantiam ne„ quaquam habere permittitur: neque „ enim ebrietas prohibetur, & vora„ citas permittitur: utrumque enim „ inter opera tenebrarum Apostolus „ connumerat, scribens Romanis: *Non „ in commessationibus & ebrietatibus* „.

K 2 Hac

Hæc itaque occasione pluribus hic agit de vetitis, non tantum Clericis, sed & Laicis, commessationibus, necnon de conviviis, & qualiter hæc a Christianis, ac notanter a Clericis sint instituenda.

Commessationes & convivia in honorem martyrum reprobantur. Inter auctoritates profert Canone 1. notabile fragmentum ex Epistola sancti Augustini ad Aurelium, in qua deplorat, quod eo tempore in Africa „ Commessationes & ebrietates ita „ concessæ & licitæ putarentur, in honorem etiam beatissimorum Martyrum, non solum per solemnes dies „ (quod ipsum quis non lugendum videat, qui hæc non carnis oculis inspicit?) sed etiam quotidie celebrentur „.

De modo agendi cum multitudine peccantium ex Augustino. Post hæc scribit Augustinus, quod ubi vitium aliquod adeo multitudinem infecit, ut quasi pro lege invaluerit, debeat contra illud per Episcopos & Pastores agi: „ Non aspere, inquit, „ quantum existimo, non duriter, non „ modo imperioso ista tolluntur: magis docendo, quam jubendo, magis monendo, quam minando. Sic „ enim agendum est cum multitudine „ peccantium. Severitas autem exercenda est in peccata paucorum. Et si „ quid minamur, cum dolore fiat, de „ scripturis comminando vindictam futuram, ne nos ipse in nostra potestate, sed Deus in nostro sermone timeatur: ita prius movebuntur spiritales aut spiritalibus proximi; quorum auctoritate, & lenissimis quidem, sed instantissimis admonitionibus cætera multitudo frangatur „.

Frequentatio popinarum Clericis vetita. Quia commessationes & ebrietates frequentius in cauponis, seu tabernis cauponariis contingunt, & occasionem sumunt, hinc Gratianus nonnullos Canones subjicit, quibus vetatur Clericis tabernas intrare. Consuli poterunt, quæ de hoc vetito tabernarum introitu tum ex pristinis, tum ex recentioribus Synodis notavi in *Jure Ecclef. Tom. I. parte* 1. *tit.* 2. *cap.* 4. *pag.* 16. *hujus edit.*

Modus Christianus instituendi convivia. Plura hic quoque interserit Gratianus de conviviis, qua moderatione hæc, signanter a Clericis, sint instituenda: atque inter alia refertur *Canone* 6. ex S. Gregorio: „ Convivia, quæ ex intentione impendendæ charitatis fiunt, „ recte vestra fraternitas in suis Epistolis laudat: sed tamen sciendum „ est, quia tunc ex charitate veraciter „ prodeunt, cum in eis nulla absentium vita mordetur, nullus ex irrisione reprehenditur, nec in eis inanes sæcularium negotiorum fabulæ, „ sed verba sacræ lectionis audiuntur: „ cum non plus quam necesse sit, servitur corpori; sed sola ejus infirmitas reficitur, ut ad usum exercendæ „ virtutis habeatur. Hæc itaque si vos „ in vestris conviviis agitis, abstinentium, fateor, magistri estis „.

Quæ *Canonibus* 8. *&* 9. referuntur sub nomine Concilii Nannetensis, in nullo Concilio Nannetensi reperiri notat Baluzius ad dictum Canonem 8. monetque hoc caput exstare in capitulis Hincmari Rhemensis; exstantque inserta tomo 8. Conciliorum generalium, atque merito attenduntur, dum certis diebus per suas Decanias una cum suo Archipresbytero Pastores conveniunt.

Convivia ex pecuniis collatis prohibentur. Canone 10. recitat Canonem 55. Laodicenum ex versione Isidori, & rursus *Canone* 12. ex versione Martini Bracarensis, quamvis eum repræsentet tanquam ex Concilio Martini Papæ. Pro sensu hujus Canonis non inutiliter legentur diversæ illius versiones tum Græcorum, tum Latinorum, quæ tamen videntur eundem sensum, & eamdem rationem exprimere, quam non male reddidit Zonaras dicens: „ Ex „ collatione convivia peragere, hoc est „ a pluribus, ut exquisitis epulis mensæ instruantur, pecunià collatà convivia apparari; quod ea res ebrietatis voracitatisque ac aliorum criminum causam præbeat, nullo modo „ licere Canon decernit „.

Distinctio XLV.

Episcopum non oportet GRatianus prosequens qualitates, quibus debet esse ornatus Episcopus,

esse percussorem. pus, & vitia ac defectus, a quibus oportet ipsum esse immunem, hâc distinctione exponit eam, quam Apostolus expressit in verbis *non percussorem*.

Superior mansuetudine magis quam potestate agere debet. Auctoritates hâc distinctione per Gratianum adductæ, hoc pene unum evincunt, Episcopos & Pastores in arguendis subditis, magis exhortando & monendo procedere debere cum mansuetudine & patientia, quam potestate & puniendo; ut patres se magis quam judices, & potestatem puniendi habentes, exhibeant. Unde in proœmio distinctionis ait: „ Non enim oportet „ Episcopum ita esse iracibilem, & „ perturbati sensus, ut percutiat, qui „ debet esse patiens; sed sequatur eum „ qui dorsum posuit ad flagella „.

Inter cætera a Gratiano relata notari meretur, quod retulit *Canone 6.* ex Epistola S. Leonis ad Episcopum Thessalonicensem, suum per Illyricum vicarium: „ Licet, ait, nonnumquam „ accidant, quæ in Sacerdotalibus sunt „ reprehendenda personis, plus tamen „ erga corrigendos agat benevolentia „ quam severitas, plus cohortatio „ quam comminatio, plus charitas quam „ potestas: sed hi, qui *quæ sua sunt* „ *quærunt, non quæ Jesu Christi*, fa„ cile ab hac lege discernuntur: & „ dum dominare magis, quam consu„ lere subditis quærunt, placet honor, „ inflat superbia, & quod provisum „ est ad concordiam, tendit ad no„ xam „.

Itaque hâc distinctione Gratianus conatur instruere Episcopos & Pastores, qualiter in arguendis & exhortandis subditis procedere debeant: „ Ut regat „ disciplinæ vigor mansuetudinem, & „ mansuetudo ornet vigorem; & sic „ alterum commendetur ex altero, ut „ nec vigor sit rigidus, nec mansue„ tudo dissoluta, uti loquitur S. Gre„ gorius Canone 14. „

Cavendus Episcopis spiritus dominandi. Præ cæteris autem cavendus Episcopis dominatus, sive spiritus dominandi in subditos: hinc ad calcem Canonis 17. concludit Gratianus: „ Percussores er„ go, qui præmissis auctoritatibus ab „ Episcopali officio removentur, non „ quilibet corporaliter flagellantes, sed „ prætermissâ mansuetudine ad verbera „ semper parati intelligendi sunt; qui „ per flagella non vitia corrigere, sed „ timeri appetunt: quibus Petrus scri„ bit: *Ne sitis dominantes in clero,* „ *sed forma facti gregis ex animo* „.

DISTINCTIO XLVI.

Episcopum non oportet esse litigiosum. HAc distinctione dicit Gratianus, quod juxta Apostolum, non oportet Episcopum esse *litigiosum*. Duplicem hujus prohibitionis adfert rationem. „ Parte 1. Parati, ait, ad li„ tes, in subjectos tumidi intonant; „ quod ex arrogantia & superbia pro„ venire manifestum est „.

Multiplex hujus prohibitionis ratio. Id probat *Canone* 1. auctoritate sancti Gregorii in verbis: „ Hoc habet „ proprium doctrina *arrogantium*, ut „ humiliter nesciant inferre, quod do„ cent: & recta quæ sapiunt, recte „ ministrare non possunt. In verbis „ enim eorum proditur, quod cum „ docent, quasi in quodam sibi viden„ tur sublimitatis culmine residere: „ eosque, quos docent, ut longe infra „ se positos, veluti in imo respiciunt, „ quibus non consulendo loqui, sed „ vix dominando dignantur „.

Ad calcem hujus Canonis inchoans Gratianus secundam partem distinctionis ait: „ Ecce quare *litigiosi* prohi„ bentur in Episcopos ordinari: est „ & alia causa hujus prohibitionis: „ *litigiosi* namque vel adulationibus „ animos Principum sibi conciliant, „ vel fratribus suis detrahendo, infa„ miæ notam ingerunt, vel inter fra„ tres discordiam seminando, seditio„ nem numquam facere cessant, quæ „ omnia in Prælatis damnabilia esse „ probantur „.

Profert hanc in rem fragmentum ex libris moralium S. Gregorii, ubi hos adulatores & vitia peccatorum palpantes dicit esse eos, de quibus per Prophetam dicitur: *Væ qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis.*

Quæ

Quæ præterea hâc distinctione adduntur, omnia pene ex Canonibus Concilii vulgo Carthaginensis IV. referuntur, diriguntur que contra Clericos, qui proditionibus & adulationibus vacant, qui fratribus non probanda objiciunt, ut habet Canon 3. & 4. Et Canonum 5. 6. & 7. hoc est summarium: *Removeatur ab officio Clericus maledicus, scurra.*

DISTINCTIO XLVII.

Ratio connexionis hujus distinctionis cum præcedenti.

CONnexionem hujus distinctionis cum præcedenti exponit Gratianus in proœmio distinctionis. „ Quod autem „ in fine hujus capituli *usurarii* ordi- „ nari prohibentur, inde est, quod usu- „ ram exercentes, cupiditati deservire „ probantur, *cupidi* autem ab Apostolo „ ordinari prohibentur; quia tales facile „ a justo deviarent „.

Clericum non oportet esse cupidum aut usurarium.

Itaque *Canone* 1. *&* 2. recitat Canonem vulgo Apostolorum, & Nicænum, quibus Clericis usuræ interdicuntur; addens nonnullas Patrum sententias contra recipientes usuras.

Porro cum hâc distinctione intenderet agere Gratianus de qualitate Episcopo necessaria, per Apostolum expressa his verbis *non cupidum;* atque eâ occasione egisset de usurariis, eo quod usuræ receptio ex lucri cupiditate oritur, & usurarii cupidi habentur, etiam nonnullas Patrum sententias contra rerum temporalium cupiditatem, & avaritiam, filiam cupiditatis, adjungit.

Cupiditas bonorum temporaliũ perniciosa præsertim in Clericis.

Inter cætera *Canone* 6. ex S. Leone: „ Virum Catholicum, & præcipue Do- „ mini Sacerdotem, sicut nullo errore „ implicari; ita *nullâ* oportet *cupidi-* „ *tate* violari, dicente sanctâ Scripturâ: „ *post concupiscentias tuas non eas:* „ mens enim potentiæ (alias pecuniæ) „ avida, nec abstinere novit a vetitis, „ nec gaudere concessis, nec pietati adhi- „ bere consensum „.

Et Canone 8. recitat verba S. Ambrosii, quibus ostendit in primis, quam densas tenebras menti humanæ offundat temporalium cupiditas: „ Sicut ii (ait) „ qui per insaniam mente translati sunt, „ non jam res ipsas, sed passionis suæ „ phantasias vident; ita etiam mens „ avari semel vinculis cupiditatis ad- „ stricta, semper aurum, semper ar- „ gentum videt; semper reditus com- „ putat, gratius intuetur aurum quam „ solem; ipsa ejus oratio & supplicatio „ ad Dominum aurum quærit „. Post hæc refellit ordinariam avarorum prætensam justificationem: „ Quid inju- „ stum est, si cum aliena non inva- „ dam, propria diligentius servo? O „ impudens dictum! propria dicis? quæ? „ ex quibus reconditis in hunc mun- „ dum detulisti? quando in hanc in- „ gressus es lucem, quando de ventre „ matris exiisti; quibus quæso facultati- „ bus, quibusque subsidiis stipatus in- „ gressus es „? Plura ibidem notanda adjungit, merito a divitibus hujus seculi, ac notanter ab Ecclesiasticis serio expendenda.

Episcopus ordinandus non est, qui domui suæ præesse nescit.

Gratianus hâc distinctione ad calcem Canonis 8. aggreditur aliam qualitatem in Episcopo necessariam, & per Apostolum expressam his verbis: *Domui suæ bene præpositum, habentem filios sibi subditos in omni castitate, non in accusatione luxuriæ.* 1. Tim. *cap.* 3. *vers.* 40.

Plura de hac qualitate ex sacra Scriptura subjungit Gratianus; ac tandem suum discursum ita concludit: „ Jure „ ergo qui domui suæ nescit præesse, „ in Episcopum ordinari prohibetur; „ quia qui in re minima, de qua sibi „ familiarior debet cura inesse, fidelis „ non est, quomodo in Ecclesia Dei „ (ubi tot sunt & alieni) sollicitam „ diligentiam adhibet? unde Hierony- „ mus: non enim justus polluitur ex „ vitiis filiorum, sed libertas ab Apo- „ stolo Ecclesiæ principi reservatur, ut „ talis fiat, qui non timeat propter vi- „ tia liberorum extraneos reprehendere „.

Quo sensu justus non polluitur ex vitiis filiorum.

Monet autem Gratianus, finalia verba ex S. Hieronymo relata, quibus significatur justum non pollui ex vitiis filiorum, intelligenda esse: *si non erit quod sibi imputetur.*

In hujus probationem adducit quædam ex SS. Augustino *Canone* 9. & Cypriano *Canone* 10. quibus probat, quod licet Prælatorum summa sit cura

&

& vigilantia in exhortando & arguendo, nihilominus non omnes convertantur: „ Quamtumlibet vigilet, ait Augustinus, disciplina domus meæ, homo sum, & inter homines vivo: nec mihi arrogare audeo, ut domus mea melior sit, quam arca Noë, ubi tamen inter octo homines unus reprobus inventus est „.

Et paucis interjectis addit hoc notandum. „ Simpliciter autem fateor charitati vestræ coram Domino Deo nostro, qui testis est super animam meam; ex quo Deo servire cœpi, quomodo difficile sum expertus meliores, quam qui in Monasteriis profecerunt; ita non sum expertus pejores, quam qui in Monasteriis ceciderunt; ita ut hinc arbitrer in Apocalypsi scriptum: *Justus justior fiat, & sordidus sordescat adhuc. Cap.* 22. *vers.* 11. „

Et Cyprianus Cornelio Papæ scribit: „ Quod ad nos attinet, conscientiæ nostræ convenit, Frater, dare operam, ne quis nostra culpa de Ecclesia pereat: si quis autem ultro & crimine suo perierit, & pœnitentiam agere, atque ad Ecclesiam redire noluerit, nos in die judicii inculpatos futuros credimus, qui consulimus sanitati, illos solos in pœnis remansuros, qui noluerint consilii nostri salubritate sanari „.

DISTINCTIO XLVIII.

Neophytus in Episcopum non ordinandus.

PRosequens Gratianus qualitates Episcopi per Apostolum expressas, agit hâc distinctione de *non Neophyto* in Episcopum ordinando: „ Causa hujus prohibitionis, ait Gratianus, secundum Apostolum, ne elatus in superbiam, tamquam Religio Christiana plurimum eo egeret, incidat in ruinam diaboli „.

Hanc qualitatem tamquam necessariam in assumendis ad ministerium Ecclesiasticum, signanter Episcopale, expressit & requisivit jampridem Synodus Nicæna *Canone* 2. quem hìc refert Gratianus ex versione Isidori, de quo videri poterit *Tom.VI.pag.*410. Scholion in præfatum Canonem, ubi latius exposui, qui ex mente Patrum Neophyti sint reputandi.

DISTINCTIO XLIX.

Ratio, ob quam a vitiis immunes debent esse Sacerdotes.

EXistimabat Gratianus, quod hactenus sufficienter ostendisset, insequendo Apostolum, a quibus vitiis debeant esse immunes, qui in Episcopum sunt ordinandi; ideo in prooemio hujus distinctionis exponit rationem, ob quam necessarium sit, ut assumendi ad Sacerdotium a vitiis sint immunes: „ Qui enim intercessores pro populo ad Deum parantur, necesse est, ut ejus gratiam bene vivendo mereantur: unde Gregorius ait in Pastorali: Solicite formidandum, ne qui placare posse iram Dei creditur, hanc ipse ex proprio reatu mereatur: cuncti enim liquido novimus, quia, cum is qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora provocatur. Qui ergo adhuc desideriis terrenis adstringitur, caveat ne districti itam judicis gravius accedens, dum loco delectatur gloriæ, fiat subditis auctor ruinæ. Solerter ergo se quisque metiatur, nec locum regiminis assumere audeat, si in se adhuc vitium damnabiliter regnat, nec is, quem crimen depravat proprium, intercessor fieri appetat pro culpis aliorum „.

Profertur hìc prolixum fragmentum ex libro S. Gregorii de cura Pastorali, quo Gregorius exponit vitia, a quibus Sacerdotes in novo Testamento debent esse immunes; & virtutes, quibus eos oportet esse ornatos; mystice defectus & qualitates corporis in Sacerdotibus veteris legis, ad vitia & virtutes animæ in Sacerdotibus novæ legis reducendo. Merito a Clericis attente legetur.

DISTINCTIO L.

An lapsi in crimen post ordinationem, peracta pœnitentia...

POstquam in præcedentibus ostendit Gratianus, quod criminibus irretiti Sacerdotes ordinari non possint, nunc quærit hâc distinctione: „ Utrum post peractam pœnitentiam, vel in propriis

tiâ in susceptis ordinibus continuare vel ad majores ascendere queant.

„ priis ordinibus remanere, aut ad majores gradus conscendere valeant „?

Hanc distinctionem in plures partes dividit Gratianus. Primâ parte refert plures Patrum sententias & Canones, quibus probatur, lapsos in crimen absolute ab ordinibus propriis absque spe restitutionis deponendos esse, & ab accessu majorum prohiberi.

Varias auctoritates in utramque partem adducit Gratianus.

His relatis tum in secunda parte, quæ incipit post Canonem 12. producit sententias & Canones, quibus probari videtur, post actam pœnitentiam in propriis gradibus licite posse administrare, & ad majores posse ascendere.

Hâc in speciem Canonum & sententiarum contrarietate propositâ, quærit in tertia parte post Canonem 24. „ Quomodo igitur hujusmodi auctoritatum „ dissonantia ad concordiam revocari valeat, breviter, ait, inspiciamus. Sunt „ quidam, quos non odium criminis, „ sed timor vilitatis & amissio proprii „ gradus, & ambitio celsioris ad pœnitentiam cogit. Hos sacri Canones „ irrecuperabiliter (alias irreparabiliter) „ dejiciunt: quia qui simulatione pœnitentiæ, vel affectatione honoris a „ Deo non consequitur veniam, nec ab „ Ecclesia reparationem meretur „.

Ut illas conciliet, distinguit inter peccata occulta & manifesta.

Verum & ipse Gratianus verisimiliter intelligens, quam parum hæc distinctio consona esset sententiis Patrum, & Canonibus in prima parte relatis, qui omnem spem restitutionis ad proprios ordines, & ascensum ad majores adimunt, etiam post *peractam* pœnitentiam, dicit post Canonem 32. quod „ possint & aliter distingui præmissæ auctoritates: quorum enim crimina *manifesta* sunt, ante vel post ordinationem, a sacris ordinibus dejiciendi „ sunt; quorum autem peccata *occulta* „ sunt, & satisfactione *secretâ* secundum sacerdotis edictum purgata, in „ propriis ordinibus remanere possunt „.

Nonnullis interpositis Canonibus concludit: „ Præmissis auctoritatibus lapsis „ permittitur, ut post pœnitentiam in „ suis ordinibus reparari valeant: ad „ majorem autem conscendere post lapsum nullâ eis auctoritate permittitur; imo penitus prohibetur „. Dein citato in probationem hujus sententiæ Canone Ilerdensis Concilii, objicit sibi exemplum S. Petri: „ Qui post trinam negationem, non solum in „ gradu sui Apostolatus remansit, verum etiam in Pastorem totius Ecclesiæ a Christo institui meruit „.

Sed contra hoc exemplum S. Petri sibi objicit post Canonem 54. „ Quod „ pœnitentes ad sacros ordines promoveri non debeant: non ergo lapsi „ post pœnitentiam ad majora pertingere possunt „.

Tum citatis nonnullis Canonibus, qui pœnitentes ab ordinibus excludunt, ac signanter hoc Decreto Innocentii I. Canones apud Nicæam constituti, pœnitentes etiam ab infimis officiis Clericorum excludunt. Hanc conciliandi rationem subjicit: „ Hoc non de quibuslibet pœnitentibus, sed de illis tantum, qui post actam pœnitentiam sæcularis militiæ cingulum accipiunt „.

Item inter pœnitentiam solemnem & non solemnem.

Verum rursus advertens, hanc conciliandi rationem non convenire Canonibus, pœnitentes a sacris functionibus simpliciter & in perpetuum removentibus, aliam adjungit ad calcem *Canonis 61.* „ Potest & aliter intelligi, ait: Est quædam pœnitentia, quæ „ *solemnis* appellatur, quæ semel tantum in Ecclesia conceditur, de qua „ Ambrosius ait: *Sicut unum est baptisma, ita & unica est pœnitentia* „. lib. de Pœnit. *cap.* 10.

Deinde allegatis nonnullis Canonibus de modo imponendi & agendi hanc solemnem pœnitentiam, concludit: „ Hanc pœnitentiam nulli unquam Clericorum agere conceditur; atque ideo „ hujusmodi pœnitentes ad Clerum admitti prohibentur „.

Itaque Gratianus, ut in quæstione hac, an lapsi in crimen, vel etiam publice pœnitentes, possint ad sacros ordines promoveri, aut in susceptis post actam pœnitentiam ministrare, Canones inter se contrarios conciliare volens, distinxit inter crimina *occulta*, & crimina *publica*: item inter pœnitentiam *solemnem* & *non solemnem*: atque

lapsos

lapsos in *occulta*; item pœnitentes *non solemniter*, posse post peractam pœnitentiam in ordinibus susceptis ministrare, & ad majores ascendere: secus vero lapsos in crimina *publica*, aut pœnitentes *solemniter*.

At illa conciliatio Patrum regulis, & pristinis Canonibus nullatenus cögruit.

Hâc distinctione credidit Gratianus, Canones in speciem contrarios conciliari posse. Verum distinctionem inter *occulta* & *publica* crimina non congruere Patrum Regulis, eamque demum seculo decimo aut circiter, occasione falsæ Decretalis Calixti I. necnon corruptæ Epistolæ S. Gregorii ad Secundinum invaluisse, pluribus ostendi in *Jure Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 10. *cap.*6.*num.*10.*pag.*320. & latius in *Dissertatione de Instituto, & Officiis Canonicorum Tom. V. parte* 2. *cap.* 2. §. 4. *& sequentibus pag.*270. Similiter distinctionem inter pœnitentiam *solemnem* & *non solemnem* esse recentiorem, nec pristinis Canonibus applicabilem, monstratum est in *Jure Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.*1. *tit.*6. *cap.*2. *pag.*145. ubi & ex Morino observatum est, Gratianum in has præposteras Canonum concordias incidisse, eo quod secutus nonnullos præcedentes Canonum Collectores, nec tempora satis distinxerit, nec genuina a falsis & apocryphis scriptis separaverit.

Interim Canonistæ & Theologi in hoc puncto Gratianum sût secuti.

Idipsum quoad distinctionem inter publica & occulta crimina notavit Dominus de Hericourt in *Analysi Decreti Gratiani*, una notans, Gratianum ad hanc & similes distinctiones permotum occasione falsarum Decretalium. Quomodo autem auctoritate Gratiani, quam secuti sunt Canonistæ & Theologi scholastici, distinctiones illæ invaluerint, & disciplina iis conformis stabilita sit, notatum est locis supra citatis, ubi hodierna disciplina circa lapsos in crimen exposita est: ibidemque notavimus, quod in hoc puncto etiamnum disciplina per Gratianum proposita, licet a pristina Patrum disciplina deflectat, nequidem in omnibus servetur.

Distinctio LI. & LIII.

Quidam ab ordinibus arcentur ob functiones Clericis minus convenientes.

POstquam Gratianus ostendit criminosos ad ordines non assumendos, descendit ad eos, qui non quidem ob crimina, sed ob certas functiones, sive conditiones Clericis minus convenientes a sacris prohibentur ordinibus. Idipsum monet Gratianus in procemio hujus distinctionis dicens: „ Ecce quod „ criminosi, vel non *vere pœnitentes*, „ vel publicam pœnitentiam agentes „ a sacris prohibentur ordinibus: adje„ cit quoque sancta mater Ecclesia, „ ut curiales, aut post baptisma mili„ tantes, aut in foro decertantes, a sa„ cris prohibeantur ordinibus „. Hâc itaque distinctione prædicta tria personarum genera attingit.

Tales in primis sunt curiales.

Quantum ad *curiales*, exstat Epistola 24. Innocentii I. cujus fragmentum reperitur in *Canone* 1. hâc distinctione. Et rursus *Canone* 2. ex Epistola 4. ejusdem Pontificis, ubi dicitur: „ De curialibus autem manifesta ratio „ est, quoniam etsi inveniantur hujus„ modi viri, qui debeant Clerici fieri, „ tamen quoniam sæpius ad curiam „ repetuntur, cavendum ab his est „ propter tribulationem, quæ sæpe de „ his Ecclesiæ provenit „. Eadem ratio tangitur in Canone 3. ex Epistola ejusdem Papæ.

Item qui rationibus publicis sunt obligati.

Fragmentum epistolæ sancti Gregorii lib. 7. epist. 1. quæ hanc *curialium* a sacris ordinibus exclusionem spectat, & cum præcedentibus sub eadem distinctione debuisset referri, retulit Gratianus sub distinctione 53. In hac epistola S. Gregorius scribit Episcopis per Siciliam constitutis: „ Legem, quam „ piissimus Imperator dedit, ne for„ tasse hi, qui militiæ, vel rationibus „ sunt publicis obligati, dum causarum „ suarum periculum fugiunt, ad Ec„ clesiasticum habitum veniant, vel in „ Monasteriis convertantur, vestræ stu„ dui fraternitati transmittere, hoc „ maxime exhortans, quod hi, qui „ seculi actionibus implicati sunt, in „ clero Ecclesiæ præpropere suscipien„ di

„ di non sunt, quia dum in Ecclesiastico habitu non dissimiliter quam vixerant vivunt, nequaquam sludent seculum fugere, sed mutare; quod si etiam tales quoque Monasterium petunt, suscipiendi nullo modo sunt, nisi prius a ratiociniis publicis absoluti fuerint: si qui vero ex militaribus viris in Monasteriis converti festinant, non sunt temere suscipiendi, nisi eorum vita fuerit subtiliter inquisita: & juxta normam regularem debent in suo habitu per triennium probari, & tunc Monachicum, Deo auctore, suscipere „.

Plures jampridem fuere de curialibus ad Clerum aspirantibus Imperatorum Constitutiones, quarum una notanda exstat in *L. 4. Cod. de Episcopis & Clericis*, sumpta ex *L.7. Cod. Th. de Cohortalibus*, ad quam videndæ notæ Jacobi Gothofredi, uti & ejusdem notæ ad *L. 49. Cod. Th. de Decurionibus*.

Interim hic notandum ex Innocentio I. & S. Gregorio, quantâ moderatione & exactiore præ cæteris probatione similes personæ ad Clericatum vel etiam habitum Monasticum sint recipiendæ.

Præterea qui fuerunt milites. De militantibus non ordinandis est Canon 1. ex *Epistola 24. cap. 2.* Innocentii I. ubi & ratio additur: „ Qui cum potestatibus obedierunt, *sæva* necessario sunt præcepta executi „. Quin & *Canone 4.* ex Concilio Toletano I. dicitur: „ Si quis *post baptismum militaverit*, & chlamydem sumpserit, aut cingulum ad necandos fideles, etiamsi gravia non admiserit, si ad Clerum admissus fuerit, Diaconii non accipiat dignitatem „. Recte hic notant Correctores Romani hæc verba, *ad necandos fideles*, non esse in originali.

Denique decertantes, sive postulantes in foro sæculari. Militantibus adjungit Gratianus *in foro decertantes*, sive ut loquitur Innocentius I. in Canone 1. „ Qui post acceptam baptismi gratiam in forensi exercitatione versati sunt, & obtinendi pertinaciam susceperunt „. Et in Canone 2. inter genera laicorum, qui ad Clericatum pervenire non possunt, reponit: „ Si quis fidelis causas egerit, hoc est, postulaverit „.

De hac irregularitate in foro postulantium, seu causas agentium, quæ his Canonibus videtur expressa, vide in *Jure Eccles. Tom. IV. parte 3. tit. 6. cap. 2. num. 54. pag. 211.*

Cæterum hodie nec curialitas, nec patrocinium in curia forensi & civili irregularitatem *per se* inducit, neque curiales, aut causarum patroni indigent dispensatione, ut ordines suscipiant, quod & notavit D. de Hericourt in Analysi ad hanc 51. distinctionem Gratiani. Hæ irregularitates hodie ab usu recesserunt.

Interim quod supra circa admissionem curialium ad sacros ordines notatum est, etiam circa militantium seu postulantium in foro ad sacros ordines admissionem merito observandum.

Distinctio LII.

Inter distinctionem 51. & 53. quæ ad unam eamdemque materiam spectant, mediat hæc distinctio. Quid in ea probare intendat Gratianus, exprimit in proœmio: „ Qui vero prætermissis aliquibus gradibus non superbiâ, sed negligentiâ ad majorem ascenderit, tamdiu a majoribus abstineat, quousque congruo tempore prætermissos accipiat „. Quid agendum illi, qui per saltum ordinatus est.

Quandoquidem in præcedentibus de susceptione ordinum non egerit Gratianus, sat intelligitur, ipsum nullam habuisse rationem connexionis hujus distinctionis cum præcedenti, quam tamen insinuat per particulam *vero*.

Interim ostendere vult, quod ordo omissus supplendus sit, & a functione ordinis superioris sit abstinendum; quousque *omissus* ordo sit suppletus: prolato eam in rem Decreto Alexandri II. quo decernitur, ut qui ordine præpostero per negligentiam ad Presbyteratus ordinem est promotus, omisso ordine Subdiaconatus, ab officio Sacerdotali prohibeatur, donec proximo quatuor temporum jejunio Subdiaconatus

tus ministerium sibi rite impositum fuerit (*a*).

Non eadem fuit semper circa hoc punctum disciplina.

Quidquid sit de hoc Alexandri Decreto, admodum verisimile, illud a Gratiano suo Decreto insertum occasionem præbuisse opinioni & disciplinæ hodie receptæ, quod quasi ad *validitatem* ordinis superioris suscepti requiratur, ut suppleatur ordo inferior omissus, idque contra pristinam disciplinam, uti non semel notavimus in *Jure Ecclesiastico*.

DISTINCTIO LIV.

De ordinatione servorum.

HAc distinctione late agit Gratianus de ordinatione *servorum*, ostenditque, quomodo in hac ordinatione sit procedendum, ne jura Dominorum lædantur; nec Ecclesiæ noceatur; atque ex omnibus tandem concludit. „ Ecce quomodo servi ad Cle- „ ricatum assumi valeant, vel quomo- „ do non admittantur „. Plura apocrypha necnon mutilata fragmenta hâc distinctione referri vel solæ annotationes Romanæ ostendunt.

Cæterum ex relatis a Gratiano & hoc constat, non eamdem omnium Ecclesiarum circa hanc ordinationem disciplinam fuisse, uti & notavit D. de Hericourt: & hodie in Belgio horum Canonum nullus est usus; eo quod proprie dictos servos Belgium non agnoscat, de quibus tamen proprie dictis servis Canones agunt.

DISTINCTIO LV.

De irregularitate ex defectu corporis.

COrpore vitiatos a sacris ordinibus prohiberi, probare intendit Gratianus hâc distinctione, uti constat ex proœmio. Ex his quæ in hanc rem profert sat manifestum est, ac signanter ex fragmento Epistolæ Innocentii I. relato Canone 6. non ob quemlibet defectum membri juxta sacros Canones ab ordinibus prohiberi; sed duntaxat, qui sibi ipsis defectum membrorum procurarunt, sive *in causa* fuerunt, uti in citata Epistola loquitur Innocentius, & manifeste supponunt Canones vulgo Apostolorum hìc relati *Canone* 4. & 5. necnon Canon Nicænus relatus *Canone* 7. ipseque Gratianus idipsum vidisse apparet; quandoquidem ad calcem Canonis 3. moneat: „ Cor- „ pore autem vitiati intelliguntur *non* „ *casu*, sed *propriâ voluntate abscissi* „. Idipsum & modernæ disciplinæ sat conforme esse deduxi in *Jure Eccles. Tom. II.part.2.sect.1.tit.10.cap. 5.pag.314.* una tamen ibidem notavi, defectum corporis etiam *sine culpa* defectuosi, interdum defectuosum reddere irregularem; eo quod defectus corporis impediat, quominus ipsas functiones ordinis vel absolute, vel non sine irreverentia aut scandalo exercere queat.

DISTINCTIO LVI.

De irregularitate ex defectu natalium.

AGit Gratianus hâc distinctione de filiis Presbyterorum non ordinandis. Profert hanc in rem Canone 1. Decretum sub nomine Urbani II. „ Presbyterorum filios a sacris altaris „ ministeriis removemus, nisi aut in „ cœnobiis, aut in Canoniis religiose „ probati, fuerint conversati „.

Hoc Decretum esse editum in Concilio Melphensi sub hoc Pontifice habito notat post Sirmundum Stephanus Baluzius, monnimusque in *Jure Eccles.*

L 2 Tom.

(*a*) Id veluti regulam proponit Gratianus. Sed in ea error duplex deprehenditur: prior in eo consistit quod ordinis inferioris receptio ad superiorem exercendum semper requiratur; perinde ac si prælatus numquam dispensare posset a receptione minorum Ordinum. Alter est error, quod supponat Gratianus Episcopatum valide recipi posse, prætermisso Sacerdotii gradu; nam si hæc ordinatio sit irrita, iteranda est, nec sufficit omissum Presbyteratum suscipere, ut vulgo docent Theologi & Canonistæ. Textus a Gratiano allatus loquitur tantum de omisso Subdiaconatu ante Diaconatus & Presbyteratus susceptionem; porro cum Subdiaconatus sit ex institutione Ecclesiastica, potest, si velit, Ecclesia ab ejus receptione dispensare, quod affirmari non debet de Presbyteratu, cujus institutio est de jure divino, a quo nemo in terris dispensare potest: porro Christus voluit, ut ordo Presbyteratus Episcopatui necessario præmitteretur; unde ejus omissio redderet invalidam Episcopatus susceptionem.

Tom.I. parte 2. sect.1. tit.10.cap.3. pag. 301. non exstare antiquius de hac irregularitate Decretum; ibidemque ostendimus justis de causis hanc irregularitatem tandem extensam ad *omnes illegitime natos*. Profert quidem hic Gratianus Canone 10. fragmentum sub nomine Bonifacii martyris, qui ante tempora Urbani II. vixit, sed nihil pro hac irregularitate probat, uti ex integro Canonis contextu constat.

Decretum relatum Canone 2. sub nomine Damasi Papæ apocryphum esse insinuaverat Antonius Contius in nota marginali, & post ipsum Antonius Augustinus de emendat. Gratiani lib. 1. Dial. 6.

Quædam relata a Gratiano nõ conducentia ad ædificationem legentium.

Cæterum ex relato hoc licet apocrypho Decreto intelligitur, Gratianum in sui operis confectione non sat attendisse, num a se relata & adducta ad ædificationem legentium conducerent: quis enim non potius offendetur, quam ædificabitur, dum legit, etiam florentissimis Ecclesiæ seculis, Presbyterorum, aliorumque illegitimos filios ad summum Pontificatum assumptos fuisse, quod falsum esse Historiæ Ecclesiasticæ certissime evincunt.

Distinctio LVII.

De irregularitate baptizati in ægritudine.

Progreditur Gratianus enumerare eos, qui a sacris ordinibus prohibentur; atque hâc distinctione agit de irregularitate illius, qui in *ægritudine baptizatus est*, prolato *Canone* 12. Neocæsariensi, quo vetatur ordinari in Presbyterum, qui in *ægritudine* constitutus baptismum susceptit. Circa hunc Canonem notandum, ex communi Græcorum sententia, quæ & textui Canonis plane conformis apparet, hanc irregularitatem nequaquam fundari in nullitate aut invaliditate baptismi in ægritudine collati; sed in eo quod ille, qui usque ad ægritudinem baptismum petere distulisset, non sat probasset fidem suam ex voluntate descendere, sive ejus ad Christianismum conversionem esse omnino sinceram.

Vera ratio hujus irregularitatis.

Præterea notari meretur Gratianum ex versione Isidori finalem clausulam proferre disjunctive hoc modo: *Nisi forte postea ipsius studium & fides probabilis fuerit, aut hominum raritas exegerit*: eum tamen in originali, & similiter in versione Herveti & Dionysii Exigui legatur conjunctive per *&*: ac ita legisse Balsamonem ex ejus constat commentario: „ Utrumque, „ ait, debet concurrere, virtutis scilicet studium, & raritas hominum; si „ enim unum eorum desit, Canon ob„ servabitur „.

Magna Patrum sollicitudo circa admittẽdos ad Sacerdotium.

Hic merito attendant Episcopi, quantâ circumspectione processerint Patres in promovendis ad Sacerdotium.

Ex his quæ ad calcem dicti Canonis proferunt Correctores Romani, ex historia Eusebii, probari videtur, quod hæc species irregularitatis, etiam seculo tertio tempore Cornelii Papæ nota fuerit.

Distinctio LVIII.

An & quomodo Monachi ad officium Ecclesiasticum admitti possint?

Hac distinctione probare intendit Gratianus id quod in præfatione illius habetur: „ Item ex Mona„ chali habitu nullus assumitur ad Ec„ clesiasticum officium, nisi fuerit obla„ tus voluntate proprii Abbatis „.

Hoc assertum probare vult auctoritate S. Gregorii *lib.* 1. *indict.* 1. *Epist.* 18. Porro ex contextu Epistolæ constat, S. Gregorium agere de Monachis, qui ab Episcopo ex Monasterio tollebantur, *permittente* Abbate, ad officium Ecclesiasticum extra Monasterium administrandum: unde immediate in Epistola subjungitur: „ Quisquis au„ tem ex prædicto Monasterio ad Ec„ clesiasticum ordinem pervenerit, ul„ terius illuc nec aliquam potestatem, „ nec licentiam habeat habitandi „. Vide notas Hussanvillei ad citatam Epistolam, qui ibidem notat, quod juxta pristinam disciplinam Monachi ex Monasterio ejecti seu rescissi, Monachi esse desinerent; vel si ad Clericatum aut officium Ecclesiasticum per Episcopos essent assumpti extra Monasterium, nullum jus retinerent rever-

Juxta pristinam disciplinam Monachus ad officium Ecclesiasticum assumptus desinebat esse Monachus.

ten-

tendi ad Monasterium; imo Monachi esse desinerent. Citat & hîc Gratianus Canonem 13. Concilii Carthaginensis V. sed evidens est ex contextu Canonis, illum ad hunc casum non spectare, uti videri potest *Tom.VII. pag.*272.*Schol.*in Canonem 80. Codicis Africani, ubi etiam notavimus, quod in editione Decreti anni 1515. 1550. item 1572. post hæc verba, *vel in suo* MAJOREM *Monasterii constituere*, sequitur, *sine licentia Abbatis & Monachorum*, unde glossa casum Canonis exprimens, ait: „ Dicitur in hoc „ Canone, quod Episcopus non potest „ *alienum* Monachum promovere ad „ Clericatum, vel facere Abbatem in „ suo Monasterio, nisi de voluntate „ proprii Abbatis „.

Distinctio LIX.

Ad Sacerdotium assumendi prius in inferioribus ordinibus probari debent.

Distinctione hâc ostendit Gratianus, ordinandum non esse in summum Sacerdotem, nisi in inferioribus ordinibus antea probatus, & Ecclesiasticis disciplinis prius fuerit imbutus. Ex sententiis Pontificum hîc relatis evidens est, nequaquam ipsos requisivisse præcedentes inferiores ordines in eo, qui ad Sacerdotium assumitur, quasi ab his validitas Sacerdotii dependeret; sed ut in ordinum inferiorum functionibus versatus & exercitatus, Sacerdotio dignus & idoneus probaretur, uti & ostendi in *Jure Eccl. Tom.II. part. 2. sect. 1. tit. 9. cap. 5. pag. 276.*

Distinctio LX.

Assumendus in Archipresbyterū vel Archidiaconum, debet esse Presbyter, vel Diaconus.

HActenus ostendit Gratianus, qui possint ad Sacerdotii ordinem promoveri, & qui non: „ Nunc autem „ considerandum est, ex quibus ordinibus „ bus in Archipresbyterum, vel præ„ positum sint eligendi „: uti ipse monet initio hujus distinctionis: & quidem hîc ostendit, nullum in Archipresbyterum, aut Archidiaconum esse ordinandum, nisi Presbyterum, aut Diaconum; neque in Episcopum, nisi sacris ordinibus fuerit initiatus: sed vel sola nomina *Archipresbyteri*, *Archidiaconi*, & similia, quæ hîc occurrunt, evincunt, hæc esse recentioris ætatis; ideoque vel hoc solo argumento concluserunt eruditi, Decretum relatum *Canone* 2. nequaquam attribui posse Calixto Papæ I. uti nec relatum *Canone* 4. Urbano I. utpote quorum ætate, nec nomina, nec dignitates, aut hæc disciplina adhuc nota essent. Verum est, Decretum hîc *Canone* 4. sub nomine Urbani I. relatum, etiam referri sub nomine hujus Pontificis per Innocentium III. in *cap. a* MULTIS 14 *de ætate & qual. ordin.* sed scitur, Innocentium III. aliosque sequentes Pontifices (e quorum Decretalibus constant libri Juris Canonici) secutos fuisse simpliciter & sine discussione auctoritatem Gratiani: ut propterea etiam plura parum authentica in Decretales & libros Juris Canonici irrepserint.

Sufficit ut ordinandus in Episcopū sit Subdiaconus.

Insuper quia Gratianus nullum sacrum ordinem speciatim requisivit in ordinando in Episcopum; sed duntaxat dixerit, nullum esse ordinandum in Episcopum, qui *non sit sacris ordinibus initiatus*, invaluit, quod sufficiat, ut ordinandus in Episcopum saltem sit *Subdiaconus*, licet ordinandus in Archipresbyterum debeat esse Presbyter, & in Archidiaconum Diaconus; ita ut vel ex his pateat, disciplinam per Gratianum expressam simpliciter esse receptam.

Distinctio LXI.

Multo tempore prius probādi qui ad Episcopatum assumendi sunt.

AGit rursus hâc distinctione Gratianus contra subitas ordinationes; ostendens, quod *Laici* non sint in Episcopos eligendi, sed per singulos ordines prius sint probandi. Proferuntur hîc a Gratiano plures notandæ Patrum sententiæ de non eligendis in Episcopos: „ Nisi quorum ætas a puerilibus „ exordiis usque ad perfectiores annos, „ per disciplinæ Ecclesiasticæ stipendia „ cucurrerit, ut unicuique testimonium „ prior vita præberet, nec posset de „ ejus provectione dubitari, cui pro „ laboribus multis, pro moribus castis, pro actibus strenuis, celsioris „ loci

„ loci præmium deberetur „ : uti loquitur S. Leo relatus Canone 5. qui totus merito legendus ab his, qui ad electionem aut nominationem Episcopi concurrunt; cui & merito adjungendum quod ex Epistola Hormisdæ Papæ refertur *Canone* 3.

His prolatis Patrum & Canonum sententiis, objicit sibi: „ Quod beatus „ Nicolaus ex Laico electus est in E- „ piscopum: beatus Severus ex lanifi- „ cio assumptus est in Archiepisco- „ pum: beatus Ambrosius, cum non- „ dum esset baptizatus, in Archiepi- „ scopum est electus. Sed sciendum „ est, ait, quod Ecclesiasticæ prohibi- „ tiones proprias habent causas, qui- „ bus cessantibus, cessant & ipsæ. Ut „ enim Laicus in Episcopum non eli- „ geretur, hæc causa fuit: quia vita „ Laicalis Ecclesiasticis disciplinis per „ ordinem non erudita, nescit exem- „ pla religionis de se præstare aliis, „ quæ in se ipsa experimento non di- „ dicit. Cum ergo quilibet Laicus me- „ rito suæ perfectionis clericalem vi- „ tam transcendit, exemplo beati Ni- „ colai, & Severi, & Ambrosii, ejus „ electio potest rata haberi „.

Quid ab Episcopis attendendũ in dispensatione super interstitiis.

Hæc Gratiani ratiocinatio merito attenditur ab Episcopis, ubi de dispensatione super *interstitiis* agitur, & latius exposui in *Jure Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 9. *cap.* 5. *pag.* 276.

In Electionibus ad officia Ecclesiastica qui præferendi.

Nonnulla adjungit Gratianus, quibus probare vult: „ Quod Clerici al- „ terius Ecclesiæ non sint præferendi „ in electione iis, qui bene militant in „ propriis Ecclesiis „ : ut loquitur ad calcem *Canonis* 11. & quidem conformiter ad hoc Gratiani probatum assertum, etiam hodie in Ecclesiis, in quibus penes Canonicos, sive Capitula salvum hactenus est jus electionis ad Episcopatum & dignitates, eligi non solet nisi sit Canonicus ejusdem Ecclesiæ.

Distinctio LXII.

Qui concurrere debeat ad electionem & ordinationem Episcoporum.

„ Breviter monstratum est, ait Gratianus in procemio hujus distin- „ ctionis, ex quibus ordinibus in quos „ gradus sunt eligendi: nunc viden- „ dum, a quibus sunt eligendi & con- „ secrandi „.

Huic monito immediate subjungitur: *electio Clericorum est*, *consensus Principis*, *petitio plebis*. Ita legitur in editis antiquis Gratiani exemplaribus, quam lectionem & retinuit Antonius Contius, additâ tamen ad vocem, *Principis*, hâc notâ marginali: *videtur legendum*, Cleri: in Decreto correcto ita hodie legitur: *electio Clericorum est petitio plebis*: subjecto hoc monito ad vocem, *est*: „ In vulgatis Co- „ dicibus sequebatur: *consensus Prin-* „ *cipis*: in manuscriptis vero partim „ legitur, *consensus plebis*, partim, „ *petitio plebis*, atque ita est emenda- „ tum „.

Nec sane hæc Romana correctio dissona apparet a textu Leonis, quem immediate in probationem sui asserti Gratianus subjicit: nam scribit S. Leo Rustico Archiepiscopo Narbonensi: „ Nulla ratio sinit, ut inter Episco- „ pos habeantur, qui nec a Clericis „ sunt electi, *nec a plebibus sunt ex-* „ *petiti*, nec a Provincialibus Episco- „ pis cum Metropolitani judicio sunt „ consecrati „ : nullâ *Principis* factâ mentione, cujus nec in hac distinctione mentio occurrit. Quidquid sit de genuina lectione Gratiani, hoc constat, multis seculis obtinuisse, ut populus una cum Clero ad electionem Episcopi concurreret, nec electus in Episcopum consecrari posset, nisi prius haberetur Principis consensus: quod & in Ecclesia Romana servatum fuisse ostendi in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 13. *cap.* 3. *pag.* 159. alias in *supp. ad tit.* 13.

Distinctio LXIII.

An Laici ab electione Episcopi sint excludendi?

Hac distinctione contendit Gratianus, quod Laici nullo modo se debent inserere electioni. Verum quia in hac electionis materia varia fuit Ecclesiarum disciplina: eamque varietatem uti & ordinem temporis in recitan-

citandis Decretis & Canonibus negligens more suo Gratianus, materiam hanc non parum intricavit; atque rationes Canonibus & textibus conciliandis parum convenientes attulit.

Varia fuit circa hoc punctum disciplina.

Hanc materiam, variamque diversis temporibus receptam disciplinam exponere studui in *Jure Eccl. Tom. I. parte 1. tit. 13. cap. 1. usque ad 6. pag.* 147. *usque ad* 171. alias in *ejus supplemento:* ibidemque notavi, Gratianum sensum Canonis 13. Laodiceni plane invertere, dum illum hâc distinctione *Canone 6.* adducit, ut probet, Laicos ab electione Episcopi excludi; uti & ostendi *Tomo VI. pag.* 538. *Schol.* in citatum Canonem Laodicenum; ibidem probans, quod Patres hoc Canone nequaquam Laicos ab electione excluserint; sed duntaxat improbaverint *tumultuosas* electiones, sive per tumultuantem plebem factas.

Interim hìc notandum, Epistolam Nicolai, cujus fragmentum Canone 4. refert Gratianus, nullibi reperiri, uti notat Antonius Augustinus *lib. 2. de emendat. Gratiani Dial.* 14.

Cæterum vix dubium, quin ex hoc fragmento hìc a Gratiano relato curia Romana prætenderit, etiam eo tempore Pontifici Romano jus competiisse cognoscendi de persona ad Metropolitanam Ecclesiam assumenda.

DISTINCTIO LXIV.

A quibus, quo tempore, & quo loco ordinandi Clerici?

POst hæc vult Gratianus ostendere: „ A quibus, vel quo tempore sacri ordines sint tribuendi: vel quibus „ in locis Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, Episcopi, Chorepiscopi, „ & reliqui Sacerdotes sint ordinandi „.

Episcopi a comprovincialibus cum Metropolitano ordinandi.

Et ab hac distinctione incipiens, ostendit, Episcopos a Comprovincialibus, consentiente Metropolitano, esse ordinandos; conformiter ad Canonem 4. Nicænum hìc a Gratiano *Canone* 1. relatum. Videri potest *Tom. VI. pag.* 415. *Schol.* in citatum Canonem, ubi ostendi Canonem hunc non solum de ordinatione, sed & de electione Episcoporum agere; idque conformiter ad disciplinam illius temporis, quâ ordinatio mox peragebatur a facta electione.

Quod vero Canone 2. refertur sub nomine *Anacleti*, scitur esse ex suppositiis Decretalibus Isidori, qui more suo huic Decreto inseruit laciniam Canonis Nicæni, sed adjecta clausula a disciplina istius temporis prorsus aliena; scilicet, *auctoritate Apostolicâ:* quasi Patres Nicæni statuissent, Episcoporum electionem ab omnibus Comprovincialibus Episcopis esse faciendam, *auctoritate Apostolicâ*.

Interim de hac disciplina videri possunt quæ dixi in *Jure Eccles. Tom. I. part. 1. tit. 13. cap. 3. pag.* 147.

De auctoritate Metropolitani in ordinatione Episcopi.

Plura hìc quoque adducit Gratianus, quibus ostendit, Episcopum ordinari non posse sine consensu Metropolitani conformiter ad Canonem Nicænum, cujus verba hìc recitat Canone 8.

DISTINCTIO LXV.

HAc distinctione ostendit Gratianus, ordinationem Episcopi fieri debere ab omnibus Comprovincialibus, aut saltem majore eorum parte, consentiente quoque *Primate* Provinciæ, si sit.

A quibus eligendi Episcopi?

Quod hìc ostendit Gratianus, Episcopum ab omnibus Episcopis Comprovincialibus esse eligendum: quodque, si omnes præsentes adesse nequeant, scripto tamen, aliove modo consensum suum electioni factæ præstare debeant, conforme est Canonibus Nicænis; ut & quod in pluribus hìc a Gratiano relatis Decretis asseritur: *Quod si duo aut tres contradicant, prævaleat sententia plurimorum*.

Similiter quod de consensu Metropolitani, ejusque in hac electione auctoritate legitur, congruit quoque Canonibus Nicænis.

Quid agendum casu quo unicus Episcopus in provincia superfit?

Ad calcem *Canonis* 8. ita concludit: his auctoritatibus datur intelligi, quod Episcopi a suis Comprovincialibus debeant ordinari: sed quæritur, ait, si in Provincia plurimi Episcopi fuerint, & contigerit forte *unum* remanere Episcoporum, quid fieri debeat: ille quia solus est, ordinare non potest Episcopum: Comprovinciales enim non habet, cum

cum quibus Episcopum consecrare valeat.

Pro resolutione hujus casus subjicit Canonem 5. Sardicensem: „ Si forte „ unus tantum in Provincia remanserit „ Episcopus, ad consecrationem Epi„ scopi de vicina Provincia convocen„ tur „: de varia lectione & intellectu hujus Canonis vide *Tom. VII. pag.* 126. *Schol. in citatum Canonem Sardicensem*. De varia ejusdem Canonis lectione agunt quoque Correctores Romani, una ostendere conantes Canones Sardicenses latine editos fuisse; necnon eosdem ab Ecclesia Græca receptos.

DISTINCTIO LXVI.

De ordinatione Metropolitani.

HAc distinctione tractat Gratianus de electione Archiepiscoporum; contenditque, Archiepiscopum eligendum & ordinandum a suis Episcopis Comprovincialibus: producens in probationem fragmentum Decretalis sub nomine Aniceti Papæ.

Verum vel solum nomen *Archiepiscopi*, quod tempore Apostolorum, uti & tempore Aniceti Papæ, adhuc ignotum erat; quemadmodum etiam nomen Episcoporum *Comprovincialium*, qui nondum eo tempore erant determinati, manifeste evincunt, eam Decretalem esse suppositiam; uti & fabulosa esse, quæ Canone 2. hic narrantur de ordinatione S. Jacobi. Quapropter forma ordinationis Archiepiscopi per Comprovinciales, quæ postmodum invaluit, nullatenus dici potest exemplo Apostolorum inducta; uti falsarum harum Decretalium confictor, & hunc secutus Gratianus, insinuare voluerunt.

Adducta hic a Gratiano sunt supposititia.

DISTINCTIO LXVII.

A quibus Presbyteri sint ordinandi?

IN procemio hujus distinctionis hoc summarium ponit Gratianus: „ Presbyteri vero & Chorepiscopi ab *uno* „ Episcopo ordinari possunt „.

In hujus probationem adsert fragmentum falsæ Decretalis Anacleto Papæ suppositæ, in quo nihil de ordinatione *Chorepiscopi* legitur.

Refert autem *Canone* 2. ex Concilio Hispalensi: „ Episcopus Sacerdotibus & „ ministris solus honorem dare potest; so„ lus auferre non potest „.

Gratianus nullam hic auctoritatem adsert, quæ de *Chorepiscopis* loquitur; cum tamen insinuet in procemio, se velle etiam ostendere a quo *Chorepiscopi* sint ordinandi. Admodum verisimile est, Gratianum præ oculis habentem disciplinam sui temporis, Chorepiscopos præposuisse inter simplices Presbyteros; quantumvis primitus videatur, eos etiam charactere Episcopali fuisse insignitos.

DISTINCTIO LXVIII.

HAc distinctione sub initium ait: „ Quæritur de illis, qui ordinan„ tur ab his, quos non constat fuisse „ Episcopos, an iterum sint consecrandi, „ an non „?

Pro hujus quæstionis resolutione, prolatis duobus fragmentis sub nomine Gregorii I. & Gregorii III. ad calcem *Canonis* 2. quæstionem ita resolvit: „ Quod „ ergo consecratus, in eodem ordine „ iterum consecrari prohibetur, de eo „ intelligendum est, qui consecratus est „ ab illo, quem *certum* erat, conse„ crandi jus habere: qui autem ab illo „ consecratur, quem non constat jus „ consecrandi habuisse, iterum conse„ crandus est: quia si ille consecrandi „ jus non habuit; iste ex olei effusio„ ne nil consecrationis accepit: & quia „ in ipso ordine consecratus non erat, „ nunc quasi primum ad consecrationem „ veniens ab Episcopo Sacerdotalem „ benedictionem & consecrationem con„ sequitur. Si autem jus consecrandi „ habuit, in prima unctione consecutus „ est consecrationem: in secunda non „ reiteratur consecratio, sed sola unctio: „ sicut, de quo dubium est, an sit ba„ ptizatus, vel non, debet baptizari: „ qui si prius baptizatus non fuerat, „ consequitur gratiam baptismi, si autem baptizatus erat, nihil accepit in „ secunda unctione; nec pertinet hoc „ ad reiterationem baptismi, sed ad „ cautelam salutis „.

Quid agendum, ubi dubitatur de validitate factæ ordinationis?

Nihil

Nulla fit mentio conditionis adjiciendæ in reiteratione ordinationis.

Nihil hic dicitur de *conditione* in reiteranda ordinatione aut baptismo adhibenda, quæ verisimiliter tempore Gratiani nondum erat ubique in usu.

Addit Gratianus: „ Hoc & de Ecclesiis consecrandis similiter observandum est „. Citato Decreto sub nomine Concilii Nicæni: sed nihil simile in Concilio Nicæno legitur, & intuenti textum facile apparebit, illud non congruere disciplinæ istius ætatis: imo quod hic de iteranda consecratione ob *effusionem sanguinis* asseritur, nec hodie receptum est, sed sufficit hoc casu simplex reconciliatio; uti & in alio casu sequente in Canone expresso: quemadmodum notavi in *Jure Eccl. Tom. II. parte 2. sect. 2. tit. 1. cap. 5. pag. 492.* alias *tit. 16. cap. 4.*

Adducta a Gratiano de Chorepiscopis suppositia sunt.

Denique hac distinctione notare volens Gratianus differentias inter Episcopos & *Chorepiscopos*, citat hanc in rem Epistolas Leonis & Damasi Pontificum: & quidem hodie prior post Correctionem Romanam adscribitur Leoni I. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ; at in antiquis Codicibus Decreti legebatur simpliciter: *Leo Episcopus omnibus Episcopis:* ostenditque Paschasius Quenellus, post Jacobum Sirmundum & Joannem Morinum, hanc Epistolam nullatenus posse tribui S. Leoni I. neque ei adscriptam fuisse ante editam collectionem Isidori vulgo *Mercatoris*, in cujus collectione primum sub hujus Pontificis nomine comparuit.

Alteram Epistolam Damaso Papæ adscriptam suppositam esse passim agnoscunt eruditi. Cæterum quidquid sit de Chorepiscopis, eorumque a cæteris Episcopis differentia, hoc equidem nequaquam obscurum videtur, quin Gratianus crediderit, aut saltem supposuerit, Chorepiscopos fuisse simplices Presbyteros ab uno solo Episcopo ordinandos (*a*).

DISTINCTIO LXIX.

An Abbates tonsuram, & minores ordines conferre possint?

HUic distinctioni hoc summarium præfigitur: „ Tonsura Clerici de manu Abbatis suscipi potest, si eidem Abbati manus impositio ab Episcopo facta noscatur „.

In probationem hujus asserti adducit Gratianus Canonem 14. Synodi VII. Canon hic dividitur in tres partes. Parte priore redarguuntur illi, qui in *parvula* etiam ætate, tonsurâ Clericatus acceptâ; *sed nondum ab Episcopo manus impositione perceptâ, super ambonem irregulariter in collecta legebant*. Parte secundâ dicitur: *Lectoris autem manus impositionem est licentia Abbati in proprio Monasterio solummodo faciendi; si duntaxat eidem Abbati manus impositio facta noscatur ab Episcopo secundum morem præficiendorum Abbatum, dum constet illum esse Presbyterum.* Ita legitur in versione Anastasii Bibliothecarii, quam Gratianus secutus est. Cæterum de sensu hujus Canonis vide *Tom. VII. pag. 471.* Schol. in Canonem 14. Synodi VII.

DISTINCTIO LXX.

Clericus sine titulo Ecclesiastico ordinari non debet.

HUic distinctioni hoc summarium præmittit Gratianus: „ Ab Episcopis alterius civitatis Clericus ordinari non poterit, nec etiam a proprio *absolute* ordinandus est „.

In probationem secundi membri, de prohibita absolute ordinatione producit Canonem Chalcedonensem, quo cavetur: „ Neminem *absolute* ordinari Presbyterum, vel Diaconum, vel quemlibet in Ecclesiastica ordinatione constitutum, nisi manifeste in Ecclesia civitatis, sive possessionis, aut in Martyrio, aut in Monasterio, qui ordinatur, mereatur ordinationis publi-

(*a*) Dicendum tamen est quosdam exstitisse Chorepiscopos, qui fuerunt Episcopi; alioquin Canones, qui de illis agunt, conciliari non possent: sunt enim Canones, qui munera Episcopalia Chorepiscopis tribuunt, sicut sunt qui eadem illis negant. Sunt Canones, qui supponunt quosdam Chorepiscopos a tribus saltem Episcopis fuisse ordinatos; sunt vero qui alios ab uno Episcopo ordinandos esse præscribunt. Ut isti Canones concilientur, dicendum erit quosdam agere de Chorepiscopis, qui erant Episcopi; cæteri vero de Chorepiscopis, qui Presbyteratus ordine erant tantum insigniti, decernunt.

„ blicatæ vocabulum. Eos autem, qui „ *absolute* ordinantur, decrevit sancta „ Synodus, vacuam habere manus im„ positionem, & nullum tale factum „ valere ad injuriam ipsius, qui eum „ ordinavit „.

Notant hic in primis Correctores Romani pro his verbis, *Nisi manifeste*, in Græco legi, *nisi proprie in Ecclesia civitatis, vel pagi, aut Martyrio, aut Monasterio, qui ordinatur, pronuntietur.*

Monent & ibidem dicti Correctores: „ Quod in ordine Romano fiat men„ tio talis pronuntiationis Episcopi no„ mine per Archidiaconum factæ: *De* „ *titulo S. Stephani, eligimus Petrum* „ *ad lectorem ad eumdem titulum* „.

Ex his manifestum est, id unum per Concilium Chalcedonense fuisse Decretum, ut nullus ordinaretur *absolute*, id est sine titulo Ecclesiastico, sive designatione alicujus Ecclesiæ, cui adscriberetur, & in quo functiones sui ordinis obiret.

Origo tituli patrimonialis. Verum Gratianus pro verbis, *vel pagi*, legit, *sive possessionis*; ex qua erronea lectione, sive versione Glossographus conclusit, juxta hunc Canonem sufficere titulum profanum, sive patrimonialem; quem secuti sunt Canonistæ; ac tandem hic titulus patrimonialis invaluit, & per Synodum Tridentinam saltem dispensative admissus fuit, uti latius exposui in *Jure Eccles. Tom.II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 9. *cap.6. pag.*280.

DISTINCTIO LXXI.

Clericus ab alieno Episcopo sine dimissoriis non ordinandus. DE Clericis non ordinandis ab Episcopo alterius civitatis sine proprii Episcopi consensu agit hac distinctione Gratianus, neque sine litteris commendatitiis Clericum extra suam Ecclesiam ministrare posse.

In probationem prioris partis sui asserti plures Canones profert, ac signanter Canone 1. Decretum Synodi Sardicensis; circa quod notandum, quod inspectis verbis hujus Canonis, videatur duntaxat loqui de non transferendo Ministro alterius Ecclesiæ sine assensu proprii Episcopi: licet Gratus Primas Africæ, qui Concilio Sardicensi interfuit, testatus sit, Patres hujus Concilii hoc quoque intellexisse de *Laico* alterius Ecclesiæ, atque ita Canonem hunc sensim fuisse acceptum, etiam in Africa, & etiamnum hodie hic & ubique sic observari.

In probationem secundæ partis sui asserti producit Gratianus *Canone* 7. Canonem 13. Chalcedonensem, & *Canone* 9. Canonem 7. Antiochenum, de quibus videri potest *Tom.VI. & VII. Schol.* in præfatos Canones, ubi ostendi illos a Gratiano corrupte referri. Clericus extra suam Ecclesiam sine commendatitiis ministrare non potest.

Cæterum quid de hoc pristina disciplina obtinuerit, & quæ hodie signanter jure Decretalium, & ex dispositione Concilii Tridentini observanda sint, deduximus in *Jure Eccles. Tom.II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 5. *cap.*9. *pag.*134.

DISTINCTIO LXXII.

GRatianus hac distinctione probare intendit, quod Episcopus dimissorias litteras tribuere non debet nisi rogatus, uti monet in proœmio. De litteris dimissoriis, sive exeat.

In probationem hujus asserti profert Canone 1. sub nomine Leonis Papæ: „ Episcopus subjecto sibi Sacerdoti, vel „ alii Clerico, nisi ab ipso postulatus, „ dimissorias non faciat „.

Hic non agi de litteris dimissorialibus, prout hodie sumuntur, sed potius de litteris, quæ Clericis dantur, ut a sua Diœcesi ad aliam transeant, sive exeant, quæ hodie vocantur, *exeat*; nequaquam obscurum est ex verbis, quæ immediate subjiciuntur: „ Ne ovis „ quasi perdita aut errans inveniatur „.

Porro adducta *Canone* 2. id unum probant, nullum ab alieno Episcopo esse ordinandum sine consensu proprii Episcopi.

DISTINCTIO LXXIII.

HAc distinctione Gratianus profert formulas dimissoriarum litterarum, quasi a Nicæna Synodo præformatas, & ab Attico Episcopo Constantinopolitano editas. De formula dimissoriarum litterarum suppositia.

Ve-

Verum nec in Synodo Nicæna similem formulam editam legimus, neque ab Episcopo Constantinopolitano ullibi præscripta habetur.

Quâ formâ hæ litteræ concipi soleant, nec non quæ circa eas sint merito notanda & observanda, notavi in *Jure Eccles. Tom. II. parte 2. sect. 1. tit. 9. cap. 3. pag. 261.*

DISTINCTIO LXXIV.

An invitus possit ordinari?

QUærit Gratianus hâc distinctione „ de his, qui ab Episcopis promoveri contemnunt, an inviti sint „ sublimandi, an non „.

Auctoritates in speciem contrarias recte conciliat Gratianus.

Prolatis quibusdam in speciem contrariis, scilicet S. Gregorii & Concilii Carthaginensis, hanc conciliandi rationem subjungit: „ Verum illud Gregorii de his intelligendum est, qui *non causâ necessitatis*; sed *causâ ingratitudinis* callide ab Episcopis suis promoveri quæruntur: illud autem Carthaginensis Concilii de his intelligitur, qui nolunt obtemperare Episcopis suis *propter necessitatem* Ecclesiæ volentibus eos ad altiora promovere „.

Et revera in Epistolis S. Gregorii, e quibus fragmenta apud Gratianum desumpta sunt, agitur de quodam Honorato, quem specie honoris in Presbyterum ordinare volebat, ut eum officio Archidiaconi privaret; quemadmodum id non semel factum legitur: de quo videri possunt Janus a Costa in commentario ad *cap. 2. ii de Judiciis*, & ab eo citati.

Nullus in ordine superiori positus potest obire functionem inferioris.

Iterum hìc notari potest etiam ævo S. Gregorii fixum fuisse, ut nullus in ordine superiore, puta Presbyter, obiret functiones ordinis inferioris, puta Diaconi: atque idcirco per promotionem ad superiorem ordinem Diaconus & Archidiaconus officio Diaconi & Archidiaconi censeretur privatus. Quod & probant Epistolæ S. Gregorii hìc citatæ, & notat P. Gussant ad Epistolam 19. *lib.* 2. *S. Gregorii*.

DISTINCTIO LXXV.

Quo tempore ordines conferendi?

PErgit Gratianus hâc distinctione tempus, quo ordinatio facienda sit, inquirere. Hanc in rem *Canone* 1. recitat fragmentum pseudo-Epistolæ secundæ S. Anacleti, quo ordinationes Episcoporum auctoritate Apostolicâ, *Dominicâ die horâ tertiâ* (id est hodiernâ nonâ matutinâ) fieri præcipiuntur.

Ordinatio Episcoporum die Dominicâ fieri potest.

Licet hæc Epistola eruditis passim hodie habeatur suppositiția, & ex putridis Isidori mercibus, admodum tamen verisimile est, huic apocrypho fragmento, Gratiani Decreto inserto, adscribendum esse, quod etiamnum hodie ordinatio Episcoporum *omni* die Dominicâ fieri queat; cum Presbyterorum, Diaconorum, & Subdiaconorum certis temporibus sit alligata.

Intra tres menses fieri debet.

Post relatam hanc Decretalem citat Canonem 25. Chalcedonensem, quo ordinatio Episcoporum facienda intra tres menses præcipitur, uti & in Tridentino statutum est; hâc tamen differentiâ, quod hodie tres illi menses incipiant tantum currere a tempore obtentæ confirmationis Pontificiæ: olim vero a die vacationis. Occasionem inductæ hujus differentiæ notavi *Tom. VII. Schol.* in dictum Canonem Chalcedonensem, *pag.* 97. hujusce editionis.

Tempore S. Leonis etiam Presbyterorum & Diaconorum ordinatio die Dominicâ peragi poterat.

Deinde *Canone* 4. adducit fragmentum Epistolæ S. Leonis I. ad Dioscorum Alexandrinum Episcopum, in qua scribit S. Leo: „ Quod a Patribus nostris propensiore curâ novimus esse servatum, a vobis, inquit, quoque volumus custodiri, ut non passim diebus omnibus sacerdotalis vel Levitica ordinatio celebretur, sed post diem Sabbati ejus noctis, quæ succedit in prima Sabbati exordia (addit Gratianus, *consecrandi*, contra fidem originalis) deligantur, in quibus, his, qui consecrandi sunt, jejunis, & a jejunantibus sacra benedictio conferatur „.

Ex hac Epistola S. Leonis patet, quod non tantum Episcoporum, sed &

Sacerdotum, & Levitarum sive Diaconorum consecratio tempore S. Leonis, perageretur die *Dominico*, sive *nocte ipsius Sabbati praecedentis*: Hanc autem ad diem Dominicam pertinere asserebat S. Leo verbis subsequentibus:
„ Quod ejusdem observantiae erit, si
„ *mane* ipso Dominico die, continua-
„ to jejunio Sabbati, celebretur, a quo
„ tempore praecedentis noctis initia non
„ recedunt: quam (male Gratianus,
„ *quod*) ad diem Resurrectionis, sicut
„ etiam in Pascha Domini declaratur,
„ pertinere non dubium est „.

Itaque S. Leo ostendit, noctem Sabbati pertinere ad diem Dominicum, ideoque ordinationem tunc factam censeri factam die Dominico, quod latius demonstrat Paschasius Quenellus in notis ad hanc Leonis Epistolam, quae est *undecima* in ejus editione: unaque demonstrat quomodo paulatim ordinationes a nocte ipsius Sabbati devolutae sint ad tempus antemeridianum ipsius Sabbati.

Ulterius multis ostendit Quenellus, Leonem hic nequaquam loqui de Sabbato sancto, sive vigilia Paschatis, sed generaliter de omni Dominica (quam diem resurrectionis olim vocatam esse notat): atque in omni die Dominica eâ aetate, non tantum Episcoporum, sed & Presbyterorum, & Diaconorum ordinationes peragi potuisse; arguitque crassi erroris eos, qui existimarunt, Leonem hic de die Paschatis egisse; atque propterea huic Epistolae apposuerunt titulum, quo innuebatur ordinationem *Sabbato sancto* fuisse peragendam: cum admodum verisimile sit, *illo Sabbato* ob solemnem baptismum & catechismum Catechumenorum primitus ordinationes factas non fuisse: sed forsan posterioribus temporibus ex malo intellectu hujus Epistolae invaluisse; cum neque apud Gelasium, aliosque mediae aetatis scriptores inter tempora ordinationis referatur hoc Sabbatum.

Tempora ordinationum per Recitat praeterea Gratianus *Canone* 7. Decretum Gelasii I. ex Epistola ad Episcopos per Lucaniam, quo determinantur tempora sacrarum ordinationum, quae etiamnum hodie servantur, excepto *Sabbato sancto*, cujus in hoc Decreto nulla fit mentio: in quo Decreto hoc etiam notari potest, nihil statui de ordinatione *Subdiaconorum*, quae multis seculis nullis temporibus fuit adstricta, uti constat etiam ex ordine Romano, cujus fragmentum retulit Gratianus in *Canone* 6.

Gelasium determinata. Denique observandum, quod Gelasius velit ordinationes Sabbati jejunio circa vesperam celebrandas, quod cum Epistola Leonis coincidit; ipsumque insinuat pristinam disciplinam celebrandi ordinationes die Dominico aut *nocte*, seu sub vesperam Sabbati, quae ad diem Dominicam refertur.

Distinctio LXXVI.

Cum in Decreto Gelasii praecedenti distinctione de jejunio quatuor temporum mentio facta esset, occasionem cepit Gratianus tractandi hâc distinctione, *Quibus temporibus jejunia celebranda sint*.

De jejunio quatuor temporum. Sub initium distinctionis ait, quod Calixtus Papa scribens Benedicto Episcopo haec tempora determinet. Verum scitur, hanc Epistolam falso Calixto Papae attribui, imo quod in ea mentio fiat jejunii per quatuor tempora, falsitatem ejus evincit: quia sat expeditum est, aetate hujus Pontificis, haec quatuor temporum jejunia nondum fuisse determinata.

Ex his autem hâc distinctione relatis, & per Correctores Romanos observatis sufficienter constat; non eamdem semper fuisse circa haec jejuniorum tempora disciplinam; tandem tamen circa seculum undecimum sub Urbano II. receptam & stabilitam fuisse modernam disciplinam; cui indubie haec falsa Decretalis occasionem & firmitatem praebuit.

Distinctio LXXVII.

Absolutâ distinctione septuagesimâ sextâ, in principio hujus septuagesi-

gesimæ septimæ hanc ex priore format conclusionem : „ His temporibus secundum Anacletum, Zepherinum, „ Gelasium, & Pelagium, Episcopi, „ Presbyteri, & Diaconi sunt ordinandi „.

Verum hic rursus fallitur Gratianus; nullum enim genuinum reperitur Anacleti, aut Zepherini Decretum, quo ordinationes illæ hisce temporibus alligentur; imo nec ullum antiquius præcitato Decreto Gelasii facile ostendetur.

De interstitiis servandis inter singulos ordines.

In hac dein distinctione agit de temporibus, quibus in singulis ordinibus hærendum sit. Tempora illa, quæ hic ex Decretis Pontificum, notanter Zosimi Papæ *Canone* 2. & Siricii *Canone* 3. determinantur, quibus in singulis ordinibus sit hærendum, priusquam ad altiorem ascenderetur, hodie dici solent *interstitia*, de quibus egi in *Jure Eccl. Tom.II. parte 2. sect.1. tit.9. cap. 5. pag. 276.* & una notavi hæc tempora, sive interstitia etiam inter minores ordines primitus fuisse servanda; quod & evincunt Decreta hic relata. Ad hæc ostensum est, & etiam hic adducta Decreta probant, illa interstitia requisita fuisse ad probationem, quæ haberi poterat ex modo & diligentia, quibus in obeundis ordinum illorum functionibus se gessissent.

Scopus interstitiorum.

Notandum hic referri a Gratiano *Canone* 1. Decretum sub nomine Caii Papæ ex supposititia Decretali, quod Canonistis & Theologis occasionem dedit existimandi, quod inferiores ordines deberent præmitti superioribus, ut horum haberetur integritas, uti observatum est in supplemento ad *Jus Eccles. Tom. II. parte 2. sect. 1. tit. 9. cap. 5. pag. 276.*

DISTINCTIO LXXVIII.

De ætate in Presbytero requisita.

HAc distinctione quærit Gratianus, quæ ætas requiratur in ordinatione Presbyteri: proferque eam in rem *Canone* 1. Decretum sub nomine Bonifacii 1. monent autem Correctores Romani : „ Cæteri Collectores citant „ ex Decretis Fabiani : exstat apud „ Martinum Bracarensem Episcopum „ in Capitul. Græc. Synodi cap. 20. „ ex Neocæsariensi cap. 11. „ Et revera ea, quæ hic referuntur a Gratiano, sunt verba Canonis Neocæsariensis, prout hic Canon exstat apud Martinum Bracarensem.

Pristina disciplina annos 30. requirebat.

Id non advertens Gratianus, eumdem Canonem sub nomine hujus Synodi retulit rursus *Canone* 4. in quo nominatim sic statuitur: „ Presbyter „ ante 30. annorum ætatem non ordinetur : quamvis sit probabilis vitæ; sed observet usque ad præfinitum tempus: Dominus enim noster „ Jesus Christus *trigesimo* anno baptizatus est, & tunc prædicavit „.

Hanc ætatem etiam Justinianus in suis Novellis præscripsit, ut patet ex fragmento ex dictis Novellis hic *Canone* 2. per Gratianum relato.

Hanc ætatem etiam seculo XI. præcepit servari Concilium Rothomagense habitum anno 1074. statuens Canone 6. *Nullus ordinetur Presbyter ante* 30. *annos*; sed additâ hâc modificatione: *Nisi summâ necessitate*.

Quomodo ab hac disciplina ad hodiernam recessum est.

Cum vero arbitrio Episcoporum judicandum permitteretur, quando vel quæ esset *summa necessitas*, sensim ab hac disciplina prætextu *summæ necessitatis* recedi cœpit: quod & sufficienter indicat ipse Gratianus ad calcem *Canonis* 4. hæc subjiciens: *Hoc regulare est* ..... sed *Ecclesia necessitate exigente, nonnullos ante* 30. *annos ordinare consuevit*.

Imo etiam tempore Gratiani pene generaliter invaluerat hodierna disciplina, nimirum ut in Presbyterum ordinari posset quis anno vigesimo quinto suæ ætatis, quod primitus tantum fuerat indultum, dum *summa Ecclesiæ necessitas* exigeret.

Hic videmus verissimum esse, dispensandi auctoritatem in Canone aut lege, licet certis circumstantiis circumscriptam exprimere, esse legis aut Canonis antiquationi viam sternere.

Distinctio LXXIX.

De inthronizatione sive electione Romani Pontificis.

GRatianus nullâ habitâ connexionis aut ordinis ratione, revertitur ad inthronizationem Pontificis, atque hâc distinctione ostendere vult: „ Quod Apostolicus non nisi a Cardinalibus & religiosis Clericis sit inthronizandus „.

Et *Canone* 1. sub nomine Nicolai Papæ II. refertur: „ Si quis Apostolicæ Sedi sine concordi & Canonica electione Cardinalium ejusdem Ecclesiæ, ac deinde sequentium Clericorum religiosorum inthronizatur; non Papa vel Apostolicus, sed Apostaticus habeatur „.

Quinam ad illam olim concurrebant.

Ex hoc Decreto per Gratianum hìc relato hoc habetur, quod tempore Nicolai II. ad electionem Romani Pontificis concurrerent etiam Clerici non Cardinales: item quod eo tempore Clerici Ecclesiæ Romanæ, id est Ecclesiæ Lateranensis & Cathedralis dicerentur *Cardinales*, uti & hìc notat Ludovicus d'Hericourt.

In antiquis Gratiani editionibus non dicitur quis fuerit *Nicolaus* hujus Decreti auctor: in correctis habetur hìc titulus: *Unde Nicolaus Papa II. ait in Epistola, quâ Synodum a se Romæ habitam refert cap.* 1.

Habetur quidem sub nomine Nicolai secundi *tom.* 9. *Concil. General. col.* 1103. Decretum de electione Romani Pontificis, sed huic in multis dissimile, de quo supra *distinctione* 23. Verum post hoc Decretum subjiciuntur tamquam ejusdem Concilii Canones 13. quorum primus exhibet compendium hujus Decreti, quod & Correctores Romani retulerunt ad calcem hujus Canonis apud Gratianum; qui Canon non omnino dissimilis est Canoni per Gratianum relato, quamvis nonnulla ille omittat, ut patebit ex lectione utriusque: & quidem in Decreto, prout a Gratiano hìc refertur, indicatur, quod in electione Romani Episcopi intervenire debeant indifferenter Cardinales; prout autem refertur hìc per Correctores Romanos, ad vocem, *Cardinalium*, additur, *Episcoporum*, quâ voculâ significatur, quasi soli Cardinales *Episcopi*, tamquam Episcopi Provinciales ad electionem Episcopi Romani tamquam Metropolitani vocandi essent.

At inter Decreta Nicolai I. a Joanne Cochlæo ex Gratiani volumine in unum collecta, & in 20. titulos dispertita refertur hoc Decretum *tit.* 4. *num.* 2. idque nonnihil extensius; ut proinde dubium non sit, quin Cochlæus illud Nicolai *primi* esse crediderit, sed falso.

In hac electione præcipuas partes habebat Clerici Cardinales.

Quamvis ex hoc Decreto habeatur, quod eo tempore in electione Romani Pontificis occurrerent Clerici etiam non Cardinales; tamen & illud habetur, quod tunc temporis in hac electione præcipuas partes haberent *Clerici Cardinales*, uti supra ad *distinctionem* 23. notavimus. Præterea ibidem notatum fuit, novam formam electionis Romani Pontificis præscriptam fuisse per Nicolaum II. ad præveniendum schisma; idque occasione Episcopi Veletrensis, qui citra electionem Cardinalium & Clericorum in Sedem Apostolicam sub nomine *Benedicti* fuerat intrusus, & postea auctoritate Regis Henrici expulsus, uti ibidem latius exposuimus; ad quem etiam referenda quæ hìc a Gratiano citantur *Canone* 9.

Quis in Romanum Pontificem eligi possit.

Referuntur deinde nonnulla Decreta sub nomine Stephani III. quorum primo statuitur: „ Ut in Apostolatus culmen unus de Cardinalibus Presbyteris, aut Diaconis consecraretur „. Simile est alterum Decretum relatum *Canone* 5. quod utrumque exstat apud Labb. *tom.* 6. *Concil. General. col.* 1722. & sequentibus ex Synodo Romana Stephani IV. editâ a Luca Holstenio.

Tum subjiciuntur *col.* 1724. „ Sequentia duo capitula statutorum hujus Concilii, quæ refert Anastasius Bibliothecarius in vita ejusdem Stephani Papæ IV. „ His autem capitulis interpositis additur: „ Stephano PP. alia duo capitula adscribit Gratianus

„ nus; quorum prius ex Anastasii Pon-„ tificali desumptum; alterum vero alicui „ ex successoribus potius tribuendum „ videtur „.

Prius exstat hâc distinctione Canone 4. quo decernitur, ut „ nullus unquam Laicorum, neque ex alio ordine „ præsumat, nisi per distinctos gradus „ ascendens, Diaconus aut Presbyter „ Cardinalis factus fuerit, ad sacri Pontificatus honorem promoveri „.

Licet ex dictis sat appareat, Decreta hæc non esse extra omnem falsi suspicionem; imo quod legitur apud Gratianum Canone 3. tamquam ex Concilio Stephani Papæ III. „ Oportebat „ ut hæc sacrosancta Domina nostra „ Romana Ecclesia (juxta quod a beato Petro, & ejus successoribus institutum est) rite ordinaretur: & in „ Apostolatus culmen unus de Cardinalibus Presbyteris, aut Diaconis ordinaretur „: etsi manifestam suppositionem evincat, hoc equidem his Decretis cavetur, ut Pontifex eligatur per Clerum, & ex Clero ipsius Romanæ Ecclesiæ, prout & in aliis Ecclesiis fieri solebat: qui Clerus tum temporis *Cardinalium* nomine significabatur, uti latius deduxi in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 22. *cap.* 1. *pag.* 359.

Quod autem in fine Gratianus retulit ex Anacleti Epistola 2. ad Episcopos Italiæ: „ Electionem summorum Sacerdotum sibi Dominus „ reservavit, licet electionem eorum „ bonis Sacerdotibus & spiritualibus „ populis concessisset „ non sapit pristinam & Apostolicam disciplinam; sed supposititias merces Isidori, quibus hæc Epistola ab eruditis adscribitur.

De edicto Honorii Imperatoris pro extinctione schismatis in Ecclesia Romana.

Quod vero *Canone* 8. refertur sub nomine Honorii Augusti ad Bonifacium Papam, de casu quo duo concertantium temeritate electi fuerint in Romanum Pontificem, quis eorum alteri præferendus sit, latius exponitur ad distinctionem nonagesimam septimam.

Distinctio LXXX.

Quibus in locis prælati sint instituendi?

Ulterius prosequens Gratianus materiam ordinationum, inquirit hâc distinctione, in quibus locis sint præficiendi Prælati Ecclesiæ. Adstruit autem sub initium distinctionis, quod non in vicis aut castellis, sed in civitatibus duntaxat Episcopi sint ordinandi (*a*); quod & sub finem distinctionis confirmat ex S. Leone, & Canone Laodiceno 57. in quo per visitatores verisimiliter intelliguntur Chorepiscopi; quibus hodie correspondent Archipresbyteri, seu Decani rurales.

Quod autem initio distinctionis *Canone* 1. & 2. sub nomine Lucii & Clementis Papæ dicitur: „ post Christi adventum ab Apostolis in illis „ civitatibus, in quibus olim apud „ Ethnicos primi Flamines eorum, atque „ primi legis Doctores erant, Episcoporum Primates vel Patriarchas ordinatos „ fuisse, ad quos Episcoporum negotia (salvâ in omnibus Apostolicâ „ auctoritate) & majores causæ post „ Apostolicam Sedem sunt reservatæ „: desumptum est ex apocryphis Decretalibus veterum Pontificum, quorum ætate necdum noverat Ecclesia nomina *Primatum* aut *Patriarcharum* in ministris suis; atque manum pseudo-Isidori manifeste præferunt. Interim auctoritate harum falsarum Decretalium tandem circa seculum X. & XI. jus instituendi novas Metropoles, nec non Ecclesias primatiales cum auctoritate supra Metropolitanos Pontifices sibi asseruisse ostendimus *Tom. I. Juris Ecclesiastici part.* 1. *tit.* 19. *cap.* 2. *pag.* 295. alias *in supplemento tit.* 19. *cap.* 1. *num.* 11.

Ex falsis Decretalibus potestatē instituendi Primates, Patriarchas, &c. sibi asseruerunt.

Di-

(*a*) De locis, in quibus IV. seculo erigebantur Episcopatus docte disseruit D. Van Espen *Tom. VII. Schol. in Canonem 6. Sardicensem pag.* 229. ubi etiam observat eruditus Canonista, quod Episcopatuum institutio olim penes Synodos Provinciales extiterit.

DISTINCTIO. LXXXI.

IN procemio hujus distinctionis ait Gratianus: „ Hæc de ordinandis & „ ordinatoribus, atque de singulorum „ graduum distinctionibus & officiis di- „ xisse nos sufficiat: verum quia aliquan- „ tulum diffusius in his immorati sumus, „ quædam præcedentibus cohærentia „ sub epilogo ad memoriam subjicia- „ mus „.

Ordinandus in Episcopum, aut Pastorem Ecclesiæ, debet fuisse sine crimine.

Et hâc quidem distinctione rursus ostendit, quod ordinandus in Episcopum debeat juxta Apostolum esse *sine crimine: ad Tit. cap.* 1. *vers.*7. „ Quod, „ ait, non solum de Episcopis; sed „ etiam de quolibet electo ad aliquam „ præposituram Ecclesiæ oportet in- „ telligi „.

Tum profert *Canone* 1. locum sancti Augustini ex *Tractatu* 41. in Joannem: „ Apostolus Paulus quando ele- „ git ordinandos vel Presbyteros vel „ Diaconos, & quicumque ordinandus „ est ad præposituram Ecclesiæ, non „ ait, *si quis sine peccato est*: hoc e- „ nim si diceret, omnis homo repro- „ baretur, nullus ordinaretur; sed ait, „ *si quis sine crimine est*, sicut est ho- „ micidium, adulterium, aliqua im- „ munditia fornicationis, furtum, fra- „ us, sacrilegium, & cætera hujus- „ modi „.

Hic subjungit Gratianus: „ Quoli- „ bet itaque horum implicatus ordina- „ ri non debet, vel si jam ordinatus, „ ante tempus, vel post tempus suæ „ ordinationis aliquid eorum admisisse „ convincitur, suscepti gradus officio „ privabitur „. Hæc ibidem multis auctoritatibus adstruere conatur; &

Hujus disciplinæ ratio.

Canone 2. sub nomine Symmachi Papæ redditur ratio hujus disciplinæ: „ Nemo recte monitoris personam su- „ scipit, nisi qui actibus suis errata „ condemnat, & amorem innocentiæ „ conversatione demonstrat „.

Post hæc profert Gratianus Canonem 9. & 10. Nicænum, in quibus inter alia notandum est, Patres Nicænos exclusisse lapsos in crimen post ordinationem in perpetuum, & exclusisse a functionibus ordinum, etiam post actam pœnitentiam. Quod & probant auctoritates hic a Gratiano adductæ, nullâ in his inter *publica* & *occulta* crimina occurrente distinctione; quam enim contra pristinam disciplinam impendisse ad distinctionem 50. notavi. Videri etiam potest *Jus Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.*1. *tit.*6. *cap.*2. *pag.* 145.

Insuper inter auctoritates a Gratiano relatas occurrunt plures, quæ agunt de retrudendis hujusmodi Clericis in Monasterium ad agendam pœnitentiam, de qua retrusione egi in *Jure Eccles. Tom. IV. parte* 3. *tit.* 11. *cap.* 1. *pag.* 377. *&* *cap.* 2. *pag.* 389. hujusce editionis.

A vitio incontinentiæ præcipue debent esse immunes Clerici.

Occasione criminis *fornicationis*, a quo singulariter Clerici immunes esse debent, adfert hic Canones & sententias Patrum, quibus familiaris conversatio & contubernium Clericorum cum mulieribus interdicitur, prolato inter alia *Canone* 25. ex S. Gregorio *lib.* 7. *Epist.* 39. hoc fragmento: „ Le- „ gitur, quod beatus Augustinus, nec „ cum sorore habitare consenserit di- „ cens: *Quæ cum sorore mea sunt,* „ *sorores meæ non sunt*. Docti ergo vi- „ ri cautela, magna nobis debet esse „ instructio „. De vetito hoc Clericorum cum mulieribus contubernio, quid habeat moderna Ecclesiæ notanter Belgicæ disciplina, exposui. in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 2. *cap.* 3. *pag.* 14. (*a*).

DISTINCTIO LXXXII.

Pauperum curam habere debet Episcopus.

SUb initium hujus distinctionis dicit Gratianus: „ Generaliter etiam „ pauperibus, & iis, qui suis manibus „ laborare non possunt, Episcopus ne- „ cessaria provideat „. Quantumvis „ hoc

(*a*) Quid vero olim in Ecclesia de Contubernio Clericorum cum mulieribus IV. seculo statuerit Ecclesia, a doctissimo Van-Espen suprà expositum fuit *Tom. VI. Schol. in primum & tertium Canonem Nicænum*; *pag.* 408. *usque ad* 412. Quid vero observatum fit XIII. seculo inferius docet hoc *Tom. VIII. in observat. in Canones Concilii Lateranensis IV. observ. in cap.* 9. *de cohabitatione Clericorum & Mulierum*.

hoc Gratiani assertum sit verissimum, & ab Apostolis & Patribus probatum, & continuo inculcatum, nihil tamen in probationem hujus afferti hâc distinctione profertur nisi unicus Canon Synodi Aurelianensis I. reliqua pertinent ad adstruendam Sacerdotum in nova lege continentiam, & quæ pœnitentia Sacerdoti sit imponenda, qui de fornicatione convictus fuerit, idque ex pœnitentiali Theodori, qui, teste Antonio Augustino, primus videtur inter Latinos de *pœnitentiis* singulorum peccatorum scripsisse, idque seculo VII. Pœnitentiale hoc Theodori decimo septimo seculo evulgavit Jacobus Petitus, atque eruditis notis illustravit, adjunctis plurimis antiquitatis monumentis ad eamdem materiam spectantibus: de hoc, aliisque antiquis libris pœnitentialibus in particulari tractatu ad calcem epitomes Canonum discurrit Antonius Augustinus, ibidemque monet, etiam hodie usum & notitiam horum librorum admodum utilem esse confessariis, ut pro qualitate criminum pœnitentias & remedia peccatorum imponere queant, uti & notavi in *Jure Eccles. Tom.II. parte* 2. *sect.*1. *tit. 6. cap.* 3. 4. & 5. *pag.* 152. *usque ad* 169. alias 3. & 4. & in supplemento *ad tit. 6.* partis secundæ *cap.* 4.

De pœnitentia Sacerdoti ob fornicationem imponenda.

Utilitas librorum pœnitentialis.

Distinctio LXXXIII.

Episcopus a consortio alienorum criminum etiam immunis esse debet.

GRatianus quasi iterato inculcare volens, quod Episcopum oporteat esse *sine crimine* dicit hâc distinctione: „ Providendum quoque esse, „ ne is qui ad ordinandum eligitur, „ etsi a proprio vitio videatur alienus, „ consentiendo alienis inquinetur „. Nam, ut ait *Canone* 3. „ Nec caret „ scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare „.

Ne autem ob hujusmodi vitium contemnatur prædicatio Pastoris, monet in fine Gratianus: „ Quamquam Sacerdotem tam a suis quam ab alienis criminibus oporteat esse immunem; tamen si aliorsum sese habuerit, non ideo verba suæ prædicationis debent contemni. Sicut enim Hieronymus ait: ut lixivium per cinerem humidum fluens lavat & non lavatur; ita bona doctrina per malum doctorem animas credentium lavat a sordibus peccatorum „.

Distinctio LXXXIV.

Episcopus debet esse defensor pauperum, & oppressorum.

GRatianus distinctione octuagesimâ secundâ monuerat, Episcopum debere esse liberalem in pauperes, quod latius prosequi volens huic distinctioni hoc summarium præfigit: „ Sollicitum „ quoque & vigilantem oportet esse „ Episcopum circa defensionem *paupe„ rum*, relevationem *oppressorum*, tui„ tionem *Monasteriorum*: quod si fa„ cere neglexerit, aspere corripiendus „ est „. Hanc distinctionem in quatuor partes dividit. In prima probat Episcopum debere esse sollicitum ac vigilantem circa defensionem *pauperum*, relevationem *oppressorum*, & tuitionem *Monasteriorum*, prolatis *Canone* 1. & 2. in hanc rem duabus sententiis S. Gregorii, quæ in novissima operum editione reperiuntur in *Epist.* 36. & 37. *lib.* 13. quæ merito legentur, & serio attendentur per Episcopos & Ecclesiarum Prælatos, ac Pastores; atque ex illis intelligent, quam grave existimaverit S. Gregorius, quod Episcopi in his sint desidiosi.

De continentia quorumlibet altari servientium.

Secundâ parte monet: „ Quod de „ munditia castitatis Sacerdotibus im„ peratur, hoc etiam de quibuslibet al„ tari servientibus intelligendum esse „: prolatis *Canone* 2. ex secunda Synodo Carthaginensi, & *Canone* 3. ex Synodo quinta Carthaginensi, qui Canones occurrunt in Codice Ecclesiæ Africanæ *Canone* 3. & 25. ex quibus colligitur in Africa circa continentiam Clericorum variam fuisse, pro varietate temporis, disciplinam; atque idcirco de hac materia plures Canones editos fuisse (*a*).

(*a*) Consule quid D.Van-Espen *Tom.VII.* docuerit *Scholiis in Can.* 3. & 25. *Codicis Ecclesiæ Africanæ, pag.* 192. & 214. *hujusce editionis.*

De bigamia vetita omnibus Clericis. Tertiâ parte distinctionis ait Gratianus: „ Similiter quod monogamus „ Episcopus esse jubetur, etiam ad „ reliquos ordines Ecclesiasticos derivari oportet, citato unico fragmen„ to ex Epistola Siricii Papæ ad Himerium cap. 11. „

Unde nomen Presbyteri. Parte quartâ ait: „ Presbyterorum „ vero nomen, quamquam a *senectute* „ fit sumptum, magis tamen *maturitatem* indicat *sapientiæ*, quam canitiem corporis „: citat hic verba ex pseudo-Epistola 2. Anacleti, quæ non Anacleti, sed Isidori Hispalensis verba esse notat Labbæus in nota marginali huic Epistolæ apposita, *tom.* 1. *Concil. General.* unde rursus habemus, confictorem harum Decretalium plura ex SS. Patrum scriptis desumpsisse, ut suis confictis mercibus fucum pristinæ antiquitatis obduceret.

Distinctio LXXXV.

Ordinari non debet in Episcopum, qui in pauperes non est misericors. GRatianus volens compendiose referre qualitates in Episcopo per Apostolum requisitas, hâc distinctione rursus asserit, quod *hospitalitas* usque adeo Episcopis sit necessaria, ut si ab ea inveniantur alieni, jure prohibeantur ordinari: profert unicum sat prolixum fragmentum ex *lib.* 12. S. Gregorii *Epist.* 6. in qua circa varia puncta scribit Joanni Episcopo, inter quæ id unum occurrit hanc materiam spectans, scilicet, ut de quodam Archidiacono electo in Episcopum Anconitanæ Ecclesiæ, quem dicebant ita *tenacem existere, ut in domum ejus amicus ad charitatem numquam introïat*, inquirat: „ Si ita se veritas habeat, & u„ trum ex necessitate, an ex tenacia „ talis sit „. Notum est, hanc qualitatem coincidere cum liberalitate in pauperes, atque hospitalitatem juxta Apostolum esse annumerandam operibus misericordiæ; atque ita id unum hic post Apostolum asserere voluit Gratianus, ordinandum Episcopum oportere esse misericordem in pauperes, *hospitalem*, *benignum*. Epist. ad Tit. *cap.* 1. *vers.* 8.

Distinctio LXXXVI.

HAc distinctione probare vult Gratianus: „ Doctorem Episcopum „ oportere esse, ne inferiorum culpæ „ in eum refundantur, qui docendi of„ ficium accepit, quod exequi nescit „ vel negligit „: uti loquitur in procemio distinctionis. Episcopum oportet esse doctorem, sive aptum alios instruere.

Hanc distinctionem dividit in octo partes, quarum prima asserit, Doctorem Episcopum esse oportere, ne inferiorum culpæ in eum refundantur, prolatâ notandâ hâc S. Leonis sententiâ: „ Inferiorum culpæ ordinum ad „ nullos magis referendæ sunt, quam „ ad desides, negligentesque rectores, „ qui multam sæpe nutriunt pestilen„ tiam, dum austeriorem (in Episto„ la S. Leonis, *necessariam*) dissimu„ lant adhibere medicinam „. Attendendum etiam ejusdem Pontificis monitum relatum *Canone* 2. „ Odio ha„ beantur peccata, non homines: cor„ ripiantur tumidi; tolerentur infirmi: „ & quod in peccatis severius castiga„ ri necesse est, non sævientis plecta„ tur animo, sed medentis „. Quomodo Episcopus subditorum vitia redarguere debeat.

„ Si autem in corripiendo quis mo„ dum excesserit, non a subditis, sed „ a Domino veniam petat Prælatus „: uti in secunda parte monet Gratianus, prolato loco S. Augustini: „ Quando „ necessitas disciplinæ in moribus coër„ cendis dicere vos verba dura compel„ lit, si etiam ipsi modum vos exces„ sisse sentitis, non a vobis exigitur, „ ut ab iis veniam postuletis, ne a„ pud eos, quos oportet esse subditos, „ dum nimia servatur humilitas, re„ gendi frangatur auctoritas; sed ta„ men petenda est venia ab omnium „ Domino, qui novit etiam eos, quos „ plus justo forte corripitis, quantâ be„ nevolentiâ diligatis „. *Regula sancti Augustini cap.* 9.

Episcopus debet in sacris litteris præcipue esse versatus. Tertiâ hujus distinctionis parte dicit Gratianus: „ Quod in doctrina sacræ „ Scripturæ auctoritatem debet Episco„ pus præferre, non secularium litte„ rarum peritiam ostentare. Non enim „ Epi-

" Episcopalis officii est Grammaticam " exponere, ne laudes Jovis personent " ore Pontificis ". Id confirmans testimonio S. Gregorii *lib. 9. Epist.* 48. ubi scribit Desiderio Episcopo, quod admodum dolenter audierit, quodque sine verecundia memorare non possit, scilicet ipsum *quibusdam Grammaticam exponere*.

Divino cantui fabulosa non miscenda. Hic notat glossographus, quod Gregorius " *Grammaticam* hic appellet " scientiam auctorum, quodque recitaret etiam in Ecclesia fabulationes " Jovis, & eas moraliter exponeret in " prædicatione sua ". Quamvis hæc reflexio non sit contemnenda, tamen inspecto textu S. Gregorii, nequaquam obscurum est, illic reprehendi Episcopum, quod divino cantui immisceret hujusmodi profanas Grammaticorum fabulationes: subjungit enim: " Quia " in uno se ore cum Jovis laudibus, " Christi laudes non capiunt: & quam " grave nefandumque sit Episcopis canere, quod nec Laico religioso conveniat, ipse considera ". Utinam ad hoc attenderent, quibus divinarum laudum in Ecclesiis cura incumbit; itemque Ecclesiastici, qui litteras humaniores profitentur.

Liberalem in pauperes oportet esse Episcopum. Quartâ parte distinctionis asserit Gratianus: " *Liberalem* quoque necessitatem patientibus Sacerdotem esse oportet; alias autem vacuum portabit nomen Episcopi ". Probat id auctoritate sancti Gregorii *lib. 5. Epist.* 29. in qua scribit, quod cum quosdam senes mendicantes interrogasset, quid accepissent a Mariniano Episcopo, illos respondisse, *nihil*; cumque dixisse: *nihil habeo, quod vobis dare possum*.

His subjungit Gregorius: " Et miror, si is, qui vestes habet, argentum habet, cellaria habet; quod " pauperibus debeat dare, non habeat ". Deinde addit hæc, quæ apud Gratianum, præcedentibus omissis, exstant: " Dic ergo ei (Mariniano) ut cum " loco mutet & mentem; non sibi " credat solam lectionem & orationem " sufficere, ut remotus studeat sedere, " & de manu minime fructificare; sed " largam manum habeat, necessitatem patientibus concurrat, alienam " inopiam suam credat, quia si hæc " non habet, vacuum Episcopi nomen " tenet ".

De modo in ipsa liberalitate servando. Post hæc quintâ parte post *Canonem 6.* multis auctoritatibus Gratianus ostendit, quod in ipsa liberalitate modus adhibendus sit rerum & personarum, ut scilicet expendatur quod & quibus donetur. Primum ostendit, histrionibus & venatoribus non esse dandum: " Nam, ut ex Augustino ait " *Canone* 8. qui venatoribus donant, " quare donant? dicant mihi quare donant venatori? (hoc in illo amant, " in quo nequissimus est, hoc in illo " pascunt, hoc in illo vestiunt: ipsam " nequitiam publicam (alias *publicant*) spectaculis omnium: qui donant histrionibus, qui donant aurigis, qui donant meretricibus, quare " donant? numquid non & ipsi hominibus donant? non tamen ibi attendunt naturam operis Dei, sed nequitiam operis humani ". Plura in eamdem rem adducit ibidem ex S. Ambrosio, quibus ostenditur, quæ mensura, & quis ordo in dandis eleemosynis sint servanda.

Episcopum esse percussorem. Sextâ parte post *Canonem* 22. docet: " Similiter etiam oportet, Episcopum non esse *percussorem*, id est " non ad vindictam facilem ". Hanc in rem duo sat notanda monita S. Gregorii contra nimiam asperitatem & duritiam Episcoporum recitat *Canone* 23. & 24.

Post hæc *parte* 7. dictum præcedenti parte quasi explanans ait: " Percussor " esse prohibetur, ne videlicet propriis " manibus aliquem cædat ". Profert eam in rem Canonem sub nomine Concilii Agathensis; sed in eo Concilio non haberi notant Correctores Romani. Interim de hoc puncto vide *Jus Eccles. Tom. IV. parte* 3. *tit.* 11. *cap.* 1. *pag.* 377.

Neque turpis lucri cupidum. Octavâ denique distinctionis parte ait: " Prohibetur etiam Episcopus turpis lucri esse cupidus, ne aliquo in-

„ honesto negotio victum, vel cætera „ sibi necessaria quærat, quod generaliter de omnibus divino cultui mancipatis, id est clericis & monachis, „ intelligi oportet „. Citat hìc Canonem 3. Chalcedonensem, qui a Patribus hujus Concilii conditus est ad suggestionem Martiani Imperatoris; atque unice in id collimat, ut Clerici *Deo militantes negotiis secularibus se non implicent.* 2. ad Tim. *cap.* 2. *verf.* 4.

Distinctio LXXXVII.

Episcopi protectionem viduis & pupillis debent impendere.

QUia ostenderat Gratianus in præcedentibus liberalem oportere esse Episcopum, pergit hàc distinctione ostendere, quod „ viduis & orphanis, „ Ecclesiæ præsidium implorantibus, „ Episcopi debeant adesse, & contra „ improborum violentias protectionis patrocinium eis negare non debeant „.

Plura hanc in rem hìc adducuntur notanda; atque inter cætera *Canone* 1. ex Gelasio: „ Licet omnibus de nobis sperantibus non debeamus in „ quantum possumus nos denegare, „ plus tamen viduarum & orphanorum „ causas, & impensius duximus exequendas; quas tueri a nobis vel ab „ omnibus divina manifestat assertio „. Plura sub nomine hujus Pontificis referuntur notanda *Canone* 2. 3. & 4.

De infantibus expositis.

Occurrit etiam hìc notandus Canon 53. Synodi Arelatensis II. relatus hìc *Canone* 9. de infantibus expositis ante Ecclesiam; dicitur que: „ Si expositus „ ante Ecclesiam, cujuscumque fuerit „ miseratione collectus, contestationis „ ponat Epistolam, ut si is, qui collectus est, intra decem dies quæsitus „ agnitusque non fuerit, securus abeat, „ qui collegit „. De intellectu hujus & similium Canonum, necnon constitutionum Imperialium eis conformium, vide notas Jacobi Gothofredi ad *tit. Codicis Theodosiani de infantibus expositis*, ubi & varietatem disciplinæ, quæ in hoc articulo fuit, breviter annotat & exponit.

Distinctio LXXXVIII.

Vetantur Clerici lucri gratiâ se negotiis secularibus intricare.

EX dictis præcedenti distinctione infert Gratianus in procemio hujus distinctionis: „ Prohibentur ergo Cle„ rici cupiditatis negotia suscipere, „ non pietatis curam viduis & orpha„ nis impendere „.

Hanc conclusionem multis asserit hàc distinctione: nonnulla autem inter hæc occurrunt apocrypha, atque inter cætera relatum Decretum *Canone* 1. sub nomine Melchiadis Papæ, quod confictum agnoscunt eruditi, & non obscure fatentur Correctores Romani, quorum nota merito attendenda, uti & nota ad Canones 11. & 12. in quibus sub nomine Chrysostomi prolixa referuntur fragmenta, quæ non esse S. Chrysostomi, sed auctoris *operis imperfecti* ibidem notatur; eumque errorem apud Gratianum sæpius occurrere monent.

Negotiatio Clericis interdicta.

Interim plura de vitanda cura negotiorum secularium per Episcopos notanda proferuntur. Contra Clericos negotiatores inter cæteras auctoritates, notatu dignum est hoc dictum S. Hieronymi relatum *Canone* 9. „ Negotia„ torem Clericum, & ex inope divi„ tem, ex ignobili gloriosum, quasi „ quamdam pestem fuge „. Item illud S. Cypriani relatum *Canone* 14. „ Neque apud altare Dei meretur no„ minari in Sacerdotum prece, qui ab „ altari Sacerdotes & ministros voluit „ avocare „.

Distinctio LXXXIX.

Oportet Episcopum domui suæ esse bene præpositum.

GRatianus prosequens exponere qualitates per Apostolum in Episcopo requisitas, hàc distinctione exponere vult eam, quam his verbis, *domui suæ bene præpositum*, expressit Apostolus 1. *Epist. ad Tim. cap.* 3. *verf.* 4. uti significavit in procemio distinctionis: „ Domui quoque suæ, ait, oportet E„ piscopum bene esse præpositum, ut „ quædam inde quodammodo futuræ „ dispensationis argumenta sumantur „.

Ad-

Additque: „ in dispensatione vero Ecclesiæ hanc regulam observandam noverit, ut nulli quantumvis exercitatæ personæ duo simul committat officia, neque secularibus viris res ecclesiasticas gubernandas committat „.

Duo officia uni eidemque non committenda, & quare?

Prius probat auctoritate S. Gregorii; cujus verba hic relata non exstant in aliqua hujus Pontificis Epistola, aut opere; sed recitantur a Joanne Diacono in ejus vita, tamquam ab ipso Gregorio prolata, uti narrant Correctores Romani: „ Sicut enim, ait Gregorius „ *Canone* 1. varietas membrorum per „ diversa officia, & robur corporis servat, & pulchritudinem repræsentat; „ ita varietas personarum per diversa „ nihilominus officia distributa, & fortitudinem & venustatem sanctæ Dei „ Ecclesiæ manifestat „. Vide in hanc rem dicta in *Jure Eccl. Tom. III. parte* 2. *sect.* 3. *tit.* 3. *cap.* 1. *pag.* 43. ubi ostenditur, hoc titulo vetitam quoque esse beneficiorum pluralitatem.

De œconomis, per quos res Ecclesiæ administrentur.

Hâc distinctione agit etiam Gratianus de *vicedominis*, sive œconomis ab Episcopis constituendis, qui rerum temporalium curam habeant, de quibus vide *Tom. VII. Schol. in Canonem* 26. *Chalcedonensem*, *pag.* 99. ubi ostenditur, quare adeo sollicite voluerint Patres, ut res Ecclesiæ per œconomum, non ex domesticis Episcopi, sed e Clero Ecclesiæ assumptum dispensarentur, de licentia tamen & scitu Episcopi.

DISTINCTIO XC.

Episcopum non oportet esse litigiosum: & quare?

IN procemio hujus distinctionis, ait Gratianus: „ Litigiosus quoque prohibetur ordinari: quia qui suâ potestate discordantes ad concordiam „ debet attrahere, qui oblationes dissidentium prohibetur recipere, nequaquam *litigandi* facilitate alios ad „ dissidium debet provocare „.

Discordantium oblationes olim non recipiebantur.

Hic agit potissimum Gratianus contra discordantes Clericos & Laicos, eorumque oblationes in altari non recipiendas, & ab Episcopis, etiam adhibitis pœnis ecclesiasticis, ad concordiam revocandos ostendit; relatis eam in rem pluribus Canonibus Concilii vulgo Carthaginensis IV. intermixtis etiam nonnullis apocryphis, & sub nomine Synodi VIII. quæ sunt S. Basilii, uti observant Correctores Romani, qui error frequenter occurrit apud Gratianum.

Officium Episcoporum est procurare discordantium concordiam.

Non dubium, quin officium & obligatio Episcoporum sit, non tantum Clericos, sed etiam fideles Laicos, tamquam spirituales eorum patres ad pacem & concordiam exhortari; & quantum in ipsis est inducere; sed eosdem ad concordiam invitos per censuras, aliasque pœnas cogere hodierna disciplina non admittit; sed tam Clericos quam Laicos convenire nolentes ad sua respective tribunalia remittit: signanter si quæstio, sive controversia ac discordia sit de privatis inter partes negotiis. In id tamen incumbant Episcopi & Pastores, ut persuadeant fidelibus, ut in hisce quæstionibus proximi dilectio servetur, omnisque animi aversio absit (*a*).

DISTINCTIO XCI.

Clericus, cui necessaria desunt, de labore manuum vivat.

QUid hâc distinctione intendat Gratianus, aperit procemium: „ Qui autem turpi lucro vel inhonesto negotio victum sibi quærere prohibetur, de oblationibus Ecclesiæ „ stipendia consequatur: quod si Ecclesia ei sufficere non potuerit, proprio „ artificiolo vel agricultura (exemplo „ Apostoli, qui de labore manuum „ vivebat) sibi necessaria inveniat: „ ita tamen ut occasione sui operis, „ vigiliis Ecclesiæ non desit, quod absque inæqualitate sui corporis nulli „ imounе conceditur „.

Utrumque auctoritatibus nonnullis adstruit, signanter *Canone* 2. profert De-

(*a*) De litibus seu contentionibus, quæ inter Clericos nascuntur, dirimendis hæc habet D. de Hericourt in Analysi Decreti Gratiani. *Suivant la Jurisprudence observée depuis plusieurs siecles, les contestations d'entre les Clercs, qui ne prennent point la voie de la transaction ou du compromis sont jugés par l'Official.*

Decretum sub nomine Concilii Nannetensis. Porro circa hoc Decretum notat Baluzius, in citatione non convenire Gratiani antiquas editiones, imo in aliquibus antiquis exemplaribus hunc Canonem non exstare in Decretalibus Gregorii IX. uti & in antiqua Decretalium collectione apud Antonium Augustinum: sub *tit. de celebratione Missarum* refertur ex Concilio Agathensi; sed utrobique male, uti monet Baluzius, qui notat eum esse desumptum ex Capitulis Hincmari Rhemensis *tit.* 3. *cap.* 9.

Profert dein in hujus probationem nonnullos Canones sub nomine & auctoritate Synodi vulgo Carthaginensis IV. monent autem Correctores Romani *Canonem* 4. ex multis capitibus hujus Synodi non suo ordine dispositis conflatum.

Cæterum haud obscurum est, hos Canones & Decreta potissimum respicere disciplinam ætatis, quâ nondum tituli beneficiorum erant erecti; atque ita quodammodo dependebat ab arbitrio Episcoporum & œconomorum, quid singulis Clericis ex oblationibus, aliisque proventibus ecclesiasticis subministraretur.

Distinctio XCII.

Distinctio hæc plura miscellanea parum inter se cohærentia continet, eaque in quatuor partes divisa.

Divinum officium quo modo persolvendum.

Cum præcedenti distinctione dictum esset, quod Clerici officium divinum assidue frequentare jubeantur, hâc distinctione videtur velle ostendere, quomodo persolvi debeat: unde mox subjungit: „ Cum autem ad Ecclesiam „ venerint, corde magis quam *voce* „ Deo cantandum meminerint „: prolatâ auctoritate S. Hieronymi, qui modum cantandi & psallendi his verbis describit. „ *Cantantes & psallentes* „ *in cordibus vestris Domino:* audiant „ hæc adolescentuli, audiant hi, qui„ bus in Ecclesia est psallendi officium: „ Deo non voce, sed corde cantandum, „ nec in tragœdorum modum guttur „ & fauces dulci medicamine colli„ niendas, ut in Ecclesia theatrales „ moduli audiantur & cantica „. De quo vide *dissertationem de horis Canonicis Tom. V. cap. 6. pag.* 403. *& seqq.* ubi late ostenditur, quo spiritu horæ Canonicæ a Clericis sint persolvendæ: & in *Jure Eccles. Tom. II. parte 2. sect.* 1. *tit.* 5. *cap.* 9. *pag.* 134. notantur abusus a musicis & canentibus in Ecclesia committi soliti; in quos merito Episcopi & Prælati Ecclesiarum invigilant; quibus & addi posset præcellens liber, evulgatus sub titulo, *Traitè sur la Priere publique:* Cujus auctor D. Duguet pietate & scientiâ notissimus est.

Qui abusus in musica vitandi.

An, & quo sensu prohibeantur Diaconi in Ecclesia cantare?

Post hæc ex S. Gregorio asserit Gratianus „ quod, ab officio cantandi & „ psallendi Diaconi inveniantur exem„ pti; ne dum vocis modulationi stu„ dent, altaris ministeria negligant„. Si legatur *Epist.* 44. *lib.* 4. unde hic textus Gregorii videtur desumptus, apparebit, expressionem Gratiani esse nimium generalem, sensumque Gregorii seu Synodi Romanæ duntaxat esse, ne Diaconi a prædicationis officio, prætextu modulationis retrahantur.

Hoc Decretum cum aliis ejusdem Synodi in novissima editione operum S. Gregorii exstat in appendice Epistolarum hujus S. Doctoris *col.* 1288. meritoque consulendæ notæ huic Decreto adjectæ.

A quibus ordines conferendi.

Secundâ parte hujus distinctionis ait Gratianus: „ A quibus ordinandos opor„ teat esse immunes, breviter mon„ stratum est: de quorum vero mani„ bus ordines suscipere debeant, faci„ le patet: Sacerdos enim & cuncti „ infra ipsum constituti ab Episcopis „ suis debent ordinari „.

In hujus probationem adfert unicum Canonem 15. Laodicenum ex versione Martini Bracarensis: „ Non liceat „ in pulpito psallere aut legere, nisi „ qui ab Episcopo lectores sunt ordi„ nati„. De hoc consule *Tom.VI.pag.*540. *Schol.* in hunc Canonem, ubi ostendi, per hunc Canonem, Laicos sive populum a psallendo in divino officio nequaquam fuisse exclusum. Cæterum

ex

ex hoc Canone, prout hic refertur, in quo expresse decernitur, quod nulli possint psallere in pulpito, qui non sint *lectores ordinati ab Episcopo*, conclusit Gratianus, quod etiam minores ministri ab Episcopo debeant ordinari, de quo quid habeat moderna disciplina, vide *Jus Eccles.Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 9. *cap.* 2. *pag.* 251.

Quid agendum ordinatis ad certas Ecclesias, dum ad eas accedere impediuntur?

Tertiâ parte quæritur de his „ Qui „ ordinati, a parochiis suis non reci- „ piuntur, vel pro aliqua causa eas „ adire noluerint; an in alterius paro- „ chia Episcopale officium possint ce- „ lebrare „. Pro resolutione hujus quæstionis citantur duo Canones tamquam Concilii Antiocheni, sed notandum Gratianum *unicum* duntaxat Canonem 18. Antiochenum referre, tametsi illum ut *duos* distinctos Canones hujus Synodi referat; non advertens esse eumdem Canonem, sed ex diversa lectione sive versione; nimirum ex versione Martini Bracarensis, uti illum recitat Canone 4. & ex versione Dionysii Exigui *Canone* 5. Id unum hoc Canone statuitur, ut Episcopus ordinatus ad certam Ecclesiam seu parochiam, si ex justa causa ad eam accedere nequeat, debeat quiescere, nec officium Pastorale seu Episcopale in aliena Ecclesia suscipere, nec aliquid in ea agere, quoadusque in perfecta sive plenaria Synodo suæ Provinciæ fuerit judicatum & declaratum quid agere debeat.

Quomodo puniendа negligentia Clericorum in frequentandis divinis officiis?

Quartâ parte, quasi ad præcedentem distinctionem rediens, dicit: „ Quod „ autem supra Clerici *se vigiliis* subtra- „ hentes excommunicari jubentur, de „ his intelligendum est, qui ab Epi- „ scopo frequenter admoniti negligen- „ tiam suam corrigere contemnunt „.

Citatur unicus Canon sub nomine Concilii *Martini Papæ*, qui est Canon 5. Concilii Toletani, relatus in collectione Martini Bracarensis *cap.* 64. qui error apud Gratianum frequenter occurrit, ut supra monui.

Etiam hic videmus rursus, nullum pene ordinem aut materiæ connexionem a Gratiano servari.

Cæterum de obligatione Clericorum, notanter Canonicorum, frequentandi vigilias, aliaque divina officia, & de pœna, quâ negligentes sint puniendi & cogendi juxta modernam disciplinam; præsertim quoad Canonicos extra vitam communem viventes, quos *seculares* dicimus, videri possunt deducta *Tom. V.* in *dissertatione de instituto & officio Canonicorum pag.*238. *& seqq.* & in *Jure Eccles.Tom.I. parte* 1. *tit.* 7.*cap.*6. 7.8. & *sequent.pag.*84.86.*&* 88. *& seqq.*

DISTINCTIO XCIII.

De obedientia inferiorum debita superioribus.

Summarium hoc distinctioni huic præmittit Gratianus: „ Obedien- „ tiam autem inferiores ordines supe- „ rioribus debent: summo enim Pon- „ tifici ea debetur ab omnibus obe- „ dientia, ut nulli liceat ei commu- „ nicare, cui pro actibus suis inimi- „ cus ipse extiterit: nec in Ecclesia „ esse poterit, qui ejus cathedram „ deserit. „

Assertum falsum Gratiani de Pontifice.

Quoad priorem partem asserti Gratiani, certum est illam falsam esse, prout ab eo ita generaliter exprimitur: admodum verisimile est, lapsum esse Gratianum auctoritate fragmenti pseudo-Decretalis relati *Canone* 1. sub nomine Clementis I. quo hoc assertum Gratiani probari videtur, eique hanc epigraphen præfixit Gratianus: „ Cui „ pro actibus suis Apostolicus inimica- „ tur communicare non debemus „. Quis enim dubitet, quin de Romano Pontifice æque ac de aliis Pontificibus dictum sit, Epist. ad Heb.*cap.*5. *vers.* 1. 2. 3. *Omnis namque Pontifex ex hominibus assumptus . . . . quoniam & ipse circumdatus est infirmitate, & propterea debet, quemadmodum pro populo; ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis.* Quis dubitet, quin & ipse Pontifex aliquâ infirmitate, seu humanâ quâdam passione commotus injuste possit alicui inimicari? quod & pluribus Romanis Pontificibus, etiam prioribus seculis contigisse, & quidem adversus sanctissimos viros, nemo negaverit.

Por-

Porro Canon hic mera farrago est consarcinata e pseudo-Epistolis Decretalibus, ac potissimum ex Epistola suppositiria Fabiani Papæ, uti in margine & a Correctoribus Romanis notatur; & revera in hac Epistola, eisdem pene verbis hoc fragmentum habetur. Hanc autem Epistolam esse unam ex confictis Decretalibus, hodie compertum est.

Non est in Ecclesia, qui ejus unitatem scindit.

Addit dein post *Canonem* 2. *Non est in Ecclesia, qui Cathedram Petri non sequitur;* quod respicit partem secundam ipsius asserti in summario; in cujus probationem adducit *Canone* 3. testimonium S. Cypriani ex tractatu de *unitate Ecclesiæ*. Evidens est autem ex integro contextu S. Cyprianum in hoc tractatu unice voluisse adstruere *unitatem* ipsius Ecclesiæ; quodque in Ecclesia esse nequeat, qui hanc unitatem scindit, aut ab ea se separat: etenim quoad genuinam lectionem circa hæc verba sub nomine Cypriani a Gratiano relata, magna est inter scriptores contentio, prout etiam hic indicarunt Correctores Romani.

Non autem quocumque modo a Romano Pontifice dissentiens.

Cæterum & hoc indubitatum est, Cyprianum in hoc suo tractatu nullatenus significare voluisse illum esse extra Ecclesiam, sive unitatem Ecclesiæ, qui quocumque modo a Romano Pontifice dissentit, uti innuere videtur Gratianus; sed qui a corpore Ecclesiæ se separat, uti latius ostendi in *Jure Eccl. Tom.IV. parte* 3. *tit.*5. *cap.*2. *pag.* 175. alias in supplem. ad eumdem titulum *cap.*2.

Obligatio Episcoporum accedendi ad limina Apostolorum.

Monet post hæc Gratianus ad calcem *Canonis* 3. quod Episcopi, qui Apostolicæ ordinationi subjacent, etiam hanc reverentiam debent, ut sese singulis annis Apostolorum *liminibus* repræsentent, citato in hujus probationem fragmento *Canone* 4. sub hac inscriptione: *Unde Anacletus & Zacharias Papa*.

Falso hoc fragmentum adscribi Anacleto norunt eruditi: utpote cujus ætate hæc disciplina adhuc incognita erat; notatque Antonius Augustinus *lib.* 2. *de emendat. Gratiani Dial.* 1. hæc verba melius ab Anselmo referri ex Concilio Zachariæ Papæ, & esse caput quartum illius Concilii, additque: „ Ego cum „ verba Gratiani cum verbis Anselmi „ contulissem, inveni meliorem scri„ pturam videri illam Anselmi, quam „ vulgarem Gratiani „. Monuerunt quoque Correctores Romani: „ Hunc „ Canonem esse quartum Synodi Ro„ manæ habitæ sub Zacharia Papa, „ quæ exstat, inquiunt, in Biblio„ theca Vaticana, ex qua nonnulla „ sunt in hoc Canone emendata „: habetur hodie *tom.* 6. *Concil. General. col.* 1546. editionis Labb.

Præcipua, ut apparet, *emendatio* facta per Correctores Romanos consistit circa conjunctionem *&*, quæ apud Gratianum interponebatur inter verba, *Apostolicæ Sedi subjacent*, atque hæc sequentia, *qui propinqui sunt*; quâ interpunctione indicare videbatur, quod hoc Decretum non tantum spectaret Episcopos *ordinationi Apostolicæ Sedis subjectos*; sed etiam alios, qui propinqui essent: quæ ambiguitas tollitur, omissâ hâc conjunctione *&*, hâc enim omissâ manifestum est, ad eos solos Episcopos spectare Decretum, qui *Sedis Apostolicæ ordinationi subjacent*, & ex his illos duntaxat, *qui propinqui sunt*. Vide Antonium Augustinum loco citato.

Et sane constat, quod tempore sancti Leonis nulli Episcopi ad limina Apostolorum certis temporibus accedere tenerentur, præter illos qui ordinationi Episcopi Romani subjacerent jure Metropolitico, seu tamquam Metropolitano, uti notavi in *Jure Eccles. Tom.I. parte* 1. *tit.*15. *cap.*2. *pag.*196. admodumque verisimile est, hoc Decretum, prout apud Gratianum cum conjunctione, *&*, legebatur ante correctionem, huic extensioni occasionem & fundamentum subministrasse; ut etiam alii Episcopi certis temporibus ad limina Apostolorum accedere jubeantur: ac signanter hæc Episcoporum obligatio generaliter invaluit, postquam Episcopi, etiam in remotis partibus, confirmationem & institutionem a Romano Pontifice accipere debuerunt; atque propterea reputati sunt ordinationi Romani Pontificis subjacere.

No-

Notum quoque est in *Jure Ecclesiastico* loco citato, quod Episcopi ætate S. Leonis, bis in anno accedere tenerentur, ut cum Pontifice tamquam coram Metropolitano Synodum celebrarent, conformiter ad Decretum Synodi Nicænæ.

Minores in Ecclesia majoribus debent subesse.

In secunda distinctionis parte adstruere vult Gratianus, quod reliqui in Ecclesia minores semper debeant majoribus subesse. In hujus asserti probationem adducit primo loco *Canone* 5. Decretum pseudo-Synodi sub Silvestro, de quo capite speciatim monent hic Correctores Romani: „ Caput hoc & apud Gratianum, & in ipsius Synodi editionibus videtur valde mendosum „.

Deinde post exhibitum capitis hujus textum ex Burchardo & Ivone rursus monent: „ Verum ob magnam Codicum varietatem, & propter glossas ac doctorum dicta nihil fere in textu mutatum est „.

Multa apocrypha hic a Gratiano adducta.

Verum & hoc caput, uti & reliqua ejusdem Synodi, adeo manifesta præferunt suppositionis indicia, ut uno eruditorum consensu tota hæc Synodus tamquam supposititia inter putridas pseudo-Isidori merces rejiciatur.

Interim cum ex his constet, glossatores & doctores impendisse similia conficta monumenta, mirum videri non debet, quod in multis a Patrum disciplina recesserint.

Adducit insuper Gratianus in dicti sui probationem plura fragmenta ex falsis Decretalibus primorum Pontificum, ad amplificandam auctoritatem Romani Pontificis in Episcopos, & Episcoporum in inferiores ministros, præcipue adornatis.

De numero Diaconorum.

Intermiscet & hic Gratianus Canone 2. nonnulla de *septenario* Diaconorum numero, de quo vide *Tom. VI. Schol.* in Canonem 14. Neocæsariensem, *pag.*480.

Eorum superbia reprimitur.

Tertia pars distinctionis arguit Diaconorum superbiam, qui Sacerdotibus æquari vel potius præferri ambiebant; de qua plura notavi *Tom. VI. pag.*346. *Schol.* in Canonem 18. Nicænum a Gratiano hic relatum *Canone* 4.

Vetantur usurpare, quæ Presbyteris competunt.

Deinde Gratianus ostendit, Diaconos deferre debere honorem Presbyteris, nec ab illis horum officium esse usurpandum: de quibus videri possunt notata *Tom.VI. pag.* 544. & 546. *Schol.* in Canones 20. & 25. Laodicenos hic a Gratiano relatos Canone 15. & 16.

De variis Diaconorum vestibus.

Parte quartâ, ostendit Gratianus ex S. Gregorio, Diaconos sine speciali Sedis Apostolicæ licentia non posse uti *compagis*, vel *mappulis*: notat autem eruditus auctor notarum ad *Epist.* 28. *lib.* 7. *indict.* 1. S. Gregorii, quod alii *compagos*, alii *compages*; plurimi autem tam MSS. quam editi Codices *compagos* vocent.

Dicit enim Papias: *Compagi calceamenti genus, quo utebantur Diaconi Romani, vel quibus a Pontifice licentia daretur*. „ Mappula, ait Alcuinus, quæ in sinistra parte gestatur, quâ *pituitam* oculorum & narium detergimus, præsentem vitam designat, in qua superfluos humores patimur „. Et Amalarius: „ *Sudarium* ad hoc portatur, ut detergamus sudorem; in manu sinistra portatur, ut ostendatur in temporali vita tædium nos pati superflui humoris „. Vide plura apud Cardinalem Bona *lib.* 1. *Rer. Liturg. cap.* 24. §. 5. ubi & notat in locum *mappulæ* sive *sudarii* successisse seculo X. hodiernum *manipulum*, qui sacris vestibus hodie annumeratur. De voce autem *compagos*, plura adducit prædictus notarum auctor.

Quidquid sit de similium ornamentorum significatione & forma, non inepte videtur præfatus auctor locis citatis reflexisse, controversiam super hujusmodi indumentorum delatione ludicram esse, cui se S. Gregorius, cogentibus Clericis Romanis, *invitus* immiscuit. Nihil melius est circa similium sacrarum vestium usum, quam sequi sine affectatione Ecclesiarum receptam disciplinam & praxim.

Diaconorum officiũ in dispensando sacro cultice.

Quinta pars unico testimonio sancti Hieronymi constat, quo probare intendit Gratianus, quod „ sicut in ministerio; ita in dispensatione sine Diacono Episcopus non vivat. Hic a „ san-

„ sancto Hieronymo describuntur qualitates Diaconorum; nec non quomodo ipsi debeant Episcopo in sacro „ ministerio assistere, signanter in dispensatione sive distributione *Dominici calicis* populo eâ ætate sub utraque specie communicanti „.

De dignitate Presbyterorum supra Diaconos.

Sextâ parte rursus retundit supercilium Diaconorum, qui se Presbyteris æquare, aut etiam præferre volebant, prolato *Canone* 24. altero S. Hieronymi testimonio, quo dignitatem & ordinem Presbyterorum ita extollit, ut eos ipsis Episcopis pene æquare videatur.

Ut Hieronymus hanc Presbyterorum supra Diaconos dignitatem extollat, probat, quod Apostoli, ac signanter S. Paulus, Presbyteros & Episcopos promiscue pro eisdem sumpserint, atque hinc concludit, quod si Diaconi se Presbyteris æquent, aut præferant, etiam se Episcopis æquare aut præferre queant: „ Nam, ait, cum Apostolus perspicue „ doceat, eosdem esse Presbyteros, quos „ Episcopos; quid patitur (alias *quis patiatur*) mensarum & viduarum ministrum, ut supra eos se tumidus efferat, ad quorum preces Christi corpus sanguisque conficitur „.

Hæc tamen dicta de prærogativa Presbyterorum supra Diaconos non procedere monet parte septimâ ex Canone 7. Synodi quini-sextæ sive *in Trullo*, si locum Diaconus habuerit aut proprii Patriarchæ, aut sui Metropolitani.

Distinctio XCIV.

Pro afferêda legatione Sedis Apostolicæ adducitur suppositititia Decretalis.

Distinctione hâc primo ostendit testimonio S. Gregorii, quod etiam summus Patriarcha vices suas Subdiacono committere valeat.

Secundâ parte, ait: „ Legatum Apostolicæ Sedis quicumque impedierit, „ usque ad satisfactionem excommunicetur „.

In hujus probationem adducit pseudo-Decretalem Alexandri I. Papæ. Hæc Decretalis licet suppositititia, non loquitur de legatis Apostolicis; sed tantum de ea *legatione*, quâ Apostolos & Episcopos pro Christo fungi docuit Paulus Apostolus 2. *Epist. ad Cor. cap.* 5. *vers.* 20. perperam igitur Gratianus eam legato Sedis Apostolicæ appropriat, uti notat Antonius Augustinus in notis ad *capitulum* 1. Adriani I. & innuunt hic Correctores Romani: unde & anno 895. Concilium Triburiense *Canone* 9. hæc verba pseudo-Decretalis applicat Episcopis.

Redarguitur dominatus Archidiaconorum in Presbyteros Parochianos.

Parte tertiâ redarguitur auctoritate Concilii Cabillonensis insolentia Archidiaconorum, qui super Presbyteros Parochianos quamdam exercebant dominationem, & ab eis censum exigebant: „ Quod magis, ait Canon, ad *tyrannidem*, quam ad rectitudinis pertinet „ ordinem „.

Utinam hoc Synodale monitum attenderent moderni Archidiaconi, qui auctoritatem quasi Episcopalem quandoque in dominatum, & quamdam tyrannidem, ac turpem quæstum convertunt.

Distinctio XCV.

Obedientia Presbyterorum respectu Episcoporum debet esse filialis.

Hac distinctione videtur Gratianus velle nonnihil moderari, quæ supra de obedientia per Presbyteros exhibenda Episcopis dixerat, uti indicat procemium distinctionis his verbis: „ Quod „ autem Sacerdotes supra jubentur E„ piscopis tamquam subditi obedire, non „ ita intelligendum est, quasi non li„ ceat eis præsentibus Episcopis sacra „ mysteria celebrare (sicut Episcopali „ supercilio quidam ab his volebant „ Presbyteros prohibere): sed quia Pre„ sbyteri Pontificibus tamquam filii pa„ rentibus debent obedire. Baptizatos „ etiam Chrismate eis tangere conce„ ditur „.

Perperam hic redarguit Episcopos Gratianus.

Gratianus hic male generaliter carpit Episcopos, certum enim est, olim non licuisse Presbyteris celebrare præsente Episcopo citra illius jussionem: at Gratianus (prout alibi sæpe) deceptus fuit disciplina sui ævi.

Postremam partem probat auctoritate S. Gregorii *lib.* 3. *Epist.* 26. in qua scribit, quod concedat, ut ubi Episcopi desunt, Presbyteri etiam in *frontibus* baptizatos *Chrismate tangere debeant*.

De-

An Presbyteris competat potestas conficiendi chrisma, & consignandi infantes in fronte.

Deinde *Canone* 2. profert fragmentum Epistolæ Gelasii I. „ Presbyteros ultra „ suum modum tendere prohibemus, „ nec Episcopali fastigio debita sibimet „ audacter assumere, non conficiendi „ Chrismatis, non consignationis Pon„ tificalis adhibendæ sibimet arripere „ facultatem „. Dein remittit ad Canonem, *quamvis Chorepiscopis*, *Dist.* 68. qui Gelasio convenire videtur, sed quem falso Leoni I. adscribi notavimus.

Has in speciem contrarias sententias conciliare volens Gratianus, ait ad calcem *Canonis* 2. „ Sed istud Gregorii „ pro scandalo semel sedando conces„ sum legitur: illud autem Leonis & „ Gelasii, usu approbare prævaluit, nisi „ forte ubi aliquorum consuetudo hoc „ admisit, ut in absentia Episcopi, ex„ tremâ necessitate cogente, ex conces„ sione Gregorii, Presbyteri baptizatos „ in fronte liniant. Prohibitio vero „ Leonis & Gelasii in eo casu intelli„ gatur, cum Episcopi præsentes sunt, „ vel cum non cogit ulla necessitas „.

Cæterum de auctoritate conferendi Sacramentum Confirmationis per Presbyteros absente Episcopo vide, quæ dicta sunt in *Jure Eccles. Tom.II. parte* 2. *sect.*1. *tit.*3. *cap.* 2. *pag.* 56. Item notas Benedictinorum Congregationis S. Mauri ad hanc Epistolam, quæ in eorum editione est 26. *lib.* 4.

Episcopus potest ungere infirmos.

Parte secundâ asserit Episcopum posse languidos sive ægros ungere Chrismate, sive oleo sacro; tametsi Jacobus Apostolus *Epist. cap.*5. *vers.* 14. loquens de unctione infirmorum, duntaxat loquatur de Presbyteris. In hujus asserti probationem adducit fragmentum Epistolæ Innocentii I. ad Decentium Engubinum Episcopum, in qua miratur Innocentius, quod a quibusdam dubitaretur, utrum Episcopi infirmos ungere possent: „ Nam, ait, de Presbyteris dictum est, „ quia Episcopi occupationibus aliis im„ pediti ad omnes languidos ire non „ possunt. Cæterum si Episcopus aut „ potest, aut dignum ducit aliquem a „ se visitandum; & benedicere & tan„ gere Chrismate, sine cunctatione po„ test, cujus ipsum Chrisma conficere „.

Origo disciplinæ conficiendi chrisma singulis annis.

Parte tertiâ ait Gratianus, Presbyteros petere debere Chrisma a suis Episcopis ad Baptismi sanctificationem. Hic adducit Canonem 36. vulgo Concilii Carthaginensis IV. ubi & hæc verba leguntur, *sed omni anno*, quæ, uti monent Correctores Romani, in aliquot Conciliorum editionibus non habentur, sicut nec occurrunt in editione novissima Conciliorum per Labbæum, licet hæc verba reperiri dicantur in omnibus Gratiani exemplaribus tam manuscriptis quam editis, sicut monet hic Stephanus Baluzius, qui putat simpliciter mendum hic esse, & pro *omni anno*, legendum *omnino*: sed quidni dicamus, hæc a Gratiano addita fuisse auctoritate pseudo-Decretalis Fabiani Papæ, in qua legitur, quod Chrismatis confectio *per singulos annos est agenda, & de anno in annum* renovanda, & *fidelibus tradenda*, uti exstat apud Gratianum *Dist.* 3. *de Consecrat. Can.* 18.

Interim ex hac apud Gratianum corrupta lectione, verisimiliter profluxit hodierna disciplina, quæ vult *omni anno* renovari *Chrisma*, & reliqua sacra olea.

Presbyteri coram Episcopis verbum Dei prædicare possunt.

Eâdem parte agit etiam Gratianus de iis quæ Presbyteris licent; atque inter alia, quod ipsis coram Episcopis liceat *verbum Dei annuntiare*, adductis eam in rem *Canone 6.* verbis S. Hieronymi, quibus acriter invehitur in Episcopos, qui invidiâ inflati irascebantur, si Presbyteri interdum *exhortarentur plebem*, *si in Ecclesiis prædicent*.

DISTINCTIO XCVI.

Contendit Gratianus Principibus Laicis nullam esse potestatem disponendi circa res sacras.

GRatianus distinctione septuagesimâ nonâ Canone 8. retulerat Edictum sub nomine Honorii Augusti ad Bonifacium Papam, quo decernitur: „ Si duo contra fas temeritate concer„ tantium fuerint ordinati, nullum ex „ his penitus futurum Sacerdotem; sed „ illum solum in Sede Apostolica per„ mansurum, quem ex numero Cleri„ corum novâ ordinatione divinum ju„ dicium & universitatis consensus ele„ gerit „.

Cum per hoc Edictum videretur Ho-

norius Imperator sibi attribuisse auctoritatem aliqnid ordinandi circa ordinationem Romani Pontificis, Gratianus in prooemio hujus distinctionis monet: „ Illud autem Honorii Augusti, quod, „ de electione summi Pontificis supra „ constituisse dicitur, nullius esse mo- „ menti probatur, cum non solum de „ ordinibus, sed nec etiam de rebus „ Ecclesiasticis legatur aliqnando Laicis „ attributa disponendi facultas; nnde „ qnæcumque a Principibus in ordini- „ bus, vel in Ecclesiasticis rebus Decre- „ ta inveniuntur, nullius auctoritatis „ esse monstrantur „.

In hujus afferti probatione adducta vel apocrypha sunt, vel ipsum assertum non probant.

Plura hanc in rem adfert hic Gratianus; atque inter alia, prolocutionem Symmachi Papæ ad Synodum IV. Romanam, ubi lex Odoacris Regis (*a*), quà edixerat, ne absque Regum Italiæ assensu Romani Pontificis electio fieret, nec ulla Ecclesiæ prædia, vel quævis alia bona, etiam mobilia, possent a Pontificibus alienari, in irritum missa est: „ Ne in exemplum remaneret, „ præsumendi quibuslibet Laicis, quam- „ vis religiosis, vel potentibus, in qua- „ cumque civitate, qnolibet modo ali- „ quid decernere de Ecclesiasticis facul- „ tatibus, quarum solis Sacerdotibus di- „ sponendi indiscusse a Deo cura com- „ missa docetur „. Integrum Decretum exstat *tom.4. Concil. General.* edit. Labb. *col.* 1334. ejusque fragmentum admodum mendose a Gratiano refertur hic *Canone* 1. nti ex notis marginalibus, & observationibus Correctorum Romanorum constat.

Alia nonnulla recentiora ibidem a Gratiano referuntur, atque inter alia qnatuor fragmenta ex Epistola Nicolai I. ad Michaëlem Imperatorem, quæ tota e falsis Decretalibus contexta est, ut Pontificiam auctoritatem extollat; nullamque in rebus Ecclesiasticis esse Imperatoris potestatem asserat: interrogatque Imperatorem, nbinam legerit, Imperatores antecessores Synodalibus conventibus interfuisse, nisi forsan in quibus *de fide* tractatum est, quæ universalis est, quæ omnium communis est. Ita legitur in fragmento relato *Canone* 4.

Textus a Gratiano relatus aliquid divinitatis Romano Pontifici attribuere videtur.

At præ reliqnis notandnm fragmentum relatum *Canone* 7. *Satis*, in qno hæc leguntur: „ Satis evidenter osten- „ ditur, a seculari potestate nec ligari „ prorsus, nec solvi posse Pontificem; „ quem constat a pio Principe Con- „ stantino (quod longe superius memo- „ ravimns) Deum appellatum, cum „ nec posse Deum ab hominibus judi- „ cari manifestum sit „.

Tametsi hodie vix alicui dubinm sit, quin hæc a Nicolao tamquam a pio Imperatore Constantino dicta, assumpta sint e ficto donationis instrumento, quod vulgo dicitur *donatio Constantini*, nihilominus a Gratiano relatum, & per Pontifices in Scholis publice juventuti prælegi jussum, occasionem subministravit Sedis Apostolicæ adversariis, & ejus primatus exploratoribus, arguendi Romanos Pontifices, quasi *divinitatis* aliquid sibi arrogerent: eorumque fedis adulatoribus, Romani Pontificis primatum & prærogativas adeo extollendi, ut ei non humanos tantum, sed & divinos honores deferre videantur.

Quam ejusmodi dicta nociva sint, ostenditur.

Ita videmus inter cæteros e Secta Calvinistarum nominatissimum Jurisconsultum Franciscum Hotomannnm in mordacissimo scripto, cui titulus: *Brutum fulmen Papæ Sixti V. adversus Henricum Sereniss. Regem Navarræ, & illustrissimum Henricum Borbonium Principem Condæum* cap. 2. adducere hunc Gratiani textum, ut adstruat Papam sibi arrogare *divinitatem*: verba ejus sunt: Papa *Deum* se appellari, & gaudet & gloriatur, *Dist. 96. cap. Satis*. Ubi scriptum est: „ Satis ostenditur a secu- „ lari potestate nec ligari prorsus, nec „ solvi posse Pontificem, quem constat „ a pio Principe Constantino *Deum* „ appellatum; cum nec Deum ab ho- „ minibus posse judicari manifestum sit „.

Ut autem dictum stabiliat, adducit testimonium cujusdam fœdissimi Papalis adulatoris, scilicet Augustini Steuchi, pa-

(*a*) Odoacer Rex Erulorum V. seculo Italiam suæ ditioni subjecit, Devictus a Theodorico Gothorum Rege anno circiter 493. occisus est.

patroni, ait, *Papa vehementissimi*, & ejusdem Bibliothecarii, qui, ut ipse asserit, in libro de *donatione Constantini*, *pag.* 141. hunc Gratiani textum laudans & commemorans ita subjungit: „ Audis summum Pontificem a Constantino Deum appellatum & habitum „ pro Deo, hoc videlicet factum est, „ cum eum præclaro illo edicto decoravit, adoravit uti *Deum* & Petri „ successorem, *divinos* honores ei, quo „ ad ejus potuit, contulit, velut vivam „ Christi imaginem veneratus est „. Hæc Steuchus in supra dicto libro, edito Lugduni anno 1547. uti asserit Hotomannus.

Quidni & credamus, hunc similesque Gratiani textus induxisse imperitos illos jurisperitos, de quibus jampridem conquestus est Cardinalis Contarenus, quod asserere non verentur, *voluntatem Papæ esse regulam, quâ actiones ejus dirigerentur*, de quo videri possunt dicta in *Jure Eccles. Tom.I. parte* 1. *tit.* 15. *cap.*5. *pag.* 215. alias in supplemento *cap.* 4. *num.* 18.

Occurrit hâc distinctione famosum rescriptum Gelasii Papæ ad Anastasium Imperatorem, in quo legitur: „ Duo „ sunt, Imperator Auguste, quibus principaliter hic mundus regitur: auctoritas sacra Pontificum, & Regalis „ potestas „. Genuinam esse hanc lectionem notat Stephanus Baluzius in notis ad *lib.* 5. *cap.* 319. *Capitularium*, monens corruptam esse lectionem relatam in hoc *cap.* 319. ubi constanter ita legitur: duæ sunt quippe, *Imperatrices Augustæ*, quibus, &c. De hac corrupta lectione, ejusque primæva origine, late ibidem discurrit Baluzius.

De duplici potestate spirituali & seculari ex Gelasio. Hoc hìc notandum, fragmentum hujus Epistolæ a Gratiano referri quidem sub nomine *Gelasii* Papæ; sed tamen non esse ex ejus Epistola desumptum; at hìc recitari, prout exstat in Epistola *Gregorii VII.* notant Correctores Romani, qui Gregorius eam non parum in alium sensum inflexit. Porro de genuino & vero sensu Gelasii videri potest inferius *Tom. IX. hujus edit.* præfatio ad tractatum *de promulgatione legum Ecclesiasticarum, & placito Regio*, ubi ostendi mentem Gelasii fuisse, probare, potestates duas esse omnino a se distinctas; Sacerdotalem & Imperialem, illam mere spiritualem ad salutem æternam procurandam; hanc vero spectare ad hujus vitæ pacem, & tranquillitatem, & rectum ordinem conservandum, & procurandum, eumque in finem omnia ordinare, quæ ad id obtinendum conducunt, atque in his etiam Pontifices legibus Imperialibus obtemperare debere.

Donatio vulgo Constantini fictitia est. Ad auctoritatem Pontificiam supra secularem extollendam refertur hìc sub nomine. Paleæ *Canone* 13. & 14. fragmentum famosi istius fictitii rescripti Constantini Magni, quo coronam & omnem Regiam dignitatem in Urbe Romana, in Italia, &. in partibus Occidentalibus Apostolico concessisse fertur.

DISTINCTIO XCVII.

Constitutio Principis de rebus Ecclesiasticis juxta Gratianum vim non habet, nisi accedente auctoritate Pontificis. PRosequitur propositum suum Gratianus, & ostendit hâc distinctione, Principes seculares nihil de *rebus Ecclesiasticis*, suâ auctoritate statuere posse: „ Eorumque constituta pro infectis habenda esse, nisi subscriptione Romani Pontificis fuerint roborata „.

Hinc ulterius infert, quod „ Ecclesiæ precibus Imperator in præsumptores valeat decernere; sicut pro defensione fidei quondam decrevisse leguntur, ne hæretici aliquid nomine Ecclesiæ possiderent: ab ea autem „ non invitati, de rebus Ecclesiasticis „ aliquid disponere non habent facultatem (*a*) „.

His

(*a*) Non leviorem errorem complectitur illud Gratiani proœmium, quo significat leges, quas de rebus Ecclesiasticis, supplicante Pontifice, condunt Principes, vim suam a Pontificia subscriptione, non ab auctoritate Principis trahere: Pontifex enim, qui Principem rogat, ut legem sanciat, agnoscit in eo potestatem ferendæ legis, eumque ideirco precatur, ut suâ potestate Regiâ dignetur uti; unde fit, ut, quoties Ecclesia a Principibus leges de rebus Ecclesiasticis flagitat, toties soleat eos monere, Regiam auctoritatem ad Religionis præsidium fuisse eis divinitus concessam.

His præmissis, rursus revertitur ad Edictum Honorii super electione Romani Pontificis; de quo supra distinctione septuagesimâ nonâ & præcedente; dicitque quod „ Honorius non suâ „ auctoritate, sed sancto Bonifacio sup„ plicante, Ecclesiasticæ quieti consu„ lere, & concertantium ambitionem „ punire curavit „.

Hanc in rem *Canone* 1. refert supplicationem Papæ Bonifacii „ ut con„ stituatur a Principe, quatenus in „ Urbe Romana numquam per am„ bitum ordinetur antistes „. Exstat hæc supplicatio cum hoc summario *tom.* 2. *Concil. General. col.* 1582. edit. Labb.

Huic supplicationi, tum apud Gratianum *Canone* 2. tum in dicto tomo Conciliorum subjicitur rescriptum Honorii Augusti ad Bonifacium Papam I. quo statuit „ ut si denuo Romæ Epi„ scopi ordinati fuerint duo, ambo ci„ vitate pellantur „.

Adducta a Gratiano nô probât ejus intentum. Verum supplicatio Bonifacii relata, nullatenus probat intentum Gratiani: neque enim ex ea aliud erui potest, quam Bonifacium Honorio Augusto supplicasse, ut suâ auctoritate dignaretur prospicere, ne in posterum ex contendentium ambitu schisma in Ecclesia Romana oriretur: nequaquam autem hinc statui potest constitutum Imperatoris a subscriptione aut consensu Romani Pontificis robur accipere debuisse, aut Honorium non suâ auctoritate id decrevisse, quamvis supplicante, seu excitante Bonifacio ad constituendum permotus fuerit.

Et sane legitur jampridem, Imperatores Christianos a tempore Constantini plurimas leges de rebus Ecclesiasticis edidisse, etiam super electione & ordinatione Romani Episcopi, & aliorum, nec tamen earum confirmationem a Romano Pontifice postulatam legimus, uti nec hodie eam necessariam existimant Principes, uti & hic notat eruditus vir de Hericourt.

Incertum & verisimiliter corruptum Decretum Nicolai I. de Legatis sanctæ Sedis. Secundâ parte distinctionis unicum profert Canonem sub nomine Nicolai Papæ, cui præficitur hoc summarium: „ *Sine signatis apicibus* non esse mo„ ris Romanæ Ecclesiæ undecumque „ *legationem* suscipere, neque mittere „. Ita legitur in vulgatis Gratiani editionibus ante Correctionem Romanam: at Correctores Romani sustulere hæc finalia, *neque mittere*: „ quæ, in„ quiunt, absunt a vetustis, neque „ conveniunt cum his, quæ sequenti „ capite afferuntur „. Quidni dicamus, ea recentiori manu adjecta fuisse, postquam invaluisset, ut nec Principes Legatum Sedis Apostolicæ suscipere, aut fines regni ingredi paterentur, priusquam litteras legationis ostenderint, seu *signatos apices*. De qua consuetudine in Gallia, aliisque regnis jampridem recepta, videri potest Carolus Fevretius *lib.* 3. *de abusu cap.* 2. §. 6.

Quis sit Nicolaus Papa hujus Canonis auctor, nec Gratianus, nec Correctores Romani indicarunt; asseritque Antonius Augustinus *lib.* 2. *de emendatione Gratiani Dial.* 13. in Epistolis Nicolai I. nihil de hoc Decreto haberi: illud tamen Joannes Cochlæus reponit inter Decreta Nicolai I. *tit.* 4. *num.* 3. additque, *Ludovico Imperatori*: exstat collectio Decretorum Nicolai I. per Cochlæum in 20. titulos distributa *tom.* 8. *Concil. General. col.* 550. editionis Labb. Verum hæc Decreta ex opere Gratiani collecta, non majoris fidei aut auctoritatis sunt, quam reliqua a Gratiano relata, quorum auctoritas & fides aliunde non stabilitur.

Interim ex contextu fragmenti hic relati nequaquam dubium est, illud ad decimum aut undecimum seculum esse referendum, quando ipsa Sedes Romana ad eam cœpisset elevari, etiam secularem eminentiam, ut ad eam Principes suos Legatos mitterent.

Distinctio XCVIII.

In prœmio hujus distinctionis monet Gratianus: „ Multis auctori„ tatibus monstrata esse, quæ circa or„ dinandos sint observanda, quæ in „ eorum electione diligenter sint consi„ deranda: sed quia, ait, veritas rei „ non-

Peregrini Clerici non admittendi sine commendatitiis sui Episcopi.

„ nonnumquam obscuratur mutatione „ Provinciæ, Decretum est sacris Canonibus, ut *peregrini*, nisi quinque, „ vel eo amplius suorum Episcoporum „ fuerint commendati chirographis, non „ ordinentur „.

In hujus disciplinæ probationem profert Canonem apocryphum sub nomine Sylvestri Papæ generali Concilio præsidentis: item alterum ex Epistola Anastasii Papæ I. (quam adulterinam esse agnoscunt eruditi, & in nota marginali monuit Labbæus *tom.* 2. *Concil. gener. col.* 1191.) quibus edicitur: „ Transmarinos homines in Clericatus „ honorem nemo suscipiat, nisi *quin-* „ *que, aut eo amplius Episcoporum* „ *chirographis sint designati* „.

Addit & Canonem ex *Epistola* 25. *lib.* 2. sancti Gregorii ad Squillatinum Episcopum, quâ simpliciter monetur hic Episcopus „ ut passim Afros, „ vel incognitos peregrinos ad Eccle- „ siasticos ordines tendentes nullâ ra- „ tione suscipiat „.

Subjungit & Canonem 24. Eliberitanum, quo prohibentur ad Clerum promoveri, qui *peregre* fuerint baptizati; eo quod eorum minime sit cognita vita.

His Decretis ex sancto Gregorio, & Synodo Eliberitana relatis conformis est disciplina plurimis Synodorum Decretis roborata, de non admittendis Clericis sine proprii Episcopi *commendatitiis* litteris, de qua disciplina vide dicta in *Jure Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 5. *cap.* 9. *pag.* 134. item *tit.* 9. *cap.* 3.

DISTINCTIO XCIX.

De Primatibus primarum Ecclesiarum hic a Gratiano adducta apocrypha sunt.

Parte primâ hujus distinctionis agit Gratianus de Primatibus, hisque deberi obedientiam ab Archiepiscopis probat unico fragmento ex pseudo-Decretali Anacleti Papæ delumpto; hocque integrum repeti a Gregorio VII. *lib.* 6. *Epist.* 35. monent Correctores Romani. Nec mirum: eâ enim ætate, earum Decretalium auctoritas nec in dubium revocabatur, & a Romanis Pontificibus ut authenticæ assumebantur, ut sæpius ostendi.

Parte secundâ asserit, non vocandos Primates, nisi qui primas Sedes tenent, citato testimonio Aniceti Papæ ad Episcopos Galliæ. At norunt hodie eruditi, Decretalem, quæ sub nomine hujus Pontificis exstat, & e qua hoc fragmentum est sumptum, esse e fœtidis pseudo-Isidori mercibus, non secus ac Decretalem Anacleti.

Ex his equidem Romani Pontifices asseruerunt sibi auctoritatem erigendi Ecclesias primatiales.

Interim auctoritate harum Decretalium Gregorium VII. aliosque Romanos Pontifices sibi vendicasse auctoritatem instituendi *Ecclesias primatiales*, etiam cum jurisdictione & auctoritate super Ecclesias Metropolitanas ostendi in *Jure Eccles. Tom. I. part.* 1. *tit.* 19. *cap.* 2. *pag.* 295. alias in supplemento *cap.* 1. *num.* 11.

Adjungit his Gratianus Canonem Africanum, quo cavetur, ne primæ Sedis Episcopus vocetur *Princeps Sacerdotum*, vel *summus Sacerdos*, de quo vide *Tom. VII. Schol. in Canonem* 39. *Codicis Africani*, *pag.* 228.

Romanis Pontificibus attribuendus non est titulus *universalis Episcopi*.

Tertiâ parte prædictam prohibitionem extendit ad Romanum Pontificem dicens: „ *Universalis* autem nec „ etiam Romanus Pontifex appella- „ tur „. Citat hanc in rem fragmentum Epistolæ Pelagii II. Papæ, quam inter merces pseudo-Isidori reponendam censet Labbæus in novissima Conciliorum editione, & probat R. Papebrochius in Propylæo Maii.

Huic adjungit Gratianus certius testimonium ex *Epist.* 30. *lib.* 7. *indict.* 1. sancti Gregorii ad Eulogium Episcopum Alexandrinum, in qua conqueritur, quod in præfatione litterarum Eulogii ad ipsum, *superbæ appellationis verbum*, *universalem*, ait, *me Papam dicentes*, *imprimere curastis*. Quantopere similia superba nomina hic sanctissimus Pontifex exhorruerit, integra Epistola evincit, cui addi possunt *Epistolæ* 32. 34. 36. & 38. *lib.* 4. in quibus alte conqueritur de usurpato ab Episcopo Constantinopolitano *universalis Episcopi* titulo.

Non dubium quin hic sanctissimus Pontifex non minore zelo eos redarguis-

guisset, qui ipsum reipsa universalem Episcopum esse asseruissent, quam qui ei nudum titulum & nomen attribuebant; hinc & ætate sancti Gregorii multis post ipsum temporibus inauditum fuit, Pontificem Romanum obtinere jurisdictionem Episcopalem in omnibus Ecclesiis; eamque non secus ac proprium Ecclesiæ cujusque Episcopum exercere posse; quod sane est idem ac ipsum constituere Episcopum universalem, uti latius exposui *Tom. II. parte* 2. *Juris Ecclef. sect.* 1. *tit.* 6. *cap.* 7. *pag.* 176. alias in supplemento *cap.* 5. *num.* 10.

Distinctio C.

De ornamento, quod hodie vocatur *Pallium*.

HAc distinctione agit Gratianus de ornamento Archiepiscopali, quod hodie *Pallium* vocatur; multis in hanc rem relatis fragmentis ex Epistolis sancti Gregorii, cujus temporibus usum Pallii in Ecclesia Latina receptum fuisse, atque ad certa tempora usum ejus restrictum constat, uti notavi in *Jure Ecclef. Tom. I. parte* 1. *tit.* 19. *cap.* 7. *pag.* 306. Quæ autem Gratianus addit *Canone* 1. sub nomine Pelagii & *Canone* 4. sub nomine Joannis Episcopi parum authentica sunt, uti dictum est *Tom. I. Juris Ecclef. part.* 1. *tit.* 19. *cap.* 7. *pag.* 306. alias in supplemento *cap.* 5. *num.* 14. atque ibidem notavi Gregorium VII. hæc Decreta tamquam authentica antiquitatis monumenta impendisse, ut argueret Archiepiscopum Rhotomagensem, quod contra patrum constituta attentasset, eo quod ordinationes fecisset ante acceptum Pallium.

Nonnulla apocrypha a Gregorio VII. ut authentica impensa sunt.

Distinctio CI.

De non ordinandis duobus Metropolitis in eadem Provincia.

TAndem primam operis sui partem claudit Gratianus hâc distinctione, unicum Chalcedonensis Concilii Canonem 12. recitans de non ordinandis duobus Metropolitis in una Provincia; pro cujus intellectu consulenda sunt *Scholia* in dictum Canonem Chalcedonensem, *Tom. VII. pag.* 85. hujusce editionis.

BRE-

BREVIS COMMENTARIUS
IN SECUNDAM PARTEM
GRATIANI.

Hæc secunda pars Decreti Gratiani continet 36. Causas ; & singulæ Causæ suas Quæstiones.

Quid nomine *Causæ* intelligatur?

PORRO *Causæ* sunt quasi totidem hypotheses, sive casus positiones ; e quibus varias quæstiones format & proponit, quas frequenter in utramque partem, allegatis Canonibus, aliisque auctoritatibus discutit, suam deinde sententiam depromens.

CAUSA PRIMA.

Casus de Simonia in hac causa propositus.

Roponit Gratianus causâ primâ hunc casum : „ Quidam habens filium, „ obtulit eum ditissimo „ cœnobio : exactus ab „ Abbate, & a fratribus, decem libras solvit, ut filius „ susciperetur, ipso tamen, beneficio „ ætatis, hoc ignorante. Crevit puer, „ & per incrementa temporum & officiorum ad virilem ætatem, & Sacerdotii gradum pervenit. Exinde „ suffraganibus meritis in Episcopum „ eligitur, interveniente obsequio, & „ paternis precibus ; datâ quoque pecuniâ cuidam ex consiliariis Archiepiscopi consecratur iste in Antistitem, nesciens paterni obsequii & oblatæ pecuniæ. Procedente vero tempore nonnullos per pecuniam ordinavit ; quibusdam vero gratis benedictionem Sacerdotalem dedit : tandem apud Metropolitanum suum accusatus, sententiam in se damnationis accepit „.

Quæstio I. Utrum emere spirituale sit peccatum?

Hoc casu proposito septem exinde quæstiones format, atque singulatim propoponit & discutit.

Primam ex hoc casu seu causa formatam quæstionem proponit his verbis : *An sit peccatum emere spiritualia ?*

Gratianus a proposita quæstione recedit.

Verum advertendum, quod Gratianus frequenter a proposita quæstione recedat, & ad alia divertat, uti vel hæc quæstio ostendit : si enim textus & expressio quæstionis attendatur, id unum quærere videtur Gratianus ; *utrum peccatum sit emere spiritualia ?* at si attendantur, quæ in discussione & resolutione quæstionis adducit, apparebit, nihil ab ipso allegari, quo probetur, quod sit peccatum emere spiritualia ; neque eum id adstruere voluisse ; sed supposuisse, emere spiritualia esse peccatum ; & quidem Simoniæ.

Hinc sub initium quæstionis *Canone* 1. profert fragmentum sub nomine sancti Leonis, præfixo hoc summario : *Simoniaci gratiam non præstant, quam vendere quærunt.*

Quis fit ille Leo, sub cujus nomine hoc fragmentum hic refertur, non ex- pri-

primit. Hoc unum notant Correctores Romani: „ Simillima primis verbis „ hujus capitis habentur in Epistola „ Leonis I. Nicetæ Aquilejensi Epi„ scopo scripta, quæ est 84. loquens e„ nim de gratia ait: *Quæ nisi gratis* „ *detur, non est gratia, sed merces.* „ Reliqua apud ipsum non sunt in„ venta „.

In hac Epistola, quæ in editione Quenelliana est 129. hoc fragmentum non reperitur; ut proinde S. Leoni non videatur adscribendum: & verba, quæ hic recitant Correctores Romani, id unum significant; quod Gratia a Deo gratis detur sine præcedentibus meritis.

De gravitate peccati Simoniæ.

Post hæc plures adfert auctoritates, quibus probare nititur, crimen Simoniæ inter omnia crimina esse *gravissimum;* notatque hic antiquus glossographus, eam fuisse Gratiani de crimine Simoniæ opinionem, atque idcirco hanc partem sui Decreti, in qua de criminibus agere intendebat, ab hoc crimine Simoniæ inchoasse.

Quidquid sit de hac Gratiani opinione; & an *in se* hoc crimen sit inter omnia *gravissimum;* hoc nihilominus indubitatum est, esse admodum grave crimen, & Ecclesiæ perniciosissimum, uti ostendi in *Jure Eccles. Tom. III. parte 2. sect. 3. tit. 13. cap. 1. pag.* 374. alias *tit.* 30.

Illud quoque fatendum est, auctoritates per Gratianum adductas evincere, Simoniæ vitium semper fuisse reputatum grave & Ecclesiæ perniciosum; quamvis negari non possit, inter adducta a Gratiano esse nonnulla mutilata, & aliis auctoribus attributa, vel etiam in alium sensum a mente auctoris applicata, uti vel ex notis Correctorum Romanorum constat.

Unde petenda gravitas Simoniæ?

Inter alia, notanda verba sancti Gregorii subjecta eis, quæ ex ipso refert Gratianus *Canone* 4. „ Quid scilicet „ (ait Gregorius) quid per hoc aliud „ agitur, nisi ut nulla de actu proba„ tio, nulla sollicitudo de moribus, „ nulla sit de vita discussio, sed ille „ solummodo dignus, qui dare pretium „ suffecerit „.

Merito hic observanda est nota apposita ad Canonem 10. quem refert Gratianus sub nomine Calixti Papæ cum hoc summario: *nec ordinari, nec promoveri in Ecclesia Dei per pecuniam aliquis valet.*

Huic Canoni hæc nota additur: „ Est „ Calixti II. qui paulo ante Gratia„ num vixit, & aliquot Conciliis a se „ habitis contra Simoniam, & investi„ turas Ecclesiarum, quas Germanici „ Imperatores usurpaverant, multa de„ crevit „.

Investituræ Episcoporum olim ab Imperatoribus datæ, ut Simoniacæ arguuntur.

Nequaquam obscurum est, quin Correctores Romani hic loquantur de investituris Episcoporum, super quibus seculo XI. summa fuit contentio inter Romanos Pontifices & Imperatores. Satis insinuant præfati Correctores, has investituras tamquam *Simoniacas* fuisse reprobatas, & ab Imperatoribus Germanicis usurpatas; uti & prætendebant Gregorius VII. aliique ejus successores. Verum eas nec in speciem *Simoniacas*, neque usurpatas, sed sibi antiquo, jure regaliæ, competiisse prætendebant Imperatores; uti latius ostendi *Tom. I. parte 1. tit. 13. cap. 4. & 5. pag.* 165. & 168. alias in supplemento *cap.* 3. (*a*).

Post hæc supponens Gratianus, sufficienter probatum Simoniæ crimen inter omnia esse gravissimum; atque Simoniacos æque ac hæreticos & schismaticos esse privatos omni gratia Spiritus sancti, imo esse extra Ecclesiam, discutit late hanc quæstionem: utrum Simoniaci, & hæretici, & similes extra Ecclesiam positi, possint valide & cum effectu Sacramenta administrare? multis autem utrimque auctoritatibus allatis, præsertim Sancti Augustini contra Donatistas, quibus probat, Sacramenta etiam a malis ministris administrata suum ex virtute Spiritus Sancti habere effectum, in his, qui ea digne susci-

An Simoniaci Sacramenta conferre queant?

(*a*) Legatur erudita de investituris dissertatio, quæ tom. 1. vitæ Sugeri Abbatis S. Dionysii præmittitur. Dissertatio, & vita Sugeri Gallico idiomate a doctissimo Benedictino elaboratæ sunt.

suscipiunt; variâ distinctione & explanatione Canones in speciem contrarios conciliare conatur: atque præ cæteris notanda distinctio & assertio allata *parte 6.* post *Canonem 39.* quâ distinguit Sacramenta *necessitatis*, sive ad salutem necessaria, a Sacramentis *dignitatis*, seu ad salutem non necessariis.

Sacramentum aliud necessitatis, aliud dignitatis.

Discrimen inter utrumque.

„ Illa quæ necessaria sunt, quia, „ ait, iterari non possunt, cum sint „ vera, auferri vel amitti non debent; „ sed cum pœnitentia rata esse permittuntur: illa vero Sacramenta, quæ „ sunt dignitatis, nisi digne fuerint administrata; ita ut digni digne a dignis provehantur, dignitates esse definiunt, non ut minuatur veritas Sacramenti; sed ut cesset officium administrandi, vel loco, vel tempore, „ vel promotione „: id est impediatur administratio certo loco, vel in perpetuum, vel ad certum tempus, vel denique ad altiora impediatur promotio.

Sed notari meretur, quod Sacramentum *dignitatis* hic reputet Sacramentum Ordinis; dicatque: „ Hoc solum, „ non solum pro culpa, sed etiam pro „ infamia interdicitur, & pro imminuta munditiæ suæ, vel extrinsecæ „ vel intrinsecæ perfectionis prærogativa; ut bigamis, vel viduæ maritis, „ vel illiteratis, vel corporis quâlibet „ parte vitiatis denegatur: quibus tamen Baptismus, vel Eucharistia non „ negatur „.

Hæc post *Canonem* 42. ac dein, interposito *Canone* 43. ait: „ Sollicite notandum est, quod Sacramentum Sacerdotalis promotionis præ cæteris omnibus magis accurate, & digne „ dandum vel accipiendum est; quia „ nisi ita collatum fuerit, eo desinet „ esse ratum, quo non fuerit rite perfectum. Cætera enim Sacramenta „ unicuique propter se dantur, & unicuique talia fiunt, quali corde vel „ conscientiâ accipiuntur. Istud solum „ non propter se solum, sed propter „ alios datur: & ideo necesse est, ut „ vero corde, mundâque conscientiâ, „ quantum ad se, sumatur; quantum „ ad alios vero, non solum sine omni „ culpa, sed etiam sine omni infamia „ propter scandalum fratrum: ad quorum utilitatem non solum ut præsint; verum etiam ut prosint, Sacerdotium datur „.

An in administratione Sacramentorum aliquid temporale recipi possit?

Canone 99. & seqq. probat Gratianus, in administratione Sacramentorum per Sacerdotes, nihil temporale esse exigendum; profertque *Canone* 101. Decretum Concilii Toletani XI. quo severissime interdicitur, ne pro baptizandis consignandisque fidelibus, aut collatione chrismatis, vel promotionibus graduum pretia, quælibet, vel præmia suscipiantur, additâ tamen hâc clausulâ: *nisi voluntarie oblata*.

Porro notant Correctores Romani, quod in Codice Regio absit dictio ista, *nisi*; ita ut in iis casibus voluntarias etiam oblationes prohibeat.

Interim hæ voluntariæ oblationes tandem admissæ fuere: cui forsan hoc Decretum, prout apud Gratianum legitur, aliquid contulisse potuit. Videri possunt, quæ de his voluntariis oblationibus, & quæ in his cavenda sunt notavi in *Jure Eccl. Tom. II. part.2. sect.* 1. *tit.* 1. *cap.* 4. *pag.* 13.

Quando nam committatur Simonia ob munus a lingua.

Agit & hâc quæstione Gratianus breviter de triplici munere, cujus interventu Simonia contrahitur: cumque ad calcem *Canonis* 120. ex S. Gregorio retulisset, ipsum ad supplicationem aliquorum acolythum & diaconum ordinasse, monet post *Canonem* 122. quod „ non *quorumlibet precibus* ordinationes factæ falsæ dijudicentur; sed hæ „ demum (ait) quæ precibus ordinandi, vel ejus amici, non spirituali, „ sed carnali affectu porrectis fiunt; „ cum alias futuræ non essent, quas „ non charitas interveniens, sed ambitio supplicans extorquet „.

Quæst. II. Utrum pro ingressu monasterii pecunia exigi possit?

Quæstione secundâ quærit Gratianus: „ An pro ingressu monasterii pecunia sit exigenda, vel exacta persolvenda „?

Intermiscet autem & hanc quæstionem: „ An quibus sua sufficiunt, Ecclesiæ alimentis sustentandi sint „?

Posteriorem difficultatem ad calcem

Qui divites de Ecclesiæ proventibus possint accipere; & qui non?

Canonis 7. hâc distinctione solvit; scilicet „ non prohiberi ab Ecclesia suscipi illos, qui quoudam fuerunt divites; postea vero omnia reliquerunt, ut Petrus, & Matthæus, & „ Paulus, aut pauperibus distribuerunt, „ ut Zachæus, aut Ecclesiæ rebus adjunxerunt, sicut illi, qui prædia sua „ vendentes ponebant pretia ante pedes Apostolorum, ut essent omnia „ communia: sed illi, qui in domibus „ parentum residentes, vel sua relinquere nolentes, Ecclesiasticis facultatibus pasci desiderant „.

Hanc suam distinctionem probat præcipue Gratianus auctoritate Juliani Pomerii *de vita contemplativa*, quem credidit fuisse *Prosperum*, & plura ex his libris sub nomine *Prosperi* adducit.

Adducit & *Canone 6.* fragmentum Epistolæ Hieronymi ad Damasum Papam, quam ut suppositititiam passim rejiciunt eruditi, ut supra notavimus. Sententia tamen hic relata, vera est, & in Concilio Aquisgranensi anno 816. probata, uti ostendimus in *Jure Eccles. Tom. III. part. 2. sect. 4. tit. 1. cap. 5. pag.* 445. alias 32. *cap.* 5. & pluribus hanc sententiam adstruximus.

Simoniacū est aliquid exigere ab ingredientibus Religionem.

Ad priorem quæstionem sub finem respondet, ita simpliciter concludendo: „ Multorum auctoritatibus *luce clarius* „ constat, quod ab ingressuris Monasterium non licet pecuniam exigere, „ ne & ille qui exigit, & ille qui „ solvit, Simoniæ crimen incurrat „ (*a*).

Cum hanc conclusionem luce clarius in Canonibus fundatam sciret Gratianus, unum duntaxat testimonium retulit *Canone* 2. sub nomine Bonifacii urbis Romæ Episcopi scribentis omnibus Calaritanæ Ecclesiæ cœnobiis. Sed nullibi hæc Epistola Bonifacii reperitur. Monent autem Correctores Romani, quod „ B. Thomas citet hoc caput „ 2. 2. *Quæst.* 100. *in fine articuli* 3. „ & rem, quam ibi tractat, solâ hujus „ capitis auctoritate constituat „.

Tempore S. Thomæ Gratianus erat maximæ auctoritatis.

At quam parum ponderis sinceritati hujus Decreti accedat per hanc a divo Thoma factám citationem, intelliget, qui attenderit ætate S. Thomæ, eam fuisse Decreti Gratiani auctoritatem, ut authenticum crederetur, imo quasi pro lege Ecclesiæ haberetur, quidquid huic Decreto esset insertum: & qui attente legerit opera, ac signanter summam S. Thomæ, deprehendet plurima ab eo tamquam authentica, & pro conclusionum suarum fundamento ex Decreto Gratiani assumi, quæ hodie ab omnibus ut apocrypha rejiciuntur; quin & Patrum fragmenta referri, non ut in ipsis Patribus, sed prout apud Gratianum mutilata exstant: ut non obscurum sit, hunc sanctum Doctorem multum Decreto Gratiani usum: quemadmodum & Pontifices illius temporis, signanter Alexandrum III. & Innocentium III. usos esse scitur.

Cæterum de utraque conclusione Gratiani hâc quæstione formata, plura dixi in *Jure Eccles. Tom. I. parte 1. tit. 26. cap. 1. 2. & 3. pag. 458. & seqq. & Tom. III. parte 2. sect. 4. tit. 1. cap. 5. pag.* 445. alias *tit.* 32.

Quæst. III. Emens temporalia spiritualibus annexa Simoniacus est.

Hæc quæstio ad calcem causæ hujus, sive casus proponitur his verbis: „ An „ ingressum in Religionem, vel præbendas Ecclesiæ emere sit Simoniacum „?

Quare hanc quæstionem proposuerit, & quid potissimum in ea probare intendat, aperte in procemio quæstionis ex-

(*a*) Ut Simoniæ vitium e domibus Religiosis eliminetur, Concilium Turonense anni 1583. habitum tit. 17. hæc statuit de Monialibus. „ In quibus Monasteriis, inquit, numerum „ Monialium suâ auctoritate repleri curent locorum Ordinarii, pro modo & facultate loci, „ neque eumdem augeri nisi factâ Monasterio „ annuâ, quæ satis sit, fructuum accessione „. Anno 1680. Clerus Gallicanus Regi Ludovico XIV. exhibuit Codicem, cujus articulus 12. his conceptus erat verbis. *Qu' il soit permis aux Religieuses des Monasteres non fondez, rentez, ni batis de prendre des dotes & contracte pour iceux, comme elles faisoient avant l' Edit de 1666. & les Arrêts du Parlement sur le pied qui sera reglé par les Ordinaires des lieux.*

Quid de receptione & donis personarum, quæ Monasteria ingrediuntur, Rex decreverit, reperitur in Declaratione, quam dedit 28. Aprilis 1693. hæc autem Declaratio in Commentarios supremi Senatus relata est 7. Maii ejusdem anni: integra descripta est inter monumenta sub littera H. ad calcem primi voluminis operum D. Van-Espen *pag.* 697. hujus editionis.

exponit dicens : „ Sed ad hæc objici-
„ tur , quod qui ingressuri Monasteri-
„ um pecunias tribuunt , non proposi-
„ tum Religionis , sed participationem
„ stipendiorum Ecclesiæ emunt . Tem-
„ poralia ergo non spiritualia ementes,
„ nequaquam Simoniaci habendi sunt .
„ His itaque respondetur : non solum
„ qui spiritualia , sed etiam qui tem-
„ poralia eis annexa pretio accipiunt ,
„ vel tribuunt , Simoniaci judicantur .
„ Unde Malachias loquens ex persona
„ Domini : *Quis est*, inquit, *in vobis,*
„ *qui claudat ostia, & incendat altare*
„ *meum gratuito? non est mihi volun-*
„ *tas in vobis dicit Dominus exerci-*
„ *tuum, & munus non suscipiam de*
„ *manu vestra*. Ostia claudere non est
„ sacri muneris officium , sed tantum
„ sibi adjunctum „ .

Itaque hâc quæstione ostendere vult Gratianus , quod qui *prebendam* , sive *temporalia* ingressui in Monasterium , sive beneficio Ecclesiastico annexa emit, etiam ipsum ingressum , vel beneficium emat .

Pluribus auctoritatibus hanc suam solutionem & conclusionem confirmat ; atque præ cæteris auctoritate Paschalis Papæ in *Canone* 7. ubi vulgaris & recepta hæc regula assumitur : *Quisquis horum alterum vendit , sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit.*

Hâc occasione plura Decreta adfert Gratianus contra venditores Beneficiorum , & Officiorum Ecclesiasticorum , quæ spiritualibus duntaxat videntur annexa ; atque inter alia refertur *Canone* 4. famosum ac vexatum Decretum sub hac epigraphe : *Ex Concilio Urbani II. Papæ habito Alverniæ* , contra redemptiones altarium. Pro cujus intellectu , & historia consule Stephanum Baluzium in notis ad hunc Canonem , ubi inter alia conatur ostendere, clausulam hanc : *Salvo utique Episcoporum censu annuo , quem ex eisdem altaribus habere soliti sunt*, esse revera a Concilio additam. Vide eumdem in appendice ad *lib. 6. cap.* 31. de Marca *de Concordia Sacerdotii & Imperii* , & notas ipsius de Marca ad hunc Canonem 7. Claromontanum ; & notas Gabrielis Cossartii in eumdem Canonem , insertas *tom.* 10. *Concil. General. col.* 590. edit. Labb. & plura circa intellectum hujus Canonis notavi in dissertatione *de pristinis altarium incorporationibus* , quæ una cum plurimis opusculis exstat *Tom.* 2. *operum in editionibus annorum* 1721. 1748. & 1752. & in hac recenti editione vulgo in *Quarto* anni 1766. *Tom. VI. pag.* 97.

Ad calcem causæ seu casus a Gratiano ita proponitur quæstio quarta : *An iste sit reus criminis , quod , eo ignorante , pater admisit ?* Quæst. IV. An Simonia commissa a patre inficiat filium ignorante ?

Occasio proponendi hanc quæstionem fuit ; quod in casu proposito supponatur quod pater , filio omnino ignorante , pro ejus in Monasterium ingressu fratribus decem libras solvisset .

Pro hujus quæstionis solutione profert primum plures auctoritates , quibus videtur probari , quod *ignorantia* illum excuset, nullumque crimen maculet ignorantem , nec alium aliorum peccatum gravet.

Post hæc in contrarium adducit exempla ex sacro textu , quibus ob paternum crimen etiam posteri puniti fuisse leguntur : ac tandem ad calcem Canonis 11. concludit : „ Sed his exemplis non
„ probantur teneri *peccato* aliorum , nisi
„ imitatores nequitiæ eorum . Quicum-
„ que enim de semine Esau , & cæte-
„ rorum ad Deum conversi , paternam
„ malitiam detestati sunt , non odium,
„ sed Dei clementiam experti sunt „ .

Circa ignorantiam, an excuset, post Canonem 12. notat esse distinguendum: Quæ ignorantia excuset?
„ Est enim, ait, ignorantia, alia *facti*,
„ alia *juris* . Facti alia est ejus facti ,
„ quod oportuit eum scire : alia , quod
„ non oportuit scire „ . Prior neminem excusat, secus posterior .

„ Item ignorantia *juris* , ait , alia
„ *naturalis*, alia *civilis*. Juris natura-
„ lis (pergit) *omnibus adultis damna-*
„ *bilis est*. Jus vero *civile* aliis permit-
„ titur ignorare, aliis non : quod po-
„ stremum ibidem pluribus ostendit „ .

Hic evidenter supponit Gratianus , ignorantiam juris naturæ , peccantem contra jus naturæ numquam in totum excusare .

Cum

Quæst. V. An simonia commissa a patre, filio ignorante, possit hunc impedire in functione Ecclesiastica?

Cum igitur paternum crimen filium gravare non videatur; quærit ulterius Gratianus *Quæstione* 5. „ An liceat ei „ esse in Ecclesia, vel fungi eâ ordi„ natione, quam paternâ pecuniâ est „ assecutus „? Primo refert Decretum Concilii Placentini vel Romani sub Urbano II. ubi hi, qui cum adhuc *parvuli* essent, cupiditate parentum per pecuniam Ecclesias adepti sunt, postquam, ait, eas omnino dimiserunt; si *canonice* in eis vivere voluerint *pro magna misericordia ibidem esse conceditur; neque pro hoc facto a sacris ordinibus removentur, si alias digni inveniantur*.

„ Illi vero (pergit) qui per seipsos, „ cum jam majoris essent ætatis, ne„ fandâ ducti cupiditate, eas emerunt, „ si in aliis Ecclesiis *canonice* vivere „ voluerint, servatis propriis ordinibus, „ pro *magna misericordia* ibi eos mi„ nistrare permittimus. Quod si ad „ alias fortassis transferri non potue„ rint; & in eis canonice vivere pro„ miserint, minoribus ordinibus conten„ ti ad sacros ordines non accedant. „ Salvâ tamen in omnibus Apostolicæ „ Sedis auctoritate „. Hæc finalis clausula recentiorem prodit disciplinam.

An adeptus beneficium per Simoniam paternam, possit in eo permanere, etiam postquam detecta est Simonia.

Hoc relato Decreto, necnon fragmento Epistolæ ejusdem Urbani ad Vitalem Presbyterum, concludit Gratianus: „ Ex hac itaque auctoritate colligitur, „ quod *ignorantia* tales excusat a *reatu* „ *criminis*, ut supra dictum est, non „ a *fructu emptionis*; cum in Ecclesiis, „ quas parentum pecuniâ adepti sunt, „ non nisi postquam eas omnino dimi„ serint, & *ex misericordia* ibidem eis „ esse conceditur. In quo patet, quod „ etsi illis ignorantibus, simoniæ pec„ catum sit admissum, fructum tamen „ paternæ emptionis reportare non pos„ sunt. Quod vero a crimine excusentur „ hinc patet, quia pro hoc facto a sa„ cris ordinibus non removentur: si enim „ illius criminis participes essent, ad sa„ cros ordines conscendere non possent„.

Hinc ulterius conficitur, non dubitasse Gratianum, quin secundum Canones dimittere deberet Ecclesiam, qui eam simoniace, licet ignoranter, esset ingressus: nec nisi *misericorditer* in ea permittendus sit; modo canonice, id est *regulariter*, sive in communi, juxta Regulas Canonicorum, vivere vellet. Vide quæ de hac disciplina fusius deduxi in *Jure Eccles. Tom. III. parte 2. sect. 3. tit.* 13. *cap.* 7. *pag.* 400. alias 30. *cap.* 7.

Quæst. VI. Æque simoniacus est dans pecuniam pro electione, ac si daret pro ipsa consecratione.

Hâc quæstione quærit Gratianus „ de „ illis, qui non pro ordinatione pecu„ nias offerunt, sed pro electione; vel „ ut Decretum electionis fiat, vel ut „ subscriptione firmetur, vel ut electio „ ni non resistatur, aliquibus præmia „ largiuntur: an eorum electio vitiosa „ sit judicanda „?

Deinde subjungit: „ Non enim vi„ dentur Spiritus sancti donum emere, „ qui non pro consecratione, sed pro „ electione munera largiuntur, cum „ nullius spiritualis gratiæ aliquos faciat „ electio participes „.

Verum Gratianus hunc prætextum rejiciens, ait: „ Sed sicut Ecclesiastica„ rum rerum emptores simoniaci judi„ cantur, quia Ecclesiasticis officiis ita „ adjunctæ sunt, ut alterum sine alte„ ro alicui non proveniat: ita quia per „ electionem venitur ad consecrationem, „ perinde simoniacus habetur, qui pro „ electione præmia largitur, ac si pro „ consecratione munera dedisset „.

Hanc suam conclusionem pluribus auctoritatibus adstruit Gratianus: „ nec ab „ ullo in dubium revocatur „: quin enim similes dantes aut accipientes sint simoniaci nemo dubitat.

Quæst. VII. An ab hæresi reversi ad sacros ordines sint recipiendi?

Cum Gratianus supponat crimen simoniæ esse gravissimum, quin & simoniacos reputaverit *hæreticos*; mirum videri non debet, si quæstionem septimam hujus causæ (in qua de simonia tractat) his verbis proponat: „ An „ renuntians suæ *hæresi* sit recipiendus „ in Episcopali dignitate „?

Pro hujus quæstionis resolutione refert hic Gratianus, quæ tum a Patribus, tum a Synodis, ac notanter a Synodo VII. dicta & decreta fuerunt, de redeuntibus ab hæresi aut schismate, utrum in suis ordinibus essent recipiendi, vel post actam pœnitentiam ad sacros ordines promovendi.

Por-

Decretum Synodi VII. a Gratiano non recte relatum, a Correctoribus Romanis restitutum.

Porro circa relata Patrum, & Synodorum fragmenta merito attendendæ annotationes Correctorum Romanorum; ac signanter ad fragmentum sub nomine Synodi VII. relatum *Canone* 2. in hoc enim fragmento legitur: *Nullum tamen eorum, qui ante baptismum peccavit, Sacerdotibus annumeratum scio:* Hic notant correctores ad verba, *ante baptismum:* „ Hoc quidem loco perspicue erratum est, quod auctori glossæ negotium exhibuit „. Deinde monent in originali ita legi: „ Neminem „ vero horum in Sacerdotio annumeratum, nisi si forte *ante baptismum* hoc „ admisit „.

Simoniaci quasi haeretici irreparabiliter a sacris muniis deponuntur; nisi ex misericordia hic rigor mitigetur.

Interim ex relatis auctoritatibus tandem *parte* 3. ad calcem *Canonis* 4. concludit Gratianus, quod his auctoritatibus simoniaci *irreparabiliter damnari jubeantur*.

Subjungit autem *parte* 4. mitigationem: *Nisi rigor disciplinæ quandoque relaxetur, ex dispensatione misericordiæ.*

Hâc occasione ostendit hîc Gratianus, quando & quâ moderatione Prælati Ecclesiæ interdum pro *necessitate* vel *utilitate Ecclesiæ* in certis casibus de rigore Canonum aliquid relaxare queant.

Regulæ in hac mitigatione servandæ, & a Gratiano propositæ merito in annuenda dispensatione attendendæ.

Optandum esset, ut Canones & Patrum dicta hîc a Gratiano relata attentius expenderentur contra hodiernam dispensandi facilitatem: non enim solum pateret summam in relaxando Canonum rigore discretionem & moderationem esse necessariam; sed insuper omnem dispensationem, quæ hîc visitur, unice versari circa remissionem seu relaxationem pœnarum canonicarum ob Canones infractos; non autem circa veniam Canones infringendi: quam dispensationem multis seculis ignotam fuisse notavi in *Jure Eccles. Tom. II parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 14. *cap.* 1. *pag.* 427.

Porro de disciplina non recipiendi *simoniacos* ad sacras functiones, *post actam pœnitentiam*, & quam parci olim fuerint Pontifices in relaxando hujus disciplinæ rigore, necnon de abusu perniciosо, quem facilitas hujus dispensationis hisce posterioribus seculis invexit, vide dicta in *Jure Eccl. Tom. III. parte* 2. *sect.* 3. *tit.* 13. *cap.* 7. *pag.* 400. alias 30. *cap.* 7.

CAUSA II.

De ordine judiciorum.

Sub finem quæstionis septimæ, rationem transitus sui ad causam sequentem subjungit Gratianus dicens: „ His „ breviter præmissis, ad ea veniamus, „ quæ Ecclesia severitate disciplinæ parata est ulcisci, ostendentes, quibus „ accusantibus, vel testificantibus quilibet sint convincendi, quo judice „ quisque debeat condemnari, vel absolvi: si causa vitiata fuit, quo remedio possit sublevari: si accusatores „ defecerint, an reus sit cogendus ad „ purgationem „.

Occasio proponendi hanc causam.

Et glossographus eamdem connexionis rationem, ac summarie quid in hac causa tractetur, exponit: „ In superiori „ causa actum est de crimine simoniæ; „ & prius de eo, quod *gravissimum est;* „ sed quia crimina sine ordine judiciario puniri non debent; ideo congrue „ hanc causam annectit, in qua de ordine judiciario tractat, ostendens quod „ nemo condemnandus est, nisi convictus vel confessus; & quod spoliatus „ præter juris ordinem, sit restituendus, „ & qualiter puniantur, qui in accusatione deficiunt, qualiter objecta crimina non probata purgentur, & qualiter sententia relevetur per appellationem, & utrum Laici admittantur „ ad accusationem Clericorum, & qualiter sit accusatio facienda „ &c.

Quæst. I. An in manifestis sit necessarius ordo judiciarius?

Itaque Quæstione I. quærit: „ An „ in manifestis judiciarius ordo sit requirendus „?

In primis multis auctoritatibus probare vult: „ Quod nullus sine judiciario „ ordine damnare valeat „: ut habet summarium quæstioni subjectum.

Nonnulla Decreta apocrypha hîc a Gratiano adducta.

Inter allegata autem in hujus probationem occurrit Canone 4. Decretum sub nomine *Eleutherii Episcopi ad Episcopos Galliæ:* quod Decretum, uti & integram Epistolam suppositіtiam esse, fatetur eruditis hodie persuasum est.

Profert dein Gratianus Canone 5. fragmentum sub nomine *Felicis Papæ I. ad Paternum Episcopum:* notaturque

in

in margine, priorem ejus partem haberi in Epistola prima *Zepherini Papæ ad Episcopos Siciliæ:* monent insuper Correctores Romani, hæc verba, *Apostolicâ freti auctoritate*, addita esse ex Epistola Felicis & Zepherini: „ Nam, „ inquiunt, damnari Episcopi sine con„ sensu & auctoritate Romani Ponti„ ficis, nec *tunc* poterant, nec nunc „ possunt „.

Verum quidem est, in citatis Epistolis allegata verba haberi: sed & constat, easdem Epistolas Decretales uno eruditorum consensu ad reprobas pseudo-Isidori merces rejici; quin & vel sola hæc verba a Correctoribus Romanis hic suppleta, earum suppositionem probant; quandoquidem expeditum sit, damnationem Episcoporum tempore horum Pontificum nondum fuisse Romano Pontifici reservatam, aut ejus consensum vel auctoritatem fuisse necessariam in damnatione Episcopi. Quin admodum verisimile est, hanc reservationem præcipue ex his aliisque Decretalibus primis Romanis Pontificibus falso adscriptis, suam originem aut saltem progressum habere, uti in *Jure Ecclesi. Tom. IV. parte* 3. *tit.* 3. *cap.* 5. *pag.* 88. alias *cap.* 4. ostensum est.

Ex his aliisque intelligimus, Correctores Romanos authenticas & sinceras reputasse primorum illorum Pontificum Epistolas pseudo-Decretales.

Interim assertum Gratiani, nimirum nullum posse condemnari, aut censurâ perstringi sine ordine judiciario, verissimum est, certisque auctoritatibus probatur. Hanc in rem notandus Canon 7. ex S. Gregorio; necnon Canon 11. & 12. ipsaque Gratiani conclusio, notanter ad calcem *Canonis* 17.

Quæst. II. An expoliatus sit judicandus? Hâc quæstione quærit Gratianus: „ An „ expoliatus ab aliquo sit judicandus „? scilicet antequam restituatur.

Sub initium autem quæstionis ait: „ Quod expoliatus ante judicem stare „ non debeat, multis auctoritatibus „ probatur „.

In hâc quæstione a Gratiano adducta pene omnia sunt apocrypha, & quare? De simili quæstione, & materia vix reperiuntur, neque hic a Gratiano adducuntur authentica Ecclesiastica Decreta ante inductam formam forensem fori secularis in forum Ecclesiasticum: unde nec mirum, plerasque auctoritates hâc quæstione adductas fragmenta esse falsarum Decretalium primis Pontificibus seculo IX. suppositarum, præter Canonem 2. qui præfert nomen Nicolai Papæ. Sed notat Antonius Augustinus *lib.* 2. *de emendat. Gratiani Dial.* 12. hæc verba non esse Nicolai Papæ, sed Isidori Mercatoris in præfatione Conciliorum: quod & notarunt Correctores Romani in margine: neque exstant in Epistola hujus Pontificis; sed in sola allegata collectione Decretorum Nicolai per Cochlæum *tit.* 3. *cap.* 6.

Quæst. III. Quâ pœnâ feriendi deficientes in accusatione? Quæstione tertiâ inquirit Gratianus: „ Qua pœnâ feriendi sint, qui in ac„ cusatione deficiunt „? plura tum ex falsis Decretalibus, tum ex jure civili hic profert Gratianus; meritoque castigatur a Correctoribus Romanis, quod simpliciter dicat: „ Illis qui pro ali„ qua *promissione* deferunt accusatio„ nem, *semper veniam dari* „. Illud non esse simpliciter verum notant, neque hoc probari testimonio sancti Gregorii ibidem a Gratiano relati in *Canone* 6. ex verbis Epistolæ ostendunt.

Notandum quod Gratianus hic quæstionum propositarum ad calcem causæ, sive casus ordinem invertat, atque quæstionem quintam præmittat quæstioni quartæ.

Quæst. V. An deficiente probatione reus cogendus sit ad probationem. Itaque hâc Quæstione V. ostendere vult, quod deficientibus accusatoribus, reus non videatur esse cogendus ad purgationem: „ Sicut enim, ait, rei pos„ sessor, deficiente actore, titulum suæ „ possessionis probare non cogitur, ita „ qui impetitur, ad innocentiam suam „ probandam cogendus esse non cre„ ditur „.

In primis pro fundamento hujus asserti ponit Gratianus, juramentum a Sacerdotibus non esse exigendum; idque prolatis tribus fragmentis pseudo-Decretalis Cornelii Papæ ad Rufum Episcopum.

An Sacerdotibus injun- Adjungit & Canonem 21. Concilii Triburiensis anni 897. quo statuitur: „ Ut

Si queat juramentum, quo se purgent?

„ Ut si Presbyter contra Laicum, vel „ Laicus contra Presbyterum habeat „ querimoniæ controversiam, Episcopo „ præcipiente sine personarum acceptio- „ ne finiatur, & Laicus per juramen- „ tum, si necesse sit, se expurget: „ Presbyter vero *vice juramenti*, per „ sanctam consecrationem interrogetur, „ quia Sacerdotes ex levi causa jurare „ non debent: manus enim, per quam „ corpus & sanguis Christi conficitur, „ juramento polluetur? absit: cum „ Dominus in Evangelio discipulis suis „ (quorum vicem nos indigni in san- „ cta gerimus Ecclesia) dicat: *Nolite* „ *omnino jurare: sit autem sermo ve-* „ *ster*, EST, EST: NON, NON: *quod* „ *autem his abundantius est, a ma-* „ *lo est* „.

Sed cum ex aliis deprehenderet Gratianus, Episcopos & Presbyteros de crimine aliquo infamatos, cogi interdum ad se purgandum, medio juramento, pro ratione conciliationis ad calcem Canonis 4. ait: „ Verum his „ auctoritatibus non omnimodo jura- „ menta prohibentur fieri a Sacerdo- „ tibus, sed tantum *incauta*, & ea „ quæ pro qualibet causa temporali „ judici offeruntur: cum autem popu- „ lari infamiâ Sacerdotes opprimuntur, „ tunc ad innocentiæ suæ assertionem „ juramenta debent offerri „.

Num hæc conciliandi ratio adductis auctoritatibus sat congruat, nescio; hoc certum est, vetitum esse exigere *incauta juramenta*; non tantum a Sacerdote, sed etiam a quovis Laico.

De varia purgationis specie.

Cum autem hic incidisset mentio *purgationis canonicæ*, hâc occasione tractat hic Gratianus de varia purgationis specie.

Meminit autem Gratianus purgationis faciendæ per *juramentum ad beati Petri corpus* Canone 6. ex Epistola 23. *lib.* 2. *indict.* 10. Sancti Gregorii, cujus notas consule: occurrit & simile juramentum *Canone* 7. ex Epistola ejusdem Pontificis præstitum a Menna Episcopo, qui similiter per hoc juramentum ab objectis criminibus se purgaverat. De hac & similibus formulis juramenti consulendus Du-Cange in glossario Latinitatis, verbo, *jurare*.

De purgatione per juramentum.

Notandum autem, quod Gratianus relatis verbis citatæ Epistolæ Sancti Gregorii, quibus significat Brunichildæ Francorum Reginæ, quod *Mennas* se mediante juramento *ad sacratissimum corpus beati Petri Apostoli* a sibi objectis criminibus purgasset, subjungat tamquam ejusdem Epistolæ & contextus verba: *Purgationem tamen ante te duobus sibi Sacerdotibus junctis, ubi accusator cessaverit, eumdem ex se præbere tuo committimus arbitrio*. Quibus significatur, Sanctum Gregorium purgationem Mennæ Episcopi commisisse arbitrio *mulieris*, scilicet Brunichildæ Francorum Reginæ, licet & prius se, medio juramento, coram Pontifice ad corpus beati Petri purgasset.

Error Gratiani.

Ad quæ reflectens glossographus verbo, *arbitrio*, ait: „ Delegatur hic Lai- „ co spirituale negotium. Fuit tamen, „ inquit, hic nimium Papaliter dispen- „ satum, quod Episcopus expurgatus „ coram Papa, cogitur adhuc coram „ muliercula se expurgare „.

Verum totam hanc periodum non reperiri apud Sanctum Gregorium, dubiumque non esse, quin erratum sit vel a Gratiano, vel a librariis, notavit Antonius Augustinus *lib.* 1. *de emendat. Gratiani Dial.* 12. qui & præterea advertit: „ Quod nostri interpretes „ dicere solent, ex verbis Gregorii pro- „ bari coram Rege, vel Regina, vel „ alio seculari judice posse Canonicam „ purgationem indici, falsum est „.

Similiter & Correctores Romani monent, hic fuisse gravissimum errorem; atque quibusdam interpositis, quibus probant hanc periodum esse fragmentum Epistolæ Alexandri II. ad Raynaldum Episcopum Cumanum, concludunt: „ Nihil loci relinquitur admi- „ rationi auctoris glossæ: nusquam enim „ Romani Pontifices hujusmodi causas „ mulieribus leguntur commisisse „.

Hic interim videmus, quomodo error Gratiani juris Canonici interpretes in errorem induxerit, atque ex errore opinio erronea invaluerit.

Refert & *Canone* 10. fragmentum Epistolæ *Sixti III. ad Orientales Episcopos* agens de formulæ purgationis, quâ se hic Pontifex purgasse dicit coram Synodo; sed hanc Epistolam (quæ integra exstat *tom. 3. Concil. General.* edit. Labb. *col.* 1263.) esse spuriam passim agnoscunt eruditi; eique appingit hanc notam marginalem Labbæus: *Fidei admodum suspectæ; imo nullius.*

Adducitur dein *Canone* 11. initium Epistolæ Alexandri II. Raynaldo Cumano Episcopo, de quodam Presbytero morte Episcopi infamato, recteque post Antonium Augustinum advertunt Correctores Romani periodum, quæ incipit, *purgationem*, quam falso adscriptam diximus S. Gregorio, partem esse hujus Epistolæ Alexandri II. & huic Canoni debuisse annecti.

Suppositititium esse Decretum *Canone* 14. Sylvestro Papæ assertum, etiam ipsi Correctores Romani agnoscunt, quorum notam consule.

Plura, præsertim ex litteris S. Gregorii, refert de purgatione Canonica, medio juramento; & *Canone* 16. refert Decretum Hincmari Rhemensis, quo jubetur Presbyter, si mala fama de ipso exierit, & accusatores ac testes legales defuerint, *Secundum Decreta majorum cum denominatis sibi vicinis Presbyteris, quos scimus se nolle pejerare, sacramento famam purget.*

Ratio inductæ purgationis per juramentum.

Ratio inductæ hujus purgationis redditur in eodem Canone: „ Ne contra „ Apostolum infirmorum corda de ma„ la fama Presbyteri percutiantur, & „ ne vituperetur ministerium nostrum, „ neve securiores Presbyteri existentes, „ licentius in peccata prolabantur „.

De purgatione vulgari per aquam ferventem, vel ferrum candens.

Meminit & hâc quæstione Gratianus, non tantum Canonicæ purgationis; sed & vulgaris per *aquam ferventem, & ferrum candens.*

Et quidem *Canone* 15. exstat *Palea* sub nomine Concilii Triburiensis, ubi decernitur: „ Quod *nobilis* homo vel „ *ingenuus*, si in Synodo accusatur, & „ negaverit; si eum constiterit fidelem „ esse, cum duodecim ingenuis se ex„ purget: si antea deprehensus fuerit „ in furto, aut perjurio, aut falso te„ stimonio, ad juramentum non ad„ mittatur, sed (sicut qui ingenuus „ non est) *ferventi aquâ*, vel *candenti* „ *ferro* se expurget „.

Hoc Decretum sub nomine Concilii Triburiensis exstat quoque in *cap.* 1. *de purgat. vulgari*, in prima Decretalium collectione apud Antonium Augustinum cum his verbis: *ferventi aquâ, aut candenti ferro;* quæ omissa sunt a Raymundo in *cap.* 1. *de purgat. Canonica;* verisimiliter, quia tum contrarius usus obtineret quoad purgationes vulgares, innixus Decretis hic a Gratiano contra eas purgationes adductis, & ab Alexandro III. & sequentibus Pontificibus probatis.

Et quidem in periodo, quam Gratianus *Canone* 7. S. Gregorio falso adscripsit, uti supra notatum est; quamque Alexandro II. attribuendam esse diximus, vetatur adhiberi; imo „ Apo„ stolicâ auctoritate prohibet firmissi„ me *vulgarem* purgationem *ferventis* „ scilicet, sive *frigidæ* aquæ, *ignitique* „ ferri contactum, aut cujuslibet po„ pularis inventionis „.

Reprobata purgatio vulgaris tanquam superstitiosa.

Hæc ipsa prohibitio evincit, hanc periodum non posse attribui S. Gregorio, cujus tempore hæ vulgaris purgationis species nondum invaluerant. At tempore Alexandri II. qui sub medium seculi *XI.* sedit, similes purgationes in quibusdam Ecclesiis jam erant usitatæ, in aliis vero, præcipue Romana, reprobabantur; ad quam ætatem & referendus Canon 20. relatus sub nomine Stephani V. qui interrogatus ab Humberto Episcopo Moguntino de usu purgationis per ferrum candens, aut aquam ferventem, respondisse dicitur: *Ferri candentis vel aquæ ferventis examinatione confessionem extorquere a quolibet, sacri non censent Canones: & quod sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosâ adinventione non est præsumendum.*

Nulla inter Epistolas hujus Pontificis similis Epistola reperitur: unde & suspectæ fidei habetur hoc fragmentum; cujus tamen auctoritate usus est Ale-

Alexander III. in Epistola ad Archiepiscopum Upsalensem, quæ est 19. in prima appendice Epistolarum hujus Pontificis *tom.* 10. *Concil. General.* quem & subsequentes Pontifices secuti, hanc purgationis speciem tamquam superstitiosam damnarunt, ut in pluribus ostendi in *Jure Eccles. Tom. IV. parte* 3. *tit.* 8. *cap.* 4. *pag.* 300.

De purgatione per sacram Communionem.

Occurrit & *Canone* 23. & 26. species purgationis per *sacram Communionem*; ac priore quidem Canone præcipitur: „ Si contigerit in Monasterio „ furta perpetrari, & qui hæc committant, ignorentur; & fratres ipsi „ de talibus se expurgare debuerint, „ missa ab Abbate celebretur, vel ab „ aliquo, cui ipse Abbas præceperit, „ præsentibus fratribus: & sic expletâ „ missâ omnes communicent in hæc „ verba: corpus Domini sit mihi ad „ probationem hodie „.

Citatur hic Canon sub nomine Concilii Wormatiensis *Canone* 15. exstatque reipsa similis Canon in Concilio Wormatiensi anni 688. quod integrum inferitur *tom.* 8. *Concil. General.* edit. Labb. *col.* 942. At in Canone, pro his verbis: *Expletâ missâ, omnes communicent in hæc verba, corpus Domini sit mihi ad probationem hodie*, hoc modo legitur: *& sic in ultima missæ celebratione, pro expurgatione sua corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi percipiant, quatenus ista inde innocentes se esse ostendant.*

Quidquid sit de hac lectionum varietate, sat interim constat, usum purgationis per sacram Communionem probari, uti dicto *Canone* 26. qui similiter ex hoc Wormatiensi Concilio *Canone* 10. desumptus est; in quo licet aliqua legantur hic a Gratiano omissa, nihilominus sat aperte hæc probationis, sive purgationis formâ comprobantur.

Hinc titulus hujus Concilii in collectione Conciliorum ita exprimitur: *Concilium Wormatiense Provinciale ex parte* REPROBATUM: & ad relatum Canonem 15. appenditur hæc nota marginalis: *His Canon tamquam erroneus abrogatus est.* Et Antonius Augustinus *lib.* 1. *de emendat. Gratiani Dial.* 15. advertens citatos Canones; & agnoscens, quæ in his leguntur, esse revera in Conciliis, & apud Burchardum, ait: *Sed hæc omnia sunt illorum temporum sordibus adscribenda.*

Cæterum de his purgationibus vulgaribus latius actum est in *Jure Eccles. Tom. IV. parte* 3. *tit.* 8. *cap.* 4. *pag.* 300. ubi etiam notatum est, quam altas radices in aliquibus Ecclesiis egissent similes purgationes; & quomodo in quibusdam locis usque ad ultima secula, saltem earum vestigia superfuerint. Harum & similium observationum superstitionem erudite ac solide adstruxit eruditus Pater Petrus le Brun Presbyter Oratorii in libello Gallico impresso Rothomagi anno 1701. sub hoc titulo: *Histoire critique des pratiques superstitieuses, &c.* (Obiit vir doctissimus Parisiis in domo S. Magloni 6. Januarii 1729.)

Quæst. IV. De numero testium in causa Clericorum.

Quæstione quartâ, quæ hic quæstioni quintæ postposita est, quærit Gratianus, quot testimoniis Episcopus sit condemnandus? adductis autem novi ac veteris Testamenti, necnon Concilii Bracarensis auctoritatibus, concludit ad calcem *Canonis* 1. „ Ex præmissis itaque „ colligitur, quod duorum, vel trium „ testimonio Episcopus convinci & „ damnari potest „.

Multa hic apocrypha & suppositio ia miscet Gratianus.

Verum mox addit: „ Porro Sylve„ ster Papa in generali Synodo præsidens e contra dixit „. Tum immediate subjungit *Canone* 2. fragmentum Concilii Romani, quod dicitur celebratum sub Sylvestro Papa I. in quo dicitur, quod „ Præsul non damnatur, nisi cum „ 72. testibus: Presbyter autem Car„ dinalis, nisi cum 64. testibus non „ deponatur: Diaconus vero Cardinalis „ urbis Romæ, nisi cum 27. testibus „ non condemnabitur: Subdiaconus, „ Acolythus, exorcista, lector, ostia„ rius, non nisi cum 7. testibus con„ demnabitur: testes autem & accu„ satores sine aliqua sint infamia „.

Ita legitur in antiqua Gratiani editione: at in Correcta Romana pro 64. legitur 44. *testibus*: & addita fuit

post verba, *cum 72. testibus*, hæc periodus: *Nec Præsul summus a quoquam judicabitur, quoniam scriptum est:* NON EST DISCIPULUS SUPER MAGISTRUM: eam additam monent Correctores Romani *ex Concilio Romano sub Sylvestro*, & aliis locis ad marginem indicatis.

Error Glossographi circa Pontificem. Porro glossæ auctorem credidisse, hoc Canone non comprehendi *Romanum Pontificem*, certum est: nam ad nomen, *Præsul*, apponit hanc notam: „ Id est, *Cardinalis Episcopus:* sed „ numquid contra *Papam* duplicabuntur testes? non, imo duo sufficiunt: „ & in hoc est deterioris conditionis; „ quia ipse sine comparatione aliorum „ creatus est major: & ideo sine spe „ veniæ condemnandus est, ut diabolus „.

Hoc dictum glossographi mirantur Correctores Romani, quasi Romanus Pontifex minori numero testium posset condemnari, quam ostiarius: „ Cum „ tamen, inquiunt, ipse Pontifex a „ generali saltem Præsulis nomine minime esset excludendus „.

Eumdem pene numerum testium in damnatione Episcopi requirit fragmentum Epistolæ Leonis IV. relatum hic a Gratiano Canone 3. de quibus testibus ibidem additur: „ Qui prius ad „ sacra Christi quatuor Evangelia sacramenta præstent, quod nihil falsum depromant: sicut nobis, inquit, „ beatus Sylvester tradidit, & Romana sancta videtur tenere Ecclesia „.

Quamvis moneant Correctores Romani, hæc finalia verba non legi in Epistola Leonis manuscripta, & ea deesse in editione Romana, & Codice MSS. Vaticano notavit Lucas Holstenius, nihilominus haud obscurum est, auctorem hujus Epistolæ reflexisse ad hoc Concilium Romanum, quod esse ex confictis Isidori Mercatoris mercibus modo compertum est: notatque hic Dandinus Alteserra: „ Ea ibi Decreta de numero testium, omnino „ esse diversa a sanctis Canonibus & „ legibus „.

Gratianus vero nihil de Concilii hujus suppositione suspicatus, ut hos Canones cum aliis auctoritatibus conciliet, dicit: „ Hoc vel speciali privilegio de Clericis Romanæ Ecclesiæ „ intelligitur, vel propter improbitatem quorumdam, qui cum non sint „ spectatæ vitæ & scientiæ, ad accusationem Ministrorum Dei repente „ prosiliunt. Quorum vero vita adeo „ laudabilis est, ut omnibus imitanda „ appareat, de quorum assertione nulla dubitatio nasci poterit, eorum „ testimonio duorum vel trium testium „ quilibet jure convinci & damnari „ poterit „.

Posterius membrum distinctionis hodie receptum est; atque testimonium duorum vel trium omni exceptione majorum adversus Clericos, etiam majores, recipitur; uti & observat D. de Hericourt in Analysi hujus quæstionis.

Quæst. VI. Gravatus per sententiam ab ea appellare potest. Hâc quæstione ordinem judiciorum prosequens Gratianus quærit: „ Quo „ remedio causa vitiata sublevetur, & „ si remedium illud sit dandum ei, „ qui causâ dilationis vocem appellationis exhibuerit „ ?

Sub initium hujus quæstionis tamquam indubitatum asserit: *Causa vitiata remedio appellationis sublevari potest.*

In probationem hujus asserti prioribus tribus Canonibus nonnulla adducit ex falsis Decretalibus sub nomine sanctorum Fabiani & Anacleti, quorum tempore similes formulæ appellationis in judiciis Ecclesiasticis nondum erant notæ; ut vel hinc illarum Decretalium confictio & suppositio fiat manifesta.

Interim merito ad fragmentum sub nomine Anacleti relatum *Canone* 3. appenditur nota Correctorum Romanorum; ex qua intelligitur, nec has falsas Decretales semper referri a Gratiano, quemadmodum in collectione Isidori leguntur.

An ab omnibus possit appellari, etiam immediate, ad Sedem Apostolicam. Post hæc progreditur inquirere, ad quem appellandum sit; nititurque ostendere, *Ad Sedem Apostolicam* ab omnibus posse appellari; idque ex fragmentis falsarum Decretalium.

Oc-

Occurrit hic in primis *Canone* 4. fragmentum sub nomine Sixti Papæ, cui hoc summarium præfigitur: *Quisquis pulsatus fuerit, Apostolicam Sedem appellet:* & *Canone* 5. fragmentum Decretalis sub nomine ejusdem Sixti Papæ cum hoc summario: *In gravioribus causis pulsati Apostolicam Sedem appellent:* & rursus *Canone* 6. ex falsa Decretali Marcelli Papæ sub hoc summario: *Ab omnibus appellatur ad Romanam Ecclesiam*.

Plura ad adstruendam hanc appellandi libertatem ad Sedem Apostolicam ex hisce falsis Decretalibus adducit sub nomine Victoris, item Severini Papæ *Canone* 7. & 8. item *Canone* 9. & 10. sub nomine Julii Papæ; inter quæ notandus Canon 10. ex falsa Decretali Julio I. supposita, in qua hæc leguntur: „ Ideo huic sanctæ Sedi præ„ fata privilegia specialiter sunt con„ cessa, tam de congregandis Conci„ liis, & judiciis, ac restitutionibus „ Episcoporum, quam etiam de sum„ mis Ecclesiarum negotiis, ut ab ea „ omnes oppressi auxilium, & injuste „ damnati restitutionem sumant: & „ talia ab improbis ne præsumantur „ absque ultione, nec exerceantur abs„ que damnatione „.

Ex hoc fragmento Decretalis illud intelligitur; quod non tantum Sedi Apostolicæ diceretur assertum jus appellandi ad eam; sed etiam jus congregandi Concilia, & restituendi Episcopos; quod & tandem auctoritate harum Decretalium a Gratiano relatarum quasi primatui Sedis Apostolicæ annexum, notanter ab Ultramontanis receptum esse scitur.

Imo in Decretalibus per Gratianum adductis evidenter asseritur, ab omni judice inferiori, etiam omisso medio, puta a sententia Episcopi, Metropolitano, Primate, aut Patriarcha omisso, posse immediate ad Sedem Apostolicam appellari.

Porro cum auctoritate harum Decretalium circa seculum X. & XI. hæc appellandi libertas ad Sedem Apostolicam ubique pene admissa esset; Gratianus hoc jus appellandi, quod jam suâ ætate admissum erat, & nihil de falsitate harum Decretalium suspicatus, illud quasi ex Traditione Apostolica descendere supponens, etiam quasi primatui Romani Pontificis esse annexum arbitratus est.

Proinde mirum videri non debet, Gratianum Canoni Africano, relato Canone 35. quo decernitur, nulli Clerico in Africa per Episcopos damnato ad transmarina judicia licitum esse appellare, appendisse hanc ineptam & insulsam clausulam: *Nisi forte Romanam Sedem appellaverit*. „ Quasi vero „ Africa ad transmarina appellare ten„ tantes, ad alium, quam ad Sedem „ Apostolicam appellarent „: uti recte monet Severinus Binius ad Canonem 22. Milevitanum. *Canonem Africanum inepte explicat Gratianus, ut illum ad sui temporis disciplinam detorqueat.*

Quis enim nescit, Ecclesiæ Africanæ certissimam fuisse disciplinam, nequaquam admittendi appellationes Clericorum a suis respective Episcopis, aut Synodis Africanis, ad transmarina judicia, etiam Romana; eamque acerrime per Patres Africanos seculo V. in causa Appiarii Presbyteri per suum Episcopum depositi fuisse propugnatam. Vide *Jus Eccles. Tom. IV. parte 3. tit. 10. cap. 3. pag.* 358. alias *cap.* 2. (*a*).

Itaque hoc Canone expressa erat pristina disciplina Ecclesiæ Africanæ, plane conformis Canonibus Nicænis: Gratianus autem videns hanc disciplinam a disciplina sui temporis omnino alienam, credensque (ut jam diximus) ex Traditione Apostolica descendere, auctoritate falsarum Decretalium Canonem hunc ad sui temporis disciplinam inflectere volens, eumdem in alienum plane sensum detorsit.

Similiter & hoc scitur, Episcopos Gallicanos, ac signanter Hincmarum Rhemensem, has appellationes ægre admisisse; eas tamen urgentibus Pontificibus auctoritate falsarum Decretalium, tandem admissas fuisse, easque & ho- *An & quâ ratione appellationes ad Pontificem in Gallia & Belgio admissæ?*

(*a*) Consule quæ *Tomo VII. pag.* 146. *usque ad* 324. hujus editionis D. Van-Espen disseruit dissertatione in Synodos Africanas, & Scholiis in eorum Canones.

& hodie admitti, cum notabili nihilominus moderatione, uti quoad Belgium notavi in *Jure Eccles. Tom. IV. parte 3. tit. 10. cap. 1. pag. 341.* & quoad regnum Galliæ notavit Dominus de Hericourt in Analysi hujus quæstionis.

Ex suppofititiis Decretalibus attribuitur Pontifici plenitudo; aliis Episcopis pars tantum potestatis Ecclesiasticæ.

Quemadmodum in confictis Decretalibus sub nomine primorum Pontificum, multis adstruitur jus appellandi ad Romanum Pontificem a quorumcumque judicum Ecclesiasticorum sententia, etiam *omisso medio*; ita quoque confictor harum Epistolarum nonnulla intermiscuit, quibus declarat in Pontifice esse *plenitudinem potestatis Ecclesiasticæ*: reliquos vero Episcopos esse duntaxat vocatos in *partem sollicitudinis*, sive potestatis, qualem Pontifices iis tribuere voluerunt: atque ita consequens sit, Pontificem esse ordinarium ordinariorum; proindeque ad ipsum tamquam ordinarium posse appellari, sive causas quascumque referri.

Hanc in rem profert Gratianus hâc quæstione *Canone* 12. fragmentum sub nomine *Vigilii Papæ ad Eleutherium*, uti legitur in hodierno Decreto correcto: monent autem Correctores Romani, in antiquis exemplaribus Decreti hunc Canonem attribui *Julio* Papæ: notatque Stephanus Baluzius, recte hic advertisse Correctores Romanos Epistolam hanc, non *Julio*, sed *Vigilio* potius attribuendam; fateturque Baluzius, exstare Epistolam Vigilii, non quidem inscriptam ad *Eleutherium*; sed ad *Profuturum* Episcopum Bracarensem, constantem pluribus capitibus, quorum ultimum conficit hunc Canonem; eamque integram inseruit in sua nova Conciliorum Collectione *pag.* 1467. una tamen notans, caput ultimum hujus Epistolæ de *Primatu Romani Pontificis* (quod conficit hunc Canonem apud Gratianum) in optimo Codice Bibliothecæ Colbertinæ non reperiri; multisque ibi probat, admodum verisimile esse, hoc caput a pseudo-Isidoro fuisse huic Epistolæ adjectum, uti pluribus deductum est in *Jure Ecclesiastico Tom. I. parte 1. tit. 19. cap. 8. num. 19. pag.* 317. alias in supplemento ad *part. 1. Juris Eccles. tit. 19. cap. 5.* ubi una ostendi, exigui esse ponderis argumentum, quod pro *plenitudine potestatis* in Romano Pontifice desumitur ex fragmento Epistolæ sub nomine Gregorii IV. apud Gratianum hâc *Quæstione 6. Canone* 11. tum quod hic Pontifex gesserit Pontificatum currente seculo nono post evulgatas falsas Decretales: ut proinde verisimile sit, ex falsa Decretali Julio Papæ apud Isidorum attributa, verba illa de plenitudine potestatis in Romano Pontifice esse desumpta; tum quod in hac Epistola agatur de depositione Aldrici Episcopi Cenomanensis; cum tamen in actis hujus Episcopi nulla fiat hujus Epistolæ mentio, per quod nonnihil de suppositione redditur suspecta.

Tractat & hâc quæstione Gratianus de Arbitris, & utrum a sententia arbitrorum, ac notanter qui ex consensu partium fuerunt electi, appellari possit. De Arbitris.

Pro resolutione hujus quæstionis adducit hic duos Canones Africanos, quorum primus adducitur Canone 33. cui Gratianus præmittit, quomodo judices alii sint ordinarii, alii vero a partibus simpliciter electi, nullâ legitimâ auctoritate instructi, quos & compromissarios nominat. Quod vero inter judices ordinarios reponit, *qui ab Apostolico, ut Ecclesiastici; vel ab Imperatore, ut seculares, legitimam potestatem accipiunt*; non obscure innuit, quod ex opinione Gratiani judices Ecclesiastici suam auctoritatem accipere deberent *ab Apostolico*; non secus ac seculares judices ab Imperatore: quod pristinæ Patrum disciplinæ nullatenus esse consentaneum nemo ignorat.

An ab arbitris possit appellari?

Post hæc subjicit Gratianus sub nomine Concilii Chartaginensis III. *Canone* 10. in hæc verba: „Sane si ex consensu partium judices electi fuerint „ etiam a pauciore numero quam constitutum est, liceat appellare „.

Hic Canon legitur in Codice Africano Canone 122. eique jungitur fragmentum a Gratiano hâc quæstione relatum *Canone* 19. unum eumdemque Canonem conficiens, qui his verbis in Codice exprimitur: „ A judicibus autem

„ tem, quos communis consensus elegerit, non liceat provocare: & quisquis „ probatus fuerit per contumaciam nolle „ obtemperare judicibus; cum hoc primæ Sedis Episcopo fuerit probatum, „ det litteras, ut nullus ei communicet „ Episcoporum, donec obtemperet „.

In primis hunc Canonem Africanum Gratianus in duas partes distinctas dissectum referens, sensum Canonis non tantum obscuriorem reddit; sed sensum a mente Patrum plane diversum lectori imprimit: quasi nimirum ex sententia Patrum Africanorum, semper esset communione privandus, qui *per contumaciam* judicibus obtemperare nollet; cum ex integro Canonis contextu manifestum sit, hic duntaxat agi de contumacia non obtemperantis judicibus *de consensu partium electis*.

Præterea sensum Canonis plane invertit Gratianus, dum in priori parte Canonis, omissâ negatione, legit affirmative, quasi ex sententia Africanorum liceret a judicibus ex partium consensu electis provocare; cum manifestum sit, uti & monent Correctores Romani, per hunc Canonem expressis verbis statui, a judicibus *consensu partium electis* non posse provocari (a).

De hac vetita a judicibus partium consensu electis provocatione legitur quoque Canon 96. in Codice Africano, quem hic Canone 39. retulit Gratianus, qui enim interpretatur, quasi duntaxat provocatio vetita esset, dum interponitur appellatio a bina sententia conformi, ita ut quodammodo tertia appellatio vetita censeretur; cum tamen ex ipso Canonis contextu, planum sit, hic simpliciter vetari appellationem; eo quod ex consensu partium judex fuisset electus. Unde & Zonaras in hujus Canonis commentario recte advertit, quod hoc Canone idem statutum sit, quod legibus cautum est; quod ab arbitris nulla detur provocatio, prout legibus Romanis id fuit statutum.

Septimâ quæstione pluribus agit Gratianus de his, qui ad accusationem Episcoporum & Clericorum sint admittendi aut ab ea repellendi. **Quæst. VII.**

Hic rursus adducit varia segmenta fictarum Decretalium, quæ præcipue ad eximendos Episcopos ab omni criminali judicio adornatæ apparent.

Et quidem prioribus tredecim Canonibus, quorum duodecim ex falsis hisce Decretalibus descripti sunt, & unicus refertur Canon 7. sub nomine Concilii Moguntini, ubi tamen non exstat (ut monent Correctores Romani) probare vult Laicis non licere accusare Clericos, ac signanter Episcopos, *nisi a recta fide exorbitaverint*; uti habetur *Canone* 13. diciturque *Canone* 5. ex pseudo-Decretali Eusebii: „ Laicos non accusare Episcopos hactenus observatum & constitutum „ est; quia ejusdem non sunt conversationis, & oppido quidam eis infesti sunt „. Idipsum repetitur *Canone* 14. sub nomine Anacleti, apud quem non haberi monet Correctio Romana. **An & quo laicis liceat accusare Clericos, & maxime Episcopos.**

Cæterum quæstionem hanc concludens Gratianus, credensque authentica, quæ ex pseudo-Decretalibus Fabiani & Damasi telata sunt *Canone* 38. & 39. dicit in fine quæstionis: Monachos posse accusare Presbyteros; *cum Monachi ad Sacerdotii gradum laudabiliter pertingere valeant*.

Interim ex his intelligimus, quomodo falsæ hæ Decretales occasionem dederint Gratiano, falsas & a pristina disciplina alienas conclusiones formandi.

Denique octavâ & finali quæstione proponit formam accusationis Episcoporum ex falsis Decretalibus, & textu ex *L. fin. Cod. de probat.* Sed ad calcem quæstionis ipse propriis verbis latius deducit, quæ in accusatione ex præscripto juris civilis sint observanda. **De forma accusationis Episcoporū ex falsis Decretalibus, & jure civili.**

Cum

(a) Doctissimus Canonista Gibert *Tom. III.* Corporis juris Canonici tractatu de judiciis, parte præliminari *tit.* 2. *de Arbitris*, exponens hunc Canonem arbitratur fieri posse provocationem, cum scilicet pauciore numero, quam constitutum fuit, electi fuerint judices, licet ea electio facta sit de consensu partium.

Cum autem forma illa forensis septem aut octo ut minus seculis in foro Ecclesiæ ignota fuerit, etiam vel illo titulo, Decreta hâc quæstione primis Pontificibus adscripta, de suppositione convincuntur, dum in his similis forma præscripta legitur.

CAUSA III.

Proponitur causa, seu casus positio.

CAusa hæc, sive casus ita proponitur a Gratiano: „ Quidam Episcopus a propria sede dejectus est, „ petit restitui: post restitutionem ducitur in causam, inducias postulat, „ tandem ad ejus accusationem procedit quidam non legitime conjunctus, „ & duo infames, & tres religiosi: accusatores testes de domo sua producunt; & alios sibi inimicos extra „ suam provinciam: reus criminoso „ judici offertur ab uno tantum audiendus & judicandus. Quidam de accusatoribus & testibus absentes per „ Epistolam illum accusare, & in eum „ testificari contendunt: cum multa „ capitula ei objicerentur, in primo „ accusatores deficiunt; demum accusatio in accusatorem vertitur „.

Quæst. I.

Ex hac casus positione undecim quæstiones elicit Gratianus, quæ omnes pertinent ad ordinem judiciorum forensium; atque primâ quæstione quærit: „ An restitutio danda sit quibuslibet „ expoliatis „.

Episcopus suâ sede spoliari non potest, nisi servato juris ordine.

Id unum hâc quæstione probare intendit, quod Episcopi e sede sua non sint deturbandi, aut proventibus vel juribus suis spoliandi, nisi legitime in Synodo sint convicti, & damnati de crimine, quod similem dejectionem aut spoliationem mereatur; atque ita legitimâ auctoritate eam pœnam commeruisse, fuerit declaratum.

Aliter spoliatus ante omnia restitui debet.

Hinc tamquam indubitatum hâc quæstione asserit Gratianus, & concludit ad calcem quæstionis, Episcopum spoliatum prætextu alicujus criminis, si ante cognitam causam, & probatum crimen fuerit viâ facti, sive non servato juris ordine, de sua sede dejectus, aut suis juribus spoliatus, ante omnia legibus sit restituendus, & in possessione pacifica permittendus, donec crimen de quo accusatur, in judicio sit legitime probatum: quod & juri naturali & juri Romanorum plane conforme est; eoque tendit interdictum, *unde vi*.

Cur ad id probandum non adducantur antiqui Canones, aut Patres?

Quæ in hujus conclusionis & asserti probationem adducit Gratianus, vel ex falsis & suppositiis Decretalibus, vel ex jure civili desumpta sunt: eo quod in pristinis Canonibus, & Patrum scriptis, de hoc ordine judiciario nihil aut parum reperiatur; quandoquidem ante fictas Decretales, forensis ille ordo judiciarius, hic a Gratiano descriptus, in causis & judiciis Ecclesiasticis nondum invaluisset, uti non semel notavimus.

Interim merito reflectitur, hoc inviolabiliter servatum fuisse tamquam jure naturali notum, nullum Episcopum suâ possessione spoliandum prætextu criminis commissi, nisi legitime de crimine convictum.

Hoc etiam circa Decreta & auctoritates, licet pleraque apocrypha a Gratiano hic adducta, notandum, quod & inter hæc nonnulla occurrant, quæ nec cum originali, prout a pseudo-Isidoro confictum est, per omnia consonant, uti patet ex notis Correctorum Romanorum; inter quas merito observanda nota ad Canonem 2. ubi refertur fragmentum Epistolæ Fabiano Papæ suppositæ.

An Episcopi sine auctoritate Romani Pontificis possint deponi?

Hoc fragmentum apud Gratianum sic legitur: „ Episcopi, si propriis sedibus „ aut Ecclesiis sine auctoritate Romani Pontificis expulsi fuerint, antequam ad Synodum vocentur „ &c.

Hic monent Correctores Romani ad hæc verba, *sine auctoritate Romani Pontificis*: „ Sunt, inquiunt, hæc verba apud Anselmum, licet non sint „ expressa in originali, cujus hic sententia potius quam ipsamet verba „ referuntur „.

Admodum verisimile est, hæc verba ab Anselmo, aut alio Canonum Collectore, ex quo sumpsit Gratianus, addita fuisse; quia eo tempore jam invaluerat opinio, quod Episcopi, etiam in

in Synodis, sine auctoritate Romani Pontificis deponi non possint.

De coërcendis vexationibus, quæ bonis Sacerdotibus inferuntur. Intermiscet hìc Gratianus nonnulla de obligatione Prælatorum coërcendi vexationes & calumnias, quæ Sacerdotibus strenue laborantibus inferuntur; inter quæ notandum *Canone* 6. fragmentum ex Decretali sub nomine Fabiani Papæ. „ Deus ergo, fratres, ad „ hoc præordinavit vos, & omnes, „ qui Sacerdotio funguntur, ut inju„ stitias removeatis, & præsumptiones „ abscindatis, & in Sacerdotio labo„ rantibus succurratis, opprobriis & ca„ lamitatibus locum non præbeatis; „ sed ei, qui calumniam & opprobrium „ patitur, adjutorium feratis: illum „ vero, qui calumniam vel opprobrium „ facit, abscindatis, & Domino in „ suis Sacerdotibus opem feratis „.

A regula de non spoliando Episcopo, nisi servato juris ordine, immerito excipit Gratianus Romanum Episcopum. Denique & hoc notandum, quod Gratianus ab hac sua conclusione, nimirum quod Episcopus ante probatum crimen, non possit a quoquam spoliari, seu a sua sede dejici, nisi auctoritate judicis, coram quo crimen fuit probatum, excipiat Romanum Pontificem.

Cum enim sub finem quæstionis sibi objecisset Canonem, *Si quis, distinct.* 79. in quo dicitur: „ quod si quis pecunià „ sit promotus, possit statim ejici, „ & alius in ejus locum eligi: „ respondet „ hoc in eo tantum casu intelli„ gi, quo Apostolica Sedes per vio„ lentiam occupatur, quo casu judex „ non invenitur, cujus officio ille Apo„ staticus posset expelli; in aliis au„ tem locum non habet, cum violen„ ta possessio, nisi per judicis senten„ tiam, violento detentori detrahi non „ possit „.

In primis quod hìc de Romano Pontifice asserit Gratianus, quasi citra legitimam auctoritatem, & extrajudicialiter posset ob commissam Simoniam, sed nondum in judicio probatam, e sua sede expelli, in citato a Gratiano Canone nequaquam dicitur: sed omnino de alio casu ibidem tractatur, uti latius exposui in *Reflex. ad distinct.* 23. *& distinct.* 79.

Quod præterea dicit Gratianus, Romanum Episcopum posse citra sententiam ob prætensum crimen *Simoniæ* expelli citra auctoritatem judicis, *eo quod eo casu judex non invenitur, cujus officio ille Apostaticus posset expelli*, manifeste præfert opinionem, quæ tempore Gratiani, auctoritate præsertim falsarum Decretalium, invaluerat, Romanum Episcopum, quantumvis de gravissimis criminibus, & excessibus suspectum aut accusatum, a nullo posse judicari, nisi a *fide devius* repertus, uti ipse Gratianus probare voluit *Distinct.* 40. *Canone*, *si Papa*, uti in annotationibus ad illam distinctionem & Canonem observavi.

Quæst. II. Hanc quæstionem secundam e casu proposito efformatam, his verbis proponit Gratianus: „ De induciis post „ restitutionem præstandis; & quo spa„ tio temporis concedendæ sint „.

Episcopis accusatis tempus sufficiens concedendum ad sui defensionem. Hìc rursus quæstione nonnisi fragmenta falsarum Decretalium adducit Gratianus, atque pene id unum probat, Episcopos ante probatum crimen depositione dignum, suis Ecclesiis, aut juribus spoliatos, ante omnia plane restituendos; nec nonnisi restitutos, debere de crimine respondere. Hoc insuper adjungitur, sic restitutis Episcopis *tempora induciarum esse concedenda*, sive tempus sufficiens ad suam defensionem; quod signanter exprimitur in pseudo-Decretali *Canone* 8. sub nomine Felicis Papæ, in qua postquam dictum fuit, Episcopo spoliato omnia esse restituenda, & in pacifica possessione eum esse permittendum, subjungitur: „ Præsul vero cum omni „ honore statui pristino reddatur, & „ ipse dispositis ordinatisque libere ac „ secure diu suis rebus, tunc regulari„ ter *intra quatuor*, vel *quinque*, vel „ *sex*, aut *septem menses*, juxta quod „ possibilitas ei fuerit, &. non ante „ convocatus ad tempus in Concilio „ legitimo & Canonico, veniat ad „ causam, & si ita juste videtur, accu„ santium propositionibus respondeat „.

Hìc quoad inducias, accusato sive reo concedendas, significatur has ita mo-

derandas & concedendas, ut conformiter ad tempus defensioni necessarium, proliziores aut breviores concedantur: quod & modernæ pene disciplinæ, & praxi sat esse conforme ostendi in *Jure Eccl. Tom. IV. parte 3. tit. 7. cap. 4. pag. 238.*

Quæst. III. Prosequitur Gratianus eandem materiam de induciis dandis Episcopo.

Hàc *quæstione tertiâ* eamdem materiam *de induciis* ulterius prosequitur Gratianus; atque ex falsis Decretalibus adstruit, Episcopo accusato esse concedendas inducias; tempus autem induciarum pro circumstantiis esse determinandum; quod & ex jure civili prolixo discursu prosequitur ad calcem quæstionis; atque conformiter ad ejus sententiam etiam hodie, non solum in judiciis Ecclesiasticis; sed & in secularibus factas esse arbitrarias, sive arbitrio judicum earum moderationem committi, in *Jure Ecclesiastico* loco supra citato ostendimus: sæpiusque notavimus, formam judiciorum per Gratianum ex his Decretalibus suo Decreto expressam, tandem per posteriorum Pontificum Decretales probatam, sensim etiam in forum seculare in multis articulis irrepsisse, & receptam esse.

Quæst. IV. Qui legitimi accusatores esse possint?

Hàc *quæstione quartâ* rursus ostendere vult Gratianus, qui generaliter ab accusatione Episcoporum repellendi sint; solis adductis falsis Decretalibus: cum vero in describendo ordine judiciorum, pene solis illis Decretalibus utatur, mirum non est, illum ordinem ad normam ibi expressam ab eo proponi.

Hodie soli officiarii publici, puta Promotor in curiis Ecclesiasticis, legitimi accusatores sunt, ubi de publica punitione agitur; omnesque passim in testes admittuntur; & quantum eorum depositioni sit deferendum, relinquitur arbitrio judicis, visâ adversæ partis reprobatione.

Quæst. V. Qui testes possint repudiari?

Quæstione quintâ prosequens ordinem judiciorum ac materiam de testibus, ait: „ Quod vero testes de domo accusatorum producendi non sint, & „ quod vox inimicorum non sit audienda, multorum auctoritatibus probatur „.

Hìc rursus Gratianus plura fragmenta falsarum Decretalium adducit: neque ea, quæ hìc a Gratiano proponuntur, pristinam Ecclesiæ disciplinam sapiunt.

Præterea cum hodie in judiciis ordinarius ad accusandum soli officiarii publici admittantur, his nequaquam applicari possunt, quæ Gratianus hìc de accusatoribus repellendis ob inimicitiam adducit, sed de solis judicibus, qui ob inimicitias recusari queunt.

Quoad depositiones testium, hæ per reum enervari possunt; sed judicio judicis relinquitur, utrum per reum proposita fidem ejus enervent: sive an ejus depositioni nulla sit adhibenda fides.

Quæst. VI. Reus extra Provinciæ ad judicium evocari non potest.

Quæstione sextâ ostendens Gratianus *extra Provinciam reum nullatenus esse producendum*; ubique pene hanc moderationem dictis Decretalibus familiarem adjecit: *Salvâ in omnibus Apostolicâ auctoritate.*

Et *Canone* 14. ipse hanc sententiam subjungit. „ Reverentia autem, quæ „ Apostolicæ debetur Ecclesiæ, & ejus „ auctoritas intelligenda est, cum vel „ ad ipsam appellatum fuerit, vel ab „ ea judices electi conceduntur „.

Assertum suum probat *Canone* 15. præcipue auctoritate pseudo-Decretalis Anacleti, quâ declaratur: „ quod unaquæque provincia, tam juxta Ecclesiæ, quam juxta seculi leges, suos „ debet justos, & non iniquos habere „ judices, & non extraneos, *nisi*, ait, „ *Apostolicæ Sedis hujus decreverit auctoritas (a)* „.

Hoc constat, assertum harum pseudo-Decretalium, in quantum dicitur: „ Unaquæque provincia, tam juxta Ecclesiæ, quam juxta seculi leges, „ suos debet justos, & non iniquos ha„ bere judices, & non extraneos „: plane conforme esse pristinæ disciplinæ, quæ non patiebatur causam extra Provinciam judicari. Clausulam vero; *nisi Apostolicæ Sedis hujus decreverit auctoritas,*

(a) Hæc verba in errorem inducere possunt; facile quidem est ea intelligere, ita ut Pontifici summo tribuatur facultas, quâ Provinciam definiendæ litis judicibus iniquis subjiceret. Quod vel leviter velle nefas foret.

tas., pseudo-Isidori manu appositam esse, nequaquam obscurum est. Videri possunt quæ de hac re dixi in *Jure Eccl.Tom.IV.parte 3. tit.5.cap.3.pag.*181.

Quæstio VII. Hâc quæstione ostendere vult Gratianus, quod „ judex esse non possit, „ quem cum reo par, aut major macula inficiat „.

Non obscure confundit hîc Gratianus judicium forense cum judicio interno, sive pœnitentiali; adducitque plura ex Gregorio, aliisque Patribus, quæ unice ad hoc judicium sive tribunal pœnitentiæ pertinent; vel etiam monita sunt ad Sacerdotes, ut prius in se corrigere satagant, quod in aliis corrigi volunt: vel ad judices etiam seculares, quomodo non ex affectu, sed secundum leges & merita causæ judicare debeant: inter quæ merito notandum monitum, quod hîc adducitur sub nomine S. Ambrosii *Canone* 4. „ Judicet ille de alterius errore, qui non „ habet, quod in seipso condemnet: „ judicet ille, qui non agit eadem, „ quæ in alio putaverit punienda; ne „ cum de alio judicat, in se ferat ipse „ sententiam: judicet ille, qui ad pronuntiandum nullo odio, nullâ offensione, nullâ levitate ducatur. Bonus judex nihil ex arbitrio suo facit, & domesticæ proposito voluntatis: sed juxta leges & jura pronuntiat, statutis juris obtemperat, non indulget propriæ voluntati, nihil paratum & meditatum domo defert; „ sed sicut audit, ita judicat; & sicut „ se habet negotii natura, decernit: „ obsequitur legibus, non adversatur; „ examinat causæ merita, non mutat. „ Discite judices seculi, quem in judicando tenere debeatis affectum, „ quam sobrietatem, quam sinceritatem: qui judicat non voluntati suæ „ obtemperare debet, sed tenere quod „ legum est. In judicando magis sit „ cordi veritatis custodia, quam obedientia voluntatis „.

Qualis judex esse debeat, pulchre docetur *Can.* 4.

Quæstio VIII. Quot Dicit Gratianus hâc *Quæstione* 8. Episcopum ab uno tantum audiri, vel judicari non debere, adducit hanc in rem fragmentum falsæ Decretalis Zepherini Papæ; necnon Canonem Concilii Carthaginensis II. qui est Canon 12. in Codice Africano.

requirantur ad judicandum Episcopum de crimine accusatum.

Indubitatum est, Episcopum de crimine accusatum vel infamatum, numquam potuisse ab uno Episcopo judicari, uti hîc recte asserit Gratianus; & asseritur in pseudo-Decretali Zepherini Papæ; sed judicari debuisse in conventu Episcoporum, sive Synodo Provinciali, conformiter ad Canones Nicænos, uti in eadem Decretali non obscure asseritur (*a*).

Verum pseudo-Isidori apposita clausula, *Finis vero ejus causæ ad Sedem Apostolicam deferatur, ut ibidem terminetur; nec antea finiatur (sicut ab Apostolis vel Successoribus eorum olim statutum est) quam ejus auctoritate fulciatur*, Patrum disciplinam, quæ Synodis Provincialibus plenam auctoritatem judicandi Episcopos attribuebat, plane enervat, dum Synodis finiendi causas Episcoporum auctoritatem, a Sedis Apostolicæ judicio dependentem reddit.

Ex falsis Decretalibus docet Gratianus Episcopum deponi non posse sine auctoritate Sedis Apostolicæ.

Ad hæc omnino insulsa sunt, quæ hîc parenthesi inclusa adducuntur: *sicut ab Apostolis vel Successoribus eorum olim statutum est*: nihil enim simile ab Apostolis statutum scitur aut legitur; imo per septem & amplius secula; plena auctoritas Synodis judicandi Episcopos remansit.

Quæstione 9. quærit Gratianus: „ An „ accusatores vel testes in absentem „ vocem accusationis vel testificationis „ exhibere valeant „. Pro resolutione hujus quæstionis plures adducit auctoritates ex falsis Decretalibus, quibus asseritur contra absentem non esse audiendos accusatores; neque quemquam absentem de crimine accusatum ob solam accusationem esse damnandum, sed dandam esse copiam & tempus se defendendi: atque in hanc rem in primis notandus Canon 4. sub nomine Cornelii Papæ; ubi dicitur: „ Omnia, „ quæ

Quæst. IX. Nemo condemnandus nisi præsentes habeat accusatores, & testes, locumque ad abluenda crimina.

(*a*) Consule quæ dicta sunt *Tom.VII. pag.* 199. hujus edit. *Schol.* in Canonem 12. Africanum.

„ quæ adversus absentes in omni negotio, aut loco aguntur, aut judicantur, omnino evacuentur, quoniam absentem nullus addicit, nec ulla lex damnat „. Et in *Canone* 5. sub nomine Marcelli Papæ in verbis: „ Non oportet quemquam judicari vel damnari, priusquam legitimos habeat præsentes accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina „. Idipsum asseritur *Canone* 6. sub nomine Damasi Papæ; qui & loquitur de omni Presbytero: additurque, non debere condemnari nisi habeat accusatores Canonice examinatos præsentes; insuperque locum se defendendi accipiat, id est, inducias Ecclesiasticas, ad abluenda crimina.

Examen criminis in prima instantia debet institui in Provincia.

Hàc eàdem quæstione & hoc intermiscet Gratianus, primam de crimine inquisitionem & examen institui debere in Provincia, in qua crimen est admissum, profertque eam in rem plura fragmenta falsarum Decretalium; ac inter cætera *Canone* 7. fragmentum ex pseudo-Decretali Damasi, in quo inter alia dicitur: „ Nec *extra propriam fiat Provinciam prima discussionis accusatio;* quoniam & antiqua docet hoc Patrum regula; in qua & Imperialia pariter statuta concinunt. Criminum, inquiunt, discussio ibi agitanda est, ubi crimen admissum: & in Canonibus præcipitur, quæcumque negotia in suis locis, ubi oborta sunt, finienda sunt, & reliqua talia, & his similia „.

Hæc in relatis falsis Decretalibus expressa, omnino & pristinis Canonibus, & Imperialibus legibus sunt consona: at pseudo-Isidorus scopo suo confictas has Decretales accommodare studens, in hoc ultimo fragmento de suo addidit hanc adversam Canonibus & legibus clausulam: *Sine Apostolica præceptione, cui in omnibus causis debet reverentia custodiri;* quasi de præceptione Sedis Apostolicæ extra provinciam prima discussionis accusatio fieri posset.

In probationem horum assertorum, nimirum, nullum esse condemnandum, nisi præsentes habeat accusatores, & locum ac tempus se defendendi; atque secundum statuta canonica & regalia, crimina esse examinanda & excutienda in Provincia, plura adducit Gratianus, atque tandem concludit quæstionem prolato *Canone* 21. sub nomine Nicolai Papæ ex Epistola ad Hincmarum Rhemensem, in quo scribitur: „ Necesse est secundum sacrarum Scripturarum documenta, ac secundum justitiæ tramitem, & accusatum & accusatorem simul adesse: & unam partem, quantàcumque & qualicumque prædita sit auctoritate, sic prorsus audiri, ut alteri parti nullum præjudicium irrogetur „.

Conclusio hæc profectò non tantum sanctis Canonibus & legibus Imperialibus; sed & juri naturali conformis est. Utinam hodie etiam in foro Ecclesiastico observaretur.

Quæst. X. Accusator deficiens in primo crimine, ad ulteriora probànda admitti non debet.

Quæstione 10. quærit Gratianus: „ An deficientes in primo capitulo sint admittendi ad sequentia „? id est, an accusantes Clericum de pluribus criminibus, seu capitulis, & deficientes in primo, sint ulterius audiendi in sequentibus, uti intelligitur ex iis, quæ Gratianus sub initium quæstionis exponit, patetque ex iis, quæ adducuntur, id unum a Gratiano intendi, quod accusator in uno deficiens non debeat ad ulteriora probanda admitti, adducitque eam in rem *Canone* 1. Decretum sub nomine Concilii VII. Carthaginensis, estque Canon 130. in Codice Africano, quo decernitur: „ Placuit ut quotiescumque Clericis ab accusatoribus multa crimina objiciuntur, & unum ex his, de quo prius egerint, probare non valuerint, ad cætera jam non admittantur „.

Ad hunc Canonem reflectens Aristenus ait: „ Optimâ ratione & hic ad accusationem aut ad testimonium non admittetur, utpote qui calumniator videtur, & ideo etiam infamis est, eo quod multas profert contra quemlibet accusationes, sed nihil probat (*a*) „.

Ad-

(*a*) Consulatur Scholion in Canonem 130. Africanum *Tom. VII. pag.* 322. hujus editionis.

Adducit & eam in rem *Canone* 3. fragmentum falsæ Decretalis sub nomine Felicis Papæ, quo idipsum asseritur.

Quanta sit gravitas criminis falsi accusatoris.

Quod vero *Canone* 2. adsertur sub nomine Concilii Arelatensis, spectat gravitatem criminis falso accusantis, in quo ita decernitur: „ Eos, qui falsa „ fratribus capitula objecisse convicti „ fuerint, placuit usque ad exitum non „ communicare (sicut magna Synodus „ ante constituit) nisi dignâ satisfactio- „ ne pœnituerint „.

Canon, ad quem tamquam ad Canonem magnæ Synodi remittitur, videtur Canon 14. Synodi Arelatensis I. anno 314. celebratæ, in qua hoc Decretum legitur; & quod notandum, sine exceptione in hoc Canone his verbis expressa: *Nisi dignâ satisfactione pœnituerint*; ut proinde verisimile sit, Synodum Arelatensem I. falsum accusatorem absolute exclusisse a communione usque *ad exitum vitæ*.

Quæst. XI. An accusatus pendente accusatione possit suum accusatorem reaccusare.

Quæstione 11. quærit Gratianus: „ An „ accusato liceat accusationem in accusatorem vertere „?

Pro resolutione hujus quæstionis plura tum ex falsis Decretalibus, tum ex jure civili profert, intermiscens nonnulla, quæ ad ordinem cognitionum pertinent, secundum normam forensem judicialem, quæ post inductas falsas Decretales tandem circa seculum IX. & X. in forum Ecclesiasticum irrepsit, ut non semel notavimus.

Cum autem hodie ad publicam accusationem criminum nemo admittatur præter publicos officiarios, etiam quæ hic a Gratiano adducuntur, pene omnia a foro recesserunt; & sufficienter probant Decretales hic a Gratiano adductas, non posse primis illis Pontificibus adscribi.

CAUSA IV.

Casus in hac causa propositus.

Gratianus pro hac causa proponit hunc casum: „ Quidam in excommunicatione constitutus Episcopum accusare disponit, adolescentem „ infra decimum & quartum ætatis suæ „ annum ad assertionem suæ causæ adducit: prohibitus ab accusatione adolescentem accusatorem, & se testem „ facit. Adolescens personam accusatoris & testis gerere cupit, die statutâ ad judicium electorum judicum „ veniunt: Episcopus minime occurrit: „ a communione suspenditur: tandem „ revocato judicio accusator culpabilis in accusatione invenitur: demum „ ad assertionem propriæ causæ procedit „.

Quæst. I.

Ex hoc casu elicit Gratianus sex quæstiones, atque in prima quærit: „ An in excommunicatione constitutus „ alium accusare valeat „?

Qui ab accusatione repellantur?

Pro resolutione hujus quæstionis adfert Gratianus *Canone* 1. Decretum sub nomine Concilii Chartaginensis VII. quod conflatum apparet ex duobus Canonibus Concilii Chartaginensis VI. celebrati præsente Faustino Sedis Apostolicæ Legato: referunturque in Codice Africano *Canone* 128. & 129. de quibus consuli possunt *Tom. VII. pag.* 321. & 322. *Scholia* in utrumque Canonem: ubi notavimus Gratianum hos duos Canones non tantum in unum conflasse; sed ex clausula finali posterioris Canonis conflasse Canonem separatum, quem retulit hâc causâ *Quæstione* 6. *Canone* 2. Cæterum quæ de repellendis ab accusatione tum excommunicatis, tum hæreticis, Paganis, &c. vix hodie in Belgio usum habent, (a) eo quod ad accusationem publicam, de qua sola hic agitur, soli officiarii publici admittantur, ut jam sæpius monui.

Quapropter & quod *Canone* 2. ex Epistola Nicolai I. adducitur conformiter ad Canonem Concilii Constantinopolitani I. de his, qui ab accusatione Episcoporum sunt repellendi, similiter usum nullum habent in judiciis ordinariis: nisi forsan, quod nec eorum testimoniis aut denuntiationibus fides adeo facile sit adhibenda.

Quæst. II. & III. De ætate requisita ad testandum.

Quæstione 2. ex casu proposito educta quærit Gratianus: „ An infra decimum quartum annum in criminali „ causa testari quis possit „? Et *Quæstione*

(a) In Galliis nullum usum obtinent.

ne 3. „ An ab accusatione prohibitus, „ personam testificantis possit assumere „?

Has duas quæstiones in unum conflans Gratianus, utriusque resolutionem conjungit, ut ipse etiam monet in principio resolutionis.

Qui a testando repellantur? Monet autem glossographus ad initium hujus causæ, quod supra *Causâ* 3. *Quæstione* 8. dictum sit: „ Quod quidam repelluntur ab accusatione propter crimen vel infamiam; nunc supponit Gratianus quartam causam, in qua quæritur, an propter excommunicationem repellatur quis ab accusatione. Addit etiam, in qua ætate admittitur quis vel non admittitur ad testimonium: quâ occasione interserit legalem tractatum de testibus, & quærit, an idem possit esse accusator & testis, & de induciis expectatoriis „.

Tractatus ille *legalis* de testibus, cujus meminit glossa, ex variis legibus Digestorum & Codicis Digestus subjungitur Canoni 3. *Quæstione* 2. & 3. monent autem Correctores Romani: „ In hoc capite, sive discursu legali varias leges Digestorum & Codicis ita refert Gratianus, ut interdum eadem prorsus afferat verba; interdum vero mutet ac transponat, & in summam redigat „.

Qui porro hodie a reddendo testimonio repellantur, quomodo testes sint producendi, latius exposui in *Jure Eccles. Tom.IV. parte* 3. *tit.*7. *cap.*6. *pag.*253.

Quæst. IV. Nemo potest esse accusator & testis. *Quæstione* 4. quærit Gratianus: „ An idem possit esse accusator & testis? Hic sine hæsitatione resolvit: „ Nullum posse simul sustinere personam accusatoris & testis „: idque productis nonnullis fragmentis falsarum Decretalium sub nomine Fabiani & Damasi.

Quæst. V. An Episcopus non comparens, ut se purget, a communione sit removendus. Quærit *Quæstione* 5. „ An die constitutâ non occurrens Episcopus, ut se de objecto crimine expurget, a communione sit removendus „? Adducitur autem unicus Canon Chartaginensis nonnihil truncatus, in quo non agitur de judicibus *electis* ex compromisso, uti innuit Canonis lectio apud Gratianum, sed de judicibus ordinariis, sive de Metropolitano cum suis Episcopis comprovincialibus.

Insuper deciditur, quod ob solam institutam accusationem Episcopus non debeat a communione suspendi: sola enim accusatio nullum reum facit, vel de crimine suspectum.

Denique *Quæstione* 6. quærit Gratianus, an is qui ab accusatione Episcopi in causa criminali repellitur, possit saltem propriam causam adversus Episcopum prosequi, citatis Canonibus Chartaginensibus, in quibus clare deciditur, quod accusator, etiam in causa criminis deficiens, nihilominus possit contra Episcopum propriam & privatam causam prosequi. Quæst. VI.

CAUSA V.

HActenus Gratianus egit de his, qui manifeste accusant: „ Nunc supponit, inquit glossa, causam quintam, in qua tractatur de his qui *occulte* accusant; scilicet per *libellum famosum*, quem clanculo scribunt in alicujus infamiam „.

Hunc in finem proponit sequentem casum, seu causam: „ in infamiam cujusdam Episcopi chartula accusationis occultæ conscribitur. Tandem accusator procedit in publicum: Episcopus autem semel litteris evocatus eaudæ suæ die statutâ adesse non valens per procuratorem judici se præsentavit: absque Synodali audientia damnatur. Demum judicio per appellationem renovato; de accusatoris inimicitia Episcopus conqueritur, tandem in ipsa probatione deficit accusator „. Casus in hac causa propositus.

Ex hoc casu elicit Gratianus sex quæstiones; atque hac primâ quæstione quærit: „ quâ pœnâ sit feriendus, qui famosum libellum clanculo scribens, probare negligit quæ litteris mandavit „? Quæstio I. Quibus puniendi auctores libellorum famosorum?

Profert in primis *Canone* 1. ex capitulis Hadriani: „ Qui in alterius famam publice scripturam, aut verba contumeliosa confinxerit, & repertus scripta non probaverit, flagelletur; „ &

„ & qui ea prius invenerit, rumpat; „ si non vult auctoris facti causam incurrere „.

Notandum monet hic glossographus verbo, *flagelletur*, *pœnas corporales infligi secundum Canones*. At notat Antonius Augustinus in notis ad capitula Hadriani, quod licet Gratianus hoc recitet sub nomine Hadriani, tamen sumptum ex Pontificio jure non videri. De his pœnis Ecclesiasticis videri possunt notata in *Jure Eccles. Tom. IV. parte 3. tit. 11. cap. 1. pag. 377.*

Addit & fragmentum *Epistolæ 30. lib. 5.* sancti Gregorii, cui nonnulla ex ipsa Epistola addiderunt Correctores Romani; meritoque integra legitur, in qua fortiter arguit Gregorius eum, qui contra Castorium *notarium* & *responsalem suum nocturno silentio in publico civitatis loco contestationem posuit in ejus crimine loquentem*. Hunc igitur, nisi ostendat vera esse quæ scripsit, vel publice errorem suum confessus sit, *& qui consensum suum in tantæ iniquitatis consilio præbuit, ex Dei & Domini nostri Jesu Christi spiritu definit, ut sancti ejus corporis & sanguinis participatione privatus sit*: si autem, quia latet, huic se disciplinæ non subjiciat, *tunc anathematis ultione percussus sit, & ut fallax ac pestifer a sancta Ecclesiæ corpore sit divisus.*

Addit & in fine hujus quæstionis Gratianus textum *legis unicæ Cod. de famosis libellis*. Ubi passim commentatores notant, pœnas contra aut auctores aut divulgatores similium libellorum decretas esse, idque varias pro varietate & diversitate criminum, quæ imputantur, & personarum, quæ infamantur.

Quæst. II. De trina citatione Canonica requisita ante condemnationem.

Quærit *Quæstione 2.* „ Quoties sit „ vocandus ad causam, antequam sententiam damnationis accipiat „? Et ex relatis auctoritatibus concludit: „ Manifestissime intelligi, quod nisi quis „ Canonice vocatus fuerit, etiamsi aliquâ occasione ad Synodum venerit, „ suis nullatenus cogatur respondere insidiatoribus. Canonica autem vocatio est, inquit, quando, *servato dierum interstitio*, secundum auctoritatem Beati Sylvestri, causæ suæ litteris adesse jubetur, quibus, quid ei „ objiciatur, auctoritate Felicis Papæ „ significari oportet „.

Quamvis hic allegata sub nomine Sylvestri *Canone* 2. & Felicis II. *Canone* 4. uti & cætera *Canone* 1. *&* 3. exigui vel nullius sint ponderis, utpote e falsis Decretalibus excerpta, nihilominus vera ac probata & recepta est hæc Gratiani conclusio, & quidem in jure fundata, eatenus saltem, ut scilicet, nemo nisi legitime citatus & auditus; & quidem trinâ citatione præmissâ, libelloque gravaminum communicato condemnari queat.

Quæst. III An & quando quis per procuratorem causam agere valeat?

Inquirit *Quæstione tertiâ*: „ Utrum „ per procuratorem causam suam agere „ valeat, qui per seipsum causæ adesse „ non potest „. Resolvit autem Gratianus, quod Episcopus possit legatum suum ad Synodum mittere, ut causam legitimam absentiæ proponat, sed quod causam *criminalem nulli nisi per se agere liceat*.

Tametsi rursus parum authentica sint, in quibus resolutionem suam Gratianus fundat, nihilominus ea opinio recepta & probata est.

Quæst. IV Episcopus absque Synodali auctoritate damnari nō debet.

Quæstione quartâ quærit Gratianus: „ An Episcopus absque Synodali audientia sit damnandus „? Resolutio ejus est, quod Episcopus absque Synodali audientia damnari non debeat.

Indubitata & pristinæ disciplinæ conformis, atque in ipsis Canonibus fundata est hæc sententia Gratiani, scilicet quod Episcopus accusari & damnari non possit nisi in Synodo Episcoporum: idque & probant quæ hic *Canone* 1. *&* 2. sub nomine Julii I. & Zepherini proferuntur: sed quæ hisce Decretis adduntur manifestam produnt Isidori manum adultricem.

Et quidem *Canone* 1. sub nomine Julii Papæ dicitur, quod nullus Episcopus nisi in legitima Synodo super quibusdam criminationibus pulsatus audiatur, vel judicetur, vel damnetur: sed addita hæc clausula, *suo tempore Apostolicâ auctoritate convocata*, palam prodit pseudo-Isidori adultricem manum; quasi

Requirit præterea Gratianus

ex falsis Decretalibus, ut Sedis Apostolicæ auctoritas interveniat.

quasi nulla esset Synodus legitima, in qua Episcopus accusari & judicari posset, *nisi suo tempore auctoritate Apostolicâ convocata*.

In altero Decreto sub nomine Zepherini Papæ similiter asseritur, quod coram Episcopis *simul congregatis* & electis causa Episcopi possit examinari & instrui; sed & hic additur finalis clausula: *finis vero ejus causæ ad Sedem Apostolicam deferatur, ut ibidem terminetur; nec antea finiatur, quam ejus auctoritate fulciatur*, quæ non minus manifeste manum fictitiam Isidori præfert.

Quin & ut hæc auctoritas Sedi Apostolicæ firmius adstruatur, additur in Decreto Gratiani, prout hodie legitur: *Sicut ab Apostolis vel Successoribus eorum olim statutum*. Quæ nec in editione Antonii Contii leguntur.

Licet compertum sit, hæc ab ætate dictorum Pontificum esse remota; ex his tamen, aliisque similibus Decretalibus concludit Gratianus: „ Quod vero „ absque Synodali audientia Episcopus „ damnari prohibetur, sine præjudicio „ Romanæ Sedis oportet intelligi, quæ „ suâ, ait, auctoritate quosque valet „ damnare, vel damnatos absolvere „.

Hæc & similia indubie sunt ex his, quæ moverunt Romanos Pontifices, eorumque Curiales, ut & collectionem pseudo-Isidori, nec non Decretum Gratiani tantopere sustinuerint, uti in dissertatione proœmiali notatum est.

Quæst. V. An & quando licitum sit aliorum crimen revelare?

Explicat Gratianus *Quæstione* 5. aliquando pium esse, aliquando calumniosum, aliorum crimina revelare: „ Aliud „ est, ait, ad calcem *Canonis* 5. ex charitate aliorum crimina deferre, ut quos „ secretâ admonitione corrigere non possumus, convictos judicis sententia corripiat: atque aliud insidiando falsa „ objicere, vel insultando vera facile „ exprobrare: illud vero charitatis, hoc „ autem impietatis est officium „. Notandum, quod non dicit simpliciter Gratianus impietatis esse officium vera aliorum crimina revelare; sed vera *insultando* & *facile* revelare: licet enim, quin & utile est aliquando, & necessarium occulta aliorum crimina revelare, dum silentium futurum est causa majoris mali, & revelatio majoris boni.

Hanc in rem admodum notandus textus sancti Augustini relati *Canone* 1. „ Non vos judicetis malevolos, quando „ crimen alterius indicatis: magis quippe nocentes estis non indicando crimen, quam si fratres vestros, quos „ indicando corrigere potestis, tacendo „ perire permittitis: si enim frater tuus „ vulnus habeat in corpore, quod vult „ occultari, dum timet secari: nonne „ crudeliter a te siletur, ac misericorditer indicatur? Quanto ergo potius „ debes manifestare crimen, ne deterius „ putrescat in corde „ (*a*).

Idipsum adstruitur *Canone* 2. ex eodem Doctore, & *Canone* 3. ex S. Ambrosio. Deinde profert *Canone* 4. aliqua ex falsa Decretali Eusebii Papæ, quæ prædictis videntur contraria: conciliandi tamen rationem subjicit *Canoni* 5. quæ verba supra retuli.

Denique *Quæstione* 6. agit de pœna calumniatori infligenda.

Quæst. VI. Quæ pœna calumniatoribus infligenda?

Hanc in rem quædam refert sub nomine Gregorii Papæ, monentque Correctores Romani ad calcem Canonis 2. „ Hic Gratianus partem sequentis capituli, quasi quamdam per se sententiam, quod non raro solet, proponit „.

Dein *Canone* 3. recitat verba tamquam ejusdem Pontificis in regesto, quibus dicitur, quod *juxta Canonicas Patrum sententias, qui calumniam illatam non probat, pœnam debeat incurrere, quam si probasset, reus utique sustineret*.

Monent rursus hic Correctores Romani: „ In regesto B. Gregorii hæc „ non sunt inventa, sed habentur omnia in vita ipsius a Joanne Diacono scripta „.

De pœnis Presbyterorum & aliorum Cle-

(*a*) Iste S. Augustini locus desumptus est ex capite quinto Regulæ S. Doctoris, ubi verba quædam non exstant eadem ac in Canone Gratiani. Etenim in Regula legitur: *magis quippe innocentes non estis si fratres vestros, quos, &c.* quæ quidem a Gratiano non ita lecta fuerunt; ut constabit utrumque textum conferenti.

Clericorum calumniantium ex Novellis Justiniani discurrit ad calcem *Canone* 3. sed admonent Correctores Romani, quod Gratianus „ non omnia ipsa verba „ aut veteris interpretationis, aut Juliani, aut Irnerii retulerit, quare operæ pretium fuerit, Novellam ipsam „ Græcam, & vulgatas interpretationes „ consulere: exstant aliquæ varietates „ non contemnendæ „.

Exstat *Canone* 6. Decretum tamquam ex Concilio Eliberitano, quo placuit: *Delator si quis exstiterit fidelis, & per delationem ejus aliquis fuerit proscriptus, vel interfectus, non nisi in fine accipere communionem*. Ita quoque legitur apud Burchardum & Ivonem locis ad marginem notatis. At in Concilio Eliberitano Canone 73. & *lib.* 6. *Capitular. cap.* 244. Item *lib.* 7. *cap.* 360. & additione quartâ *cap.* 34. ubi integer textus Canonis Eliberitani refertur, legitur: *eum nec in fine accipere communionem:* hancque lectionem magis probat Ferdinandus Mendoza in notis ad hunc Canonem Eliberitanum, quod sæpissime, ait, eadem pœna pro similibus delictis in hoc Concilio sanciatur, quod & hic notant Correctores Romani (*a*).

CAUSA VI.

Ratio connexionis hujus causæ cum præcedenti.

SUpra in secunda & quarta causa, multis capitibus docuit Gratianus, quod criminosi & infames repelluntur ab accusatione & testimonio: „ Sed „ quia, ait glossa, quædam sunt cri„ mina excepta, in quibus criminosi & „ infames admittuntur, ideo annectit „ hanc causam, ut ostendat, quod in „ crimine excepto, criminosi & infa„ mes admittuntur. Ostendit etiam, „ quod simplici assertioni Episcopi non „ creditur, cum vult alium accusare, „ & quod Episcopus accusatus ad alium „ Archiepiscopum ire non debet „.

Quæ crimina excepta, pro quibus admittitur quivis testes.

Crimina autem excepta secundum Gratianum sunt, uti notat glossa: „ Cri„ men læsæ majestatis, crimen perduel„ lionis, quod est species criminis læsæ „ majestatis, crimen hæreseos, crimen „ simoniæ, crimen sacrilegii, crimen „ fraudati census vel annonæ „.

Verum Gratianus vix materiæ sibi propositæ inhærens, *Quæstione primâ* unice pene rursus laborat ostendere, ad Episcoporum & Presbyterorum accusationem, nec infames, quin nec subditos facile admittendos; idque auctoritate falsarum Decretalium, e quibus omnes fere Canones decerpti sunt: nec nisi *Canones* 22. & 23. crimina excepta spectant: his enim proferuntur leges Codicis, quibus ad probandum *crimen læsæ majestatis* quivis testes admittuntur; atque hinc arguit Gratianus, similiter in crimine *hæresis* quosvis testes admitti.

Augustini moderatio in dijudicanda criminum gravitate.

Notanda moderatio S. Augustini in dijudicanda criminum inter se gravitate ex verbis ejus *lib.* 4. *cap.* 20. *de Baptismo contra Donatistas:* quæ refert Gratianus *Canone* 21. „ Utrum catho„ licus pessimis moribus alicui hæreti„ co, in cujus vita, præter id quod „ hæreticus est, non inveniunt homi„ nes, quod reprehendant, præponere „ debeamus, non audeo præcipitare sen„ tentiam „.

Quæst. II. An Episcopi simplici assertioni credi debeat?

Quærit Gratianus *Quæstione* 2. „ An „ Episcopi simplici assertioni credi de„ beat „? Propositæ quæstioni subjungit: „ Facile solvitur, si Sanctorum „ Patrum auctoritas diligenter inspicia„ tur. Ut enim Sancti Patres defini„ unt, nullius personæ quantumlibet „ exercitatæ confessioni fides est adhi„ benda, nisi competentes probationes „ adhibeat „.

Hic notandus Canon Concilii Vasensis relatus *Canone* 1. in quo tamen Gratianus ab originali nonnihil deflexit, uti & notant Correctores Romani; meritoque legendus prout exstat apud Labbæum *tom.* 3. *Concil. General. col.* 1458.

Adducit *Canone* 3. binos Canones in unum conflatos ex Concilio Africano, qui in Codice Ecclesiæ constituunt Canones 132. & 133. Horum Canonum unicus scopus est ostendere, Episcopum non posse Clericum a sua communione *publice* segregare, si illum legitime de crimine eam segregationem merente con-

(*a*) Consule quæ dicta sunt *Tom. VII. pag.* 266. *Schol.* in Canonem 73. Eliberitanum.

convincere non possit: licet afferat Clericum *sibi soli* crimen illud fuisse confessum, vel sibi soli notum esse (*a*).

Quæst. III. Extra Provinciam appellare non licet.

Quæstione 3. dicit Gratianus, quod judicium Archiepiscopi alterius Provinciæ expetere non liceat: hoc licet verum sit, & sacris Canonibus, præsertim Nicænis conforme; quæ tamen Gratianus hic adducit, parum authentica sunt: ac signanter quod *Canone* 2. refert ex Epistola Pelagii II. Hæc enim Epistola non reperitur, uti notavit Joannes Launoy Theologus Parisiensis in *assertione disquisit. in chartam immunitat. B. Germani parte* 2. *cap.* 10. & 11. ubi & probat, ætate Pelagii II. nondum usu receptum fuisse, ut Episcopi Metropolitano subjecti, dicerentur suffraganei.

Quæst. IV. Dum in judicando Episcopo judices non concordant, advocandi e vicina Provincia alii Episcopi.

Quæstione 4. Quærit, quomodo indicandus sit Episcopus, si electi judices inter se non concordent?

Dicit Gratianus, hanc quæstionem decidi in Concilio Antiocheno *Canone* 14. quo statuitur, ut simili casu advocentur *vicinæ Provinciæ Metropolitanus Episcopus, & aliquanti cum eo Episcopi alii, qui pariter residentes, quæcumque fuerint, dirimant quæstiones*. Refertur hic Canon a Gratiano *Canone* 1. sed a Græco, seu originali multum difformis. Refert & eumdem *Canone* 3. ex versione Martini Bracarensis, eum per errorem tribuens *Concilio Martini Papæ*. Neque in Græco textu hujus Canonis, neque in versione Dionysii ulla fit mentio *Metropolitani* e vicina Provincia evocandi, quod & observarunt Correctores Romani: neque enim verisimile est, in eadem Synodo Provinciali duos intervenisse Metropolitanos; sed duntaxat aliquos ex vicina Provincia evocatos fuisse Episcopos, qui causam una cum Episcopis Provincialibus deciderent: unde Martinus Bracarensis a sensu hujus Canonis multum aberravit, dum in sua versione solius Metropolitani e Provincia vicina meminit evocandi, quem errorem non advertens Gratianus, huic Canoni, quem refert ex hac versione *Canone* 2. præfixit hanc epigraphen. *Quando judices electi de sententia inter se discordes exstiterint, de vicina Provincia* ARCHIEPISCOPUS *advocetur*.

Exceptio Gratiani non convenit ætati Concilii Antiocheni.

Subjungit autem Gratianus hanc exceptionem: „ Nisi eadem Provincia „ primatem habuerit, ad quem nego- „ tia, quæ per Metropolitanum termi- „ nari non valent, referenda sint „. Adducit *Canone* 3. in hujus probationem verba Bonifacii Papæ Episcopis Galliæ; sed inter Epistolas ejus non reperta: unde in *edit. Labb. tom.* 4. *Concil. General. col.* 1287. rejicitur hoc Decretum inter ea, quæ auctoritate Gratiani huic Pontifici attribuuntur. Et sane hæc exceptio, quam subjungit Gratianus, nullatenus cognuit ætati Concilii Antiocheni; quia eâ ætate necdum ita passim noti erant Primates cum jurisdictione supra Metropolitanos.

Dum judices concordant, eorum sententia debet esse immobilis.

Hactenus dixit Gratianus quid juris sit, si in condemnatione Episcopi judices fuerint discordes: „ Sed si o- „ mnium comprovincialium concordi „ sententiâ fuerit damnatus, manebit „ erga eum, ait, immobilis senten- „ tia „. Id plane conforme Canoni 15. Antiocheno, quem refert *Canone* 5. Gratianus. At eidem hanc moderationem appendendam censuit: „ Subintelligen- „ dum est, nisi ad judicem majoris au- „ ctoritatis fuerit provocatum: tunc e- „ nim per appellationem soluta senten- „ tia firmitatem non obtinet „.

Exceptio Gratiani a pristina disciplina dissona.

Gratianus disciplinam sui temporis non distinguens a disciplina pristina, Canoni Antiocheno excepcionem a mente Concilii omnino dissonam affingit: Nequaquam enim obscurum est, Gratianum in relata clausula loqui non de provocatione ad majorem Synodum, sed de appellatione ad Romanum Pontificem, cujus ne vestigium quidem in Canone Antiocheno apparet. Vide *Tom.VI. pag.* 518. *Schol. in Canonem* 15. *Antiochenum*. Consuli quoque poterit *Scholion in Canonem* 5. *Sardicensem Tom.VII. pag.* 126. ubi ostensum est, eo Canone appellationem

(*a*) Vide Tom. VII. *Schol.* in Canones Africanos *pag.* 190. *usque ad* 324. hujus edit.

nem ad Romanum Pontificem a judicio Synodi non probari, uti supponere videtur Gratianus, hunc Canonem hic recitans *Canone* 7.

Quæst. V. An & quando reus sit cogendus ad probationem? Probat *Quæstione* 5. quod deficiente accusatore non sit reus cogendus ad probationem, auctoritate Gregorii *lib.* 5. *Epist.* 25. & legis 23. *Cod. de probat.* ubi dicitur, quod actor non probans, *reum necessitate monstrandi contrarium non adstringat, cum per rerum naturam, factum negantis probatio nulla sit.*

Monet autem Gratianus: „ hoc servandum esse, quando reum publica „ fama non vexat: tunc enim auctoritate ejusdem Gregorii (*caus.* 2. *quæst.* 5. *can.* 8. & 9. propter scandalum removendum, famam suam „ reum purgare oportet „. Hìc ratione inducta est purgatio Canonica: de qua purgatione fusius actum ad citatam *causam* 2.

Causa VII.

De renuntiatione Episcopatus. INitio Causæ septimæ ait glossa: „ Supra *causâ* 6. *quæst.* 3. *Can. Denique*, facta fuit mentio de renuntiatione Episcopatus: unde Gratianus nactus occasionem subjicit causam istam, „ in qua tractat *de renuntiatione*, & „ an Prælato vivente alius sit ei substituendus, & de mutatione sedis & „ quibusdam aliis „.

Casus in hac causa propositus. Hunc in finem proponit hunc casum: „ Quidam Episcopus longâ ægritudine gravatus, alium sibi substitui „ rogavit, cujus precibus summus Pontifex annuit, & quod rogaverat ei „ concessit; postea vero convaluit idem „ Episcopus, & quod prius fecerat, cupit rescindi adversus eum, qui sibi „ successerat, quæstionem movet, suamque cathedram tamquam sibi debitam reposcit. Ex hoc casu elicit Gratianus duas quæstiones „.

Quæstio I. Multis probat Gratianus in locum viventis Episcopi alium ordinandum non esse. Et quidem *Quæstione* 1. quæritur, „ Utrum vivente Episcopo, alius possit „ in eadem Ecclesia ordinari „?

Hanc quæstionem dividit Gratianus in novem partes, quarum *primâ* probat, in locum viventis Episcopi, tametsi morbo aut senio confecti, alium non esse ordinandum, adductis variis S. Gregorii auctoritatibus, quibus plura addit ex S. Cypriano, quibus probatur nec Episcopum Ecclesiæ suæ cedere, nec populum a suo Episcopo facile recedere posse, adducto etiam Canone 2. fragmenti falsæ Decretalis Evaristi Papæ, quæ tota versatur, ut vinculum insolubile inter Episcopum & Ecclesiam suam ostendat: „ & sicut, „ inquit, uxori non licet dimittere „ virum suum, ut alteri se, vivente „ eo, matrimonio societ, aut eum adulteret, licet fornicatus sit vir ejus, „ sed, juxta Apostolum, aut viro suo „ reconciliari debet, aut manere innupta, ita Ecclesiæ non licet dimittere Episcopum suum, aut ab eo se „ segregare, ut alterum, vivente eo, „ accipiat; sed aut ipsum habeat, aut „ innupta maneat: id est, alterum Episcopum, suo vivente, non accipiat, „ ne fornicationis aut adulterii crimen „ incurrat „.

Matrimonium spirituale inter Episcopum & Ecclesiam. Admodum verisimile est ex hac falsa Decretali invaluisse opinionem de matrimonio spirituali inter Episcopum & suam Ecclesiam, ejusque inde resultante vinculo, quod fortius esse vinculo carnali dixit Innocentius III. *in cap.* 2. *de translat. Episcopi.*

Potest tamen alius substitui, si Episcopus infirmitate gravatus id petat. Porro quod dictum est, Episcopo morbo aut senio confecto alium subordinari ipsi viventi non posse, monet Gratianus ad calcem *Canonis* 11. intelligendum: „ Quando ille qui ægrotat alium sibi substitui non rogat: „ cæterum quando aliquis vel senectute vel infirmitate gravatus susceptum „ officium administrare non valet, si „ alium sibi substitui petierit, rationabiliter fieri potest „.

Quia Gratianus egerat de Episcopis infirmitate gravatis, intermiscet hic bina Decreta *Canone* 15. & 16. prius ex Concilio Toletano XI. & alterum ex Concilio Toletano VII. quibus injungitur, ut solemnia divina officia peragenti semper aliquis assistat: „ Ut si „ perniciosa passio, vel corporis quælibet invaletudo occurrat, quæ aut Divina officia peragenti adju-

 „ cor-

por debet assistere. „ corpus subito subrui faciat, aut mentem alienatione vel terrore confundat..... habeat quisquis illic canens „ Deo atque sacrificans post se vicini „ solaminis adjutorem „ : uti dicitur *Canone* 15. & *Canone* 16. censuit Concilium Toletanum VII. convenire : „ Ut cum a Sacerdotibus missarum „ tempore sancta mysteria consecrantur, si ægritudinis acciderit quilibet „ eventus, quo cœptum nequeat consecrationis expleri mysterium, sit liberum Episcopo vel Presbytero alteri consecrationem exequi officii cœpti..... cum enim simus omnes unum in Christo, nihil contrarium „ format diversitas personarum: ubi efficaciam prosperitatis unitas fidei repræsentat „.

Parte 3. quæstionis resolvit Gratianus Episcopo senectute gravato non Successorem, sed Coadjutorem esse dandum.

An & quâ moderatione Episcopo senectute gravato Coadjutor dandus sit. Hanc in rem merito notanda, quæ *Canone* 17. sub nomine Zachariæ Papæ ad Bonifacium Moguntinum Archiepiscopum refert Gratianus, e quibus intelligitur quantâ moderatione dandus sit Coadjutor, qui reipsa Episcopum infirmitate aut senectute gravatum in onere Episcopali assistere & sublevare queat: ex quibus & intelligetur quam procul a pristinis illis Coadjutoriis differant, quæ hodie conceduntur Coadjutoriæ cum futura successione.

Translationes ab una Ecclesia ad aliâ Canonibus interdictæ. Quod autem dixit Episcopum Ecclesiam suam dimittere non posse, exponens *parte* 4. dicit: „ Id intelligendum, nisi inevitabilis necessitas id exigat: ambitionis enim causa quicumque Ecclesiæ suæ mediocritate despectâ, ad majorem Ecclesiam transire „ voluerit, debet revocari ad propriam; „ quod si redire contempserit, careat „ alienâ, & propriâ „. Citat hanc in rem Gratianus plures Canones eam mutationem severe interdicentes, de quibus videri potest Tractatus Historico-Canonicus in reflexionibus ad dictos Canones.

Exceptio Gratiani in Deinde *parte* 5. ad calcem Canonis 33. moderationem aliquam hujus absolutæ inhibitionis subjungit, scilicet, mutationes seu translationes illas *communi consilio, atque aliorum utilitate fieri posse*. pristinis Canonibus non occurrit.

Verum hæc moderatio in pristinis Canonibus nullibi occurrit, sed absolute & sine restrictione translationes illæ prohibentur: unde & non nisi apocrypha, & recentiori manu conficta monumenta hic adducit Gratianus: atque in primis Canone 34. fragmentum falsæ Decretalis Anteri Papæ, in quo dicitur: *Mutationes Episcoporum scitote communi utilitate atque necessitate fieri licere, sed non propriâ cujusquam voluntate aut dominatione.*

Notant Correctores Romani, huic falsæ Decretali addita esse hæc: *auctoritate hujus sanctæ Sedis*: item & hæc: *non tamen sine sacrosanctæ Sedis Romanæ auctoritate & licentia*. Hic habemus exemplum, ubi nonnulla in amplificationem Sedis Apostolicæ in fragmentis, uti referuntur in Decreto Gratiani, occurrunt, quæ in falsis Decretalibus, prout apud Isidorum leguntur, non reperiuntur.

Adducit dein *Canone* 35. & 36. hina fragmenta Epistolæ 2. Pelagii II. Benigno Archiepiscopo, quæ integra exstat *tom.* 5. *Concil. General. col.* 931. cui ibidem hanc notam marginalem apponit Labbæus: *Quin hæc sit ex suppositiiis Isidori mercibus nemo unquam dubitabit, si legendis veterum monumentis exercitatus.*

Majoris ponderis plerisque apparebit, quod *Canone* 37. refert, Decretum Concilii Carthaginensis IV. quo decernitur, ut „ Episcopus de loco ignobili ad nobilem per ambitionem „ non transeat, nec quisquam inferioris ordinis Clericus. Sane si utilitas „ Ecclesiæ fiendum poposcerit, Decreto pro eo Clericorum & Laicorum „ Episcopis porrecto in præsentia Synodi transferatur, nihilominus alio „ in locum ejus Episcopo subrogato „. Suspectæ fidei est Canon permittens quandoque fieri ejusmodi translationes.

At inter plura argumenta, quæ hanc vulgatam Synodum Carthaginensem quartam viris eruditis suspectam reddunt, non minimum est, quod ex hoc Ca-

Canone eruitur, putant enim translationes Episcoporum hic benigniore manu tractari, quam disciplina Ecclesiæ Africanæ præsertim seculo IV. patiebatur.

Quam enim odiosæ fuerint eo tempore hæ translationes docet Canon 38. Concilii Carthaginensis anno 397. qui in Codice Africano constituit Canonem 48. (*a*) quo translationes simpliciter & sine ulla exceptione reprobantur; ipsisque rebaptizationibus & reordinationibus comparantur. Docet & id causa Cresconii, adversum quem, quod relictâ Villaregensi Ecclesiâ Tuberiensem occupasset, sine ulla remissione aut indulgentia processum est.

Hoc autem Canone rigor ille ita temperatur, ut dum ambitionem Episcoporum notare & coërcere velle videtur, eidem viam latam sternat: licitas enim translationes esse innuit, si modo a nobiliore ad minus nobilem, si citra ambitionem; si cum utilitate Ecclesiæ fiant. Ecquis porro ambitiosum se fateatur; quis utilitatem Ecclesiæ cupiditati suæ non obtendat?

Et sane quis non videat, sub obtentu hujus exceptionis sive moderationis translationes has labentibus seculis ita invaluisse, ut multis Episcopis videatur persuasum, se Ecclesiæ suæ duntaxat alligatos esse, quousque ad aliam ditiorem & commodiorem transcundi occasio deest.

Cæterum circa veritatem hujus Concilii IV. consuli poterit Tillemontius *tomo* 13. *Memorialium Eccles. art.* 123. & *nota* 29. qui ibidem magis inclinatur, ut hanc Synodum ut genuinam agnoscat; creditque argumenta in contrarium non probare sufficienter, eam ut suppostitiam esse rejiciendam (*b*).

Nullius ponderis esse quod recitatur *Canone* 39. ex Decretali Calixti Papæ fatentur eruditi, qui eam mercibus Isidorianis adscribendam non dubitant.

Quod de Episcopis dixit Gratianus, non posse alium in locum viventis ordinari, id & de quibuslibet Ecclesiæ ministris intelligi resolvit *sextâ parte* quæstionis.

Post hæc *parte* 7. concludit, quod dum Episcopo ad aliam Ecclesiam translato alius substituitur: „ tunc secundum rei veritatem non vivente Episcopo talis probetur succedere: „ translatus enim, ait, ab una civitate ad aliam, desinit esse Episcopus illius civitatis, a qua transfertur: „ atque ideo, qui huic succedit, non „ vivente, sed defuncto quodammodo „ Episcopo, probatur substitui: sed inter eum qui hostilitatis necessitate, „ & eum qui utilitatis causâ transfertur, hoc interest, quod ille, qui metu hostilitatis ad aliam transit, si „ priorem contigerit aliquando ab hostibus liberam fieri, ad eamdem illum redire oportet „. *An & quando ad aliam Ecclesiam translatus ad priorem redire possit?*

Posterius sui asserti membrum probat *Canone* 42. auctoritate S. Gregorii ex *Epistola* 25. *lib.* 2. *indict.* 10.

Deinde allegat Gratianus alium casum, quo viventi Episcopo alius substitui potest. „ Cum enim aliquis re„ lictâ priore cathedrâ, suâ auctorita„ te ad aliam transierit, si alius ei „ substitutus fuerit, licet ille prioris „ Ecclesiæ Episcopus esse non desie„ rit, substitutus tamen Episcopatum „ habebit „.

Citat in hujus probationem fragmentum Epistolæ *Damasi urbis Romæ Episcopi ad Paulinum Antiochenum*. Unica exstat Damasi Papæ I. ad dictum Paulinum Epistola; sed nec in hac, aut in alia Damaso adscripta verba hic a Gratiano relata occurrunt; exstant autem post Epistolam sub nomine Damasi ad Prosperum Primatem Numidiæ.

Addit post hæc Gratianus: „ Episcopalium etiam sedium mutationes, „ metu hostilitatis interveniente, non„ numquam fieri solere „. *Metu hostilitatis Episcopales Sedes mutari possunt.*

Id

(*a*) Consule Tom. VII. Schol. in Canonem 48. Africanum, *pag.* 236. hujus editionis.

(*b*) Consulatur quoque dissertatio, quam D. Van-Espen Tomo VII. adornavit in Synodos Africanas, §. 6. vel §. 7. *pag.* 155. & 157. hujus edit.

Id probat verbis sancti Gregorii *lib.* 2. *Epist.* 11. scribentis Joanni Episcopo Vellitrano, quod „ temporis qualitas admoneat, Episcoporum Sedes antiquitus certis civitatibus constitutas, ad alia, quæ securiora putamus, ejusdem Diœcesis loca transponere, quo & habitatores nunc degere, & barbaricum possint periculum facilius declinare „. Eidem præcipit se sedemque suam in loco quondam Arenata, vel Harenata, aut Harenaco exinde transmigrari: *Quatenus ab hostilitatis incursu liberior existere valeas, & illic consuetudinem solemnium festive disponas.*

Variam esse finalium verborum lectionem notant Correctores Romani, & post eos Petrus Gussanvilleus, qui ait in omnibus manuscriptis & editis S. Gregorii Epistolis legi: *Consuetudinum solemnium festa disponas*, una tamen notans, quod omnium lectionum eadem sit sententia, quam ita exponit:

Conventus populi cum suo Pastore in Ecclesia matrice.

in festis præcipuis & solemnioribus ad Ecclesiam matricem ex tota Diœcesi confluebant Clerici & Laici; quod pluribus Canonibus cautum est, quorum nonnulli citantur: „ Itaque, ait, mutato sedis loco, non jam in priori civitate festa disponebantur, sed ad S. Andream in Harenata publicus omnium fidelium conventus indici debuit, ut festivitates præcipuas cum suo celebrarent Episcopo „. Hic videmus, quomodo jam pridem solliciti fuerint patres, ut fideles diebus Dominicis & festis cum suo proprio Pastore conventum agerent.

An episcopus factus Monachus ad Episcopatum redire valeat?

Tertium casum, quo Episcopo cedere liceat, proponit Gratianus *parte* 8. ad calcem *Canonis* 44. Nimirum „ cum aliquis causa humilitatis, Apostolicâ concessione de Episcopali Sede ad *Monachalem* descenderit subjectionem, alius ejus loco subrogari poterit, ille vero ad Pontificatum resurgere nequaquam ulterius valebit „.

In hujus probationem allegat Canone 45. Decretum tamquam editum in *quinta actione Constantinopolitanæ Synodi* 383. *Patrum sub Joanne Papa VIII. cui præfuit Petrus Presbyter Cardinalis, & Paulus Anconitanus Episcopus, & Eugenius Ostiensis Episcopus.*

Monent hic Correctores Romani, hanc Synodum sub Joanne VIII. extare in Vaticana Bibliotheca: „ Cujus Synodi, inquiunt, tres tantum Canones cum explanatione Balsamonis editi sunt Lutetiæ, & apud ipsum inscribitur: *Synodus in templo sapientiæ habita sub Photio Patriarcha*: in secundo autem trium illorum Capitulorum habetur sententia hujus capitis „.

Hæc illi, qui & pro clariore hujus Canonis, prout a Gratiano hic refertur, explanatione, eum integrum Græce & Latine, & cum nova interpretatione adscripserant.

Indubitatum est, sententiam hujus Decreti a Gratiano (qui secutus fuit Ivonem) relati, contineri in *Canone* 2. dictæ Synodi sub Photio: eumque Canonem ibidem contra S. Ignatium Patriarcham Constantinopolitanum conditum esse, prout latius ostendi in *Scholio hujus Canonis Tom.VII. pag.*491. ubi una ostendi, quod Gratianum secuti S. Thomas, & Innocentius III. Canone hoc usi sint quasi Canone Concilii Constantinopolitani; pluraque alia de hac Synodo Photiana notavi, & quod ab Ecclesia Romana fuerit reprobata.

Cæterum hoc unum asseritur hoc Canone, quod Episcopus Monachus factus ad Pontificatum ascendere nequeat, eo quod ad pœnitentiæ locum descendisse videatur: pœnitentes autem a Clero excludantur, de quo latius ibidem.

An & quando metu persecutionis liceat Episcopo separari a grege?

Ostendit post hæc Gratianus, quod „ ob infestationem malorum non liceat Episcopo gregem relinquere „. Citat hanc in rem inter alia *Canone* 46. fragmentum Epistolæ Liberii Papæ omnibus Episcopis; sed licet dictum Gratiani verum sit, parum tamen ponderis accipit ex hac Epistola, utpote quæ plura præfert suppositionis argumenta, ut propterea apud Labbæum *tom.* 2. *Concil. general. col.* 760. referatur cum hac nota marginali: *Commentitiam esse nemo non videt.*

Et ne dictum suum generalius quam oportet acciperetur, exponit Gratianus per-

parte 9. „ Hoc tunc servandum intelligi, quando inter subditos aliqui inveniuntur, quibus Prælatorum vita „ proficiat: quando nec specialiter Prælatus quæritur, nec per alios tuta potest esse Ecclesiæ salus, ne si deserere incipiat, quibus prodesse potest, „ dicatur de eo: *Mercenarius autem, & qui non est Pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & deserit oves, & fugit* „. Joan. *cap.* 10. *vers.* 12. Multis ibidem disputat Gratianus, quando Prælatis ob persecutionem malorum fugere liceat, præsertim auctoritate sancti Augustini: monentque Correctores Romani multa ex Augustino a Gratiano allegari, quorum quidem sententia apud illum habetur, sed verba ipsa sunt in glossa ordinaria locis indicatis. Monent autem quod de hac quæstione, quando liceat Episcopo recedere ab Ecclesia sua, disserat beatus Augustinus Epistolâ 180. (hodie 228.) (*a*) Honorato Episcopo scripta. Legi possunt quæ ex hac Epistola aliisque hanc in rem notavi in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 16. *cap.* 9. *pag.* 245. alias *cap.* 6.

Quæst. II. Canones hic relati non congruunt quæstioni propositæ.

Secunda quæstio initio hujus causæ ita exprimitur: „ An iste valeat reposcere „ cathedram, quam suâ intercessione „ alter accepit? „ Agitur hic de illo, qui longâ ægritudine gravatus alium sibi substitui rogavit, uti ex casus positione evidens est. Resolvit autem Gratianus negative; sed auctoritates binis Canonibus comprehensæ nullatenus huic quæstioni congruunt: unice quippe tractant de illo, qui morbo caduco, seu epileptico laborat: an is regimen populi assumere valeat.

CAUSA VIII.

Connexio hujus causæ cum præcedenti.

Quia in superiori causa *Quæst.* 1. *Can.* 17. PETIISTI, fuit concessum privilegium Bonifacio Moguntino de eligendo sibi successore, ne hinc quis concluderet, hoc esse licitum de jure communi: „ Gratianus, inquit glossa, „ hanc causam octavam supponit, in „ qua ostendit, quod nulli liceat eligere „ successorem: & quod amicorum patrocinia in electionibus convalescere „ non debent: & quod non sit Simoniacus, qui post electionem præstat „ Canonicum juramentum de indemnitate, & alia plura „. Quæ omnia ut plenius elucescant, ponit thema sive hunc casum: „ Quidam Episcopus „ agens in extremis, successorem sibi „ ex testamento instituit: inde suorum „ amicorum patrocinio in eumdem Episcopatum eligitur. Post electionem „ pro indemnitate Ecclesiæ Canonicis „ juramentum præbuit: accusatur de „ Simonia, tamquam munus ab obsequio præstiterit: ante tempus sententiæ a Clericis suis derelinquitur sine „ litteris Apostolicis ad Ecclesiam suam „ revertitur Episcopus „. Ex hoc casu quinque elicit quæstiones Gratianus.

Casus in ea propositus.

Quæst. I.

Quæstione primâ quærit, *an liceat Episcopo sibi successorem instituere?*

An & quo sensu Episcopus successorem designare, aut instituere possit?

Cum auctoritate fragmentorum ex falsis Decretalibus Joannis III. & Clementis I. videretur probatum, quod Beatus Petrus sibi Linum & Cletum Coadjutores adscivisset, & Clementem successorem designasset; ac una comperisset, multis Canonibus, ac præsertim Antiochenis vetitum esse Episcopis eligere *sibi successorem*, hanc solutionem, sive conciliandi rationem subjicit ad calcem *Canonis* 7. „ His omnibus auctoritatibus prohibentur Episcopi successores sibi instituere; sed aliud est de „ sui successoris electione cum fratribus „ deliberare, aliud est testamento, tamquam suæ dignitatis hæredem sibi quærere: illud fieri permittitur, hoc an„ tem penitus prohibetur. Illud autem „ Beati Petri Apostoli ab illis valet in „ argumentum assumi, qui tales sibi „ substituunt, qualem sibi successorem „ Beatus Petrus quæsivit. Verum quia „ officium non vitæ, sed sanguini cœpit deferri, atque ad Episcopatum „ tales quisque sibi successores quærere „ cœpit, qui vel odiosi populis, vel a „ plebe docendi invenirentur, idcirco „ sacris Canonibus statutum est, ne „ quis-

(*a*) Ita est in operum S. Augustini editione quam dederunt Doctissimi viri Benedictini e Congregatione S. Mauri.

" quisquam sibi sui officii quærat successorem: sed populi electione quæratur, qui eorum utilitati digne deserviat, qui illorum utilitatem non sua lucra quærat, qui Christo semen velit suscitare, non sibi divitias congregare; quod qui facere contempserit, jure ab Ecclesia repudiatur ".

Monent Correctores Romani ad Canonem 3. hujus quæstionis, quo refertur Canon 23. Antiochenus, quod in Codicibus Gratiani, etiam manuscriptis, post hæc verba, *judicio Episcoporum*, sequeretur, *& electione Clericorum*. " Quæ, inquiunt, sunt expuncta, quia neque in originali, neque apud cæteros Collectores leguntur ".

Reprehenduntur a Baluzio Correctores Romani.

Ad hanc expunctionem reflectens vir eruditus Stephanus Baluzius in notis ad Gratianum *pag.* 499. ait: " Ego qui puto religiosum debere esse editorem veterum auctorum, retinuissem eam clausulam in contextu Gratiani, & in notis admonuissem, eam non extare in originali, neque apud cæteros collectores; & fortassis Gratianus viderat antiquum aliquod Concilii Antiocheni exemplar, in quo clausula illa continebatur. Diverso ausu iidem Correctores nonnulla frequenter addiderunt in contextu Gratiani, quæ omittenda erant, quia non exstant apud Gratianum: hinc enim fit, quod sæpe dicendum est, ut Gratiani collectionem hodie non habeamus, sed collectionem Correctorum Romanorum inhærentem ordini, qui servatus a Gratiano est ".

Notat rursus citatus Baluzius, quod in omnibus Gratiani libris editis & manuscriptis inscriptio Canonis 7. habeat simpliciter: *item Innocentius Papa II.* Correctores Romani addiderint: *in Concilio Romano cap. 16.* cum tamen nulla ratio esset, cur huic Concilio adscriberetur potius, quam Claromontano, quod novem annis habitum est ante Romanum sub eodem Pontifice, & inter cujus Canones hoc Decretum habetur: " unde rursum colligitur, ait Baluzius, nihil mutandum aut addendum fuisse apud Gratianum absque auctoritate veterum Codicum ".

Bonum Ecclesiæ non suum debet quærere Prælatus.

Occasione autem quod dixerat Gratianus, quod populi electione quærendus esset Episcopus " qui eorum utilitati digne deserviat, qui illorum utilitatem non sua lucra quærat, qui Christo semen velit suscitare, non sibi divitias congregare ": plures hanc in rem adducit Patrum sententias, quibus hæc Pastoris conditio exprimitur: ac in primis ex S. Augustino *lib.* 32. *contra Faustum Manichæum cap.* 10. ubi dicitur, quod Prælatus, qui sibi & Ecclesiæ prodest, utroque pede calceatus intelligatur.

Locus regiminis appeti non debet.

Ex S. Gregorio *Canone* 9. *&* 10. & ex S. Augustino *Canone* 11. ostenditur, quod locus regiminis non sit quærendus, sed econtra semper in voto & desiderio locus dejectionis esse debeat; *Quia sicut locus regiminis desiderantibus negandus est, ita fugientibus offerendus* dicitur Canone 9. & Canone 11. ait Augustinus: *Locus vero superior, sine quo regi populus non debet, etsi ita teneatur, atque administretur ut decet; tamen non decenter appetitur.* Dein additur notanda hæc & notissima ac gravissima ejusdem doctoris sententia: *quam ob rem otium sanctum quærit charitatis veritatis, negotium justum suscipit necessitas charitatis: quam sarcinam si nullus imponit; percipiendæ atque intuendæ vacandum est veritati: si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem: sed nec sic omnino veritatis delectatio deserenda est, ne subtrahatur illa suavitas, & opprimatur* (seu rectius in originali, *opprimat*) *justa necessitas.*

Quomodo erga populum se Pastor habere debeat, & sine omni favore, solaque meritorum consideratione eligendus sit, pluribus dein ostendit.

Quæst. II In electione Episcopi muneribus aut patrocinio locus esse non debet.

Quæstione 2. ostendit Gratianus auctoritate B. Gregorii, quod nec munerum datio, nec aliquorum patrocinia in electione Episcoporum valere debeant: " Nam si, ait Gregorius *Canone* 1. quorumdam patrocinio fuerit quisquam electus, voluntatibus eorum, cum fuerit ordinatus, obedire, reverentiâ exigente, compellitur; sicque " fit

„ fit, ut & res illius Ecclesiæ minu-
„ antur, & ordo Ecclesiasticus non ser-
„ vetur „.

Altero *Canone* ex eodem Doctore probat, quod in electione Episcopi *communi* utilitati, non *suo lucro* quisque prospicere debeat: *quia nec libero judicio præferendam sibi personam examinat mens, quam cupiditas ligat.*

Quæst. III. An & quando Simoniacus fit is, qui occasione electionis præstat juramentū pro indemnitate Ecclesiæ.

In proœmio *Quæstionis* 3. resolvit Gratianus, quod „ simoniacus non sit, „ qui post electionem pro indemnitate „ Ecclesiæ juramentum præstitit: aliud „ enim est ante electionem juramentum „ facere, vel se facturum pacisci, ut „ hoc ut eligatur: aliud est, nullâ præ- „ cedente conventione, post electionem „ hujuscemodi juramentum offerre „.

Primam partem probat auctoritate Pelagii Papæ Clero Catinensi (*a*) scribentis, quem locum observare possunt, qui cum decimatoribus, seu pastoribus primitivis paciscuntur de minore competentia, vel aliquibus oneribus in se suscipiendis, ut eorum patrocinio aut præsentatione ad Pastoratum promoveantur.

In hac enim Epistola, præsertim sub finem, ut simoniacum reprehenditur, quod quis promiserit aliqua de juribus suis remissurum, si ad Episcopatum eligeretur; idque congruit asserto Gratiani.

Alterum assertum probatur ex gestis Urbani II. ubi refertur, quod cum Archiepiscopus Narbonensis quemdam in Episcopum ordinare renuisset ob juramentum ab ipso præstitum Canonicis electoribus; hic cum ad Urbanum accessisset; se a vitio purgavit, eo quod juramentum Canonicis fecisset post electionem, nullamque conventionem ante, ut eligeretur, fecisset.

Hactenus in gestis Urbani II. hæc verba non reperi, varietatem lectionis notavit Baluzius, necnon contra fidem omnium antiquorum Gratiani exemplarium tam manuscriptorum quam editorum a Correctoribus Romanis pro his verbis, *a Sacerdotio me repellat*, posita esse, *a sacra me unctione repellat*. Cæterum de juramentis, quæ hodie a Clericis in accipienda possessione suorum beneficiorum, præsertim Curatorum exiguntur, videri possunt quæ dicta sunt in *Jure Ecclesiastico Tom. III. parte* 2. *sect.* 3. *tit.* 8. *pag.* 179. alias 26. *cap.* 2.

Quæst. IV. Accusatus de crimine recedere nequit ante sententiam.

Probat Gratianus *Quæstione* 4. unico Canone sub nomine Symmachi Papæ, sed sumpto ex libello Ennodii, quod Clericus a suo Episcopo de crimine accusatus, recedere nequeat ante tempus sententiæ, sive priusquam sub luce objecta constiterit.

Quæst. V. Recens disciplina de discessu Episcoporum Româ.

Quæstione 5. ex apocrypha Decretali Sixti I. adstruit, quod „ Episcopus ac- „ cusatus, & a sancta Sede vocatus, „ sine litteris Apostolicis ad suam re- „ verti Ecclesiam nequeat „. Hanc disciplinam ætate Sixti I. esse recentiorem scimus: at huic nihilominus Decretali adscribendum morem hodiernum, qui non permittit Episcopos Româ discedere sine licentia Pontificis, non dubium: neque ante evulgatas, receptasque falsas Decretales, ullum hujus praxis vel vestigium facile reperietur.

CAUSA IX.

Casus propositus.

Gratianus hanc causam, sive casum ita proponit: „ Sententiâ ex- „ communicationis notatus quidam Ar- „ chiepiscopus, aliquot Clericos alte- „ rius Metropolitani ordinavit, quem- „ dam Capellanum sui suffraganei, illo „ inconsulto, deposuit: atque alium in „ loco ejus ordinavit „. Ex hoc casu tres quæstiones elicit.

Quæst. I. An ordinatio ab excommunicato facta possit haberi rata & valida?

Quærit *Quæstione* 1. An ordinatio, quæ ab excommunicatis facta est „ ali- „ quo modo possit rata haberi „? Quæ recitantur a Gratiano, notanter *Canone* 2. & 3. sub nomine *Paleæ*, patenter supponunt, ordinationem factam ab excommunicato esse *nullam*: quandoquidem eam reiterandam asserant, quod & Gratianus admisisse videtur: saltem quoad excommunicatos: „ qui in ipsa „ sua ordinatione pœnam excommuni- „ cationis contraxerunt, qui numquam „ in numero Catholicorum fuerunt „: uti loquitur ad calcem *Canonis* 3. ad-

(*a*) V. l Catanensi, Catana urbs Siciliæ.

dens: „ Cæterum, qui inter Catholi-
„ cos prius deputati sunt, si postea ex-
„ communicationis sententiâ notati fue-
„ riut, ordinationes tamen eorum ab
„ Ecclesia misericorditer tolerantur „.

Tum profert fragmentum Epistolæ Urbani II. in qua rescribit cuidam Episcopo: „ quod ordinatos ab excom-
„ municatis, quondam tamen Catholicis
„ Episcopis, siquidem non simoniace
„ ordines ipsos acceperint: & si ipsos
„ Episcopos simoniacos non fuisse con-
„ stiterit, ad hæc si eorum religiosior
„ vita & doctrinæ prærogativa visa fue-
„ rit promereri, pœnitentiâ indictâ,
„ quam congruam duxerit, in ipsis,
„ quos acceperunt, ordinibus permanere
„ permittat „.

Cum hæc apparerent Gratiano repugnare dictis Gregorii relatis *Canone* 1. quibus asserit Gregorius, quod *consecratio dici nullo modo possit, quæ ab excommunicatis hominibus celebrata est*, pro conciliatione subjungit: *sed & illud Gregorii de nominatim excommunicatis intelligitur, quorum ordinationes sunt irritæ, si eorum damnatio non erat ordinandis incognita*.

Quidquid sit de opinione Gratiani, & hâc Canones conciliandi ratione glossographus reprobatâ opinione, quæ dicebat, quod excommunicatus, qui adhuc existens in *Ecclesia* ordinationem recepit, *valide* ordines conferret: sed qui *extra* Ecclesiam recepit, nihil conferret, nec ordinem, nec executionem, monet:
„ Dicendum esse, quod sive quis reci-
„ piat ultimam manus impositionem
„ (id est Episcopalem) in Ecclesia
„ sive *extra*; dum tamen forma Eccle-
„ siæ servetur in ordinando, semper
„ ordinem confert; sed non semper exe-
„ cutionem: & hoc sive scienter, sive
„ ignoranter ordinetur ab eo „. Deinde nonnullis circa eos, qui non recipiunt executionem, præmissis, concludit glossographus: „ Hæc ergo sit *fides* tua,
„ quod hæretici & excommunicati, &
„ depositi *vera* sacramenta conferunt,
„ & verum corpus Christi conficiunt „.

Hæc opinio glossæ communi seu Theologorum Scholasticorum, seu Canonistarum calculo probata & recepta fuit: sed an etiam veteribus Canonibus, & pristinæ Ecclesiæ disciplinæ omnino sit conformis, plures viri eruditi cum Joanne Morino *de SS. Ordinat. parte* 3. *exercit.* 5. *cap.* 8. dubitant. Hoc autem hic monendum, exigni ponderis esse contra opinionem glossæ, quæ hic *Canone* 2. & 3. partim sine nomine, partim sub nomine Damasi Papæ allegantur.

Quæst. II. Nullus in alterius Episcopi Diœcesi quidquam ipso inconsulto agere potest.

Quærit ulterius Gratianus *Quæstione* 2.
„ An liceat Episcopo, Archiepiscopo,
„ Primati, vel Patriarchæ Clericos al-
„ terius sine propriis litteris ordinare „.

Primis quinque Canonibus (quorum primus & tertius sunt ex falsa Decretali Calixti Papæ) probat, quod generaliter nullus quidquam in alterius diœcesi vel parochia propriâ auctoritate agere queat. Deinde descendit ad ordinationes, adductis Canonibus Antiochenis & Constantinopolitanis admodum mendose, ut notant Correctores Romani; de quibus consuli poterunt Scholia in Canones utriusque Concilii *Tom. VI. pag.* 501. & *pag.* 580. & *seqq.* hujus editionis.

Notandum quod Gratianus hâc quæstione etiam ostendat, neque inferiores Presbyteros certis Ecclesiis adscriptos in aliis quidquam agere posse, proprio Presbytero inconsulto, neque alienum parochianum ad divina officia admittere.

Quæst. III. An Archiepiscopus suffraganei Clericos, illo inconsulto, damnare valeat, vel absolvere?

Gratianus *Quæstionem* 3. ita proponit: „ An Archiepiscopus Clericos suf-
„ fraganei sui, illo inconsulto, damnare
„ valeat, vel damnatos absolvere „?

In utramque partem hanc discutiens quæstionem, pro parte affirmativa urget, quod Ecclesiæ totius Archiepiscopatus ad diœcesim pertineant Archiepiscopi: vocantur enim, ait, Episcopi a Metropolitano in partem solicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Sic quippe vices ei impertitur, ut potestatem suam sibi non adimat: unde & sine ejus consilio nihil eis agere licet.

Metropolitani auctoritatem supra modum & fine fundamento extollit Gratianus.

De hac plenitudine potestatis in Metropolitano nihil plane in pristinis Canonibus aut Patribus legitur; neque etiam hodie creditur Metropolitanum sine consensu proprii Episcopi functionem seu jurisdictionem Episcopalem in diœcesi

. Epi-

Episcopi exercere posse, tamquam cui plenitudo Episcopalis potestatis in omnibus dioecesibus suae Provinciae competeret, ipsique Episcopi quasi duntaxat essent in partem solicitudinis, & quasi Vicarii Metropolitani adsciti (*a*).

In asserti sui probationem allegat Decretum Concilii Antiocheni; idque *Canone* 1. ex versione Martini Bracarensis, tamquam ex *Concilio Martini Papae*, & *Canone* 2. ex versione Isidori: verum hoc Decreto nequaquam probatur subjectio Episcoporum respectu Metropolitani, quam hic ponit Gratianus, uti in Scholio Canonis 9. Antiocheni videri poterit in saepe citato tractatu Historico Canonico.

Post haec probat Gratianus *Canone* 4. 5. 6. & 7. ex pseudo-Decretalibus Hygini, Aniceti, & Calixti Papae Metropolitanos in causis Episcoporum aut aliis (nisi quod ad suam solummodo propriam Parochiam pertinet) sine consilio & voluntate omnium comprovincialium Episcoporum nihil agere posse: quod & Canone 8. comprobat auctoritate Nicolai I. in Epistola Bituricensi Archiepiscopo inscripta, cujus haec est clausula finalis: *Ita ut secundum Nicaenas regulas sua privilegia serventur Ecclesiis; praeterquam si Apostolica Sedes aliquam Ecclesiam, vel ipsius rectorem quolibet speciali privilegio decreverit honorare*.

Privilegiũ recens ex falsis Decretalibus Romanae Ecclesiae a Gratiano assertum. Hanc clausulam favere jus novum, e falsis Decretalibus Isidorianis tempore Nicolai oriri & firmari coeptum, nequaquam obscurum est, (*b*) uti & hoc Gratiani assertum Canoni 9. subjectum: „ Sola enim Romana Ecclesia, suâ „ auctoritate valet judicare de omnibus, „ de ea vero nulli judicare permittitur „. Assertum hoc probat auctoritate Nicolai, Epistolâ ad Michaëlem Imperatorem, in qua scribit, juxta SS. Canones *Sedis Apostolicae judicium a nemine fore retractandum*, *neque cuiquam de ejus judicare judicio licere*.

Recte autem hic notat glossographus, quod „ ab hoc loco usque in finem agatur de excellentia Papae, & omnia „ capitula quasi idem dicere „: sed addendum erat, omnia pene e mercibus Isidorianis sumpta esse.

Cum autem adverteret glossographus Nicolaum hic pro stabilienda auctoritate Sedis Apostolicae adducere testimonium Innocentii & Pelagii suorum praedecessorum, notat quod „ familiaris sit haec „ probatio, quod unus Papa inducit alium in testem „: sed absit plane quod ibidem subjungit glossographus: „ Sed hoc ideo, quia de ipsorum testimonio non est dubitandum: sicut Dominus mala Sodomae per Angelos „ probavit „: quasi Romani Episcopi testimonium dictis Angelicis aequiparandum esset.

Ut autem Gratianus eam in Romano Episcopo auctoritatem probet, adducit *Canone* 11. & 12. fragmenta Epistolae sub nomine Anastasii ad Felicem II. Papam, quam esse apocrypham sciunt eruditi, uti & fragmentum prolatum *Canone* 13. sub nomine Innocentii Papae, sed uti notant Correctores Romani, sumpto ex Synodo Romana sub Sylvestro, quae etiam ab eruditis tamquam supposititia rejicitur.

Causa X.

In superiori causa dictum est, ait Glossographus, quid juris habeat Archiepiscopus super suffraganeis suis; nunc supponit Gratianus causam *decimam*, in qua ostendit, quid juris habeat Episcopus in Ecclesiis sui Episcopatus: hanc in rem proponit hunc casum: „ Quidam Laicus Basilicam a se „ factam a dioecesana lege segregare „ quaerit. Episcopus Ecclesiam cum omni dote sua ad suam dispositionem „ pertinere contendit: tandem evincit „ Epi- Casus propositus.

(*a*) Gratianus tribuit Metropolitanis, vel Primatibus, aut Patriarchis facultatem supplendae Praelatorum in omnibus casibus negligentiae, quam tamen non habent, nisi in casibus a jure memoratis, vel in iis, in quibus illam per usum legitime praescriptum adepti sunt.

(*b*) Ab aliquo pseudo-Isidori imitatore hanc clausulam adjectam fuisse suspicantur quidam Canonistae.

„ Episcopus, & per parochias militibus „ comitatus crudeliter desævit: quæ Ecclesiæ sunt, tamquam sibi debita usurpare contendit „. Ex hoc casu elicit tres quæstiones.

Quæst. I. *Quæstione* 1. quærit: „ An Basilica „ cum omni dote sua ad Episcopi ordinationem pertineat „?

Basilicæ, earumque bona ad Episcopi ordinationem pertinent.

Plures hic refert Canones, qui probant Basilicas cum suis dotibus in Episcopi potestate consistere; at præ cæteris notandus Canon Synodi Ilerdensis anni 524. relatus *Canone* 1. quo statuitur: „ si ex Laicis quispiam a se factam „ Basilicam consecrari desiderat, nequaquam eam sub Monasterii specie, „ ubi congregatio non colligitur (in „ Synodo additur, *vel regula ab Episcopo non constituitur*) a diœcesana „ lege audeat segregare „.

Hic Canon ut intelligatur, jungenda est prima ejusdem Canonis pars, cujus fragmentum refertur *Causâ* 16. *quæst.* 1. *Canone* 34. integra autem sic habet: „ De Monachis vero id observari placuit, quod Synodus Agathensis vel Aurelianensis noscitur decrevisse: hoc tantummodo adjiciendum, „ ut pro Ecclesiæ utilitate, quos Episcopus probaverit, in Clericatus officio cum Abbatis voluntate debeant ordinari: ea vero quæ in jure „ Monasterii offeruntur, ut nullâ diœcesanâ lege ab Episcopo contingantur „.

Aliud dicendum de bonis Monasteriorũ.

Ex his habemus, hoc Canone aliquid novi adjici Canonibus Synodi Agathensis & Aurelianensis, de Monachis nimirum: cum omnia ad Ecclesias pertinentia, juxta Synodorum illarum Decreta essent in potestate Episcopi, ne quidquam de Monasteriis exciperetur, etiam bona & facultates Monasteriorum censebantur dispositioni Episcopi relicta: quare *novi* hoc adjecit Synodus Ilerdensis decernens: „ Ea vero „ quæ in jure Monasterii de facultatibus offeruntur, in nulla *diœcesana* „ lege ab Episcopis contingantur „: id est nullam in illa esse Episcopi potestatem, nihil ex iis bonis posse sibi attribuere vel decerpere. Lex enim diœcesana nihil aliud significat, quam auctoritatem, & jus Episcopale ipsi per suam diœcesim competens.

Ne autem sub prætextu Monasterii, reliquæ Basilicæ a Laicis fundatæ a lege *diœcesana* subtraherentur, cautelam illam præsenti Canone comprehensam, addendam censuit Synodus: uti hæc latius deducit Franciscus Florens in tractatu de antiquo jure patronatus *pag.* 90. & 91. ibidem una notans, quod Gratianus „ hoc jus singulare tamquam „ generale aliquod constitutum per universam Ecclesiam produxerit, sicut „ & eodem ingenio, ait, singularia „ quædam privilegia a Gregorio I. certis „ Monasteriis tantum concessa, tamquam „ jus commune omnibus Ecclesiis usurpavit; multis detractis, additis, & „ suppositis „. De quo plura ad *causam* 18.

Ecclesias sibi subjectas visitare debent Episcopi.

Quandoquidem Ecclesiæ omnes de jure communi gubernationi Episcopi subsint, consequens est, quod Episcopus eas visitare teneatur; de quo duos Canones 9. & 10. hic Gratianus profert, quorum priore (qui tamquam ex *Concilio Toletano* refertur, de quo videnda Correctio Romana) dicitur: „ Relata „ est coram sancta Synodo querimonia „ plebium, quod sint quidam Episcopi „ nolentes ad prædicandum vel ad confirmandum suas per annum parochias „ circumire, qui tamen exigunt, ut mansiones, quibus in profectione uti debuerant, aliquo pretio redimant, qui „ parare debebant. Quæ duplex infamia, negligentiæ & avaritiæ, sanctæ „ Synodo magno fuit horrori „. Contra hos decernit Canon, ne quis *ultra exerceat id cupiditatis ingenium, & ut sollicitiores sint Episcopi de suis gregibus visitandis.*

Per *mansiones* hic intelligi *procurationes* Episcopis visitantibus dandas observat Baluzius.

Annua sit visitatio Episcoporum.

Canone 10. ex Concilio Tarraconensi decernitur, ut antiquæ consuetudinis ordo servetur, & annuis vicibus diœceses ab Episcopis visitentur.

Episcopo impedito, alteri com-

Secundâ parte quæstionis prolato unico *Canone* 11. probat Gratianus Episco-

mittenda visitatio. scopum infirmitate gravatum, aut alias legitime impeditum, alteri visitationis debere committere officium: *Presbyteros probabiles aut Diaconos mittat, qui reditus Basilicarum, reparationes, & ministrantium vitam inquirant.*

Quid ab Episcopis in visitatione agendum. Dein *parte* 3. proponit, adducto Canone Bracarensi, de quibus Episcopi in visitatione tum clerum, tum populum interrogare & instruere debeant: optandum esset, ut Episcopi ad normam hujus Canonis visitationes instituerent, major sperari posset harum visitationum fructus.

Bona Ecclesiæ ad Laicos nullatenus pertinere probat Gratianus, sed ex apocryphis. Cum Gratianus hâc quæstione probasset, quod Basilicæ cum sua dote sint in potestate Episcopi, ideo *parte* 4. pluribus auctoritatibus probat, oblationes, aliaque ad Ecclesias pertinentia in *Laicorum* dominio esse non posse, nec Laicos ea sibi usurpare posse.

Verum adductæ auctoritates exigui aut nullius ponderis sunt: prima quippe *Canone* 13. desumpta ex Epistola Hieronymi ad Damasum Papam de oblationibus altaris, eruditis passim suspectæ fidei est: uti & Decretum Damasi Papæ relatum Canone 15. quod *tomo* 2. *Concil. general. col.* 885. edit. Labb. rejicitur inter Decreta, quæ auctoritate Gratiani Damaso tribuuntur: quod *Canone* 14. exhibetur sub nomine Calixti Papæ, notant Correctores Romani, auctorem illius non posse esse Callixtum I. „ cujus tempore, inquiunt, Pantheon „ nondum vocabatur templum Mariæ „ Rotundæ ..... Bonifacius enim fuit „ qui tempore Phocæ Imperatoris illud Beatæ Mariæ & omnibus Sanctis dicavit „.

Ex præmissis auctoritatibus tandem concludit Gratianus: „ Ecclesiæ cum „ omnibus rebus suis ad Episcopi ordinationem pertinere monstrantur, & „ tam Ecclesiæ, quam oblationes, & „ facultates earum a Laicorum dispositione probantur immunes „.

Certum est nec pristinis Ecclesiæ seculis, neque hodie res temporales ad Ecclesiam spectantes, a Laicorum dispositione, sive ut minus superintendentia omnino fuisse aut esse immunes, uti latius ostendi in *Jure Eccles. Tom. III. parte* 2. *sect.* 4. *tit.* 5. *cap.* 1. *& seqq. pag.* 607. *& seqq.* alias 36. *cap.* 2.

Quæst. II. Res Ecclesiæ dispensare potest Episcopus, non pro arbitrio distrahere. Ne autem Episcopis crederetur concessa auctoritas, res Ecclesiæ pro suo arbitrio distrahendi, *Quæstione* 2. exponit *potestatem dispensandi intelligendam esse, non distrahendi vel dilapidandi.*

De precariis. Refert inter cætera tres Canones 3. 4. & 5. de *precariis* agentes, quarum frequens in Conciliis Gallicanis, necnon Regum Galliæ capitularibus, atque formulis Marculfi Monachi, aliorumque mentio occurrit. Præcipitur hic *Canone* 5. ut *precariæ de quinquennio in quinquennium secundum antiquam consuetudinem & auctoritatem renoventur.* Refertur & hic Canon in *cap.* 1. *de precariis*. De origine harum precariarum, earumque natura & conditionibus, sub quibus olim concedebantur: & quomodo a *precario* & emphyteusi distinguerentur, late agit Emmanuel Gonzalez in commentario ad dictum *cap.* 1. *de precariis*. Item vir eruditus Bignonius in notis ad *lib.* 2. *cap.* 364. Reginonis; testaturque Antonius Augustinus in notis ad *cap.* 1. *de precariis* in prima Decretalium collectione, *hoc genus contractus ignotum veteribus Romanis, hodie quoque non agnosci.* Recte quoque notavit cum Correctoribus Romanis, Decretum, quod a Gratiano refertur *Canone* 6. sub nomine *Concilii Carthaginensis*, in nullo Conciliorum Carthaginensium reperiri: licet & in Decretalibus ex Concilio Carthaginensi quoque referatur, auctoritate indubie Gratiani.

Quomodo Episcopus res Ecclesiæ dispensare debeat. Addit Gratianus *Canone* 7. Decretum Concilii Antiocheni ex versione Martini Bracarensis, de modo quo Ecclesiæ facultates ab Episcopis sunt dispensandæ; de quo vide *Tom. VI. Schol. in Canonem* 25. *Antiochenum, pag.* 527.

Quæst. III. In visitatione subditos non debent gravare Episcopi. At nonnulli Episcopi auctoritate sua in Ecclesias sibi subjectas abutentes, eas variis exactionibus gravabant: contra hos agit Gratianus *Quæstione* 3. exhibens Canones, quibus exactiones illæ Episcopis interdicuntur, moderato-

que

que Cathedratico contenti esse jubentur; notandusque præ cæteris Canon desumptus e Concilio Cabilonensi II. *Can.* 14. quo Episcopis præcipitur, ut in visitatione parochiæ ab omni exactione temporali abstineant, & in omnibus ita se gerant, ut ostendant, se non lucra temporalia, sed animarum quærere. Verba Canonis sunt: „ cavendum est sane, ne cum Episcopi „ parochias suas (id est Diœceses) per„ agrant, quamdam non solum erga „ subditos; sed erga socios tyrannidem „ exerceant, ne, quod absit, non cum „ charitate, sed cum quadam jactan„ tiæ temeritate; nec cum gratiarum „ actione, sed cum quadam judiciaria „ invectione stipendia ab eis exigant. „ Observandum modis omnibus est, ut „ si quando peragrandæ parochiæ neces„ sitas incumbit, in confirmandis ho„ minibus, in inquirendis rebus emen„ datione dignis, in prædicatione ver„ bi Dei, in lucris animarum, potius „ quam deprædandis & spoliandis ho„ minibus, & scandalizandis fratribus o„ peram dent, & si quando ad pera„ gendum ministerium suum a subdi„ tis aut fratribus aliquid accipiendum „ est; hoc summopere observare de„ bent, ne quem scandalizent aut gra„ vent. Tanta ergo discretio in hac „ re tenenda est, ut & verbi Dei „ prædicator, ubi proprii sumptus de„ sunt, a fratribus accipiat: & iidem „ fratres illius potentiâ non graventur, „ exemplo Apostoli Pauli, qui ne quem „ gravaret, arte & manibus victum „ quærebat „.

Porro Gratianus postquam primis quinque Canonibus ostendit, Episcopos moderato Cathedratico debere esse contentos, monet ad calcem Canonis 5. „ Cathedraticum, quod his auctorita„ tibus Episcopis permittitur exigere, „ præter medietatem vel tertiam par„ tem oblationum, quæ etiam pro va„ ria Ecclesiarum consuetudine ex præ„ missis auctoritatibus Episcopo debe„ tur, intelligendum esse, nec illa, „ ait, pars oblationum omnium gene„ raliter intelligenda est; sed vel an„ niversaria dedicationis, vel quorum„ dam etiam solemnium dierum, prout „ inter Episcopum & Sacerdotem tem„ pore dedicationis convenerit „. Cæterum de his juribus Episcoporum, & moderatione in his servanda latius egi in *Jure Eccl. Tom. I. parte* 1. *tit.* 17. *cap.* 2. *pag.* 270.

CAUSA XI.

Notavimus supra quod Gratianus a causa secunda inchoaverat ordinem & formam judiciorum; quem levissimâ occasione sumptâ ex quodam Canone de *renuntiatione Episcopatus* mentionem faciente, intermiserat, insertis quatuor causis alio plane pertinentibus, septimâ, octavâ, nonâ, & decimâ: nunc vero causâ undecimâ rursus ad ordinem & formam judiciorum, quem intermiserat, redire videtur. Redit hîc Gratianus ad ordinem judiciorum.

Causam undecimam his verbis proponit Gratianus: „ Clericus adversus „ Clericum quæstionem de prædiis agi„ tavit, quam ad civilem judicem pro„ ducere voluit: reus non nisi ante ju„ dicem Ecclesiasticum stare volebat: „ actor vero potentiâ (*a*) civilis judi„ cis illum a possessione sua dejecit: „ quo audito Episcopus eum ab offi„ cio suo suspendit: ille contemptâ E„ piscopi sententiâ officium suum ad„ ministravit. Hoc comperto Episco„ pus sine spe restitutionis in eum sen„ tentiam dedit „. Ex hoc casu sive causa Gratianus format tres quæstiones. Casus propositus.

Quæstione primâ quærit: *Utrum Clericus ante civilem judicem sit producendus?* Quæstionem in tres partes dividit Gratianus: prima pars producitur a Canone 1. usque ad Canonem 26. cui hanc ex præcedentibus Canonibus subjicit conclusionem: „ Cum ergo his „ omnibus auctoritatibus Clerici ante „ civilem judicem denegentur produ„ cendi (cum nisi prius depositi vel „ nudati fuerint, curiæ non sint re„ præsentandi) patet, quod ad se„ cu- Quæstio I. An & quibus in causis Clericus coram civili judice conveniri possit.

(*a*) In editione Pithœana legitur *patientia*.

„ cularia judicia Clerici non sunt protrahendi „.

Secundam partem inchoat a Canone 27. & protrahit usque ad 30. inclusive; cui subjicit conclusionem in modum objectionis, nimirum, quod ex adductis auctoritatibus detur intelligi, quod „ in civili causa Clericus ante „ civilem judicem sit conveniendus: sicut enim Ecclesiasticarum legum Ecclesiasticus judex est administrator; „ ita & civilium nonnisi civilis debet „ esse executor: sicut enim ille solus „ jus interpretandi Canones, qui habet potestatem condendi eos: ita ille solus civilium legum debet esse „ interpres, qui eis jus & auctoritatem impertit. In criminali vero causa nonnisi ante Episcopum est Clericus examinandus. Et hoc est illud „ quod Legibus & Canonibus supra definitum est, ut in criminali videlicet causa ante civilem judicem nullus „ producatur, nisi forte cum consensu „ Episcopi sui, veluti quando incorrigibiles inveniuntur, tunc detracto „ officio, curiæ tradendi sunt „.

Postea a Canone 30. usque ad Canonem 47. respondet ad objecta, ac tandem variis auctoritatibus allegatis subnectit Canoni 47. conclusionem generalem & finalem, nimirum quod „ Clericus ad publica judicia nec in „ civili nec in criminali causa est producendus, nisi forte Episcopus civilem causam decidere noluerit, vel in „ criminali sui honoris cingulo eum „ nudaverit „.

Distinguit insuper judicia *secularia*, in judicia *secularium negotiorum*, & *secularium personarum*. Hæc Clericis interdicta esse, non autem illa concludit dicens: „ Prohibentur ergo Cleri„ ci a cognitione negotiorum secula„ rium virorum, non secularium cau„ sarum: negotia quippe Clericorum, „ sive criminalia, sive civilia fuerint, „ nonnisi apud Ecclesiasticum judicem „ ventilanda sunt „.

Pleraque a Gratiano relata pro

Pro hac conclusione plures Canones attulit Gratianus, sed apocryphos plurimos, aliquos mutilatos, & alios in sensum alienum contortos.

immunitate Clerico rum a Laicali judicio aut sunt apocrypha, aut mutilata, aut in alienum sensum detorta.

Inter apocryphos occurrit in primis Canon 1. desumptus ex Epistola Caii Papæ ad Felicem Episcopum, notatque vir eruditus Franciscus Florens antecessor Parisiensis in doctissimo hujus quæstionis commentario, incredibile merito videri Episcopum Romanum circa annum 283. Imperante Diocletiano (quando Pontificatum gessit Cajus) sibi tantam auctoritatem sub Imperatore pagano & persecutore Christianorum vendicasse, ut statueret: *Nemo unquam Episcopum apud judicem secularem, aut alios Clericos accusare præsumat*, prout hic legitur; cum nequidem sub Christianis Imperatoribus tantum juris sibi tribuerent, uti in præfatione citati commentarii Florens ostendit.

Ac primo Canon 1. desumptus ex Epist. Caii.

Non majoris est ponderis Canon 3. desumptus ex falsa Decretali Marcellini Papæ, quem reperiri in Concilio Aurelianensi III. notant Correctores Romani, sed clausulâ posteriori nonnihil mutatâ: hic enim apud Gratianum legitur: *Nec Laico quemlibet Clericum liceat accusare*. In Concilio autem legitur *Canone* 32. *Neque Laico, inconsulto sacerdote, Clericum in seculare judicium liceat exhibere*; quæ lectionis varietas evidenter diversum sensum Canoni affingit, notatque citatus Florens, quod verba, prout a Gratiano exhibentur, „ repugnent plane „ disciplinæ Ecclesiasticæ illorum tem„ porum, & Canonibus generalibus „ Conciliorum, ipsique rationi „.

Item Canon 3. ex Concilio Aurelianensi, sed mutilatus.

Uti enim a Gratiano exhibentur, significatur quod Laicus ut *actor* nequeat Clericum inconsulto Episcopo, ad judicem publicum seu civilem vocare, quod disciplinæ illorum temporum contrarium esse recte notavit citatus auctor: at prout legitur in Concilio, evidenter agitur de Clerico *actore*, qui Laicum coram judice civili convenire vult: quod inconsulto Episcopo fieri vetatur, conformiter ad ætatis illius disciplinam, quæ Clericis non permittebat pro rebus temporalibus inconsulto Episcopo, ad publicos judices suos debitores trahere.

In

Item Canon 4. qui Concilio Nicæno, aut Julio Papæ falso adscribitur.

Inter apocrypha merito & reponitur Canon 4. exhibitus sub nomine Concilii Nicæni, quem inter Canones Nicænos hodie non reperiri monent Correctores Romani, una tamen notantes, Canonem hunc referri a Julio in rescripto contra Orientales: at hoc Julii rescriptum supposititium esse scitur: in hoc Canone legitur: „ Judices autem alii esse non debent, quam quos ipse, qui impetitur, elegerit: aut quos suo cum consensu hæc sancta Sedes aut ejus Primates auctoritate hujus sanctæ Sedis delegaverint „. Cum autem agatur hoc Canone de eligendis judicibus, a quibus Clerici essent judicandi, non sine fundamento conjicit Florens *paginâ* 23. „ compositum & confectum ex parte fuisse hunc Canonem ex antiquo more judiciorum Ecclesiasticorum in Africa, qui fuit, ut si adversus Episcopum vel Clericum Episcopus vel Clericus conveniretur civili vel criminali judicio, ab aliis Episcopis vel Clericis interrogaretur reus, utrum apud Episcopos agere, & quos eligere vellet „. Insuper merito observat Florens, hìc affectatam inepte Pontificis Romani in eligendis judicibus auctoritatem, quæ vel Episcopis, vel Metropolitanis, qui in Africa *Primates* vocabantur, competebat, ut vel hìc videamus manum adultricem ipsius Isidori.

Item Canones 7. & 14. ex supposititiis Marcellini & Alexandri.

Apocryphis quoque annumerandus Canon 7. qui a Gratiano primitus assignatus fuit *Bonifacio in Epistola, quam supponit conscriptam ad Episcopos Galliæ:* at Correctores Romani posuerunt: *Item Marcellinus Epistolâ secundâ ad Episcopos Galliæ:* notantque priorem hujus Canonis partem in hac Epistola exstare: sed eam supposititiam esse non dubitatur hodie, uti & Epistolam Alexandri, e qua descriptus est *Canon* 14. atque utramque adumbratam esse ex verbis Apostoli 1. *ad Corinth. cap. 6.* notavit Franciscus Florens, quamvis utraque plurimum a verbis & mente Apostoli recedat. Apostolus enim eo loco increpat fideles, quod apud Ethnicos & infideles judices litigarent, sed nequaquam præcipit aut hortatur, ut Clericos, seu Ecclesiasticos viros litibus judicandis & decidendis præponant, quemadmodum harum Decretalium auctores supponere videntur, dum ex verbis Apostoli deducunt, solos judices Ecclesiasticos causis dijudicandis esse præponendos, quos idem Apostolus a litibus & strepitu forensi maxime abhorrere debere, unice monet.

Item Canon 8. falso adscriptus Bonifacio Papæ.

Falso Canon 8. tribuitur Bonifacio ad Episcopos Galliæ, sed desumptus est ex *Novella* 123. *cap.* 7. *Justiniani*, quamvis Gratianus non referat ejus verba, sed Justiniani veteris interpretis, qui Justiniani Novellas in epitomen redegit, & inter hujus Novellas refertur ordine 115. e cujus capite 10. hic Canon totidem verbis descriptus est, omissâ tamen hâc clausulâ, *nisi Imperialis jussio præcesserit;* sive ut legitur *cap.* 8. citatæ Novellæ: „ Neque pro qualibet pecuniaria causa vel criminali Episcopum ad judicem civilem aut militarem invitum producere aut exhibere *citra Imperialem jussionem permittimus* „: quâ clausulâ evincitur, quod juxta hanc Novellam: „ Rescripto principis Episcopum evocari posse litis causâ ad judicem civilem vel militarem „: ut hìc notat Dionysius Gothofredus.

Item Canones 9. 10. 33. ex pseudo-Synodo Romana sub Sylvestro.

Referuntur Canones 9. 10. & 33. ex pseudo-Synodo Romana, aut ejus Epilogo sub Sylvestro Papa, quorum hæc est sententia, quod Laici adversus Clericos in testes & accusatores recipiendi non sunt, nec Clerici Clericos coram judice seculari ullatenus accusare possint, diciturque Canone 10. *Si quis Clericus accusans Clericum in curiam introierit, anathema sit.* Monet autem Gratianus ad calcem Canonis: „ Subaudiendum est, si publicorum judiciorum cognitionem petierit: Episcopale namque judicium nihil obest ab Imperatore postulare „.

Hanc distinctionem ut probet Gratianus subjicit *Canone* 11. Decretum sub nomine *Concilii Carthaginensis VIII.* sed eo nomine significari Milevitanum

Con-

Concilium monet Correctio Romana. At in Codice Ecclesiæ Africanæ exstat *Canone* 104. ex Concilio Carthaginensi anni 407. eoque decernitur, ut *quicumque ab Imperatore cognitionem publicorum negotiorum petierit, honore proprio privetur: si autem Episcopale judicium ab Imperatore postulaverit, nihil ei obsit*. Vide Scholion ad hunc Canonem *Tomo VII. pag.* 301. hujus editionis.

Relato autem hoc Canone monet Gratianus: „ Sic & sequentes auctoritates intelligendæ sunt, quibus Clericorum causas non nisi Clerici cognoscere jubentur „.

Item Canones 29. 30. & 31. ex falsa Decretali Clementis Papæ.

Non majoris ponderis, quam hactenus relati, sunt Canones 29. 30. & 32. ex falsa Decretali Clementis Papæ ad Jacobum fratrem Domini, tenduntque ad interpretationem supra citati capitis 6. Epistolæ ad Corinthios, in qua Paulus Christianos omnes, tam Clericos quam Laicos, quantum valet, a litibus deterret. Unde & in citatis Canonibus, Petrus inducitur alloquens Clementem, ut ab omni strepitu judiciorum abstineat, & soli Ecclesiæ vacet: impietatis enim crimen esse, ait, Episcopum, neglectis verbi Dei studiis, sollicitudines suscipere seculares: unde hæc Clementis Decretalis, generaliter interdicit Episcopis negotiorum *secularium* tractationem: proinde male a Gratiano restringitur ad cognitionem negotiorum secularium virorum, non secularium causarum: ut hoc pacto accommodet Canones ex hac pseudo-Decretali confectos, ipsamque confictam Decretalem conclusioni quam subjungit Canoni 47. „ Negotia Clericorum sive criminalia sive civilia fuerint, nonnisi apud Ecclesiasticum judicem ventilanda sunt „. Hæc latius deducit citatus Franciscus Florens, una notans quod seculo IV. Imperatorum constitutionibus inductum esset, ut in rebus quæ ad *Religionem* & *fidem*, aut *disciplinam* Ecclesiasticam pertinerent, Episcopi soli cognoscerent, tam inter Clericos, quam Laicos, cujuscumque conditionis forent: in reliquis vero negotiis magistratuum tribunalia omnes omnino Clerici adire tenebantur. Solis Episcopis Constantius primum indulsit, ne coram publicis magistratibus convenirentur, nisi jussu Imperatoris nominatim judices delegarentur in causis criminalibus gravioribus.

Non tantum apocrypha plura impendit hic Gratianus; sed & ex authenticis monumentis deprompta mutilat, & nonnumquam in alienum sensum detorquet.

Item Canon 5. in alienum sensum detortus.

Exemplo sit Canon 5. desumptus pro sua parte ex *L.* 3. *Cod. Theod. de Episc. judicio*; sed mutilatus, & in alienum sensum a Gratiano detortus; nam post hæc verba Canonis: *habent enim illi* (Episcopi, vel qui necessitatibus Ecclesiæ deserviunt) *judices suos, nec quidquam his, publicis est commune cum legibus*: omisit quod erat præcipuum in ipsa lege: *quantum ad causas tamen Ecclesiasticas pertinet, quas decet Episcopali auctoritate decidi*: quod & plenius in integra lege explicatur, ut scilicet, quibuscumque mota fuerit *quæstio, quæ ad Christianam sanctitatem pertineat, eos doceat sub eo judice litigare, qui præsul est in suis partibus omnium Sacerdotum, id est per Ægypti Diœcesim*, scilicet Timotheo Alexandrino Episcopo: *quidquid vero negotiorum aliunde inciderit* a Præfecto Augustali decidi mandat.

Itaque ex legis contextu clarum est, in hac lege probari distinctionem, quæ occurrit in *L.* 1. *Cod. Theod. de Relig.* ut in omnibus causis ad Religionem pertinentibus, Episcopale judicium adeatur, in reliquis vero negotiis judices publici sive seculares.

Hinc patescit, Gratianum detorsisse hunc textum in sensum omnino alienum, dum ex illo concludere vult generaliter & indefinite, ad secularia judicia nullum Clericum esse protrahendum, ut habet summarium Canonis.

Pars altera Canonis desumpta est ex Historia Ecclesiastica Rufini, qui plenius historiam enarrat; cujus hic duntaxat summa refertur, & cujus mentio tum

tum apud Gratianum, tum apud alios Canonum collectores passim adducitur, ut probent Constantinum credidisse se de Episcoporum excessibus judicare non posse.

Verum si historia, prout a Rufino refertur, penitus expendatur, non de gravioribus criminibus, sed de solis jurgiis & simultatibus inter Episcopos exortis agi deprehendetur, de quibus Constantinus judicium ferre recusavit, non tantum propter summum honorem, quem exhiberi Episcopis voluit, sed etiam, ut ipse pronuntiavit Constantinus, ut omissis hujuscemodi contentionibus, illa, quæ ad fidem pertinerent, tranquillo & pacifico animo deciderent, prætermissis hisce jurgiis & contentionibus.

Plura alia notanda exempla mutilatorum, & in alium sensum detortorum Canonum hâc quæstione occurrentia exponit citatus Florens.

Ideo tot apocrypha & mutilata a Gratiano adducta sunt, quod ejus scopo congruerent.

Nec mirum videri debet Gratianum tot apocrypha, mutilata, & in alienum sensum detorta adduxisse hâc quæstione: cum enim propositum esset Gratiano, Episcoporum jurisdictionem & Clericorum immunitatem, sive privilegia fori amplificare, non dubitavit adducere ea, quæ confictis Decretalibus magnâ copiâ continebantur; necnon quæ apud recentiores collectores Isidorum secutos reperit conducentia ad hanc amplificationem.

Hanc quæstionem magnâ eruditione cómentatus est Franciscus Florens.

Cæterum etiam ipse Franciscus Florens exactius & pressius in citato commentatio hujus quæstionis segregavit summâ diligentiâ & eruditione Canones apocryphos a sinceris, & mutilatos ad suos fontes & integritatem reduxit; singulosque suæ respective ætati assignavit, atque ita ostendit, quæ sensim labentibus seculis circa jurisdictionem Ecclesiasticam & forum Clericorum varietas contigerit, ut merito hic commentarius pro absoluto tractatu de jurisdictione Ecclesiastica reputandus sit, in quo plurima admodum notanda, & magnâ eruditione referta occurrunt, quæ legisse non pœnitebit.

Conclusio ex tot apocryphis a Glossographo, ipsisque Pontificibus deducta.

Interim Glossographus, & alii juris interpretes non distinguentes falsa a veris, vel mutilata ab integris, secuti simpliciter auctoritates, prout in Gratiani Decreto exstabant, concluserunt, Clericum *in omnibus causis criminalibus* indistincte, & in civilibus, solis pene feudalibus exceptis, coram judice Ecclesiastico conveniendum, quin nec huic privilegio fori renuntiare posse: uti & Pontifices, quorum resolutiones in Decretales sunt relatæ, responderunt, secuti similiter auctoritatem Decreti Gratiani: a quibus tamen usu fori signanter Belgici multum recessum est, uti in *Jure Eccles. Tom. IV. parte 3. tit.* 1. annotavi (a).

Quæst. II. & III. Quâ pœnâ dignus sit Clericum coram judice seculari conveniens.

Resolutâ primâ quæstione, utrum Clerici ad civilem judicem sint vocandi, proponit secundam, utrum Clericus suspensione dignus sit, qui Clericum a suo Episcopo ad judicem secularem attraxerit.

Huic quæstioni in textu subjungit Gratianus: „ quod vero culpa illa suspensione digna sit, ex capitulo illo Milevitani Concilii liquido constat; si enim communione privandus est, qui Clericum ante civilem judicem crediderit protrahendum; multo magis suspensione dignus est, qui sui Episcopi judicium interpellantem ad judicium seculare protrahere non dubitavit ”.

Hanc quæstionem sufficienter solutam existimans Gratianus, immediate proponit tertiam his verbis: „ Sed ponatur quod hæc culpa suspensione digna non fuerit; quæritur, utrum sit deponendus, qui officium contra prohibitionem Episcopi celebrare ausus est „?

Occasione arreptâ, agit hic Gratianus de excommunicatione.

Occasione suspensionis & depositionis, quam in casu posito meruisse posset Clericus, tractat hic Gratianus de excommunicatione & reconciliatione excommunicatorum, dividens quæstionem in decem partes.

Pri-

(a) Sub finem hujus primæ quæstionis, significare videtur Gratianus bona Ecclesiastica auctoritati Principum non subjici; ait enim, Ecclesiæ facultates a Laicorum dispositione esse immunes: quod adversatur *cap.* 1. *Dist.* 8.

Primam partem præcipue impendit ad probandum, quod excommunicati ab omnibus sint vitandi.

Quid agere debeat ille, qui se injuste excommunicatum credit? Et quidem quod is qui se injuste excommunicatum credit, possit quidem querelam suam coram Synodo Episcoporum proponere, sed tamen interim donec causa finita & judicata sit, a communione abstinere, & Episcopo obedire teneatur: in cujus probationem adducit Canones 2. & 6. ex Concilio Antiocheno, cujus Canonem 4. relatum *Canone* 6. exhibet rursus *Canone* 7. ex versione Martini Bracarensis, tamquam ex Concilio Martini Papæ. Addit eumdem in finem *Canone* 4. Decretum Concilii Sardicensis. Item *Canone* 5. Concilii Carthaginensis II. Can. 8. qui in Codice Africano conficit Canonem 11.

Porro Canones hos non parum mutilatos & ab originali discrepantes referre Gratianum, ex notis Correctorum Romanorum videri potest.

Observant quoque hi Correctores Canonem 9. a Gratiano relatum ex *Concilio Africano*, non reperiri in Concilio, quod hodie inscribitur *Africanum*; sed haberi in Codice Africano Canone 26. de quo vide *Tom.VII. pag.* 215. *Schol.* in prædictum Canonem.

Gratianus *Canone* 11. 12. 14. 15. 16. & 17. adducit plura fragmenta ex falsis Decretalibus, quæ non obscure manum recentiorem ostendunt, ac notanter *Canone* 14. ex Decretali Anteri Papæ, in qua dicitur, quod in veteri quidem lege non obtemperans Sacerdotibus, aut extra castra positus, lapidabatur a populo, *aut gladio cervice subjectâ, contemptum expiabat cruce: nunc vero inobediens spirituali animadversione truncatur, & ejectus ab Ecclesia, rabido dæmonum ore discerpitur.*

De modo quo excommunicati possunt innotescere. Adducit tandem *Canone* 20. Decretum sub nomine Honorii Papæ, quo præcipitur, ut „ curæ sit omnibus Episcopis excommunicatorum omnium „ nomina, tam Episcopis vicinis, quam „ suis Parochianis pariter indicare, ea„ que in celebri loco posita præ fori„ bus Ecclesiæ cunctis convenientibus „ inculcare; quatenus in utraque dili„ gentia, & excommunicatis ubique „ Ecclesiasticus aditus excludatur, & „ excusationis causa omnibus auferatur „.

Decretum hoc non posse tribui Honorio II. recte notavit Stephanus Baluzius, cum referatur a Burchardo, Anselmo & Ivone, qui ante Pontificem hunc scripserunt. Neque inter Epistolas aut Decreta Honorii I. reperitur; nec mirum, cum illud sit pars prior Canonis decimi Concilii Ravennatensis anni 877. præside Joanne Papa VIII. celebrati, quod & exstat apud Labbæum *tomo* 9. *Concil. General. col.* 299. Ipsum Canonem Ivo *parte* 14. sui Decreti *cap.* 65. recte tribuit Joanni III. in Concilio apud Ravennam, quem eâdem parte *cap.* 113. falso tribuerat Honorio. Gratianus verisimiliter hoc Decretum viderat apud Ivonem hic citatum sub nomine Honorii, & sine ulteriori reflexione ita retulit in suum Decretum. Interim certum est simili aliquâ formâ usos Episcopos jampridem fuisse, ut excommunicati innotescerent, & ab omnibus vitari possent, signanter, nominatim & per sententiam excommunicati, de quibus hic agit Gratianus, & ad quos ad calcem dicti Canonis generalia asserta de vitandis excommunicatis restringenda monet his verbis: *Verum hoc de* NOMINATIM *excommunicatis intelligitur:* Addit insuper „ excommunicationis pœ„ nam dupliciter subimus, & dum rea„ tum incurrimus; & dum sententiâ „ notamur „. Qui excommunicati vitandi?

In probationem sui asserti (a quo inchoatur *pars secunda*) refert verba Origenis sub nomine S. Hieronymi, uti & Canone sequenti: quia ipse Hieronymus homilias Origenis latinas fecit, uti notant Correctores Romani.

Priore itaque Canone dicitur dupliciter aliquem ob crimen admissum tradi satanæ: uno modo „ cum delictum „ ejus *manifestum* sit Ecclesiæ, & per „ Sacerdotem pellitur de Ecclesia, ut „ notatus ab omnibus erubescat....... Distinguitur in hunc finem multiplex excommunicatio.

Alia est coram Deo alia coram hominibus. „ alio modo .... cum peccatum „ ejus manifestum non fit hominibus, „ Deus autem, qui videt in occulto.... „ talem tradit satanæ „.

Hoc testimonio relato concludit: „ Cum ergo per *sententiam* quis nominatus fuerit, cum eo communicare non debemus: cum autem solo „ reatu, *occultæ* excommunicationis „ contraxerit pœnam, non est ab ejus „ communione cessandum „.

Adductis deinde auctoritatibus, quibus probatur malos in Ecclesia nonnumquam tolerandos, ne eradicando zizania eradicemus simul & triticum: tum rursus concludit ad calcem *Canonis* 24. „ Evidenter itaque ex præmissis apparet, quod eorum communionem vitare non cogimur, qui sententiâ notati non sunt „.

Alia separat a consortio fidelium. Addit dein, quod ipsius sententiæ notatio multipliciter intelligatur: „ aliquando enim, ait, arcetur quis a „ liminibus Ecclesiæ, & a communione *Corporis & Sanguinis Christi*, „ vel *teste conscientiâ*, juxta illud Apostoli: *probet se homo*, &c. „ 1. Cor. *cap.* 11. *vers.* 28.

Alia tantū privat communione corporis Christi. Interdum „ sententiâ Ecclesiasticâ, „ sicut pœnitentes, quibus tempore finito beneficium reconciliationis impenditur. Hæc sententia excommunicatio vocatur: quia a communione Corporis & Sanguinis Christi notatum prohibet...... quâ sententiâ non „ separatur quis a consortio fidelium „.

Est, ait, & alia sententia, quæ *Anathema* vocatur, quâ quisque separatur a consortio fidelium.

De hac sententia intelligendos esse Canones vetantes communicare cum excommunicatis monet. Hanc distinctionem excommunicationis multis auctoritatibus ibidem indicatis probatam esse asserit: notans quæ de una, & quæ de altera excommunicationis specie intelligenda sint.

Post hæc subjungit duos Canones nimirum 25. & 26. quibus probet, quod *communicare non liceat iis, qui excommunicatis communicant*, uti habet summarium Canonis prioris, monetque ad calcem Canonis posterioris: „ Sed hoc „ specialiter in his, qui excommunicatis *nominatim* communicant „.

Speciale Decretum Concilii Toletani circa vitandos excommunicatos. At speciale est id in posteriore Canone ex Concilio Toletano, quod cum Laico aut Clerico abstento communicare duntaxat vetentur Clerici vel Religiosi, declaratque quod „ hoc pertineat ad eos Clericos, qui ejusdem Episcopi sunt, & ad omnes, qui commoniti fuerint de eo, qui abstinetur, „ sive de Laico quolibet, sive de Clerico „. Ex hoc Canone tria elici posse videntur. Primo abstentum seu excommunicatum a Clericis tantum & Religiosis, non vero a Laicis debuisse vitari. Secundum, quod præcepto de vitando excommunicato tenerentur tantum Clerici Diœcesani Episcopi excommunicantis. Tertium, quod præter Clericos & Religiosos, qui generaliter tenebantur vitare excommunicatum, jus esset Episcopo cuilibet Laicorum (prout ipsis videbatur expedire) speciali commonitione prohibere communionem cum excommunicato, &c.

An & quousque injusta excommunicatio sit servanda. Post hæc progreditur Gratianus referre Canones de excommunicatione loquentes, ac præsertim eos, qui dicunt excommunicationem, quam quis putat injustam, esse servandam, quousque vel ab excommunicante, vel a Synodo, vel ab alio superiore absolutionem meruerit, vel declarata fuerit excommunicatio injusta.

Auctoritates plures hic adducit, at partim apocryphas aut dubias, partim alio spectantes.

Inter apocryphas recensendum, quod *Canone* 27. adfertur ex Epistola Urbani I. *cap.*5. quam inter putridas pseudo-Isidori merces referunt passim eruditi.

Quæ sunt adducta *Canone* 28. ex Synodo VIII. non haberi in illa Synodo quæ VIII. dicitur, notant Correctores Romani, qui una monent, quod „ multa, quæ a Gratiano ex octava Synodo citantur, in regulis Basilii, Isidori, & aliis ad Monachos pertinentibus inventa sint „. Et quidem præsentis Canonis verba ex regula Magistri

ftri (quam integram edidit Lucas Holftenius in Codice regularum) accepta esse apparent, ubi *cap.* 13. legitur: „ Si „ quis vero frater, aut palam aut ab„ fconfe cum eo (Monacho excom„ municato) fuerit collocutus aut jun„ ctus, communem ftatim cum eo ex„ communicationis contrahat pœnam, „ & ab omnibus ipfe reus fit „. Hic latius de excommunicatione Monachorum agitur, de quo plura quoque tradit notatu digna Hugo Menardus in notis ad concordiam regularum, & nonnulla notavi in *Jure Ecclef. Tom.IV. parte* 3. *tit.*11. *cap.*4. *pag.*394. alias 3. Exiguæ & fufpectæ quoque fidei funt, quæ *Canone* 37. fub nomine *Gelafii*, & *Canone* 38. fine nomine auctoris præfixo nomine *Palea* adducuntur.

Quod ex Concilio Carthaginenfi II. relatum eft *Canone* 29. fpectat ad evitationem excommunicati; & quod adductum deinde eft *Canone* 36. ex Carthaginenfi V. referri debet ad Clericos de crimine infamatos, qui fe in Synodo purgare recufant: de quo confuli poteft *Tom. VII. pag.*228. *Scholion in Canonem* 39. Codicis Africani. Denique fub nomine Milevitani Concilii II. relata *Canone* 34. præfcribunt, ut Clericis, qui fe injufte excommunicatos queruntur, querelas fuas inftituere & appellare liceat.

De gravitate pœnæ excommunicationis.

Gravitatem pœnæ excommunicationis oftendit Auguftinus adductus *Canone* 32. *&* 33. aitque: *Nihil fic debet formidare Chriftianus, quam feparari a corpore Chrifti;* quod contingit per juftam excommunicationem.

Quamvis inter ea, quæ adducta funt, pauca deprehendantur, quæ probent, fententiam licet injuftam, effe fervandam, tamen quia id præcipue præ oculis habuiffe apparet Gratianum, fubjicit tandem *Canoni* 40. difcurfum, quo oftendit, quo fenfu intelligendum fit, fententiam licet injuftam effe fervandam: „ Præmiffis auctoritatibus (ait) qui„ bus injuftæ fententiæ ufque ad exa„ minationem utriufque partis, parere „ jubemur, ita refpondetur. Gregorius „ (in Canone 1.) non dicit fenten„ tiam injufte latam effe fervandam, „ fed timendam, ficut & Urbanus (in „ Canone 27.) timenda eft ergo, id eft „ *non ex fuperbia contemnenda*. Reli„ quæ vero auctoritates de excommu„ nicatis loquuntur, qui vel vocati „ ad Synodum venire contempferunt, „ vel calliditatibus adverfantium oc„ currere nefcientes, injuftam fententi„ am a judice reportaverunt, vel qui „ neglectu fuæ vitæ finiftram de fe o„ pinionem nafci permittentes, fenten„ tiam in fe exceperunt. Hos fiquidem „ folos excommunicationis fententiâ fe„ rire licet „.

Quam ob caufam ferri poffit excommunicatio?

Tum tres Canones allegat, quibus probet, ex levibus caufis neminem excommunicandum: „ nemo Epifcoporum „ quemlibet fine certa, & manifefta „ peccati caufa communione privet Ec„ clefiafticâ. Sub anathemate autem „ fine confcientia Archiepifcopi, aut Coë„ pifcoporum nullum præfumat ponere, „ nifi unde *Canonica docet auctoritas:* „ quia anathema eft æternæ mortis da„ mnatio, & non nifi pro mortali de„ bet imponi crimine, & illi qui ali„ ter non potuerit corrigi „: uti loquitur *Canon.* 41. ex Concilio Meldenfi. Quam hæc parum conveniunt cum hodierna excommunicationum frequentia, præfertim latæ aut ferendæ fententiæ!

His præmiffis in *parte* fua 4. fubjecta Canoni 43. monet: *De his (hoc eft jufte excommunicatis) inquam, & hujufmodi, præmiffæ auctoritates loquuntur, non de injufte fufpenfis;* id eft auctoritates, quæ dicunt, fententiam excommunicationis effe timendam & fervandam.

Quo fenfu fententia injufta paftoris non fit timenda.

Ut hoc amplius probet, pluribus auctoritatibus oftendere pergit, quod *fententia Paftoris reum vel innocentem non conftituat vel faciat*, uti habet titulus *Canonis* 44. imo *Canone* 46. dicitur fub nomine Gelafii Papæ: „ Si injufta eft „ fententia, tanto eam curare non de„ bet, quanto apud Deum & Eccle„ fiam ejus neminem poteft iniquâ gra„ vare fententiâ „.

Et ex Auguftino *Canone* 50. „ Quid „ obeft homini, quod ex illa tabula „ non vult eum recitari humana igno„ ran-

„ rantia, si de libro vivorum non eum „ delet iniqua conscientia „.

Plura hanc in rem congerit Gratianus, ut evincat sententiam injustam non esse homini Christiano timendam, sed unice ipsi esse timendum, ne malà conscientià apud Deum ligetur: nec multum curandum, quæ sit hominum de nobis opinio, modo de nullo nos conscientia accuset.

Cum autem *Canone* 55. ex S. Gregorio dixisset, non esse curandum, si ob opus nostrum interdum aliqui scandalizentur; eosque tamquam cæcos & duces cæcorum dimittendos, monet ad calcem ipsius Canonis: „ hoc inter eos „ observandum esse, qui parati sunt „ suspicari quod non vident, parati „ semper reprehendere, numquam imi„ tari; apud alios autem conscientia est „ necessaria nobis, fama illis „.

Postremam hanc partem probat *Canone* 56. verbis S. Augustini, quibus docet, sanctos non tantum debere esse sollicitos, ut se a crimine coram Deo immunes custodiant, sed etiam bona provideant coram hominibus, concludens: ***nobis enim necessaria est vita nostra, aliis fama nostra.***

De servanda excommunicatione etiam injusta varia refert Gratianus in speciem contraria.

Tandem ad calcem *Canonis* 64. „ Ex „ his datur intelligi, quod injusta sen„ tentia nullum alligat apud Deum; „ nec apud Ecclesiam ejus aliquis gra„ vatur iniquà sententià, sicut ex Ge„ lasii capite (in Canone 46.) ha„ betur; non ergo ab ejus communione „ abstinendum est; nec ei ab officio „ cessandum, in quem cognoscitur ini„ qua prolata sententia. Ex his dictis „ quærit: cur ergo capitula Chartagi„ nensis & Africani, atque aliorum „ Conciliorum prohibent injuste damna„ tum in communionem recipi ante „ judicii examinationem? Cur & illud „ in Concilio Moguntinensi statutum „ est „?

Tum subjungit *Canone* 65. Decretum sub nomine Concilii Moguntini, quod exstare in Concilio Toletano IV. *cap.* 27. monet Correctio Romana; reperiturque hodie apud Labbæum *cap.* 28.

Hoc Decreto præcipitur: „ ut si E„ piscopus, Presbyter, aut Diaconus, „ a gradu suo injuste dejectus, in se„ cunda Synodo innocens reperiatur, „ non possit esse quod fuerat, nisi gra„ dus amissos recipiat de manibus E„ piscoporum coram altari: si Episcopus „ est, orarium, annulum & baculum; „ si Presbyter, orarium & planetam: „ si Diaconus, orarium & albam: si „ Subdiaconus, patenam & calicem; „ sic & reliqui gradus in reparatione „ sua recipiant ea, quæ cum ordina„ rentur, perceperant „.

Apud Labbæum *tom.* 5. *Concil. General. col.* 1714. notatur in margine, pro *secunda*, in aliquibus legi, *sancta;* item quod planeta sit, quam alias *casulam* vocamus: Item pro, *in reparatione sua*, legitur, *in reparationem sui:* quæ lectio non obscure innuit, hanc instrumentorum redditionem adhiberi, non ad reordinationem, sed ad ministerii restitutionem: quemadmodum in ipsa ordinatione hæc instrumenta jam tradi creditum fuit, non quasi in eorum traditione materia aut forma essentialis ordinis consisteret; sed ut documenta potestatis acceptæ, & pignora exercendæ, uti loquitur Morinus *de SS. Ordinat. parte* 3. *exercit.* 7. *cap.* 1.

Ut illa conciliet, ostendit sententiam multipliciter posse dici injustam. Alia est injusta ex animo proferentis; licet ex causa & ordine justa sit.

Hæc in speciem contraria conciliare volens Gratianus monet ad calcem hujus *Canonis* 65. sententiam variis modis posse dici injustam: „ primo enim „ sententia aliquando est injusta ex *a„ nimo proferentis*, justa vero ex *ordi„ ne & causa* .... puta cum aliquis „ servatà integritate judiciarii ordinis „ in adulterum, vel in quemlibet cri„ minosum, non amore justitiæ, sed „ livore odii vel pretio, aut favore ad„ versariorum inductus sententiam pro„ fert „.

Hàc occasione multis Canonibus ostendit Gratianus, quod judex non ex cupiditate, vel passione, sed amore justitiæ in ferenda sententia, & administratione justitiæ procedere debeat: ac demum Canoni 72. subjicit hanc conclusionem: „ Huic itaque sententiæ, „ quæ non amore justitiæ, sed ex alia „ qualibet causa fertur in quemquam, „ hu-

„ humiliter obediendum „: quia nimirum, servato ordine judiciario, & ex justa causa lata est, licet judex ex proprio vitio, non amore justitiæ, sed odio aliâve passione malâ eam protulerit.

Alia est injusta ex ordine, sed justa ex causa.

Gratianus prosequens divisionem injustæ sententiæ ad calcem Canonis 73. ait: „ Item sententia est injusta ex „ ordine, quando non servato judiciali „ ordine, quilibet pro sua culpa damnatur „.

In probationem hujus asserti refert Gratianus aliquos Canones, quibus probet, sententiam non esse nisi ex probatis proferendam; necnon auditis, ac examinatis ipsis accusatis, intermixtis nonnullis apocryphis, ac signanter quæ *Canone* 76. refert ex Epistola Damasi Papæ, de qua in nota marginali *tom.* 2. *Concil. general. col.* 882. ait Labbæus: *Commentum est Mercatoris, non sancti Damasi Epistola*. Et quod *Can.* 77. citat ex Synodo VIII. esse Isidori monet Correctio Romana.

Relatis hisce auctoritatibus concludit *parte* 6. ad calcem dicti *Canonis* 77. „ Cum ergo sententia *ex ordine* injusta „ est, sed justa ex causa, *nec tunc ab* „ *ea recedendum esse*, quia etiam, antequam sententia daretur in eum, pro „ qualitate reatus sui ligatus apud Deum „ tenebatur. Exemplum ponit: si adulter sententiam pro sacrilegio (hoc „ est dum revera adulterium commisit „ non sacrilegium) reportet, cujus reatum in conscientia non habet: hæc „ sententia, ait, etsi injusta sit, quia „ non est in eo crimen, super quod lata „ est sententia, tamen juste ab eo reportata est, quia ex reatu adulterii „ jam diu apud Deum excommunicatus fuerat „. Credit autem Gratianus de hac sententia injusta *ex ordine*, sed justa *ob causam* intelligi sancti Gregorii dictum in Canone 1. *Sententia Pastoris sive justa, sive injusta fuerit, timenda est*. At si integer textus Gregorii (quem etiam hic ex *Homilia* 26. *in Evangel.* profert Gratianus) rite expendatur, id unice intendit S. Doctor, non *facile* spernendam Pastoris sententiam, sed timendam a subdito, ne forte dum credit eam esse injustam, revera apud Deum justa fit: *Nec Pastoris sui judicium*, inquit Gregorius, *temere reprehendat: ne, etsi injuste ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa, quæ non erat, fiat*.

Sententia Gratiani de timenda sententia injusta non congruit textui Gregorii.

Nequaquam proinde congruit sententiæ Gratiani textus sancti Gregorii, quasi excommunicatus ob certum crimen in sententia expressum, se pro excommunicato gerere deberet, dum certum esset, se a crimine illo esse plane immunem, tametsi ob aliud crimen soli Deo notum, & super quo in judicio numquam fuit accusatus, aut auditus, se coram Deo esse reum & excommunicatum agnosceret.

Alia denique sententia injusta est ex causa.

Proponit deinde Gratianus tertiam speciem injustæ sententiæ, quando „ nullum subest crimen, & tamen vel o„ dio judicis vel factione inimicorum „ oppositam sibi sententiam damnatio„ nis in se excipit „.

Occasione cujus ostendit, quot modis judicium judicis pervertatur, quamque grave sit, ex perverso judicio sententiam proferre, aut etiam falsum testimonium dicere, vel veritatem occultare: sed pauca sunt, quæ pertinent ad judicialia: at pleraque unice probant, eum, qui verbo aut opere veritatem, aut justitiam negat, etiam Christum negare; atque *Canone* 84. ex Hieronymo scribit: *Christus sapientia est, justitia, veritas, sanctitas, fortitudo. Negatur per insipientiam sapientia, per iniquitatem justitia, per mendacium veritas, per turpitudinem sanctitas, per imbecillitatem animi fortitudo*.

Hæc excommunicantem potius quam excommunicatum lædit.

Pluribus in hanc rem relatis (sed aliquibus non suis auctoribus assignatis, ut observant Correctores Romani) subjungitur Canoni 86. *Hæc sententia* (nimirum injusta ob defectum causæ) *potius judicem lædit, quam eum, in quem temere fertur*.

Probat id *Canone* 87. in quo ex S. Augustino dicitur: „ Si quisquam fideli„ um fuerit anathematizatus injuste, „ potius ei oberit, qui facit, quam qui „ hanc patitur injuriam: Spiritus enim „ sanctus habitans in sanctis, per quem „ quis-

„ quisque ligatur aut solvitur, immeritam nulli ingerit pœnam „.

Et *Canone* 88. ex S. Gregorio ostendit, quod Prælatus, cujus vita officio non congruit, sæpius alios *ipse ligatus* damnet immeritos.

Et *Canone* 89. ex pseudo-Decretali Calixti Papæ probat, *viribus carere sententiam injuste prolatam*, ut habet Canonis summarium.

Et *Canone* 90. ex Augustino: *qui justus est, & injuste maledicitur, præmium illi redditur*.

Huic Canoni subjicit Gratianus: „ Hic etsi, ut dictum est, non teneatur ligatus apud Deum, sententiæ tamen parere debet: ne ex superbia ligetur, qui prius ex puritate conscientiæ absolutus tenebatur „.

Hæc Gratiani assertio congruit cum eo, quod supra ex S. Gregorio diximus. Cæterum de sententia excommunicationis licet injusta, ob scandalum ex ejus contemptu timendum, merito tenenda, sive non contemnenda latius egimus in Tractatu *de Censuris Tom. IV. Juris Ecclesiast. parte* 3. *tit*. 11. *cap*. 3. *pag*. 391. hujusce editionis.

Superiori obediendū non est in rebus illicitis.

Post hæc immediate subjungit Gratianus *septimam* suæ quæstionis *partem*, in qua ostendit a subditis obedientiam non esse servandam Prælatis in rebus illicitis, quod ibidem pluribus auctoritatibus adstruit; atque inter alias notabili textu S. Hieronymi *Canone* 93. quantumvis & inter auctoritates hic adductas nonnullæ desumantur ex falsis Decretalibus, quas pseudo-Isidorus ex sanctis Patribus decerpsit, & suis falsis Decretalibus inseruit.

Ex his auctoritatibus concludit ad calcem *Canonis* 101. „ Cum ergo subditi excommunicantur ideo, quia ad malum cogi non possunt, tunc sententiæ non est obediendum, quia juxta illud Gelasii (in Canone 46.) nec apud Deum, nec apud Ecclesiam ejus quemquam gravat iniqua sententia „.

An & quando vetitū sit communicare cum excommunicatis?

Prosequens Gratianus materiam excommunicationis, *parte* 8. subjectâ Canoni 101. ait: „ Quod supra communicantes excommunicatis ab Ecclesia abjici jubentur, non de quolibet modo communicantibus intelligendum est „.

Inter Canones prolatos præcipue notandus Canon 103. ex Concilio Romano sub Gregorio VII. quo prohibitio non communicandi cum excommunicatis, multum restringitur: pluresque personæ ab eo subtrahuntur, ac declarantur cum excommunicatis citra periculum censuræ posse communicare: estque unicus qui asserto Gratiani congruit.

Quod *Canone* 102. profertur sub nomine Nicolai I. *Hincmaro Rhemorum Archiepiscopo*, casum particularem concernit, & ab Antonio Augustino *lib*. 2. *de emendat. Grat. Dial*. 15. dicitur, *in incertis esse collocandum*: extat inter Decreta Nicolai I. ex Gratiano collecta *tit*. 7. *num*. 20. similiter & quæ *Canone* 104. ex Epistola Bonifacii ad Zachariam Papam, & *Canone* 105. ex hujus responsorio adducuntur, ad casum specialibus circumstantiis circumscriptum pertinent.

Vetus formula excommunicandi.

Parte 9. post Canonem 105. duobus Canonibus expressit veteres formulas excommunicandi, quarum postremam erronee attribuit Concilio Arausicano secutus errantem Burchardum, ut recte notavit Baluzius in notis: neque enim hæ formulæ, quæ uberiores extant apud Reginonem *de Eccles. Discipl. lib*. 2. *cap*. 409. & sequentibus, ætate hujus Concilii adhuc notæ erant.

Formula reconciliandi excommunicatos.

Addit & Gratianus *Canone* 108. formulam reconciliandi excommunicatos, quam similiter per errorem secutus Burchardum eidem Concilio tribuit.

Quæ pœnitentia imponenda Presbytero in excommunicatione ministranti?

Denique materiam hanc concludit *parte* 10. quâ, prolato Canone 109. sub nomine Joannis VIII. probat. „ Quæ pœnitentia sit imponenda Presbyteris qui excommunicati sacrum mysterium contingere præsumunt „.

Ex his relatis colligitur post tempora Nicolai I. id est post editas falsas Decretales, etiam admodum multiplicatas fuisse censuras: quandoquidem dicatur, quod ob multitudinem Presbyterorum excommunicatorum remissio pœnitentiæ indulgenda fuerit.

CAU-

Causa XII.

Connexio hujus causæ cum præcedenti.

Glossographus sub initium hujus causæ eam cum præcedenti ita connectit: „ In *XI. Causa quæst.* 1. „ *Can.* Inolita 42. *& Canone* Placuit introduxit magister Gratianus „ Clericos litigantes de propriis rebus: „ sed quia posset dubitari, an possint „ Clerici habere propria, ideo supponit hanc 12. *causam*, in qua quærit, an Clerici possint propria habere, & an possint res Ecclesiæ „ alienare: & an possint condere testamentum „ &c.

Casus hic propositus.

Hunc in finem ponit hunc casum: „ Quidam Clerici propria relinquere „ volunt, de suis & Ecclesiæ rebus testamentum conficiunt „: de rebus Ecclesiæ nonnulla largiuntur. Ex hoc casu elicit quinque quæstiones.

Quæstio I. An Clericis liceat habere proprium?

Quæstione primâ in priore ejus parte per plures auctoritates discutit in utramque partem, utrum liceat Clericis proprium habere?

Varia refert Gratianus pro parte negativa.

Pro parte negativa, nimirum Clericis non esse licitum proprium habere, profert *primis* 17. *Canonibus* plures auctoritates, quarum nonnullæ apocryphæ, & plures non probantes quod intendit Gratianus.

Sed pleraque aut sunt apocrypha; aut ad probandum intentum Gratiani inepta.

Apocryphis accensetur, quod *Canone* 2. profertur ex Epistola Decretali Clementis I. Item *Canone* 9. *&* 16. ex pseudo-Epistola Urbani I. & quod *Canone* 15. attribuitur Melchiadi Papæ.

Profertur *Canone* 1. Decretum Concilii Toletani IV. quo præscribitur, ut juniores Clerici simul in communi domo sub cura Sacerdotali educentur: quod Decretum hodiernis seminariis prælusit, & formam præscripsit: unde & Synodus Tridentina *Sess.*23. *cap.*18. *de Reformat.* formam instituendorum seminariorum præscribens, verba hujus Decreti assumpsit.

Plura adducit Gratianus, quæ unice vitam communem Clericorum concernunt, puta *Canone* 3. Decretum Concilii Romani sub Eugenio II. & *Canone* 4. Decretum Concilii Salegunstadiensis, quod Gratianus per errorem adscripsit Nicolao I. uti notavit Antonius Augustinus *lib.* 2. *Dial.*17. notatque pro *Clericorum*, legendum *Presbyterorum*; ut sensus sit: nulla ædificia in atrio Ecclesiæ ponantur, nisi *Presbyterorum*. Quæ *Canone* 10. *&* 11. proferuntur ex Augustino concernunt non omnes generaliter Clericos, sed qui vitam juxta præscriptam ab Augustino regulam, omni proprio abdicato, instituere elegerant. Ex Hieronymo allegata *Canone* 5. *&* 6. non de actuali & reali abdicatione proprii loquuntur, sed unice ostendunt, quod Clericus affectu temporalibus renuntiare debeat, ut vere dicere queat: *Dominus pars hæreditatis & calicis mei*. Psalm.15.*vers.*5.

His interim relatis concludit: „ His „ omnibus auctoritatibus claret, quod „ Clericis nullo modo liceat habere „ quid proprium; quod si habuerint, „ non Clerici erunt; non tamen Clericatus eis tollendus est „. Ut ultimum hoc probet, profert locum sancti Augustini ex sermone *de communi vita Clericorum*.

Refert deinde alia pro parte affirmativa.

Post hæc agnoscit Gratianus „ esse „ alias auctoritates, quibus conceditur „ propria habere, non solum Clericis, „ sed etiam Episcopis „.

Canones a Gratiano relati, ac signanter vulgo Apostolorum, *Canone* 21. 22. *&* 24. necnon Antiochenum *Canone* 23. tractat de modo, quo Episcopi, quorum dispensationi res Ecclesiæ committuntur, eas dispensare, & eis uti debeant, & res propriæ Episcoporum a rebus Ecclesiæ distingui oportere declaratur.

Ex hoc autem concludit Gratianus ad calcem *Canonis* 24. quod Episcopi proprium possidere possint.

Hæc in speciem diversa conciliare nititur Gratianus.

Has autem auctoritates in speciem contrarias conciliare intendens Gratianus monet: „ Episcopos Orientales uxores habere, & filios: quosdam antem ex nostris partibus, cum in Laicatu, sive in minoribus ordinibus „ constituti, habeant uxores & filios, „ sive morte uxoris interveniente, sive „ continentiâ pari voto servatâ, ad sa-

„ cros ordines accedere. His omnibus, „ ait, conceditur habere *propria* ad „ suos, & suorum usus: qui autem ab „ infantia sacræ militiæ traditi sunt, „ nullo modo eis permittitur habere „ propria, quia nulla est eis excusa- „ tio proprietatis: nisi fortasse retinen- „ do sua, a sumptibus Ecclesiæ absti- „ neant „.

Sed ejus conciliatio in Canonibus non est fundata.

Recte hic notat Glossographus, male a Gratiano solvi contrarietatem: neque enim ullum in Canonibus citatis fundamentum habet illa Gratiani distinctio, convenientior apparet, quam adfert Glossographus sub initium quæstionis, nimirum, quod Clericis liceat habere proprium, *nisi renuntiaverint tacite vel expresse per professionem Religiosam* (*a*).

An bona Ecclesiæ in præbendas distribui possint?

Secundâ parte quæstionis resolvit Gratianus res Ecclesiæ posse distribui in *præbendas*, quæ manente *charitate primorum fidelium*, quibus erant *omnia communia* „ pie & religiose possunt „ distribui; nec tunc rebus Ecclesiæ, ut „ propriis, sed ut communibus utilita- „ tibus deservituris; ut ex his, quæ si- „ bi assignata sunt, primum sibi ne- „ cessaria percipiat: si qua vero suis „ necessitatibus supersunt, in commu- „ nes usus Ecclesiæ expendat „.

Bona Ecclesiæ ejusdem naturæ post divisionem.

Ex hoc Gratiani discursu evidens est, Gratianum non dubitasse, quin res Ecclesiæ, etiam post divisionem, & erectas præbendas, mansisse ejusdem conditionis, quâ erant ante factam divisionem, uti latius ostendi in *Jure Eccles. Tom. III. parte* 2. *sect.* 4. *tit.* 1. alias 32. *cap.* 6. *pag.* 451.

Inter auctoritates hic a Gratiano adductas, merito hanc in rem attenduntur verba S. Augustini relata *Canone* 28. ex Epistola ad Bonifacium Comitem, quibus aperte probari apparet, quod ex sententia Augustini, nec Episcopis liceat ex bonis Ecclesiæ vivere, si privatim possideant, quod ipsis sufficiat: verba ejus sunt: „ Si privatim possi- „ demus, quod nobis sufficiat, non il- „ la nostra sunt, sed pauperum, quo- „ rum procurationem quodammodo ge- „ rimus, non proprietatem nobis usur- „ patione damnabili vendicamus „.

Episcopi rerum Ecclesiæ dispensatores sunt, non Domini.

Quæst. II. An res Ecclesiæ valide a Clericis distrahi possint?

Ex hypothesi, sive casu proposito elicit Gratianus hanc *Quæstionem* 2. „ An „ res Ecclesiæ, quæ ab eis (scilicet „ Clericis) datæ sunt, possint consta- „ re aliquâ firmitate eis, qui eas acce- „ perunt „.

Præcipue autem hâc quæstione discutere intendit Gratianus, an a Clericis res Ecclesiæ valide distrahi possint?

Pro parte negativa plura refert Gratianus, sed parum authentica.

Pro parte negativa plures auctoritates allegat primâ parte quæstionis, quæ 16. Canones comprehendit: at plures inter illas apocryphæ ac dubiæ fidei occurrunt.

Atque in primis allegata *Canone* 1. sub nomine *Stephani Papæ*, in Epistolis Stephani I. quæ exstant, non haberi monent Correctores Romani: notant autem haberi in *Epistola* 1. *Anacleti*; idemque esse apud Lucium Papam: sed & hæc apocrypha esse hodie compertum est: tametsi auctoritate Anacleti utatur Concilium Triburiense seculo IX. scitur enim quod eo tempore falsis illis Decretalibus passim uterentur Concilia & Pontifices tamquam authenticis monumentis, uti eruditis omnibus notum est.

Hisce annumeranda quæ profert *Canone* 2. sub nomine *Pelagii Hostilio Episcopo*, quæ in Epistolis Pelagii Papæ non reperiuntur.

Item quæ *Canone* 3. attribuuntur *Bonifa-*

(*a*) Sunt Provinciæ vel Regna, in quibus tacitæ Religiosorum professiones non agnoscuntur. Tacita professio esse censetur, cum quis novitias ultra annum probationis pergit gestare habitum Religiosum. In Galliis ante Constitutionem Molineosem, quæ mensa Februario data est an. 1566. tacitæ Religiosorum professiones agnoscebantur; post annum vero 1566. non fuerunt amplius agnitæ. Moris istius mutatio dedit deinde occasionem movendæ hujus quæstionis, an ii qui vestem Religiosam per quosdam annos absque emissa professione gestarunt, idonei essent ad habendas rerum temporalium successionas, ad habendum peculium? eam pro Gallis proponit & solvit difficultatem auctor novorum Commentariorum Cleri Gallicani *Tom.* 4. *tit.* 1. *cap.* 1. *col.* 89. & 90. dixi *pro Gallis*; quippe in Italia, in Germania, aliisque locis habentur ut veri Religiosi, peculii possidendi incapaces, qui post annum sui novitiatus elapsum in gestando habitu Religioso perseverant, licet vota solemnia non emiserint.

nifacio Papæ; rejiciunturque a Labbæo *tom.* 2. *Concil. General. col.* 1587. inter Decreta a Gratiano huic Papæ adscripta.

Quæ *Canone* 5. *&* 6. occurrunt, deprompta sunt e falsis Decretalibus Pii I. &. Anacleti Papæ. *Canone* 7. citata ex Epistola *Joannis I. ad Zachariam Archiepiscopum*, quæ exstant *tom.* 1. *Concil. General. col.* 1603. edit. Labb. æque dubiæ fidei sunt: de hac enim & altera hujus Pontificis Epistolis monet ad marginem Labbæus: *Hanc cum sequenti suppositiciam multa evincunt*. Neque majorem fidem merentur exhibita *Canone* 10. sub nomine *Eusebii Papæ Epistola* 2. quam apocrypham esse hodie non ambigitur.

Licet inter addita hic a Gratiano plura occurrant parum authentica; illud tamen a Gratiano assertum verissimum est, res Ecclesiæ a Clericis ut sibi proprias non posse alienari.

Quâ pœnâ punien.i injusti rerum Ecclesiæ invasores.

Addit insuper Gratianus, quâ pœnâ afficiendi sint invasores, & injusti rerum Ecclesiæ occupatores, eumque in finem citat *Canone* 8. *&* 9. duos textus sub nomine Sancti Gregorii, sed infideliter citat priorem, uti notant Correctores Romani, & eruditus auctor notarum ad responsionem S. Gregorii super quarta interrogatione Augustini Anglorum Apostoli.

Adducit quoque *Canone* 10. fragmentum sub nomine Eusebii, quo Ecclesiæ res surripiens, in quadruplum restituere jubetur, quod abstulit. Vide notam Correctorum Romanorum ad hunc Canonem.

Huic dein subjicit *Canone* 11. responsum Sancti Gregorii ad interrogationem Augustini Anglorum Apostoli. Interrogaverat Gregorium Augustinus: *Quo augmento ea, quæ de Ecclesiis abstulerunt, reddere debeant*. Respondit Gregorius: *Sed absit quod Ecclesia augmento recipiat, quod de rebus terrenis videtur amittere, & lucrum de damnis quærat*.

Canones ea de re in speciem di-

Cum hæc duo testimonia contraria Gratiano apparerent, nec prius spurium esse sciret, pro conciliatione subdit: „ Verum illud Eusebii de legum severitate: illud Gregorii de Ecclesiastica *mansuetudine* dictum intelligitur „.

versos nititur conciliare Gratianus.

Quidquid sit de hac Gratiani conciliatione, hoc interim ex S. Gregorii responso notare possunt Ecclesiastici, quod dum agitur de recuperandis temporalibus Ecclesiæ, etiam defraudatis aut subreptis, magis secundum mansuetudinem, quam ex rigore agendum sit.

Res Ecclesiæ licite impenduntur in redemptionē captivorū.

Post hæc probat, præsertim auctoritate Sancti Gregorii res Ecclesiæ alienari posse in redemptionem captivorum: *Sacrorum Canonum statuta, & legalis permittit auctoritas, licite res Ecclesiasticas in redemptionem captivorum impendi*, ait, *Canone* 15.

Pœnitentia imponen la vasorum sacrorū prædonibus.

Hisce primam quæstionis partem absolvit. In secunda parte ostendere vult, „ quæ pœnitentia hujusmodi invasoribus atque prædonibus, qui vasa sacra, & reliqua divino cultui dedicata arripiunt, & quasi profana contrectant, sit indicenda „.

Unicum in hanc rem Canonem profert sub nomine Nicolai Papæ scribentis Frontario Archiepiscopo Burdigalensi: ubi Burgando cuidam, ejusque complicibus „ qui sacrum altare, sacraque Dominici corporis & sanguinis vasa, insuper & sanctum Chrisma pollutis arripere manibus quasi vilia, & ad usum communem apta præsumpserunt; cum ad pœnitentiam acceleraverint, præcipitur, uno anno extra Ecclesiam Dei consistere, cujus sacratissima vasa, extra ritum fidei Christianæ, diripiendo auferre non dubitaverunt. Secundo vero anno ante fores Ecclesiæ sine communione maneant: tertio vero anno Ecclesiam Dei ingrediantur, & inter audientes adstant sine oblatione, non manducantes carnem, neque bibentes vinum præter natalis, & resurrectionis Dominicæ dies: quarto præterea anno, si in his prioribus tribus eorum fructuosus fuerit pœnitentiæ labor, communioni fidelium restituantur: totâque mentis intentio-

„ ne spondentes, talia se ulterius nunquam facturos, corpus & sanguinem „ Domini suscipere mereantur, & usque ad septimum annum tribus in „ hebdomada diebus sine esu carnium, „ & vini potatione maneant pœnitentes „.

Veteris disciplinæ pœnitentialis vestigia.

Hic evidentia sunt veteris disciplinæ pœnitentialis vestigia: nec mirum, cum usque ad initium seculi XII. Canonum pœnitentialium usum & rigorem in Ecclesia Latina integrum perseverasse notet Morinus *lib.* 10. *cap.* 16. quamvis circa allegatum hoc fragmentum moneant Correctores Romani, hoc alibi non esse inventum, quam in collectione Canonum incerti auctoris.

Antonius Augustinus *lib.* 2. *de emendat. Gratiani Dial.* 18. monet, *esse incertum*: addens: „ In pœnitentiali Romano nuper edito, Nicolai nomen „ tantum exstat, & plenius quædam „ scripta sunt „. Habetur apud Cochlæum inter Decreta hujus Pontificis ex Gratiano collecta *tit.* 17. *num.* 1.

Prælatis fas non est bona Ecclesiæ alienare.

Tertiâ & quartâ parte suæ quæstionis probat Gratianus allatis auctoritatibus, prælatis fas non esse res Ecclesiæ alienare; estque in hanc rem notandus Canon 12. Synodi VII. relatus hic *Canone* 19. vide *Scholion in præfatum Canonem Tom. VII. pag.* 469.

Bonorum Ecclesiæ quatuor portiones.

Ostendit dein, in quatuor partes reditus Ecclesiæ esse dividendos: „ imo „ morem esse Apostolicæ Sedis ordinatis Episcopis præceptum tradere, ut „ de omni stipendio, quod accedit, „ quatuor fieri debeant *portiones*, una „ videlicet Episcopo, & familiæ ejus „ propter hospitalitatem & susceptionem; alia Clero, tertia vero pauperibus, quarta Ecclesiis reparandis „: uti loquitur Canon 30. ex *responsione* 1. S. Gregorii ad interrogationem Augustini Anglorum Apostoli.

Allegat hanc in rem nonnulla ex Gelasio I. necnon Simplicio Papa, & *Canone* 31. *ex Concilio Toletano*: At notant Correctores Romani hoc Decretum in nullo Toletano Concilio aut impresso, aut manuscripto inventum esse: una monentes in quadam collectione Canonum incerti auctoris tribui Sylvestro: „ Quamvis, inquiunt, in Synodo „ Romana sub ipso habita *cap.* 4. pau„ lo aliter hæ partes assignentur, id „ est, ut in præcedentibus huic capi„ tulis „. At hanc Synodum cum Canonibus ei adscriptis supposititiam esse, sæpius notavi, multumque dubito, num hæc quadripartita redituum Ecclesiæ divisio ad ætatem Sylvestri Papæ reduci possit.

Cæterum vel ipsa quadripartita proventuum Ecclesiasticorum divisio, citato *Canone* 31. decreta, convincit, hunc Canonem nulli Conciliorum Toletanorum adscribi posse, cum non quadripartita, sed tripartita divisio viguerit in Hispania. Vide fusius Thomassinum de Disciplina Ecclesiæ *parte* 2. *tit.* 4. *cap.* 16. *num.* 8. & *seqq.*

Sine consensu eorū, quorum interest, res Ecclesiæ alienari non possunt.

Quintâ parte hujus quæstionis, quæ incipit a Canone 32. multis auctoritatibus probat, Clericis fas non esse, res Ecclesiæ *sine auctoritate Episcopi*; nec Episcopo sine consilio cleri sui alienare: atque *Canone* 32. 33. 34. 35. & 36. recitat plura Decreta sub nomine Synodi Agathensis, quibus irritæ & invalidæ declarantur alienationes rerum Ecclesiæ per Clericos factæ: quin & Clerici, eorumque hæredes ad restitutionem obnoxii declarantur, imo & Clericos alienantes, aut etiam monumenta, sive scripturas ad Ecclesiam pertinentia subtrahentes, aut in alios transferentes, ultra reparationem damni, quod inde Ecclesia pati posset, a communione separandos decernitur.

Deinde *Canone* 37. subjungitur Decretum Urbani II. in hæc verba: „ Alienationes omnium per intrusionem, „ seu canonice electorum sub Episco„ pi nomine, aut Abbatis, qui secun„ dum Ecclesiæ suæ usum consecran„ dus est: alienationes dico quocum„ que modo factas, necnon & ordina„ tiones personarum ab eisdem, sine „ communi consensu Clericorum Ec„ clesiæ, sive per simoniam itidem fa„ ctas, irritas judicamus. Illud etiam „ per omnia interdicimus, ut nullus „ Clericus præbendam suam, seu be„ ne-

„ neficium aliquod Ecclesiasticum ali-„ quo modo alienare præsumat. Quod „ si præsumptum olim fuit, vel ali-„ quando fuerit, irritum erit, & ul-„ tioni Canonicæ subjacebit „.

Circa prædictum Decretum sub nomine Urbani II. relatum, merito attenditur nota Correctorum Romanorum, necnon quæ circa hoc Decretum notavit Antonius Augustinus *lib. 2. de emendat. Gratiani Dial. 5.* e quibus intelligitur, Decretum hoc aliter legi apud Anselmum, quam apud Gratianum, neque in ullo Concilio sub Urbano II. reperiri: Imo ex his, quæ apud Anselmum leguntur, videri hoc Decretum specialiter concernere quosdam Prælatos, sive Episcopos Ravennæ, qui sine consensu aut consilio Clericorum res suarum Ecclesiarum temere alienaverant.

Quidquid sit de hoc Decreto, illud sat constat, quod seculo X. & seqq. prælati quasi proprietarii bona & proventus Ecclesiarum suâ auctoritate alienaverint, quemadmodum & Clerici post erectos titulos beneficiorum & divisionem præbendarum, prout colligitur ex Decretis contra has temerarias, & Ecclesiis damnosas alienationes his & sequentibus seculis editis, uti latius deduxi in *Jure Eccles. Tom. III. parte 2. sect. 4. tit. 5.* alias 36. *de administratione & alienatione bonorum Ecclesiæ, cap. 1. & seqq. pag. 607. usque ad* 630. hujus editionis.

Post hæc *Canone* 40. profertur Decretum ex Concilio Aurelianensi. Notant hic Correctores Romani, referri supra *eâdem causâ Can.* SI QUIS *de Clericis*, ex Concilio Agathensi: „ Non est autem, inquiunt, mutatus „ titulus: quia potuit in aliquo etiam „ Aurelianensi, quod non exstat, esse „ repertum „. Utinam hoc motivo plura immutata permansissent. Cæterum consule Baluzium in notis ad dictum *Canonem* 33. SI QUIS *de Clericis*.

Refertur & *Canone* 52. famosum Decretum sub nomine *Leonis Papæ universis Episcopis per Siciliam constitutis*, quo præscribitur, ut alienatio ab Episcopo non fiat, nisi *ut meliora prospiciat, & cum totus Cleri tractatu atque consensu*.

Cujus Leonis sit hoc Decretum nescio: saltem non posse adscribi S. Leoni I. solide probat Paschasius Quenellus in notis ad Epistolam 17. hujus Pontificis; ibi observat recentioris disciplinæ esse, quod in rerum Ecclesiasticarum alienatione totius Cleri consensum adhibere debeat Episcopus.

Agit & hoc loco Gratianus contra direptores bonorum decedentium Episcoporum, de quo vide *Tom. VII. pag. 95. Schol. in Canonem 22. Chalcedonensem*. Illud hic notandum *Canone* 47. relatum fuisse a Gratiano Decretum sub nomine *Innocentii Papæ II.* quo prædictus Canon Chalcedonensis renovatur. „ Correctores Romani, quia nesciebant, „ ait hic Baluzius, ista Decreta ab Innocentio primum fuisse in Concilio „ Claromontano condita, & certo existimabant petita esse ex Concilio Lateranensi ejusdem Innocentii; hæc „ verba audacter & intrepide addiderunt: *In Concilio Lateranensi cap. 4.* „ Exstat inter Canones ejusdem Claromontani Concilii, ubi desiderantur voces illæ *Ecclesiæ*, &c. Cætera „ sunt similia, nisi quod Canon Claromontanus habet, *subjiciantur*, pro „ eo quod Gratianus legit, *subjaceant*„. Hæc ille, e quibus patet, quod satius fuisset ex textu totali nihil mutari. *Episcopi morientis bona cui reservanda.*

Sextâ parte Canone 53. ostendit „ Episcopum posse sine consilio fratrum, „ si necessitas fuerit, distrahere *terrulas*, aut *vineolas* exiguas, & Ecclesiæ *minus utiles*, aut *longe positas*, „ & *parvas*: servos quoque fugitivos, „ qui revocati retineri non possunt, „ similiter Episcopo detrahere licet „. Item „ si rectores Ecclesiæ de' rebus propriis tantumdem Ecclesiæ restituere voluerint, Ecclesiasticas facultates libere dare possunt, ait *Parte septimâ* adducto unico Canone „ Agathensi „. *Quibus casibus possit Episcopus res Ecclesiæ sine consilio fratrum distrahere.*

Octavâ autem *parte* late tractat de servis Ecclesiarum, de eorum alienatione & manumissione, & quæ liberti Ec- *De servis Ecclesiarū, eorum alie-*

ratione, manumissione, &c.

Ecclesiæ debeant, multa ex legibus civilibus de servis & libertis adducens, præsertim in discursu subjecto *Canoni* 58. videturque præcipue in Ecclesiis Hispanicis, quæstiones illas de servis Ecclesiarum fuisse motas, quandoquidem vix aliqua quam ex Synodis Hispanicis eam in rem decreta ecclesiastica proferuntur.

Quas ob causas res Ecclesiæ alienare liceat?

Nonâ parte ostendit, quibus de causis servi Ecclesiarum manumitti seu libertate donari queant: atque hâc occasione rursus agit de causis alienationis, atque ostendit, quod pro *alimonia pauperum*, *pro redemptione captivorum*, res sacras distrahere liceat, adductis in hanc rem *Canone* 70. & 71. SS. Ambrosii & Hieronymi. Ostendit quoque Episcopum posse *religionis intuitu*, ea in quibus Ecclesia detrimentum non patitur, Monasteriis tradere, adducto Canone 4. Concilii Toletani III. qui tam generale Gratiani assertum minime probat, uti ex contextu patebit: Agit enim de casu, quo unam de Parochianis Ecclesiis suis Monasterio dicare voluerit Episcopus. *Canone* 74. restringitur hæc facultas data Episcopis ad partem quinquagesimam rerum Ecclesiæ, quæ in constructionem novi Monasterii ab Episcopo donari potest, juxta Decretum Concilii Toletani IX. Notanda sunt quæ dicuntur in hoc Canone, nimirum quod non liceat Episcopis dare Monasterio, quod in sua Diœcesi ædificare cupit, nisi quinquagesimam, vel ut alia lectio habet, quadragesimam partem rerum Ecclesiæ suæ: *Ut hâc temperamenti æquitate servatâ*, inquit Canon, *& qui tribuit, competens subsidium conferat*, *& cui tollit*, *damna gravia non infligat*. Quâ determinatione partis quinquagesimæ, seu quadragesimæ restringit præsens Canon indeterminatam de rebus Ecclesiæ Monasteriis donandi facultatem, quam Episcopo concesserat Canon 4. Concilii Toletani III. relatus *Canone* 73. Hinc evincitur quantâ moderatione Episcopos procedere voluerit hæc Synodus, etiam eâ ætate, quâ rariora erant Monasteria.

Tandem concludit Gratianus: „ Ecce ostensum est, quomodo res Ecclesiæ sine culpa dari possint, & constare his, quibus datæ fuerint „.

Quæst. III. Discrimen inter bona Ecclesiastica & secularia.

Quæstione 3. quatuor Canones impendit Gratianus, ut ostendat, Clericos de rebus Ecclesiæ intuitu acquisitis, non posse agros, aut alia bona in suum & consanguineorum commodum acquirere, sed ea esse relinquenda Ecclesiæ: de his autem, quæ aliunde, vel proprio labore, aut amicorum liberalitate acceperunt, posse libere disponere. Quæ distinctio probari videtur *Canone* 49. Concilii Carthaginensis II. relati hic *Canone* 1. Gratianus itaque Canoni 2. subjicit hanc conclusionem: „ Ecce „ quod illa, quæ non ex officio Ecclesiastico, sed ex aliqua præstatione „ suæ utilitatis lucratus est, potest dare, quibus voluerit „.

Quando bona Clerico data censeri debeant Ecclesiastica.

Declarat autem Canon 3. desumptus ex Synodo Agathensi, quod „ Pontifices, quibus in summo Sacerdotio „ constitutis, ab extraneis aliquid aut „ cum Ecclesia, aut sequestratim, aut „ dimittitur, aut donatur, non quasi „ suum, sed quasi dimissum Ecclesiæ, „ inter facultates Ecclesiæ computabunt „.

Rationem præmittit: *quia hoc ille qui donat*, *pro redemptione animæ suæ*, *non pro commodo Sacerdotis offerre probatur*.

Canonem hunc citat Innocentius III. in *cap.* Requisisti ✠ *de testament.* ubi exponit, quandonam censeatur aliquid Episcopo intuitu suæ personæ, & quando intuitu Ecclesiæ relictum.

Quæst. IV. Ad quem pertineant bona a Clericis acquisita?

Quæstione hâc tribus duntaxat constante Canonibus, tractat Gratianus de Clericis, qui vel ex rebus Ecclesiæ, vel propriis, aut utriusque simul aliqua acquisierunt, ad quem res illæ pertinere censeantur; item quid agendum illi, qui ex rebus Ecclesiæ aliquid ad commodum Ecclesiæ acquirit.

Profert autem pro solutione *Canone* 1. Decretum Concilii Toletani IX. & *Canone* 2. Decretum Concilii Bracarensis, & *Canone* 3. Decretum sub nomine Concilii Agathensis, quorum omni-

omnium una est sententia, quod nec Clerici debeant sibi, aut propinquis suis appropriare res e proventibus Ecclesiæ comparatas, nec Ecclesia compendium facere debeat ex rebus, quas Clerici e propriis suis bonis compararunt; teneanturque Clerici de rebus nomine Ecclesiæ acquisitis scripturam facere.

Vox *Dioecesis* multipliciter apud veteres sumitur.

Notandum autem in Canone finali, dioecesim accipi pro parochia, sive Ecclesia parochiali, quam Presbyter tenet, uti apud veteres frequenter sumi probat Stephanus Baluzius in notis ad hunc Canonem, quamvis nonnumquam sumatur & pro tota Episcopi dioecesi; imo interdum extenditur ad districtum plurimum Provinciarum, uti in veteribus Canonibus sæpius animadverti potest.

Cæterum notandum circa hunc aliosque nonnullos Canones, qui sub nomine Concilii Agathensis a Gratiano, aliisque Collectoribus allegantur, non omnes videri ab hoc Concilio editos, sed ex alio depromptos, huic Concilio postmodum adscriptos fuisse, uti notavit post Laurentium Surium Jacobus Sirmondus in *admonitione* ipsi Concilio Agathensi *tomo* 4. *Concil. General. col.* 1380. præfixa, monens a se observatum esse in Codice Gemblacensi, Lugdunensi, Rhemensi, Corbeiensi, Fossatensi, atque in aliis quibusque antiquissimis exemplaribus exstare tantum *octo & quadraginta* Canones, ut proinde 25. sequentes videantur aliunde assumpti & assuti. Et sane præsens Canon, qui in hoc Concilio signatur num. 54. citatur apud Gregorium IX. sub *titulo de peculio Clericorum cap.* 2. ex Concilio Arelatensi. Hæc hic monuisse sufficiat.

Quæst. V. An & de quibus bonis Clericus testari possit?

Tractat *Quæstione* 5. de Clericorum testandi de rebus suis auctoritate: atque resolvit, Clericum de rebus intuitu Ecclesiæ sive tituli Ecclesiastici acquisitis testari non posse. De propriis vero, quæ ante ordinationem habuit, prout judicaverit, disponere possit. Item si Episcopus, vel quilibet ex gradu Ecclesiastico intestatus defunctus fuerit, nec aliqui inventi fuerint, qui jure cognationis succedant, Ecclesia sua ei succedat in integrum: nec licebit alicui aliqua ex rebus ejus præsumere.

Hoc assertum Gratiani unicâ pene auctoritate nititur, quam sub nomine Concilii Triburiensis profert *Canone* 7. quem ex Burchardo, vel Ivone desumpsisse videtur, qui & ipsum citant ex Concilio Triburiensi, cui interfuit Arnulphus Rex, *cap.* 14. sed inter Canones hujus Concilii, qui exstant apud Labbæum *tom.* 9. *Concil. General.* hic Canon non reperitur.

Quid autem moderna disciplina circa facultatem testandi de bonis Ecclesiasticis, & de successione ab intestato Clericorum in bona ab ipsis relicta habeat, latius exposui in *Jure Eccles. Tom. III. parte* 2. *sect.* 4. *tit.* 1. alias 32. *cap.* 7. *&* 8. *pag.* 455. *&* 463.

CAUSA XIII.

Ratio connexionis hujus causæ cum præcedenti.

Connexionem sequentis *Causæ* 13. cum præcedenti conjecit glossographus dicens: „ Supra dictum fuit, quod „ quidam Clerici non debent habere „ propria. Sed ne aliquis quæreret, „ unde vivere debent, ostendit Gratianus quod de decimis, & oblationibus vivere debent: sed quia de „ decimis & oblationibus & sepulturis „ sæpe oritur contentio inter Clericos „ & etiam Laicos: ideo Gratianus „ subnectit hanc 13. *Causam*, in qua „ ostendit, quid de decimis & oblationibus & sepulturis sit observandum „.

Casus hic propositus.

Hunc in finem format Gratianus hunc casum: „ Dioecesani cujusdam baptismalis Ecclesiæ cladibus bellorum „ pressi, hostili metu compulsi, domicilia sua transtulerunt in aliam Dioecesim: prædia tamen antiqua non „ desierunt colere: cœperunt persolvere decimas illi Ecclesiæ, in cujus „ Dioecesim transierunt, & apud eam „ sibi elegerunt sepulturas. Transactis „ 50. annis, Clerici, quibus quondam „ persolverant decimas, cœperunt movere quæstionem in eos, qui ab istis

„ acci-

„ accipiunt decimas & veniunt ad cau-
„ sam „.

Quæstio I. Cui competat jus ad decimas, & exequias.

Ex hoc casu proposito elicit Gratianus duas quæstiones.

Primam proponit his verbis: „ Si „ illi, quorum domicilia sunt in Diœ- „ cesi hujus baptismalis Ecclesiæ, de- „ beant persolvere decimas illi Eccle- „ siæ, & celebrare suas exequias apud „ eam Ecclesiam, in qua quondam hæc „ fiebant a parentibus eorum „.

Pro resolutione hujus quæstionis unicum fragmentum adducit *parte primâ* desumptum ex pseudo-Epistola Dionysii Papæ ad Severum Episcopum, quo adstruitur divisio parochiarum & cœmeteriorum, tamquam a Dionysio Papa instituta, definiturque, *ut nullus alterius parochiæ terminos, aut jus invadat: sed sit unusquisque suis terminis contentus.*

Dein *parte secundâ* introducit Sacerdotes, qui decimas & oblationes Ecclesiæ baptismali vendicant, fundamenta suæ causæ exponentes.

Tum *parte tertiâ* exhibet replicam & responsum contendentium, decimationes vigore præscriptionis sibi competere, & Sacerdotes oblationibus debere esse contentos. Merito argumenta utrimque proposita attendenda: eadem enim & hodie occurrunt.

De limitibus parochiarum.

Verum recte hic notavit Joannes Dartis, nec hoc Canone, nec Canone 1. quæstionis sequentis, ulterius tractari de decimis, sed potius de terminis, quibus parochiæ & Diœceses circumscribuntur: nam & Canon primus quæstionis sequentis, agit de Ecclesiis ad Episcopum pertinentibus; & dicitur, Ecclesias possessas per annos 30. ab Episcopis, apud eosdem manere: *& ita*, ait Dartis, *conjunxit humano capiti cervicem equinam*.

Subodoratus id videtur Gratianus: nam ad calcem dicti Canonis 1. secundæ quæstionis pro reconciliatione auctoritatum remittit lectorem ad *causam Monachorum*, id est, *causam 16*.

Quæst. II.

Quæstio secunda hujus causæ præter Canonem 1. de quo jam dictum est, tota est de sepulturis & jure exequiarum.

Quæstionem dividit in duodecim partes, quarum 2. 3. 4. & 5. versantur fere unice circa sepulchra majorum, & liberam electionem sepulturæ.

De sepulchris majorum, & jure eligendi sepulturam.

Adducuntur *Canone* 3. sub nomine S. Augustini: *unaquaeque mulier sequatur virum suum, sive in vita sive in morte*. Deinde additur in eodem Canone: „ Item Gregorius: Soror B. Be- „ nedicti sepulta est in sepulchro, quod „ ipse sibi præparaverat, ut quorum „ mens una semper fuit in Domino, „ eorum quoque corpora sepultura non „ separet „. Monent Correctores Romani: *nec ipsa prorsus verba auctorum afferri*.

Interim ex his concludit Gratianus, unumquemque in sepulchro majorum esse sepeliendum, nisi alibi sepulturam elegerit: quod prolixo discursu adstruere nititur.

Ex Concilio Triburiensi *Canone 6.* elicitur ordinarie quemque sepeliendum, ubi quis decimas persolvebat vivus: atque ad calcem hujus Canonis concludit Gratianus, additque: „ Item si quis „ de Provincia ad Provinciam transiret, „ & ibi domicilium collocaret, liber „ factus a jurisdictione prioris judicis, „ jurisdictioni illius judicis subjiceretur, „ in cujus Provincia Sedem sibi eli- „ geret. Quia ergo isti a vestra Diœ- „ cesi in nostram transierunt, liberi a „ vestra ditione, nostro juri subjiciun- „ tur: nostrum est ergo funerandi jus „.

Ex S. Gregorio profert *Canone* 4. quod *ultima voluntas defuncti modis omnibus conservari debeat*. Ex hoc *parte* 5. concludit pro defunctorum voluntate, *corpora eorum esse tumulanda*.

At huic opponit *Canone* 7. apocryphum Decretum sub nomine Melchiadis Papæ, & pro conciliatione ait ad calcem *Canonis*: „ Sed aliud est, ex „ temeritatis superbia usum antiquorum „ parentum non sequi; atque aliud ra- „ tionabili occasione novam sibi sepul- „ turam eligere „. De priore loquitur Melchiades, de posteriore Gregorius. Cæterum de his consuli poterunt dicta in *Jure Eccles. Tom. III parte* 2. *sect.* 4. *tit.* 7. alias 38. *de sepulturis*, *cap.* 1. *& seqq. pag.* 679. *& seqq.* hujusce editionis.

Par-

De negantibus defunctorum oblationes. Parte sextâ agit adversus eos, qui defunctorum oblationes Ecclesiis negant, aut difficulter reddunt; hique quasi egentium necatores, nec credentes judicium Dei, habendos esse, ut loquitur Canon 9. ex Concilio vulgo Carthaginensi IV.

Nihil pro sepulturis potest exigi. Parte septimâ ostendit variis auctoritatibus, præsertim sancti Gregorii in *Canone* 12. nihil muneris pro sepulturis exigendum esse: „ Ne (quod valde „ irreligiosum est) aut venalis fortasse „ (quod absit) dicatur Ecclesia, aut „ vos de humanis videamini mortibus „ gratulari, si ex eorum cadaveribus stu- „ deatis quærere quolibet modo com- „ pendium „: inquit S. Gregorius citato Canone.

Vetita fuit olim sepultura in templis. Intermiscet hic Gratianus aliqua de vetita sepultura in Ecclesia; atque inter cætera *Canone* 15. sub nomine Concilii Varensis (seu potius *Nannetensis*, ut notant Correctores Romani, & Stephanus Baluzius): „ Prohibendum est „ etiam secundum majorum instituta, „ ut in Ecclesia nullatenus sepeliantur, „ sed in atrio, aut in porticu, aut in „ exhedris Ecclesiæ (alias extra Ecclesiam): intra Ecclesiam vero & prope altare, ubi corpus & sanguis Do- „ mini conficitur, nullatenus sepeliantur „.

De hac disciplina non sepeliendi corpora mortuorum in ipsis templis, quæ per plura secula in Ecclesia fuit conservata, latius egi in *Jure Eccles. Tom. III, parte* 2. *sect.* 4. *tit.* 7. *cap.* 1. *& seqq. pag.* 679. *usque ad* 730. alias 38. *cap.* 7.

Quibus prosit sepultura in sacris locis. Post hæc parte octavâ quærit a *Canone* 16. usque ad *Canonem* 23. qui a sacris locis post mortem juventur, & quare juxta Ecclesias mortuorum corpora sepeliantur. Inter Canones hic relatos notandus præ cæteris Canon 19. sumptus ex libro S. Augustini *de cura pro mortuis*.

Hic Augustinus in primis aperte supponit, mortuos, sive altaris, sive orationum, sive eleemosynarum sacrificiis juvari: *Quamvis*, ait, *non pro quibus fiunt, omnibus prosint, sed his tantum, quibus, dum vivunt, comparatur, ut prosint*. Deinde adjungit: *Corpori autem humando quidquid impenditur, non est præsidium salutis, sed humanitatis officium secundum affectum, quo nemo unquam carnem suam odio habet*.

De ritu tertii, septimi, &c dierum obitu. Nona pars constat unice *Canone* 24. in quo agitur de *tertio*, *septimo*, *trigesimo*, aut *quadragesimo* die pro mortuis celebrando. Refertur autem sub nomine sancti Ambrosii ex lib. *de obitu Theodosii*: at hunc esse Ambrosio suppositum contendit Erasmus, & nonnulli post ipsum. Quidquid sit de hac opinione Erasmi, hujus ritus etiamnum hodie in Missali Romano manifesta occurrunt vestigia.

An & quo modo liceat. Decimâ parte quærit: num liceat lugere mortuos; citatque *Canone* 25. textum Cypriani, & *Canone* 26. locum sancti Chrysostomi, qui videntur luctum illum absolute reprobare. Gratianus autem dicit: „ Id intelligi ex desperatio- „ ne futuræ resurrectionis; unde & A- „ postolus 1. *Thessal. cap.* 4. *vers.* 12. „ non simpliciter ait: *Nolumus vos igno-* „ *rare de dormientibus*: sed addidit: „ *sicut & cæteri qui spem non habent*: „ pietatis namque intuitu mortuos lu- „ gere non prohibemur: sicut nonnullos „ Sanctorum, aliorum exequiis pias la- „ crymas impendisse legimus „.

Hanc Gratiani conciliationem non patiuntur allatæ ex Cypriano & Chrysostomo auctoritates, quin imo ignosci sibi postulat sanctus Augustinus *lib.* 9. *Confess. cap.* 12. flevisse se matrem exiguâ parte horæ.

Post hæc *Canone* 28. refert Gratianus Canonem Concilii Toletani III. his verbis: „ Qui divinâ vocatione ab „ hac vita recedunt, cum psalmis tan- „ tummodo, & psallentium vocibus de- „ bent ad sepulchra deferri: nam fune- „ bre carmen, quod vulgo defunctis „ cantari solet, vel in pectoribus se, „ aut proximos, aut familias cædere „ omnino prohibemus. Sufficiat autem „ quod in spe resurrectionis, Christia- „ norum corporibus famulatus divino- „ rum impenditur canticorum: prohibet „ enim nos Apostolus nostros lugere „ defunctos. *De dormientibus autem* „ *nolo vos contristari, sicut & cæteri*, „ *qui*

„ *qui spem non habent*. Et Dominus non flevit Lazarum mortuum, „ sed ad vitæ hujus ploravit ærumnas „ resuscitandum. Si autem potest hoc „ Episcopus omnes Christianos prohibere, agere non moretur. Religiosis „ tamen omnino aliter fieri non debere censemus. Sic enim Christianorum „ per omnem mundum humari oportet „ corpora defunctorum „. Merito hic attendenda observatio Correctorum Romanorum.

Luctus de functorum specialiter Religiosis vetitus.

Interim ex hoc Canone intelligitur eo tempore invaluisse, ut fideles defunctos publice lugerent, quodque Patres hujus Concilii desideraverint quidem, ut Episcopi, quantum in ipsis esset, etiam Laicos ab hoc luctu abstraherent: judicaverint tamen exteriorem hunc luctum omnibus Laicis indifferenter non esse prohibendum, sed solis Religiosis.

Admodum verisimile est huic Decreto adscribendum, quod luctus ille exterior fidelibus passim permittatur, exceptis solis Religiosis, qnibus nec hodie luctus ille exterior conceditur.

An mortui noverint quæ a vivis geruntur.

Parte undecimâ quæritur, *utrum sciant mortui ea, quæ hic a vivis geruntur?* Et unico *Canone* 29. ex S. Augustino *lib. de cura pro mortuis cap.* 15. probat, ipsos multa scire, quæ hic a vivis geruntur; & una indicantur modi, quibus hæc illis innotescere queant. Refert autem textum S. Augustini mutilatum, uti monent Correctores Romani, quorum nota consulenda, uti & integer textus S. Augustini merito legendus.

An cadavera suspensorum sepulturâ Ecclesiasticâ donanda.

Duodecima pars tractat de suspensis in patibulis, quæriturque, num hi sint sepeliendi juxta Ecclesias? & *Canone* 30. desumpto e Canone 27. Concilii Moguntinensis resolvitur, cadavera eorum ad Ecclesiam deferenda, & oblationes pro eis offerendas: „ Si omnibus, inquit Canon, de peccatis suis „ puram confessionem agentibus, & „ digne pœnitentibus communio in fine, secundum Canonicum jussum „ danda est: cur non eis, qui pro peccatis suis pœnam extremam persolvunt? scriptum est enim: *Non vindicat Deus bis in idipsum* „.

Monent Correctores Romani „ finalem periodum restitutam esse ex Concilio Moguntino & Wormatiensi, „ inductis aliquot verbis, quæ potius „ perturbabant, ait, quam illustrarent „.

Verum si restitui textum conveniebat, indubie consultius fuisset, correctionem margini adjicere, & textum ipsum Gratiani integrum conservare, uti non semel monuimus, neque apparet, verba a correctoribus inducta sensum perturbare: ita enim apud Gratianum legebatur: „ Cur Canones communionem vel sepulturam eis interdicunt, qui pro peccatis suis pœnam „ extremam persolvunt, & confitentur, „ vel confiteri desiderant? scriptum est „ enim: *Non judicat Deus bis in idipsum* „.

An & quantum pro furibus orandum.

Occasione quæstionis de danda sepultura suspensis in patibulo, junguntur hic duo Canones sub titulo *Palea*, quorum priore dicitur, pro furibus & latronibus non esse orandum: „ Si in „ furando aut deprædando occidantur: „ si autem comprehensi aut vulnerati, „ Presbytero vel Diacono confessi fuerint, communionem eis non negari „.

Hic Canon quoque exstat in Decretalibus Gregorii IX. *cap.* 2. ꝟ *de furtis*, videturque epitome esse Canonis 31. Concilii Triburiensis anni 895. ubi posterior Canonis pars ita legitur: „ Si autem fur vel latro vulneratus elabitur, & expectationem mortis desperatus putatur, atque conciliari se „ mysteriis sacro-sanctis, habitu corporis, & voluntate piæ mentis deprecatur, Deoque & Sacerdoti, comite vitâ, emendatione morum & „ actuum confitetur, communionis gratiam non negamus tribuendam „.

Difficultas circa confessionem factam Diacono facile soluta.

Maxime notandum est, hic pro *Diacono*, legi, *Deoque*; quâ lectione evitatur difficultas, num *Diacono confiteri* quis posset: quam difficultatem ut evaderent Decretalium commentatores, supponebant, hic sermonem esse de confessione *non Sacramentali*, quod & glossa Decretalium supposuisse videtur, dum ad citatum *cap.* 2. verbo, *Dia-*

Diacono, ait: *In necessitate etiam Laico*.

Epitomen hujus Canonis sic vitiatam primus retulit Regino Abbas Prumiensis *lib. 2. de Eccles. discipl. cap.* 94. & ex ipso Burchardus, dein Ivo; ex istis vero Gratianus, ut observat Baluzius in hunc Canonem. Merito sane notandæ cautiones hic a Concilio Triburiensi appositæ. Cæterum quibus neganda sit sepultura, vide quæ diximus in *Jure Eccles. Tom.III. parte 2. sect.4. tit. ultimo, cap. ultimo, pag.724.* Item *Tom.II. parte 2. sect. 1. tit.4.cap.2. num.24.& 25.pag.72.& 73.* ubi notatum est in aliquibus Ecclesiis negatam fuisse sacram Eucharistiam damnatis ad mortem(a). Item per communionem non semper intelligi communionem Eucharistiæ.

An & quæ pœnitentia imponenda furis interfectori? In Canone 32. & ultimo hujus quæstionis imponitur pœnitentia iis, qui furem aut latronem interfecerint, si absque occisione comprehendi possit: exstat quoad sententiam in *cap.2. iii de homicidio*; atque in illo adhuc elucent pristinæ & Canonicæ disciplinæ vestigia: quamvis ex tempore pœnitentiæ præscripto haud obscurum sit, labentis disciplinæ fœtum esse.

Monent hic rursus Correctores Romani: *Sunt multa emendata, & magni ponderis*. Unde hic iterum patet; hodie post Correctionem Romanam, non haberi Decretum, ut a Gratiano editum fuit.

Causa XIV.

Casus propositus. Causâ decimâ quartâ proponit Gratianus hunc casum „: Canonici „ cujusdam Ecclesiæ quæstionem mo„ vent de prædiis: testes ex fratribus „ suis producunt: negotiatoribus pecu„ niam crediderunt, ut ex eorum mer„ cibus emolumenta acciperent „.

An Canonicis coram judice sua repetere liceat? Ex hoc casu sex quæstiones deducit Gratianus, quarum primâ quærit: *An Canonicis liceat sua repetere?*

In proœmio hujus quæstionis, ait: „ Quod autem sua repetere non pos„ sint, facile videtur posse probari: „ ait enim Dominus in Evangelio: si „ vis perfectus esse, *vade & vende* „ *omnia quæ habes, & da pauperibus*: „ quia ergo isti iter perfectionis arri„ piunt, non licet eis sua habere: mul„ to ergo minus licet eis repetere: quia „ non debet repeti, quod possideri non „ licet „.

Post hæc subjungit *Canone* 1. Decretum Concilii IV. vulgo Carthaginensis, quo dicitur: *Episcopus nec provocatus pro rebus transitoriis litiget*.

Ad calcem autem Canonis hujus conatur adductis nonnullis distinctionibus quæstionem ita solvere: „ Quia „ ergo generaliter perfectis prohibetur „ in judicio contendere; patet quod „ istis non licet stare coram judice. „ His ita respondetur. Prohibetur per„ fecto in judicio stare *captando lu„ crum*, sed *non evitando damnum*. „ Vel aliter: aliud est sua possidere, „ aliud est communium procuratorem „ esse. Canonici non possident sua, „ quia res Deo oblatæ non sunt alicu„ jus: utuntur enim rebus Ecclesiæ, „ non ut suis, sed tamquam ad dispen„ sandum sibi creditis. Unde Prosper „ in *lib. de vita contemplativa*: Sacer„ dos, cui dispensationis cura commis„ sa est, &c. require in causa ejus, a „ quo pro ingressu Monasterii pecunia „ exigebatur. Sicut ergo isti non sua „ possident; ita nec sua repetunt, sed „ res Ecclesiæ, quarum procurationem „ gerunt. Similiter quod in judicio „ prohibentur contendere, sic intelli„ gendum est, videlicet ut non sibi „ stent coram judice, sed aliis: aliis „ autem coram judice astitisse, & pro „ eis judicem interpellasse nonnullos „ Sanctorum legimus: hi autem non „ sibi stant, sed pauperibus, quorum „ necessitatibus profutura repetunt: & „ ita non prohibentur stare coram ju„ dice: illud vero Evangelii: *Si quis* „ *abstulerit tibi tunicam, &c.* non est „ præcipientis, sed exhortantis „.

Agit hic Gratianus de Canonicis in Ex his nequaquam obscurum est, Gratianum hic agere de Canonicis in com-

(a) In Galliis hodie iis negatur Eucharistia, negatur quoque sepultura Christiana, nisi judices, qui eos damnaverunt, permiserint.

cis in communi viventibus. communi viventibus, & voto paupertatis obstrictis, sive quos hodie Canonicos Regulares dicimus, qui nihil proprium retinere possunt, ac insuper de repetitione judiciali, sive in judicio.

Gratianus more suo hic adjungit duos Canones, quorum primus „ ex „ verbis Augustini ex *lib.* 19. *contra* „ *Faustum cap.* 25. hinc inde acceptis, „ & in aliquibus etiam immutatis: „ quare praestat integrum illud caput „ perlegere, inquiunt Correctores Ro- „ mani „.

Posterior vero Canon ex quibusdam SS. Augustini & Hieronymi verbis conflatus est; sed in neutro de repetitione in judicio agitur; & ita huic quaestioni decidendae parum quadrant.

Quaest. II. An & quando Canonicorum testimonium in causa Ecclesiae sit legitimum? In casu sive hypothesi a Gratiano proposita hac *secunda quaestione* supponitur, quod Canonici cujusdam Ecclesiae in quaestione de praediis *testes e fratribus producant:* occasione cujus quaerit, an hi fratres sive Canonici in causa Ecclesiae tamquam testes sint audiendi.

Sub initium quaestionis adductis argumentis, quibus videtur evinci, horum testimonium tamquam domesticum non esse admittendum, tandem distinguit inter causam criminalem, & civilem; ut in illa tale testimonium non sit admittendum, secus in hac: „ in criminali enim causa, ait, non „ licet testem de propria domo produ- „ ci: in civili autem Praelatis Eccle- „ siae licet „. Confirmat hoc suum assertum auctoritate Paschalis II. in *Canone* 1. at hoc testimonio id non probatur; quod & vidisse videtur Gratianus: nam relato hoc Canone, mox, quasi seipsum corrigens, ait: „ Potest „ etiam intelligi aliter. Domestici ad „ probationem non admittantur, ut „ pro his videlicet, quorum sunt do- „ mestici, testimonium ferant: hi au- „ tem non pro domesticis, sed pro Ec- „ clesia, quae mater est omnium pau- „ perum, testimonium dicant „.

An & quomodo Presbyteri cogi possint ad dandum testimonium. Post haec addit, quod „ in conficiendis instrumentis secularium nego- „ tiorum, Presbyteri non vocentur ad „ testimonium: sed si casu contractui „ eos interfuisse contigerit, jubente E- „ piscopo testimonium dicant „. Probat id auctoritate Synodi Romanae sub Eugenio Papa II. cap. 13. in quo dicitur, quod Sacerdotes „ in secularibus „ negotiis pro testimonio, aut confi- „ ciendis instrumentis non rogentur, „ quia eos in talibus rebus esse non „ convenit. Si autem eventu aliquo „ causae interfuerint, & aliquid vide- „ rint, vel audierint, ubi nullae ido- „ neae secularium inveniantur personae; „ ne veritas occultetur, & malus ut „ bonus aestimetur, in providentia pro- „ prii Episcopi sit; ut aut coram se „ & competentibus judicibus, aut ali- „ ter honorifice veritatem attollant „.

Hic rigor moribus Belgii circa Clericos vocatos ad testimonium ferendum coram judice *Laico* in causis civilibus, nonnihil mitigatus est, ut notavi in *Jure Eccles. Tom. IV. parte 3. tit. 7. cap. 6. pag.* 253.

Cum autem in hypothesi, sive in casu a Gratiano proposito diceretur, quod Canonici *negotiatoribus pecuniam crediderunt, ut ex eorum mercibus emolumenta acciperent*, quaerit *quaestione tertiâ, an illud sit usuras exigere.* Quaest. III.

Hac occasione ostendit Gratianus, quod qui plus exigit, quam dedit, usuras exerceat; idque praecipue auctoritate SS. Augustini, Ambrosii, & Hieronymi, & ad calcem concludit: „ Ec- „ ce evidenter ostenditur, quod quidquid „ ultra sortem exigitur, usura est „. Usura est, quidquid ultra sortem exigitur.

Gratianus Canonem ultimum refert tamquam ex Concilio Agathensi, quem huic Concilio falso adscribi recte monet hic Baluzius, eamque inscriptionem ementitum fuisse Burchardum. Est autem *cap.* 12. *Capitularis* 5. Caroli Magni de anno 806. quod & refertur *lib.* 1. *Capitularium cap.* 119. & apud Reginonem *lib.* 1. *cap.* 284. sine inscriptione.

Quaest. IV. Canones veteres vetantes usu- Dein *quaestione* 4. ostendit Gratianus, tam Laicis quam Clericis usuras esse vetitas: at Canones relati, pleri- que de solis Clericis loquuntur. Vix enim

ras de solis Clericis passim loquuntur. enim antiquis Canonibus reperitur nominatim interdicta usura Laicis; tametsi eam tam Laicis quam Clericis vetitam non ambigeretur.

Canon 17. Nicænus, quem hic ex versione Martini Bracarensis, sub titulo, *ex Concilio Martini Papæ*, refert Gratianus *Canone* 4. & rursus refertur *Canone* 8. ex versione Isidori: & iterum *distinct.* 47. idem Canon refertur ex versione Dionysii, uti notant hic Correctores Romani: hinc non obscurum, quod Gratianus descripserit Canones, prout eos nunc ex una, nunc ex alia versione, apud anteriores Canonum Collectores reperit.

Quæst. V. Furtum committit, qui rem inventam non restituit. *Quæstione* 5. probat, non esse Deo gratam eleemosynam de usuris factam: ac una asseritur, furtum committere, qui rem inventam non restituit.

Hoc posterius probat ex Augustino *Canone 6.* „ Si quid invenisti, & non „ reddidisti, rapuisti „: Et *Canone* 8. ex S. Hieronymo, seu potius Origene ex versione Hieronymi: „ Multi sine „ peccato putant esse, si alienum, „ quod invenerunt, teneant, & di„ cant: Deus mihi dedit, cui habeo „ reddere? discant ergo peccatum hoc „ esse simile rapinæ, si quis inventa „ non reddat „.

An & quando fieri possint eleemosynæ ex illicite acquisitis? Addit *Canone* 11. ex S. Gregorio, qui dicit, quod eleemosyna & sacrificia non placeant Deo, quæ offeruntur ex scelere.

Huic asserto objicit *parte* 2. quod legitur in Exodo: „ Quod filii Israel „ exituri ex Ægypto a vicinis suis ac„ ceperint mutuo vasa aurea & argen„ tea, ex quibus postea ædificaverunt „ tabernaculum Domini „. Respondet verbis Augustini relatis *Canone* 12. hoc non esse sumendum in exemplum, quod, jubente Domino, factum est: „ Hoc enim, ait, Deus jussit, qui „ noverat, quid quemque pati oporte„ ret, nec Israëlitæ furtum fecerunt, „ sed Deo jubenti ministerium præ„ buerunt „.

Attamen ad calcem *Canonis* 14. monet, aliquando recte in pauperes posse impendi, quæ male, seu cum peccato acquisita sunt: puta „ quod ex turpi „ causa possidetur, veluti cum Mathe„ maticus ex arte, quam docet, vel „ ex futuris, quæ prænuntiat, nonnul„ la lucratur „.

Quæst. VI. An usurarii non restituentes usuras pœnitentiam agere valeant? *Quæstio 6.* qua quæritur, *An usurarii pœnitentiam agere valeant; nisi, quod male acceperunt, restituant?* quatuor partibus constat. *Prima parte* probat auctoritate S. Augustini, pœnitentiam non recte agi, nisi res aliena reddatur: „ Si res aliena, inquit, pro„ pter quam peccatum est, cum reddi „ possit, non redditur, non agitur pœ„ nitentia, sed fingitur: si autem ve„ raciter agitur, non remittitur pecca„ tum nisi restituatur ablatum „.

Quomodo possit restitui res jam Deo consecrata. Dein *parte secunda* auctoritate S.Gregorii dicit: „ Si rem alienam quis con„ secraverit, non eamdem, sed ejus æ„ stimationem restituere debet „: sed in casu, quo res hujusmodi Deo consecrata restitui non potest. De quo videtur intelligendus locus iste ex S.Gregorio allatus.

De intercessione apud Principes pro reis. Deinde miscet hic *Canone* 3. auctoritatem S. Gregorii, qui & *tertiam partem* facit: „ quod pro malis apud Prin„ cipes Ecclesia debeat intercedere, „ non eos temerario ausu defendere. „ Verba Gregorii legi merentur.

Unde desumenda gravitas furti? Finaliter *Canone* 4. partem quartam conficiente verbis S. Hieronymi, sed nonnullis omissis & mutatis, ut notant Correctores Romani, adstruit „ *furtum* „ *non tam in quantitate rei, quam in* „ *affectu furantis considerari* „: quod tamen non ita accipiendum, quasi peccatum furti non crescat, ex gravitate materiæ, sicuti testimonium Hieronymi crude acceptum innuere posset: sed quod hac in re multum attendendus sit affectus furantis (*a*).

CAU-

(*a*) Falsa igitur est Gratiani propositio, si agatur de culpæ gravitate, quæ eo major est, quo res est majoris momenti: sed vera est, si agatur tantum de natura culpæ; rei enim vel minimæ verum fit furtum.

Causa XV.

Connexio hujus causæ cum præcedenti.

CUm in *Causa* 14. „ tractatum esset de avaritia, quæ obumbrat „ mentem Clericorum; sed quia *in-* „ *continentia* idem facit: ideo subnectit „ *hanc Causam*, in qua de incontinentia „ tractat, & de his quæ fiunt mente alie- „ natâ, & de aliis multis, quæ ut me- „ lius pateant, thema seu casum pro- „ ponit, de quo octo quæstiones elicit„. Ita glossographus. Casum Gratianus expressit his verbis. „ Quidam Sacerdos „ in crimen carnis lapsus esse perhibe- „ tur, antequam Sacerdotalem bene- „ dictionem consequeretur: postquam „ vero Sacerdotium adeptus est, in fu- „ rorem versus, quemdam interfecit. „ Recuperatâ vero sanitate, apud E- „ piscopum accusatur, ab ea, cum qua „ lapsus esse dicitur. Episcopus autem „ die Dominico causam examinat. „ Sacerdos inficiatur crimen sibi illa- „ tum; quorumdam Clericorum sibi pa- „ trocinia quærit: illi vero non sine „ pretio sibi patrocinantur. Tandem „ Episcopus confessionem quæstionibus „ extorquet. Demum solus absque Sy- „ nodali audientia illum sententiâ fe- „ rit „.

Casus hic propositus.

Quæstio I. An ignorantia & infirmitas a peccato excuset.

Ex hoc casu multa nullatenus inter se cohærentia educit Gratianus; ac *primâ quæstione* quærit: *An ea quæ mente alienatâ fiunt, sint imputanda?*

In hac quæstione multa, præcipue ex S. Augustino, tradit de ignorantia, & utrum hæc, aut infirmitas carnis a peccato excuset.

Ex omnibus concludit Gratianus, conformiter ad sententiam S. Augustini, nec ignorantiam, nec carnis infirmitatem semper a peccato excusare.

Quæst. II. An pro impensis patrocinio liceat Clericis munera exigere?

Quæstione 2. quærit: *An pro impensis patrociniis liceat Clericis munera exigere?*

Unicum hic profert Canonem Concilii Tarraconensis, quo observandum decernitur: „ ne quis Sacerdotum vel „ Clericorum, more secularium judi- „ cum, pro impensis patrociniis mu- „ nera audeat accipere „. Gratianus autem dicit, hoc de illis intelligendum esse, qui *Canonicam* vitam professi, *regulariter* se victuros proposuerunt.

Gratianus a vero sensu Canonis recedit, ut sum ætatis disciplinæ accommodet.

Hæc restrictio parum congruit generali Canonis expressioni, aut disciplinæ ejus ætatis. At Gratianus more suo Canones disciplinæ sui temporis accommodare volens, frequenter a vero Canonum sensu recedit: quod & hic contigisse ex verbis Gratiani immediate sequentibus conjicitur: „ Generali „ namque Ecclesiæ consuetudine, ait, re- „ ceptum est, & moribus approbatum, „ ut Clerici more advocatorum patro- „ cinia impendant, & pro impenden- „ dis munera exigant, & pro impen- „ sis suscipiant „.

Sed non vidit aut non advertit Gratianus, hanc consuetudinem labentis disciplinæ fœtum, nullum Canonibus præjudicium afferre, pluresque Canones hoc in Clericis patrocinandi officium improbare, præsertim coram judicibus secularibus; monetque & hic glossographus: „ quod Clerici & Sacerdotes „ non debeant *indifferenter* advocare, „ ne vilescant dignitates ipsorum „.

Quæst. III. An mulier testari possit contra Clericum, præcipue si fuerit criminis complex.

Cum in casu a Gratiano proposito diceretur, Sacerdotem apud Episcopum fuisse de fornicatione a muliere accusatum, cum qua prætendebatur in crimen illud fuisse prolapsus, quærit tertio loco Gratianus: *An ex mulieris confessione Sacerdos ille sit condemnandus?*

Sub initium quæstionis dicit, quod sacris Canonibus omnino videatur prohibitum mulieri accusare Sacerdotem. Verum omnis Gratiani probatio nititur falsis Decretalibus, notanter Fabiano Papæ suppositis. Deinde in hanc rem multa adducit Gratianus ex jure civili, quibus mulieres ab accusatione repelluntur, nisi in certis quibusdam enormibus criminibus.

Ex his autem concludit ad calcem *Canonis* 4. „ Cum contra generales re- „ gulas quædam crimina specialiter ex- „ cepta sint, in quibus mulieri accu- „ sare permittitur, inter quæ fornica- „ tio non numeratur: patet, quod hu- „ jus accusatio dupliciter infirmatur, „ & quia fornicationis crimen inten- „ dit, & quia dum de se confitetur, „ super

„ super alienum crimen ei credi non „ oportet „. Quod ultimum probat *Canone* 5. per pseudo-Decretum Julio Papæ affictum, ad cujus calcem super proposita quæstione ita concludit: „ quia ergo ista de se confitetur, su„ per alienum crimen ei credi non o„ portet, sed contra eam sua confessio „ interpretanda est „.

Hodie nec mulieres, nec etiam viri ad publicam accusationem criminum admittuntur, nisi sint officiales publici. At denuntiatio nec mulieri negatur.

Attamen in casu simili, testimonio mulieris haud facile deferendum esset; nisi forsan aliquæ aliæ circumstantiæ Sacerdotem hunc suspectum redderent: quo casu mulieris confessio vel denuntiatio accedens posset superiori præbere occasionem, saltem inquirendi, & huic Sacerdoti specialius invigilandi.

Quæst. IV. Ulterius in casu a Gratiano formato, Episcopus die Dominicâ causam examinat. Hinc formata *quæstio quarta: An die Dominicâ ejus causa sit ventilanda?*

Diebus Dominicis & festis prohibitum est causas ventilare. Profert autem Gratianus tria Decreta, quibus probet, licitum non esse diebus *Dominicis* judicialia tractare: e quibus notandum præ reliquis *Canone* 2. Decretum Concilii apud Erphesfurt, sive Erpsfordiensis anni 932. quo decernitur „ placita *secularia* Dominicis die„ bus, vel aliis præcipuis festis, seu „ etiam in his diebus, in quibus legi„ tima jejunia celebrantur secundum „ Canonicam constitutionem minime „ fieri „.

Additur & in eodem: „ insuper ea„ dem Synodus decrevit, ut nulla ju„ diciaria potestas licentiam habeat, „ suâ auctoritate Christianos ad placi„ tum bannire in supra dictis diebus, „ id est septem dies ante natalem Do„ mini usque in octavas Epiphaniæ, „ & a Quinquagesima usque ad octa„ vas Paschæ, & septem dies ante „ Nativitatem S. Joannis Baptistæ, „ quatenus adeundi Ecclesiam, oratio„ nibus vacandi liberius habeatur fa„ cultas „. Exstat hæc Synodus cum suis Canonibus, quorum hic est secundus apud Labb. *tom.* 9. *Concil. General. col.* 592. sed cum notabili differentia.

In primis enim loco horum verborum: *Insuper etiam* SANCTA SYNODUS *decrevit*, habentur hæc, *insuper quoque* GLORIOSISSIMUS REX *augmentum Christianæ religionis concessit, ut nulla*, &c.

Præterea in Synodo omittuntur hæc verba: *usque in octavas Epiphaniæ*.

Eisdem verbis, quibus exstat apud Gratianum, refertur a Burchardo *lib.* 13. *cap.* 21. e quo verisimiliter hunc Canonem sic immutatum mutuavit Gratianus.

Refert Gratianus *Canone* 3. Decretum sub nomine Hadriani Papæ in capitulis *cap.* 64. quo dicitur: *nullus Episcopus vel infra positus, die Dominicâ judicare præsumat.* Hæc ætatem sapiunt, quâ ordo judicialis in forum Ecclesiæ irrepserat.

Quinto loco quærit Gratianus: num „ Presbytero scelus inficianti, *purgatio* „ *sit deferenda?* Quæst. V.

Pro hujus quæstionis solutione adducit fragmentum Epistolæ Stephani scribentis Leoni Episcopo Theanensi, exstatque etiam fragmentum sub eadem inscriptione in *Canone* 17. *Causâ* 2. *quæst.* 1. nisi quod hîc addatur, quotus fuerit *Stephanus*, nimirum *quintus*, adjectâ ad calcem hâc Correctorum Romanorum notâ: „ exstat integra hæc „ Epistola in collectione Canonum „ sine auctoris nomine in Vaticana „ Bibliotheca „. Indigna verisimiliter, quæ huic Pontifici adscribatur, ut propterea nec ejus Epistolis *tomo* 9. *Concil. General.* descriptis enumeretur.

Interim hoc in fragmento respondetur, quod si Presbyter accusatus, nec per propriam confessionem, nec legitimis testibus convincatur „ & mala „ fama crebuerit, non publico exami„ ne, sed coram Episcopo & aliquibus „ reverendissimis Presbyteris & Diaco„ nis Episcopalis Ecclesiæ secreto ju„ ramento se purificet „. An & quando Presbytero crimen neganti purgatio Canonica sit deferenda.

In altero Decreto sub nomine *Nicolai scribentis Salomoni Constantiensi Episcopo*, hoc unum asseritur, Clericum

cum a suo officio non deponendum, nisi *legitime* convictum; traditurque hæc regula: *Sola ergo spontanea confessio, & Canonicus numerus, & qualitas testium (decernentibus Episcopis, & accusatore, quod objecerat, comprobante) Clericum privat proprio gradu.* Hoc Decretum inter Decreta Nicolai I. a Cochlæo non repotti notat Antonius Augustinus *lib.* 2. *de emendat. Gratian. Dial.* 19.

Cujuscumque interim hæc sint verba, indubie intelligi debent de absoluta Presbyteri depositione a suo officio; nam etsi non sit *plene* de crimine convictus; sed tamen malâ famâ sufficientibus adminiculis fundatâ laboret, potest ei nonnumquam purgatio indici; præsertim si ob publicam de patrato crimine famam sine scandalo officio fungi nequeat: quemadmodum ad titulum Decretalium *de purgatione canonica* docent Canonistæ; & in pluribus Canonibus expressum est, uti & ostendi in *Jure Eccles. Tom. IV. parte* 3. *tit.* 8. *cap.* 4. *pag.* 300. una tamen probavi, hanc purgationem non leviter esse imponendam.

Quæst. VI. An confessio criminis cruciatibus sit extorquenda? Ulterius in casu a Gratiano assumpto dicitur, quod *Episcopus* CONFESSIONEM *quæstionibus exterquet*; quare *sextam* format quæstionem: *an ejus confessio* CRUCIATIBUS *sit extorquenda?*

Quæstionem dividit in binas partes plane disparatas. In *primâ parte* auctoritate, maxime pseudo-Decretalis Alexandri I. cujus plura fragmenta in unum conflat, probat, quod ministrorum confessio, non debeat esse *extorta*, sed libera. Addit & Decretum sub nomine Nicolai Papæ Episcopis Galliæ, in quo & allegatur auctoritas beatissimi Papæ & martyris Alexandri, qui a beato Petro sextus exstitit summus Pontifex.

Verba hìc citata referuntur per Cochlæum in collectione Decretorum Nicolao I. per Gratianum adscriptorum *tit.* 4. *num.* 7. monetque Antonius Augustinus *lib.* 2. *de emendat. Grat. Dial.* 13. apud Petrum Ciaconium in incertis collocari: additque: „ nusquam „ exstare adscripserunt Romani, qui no„ tant ex ea probari auctoritatem epi„ stolæ I. Alexandri I. Sed, ut recte „ monet idem auctor, debuissent prius, „ cujus esset hoc caput, probare: nam „ ex incertis incerta probatio elicitur „.

Et sane dubium non est, quin citata verba respiciant præfatam pseudo-decretalem Alexandri I. Scimus Nicolaum I. summopere ursisse auctoritatem harum decretalium contra Hincmarum Rhemensem, aliosque Galliæ Episcopos, uti sæpius notavimus: unde & supra relatis verbis subjungit Antonius Augustinus: „ Nicolaum relatas epistolas ab Isidoro „ mercatore non improbare dubium „ non est. Antonium Augustinum de „ harum decretalium auctoritate ut mi„ nus dubitasse „: ex his verbis manifestum est.

Secundâ parte quæstionis probare contendit: „ quod a fidelitatis juramento „ Romanus Pontifex nonnullos absol„ vat, cum aliquos a sua dignitate de„ ponit „. Quid hæc vel ad casum per Gratianum propositum, aut ad quæstionem inde formatam faciant, non video.

Interim in hanc rem profert *Canone* 3. Decretum sub nomine Gelasii; sed quod revera est Gregorii VII. uti monent Correctores Romani, in quo dicitur, quod „ Romanus Pontifex, Za„ charias scilicet regem Francorum, „ non tam pro suis iniquitatibus, quam „ pro eo, quod tantæ potestati erat „ inutilis, a regno deposuit: & Pipi„ num Caroli Magni Imperatoris pa„ trem in ejus locum substituit, omnes„ que Francigenas a juramento fideli„ tatis, quod illi fecerant, absolvit „. An Romanus Pontifex Principes regno aut imperio spoliare possit?

Factum negant plures notabiles historici, præsertim Galli, nec sine fundamento: quamvis dubitandum non sit, Pontifices plures, sæculo XI. & sequentibus eâ auctoritate adversus Imperatores usos fuisse. Vide Janum-a-Costa ad titulum *de supplenda neglig. prælat.* ubi hujus Canonis meminit.

Quin & auctoritate Gregorii VII. & Urbani II. probare vult Gratianus *Canone* 4. & 5. quod *extommunicatis* vin- An a fidelitate erga Principem

excommunicatum liberentur subditi. *vinculo fidelitatis non teneamur obnoxii*: atque in Canone 4. Gregorius VII. præsidens Synodo Romanæ inducitur dicens: *eos qui excommunicatis fidelitate aut Sacramento constricti sunt, Apostolicâ auctoritate a Sacramento absolvimus*.

Porro notum est ex historicis ejus ætatis, quam graves inter hunc Pontificem & Imperatorem Henricum IV, aliosque principes fuerint contentiones, quam bella cruentissima: & qualiter ad tuenda prætensa sua jura contra Imperatorem, eique adhærentes principes per censuras processerit, quo pacto etiam a Regno, ab Imperio eos deponere tentaverit, atque eorum subditos a fidelitatis juramento absolutos declaraverit hic Gregorius VII. ad quos Decretum hujus Canonis dirigi, etiam notavit Carolus Molinæus in notis ad hunc Canonem: & monet quoque Ludovicus de Hericourt in Analysi hujus quæstionis, una merito notans nihil esse periculosius hoc principio, scilicet subditos a fidelitatis juramento esse absolutos ob excommunicationem supremi Principis.

Periculosum hoc in re Gratiani principium.

Relato enim hoc principio, subdit: *Rien n'est plus contraire aux véritables principes, qu'une pareille maxime, que personne n'avoit osé avancer avant le neuvieme siecle. La puissance temporelle est absolument indépendante de la puissance Ecclesiastique: c'est pourquoi le Prince excommunié, même légitimement, conserve encore tous ses droits sur le temporel*: Proinde hic articulus merito reponitur inter perniciosa & periculosa principia in decreto Gratiani expressa.

Quæstio VII. Episcopus sine Concilio Presbyterum aut Diaconum damnare non potest.

Casus a Gratiano propositus habebat, quod Episcopus *solus absque Synodali audientia Presbyterum sententiâ ferisset*. Unde quærit septimo: „ An absque „ Synodali audientia, Episcopus valeat „ Sacerdotem damnare „?

Profert hic plures auctoritates, quibus probatur, Episcopum non posse sine *Synodali* audientia, aut saltem sine præsentia & consilio Cleri sui Sacerdotem deponere; atque inter cætera refertur *Canone* 1. Decretum Concilii Hispalensis II. anni 619. quo decernitur: „ juxta priscorum Patrum Synodalem „ sententiam nullus nostrum (id est „ Episcoporum) sine Concilii examine „ quemlibet Presbyterum vel Diaconum „ dejicere audeat „.

Ratio subditur: „ Nam multi sunt, „ qui indiscussos potestate tyrannicâ, „ non auctoritate Canonicâ damnant: „ & sicut nonnullos gratiâ favoris sublimant, ita quosdam odio invidiâque „ permoti humiliant, & ad levem opinionis auram condemnant, quorum „ crimen non approbant „.

Dein hanc regulam adjungit: „ Episcopus enim Sacerdotibus ac ministris „ solus honorem dare potest, solus auferre non potest „.

Plures quoque proferuntur Canones Africani, quibus definitur numerus Episcoporum & Sacerdotum, qui in depositione Presbyterorum aut Diaconorum requiritur, quorum *Scholia Tom.VII. hujus editionis* consuli poterunt. Quomodo hæc disciplina tandem mutata sit, & Episcopi cœperint sine Synodali audientia per suos Officiales judicare, dixi in *Jure Eccles. Tom.IV. parte 3. tit.5. cap. 1. pag. 167.*

Optandum esset, ut hodie Episcopi, eorumque Officiales horum Canonum Decretis obtemperarent, nec adversus Presbyteros nonnunquam, neglectâ Canonicâ auctoritate, sive neglecto ordine juris, viâ facti per censuras prosilirent, eoque suo procedendi modo non præberent ipsis necessitatem ad auditoria Principis pro comprimenda violentia recurrendi.

Optandum, ut eadem hodie disciplina servaretur.

Denique Gratianus causam hanc finit *quæstione octavâ*, quod Sacerdos, qui post ordinationem suam fatetur, se ante ordinationem in crimen carnis prolapsum, maneat quidem in ordine Sacerdotali, sed tamen ab altari abstinere debeat: idque præcipue probat auctoritate Canonis Neocæsariensis, quem *Canone* 1. recitat sub nomine hujus Synodi, binis Canonibus 9. & 10. in unum conflatis ex versione Isidori; ac rursus *Canone* 4. ex versione Martini Bracarensis tamquam ex Concilio Martini Papæ. Videri possunt, quæ in *Scholiis* ad hos Canones observata sunt

Quæstio VIII. Quæ disciplina servanda circa Sacerdotes in crimen carnis lapsos.

*Tom.IV. pag.*474.477. *&* 478. hujus edit.

Profert præterea *Canone* 2. Decretum Synodi Ilerdensis quoad deservientes altari, *qui subito in flenda carnis fragilitate corruerunt:* de quibus ita statuit: „ Si Domino respiciente, digne pœnituerint, ita ut mortificato „ corpore cordis contriti sacrificium Deo „ offerant, maneat in potestate Pontificis vel veraciter afflictos non „ diu suspendere, vel desidiosos prolixiori tempore ab Ecclesiæ corpore „ segregare: ita tamen ut sic officiorum suorum loca recipiant, ne possint ad altiora officia ulterius promoveri. Quod si iterato velut canes „ ad vomitum reversi fuerint. . . non „ solum dignitate officii careant; sed etiam sanctam communionem nisi in „ exitu non percipiant „.

Circa hoc Decretum observandum hìc non nisi dispensative; idque adhibitis multis cautionibus, permitti Episcopis lapsos Sacerdotes post peractam debite pœnitentiam, & probatam sinceram conversionem permittere in suo officio permanere: quæ dispensandi auctoritas verisimiliter hìc a Synodo Hispanica indulta fuit ob raritatem Sacerdotum, quæ ob incursum barbarorum in Hispania eo tempore occurrebat, prout similis dispensandi auctoritas occurrit in Epistola Siricii ad Himerium Archiepiscopum Tarraconensem.

Nemo ante probationem puniendus.

Notanda sententia occurrens hìc *Canone* finali: „ Ante probationem accusationis illatæ neminem a tua communione suspendas: quia non statim, qui accusatur, reus est, sed „ qui convincitur, criminosus „.

CAUSA XVI.

Incipit hic tractatus de Monachis.

GRatianus „ hactenus de statu Ecclesiarum egit & secularium „ Clericorum, ait glossa sub initium „ hujus causæ: sed quia religione Monachorum multum decoratur status „ Ecclesiarum, ideo in sex sequentibus causis tractat de statu Monasteriorum & Monachorum „. Unde a *Causa* 16. incipit tractatus de *Monachis*, ad quem non semel ipse Gratianus remittit.

Casus hic propositus.

Hâc causâ agit de officio Monachorum, varia, eaque inter se disparata & confusa intermiscens. Casum sive causam ita proponit. „ Quidam Abbas habebat parochialem Ecclesiam: „ instituit ibi Monachum, ut officium „ celebraret populo: possedit eam per „ quadraginta annos sine aliqua interpellatione: tandem querela adversus „ Abbatem movetur a Clericis baptismalis Ecclesiæ, in cujus Diœcesi „ parochiana Ecclesia illa consistebat „.

Quæstio I.

Ex hoc casu septem quæstiones format. Prima quæstio constans 68. Canonibus est: „ Utrum Monachis liceat „ populis officia celebrare, pœnitentiam dare, & baptizare „.

Varia refert Gratianus, quibus Monachi videntur removeri a functionibus Ecclesiasticis.

Primis 12. Canonibus significare videtur Gratianus, non posse Monachos Ecclesiis parochialibus præfici.

Hunc in finem citat Canone 1. Decretum sub nomine Synodi Nicænæ, quod neque in prima Nicæna Synodo, neque in secunda hodie haberi notant Correctores Romani.

Putarunt nonnulli Canonem hunc sumptum ex Canone 76. inter Canones Arabicos Concilii Nicæni: unde in margine ad dictum Canonem 76. apposuit Turrianus: *Meminit Gratianus hujus Canonis causâ* 16. *quæst.* 1. *Can.* PLACUIT. Verum si dictus Canon Arabicus conferatur cum Canone a Gratiano hìc relato, apparebit, nihil præter inscriptionem illis esse commune; ut proinde hactenus nesciatur, unde hunc Canonem sumpserit Gratianus, uti etiam notavit Joannes Dartis in commentario *distinct.* 15. Cæterum dictos Canones Arabicos non posse attribui Synodo Nicænæ hodie compertum est.

Notandum, quod Canones hìc a Gratiano adducti potissimum probent, Monachos ex suo instituto debere esse solitarios, ab omnibus functionibus Ecclesiasticis & secularibus remotos. Hinc *Canone* 4. 5. *&* 6 referuntur verba Hieronymi, quibus docet Monachorum statum a Clericorum statu esse omnino

no disparatum: *Monachumque non docentis, sed plangentis habere officium, qui vel se, vel mundum lugeat, & Domini pavidus præstoletur adventum:* ut habet Canon 4. & *Canone* 8. sub nomine Eugenii Papæ habetur illud vulgare: *Monachus sit claustro suo contentus, quia sicut piscis sine aqua, caret vitâ; ita sine Monasterio Monachus. Sedeat itaque solitarius & taceat: quia mundo mortuus est, Deo autem vivit.*

Ad calcem *Canonis* 12. Canonem, quem sub nomine Synodi Nicænæ protulerat *Canone* 1. quo inter alia præcipitur: *Monachus mortuum non sepeliat, nisi: Monachum in Monasterio secum commorantem: vel si fortuito quemquam advenientium fratrum ibi mori contingat*, ita exponit, quasi hic Canon solum prohibeat „ Monachos de Monasterio exire, & per capellas mortuorum sepulturas celebrare: confluere videlicet more Clericorum ad cujuslibet exequias celebrandas. Cæterum, ait, si apud Monasterium aliquis semetipsum tumulari voluerit, non est prohibendus „.

Eis tamen sepulturas in suis templis concedit.

In probationem finalis clausulæ, quâ Monachis asseritur libertas sepeliendi eos, qui apud ipsos sepeliri elegerint, profert Canones 13. 14. 15. & 16. atque ex his ad calcem Canonis 16. ita concludit: „ Ecce his auctoritatibus patet, quod si quis apud Monasterium sepulturam sibi eligere voluerit, libere a Monachis potest sepeliri. Unde liquido colligitur, prohibitionem illam Nicænæ Synodi, propter improbitatem circumvagantium esse factam „.

Non dubium, quin Gratianus in formanda hac conclusione magis reflexerit ad disciplinam sui temporis, quam ad auctoritates hic adductas, quæ nullatenus probant, vel exprimunt assertum aut conclusionem Gratiani.

At in eo disciplinæ suæ ætatis se accommodat.

Cum autem in hac conclusione incidenter dixisset supra *Canone* 1. Decretum sub nomine Synodi Nicænæ factum esse propter improbitatem circumvagantium, subjicit immediate *Canone* 17. Decretum Concilii Chalcedonensis, quo similes Monachi coërceantur, & ad sua Monasteria redire compelluntur.

Parte secundâ, quæ incipit a Canone 21. plures auctoritates adducit, quibus probari videtur, quod Monachi Sacerdotalium officiorum potestatem habeant.

Refert deinde varia, quibus Ecclesiasticorum officiorum exercitium monachis concedi videtur.

Adducit in primis *Canone* 21. verba sub nomine sancti Ambrosii, quæ apud Ambrosium non sunt inventa: & videntur esse auctoris longe recentioris, uti notant Correctores Romani.

Neque majoris ponderis apparent citata *Canone* 22. 23. & 24. tamquam Innocentii Papæ, & Gregorii I. utpote in quibus referuntur, quæ recentiorem plane ætatem præferunt.

Vulgare & famosum Decretum sub nomine Bonifacii Papæ relatum *Canone* 25. hodie ut apocryphum passim rejicitur.

Interim ad calcem hujus Canonis 25. ita concludit Gratianus: „ His omnibus auctoritatibus perspicue monstratur, Monachos posse pœnitentiam dare, baptizare, & cætera Sacerdotalia officia licite administrare „.

Non mirum Gratianum ex relatis, tametsi parum authenticis Decretis tam fidenter hanc efformasse conclusionem, eo quod neglectâ veteri disciplinâ, unice pene ad sui temporis disciplinam reflecteret.

Inter alia refert *Canone* 30. verba sancti Augustini ex *Epistola* 48. *ad Eudoxium*, quibus Monachos exhortatur, *ut propositum suum custodiant, & usque ad finem perseverent: ac si quam*, ait, *operam vestram mater Ecclesia desideraverit, nec elatione avidâ suscipiatis, nec blandiente desidiâ respuatis; sed miti corde obtemperetis Deo.*

Quo spiritu debent monachi suscipere servitium Ecclesiæ?

Hic jam pridem ostendit Augustinus, quo spiritu debeat suscipi servitium Ecclesiæ ab illis, qui ad vitam solitariam sunt vocati.

Dein aliis nonnullis adjunctis, quibus ostenditur, e Monachis subinde aliquos ad Clerum posse assumi, ad Canonem 36. concludit: „ His omnibus auctoritatibus monstratur, quod Monachi, qui sunt a populo electi, & „ ab

Qui monachi legitime functiones Ecclesiasticas exercere possint?

„ ab Episcopo cum consensu sui Abbatis sunt ordinati, legitime potestatem suam exequi valent „.

Quo sensu non potest monachus juxta Gregorium fun-ctionibus hierarchicis occupari.

Gratianus attulerat *Canone* 2. fragmentum Epistolæ sancti Gregorii lib. 4. Epist. 1. in qua dicitur: *Nemo potest & Ecclesiasticis obsequiis deservire, & in Monastica regula ordinate persistere*.

Quibus verbis vult Gregorius, ut Abbas vel Monachus simul & Ecclesiasticis sive Clericalibus obsequiis insistere, & Monasticæ districtioni subjectus manere, & utilitatibus Monasterii ut Monachus gaudere non possit. Vide notas ad *Epistolam* 2. *lib.* 3. Gregorii; ubi ostenditur, nequaquam fuisse mentem sancti Gregorii, quod idem non posset esse Abbas sive Monachus & Presbyter; sed id unum voluisse, ne Monachus vel Abbas manens Monachus aut Abbas, functionibus hierarchicis sive Clericalibus in directione populi, adinstar Presbyterorum parochialium occuparetur: sed nequaquam vetuisse, quominus Abbas in suo Monasterio *pro suis Monachis* Presbyteri munia obeat.

Gratianus autem hunc sancti Gregorii textum exponere volens, ait post Canonem 36. „ Illud Gregorii: *Nemo* „ *potest obsequiis Ecclesiasticis*, &c. de „ illis intelligendum est, qui in numero Cardinalium vel Episcoporum ordinati, Monasterii sui dispensationem „ sibi reservare contendunt „.

Discrimen inter officiū Monachi & Clerici.

Deinde ad Canonem 39. concludit: „ Aliud enim convenit cuique ex eo „ quod *Monachus est;* aliud ex eo, quod „ *Clericus* est. Ex eo quod *Monachus* „ est, sua & aliorum peccata deflendi „ habet officium: ex eo quod *Clericus*, „ docendi & pascendi populum „.

Citat autem Gratianus dictum Canonem 39. ex Regesto Gregorii: monet autem Correctio Romana, quod auctor hujus capitis referat constitutionem beati Gregorii de Abbate xenodochii in civitate Augustodunensi, quæ habetur *lib.* 2. *Regest. Epist.* 10. At constitutionem hanc seu privilegium nonnullis spurium videri, in notis ad citatam Epistolam annotatur.

Ulterius concludit ad calcem *Canonis* 40. quod Monachis Presbyterii honore decoratis, a populo electis, & ab Episcopo institutis eadem liceant, quæ & aliis Sacerdotibus.

Clerici potestatem in ordinatione acceptam sine licentia Episcopi exequi non possunt.

Addit hoc probari, ex eo quod tam Monachi, quam alii, eodem plane ritu ordinentur: „ Sicut ergo, ait, in benedictione utrique communem nanciscuntur potestatem; ita in institutione communiter assequuntur potestatis executionem. Cæterum absque „ Episcoporum licentia non solum Monachis; sed etiam omnibus generaliter Clericis, potestatis executio interdicitur „.

Ut postremam partem probet Gratianus, allegat *Canone* 41. verba ex falsa Decretali Clementis I. quibus declaratur, quod Clerici nihil sine licentia Episcopi proprii agere queant: non utique missas sine ejus jussu quispiam Presbyterorum in sua parochia agat, quæ vel sola recentiorem manum manifestant: nec enim nomina, *Missa* & *Parochia*, pro districtu Presbyteri, ætate Clementis nota erant.

In conciliatione Canonum Gratianus spectavit disciplinam sui temporis.

Ex his nequaquam obscurum est, quod Gratianus, dum Canones in speciem diversos conciliare conatur, potius spectavit usum suorum temporum, quo Monachi ad munera hierarchica assumpti regulæ Monasticæ subjecti manebant: cum e contra ætate sancti Gregorii, aliorumque venerandæ antiquitatis monumentorum hâc quæstione relatorum, Monachus ad munia hierarchica assumptus, solveretur penitus a regula & subjectione Monastica, & alienus plane fieret a Monasterio. Hæc etiam monuit Franciscus Florens in commentario ad hanc quæstionem, ubi & erudite deducit, quomodo sensim tam in Oriente quam in Occidente Monachi ad functiones Clericales sint admissi; idque præcedente exactâ probatione.

Qui Monachi ad clericatum assumendi?

Cæterum ex relatis Canonibus a Gratiano, illud manifestum est, non omnes Monachos ad Clericatum provehendos; sed non nisi *probatiores & meliores*, ut habet Canon 36. sive, *quos morum gravitas*,

vitas, & vitæ ac fidei institutio sancta rommendat, ut ait Canon 29. Hinc illud Hieronymi *Canone* 26. *Sic vive in Monasterio, ut Clericus esse merearis.*

☞ His Clericis monitum seu præceptum quod sequitur dedit Innocentius I. *in Epist.* ad Victricium Rothomagensem. „ Monachi, inquit S. Pontifex, diu morati in Monasteriis, si postea ad Clericatum perveniant, non debent aliquatenus a proposito deviare: sicut in Monasterio positi fuerunt, ita in Clericatus ordine degere debent; & quod diu servaverunt, id in altiori gradu positi amittere non debent „. ☜

Et *Canone* 36. ostenditur ex S. Augustino, quam sit perniciosum Monachos desertores ad Clericatum promovere: *Et ipsis enim facilis lapsus, & ordini Clericorum fit indignissima injuria, si desertores Monasteriorum ad militiam Clericatus eligantur: cum ex eis, qui in Monasterio permanent, non tamen nisi probatiores, atque meliores in Clerum assumere soleamus.*

An Monachi ex prædiis suis teneantur ad decimas.

Cum hactenus tribus hujus quæstionis partibus Gratianus inquisivisset, an Monachis liceret functiones Clericales obire, incipit post hæc inquirere: „ De his, qui intra Monasterii claustra consistunt, quibus populus ad regendum non committitur, utrum dare vel accipere decimas debeant „?

Dicit autem Gratianus, quod „ in his hæc discretio servanda sit, ut de agris & vineis, quæ ad proprium stipendium coluntur, decimas sibi retineant. Si enim, ait, decimæ a populo filiis Levi reddebantur pro Ministerio, quo Domino deserviebant in tabernaculo, offerendo sacrificia & holocausta pro populo, patet quod Monachi de propriis prædiis non magis, quam alii Sacerdotes decimas solvere coguntur „.

Dein per modum objectionis, ait: „ Sed dicitur, quod prædia Monachorum sive pretio sint empta, sive pro salute animarum oblata, antequam in jus eorum venirent; baptismalibus Ecclesiis, sive quibuslibet aliis primitias & decimas persolvebant: illæ autem Ecclesiæ privari suo jure non possunt „.

Ecclesiæ antiquæ ob novas extructas decimis privandæ non sunt.

Hanc quæstionem examinat *parte* 4. incipiens a Canone 42. quo & duobus sequentibus probat, antiquas Ecclesias non esse privandas decimis & oblationibus propter novas; ac tum *Canone* 45. probat, decimas baptismalibus Ecclesiis deberi, prolato Decreto sub nomine *Leonis Papæ IV.* quo declaratur, etiam jam pridem, *majoribus visum esse, plebibus tantum, ubi sacrosancta baptismata dantur, de decimis debere dari.* Per plebes intelligi Ecclesias baptismales notat hic glossa: atque hinc Presbyteri hisce Ecclesiis præfecti dicti sunt Plebani.

Ex his concludendum videbatur, quod & Monachi ex propriis prædiis decimas Ecclesiis baptismalibus solvere deberent. Verum respondet Gratianus, quod Concilium Moguntinense (sub cujus nomine Decretum relatum fuit *Canone* 42.) „ de venditore vel donatore loquatur, definiens, ait, quod ille, qui vendit, aut donat, non potest proventum decimationum illi Ecclesiæ detrahere, cui prius legitime fuerat assignatus: Monachi autem decimas & primitias non auctoritate vendentis vel donantis, sed auctoritate ejusdem Concilii, & Paschalis Papæ detinent; a quibus definitum, ut Monachi de propriis prædiis decimas non solvant.

Exemptionem a decimis concessam Monachis ex Canone in alienum sensum detorte.

Decretum, quod hanc in rem producit Gratianus *Canone* 46. sub nomine Concilii Moguntinensis „ in nullo Concilio Moguntino, quod exstet, haberi, sed in Cabilonensi, unde citant Burchardus & Ivo „ monent Correctores Romani.

Hi insuper monent, Gratianum ad verba, *decimas ad Ecclesias*, addidisse vocabulum, *suas*, quod abest ab ipso Concilio, & cæteris Collectoribus.

Porro additione hujus voculæ, *suas*, Gratianus Monachus detorsit Canonem in alienum sensum, idque in favorem Monachorum; quasi Concilium voluisset, ut Abbates *de agris & vineis*, *quæ*

quæ ad suum vel fratrum stipendium habent, decimas ad Ecclesias suas deferri faciant; cum Concilium decrevisset eas ad Ecclesias deferri. Nomine autem, *Ecclesiarum*, eâ ætate scilicet sub initium seculi IX. quo celebratum est hoc Concilium, intellectas fuisse Ecclesias parochiales, vel baptismales notum est.

Decretum, quod sub nomine Paschalis Papæ II. exstat *Canone* 47. nescio, num apud scriptores antiquiores Gratiano reperiatur: saltem hactenus non inveni: & per Labbæum *tom.* 10. *Concil.* reponitur inter Decreta hujus Pontificis ex Decreto Gratiani excerpta.

Interim auctoritate Decreti Gratiani fulti Monachi, libertatem a decimis prætenderunt; eâque occasione plures controversiæ & Pontificum decisiones supervenerunt, uti latius exposui in *Jure Eccles. Tom. III. part.* 2. *sect.* 4. *tit.* 2. alias 33. *cap.* 7. *pag.* 511.

Quia dictum fuerat, quod antiquiores Ecclesiæ propter novas nec decimis, nec ullâ possessione privandæ sint, monet *parte* 5. hujus quæstionis Gratianus, id non ita intelligendum „ Quasi „ Episcopo non liceat aliquam partem „ possessionum vel decimationum unius „ Ecclesiæ alteri pro tempore tribue- „ re: sicut enim Papa duos Episcopa- „ tus in unum potest redigere; ita & „ unus, inquit, proprio consentiente „ Episcopo in duos potest dividi, vel „ etiam Metropolitano invito quælibet Ecclesia ab ejus jurisdictione, „ Apostolicâ eximi auctoritate „.

Cui competat potestas dividendi aut uniendi Episcopatus.

Quam procul quæsita & parum concludens sit hæc Gratiani probatio, nemo non videt: at interim Gratianus hinc arripit occasionem probandi Sedi Apostolicæ auctoritatem esse uniendi Episcopatus, eosque a jurisdictione Metropolitani eximendi, prolatis in probationem tribus testimoniis ex S. Gregorio, quorum tertium in Canone 52. desumptum ex *lib.* 2. *indict.* 2. *Epist.* 7. loquitur de exemptione Episcopi Thebanæ civitatis a jurisdictione sui Metropolitani per Pelagium II. immediatum Gregorii prædecessorem facta: nostantque eruditi, hoc primum esse hujusmodi exemptionis exemplum, e quo sequentia, non sine multorum querela, sensim emanarunt: hoc autem exemplum non omnino quadrat intento Gratiani, eo probare volentis jus esse Pontifici, vigore sui Primatus, etiam Metropolitano invito (uti concludit ad calcem Canonis 47.) quamlibet Ecclesiam ab ejus jurisdictione eximendi; quandoquidem hæc Ecclesia Thebana esset in Illyrico, in quo Episcopus Romanus, non tantum jus Primatus, sed etiam ut minus Patriarchale obtinebat.

Item eximendi Episcopatus a jurisdictione Metropolitani.

In binis autem Canonibus Africanis relatis *Canone* 50. & 51. *Tom. VII. pag.* 238. & 240. *hujus edit.* nulla fit hujus exemptionis mentio; sed cavetur, ne sine consensu Episcopi Episcopatus dividatur.

Post hæc addit Gratianus auctoritate Gregorii junioris, id est secundi, scribentis Bonifacio Episcopo, quod excrescente multitudine fidelium, auctoritate Sedis Apostolicæ possint novi Episcopi ordinari. Quod hic videtur Gratianus attribuere soli Romano Pontifici, commune fuit aliis etiam Episcopis, maxime Metropolitanis, uti evincit Historia Ecclesiastica, & inter alia factum S. Augustini circa Episcopatum Fussalensem, cum consensu Primatis, alias Metropolitani Numidiæ a se erectum.

Item erigendi novos Episcopatus.

Hinc infert ulterius Gratianus, quod similiter Episcopus possit facere de baptismalibus Ecclesiis, nimirum unam in plures dividere cum consensu suorum Clericorum: „ Quod cum factum „ fuerit, inquit, illa pars populi, quæ „ novis Ecclesiis supponitur, a jure „ prioris Ecclesiæ absolvitur „.

Addit tamen, quod *plures baptismales Ecclesias in una terminatione facere non possit*: hoc est, non possit facere plures Ecclesias *baptismales* infra eosdem limites, uti hic interpretatur glossographus: „ Ex quo enim, ait, sunt „ baptismales, debent habere limites „ distinctos: unus enim tantum debet „ esse princeps „.

Plures baptismales Ecclesiæ infra eosdem terminos esse non possunt.

Profert in hujus asserti probationem

Ca-

Canone 54. Decretum sub nomine Concilii Toletani: at illud in nullo Toletano esse inventum, monent Correctores Romani. Laudanda nihilominus est disciplina ibi contenta, quam & annotavit Synodus Tridentina *sess.* 24. *cap.* 13. *de Reformat.* mandans Episcopis „ pro meliori animarum eis „ commissarum salute, ut distincto „ populo in certas propriasque parochias, unicuique suum perpetuum „ peculiaremque parochum assignent, „ qui eas cognoscere valeat, & a quo „ solo licite sacramenta suscipiant „. In margine autem citatur præiens Canon.

Ex hactenus dictis infert *parte* 6. subjecta Canoni 54. „ Jus Ecclesiarum „ ita interpretandum esse, ut nisi E„ piscopo disponente aliis Ecclesiis fue„ rit assignatum, in nullo priorum „ redituum diminutionem patiantur „.

Bona & decimæ unius Ecclesiæ sine Episcopi consensu alteri dari nō possunt.

Et prolato in *Canone* 55. Decreto sub nomine Anastasii Papæ (quod nullibi inter Epistolas, aut authentica ejus acta invenitur) quo punitur, qui oblationes vel decimas tenere contenderit, vel extra baptismalem Ecclesiam dare voluerit, *præter conscientiam Episcopi*.

Notat autem ad calcem Canonis, quod auctor Canonis „ cum addit, „ *extra conscientiam Episcopi*, intelli„ gendum relinquit, quod, Episco„ po consentiente, aliis Ecclesiis dari „ possunt „.

Profert rursus *Canone* 56. Decretum sub nomine ejusdem *Anastasii Papæ*, quod esse Concilii Ticinensis notant Correctores Romani: extatque *tom.* 8. *Concil. general. col.* 148. quo declaratur, in sacris Canonibus præfixum esse, ut decimæ juxta Episcopi dispositionem distribuantur: agitque „ contra „ Laicos, qui contemptâ Episcopi di„ spositione, non ad Ecclesias, ubi „ baptismum, & prædicationem, & „ manus impositionem, & alia Chri„ sti sacramenta percipiunt, decimas „ suas dant, sed vel propriis Basilicis, „ vel aliis Ecclesiis (in Concilio le„ gitur, *suis Clericis*) pro suo arbitrio „ tribuunt: quod omnimodis, ait, di„ vinæ legi, & sacris Canonibus con„ stat esse contrarium „.

Ad calcem *Canonis* 56. ait: „ Cum „ autem reprehenduntur, quia contem„ ptâ Episcopi dispositione hoc faciunt, „ intelligitur, quod si Episcopo dispo„ nente hoc fecerint, irreprehensibiles „ inveniantur „.

Pœnæ adversus invasores bonorum Ecclesiæ.

Hinc arreptâ occasione subjungit Gratianus Canones, pœnas decernentes in deprædatores & invasores rerum & bonorum Ecclesiæ, ac notanter Canones 57. & 58. qui conflati sunt ex allocutione Symmachi Papæ in Synodo Romana VI. de invasoribus rerum Ecclesiasticarum, quæ integra habetur *tom.* 4. *Concil. general. col.* 1371. apud Labb.

Retulit & *Canone* 59. Capitulum Caroli & Ludovici Imperatorum, quo declaratur, quod juxta sanctorum Patrum traditionem noverimus, res Ecclesiæ esse *vota fidelium*, *pretia peccatorum*, & *patrimonia pauperum*.

Fabula de apparitione Caroli Martelli.

Correctores Romani in conformitatem eorum, quæ a Gratiano contra invasores rerum Ecclesiæ relata sunt, addunt famosam illam fabulam de apparitione Caroli Martelli, facta, ut fert fabula, S. Eucherio Episcopo Aurelianensi, in qua vidit Carolum Martellum *in inferno inferiori torqueri*. Cui interroganti ab Angelo responsum est, causam damnationis ejus esse, quod res Ecclesiæ abstulisset. Fabulam illam pluribus refutat Baronius ad *annum* 741.

Objectio ex Toletano Concilio.

„ Cum ergo præter conscientiam „ Episcopi, quilibet prohibeatur obla„ tiones Ecclesiæ distribuere, liquido „ apparet, ait Gratianus, quod cum „ Episcopi consensu oblationes Eccle„ siæ possint quibuslibet Ecclesiis di„ stribui: At, pergit Gratianus, huic „ interpretationi videtur contraire au„ ctoritas illa Concilii Toletani IV. „

Hoc enim Decreto, quod extat *Canone* 60. prohibentur Episcopi quidquam *de rebus Ecclesiæ auferre; sed juxta priorum Conciliorum auctoritatem, tam de oblationibus, quam de tributis ac frugibus* TERTIAM *partem consequantur*.

Ob-

Objectioni respondens Gratianus ad calcem Canonis 61. ait: „ Illud Toletani Concilii ita intelligendum esse, ut Episcopi præter quartam vel tertiam, quæ secundum locorum diversitates eis debetur, nihil contingant „: id est, nihil in proprium ac privatum usum accipiant.

Hâc occasione exhibet Gratianus tres Canones, quibus Episcopis interdicitur, subditos sibi Clericos vel Monachos novis exactionibus gravare.

An sit grave peccatum, decimas non solvere.

Tandem concludens Gratianus quæstionem, vult ostendere *parte* 7. „ quam „ sit grave apud Deum decimas, & „ oblationes, ac primitias Sacerdotibus „ non solvere: idque auctoritate SS. „ Hieronymi & Augustini „.

Profert autem *Canone* 65. verba Hieronymi ex commentario ejusdem ad *caput* 3. Malachiæ: sed verba Hieronymi magis ad Levitas & Sacerdotes veteris testamenti pertinent, quam ad novi Testamenti Clericos, ideoque ex hoc textu concludi nequit, tempore Hieronymi decimas debitas fuisse.

Testimonium S. Augustini in Canone 66. desumitur ex *Sermone* 219. *de tempore:* & notarunt eruditi operum S. hujus doctoris revisores Monachi Benedictini, hunc sermonem non videri hujus sancti patris: *Lovanienses*, inquiunt, *dubium reliquerunt*. „ Rejecit post Verlinum Virdingus, ob id „ maxime, quod *decimas*, de quibus „ reddendis hic agitur, intelligere li„ ceat ex *sermone* 3. *in Psalmum* 103. „ *num.* 9. & ex enarratione *Psal.* 146. „ *num.* 16. & 17. nondum fuisse Au„ gustini ætate Clericis & Sacerdoti„ bus datas aut adsignatas „. Cæsarium potius refert quam Augustinum.

Aliud S. Hieronymi testimonium exhibet in eamdem rem Canone 68. ex Epistola ejusdem ad Damasum Papam; sed nihil simile apud Hieronymum reperiri agnoscunt eruditi: eamque Epistolam ut spuriam rejiciunt.

Quamvis nequaqnam ex eis, quæ hic adducit Gratianus, probetur, decimas tempore Hieronymi aut Augustini fuisse debitas: nihilominus certum est, quod postquam in sustentationem ministrorum Ecclesiæ impositæ fuere, hæ non possint sine injustitia illis subtrahi sine legitima auctoritate, uti ostendi in *Jure Eccles. parte* 2. *tit.* 33. *cap.* 1.

Quæst. II. An Monachi in suis Capellis habeant jus institutionis.

Post hæc pergit Gratianus ad *quæstionem secundam*, quam ex casus positione elicit, & versatur circa Capellas a Monachis beneficio Episcopi obtentas; *an ab iis sint instituendæ, an ab Episcopis?*

Hanc quæstionem in duas partes dividit; constatque prior pars unico Canone sub nomine Joannis Papæ scribentis Isaac Syracusano Episcopo.

Non indicatur, cujus Joannis sit, neque alibi hæc Epistola reperitur, eamque fictitiam esse ipse contextus admodum verisimile facit.

Interim hâc Epistolâ datur Monachis facultas in *Capellis suis* Sacerdotes instituendi, aitque: *consilio multorum fratrum diligenter exquisito decrevimus, ut amodo Ecclesiæ Monachis traditæ per suos Sacerdotes instituantur.*

Hinc sine hæsitatione *parte* 2. concludit Gratianus: „ Hâc auctoritate „ Monachis conceditur investitura suarum Ecclesiarum: sed videtur con„ traire, inquit, Urbanus II. dicens, &c.„

Sententia Urbani videbatur immediate subjicienda; cum tamen hodie duntaxat referatur Canone 6. interpositis quatuor *Canonibus* sub nomine *Paleæ* spectantibus ad decimas.

Verisimile est Paleas non esse Gratiani, sed recentioris auctoris.

Verum monet Stephanus Baluzius in notis ad Canonem 2. hujus quæstionis: quatuor has *Paleas* non extare in antiquis Gratiani exemplaribus Sangermanensi, Regio, vetere Victorino, & Colbertino: habentur tamen in recentiore Victorino, sed absque *Palea* nomine. Innuunt quoque Correctores Romani dictas *Paleas* in quibusdam exemplaribus non extare; atque in his dictum Canonem 6. in quo refertur Decretum Urbani II. immediate subjici Canoni 1. prout & Gratianum voluisse apparet.

Hinc colligitur admodum esse probabile, Canones, qui sub nomine *Palea* in Decreto extant, non esse Gratia-

tiani, sed recentioris auctoris, primum in margine adducti, ac deinde incuriâ Typographorum in textum intrusi, uti & circa alia nonnulla contigisse notavimus.

Circa institutionem a Monachis faciendam conatur Gratianus conciliare Decretum Urbani cum Decreto Joannis relato Canone 1.

In hoc Urbani, qui sedit sub finem seculi XI. Decreto statuitur: „ ne in „ parochialibus Ecclesiis, quas tenent „ (Monachi) absque Episcoporum con„ silio Presbyteros collocent: sed Epi„ scopi parochiæ curam cum Abbatum „ consensu Sacerdoti committant: ut „ ejusmodi Sacerdotes de populi qui„ dem cura Episcopis rationem red„ dant: Abbati vero pro rebus tempo„ ralibus ad Monasterium pertinen„ tibus debitam subjectionem exhi„ beant, & sic sua cuique jura serven„ tur „.

Hoc Decretum conciliare volens Gratianus cum Decreto sub nomine Joannis Papæ in *Canone* 1. relato, ait: „ Illud Joannis Papæ intelligendum est „ de illis Capellis, quæ cum *omni* ju„ re suo ab Episcopis Monachis con„ ceduntur. Istud autem Urbani intel„ ligi de illis, quas Abbates in propriis „ prædiis ædificant, vel in castellis suis„.

Discrimen inter Ecclesias incorporatas pleno jure, & incorporatas tantum quoad temporalia.

Hæc conciliandi ratio, quamvis nova, nec ullius anthentici Canonis auctoritate munita, nihilominus a doctoribus probata fuit; atque ita tandem recepta est distinctio inter Ecclesias pleno jure, id est, tam quoad temporalia, quam spiritualia Monasteriis aut Capitulis incorporatas, & Ecclesias incorporatas *duntaxat* quoad *temporalia:* ut si priore modo incorporatæ sint, non tantum temporalia ad Monachos pertineant, sed etiam spiritualia; puta Presbyterorum institutio & destitutio: cujus subjectionis mentio occurrit *in cap.* 15. *ũ de præscrip. cap. 6. ũ de relig. domib.* & *cap.* 13. *ũ de sent. & re judic.* ubi & jura, quæ vigore hujus subjectionis competunt, enumerantur: notantque interpretes, ex ipso tenore unionis & incorporationis judicandum esse, quo jure Ecclesiæ sint subjectæ, uti latius & docte exponit Franciscus Florens in commentario hujus quæstionis.

Sed observandum est, quod hodie ex Decreto Concilii Tridentini, nullus Presbyter sive secularis, sive regularis possit curam animarum personarum secularium exercere in Diœcesi Episcopi sine ejus approbatione, licet Ecclesiæ sint *pleno jure* Monasteriis aut Capitulis unitæ & subjectæ, uti latius exposuimus in Dissertatione *de pristinis Ecclesiarum & altarium incorporationibus, Tom.VI. pag.*97. hujus editionis.

Quæstio V. Præpostero ordine proposita.

Post quæstionem secundam sequitur ordine præpostero *quæstio quinta*, de quo videri potest monitum Correctorum Romanorum: notantque argumentum hujus quæstionis valde conjunctum esse iis, quæ in fine secundæ quæstionis dicta erant.

Observaverat enim Gratianus, quod Ecclesiæ, quas Abbates ædificant in villis vel castellis sui Monasterii, quoad spiritualia sint subditæ Episcopis locorum, quod & confirmatur tribus Canonibus, quibus constat hæc quinta quæstio: ac præsertim *Canone* 1. quem quidem sub nomine Nicolai Papæ exhibet Gratianus; sed revera est Concilii Aransicani anni 441. in cujus Canone 10. hoc Decretum reperitur, quo forsan nullus antiquior exstat, qui ædificatori Ecclesiæ jus præsentandi Presbyterum reservat. Cæterum legetur utiliter integer Canon in ipso Concilio.

Canon antiquissimus favens juri Patronatus.

Summa ergo horum Canonum est, uti & finalis Canonis quæstionis præcedentis: „ quod sive Abbates, sive Epi„ scopi in suis castellis, vel villis Ec„ clesias ædificaverint, non ideo Epi„ scopo, in cujus Diœcesi fuerint, „ conventus adimitur: & ideo Sacer„ dotes in iis non nisi per Episcopos „ cum consensu tamen & electione æ„ dificantium ordinari possunt „: uti Gratianus ad calcem quæstionis concludit.

Hic notandum, hos Canones non nisi de Ecclesiarum ædificatoribus loqui, quibus aliquod quasi jus Patronatus conceditur; quod postmodum Monachi & Canonici solo titulo incorporationis sibi asseruerunt, uti in

Jure Ecclef. Tom. III. parte 2. sect. 3. *tit.* 8. alias 25. *de jure Patronatus*, *pag.* 179. notavi: quantumvis neque veri Patroni esse, neque jura Patronorum eo titulo prætendere queant.

Quæst. III. & IV. De tempore ad præscriptionem requisito.

Cum obiter in *Canone* 2. præcedentis quæstionis facta esset mentio *præscriptionis*, seu *antiquæ possessionis*, hâc levissimâ arreptâ occasione, Gratianus *quæstione* 3. & 4. generaliter de universo præscriptionis jure tractat.

Et quidem *quæstione tertiâ* tractat de tempore, quo Ecclesia contra Ecclesiam præscribit; *quæstione* vero *quartâ*, quo tempore Monasterium adversus Ecclesiam, creditque inter hæc differentiam faciendam: at in hoc fallitur: neque enim ulla in Canonibus vel legibus inter hæc occurrit.

Unde desumendum discrimen circa tempus præscriptionis?

Verum si quæ differentia circa *tempus* præscriptionis in Canonibus, ac notanter in legibus civilibus occurrit, hæc vel ex diversitate temporis, vel natura bonorum desumenda erat: non autem ex varietate præscribentium; utrum nimirum sit Ecclesia contra Ecclesiam, vel Monasterium contra Ecclesiam, aut Monasterium.

Porro notandum auctoritates fere omnes, quæ his quæstionibus referuntur, ad leges Principum pertinere: eo quod plerumque per præscriptionem rerum temporalium dominia acquirantur, quæ potestati & jurisdictioni Regum & Principum præcipue subjiciuntur, eaque sequuntur.

Canonum itaque quæstionibus his confuse admodum relatorum verus sensus, & concordia ex temporum & locorum vario usu desumenda sunt.

Ante Justinianum præscriptio 30. annorum etiam adversus Ecclesias procedebat.

Et quidem constitutione Theodosii junioris in *L.* 1. *Cod. Theod. de actionibus certo tempore finiendis*, & *L.* 3. *Cod. Just. de præscript.* 30. *annorum*, primum in Oriente, ac dein per Novellam 8. Valentiniani III. in Occidente, recepta est præscriptio 30. annorum, quâ omnibus actionibus, nisi breviori termino inclusis præscriptum esse voluerunt.

Post hæc Justinianus in gratiam Ecclesiarum præscriptionem centenariam induxit. *L.* 23. *Cod. de SS. Eccles.* & *Novellâ* 9. anno 535. promulgatâ.

Justinianus in gratiam Ecclesiarum induxit longiorem præscriptionem.

At idem Justinianus sex circiter post annis præscriptionem hanc *centenariam* rursus sustulit, editâ *Novellâ III.* hâc tamen prærogativâ Ecclesiis indultâ, ut adversus Ecclesiis non triginta, sed *quadraginta* annorum possessio necessaria foret.

Similiter *Novellâ* 131. *cap.* 6. „ Pro „ temporalibus præscriptionibus 10. & „ 20. & 30. annorum sacrosanctis Ecclesiis, & aliis venerabilibus locis, „ solam 40. annorum præscriptionem „ opponi præcepit „.

Ratio ob quam quidam Canones tantum meminerunt præscriptionis 30. annorum.

Itaque ante Justinianum præscriptio 30. annorum adversus Ecclesias etiam procedebat; atque ideo Canones ante Justinianum editi, hujus duntaxat præscriptionis meminere.

Quin & nonnulli Canones etiam Justiniano recentiores, ut sunt *Canones* 3. & 4. ex Concilio Toletano IV. Item *Canon* 6. sub nomine quidem Innocentii Papæ relatus; sed revera ex Canone 2. Concilii Hispalensis II. desumptus: item *Canone* 10. ex Concilio Toletano IX. solâ 30. annorum præscriptionis quadragenariæ factâ mentione.

Porro Canones hi reflectunt ad leges, quæ 30. annorum præscriptione omnia jura circumscribunt: „ Quicumque Episcopus (inquit Canon Toletanus in dicto Canone 4. relatus) „ alterius Episcopi Diœcesim per 30. „ annos sine aliqua interpellatione possederit, quia secundum jus legis, e„ jus videtur esse Diœcesis, admittenda non est contra eum actio reposcendi „. Ita legitur in ipso Concilio *tom.* 5. *Concil. general. col.* 1715. edit. Labb. & apud Burchardum *lib.* 1. *cap.* 67. & Ivonem in Decreto *parte* 3. *cap.* 131. additis post verbum, *possederit*, his verbis, *eam teneat*.

At in Pannormia Ivonis *lib.* 2. *cap.* 67. legitur vitiose: *quamvis secundum jus legis ejus non videatur Diœcesis*. Quam vitiosam lectionem secutus est Gratianus, qui sua ex Pannormia potius, quam ex Decreto Ivonis depromere consuevit; ipsosque etiam erro-

res

res Pannormiæ in suum Decretum derivare, uti adhuc quandoque observavimus.

Hoc autem notandum, Canones hos, licet post tempora Justiniani editos, ad leges Theodosii, non autem Justiniani respicere, eo quod in Hispania non Justiniani, sed Theodosii codex ex Alarici præcepto collectus vim & auctoritatem obtinebat: quemadmodum & in Gallia, quæ non leges Justiniani, sed Theodosiani Codicis agnoscebat, uti monet Franciscus Florens in commentario hujus quæstionis.

Alii autem de præscriptione 40. annorum loquuntur. Verum Ecclesia Romana leges, & Novellas *Justiniani*, mox ut evulgatæ fuere, suscepit & agnovit. Hinc S. Gregorius post editas has Justiniani leges scribens *lib.* 1. *Epistolâ* 9. Petro Diacono, & e quo sumptus *Canon* 2. *quæst.* 4. vult Monasterii alicujus inconcussos fines manere, *si inconcussis quadraginta annis*, inquit, *possedisse repereris*.

Itaque dissonantia Canonum circa tempus præscriptionis contra Ecclesias ex distinctione temporum & locorum dissolvenda erat, non autem per distinctionem inter Monasterium & Ecclesiam, ut vult Gratianus, qui propterea & textum *Novellæ* 131. *cap.* 6. mutilavit *Canone* 3. pro his verbis Novellæ: *sacrosanctis Ecclesiis, & aliis universis venerabilibus locis*, intrusit hæc, *religiosis domibus*.

Hanc, quam attulimus e locorum & temporum differentia, Canonum conciliationem probavit non obscure Alexander III. in *cap.* 8. *de præscriptionibus*, scribens, quod „ adversus Ecclesias minorem, quam 40. annorum „ præscriptionem *Romana Ecclesia* non „ admittat, licet *quidam Canones* com„ probent *tricennalem* „.

An Ecclesia Romana gaudeat privilegio centenariæ præscriptionis? *Decimâ parte quæstionis tertiæ* probare vult Gratianus, privilegia Ecclesiæ Romanæ nonnisi 100. annorum spatio præscribi, prolato in hujus probationem unico *Canone* 17. sub nomine Joannis VIII. (qui obiit an. 882.) scribentis Ludovico Regi in hæc verba: *Sed venerandæ Romanæ leges divinitus per ora piorum principum promulgatæ, rerum ejus* (Sanctæ Romanæ Ecclesiæ) *præscriptionem non nisi per* CENTUM *annos admittunt*.

Notavimus Justinianum aliquando, non quidem speciatim in favorem Ecclesiæ Romanæ, sed omnium Ecclesiarum, centum annorum præscriptionem requisivisse: sed & una observavimus, Justinianum hanc præscriptionem sustulisse, eique substituisse præscriptionem 40. annorum; idque sine ullius Ecclesiæ, etiam Romanæ, exceptione.

Unde & S. Gregorius in Canone 2. *quæst.* 4. expresse scribit præscriptionem 40. annorum sufficere, *etiamsi quid Sanctæ Romanæ Ecclesiæ competere potuis*.

Attamen hujus Canonis a Gratiano relati auctoritate, non dubitarunt posteriores Pontifices, ac signanter Innocentius III. in *cap.* 13. & 14. *de præscript.* & Bonifacius VIII. in *cap.* 2. *de præscript. in VI.* præscriptionem *centenariam* in gratiam Romanæ Ecclesiæ asserere, *tam legali, quam Canonicâ esse definitione statutam*.

Hos secuti sunt Decretalium commentatores, quorum omnium auctoritate abreptus Imerius auctor authenticarum e Novellis Justiniani desumptarum, & quas legibus Codicis subjecit, *authentica*, QUAS ACTIONES, e Novella 131. desumptæ, adjecit hanc clausulam: *solâ Romanâ Ecclesiâ gaudente centum annorum spatio vel privilegio*: cujus privilegii aut exceptionis nulla in ipsa Novella mentio fit: unde & a Cujacio merito redarguitur *lib.* 5. *observat. cap.* 5.

Quæstio VI. Hâc *quæstione* 6. quærit Gratianus: „ Si Archipresbyter, vel Episcopus „ suâ auctoritate, non judiciariâ sen„ tentiâ, Capellam illam erexerit, an „ cadat a causa: ut Ecclesia, cui præ„ sidet, non ultra habeat jus reposcen„ di, quod suus Pastor illicite usur„ pavit „.

Sine judicis auctoritate bona Eccle. sia repeti non possunt. In tres partes quæstionem dividit Gratianus. *Primâ parte* asserit, quod „ ea, quæ Ecclesiæ debentur, recto„ res ejusdem, suâ auctoritate, judi„ cibus

„ cibus prætermissis, repetere non va-
„ leant „.

Hic unicum ex S. Gregorio desumptum Canonem profert, quo dicitur: „ Nova consuetudo, quæ in Romana „ Ecclesia, & valde reprehensibilis e„ ruperat, ut cum rectores ejus patri„ monii urbana vel rustica prædia juri „ illius competere posse suspicantur, „ fiscali more titulos imprimant, atque „ hoc, quod competere pauperibus „ existimant, non judicio sed manibus „ defendant..... Proinde præsenti De„ creto constituo, inquit, ut si quis „ Ecclesiasticorum unquam titulos po„ nere, sive in rustico, sive in urba„ no prædio suâ sponte præsumpserit, „ anathema sit. *Epistolâ* 44. *lib*.4. „ Hæc decisio desumpta est ex jure civili, titulo Codicis: *Ut nemini liceat sine judicis auctoritate signa imponere rebus alienis*.

Causâ cadere debet, qui id sine judicis auctoritate attentat.

Nec tantum est illicitum, res, quas sibi deberi existimat, propriâ auctoritate invadere; sed quod etiam id attentans, causâ cadat, probat parte 2. per Canonem Concilii Milevitani, qui est *Canon* 120. in Codice Ecclesiæ Africanæ, de quo vide *Tom. VII. pag.* 315. *Schol.* in præfatum Canonem.

Id tamen soli prælato, non Ecclesiæ nocere debet.

Sed cum in hoc Canone Milevitano innui videatur, quod factum Episcopi etiam Ecclesiæ noceat, nititur Gratianus *parte* 3. contrarium adstruere pluribus Canonibus: sive in delinquentis prælati personam & bona pœnam proferendam, non autem in damnum Ecclesiæ prælati delinquentis delictum convertendum; quemadmodum ipse Gratianus ad calcem quæstionis exponit.

Inter Canones a Gratiano relatos præcipue notandi 4. & 5. ex *Epistola* 42. *lib.* 1. S. Gregorii desumpti. Circa quartum notanda est nota Correctorum Romanorum, qui recte monent, pro, *a communione*, legendum esse, *a commodo*, prout legitur in Epistola.

Cui cedere debeant bona Clericorum pœnitentiæ causâ Monasterio inclusorum.

Notabilis vero est *Canon* 5. in quo S. Gregorius scribit Petro Subdiacono de lapsis Sacerdotibus, vel Levitis, vel quolibet ex Clero, quos in *pauperrima* regularia Monasteria „ quæ se„ cundum Deum vivere sciuntur, ad „ pœnitentiam tradi vult: & ut ipse „ in rebus eorum nullâ contaminatio„ ne misceatur; sed res lapsorum in „ eodem loco proficiant, in quo pœ„ nitentiam agere traduntur: quatenus „ ipsi ex rebus illorum subsidium ha„ beant, qui de correctione eorum sol„ licitudinem gerunt: si vero parentes „ habeant, res eorum legitimis paren„ tibus dentur, ita tamen ut eorum „ stipendium, qui in pœnitentiam dati „ fuerint, sufficienter debeat procu„ rari „.

Dein adjungit: „ si qui vero ex fa„ milia Ecclesiastica Sacerdotes, vel „ Levitæ, vel Monachi, vel Clerici, „ vel quilibet alii lapsi fuerint, dari „ eos in pœnitentiam vult; sed res eo„ rum Ecclesiastico juri non substrahi: „ ad usum tamen suum accipiant, un„ de ad pœnitendum subsistant: ne, si „ nudentur, locis, in quibus fuerint, „ onerosi sint „.

Laborant hic Canonistæ, ut hoc postremum membrum cum priore concilient: at facilis & obvia apparet concordia, si dicatur in priore agi de hominibus *ingenuis*; in posteriore vero de his, qui aliquando servi fuerunt Ecclesiæ, qui licet sint facti de Clero, adhuc de *familia Ecclesiæ*, adinstar *libertorum*, remanebant: eorumque res temporales ad Ecclesiam pertinuisse videntur. Vide notam 19. ad citatam Epistolam, & commentarium Francisci Florentis ad præsentem quæstionem Gratiani.

Ecclesia ex delicto Clericorum emolumentum facere non debet.

Ex his concluditur, quod sicut ex delicto particulari Sacerdotum, aut prælatorum non debet damnificari Ecclesia; ita nec compendium facere.

Hinc & in eadem Epistola conqueritur Gregorius, quod quoties conductor aliquid colono suo injuste abstulerit, hoc quidem a conductore exigatur, sed ei reddatur, a quo ablatum est: quod omnino fieri vult, & utilitati nostræ, ait, *non proficiat, ne nos auctores violentiæ esse videamur*. Quod hic improbat Gregorius, etiamnum hodie

die nimis frequenter factitatur, sæpiusque pecunia intervertitur (utinam non specie religionis) quæ spoliato restitui deberet: de quo & scripsit S. Augustinus Epistolâ ad Marcellinum circa finem: „ Facilius ea, quæ hoc modo „ acquisiverunt, tamquam sua pauperibus largiuntur, quam eis, a quibus „ accepta sunt, aliena restituant „.

Quæst. VII. Ex casu seu hypothesi formata sub initium hujus causæ hanc quæstionem eduxerat Gratianus: „ Si Laici Capellam tenebant (ut quibusdam moris „ est) & in manibus Abbatis eam refutaverint, & ordinandam tradiderint, an consensu Episcopi & Clericorum Abbas possit eam tenere „?

An decimæ & oblationes a Laicis possideri queant. Occasione hujus quæstionis contendit ostendere Gratianus in primis, quod nec decimæ, nec oblationes a Laicis possideri queant. Vide quæ dixi in *Jure Eccles. Tom. III. parte* 2. *sect.* 4. *tit.* 2. alias 33. *cap.* 4. *pag.* 490.

Ulterius probat, quod Ecclesiæ earumque oblationes non consistant, nisi in potestate Episcoporum; ex quo *patet profecto*, ait ad calcem *Canonis* 9: *quod non sunt ab alio recipiendæ, quam de manu eorum*.

Non licet de manu Laicorum Ecclesias recipere. Hic a *Canone* 10. producit plures Canones, quibus probet, omnes basilicas cum suis proventibus pertinere ad Episcopum, in cujus territorio positæ sunt. Miscet & hâc occasione Canones, quibus præcipitur Episcopis, ut per œconomos e Clero eligendos res Ecclesiæ ministrent. Vide *Scholion in Canonem* 26. *Chalcedonensem Tom. VII. pag.* 99. hujus editionis.

Præterea plures intermiscet Canones, quibus decernitur, quod nemo de manu Laicorum Ecclesias recipere possit: neque Laicis fas sit, Ecclesias suâ auctoritate alicui committere, aut alicui auferre.

Abusus circa collationem Ecclesiarum per Laicos. Pro quo notandum, seculo X. XI. & XII. abusum recruduisse, ut Principes, potentiores Episcopatus, Abbatias, Ecclesias, earumque possessiones & reditus pessimo more sibi vendicarent, & ipsas Ecclesias, Episcopatus, Abbatias, aliis committerent; quin & Episcopos & Abbates per annulum & virgam investirent; ipsosque pro arbitrio destituerent & instituerent.

Ad reprimendos hos abusus plura leguntur edita Decreta, signanter seculo X. & XI. quorum nonnulla hîc per Gratianum relata sunt. Videri possunt quæ de Abbatibus Laicis dixi in *Jure Eccles. Tom. I. part.* 1. *tit.* 31. *cap.* 7. *pag.* 584. hujus editionis.

Notandum autem generaliter inter hos abusus neqnaquam referendas investituras per *annulum & baculum*, quas inter sua jura regalia reputabant Principes, quasque Episcopos & Abbates a se accipere debere prætendebant, antequam ordinari aut institui possent: & quo jure per plura secula, etiam respectu Romani Pontificis, usos fuisse Imperatores constat: primusque legitur Gregorius VII. hoc jus Imperatori Henrico IV. negasse; atque has investituras tamquam simoniacas reprobasse; ipsosque Principes eas dantes & prætendentes, necnon Episcopos, Abbates, aliasque personas Ecclesiasticas de manu Laicorum similes investituras accipientes gravissimis censuris & pœnis subjectos declarasse, uti latius exposui & deduxi in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 31. alias *in supplemento ad* 1. *partem Juris Eccles. tit.* 13. & ad hanc contentionem spectant Decreta hîc a Gratiano relata *Canone* 12. *&* 13. & in annotationibus ad hanc quæstionem notat Molinæus. Inter hos abusus non sunt generaliter referendæ investituræ.

Sed Gratianus ne videretur juri patronorum, sive fundatorum derogare, dum negat Laicis facultatem Ecclesias conferendi, aut quidquam in Ecclesia disponendi, ad calcem Canonis 30. post formatam hanc conclusionem: „ Si ergo Ecclesiasticas facultates dispensandi potestatem non habent Laici; multo minus Ecclesias ipsas quibuslibet „ ad regendum committere, vel aliis „ auferre valent „: mox subjungit: „ hîc „ autem distinguendum est, quid juris „ fundatores Ecclesiarum in eis habeant, vel quid non. Habent jus „ providendi, & consulendi, & Sacerdotem inveniendi, sed non habent „ jus Quod sit jus Patronorum, & an dicta ei non repugnent.

„ jus vendendi, vel donandi, vel utendi tamquam propriis „.

Hinc plures ad jus antiquum fundatorum spectantes Canones intermiscet Gratianus, aliquos falso inscriptos, mutilatos; alios contortos contra mentem auctorum, qui & errandi occasionem interpretibus præbuerunt, uti notavi, in *Jure Eccles. Tom. III. part. 2. sect. 3. tit. 8.* alias *tit. 25. cap. 1. & 7. pag. 179. & 216.*

Monachi a Laicis sine consensu Episcopi decimas recipere non possunt. Denique cum seculo X. & XI. Laici decimas & Ecclesias a se, vel parentibus suis occupatas ad usum Ecclesiasticum restituere vellent, eas passim Monachis & Canonicis potius, quam Ecclesiis, a quibus ablatæ fuerant, & de jure competebant, donare eligebant; quod tamquam inordinatum pluribus Canonibus vetitum fuit, ordinatumque, nec Monachis & Canonicis licitum esse, decimas aut Ecclesias de manu Laicorum sine consensu Episcopi recipere, quorum Canonum & apud Gratianum hic mentio occurrit; de quibus videri possunt, quæ notavi in *Jure Eccles. Tom. III. parte 2. sect. 4. tit. 2.* alias *tit. 33. cap. 5. pag. 498.* ubi ostendi quomodo Laici decimas occupaverint: & ab his ad Monasteria devolutæ sint.

Causa XVII.

Cum causâ decimâ-sextâ egisset Gratianus de his, qui in voto perseverant, agit nunc causâ decimâ septimâ de his, qui a *voto* recedere volunt, ait glossa.

Casus hic propositus. Casum hunc proponit Gratianus: „ Quidam Presbyter infirmitate gravatus, se fieri velle Monachum dixit: Ecclesiam & beneficium in manu advocati renuntiavit. Postquam convaluit, mox se futurum Monachum negavit, & Ecclesiam & beneficium reposcit „.

Quæstio I. Ex hoc casu quatuor elicit quæstiones, quarum *primâ* quærit: „ Utrum reus voti, teneatur, an liceat ei a proposito cordis sui recedere „?

An a voto recedere liceat? Hâc quæstione probat, quod a voto recedere non liceat, prolatis tribus Canonibus, quorum duo priores apud auctores, sub quorum nominibus citantur, non reperiuntur, ut in suis notis indicant Correctores Romani, qui in nota marginali ad *Canonem* 2. sub nomine Hieronymi citant Augustinum *de bono viduitatis cap. 9.*

Tertius desumitur ex *Epistola 33. lib. 1.* S. Gregorii ad Venantium, ubi ipsi expendendum proponit, quod si Ananias ob substractos nummos, quos Deo voverat, morte mulctatus sit, *Quanto periculo in divino Judicio dignus erit, qui non nummos, sed seipsum Deo omnipotenti, cui se sub Monachali habitu devoverat, subtraxit.*

Discrimen inter votum, & simplex propositum. Canon 4. concinnatus est ex fragmentis *homiliæ 3. lib. 1. S. Gregorii in Ezechielem Prophetam*, quibus nihil aliud intendit Gregorius, quam dicere nonnullos multa proponere & deliberare, sed proposita & deliberata ad perfectum non deducere, uti ex contextu homiliæ manifestum est.

Hinc autem concludit Gratianus: „ aliud esse propositum corde concipere, & etiam ore enuntiare, aliud subsequenti obligatione se reum voti facere „.

Ulterius inde infert Gratianus, „ quod Presbyter, de quo in hypothesi, qui propositum sui cordis ore simpliciter enuntiavit, non autem Monasterio, aut Abbati se tradidit, nec promissionem scripsit, *nequaquam voti reus habeatur* „.

Verum nec quæ hactenus allata sunt, nec quæ secundâ quæstione profert, probant, quod ad obligationem voti requirantur, quæ hic requirit Gratianus.

Interim verum esse apparet, quod Presbyter, de quo in casu, propositum quidem habuisse videatur, sed voto se non obstrinxisse appareat.

Quæst. II. An ad beneficium derelictum detur regressus? *Secunda quæstio* e casu formata hæc est: „ An Ecclesia & beneficium ei reddenda sint, quæ prius libera voluntate refutavit „.

Pro resolutione hujus quæstionis tres duntaxat Canones adducit, quorum primo præmittitur hoc summarium:

Non

Non cogitur aliquis in Monasterio manere, nisi professionem fecerit in manu Abbatis.

Quæ hic refert Gratianus, quæstioni propositæ non conveniunt. Desumptus est hic Canon ex *Epist.* 26. Alexandri II. quæ integra exstat apud Ivonem *parte* 6. *Decreti cap.* 426. & *tom.* 9. *Concil. general. col.* 1134. sed sive fragmentum apud Gratianum, sive integra Epistola legatur, apparebit, defectum obligationis & professionis unice refundi *in non præmissum unum annum probationis: quia beati Benedicti, Canonicaque, & præcipue patris & prædecessoris nostri*, ait, *S. Gregorii Papæ constitutio interdicit, ante unius anni probationem effici Monachum*.

Igitur cum professio hujus Presbyteri esset nulla ob defectum anni probationis, auctoritate Apostolicâ *præcipit, ut præfatus Presbyter beneficium & altaria recipiat, habeat, & quiete retineat*.

Hâc Alexandri sententiâ videbatur resoluta quæstio, utrum Presbyter in casu deberet beneficium, quod dimiserat, recipere: notatque Dominus de Hericourt in reflexione ad hunc Canonem, huic regressui ad beneficium originem adscribendam.

De reliquo nihil præterea in hac Epistola occurrit, quod ad propositam quæstionem facit: neque resolutio Alexandri in hac Epistola refundit nullitatem professionis in hoc, quod non esset facta in manu Abbatis, ut habebat quæstio, sed quod esset facta ante expletum annum probationis: ut proinde nullatenus resolutioni quæstionis conveniret.

Non magis proposito suo quadrat Canon 2. sub nomine sancti Augustini Epistolâ 70. ad Bonifacium Comitem, quæ est 220. in editione Benedictinorum: hoc enim unum asserit Augustinus, quod Bonifacius propositum continentiæ, & vitæ Monasticæ exequi nequeat sine consensu conjugis quam post factum propositum duxerat Integra legi meretur.

Allegat dein Gratianus *Canone* 3. Decretum sub nomine Bonifacii; sed illud apud Bonifacium non reperiri, at desumptum esse, licet non iisdem verbis, ex *Novella* 5. *cap.* 2. & *Novellâ* 123. *cap.* 35. Justiniani, monent Correctores Romani: requiritque ibidem Justinianus *triennium* probationis, sed nulla notos inter & ignotos distinctio occurrit.

Inepte conciliat Gratianus Canones & leges requirentes in Monachis diversum tempus probationis. Cum hic Justinianus requireret *triennium* probationis, & in allegato Decreto Alexandri videret Gratianus, tantum requiri unius anni probationem secundum beati Benedicti regulam, & sancti Gregorii Canonicam institutionem, ad calcem Canonis 2. hanc conciliandi rationem subjecit. „ Auctoritas illa Alexandri secuta institutionem beati Gregorii & Benedicti „ probandis annum indulget, sed notis: „ ignotis vero triennium conceditur „.

Absona plane restrictio, cujus nulla, aut in regula sancti Benedicti, aut apud sanctum Gregorium mentio habetur.

Similiter nec apud Justinianum nullum inter *notos* & *ignotos* discrimen constituitur, sed simpliciter *triennium* probationis præscribitur. Neque in Novellis Justiniani legitur, quemadmodum hic apud Gratianum in prætenso Decreto Bonifacii: *Si quis incognitus*, sed indefinite: *si quis autem ad Monasticam vitam venire voluerit*, &c. (a).

Si Gratianus loca & tempora distinxisset, obvia fuisset conciliandi ratio: scitur enim, nec ubique nec semper eamdem fuisse circa tempus probationis disciplinam, uti in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 25. *cap.* 1. *pag.* 439. & *cap.* 2. *pag.* 441. notatum est.

Quæst. III. An Monacho cum li- *Quæstio tertia* a Gratiano ex casu proposito elicita erat: „ Si contigisset „ eum se, & sua Monasterio tradidis- „ se,

(a) Quapropter pro suo arbitrio excogitavit Gratianus distinctionem personarum notarum, quibus ante professionem Religiosam, unus annus probationis sufficit, & ignotarum, quæ triennio indigent. In ea tamen fingenda id sibi proposuit, ut conciliaret Canones, quorum alii ante professionem Religiosam unico probationis anno contenti sunt, alii plures annos desiderant.

centia Abbatis liceat ad propria redire?

„ se, an cum licentia Abbatis liceret „ ei ad propria redire „? Hanc quæstionem sine ulla auctoritate tamquam per se claram, negative resolvit.

Quæstio IV. An Monacho sine licentia Abbatis discedenti bona sint restituenda?

At *quæstione quartâ* ulterius quærit: sed quid si tamen *sine licentia* Abbatis discesserit, utrum sua sint ei restituenda? huic quæstioni impendit Gratianus 43. Canones; at vix unum legimus, qui ad propositam quæstionem spectet.

De vetita alienatione bonorum Ecclesiæ.

Primo nescio quâ occasione agit primis quinque Canonibus de vetita alienatione rerum Ecclesiasticarum, & de pœna prælatorum, indebite & sine causa, & non servatâ præscriptâ solemnitate, alienantium: ad quam materiam etiam spectant Canones 12. 13. & 15. ex pseudo-Decretalibus primorum Pontificum desumpti: item Canones 39. 40. & 41. inter quos notandus 40. ex Canone 59. Agathensi desumptus (quamvis verisimile sit, ex alia Synodo hujus Synodi Canonibus esse adjectum, uti monet Sirmondus in nota Synodo huic præfixa *tom.* 4. *Concil. general.* edit. Labb.) quo statuitur: *Mancipia Monachis donata ab Abbate non liceat manumitti*, notanda hâc ratione subjunctâ: *Injustum enim putamus, ut Monachis quotidianum opus rurale facientibus, servi eorum libertatis otio potiantur*.

De asylo Ecclesiarum.

Agit & Gratianus hâc quæstione de immunitate seu asylo Ecclesiarum, & pœnis, quæ Canonibus & legibus imponuntur his, qui confugientes ad Ecclesias & Monasteria violenter abstrahunt.

Huic rei impenduntur Canon 6. & sequentes usque ad undecimum. Item Canones 19. 20. 21. 32. 34. 35. & 36.

Circa hos Canones in primis notandum, plures inter eos reperiri, qui vel falsam, vel dubiam præferunt inscriptionem, vel mutilatis verbis referuntur, uti singillatim notavi in Dissertatione Canonica *de intercessionibus Episcoporum pro reis, & asylo templorum*, quæ inferius *Tom. IX.* hujus editionis exstat.

Quousque hic azylus locum habeat respectu famulorum.

Postquam hæc pro asserendo Ecclesiarum asylo, & confugientium ad eas immunitate adduxisset; tandem *Canoni* 31. subjungit quasi per modum moderationis: „ Verum ne reverentia religionis Dominos jure suo fraudaret, „ si famuli ad Ecclesiæ septa confugientes, inde nequaquam abstraherentur, sacris Canonibus est institutum, „ ait Gratianus, ut præstito a Domino sacramento impunitatis, ei etiam reddantur inviti „. Citantur hanc in rem Canones 32. 33. 34. 35. & 36.

Ulterius ex his concludit Gratianus ad calcem *Canonis* 36. occasione religionis servum Dominum suum contemnere, & ejus ministerium destituere non debere, prolatis duobus Canonibus Synodi Gangrensis. Hæc fusius deducta videri possunt in dicta dissertatione *de asylo templorum*.

Percussores Clericorum quâ pœnâ puniendi.

Quia autem occasione confugientium ad Ecclesias sæpius contingebat, ut armis pugnaretur; & hinc cædes etiam Clericorum & Sacerdotum evenirent, ut patet ex *L.* 4. *Cod. de his, qui ad Eccles. conf.* intermiscet Gratianus aliquot Canones contra interfectores & percussores Clericorum, inter quos est famosissimus ille Canon: *Si quis suadente diabolo, in Clericum vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjaceat*. Quas modificationes circa hanc pœnam attulerint posteriores Pontifices refert hic glossographus, & exposui in tractatu *de Censuris*, qui inferius *Tom. IX.* exhibetur; & in *Jure Eccles. Tom. IV. part.* 3. *tit.* 11. *cap.* 3. *pag.* 391. *& seqq.* hujus editionis adnotavi.

In Canonibus autem a Gratiano in hanc rem allegatis, præter pœnas Ecclesiasticas depositionis, excommunicationis vel pœnitentiæ, referuntur pœnæ quædam, sive emendationes, satisfactiones, & compositiones introductæ ex veteribus constitutionibus Francorum & Germanorum; necnon ex Capitularibus Regum Francorum, quæ in Conciliis probatæ fuerunt, quamvis incognitæ jure Romano, uti notat Franciscus Florens in commentario hujus quæstionis, qui erudite de his ibidem discurrit, ac notanter de compositione & emendatione, quæ in Canone 26. *Vuiregeldus* dicitur. Vide etiam

iam Stephanum Baluzium in notis ad hos Canones, ubi notat, Canones 24. & 26. qui sub nomine *Palea* exhibentur, in multis Gratiani antiquis exemplaribus non haberi.

An facrilegus habendus fit qui de judicio fummi Pontificis difputat.

Porro quia percussores & interfectores Clericorum sacrilegii crimen incurrere dicuntur, captat Gratianus occasionem ostendendi, qui præterea pro sacrilegis sint habendi, puta, qui *de principali judicio disputant, an his dignus sit quem princeps elegerit:* hâc occasione asserit Gratianus: *similiter de judicio summi Pontificis disputare non licet*, prolato Canone 30. sub nomine *Nicolai Papæ omnibus Episcopis*. Huic Canoni hanc notam appendit Correctio Romana: „ Epistola, ex qua hoc „ caput est sumptum, non exstat: ali„ quid tamen simile habetur in Epi„ stola prima ad Michaelem Impera„ torem „ : & Antonius Augustinus *lib. 2. de emendat. Gratiani Dial.* 13. hoc caput incertum sibi esse asserit. Exstat inter Decreta Nicolai I. e Gratiano per Cochlæum collecta *tit.* 4. *num.* 8. Hinc patet, Gratiani assertum non probari auctoritate hujus Canonis. Certum quoque simile quid non legi apud antiquos patres. Profluxit verisimiliter ex asserto Gratiani, quod in moderna ordinatione Episcopi omissa sit interrogatio consecratoris, an Episcopi ordinandum præsentantes sciant esse dignum, *ne viderentur de SS. Pontificis judicio disputare, dubitantes an is dignus sit*, uti monuimus in *Jure Ecclesiast. Tom. I. parte* 1. *tit.* 15. *cap.* 3. *pag.* 205. hujus editionis.

Nemo cum injuria filiorum Ecclesiam debet facere hæredem.

Cum autem hactenus nihil pene attulisset Gratianus ad propositam a se quæstionem pertinens, adfert tandem *Canone ultimo* dictum S. Augustini: *quicumque vult, exhæredato filio, hæredem facere Ecclesiam, quærat alium, qui suscipiat, non Augustinum, immo Deo propitio, nullum inveniet:* laudatque Augustinus factum Aurelii Episcopi Carthaginensis: *quidam enim cum filios non haberet, neque speraret, res suas omnes (retento usufructu) donavit Ecclesiæ. Nati sunt ei filii postea, & reddidit Episcopus nec etiam opinanti illi, quæ donaverat. In potestate habebat Episcopus non reddere, sed jure fori, non jure poli.*

Hinc concludendum videbatur, etiam sine licentia de Monasterio recedendi, reddenda esse quæ obtulerat. At negat consequentiam Gratianus: „ Si, ait, „ S. Aurelius, degenti in Laicali ha„ bitu oblata reddidit, quia post obla„ tionem filios accepit, non ideo in „ apostasiam euntibus sua reddenda sunt, „ quibus utilius necessaria subtraherentur, „ ut coacti redirent ad ordinem, a quo „ recesserant. Sed sicut inimicis & per„ secutoribus jubemur necessaria sub„ ministrare, sicut ab Apostolo mone„ mur tempus redimere, ut expeditius „ orationi vacemus: sic ne Ecclesia „ scandalum patiatur, ne discedens in „ deteriora præcipitetur, ne in perni„ ciem Monachorum, aut incendium „ Monasterii occasione suorum exarde„ scat, laudabilius sibi sua, non dico „ reddantur, sed auferri sinantur, quam „ ab illo ista inferantur „.

An exeunti e monaste. rio bona ab eo oblata fint restituenda.

Indubie in his reddendis vel retinendis summâ opus est prudentiâ, ne vel retinendo avaritiæ nota incurratur, aut reddendo apostatis luxuriandi, aut in apostasia persistendi occasio detur.

CAUSA XVIII.

Cafus propofitus.

Tractatum de Monachis prosequens Gratianus pro *causa* 18. hunc casum fingit: „ Quidam Abbas conse„ cratus in Episcopum prius Mona„ sterio multa contulit, postea in E„ piscopatu plura acquisivit: cui dum „ fratres successorem quærerent, Epi„ scopus loci semet electioni volebat „ inserere, ut per ipsum Abbas in Mo„ nasterio ordinaretur: fratres reni„ tuntur „.

Quæftio I.

Ex hoc casu duas elicit quæstiones: prima quæritur: „ An Monasterium „ possit petere, quæ ab Episcopo quæ„ sita sunt: an Episcopalis Ecclesia „ possit sibi vindicare, quæ Monaste„ rio fuerunt tradita „?

Hanc quæstionem absolvit unico Canone

An monachus ad Episcopatum assumptus fiat capax successionis paternæ.

none Concilii habiti apud Altheum (a) quo decernitur: „ ut Monachus, quem „ Canonica electio a jugo regulæ Mo„ nasticæ professionis absolvit, & sacra „ ordinatio de Monacho Episcopum „ facit, velut legitimus hæres, pater„ nam sibi hæreditatem postea jure „ vendicandi potestatem habeat „.

Ex hoc Decreto constat, Monachum per promotionem ad Episcopatum, quasi secularizari, capacemque successionis in hæreditatem paternam fieri: quod a moribus nostris alienum est; similiter & Gallicanis, uti notavit Antonius Bengæus advocatus Parisiensis in suo tractatu de *Beneficiis cap.* 4. §. 30. *num.* 6. & 7. idipsum notavit D. de Hericourt in sua Analysi ad hanc quæstionem; cujus hæc sunt verba. *Il n'y a pas d'apparence qu'on suive jamais en France la décision de ce Concile, qui veut que le Religieux devenu Evêque succede à ses parens.*

Quidquid Monachus acquirit Monasterio acquirit.

Deinde hoc Canone decernitur: „ sed „ quidquid acquisierat (hic Monachus „ ad Episcopatum promotus) vel ha„ bere visus fuerat, Monasterio relin„ quat, & Abbatis sui, qui fuerat se„ cundum Regulam S. Benedicti, ar„ bitrio „: monet hìc Franciscus Florens, recte dictum esse, *vel habere visus fuerit*, quia nihil proprium Monachus habere potest.

Acquisita ab Episcopo ex Ecclesia cedere debent Ecclesiæ.

Denique statuit Canon, ut ea quæ postquam Episcopus ordinatus fuit, acquirere potuerit, *ad altare* (id est Ecclesiam) *ad quod sanctificatur & titulatur secundum sacros Canones, restituat:* sed nec hìc illud hodie, existentibus consanguineis, per omnia servatur, uti in *Jure Eccles. Tom.III. parte* 2. *sect.*4. *tit.* 1. alias 32. *cap.*7.& 8.*pag.*455.& 463.ostendi; prout nec in Gallia: quamvis optandum esset, uti hìc monet D. de Hericourt, ut quoad Episcopum religiosum, hujus Canonis servaretur hic articulus, scilicet, ut temporalia per ipsum acquisita, Ecclesiæ cederent, utpote ab Ecclesia profecta. Ecce viri eruditi contextus. *Un Concile tenu en Allemagne en* 917. (c'est celui d'Altheim) *partage ainsi la succession d'un Moine élevé à l'Episcopat: il veut que tout ce qu'il a acquis avant son sacre appartienne au Monastere, & que les biens qu'il a eu depuis qu'il a été délivré du joug Monastique, appartiennent à son Eglise. Il seroit à souhaiter qu'on suivit parmi nous* (en France) *cette Jurisprudence par rapport à la succession du Religieux Evêque* (b).

Quæstio II. A quo Abbas sit eligendus?

Quæstione secundâ, id tantum proponit Gratianus: „ An per Episcopum „ Abbas sit eligendus & ordinandus, „ an tantummodo a propriis fratribus „ sit instituendus „?

Verum Gratianus more solito a proposito exorbitans, generaliter tractat hâc quæstione de Episcoporum in Monasteria, Abbates, & Monachos auctoritate; quin & in eorum bona, & reditus: admiscens præterea quosdam Canones de Monialibus, earumque disciplina tractantes.

Olim quibusdam in locis electio Abbatis spectabat ad Episcopum.

Quod autem ad Abbatis electionem spectat, certum est non eamdem semper & ubique disciplinam obtinuisse. Aliquando enim a Diœcesanis Episcopis Abbates fuisse constitutos secundum auctoritatem, quæ in Monachos & Monasteria Episcopis competebat, constat: atque ita in Hispania obtinuisse tempore Concilii Toletani IV. indicat Canon 50. relatus hìc a Gratiano Canone 1. cum hac epigraphe: *Abbates & alia officia per Episcopos debent institui;* atque in ipso Canone aperte indicatur, Sacerdotibus, sive Episcopis competere, *secundum Canones Abbates, & alia officia instituere.*

At

(a) Hoc Concilium anno 917. regnante Conrado I. in urbe *Altheim* in Germania habitum est. id testatur Burchardus *Lib.*1. *cap.* 230.

(b) Quæstionem, quæ spectat ius, quod parentes in hæreditatem bonorum Religiosi ad Episcopatum promoti sibi vendicarent, erudite pertractavit R. P. Marion Canonicus Reg. Ordinis Præmonstratensis. Hic in opere, cui titulum hunc fecit, l'*Abbé Régulier sacré Evêque*, &c. pag 71. 72. &c. aperte demonstrat, quod sicut Episcopus ex ordine Religioso assumptus bonis suorum parentum non succedat; nec vicissim parentes ejus possint ejusdem Episcopi bonis succedere. Ubi vir Canonicus contrariam Cabassutii opinionem firmis rationibus confutat.

Multis in locis Monachorum congregationi relinquebatur.

At sæpius multisque in locis obtinuit, ut Monachorum congregationi electio Abbatis permitteretur; confirmatio vero ad Episcopum Diœcesanum pertineret, cui etiam licebat rejicere indignum electum, uti habet *L. 47. Cod. de Episcopis & Cler.* & *Novella* 123. *cap.* 34. Cui & concordat Regula S. Benedicti *cap.* 4. aliæque patrum Regulæ, quas in sua Regulamm concordia retulit Benedictus Anianensis abbas *cap.* 4.

Uti & plena bonorũ Monasterii administratio.

Utque hoc jus ipsis Monachis contra Episcoporum prætensiones firmius assererent eorum fundatores, solebant in fundationibus Monasteriorum plerumque adjicere, ut electio Abbatis ad congregationem Monachorum spectaret; necnon rerum ac proventuum plena administratio: hæcque a Regibus, Episcopis Diœcesanis, ac tandem etiam a Romanis Pontificibus confirmari petebant: quin & ultro ac sponte Episcopi Diœcesani religionis augendæ ac promovendæ gratiâ, vel in ipsa fundatione, vel post ipsam fundationem, ex mera liberalitate, Conciliis etiam in eam rem convocatis, liberam electionem & bonorum administrationem Monachis concedebant; quin & jura temporalia Episcopis competentia remittebant; aliquando tamen certâ pensione, aut censu retento, seu, ut loquuntur Canones, certis *juribus*, *eulogiis*, & *servitiis* sibi nominatim reservatis, ut constat ex annotatis Gratiani ad *Canonem* 29. & 31.

De privilegiis Monachorum seculo VI.

Hæc erant pene illa jura, circa quæ versabantur privilegia seculo VI. & aliquot sequentibus, vel in ipsa fundatione postulantibus fundatoribus, vel post fundationem ad postulationem Monachorum a Pontificibus, vel Episcopis, aut Regibus indulta: in reliquis ad Sacramentorum collationem, reformationem & jurisdictionem spectantibus, salvâ Episcoporum auctoritate, uti late ostendi in *Jure Eccles. Tom. IV. parte* 3. *tit.* 12. *cap.* 2. *pag.* 435. hujus editionis.

Canones circa electionem Abbatis diversa statuentes facile conciliantur distinctione locorum & temporum. Inepta cõciliatio Gratiani.

His præmissis facilis erit conciliatio citati Canonis Toletani relati *Canone* 1. cum aliis Canonibus ibidem a Gratiano relatis, qui electionem Abbatis deferunt, non Episcopo, uti fit dicto Canone Toletano, sed congregationi Monachorum.

Oportet quippe duntaxat tempora & loca distinguere; nequaquam autem Canonem Toletanum restringere ad casum „ quo quidam Monachi essent in„ domitæ cervicis, & effrenatæ super„ biæ, quos dum Abbates ad religionem „ cogere voluerint, in eorum dejectio„ nem conspirant, & alium moribus „ sibi convenientem sibi præficere con„ tendunt, quales erant illi, qui in ne„ cem beati Benedicti conspirasse le„ guntur „: uti loquitur Gratianus ad calcem Canonis 8. concludens: „ pro „ hujusmodi constitutum est, ut Abba„ tes & alia officia per Sacerdotes in„ stituantur „: nimirum citato Canone Toletano; sed contra mentem & verba Canonis.

Indulta quibusdam Monachis Gratianus fecit omnibus communia.

Insuper notandum, quod illæ, quæ quibusdam Monasteriis specialiter indulta esse leguntur, tum apud S. Gregorium, tum per aliorum Pontificum, aut Episcoporum litteras, Gratianus *communia* fecerit omnibus Monachis, adducto eam in rem Decreto Concilii Lateranensis sub Gregorio I. quod fictitium esse, neque in regesto Gregorii reperiri, notavit & ostendit vir eruditus Franciscus Florens in commentario *cap.* AUDITIS ii *de præscript. cap.* 2.

Interim auctoritate Gratiani fidentes antiqui interpretes supposuerunt, Monachis jure quasi communi Abbatis electionem rerumque temporalium dispensationem liberam, excluso Episcopo, competere, exemptaque esse Monasteria a juribus temporalibus Episcopo pendendis.

Nova distinctio circa subjectionem Monachorum respectu Episcoporum.

Hinc novam & antiquitus incognitam disciplinam inter legem *Diœcesanam* & *Jurisdictionis* comminisci cœperunt; ac primus meminisse videtur vetus glossographus Joannes Hugo dictus Teutonicus, qui ad initium *causæ* 10. dicit: „ Lex Diœcesana consistit in re„ cipiendo vel Cathedraticum, vel ter„ tiam partem decimationum, vel quar„ tam, vel hospitium. Lex *Jurisdictio*-

„ *nis* consistit in conferendo: potest e-
„ nim conferre, sacramenta, coërcere
„ delicta, de causis cognoscere „.

Hâc præmissâ distinctione subjungit: „ quantum ad legem *Jurisdictionis* subsunt Episcopo & Ecclesiæ Monasteria omnia: quantum ad legem *Diœcesanam*, solæ Ecclesiæ *seculares*: sed „ *regulares* Ecclesiæ & Monasteria non„.

Hanc novam, nec in ullo antiquo Canone fundatam distinctionem probavit Honorius III. in *cap.* 18. *de off. jud. ordinarii*, ac dein a Canonistis uno consensu recepta fuit.

Occasio hujus novæ distinctionis.

Ex Canonibus a glossographo citatis, nequaquam obscurum est, ipsum ad comminiscendam hanc distinctionem inductum fuisse, occasione Canonum hâc quæstione a Gratiano allegatorum, quorum alii, Monasteria Episcopis subjecta esse, alii, ea a juribus quibusdam Episcoporum exempta pronuntiant, aut Episcopis ea in Monasteriis exerceri vetant. Nec advertit hæc pro quiete Monachorum, aut conservatione rerum temporalium Monasteriorum specialiter esse indulta; atque eatenus auctoritatem Episcoporum temperatam fuisse.

Ita Castorio Episcopo Ariminensi scribens S. Gregorius *lib.* 4. *Epist.* 43. ad instantiam Luminosi Abbatis Monasterii SS. Andreæ & Thomæ, prohibuit *Missas illic publicas per Episcopum fieri, ne*, ait, *in servorum Dei secessibus, popularibus occasio præbeatur conventibus, & simpliciores ex hoc animas plerumque, quod absit, in scandalum trahat: frequentior quoque mulierum introitus arceatur.* Extat fragmentum hujus Epistolæ, necnon *Epist.* 41. ejusdem *lib. in Canone* 3. *&* 6. hâc quæstione, sed verbis nonnihil mutatis, uti notant Correctores Romani.

Exemptione non subtrahebantur olim Monachi Jurisdictioni Episcopi.

Tametsi quieti Monachorum & rerum temporalium conservationi provideri vellent Pontifices & Episcopi, ipsique fundatores; una tamen curam & jurisdictionem Episcoporum conservare voluerunt: unde nec ullum Monasterium, aut cellam Monachorum *extrui de novo* sine *consensu Episcopi Diœcesani* permiserunt, ut multis Canonibus hic probat Gratianus.

Similiter Abbates & Monachos, quantum ad morum correctionem & disciplinam regularem Episcopis subditos fuisse, probat *Canone* 15. 16. 17. *&* 18. Item *Canone* 29. statuitur, *ut Episcopus sæpius in anno visitet Monasteria Monachorum, & si aliquid corrigendum sit, corrigatur: sed sic*, ut ait Canon 28. *charitatis officium illic Episcopus impleat, ut gravamen aliquod Monasterium non incurrat.* Hoc & monet Canon 30.

Vetantur Monasteria duplicia, id est virorum & Virginum.

Addit & Gratianus quædam de Sanctimonialium Monasteriis, ac præsertim ut ab illis frequens virorum accessus arceatur: quapropter & duplicia Monasteria, id est Sanctimonialium & Monachorum prohibentur, & ubi talia Monasteria existant, Sanctimoniales a Monachis per Episcopos separari jubentur Canone 21. 22. & 23. de quibus duplicibus Monasteriis vide notata *Tom. VII. Schol. in Canonem* 20. Synodi VII. *pag.* 481. *hujus editionis*, qui in dicto Canone 21. a Gratiano refertur.

Ad eumdem scopum nimirum custodiam continentiæ, necnon Monachorum a Laicis separationem spectant Canones 25. 26. & 27.

CAUSA XIX.

Ratio adjectæ hujus causæ.

In præcedenti 18. causa dictum est, „ quod nullus Abbas debeat recipere „ Monachum alienum, ait glossa, sed „ quia forte, idem putaretur de Clericis „ secularibus, & Canonicis regularibus, „ ideo supponitur hic 19. causâ, in qua „ quæritur: an Clerici seculares & Canonici regulares, invitis prælatis suis „ possint ad regulam arctiorem transire„.

Casus hic propositus

Hunc in finem hunc casum proponit: „ Duo Clerici ad Monasterium transire „ voluerant: uterque licentiam ab Episcopo suo petiit: unus relictâ Ecclesiâ propriâ, eo invito, alter dimissâ regulari Canoniâ cœnobio se „ contulit „.

Quæstio I. De licentia Episcopi

Causam in tres quæstiones dividit. *Quæstione* 1. quærit: „ Si Episcopus „ debeat permittere, ut relictâ propriâ „ Ec-

potest clericus monasterium ingredi.

„ Ecclesiâ, Clericus Monasterium ingrediatur „.

Ex uno Canone Concilii Toletani IV. hanc quæstionem resolvit, dicens, quod Episcopus Clericis licentiam adeundi Monasterium dare debeat; *quia* ait Canon, *meliorem vitam sequi cupiunt.*

Quæst. II. An invito Episcopo possit Clericus monasterium ingredi

Quæstione autem *secundâ* quærit: „ Si „ Episcopus licentiam dare noluerit, „ an eo invito Monasterium possit ad„ ire „? Relato Canone sub nomine S. Leonis ex *cap. 9. Epistolæ*, quæ est 12. in editione Quenelli, quo dicitur: *alienum Clericum, invito Episcopo ipsius, nemo suscipiat:* subjicit Gratianus: sed subaudiendum est: „ nisi ad propositum „ *melioris vitæ* transire voluerit: tunc „ enim liberum est illi, ait, etiam E„ piscopo *contradicente*, Monasterium „ ingredi „.

Fieri id potest si instinctu Spiritus Sancti ducatur clericus.

Huic restrictioni probandæ impendit *Canone* 2. fragmentum Epistolæ Urbani II. quo ostenditur, legem privatam, *quæ instinctu sancti Spiritus in corde describitur*, præferendam legi publicæ sive humanæ; adeoque si Clericus secularis, cui Episcopus populum regendum commiserat, hâc privatâ lege, sive *instinctu Spiritus sancti afflatus*, in aliquo Monasterio, vel regulari Canonia salvare se voluerit, & Episcopus consentire noluerit, poterit, ipso etiam *invito*, vitam illam amplecti: *qui enim spiritu Dei aguntur, lege Dei ducuntur. Et quis est qui Spiritui sancto possit digne resistere? quisquis igitur hoc spiritu ducitur*, ait, *etiam Episcopo contradicente, eat liber nostrâ auctoritate.*

At cavendum ne hic interludat dæmon.

Verum sicut satanas nonnumquam se transformat in angelum lucis; sic spiritus nequam in spiritum Dei: quare non omni spiritui credendum; nec quisquam facile, prætextu *privatæ legis*, seu instinctus Spiritus sancti a lege positiva & ordinaria lege Ecclesiæ debet recedere: proinde est necesse, ut & hic rite probetur, *si Spiritus ex Deo sit*. 1. Joan. *cap.* 4. *vers.* 1.

Porro limitatio legis vetantis alienum Clericum invito Episcopo ab alio suscipi, *nisi Monasterium ingredi voluerit*, a Gratiano allata, neque citatis Leonis verbis, nec disciplinæ ejus temporis conformis est: sed Gratianus more suo Canones ad disciplinam sui temporis contorquet. Quid vero recentior disciplina in hoc puncto habeat, ostendi in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 27. *cap.* 5. *pag.* 479.

Quæst. III. Qui canonici sine licentia Episcopi fieri possunt monachi.

Cum enim seculo IX. & sequentibus, Canonici, desertâ vitâ communi, ad vitam singularem ac privatam (a qua seculares dicti) transire cœperunt tunc & cœpit eis dari facultas ad Monachorum & Canonicorum in *communi viventium*, etiam sine licentia Episcopi, migrandi: at Canonicis in *communi* viventibus, sive *regularibus* transitus ad Monachorum Monasteria permissus non fuit, quod *quæstione* 3. probat Gratianus; atque inter reliqua adducit *Canone* 2. fragmentum Epistolæ Urbani II. „ quo mandatur & universaliter inter„ dicitur, ne quis Canonicus regula„ riter professus, nisi, quod absit, pu„ blice lapsus sit, Monachus efficiatur „.

Vita Monachalis est pœnitentialis.

Hic per transennam nota, etiam seculo XI. vitam Monasticam, sive Monachalem reputatam fuisse pro vita *pœnitentiali*, ad quam *publice* lapsi redigebantur: quod pluribus Canonibus jam pridem sancitum fuit, uti observat Baluzius in notis ad Lupum Ferrariensem *pag.* 381. & 501. una observans, veteres existimasse Clericatum digniorem & sublimiorem gradum comparatione vitæ Monasticæ: *quam ob causam veteres illi*, ait, *ex eis, qui in Monasterio permanent, nonnisi probatiores & meliores ad Clerum assumere solebant*, ut docet Augustinus supra *causâ* 16. *quæst.* 1. *Canone* 36. & ibi notavimus.

Clericatus dignior vitâ monasticâ.

Qui pœnâ puniendus Canonicus regularis qui fit Monachus.

Præcipitur in eodem Decreto, quod „ si Canonicus regularis id tentaverit, „ ad ordinem Canonicorum redeat: & „ deinceps *memorialem cucullam defe„ rat*, & ultimus in choro maneat „.

Per *cucullam* hic intelligitur operimentum capitis, quo Monachi utebantur, atque Canonicus regularis hic ferre jubetur in *memoriam* suæ desertionis & levitatis; unde *memorialis* vocatur, uti interpretatur Innocentius III.

in

in *cap.* 12. ✠ *de etate & qualit. ordin.* ubi citans præsentem Canonem, pro his verbis: MEMORIALEM *cucullam deferat*, ponit: *Cucullam ad* MEMORIAM *delaturus*: uti & *lib.* 13. *Epist.* 4. ad quam vide notam Bosqueti.

Loca facra ufibus profanis non funt applicanda.

Sicuti Canonici regulares femel vitæ illi confecrati non poffunt eam temere & fine licentia fuperioris mutare, prætextu propofiti transeundi ad vitam perfectiorem; ita nec loca femel Deo, & in Monafteria dedicata, funt profanis ufibus applicanda, uti probat *Canone* 4. & 5.

De novitiatu, ejufque fcopo.

Adjungit dein Canone 6. verba fancti Gregorii *lib.* 8. *Epist.* 23. ubi fcribit Epifcopo Neapolitano: *Omnibus Monafteriis interdicat, ut eos, quos ad converfionem fufceperint, priufquam biennium in converfatione compleant, nullo modo audeant tonfurare*, id eft, tonfurâ Monachali induere: rationem addit: *Sed hoc fpatio vita moresque eorum follicite comprobentur, ne quis eorum aut non fit contentus eo quod voluit, aut ratum non habeat, quod elegit:* en fcopus & finis probationis feu novitiatus, Monafticæ profeffioni præmittendi.

Cæterum quod præter regulam fancti Benedicti, quæ annum probationi præfixerat, præcipiat fanctus Gregorius novitios per biennium in Diœcefi Neapolitana probari, cafum particularem fuiffe notant, & adftruunt Benedictini *lib.* 1. *vitæ S. Gregorii cap.* 3. in fine in fua editione.

Ob fpecialem rationem olim miles monachus fieri non poterat fine confenfu Epifcopi.

Quod autem in fine Canonis additur: „ Miles vero fi converti voluerit, priufquam nobis renuntietur, „ nullus eum fine noftro confenfu, „ qualicumque præfumat ratione fufcipere. Hoc præcipit eo tempore beatus Gregorius, ne omnino videretur „ contemnere legem, quam Mauritius „ Imperator tulerat, ne milites ante „ completum militiæ tempus in Monafteriis recipi poffent „: uti monent Correctores Romani, una notantes illa non intellexiffe auctores gloffæ.

An monachi poffint teftari?

Oftendit & hic extra ordinem Gratianus, quod poft ingreffum Monafterii, id eft, *profeffionem*, nulli relinquatur libertas teftandi: quam in rem etiam adducit quædam ex Novellis Juftiniani, quibus præfcribitur, qualiter ingredientes monafteria, de bonis fuis difponere queant, & ad quos, fi ante ingreffum non difpofuerint, bona devolvantur; de quibus fufius egi *Tom. V. hujus editionis*, *pag.* 1. & *feqq.* in differtatione Canonica *de Simonia* circa ingreffum Monafterii: eo quod Chriftianus Lupus has Juftiniani leges ad juftificandas hodiernas Monachorum ac Monialium dotium exactiones & pactiones affumeret.

Allegaverat Gratianus Canone 7. verba fancti Gregorii, quibus declaratur, quod ingredientibus Monafterium convertendi gratiâ, ulterius nulla fit teftandi licentia: cumque contra hanc Gregorii definitionem objeciffet fibi, quod „ Paulus primus Eremita *in teftamento* colobium fuum S. Athanafio Epifcopo Alexandrino reliquit: „ tunicam vero beato Antonio „: refpondet: „ Sed aliud eft de his, qui „ in Monafterium ingreffi fe & fua „ tradiderunt: aliud de his, qui folitariam vitam ducentes, fe nulli Ecclefiæ tradiderunt: illi femel tradita „ nulli tradere poffunt; ifti nulli oblata libere teftari poffunt „.

Convenientior fuiffet folutio, fi antiquam Eremitarum difciplinam & vivendi rationem a recentiore diftinxiffet: fcimus enim quam illa ab hac diftincta fit.

CAUSA XX.

De impuberibus monafterium ingredientibus.

GRatianus tractatum *de Regularibus* profequens, cum hactenus de *adultis* Monafterium ingredientibus tractaffet, nunc fupponit *caufam* 20. ait gloffa, ubi tractatur, *de impuberibus*.

Cafus hic propofitus.

De his hunc cafum proponit: „ Duo „ pueritiæ annos agentes a parentibus Monafterio traditi funt: unus invitus, alter fpontaneus cucullam induit. Ad annos pubertatis venientes, invitus ad fecularem militiam

„ tiam rediit, spontaneus districtius „ Monasterium petiit „.

Quæstio I.

Ex hoc casu quatuor elicit quæstiones, quarum primà quæritur: *Si in pueritiæ annis traditi, cogantur religionis propositum tenere?*

An pueri religioni traditi teneantur adulti in ea perseverare?

Hìc refert *Canone* 1. Decretum sub nomine Synodi *nonæ*; cum tamen nullibi Synodus, quæ simpliciter *nona* appelletur, exstet. Notant quidem Correctores Romani in nonnullis veteribus exemplaribus esse, *octavæ*; verum ut iidem monent, nec in *octava* sub Hadriano II. habita Decretum hoc habetur.

Referuntur a Gratiano Canones in utramque partem.

Interim in hoc Decreto statuitur, quod *firma tunc erit professio Virginitatis, ex quo adulta jam ætas esse cœperit, & ea, quæ solet apta nuptiis deputari, ac perfecta.*

Videns Gratianus, hoc Decreto sufficienter insinuari, professionem Virginitatis tum demum dici *firmam*, si puella eam emittens *adultæ* sit ætatis, & ab alia parte pluribus Canonibus cautum reperiret, quod à parentibus *parvuli* religioni oblati, etiam facti adulti teneerentur in religione perseverare, monuit ad calcem hujus Canonis, hìc „ de illa professione agi, quæ „ in annis pueritiæ *proprio* arbitrio Deo „ offertur, quam non confirmat parentum consensus. Cæterum, quæ a „ parentibus Deo offertur professio, inviolatam servari oportet „.

Verum si legatur integer Canon 18. Epistolæ Canonicæ sancti Basilii ad Amphilochium (e quo hoc Decretum sumptum est, ut notat Antonius Augustinus *lib.* 2. *Dial.* 8.) apparebit, hanc Gratiani restrictionem plane adversam esse sententiæ auctoris; cum in hoc Canone nominatim invehatur sanctus Basilius in *parentes*, qui filias suas „ *ante perfectam ætatem* offerebant, non „ ex seipsis, ait, ad cælibatum incitatas; sed aliquid, quod ad victum „ pertinet, procurantes, quas non facile admittere oportet, donec aperte „ *propriam* suam sententiam perscrutati „ fuerimus „.

Interim Gratianus propositum prosequens, profert nonnullos Canones, quibus probatur, quod pueri a parentibus religioni oblati etiam in eadem debeant, jam facti adulti, perseverare.

Citat hanc in rem *Canone* 2. responsum Gregorii III. ad Bonifacium Moguntinum, erronee a Gratiano attributum Gregorio I. ad Augustinum.

Quæsierat a Gregorio Bonifacius: „ Si pater aut mater filium filiamve „ intra septa Monasterii in *infantiæ* „ annis sub regulari tradiderint disciplina, utrum liceat eis, postquam „ pubertatis annos impleverint, egredi, & matrimonio copulari „.

Respondit Gregorius: „ Hoc omnino devitamus, quia nefas est, ut „ oblatis a parentibus Deo filiis, voluptatis fræna laxentur „.

Plures similes auctoritates profert in hanc rem Gratianus, atque præ ceteris *Canone* 3. notandum vulgare hoc Decretum Concili Toletani IV. *Monachum aut paterna devotio, aut propria professio facit: quidquid horum fuerit, alligatum tenebit.*

His aliisque relatis concludit Gratianus ad calcem *Canonis* 7. „ Quod paterna professio pueros teneat obligatos: nec licebit eos a proposito discedere, quod paternâ devotione in „ puerilibus annis susceperunt „.

Non dubium, quin hæc disciplina olim fuerit recepta, multisque Canonibus stabilita, conformisque videatur Regulæ S. Benedicti *cap.* 59. multisque eam adstruit Hugo Menardus in notis ad cap. 66. concordiæ regularum: ibidem refutans glossatores & recentiores commentatores; qui hos Canones restringere volunt ad eos, qui post pubertatis annos oblationem a parentibus factam, ratam habent, manifeste a verbis & mente Canonum recedentes (*a*).

Verum est labentibus seculis, hanc di-

(*a*) Testatur Thomassinus *Discipl. Ecclesiast. part.* 2. *lib.* 1. *cap.* 45. in Ecclesia tum Latina tum Græca numquam olim agnitum fuisse, quod parentibus competeret potestas liberos suos Domino dicandi ante pubertatis ætatem absque liberorum consensu.

Quæ hodie sit disciplina circa illud punctū? disciplinam mutatam esse; atque pueris a parentibus oblatis libertatem factam esse reclamandi, & ad seculum redeundi, cum ad annos pubertatis pervenerint: hancque disciplinam in posteriorum Pontificum Decretalibus corpori juris inclusis, esse probatam.

In vanum conantur recentiores Canones veteres cum Decretalibus conciliare. Harum autem auctoritate moti recentiores interpretes, antiquos Canones in eumdem sensum contorserunt, ne Decretales cum illis pugnare viderentur: non advertentes nihil fidei aut Ecclesiæ auctoritati decedere, tametsi Ecclesiæ disciplina temporum successu mutetur. Vide Emmanuelem Gonzalez ad *cap.* 12. *de Regularibus*, & ibi citatos. Notavit quoque Menardus, variam fuisse circa hoc punctum Ecclesiæ disciplinam: qui & idem asserit, quod nihil de ea oblatione ante tempora S. Benedicti, aut saltem S. Leonis I. qui agit de puellis oblatis a parentibus, legatur.

De velandis Virginibus, & de varia circa hoc disciplina. Adjungit Gratianus nonnulla de ætate necessaria in Abbatissa: itemque de velandis Virginibus, circa quod punctum fuit pro temporum & locorum diversitate etiam varia disciplina, uti ex Canonibus a Gratiano relatis patescit, & plura addit auctor notarum in *Epistolam* 11. *lib.* 3. S. Gregorii (hodie *lib.* 4. *Epist.* 11.) e qua desumptus est Canon. 12. hujus quæstionis.

Hoc autem & observandum, plura tum apocrypha, tum dubia hic a Gratiano immisceri: puta *Canone* 4. Isidoro adscribit, quæ in ejus libris non esse inventa monent Correctores Romani. Item *Canone* 10. sub nomine *Marcelli* Papæ, & *Canone* 15. adscripto *Pio Papæ*, quæ eorum non esse constat.

Quæstio II. Restringitur potestas parentum circa filiorum oblationem in Monasterio. *Quæstione secundâ* prosequitur Gratianus agere de potestate parentum circa filiorum oblationem; atque *Canone* 1. allegat Decretum Concilii Toletani X. celebrati anno 656. quo illa parentum libertas offerendi nonnihil restringitur: ut nimirum *parentibus filios suos religioni contradere non amplius, quam usque ad quartum decimum eorum ætatis annum* (in Concilio habetur, *annum decimum*, apud Burchardum & Ivonem, *usque ad annum* 12.) *licentia poterit esse: postea vero an cum voluntate parentum, an sua devotionis sit solitarium votum, erit filiis licitum religionis assumere cultum.*

Hoc autem *Canone* 4. cautum, quod nonnisi sub plurimorum testimonio pueri a parentibus oblati suscipi debeant: *Ut omnis occasio maledicti gratia excludatur pessimorum hominum.*

At hic Canon a Gratiano citatur ex *nona Synodo*, sed erronee, uti monent Correctores Romani, at reperiri in libello S. Basilii *de instit. Monach.* Porro de hac cautione, aliisque ritibus hujus oblationis vide Hestenium in *disquisit. Monasticis*.

An & quando possunt parentes votum puellæ irritare? Præterea allegat Gratianus *Canone* 2. Decretum sub nomine Concilii Triburiensis *cap.* 24. quod „ puella, si ante „ duodecim annos ætatis sponte suâ sacrum sibi velamen assumpserit, possint statim parentes ejus vel tutores „ id factum irritum facere, si voluerint: at si annum & diem, id dissimulando consenserint, ulterius nec „ ipsi, nec ipsa mutare hoc poterunt: „ si vero in fortiori ætate adolescentula „ vel adolescens servire Deo elegerit, „ non est potestas parentibus prohibendi „. Ita legitur apud Gratianum, Burchardum, & Ivonem in Decreto: idque sub nomine Concilii Triburiensis *cap.* 24.

Extat hoc Concilium *tom.* 9. *Concil. general.* edit. Labb. sed nulla posterioris membri mentio fit; at prius membrum sic legitur: „ Quæcumque virgo „ sub patrocinio ante annos 12. non „ coacta, sed propriâ voluntate, sacrum „ velamen sibi imposuerit, annumque „ & diem, nullo repetente, velata permanserit, ab eodem sancto habitu „ ulterius non recedat, sed sponsa vero „ Regi Christo, immaculato agno, „ ulterius incorrupta & immaculata deserviat: si vero idem patronus post „ annum & diem sanctum propositum „ rumpere, & velatam studuerit repetere, atque Christo suam sponsam „ rapere, secundum præstituta Cano-

„ num

„ num præjudicamus, ut vires non obtineat, sed Christo Regi suam sponsam relinquat „.

Haud obscurum est, Canonem agere de puella liberta, sive manumissa, & sub patrono sive patrocinio constituta; & de jure, quod Dominus habet ad repetendam libertam: pateque Gratianum nequaquam Canonem ex fonte, sed ex aliis collectoribus sumpsisse.

Quæst. III. Nemo professionem Monasticam, nisi metu extortam deserere potest.

Quæstione tertiâ tribus primis Canonibus probat Gratianus, neminem posse professionem Monasticam deserere, quam semel sponte emisit: secus si per metum & violentiam fuerit ad vovendum inductus, ut probat *Canone* 4. in quo & ritus oblationis puerorum describitur.

Culpantur, qui lucro inhiantes quosdam ad religionem alliciunt.

Notandus Canon 5. hujus quæstionis ex Concilio Moguntino contra „ Episcopos & Abbates, qui non in fructum animarum, sed in avaritiam „ & turpe lucrum inhiantes, quoslibet „ homines circumveniendo totonderunt, „ & res eorum tali persuasione surripuerunt „. *Hos pœnitentiæ Canonicæ (utpote turpis lucri sectatores) subjacere vult*.

Similes his sunt quidam hodierni superiores Monasteriorum, qui in assumptione ad religionem, plus ad dotes inferendas, quam ad signa veræ vocationis attendunt.

Porro vult Canon citatus, ut „ qui „ sic illecti comam deposuerunt, in „ eo, quod cœperunt, perseverare co- „ gantur: res vero eorum hæredibus „ reddantur „.

Visum fuit & hic in Belgio non ita pridem Monasterium condemnatum ad restitutionem hæredibus ingressi, quod a superioribus videbatur injuste, & supra modum honestum, extortum, uti notavi in *Dissertatione Canonica de Peculiaritate, & Simonia circa ingressum Religionis, Tom.V.part.2.cap.2.& seqq.§.1.& seqq.pag.57.& seqq.* hujus editionis.

Quæstio IV. Au liceat ab uno Monasterio ad aliud transire.

Denique *quæstione quartâ* quærit: *Si ab uno Monasterio in aliud districtius liceat alicui transire*. Potissimum autem agit de Monachis & Monialibus ad aliud Monasterium transeuntibus, aut aliud votum emittentibus.

Et quidem *Canone* 1. permittitur Virginibus sacris, *pro lucro animæ propter districtiorem vitam ad aliud Monasterium pergere, ibique commanere: si vero, ait, fugâ disciplinæ alium locum quæsierint, redire cogantur*: similiter & Canone 3. decernitur, Monachos de uno Monasterio ad aliud sine voluntate Abbatis migrare non posse. Item determinatur quando Monachis sit licitum ad privatas & solitarias cellulas migrare.

An & quando liceat vovere sine consensu Abbatis.

Denique *Canone* 2. generaliter decernitur, Monacho non licere votum vovere, sine consensu Abbatis: si autem voverit, frangendum esse.

Monet autem Gratianus ad calcem quæstionis: „ Hoc intelligendum de „ Monachis *religiose* viventibus, quibus „ *vota* specialis abstinentiæ, vel alicu- „ jus districtionis, quæ generaliter con- „ suetudinem suorum fratrum excedat, „ sine

(*a*) Notandum tamen est, quod Arrestorum Jurisprudentia in Galliis agnita permittat, ut regularibus fiant pensiones, modo sint modicæ, & earum denaria accepta declarentur a Quæstoribus domus religiosæ, ut pro arbitrio superioris in usum legitimum impendantur. Id enim legitur in quodam opere, quod Gallico idiomate in lucem editum est, quodque titulum hunc in fronte gerit. *Decisions de plusieurs notables questions de M. le Bret Avocat Général au Parlement de Paris*. lib. 1. pag. 204. edit. 1689. „ Il a été „ jugé sur mes Conclusions, dit M. le Bret, „ qu' un legs fait à un Cordelier, & un autre „ fait à un Carme, pour les entretenir aux étu- „ des, & payer leur pension, leur feroient de- „ livrès, encore qu' ils eussent fait vœu de pau- „ vreté, à la charge que les deniers feroient „ reçûs par les receveurs de leurs maisons, & „ distribués par l' ordre du Superieur: ce qui „ avoit aussi été jugé auparavant au profit d' „ une Veuve qui s'étoit faite Religieuse avec le „ même vœu de pauvreté, ayant ordonné que „ son donaire lui feroit payé comme auparavant, „ parce qu'il lui étoit dû, *Alimentorum causâ*, „ qui est un droit perpétuel, qui ne finit qu' „ avec la vie „.

Arresta, quæ permittunt pensiones modicas, quæ moriente convictore aut convictrice debent desinere, reperiuntur in tomo 4. novorum Commentariorum Cleri Gallicani, col. 1583. 1584. &c.

Hæ autem decisiones intelligi hodie debent ad sensum edicti Regii, quod datum est anno 1749. Vide illud edictum ad calcem primi voluminis sub littera I. *pag* 702. exaratum in hac operum D. Van-Espen editione.

„ sine Abbatis consensu vovere non licet, ne super eos fratres scandalizentur „.

Verissimum est Gratiani monitum, si agatur de iis, quæ plane indifferentia sunt, nec ipsa religiosæ vitæ vel Christianæ pietatis fundamenta attingunt: at velle impedire debitam observantiam votorum, aut eorum, quæ ad vitæ religiosæ substantiam pertinent, aut omnino conducunt, prætextu scandali accepti, vel murmurationis multorum, qui a votorum suorum ac vitæ religiosæ observantia recedunt, plane irreligiosum est: estque velle illos cogere, ut a via arcta, quam pauci ingrediuntur, recedant, & viam latam & spatiosam, quæ ducit ad perditionem, ingrediantur.

Addit & Gratianus: „ Causâ illorum etiam statutum est hoc (nimirum Monacho non licere vovere sine consensu Abbatis) qui regularem disciplinam subterfugientes peregrinationis vota sibi assumunt; quod nec Monacho, inquit, nec alicui Clerico licet, ne hâc occasione ad secularem conversationem redeat „.

CAUSA XXI.

Connexio hujus causæ cum præcedenti juxta glossographum.

„ FActâ interpositione in quinque causis de statu Monachorum, revertitur Gratianus ad tractatum de statu Clericorum: continuat autem suum tractatum ex fine Canonis ultimi præcedentis causæ, ubi dictum est, quod Abbas non debet habere plura Monasteria, sed quia idem servandum est in Clericis, scilicet, quod non debent habere plures Ecclesias, ideo hanc vigesimam primam causam subnectit, ait glossa, in qua ostendit, quod Clerici non debent habere plures Ecclesias, nisi in casibus exceptis „.

An hæc fuerit vera connectendi ratio, nescio: hoc ex sequentibus constabit, admodum pauca de vetita aut permissa Clericis pluralitate Ecclesiarum in hac causa a Gratiano adferri; quamvis casus, & prima quæstio ad hanc materiam spectare videantur.

Casus enim a Gratiano ita proponitur: „ Archipresbyter cujusdam Ecclesiæ præposituram alterius accepit, nec priorem vult dimittere: secularium negotiorum quoque procurator efficitur: claris & fulgidis vestibus se exornans, ab Episcopo suo corripitur, relicto officio suo ad secularem judicem habet confugium „. Casus hic propositus.

Ex hoc casu quinque elicit quæstiones, quarum primâ quæritur: „ An Clericus in duabus Ecclesiis possit conscribi „. Quæstio I.

Hàc quæstione *Canone* 1. adducit Decretum Synodi VII. *Canone* 15. quo absolute vetatur, Clericum connumerari in duabus Ecclesiis: adeo quidem, ut nec paupertatis seu insufficientis sustentationis titulo id permittatur: nam, ut ait Canon „ ad vitæ hujus necessitatem studia sunt diversa. Ex his ergo qui voluerit acquirat corporis opportuna: ait enim Apostolus: sed ea, *quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ* „. Vide *Tom.VII. pag.* 473. *Schol.* in citatum Canonem 15. ubi fusius ostensum est, pluralitatem beneficiorum eo penitus reprobari. De vetita pluralitate beneficiorũ.

At Gratianus Canonem hunc restringit ad duas duarum civitatum Ecclesias, in quibus nullus debet conscribi. Præcipuum hujus restrictionis fundamentum sumpsit Gratianus ex hac finali clausula citati Canonis Synodi VII. *Et hæc quidem in hac a Deo servanda* URBE. *Cæterum in* VILLIS, *quæ* FORIS *sunt, propter inopiam hominum indulgeatur*. Verum clausulam hanc nequaquam pluralitati Ecclesiarum, sive beneficiorum favere in præfato tractatu ibidem ostensum est. Restrictio Gratiani infundata.

Similiter nec favet fragmentum Canonis 10. Chalcedonensis relatum Canone 2. uti videri potest *Tom. VII. pag.* 82. *Schol. in Canonem* 10. *Chalcedonensem*.

Ad hæc producit Gratianus *Canone* 3. Decretum sub nomine Leonis IV. quo decernitur, ut, *qui plures Ecclesias retinet, unam quidem* TITULATAM, *aliam vero* SUB COMMENDATIONE *retine-* Potest quis habere duas Ecclesias, unam titulatam, alteram commendatam.

tinere debeat : nullatenus ad pluralitatem Ecclesiarum seu beneficiorum pertinet.

Id enim unum voluit Leo, quod qui unam Ecclesiam parochialem in *titulum*, sive *titulatam*, habet, possit & aliam habere *commendatam ;* sive, ut hodie loquuntur, in *deserviturum*.

Certum enim est quod ætate Leonis IV. & in hoc Decreto commendatio vel commenda coincideret cum hodierna deservitura, atque illa æque ac hæc ad certum tempus concederetur.

Quomodo hæc Ecclesiarum commendatio in origine laudabilis, tandem ad tegendam pluralitatem beneficiorum unice servierit, & in maximum ac perniciosissimum degeneraverit abusum, ostendi in *Jure Eccles. Tom. III. parte* 2. *sect.* 3. *tit.* 3. alias 20. *cap.* 2. *pag.* 46.

Quis sit Cardinalis Episcopus apud Gregorium.

Demum duos recitat Canones 5. & 6. ex *Epistola* 13. *lib.* 2. (hodie *lib.* 3.) sancti Gregorii desumptos. In hac Epistola Gregorius Agnellum Fundensem Episcopum constituit Episcopum *Cardinalem* Ecclesiæ Tarracinensis, hoc est, ipsum huic Ecclesiæ præfecit, ut *proprium* & *intitulatum* Episcopum, quod significat, juxta illius temporis phrasim, *Cardinalem Episcopum constituere*, uti hic, & ad Canonem *Fraternitatem*, *dist.* 71. notant Correctores Romani.

Declarat autem Gregorius, quod licet esset *Cardinalis*, seu proprius Episcopus Tarracinensis, tamen Fundensis Episcopus esse non desinat, sed utriusque Ecclesiæ Episcopus maneat : quod Gregorius permisit, quia *ob cladem hostilitatis, nec in Ecclesia Fundensi esset cuiquam habitandi licentia*, uti in Epistola legitur.

Quo sensu possit quis juxta Gregorium habere duos Episcopatus.

Monet autem Gratianus ad calcem *Canonis 6.* „ quod non potest utrique „ præsidere tamquam titulatæ, sed uni „ tamquam commendatæ, alteri vero „ tamquam titulatæ præesse valet „ : id est tamquam deservitor, durante hostilitate, quamdiu proprium Episcopum habere nequeat, curam ejus gerere ; quod textui Gregorii repugnare videtur.

Quæstio II. Adscriptus alicui Ecclesiæ eam deferere sine licentia Episcopi nõ potest.

Sicut Clericus duabus Ecclesiis adscribi non potest ; ita nec illam, cui semel adscriptus est, sine licentia deserere, nec absque litteris dimissoriis sui Episcopi ad aliam transire potest : quod *quæstione* 2. probat Gratianus, adducto *Canone* 17. Synodi VI. additur *Canone* 2. Decretum Concilii Hispalensis, quo declaratur convenire, ut *similis desertor Clericus cingulo honoris, atque ordinis sui exutus, aliquo tempore Monasterio relegetur, sicque postea in ministerium Ecclesiastici ordinis revocetur*.

Plures Sacerdotes eidem Ecclesiæ præfici non possunt.

Præterea sicuti nullus duabus potest præfici Ecclesiis ; ita nec convenit, uni Ecclesiæ plures præfici Sacerdotes, quod unico adducto *Canone* 4. sub nomine Concilii Rhemensis probat Gratianus, in quo dicitur, quod „ Ecclesia una „ dividi nequeat inter plures Presbyte„ ros ; sed unum tantummodo habere „ Sacerdotem, qui eam caste & sincere „ regat : quia Ecclesia Christi uxor & „ sponsa debet esse, non scortum, sicut „ Calixtus Papa testatur „.

Alludit ad supposititiam Epistolam Calixti I. omnibus Galliarum Episcopis inscriptam, cujus longum fragmentum exstat *causa* 7. *quæst.* 1. *Can.* 39. Hinc habemus, hoc Concilium Rhemense, ut minus ad seculum IX. referendum esse : ante enim illud seculum pseudo-Decretales primorum Pontificum vix in Gallia notæ fuerunt.

Illud quoque constat, eo circiter seculo invaluisse, ut cura animarum cujuslibet Presbyteri parochialis compararetur *conjugio carnali*, uti videri potest apud Lupum Ferrariensem *Epist.* 29. & sub idem tempus Chrodogandus Metensis Archiepiscopus *cap.* 63. Regulæ Canonicorum ait : *Presbyter non amplius quam unam Ecclesiam habeat, sicut & vir unam uxorem*. Plura testimonia vide relata apud Baluzium in notis ad citatam Epistolam Lupi Ferrariensis.

Quælibet Ecclesia debet habere suum proprium Sacerdotem.

Denique Gratianus in Canone 5. profert Decretum Innocentii II. in Synodo Romana *cap.* 10. quo præcipit, ne conductitiis Presbyteris Ecclesiæ committantur : & unaquæque Ecclesia, cui sa-

facultas suppetit, proprium habeat Sacerdotem. Abusus insequentibus seculis amplius invaluit, dictique fuere similes Presbyteri conductitii, Ecclesiis parochialibus præfecti *vicarii amovibiles ad nutum*, de quo abusu vide dicta in *Jure Eccles. Tom.III. parte* 2. *sect.*4. *tit.* 3. alias 34. *cap.* 1. *pag.*533.

Quæst. III. Secularia negotia Clerici fugere debent.

Cum in casu a Gratiano proposito diceretur, quod Archipresbyter secularium negotiorum procurator esset effectus, quærit Gratianus *quæst.* 3. *An procurationes secularium negotiorum Clericis liceat suscipere.*

Negativam adstruit, adductis eam in rem *Canone* 3. Chalcedonensi sub nomine *Palex*, & *Canone* 16. Codicis Africani, de quibus vide *Tom.VII.Schol.* in utrumque Canonem, *pag.*70.*&* *pag.*204.

Addit varias sententias S. Cypriani, atque inter cætera *Canone* 4. illud vulgare & a multis celebratum statutum in Concilio Carthaginensi, teste Cypriano: „ Ne quis frater excedens ad „ tutelam vel curam Clericum nomi„ net: ac si quis hoc fecisset, non of„ ferretur pro eo; nec sacrificium pro „ dormitione ejus celebraretur: neque „ enim apud altare Dei meretur nomi„ nari in Sacerdotum prece, qui ab al„ tari Sacerdotes & ministros voluit „ avocare „.

Quæst. IV. Fulgidis & pretiosis vestibus uti nō debent Clerici.

Dictum erat in casu proposito „ quod „ Archipresbyter claris & fulgidis ve„ stibus se exornans ab Episcopo suo „ corriperetur; hinc quarto quærit, an „ claris & fulgidis vestibus Clericis or„ nari liceat „?

Hoc non convenire Clericis, probat hìc Gratianus, adductis Canonibus, quibus interdicitur Clericis, fulgidis ac pretiosis vestibus, adinstar secularium, se ornare: jubeturque *Canone* 2. ex Decreto Synodi VI. *Ut nullus eorum, qui connumerantur in Clero vestimentum indecens habeat sive in civitate degens, sive in itinere ambulans: sed stolis utatur, quæ concessæ sunt Clericis.*

De forma vestium Clericalium.

Glossographus hìc *stolam* non male interpretatur, *vestem talarem*, cujus fit mentio in *Canone* 32. *distinct.* 23. atque hoc sensu coincidit cum ea veste, quæ *Canone* 3. dicitur *tunica Sacerdotalis.*

Eodem Canone vetatur Sacerdos ambulare sine *operimento*: „ quia, inquit, „ sicut *mulier orans in Ecclesia non ve„ lato capite, deturpat caput suum*, „ juxta Apostoli vocem; ita Sacerdos „ *sine operimento* deturpat Sacerdotium „ suum „.

Hoc genus vestimenti fuisse oblongum, fat innuit Canon, permittens, ut Sacerdotes sine illo incedant, *si in itinere longo ambulaverint*: quare glossa illud accipit pro *cappa*, vel *pallio*.

Cironius ad titulum *de vita & honestate Clericorum* putat accipi posse pro superpelliceo, quo non solum Pontifices in Ecclesia, & in publico uti jubebantur, sed & omnes Sacerdotes, ut ibidem probat.

Clerici externo habitu modestiam & simplicitatē debent ostēdere.

Quidquid sit de vera harum vocum significatione, ac de harum vestium pristina forma, hoc certum est, unicum Canonum scopum esse, ut Clerici modestiam & simplicitatem Clericalem in vestibus servent, & externo habitu præferant: *ut per decentiam habitus extrinseci, morum honestatem intrinsecam ostendant*, ut loquitur Synodus Trid. *sess.* 14. *cap.* 6. *de reformat.* vide dicta in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 2. *cap.* 2. *pag.* 13.

Quæstio V. An & quando vetitum sit Clericis ab Episcopis ad secularē judicem cōfugere.

Debent insuper Clerici suis subesse Episcopis, neque adinstar Laicorum ad secularem judicem confugere, de quo agit Gratianus *quæstione* 5. quam ita proponit: „ An ab Episcopo correpti „ suum officium relinquere, & ad se„ cularem judicem confugere valeant „?

Citat hunc in finem *Canone* 2. Decretum Synodi Antiochenæ ex versione Isidori, & rursus *Canone* 5. ex interpretatione Martini Bracarensis, & *Canone* 3. Synodi Carthaginensis V. Canonem 2. qui in Codice Africano est 104. sed præcipue hi Canones agunt de Episcopis a Synodis & Metropolitanis recurrentibus ad principem; de qua re vide *Tom. VI. & VII. hujus editionis, Schol.* in Canones citatos.

Refert & *Canone* 6. fragmentum *Epist.* 34. *lib.* 4. S. Gregorii, quo conque-

queritur de Episcopis suis ad Imperatorem recurrentibus: „ Si Episcoporum „ causæ mihi commissorum, ait, apud „ piissimos Dominos aliorum patrociniis „ disponuntur, infelix ego in Ecclesia „ ista quid facio „?

Evidens apparet, S. Gregorium hic loqui de Episcopis speciali titulo curæ suæ commissis, quales erant qui jure Metropolico in Ecclesiis suburbicariis, ipsi Romano Pontifici suberant.

Cæterum ex contextu Epistolæ S. Gregorii, necnon Canonum improbantium recursum ad Imperatorem, intelligitur, hunc recursum improbari in illis, qui ordine judiciario, sive juxta regulas Ecclesiasticas a Synodis fuerant damnati; non autem de casu, quo viâ facti, sive neglecto ordine judiciario per judices Ecclesiasticos, sive superiores opprimuntur; & sic oppressi ad protectionem Regiam confugiunt, uti inferius *Tom. IX.* hujus editionis in tractatu *de Recursu ad Principem* ostendetur.

CAUSA XXII.

De juramento & mendacio.

„ SUperiori causâ, ait glossographus, „ tractatum est de obedientia Cle„ ricorum erga suos Episcopos: sed quia „ quandoque quis *jurat*, se suo prælato non obedire, ideo Gratianus hanc 22. „ causam subnectit, in qua de juramento tractat, & de mendacio, & quot comites juramentum habeat.

Utrum fuerit Gratiani hæc vera connectendi ratio, nescio; hoc constat, Gratianum materiam juramenti, & varia ad eam spectantia, hâc causâ per quinque quæstiones tractare.

Casus hic propositus.

Casum ita proponit: „ Quidam „ Episcopus juravit falsum quod puta„ bat verum: quo comperto Archidia„ nus juravit, se numquam ei præsti„ turum obedientiam. Compellitur „ Archidiaconus ab Episcopo ad ex„ hibendam sibi consuetam reveren„ tiam: accusatur Episcopus de dupli„ ci perjurio, & de eo quod falsum „ juravit, & quia Archidiaconum ad „ pejerandum compulit „.

Quæstio I. An & quando jurare sit licitum?

Quæstione primâ quærit: „ An jura„ mentum sit præstandum, an non„? Ac primo quidem auctoritate Scripturæ sacræ arguit, jurandum non esse, juxta illud Christi *Matth. cap.* 5. *vers.* 37. *sit sermo vester, est, est: non, non: quod autem amplius est a malo est.* Item illud Jacobi *cap.* 5. *vers.* 12. *Ante omnia fratres mei nolite jurare omnino.*

Respondet Gratianus: „ sed aliud „ est ad juramentum sponte accedere: „ aliud vel ad asserendam innocentiam „ suam vel ad pacis fœdera confirman„ da, vel ad persuadendum auditori„ bus, quando pigri sunt credere, quod „ eis utile sit, juramentum offerre. „ Primum prohibetur, secundum con„ ceditur: non enim jurare omnino „ peccatum est „?

Assertum suum probat auctoritate Concilii Toletani VIII. quo juramentum in fœdere adhibitum probatur. Item auctoritate S. Augustini in expositione Epistolæ ad Galatas ad illa verba: „ *quæ autem scribo vobis, ecce* „ *coram Deo; quia non mentior:* ju„ rat utique; & quid sanctius hâc ju„ ratione: sed non est contra præce„ ptum juratio, quæ a malo est, non „ jurantis, sed incredulitatis ejus, cui „ juratur: nam hinc intelligitur, ita „ Dominum prohibuisse a jurando, „ ut quantum in ipso est, quisque non „ juret: quod multi faciunt, in ore, „ habentes jurationem, tamquam ma„ gnum aut suave aliquid .... Quan„ tum ergo in ipso est, non jurat „ Apostolus: non enim appetit jura„ tionem cupiditate aut delectatione „ jurandi „. Ita legitur apud Augustinum, a quo nonnihil recedit Gratianus, ut etiam notant Correctores Romani.

Plura ibidem ad eumdem sensum Gratianus adfert ex Augustino, atque inter alia *Canone* 5. „ Ita ergo præ„ cepisse Dominum intelligitur, ne „ juretur, ne quisquam sicut bonum „ appetat jusjurandum, & assiduitate „ jurandi ad perjurium per consuetu„ dinem delabatur: quapropter qui in„ telligit non in bonis, sed in necessaria

„ ſariis jurationem habendam, refræ„ net ſe quantum poteſt, ut non eâ „ utatur niſi neceſſitas cogat „.

His congruit illud Iſidori in *Canone* 13. „ non eſt contra Dei præceptum „ jurare: ſed dum jurandi uſum fa„ cimus, perjurii crimen incurrimus „.

Ad calcem *Canonis* 14. ita concludit Gratianus: „ Ex præmiſſis colligitur, „ quod jurare non eſt peccatum: non „ tamen tamquam bonum eſt appeten„ dum, ne conſuetudine jurandi laba„ mur in perjurium: ſed cum dicatur „ procedere a malo non credentis, videtur, „ quod etſi jurare peccatum non ſit, jura„ mentum tamen recipere malum ſit. „ Sed nomine mali non malitia, ſed „ peccati pœna intelligitur. Ex pœna„ li enim infirmitate incredulitas iſta „ proceſſit, quâ ad jurandum com„ pellimur. Ipſum autem jurare ſicut „ peccatum non eſt; ita juramentum „ ab aliquo recipere malum non eſt „.

Licite utimur fide ejus, qui per idola jurat.

Poſt hæc *parte* 4. quæſtionis quærit: „ An ſit utendum fide ejus, qui per „ dæmonia jurat „? Pro reſolutione hujus dubii adducit *Canone* 16. verba S. Auguſtini ex Epiſtola ad Publicolam, quæ eſt 47. in ultima editione. Hic reſpondet Auguſtinus, ſemper eſſe malum per falſos Deos jurare: „ Sed „ illud, ait, nemo recte reprehende„ rit, quia fidem ſervavit . . . . . ac „ per hoc qui utitur fide illius, quem „ conſtat juraſſe per falſos Deos, & „ utitur, non ad malum, ſed ad lici„ tum & bonum, non peccato ejus ſe „ ſociat, ſed bono pacto ejus, quo „ fidem ſervavit: ſed, pergit Augu„ ſtinus, alia quæſtio eſt, utrum non „ peccet, qui per falſos Deos ſibi ju„ rari facit, quia ille, qui ei jurat, fal„ ſos Deos colit „.

[An licite petatur juramentum a juraturo per falſos Deos.]

In hac quæſtione dubius nonnihil hærebat Auguſtinus: motus tamen exemplis Iſaac & Jacob, qui ſibi a Laban & Abimelech jurari fecerunt, inclinare videtur in partem negativam.

Gratianus exemplis ab Auguſtino adductis addit: „ quod cum in libro Ma„ chabæorum Romani legantur pacem „ firmaſſe cum Judæis, intelligendi „ ſunt juraſſe per falſos Deos; ſicut „ & Judæi juraverant per Deum verum „.

An ſit licitum jurare per creaturas?

Dicit & ibidem Gratianus, dictum de juramento per *falſos Deos*, etiam de juramento per creaturas intelligendum: nimirum, quod „ ipſum quidem „ jurare *per creaturas* malum ſit; quia „ a Deo prohibitum; ſed ſervare quod „ juratur, bonum eſt, ut evitetur pec„ catum mendacii & doloſitatis „.

Objiciens autem ſibi exemplum Joſeph, qui *per creaturas* juravit, dum dixit fratribus ſuis: *per ſalutem Pharaonis non exibitis hinc*, reſpondet: „ ſanctos, non tam per creaturas, quam „ per auctorem creaturarum juraſſe... „ (*a*) Deus autem, inquit, per creatu„ ras jurare prohibuit, ne vel more „ Gentilium aliquod numen Deitatis „ creaturis ineſſe crederetur, vel ne „ creaturas contemptibiles judicando, „ per eas promiſſa pro nihilo ducere„ mus „.

De gravitate unius juramenti cõparati ad alterum.

Scripſerat in citato Canone S. Auguſtinus, *ſine ulla dubitatione minus malum eſt per* DEUM FALSUM JURARE *veraciter*, *quam per Deum* VERUM FALLACITER; rationem addens: *quanto enim id, per quod juratur, magis eſt ſanctum, tanto magis eſt pœnale perjurium*.

Ex hac ab Auguſtino allegata ratione concludit Gratianus, quod licet duplex peccatum admittat, qui contra prohibitionem & jurat per creaturas, & una jurat *mendaciter*; tamen appareat, quod *graviori ſe ſubjiciat pœnæ, qui per creatorem jurat mendaciter*, atque ita hoc unum peccatum perjurii gravius appareat, duplici peccato, quod commiſit jurans illicite per creaturas mendaciter, de qua quæſtione locutus non

---

(*a*) Quaſi dixiſſet Joſeph, per Deum qui auctor & conſervator eſt vitæ, ſalutis, & dignitatis Pharaonis: immerito igitur reprehenderetur Joſephi pietas, quaſi per Deum alienum juraſſet. Juramentum enim fecit, quod deinceps Chriſtiani primitivæ Eccleſiæ peregerunt, cum jurare per ſalutem Cæſarum non dubitarent. *Juramus*, aiebat Tertullianus apolog. cap. 32. *non per Genios Cæſarum, ſed per ſalutem eorum quæ eſt auguſtior omnibus Geniis*.

non fuit Augustinus: unde & nonnisi dubitanter per verbum, *apparet*, resolvit Gratianus.

De gravitate & pœna perjurii.

Parte 5. hujus quæstionis probat Gratianus „ perjurii pœnam esse gravissi- „ mam: quam si quis timens ad con- „ fessionem venire noluerit, a fidelium „ consortio sit abjiciendus „.

In hujus probationem adducit *Canone* 17. Decretum sub nomine Eutychiani Papæ, prout etiam apud Burchardum & Ivonem citatur.

Monent autem Correctores Romani, inventum esse inter quædam capitula Theodulphi Episcopi Aurelianensis ad suos Presbyteros scripta: quod & monent Pithæi notantes caput 26. dictorum Capitulorum, quæ habentur apud Labb. *tom.* 7. *Concil. general. col.* 1136. ubi & hoc Decretum reperitur.

Stephanus Baluzius monet in notis ad Reginonem, sub nomine hujus Pontificis Eutychiani relata a Gratiano Decreta nullatenus ei posse attribui, primumque a Burchardo ipsi finisse suppositа: credit autem Baluzius (quod & verisimile, apparet ex tenore contextus) illa non esse ex Concilio quopiam, neque in Decretis alicujus Romani Pontificis, sed formulam fuisse, secundum quam Episcopi interrogare debebant Laicos in unaquaque parochia.

Retulit quidem Labbæus hæc Decreta *tom.* 1. *Concil. general. col.* 921. sub nomine *Eutychiani Papæ*, quamvis ab aliis Collectoribus Conciliorum essent omissa, una tamen insinuans se dubitare, an huic Pontifici sint tribuenda.

Quidquid sit de Decretorum istorum auctore, cum eorum meminerit Regino Abbas Prumiensis (licet sub nomine Eutychiani) apparet, quod saltem seculo nono nota fuerint.

In hac igitur formula, seu Decreto dicitur, prædicandum esse, *ut perjurium fideles caveant, & ab hoc summopere abstineant, scientes hoc grande scelus esse*. Præterea, *se audivisse, quosdam parvipendere hoc scelus, & levem quodammodo perjuris pœnitentiæ modum imponere*. Quam hoc hodie usitatum!

Declarat autem, quod illi nosse debeant, *talem de perjurio pœnitentiam imponi debere, qualem & de adulterio, de fornicatione, & de homicidio sponte commisso, & de ceteris criminalibus vitiis*.

Denique si *quis de perpetrato perjurio, aut quolibet criminali peccato, timens pœnitentiam longam, ad confessionem venire noluerit, ab Ecclesia repellendus sit, sive a communione & consortio fidelium*.

Cæterum Canon 10. Pio Papæ falso adscribitur, quod nequidem exstat in Epistolis huic Pontifici ab Isidoro suppositis. Similiter Hieronymo falso adscribitur Canon 12. *Capitul.* 1. Caroli Magni de anno 789. relatus *lib.* 1. *Capitul. cap.* 61. Consule Baluzium *in notis ad hoc cap.* 12.

Modus minuendi frequentiam perjuriorum.

Si hodie Episcopi, pastores, & confessarii cum falsum jurantibus ita procederent, iisque pro gravitate criminis pœnitentiam imponerent, sperandum esset frequentiam perjuriorum paulatim minuendam.

Quæstio II. An perjurus sit jurans falsum quod putabat verum.

Prosequendo Gratianus materiam juramenti *quæstione secunda* quærit, „ si sit perjurus, qui jurat falsum, quod „ putabat verum „.

Primo asserit, adductis duobus Canonibus, facile probari, quod *perjurum sit, falsum jurare*: sed id intelligendum monet ad calcem Canonis 2. de eo qui *scienter*, seu *mentiendo* in dolo jurat: „ sed aliud est, ait, falsum ju- „ rare, aliud jurare in dolo .... Ille „ enim in dolo jurat, aut mendaciter „ promittit, in cujus mente est, non „ sic se facturum, ut promittit: ille „ autem qui promittit falsum, quod „ *putat verum*, nec in dolo jurat, nec „ mendaciter promittit „.

Probat hanc distinctionem Canone 3. auctoritate S. Augustini, multis asserentis, perjurum esse, qui jurat, *quod falsum scit, aut saltem putat falsum esse*, licet reipsa verum sit: non esse autem, qui jurat falsum, quod *verum esse certo credit*: atque concludit: *Ream linguam non facit nisi mens rea*.

Ex

Ex hoc concludit Gratianus, non esse perjurum „ qui nec temere vel „ intelligenter, sed cùm magna diligentia videbatur sibi deprehendisse *verum*, quod juravit *falsum* „.

Discrimen inter mentiri & falsum dicere. Quin & addit, nequaquam semper mentiri, qui falsum dicit; sed nec omnem qui mentitur, falsum dicere, uti probat *Canone* 4. verbis Augustini.

Item inter fallere & falli. Ex dictis ulterius concludit, fallere, semper esse peccatum; cum fallere semper sit voluntatis: sed falli vel infirmitatis vel temeritatis: hinc ulterius concludit *parte secundâ*, quod aliquando contingat, falli vel nullum, vel minimum esse peccatum: aliquando ex ipsarum rerum varia consideratione, minus esse fallere quam falli. Primum probat *Canone* 2. verbis Augustini in Enchiridio ad Laurentium *cap.* 21. & alterum *Canone* 7. verbis ejusdem doctoris ex eodem Enchiridio *cap.* 18. quæ mutilata refert, uti etiam monent Correctores Romani. Merito hi textus S. Augustini legentur integri in ipso originali.

De variis mendaciorũ generibus ex Augustino. *Parte* 3. ostendit Gratianus varia esse mendaciorum genera, quorum alia aliis graviora, alia leviora sunt. Una probat, nulla de causa mendacium reddi licitum.

Adducit in hanc rem *Canone* 8. textum S. Augustini desumptum ex ejus libro de *mendacio cap.* 14. & 21. Ubi priore capite, octo enumerat mendaciorum genera, & *cap.* 21. concludit, nullum eorum esse licitum: & quidem circa quinque prima genera nulla videbatur difficultas: at circa tria ultima nonnulli hærebant: verum auctoritatibus divinis, quæ mendacium prohibent, diligenter discussis; necnon iis, quæ in novo Testamento a sanctis facta sunt, *ubi morum imitandorum evidentissima commendatio est*, ut loquitur Augustinus, concludit, nec tria hæc mendaciorum genera licita esse.

Nullum genus mendacii licitum esse probatur ex eodem.

„ Non est, ait, mentiendum sexto „ genere (quod nulli obest, & alicui „ prodest) neque enim recte etiam „ testimonii veritas, pro cujusquam „ temporali commodo ac salute corrumpitur „.

Quin nec pro æterna alicujus salute mentiendum esse subjungit dicens: „ Ad „ sempiternam vero salutem nullus ducendus est, opitulante mendacio „.

Septimum mendacii genus est, cum sine ullius injuria mendacio meo vita alterius salva esse potest: sed nec hoc genere mentiendum esse, ait: „ Non „ enim cujusdam commoditas, aut salus „ temporalis perficiendæ fidei præferenda est „.

Octavum genus mendacii est, quod & nulli obest, & ad hoc prodest, ut ab immunditia corporali aliquem tueatur: „ Nec in hoc genere mentiendum est: quia & in bonis castitas „ animi pudicitiæ corporis præfertur: „ & in malis id quod ipsi facimus, eo „ quod fieri sinimus, nobis damnabilius est „.

Concluditque his verbis: „ Quisquis „ autem esse aliquod genus mendacii, „ quod peccatum non sit, putaverit, „ decipiet seipsum turpiter, cum honestum se deceptorem arbitratur „ aliorum „.

Nullum ob finem licitũ est mentiri. *Parte* 4. ulterius pluribus auctoritatibus, notanter sancti Augustini, probat, neque ad evitandam arrogantiam, conservandamque humilitatem esse mentiendum: „ Cum humilitatis causâ mentiris, si non eras peccator antequam mentireris, mentiendo efficeris quod evitaveras „: ait Augustinus *Canone* 9. & *Canone* 11. dicit: „ Non ita caveatur arrogantia, ut veritas relinquatur „.

Neque vitam temporalem, nec æternam proximi per mendacium nostrum esse procurandam docetur *Canone* 14. 15. & 17.

Potest tamen quandoque veritas occultari. *Parte* 5. probat, quod etsi numquam liceat mentiri, & contra veritatem loqui, possimus tamen subinde, causâ exigente, veritatem occultare, Canone 21. (*a*).

Dein

(*a*) Quamvis veritatem occultare quandoque prudenter liceat; nefas tamen est mentiri, ut illa occultetur. Audiendus ergo non est P. Cataneus Jesuita Italus, qui in sua adversus Patrem Orsi

De facto Abraham & Jacob.

Dein *Canone* 22. verbis Augustini solvit objectionem contra antedicta movendam ex facto Abrahæ, qui ad servandam vitam temporalem videtur mentitus, dicendo quod Sara, uxor sua, esset sua soror: sed monent Correctores Romani Canonem conflatum ex variis textibus Sancti Augustini in unum congestis.

Multis quoque respondet ipse Gratianus ad factum Jacob, dicentis se Esau, volens ostendere mentitum non fuisse.

Cum in proposito casu Episcopus juraverit falsum, quod putabat verum, concludit Gratianus ad calcem hujus quæstionis: „ Quod Episcopus non fuerit reus perjurii, juxta illud Augustini supra relatum: *Ream linguam non facit nisi mens rea* „.

Quæst. III.

Hinc ulterius resolvit quæstionem tertiam, quæ erat: „ si liceat Archidiacono denegare Episcopo consuetam obedientiam „: nullo adducto Canone, dicens, quod consueta obedientia ab Archidiacono Episcopo denegari non debuit, & per consequens illicitum fuisse, quod ab Archidiacono erat juratum.

Quæst. IV.

Hinc *quæstione* 4. quærit: „ Si constiterit esse illicitum, quod juravit Archidiaconus, an sit servandum „?

Juramenta de re illicita servanda non sunt.

Quod juramenta illicita servanda non sint, pluribus auctoritatibus adstruitur parte 1. quæstionis; atque in primis auctoritate Concilii Toletani, cujus Canonis 2. fragmentum recitat *Canone* 1. sed integer Canon consulendus, cujus plura fragmenta exstant apud Gratianum, ac signanter binâ hâc quæstione *Canone* 9. & 14. Idem ostenditur & variis aliorum auctoritatibus, adjunctis tamen nonnullis nonnihil immutatis, ut notant Correctores Romani, & aliquibus dubiæ fidei, ut *Canone* 10. sub nomine Augustini, & *Canone* 16. sub nomine Soteris Papæ.

Ex his tandem concludit, juramenta de re illicita non esse servanda juxta illud Isidori *Canone* 5. „ In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum: quod incaute vovisti, ne facias „: impia enim est promissio, quæ scelere adimpletur.

Verum conclusionem illam, quod juramenta illicita laudabiliter solvantur, damnabiliter serventur, intelligendam esse dicit *parte* 2. subjecta Canoni 19. „ Quando juramentum illicitum deseritur, ut ad bonum redeatur. Cæterum, si propterea deseritur, ut in aliud malum transeatur, illicitum sacramentum damnabiliter servatur, sed damnabilius contemnitur „. Probat hæc *Canone* 20. 21. & 22. auctoritate Sancti Augustini.

Quandoque licite præstatur, quod illicite juratum est.

Denique *parte* 3. occasione juramenti, quod Gabaonitis fecit Josue, probat quædam juramenta, quamvis *illicite* præstentur, tamen *postquam præstita* sunt, esse servanda: adductâ etiam *Canone* 23. auctoritate Sancti Ambrosii, cui dein longum discursum annectit Gratianus, in quo exponit, quando juramenta illicita sint, vel non sint servanda, qui tractatus non inutiliter legetur.

Quæstio V.

Quæstio quinta e casu deducta erat: „ Si constiterit juramentum illicitum ab Archidiacono servandum esse, an Episcopus sit reus perjurii, qui contra juramentum Archidiaconum suum ire compellit „.

Hanc quæstionem in septem partes dividit, quarum prima de pœna & gravitate perjurii tractat.

De pœnitentia imponenda perjuris.

Circa modum pœnitentiæ perjuris imponendæ adducit duos priores Canones sub nomine Pii Papæ: at certum est ea Pio I. tribui non posse, monentque Correctores Romani, ea ab aliis Collectoribus citari ex pœnitentiali Theodori, e quo & Canon 3. citatur.

In his Canonibus videmus, non eam-

Orsi Dominicanum disputatione contendit licitum esse dicere *non*, aut *nescio*; ubi de secretis, quæ novimus, agitur; Patri Cataneo suffragantur Auctores Diariorum Trivultianorum: horum suffragium legitur mense Novembri an. 1730. art. 102. & Decembri ejusdem an. art. 110, 111. & 112. interim, quod mirum est, suis in Diariis castigatores morum haberi volunt, ac prædicant: ipsi hanc contradictionem concilient.

eamdem omnibus perjuris pœnitentiam impositam; imo trium annorum pœnitentiam impositam ei, qui pejeravit in manu Episcopi, aut in cruce consecrata, & tantum unius anni, qui pejeravit in cruce non consecrata, quæ disciplina vel sola redolet recentiorem ætatem. Nihilominus advertat lector in his Canonibus pristinæ disciplinæ quædam occurrere vestigia, quibus confundantur confessarii, qui perjuris leviores, quam exigit gravitas criminis, pœnitentias imponunt.

Provocans ad jurationem falsam dupliciter homicida est.

Additur ex S. Augustino *Canone* 5. & 6. quod is, qui hominem provocat ad jurationem, & scit eum falsum esse juraturum, vincat homicidam: quia homicida corpus occisurus est, ille autem animam: imo duas animas, & ejus quem jurare procuravit, & suam.

Quomodo se gerere debeat, qui aliquem audit falsum jurare, ut criminis particeps non fiat, ostenditur *Canone* 8. ex verbis Sancti Augustini.

Parte 3. inquirit: „ an perjurium evitet, qui verborum *calliditate* se circumvenire putat illum, cui juramentum defert, nisi servaverit quod jurasse creditur „.

Perjurus est qui non jurat ad mentem exigentis juramentum.

Hic adducit *Canone* 9. vulgarem illum S. Isidori textum, quo funditus evertitur perniciosa illa restrictionum mentalium fallacia: „ Quâcumque arte verborum, inquit, quisque juret, „ Deus tamen, qui conscientiæ testis „ est, ita hoc accipit, sicut ille, cui „ juratur, intelligit „.

Huic congruit Augustinus in *Canone* 10. ubi docet perjurum esse, qui falsum jurat *per lapidem*, tametsi jurans credat, nihil esse per quod jurat, eo quod is, *cui jurat*, *illud sanctum putat: non enim* ait, *quando juras, tibi juras, aut lapidi juras, sed proximo juras*. Videndus ipse textus Augustini *sermone* 180. *num.* 13. in editione Benedictinorum: nam apud Gratianum nonnulla mutilata sunt, ut etiam monent Correctores Romani.

Objectio ex S. Gregorio solvitur.

At his contraria apparent, quæ *Canone* 11. proferuntur ex S. Gregorio *lib.* 16. *Moralium cap.* 7. „ Humanæ aures verba nostra talia judicant, qualia foris sonant: divina vero judicia „ talia ea audiunt, qualia ex intimis „ proferuntur „.

Sed si integer textus Sancti Gregorii legatur, apparebit Sanctum Gregorium hic loqui de Patriarcha Job, qui soli Deo loquebatur: tunc enim satis est, ut sic loquamur, qualiter Deus, qui inspector est cordis nostri, verba intelligit, at quando proximo loquimur, sic verba accipienda sunt, sicut ille, cui juratur, intelligit.

De ætate ad jurandū requisita.

Post hæc Gratianus *parte* 4. inquirit, quâ ætate quis ad præstandum juramentum sit capax?

Adducit *Canone* 14. locum ex *lib.* 1. *Capitularium* Regum Francorum, in quo decernitur: *parvuli, qui sine rationabili ætate sunt, non cogantur jurare*.

Ita hodie legitur *lib.* 1. *Capitularium cap.* 61. Item apud Reginonem *lib.* 2. *cap.* 313. & Ivonem *parte* 12. *cap.* 23. & his verbis exhibuerat Gratianus: at Correctores Romani addiderunt ex originali, ut ajunt: *sicut Gunebodigni faciunt:* quemadmodum & hodie legitur apud Baluzium in *Capitulari* 1. *anni* 789. *cap.* 62. de qua lectionis varietate consule eumdem Baluzium in notis ad Reginonem *pag.* 590. ubi & una notat, Gunebodignos fuisse dictos, qui Gundebadâ lege utebantur, adversus quam legem librum scripsit seculo nono Agobardus Archiepiscopus Lugdunensis, cui & notas addidit citatus Baluzius, quas consule.

Additur dein *Canone* 15. sub nomine Concilii Eliberitani, & *Canone* 16. sub nomine Cornelii Papæ, ut pueri ante annos 14. non cogantur jurare: in posteriori quoque dicitur: *Honestum etiam videri, ut qui in sanctis audet jurare, hoc jejunus faciat cum omni honestate & timore*.

De reverentia in juramento adhibenda.

Certum est hæc non sapere disciplinam ætatis, quâ vixit Sanctus Cornelius Papa, eique falsò adscribi, uti notavit Antonius Augustinus *lib.* 1. *Dial.* 16. reperiuntur autem *lib.* 1. *Capitul. cap.* 61. ubi pro, *audet*, legitur, *habet*,

bet, uti & apud Reginonem *lib.* 2. *cap.* 312. quæ lectio apparet præferenda, ut hic monet Baluzius.

Interea hinc elucet, quanta cum reverentia & religione fieri voluerint juramenta auctores antiqui.

De tempore quo vetitū est jurare. Adducit & Gratianus *Canone* 17. sub nomine Concilii apud Sanctum Medardum, Decretum, quo præcipitur, „ ut a Septuagesima usque ad octavam Paschæ, ab Adventu Domini „ usque in octavam Epiphaniæ, & in „ jejuniis quatuor temporum, & in litaniis majoribus, & in diebus Dominicis, & in diebus rogationum „ (nisi de concordia & pacificatione) „ nullus super Sancta Evangelia jurare præsumat „.

De hoc Canone agens Antonius Augustinus citato *Dial*, 16. dicit, se fontes hujus Canonis non invenisse; verisimiliter, Gratianum sumpsisse ex Burchardo, qui illud retulit *lib.*12. *cap.*20. sed pro verbis, *usque in octavam Epiphaniæ*, legit, *usque post consecratos dies*, & in fine ad verba, *super sancta*, non addit, *Evangelia*.

Monet insuper Antonius Augustinus ibidem ex S. Antonino, hæc consuetudine esse abrogata: quod partim tantum verum est; nam etiamnum hodie aliquid istius disciplinæ superest, puta quod juramenta judicialia non recipiantur diebus Dominicis & Festis.

De juramento a Vassallis præstando. Nonnulla adducit Gratianus *parte* 5. de forma juramenti a Vassallis Dominis directis præstandi, *Canone* 18, de quo vide Antonium Augustinum *lib. de emendat. Grat. Dial*, 9. Canon 19. Augustino tribuitur, sed apud illum non reperiri monent Correctores Romani, nec quidquam ibi de forma juramenti dicitur.

De mendacio in facto. Ostendit *parte* 6. auctoritate Ambrosii in Canone 20. quod non verbis duntaxat; sed etiam simulatis operibus mendacium committitur: „ Mendacium namque est, ait Ambrosius, „ Christianum se dicere, & opera Christi non facere: mendacium est, Episcopum, Sacerdotem, vel Clericum „ se profiteri, & contraria huic ordini „ operari „.

An & quando clericus coram laico cogi possit ad jurandum. Sub nomine Concilii Rhemensis *Canone* 22. statuitur: „ Nullus ex Ecclesiastico ordine cuiquam Laico quidquam *supra sacrosancta* Evangelia „ (Burchardus supra *sacra*) jurare præsumat; sed simpliciter cum veritate & puritate dicat, EST, EST: „ NON, NON. Sed si est aliquid quod „ sibi objiciatur (addunt Burchardus „ & Ivo, *ad Episcopum, in cujus territorio est, deferatur, &c.*) prout judicaverint, qui ejusdem ordinis sunt, „ aut corrigatur, aut expurgetur „.

Hæc in nullo Concilio Rhemensi hactenus reperi. Interim monet hic glossa: „ hoc caput intelligendum de „ juramento expurgationis, quod Clericus non debet facere coram Laico, „ sed tantum coram Episcopo, vel ejus delegato, nisi hoc faciat auctoritate Papæ: si enim Clericus peteret aliquid coram Laico, bene teneretur ibi præstare juramentum calumniæ: vel dic, ait, quod sine licentia Episcopi nullum debet facere „ juramentum Laico: Imperatori tamen jurant Episcopi fidelitatem „.

Quidquid sit de hoc glossæ commento, illud evidens est, clausulam illam, *nisi hoc fiat auctoritate Papæ*, sapere falsas Decretales. Deinde & illud certum est, hodie ab hac disciplina non parum esse recessum. Nihilominus notet lector, quantâ circumspectione procedendum crederet auctor hujus Decreti, ut Clericus ad jurandum cogeretur.

CAUSA XXIII.

Connexio hujus causæ cum præcedenti juxta glossographum. Glossographus volens connectere hanc causam cum præcedenti ait: „ supra tractatum est de *Catholicis*, & „ dictum est, quod non sunt cogendi „ *ad malum*: nunc vero subnectit Gratianus *causam vigesimam tertiam*, in „ qua de *hæreticis* tractat, quærens, „ an ipsi sint cogendi ad bonum. Item „ quæritur, an militare sit peccatum, „ & quod bellum debeat dici justum, „ & quod injustum, & an vindicta „ sit inferenda, & an peccatum sit ju- „ di-

„ dici, malos occidere, condemnando „ scilicet „.

Gratiano cura non ita fuit ordinem aut connexionē servare.

Verum ex hactenus dictis & dicendis quisque facile perspiciet, nullam aut certe exiguam Gratiano curam fuisse, ordinem aut connexionem materiæ servandi, sed opportune & importune, occasionem quæsivisse, omnia, quæ quâcumque ratione ad disciplinam Ecclesiasticam & religionem spectare credebat, in suum opus conjiciendi.

Hâc causâ agitur de bello, ejus justitia, &c.

Itaque hâc causâ tractat & requirit de bello ejusque justitia, & causis, & an hæretici vi armorum ad fidem Catholicam sint cogendi, & Clerici eisdem (bellis) sint implicandi.

Casus in hac causa propositus.

Hunc in finem proponit hunc casum: „ quidam Episcopi cum plebe sibi commissa in hæresim lapsi sunt, „ circumjacentes Catholicos minis & „ cruciatibus ad hæresim compellere „ cœperunt: quo comperto Apostolicus Catholicis Episcopis circumjacentium regionum, qui ab Imperatore „ civilem jurisdictionem acceperant, „ imperavit, ut Catholicos ab hæreticis defenderent, & quibus modis possent eos ad fidei veritatem redire „ compellerent. Episcopi hæc mandata Apostolica recipientes, convocatis militibus, aperte, & per insidias „ contra hæreticos pugnare cœperunt: „ tandem nonnullis eorum neci traditis, aliis, rebus suis vel Ecclesiasticis expoliatis, aliis carcere & ergastulo reclusis ad unitatem Catholicæ fidei redierunt „.

Quæstio I. Varia adducit Gratianus, quibus videtur probari quod bellū sit vetitum Christianis.

Primâ quæstione quærit: „ an militare sit peccatum „?

Sub initium quæstionis prolixo discursu profert ea, quibus videtur inuni bellare vetitum esse Christianis: eo quod id videatur contrarium præcepto patientiæ, & mandato diligendi inimicos: atque ita militare alienum videri ab Evangelica doctrina, quæ ab omni vindicta nos alienos esse præcipit, & patientes esse contra omnes atrocissimas quasque injurias nobis a proximo illatas. Adducit eum in finem verba sub nomine Gregorii, sed quæ revera sunt Origenis, ut in margine notatur.

At ostendit illa in præparatione animi servanda esse.

Verum ad calcem *Canonis* 1. respondet Gratianus: „ præcepta patientiæ non „ tam ostentatione corporis, quam præ„ paratione cordis retinenda esse „: prolato eam in rem *Canone* 2. textu Sancti Augustini, in quo dicitur: „ paratus „ debet esse homo justus & pius pa„ tienter eorum malitiam sustinere, „ quos fieri bonos quærit, ut numerus „ potius crescat bonorum, non ut pari „ malitiâ se quoque numero addat ma„ lorum. Denique ista præcepta magis „ ad præparationem cordis pertinere „ quam ad opus quod in aperto fit: „ ut teneatur in secreto animi patien„ tia cum benevolentia, in manifesto „ autem id fiat, quod eis videtur pro„ desse posse, quibus bene velle debe„ mus „.

Bellum gerere non est per se malum.

Adducit dein nonnulla *Canone* 3. 4. & 5. ex Sancto Augustino, quibus doctor eximius ostendit, bellum gerere & militare per se malum non esse, & quæ præcipue in bello vitanda sint: ac tandem ad calcem quæstionis concludit Gratianus: quod „ militare peccatum non „ est, & quod præcepta patientiæ in „ præparatione cordis, & non in osten„ tatione corporis servanda sint „.

An jubente Rege bellari possit, dum dubitatur de justitia belli?

Unum hîc notandum quod ex S. Augustino *lib.* 22. *contra Faustum cap.* 74. & 75. refertur *Canone* 4. quod vir justus militans sub rege iniquo, possit illo jubente militare, *si vice* (alias *civicæ*) *pacis ordinem servans, quod sibi jubetur* (alias, *cui quod jubetur*) *vel non esse contra Dei præceptum, certum est, vel utrum sit, certum non est, ita ut fortasse reum faciat regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi.*

Manifestum est Augustinum, militem hîc excusare ob justam ignorantiam factorum, quæ ipsi militi sine sua culpa ignota sunt, & ad quorum notitiam ordinarie pervenire non potest, ex quorum proinde ignorantia ipsi quoque ignota sit inculpabiliter injustitia belli.

Quæstio II.

Quæstione secundâ quærit Gratianus, „ quod bellum sit justum, & quomo„ do

„ do a filiis Israël justa bella gerebantur „.

Bellum debet esse justum.

Hâc autem quæstione notatur verbis S. Augustini *Canone* 2. quod *nihil homo justus præcipue cogitare debeat in his rebus, nisi ut justum bellum suscipiat, cui bellare fas est, non enim omnibus fas est. Cum autem justum bellum susceperit, utrum aperta pugna, utrum insidiis vincat, nihil ad justitiam interest.*

Quæ ad justitiam belli requirantur.

Additur autem quod unice ad quæstionem spectat: *Justa autem bella definiri solent, quæ ulciscuntur injurias, si qua gens, vel civitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexerit, quod a suis improbe factum est, vel reddere, quod per injurias ablatum est, sed etiam hoc genus belli, sine dubitatione justum est, quod Deus imperat, apud quem non est iniquitas, & novit quod cuique fieri debeat: in quo bello ductor exercitus, vel ipse populus non tam auctor belli, quam minister judicandus est.*

Additur & *Canone* 3. ex Augustino, quâ ratione Israëlitæ justum bellum gesserint.

Quæst. III.

Quærit *quæstione tertiâ*: „ an injuria „ sociorum sit armis propulsanda „.

An & quo sensu injuria a proximo illata armis sit propulsanda?

Sub initium quæstionis multis ac signanter exemplo Christi probat, injuriam, a proximo illatam, armis non esse propulsandam. His relatis concludit: „ patet quod ad propulsandam injuriam non sunt petenda armorum „ auxilia: quod autem petendum non „ est, illud jure præstari non debet „. Deinde quasi se explicans addit: „ sed „ e contra multa rite præstantur, quæ „ tamen jure non petuntur, bonus enim non rite injuriæ vindictam petit, „ quia malum pro malo redderet, quam „ tamen judex recte infligeret, nec nisi „ bonum pro malo redderet „.

In hujus probationem adfert *Canone* 1. verba Sancti Augustini, sed admixtis nonnullis ex glossa ordinaria, ut notant Correctores Romani: sententia autem Augustini est, quod discipulorum Christi non sit, malum pro malo reddere, *non quia vitiosum est* (ait) *ut recipiat unusquisque quod fecerit, alioquin lex nequaquam id constitueret: sed quia ulciscendi libido vitiosa est, magisque ad judicem pertinet, inter alios hoc decernere, quam bonum hominem sibi expetere.*

Quid intersit inter hominem se vindicantem & judicem punientem.

Ita legitur apud Augustinum enarratione in *Psal.*108. *num.* 4. & *num.* 7. ostendit, quantum intersit inter exoptantem vindictam pro injuria sibi illata, & judicem punientem iniqua: „ ille quippe (ait) reddit malum pro „ malo, iste autem etiam cum vindicat non reddit malum pro malo, „ quoniam justum reddit injusto, quod „ autem justum est, bonum est, punit „ ergo non delectatione alienæ miseriæ, „ quod est malum pro malo, sed delectatione justitiæ, quod est bonum „ pro malo „. Licet verba Augustini a Gratiano non referantur, sententia tamen refertur.

Quibus causis juste peti possit auxilium ad propulsandam injuriam.

Addit autem ipse Gratianus, quod interdum homo justus possit postulare auxilium ad propulsandam injuriam, non ad *propriam vindictam*, sed ut malis facultas delinquendi adimatur, ut Ecclesia pacem adipiscatur, ut aliquis multorum utilitati servetur.

Probat id auctoritate S. Augustini *Canone* 2. qui in Epistola ad Bonifacium hodie 185. postquam narrasset, quod Maximianus Bagaiensis (apud Gratianum legitur Vagiensis) Episcopus multis vulneribus lethalibus ac prope occisus esset, scribit num. 28. *auxilium ergo petivit ab Imperatore Christiano, non tam sui ulciscendi causâ, quam tuendæ Ecclesiæ sibi creditæ; quod si prætermisisset, non ejus fuisset laudanda patientia, sed negligentia merito culpanda.*

Adjungit dein *Canone* 3. verba S. Augustini Epistola ad Emeritum Donatistam, quâ Catholicos contra obtrectationes Donatistarum defendit, ostendens nihil illos contra Evangelium committere, *dum adversus illicitas & privatas* (*Donatistarum*) *violentias a potestatibus ordinatis tuitionem petunt, non quâ* (ait) *vos persequantur, sed quâ se defendant.*

Discrimen inter persecutionem Catholicorum & Hæreticorum.

Dein *Canone* 4. ex Augustino *lib.* 2. *contra Epistolam Petiliani cap.* 88. ostendit, quid intersit inter persecutionem Catholicorum & hæreticorum: merito inte-

integer Augustini textus legitur.

Intermiscet *Canone* 8. & 9. bina Decreta apocrypha, alterum sub nomine Anastasii & Damasi Papæ, alterum ex Epistola 2. Calixti.

Oppressis quilibet, quantum in se est, subvenire debet.

Ostendit denique, oppressis esse subveniendum, atque unumquemque teneri, quantum in se est, injuriam a proximo avertere, adducto, *Canone* 10. Decreto Concilii Carthaginensis quinti, quo resolutum fuit *ab Imperatoribus postulandum esse, propter afflictionem pauperum ut defensores eis adversus potentias divitum cum Episcoporum provisione delegentur.*

Quæst. IV. *Quæstio quarta*, ex casu deducta erat: an vindicta sit inferenda.

Quandoque mali in Ecclesia tolerandi sunt.

Hanc in octo partes divisit Gratianus: primâ parte ostendit, in Ecclesia etiam malos esse tolerandos, nec bonos malorum consortio maculari, si ipsis in crimine seu malitia non communicent.

In hujus asserti probationem plura adducit ex scriptis S. Augustini contra Donatistas, qui sustinebant, reorum consortio, culpam & reatum incurri, atque inde concludebant Ecclesiam Catholicam in sola Donati parte integram remansisse, cæterum in aliis terrarum partibus periisse: quasi *contagionis communione extinctam*, nimirum propter ordinationem Cæciliani, cum quo aliæ Ecclesiæ communicaverant, prout latius exponunt PP. Benedictini in præfatione ad tom. 9. operum S. Augustini.

Non corporali sed spirituali vindictâ puniendi sunt.

Relatis igitur variis textibus S. Augustini (ad quos merito videndæ notæ Correctorum Romanorum) concludit Gratianus ad calcem Canonis 12. „ Ecce „ quod mali tolerandi sunt, nec cor„ porali, sed spirituali vindictâ punien„ di „.

Post hæc *Canone* 14. ex Augustino *lib.* 4. *de Baptismo contra Donatistas cap.* 12. *quantus arrogantiæ tumor est, quanta humilitatis & lenitatis oblivio, arrogantiæ quanta jactatio, ut quis audeat, aut facere se posse credat, quod nec Apostolis concessit Dominus, ut zizania a frumento putet se posse discernere.* Verba hæc esse S. Cypriani citata ibidem ab Augustino, monent Correctores Romani.

Additâ eamdem in rem *Canone* 15. sententiâ S. Gregorii concludit. „ Ex „ his omnibus colligitur, quod malo„ rum vindicta Deo reservanda est, „ nec sunt corporaliter puniendi, sed „ crebrâ admonitione, & charitatis be„ neficio ad correctionem invitandi „.

Discrimen quoad hoc inter legem veterem & Evangelicã.

Hinc eodem loco pluribus ostendit, lege Evangelicâ inimicos esse diligendos. Deinde „ quod in lege veteri corpora„ lis pœna statuta sit, in lege vero E„ vangelii, omni peccanti per pœniten„ tiam promittatur venia: unde illa „ (ait) a terrore incœpit dicens: *Ego* „ *sum Dominus Deus zelotes, visitans* „ *peccata patrum in filios usque in ter*„ *tiam & quartam generationem*. Hæc „ vero a lenitate mansuetudinis & mi„ sericordiæ ita inquiens: *beati paupe*„ *res spiritu, beati mites, beati mise*„ *ricordes, quoniam ipsi misericordiam* „ *consequentur* „.

Pluribus in probationem hujus distinctionis legis veteris ab Evangelica adductis, tandem subjicit: „ Et ut uni„ versaliter dicatur, in lege populus ille „ rudis servili timore pœnarum coge„ batur, unde & legem in pædagogum „ accepit. In Evangelio autem popu„ lus gratiæ, liber & adultus, *filiali* „ amore & hæreditatis certitudine, ad „ cultum divinæ servitutis invitatur „.

Quandoque mali in Ecclesia tolerandi sint & quandoque puniendi.

Verum, ne quis hinc argueret, in nullos malos in Ecclesia esse corporalibus pœnis advertendum, monet ad calcem Canonis 16. quod sint quædam mala: „ quæ salubri duntaxat monitione sunt „ corripienda, non corporalibus flagellis „ animadvertenda, sed eorum vindicta „ divino examini tantum est reservan„ da, quando in delinquentes videlicet „ disciplinam exercere non possumus, „ vel quia non sunt nostri juris, vel „ quia illorum crimina, etsi nobis nota „ sunt, tamen manifestis indiciis pro„ bari non possunt „.

Item ad calcem Canonis 17. „ quando „ multitudo est in scelere, nec salvâ „ pace Ecclesiæ mali puniri possunt, „ tolerandi sunt potius, quam violatâ „ pace Ecclesiæ puniendi „.

Ad-

Adstruit hæc Gratianus Canone 18. & 19. citatis verbis Sancti Augustini ex libro *de fide & operibus cap.* 4. & 5. & *lib.* 3. contra Epistolam Parmeniani *cap.* 2. quibus locis luculenter ostendit Augustinus contra Donatistas, quandonam mali in Ecclesia sint ex mansuetudine & amore unitatis tolerandi, & quando ex zelo justitiæ in eos disciplina severior exercenda.

Neque prædestinatione ad vitam, neque præscientiâ ad mortem redditur correptio malorum inutilis.

Parte tertiâ subnexâ Canoni 19. incipit ostendere, quod correptio vel verberum vel verborum non sit inutilis bonis aut malis, licet *prædestinati ad vitam sine correptione mutentur, sicut Petrus, & præsciti ad mortem inter flagella deteriores fiant, sicut Pharao.* Ex quibus objicit, quod bonis *superflua, damnandis, hæc inveniuntur esse inutilia.*

Cum hanc objectionem multis diluerit Sanctus Augustinus in his, quæ adversus Semipelagianos, sive Massilienses scripsit, Gratianus ex his nonnulla decerpsit; ac notanter Canonem 20. ex libro de *Correptione & gratia cap.* 5. ubi ostendit Augustinus, quod *sicut non est cessandum ab orando pro eis, quos corrigi volumus, etiamsi nullo hominum pro Petro orante, Dominus respexit eum, & fecit eum peccatum suum flere, ita non sit negligenda correctio, licet Deus quos voluerit, etiam non correptos, faciat esse correctos: tunc autem* (inquit) *correptione proficit homo, cum miseretur atque adjuvat, qui facit quos voluerit, etiam sine correptione proficere.*

Liber de prædestinatione & gratia non est Augustini, sed suspecti auctoris.

Canone 22. recitat verba desumpta ex libro *de Prædestinatione & gratia cap.* 15. quem Gratianus Augustini esse credidit.

At eruditi revisores operum Augustini, librum hunc post Lovanienses, ut opus incerti ac suspecti auctoris, in appendicem *tom.* 10. ablegarunt, eâ potissimum ratione, quod, uti Bellarminus, Possevinus, aliique existimarunt, in eo libro quædam reperiantur doctrinæ Sancti Augustini contraria, quæ Cassiani sensus redolere videantur, & signanter in verbis ex capite 15. a Gratiano hic Canone 22. relatis, ubi quæstionem tractans, cur Dei flagellis Pharao durior effectus, Nabuchodonosor vero ad pœnitentiam adductus sit, dicit eos sortitos esse fines diversos, quod unus nempe Nabuchodonosor manum Dei sentiens, in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit; alter nimirum Pharao, libero contra misericordissimam veritatem pugnavit arbitrio, quasi scilicet pœnitenti bonæ voluntatis initium, Deo perfectionem tantum adsignari velit, uti hi eruditi revisores annotarunt in admonitione huic libro præfixa *pag.* 49. dictæ appendicis.

Prædestinatio non nocet libero arbitrio, neque voluntati necessitatem infert. Unica causa prædestinationis est misericordia Dei.

Canone 23. refert sat prolixum fragmentum conflatum ex locis SS. Fulgentii, Prosperi, Augustini, uti monent Correctores Romani: his autem ostenditur, prædestinationem Dei non officere libero arbitrio.

Post hæc longum discursum subjungit Gratianus, quo ostendit, quod nec prædestinatio ullam inferat voluntati humanæ necessitatem, unicamque rationem prædestinationis ad gloriam esse Dei misericordiam, quod probat ex Augustino libro de *Prædestinatione sanctorum cap.* 14. seu etiam Prospero in responsionibus ad Genuensium excerpta, ad *excerptum* 8. ubi de Tyriis & Sydoniis uterque scribit: „ quid aliud dicere possumus, quam non esse eis datum, ut crederent, quos etiam credituros fuisse ipsa veritas dicit, si talia, qualia apud non credentes facta sunt, virtutum signa vidissent „? Cur hoc factum non sit, & quare apud non credentes signa facta sint, ad profunditatem judiciorum Di referendum censet, *quod divina clementia in electis misericorditer vertit ad bonum, in damnandis juste relinquit ad malum.*

Prædestinationis certitudo non tollit utilitatem correptionis.

Deinde concludit, quod „ quamvis certissime sciamus, neminem ultra terminum a Deo sibi præfixum victurum, omnibus tamen languentibus non incongrue medemur, sic quamvis nemo salvetur, nisi prædestinatus ad vitam, omni tamen delinquenti est adhibenda correptio, nec malorum est negligenda disciplina „.

Dein Gratianus quasi priora resumens, pro-

Mali quandoque ad aliorum terrorem puniendi sunt.

probat auctoritate S. Augustini *Epistolâ ad Bonifacium* 185. non semper in eos qui peccant vindictam esse exercendam: licet præcipuus scopus hujus Epistolæ sit, ostendere quod ad bonum mali subinde juste per potestatem sæcularem cogantur, justasque fuisse leges Imperiales contra Donatistas promulgatas: merito integra Epistola evolvenda.

Idem ostendit Augustinus Epist. 89. ad Festum, cujus fragmentum exstat Canone 25.

Ex his concludit Gratianus parte 4. subjectâ Canoni 25. „ quod aliquando „ delinquentium multitudo diu per pa„ tientiam ad pœnitentiam sit exspe„ ctanda, aliquando in paucis sit pu„ nienda, ut eorum exemplo cæteri „ terreantur, & ad pœnitentiam pro„ vocentur „: prolatâ hanc in rem Canone 26. auctoritate S. Ambrosii.

Episcopus non potest quemquam ob injuriam sibi illatam excommunicare.

Notat quoque Gratianus, Episcopum non posse aliquem excommunicare ob injuriam sibi illatam: idque probat Canone 27. auctoritate Sancti Gregorii *lib.* 2. *Epistolâ* 34. ubi ait Gregorius, *pro vindicta propriæ injuriæ maledictionem anathematis invehere sacris regulis prohiberi*. Merito integer textus legitur.

Objectio ex facto Eliæ solvitur.

Huic autem objici potest (ait Gratianus ad calcem Canonis 29.) illud Ambrosii „ *ad preces Heliæ descen*„ *dit ignis de cælo*, ut Prophetæ vin„ dicaretur injuria: respondet Gratia„ nus: quo facto, non cujus meriti „ apud Deum esset, voluit ostendere, „ sed quod ille esset verus Deus, quem „ colebat, non ille, ad cujus cul„ turam stupro proprii corporis Jeza„ bel nonnullos provocabat, evidentis„ simis indiciis monstrare curavit: in„ juria ergo Prophetæ non alia, quam „ injuria Domini ipsius intelligitur: „ quæ in paucis vindicanda est, ut cæ„ teri terreantur „.

Solvitur etiam objectio desumpta ex Epistola supposititia Silverii Papæ.

Post hæc adducit Canone 30. fragmentum Epistolæ Silverii Papæ ad Amatorem, cui hæc epigraphe præfixa est: *Apostolicus anathematizavit eos, qui eum ceperant, vel qui deinceps Episcoporum aliquem ceperint*.

Hanc Epistolam ut plane commentitiam rejiciunt hodie passim eruditi, & inter cæteros Labbæus in ultima Conciliorum generalium collectione *tomo* 5. *col.* 292.

At Gratianus, qui nec dubitabat de sinceritate hujus Epistolæ sub nomine Silverii Papæ citatæ, credidit hinc saltem in speciem posse concludi, Episcopo licitum esse, *injuriam sibi illatam per censuras vindicare*, & ideo respondet, quod & hic Silverius *non suam*, sed *Ecclesiæ* injuriam sit ultus, unaque ostendit exemplo Moysis & aliorum, quod peccatum populi in paucis subinde ulcisci oporteat.

Peccata multitudinis deflenda potius quam punienda.

Auctoritate sancti Augustini ostendit Canone 32. „ quod a multitudine „ peccatur, vel ab eo, qui multitudi„ nem habet sociam, ab Ecclesia non „ punitur, sed defletur; nam (ait) „ consilia separationis plus perturbant „ infirmos bonos, quam corrigant ani„ mosos malos: merito legendus integer Augustini contextus *lib.* 3. *contra Epist. Parmeniani cap.* 3.

Sic peccantibus est misericordia impendenda, ut eis peccandi impunitas non tribuatur.

Cum itaque multa dixisset Gratianus de non vindicandis injuriis, & diligendis etiam inimicis, & ab altera parte de puniendis malis, tandem ad calcem Canonis 32. ut hæc omnia conciliet exponatque, ait: „ Præce„ pta Evangelica de dilectione inimi„ corum, & misericordia impendenda „ proximis, exhortationes quoque Apo„ stoli de cibandis & potandis inimi„ cis, non eatenus intelligenda sunt, „ ut peccandi relaxetur impunitas, sed „ ut delinquenti correctio, & naturæ „ ministretur subsidium, donec per sen„ tentiam judicis, ademptâ spe cor„ rectionis, malorum tollatur exerci„ tium. In hoc ergo jubemur diligere „ inimicos & misereri eorum, ut de „ eorum perditione doleamus, eorum „ salutem desideremus, & pro eorum „ correctione quotidie laboremus, & „ oremus, pœnitentibus solatia impen„ damus, alter alterius onera portan„ tes, non ut pertinaces & in malo „ persistentes impunitate donemus „.

Hâc occasione adducit nonnulla pa-

trum

trum testimonia, quibus probatur, ita impendendam misericordiam, ne tribuatur peccandi impunitas; ac inter alia *Canone* 35. fragmentum sub nomine Augustini, quo quidem nonnulla ex variis scriptis Augustini excerpta continentur, sed integrum est apud Bedam in commentario Epistolæ ad Galatas *cap.* 6. ut monent Correctores Romani.

Hic docemur, homini esse miserendum, peccatori irascendum: „ nulli „ homini (ait) claudenda misericor„ dia, nulli peccatori impunitas rela„ xanda „.

Ecclesia utiliter implorat leges Principum contra pertinaciæ hæreticorum.

Subjungit dein *parte* 7. quomodo Ecclesia rationabiliter persequi possit hæreticos: idque confirmat pluribus Canonibus ex scriptis S. Augustini desumptis, quibus contra Donatistas ostendit, non inutiliter leges Imperiales ab Ecclesia contra pertinaciam hæreticorum implorari & impendi: easque non sine fructu, multorumque Donatistarum conversione adversus Donatistas impensas significat Epistola 93. ad Vincentium, e qua sumptus est Canon 37. & 41. merito integra legenda est.

Mala punienda non amore vindictæ, sed zelo justitiæ.

Denique ostendit *parte* 8. quod mala impunita relinquere nonnumquam provocet iram Dei: quod consequenter mala non tantum licite puniri queant, sed & debeant: ac tandem ad finem hujus quæstionis ita concludit: „ Ex „ his omnibus colligitur, quod vindi„ cta est inferenda, non amore ipsius „ vindictæ, sed zelo justitiæ: non ut „ odium exerceatur, sed ut pravitas „ corrigatur „.

Quæstio V.

Quæstione quintâ quærit Gratianus: „ an sit peccatum judici vel ministro „ reos occidere „. Hanc quæstionem in septem partes dividit.

Varia adducit Gratianus, quibus videtur probari non esse licitum reos occidere.

Primâ parte adducit, septem primis Canonibus, nonnullas auctoritates; idque præcipue ex S. Augustino desumptas, quibus probari videtur, malos non esse interficiendos, sed aliâ mitiore pœnâ castigandos.

In primis *Canone* 1. adducitur fragmentum ex Epistola Augustini 133. ad Marcellinum.

Pro intellectu autem hujus Epistolæ & Canonis, notandum occasionem scribendi hanc Epistolam fuisse: Donatistas post collationem Chartaginensem contumaces plecti voluerat Honorius Imperator, sanciveratque in eos legem 30. Januarii 412. quæ exstat *in L.* 52. *Cod. Theod. de hæreticis*. Porro hujus legis promulgatione (quam a Catholicis procuratam Donatistæ supponebant) in furorem ipsi acti, crudelius in Catholicos insurgere cœperunt.

Augustinus rogat Marcellinum, ut Donatistæ non occidantur, sed mitiori pœnâ puniantur.

Cum autem intellexit Augustinus, eorum quosdam judicibus exhibitos, simulque de homicidio in *Restitutum Presbyterum* patrato, deque Innocentii alterius Catholici Presbyteri cæde, de oculo ipsius effosso, digitoque abscisso, esse convictos, scripsit ad Marcellinum Tribunum præsentem Epistolam, enixe eum rogans, ne iis mortis pœnam infligeret.

Dicit quod potuisset quidem *ab eorum interitu dissimulare, qui non accusantibus Catholicis, sed illorum notoria, ad quos tuendæ publicæ pacis vigilantia pertinebat, præsentati videantur examini, nolumus tamen* (ait) *passiones servorum Dei, quasi vice talionis paribus suppliciis vindicari, non quo scelestis hominibus licentiam facinorum prohibeamus auferri: sed hoc magis sufficere volumus, ut vivi, & nullâ corporis parte truncati, vel ab inquietudine insana ad sanitatis otium legum coërcitione dirigantur, vel a malignis operibus alicui utili operi deputentur.*

Merito legenda integra Epistola, quæ ostendit, quantâ charitate & mansuetudine Augustinus in Donatistas, licet in Catholicos feroces, & adversus veritatem contumaces, ferretur; nec aliud quam eorum intenderet salutem & correctionem.

Circumcelliones qui?

In hoc autem Canone fit mentio Circumcellionum, qui erant inter Donatistas velut satellites, & qui per nundinas, villas, vicosque, & *Circumcellas* (unde eis nomen *Circumcellionum*) vagantes, armis instructi, intentatum nihil relinquebant, nihil non audebant, & in Catholicos præ reliquis sæviebant & grassabantur.

Hinc Clericorum Hipponensium ad Januarium Episcopum Donatistam querela: *Circumcelliones vestri novi generis & inauditæ crudelitatis persecutione in nos sæviunt*. *Epist.*88. inter Epistolas Augustini.

Recte hic monent Correctores Romani pro *notoriis*, in Epistola Augustini legi, *notoria*, ut supra exhibui: *notoria* hic autem accipi apparet pro brevi & compendiaria scriptione: occurrit & ejus mentio in *L. 6. ff. ad S. C. Turpilianum*, cujus ibidem notam consule.

Deprecatur iterum Augustinus, ne Donatistæ morte plectantur.

Adjungit Gratianus *Canone* 2. fragmentum *Epistolæ* 139. S. Augustini ad eumdem Marcellinum, eâdem occasione, eumdemque in finem paulo-post præcedentem datæ: *Pœna sane illorum*, ait, *quamvis in tantis sceleribus confessorum, rogo te, ut præter supplicium* MORTIS *sit*, *& propter conscientiam nostram*, *& propter Catholicam mansuetudinem commendandam: ipse enim fructus ad nos pervenit confessionis illorum: quia invenit Catholica Ecclesia, ubi suam erga* ATROCISSIMOS *inimicos servet*, *atque exhibeat lenitatem*.

Ad idem tendit ejusdem Augustini *Epistola* 100. Donato Proconsuli Africæ, cujus fragmentum exstat *Canone* 3. in qua enixe rursus rogat, ne pro atrocitate criminum in Catholicos perpetratorum Donatistas puniat: *Neque enim*, ait, *vindictam de inimicis in hac terra requirimus*, *aut vero ad eas angustias animi non debent coarctare*, *quæ patimur*, *ut obliviscantur quid nobis præceperit*, *pro cujus veritate ac nomine patimur*. Hæc in Epistola a Gratiano cum nonnullis aliis omissa sunt: unde integra legenda.

Olim Episcopi intercedebant pro reis, ut eos ad pœnitentiam perducerent.

Ætate Augustini moris erat, ut Episcopi pro reis criminum apud judices seculares intercederent, quo eos a mortis supplicio liberatos pœnitentiæ subjicerent, & ad sinceram vitæ emendationem perducerent: illudque officii sui esse credebant Episcopi, uti ad Augustinum scribebat Macedonius, petens utrum illud ex *religione descendat* „ Officium Sacerdotii vestri esse dici„ tis, inquit, intervenire pro reis, & „ nisi obtineatis, offendi, quasi quod „ erat *officii vestri* minime reportetis. „ Hic ergo vehementer ambigo, utrum „ istud ex religione descendat „?

Nequaquam ut eos a punitione eximerent.

Huic dubio respondet Augustinus *Epistolâ* 153. ad ipsum Macedonium, in qua multis propugnat hunc interveniendi usum *ex religione descendere*, neque ullatenus repugnare auctoritati, quam Deus potestatibus sublimioribus dedit, malos puniendi, & crimina vindicandi, etiam mortis supplicio. Hujus Epistolæ fragmentum exstat *Canone* 4. at integra Epistola legenda, e qua plene cognoscetur, intercessionum illarum scopum fuisse, ut reus a morte corporali ad tempus liberatus, securus ad beatam mortem, & ad vitam æternam transire posset. *Ita formidetur ultio cognitoris*, ait, *ut nec intercessoris religio contemnatur*; *quia & plectendo & ignoscendo hoc solum bene agitur*, *ut vita hominum* CORRIGATUR. Qui plura voluerit adeat Dissertationem Canonicam de *Intercessione sive interventione Episcoporum pro reis*, &c. *cap.* 1. *num.* 2. quæ inferius exstat *Tom. IX.* hujus editionis.

Falsum consequens ex dictis Augustini male deductum.

Ad calcem Canonis 7. (qui est incertæ fidei, uti & Canon 5.) concludens Gratianus ait: „ Hinc apparet, „ quod mali flagellis sint coërcendi, „ non membrorum truncatione, vel „ temporali morte plectendi „.

Verum id nullatenus locis relatis voluit Augustinus, sed duntaxat mansuetudinem Ecclesiæ erga reos criminum ostendit.

Præcepto, non occides, non prohibetur occisio facta auctoritate publicâ, sed duntaxat privatâ.

Illud verius est, quod ad finem conclusionis dicit Gratianus, quod illo præcepto, *non occides* „ prohibeatur „ quisque suâ auctoritate in necem „ alicujus armari, non legis Imperio „ reos morti tradere. Qui enim pu„ blicâ potestate functus, ipsius legis „ Imperio malos perimit, nec illius „ præcepti transgressor, nec a cœlesti „ patria alienus habetur „.

Sententia Augustini & Ambrosii est, nequidem ad

Hanc in rem profert Gratianus fragmentum *Epistolæ* 47. sancti Augustini ad Publicolam, in qua scribit: *De occidendis hominibus ne ab eis quisquam* occi-

vitam servandam licitum esse hominem occidere.

occidatur, non mihi placet consilium nisi forte sit miles, aut publicâ functione teneatur, ut non pro se hoc faciat, sed pro aliis, vel pro civitate, ubi etiam ipse est, acceptâ legitimâ potestate, si ejus congruit personæ.

Hic aperte supponit Augustinus, licite occidi hominem a milite, scilicet in bello justo, & ab illo, qui publicâ functione tenetur.

Præterea sat aperte indicare videtur Augustinus, de occidendis hominibus non sibi placere consilium, dum quis pro se, hoc est, pro re privata, id facit. Sensum suum clarius exposuerat *lib. 1. de libero arbitrio cap. 5.* ubi *num. 13.* comprobavit sententiam Evodii, eos videlicet apud divinam providentiam haud quaquam a peccato esse liberos, qui pro eis rebus, quas contemni oportet, humanâ *cæde* polluti sunt. Dixerat ante Augustinum ejus magister sanctus Ambrosius *lib. 3. de officiis cap. 4.* non videtur „ quod vir „ Christianus & justus & sapiens quærere sibi *vitam* alienâ morte debeat: „ ut qui etiamsi in latronem armatum „ incidat, ferientem referire non possit: ne dum salutem defendit, pietatem contaminet „. Quam procul hi patres erant a nefariis illis quorumdam Casuistarum opinionibus, qui ob defensionem honoris, aut bonorum temporalium, etiam sat exiguæ quantitatis, hominem interficere, licitum dicere non exhorruerunt.

Quanto minus id licitum est pro defensione honoris bonorum temporalium, &c.

Nemini fas est seipsum occidere.

Parte tertiâ hujus quæstionis multis probat Gratianus, nemini fas esse seipsum occidere: merito hanc in rem legendum prolixum fragmentum relatum hic *Canone 9.* ex S. Augustino.

Suicidæ privantur sepulturâ Ecclesiasticâ.

Addit Gratianus ex Concilio Bracarensi *Canone 12.* „ Placuit ut qui sibi „ ipsis voluntarie quolibet modo violentam inferunt mortem, nulla prorsus pro illis in oblatione commemoratio fiat; neque cum psalmis ad sepulturam eorum cadavera deducantur „.

Potestatis publicæ utilitas.

Parte quartâ adducit nonnulla, præsertim ex supra citata Epistola S. Augustini ad Macedonium, quibus probet, recte institutam regiam potestatem ad puniendos malos, atque per hanc potestatem nonnumquam terrore exequendum, quod Prælati Ecclesiæ per disciplinam Ecclesiasticam perficere non valent, Principes *seculi* (ait *Canone 20.* ex S. Isidoro) *nonnumquam intra Ecclesiam potestatis adeptæ culmina tenent, ut per eamdem potestatem disciplinam Ecclesiasticam muniant. Cæterum intra Ecclesiam potestates necessariæ non essent, nisi, ut quod non prævalet Sacerdos efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc impleat per disciplinæ terrorem.*

Potestatibus secularibus reverentia exhibenda est.

Quintâ parte dicit: „ Ipsis principibus & potestatibus eamdem & reverentiam servari oportere, quam qui „ non exhibuerit, apud Deum præmia invenire non poterit „.

Sed id non probant relata a Gratiano.

Etsi hoc Gratiani assertum verissimum sit, auctoritates tamen, quas ad id *Canone 24. & 25.* adfert, hoc nequaquam probare legenti facile patescet, si advertat, priore Canone tantum agi de obedientia, quam servi debent Dominis suis carnalibus: posteriore vero de hac a subditis exhibenda potestatibus sublimioribus obedientia non agatur, sed de mercede militantibus debita.

Seculares potestates debent defendere Ecclesiam, protegere pupillos, ac viduas, &c.

Interim sicut reverentia debetur potestatibus „ ita secularium dignitatum „ administratoribus defendendarum Ecclesiarum necessitas incumbit. Quod „ si facere contempserint, a communione sunt repellendi „: uti concludit Gratianus parte sextâ.

Profert in hujus probationem *Canone 26.* Decretum sub nomine Joannis VIII. sed quo loco existet non significat, est autem Canon 13. Concilii Ravennatensis anno 877. Joanne VIII. præside celebrati.

In Decreto asseritur, administratores secularium dignitatum ad Ecclesiarum tuitionem, pupillorum, ac viduarum protectionem esse debere.

Ulterius horum officium esse, *ut eorum querimonias attentius audiant, & secundum quod necessitas expetierit, absque negligentia examinent, & diligen-*

ti studio corrigant, quoties ab Episcopis & Ecclesiasticis viris conventi fuerint.

Denique additur: *quod si Dei timorem præ oculis non habentes, negligere post secundam & tertiam admonitionem inventi fuerint, omni se noverint communione usque ad condignam satisfactionem privatos.*

Non tamen potest judex Ecclesiasticus eo prætextu, quod Laici judicis officio suo desint, de causa judicare.

Ex hoc similibusque fragmentis perperam creditum fuit a nonnullis Canonistis Ecclesiastico judici fas esse, præcipere judici seculari administrare justitiam, & in casum denegatæ justitiæ, posse judices Ecclesiasticos de causa judicare: quin & hic notat glossographus, videri „ quod ipso jure sit „ excommunicatus Princeps, qui non „ facit justitiam Clerico „.

Cæterum insulsa hæc asserta, tamquam & Canonum auctoritati, ipsique rectæ rationi contraria, a foro recesserunt, uti exposuimus in *Jure Eccles. Tom. IV. parte 3. tit. 1. cap. 1. & seqq. pag. 1. usque ad 34.* hujus editionis.

Non potest judex dici crudelis, quod malos puniat.

Parte septimâ, quæ incipit a Canone 27. multis probat Gratianus, recte a judice malos puniri, nec punientem judicem posse jure crudelem dici: *Sed crudelis ideo vocatur, quod crudelis patientibus esse videatur. Nam latro suspensus patibulo, crudelem judicem putat:* uti ex S. Hieronymo legitur *Canone* 28.

Profert *Canone* 33. fragmentum ex *lib. 2. S.* Augustini *cap. 83. & 84. contra litteras Petiliani*, quo refutatur querimonia Donatistarum de legibus Imperialibus adversus ipsos promulgatis, agnoscitque Augustinus, *ad fidem quidem nullum esse cogendum* INVITUM, *sed per severitatem, imo & per misericordiam Dei, tribulationem flagellis solet*, ait, *perfidia castigari: numquid quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideo mores pessimi non legis integritate puniuntur?* Dein monet Donatistas, ut, dum adversus ipsos leges eduntur, cogitent, quare illa patiantur: *Si propter justitiam, revera illi persecutores vestri sunt*, ait, *vos autem beati, qui persecutionem passi propter justitiam possidebitis regnum cælorum. Si autem propter iniquitatem schismatis vestri, quid illi, nisi correctores vestri sunt?* Idem ex eodem Doctore asseritur *Canone* 34. & 35.

Neque misericors, quod vitiis parcat.

Post hæc *Canone* 36. 37. & 38. ex S. Augustino probat, quod non sit dicendus misericors, qui vitiis parcit, officiumque judicis esse crimina punire.

Schismatici per potestatem secularem coërcendi.

Probat dein, quod merito adversus sceleratos, ac notanter schisma in Ecclesia foventes, potestas secularis impendatur, eamque in rem *Canone* 42. 43. 44. & 45. profert aliquot Epistolas Pelagii I. scriptas circa annum 556. Narsæ Patricio, quibus ipsum exhortatur, ut schismaticos coërceat; multisque ostendere conatur, schismaticos sive ab unitate Ecclesiæ divisos, per seculares potestates coërcendos.

Pro horum intellectu notandum, has omnes litteras pertinere ad reprimendum schisma perniciosissimum, quod occasione *trium Capitulorum* exortum fuit, dum damnatio dictorum Capitulorum per *quintam* Synodum facta fuit.

De schismate, quod occasione condemnationis trium Capitulorũ ortum fuit.

Cum autem Pelagius anno 555. Pontifex factus, quintam Synodum probasset, major inde scissura Occidentalium Episcoporum contigit: qui exhorrebant hanc Synodum, eo quod eam repugnare Synodo Chalcedonensi „ existimabant, ut nec potuerit Pelagius (inquit Baronius ad annum 556.) reperire Episcopos Romæ, a quibus consecraretur, atque opus fuerit Presbyterum Ostiensem (quod numquam antea accidisset) loco Episcopi munus illud obire, ipso Pelagio ita jubente „.

Hæc minime præviderat Pelagius, sensitque difficile admodum sibi futurum, Occidentales Orientalibus conciliare, eosque inducere, ut quintam Synodum reciperent: „ Haud tamen a „ cœptis destitit, sed perarduum opus „ semel aggressus, ait Baronius, illud „ perficere manibus (ut ajunt) pedibusque conatus nervos omnes intendit, ut Occidentales Episcopos, potissimum vero *Italos* sibi in his obsequentes redderet. Verum omnes „ ser-

„ ferme reperit renitentes, tum vero „ præ cæteris refractarios illos invenit, „ qui in ea Italiæ erant regione, quæ „ hactenus Francis subdita fuit, nempe *Venetos*, *Istrios*, *Ligures*, quos ad „ Catholicam unitatem reducere festinans, eosdem Apostolicis litteris vocavit, & provocavit aliorum exemplis. At cum penitus resilirent, per „ Narsetem eos compescere atque coërcere putavit. Narses vero, quod pius „ admodum esset, vetitus est adversus Episcopos aliquid agere, cum ad „ eum ita trepidantem Pelagius hæc „ tunc scripsit „.

Itaque omnia, quæ in citatis Canonibus ex Epistolis Pelagii Papæ adducuntur, diriguntur adversus defensores trium Capitulorum, qui ob quæstionem meri facti ab Ecclesiæ unitate sese separabant, & quintam Synodum hæc capitula damnantem recipere nolebant.

Hæc enim erat sola quæstio, utrum scripta Theodoreti, Theodori Mopsuesteni, & notanter Ibæ Epistola revera continerent errores, quos quidam illis contineri contendebant: porro Synodus Chalcedonensis, etiam ipsam Ibæ Epistolam non obscure ab errore declaraverat immunem, idque mordicus tenebant Episcopi Occidentales, & præcipue Episcopi Istriæ. Cum vero quinta Synodus hæc tria capitula, ac notanter ipsam Epistolam Ibæ ut erroribus infectam damnasset, hanc Synodum quintam ut legitimam & œcumenicam admittere noluerunt, utpote quam sustinebant in hoc contrariam Synodo Chalcedonensi; imo tandem se a communione eorum, qui Synodum V. ut legitimam recipiebant, & sic juxta illos videbantur rejicere Synodum Chalcedonensem, subtraxerunt. Hi sunt adversus quos litteræ Pelagii primi ad Narsetem Patricium diriguntur, & quos tamquam schismaticos exagitat, & per Narsetem Patricium ad Ecclesiæ unitatem reduci postulabat. Porro Pelagius, ut hos Episcopos ad unitatem Ecclesiæ reduceret, totus in eo est, quod tametsi supponeretur, Synodum Chalcedonensem hæc tria capitula ac notanter Epistolam Ibæ, eorumque auctores orthodoxos declarasse, nihil tamen quinta Synodus ea reprobando egisset contra definitionem fidei ant dogmatum in Concilio Chalcedonensi definitorum, sed duntaxat revidisset acta Concilii Chalcedonensis in causa illorum Episcoporum, eorumque scriptorum, de quibus quæstio, in quibus nullatenus de fide agebatur: unde & ipse Pelagius expresse protestatur in Epistola Viatori & Pancratio inscripta, *si enim etiam ipsi* (scilicet schismatici) LICET IN SUO SENSU ABUNDANTES *intra materna tamen positi viscera, quærerent veritatem, a nobis repellendi non erant, donec apud eos ratione dicte rei veritas claruisset: Tomo* 5. *Concil. general. col.* 806. edit. Labb. Quod & ipsi Pontifices Pelagius I. & II. necnon S. Gregorius agnoverunt.

Idipsum urget Pelagius II. hujus immediatus successor, & pluribus adstruit, præcipue in Epistola tertia ad Episcopos Istriæ, in qua scribit inter alia *tom.* 5. *Concil. general. col.* 631. „ Cum „ vero & subjicitur: *Quidquid enim* „ *præter speciales causas Synodalium* „ *Conciliorum ad examen Episcopale* „ *defertur, potest aliquam dijudicandi* „ *habere rationem*: aperte nobis licentia tribuitur, ut quidquid illic extra „ fidei causas de personis gestum est, „ retractetur. Specialis quippe Synodalium Conciliorum causa est fides. „ Quidquid ergo præter fidem agitur, „ Leone docente, ostenditur, quia nihil obstat, si ad judicium revocetur „. Et speciatim de Epistola Ibæ, quæ præ aliis duobus notabiliorem difficultatem fecerat, ait: „ quamvis quia „ approbata sit, aut difficulter, aut „ nullatenus demonstretur, licenter tamen unusquisque eam reprehenderet, „ etiamsi Episcopi in eodem Concilio „ residentes suis illam subscriptionibus „ approbassent; quia postquam, beato „ Leone scribente, jus retractandi & „ dijudicandi conceditur, etiamsi qua „ esse poterat eorum, qui interfuerant, „ in privatis negotiis auctoritas, vacuatur „.

Ex his proinde evidens est, Pelagium

gium sustinuisse, quod, licet hæ duæ Synodi essent sibi contrariæ, hæc contrarietas nihil fidei per Synodum Chalcedonensem expositæ detraheret; idque & Sanctus Gregorius Pelagii II. successor contra eos Episcopos Istriæ schismaticos acriter ursit, illis libertatem circa hanc quæstionem meri facti relinquens, dummodo schisma non facerent.

An interfectores excommunicatorum sint rei homicidii.

Profert & Gratianus *Can.* 47. fragmentum Epistolæ sub nomine Urbani II. *Godefredo Lucano Episcopo*, quo scribit interfectoribus excommunicatorum modum congruæ satisfactionis injungendum, *quâ divinæ simplicitatis oculos adversus se complacere valeant, si forte quid duplicitatis pro humana fragilitate in eodem flagitio incurrerint: non enim*, ait, *eos homicidas arbitramur quos adversus excommunicatos zelo Catholicæ matris ardentes, aliquos eorum trucidasse contigerit.*

Petrus de Marca Canonem intelligit de solis excômunicatis ob violatas treugas.

Credit Petrus de Marca *lib.* 4. *de concord. sacerd. & imp. cap.* 14. *num.* 3. hoc Decretum intelligi de solis excommunicatis ob violatas inducias seu treugas, quæ seculo X. & XI. adversus privata bella tunc usitata fieri solebant.

Credit præterea de Marca, hâc interpretatione, levari posse invidiam, quæ ob textum hunc male intellectum creari solet adversus summos Pontifices.

At illa explicatio, neque contextui Canonis, neque menti Gratiani videtur congruere.

Utrum restrictio hæc contextui congruat, & an Decretum hoc revera sit Urbani II. nescio. In primis hactenus inter Epistolas istius Pontificis hanc non reperi: exstat tamen præsens fragmentum apud Ivonem *parte* 10. *cap.* 54. sed paulo aliter, quam apud Gratianum. Circa restrictionem per de Marca factam, nulla in Canone, nec ejus vestigium occurrit; sed nec Gratianus hunc Canonem cum illa restrictione intellexisse videtur, ut innuit conclusio ejus subjecta *Canoni* 48. nam ibi recolligens eos, qui occidendo non contraveniunt præcepto, *non occides*, inter alia dicit: „ Si illi, qui zelo „ Catholicæ matris accensi excommuni„ catos interficiunt, homicidæ non judi„ cantur, patet quod malos non solum „ flagellari, sed etiam interfici licet „.

Quidquid sit de auctore hujus Decreti, certum nihilominus est, hoc Decretum ita expressum, merito reputari ut admodum perniciosum, & plane alienum a mansuetudine Christiana, quam Christus suis discipulis, ac præsertim Ecclesiæ ministris, tantopere commendavit.

Deus peccata punit quandoque per scientes, quandoque per nescientes.

Quæstionem absolvens Gratianus, multis ostendit ad calcem Canonis ultimi, quod Deus aliquando excitet populos aut principes ad puniendos homines.

Et quidem sæpius per *nescientes* ipse Deus punit quos vult, eisque utitur tamquam instrumentis, licet hoc nesciant. „ Tales autem in eo quod puniunt, „ ait, Deo servire dicuntur, in eo „ quod ignorantes se esse ministros iræ „ Dei, impiâ vanitate superbiunt, mer„ cedem suæ servitutis a Deo non nisi „ temporalem inveniunt, pœnam vero „ suæ superbiæ non effugiunt „.

Interdum autem per *scientes* punit Deus, sive Dei instinctu quidam aguntur ad puniendum peccata aliorum, uti populus Israëliticus excitatus fuit ad delendas gentes Amorrhæorum, &c. quando autem ita divino instinctu excitantur, tunc sine culpa noxius sanguis effunditur, ait ibidem Gratianus. Ejus integer discursus utiliter legetur.

QuæstioVI. Mali per Ecclesiam cogi possunt ad bonum.

Quæstione sextâ ostendit Gratianus, malos per Ecclesiam cogi posse ad bonum, idque potissimum auctoritate Sancti Augustini *Epistolâ* 185. ad Bonifacium, in qua Augustinus pluribus probat, nequaquam juste queri Donatistas de legibus Imperialibus, quibus cogebantur ad unitatem Ecclesiæ redire, atque inter cætera respondet Donatistis schismaticis, qui *clamare consueverant, liberum est credere, vel non credere: cui vim Christus intulit? quem coëgit?* respondet Augustinus: *Ecce habens Paulum Apostolum, agnoscant in eo prius Christum cogentem, & postea docentem; prius ferientem, & postea consolantem.*

Mirum est autem (ait) *quomodo ille,*

le, qui pœnâ corporis ad Evangelium coactus intravit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Evangelio laboravit, & quem major timor compulit ad charitatem, ejus perfecta charitas foras misit timorem.

Hinc infert Augustinus, Ecclesiam etiam posse oves suas aberrantes cogendo revocare a schismate ad unitatem: Fatetur quidem *num.* 21. *melius esse ad Deum colendum doctrinâ homines duci, quam pœnæ timore vel dolore compelli. Sed non quia isti meliores sunt,* inquit, *ideo illi, qui tales non sunt, negligendi sunt: multis enim profuit* (*quod experimentis probavimus & probamus*) *prius timore vel dolore cogi, ut postea possent doceri, aut quod jam verbis didicerant, opere sectari.*

Deus variis modis errantes ducit ad fidem.

Canone 2. ex eodem doctore ait, Deum variis modis corripiendo errantes docere ad fidem, etiam *per potestatum temporalium leges.*

Sententia Augustini fuerat neminem posse cogi ad unitatem Christi, at postea eam mutavit.

Et *Canone* 3. refert fragmentum Epistolæ 93. Augustini ad Vincentium, in qua fatetur: *suam primitus fuisse sententiam, neminem ad unitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos* (ait) *haberemus, quos apertos hæreticos noveramus: sed hæc mea opinio* (inquit) *non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis.*

Ostendit dein ibidem Augustinus, quomodo multi ex Donatistis per legum severitatem paulatim ad unitatem Catholicam *veraciter* & *sincero* animo fuerint reducti, quod præcipue probat *cap.* 1. *hujus Epistolæ.*

Hinc concludit in præsente Canone, *non esse considerandum quod quisque cogitur, sed quale sit illud quo cogitur, utrum bonum an malum: non quod quisque bonus possit esse invitus, sed timendo quod non vult pati, vel relinquit impedientem animositatem, vel ignoratam compellitur cognoscere veritatem, ut timens vel respuat falsum, de quo contendebat, vel quærat verum, quod nesciebat, & volens jam teneat, quod nolebat.*

Denique *Canone* 4. prolato fragmento *Epistolæ* 26. *lib.* 3. S. Gregorii, in qua scribit Januario Episcopo Calaritano, Rusticum Paganum, si tantæ fuerit pertinaciæ & obstinationis inventus, *ut ad Dominum Deum venire minime consentiat, tanto pensionis onere gravandum esse, ut ipsâ exactionis suæ pœnâ compellatur ad rectitudinem festinare.*

Notandum quod Rustici, de quibus in hac Epistola, coloni essent seu servi Ecclesiæ Calaritanæ, in quos jure Dominico vindicabat Episcopus: non vero agitur generaliter de Diœcesanis, ita ut Episcopus instar proprietarii seu Domini, non vero tamquam Episcopus contra eos ageret, uti etiam constat ex integro contextu Epistolæ, quæ hodie est Epistola 26. lib. 4. concludit Gratianus ex his omnibus intelligi, *quod mali cogendi sint ad bonum.*

Contra jam dicta objicitur, quod inutiliter fiat id, ad quod quis cogitur.

Post hæc format objectionem „ quod „ nemo sit cogendus ad id, ad quod „ inutiliter cogitur, ad bonum autem „ quisque inutiliter cogatur, cum Deus „ aspernetur coacta servitia „.

Ut autem hæc objectio magis stringat, plura adfert testimonia e sacro textu, quibus probatur, opus, ut sit Deo gratum, debere esse *voluntarium*, non *coactum*. Deinde quod „ etsi „ in veteri Testamento timore pœnæ „ homines cogebantur ad bonum, tamen in novo Testamento solâ libertate & dilectione justitiæ sint invitandi ad fidem „.

Addit post hæc illud ex prima Epistola Joannis 1. *Epist. cap.* 4. *vers.* 18. *timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem:* „ qui autem cogitur (ait) timore illo ducitur, qui non est in charitate, qui „ manus comprimit, non animum mutat, quo pœna timetur, non bonum „ diligitur. Porro sine dilectione boni „ nullus Deo placere, vel in numero „ bonorum connumerari poterit „.

Respondetur præfatæ objectioni, scilicet id quod ini-

His autem respondet tandem Gratianus. „ Si bonum, ad quod mali cogun„ tur, semper inviti tolerarent, & num„ quam voluntarii servirent, inutiliter

„ co-

tio fiebat timore pœnæ, postea fieri amore justitiæ.

„ cogerentur ad illud. Sed quia humanæ naturæ est, & ea quæ in desuetudinem ducuntur abhorrere, & consueta magnâ custodiâ diligere, flagellis tribulationum mali sunt cohibendi a malo, & provocandi ad bonum: ut dum timore pœnæ malum in desuetudinem ducitur, abhorreatur: bonum vero ex consuetudine dulcescat. Unde Augustinus in *Psal.* 127. cum per timorem gehennæ continet se homo a peccato, fit consuetudo justitiæ, & incipit quod durum erat amari: & incipit excludi timor a charitate, & succedit timor castus, de quo hic dicitur: quo timemus, ne tardet sponsus, ne discedat, ne eo careamus; ille utilis est, sed non permanet in æternum ut iste „.

Monent recte hic Correctores Romani, verba a Gratiano sub nomine Augustini, non esse per omnia Augustini, sed potius convenire cum glossa ordinaria: quoad sensum tamen conveniunt cum Augustino, cujus sunt verba in *Psal.* 127. *num.* 7. „ Cum per timorem continent se a peccato, fit consuetudo justitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulcescit Deus: & jam incipit homo propterea juste vivere, non quia timet pœnas, sed quia amat æternitatem. Exclusus est ergo timor a charitate, sed successit timor castus „.

Quæst. VII. Hæretici possunt auctoritate legum juste suis & Ecclesiæ rebus spoliari.

Quæstione septimâ ostendit Gratianus, quod hæretici suis & Ecclesiæ rebus juste spoliari possint, quodque Catholici eas auctoritate legum possidentes, nequaquam dicendi sint aliena possidere.

Probat hæc Gratianus auctoritate sancti Augustini *Can.* 1. 2. & 3. in quibus refert nonnulla, quæ Augustinus scripsit contra Donatistas, clamantes quod Catholici impetrassent leges Imperiales adversus ipsos, ex cupiditate res & Ecclesias ipsorum habendi & occupandi.

Cum de hoc quærerentur Donatistæ, sæpe ipsis respondit Augustinus.

Ipsis respondet Augustinus *Epistolâ* 93. ad Vincentium *num.* 50. in primis ostendens, quod Donatistæ falso asserant, res & Ecclesias esse suas, postquam juste ipsis per leges Imperiales sunt ablatæ. Dein addit: *sed tamen quisquis ex occasione hujus legis, quam Reges terræ Christo servientes, ad emendandam vestram impietatem promulgaverunt, res proprias vestras cupide appetit, displicet nobis.* Idipsum asserit de omni eo, qui ipsorum Basilicas, vel eorum pauperum res per avaritiam tenet.

Refellitur calumnia Donatistarum adversus Catholicos.

Idem probat Gratianus *Canone* 2. desumpto ex Augustino *lib.* 2. *contra litteras Petiliani*, & *Canone* 3. *ex Epistola ejusdem* 185. ad Bonifacium, ubi multis probat Augustinus, calumniam esse Donatistarum, objicientium Catholicis, quod eos in suam communionem violento legum Imperio coarctari velint, ut res ipsorum auferrent: *utinam* (ait Augustinus) *Catholici fiant, & non solum quæ dicunt sua, sed etiam* NOSTRA *in pace nobiscum & charitate possideant.*

Quin & ostendit, hæc inter se esse contraria, eos ad communionem compellere, & eorum res desiderare: *Quis avarus quærit compossessorem? quis dominandi cupiditate inflammatus, vel fastu dominationis elatus desiderat habere consortem?* ait Augustinus.

Provocat & ad Donatistas, qui ad Catholicam communionem redierunt, ut intelligant: *quemadmodum sua teneant, non solum quæ habebant, sed etiam* (ait) *nostra quæ non habebant.*

Concludit dein Augustinus, *quidquid ergo nomine Ecclesiarum partis Donati possidebatur, Christiani Imperatores legibus religiosis cum ipsis Ecclesiis ad Catholicam transire jusserunt.*

Alludit his Augustinus ad *L.* 52. *Cod. Theod. de hæreticis* promulgatam anno 412. quam exponit, prolatis testimoniis S. Augustini ex hac Epistola, Jacobus Gothofredus.

Latissime in citata Epistola ad Bonifacium ostendit Augustinus, id unice desiderare Catholicos, ut a schismate ad unitatem Ecclesiæ Donatistæ convertantur, & cum Catholicis unum hic corpus Christi constituant, ac una salutem æternam cum ipsis consequantur, uti patet ex fragmento ejusdem Epistolæ relato in *Canone* 4.

Cum

Quæstio VIII. Etsi mali ad bonum cogi possint, nequaquam tamen Clerici in eum finem suâ auctoritate arma arripere valent.

Cum hactenus probasset Gratianus malos per potestates seculares posse cogi ad bonum, & hæreticos ad fidem, *quæstione octavâ* probat, quod „ Episcopi vel quilibet Clerici, nec suâ „ auctoritate, nec auctoritate Romani „ Pontificis arma arripere valeant „.

In hujus asserti probationem reproducit in primis Gratianus dictum Christi ad Petrum, *converte gladium tuum in vaginam* : „ ac si aperte ei diceretur „ (ait) hactenus tibi tuisque prædecessoribus inimicos Dei gladio corporali licuit persequi: deinceps in exemplum patientiæ gladium tuum, id est, tibi hactenus concessum, in vaginam converte: & tantum spiritualem gladium, *quod est verbum Dei*, in mactatione veteris vitæ exerce. Omnis enim præter illum, vel auctoritatem ejus, qui legitimâ potestate utitur, qui (ut ait Apostolus) *non sine causa gladium portat*, cui etiam omnis anima subdita esse debet; omnis, inquam, qui præter auctoritatem hujusmodi gladium acceperit, gladio peribit. Item Ambrosius, arma Episcopi lacrymæ sunt & orationes. Item illud Apostoli: *nos vosmetipsos defendentes charissimi*, quamvis omnibus generaliter dicatur, specialiter tamen Prælatis dictum intelligitur „.

Arma clericorum sunt fletus, orationes, lacrymæ.

Adducit dein plures auctoritates, quibus interdicitur Clericis arma portare, atque inter alia *Canone* 3. hæc sub nomine Ambrosii: „ dolor, fletus, orationes, lacrymæ fuerunt mihi arma adversus milites. Talia enim munimenta sunt Sacerdotis „.

Possunt tamen clerici alios hortari, ut ad oppressorum defensionem arma arripiant.

Porro *parte secundâ* subjectâ *Canoni* 6. ostendit Gratianus: „ hæc intelligenda esse de Sacerdotibus propriâ manu arma arripientibus, sed alios ad arripiendum ad oppressorum defensionem, atque ad inimicorum Dei oppugnationem eis licere hortari „.

Probare id in primis nititur fragmentis Epistolarum Leonis IV. *Canone* 7. 8. *&* 9. sed has Epistolas non exstare monent Correctores Romani, referentes quædam ad eamdem materiam pertinentia ex vetustis Pontificalibus, quæ, cujus sint auctoritatis, nescio. Ivo autem in Pannormia *parte* 10. *Canone* 30. citat Canonem 9. sub nomine Nicolai Papæ.

Addit plura alia testimonia usque ad Canonem 18. quibus intendit probare, quod „ Sacerdotes etsi propriâ manu „ arma arripere non debeant, tamen „ vel his, quibus hujusmodi officia commissa sunt, persuadere, vel quibuslibet, ut ea arripiant, suâ auctoritate valeant imperare „.

Videndæ autem sunt notæ Correctorum Romanorum, quibus indicantur variantes lectiones, & in quibus fragmenta a Gratiano relata a suis originalibus discrepent.

Refertur decretum Nicolai I. contra Episcopos militantes, quòd videtur repugnare facto Leonis Papæ.

Post hæc per modum objectionis allegat *Canone* 19. partem Epistolæ Nicolai I. ad Ludovicum & Carolum Reges (de qua inscriptione videnda nota Correctorum Romanorum) in qua conqueritur, quod Episcopi, eorum jurisdictioni subjecti, ad Synodum non venerint, prætextu, quod cum fidelibus aliis contra piratas maritimos invigilarent, *cum militum Christi sit, Christo servire: & quid* (ait) *ad Episcopos & milites Christi, nisi ut vacent orationibus*.

Et *Canone* 20. refert *ex Epistola* 1. *lib.* 7. *S. Gregorii*, ubi scribit: *Si in morte Longobardorum me miscere voluissem, hodie Longobardorum gens nec Regem, nec Ducem, nec Comites haberet, atque in summa confusione esset divisa: sed quia Deum timeo* (ait) *in morte cujuslibet hominis me miscere formido*.

Cum ergo Nicolaus improbet, Episcopos seculari militiâ occupari, nec etiam contra maritimos piratas permittat eos ad pugnam accedere, videtur Gratiano, in speciem saltem contrariari Leoni Papæ, qui *adversus Saracenos urbem egreditur, & ut eos procul a littore arceat, populum undique convocat, & suorum injurias præsentialiter vindicat* (alludit ad Canonem 7.) *atque cum Gregorio milites ad arma invitat*. Ita Gratianus ad calcem Canonis 20.

Ut hæc conciliet, distinguit Gratianus

Hæc conciliare nititur Gratianus.

nus Episcopos, in illos qui leviticâ tantum portione contenti, de solis decimis & primitiis vivunt, & illos qui his non contenti, & prædia & castella & civitates possident: „ ex quibus (ait) Cæsari debent tributa, nisi Imperiali „ benignitate immunitatem ab hujusmodi promeruerint. Illis autem qui „ solis decimis & primitiis sunt con„tenti, nihil est (ait) commune cum „ principibus seculi, quia temporalia „ penitus abjiciunt, ne occasione eo„rum legibus Imperatorum obnoxii „ teneantur „.

At ejus conciliatio congruens non apparet.

Neque pristinæ, neque hodiernæ disciplinæ hæc conciliandi ratio convenïens apparet: si tempora, loca, personas, aliasque circumstantias attendisset & hic Gratianus, non dubium, quin congruentiorem conciliandi rationem reperisset.

Circa immunitatem Ecclesiarum & clericorum quædam in speciem cōtraria allegat Gratianus.

Interim Gratianus *Canone* 21. profert aliqua fragmenta ex Epistola Ambrosii ad Marcellinam, & ex oratione contra Auxentium in unum congesta, (ut monent Correctores Romani) ut probet Ecclesias non esse subjectas Imperatoribus, & *Canone* 22. Decretum sub nomine Urbani Papæ, quo probetur Ecclesiam *de suis exterioribus solvere tributa*. Sed cujus Urbani sit, vel ubi habeatur, non scribit.

Attamen *parte quartâ*, huic Canoni subjectâ, contra hoc prætensum Urbani Decretum objicit, quod urgente fame in Ægypto sub Pharaone Sacerdotes liberi fuerint, *Domino ex tunc pronuntiante* (inquit) *Sacerdotes in omni gente liberos esse oportere.*

Hic subjungit Gratianus, quæ tum in legibus Imperatorum, tum in Conciliis præsertim *seculo* 9. *&* 10. pro immunitate Clericorum indulta & sancita fuere; ac præ reliquis notandus Canon 25. ex Concilio Wormatiensi, quo sancitum est, *ut unicuique Ecclesiæ* UNUS *mansus integer* „ absque ullo servitio „ attribuatur „: de quo vide notata in *Jure Ecclesiast. Tom.III. parte* 2. *sect.*4. *tit.*4. *cap.*1.*num.*22.*pag.*579.& *cap.*2.*num.* 1.*usque ad* 8.*pag.* 582. hujus editionis.

Illa conciliare conatur, sed nō conformiter ad canones.

Gratianus conciliationis causâ notat ad calcem *Canonis* 25. quod „ Ecclesia „ de his, quæ Imperiali beneficio, vel „ a quibuslibet pro beneficio sepulturæ „ possidet, nullius juri, nisi Episcopi, „ teneatur adstricta: de his vero, quæ „ a quibuslibet emerit, vel vivorum „ donationibus acceperit, principibus „ consueta debet obsequia, ut & annua „ eis persolvat tributa, & convocato „ exercitu cum eis proficiscatur ad ca„stra „. Conciliandi rursus similis ratio in Canonibus difficulter invenietur.

Juxta Gratianum Episcopi non possunt ad castra proficisci sine consensu Romani Pontificis.

Interim Gratianus pro limitatione ultimæ partis adducit hanc clausulam: *quod tamen hoc ipsum non sine consensu Romani Pontificis fieri debet.*

At in Canonibus quos citat in probationem illius clausulæ, fit tantum mētio Metropolitani.

In probationem hujus clausulæ limitativæ adducit fragmentum cujusdam Epistolæ sub nomine *Gelasii Papæ Elpidio Episcopo*. Item Canonem 11. Antiochenum, & octavum Sardicensem, in quibus tamen Canonibus nulla de Romani Pontificis, sed tantum de Metropolitani licentia ab Episcopis obtinenda decernitur, cum ad comitatum pergere volunt.

Concludit autem Gratianus ad calcem Canonis 28. quod „ prælatis Ec„clesiæ liceat ab Imperatoribus, vel „ quibuslibet ducibus defensionem fide„libus postulare, & etiam quoslibet „ ad sui defensionem contra adversarios „ sanctæ fidei viriliter adhortari: atque „ ad vim infidelium procul arcendam „ quosque excitare; effusionem vero „ sanguinis nulli Episcoporum suâ vel „ Imperatorum auctoritate imperare li„cet „.

Prohibetur Sacerdotibus ne sint judices in causa sanguinis.

Pro tertio & finali membro suæ conclusionis, adducit Canone 29. Decretum Concilii Toletani IV. quo decernitur: *Sacerdotibus seu Episcopis, ne consentiant regibus fieri judices, nisi ubi jurejurando supplicii indulgentia promittitur, non ubi discriminis sententia præparatur: quia* (ait) *a Christo ad ministerium salutis electi sunt.*

Sacerdos, qui Decreto contravenerit, declaratur, quod *sit reus effusi sanguinis apud Christum, & apud Ecclesiam perdat proprium gradum.*

Affert & Canone 30. Decretum Concilii Toletani XI. quo statuitur, quod *his*,

bis, a quibus Domini sacramenta tractanda sunt, judicium sanguinis agitare non liceat.

Idque sub pœna depositionis, & perpetui carceris. Decernitur ulterius, quod si quis hæc præsumpserit, *aut quod morte plectendum est sententia propria judicare præsumat, aut truncationes quibuslibet personis per se inferat, aut inferendas præcipiat, concessi ordinis honore privetur, & loco; sub perpetuo quoque damnationis teneatur ergastulo.*

Addit autem Concilium hanc moderationem: *cui tamen communio exeunti ex hac vita, non est neganda, propter Domini misericordiam, qui non vult peccatoris mortem, sed ut convertatur & vivat.*

Subjicit dein *Canone* 31. pseudo-Decretum sub nomine Eutychiani Papæ, de quo vide supra notata.

Interim ex citatis Canonibus patet, quam enixe voluerint patres, ab effusione sanguinis humani alienos esse Sacerdotes, de quo vide dicta in *Jure Ecclesiast. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 10. *cap.* 4. *pag.* 307. ubi de irregularitate ex defectu lenitatis profluente agitur.

Pœna incendiariorum. Post hæc *parte sextâ* agit Gratianus contra incendiarios, prolato Decreto Concilii Lateranensis sub Innocentio II. quo decernitur pœna excommunicationis contra incendiarios ex proposito, sive ex odio, & vindicta, & mortuis negatur Ecclesiastica sepultura. Statuitque *insuper, ut non absolvatur, nisi prius damno, cui intulit, secundum facultatem suam, resarcito, juret se ulterius ignem non appositurum. Pœnitentia autem ei detur, ut Hierosolymis, aut in Hispania in servitio Dei per annum integrum permaneat.*

Quale fuerit iter Hispanicum, ipsis loco pœnitentiæ impositum. Recte hic notat Stephanus Baluzius, quod Hispanicum illud iter non esset simplex peregrinatio religionis ergo, sed ad pugnandum adversus Saracenos, qui tum Hispaniæ incubabant; adversus quos propterea institutum erat bellum sacrum, quod innuitur his verbis Canonis: *in servitio Dei*. Legitur in fine Canonis: *sane Regibus & Principibus faciendæ justitiæ facultatem, consultis Episcopis & Archiepiscopis non negamus*. Hæc clausula restringere videtur auctoritatem supremorum principum, &c. notandum autem has voces, *consultis Episcopis & Archiepiscopis*, omitti in Canone 15. Concilii Rhemensis anno 1148. præside Eugenio III. ubi iste Canon renovatur.

Quis dicendus homicida. Additur *Canone* 33. sub nomine S. Augustini quidem, at ex variis fragmentis diversorum auctorum conflato (ut notant Correctores Romani) esse velut homicidam judicandum, qui sine publica aliqua administratione, quemcumque criminosum interfecerit aut truncaverit, vel membris debilitaverit, *& tanto acrius* (ait) *quanto non sibi a Deo concessam potestatem abusive usurpare non timuit.*

Quis ex pluribus concurrentibus dicendus sit homicidii reus. Denique *parte septimâ* Gratianus agit de homicidio commisso pluribus concurrentibus & præsentibus, qui eorum homicidii reus censeatur: atque profert unicum Canonem sub nomine Concilii *apud Vermerias* juxta Pithæos habito *anno* 752. *in Gallia*, at in Concilio Vermeriensi eo anno celebrato, nec præsens Canon, nec quidquam ei simile reperitur, neque in ullo, quod exstat, apud Vermerias habito Concilio, hoc Decretum hactenus reperi.

Causa XXIV.

Casus in hac propositus. Cum *causâ vigesimâ tertiâ* tractasset Gratianus de hæreticis, *causâ vigesimâ quartâ* eamdem materiam prosequens casum hunc proponit. „Quidam Episcopus „ in hæresim lapsus, aliquot de Sacerdotibus suis officio privavit, & sententiâ „ excommunicationis notavit, post mortem de hæresi accusatus damnatur, „ & sequaces ejus cum omni familia „ sua „.

Quæstio I. Hæreticus alium excommunicare aut officio privare non potest. Ex hoc casu elicit tres quæstiones, quarum primâ quærit: „ an lapsus in „ hæresim possit aliquos officio privare, atque sententiâ notare „?

Id non posse facile probatur, ait Gratianus: „ Omnis enim hæreticus aut „ jam damnatam hæresim sequitur, „ aut novam confingit: qui vero hæ„ resim jam damnatam sequitur, ejus

„ damnationis se participem facit „.

Ultimam asserti sui partem probat Gratianus aliquot fragmentis desumptis ex litteris Gelasii Papæ, notanter *Epistolâ* 13. ad Episcopos Dardaniæ, quibus scribit, Acacium Constantinopolitanum Episcopum hæreticis pertinaciter adhæsisse, & a Sede Apostolica recessisse, & consequenter novâ condemnatione opus non esse, eo quod damnatæ hæresi adhærens, in damnationem jam factam ipso jure incidat, & ab Ecclesia hâc suâ adhæsione recedat. De quo schismate Acacii videri potest *dissertatio* 19. seculi quinti Natalis Alexandri. Item Nicole vir doctissimus in præstantissimo tractatu *de unitate Ecclesiæ contra ministrum Jurium lib.* 2. *cap.* 10.

Quod autem excommunicatus alium excommunicare non possit, probat ulterius Gratianus *Canone* 4. prolato testimonio Alexandri II. scribentis Valeriano Episcopo; sed hæc Epistola non exstat, referturque hoc fragmentum a Labbæo *tomo* 9. *Concil. col.* 1552. inter fragmenta Epistolarum, quarum auctoritas non aliunde probatur, nisi quod apud varios Collectores sub nomine hujus Pontificis prostent. Canoni vero subjungit Gratianus longum discursum, quo pluribus probare contendit, lapsis in hæresim, sive etiam schismaticis, non competere potestatem ligandi vel absolvendi: „ quia hæc potestas veris non falsis Sacerdotibus „ a Domino tradita est: Apostolis enim dicturus, *quorum remiseritis peccata*, &c. præmisit: *accipite Spiritum sanctum*: ut evidenter cunctis „ ostenderet, eum qui Spiritum sanctum non habet, peccata non posse „ tenere vel remittere; porro Spiritum „ sanctum nemo nisi intra Ecclesiam „ accipit, quia & ipsam unitatem per „ gratiam facit „.

Hæc aliaque hic a Gratiano asserta, indubie intelligenda sunt de hæreticis, sive prolapsis in hæresim, qui auctoritate legitimâ ut tales publice declarati, & ab Ecclesia abscissi sunt: qui enim occulte in hæresim prolapsi, possint auctoritate ligandi & solvendi quamdiu ab Ecclesia tolerantur, ac ei externe manent uniti, valide uti suâ potestate nemo dubitaverit.

Dicta Gratiani non de quibuscumque hæreticis aut excommunicatis intelligi possunt.

Ut autem probet Gratianus, hæreticos ligandi vel solvendi auctoritatem non habere, plurimas adducit auctoritates, nonnullas apocryphas, & nonnullas alienas a materia seu quæstione, quam tractandam susceperat.

In primis *Canone* 5. profert vulgatissimam, multorumque annotationibus vexatam S. Leonis sententiam ex ejus *sermone* 3. in anniversario suæ assumptionis: *Manet ergo Petri privilegium, ubicumque ex ipsius fertur æquitate judicium, nec nimia est vel severitas, vel remissio, ubi nihil erit ligatum, nihil solutum, nisi quod beatus Petrus aut solverit aut ligaverit.*

Quandonam judicium Romani Pontificis censeri debet judicium Petri.

Ex hoc loco jam pridem statuerunt Hincmarus Rhemensis, aliique Episcopi Gallicani, ea judicia, quæ Canonicâ æquitate non nituntur, nullius esse momenti: utpote quæ privilegio Petri destituta essent, cujus privilegii perpetuo debet esse indivulsa comes beati Petri sinceritas & æquitas, uti notat Petrus de Marca *lib.*4. *de Concord. Sacerd. & Imp. cap.*6. *&* 8. ubi & plura in eam rem adducit, quibus jungatur nota Paschasii Quenelli citato sermoni Leonis subjecta.

Et ne ex verbis Leonis concluderetur, soli Petro a Christo datam esse ligandi & solvendi potestatem, subjungit Gratianus *Canone* 6. verba S. Augustini ex *tractatu* 50. *in Joannem num.* 12. quibus docet, claves a Christo datas *non soli Petro*, sed *Ecclesiæ in persona Petri: quia Petrus quando claves accepit, Ecclesiam sanctam significavit*. Hoc pluribus locis inculcat Augustinus.

Ecclesiæ datæ sunt claves in persona Petri.

Canones deinde profert, quibus probet, in causis fidei recurrendum esse ad Romanam Ecclesiam, atque hanc ab omni hæresi hactenus fuisse immunem.

Gratianus probat Ecclesiam Romanam a fide non deviasse, sed præcipue ex apocryphis.

At Canones illos, e quibus id præcipue evincere conatur Gratianus, nimirum 9. 10. 11. 13. 14. & 15. ex Epistolis apocryphis deprompsit, ut fa-

cile

cile intelligi poterit, si fontes, quos referunt, conferantur cum illis, quæ circa suppositititias pseudo-Isidori merces sæpius annotavimus.

De unitate Ecclesiæ ex Cypriano. Post hæc incipit Gratianus probare unitatem Ecclesiæ, producitque *Canone* 18. & 19. verba S. Cypriani ex *tractatu de unitate Ecclesiæ Catholicæ*.

Quædam omittuntur a Gratiano, quæ habentur apud Cyprianum. Monent Correctores Romani in nota marginali ad initium *Canonis* 18. omitti aliqua verba: scilicet post verba, *ædificabo Ecclesiam meam*, in Cypriano sequuntur reliqua sacri textus verba: *Et portæ inferorum non vincent illam, & tibi dabo claves regni cœlorum, & quæ ligaveris super terram erunt ligata & in cœlis, & quæcumque solveris super terram erunt soluta & in cœlis*.

Quin & in vulgatis editionibus & exemplaribus, etiam hæc sequuntur: *Et iterum eidem post resurrectionem suam dicit* PASCE OVES MEAS. *Super illum unum ædificat Ecclesiam suam, & illi pascendas mandat oves suas*.

Verisimiliter textui Cypriani inserta fuerunt. Apud Gratianum, omissis cæteris, sola hæc habentur: *Super unum ædificat Ecclesiam:* creditque vir eruditus Nicolaus Rigaltius, integram hanc periodum esse recentiori manu textui Cypriani adjectam, eamque minime convenire proposito S. Cypriani, qui unice in hoc tractatu intendit ostendere Ecclesiæ Catholicæ unitatem.

Fundamentum unitatis Ecclesiæ ex Cypriano. Ut hanc unitatem demonstret Cyprianus notat: „ quod quamvis Apostolis „ omnibus post resurrectionem suam „ parem potestatem tribuens Christus „ dicat, *sicut misit me pater, & ego* „ *mitto vos, accipite Spiritum San-* „ *ctum;* tamen ut unitatem monstra- „ ret, unitatis ejusdem originem ab „ uno incipientem suâ auctoritate di- „ sposuit. Hoc erant utique & cæteri „ Apostoli, quod fuit & Petrus, pari „ consortio præditi, & honoris & po- „ testatis. Sed exordium ab unitate „ proficiscitur, ut Ecclesia una mon- „ stretur „.

Apud Cyprianum in vulgata editione post verba, *Sed exordium ab unitate proficiscitur*, sequitur, *Primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia, & Cathedra una monstretur. Et Pastores sunt omnes, sed grex unus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus unanimi consensione pascatur*.

Horum rursus nihil occurrit apud Gratianum præter hæc: *ut Ecclesia una monstretur*.

Hanc *Ecclesiæ* UNITATEM (ait Cyprianus) *tenere firmiter & vindicare debemus, maxime* EPISCOPI, *qui in Ecclesia præsidemus;* rationem addit: *Ut Episcopatum ipsum* UNUM *atque* INDIVISUM *probemus ...... Episcopatus* UNUS *est, cujus a singulis in solidum pars tenetur*. Necessitas conservandæ unitatis & fugiendi schismatis.

Docet autem Cyprianus, esse quasi ramum aridum a trunco arboris recissum, qui hanc *unitatem* scindit, & ab ea se separat, ut patet ex fragmento relato in Canone 19.

Multa dein profert Gratianus, quibus unitatem Ecclesiæ, atque necessitatem ejusdem retinendæ demonstret, necnon hæreticorum consortia esse vitanda: item gravitatem & malitiam schismatis, inter quæ sunt nonnulla apocrypha, puta *Canone* 25. ex Epistola Hieronymi ad Damasum, & *Canone* 32. ex Epistola *Liberii Papæ ad Athanasium*, & plura mutilata, uti notant Correctores Romani.

Profert autem bina, eaque sat extensa fragmenta *Canone* 33. & 34. sub nomine Pelagii Papæ, quorum prius hanc profert epigraphen: *Non consecrat, nec consecratur in schismate constitutus Episcopus*. An hæreticus item schismaticus conferare & excomunicare possit.

Posteriori autem est hoc summarium præfixum: *Unitati non communicat schismaticis consentiens*.

Dein ex diversis litteris Nicolai I. Papæ adstruit, quod Episcopus fidei contraria docens alium excommunicare non possit: item non habeantur excommunicati, qui ab hæreticis excommunicantur. Sed si litteræ Nicolai legantur, ac attendatur textus Cælestini Papæ, quo nititur Nicolaus, apparebit, nihil hinc aliud erui posse, quam Cælestinum Imperatori scripsisse, non habendos pro excommunicatis, quos Ne-

sto-

ftorius injufte excommunicaverat orthodoxos.

Non videtur Gratianus affecu tus fenfum Canonum, ques citat.

Quare nimis generaliter ex his auctoritatibus conclufiffe videtur Gratianus ad calcem *Canonis* 37. „ Quod ex „ quo aliquis contra fidem cœperit ali- „ quid docere, nec dejicere quemquam „ valet, nec damnare „.

Excommunicatus ab hæreticis ob crimina fine pœnitentia a Catholicis fufcipi non debet.

Subjungit dein *Canone* 38. & 39. verba Sancti Auguftini fcribentis, quod fibi difpliceat, aliquos in communionem a Catholicis fufcipi, qui apud Donatiftas ob *crimina* aliqua fuerunt excommunicati: fcribitque *Epiftolâ* 35. (cujus verba exftant *Canone* 39.) Ego, *fi domino placet, iftum modum fervo, ut quifquis apud eos (Donatiftas)* PROPTER DISCIPLINAM DEGRADATUS, *ad Catholicam tranfire voluerit, in* HUMILITATE POENITENTIÆ *recipiatur, quo & ipfi eum forfitan cogerent, fi apud eos manere voluiffet.*

Oftendit Gratianus id non repugnare ante dictis de hæreticis non habentibus poteftatem excommunicandi.

Ut autem hæc conciliet Gratianus cum eo quod dixit, penes hæreticos non effe poteftatem excommunicandi, eorumque excommunicationem effe fpernendam, refpondet; quod „ illud Au- „ guftini intelligatur dictum non pro- „ pter fententiam, cujus poteftas nul- „ la eft extra Ecclefiam, fed in de- „ teftationem criminum, quæ in hæ- „ reticis ficut in Catholicis æque funt „ punienda „.

Addit & alteram conciliandi rationem. „ Poteft tamen, ait, illud Au- „ guftini de poteftate baptizandi intel- „ ligi, non ligandi aut folvendi, vel „ cætera facramenta miniftrandi: ba- „ ptifma namque five ab hæretico, „ five a Laico miniftratum fuerit, „ dummodo in unitate Catholicæ fi- „ dei accipiatur, non carebit effe- „ ctu „.

Alia vero facramenta, ut facri corporis & fanguinis Domini „ excom- „ municationis, vel reconciliationis, fi „ ab hæretico, vel Catholico non Sa- „ cerdote miniftrentur, vel nullum vel „ lethalem habebunt effectum; unde & „ ab omnibus fidelibus nullatenus funt „ recipienda „.

Indubie dictum Gratiani de facramentis ab hæreticis collatis, cum grano falis intelligi oportet. Neque enim dubitandum, quin Sacerdos per hærefim aut fchifma ab Ecclefia feparatus, poffit valide facramentum altaris conficere & adminiftrare; fed & illud conftat, neminem fcienter & citra neceffitatem poffe ab hæreticis aut fchifmaticis facramenta recipere.

Licite baptifmus fufcipitur ab hæretico in neceffitate.

Probat id Gratianus *Canone* 40. verbis Auguftini ex *lib.* 1. *de baptifmo contra Donatiftas cap.* 2. ubi Auguftinus docet, in neceffitate poffe licite a Donatiftis baptifmum fufcipi, dum copia Catholici baptizantis haberi nequit. *Si quis autem*, ait, *cum poffet in ipfa Catholica accipere, per aliquam mentis perverfitatem eligit in fchifmate baptizari, procul dubio perverfus & iniquus eft, & tanto perniciofius, quanto* SCIENTIUS.

Sed non communio.

Adducit & *Canone* 41. Decretum fub nomine Julii Papæ: Ivo autem illud nonnihil extenfius confignat *parte* 15. *cap.* 117. fub nomine Eutychiani Papæ, uti & Burchardus *lib.* 19. *cap.* 105. fed nec inter Decreta Julio, & Eutychiano a pfeudo-Ifidoro fuppofita reperitur. Pithæi monent: forte in pœnitentiali Theodori, quod & in margine a Correctoribus Romanis annotatum eft.

Sed nec in hoc pœnitentiali hactenus reperi.

Modus agendæ pœnitentiæ præfcriptus aliquatenus conformis eft ei, qui feculo II. & III. fervabatur, fed verba, *miffam celebrare*, multo recentiorem ætatem indicant.

Quod probat Gratianus exemplo Hermenegildi.

Denique *Canone* 42. refert ex *lib.* 3. *Dialog. S. Gregorii cap.* 31. exemplum Sancti Hermenegildi Wifigothorum regis filii, qui mortem maluit fubire, quam de manu Epifcopi Ariani facram communionem accipere: uti latius ex S. Gregorio hodie legitur in hujus Sancti Regis folemni officio die 13. Aprilis.

Quæftio II.

Quæftione fecundâ quærit Gratianus: „ an poft mortem aliquis poffit ex- „ communicari „?

Refolvit autem, quod, cum Chri-

ftus

Nullus post mortem potest excommunicari aut absolvi.

stus duntaxat dederit Apostolis auctoritatem ligandi & solvendi super terram, de mortuis sententiam Episcopi ferre non possint.

Id probat Gratianus ex Epistola S. Leonis, circa cujus lectionem est magna varietas.

Hunc in finem primo adducit *Canone* 1. verba S. Leonis in Epistola 2. editionis Quenelli, quibus respondit Rustico Episcopo Narbonensi interroganti de his, qui animo jam deficientes pœnitentiam accipiunt, & ante communionem moriuntur. „ Horum causa, „ ait, Dei judicio reservanda est, in „ cujus manu fuit ut talium obitus „ non usque ad communionis reme„ dium differretur. Nos autem qui„ bus viventibus non communicavi„ mus, mortuis communicare non pos„ sumus „.

Ita legitur apud Gratianum, Burchardum *lib.* 11. *cap.* 52. Ivonem *parte* 14. *Decreti cap.* 62. & in Pannormia *lib.* 5. *cap.* 118. at apud Reginonem *lib.* 1. *cap.* 115. legitur sine negatione: sed notat Baluzius in margine, *lege non diff.* & in notis amplioribus ad idem caput *pag.* 557. rursus monet, ita indubie esse legendum. „ Sic enim „ habent (inquit) vulgatæ editiones „ Epistolarum S. Leonis, & plerique „ Codices manuscripti „.

Quas vulgatas editiones hic intelligat vir clarissimus, nescio: fallit saltem editio, quam *tom.* 3. *Concil. general.* exhibet Labbæus, quæ sine *negatione* legit, adjectâ tamen in margine voculâ, *non:* quin & correctissima editio a Paschasio Quenello summo labore & exactitudine ad Codices manuscriptos & editos collata, sine ulla indigitata lectionis varietate legit sine negatione sicut apud Reginonem.

Equidem sententia S. Leonis, & praxis Ecclesiæ Romanæ fuit, ut extra communionem mortuis post mortem nô communicaretur.

Quidquid sit de hac lectionis diversitate, hoc constat, sententiam Leonis fuisse, communicandum non esse post mortem cum his, qui in pœnitentia constituti moriuntur priusquam gratiam communionis seu reconciliationis obtinuissent.

At hunc Ecclesiæ Romanæ morem ab aliis plerisque Ecclesiis servatum non fuisse, ostendit Quenellus notâ 13. in hanc Epistolam: sed in illis observatum fuisse, *ut & memoria talium in Ecclesiis commendetur, & oblatio pro eorum dedicata spiritibus accipiatur*, ut loquitur Synodus Toletana XI. anno 675. *Canone* 12.

At hæc praxis a pluribus aliis Ecclesiis non fuit observata.

Et cum hic de solo puncto disciplinæ agatur, nihil obest fidei Catholicæ sinceritati & unitati Ecclesiarum diversa observantia.

Excipitur a Gratiano crimen hæresis.

Nonnulla post hæc refert Gratianus, quibus itidem ostenditur, quod proprie nemo post mortem excommunicari, aut absolvi queat, e quibus tandem ad calcem Canonis 5. concludit: „ quod vi„ ventes, non mortuos, solvere possi„ mus vel ligare „. Mox tamen conclusionem restringit dicens: „ quædam „ tamen esse crimina, de quibus etiam „ post mortem accusari posset quilibet „ vel damnari, velut hæresis (*a*) „.

Exceptionem istam probat ex V. Synodo.

In probationem hujus exceptionis profert Gratianus Decretum sub nomine quintæ Synodi, quod e variis locis ejusdem Synodi conflatum esse monent Correctores Romani, quibus probatur, mortuos etiam damnari & absolvi posse.

Sed non recte ab illo intellecta fuit côtroversia, quæ tum agitabatur.

Scitur super hoc articulo summas fuisse contentiones, neque quæstionem hanc ad certa crimina fuisse restrictam, quemadmodum hic prætendit Gratianus, non sat perspectum habens, qua de re controversia tempore hujus quintæ Synodi fuerit.

Tertiâ quæstione quærit Gratianus: „ an pro peccato alicujus tota familia „ sit excommunicanda „.

Quæst. III. Pro peccato alicujus tota familia excommunicari non potest.

Sub initium quæstionis argumenta in utramque partem ex sacro textu proponit, quæ ut conciliet, distinguit inter pœnas temporales & pœnas spirituales, aitque: „ Pro peccatis paren„ tum parvulos *corporaliter* flagellari ex „ verbis Evangelii apparet .... *spiri*„ *tualiter* autem peccatis parentum par„ vuli non tenentur, ex quo per sa„ cramentum regenerationis ab origi„ nali

(*a*) Aptius locutus fuisset Gratianus asserendo eos, qui hæc admiserunt crimina, posse declarari excommunicatos; subjecta enim ab eo exempla nihil aliud probant.

„ nali peccato fuerint emendati ....
„ quia vero apud Deum non senten-
„ tia Sacerdotum, sed vita eorum quæ-
„ ritur, patet, quod non est notandus
„ sententiâ, quem peccati macula non
„ inficit .... non ergo (inquit) pro
„ alicujus peccato tota familia excom-
„ municanda est„.

Id recte probat Gratianus ex Epistola Augustini ad Auxilium Episcopum.

Ut hanc conclusionem probet Gratianus profert *Canone* 1. longum fragmentum Epistolæ Augustini 250 *ad Auxilium Episcopum*. Conquestus fuerat apud Augustinum Classicianus, quod non ipse duntaxat, sed & tota ejus *domus* sive familia ab Auxilio Episcopo fuisset *anathematizata*.

Litteris Classiciani perlectis non mediocriter æstuans, cogitationibus magnâ cordis tempestate fluctuantibus, Augustinus scripsit Auxilio, eum rogans, *ut si haberet de hac re sententiam certis rationibus vel scripturarum testimoniis exploratam, ipsum quoque docere dignetur, quomodo recte anathematizetur pro patris peccato filius, aut pro mariti uxor, aut pro domini servus, aut quisquam in domo etiam nondum natus, si eodem tempore, quo universa domus est anathemate obligata, nascatur, nec ei possit per lavacrum regenerationis in mortis periculo subveniri*.

Neque enim hæc (pergit Augustinus) *corporalis est pœna, quâ legimus quosdam contemptores Dei cum suis omnibus, qui ejusdem impietatis participes non fuerunt, pariter interfectos. Tunc quidem ad terrorem viventium mortalia corpora perimebantur, quandoque utique moritura*. SPIRITALIS *autem pœna, quâ fit, quod scriptum est;* QUÆ LIGAVERIS IN TERRA, ERUNT LIGATA ET IN COELO, *animas obligat: de quibus dictum est*, ANIMA PATRIS MEA EST, ET ANIMA FILII MEA EST: ANIMA QUÆ PECCAVERIT IPSA MORIETUR.

Ita legitur in Epistola, at apud Gratianum omittitur negatio, diciturque, *ejusdem impietatis participes fuerunt*, contra manifestum totius contextus sensum: unde haud obscurum est, Gratianum hæc non ex originali, sed ex Ivone, apud quem idem error occurrit, desumpsisse.

Episcopo probrosum non est revocare, quod temere fecit.

Interim merito legenda integra Epistola fortiter stabiliens sententiam Gratiani, pro peccato alicujus totam familiam non esse excommunicandam: ostenditque Augustinus nec Episcopis probrosum videri debere, revocare quod subinde temere ab ipsis factum est. *Nec arbitreris* (inquit) *ideo nobis non posse subrepere injustam commotionem, quia Episcopi sumus: sed potius cogitemus, inter laqueos tentationum nos periculosissime vivere, quia homines sumus.*

Illicita excommunicatio non lædit excommunicatum.

Ex hac igitur Augustini auctoritate concludit Gratianus, quod „ illicite excommunicetur quis pro peccato *alterius*, neque aliquâ ratione nitantur, „ qui pro peccato unius in totam familiam sententiam ferunt excommunicationis: addit insuper, quod illicita excommunicatio notatum non lædat, sed excommunicantem „.

Probat hoc postremum membrum constituens quæstionis secundam partem, auctoritate sancti Gregorii *Epist.* 26. *lib.* 2. permittens cuidam Laurentio, ut communionem sine aliqua sumat formidine, quem Episcopus, nullis suis culpis exigentibus, communione privaverat. Notandum apud Gratianum, inscriptionem mendosam esse, nam pro his vocibus, *Mediolanensi Episcopo*, legendum est *Mediolanensi Presbytero*, prout legitur apud Gregorium: & illud notandum quod causa *Magni* devoluta fuisse videatur ad Sedem Apostolicam, cum Papam inter & Episcopum Mediolanensem nullus esset superior intercedens.

Sed potius excommunicantem.

Imo ipsum excommunicantem potius lædi probatur *Canone* 5. auctoritate Rabani Episcopi Moguntini, & *Canone* 6. auctoritate Concilii Parisiensis VI. ubi tum ex Novella Justiniani 123. *cap.* 11. tum aliis probatur, neminem ab Episcopo, nisi Canonicis de causis excommunicari posse, & secus facientem esse puniendum.

Apud Deum non sententia, sed prava vita ligat.

Probat & Gratianus, quod apud Deum quemlibet *vita*, *non sententia liget*, allegatis *Canone* 3. & 4. quibus-

damvita liga t

dam sententiis sub nomine Hieronymi, sed quæ sunt revera Origenis, uti monent Pithæi, cujus & aptissimus in hanc rem locus refertur *Canone* 7.

Profert dein *Canone* 8. fragmentum aliquod sub nomine S. Augustini, ut probet, vitam sceleratam potius quam sententiam ab Ecclesia rescindere, at fragmentum parum convenire cum originali monent Correctores Romani; quod apparebit, si integer *sermo* 71. S. Augustini in editione Benedictinorum cum fragmento conferatur.

Tandem adducto testimonio ex Synodo quinta, quo dicitur, quod qui *impius demonstratus est, omni modo sit separatus a Deo, sicuti etiam ille qui anathematizatus tamquam impius separatus est*, concludit ex præmissis patere, quod illicita excommunicatio non lædat eum, qui notatur, sed eum, a quo notatur: „ ac per hoc, qui innocentes sunt, ex alterius crimine condemnari non possunt „.

Objicit Gratianus, quod nec criminosi sententiâ maledictionis sint feriendi.

Sed priusquam quæstionem finiat, hic sibi objicit, quod „ non solum „ innocentes, sed nec etiam criminosi „ sententiâ maledictionis sint feriendi „.

Hanc objectionem stabilit *Canone* 10. verbis S. Hieronymi in commentario ad *cap.* 3. *Epistola ad Titum*, ubi ostendit ex Epistola Judæ nos ab omni maledicto puros esse debere; & *Canone* 11. verbis Origenis sub ejusdem Hieronymi nomine falso citatis.

At ipsum Deum primos parentes pro transgressione mandati maledicto mortis percussisse, nec non sanctos viros, tam in veteri quam in novo Testamento, maledicto in quosdam usos fuisse demonstrat ad calcem dicti *Canonis* 11. quæ ut inter se conciliet dicit: „ Distinguendum est inter male-

Respondit, distinguendo duplex maledictû.

„ dictum quod prohibetur, & male„ dictum quod a Domino, & sanctis„ simis viris rationabiliter profertur. „ Maledictum quod prohibetur, est il„ lud, quod procedit *ex voto* ULTIO„ NIS & ODIO persequentis, non ex amo„ re justitiæ: maledictum vero, quo „ sancti maledicunt, est illud, quod „ procedit *ex amore justitiæ*, non ex „ livore vindictæ „.

Hanc conciliationem probat auctoritate Sancti Gregorii, qui docet, quod *cum sancti viri maledictionis sententiam proferunt, non in hanc ex voto ultionis, sed ex justitiæ examine prorumpant*. Notant Correctores Romani, non referre Gratianum omnino verba S. Gregorii, sententiam tamen eamdem manere.

Oves morbidæ si incorrigibiles sint, ab Ecclesia ejiciendæ sunt.

Deinde probat incorrigibiles excommunicari posse, adductâ Canone 14. Epistolâ fictitiâ *Anacleti Papæ*.

Plura dein profert *Canone* 15. 16. 17. & 18. quibus probet, oves morbidas e Christi ovili, sive Ecclesia esse ejiciendas, ne cæteræ inficiantur, quando scilicet *nec æquanimiter sustinentis, ac pie increpantis medela processerit* (seu potius *profecerit*) *in eis, qui diu portati, & salubriter objurgati, corrigi noluerint, tamquam putres corporis partes debent ferro excommunicationis abscindi*, uti loquitur *Canone* 18. verbis Prosperi, seu potius Juliani Pomerii *lib.* 2. *de vita contemplativa*.

De quibusdam criminibus excommunicatione puniendis.

Subjungit post hæc aliquot Canonibus quædam crimina excommunicationis sententiâ punienda: sed plerique incertæ ac dubiæ auctoritatis sunt, atque inter cætera Decretum relatum *Canone* 23. sub nomine Calixti Papæ; quo *communione Christianâ carere jubentur, qui Romipetas & peregrinos, & Apostolorum limina, & aliorum Sanctorum oratoria visitantes capere, seu rebus, quas ferunt, spoliare tentaverint*. Nullatenus Calixto I. attribui potest, sed reperitur in Concilio Lateranensi anno 1123. sub Calixto II. Can. 16. atque inde sumptum esse verisimile est.

Canonem 25. relatum sub nomine Nicolai Papæ omnibus Episcopis esse Nicolai II. qui sub medium seculi undecimi sedit, notavit Baluzius: neque eum posse adscribi Nicolao I. hinc manifestissime colligitur, quod illic agatur de treuga & pace, quæ demum Nicolai II. ævo repetta (*a*), æta-

(*a*) Obiit Nicolaus secundus anno 1061.

ætate Nicolai I. inaudita fuit.

Discrimen inter hæresim & schisma.

Parte quartâ quæstionis ostenditur ex Hieronymo *Canone* 26. & 27. quid inter hæresim & schisma intersit, & unde proprie hæresis dicatur, atque inter cætera observat, quod „ nullum „ schisma non aliquam sibi confingat „ hæresim, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur „.

Qui proprie dicendi hæretici?

Tum *parte quintâ* inquirit, qui proprie dicuntur hæretici? ubi *Canone* 29. ex S. Augustino notat, quod, *qui sententiam suam, quamvis falsam, atque perversam, nullâ pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audaciâ suæ præsumptionis pepererunt .... quærunt autem cautâ sollicitudine veritatem, corrigi parati, cum invenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi*, at illi, qui *pravum sapiunt, si correpti, ut sanum certumque sapiant, resistunt contumaciter, suaque pestifera & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, hæretici sunt*, uti ex eodem Augustino ait *Canone* 31.

Intermiscet dein aliqua de hæreticis abjiciendis & evitandis, ac inter cætera quædam sub nomine *Urbani* Papæ *Canone* 32. & *Canone* 37. ex Epistola Urbani Papæ, quæ suspectæ fidei sunt, & *Canone* 35. tres Canones Concilii vulgo *Chartaginensis IV.* in unum conglomeratos.

De variis sectis hæreticorum eorumque dogmatibus.

Tandem *Canone* 39. refert singulatim omnes sectas hæreticorum ex Sancto Isidoro (qui seculo VII. vixit) breviter indigitans, unde singulæ sectæ nomen sumpserint, & quæ præcipua eorum fuerint falsa dogmata: circa quæ nonnulla adnotarunt Correctores Romani, & si quis accuratiorem earum desideret notitiam, consulat auctores, qui de singulis aut earum saltem notioribus & famosioribus singulas historias scripserunt.

Quam ob causâ Deus hæreses permittat.

Claudit Gratianus hanc quæstionem *sextâ parte* prolato, *Canone* 40. textu Sancti Augustini, quo ostendit, qua de causa Deus permittat variis temporibus varias hæreses oriri.

Causa XXV.

„ Expedito tractatu hæreticorum „ [ait glossographus] subjungit „ Gratianus causam vigesimam quintam, in qua tractat de privilegio „ Romanæ Ecclesiæ „.

Casus in hac causa propositus.

Thema sive casum hunc proposuit Gratianus: „ Sancta Romana Ecclesia „ quamdam baptismalem Ecclesiam „ suis munivit privilegiis, decimationes „ suæ Diœcesis ex integro sibi attribuens. Item quoddam Monasterium „ similiter munivit privilegiis propriis, „ decernens, ut ex propriis prædiis „ nulli decimas persolveret. Accidit „ itaque, ut intra Diœcesim præmunitæ baptismalis Ecclesiæ præfatum „ Monasterium alia emptione, alia „ donatione prædia sibi inveniret. Oritur itaque contentio inter Monachos & Clericos de decimis „.

Ex hoc casu duas format quæstiones, quarum *prima* quærit: „ an Clerici „ baptismalis Ecclesiæ, auctoritate privilegii decimas suæ Diœcesis ex integro sibi valeant vendicare „.

Quæstio I. Juxta Decreta sanctorum Patrum quatuor sunt portiones decimarum.

Primâ parte quæstionis negativam hinc probari arguit Gratianus: „ quia „ decimæ juxta Decreta sanctorum „ Patrum quadripartito dividuntur: „ quarum una pars Episcopis, secunda „ Clericis, tertia fabricis restaurandis, „ quarta vero pauperibus est assignata. „ Decreta vero sanctorum Canonum „ neminem magis quam *Apostolicum* „ servare oportet „.

Sedes Apostolica præ cæteris Decreta sanctorum Patrum servat & exequitur.

Hinc arreptâ occasione, pluribus ostendere nititur, Sedem Apostolicam Decreta Patrum, & Conciliorum servare, ipsaque etiam Decreta Sedis Apostolicæ ab aliis esse servanda.

Profert ante omnia auctoritates, quibus ostendat, quod Sedes Apostolica præ reliquis exequatur Decreta Conciliorum, & quo ipsa est sublimior, eô magis ipsi incumbat invigilare, ne Decreta Patrum violentur. „ Si quidem reatu majore delinquit, „ qui honore potiore perfruitur: & „ graviora facit vitia peccatorum su-

„ bli-

„ blimitas peccantium „ : ut loquitur Hilarius Papa *Canone* 4.

Merito legenda quæ ex Gelasio & S. Leone referuntur *Canone* 1. 2. & 3. meritoque legetur integra *Epistola Leonis* 83. *ad Anatolium*, cujus fragmentum refertur *Canone* 3.

Quin & *Canone* 5. sub nomine Damasi Papæ dicitur, blasphemos esse in Spiritum sanctum, qui sacros Canones violant.

Romanus Pontifex etsi novas leges condere possit, tamen adversus statuta Patrum nihil valet.

Canone 6. sub nomine Urbani Papæ, non exprimendo, an primi an secundi: neque Correctores Romani notarunt, quin nec indicarunt unum alium Canonum Collectorem, apud quem hoc Decretum exstet. Eruditi Pithæi hæc in titulo addiderunt: *forte circa annum* 1090. *Romæ*, quibus insinuarunt, verisimilius esse Urbani Papæ II. qui sub id tempus Pontifex sedit, sed cui inscripta sit, aut ubi exstet, non indicant.

Hoc Decreto interim dicitur, Romano Pontifici semper licuisse novas leges condere; sed hoc, ubi aperte *Dominus, vel ejus Apostoli, & eos sequentes SS. Patres sententialiter nihil definierunt*, alias ubi id factum est, *non novam legem Romanus Pontifex dare, sed potius quod prædicatum est, usque ad animam & sanguinem confirmare debet. Si enim, quod docuerunt Apostoli & Prophetæ, destruere (quod absit) niteretur, non sententiam dare, sed magis errare convinceretur. Sed hoc procul sit ab eis, qui semper Domini Ecclesiam contra luporum insidias optime custodierunt.*

In hoc Decreto tametsi apocrypho, uti & in pluribus aliis, non obscure supponit Gratianus possibilitatem errandi in Pontifice, quemadmodum sæpius notavimus.

Citat *Canone* 7. verba Zosimi Papæ, quibus declaratur, quod *contra statuta Patrum, condere aliquid vel mutare nec hujus quidem Sedis (Apostolicæ) possit auctoritas. Apud nos enim* (ait) *inconvulsis radicibus vivit antiquitas, cui Decreta Patrum sanxere reverentiam.*

Hæc sumpta sunt ex Epistola Zosimi Papæ ad Episcopos Provinciæ Viennensis & Narbonensis II. quâ acriter invehitur in Proculum, qui indebite videbatur sibi usurpasse auctoritatem ordinandorum Sacerdotum in Narbonensi secunda (*a*).

Id olim sæpius agnoverunt ipsi Romani Pontifices.

Hanc Epistolam primus evulgavit Baronius, & a Labbæo inserta est *tom.* 2. *Concil. general. col.* 1570. eamque se non vidisse fatentur Correctores Romani.

Huic dicto Zosimi apprime consonat Hormisdas Papa *Canone* 9. dicens: *Prima salus est rectæ fidei regulam custodire, & a constitutis Patrum nullatenus deviare*. Congruunt & quæ referuntur *Canone* 14. 15. & 16.

Utque Pontifices suam de recta fide & Patrum Decretis servandis sententiam amplius manifestarent, solebant sub initium suæ ad Pontificatum assumptionis facere professionem fidei, eamque etiam ad alias Ecclesias, quin & ad Reges & Principes mittere, ut hic *Canone* 10. exemplo Pelagii Papæ ostenditur, & pluribus adstruitur *Tom.* 1. *probationum Libertatum Eccles. Gall. cap.* 2. idque signanter ex libro diurno Romanorum Pontificum.

Intermiscet quoque Gratianus apocrypha nonnulla, puta *Canone* 11. ex capitulis Hadriani (de quibus supra cap. 1.) quo declaratur, quod *anathema apud Deum fiat, qui censuram Romanorum Pontificum violat*, ut habet titulus Canonis, qui tamen nec cum ipso capitulo congruit, ut intelligi potest ex notis Correctorum Romanorum.

Apocryphum quoque est, quod *Canone* 11. adducitur sub nomine *Damasi* Papæ in Epistola Prospero Episcopo sive Stephano, ut alii legunt, quam suppositiriam esse agnoscunt eruditi.

Ex his igitur concludendum videbatur, quod nec a Sede Apostolica contra statuta sacrorum Canonum privilegia concedi debeant. Vidit & id Gra-

Gg 2 tia-

(*a*) Gallia Narbonensis secunda eadem olim fuit ac Gallia Viennensis tertia; extendebatur versus oram maris Mediterranei; primariam urbem habuit Aquas sextias, integram Aquensem Diœcesim complectebatur, & Episcopatus ei suffraganeos pro majori parte.

tianus, qui propterea ad calcem quæstionis longum discursum format, quo probare intendit, quod „ sacrosancta Romana Ecclesia jus & auctoritatem „ sacris Canonibus impartiatur, sed non „ eis alligetur. Habet enim, ait, jus „ condendi Canones, utpote quæ caput „ est & cardo omnium Ecclesiarum, a „ cujus regula nemini dissentire licet. „ Ita ergo Canonibus auctoritatem præstat, ut seipsam non subjiciat eis. „ Sed sicut Christus, qui legem dedit, „ ipsam legem carnaliter implevit, octavâ die circumcisus, quadragesimo „ die in templo cum hostiis præsentatus, ut in seipso eam sanctificaret, „ postea vero, ut se Dominum legis „ ostenderet contra legis litteram leprosum tangendo mundavit „.

Deinde pluribus adhuc ostendit, quod Christus se legi nonnumquam subjecerit, ut legem impleret, & adimplendo hominibus exemplo præiret, sed tamen etiam se Dominum legis monstravit, atque hinc concludit: „ sic & summæ „ Sedis Pontifices Canonibus sive a se, „ sive ab aliis suâ auctoritate conditis „ reverentiam exhibent, & eis se humiliando ipsos custodiunt, ut aliis ob- „ servandos exhibeant, nonnumquam „ vero seu jubendo, seu definiendo, seu „ aliter agendo se Decretorum Dominos, & conditores esse ostendunt „.

Hæc omnino ætatem Gratiani redolent, nec genuinis Decretis & Patrum sententiis ante relatis conveniunt, ut mirum non sit, nullum hic a Gratiano sincerum & pristinæ ætatis Canonem referri, sed falsas ac confictas Decretales impendi.

Neque enim Romanus Pontifex dici potest Canonum Dominus, uti eum vocat Gratianus.

Quis enim patrum unquam dixit, aut quis Canon declaravit, Pontifices Romanos esse Decretorum *Dominos* æque ac Christus homo Deus se *Dominum legis* esse dixit?

Conceditur quidem, penes Pontificem esse auctoritatem dispensandi, quando necessitas aut utilitas Ecclesiæ id postulaverit, at eum Dominum Canonum instituere, nec Patrum nec Conciliorum placitis consonat; sicut nec illud pristinis Ecclesiæ Decretis congruit, quod ibidem asserit: „ in nonnullis capitulis „ Conciliorum, cum aliquid observandum decernitur, statim subinfertur, „ *nisi auctoritas Romanæ Ecclesiæ aliter* „ *imperaverit, vel salvo tamen in omnibus jure sanctæ Romanæ Ecclesiæ,* „ *vel salvâ tamen in omnibus Apostolicâ auctoritate* „. Imo nec dubito, si Decretum similem clausulam continens venerandæ antiquitatis titulum præferat, hoc vel apocryphum, vel manu recentiore adulteratum reperietur.

Sed tantum executor, & fidelis dispensator.

Unde Claudius Fleury in sua historia *lib. 70. num. 28.* agens de Gratiano ejusque Decreto, in primis notat, quod ubique faveat novis prætensionibus curiæ Romanæ fundatis super falsis Decretalibus.

Post hæc affert in exemplum summatim hunc Gratiani discursum & assertum; ac dein subjicit: „ ita loquitur „ Gratianus, sed e suo sensu, nullâ adductâ auctoritate, quâ doctrinam hanc tenus inauditam probet. Et nihilominus (pergit hic historicus) subsecuta secula receperunt, ejus verbo „ quasi contenta „.

Praxis hodierna Romanæ Curiæ videtur conformis sententiæ Gratiani.

Et sane si quis attenderit hodiernam Curiæ Romanæ praxim, in danda dispensatione ex levissimis causis, imo & sine causa, ex plenitudine potestatis Pontificiæ, facile intelliget, eam novam & hactenus inauditam Gratiani doctrinam in Curia Romana videri receptam, atque Romanum Pontificem, ibidem non reputari ut executorem, & fidelem dispensatorem, sed verum *Dominum* sacrorum Canonum (*a*).

Quæstio II.

Quæstio secunda a Gratiano supra e relato casu elicita, est: „ an subsequenti privilegio Monachorum derogetur „ antiquioribus privilegiis baptismalium „ Ecclesiarum „.

Occasione hujus quæstionis congerit Gra-

(*a*) Gratianus ut conciliet hanc supremam prærogativam cum Canonibus antiquis, qui omnes Episcopos Conciliorum Decretis esse subjectos declarant; ait omnes Canones aut nominatim aut tacite continere sequentem clausulam, *salva auctoritate Sedis Apostolicæ*: sed hæc conciliatio non legitur in antiquis Canonibus; nullus enim hanc clausulam continet, nisi e pseudo-Decretalibus, aliisque actis suppositiis petatur.

Privilegia Ecclesiarum inviolate servanda.

Gratianus plures auctoritates, quibus probet, privilegia Monasteriorum vel quarumlibet Ecclesiarum inviolate esse servanda, etiam a Romanis Pontificibus; item ea, quæ contra leges fiunt, pro infectis habenda: at more suo nonnullos apocryphos, nonnullos mutilatos Canones producit.

Et quidem *Canone* 1. apocryphum Decretum ex fictitia Decretali *Anacleti*.

Et *Canone* 2. fragmentum Epistolæ 78. S. Leonis ad Marcianum Augustum, additis his, *& Monasteriorum*, ac insuper nonnullis detractis, quæ ostendunt, hic unice agi contra Episcopum Constantinopolitanum, qui primum post Sedem Romanam locum prætendebat ante Alexandrinum, quod *Nicænis* Canonibus adversum prætendebat S. Leo; nullatenus autem spectat ad privilegia *Monasteriorum*, tunc necdum nota. Similiter ad conservationem jurium Metropolitanorum per Canones Nicænos fixorum spectat Canon 5. ex *Epistola* 12. S. Leonis ad Anastasium. Item Canon 3. ex sancto Gregorio, qui jura Ecclesiæ Arelatensis integra servari vult.

Ad idem tendit quod *Canone* 8. ex S. Gregorii *Epist.* 39. *lib.* 2. *ind.* 10. refertur, in qua apposite scribit hic sanctus Pontifex, quod privilegia Ecclesiarum non sint lædenda, & Romanæ Ecclesiæ jura ita defendenda, ut singulis quibusque Ecclesiis sua jura serventur.

Instituto Gratiani magis congruit quod ex eodem Gregorio *Epistolâ* 116. *lib.* 7. refertur *Canone* 9. scribit enim sollicitudinis curam adhibendam, ut ea, quæ pro quiete Monachorum religiosæque conversationis sunt ordinata, non perturbentur.

Exceptio Canone 9. addita, Gratiani non est, sed in ejus textum aliunde irrepsit.

Additur in fine hujus Canonis: *nisi forte ubi major est auctoritas*, quæ indubie ad auctoritatem Sedis Apostolicæ respicit: at notant Correctores, quod „ exceptio hæc absit a plerisque vetustis, „ & Anselmo, & Codicibus Gregorii „ impressis & manuscriptis „. Quod & fusius notavit vir eruditus Petrus Gussanvillæus in notis ad hanc Epistolam. Hinc firmatur quod supra notavi, similem clausulam redolere manum adultricem.

Notari meretur quod monent hic Correctores Romani, quod in uno exemplari Gratiani apposita esset dicta clausula tamquam *glossa*, quæ sensim in textum forte incuriâ Typographorum irrepsit; quemadmodum in aliis frequenter contigisse adverterunt eruditiores, multisque erratis occasionem dedisse.

Nulla habenda sunt, quæ contra Canones fiunt.

Subjungit Gratianus nonnulla, præsertim ex titulo Codicis, *de precibus Imperatori offerendis*, quibus probet, quod non tantum nulla & infecta habenda sint, quæ contra leges & Canones gesta sunt, sed quod nec juri contraria a principe postulanda sint, rescriptaque similia a principe impetrata, habenda esse ut subreptitia & obreptitia.

Rescripta contra jus elicita nullius sunt roboris.

Arreptâ hinc occasione, apposuit hic Gratianus discursum de rescriptis, ostendens quod rescripta, sive sint adnotationes, sive Pragmaticæ Sanctiones, expressam in se debeant habere conditionem, *si preces veritate nitantur*: deinde rescripta contra jus elicita non valere, productis plerisque legibus contentis sub titulo Codicis, *si contra jus vel utilitatem publicam, vel per mendacium fuerit aliquid postulatum vel impetratum*: additis nonnullis ex titulo Codicis *de diversis rescriptis*.

Decreta Sedis Apostolicæ ab omnibus servanda.

Nonnulla dein addit, quibus evincat, Decreta Sedis Apostolicæ esse ab omnibus servanda, adducto inter alia *Canone* 18. Decreto Nicolai I. in Synodo Romana anni 863. in causa divortii Lotharii Imperatoris, qui repudiatâ legitimâ suâ uxore Teutbergâ, superinduxerat Waltrudem pellicem suam.

In hac Synodo rescissa fuere acta Synodi Metensis in eadem causa celebratæ, necnon excommunicati ac depositi Teutgandus Trevirensis, & Guntarius Agrippinensis Archiepiscopi, contra quos & præsens Decretum dirigitur; eoque anathema pronuntiatur contra eos, qui Decreta a Sedis Apostolicæ præsule salubriter promulgata contempserint. De hac causa varii varia scripsere, atque inter cæteros tractatum specialem scripsit Hincmarus Rhemensis, qui sub id tem-

tempus vivebat. Vide quæ & de hac causa referuntur apud Labbæum *tom.* 8. *Concil. general. col.* . . . . & sequentibus, & auctores ibidem citatos.

Si tamen salubriter promulgata fuerint.

Notandum est diligenter, non decerni hoc Canone, cuncta generaliter Præsulis Romani Decreta, mandata, &c. servanda esse, sed illa quæ ab illo SALUBRITER *promulgata* fuerint: quin & illud notandum, ipsum Nicolaum I. hujus Canonis auctorem esse, qui tamen ex pseudo-Decretalibus Isidori deceptus, in multis novas nonnullas prærogativas Sedi Apostolicæ conatus fuit vendicare.

Privilegia Ecclesiarum non violanda probat Gratianus ex legibus.

Privilegia vero Ecclesiarum non esse violanda, potissimum probat Gratianus auctoritate legum ab Arcadio & Honorio Imperatoribus promulgatarum, quæ exstant in Codice Theodosiano *lib.* 29. & 30. *de Episcopis & Clericis*, quibus firmantur & renovantur privilegia jam pridem ab Imperatoribus indulta Ecclesiis. Consuli poterit commentarius Jacobi Gothofredi ad has leges.

Cum igitur privilegia singulis Ecclesiis sint servanda, & contra leges facta pro infectis habenda; videbatur consequens, quod „ posteriora privilegia anterioribus derogare non possint, nec „ eorum auctoritate eis aliqua objici „ exceptio: cum etiam si contra illa „ specialiter fierent, pro infectis essent „ habenda. Respondit Gratianus, quod „ sancta Romana Ecclesia suâ auctoritate congregata valet disjungere, & „ disjuncta congregare, rationis tamen „ æquitate consideratâ. Unde, ait, vel „ pietatis vel necessitatis intuitu semel „ a se concessa valet vel in totum, vel „ in partem commutare „.

Quibusdam tamen casibus juxta Gratianum aut in totum aut pro parte privilegia tolli possunt.

Deinde dicit, subinde ob *vitium personale*, tolli posse privilegium a persona sive personaliter, eo quod privilegium amittere mereatur, *qui permissâ sibi abutitur potestate*.

Hoc licet verissimum sit, quæ tamen in probationem adducit aut apocrypha sunt, puta *Canone* 22. sub nomine Sylverii Papæ *Epistola* 2. quam ut *suppostitiam* rejicit Baronius, aliique: aut non probant intentum, ut relatum sub nomine Simplicii Papæ *Canone* 23.

Denique ait, quod generaliter aliqui mereantur privilegium amittere: „ veluti dum civitati Episcopalis dignitas „ perpetuo subtrahitur, quæ suos Episcopos interimere consuevit „: prolato hanc in rem in Canone 25. prolixo fragmento sub nomine Gelasii Papæ, ad quod videndæ variantes lectiones Pithæorum.

Concludens tandem Gratianus ait: „ Serventur ergo privilegia Ecclesiarum „ cunctis inconcussa temporibus, ne videlicet præter ejus auctoritatem, a „ quo data sunt, contra ea liceat ire „ alicui „.

In concessione privilegiorum monitum Gratiani merito attendendum.

Ac de privilegiis Monasteriorum (de quibus quæstio primario erat instituta) hoc sub finem quæstionis notandum monet, quod si privilegium circa decimas non solvendas propter instantem temporis necessitatem concedi nequiverit, nisi aliis derogetur „ ita privilegiorum „ auctoritas videatur esse servanda, ut „ eorum (Monachorum) subveniatur „ inopiæ, non ut suarum divitiarum „ augmento, & possessionum non modicâ „ extensione porrectâ, baptismales seu „ parochiales Ecclesiæ penitus destruantur „. Hoc utinam hodie attenderetur, non tot Ecclesiæ baptismales & parochiales, Monasteriis affluentibus, egerent.

CAUSA XXVI.

De sortilegio.

Absolutâ causâ *vigesimâ quintâ* incipit Gratianus tractare causâ *vigesimâ sextâ* de sortilegio, nullâ connexionis indicatâ occasione, quam nec glossographus hic divinare potuit.

Casus in hac causa propositus.

Proponit autem casum sequentem, ex quo sex quæstiones elicit: „ Quidam Sacerdos sortilegus esse, & divinus convincitur apud Episcopum: correptus ab Episcopo noluit cessare: „ excommunicatur: tandem agens in „ extremis, reconciliatur a quodam „ Sacerdote, Episcopo inconsulto: indicitur sibi pœnitentia sub quantitate „ temporis a Canonibus præfixa „.

Primâ quæstione quærit, qui sint sortile-

Quæstio I. Qui sint sortilegi? tilegi? eamque uno Canone absolvit auctoritate Isidori sortilegos asserentis, *Qui sub nomine fictæ Religionis per quasdam, quas sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcumque scripturarum inspectione, futura promittunt.*

Quæstio II. *Secundâ quæstione* quærit: „ an sit „ peccatum, esse sortilegum „.

Quædam adducuntur usui sortium faventia. Primâ parte proponit exempla ex sacro texte, tum veteri, tum novo, quæ videntur usum *sortium* probare, adducitque *Canone* 1. illud Augustini *in Psalmum* 30. *Sors non aliquid mali est, sed res in dubitatione humana divinam indicans voluntatem.*

Usus tamen ille iam prohibitus est. Porro parte secundâ resolvit, quod licet sortibus nihil ex se mali insit, atque in veteri Testamento permitterentur, tamen „ prohiberi fidelibus, ne „ sub hac specie divinationis ad antiquos Idololatriæ cultus redirent „.

Ostendit dein *Canone* 2. auctoritate sancti Hieronymi, & *Canone* 4. auctoritate venerabilis Bedæ, *non statim deberi sub exemplo Jonæ sortibus credere*, „ vel illud de actibus Apostolorum huic „ testimonio copulare, ubi sorte in A- „ postolatum Mathias eligitur: cum „ privilegia singulorum non possint le- „ gem facere communem „. Addit Beda: *Si qui tamen necessitate aliquâ compulsi Deum putant sortibus exemplo Apostolorum esse consulendum, videant hoc ipsos Apostolos non nisi collecto fratrum cœtu, & precibus ad Deum fusis egisse.*

Præsertim in electione ad dignitates Ecclesiasticas. Ob plura ex simili per sortes electione ad dignitates Ecclesiasticas provenientia incommoda, illæ absolute tandem vetitæ sunt, & in desuetudinem abierunt; de quo consulendi commentatores ad titulum Decretalium *de sortilegiis*.

Sanctorum sortes quæ, & an licitæ? Ostendit *Canone* 3. verbis sancti Augustini, usum sortium non esse probandum: dicit enim Augustinus sibi displicere consuetudinem, quâ nonnulli *de paginis Evangelicis sortes legunt, ad negotia secularia, & ad vitæ hujus vanitatem.*

Vocatæ sunt hæ *sortes Apostolorum* vel *sanctorum*, quando scilicet ad libri sacri apertionem, vel ad *sacræ lectionis* auditionem, ex lectione inibi occurrente vaticinium futurorum captabatur; de quibus vide Christianum Lupum *tom.* 2. *Scholiorum in Canones Synodi VIII. pag.* 1458. *& sequentibus*. Item Emmanuelem Gonzales ad *cap.* 9. *de sortilegiis num.* 7. & ibi citatos.

Profertur *Canone* 6. prolixum fragmentum ex S. Augustino *lib.* 2. *de doctrina Christ. cap.* 20. 21. 22. *&* 23. ubi varias istius ætatis superstitiosas observationes enumerat. Merentur legi integra capita, quæ mutilata a Gratiano producuntur. Enumerantur ab Augustino varia genera superstitionum.

Ostendit & ibidem Augustinus, quod non semel occulto Dei judicio permittatur evenire, ut istis superstitiosis & perniciosis divinationum generibus multa præterita & futura dicantur, nec aliter accidant, quam dicuntur, multaque observantibus secundum observantias suas eveniant; atque ita cupidi malarum rerum homines tradantur illudendi & decipiendi pro meritis voluntatum suarum, & ut his implicati curiosiores fiant, & sese magis magisque inserant multiplicibus laqueis perniciosissimi erroris.

Quod refertur *Canone* 7. sub nomine Augustini in libris de *Civitate Dei*, apud Augustinum non reperitur, sed haberi in libro Rabani de *Magorum præstigiis* monent Correctores Romani; & quod habetur *Canone* 9. sub nomine *Hieronymi esse Origenis Homiliâ* 5. *ad cap.* 3. Josue, quibus superstitiosæ illæ observationes reprobantur.

Priusquam finiat quæstionem Gratianus, monet: „ Sortilegia non usque „ adeo detestanda esse a Christiano, ut „ si aliquid de area vel torculari dæmo- „ nibus fuerit immolatum, quod reli- „ quum est, ideo credatur immundum, „ aut si ipsum quod oblatum fuerat, a „ nobis ignorantibus sumi contigerit, „ ideo credamus nos deliquisse „.

Post hæc *Canone* 10. verbis sancti Augustini, & *Canone* 11. sub nomine Ambrosii: sed notant Pithæi esse *Hilarii Diaconi*, quod & probant eruditi Monachi Benedictini operum S. Ambrosii revisores, commentarios in Epistolas

stolas sancti Pauli Ambrosio abjudicantes, & in appendicem *tom.* 2. rejicientes.

Quæstio III. & IV.

Tertiam & quartam quæstionem conjungit Gratianus inquiens: „ A „ quibus genus divinationis sumpserit „ exordium, vel quot sint genera e„ jus, Augustinus exponit „.

De variis divinationum generibus, eorumque origine.

Varia divinationum genera recitat, & unde singula nomen acceperint, exponit *Canone* 1. adducto prolixo fragmento sub nomine sancti Augustini lib. de *Natura*, seu potius divinatione dæmonum. Prima hujus fragmenti verba, ubi ex Varrone origo divinationum refertur, haberi apud Augustinum de *Civitate Dei lib.* 6. *cap.* 35. monent Correctores Romani: „ Reli„ qua vero capita (aiunt) sunt in „ libello Rabani de *Magorum præsti*„ *giis*, quem ipse ex variis Augustini „ & Isidori locis collegit, & Gratia„ nus sæpe citat sub Augustini nomi„ ne „. Et apud Ivonem in Panormia *parte* 8. *cap.* 66. citatur ex dictis *Augustini*, *&* *Isidori cap.* 9. *lib.* 8. *Etymolog.* in Decreto autem Ivonis simpliciter ex dictis Sancti Augustini, uti & apud Burchardum *lib.* 10. *cap.* 43. ut ignoretur, unde suum titulum hauserit Gratianus.

De natura dæmonum, eorumque vi ad cognoscendū futura.

Interim sat accurate multiplex genus divinationis hic describitur. Post hæc *Canone* 2. prolatis prolixis segmentis ex citato libro Sancti Augustini de *divinatione dæmonum*, *cap.* 3. 5. *&* 6. ostenditur, quæ sit natura dæmonum, & qua ratione futura prænuscere queant, & qualiter videantur futura adinstar prophetarum prædicere, eâque prædictione homines fallant. Integer textus Augustini legi meretur.

Dixerat autem Augustinus citato *cap.* 5. (quod & refert Gratianus) *Dæmones aliquando & hominum dispositiones, non solum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cum signa quædam ex animo exprimuntur in corpore, totâ facilitate perdiscere.* Verum postea re attentius consideratâ visum est & ipsi Augustino, rem se dixisse *occultissimam audaciore affeveratione, quam debuisset*, ut ipse de se humiliter fatetur *lib.* 2. *Retract. cap.* 30. *Nam*, ait, *pervenire ista ad notitiam dæmonum per nonnulla etiam experimenta, compertum est, sed utrum signa quædam dentur ex corpore cogitantium illis sensibilia, nos autem latentia, an aliâ vi, & eâ spiritali ista cognoscant, aut difficillime potest ab hominibus, aut omnino non potest inveniri.* Textum hunc recitat & Gratianus *Canone* 3.

Hâc Augustini auctoritate motus Gratianus ait: „ Quod autem homi„ num dispositiones *cogitatione* con„ ceptas, per exteriora signa diabolus „ deprehendat, non firmâ ratione vi„ detur approbatum „.

Quæstio V. Quâ pœnâ puniendi sortilegi & divini.

Quæstione quintâ probat Gratianus, quod sortilegi & divini, si cessare noluerint, sint excommunicandi: eo quod sit genus quoddam *culturæ Idolorum* ex dæmonum consultationibus futura prædicere.

Variis id auctoritatibus confirmare vult Gratianus, profertque, *Canone* 2. Decretum Synodi Ancyranæ Canone 23. vide dicta in *Commentario in jus vetus Canonicum* ad calcem Canonum Ancyranorum (*a*).

Canones ex versione Martini Bracarensis sæpe citat Gratianus sub nomine Martini Papæ.

Adducit *Canone* 3. Decretum tamquam ex *Concilio Martini Papæ*, sed esse sumptum ex collectione *Martini Bracarensis*, monent Correctores Romani. Nosque sæpe notavimus, Gratianum sollicitum esse, adscribere Concilio *Martini Papæ*, quæ huic collectioni tribuenda erant.

Præsens autem Canon conflatus est ex diversis dictæ collectionis capitulis, iisque inverso ordine positis, ita ut evidens sit, Gratianum hæc non ex ipsa Martini collectione, sed aliunde sumpsisse.

Præterea etiam quandoque annotavimus, a Gratiano non fuisse animadversum, a Martino Bracarensi non fuisse edita & promulgata *nova* Decreta, sed duntaxat *antiqua*, eaque præcipue e Synodis Græcis collecta, & per

(*a*) Exstant præfati Canones Ancyrani *Tom. VI. pag.* 446. hujusce editionis.

& per ordinem dispofita esse.

Ex quo fit ut quandoque bis eumdem Canonem recitet ex diversis versionibus.

Hinc contigit, ut eumdem Canonem, quem e versione Dionysii aut Isidori retulerat, rursus referat ex versione & collectione Martini Bracarensis, uti hic contingit.

Canonem enim Ancyranum retulerat *Canone* 2. ex versione Dionysii Exigui, & *Canone* 3. rursus eumdem producit ex dicta collectione Martini.

Quæ utilitas ex diversis illis versionibus habeatur.

Hoc tamen ex diversis ejusdem Canonis habetur versionibus, quod nonnumquam se mutuo juvent, ut verus Canonis sensus habeatur, uti hic præsens Canon Ancyranus exemplo esse potest.

In Canone enim ex versione Dionysii legitur, quod „ hi, qui divina„ tiones expetunt . . . . aut homines „ hujusmodi in domos suas introducunt „ exquirendi aliquid arte magicâ, *sub* „ *regula quinquennii jaceant* „. Quæ verba quodammodo exponit, eorumque sensum aperit versio Martini Bracarensis, ea sic reddens : *quinque annis pœnitentiam agant :* quibus verbis sensum genuinum expressum esse notavit quoque Antonius Augustinus *lib.* 1. *dial.* 10. *de emend. Grat.* „ Illud „ enim jacere duplex est, ait, alterum „ generale omnium pœnitentium, al„ terum speciem notat gradus pœni„ tentiæ. Alii ante fores erant, alii „ extra fores, sed cum cathecumenis „ exibant. Alii manebant jacentes, alii „ erecti, sed neque offerebant, neque „ communionis sacræ erant participes „.

Capitula, quæ hic Gratianus una cum Canone Ancyrano commiscuit, exstant apud Ivonem in Decreto *parte* 11. *cap.* 40. 46. & 47. tamquam ex Concilio Bracarensi, & in margine notatur *cap.* 73. & 76. *Synod. Græcarum Martini Bracarensis Episcopi.*

Ut admodum verisimile sit, Ivonem hanc collectionem pro Concilio Bracarensi accepisse. Neque enim in aliquo Concilio Bracarensi reperiuntur.

Plura recitat Gratianus contra has magicas artes, ac præsertim contra Clericos has exercentes, aut foventes: refertque *Canone* 12. prolixum Decretum sub nomine *Concilii Anquirensis*, vel ut apud Burchardum & Ivonem legitur, *Ancyrensis*, sed in Concilio Ancyrano Græco, aut Latino, sive impresso, sive manuscripto, non est inventum, inquiunt Correctores Romani. Neque huic Concilio tribui posse notavit Antonius Augustinus *lib.* 1. *de emend. Grat. dial.* 14. primumque hujus falsæ inscriptionis auctorem fuisse Burchardum notavit Stephanus Baluzius ad Reginonem *pag.*592. una indicans quæ errandi occasio Burchardo fuerit.

De illusionibus quibus mulieres a dæmonibus decipiuntur.

Interim in hoc Decreto (quod Baluzius alicui capitulari inedito tribuendum auguratur) agitur de quibusdam sceleratis mulieribus, *quæ dæmonum illusionibus & phantasmatibus seductæ, credunt & profitentur se nocturnis horis cum Diana dea paganorum, vel cum Herodiade, & innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, & multarum terrarum spatia intempestæ noctis silentio pertransire, ejusque jussionibus velut Dominæ obedire, & certis noctibus ad ejus servitium evocari.*

Hæc esse mera deliramenta & somnia a dæmone excitata solide ibidem ostenditur; quæ merito leguntur, cum & hodie non desint mulierculæ, quæ similibus incantationibus & deliriis infatuantur, & a dæmone falluntur (*a*).

Notant autem post Antonium Augustinum Correctores Romani, fere eadem haberi apud Augustinum *in lib. de Spiritu & anima cap.* 28. verum adverterunt eruditi librum hunc Augustino tribui non posse, eumque in appendicem *tom.* 6. rejecerunt Benedictini, quorum monitio ad lectorem huic operi præfixa *pag.* 34. dictæ appendicis videri poterit.

(*a*) Quæ huc usque a Gratiano sunt exposita, & infra etiam adduntur, jam supra doctissimus D. Van-Espen *de Sortilegio, Magia, & aliis similibus*, & quibus subdantur pœnis magicas artes exercentes, fusius uberiusque pertractavit in *Jure Ecclesiast. Tom. IV part.* 3. *tit.* 4. *cap.* 5. *pag.* 131. hujus editionis ; integrumque Caput V. complexus est, quod consulere quemque de his perplura scire cupientem non pigebit.

De maleficiis per res sacras ipsique missæ sacrificium.

Profert insuper Gratianus *Canone* 13. Decretum sub nomine Concilii Toletani XIII. contra quosdam Sacerdotes, *qui* (ut loquitur Concilium) *obstinatæ mentis dolositate confusi, cum aliqua eos molestia fraternorum jurgiorum pupugerit, insanâ illico temeritate abrepti, altaria nudantes sacratis vestibus exuunt, luminaria subtrahunt, ac divinorum sacrificiorum cultum, malitiâ intercedente, subducunt. Et quod in hominibus se vindicare non possunt, injuriam Deo* [quod pejus est] *inferunt*. Integer contextus Concilii *Canone* 7. merito legendus, quem truncatum retulit Gratianus, sensum tamen expressit his verbis Canoni præfixis : „ Nonnulli inveniuntur, qui „ interno livore permoti, in perniciem „ suorum inimicorum altaria sacris vestibus exuunt, aut veste lugubri accingunt, vel consueta luminariorum „ obsequia Ecclesiis Dei subtrahunt „.

Quod autem additur contra Sacerdotes, *qui sauciati inimicitiæ dolo missam pro requie defunctorum promulgatam fallaci voto pro vivis student celebrare, non ob aliud, nisi ut his, pro quo ipsum offertur sacrificium, ipsius sacrosancti libaminis interventu mortis incurrat periculum*, non reperitur in Concilio Toletano XIII. sed exstat in Concilio Toletano XVII. *Canone* 5. qui merito integer legitur : Gratianus enim nonnulla omisit.

Incantationum variæ species.

Tandem quæstionem hanc concludit Gratianus notabili fragmento, quod sub nomine Sancti Augustini recitat, sed revera sumptum esse ex libello Rabani de magorum præstigiis monent Correctores Romani, quamvis plura ibidem relata exstent apud Augustinum, e quo a Rabano descripta fuerunt; uti ea annotant, designatis locis Augustini, Correctores Romani.

Multa notanda circa magicas has incantationes, earumque diversas species ibi occurrunt, & quare eas facere, atque per eas illudi hominibus a dæmonibus Deus permittat, ex Augustino exponitur.

In themate seu casu a Gratiano sub initium hujus causæ proposito dicebatur, quod „ Sacerdos, de quo in „ casu, esset ab Episcopo *excommunicatus*, quodque tandem agens in extremis, reconciliatus fuisset a quodam Sacerdote, inconsulto Episcopo „. Hâc occasione quærit Gratianus, *quæstione sextâ*: „ an excommunicatus ab Episcopo possit reconciliari a Presbytero, illo inconsulto „?

QuæstioVI.

Pœnitentium reconciliatio ad Episcopos pertinet.

Itaque primo ostendit Gratianus, reconciliare pœnitentes, Episcopalis officii esse, non Sacerdotalis : adducto eam in rem *Canone* 1. Decreto Concilii Carthaginensis I. quo placuit, *reconciliare quemquam in publica missa Presbytero non licere*.

Et *Canone* 3. refert ex Concilio Agathensi „ Benedictionem quoque „ super plebem in Ecclesia fundere, „ aut *pœnitentem* in Ecclesia benedicere Presbytero penitus non licebit „.

De reconciliatione publica id intelligendum esse monet Gratianus.

Ad calcem hujus *Canonis* 3. ita concludit Gratianus : „ Ecce quod ab „ Episcopo excommunicatus, per Sacerdotem reconciliari non potest. Sed „ notandum est, ait, quod reconciliatio alia est *publica*, alia *privata* : „ publica reconciliatio est, quando „ pœnitentes ante *Ecclesiæ ingressum* „ publice repræsentantur, & per impositionem manus Episcopalis, Ecclesiæ publice reconciliantur, hæc Sacerdotibus videtur esse prohibita. Unde circa finem illius capituli, non „ simpliciter prohibentur pœnitentes „ reconciliare, sed in *publica* missa : „ *privata* vero *reconciliatio* est, quando de occultis peccatis pœnitentes, „ vel in extremis agentes ad gratiam „ reconciliationis accedunt. Hæc reconciliatio potest fieri per Sacerdotem „.

Quod hic de publica & privata pœnitentium reconciliatione asserit Gratianus, præsertim urgente necessitate, Canoni Chartaginensi, & pristinæ disciplinæ consentaneum apparet; probatque vir avitæ disciplinæ diligens investigator Gabriel Albaspinæus Episcopus Aurelianensis in notis ad citatum Canonem dicens : „ Canon addit, *in* „ *missa*

„ *missa publica*; quod per Sacerdotes „ poenitens extra septa Ecclesiae *urgente* „ *necessitate*, in gratiam redire pos- „ sit, ut plurima Canonum testimonia „ clare probant „. Notatque insuper, quod privata haec reconciliatio *extra septa* Ecclesiae, quae urgente necessitate Presbytero permittebatur, spectaret duntaxat simplicem absolutionem; non autem reconciliationem perfectam in sanctissimo Eucharistiae sacramento.

Opinio Gratiani de reconciliatione privata ob peccata occulta non est conformis veteri disciplinae.

Quod autem Gratianus generatim potestatem faciat Presbyteris privatam reconciliationem impertiendi, etiam *extra necessitatem*, quando de *occultis* peccatis agitur, nec Canoni, nec aetatis illius disciplinae congruit: sed ex sui temporis moribus antiquos mores metiendo, de suo Gratianus addidit.

Decretum autem, quod in probationem adducit sub nomine *Evaristi Papae*; huic Pontifici nequaquam adscribi posse, sed manu recentiore ei affictum esse fatentur eruditi.

Poenitenti moribundo non est neganda reconciliatio.

Post haec pluribus Canonibus, praesertim Chartaginensibus, & Nicaenis, probat Gratianus, beneficium reconciliationis non esse poenitenti *moribundo* negandum: ita tamen ut si ex morbo convaluerit, tempus poenitentiae, quod supererat absolvendum, absolvat. Quin & additur *Canone* 11. ex Synodo Epaunensi, quod *si aliquis excommunicatus fuerit mortuus, qui jam sit confessus, & testimonium habeat bonum, & non potuerit venire ad Sacerdotem, ut reconciliaretur, sed praeoccupaverit eum mors in domo aut in via; faciant pro eo parentes ejus oblationem ad altare, & dent redemptionem pro peccatis*.

Hanc fuisse Ecclesiae Gallicanae, & plurium aliarum Ecclesiarum disciplinam, contrariam disciplinae Ecclesiae Romanae, supra notavimus.

Juxta Canonem Carthaginensem hic relatum Presbyter poenitentem moribundum reconciliare non potest, nisi consulto Episcopo.

Multum torquet Gratianum, quod in citato Canone Chartaginensi, quem retulit *Canone* 5. dicatur, quod Presbyter poenitentem in periculo mortis constitutum reconciliare *non possit*, nisi prius consuluerit Episcopum, si hic absens fuerit: quid igitur (ait Gratianus) „ si necessitate mortis peccator urgetur, & Episcopus ita remotus „ est, quod Presbyter eum consulere „ non possit, negabitur poenitentia mo- „ rienti, & beneficium reconciliatio- „ nis non praestabitur poenitenti, quem „ conversum Deus recipit ad veniam „? Plura ibidem adducens, quae ostendunt, veniam peccatoribus, praesertim in periculo mortis eam postulantibus, numquam ab Ecclesia negari: adductis quoque *Canone* 12. Decreto sub nomine Julli Papae, sed apocrypho, quo Presbyter, *qui poenitentiam morientibus abnegaverit, reus animarum declaratur*; & *Canone* 13. Decreto Caelestini Papae, ubi hic Pontifex scribit, *se horrere tantae impietatis aliquem inveniri, qui poenitentiam morientibus denegaret, nec illorum desideriis annueret*, QUI OBITUS SUI TEMPORE *hoc animae suae cupiunt remedio subveniri*.

His relatis concludit Gratianus: „ cui autem poenitentia non negatur, „ nec reconciliatio sibi deneganda est: „ inconsulto ergo Episcopo poeniten- „ tem Presbyter reconciliare non de- „ bet, nisi ultima necessitas cogat „. Hoc probat *Canone* 14. auctoritate Concilii Chartaginensis III. quo decernitur: „ Presbyter inconsulto Episco- „ po non reconciliet poenitentem, nisi „ absente Episcopo ultima necessitas „ cogat „.

Hinc concludendum apparuit Gratiano, supra citatum Canonem Chartaginensem debere intelligi duntaxat de casu, quo *absens* Episcopus consului potest, *si necessitas non urgeat*, eum prius absolvi non debere, quam Episcopus consulatur.

Canonem illum male intelligit Gratianus ex ignorantia pristinae disciplinae.

Verum minime advertit Gratianus priorem Canonem Chartaginensem non loqui de simplici & necessaria poenitentis reconciliatione (de qua alii adducti Canones loquuntur); sed de *perfectissima*, quâ poenitens etiam sacrae & Eucharisticae communionis particeps reddebatur: quod innuitur per haec Canonis verba: *si reconciliari* DIVINIS ALTARIBUS *petierit*: quam nec *necessitata* cogente poenitentibus Presbyter, *incon-*

sulto Episcopo, impartiri poterat, uti advertit & notat Albaspinæus.

Hic habemus, uti & in multis accidit, Gratianum a vero sensu Canonum deviasse, quia pristinam Patrum disciplinam ignorabat.

Cum in casu a Gratiano sub initium causæ proposito supponeretur, quod Sacerdoti *in extremis* agenti indicta esset pœnitentia sub quantitate temporis Canonibus præfixa, quærit septimo, „ si morientibus est indicenda pœnitentia sub quantitate temporis „?

Quæstio VII.

Pro resolutione hujus quæstionis profert *Canone* 1. Decretum sub nomine Theodori Cantuariensis Archiepiscopi in suo pœnitentiali: ex quo & illud referunt Burchardus *lib.* 18. *cap.* 14. & Ivo *parte* 15. *cap.* 36.

Pœnitentia peccatis proportionata moribundis proponenda.

In hoc Decreto dicitur, *quod ab infirmis in* PERICULO MORTIS *positis per Presbyteros pura inquirenda sit confessio peccatorum, non tamen illis imponenda quantitas pœnitentiæ, sed innotescenda: & cum amicorum orationibus, & eleemosynarum studiis, pondus pœnitentiæ sublevandum, & si forte migraverint, ne obligati a communione, vel consortio veniæ fiant alieni.*

Et si convaluerint, eis imponenda.

Præterea decernitur, si a morbo convaluerit infirmus, *pœnitentiæ modum a Sacerdote* (*vel suo confessore*) *sibi impositum diligenter observet.*

Denique, ut *orationibus & consolationibus Ecclesiasticis, sacrâ unctione olei inuncti* (*seu animati*) *secundum statuta sanctorum Patrum communione viatici reficiantur.*

Si hoc Decretum genuinus sit Theodori Cantuariensis fœtus, ex illo docemur, seculo septimo moris fuisse, ut etiam moribundis pœnitentia Canonica peccatis conveniens proponeretur, eamque si a morbo convaluissent, ab ipsis adimpleri debuisse: quemadmodum de pœnitentibus, qui nondum pœnitentiæ cursu expleto, ob instans mortis periculum, reconciliati fuissent, pluribus Canonibus jam pridem ordinatum erat.

Olim infirmis conferebatur extrema unctio ante viaticum.

Præterea Decretum illud evidenter supponit, ætate suâ, unctionem olei infirmis impensam fuisse ante susceptionem viatici: quam disciplinam usque ad ultima secula constanter conservatam esse notavimus in *Jure Ecclesiast. Tom.II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.*4. *cap.*4. *pag.* 77. & *tit.* 8. *cap.* 2. *pag.*234.

Decretum hoc in pœnitentiali Theodori Cantuariensis evulgato per Jacobum Petitum non reperi, neque inter capitula Theodori edita a Luca d' Acherio *tomo* 9. *Spicilegii*, & per Labbæum translata in appendicem *tom.* 6. *Concil. general. col.* 1875. at dictus Petitus inter fragmenta ex quibusdam Codicibus MSS. collecta refert *pag.* 81. hoc Decretum ex pœnitentiali magistri Bartholomæi Oxoniensis Episcopi, sed cujus ætatis aut auctoritatis sit hoc pœnitentiale, non dicit: additur autem ex dicto pœnitentiali: „ si peccatum mortale fuerit, „ sed occultum, innotescenda eis pœ„ nitentia, quæ imponeretur, si pec„ catum publicum esset, sed nulla „ sunt imponenda, quæ observari abs„ que peccati publicatione non pos„ sunt, quale est extra Ecclesiam pœ„ nitere, & similia, quæ non nisi „ Laicis, & publice peccantibus sunt „ injungenda. Ex hoc vero intelligant, „ ad quid teneantur, vel quantum eis „ parcatur, eo quod per secretam con„ fessionem facti sunt ipsorum primi „ accusatores: & ut pro erubescentia, „ quam sustinerent in publica pœni„ tentia, abundantiorem cordis contri„ tionem & devotionem cum charita„ tis operibus recompensent „.

Peccatori occulto proponenda est pœnitentia, quæ publice imponi deberet.

Hinc habetur, quod ætate hujus pœnitentialis adhuc publica & Canonica pœnitentia imponeretur pro peccatis publicis, eamdemque peccatoribus occultis fuisse propositam, quod merito & hodierni confessarii imitabuntur.

Fatendum tamen est, hæc non præferre aut sapere ætatem Theodori, sed recentioris esse disciplinæ; cum ætate Theodori, id est seculo *VII.* etiam pro peccatis *occultis* pœnitentia publica imponeretur, uti ex Morino ostendi in *Jure Ecclesiast. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 6. *cap.* 2. *pag.* 145.

Dein-

Pœnitentia criminum qualitati sine personarum acceptione attemperanda est.

Deinde *parte secundâ* quæstionis ostendit Gratianus, quod præsidentium arbitrio tempora pœnitentiæ decernenda sint pro qualitate seu gravitate criminum.

Probat Gratianus assertum suum *Canone* 2. auctoritate Sancti Leonis in Epistola ad Nicætam Episcopum *cap.* 6. & *Canone* 4. ex Synodo Laodicena *Canone* 2.

Adducit *Canone* 3. Decretum sub nomine *Nicolai Papæ*, quod sub titulo *de pœnitentia num.* 2. inter Decreta a Gratiano Nicolao I. adscripta retulit Cochlæus, & *incertum* esse asserit Antonius Augustinus *lib.* 2. *de emend. Grat. dial.* 18.

Profert *Canone* 6. Decretum sub nomine *Concilii Chartaginensis IV. cap.* 74. ex septem Canonibus hodie in dicto Concilio exstantibus conflatum, sed inverso plane ordine. Credunt nonnulli hæc a Gratiano, aut aliquo Canonum Collectore, e quo Gratianus sua descripsit, decerpta esse ex aliquo pœnitentiali, in quo verisimiliter ea reperiebantur continuâ serie descripta: neque enim ad sic referenda & in unum conflanda materia capitis, compellebat, quandoquidem duntaxat probare vellet sine acceptione personarum imploranti pœnitentiam dandam esse: ad quod probandum solus Canon 74. subservire poterat, reliquis huic rei nullatenus convenientibus: adeoque non aliâ ratione in unum compacti apparent, nisi quod omnes ita subnexos reperit Gratianus.

Citat *Canone* 7. Decretum sub nomine *Synodi octavæ*, notant autem Correctores Romani: „ videri posse „ sumptum ex regulis brevioribus B. „ Basilii *cap.* 106. quod notatum ali- „ bi est (inquiunt) evenire in iis „ capitibus, quæ ex octava Synodo ci- „ tantur „: uti & hic *Canone* 8. 9. 10. & 11.

Cæterum conclusio Gratiani de attemperanda pœnitentia pro gravitate criminum & dispositione pœnitentium, sacris Canonibus conformis est, eamque probavit Synodus Tridentina *sess.* 14. *cap.* 8. *de sacramento Pœnit.* monens Sacerdotes, quod „ debeant quan- „ tum spiritus & prudentia suggesserit, „ pro qualitate criminum & pœniten- „ tium facultate, salutares & conve- „ nientes satisfactiones injungere: ne „ si forte peccatis conniveant, & in- „ dulgentius cum pœnitentibus agant, „ levissima quædam opera pro gravis- „ simis delictis injungendo, alienorum „ peccatorum participes efficiantur „.

Quo affectu pœnitentes suscipiendi & impœnitentes abjiciendi?

Deinde *Canone* 9. 10. & 11. probare vult Gratianus, quo affectu pœnitentem suscipere, & impœnitentem abjicere debeamus, nimirum *affectu intimo charitatis*.

Profert autem hos Canones, uti & septimum & octavum sub nomine Synodi VIII. sed nullus eorum inter Canones hujus Synodi reperitur, videnturque potius ex dictis S. Basilii excerpti, uti ex Correctoribus Romanis supra notavi, quibus addi potest Antonius Augustinus *lib.* 2. *de emend. Grat. dial.* 9. idipsum observans.

De variis superstitionibus Gentilium a Christianis vitandis.

Denique Gratianus saltem in fine suæ causæ volens materiam præcipuam sibi initio propositam attingere, a Canone 13. usque ad finem agit contra varias ac superstitiosas Gentilium observationes, quas a Christianis vitandas ostendit.

De superstitiosa calendarum observatione.

Et quidem *Canone* 13. ex Martino Bracarensi refertur, quod *non liceat iniquas observationes agere calendarum, & otiis vacare Gentilibus, neque lauro aut viriditate arborum cingere domos: omnis enim hæc observatio paganismi est*.

Unde hæc sumpserit Martinus nescio, citat quidem Donjatius tamquam hujus capituli fontem Canonem 39. Laodicenum, sed nihil ibi de observatione *Calendarum*, aut *lauro* & *viriditate arborum*.

Addit & Concilium Turonense II. *Canone* 22. quod cultus *Calendarum Januarii* quidem meminit, qui & reprobatur; at reliquorum nulla ibi mentio fit.

Hoc constat, publica & superstitiosa lætitiæ signa ipsis Calendis primum a Gen-

Gentilibus, dein a Christianis fuisse exhibita, quæ & indecoris choreis, aliisque vanis & superstitiosis observantiis fœdebantur, uti pluribus ostendit du-Cange in suo glossario latinitatis verbo, *Calendæ*, & verbo *Cervulus*.

Cùm autem verisimile sit, diversa pro varietate locorum & populorum adhibita fuisse vana & superstitiosa lætitiæ signa, quidni dicamus, quod Martinus Bracarensis Canonem, quo *Calendarum* observantiæ proscribebantur, accommodaverit gentis suæ moribus, addendo quæ ibidem usitata erant; quod ipsi familiare fuisse pluribus ostendi potest.

Ejusdem festivitatis Calendarum Januariarum meminit & *Canon* 14. sub nomine Zachariæ Papæ in Concilio Romano *cap.* 9. ubi & aliarum observationum, quæ eisdem Calendis exhibebantur, mentio occurrit, atque inter cætera prohibetur quis *Brumam ritu Paganorum colere*.

Notat Antonius Augustinus quod *Canone* 62. *Synodi VI. in Trullo*, *Brumalia* prohibeantur, eaque videantur esse a *Bruma* dicta. Incidere autem *Bruma* solebat saturnalibus diebus, non longe a Calendis Januariis, unde apparet, Brumam coincidisse quodammodo cum Calendis Januariis: unde Canon hic dicit: *si quis Calendas Januarias & Brumam ritu Paganorum colere præsumpserit.* Vide *Tom.VII.Schol. in Canonem* 62. *Trullanum*, *pag.* 386.

De magicarum artium inefficacia.

Docet *Canone* 15. Gratianus, magicas artes & incantationes nec morbis hominum, aut morbidis animalibus quidquam remedii posse adferre. Citatur hic Canon sub nomine Sancti Augustini, sed verba apud ipsum non reperiri monent Correctores Romani, qui una indicant loca unde desumpta apparent.

Dies Ægyptiaci qui?

Rursus *Canone* 16. sub nomine Augustini (sed penes quem rursus non reperitur) interdicitur observatio *Calendarum Januarii*, quibus adduntur *dies*, qui dicuntur *Ægyptiaci*.

De his diebus varii varia scripserunt, uti videre est apud du-Cange in glossario latinitatis, verbo *dies Ægyptiaci*, apparetque sat verisimile, quod scribit Durandus in rationali *lib.* 8. *cap.* 4. *num.* 201. hos dies dici *Ægyptiacos*, qui ab Ægyptiis sunt inventi. „ In Ægypto enim, ait, erant quidam A„ strologi, qui quasdam constellationes „ nocivas humanis actibus in illis die„ bus invenerunt, ideoque illas notas „ hominibus esse voluerunt. Tamen „ illarum constellationum puncta scire „ propter errorem nostri computi non „ valemus: vel forte invenerunt dies „ bene constellatos; & ideo eos in „ Calendario notaverunt, ut in illis „ diebus potius quam in aliis, actibus „ insistatur, quorum errorem ne Ec„ clesia sequi videatur, a talibus ca„ vetur abstineri „.

De origine strenarum.

Describuntur & in eodem hoc Canone, inhonestæ & superstitiosæ observationes, quæ Calendis Januariis fieri solebant, atque inter alia scribitur: *Et ad invicem dona donantur, quasi in principio anni*, boni fati augurio: quod hinc ad Christianos dimanaverit mos, Calendis Januariis strenas donandi aut mittendi, admodum verisimile est. Hic mos, cum nihil videatur superstitionis continere, merito retinetur, quemadmodum & alia plura Religio Christiana a Gentilibus accepta, rejectâ eorum superstitione, religiosissime retinet, & etiam inter Ecclesiasticas cæremonias recepit, uti in *Jure Ecclesiastico* sparsim notavi, & signanter *Tom. III. parte* 2. *sect.* 4. *tit.* 7. alias 38. *cap.* 1. *pag.* 679.

De superstitiosa observatione dierum, annorum, &c.

Eodem Canone, uti & Canone 17. ex S. Augustino ostenditur superstitiosum & enorme peccatum esse, observare dies & annos, aut lunæ, solisque cursum; variæque & aliæ superstitiosæ observationes describuntur.

Causa XXVII.

De matrimonio hic agit Gratianus, & cur?

Glossographus ad initium hujus causæ ait: „ Tractato [vel tractatui) de negotiis & ministeriis Ecclesiasticis, adjungit de sacramentis „ (Gratianus), Primo de matrimo„ nio,

„ nio , licet alia sint digniora & magis necessaria , & hoc ideo , cum „ matrimonium magnum sit in Christo & Ecclesia sacramentum, & tempore antiquius est , & usu communius . Antiquius , quia ante peccatum institutum est; communius, quia cum sacramenta omnia sint in Ecclesia Dei , hoc tamen apud gentes omnes est, sanctitas autem ejus non est nisi in monte sancto ejus, id est, ubi Ecclesia ædificata est „ .

„ Et quia de matrimonio (pergit glossographus) sæpe quæritur in judicio ; ideo assignando multiplicia ejus impedimenta tractaturus de eo continuat decem causas (Gratianus) „ .

Unde hic tractatus a causa vigesima septima usque ad causam trigesimam-sextam vocari solet tractatus de matrimonio.

Quæstio I. De impedimento voti.

Incipit autem Gratianus ab impedimento voti ; quæritque primo : „ an conjugium possit esse inter voventes „ ?

Votum castitatis impedit matrimonium.

Quod voventes matrimonia contrahere non possint, multis auctoritatibus ostendere nititur *parte* 1. *suæ quæstionis* , quæ demum finitur ad *Canonem* 40.

Neque sane desunt auctoritates, quibus evincatur, post votum Virginitatis nemini licere , voto durante , ad matrimonium convolare.

De duplici specie Virginum scilicet, velatarum , & non velatarum.

Illud tamen e multis patet, jam pridem discrimen fuisse inter eas, quæ simpliciter Virginitatem Deo promiserant, & eas, quæ publice se Deo sacraverant, & ab Episcopo velamen , ut indicium suæ consecrationis, acceperant.

Illis gravior quam his imponebatur pœnitentia , si votum violassent.

Et his quidem major diuturniorque pœnitentia , si votum violassent , imponebatur, quam illis, uti probat Canon 2. qui refertur sub nomine Gregorii ad Bonifacium , exstatque apud Reginonem , itemque apud Burchardum & Ivonem, ex quo indubie illud descripsit Gratianus , neque apud Gregorium reperitur.

Quidquid sit , in hoc manifestissime indicatur distinctio inter Virgines velatas, & non velatas , circa pœnitentias illis injungendas , si a voto recedant.

Et sane hæc velatio arctiore quasi vinculo Virginem Deo consecrabat , & Christo quasi despondabat : unde non nisi post diuturnam Virginitatis probationem velabantur: quin & quibusdam Canonibus cautum fuit , ne qua ante *quadragesimum* ætatis annum velaretur, uti notat Hugo Menardus ad *Sacram. S. Gregorii pag.* 21.

Distinctio inter velatas & non velatas expressis terminis probatur quoque ab Innocentio I. *Epistolâ* 2. *ad Victricium cap.* 12. & 13. & a Gratiano refertur utriusque capitis textus *Canone* 9. & 10. monetque glossographus ad *Canonem* 9. quod Virgines necdum sacro velamine tectæ , & votum solventes , minus peccent , quam velatæ.

De viduis continentiam promittentibus.

Nec tantum de puellis Virginitatem promittentibus, sed & de viduis, mortuis maritis , continentiam pollicentibus tractat Gratianus, earumque mentio etiam occurrit in citato *Canone* 2. refertque *Canone* 8. Decretum sub nomine Concilii Martini Papæ, quâ inscriptione indicatur collectio Martini Bracarensis , quæ inscriptio falsa est , cum Canon hic sit *cap.* 25. Concilii Triburiensis de anno 895. uti etiam monent Correctores Romani.

Viduæ velari prohibentur.

Viduas autem velare (inquit hic Canon) *Pontificum nullus attentet , prout statutum est in Decretis Gelasii Papæ* cap. 13.

Deinde adjicitur ex ejusdem Papæ Decretis *cap.* 21. *Quod si propria fuerit voluntate continentiam professa , ejus intentio pro se reddat rationem Deo.* At in Decretis ita legitur: „ Nam de viduis sub nulla benedictione velandis, superius late duximus differendum ; quæ si propriâ voluntate professam pristini conjugii castitatem mutabili mente calcaverint , periculi earum intererit, quali debeant Deum satisfactione placare „ .

Post hæc ex dicto Concilio Triburiensi subjicitur : *Nos autem auctoritate Patrum suffulti, in hoc sancto Concilio sancimus, & libere indicamus , si spon-*

ſponte velamen, quamvis non conſecratum, ſibi impoſuerit, & in Eccleſia inter velatas Deo oblationem obtulerit, velit, nolit, ſanctimoniæ habitum ulterius habere debet, licet ſacramento confirmare nolit, eo tenore, & ratione ſibi velamen impoſuiſſe, ut iterum poſſet deponere.

Quod Triburienſe aliudve ejuſdem aut recentioris ætatis Concilium decernit *de viduis, velamen, quamvis* NON CONSECRATUM, ſibi imponentibus, non apparet priſtinis Canonibus aut Decretis Gelaſii Papæ ſatis conforme. Olim enim ſolæ *Virgines* ab Epiſcopis *velatæ* leguntur: hinc plures ſunt de velandis Virginibus Patrum tractatus, ſed nullibi viduarum velatarum mentio occurrit.

Quæ velationis Virginum origo?

Virginum velatio originem habuiſſe videtur ex ritu antiquo apud pleraſque Gentes, etiam non Chriſtianas, recepto, quo novis nuptis flamen ſeu velamen imponebatur, quo faciem velarent: ut quemadmodum his imponebatur velamen in ſignum contracti *carnalis* matrimonii, ita veriſimiliter invaluit, ut mulieribus in publica continentiæ profeſſione velamen imponatur in ſignum contracti *ſpiritualis* cum Chriſto matrimonii.

Cur Virgines potius quam viduæ velatæ?

Quod ſolæ Virgines, non viduæ velarentur, ratio ex Apoſtolo, in ſecunda ad *Corinth.* 11. *verſ.* 2. ſumpta apparet, ubi dicit: *Deſpondi enim vos uni viro Virginem caſtam exhibere Chriſto.*

Hinc enim concludendum apparebat, non poſſe proprie dici *deſponderi* Chriſto ut *Virginem* caſtam, quæ alteri viro fuerat juncta.

Alia poſtea inter Virgines & viduas data diſtinctio, & cur?

Labentibus ſeculis, cum ſenſim vera velationis origo & ratio in oblivionem abierit, creditum apparet, quod omnis inter conſecrationem Virginum & viduarum diſtinctio eſſet penes ſolemnem Epiſcopi aut Sacerdotis benedictionem; adeo ut hæc ſolemnis benedictio ſolis Virginibus imponeretur, hæque ſolæ velamen *ab Epiſcopo benedictum* acciperent; viduæ vero ſine illa *ſolemni benedictione* ſibi velamen etiam *non conſecratum* imponerent, & continentiam profiterentur, ad exemplum ejus, quod in nuptiis carnalibus contingit.

Scitur enim ſecundas nuptias, præſertim dum tales ſunt ex parte mulieris, ſolemni benedictione Sacerdotis carere: quidni ergo ſimilitudine quâdam rationis hinc acceptâ, viduæ ſpiritualiter nubenti cum Chriſto, eadem benedictio negata?

Tandem in profeſſione Virginum & viduarum omnis diſtinctio ſublata eſt.

Tandem labentibus ſeculis, veteri Patrum diſciplinâ quaſi oblivioni traditâ, & velatione ac profeſſione puellarum & viduarum ad ſimplices Presbyteros devolutâ, omnis inter Virginum & viduarum profeſſionem differentia evanuit, eodemque modo ſolemnem profeſſionem emittunt, & velum religionis, ſi eas ſolemnem in religione profeſſionem emittere contingat, recipiunt.

Exemplum tacitæ profeſſionis.

Quod vero eodem Canone ex Concilio Triburienſi additur, quod vidua, quæ ſponte ſibi velamen *non conſecratum* impoſuit, & in Eccleſia inter velatas oblationem obtulit, debeat etiam velit nolit ſanctimoniæ habitum retinere, evidenter *tacitæ* profeſſionis, cujus in Decretalibus frequens mentio occurrit, exemplum eſt.

Verum hanc tacitam profeſſionem ab uſu receſſiſſe ſcitur (*a*).

Quibus pœnis punienda violatio voti & profeſſionis continentiæ.

Variæ pœnæ decernuntur in Virgines, aliaſque, quæ continentiæ profeſſionem vitio carnis violaverint.

Primo a fidelium communione & cœtu excluduntur, quin & recludi jubentur, præſertim viduæ, ut habet Canon 2. Item Monachi aut Monachæ, ut habetur in Canone 11. ex Concilio Triburienſi, de quibus ita ſtatuitur: *Monachos atque Monachas, quæ abjecto propoſito ſanctitatis, illicitâ atque ſacrilegâ contagione ſe miſcuerunt, & in*

(*a*) Saltem in Galliis ignorantur tacitæ profeſſiones. Poſt Conſtitutionem Molinenſem ann. 1566. datam, deſierunt ſupremi Galliarum Senatus eas agnoſcere; ſecuti ſunt effatum Clementi III. attributum, *cap. porrectum* 13. *&* *de Regularibus*. Monachum non facit habitus, ſed profeſſio Regularis.

in abruptum conscientiæ desperatione perductæ, de illicitis complexibus libere filios procrearunt, a Monasteriorum cætu, Ecclesiarumque conventibus eliminandas esse mandamus, quatenus retrusæ in suis ergastulis, tantum facinus lamentatione continuâ deflentes, purificatorio possint igne pœnitudinis decoqui, ut eis vel ad mortem, solius misericordiæ intuitu, per communionis gratiam possit subveniri.

Quâ pœnâ puniendus, qui sacratam Virginem ducit? Nec tantum mulieres continentiam professæ, ac deinde nubentes, excommunicantur, sed etiam ille, qui sacro velamine consecratam in conjugium duxerit, & post dicatum Deo propositum incesta fœdera sacrilegaque miscuerint, *a sacra communione detrudi jubentur, & nisi per publicam probatamque pœnitentiam omnino non recipi. Si tamen digne pœnituerint, transeuntibus de seculo viaticum non negetur.*

Et rursus *Canone* 30. ex *Novella Justiniani* 124. *cap.* 64. decernitur: „ut si „quis rapuerit, vel sollicitaverit, vel „corruperit *Asceriam*, vel *Diaconissam*, vel *Monacham*, vel aliam mulierem, religiosam vitam, vel habitum habentem, bona ipsius & eorum, qui hujusmodi sceleris communione contaminati sunt, Ecclesiæ vendicentur, ipsi autem *capitali periculo* „subjiciantur„.

Porro notandum, non eamdem ubique, aut omni tempore circa hæc fuisse disciplinam, ideoque loca & tempora, quibus Canones editi fuerint, aut eorum auctores floruerunt, diligenter distinguenda esse.

Insuper observandum, in præsenti quæstione, plurimos a Gratiano referri textus mutilatos, necnon alienis auctoribus inscriptos, uti pene ad singulos notarunt Correctores Romani, quibus adde Canonem 20. assignatum S. Augustino de *conflictu vitiorum & virtutum*, quem non esse Augustini a multis observatum erat, & pluribus præmonitione huic tractatui præfixa, in appendice *tomi* 8. *operum S. Augustini col.* 219. probant eruditi eorum operum revisores Monachi Benedictini.

Quædam a Gratiano allegantur pro invaliditate matrimonii contracti a voventibus. Ex his interim auctoritatibus concludit Gratianus ad calcem Canonis 40. quod „voventes prohibeantur contrahe- „re matrimonia, & quidam eorum, „si contraxerint, separari jubeantur„. Hoc postremum membrum probat præcipue auctoritate *Canonis* 40. ex Concilio Romano sub Innocentio II. qui seculo XI. sedit: quo sancitur, ut sacris ordinibus initiati, *regulares Canonici, Monachi, atque Conversi professi, si sanctum transgredientes propositum, uxores sibi copulare præsumpserint,* SEPARENTUR: *hujusmodi namque copulationem, quam contra Ecclesiasticam regulam constat esse contractam,* MATRIMONIUM NON ESSE CENSEMUS.

Quædam e contra pro validitate. Post hæc allegat *Canone* 41. textum Sancti Augustini ex tractatu *de bono viduitatis*, quo aperte probat Augustinus, matrimonia post votum continentiæ, a virginibus & viduis quidem illicite contrahi, sed tamen non esse adulteria, imo esse veras nuptias: *Qui dicunt*, ait, *talium nuptias non esse nuptias, sed potius adulteria, non mihi videntur satis acute ac diligenter considerare quid dicant.*

Conatur illa conciliare Gratianus, sed male. Gratianus pro conciliandis his in speciem diversis auctoritatibus ad calcem *Canonis* 43. ait: „Quod voventes præ- „missis auctoritatibus jubentur ab invi- „cem discedere, quorum vero conju- „gia auctoritatibus Augustini & Theo- „dori solvenda non sunt, in capitulo „de ordinatione Clericorum evidenter „ostenditur„.

Evidens est, nos a Gratiano hic remitti ad *Distinctionem* 27. ubi hanc in speciem contrarietatem solvit per distinctionem voti simplicis & voti solemnis: quam distinctionem ætati Augustini aut Theodori non convenire ibidem notavimus, atque Gratianum fuisse primum auctorem distinctionis inter votum solemne & simplex in ordine ad impediendum vel dirimendum matrimonium (*a*).

(*a*) Dicendum tamen est hanc Gratiani distinctionem veteri ac legitimo non carere fundamen-

Si Gratianus tempora & loca distinxisset, nequaquam ad novam hanc distinctionem inter *solemne* & *simplex* votum recurrere debuisset.

Quæst. II. *Alterâ quæstione* hujus causæ quærit Gratianus: „ an puellæ alteri desponsatæ possint renuntiare priori conditioni, & transferre sua vota ad alium „?

Priusquam quæstionem hanc resolvat, quærit, utrum solus consensus matrimonium faciat, & qualis debeat esse consensus.

Solus consensus matrimonium facit. Quod solus consensus matrimonium faciat, & conjuges, probat in primis ex vulgata definitione matrimonii, quæ ad nuptias solum consensum requirit, juxta illud Isidori, *consensus facit matrimonium*. Item auctoritate auctoris operis imperfecti in Matthæum (quem hic *Canone* 1. & alibi sæpius falso citat Gratianus sub nomine S. Chrysostomi) qui dicit: *Matrimonium quidem non facit coitus, sed voluntas*; & *Canone* 2. auctoritate Nicolai I. at notandum Correctores Romanos ex ipsis Nicolai responsis aliqua mutasse, quo fit, ut in Codicibus correctis, non amplius habeatur Decretum, prout a Gratiano editum fuit, sed ut a Correctoribus illis prætextu correctionis, mutatum est: ut sæpius ab ipsis factum esse monuimus.

Ex his ergo concludit Gratianus; cum solus consensus matrimonium faciat, etiam illos, inter quos talis consensus intercessit, veros conjuges esse.

Quis consensus matrimonium facit, an cohabitationis, an copulæ. At nunc ulterius quærit: „ quis consensus matrimonium faciat, an consensus cohabitationis, an carnalis copulæ, an uterque „?

Ratio dubitandi erat, quia si prior sufficeret, tunc frater cum sorore matrimonium posset contrahere: si posterior, scilicet *carnalis copulæ* requiratur, *inter Mariam & Joseph non fuit conjugium*: „ Voverat enim Maria se „ Virginem perseveraturam..... si ergo contra suum propositum postea „ consensit in *carnalem* copulam, rea „ facta est voti Virginalis mente, etsi „ non opere violati. Quod de ea sentire nefas est, sicut Augustinus ait „.

Tum subjicit prolixum discursum sub nomine Augustini, quo vult ostendere, quomodo sine violatione pudicitiæ, aut voti Virginalis, fuerit conjugium inter Mariam & Joseph: *Committens*, inquit, *Virginitatem suam divinæ dispositioni consensit in carnalem copulam, non illam appetendo, sed divinæ inspirationi in utroque obediendo*. Discursum hunc non reperiri apud Augustinum „ sed videri a Collectore ex variis locis beati Augustini, potissimum „ ex libello de Virginitate confectum „ monent Correctores Romani.

Pluribus post hæc probat Gratianus consensum, non carnalem coitum conjuges facere.

Multa quoque hâc quæstione miscet Gratianus, quæ sibi in speciem contraria videntur, variasque conciliandi rationes adducit.

In primis *Canone* 23. & sequentibus, probat, neutrum conjugum posse sine licentia alterius continentiam profiteri: „ Sponsi vero (ait ad calcem *Canonis* 26.) inconsultis, quas sibi desponsaverunt, exemplis & auctoritatibus probantur continentiam posse „ servare „. Probat id exemplo SS. Macharii & Alexii, qui initis *nuptiis*, sponsas suas deseruisse, & continentiam, vitam- An conjux sine alterius licêtia possit continêtiam profiteri.

damento: longe antequam suum Decretum conderet Gratianus, constare videbatur, quoddam esse continentiæ votum, quod matrimonii vinculum dirimeret; quoddam vero cui jus illud non tribuebatur. Sunt enim Canonistæ, qui vestigia voti matrimonium dirimentis deprehendunt in Concilio, quod in Hibernia an. 450. habuit Sanctus Patricius. Volunt jus illud deinde Romæ obtinuisse vertente seculo sexto, ac tandem an. 1138. declarante Concilio Lateranensi secundo, hoc jus in universa Ecclesia Latina fuisse observatum. Undenam tanta vis cuidam voto continentiæ data fuit, dum esset alterum ejusdem generis votum, cui negabatur? undenam illud discrimen? nisi quia prius solemni ritu ac publice, posterius vero privatim fiebat: quod autem publice fit majore vi donare solet, quam id quod privatim peragitur. Quapropter conjicere licet distinctionem inter votum solemne & votum simplex esse Gratiano antiquiorem, aut saltem ab ipso sine fundamento non fuisse excogitatam.

vitamque eremiticam seu solitariam amplexi dicuntur: atque ex his concludit: „ Horum exemplo patet, quod „ sponsi sponsarum suarum non exquisito consensu, continentiam valeant „ profiteri „.

Famosa admodum est historia Sancti Alexii, cujus hic meminit Gratianus, at non æque eruditis apparet authentica, uti nec Decretum sub nomine *Eusebii Papæ*, hic a Gratiano *Canone* 27. in ejusdem assertionis probationem allegatum.

Interim ex allegatis sat probatum supponens Gratianus, desponsos posse sine mutuo consensu, se Deo in *Monasterio* consecrare, ad calcem *Canonis* 28. concludit, quod inter sponsum & sponsam conjugium non sit: quia conjuges sine mutuo consensu se Deo offerre non possunt, quod sponsis licet.

Quæ impotentia dirimat matrimonium, & quæ non?

Post hæc allegat *Canone* 29. Decretum sub nomine Gregorii de separatione conjugis ob probatam viri impotentiam: quod falso Gregorio attribui notat Stephanus Baluzius, probatque sumptum ex Epistola Rabani Mauri Archiepiscopi Moguntini ad Heribaldum, quam cum brevi præfatione evulgavit ad calcem Reginonis Abbatis: exstatque præsens Decretum seu responsum *cap.* 29. hujus Epistolæ; sed Cælestinus III. in *cap.* 5. *de frigidis & malefic.* citat hoc ipsum responsum sub nomine Gregorii, secutus nimirum, more aliorum Pontificum, auctoritatem Gratiani.

Interim ex hoc Decreto concludit Gratianus, quod impossibilitas commercii carnalis, si post carnalem copulam in aliquo inventa fuerit, non solvat conjugium: si vero ante carnalem copulam deprehensa fuerit, liberum facit mulieri alium virum accipere, uti loquitur ad calcem dicti Canonis, concluditque: „ inde apparere, illos non fuisse conjuges: alioqnin non liceret eis „ ab invicem discedere, exceptâ causâ „ fornicationis: & sic discedentes oportet manere innuptos, aut sibi „ invicem reconciliari „.

Matrimonium aliud est initiatum sive ratum, aliud consummatum.

Cum autem hæc contrariari viderentur illis auctoritatibus, quibus sponsi etiam *conjuges* dicuntur, antequam carnaliter commisceantur, pro conciliatione notandum monet ad calcem *Canonis* 34. „ Scriptum esse, quod conjugium desponsatione initiatur, commixtione perficitur. Unde, ait, inter sponsum & sponsam conjugium est, sed *initiatum*, inter copulatos & conjugium *ratum* „.

Alludit hic Gratianus ad illud, quod sub nomine Ambrosii scriptum est *Canone* 5. & rursus paucioribus verbis repetitur *Canone* 35. *Cum initiatur conjugium, conjugii nomen asciscitur, non cum puella viri admixtione cognoscitur.*

Tum iterum concludit Gratianus: „ Ecce quod in desponsatione conjugium initiatur, non perficitur „.

Hanc distinctionem latius extendit ad finem *Canonis* 39. docens, quod juxta hanc distinctionem intelligenda est illa auctoritas Augustini: *Non dubium est, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua commixtio sexus non docetur fuisse* (Canone 16.) *ad matrimonium perfectum:* „ subintelligendum est, tale videlicet, quod habeat in se Christi & Ecclesiæ sacramentum . . . . cuncta ergo, ait, „ quæ de non separando conjugio inducta sunt, de *perfecto* intelliguntur, quod sponsali conventione initiatum est, & officio corporalis commixtionis est consummatum. „ Illa vero, quibus separabile conjugium ostenditur, de *initiato* intelliguntur, quod nondum officio sui „ perfectum est „.

Ratum dissolvi potest, consummatum non item.

Et ad finem *Canonis* 45. concludit: „ Sponsas conjuges appellari spe futurorum, non re præsentium: quomodo ergo conjuges a prima fide „ desponsationis appellantur, si illa quæ „ asseritur sponsa, conjux esse negatur? „ Sed a prima fide desponsationis, conjux dicitur appellari, non quod in „ ipsa desponsatione fiat conjux, sed „ quia ex fide, quam ex desponsatione invicem debent, postea efficiuntur conjuges „.

Ex his haud difficile est intelligere, tri-

triplicem distinctionem illam Canonistis & Theologis familiarem sponsalium de futuro, matrimonii rati, sive sponsalium de præsenti, & matrimonii consummati, Gratiano notam fuisse; imo forsan primo a Gratiano expressa & impensa, ejusdem auctoritate a Canonistis & Theologis recepta fuit.

Quæ sit illius distinctionis origo?

Ulterius quidni dicamus, eâdem auctoritate Gratiani fuisse receptum, per matrimonium *consummatum* repræsentari unionem *Christi* cum *Ecclesia*: per ratum vero, sive initum consensum de præsenti, duntaxat *initiatum*, repræsentari solam unionem Christi, cum *anima justi per charitatem*: atque hinc illud esse omnino indissolubile: hoc vero solvi posse saltem per professionem continentiæ, uti notavit Gratianus ad calcem Canonis 26. ad quam notam respexisse Alexandrum III. in *cap.* 2. ✠ *de convers. conjug.* indicat clausula parenthesi inclusa, *sicut sancti quidam de nuptiis vocati fuerunt*, & observavit Franciscus Florens in commentario ad hanc quæstionem *pag.* 116.

Sponsalia, alia sunt de præsenti, alia de futuro, quæ sit inter illa differentia.

Denique *Canone ultimo* sub nomine *Augustini* evidenter expressit distinctionem inter sponsalia de futuro, & de præsenti. Asseritur enim quod *duobus modis dicatur fides, pactionis & consensus: si quis* (inquit) *alicui mulieri fidem fecerit pactionis, non debet aliam ducere; si aliam duxerit, pœnitentiam debet agere de fide mentita: maneat tamen cum illa quam duxit, non enim rescindi debet tantum sacramentum. Si autem fecerit fidem consensus, non licet aliam ducere, si autem duxerit, dimittet eam, & adhærebit priori.*

Hic evidenter Gratianus expressit, sponsalia de futuro solvi per sequens matrimonium, licet illicite contractum contra fidem datam: nihilominus sic contractum esse verum & validum matrimonium. Sponsalia autem de præsenti non dissolvi, sed contractum secundum matrimonium esse invalidum, propter sponsalia de præsenti.

Sponsalia de futuro

Quod autem Canoni adjungit Gratianus: „ est autem fides pactionis, „ quando aliquis promittit fidem alicui, quod eam ducet, si permiserit ei rem secum habere „: vel etiam pro consensu, videtur eam habere sententiam, ut qui post sponsalia *concubitus* atque congressus sequitur, sit *pro fide consensus*, atque ita pro matrimonio *præsumpto*: quod & auctoritate Gratiani receptum fuit, & in Decretalibus præsumptum matrimonium appellatur, in *cap.* 20. & *fin.* ✠ *de sponsal.* quibus declaratur, sponsalia de futuro per subsecutam copulam carnalem transire in sponsalia de præsenti: *quia licet præsumptum matrimonium videatur, contra præsumptionem tamen hujusmodi non est probatio admittenda*, ait citatum cap. 20.

per copulã sequentem olim transibãt in sponsalia de præsenti.

Circa auctoritates præsenti quæstione a Gratiano adductas, speciatim notandum plerasque vel mutilatas esse, vel auctoribus non suis inscriptas, uti & ad singulos pene Canones notarunt Correctores Romani, & Stephanus Baluzius.

Plura hic mutilata & suppositiția a Gratiano allegantur.

Porro sicuti Gratianus simpliciter secutus fuit fidem præcedentium Collectorum, atque ita & eorum errata mutuavit; sic & subsequentes Collectores, quin & Romani Pontifices in suis responsis & Decretalibus fidem Gratiani secuti sunt: ac signanter ex hac quæstione jam supra monui referri sub nomine Gregorii fragmentum Epistolæ Rabani Mauri, & rursus refertur in *cap.* 2. ✠ *de R. J.* sub nomine Joannis Chrysostomi: *omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur*, quia hic *Canone* 4. sub ejus nomine exstant, quæ tamen non Chrysostomi, sed incerti auctoris *operis imperfecti* in Matthæum esse, monent Correctores Romani.

Pluribus exemplis ostenditur Collectores cæco modo Gratianum fuisse secutos.

Similiter quæ *Canone* 8. referuntur ex Concilio Africano, exstant sub nomine ejusdem Concilii in *cap.* 1. ✠ *de condit. appositis, &c.* quamvis in nullo Concilio Africano inveniantur.

Rursus, quæ Canone finali falso attribuuntur Augustino, eidem inscribuntur in *cap.* 1. ✠ *de sponsa duorum*: & quod amplius, verba Gratiani explanatio-

tionis gratiâ Canoni subjecta, hìc tamquam verba Canonis referuntur: quia scilicet hæc Gratiani verba irrepserant per errorem in ipsum textum, uti monet Franciscus Florens.

Ut inde appareat, quam cæco modo auctoritatem Decreti Gratiani sequuti fuerint Decretalium Auctores & Collectores.

Causa XXVIII.

De impedimento infidelitatis. PRosequens Gratianus materiam matrimonialem, ac notanter impedimentorum, hâc causâ agit de impedimento infidelitatis, eumque in finem proponit hunc casum: „ Quidam infidelis in conjugio positus, ad fidem conversus est, uxor vero odio fidei Christianæ ab eo discessit. Ille quamdam fidelem uxorem accepit, quâ mortuâ Clericus efficitur. Tandem vitæ & scientiæ merito in Episcopum eligitur „.

Casus in hac causa propositus.

Quæstiones ex casu elicitæ. Ex hoc casu tres elicit quæstiones, quarum *primâ* quærit, an conjugium sit inter infideles; secundâ, an si alter infidelium convertatur ad fidem, altero manente in infidelitate, liceat fideli ab infideli recedere, & alias nuptias, eo adhuc vivente, contrahere: tertiâ, an sit reputandus bigamus, qui ante baptismum habuit unam, & post baptismum alteram.

Quæstio I. & II. Duæ primæ quæstiones vix separari possunt, cùm auctoritates ad utramque pertinentes inter se misceantur.

Imo nec nisi unicus Canon 2. ad decisionem secundæ quæstionis pertinens sub illa quæstione referatur.

Verum est matrimonium inter infideles. Gratiani resolutio circa has quæstiones hæc est. Primo inter infideles & inter Judæos esse & fuisse verum ac legitimum matrimonium, quemadmodum concludit ad calcem *Canonis* 14. una respondens eis, quæ in speciem contrariari videbantur.

Matrimonium fidelis cum infideli vetitum est. Secundo, matrimonium fidelis cum infideli aut Judæo esse utroque Testamento veteri & novo vetitum, uti multis auctoritatibus ac signanter S. Augustini *Canone* 9. ex *lib.* 1. *de adulterinis conjugiis* probat.

Matrimonium infidelium non habet vim sacramenti, ideoque nec indissolubile est. Tertio, matrimonium duorum infidelium vel Judæorum inter se, non esse *ratum*, neque habere effectum & vim *sacramenti*: adeoque neque esse indissolubile.

Gratianus distinguit triplex conjugium, legitimum & non ratum, ratum & nō legitimum, legitimum & ratum. Hinc ad finem *Canonis* 17. ait: „ conjugium aliud est legitimum & non ratum, aliud ratum & non legitimum, aliud legitimum & ratum. Legitimum conjugium est, quod legali institutione vel provinciæ moribus contrahitur. Hoc inter infideles ratum non est, quia non est firmum & inviolabile conjugium eorum: dato enim libello repudii, licet eis recedere ab invicem, & aliis copulari lege fori, non lege poli, quam non sequuntur. Inter fideles vero ratum conjugium est, quia conjugia semel inita inter eos, ulterius solvi non possunt. Horum quædam sunt legitima, veluti cum uxor a parentibus traditur, a sponso dotatur, & a Sacerdote benedicitur „.

„ Hæc talia conjugia legitima & rata appellantur. Illorum vero conjugia, qui contemptis omnibus illis solemnitatibus, solo affectu aliquam sibi in conjugem copulant, hujusmodi conjugium non legitimum, sed ratum tantummodo esse creditur „.

Cum ergo infidelium matrimonium non sit *ratum*, nec *indissolubile*, quæritur, an uno eorum ad fidem converso, liceat huic ab infideli recedere, & ad alias nuptias transire.

Hanc quæstionem fuse discutit Sanctus Augustinus *lib.* 1. *de adulterinis conjugiis*, e quo desumpti sunt Canones 8. & 9. hujus primæ quæstionis, quibus jungendus Canon 4. ex eodem doctore *de fide & operibus cap.* 16. præsertim si ipse locus Augustini legatur, quem ad calcem Canonis junxerunt Correctores Romani.

Quandonā conjux fidelis ab infideli discedere possit, & ad alias nuptias transire. Docet autem Augustinus, quod unus infidelium ad fidem conversus ab infideli discedere nequeat, si infidelis sine contumelia creatoris fideli cohabitare velit, conformiter ad monitum Apostoli 1. *ad Corinth. cap.* 7. *vers.* 12. Si

SI QUIS FRATER UXOREM HABET INFIDELEM, ET HÆC CONSENTIT HABITARE CUM ILLO, NON DIMITTAT ILLAM, &c. *Non propter vinculum eum talibus conjugale servandum, sed ut acquirantur Christo, recedi ab infidelibus conjugibus Apostolus vetat.* Quod pluribus ibidem prosequitur Augustinus, qui & illic exponit rationes cur fideli non liceat infidelem dimittere, eo scilicet casu, quo uterque conjux unius erat infidelitatis tempore initi matrimonii, & postea unus illorum ad fidem est conversus, & consentit infidelis sine periculo perversionis cum fideli cohabitare (*a*).

Si vero infidelis nolit absolute cum fideli cohabitare, sed recedere velit, aut saltem nolit, nisi sub conditione fidei Christianæ adversante, tunc liberum est fideli recedere, & ad alias nuptias transire, prout locis citatis late docet Sanctus Augustinus: reflectens enim ad Apostoli verba: *quod si infidelis discedit, discedat: non est enim frater aut soror subjectus in hujusmodi, id est* [ait] *ut propter fidem Christi etiam ipsa uxor legitimâ societate conjuncta, sine ulla culpa relinquatur, si cum viro Christiano propter hoc, quod Christianus est, permanere noluerit.*

Similiter citata verba Apostoli exponit Ambrosiaster: ejus verba nonnihil mutilata referuntur *Canone* 2. *quæst.* 2. falso attributa S. Gregorio. *Non enim ratum est matrimonium, quod sine Dei devotione est, ac per hoc non est peccatum ei, qui dimittitur propter Deum, si alii se junxerit: contumelia enim Creatoris solvit jus matrimonii circa eum, qui relinquitur, ne accusetur, si alii copuletur.* Ita legitur apud Ambrosium.

Ex his concludit Gratianus sub finem citati *Canonis* 2. *quæstionis* 2. quod infidelem discedentem fidelis sequi non debeat, liceatque ei aliam ducere.

At una monet: „ hoc non nisi de „ his intelligendum esse, qui in infi- „ delitate copulati sunt. Cæterum, „ inquit, si ad fidem uterque conver- „ sus est, vel si uterque fidelis matri- „ monio junctus est, & procedente „ tempore alter eorum a fide discesserit, & odio fidei conjugem dere- „ liquerit, derelictus discedentem non „ comitabitur: non tamen illâ vi- „ vente alteram ducere poterit: quia „ ratum conjugium fuerat inter eos, „ quod nullo modo solvi potest „.

Sententiam Gratiani sequuti sunt uno consensu Theologi & Canonistæ: quin & ipsi Romani Pontifices eam in omnibus adoptârunt, uti videre est in Decretalibus Clementis III. & Cælestini III. quæ exstant sub titulô de *conversione infidelium* in secunda collectione apud Antonium Augustinum, & quod notandum, sequuti Gratianum, verba Ambrosii tribuunt S. Gregorio, quia, uti notavi, ea a Gratiano *Canone* 2. huic Pontifici fuerant assignata.

Similiter & Innocentius III. sententiam Gratiani quoad utrumque distinctionis membrum adoptavit in *cap.* 7. ✠ *de divortiis.*

In casu sive hypothesi ad initium causæ proposito, supposuerat Gratianus, quod infidelis, qui in infidelitate acceperat uxorem infidelem, postmodum conversus & baptizatus, secundam duxerit uxorem fidelem. Hinc quærit, an hic censendus sit bigamus, & eâ ratione excludendus a Clericatu: utrâque difficultate propositâ concludit quæstione tertiâ Gratianus, monitus auctoritate Sancti Augustini & Innocentii I. illum habendum pro bigamo; de quo latius autem *distinct.* 26.

An sit bigamus, qui duas uxores, unam ante, alteram post baptismum habuit?

Quæst. III.

CAU-

[*a*] Nostrâ ætate ea disciplina Romæ observatur; scilicet conjugi Judæo spatium 40. dierum assignatur ad fidem amplectendam, ut deinde cum fideli conjuge possit habitare; quod si elapso eo tempore nolit Judaismum deserere, tunc Ecclesiæ auctoritate separantur conjuges quoad thorum & habitationem, illæso tamen matrimonii vinculo, quamvis conjux infidelis habitare vellet sine injuria Creatoris.

CAUSA XXIX.

De impedimento erroris.

HAc causâ tractat Gratianus de impedimento erroris, eamque in duas quæstiones dividit.

Quæstio I. Error triplex, personæ, qualitatis, & conditionis.

Priorem nullâ adductâ auctoritate resolvit, aitque errorem versari vel circa *personam*, vel circa *fortunam* aut *qualitatem*, vel denique circa *conditionem*, puta quod sit conditionis servilis, qui putabatur liber; ac dein expositâ naturâ singulorum errorum, resolvit hâc quæstione, errorem antecedentem, quæ versatur circa *personam*.

Quis error matrimonium impediat?

☞ Ait hoc errore impediri matrimonium, id est illud irritum reddi, quia error ejusmodi tollit consensum, qui est de essentia matrimonii: nihil enim est consensui tam contrarium, quam iste error antecedens: V. G. si quis intenderet contrahere matrimonium cum Anna, & ex errore antecedente contraheret cum Catharina, error ille invalidum redderet matrimonium, quia tolleret consensum in materiam naturalem contractus conjugalis; quod error *fortunæ* aut *qualitatis* non efficit jure naturali, ut docet Sanctus Thomas *in 4. sent. dist. 12. quæst. 6.* „ Error „ fortunæ, vel qualitatis, non irritat „ matrimonium, quia non excludit con- „ sensum; non secus ac si quis eme- „ rit vineam, quam putabat esse uber- „ rimam, quamvis ille erraret circa „ qualitatem rei minus fertilem emen- „ do, non potest tamen venditionem „ rescindere; quia esse diversitatis qua- „ litatis non variat aliquid eorum, „ quæ sunt de essentia contractus „. ☜

At Gratianus errorem conditionis proposuit ut impedimentum, quod matrimonium dirimit.

Quæstio II.

Quæstione enim secundâ quærit Gratianus, an error *conditionis* ponat impedimentum, ac tribus primis Canonibus probat, inter omnes cujuscumque conditionis homines posse consistere matrimonium, quod hodie etiam receptum est, & probatum, licet fatendum sit Decreta hìc a Gratiano relata esse apocrypha.

Post hæc adductis nonnullis auctoritatibus, concludit, quod si ingenuus acceperit in conjugem aliquam servilis conditionis, aut ingenua servum, cum crederetur *liberæ conditionis*, non cogatur cum ea remanere, quod potissimum probat Decreto relato in Canone 5. sub nomine Concilii apud Vermeriam, *cui interfuit Rex Pipinus, capite 8.* „ cum enim ibi dici- „ tur, *sciens illum servum*, datur in- „ telligi (inquit) quod si nesciret il- „ lum servum esse, non cogitur cum „ eo manere „.

Exstat *Tom. 6. Concil. general. col. 1656.* Concilium Vermeriense celebratum anno 752. temporibus Regis Pipini, sed Decretum hoc inter illius Canones non reperitur, quamvis *Canone 6.* aliqua occurrant eorum, quæ sub nomine ejusdem Concilii apud Vermeriam refert hìc Gratianus *Canone 4.* sed non parum mutilata.

Monent ad calcem citati *Canonis 4.* Correctores Romani: „ scriptum est „ nomine totius Universitatis Lova- „ niensis ad S. D. N. Gregorium XIII. „ exstare in Bibliotheca B. Trudonis „ librum manuscriptum sub titulo: „ *Excerpta Decretorum*, in quo inter „ alia capitula istius Concilii apud „ Vermeriam, habentur hoc, & sequens „ caput „.

Etsi adducta in Gratiano non videantur solide probare errorem conditionis servilis dirimere matrimonium, ejus tamen opinio recepta est,

Sed cum non dicatur, cujus ætatis aut conditionis sit hic liber manuscriptus, nihil quoque de auctoritate Decreti ex hoc manuscripto certi statuere possumus.

Sane si ad incudem revocarentur a Gratiano adducta, nescio num sat solido fundamento niteretur Gratiani resolutio de errore conditionis dirimente matrimonium. Hoc scimus, auctoritate Gratiani, a Theologis & Canonistis receptam esse restrictionem hìc per Gratianum factam, nimirum quod error conditionis servilis inducat impedimentum dirimens, non autem error circa aliam qualitatem seu conditionem, notanter postquam Pontifices juxta eamdem responderunt, eorumque respon-

responsa in Decretales sub titulo *de conjugio servorum*, & alibi relata fuere.

☞ Sed prædicti Theologi ajunt per ignoratam servitutem dirimi matrimonium jure humano, non autem naturali; quia secundum jus naturæ, objectum conjugalis consensus non est qualitas personæ, sed ipsa persona, quæ naturâ suâ non est servus; nemo enim jure naturali servus est; ut diserte probarunt Grotius *lib. 3. de jure belli & pacis*, & Samuel Puffendorf in opere, cui hunc fecit titulum *jus naturæ & gentium lib. 3. cap. 2.* ☜

CAUSA XXX.

De impedimento cognationis spiritualis.

GRatianus pergens in exponendis impedimentis matrimonii, hâc causâ agit de impedimento *cognationis spiritualis*, intermiscens tamen more suo nonnulla ab hoc articulo aliena; scilicet, *quæstione secundâ*, nonnulla dicit *de ætate* ad matrimonium necessaria, & *quæstione quintâ* obiter quædam perstringit de vetitis matrimoniis *clandestinis*.

Casum hunc proponit: „ quidam „ populorum frequentiâ impeditus, filium suum de baptismate suscepit, „ dum crederet se alienum suscipere, „ uxor autem ejus dum callide vellet „ suscipere proprium, suscepit alienum, quem vir sibi adoptavit in filium, & ex uxore sibi filia nascitur, quam filio suo adoptivo, spirituali uxoris, dum uterque esset in „ cunabilis, tradit. Post triennium „ uxor moritur, & compater ejus relictam compatris uxoris suæ clam „ sibi desponsavit: aliquantulum temporis effluxit, & alius eam duxit in „ uxorem „.

Quæstio I. An conjux levans proprium filium de sacro fonte debeat a conjuge separari?

Ex hoc quinque quæstiones efformavit Gratianus.

Quæstione primâ quærit: „ an uxori „ suæ debitum reddere valeat, qui „ proprium filium de sacro baptismate „ suscepit „.

Parte primâ allegat duos Canones, quibus negativa probari videtur.

Quædam allegantur a Gratiano pro parte affirmativa.

Et quidem *Canone* 1. refert fragmentum Epistolæ sub nomine *Deusdedit sanctæ Romanæ Ecclesiæ Episcopi*, quo dicitur in quodam Concilio constitutum, ut *nullo modo se in conjugio reciperent mulieres, ac viri, quicumque aliquâ ratione susceperint natos* PROPRIOS, *sed separarent se, ne suadente diabolo tale vitium innotescat*.

Verum Concilii vel conventus, cujus hìc mentio fit, nulla exstat memoria, multaque alia in hac Epistola occurrunt, quæ eam ut spuriam rejiciendam eruditis persuaserunt, eamque uti suspectam notat Labbæus *tom. 5. Concil. general. col.* 1648.

Adde & Papebrochium in conatu Chronico-Historico ad Catalogum Pontificum in hoc Pontifice.

Adducit præterea Gratianus *Canone* 2. Decretum sub nomine Concilii *apud Vermerias*, sed in Concilio Vermeriensi anni 752. inserto *tom. 6. Concil. general.* non exstat, sed reperitur in Concilio Compendiensi anni 757. *Canone* 12. ubi & præsens Canon in margine notatur.

Hoc *Canone* Decretum legitur: *Si quis filiastrum vel filiastram suam ante Episcopum tenuerit ad confirmationem, separetur ab uxore sua, & numquam aliam recipiat*.

Gratianus supponere videtur, hæc sat aperte probare, quod is, qui proprium filium in spiritualem sibi transferens, uxori suæ debitum reddere non valeat.

Additur in Epistola Deusdedit relata Canone 1. quod post annum possit aliam uxorem ducere.

Sed notandum quod post verba dicti *Canonis* 1. ex Gratiano jam relata, addatur in ipsa Epistola *Deusdedit*, prout integra inter Decretales RR. Pontificum edita est, & hodie exstat apud Labbæum hæc clausula: „ mulieres vero, cum separatæ fuerint „ pro hac illicita re, a propriis viris „ totam præcipimus recipere dotem, „ quam in die nuptiali cceperunt, & „ post expletum annum recipiant *alium virum*, similiter & *vir uxorem* „.

Mirum quantopere hæc Decretalis sic

sic concepta vexaverit doctores, quod hic viderent matrimonium *legitime* contractum & *consummatum dissolvi*, quoad *vinculum*, ob superveniens impedimentum solo jure humano inductum.

Sed non reflexerunt, quod vel hoc ex capite merito tamquam fictitia hæc Epistola esset rejicienda; præterquam quod nec alia suppositionis desint indicia.

Interim qui hanc supposititiam Epistolam ut authenticam reputarunt, & inter Decretales Pontificum retulerunt, nequaquam dubitasse videntur, quin Pontifices similem errorem in suis Decretalibus proponere possent.

Tum plures auctoritates adducit pro parte negativa.

Porro Gratianus *parte secundâ* suæ quæstionis adducit plures auctoritates, quibus probari videtur, conjuges propter superveniens simile impedimentum separari non debere, ac signanter *Canone* 3. responsum Nicolai I. qui interrogatus, utrum *mulier, quæ viri filium ex alia fœmina gentium de sacro fonte levaverit, postmodum possit cum eodem viro copulari; respondit, ideo eos jungi posse, quia secundum sacros Canones, nisi amborum consensu, nullius religionis obtentu debet conjux dimittere conjugem*.

Exstat hoc Nicolai responsum apud Cochlæum inter Decreta a Gratiano collecta *tit.* 19. *cap.* 5. illudque incertis annumeraverat Antonius Augustinus *lib.* 2. *de emend. Grat. Dial.* 19.

Si tamen id per fraudem aut fallaciam contigerit, pœnitentiam injungendam esse indicat idem Nicolaus in Epistola Bituriensi Episcopo, cujus fragmentum exstat *Canone* 6. Exstat & apud Cochlæum eodem titulo *cap.* 2. pronuntiatque & de hoc Antonius Augustinus eodem dialogo: *hoc etiam caput in incertis numeratur*.

Refertur quoque de uxore, quæ filium suum coram Episcopo tenuit ad confirmationem, *Canone* 4. ex Concilio Cabillonensi II. *si fraude aliquâ*, ut a viro suo separetur, id egerit, *propter fallaciam suam, aut propter fraudem, quamdiu vivet, agat pœnitentiam, a viro suo tamen non separetur*.

Tum addit *Canone* 7. fragmentum Epistolæ Joannis VIII. quo scribit, virum, qui in *necessitate* propriam prolem baptizavit, *sua uxori sibi jam legitime sociata, impune quamdiu vixerit, manere conjunctum*.

Est etiam quædam cognatio spiritualis inter confessarium & pœnitentem.

Cum autem non tantum per baptismum quis dicatur regenerari, sed etiam per sacramentum pœnitentiæ, tamquam per secundas naufragii tabulas, hinc & creditum jam pridem fuit, inter pœnitentem & Sacerdotem spiritualem quamdam cognationem oriri, aitque Gratianus ad calcem *Canonis* 7. „ dicitur etiam spiritualis „ filia Sacerdotis, quæ ei peccata sua „ confitetur „.

Unde peccatū carnis inter illos gravius est, graviusque puniendum.

In hanc rem profert *Canone* 8. Decretum sub nomine Symmachi Papæ, quo agitur contra Sacerdotes fornicantes cum suis pœnitentibus, diciturque, quod *Sylvester docens admoneat unumquemque Sacerdotem, ut nullus causâ fornicationis ad suam pœnitentialem accedat: quia scriptum est*, OMNES, QUOS IN PŒNITENTIAM ACCIPIMUS, ITA FILII NOSTRI SUNT, UT IN BAPTISMATE SUSCEPTI, *quapropter hoc scelus si quis perpetraverit, non solum dignitatis honorem amittat, verum etiam usque ad exitum vitæ suæ jugi pœnitentiæ se subdat*.

Et *Canone* 9. sub nomine Cœlestini decernitur, ut *si quis Sacerdos cum filia spirituali fornicatus fuerit, ipsa fœmina si laica est omnia derelinquat, & res suas pauperibus tradat, & conversa in Monasterio Deo usque ad mortem serviat. Sacerdos autem, qui malum exemplum dedit hominibus, ab omni officio deponatur, & peregrinando* 12. *annis pœniteat: postea vero ad Monasterium vadat, ibique cunctis diebus vitæ suæ Deo serviat*. Canone 10. autem sub nomine ejusdem, injungitur Episcopo, scelus hoc perpetranti, pœnitentia quindecim annorum.

Quamvis de veritate seu sinceritate horum Decretorum respondere non au-

ausim, hoc autem asserere non dubitem, pœnitentiam Sacerdotibus hic injunctam, non esse scelere majorem.

Relatis utrimque auctoritatibus concludit Gratianus non esse separandos præfatos conjuges. Ejusque sententiam secuti sunt Pontifices.

Ex omnibus autem concludit Gratianus, quod „ sive proprium sive tantummodo viri filium de sacro fonte susceperit, non ideo a viro suo sit separanda: quod & de viro similiter oportet intelligi „.

Hanc Gratiani conclusionem sequuti Pontifices, ac signanter Alexander III. in *cap.* 2. ¤ *de cognat. spirit.* respondit, quod „ sive ex ignorantia, sive ex malitia, proprium filium de sacro fonte susceperint, non esse ab invicem separandos, nec alter alteri debitum debere subtrahere, nisi ad continentiam servandam possint induci „.

Præmittit autem: „ Quod quamvis generaliter sit institutum, ut debeant separari, quidam tamen humanius sentientes, aliter statuerunt „.

Nequaquam obscurum est, Alexandrum hic reflectere ad apocryphum Decretum sub nomine *Deusdedit*, relatum a Gratiano *Canone* 1. ipsumque expresse secutum auctoritatem Gratiani.

Quæstio II. De ætate & consensu ad sponsalia requisito.

Quæstione secundâ, quâ quæritur, „ an sponsalia contrahantur inter infantes „. hoc unum resolvit Gratianus, quod sponsalia ante *septennium* contrahi non possint. „ Solo enim consensu contrahuntur, qui intervenire non potest, nisi ab alterutra parte id intelligatur, quod inter eos agitur. Probatur ergo sponsalia non posse contrahi inter pueros, quorum ætatis infirmitas consensum non admittit „.

In probationem hujus sui asserti adducit unicum Canonem sub nomine Nicolai I. his verbis: „ Ubi non est consensus utriusque, ibi non est conjugium. Ergo qui pueris dant puellas in cunabilis & econverso, nihil faciunt, nisi uterque puerorum, postquam venerit ad annos discretionis, consentiat: nec est conjugium, nisi sit consensus utriusque, etiam si pater & mater hoc voluerint, & fecerint „.

Hoc autem Decretum exstat apud Cochlæum inter Decreta Nicolai I. e Gratiano collecta *tit.* 18. *cap.* 3. monetque Antonius Augustinus *lib.* 2. *de emend. Grat. Dial.* 18. quod fons hujus capitis *Nili fontibus obscurior sit*.

Interim in prima Decretalium collectione apud Antonium Augustinum, *tit. de desponsat. impuberum cap.* 4. legitur initium hujus Decreti cum clausula *&c.* additurque, *hujus ergo Decreti auctoritate districtius inhibemus, ne de caetero aliqui, quorum uterque vel alter ad ætatem legibus vel Canonibus determinatam non pervenerit, conjungantur*.

Hinc evidens est, non eumdem fuisse hujus Decreti & verborum adjectorum fontem, uti putarunt Correctores Romani, reflectentes duntaxat ad ea, quæ habentur in *cap.* 2. ¤ *de despons. impub.* ubi initium quoque hujus Canonis cum adjectis verbis refertur, sed his omissis, *hujus ergo Decreti auctoritate*.

Nequaquam obscurum est, auctorem Decretalis apud Antonium Augustinum per adjectam clausulam, *&c.* voluisse indicare Decretum integrum, prout exstabat apud Gratianum sub nomine Nicolai I.

Insuper cum in Decreto Nicolai I. apud Gratianum exprimeretur ætas septem annorum, non dubium quin per ætatem legibus & Canonibus determinatam, auctor hujus Decretalis, conformiter ad Decretum a Gratiano relatum, intellexit ætatem septem annorum.

Itaque auctoritate Gratiani, & hujus Decretalis, communi consensu tandem receptum fuit, ad sponsalia requiri ætatem septem annorum.

Quæst. III. De impedimento cognationis spiritualis.

Tertiâ quæstione tractat Gratianus de cognatione spirituali, & ex ea resultante impedimento, quæ *fraternitas* dicitur: patetque ex responso Nicolai Papæ in Canone 1. hanc cognationem ad similitudinem cognationis carnalis & legalis esse inductam.

Ad hæc ex dicto *Canone* 1. & *Canone* 2. qui est ex Epistola Zachariæ ad Theodorum

rum (quam exhibet Baluzius in appendice auctorum ad Reginonem) & *Canone* 2. sub nomine Zachariæ & *Deusdedit* (quod non exstat) colligitur, quod censeretur cognatio spiritualis generans impedimentum matrimonii, non tantum inter susceptum aut susceptam de sacro fonte, & proles natas ante vel post susceptionem ex *ipso suscipiente*, sed etiam inter proles patris vel matris *naturalis* ipsius suscepti, id est, inter fratres & sorores suscepti; perinde ac si essent ex eisdem parentibus geniti, quoniam utrique parentes invicem se compatres & commatres appellabant.

Cognatio illa restringitur Canone 4.

Verum *Canone* 4. qui refertur sub nomine Urbani, scilicet secundi, qui sub finem seculi XI. sedit, dicitur quod *spiritualium parentum filii vel filiæ ante vel post compaternitatem geniti, possint* LEGITIME *conjungi præter illam personam, per quam compatres sunt effecti*.

In quo Gratianum secutus est Alexander III.

Hanc restrictionem amplexus est Alexander III. in *cap.* 1. *de cognat. spirit.* quamvis expresse notet, quod „ Canones secundum diversorum „ locorum consuetudines contrarii in„ veniantur, & licet, ait, *primus Ca*„ *non* exinde *editus*, *post* compaterni„ tatem natos ad invicem copulari „ prohibeat, alter tamen Canon po„ sterius editus primum videtur cor„ rigere „.

Tum recitat verba dicti Canonis, unde rursus patet, quam exacte in omnibus Gratiani auctoritate usus fuerit Alexander III.

Quæst. IV. De impedimento cognationis spiritualis, quæ compaternitas vel commaternitas dicitur.

Quæstione quartâ, quæ erat: „ An „ uxorem compatris uxoris suæ alicui „ ducere liceat „? Agit Gratianus de cognatione spirituali impedimentum constituente, quæ *compaternitas* vel *commaternitas* appellatur. Cumque vir & uxor *sint duo in carne una*, oriebatur hoc impedimentum non tantum inter suscipientem maritum, vel susceptricem uxorem & parentes suscepti, sed & inter utrosque conjuges, licet unus duntaxat suscepisset: ita ut vir non posset mortuâ suâ uxore ducere matrem suscepti, tametsi non ipse, sed uxor sua filium hujus de fonte suscepisset: atque hoc est, quod dicitur *Canone* 1. quod unus *duas commatres* habere nequeat in conjugem unam post alteram: *Quia*, ait, *vir & mulier una caro per connubium efficiuntur, restat nimirum, virum compatrem constitui illi mulieri, cujus matrimonio assumpta uxor commater esse videbatur*.

Inter quas personas olim reperiebatur.

Quæ Gratianus adducit ad adstruendum illud impedimentum, parum authentica sunt.

Canon hic adscribitur Nicolao Papæ scribenti Constantiensi Episcopo Salomoni, extatque apud Cochlæum *tit.* 17. *cap.* 5. reponiturque ab Antonio Augustino *lib.* 2. *de emend. Grat. Dial.* 19. inter *incerta*.

Simile Decretum adscribitur *Canone* 2. Concilio Chalcedonensi; at recte monent Correctores Romani: „ in „ Concilio Chalcedonensi nihil hu„ jusmodi exstat tractatum, aut defini„ tum „.

Similiter quod *Canone* 3. exhibetur tamquam ex Epistola Innocentii Exuperio Tolosano Episcopo, non haberi in hac Epistola dicti Correctores annotarunt.

Interim ex his aliisque parum authenticis fragmentis, auctoritate Gratiani ultra modum extensum fuit hoc impedimentum, uti ostendi in *Jure Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 13. *cap.* 7. *pag.* 411. alias 6. ubi & exposui quam restrictionem induxerit Concilium Tridentinum.

Quæstio V. De matrimoniis clandestinis.

Quintâ & finali *quæstione*, quæ erat: „ An clandestina desponsatio „ manifeste præjudicet „? agit Gratianus de matrimoniis clandestinis, seu furtivis, producitque *Canone* 1. fragmentum Epistolæ Evaristi Papæ ad Episcopos Africanos, in qua declarantur esse *adulteria*, vel *contubernia*, vel *stupra*, aut *fornicationes potius quam legitima conjugia, nisi ab his, qui supra feminam dominationem videntur habere, & a quibus custoditur, uxor petatur, & a parentibus & propinquioribus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore Sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus & oblationibus a Sacerdote benedicatur, & a paranym-*

Videtur declarari invalida Canone 1. ex Epistola Evaristi Papæ.

Kk 2 *phis*,

phis, ut consuetudo docet, custodita & sociata, a proximis congruo tempore petita legibus detur, ac SOLEMNITER *accipiatur: & biduo vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant.*

Mirum quantopere hoc Decretum quosdam Theologos vexaverit, quasi hinc concluderetur, ad *validitatem* matrimonii desiderari *consensum parentum*, aliasque ibidem expressas cæremonias, præsertim quia in Epistola additur, *ut a patribus accepimus, & a sanctis, Apostolis, eorumque successoribus traditum invenimus.*

At illa Epistola supposititia est. Verum nihil aut parum nos hujus Epistolæ auctoritas movere debet: quia hodie eruditis nota & probata est ejus suppositio, quæ etsi aliunde non probaretur, eam vel solum hoc fragmentum plene evinceret (*a*).

Non majoris auctoritatis habenda, quæ sub nomine ejusdem Evaristi refert Gratianus Canone 10. & sub nomine Eleutherii Papæ Canone 11.

Ecclesia ejusmodi matrimonia semper improbavit. Interim ex omnibus relatis concludit Gratianus, matrimonia clandestina ab Ecclesia semper fuisse improbata, neque eorum in foro externo a judice rationem haberi posse, ob defectum *legitimorum* testium: neque tamen negari esse vera conjugia, nec ea dissolvi posse: imo tamquam *vera* matrimonia debere agnosci, si conjuges ambo *coram judice* fateantur, se *clandestine* inter se contraxisse. „ Conjugia (ait „ ad calcem Canonis 9.) quæ *clam* „ contrahuntur, non negantur esse *con-* „ *jugia*: nec jubentur dissolvi, si u- „ triusque confessione probari poterunt„.

Olim tamen fuerunt coram Deo valida. His itaque significare voluit Gratianus, clandestina matrimonia a judice, seu Ecclesia nullatenus pro *legitimis* conjugiis, ob defectum probationis, agnosci, nisi *utriusque conjugis confessione* coram judice seu Ecclesia matrimonium ante contractum agnoscatur: quo casu supponit, matrimonium tamquam ab initio rite contractum, ob consensum utriusque interpositum, esse reputandum: quod ad calcem *Canonis* 2. probari dicit finali clausulâ Canonis 1. ex Epistola Evaristi, ubi postquam dictum esset, *aliter præsumpta non esse conjugia, sed adulteria*, additur: *nisi voluntas propria suffragaverit, & vota succurrerint legitima.*

An hæc clausula hujus spuriæ Decretalis bene a Gratiano intellecta fuerit, dubito. Interim Alexander III. in *cap.* 2. *de clandest. despons.* motus auctoritate Gratiani, respondit: „ Si „ matrimonia ita occulte contrahun- „ tur, quod exinde legitima probatio „ non appareat, ii qui ea contrahunt, „ ab Ecclesia non sunt aliquatenus „ compellendi „: nimirum ad consummationem matrimonii.

„ Verum (ait Alexander) *si perso-* „ *næ contrahentium* hæc voluerint pu- „ blicare, nisi rationabilis causa præ- „ pediat, ab Ecclesia recipienda sunt „ & comprobanda, tamquam a princi- „ pio in Ecclesiæ conspectu contra- „ cta „.

Hinc communi consensu conclusere Theologi & Canonistæ, de jure communi matrimonia clandestina quidem improbari, sed tamen a principio valida esse *apud Deum*, licet non apud Ecclesiam; sed tunc primum declarari valida, postquam contrahentes voluerint publicare, uti ad citatum capitulum verbo, *a principio*, loquitur glossographus.

Quid hac in parte mutaverit Synodus Tridentina, & qualiter matrimonia clandestina irritaverit, dixi in *Jure Eccles.Tom.II.parte* 2.*sect.*1. *tit.* 12. *cap.* 5. *pag.*372. & eodem titulo *cap.*6.*pag.* 381.egi de ritibus nuptiarum eorumque significatione, quorum meminit hic Gratianus *Canone* 3. & 7.

CAU-

(*a*) Fatentur quidem Jurisconsulti Galli hanc Epistolam, quæ Evaristo tribuitur, esse supposititiam; at non idcirco inficiantur doctrinam, quam de consensu parentum ad matrimonium celebrandum docet. Suam mentem ita exponunt; quasi defectus consensus parentum comitem semper habeat seductionem aut clandestinitatem, ubi agitur de matrimoniis filiorum minorum. Id profecto supponunt Arresta Parlamentorum, & forenses orationes, in quibus seductio & clandestinitas habentur impedimenta, quæ matrimonium dirimunt.

Causa XXXI.

Casus in hac causa propositus. Gratianus hâc causâ tractat de impedimento matrimonii, quod præstat adulterium, casu ita proposito: „ Uxorem cujusdam alius constupravit: eo mortuo adulter adulteram sibi in uxorem accepit, filiam ex ea susceptam cuidam in conjugem daturum juravit, illa assensum non præbuit; deinde pater alii eam tradidit: a primo reposcitur „.

Quæstio I. Ex hoc casu tres elicit quæstiones, quarum primâ quærit: „ An possit „ duci in conjugium, quæ prius est „ polluta per adulterium „?

Olim adulterium quodcumque impediebat matrimonium inter adulterum & adulteram. Primo refert *Canone* 1. Decretum sub nomine Leonis Papæ, quo cavetur, ut „ nullus ducat in matrimonium, „ quam prius polluit adulterio „.

Similiter & *Canone* 3. Synodali Decreto declaratur, Christianæ religioni non convenire: *ut ullus ducat in conjugem, quam prius polluit per adulterium*.

Hic Canon citatur ex Concilio apud Althæum (Altheim) habito præsente Conrado I. Rege Germaniæ; at hactenus Concilium hoc non reperi.

Hæc eadem interim habentur Canone 40. Concilii Triburiensis anni 895. atque applicantur speciali casui, qui Patribus fuerat propositus, nimirum de quodam „ qui alterius uxo„ rem stupro violaverat, & insuper „ mœchæ, vivente viro suo, jura„ mentum dedisse dicebatur, ut post „ legitimi mariti mortem, si supervi„ xisset, duceret uxorem „.

Hoc connubium prohibent & anathematizant Patres Triburienses, ac dein Decretum suum concludunt his verbis: „ Non licet ergo nec Christianæ reli„ gioni oportet, ut ullus eâ utatur in „ matrimonio, cum qua prius pollutus „ est adulterio „.

Hinc non obscurum est, Patres Triburienses nequaquam impedimentum matrimonii restrinxisse ad hunc casum particularem ipsi Concilio propositum, sed generaliter reputasse, adulterium pro impedimento inter adulterum & adulteram.

Gratianus male Canonem Concilii Triburiensis intelligens, id restrinxit ad adulterium certis circumstantiis vestitū. Nihilominus Gratianus, Decreta non ex ipsis originalibus & primitivis auctoribus, sed ex aliis Collectoribus desumens, fragmentum duntaxat illius Canonis Triburiensis, prout apud Burchardum & Ivonem exstabat, vidit & retulit, quo casus ille separatim a generali hac clausula referebatur: e quo Gratianus conclusit, hoc speciali casu duntaxat, adulterum inter & adulteram oriri impedimentum, addito & altero, quo adulter aut adultera in viri aut uxoris mortem fuerint machinati; quem casum addidit occasione Decreti Concilii Meldensis anni 845. quod sub nomine Concilii Triburiensis retulit *Canone* 5.

Hanc restrictionem proposuit ad calcem *Canonis* 3. Cum enim hoc Canone dictum esset: *Nolumus enim, nec Christianæ religioni convenit, ut ullus ducat in conjugium, quam prius polluit per adulterium*, subjungit per modum explanationis: „ hic subaudien„ dum est, nisi peractâ pœnitentiâ, & „ si *nihil in mortem viri machinatus* „ *fuerit*; vel, si, *vivente viro, fidem* „ *adulteræ non dedit se sumpturum eam* „ *sibi in conjugem*, si viro ejus super„ viveret „.

Aperte hic docet Gratianus, adulterum posse adulteram habere in conjugem, *peractâ pœnitentiâ*, modo neutrum illorum, quæ ibi describuntur, intervenerit.

Hæc restrictio etsi antè Gratianum ignota a Pontificibus probata fuit. Quamvis hæc restrictio ante Gratianum nullibi reperiatur expressa, multisque seculis adulterium fuerit impedimentum inter adulterum & adulteram; neque ullus authenticus Canon sciatur, quo hæc modificatio ante Gratianum sit probata, nihilominus auctoritate Gratiani invaluit, eamque Pontifices in suis Decretalibus probarunt, uti videri potest in *cap.* 3. 5. & 6. *de eo qui duxit*, &c. citatque Pontifex in citato *cap.* 5. Canonem Meldensem sub nomine Concilii Triburiensis: quia ita apud Gratianum exstabat, ut hinc rursus pateat, quod passim imo pene

pene in omnibus ipsi etiam Pontifices in suis responsis Gratianum sequerentur, & disciplinam, tametsi a Gratiano contra antiquiores Canones primum inductam, amplecterentur. Vide plura de hoc impedimento in *Jure Ecclesf. Tom. II. parte 2. sect. 1. tit. 13. cap. 8. pag.* 418. alias 7.

Respondet Gratianus ad exempla Davidis. Post hæc objicit sibi Gratianus exemplum Davidis: „ qui cum Betsabee adulterium commisit, & in mortem „ viri Uriæ machinatus est: & tamen „ tandem eamdem Betsabee postea duxit in uxorem. Respondet Gratianus in veteri Testamento multa permittebantur propter infirmitatem, „ quæ in Evangelii perfectione eliminata sunt „.

Addit & hanc rationem, ob quam uxor defuncti huic nubere non possit: „ generaliter enim prohibentur viri & „ mulieres frequentet matrimonia contrahere „.

An & quo sensu a Patribus improbatæ secundæ nuptiæ. Hinc arreptâ occasione refert Gratianus *Canone* 8, 9. & 10. auctoritates, quibus secundæ nuptiæ improbari videntur, dicitque Gratianus ad finem *Canonis* 10. hoc videri dictum in exhortationem *vidualis continentiæ*, non in condemnationem secundarum, & deinceps nuptiarum.

Verum hæc solutio convenire non videtur verbis, quæ sub nomine Sancti Chrysostomi recitat Gratianus *Canone 9.* ubi aperte pronuntiatur, quod *accipere* SECUNDAM *uxorem, secundum veritatis rationem*, VERE FORNICATIO SIT. *Sed dum, permittente Deo, publice & licenter committitur, honesta fornicatio est.*

Sed hæc non sunt ipsius Chrysostomi, prout existimavit Gratianus, sed auctoris *operis imperfecti in Matthæum*, ut post Correctores Romanos observarunt viri eruditi; notantque opus illud, aut ab hæretico aliquo compositum fuisse, aut ab hæretico aliquo corruptum: quamvis alioquì liber sit doctus, & minime spernendus, uti loquitur Bellarminus *de scriptoribus Ecclesf. in Chrysostomo.*

Merito reflectetur ad variantes lectiones, quas Canonibus hujus quæstionis subjecerunt Correctores Romani, & notas Stephani Baluzii ad aliquot ex his Canonibus; poteruntque etiam consuli *Tom. VI. pag.* 474. & 476. *Schol. in Canones* 3. & 7. Neocæsarienses, quos recitat Gratianus *Canone 9.* ubi ostendi, secundas nuptias quidem fuisse Patribus odiosas, atque ipsis aliquando pœnitentiam bigamorum fuisse impositam, numquam tamen esse reprobatas, aut reputatas pro fornicatione.

Quæstio II. *Quæstione secundâ*, quæ erat: „ an „ filia invita sit tradenda alteri „, probat Gratianus, quod ad matrimonium requiratur *liber* contrahentium consensus.

An sponsalia sine libero contrahentium consensu sint valida. Et quidem *Canone* 1. reprobantur sponsalia, *si pater ipse coactus & dolens filiam infantulam, nolentem, flentem, & pro viribus renitentem, non assentientibus, sed valde dolentibus matre & parenteIâ desponsavit.*

Canonem hunc recitat Gratianus sub hac inscriptione: *item judicium Urbani Papæ*, apud Ivonem autem tam in Decreto, quam in Pannormia, additur: *de filia Jordani principis*: quomodo etiam legi in veteri Canonum collectione MS. in Bibliotheca regia monet hic Baluzius.

Refertur decretum pro validitate dictorum sponsalium. Notandum autem hic dici, quod *pater coactus & dolens* filiam desponsaverit: cum enim de filia *impubere* seu *infantula* agatur, videbatur quod pater ejus, cui voluisset, eam, etiam sine filiæ consensu, desponsare poterat; quemadmodum de filio *nondum adulto, cujus voluntas nondum discerni potest*, dicitur *Canone* 2. legitur enim in hoc Canone: *potest autem de filio nondum adulto, cujus voluntas nondum discerni potest, pater eum, cui vult, in matrimonium tradere.*

Quin & additur: & *postquam filius pervenerit ad perfectam ætatem, omnino observare & adimplere debet.*

Concluditur Decretum his verbis: *hoc ab omnibus orthodoxæ fidei cultoribus sancitum, a nobis tenendum mandamus.*

At illud apocryphum est. Decretum hoc a Gratiano, uti & in prima Decretalium collectione, refer-

fertur sub nomine Hormisdæ Papæ, & apud Gregorium IX. *cap.* 1. *in de desponsat. impub.* extat, omissis verbis conclusionis, sub nomine *Honorii Eusebio Episcopo*, uti monent Correctores Romani, sed hactenus, nec inter hujus, nec inter illius Epistolas aut scripta repertum est: ut proinde merito inter apocrypha reponatur, & solius Gratiani auctoritate per Pontifices assumptum.

Plurimum in præfato decreto explicando laborant commentatores.

Interim laborant hic commentatores, quâ ratione *filius nondum adultus, voluntas cujus nondum discerni potest*, possit ita a patre tradi alicui filiæ in matrimonium, ut *postquam pervenerit ad perfectam ætatem, omnino debeat hoc adimplere*, uti legitur in citato *cap.* 1. *de despons. impub.*

Glossographus ait, hoc de honestate esse intelligendum, non autem de necessitate; sed verba tam apud Gratianum, quam in Decretalibus inanem & falsam hanc solutionem evincunt, uti recte monet Franciscus Florens in commentario ad præsentem quæstionem, nam nihil evidentius, quam verba illa, *omnino debet adimplere*, necessitatem absolutam imponere. „ Et dicen„ dum (ait Florens) filium puberem non „ posse dissolvere matrimonium, quod „ eo impubere pater elegerat. Nam „ sicut dicitur in *lege* QUAMVIS §. *pe„ nult. ff. de acquirenda possessione*, ju„ dicium impuberis pupilli infirmum „ suppleri auctoritate & consilio tuto„ ris, ita pariter in hac specie, mul„ to magis dicere possumus, infirmum „ impuberis filii judicium suppleri & „ confirmari auctoritate & consilio pa„ tris, perinde ac si ipse plenissime „ consensisset „.

Sed vereor ne hæc solutio sat firmo fundamento nitatur; neque ea apparet danda potestas tutori aut patri in matrimonium filii, sicut in ejus res temporales.

Verisimile admodum est, auctorem hujus Decreti, quisquis ille fuerit, præ oculis habuisse Canones, qui filium adstringunt regulæ & vitæ Monasticæ, cui a patre impubes oblatus & addictus fuerat, uti supra ad causam vigesimam *quæstione* 1. notavimus: atque credidisse, a professione Monastica ad matrimonium carnale argumentum duci posse.

Quidquid sit, hoc constat, quod sicut filius impubes paternâ pietate Monasterio oblatus, postmodum pubes factus, hodie in Monasterio perseverare non tenetur, ita nec a patre desponsatus teneatur, postquam ad pubertatem pervenit, sponsalibus illis stare.

Canon 4. constat ex verbis commonitorii, quod Nicolaus I. dederat duobus suis legatis, quos in Gallias direxerat, ut suâ auctoritate interessent Synodo celebrandæ in negotio divortii Lotharii II. Lotharingiæ Regis & Thetbergæ uxoris suæ, quam dimiserat, uti monent Correctores Romani, de qua lite plures sparsim Canones apud Gratianum extant, eamque in rem insignem tractatum edidit Hincmarus Rhemensis *de divortio Lotharii & Thetbergæ*.

Quis metus coactas faciat nuptias.

Interim ex commonitorio habemus, non quemlibet metum facere coactas nuptias, quæ ob coactionem dissolvi queant, sed duntaxat metum gravem, qui cadat in *constantem virum*, sicut declarant hæc verba commonitorii: ME- TU UNIUS HOMINIS TANTUS *Rex non debuit, &c.*

Quæst. III. An & quando parentes sponsalia filiorum frangere possint.

Quæstione tertiâ unicum refert Gratianus Canonem Concilii Eliberitani, quo parentibus imponitur pœnitentia triennii, qui fidem sponsalium filiorum suorum fregerint; excusantur autem, si liberi ipsi absque eorum consensu ea fregerint, quod his verbis significare voluit Concilium: *Si tamen iidem sponsus vel sponsa in illo gravi crimine fuerint deprehensi, excusati erunt parentes*: quemadmodum legitur in originali, & apud Ivonem, quamvis apud Gratianum legatur cum negatione NON *fuerint deprehensi*: quæ lectio genuinum sensum Canonis pervertit.

Post relatum Canonem ita concludit Gratianus: „ Ecce quod non licet pa„ rentibus sponsalia filiorum suorum „ frangere. Verum hoc de illis intel„ li-

„ ligendum est, qui illorum consensu „ contrahuntur „.

Duodecimo seculo consensus paternus necessarius, ut validum contrahatur matrimonium.

Finalis clausula non obscure insinuat, ætate Gratiani matrimonia filiorum-familias sine consensu parentum inita, fuisse invalida, quod & notavit de Hericourt in Analysi hujus quæstionis.

☞ At decimo tertio seculo ineunte, consensus parentum ad valorem matrimonii a minoribus contrahendi necessarius absolute non judicabatur: id enim clare ostendit Innocentius III.

Consensus istius necessitas desiit decimo tertio seculo.

cap. cum apud 23. ꝟ *de sponf. & matrim.* his verbis: „ Sufficit ad matrimonium consensus illorum, de quorum quarumque conjunctionibus agitur „. Maximam huic opinioni conciliavit auctoritatem S. Thomas *in* 4. *sent. dist.* 28. *art.* 3. *ad* 1. cujus hic est contextus. „ Puella potest se in potestatem alterius absque consensu patris dare, sicut potest intrare Religionem absque consensu parentum, „ cum ipsa sit libera „.

Incommoda, quæ ex illo defectu consensus deinceps orta sunt.

Cette nouvelle discipline, inquit D. le Merre, *parut très favorable à cette pleine liberté avec laquelle Gregoire IX. au chapitre* Gemma, *dit que le mariage doit être accepté; mais elle causa de grands maux à l'Eglise & à l'Etat: elle donna lieu aux enfans de famille de désobeir à leurs parens en contractant des alliances indignes de leur naissance, & préjudiciables à l'honneur & au bien de leurs familles; l'un en épousant la servante de son pere, l'autre en prenant clandestinement, ou même ouvertement pour femme une fille débauchée; l'un en supposant être le paroissien d'un Curé étranger, l'autre en séduisant une fille d'honneur, s'exposant par-là au danger d'être puni, & d'en faire tomber l'infamie sur ses parens.*

Tot mala, quæ Ecclesiæ & Imperii Germanici faciem deformabant conquesti sunt patres Concilii Coloniensis an. 1536. celebrati; quocirca desiderarunt, ut consensus parentum filiis minoribus ad ineunda matrimonia necessarius declararetur; eædem fuere in Galliis querelæ, eadem vota. Quapropter Henricus II. Rex Francorum legem tulit, quâ parentibus potestatem faceret exhæredandi filios, qui adversus parentum consensum uxores ducerent.

Francorum Reges his malis mederi conantur.

Verum clarissimus Pasquier in sua ad Jurisconsultos Aurelianenses *Fournier & Robert* Epistola observavit edicto Henrici malum integrum sanatum non fuisse: optabat, ut Regiâ declaratione haberentur irrita matrimonia, quæ sine parentum consensu a minorennibus contraherentur.

Visus est Henricus II. votis Jurisconsultorum annuisse in edicto Blesensi, cujus hæc verba articulo 4. leguntur. *Enjoignons aux Curés, Vicaires, ou autres, de s'enquerir soigneusement de la qualité de ceux qui se voudroient marier, & s'ils sont enfans de famille, ou enfans dans la puissance d'autrui, nous leur défendons de passer outre à la célébration desdits mariages, & s'il ne leur apparoit du consentement des pere & mere, tuteur ou curateur, sous peine d'être punis comme fauteurs du crime de rapt.* Ubi Rex, inquiunt Jurisconsulti, in defectu consensus parentum includit raptum seductionis; porro raptus seductionis habetur impedimentum dirimens matrimonium; unde concludunt sine consensu parentum filios minorennes non posse valida contrahere matrimonia.

Quid hac de re decreverit Ludovicus XIII. innotescet ex edicto, quod an. 1639. emisit. *Le contenu en l'Edit de* 1556. ait Rex, *& aux articles* 41. 42. 43. *&* 44. *de l'Ordonnance de Blois sera observé; & y ajoutant nous ordonnons que la peine de* RAPT *demeure encourue nonobstant les consentemens qui pourroient intervenir puis après de la part des peres & meres, tuteurs & curateurs; dérogeant expressément aux coutumes qui permettent aux enfans de se marier après l'âge de* 20. *ans sans le consentement des peres, &c. & avons déclaré & déclarons les veuves, fils & filles moindres de* 25. *ans qui auront contractés mariage contre la teneur desdites Ordonnances, privés & déchûs par le seul fait, ensemble les enfans qui*

qui en naîtront, & leurs hoirs indignes & incapables à jamais des successions de leurs peres. Qui plura de Galliarum praxi voluerit, consulat opus, quod sub auspiciis Eminentissimi Cardinalis Noallii factum est juris publici: hic est hujus operis titulus: *Conferences de Paris sur le mariage* (a). ☜

CAUSA XXXII.

Casus in hac causa propositus.

GRatianus materiam matrimonialem prosequens hunc casum proponit: „ quidam vir, cum non haberet uxorem, quamdam meretricem sibi conjugio copulavit, quæ erat sterilis, neptis ingenui, filia originarii: quam cum pater alii vellet tradere, huic avus eam copulavit, causâ solius incontinentiæ. Deinde hic pœnitentiâ ductus, ex ancilla propria filios sibi quærere cœpit; postea de adulterio convictus & punitus, quemdam rogavit, ut vi uxorem opprimeret suam, ut sic eam dimittere posset: quo facto quamdam infidelem sibi copulavit, eâ tamen conditione, ut ad Christianam religionem transiret „.

Quæstio I. *Quæstione primâ* quærit: „ an meretrix licite ducatur in uxorem „?

An licite matrimonium contrahatur cum meretrice.

Sub initium quæstionis, pro parte negativa sic arguit: „ quod autem meretrix in conjugem duci non debeat, multis auctoritatibus & rationibus probatur. Illa enim, quæ adulterii rea convincitur, nisi post peractam pœnitentiam, in conjugii consortio retineri non potest „.

Quæ pro parte negativa adducit Gratianus.

Occasione hujus asserti de non retinenda adultera in conjugii consortio, plures auctoritates, sed plerasque sub falsis nominibus adducit, quibus videtur probari, quod vir uxorem de adulterio convictam retinere aut recipere nequeat. Verum ad calcem *Canonis* 4. auctoritates generaliter & indefinite loquentes monet intelligendas: „ nisi ab adulterio mulier recedere voluerit: quo casu, ait, uxorem suam vir recipere potest, nullum periculum ei illaturus „.

At monet ea intelligenda de casu, quo meretrix nolit se corrigere.

Quam restrictionem nonnullis dein testimoniis probat, ac signanter Sancti Augustini *Canone* 7. *ex libro* 2. *de adulterinis conjugiis cap.* 6. Pollentio *enim durum videbatur, ut post adulterium reconcilietur conjux conjugi. At si fides adsit* (respondet Augustinus) *non erit durum. Cur enim adhuc deputamus adulteros, quos vel baptismate ablutos, vel pœnitentiâ credimus esse sanatos?*

Ejusmodi matrimonium cum meretrice legibus Romanis erat vetitum.

Admodum verisimile est, Pollentium non tantum veteris Testamenti lege motum fuisse, sed etiam legum Romanarum, quas Ecclesia quoque suscipiebat, auctoritate, quibus sancitum erat, marito non licere deprehensam in adulterio, vel damnatam reducere, nec alteri cuilibet uxorem ducere: alioquin maritus in crimen lenocinii incidebat, & in pœnas legis Juliæ *de adulteriis*, uti & extraneus eam in uxorem ducens, *L.*29. *ff. ad legem Juliam de adult.* & *L.* 2. *cod. eodem*; cujus & meminit Gratianus ad calcem Canonis 10. quam restringit ad eam, quæ in adulterio *perseverare elegerit*: quo casu juxta citatam *legem* 2. dicit, quod „ Patronus turpitudinis, & lenocinii reus maritus habebitur, nisi eam adulterii ream facere voluerit „.

Hinc ulterius concludit, pro resolutione propositæ quæstionis, quod „ si adulteram nulli retinere permittitur, multo minus in conjugium duci licebit, cujus pudicitiæ nulla spes habetur „.

Auctoritates, quas hanc in rem allegat Canone 11. 12. & 13. nihil simile probant; citatque verba S. Hieronymi sub nomine S. Ambrosii, uti ad Canonem 12. notant Correctores Romani.

Juxta Gratianum licitum est cum meretrice

Interim resolvit propositam quæstionem ad calcem *Canonis* 13. dicens licere „ accipere in conjugem meretricem, „ tri-

(a) Quæ intra duas manus inclusa leguntur, deducta fuerunt ex fragmento manuscripto D. Van-Espen.

trice conjugium, dum per illud ad castitatē revocari potest.

tricem, vel retinere adulteram, quam (ait) tuâ consuetudine, castitate, & pudicitiâ exornes: non autem aliquam earum habere, quam *nullo pacto* a luxu carnis suæ revocare valeas „.

Hàc Gratiani resolutione ducti Pontifices, non tantum nuptias cum publicis meretricibus non improbarunt, sed & laudarunt, tamquam opus summe meritorium: de quo notanda est

Quin imo Pontifices Gratianum secuti ejusmodi conjugium tanquam valde meritorium laudant.

Decretalis Clementis III. prout integra exstat in secunda collectione apud Antonium Augustinum: & fragmentum refertur in *cap.* 20. *in de sponsalib.* „ Scribit enim, inter opera charitatis non minimum esse, errantem ab erroris sui semita revocare, ac præsertim mulieres voluptuose viventes, & admittentes indifferenter quoslibet ad commercium carnis, ut caste vivant, ad legitimum thori consortium invitare. Hoc igitur attendentes (ait) auctoritate Apostolicâ statuimus, ut omnibus, qui publicas mulieres de lupanari extraxerint & duxerint in uxores, quod agunt, in remissionem proficiat peccatorum „.

Sed in hoc puncto a legibus civilibus, & pristina disciplina recessum est.

Non dubium quin hac in parte a legibus civilibus procul recessum fuerit, utpote quæ similes nuptias omnino improbabant, uti videre est *L.* 41. *& seq. ff. de ritu nupt.* & *L.* 7. *cod. de incestis nupt.*

Quin & Patres jam pridem has nuptias ut minus honestas existimasse evincitur, quandoquidem qui cum meretrice contraxerant, post mortem uxoris ad ordines promoveri vetarent *Canone* 2. *dist.* 33. *& Can.* 9. *dist.* 34.

Hic rursus videmus quomodo Pontifices auctoritate Gratiani a Patrum ac pristina disciplina recesserint.

Quæstio II.

Secundâ quæstione quærit Gratianus: „ an ea, quæ causâ incontinentiæ ducitur, sit conjux appellanda „?

Quis sit finis matrimonii.

Pro quæstionis resolutione monet ad finem *Canonis* 2. „ ex prima institutione conjugii in paradiso, debere esse thorum immaculatum, & honorabiles nuptias, ex quibus sine ardore conciperent, & sine dolore parerent „. At post lapsum extra paradisum institutio conjugii facta est (ait) „ ut infirmitas prona in ruinam turpitudinis, honestate exciperetur conjugii, *juxta illud* Apostoli *propter fornicationem unusquisque suam uxorem, & unaquæque virum suum habeat*. 1. Cor. *cap.* 7. *vers.* 2. „

Concludit ergo Gratianus, quod licet prima conjugii institutio sit, ut duntaxat ob filiorum procreationem actus conjugalis adhibeatur, non tamen nuptiæ malæ judicentur, tametsi præter generandi intentionem adhibeatur: „ quod enim (ait) præter intentionem generandi fit, non est nuptiarum malum, sed est veniale propter nuptiarum bonum, quod est tripartitum: fides videlicet, proles, & sacramentum „.

Hoc probat *Canone* 3. auctoritate Sancti Augustini docentis, quod *in ipsa quoque immoderata exactione debiti carnalis, quam eis non secundum imperium præcipit, sed secundum veniam concedit Apostolus, ut etiam præter causam procreandi sibi misceantur, etsi eos pravi mores ad talem concubitum impellunt, nuptiæ tamen ab adulterio, seu fornicatione defendunt: neque enim* (ait) *illud propter nuptias admittitur, sed propter nuptias ignoscitur*, ut scilicet hujusmodi concubitus in crimen adulterii seu fornicationis non reputetur; sive, ut loquitur Gratianus, ut sit *veniale* malum propter nuptiarum bonum.

Intermiscet hic Gratianus *Canone* 13. & sequentibus aliqua de consensu parentum in nuptiis filiorum, videturque hisce probari, quod antiquitus ad validitatem matrimonii, conformiter ad jus civile, consensus parentum fuerit necessarius: at hodie scitur non esse omnino necessarium ad validitatem matrimonii. In Belgio, in Italia, & Germania, quid vero Gallorum Jurisprudentia doceat superius dictum est.

Quæ-

Cujus consensus ad matrimonium requiratur, an avi liberi, an patris servi.

Quæstionem tertiam, quæ erat: „ cujus arbitrium aliqua sequatur, an „ liberi avi, an originarii patris „? resolvit Gratianus relato unico Canone sub nomine Pelagii: quod si filia sit in potestate avi ingenui, cujus pater est *servus*, debeat habere consensum *avi*: quia pater utpote servus, videtur civiliter mortuus, cujus nullo modo liberum potest esse arbitrium, ait Canon.

Hactenus responsum hoc inter Epistolas aut Decreta Pelagio primo vel secundo assignata non reperi, ideoque nihil certi inde concludi potest, neque hodie hic usui venit; utpote qui veros servos non cognoscimus.

Quæstio IV.

Quæstione quartâ quærit Gratianus: „ si vivente uxore liceat alicui filius „ ex ancilla quærere „?

Polygamia licita fuit in veteri lege.

Dubitandi ratio oriebatur propter Abrahæ, Jacob, & aliorum Patriarcharum exempla, qui propter uxorum sterilitatem, prolis procreandæ causâ ad ancillas accesserant, uti ad initium hujus quæstionis arguit Gratianus.

Verum auctoritatibus, quas *Canone* 3. *& seq.* refert Gratianus, ostenditur, Patres advertisse, ea ante legem *Moysis*, & post diluvium permissa fuisse.

Primum quidem ob generis humani raritatem Patriarchæ conjugibus miscebantur (ait Augustinus *Canone* 7.) non concupiscentiâ percipiendæ voluptatis, *sed providentiâ propugnandæ successionis*.

Secundo ob mysticam & occultam quamdam rationem, & quod pro varietate temporum dispensatio illa divina locum habuerit: ut enim (ait) Hieronymus *Canone* 6. *servivit ille* (Abraham) *legi & tempori suo: serviamus & nos Evangelio & tempori nostro, in quos fines seculorum decurrerunt*.

In nova lege omni casu est illicita.

Pluribus dein Canonibus evincit Gratianus, nullo fine, nullaque de causa hodie licitum esse, vivente legitimâ uxore, ad aliam ingredi: *Satius est defungi sine liberis, quam ex illicito coitu stirpem quærere*, ait Augustinus Canone 8. & rursus Canone 10. *sic non sunt facienda adulteria, etiam voluntate generandi regenerandos: quemadmodum nec furta facienda sunt, etiam voluntate pascendi pauperes sanctos*.

Hinc ad calcem hujus Canonis concludit Gratianus: „ ecce, quod nullo „ modo licet alicui, vivente uxore „ suâ, vel ex ancilla, vel ex alia „ qualibet quærere filios: qui etiam „ suscepti, filiorum nomine judicantur „ indigni „.

Quid dicendum de immunditiis cum propriis uxoribus.

Addit autem Gratianus: „ simplex „ etiam fornicatio in sacra Scriptura „ prohibetur „. Probat id *Canone* 11. auctoritate S. Augustini, & *Canone* 12. verbis S. Hieronymi, qui & docet, damnari, & in propriis uxoribus voluptates extraordinarias & immunditias, *ipsarum quoque opera nuptiarum* (ait) *si non verecunde & cum honestate quasi sub oculis Dei fiant, ut tantum liberis serviatur, immunditiam & luxuriam nominavit*.

Non dubium tamen quin immunditias cum propriis uxoribus, quæ extra legitimas uxores essent mortales, ipsæ nuptiæ facere possint interdum *veniales*, uti supra notatum est.

Quæstio V. Virgo vim patiens pudicitiam nô amittit, neque uxor fit rea adulterii.

Quinta quæstio a Gratiano proposita est, si ea quæ vim patitur, pudicitiam amittere comprobetur? multis Patrum auctoritatibus, sed nonnullis mutilatis, uti notant Correctores Romani probat Gratianus usque ad Canonem 14. Si Virgini vel nuptæ stuprum aut adulterium *per vim* inferatur *omnino reluctanti & invitæ*, nec pudicitiam amittere Virginem, nec adulterii ream esse uxorem. *Proposito enim animi permanente, per quod etiam corpus sanctificari meruit, nec ipsi corpori aufert sanctitatem violentia libidinis alienæ, quam servat perseverantia continentiæ suæ*, ait Augustinus Canone 4. & Canone 6. *de pudicitia quis dubitaverit, quin ea sit in animo constituta, quandoquidem virtus est? unde a violento stupratore eripi nec ipsa potest*.

Hâc quæstione a *Canone* 15. incipit Gratianus de adulterio agere: cumque

Canone 15. *&* 16. dictum esset, eum esse adulterum, qui vivente uxore ad *explendam libidinem*, vel alia de causa ad aliam accessit, concludit ad finem *Canonis* 16. non posse dici adulteram, nec fornicariam, quæ *violenter alienâ libidine oppressa vim pertulit*.

Nulla ex causa potest dimitti uxor, nisi ob fornicationem.

Dein relatis verbis Evangelii, quibus Christus respondit discipulis, neminem posse uxorem dimittere, *exceptâ causâ fornicationis*, infert: „ unde datur intelligi, quod qualescumque fuerint „ vir & uxor, ex quo conjugali affe- „ ctu sibi adhæserint, ulterius ab in- „ vicem discedere non valent „.

Pluribus igitur auctoritatibus adstruit, nulla quacumque ex causa, exceptâ *causâ fornicationis*, conjuges a se mutuo recedere posse, imo quidquid (*exceptâ* FORNICATIONE) *cogitari potest vehementer horribile, pro fide & societate sustineat*, inquit S. Augustinus *Canone* 18.

Æquale est jus mariti & uxoris ad dimittendam compartem adulteram.

His quoque auctoritatibus probatur, quod sicuti vir uxorem de adulterio accusare potest, id similiter uxori liceat respectu mariti: *apud nos* (ait Hieronymus Canone 20.) *quod non licet fœminis, æque non licet viris, & eadem servitus pari conditione censetur*.

Quæstio VI.

Post hæc *quæstione sextâ* quærit: „ si „ adulter possit dimittere adulteram „.

Adulter ex comparte m adulteram dimittere non potest.

Tribus primis Canonibus auctoritate Augustini probat Gratianus, *nihil iniquius esse quam fornicationis causâ dimittere uxorem, si & ipse convincitur fornicari: occurrit enim illud:* IN QUO ENIM ALTERUM JUDICAS, TEMETIPSUM CONDEMNAS, EADEM ENIM AGIS QUÆ JUDICAS: *quapropter quisquis fornicationis causâ vult abjicere uxorem, prior debet esse a fornicatione purgatus. Quod similiter etiam de fœmina dixerim, uti habetur Canone* 1. præterea gravius puniendos viros adulterantes, quam mulieres, eo quod *magis ad eos pertineat & virtute vincere, & exemplo regere uxores*, uti loquitur *Canone* 4.

Allegat *Canone* 5. fragmentum ex libro de decem chordis sub nomine Augustini: sed Augustini non esse notant Benedictini.

Quæst.VII.

Quæstione septimâ quærit Gratianus: „ si vir dimissâ uxore ob adulterium „ possit eâ vivente aliam accipere „?

Nullo casu matrimonium per adulterium dissolvitur.

Canone primo usque ad decimum sextum profert auctoritates, præsertim S. Augustini, licet nonnihil mutilatas, ut ad Canonem 3. monent Correctores Romani, e quibus ad calcem Canonis 16. monstrari ait: „ quod qui- „ cumque causâ fornicationis uxorem „ suam dimiserit, aliam illâ vivente „ ducere non poterit, & si duxerit, „ reus adulterii erit „.

Restrictio a Gratiano adducta falsa est & inepta.

Verum post factam generalem ac indefinitam conclusionem, immediate subjungit Gratianus, has auctoritates de his loqui: „ quorum continentiam car- „ nalis infirmitas non impedit, vel de „ his, qui præstantes causam dissidii, „ aliorum conjunctione se reddiderint „ indignos „.

Hanc restrictionem parum convenientem relatis auctoritatibus excogitasse videtur Gratianus, ut eas in speciem saltem conciliaret cum textu, quem sub nomine S. Ambrosii refert *Canone* 17. ubi relatis verbis Apostoli 1. *ad Corinth. cap.* 7. UXOR A VIRO NON DISCEDAT, &c. additur, *ideo non subdit* (Apostolus) *de viro, quod de uxore præmisit, quia viro licet ducere aliam*.

Merito ad illa verba sub nomine Ambrosii hic relata notandum monitum Correctorum Romanorum; ipsamque conciliationem a Gratiano adductam esse ineptam & falsam Catholici fatentur, utpote negantes matrimonium ob adulterium alterutrius partis dissolvi, ita ut alteri parti innocenti liberum esset ad alias nuptias transire (*a*).

Post

(*a*) Notandum tamen est, quod indissolubilitas matrimonii in casu adulterii tamquam de fide non fuerit definita: quippe in Canone quem sess. 24. condidit Tridentinum Concilium, id unum docuit *de fide esse Ecclesiam non errare, cum juxta Evangelicam veritatem docet matrimonii vinculum propter adulterium dissolvi non posse*. Porro aliud est definire de fide esse Ecclesiam non errare, cum docet vinculum matrimonii non posse dissolvi; aliud vero definire de fide esse vinculum matrimonii solvi non posse.

Responsum Gregorii relatum Canone 18. falsum est.

Post hæc *Canone* 18. refert Gratianus responsum Gregorii junioris datum Bonifacio Episcopo. Quæsierat Bonifacius, *si mulier infirmitate correpta non potuerit viro debitum reddere, quid ejus faciat jugalis?* respondet Gregorius, *bonum esset, si sic permaneret, ut abstinentiæ vacaret: sed quia hoc magnorum est, ille, qui se non poterit continere*, NUBAT MAGIS, *non tamen subsidii opem subtrahat ab illa, quam infirmitas præpedit, non detestabilis culpa excludit.*

Epistola hæc a Gratiano tribuitur Gregorio *juniori*, qui vulgo creditur *Gregorius III.* unde & in Decreto correcto simpliciter tribuitur huic Gregorio; at probat Jacobus Sirmundus in nota ad hanc Epistolam non posse eam tribui Gregorio III. sed adscribendam Gregorio II. ait, & in editione Conciliorum *tomo 6.* tribuitur a Labbæo.

Id fatetur ipse Gratianus.

Vidit Gratianus, hoc Gregorii responsum nullâ specie conciliari posse cum relatis auctoritatibus & doctrina ab Ecclesia circa indissolubilitatem vinculi matrimonialis recepta; ideo ad calcem hujus Canonis 18. dicere non dubitavit: „ illud Gregorii sacris „ Canonibus imo Evangelicæ & Apo„ stolicæ doctrinæ penitus invenitur „ adversum „.

Evidens est Gratianum nequaquam dubitasse, quin Gregorius in hoc suo responso a veritate Evangelica recesserit, adeoque manifeste suppoluerit Pontifices in suis responsis & Decretis circa fidem sive Evangelicam veritatem posse errare, quod & alus locis ac notanter in Canone *si Papa dist.* 40. supposuisse & non obscure declarasse in his reflexionibus notavimus.

Idem post Gratianum supposuerunt veteres Canonistæ, & Theologi.

Et quidem glossographus secutus Gratianum, uti & veteres passim Canonistæ & Theologi idipsum supposuerunt, unde & ad hunc Canonem verbo, *adversum*, notavit glossographus, quod in hoc responso aberraverit sive non bene dixerit Gregorius. Objiciens enim sibi, *quod Leo quartus dicta Gregorii minoris sine exceptione mandavit tenenda*, respondet, *sed illud in aliis, in quibus bene dixit*, manifeste indicans Gregorium hic non bene dixisse, & ideo observari non debere.

Insuper notandum, quod Gratianus, dum dixit & supposuit Pontificem in suis Decretis & responsis posse a veritate Evangelica recedere, nullam adhibuerit unquam distinctionem inter Decreta *Cathedratica*, sive, ut hodie nonnulli loquuntur, *ex Cathedra* prolata: & non *Cathedratica*, seu non pronuntiata ex *Cathedra*, neque eam apud veteres Canonistas aut Theologos Gratianum secutos adhibitam legimus, ut proinde hæc distinctio videatur a recentioribus nonnullis postremis his seculis, pro asserenda Pontificis in fidei & morum dogmatibus infallibilitate adinventa.

Nulla hic apud ipsos reperitur distinctio inter Decreta Cathedratica, & non Cathedratica.

Verum quidquid recentiores hi sive Theologi sive Canonistæ, etiam adstruendæ huic Pontificum infallibilitati studiosissimi, requirunt, ut Decretum aliquod dicatur per Pontificem pronuntiatum ex Cathedra, nequaquam negabit esse circa hoc Decretum a Gratiano hic relatum, qui integram Epistolam hujus Pontificis, e qua hoc Decretum desumptum est, serio attenderit.

Præfatum responsum Gregorii, etiam juxta modernos debet dici Cathedraticum.

Ex hac enim Epistola, quæ integra exstat apud Labb. *tom. 6. Concil. general. col.* 1448. habetur, & signanter ex ejus præfatione, Bonifacium postulasse a Gregorio Papa, non quid ipse Gregorius tamquam doctor & singularis Episcopus de capitulis in Epistola per Bonifacium propositis sentiret, *sed qualiter teneat vel doceat hæc sancta Apostolica Romana Ecclesia.*

Præterea ex eadem præfatione habetur, Gregorium conformiter ad postulationem Bonifacii respondisse: relato enim prædicto Bonifacii postulato, subjungit: „ bene satis, quia beatus Petrus „ Apostolus & Apostolatus & Episco„ patus principium exstitit: & consu„ lenti tibi de statu Ecclesiæ, non ex „ nobis, quasi ex nobis, sed ejus gra„ tiâ, qui aperit os mutorum, & lin„ guas infantium facit disertas, quali„ ter tenere debeas Apostolici vigo„ ris

„ ris doctrinam dicimus „.

Ulterius constat Gregorium non voluisse solummodo Bonifacium, suum per Germaniam legatum, instruere, quid ipse tenere deberet de articulo hic proposito, sed qualiter populos quoscumque instruere teneretur.

Habetur enim ex Epistola 3. hujus Pontificis ad Episcopos, & alios omnium ordinum tum Clericos tum Laicos, quod Bonifacium miserit ad convertendos populos ubicumque eos reperiret: igitur censendus est Pontifex voluisse, ut Bonifacius super articulis propositis (inter quos erat hic a Gratiano relatus) ita populos instrueret, & ita ab ipsis tenendum qualiter non ipse, sed ejus gratiâ qui aperit os mutorum, & linguas infantium facit disertas, ipse in hoc responso tenere deberet Apostolici vigoris doctrinam, dixerat: adeoque ipse Gregorius juxta hanc resolutionem super articulo proposito universos populos, ubicumque eos reperiret Bonifacius, instruendos censuerit.

Hæc occasione eorum, quæ Gratianus de Decreto Gregorii Papæ dixit.

Locus S. Ambrosii relatus Canone 17. inepte a Gratiano explicatus. Cæterum circa sententiam S. Ambrosii relatam Canone 17. in qua Ambrosius aperte videtur dicere viro licitum esse ob adulterium uxoris ad aliud matrimonium transire, varias reconciliandi rationes eodem loco adducit Gratianus, sed parum convenientes, imo a mente auctoris plane alienas.

Verisimilior responsio. Verisimilius apparet, quod sub initium sui discursus ex quorumdam opinione refert Gratianus, scilicet: *illud Ambrosii a falsatoribus dicitur insertum*. Notatur enim in recentiore & accuratiore operum S. Ambrosii editione a Benedictinis procurata, hæc verba: *ideo non subjecit*, &c. abesse a Codice Remigii uno, & adjectum contendit P. Lombardus *lib. 4. dist.* 35.

Monent quoque Correctores Romani pluribus locis ibi citatis contrariam sententiam ab Ambrosio asseri, supponunt tamen citatam sententiam esse revera S. Ambrosii ex ejus in Epistolas Pauli commentariis.

Verum hæc commentaria falso attribui Sancto Ambrosio notant prædicti operum illorum revisores in admonitione his commentariis in appendice operum S. Ambrosii præfixa, in qua & in verum hujus operis auctorem inquirunt.

De incestu. Nonnulla addit dein Gratianus de adulterino & sacrilego concubitu cum consanguineis, aut affinibus, pœnitentiisque eis peragendis.

Inter adulteros incestuosos nullum erat matrimonium. Porro ex *Canone* 19. 20. *&* *seqq.* probari videtur, nullum tunc temporis inter adulteros, incestuosos matrimonium consistere potuisse, perpetuamque pœnitentiam agere debuisse.

Nonnulla apocrypha aut saltem dubiæ fidei hic a Gratiano impendunt, ac notanter *Canone* 20. 23. *&* 26.

Vinculum conjugale manet, etiam factâ separatione ob adulterium. Cum autem præcipue hâc quæstione quæreret Gratianus, num dimissa ob adulterium posset vivente viro, aut vir, vivente uxore, alteri jungi, resolvit simpliciter Gratianus ad calcem Canonis 26. id nequaquam licere: „ manet enim (ait) inter eos quoddam vinculum conjugale, quod nec „ ipsâ separatione dissolvitur „.

Quæstio VIII. Unde nec tunc aliud matrimonium etiam ob finem optimum contrahi potest. Quin & *quæstione octavâ*, prolatâ Augustini sententiâ, sed paulo aliter, quam apud Augustinum exprimitur, dicit, quod nec post dimissam conjugem *ream adulterii* liceat, eâ *vivente*, ducere aliam etiam *infidelem*, ut *faciat Christianam*, quemadmodum, *qui non alligatus uxori continentiam Deo voverit, nullo modo debet istâ compensatione peccare, ut ideo credat uxorem sibi esse ducendam, quia promisit, quæ nuptias ejus appetit, futuram se esse Christianam.*

CAUSA XXXIII.

Casus in hac causa propositus. GRatianus matrimonialem materiam prosequens, casum hunc proponit: „ quidam vir maleficiis impeditus, uxori suæ debitum reddere „ non poterat, alius interim clanculo „ eam corrupit, a viro suo separata „ corruptori suo publice nubit: crimen, „ quod

„ quod admiserat, corde tantum Deo „ confitetur: redditur huic facultas „ cognoscendi eam: reperit uxorem „ suam: quâ receptâ, ut expeditius „ orationi vacaret, & ad carnes agni „ purius accederet, continentiam se „ servaturum promisit: uxor vero consensum non adhibuit „.

Quæstio I. Quinque hinc quæstiones format, quarum primâ quærit: „ An propter impossibilitatem coëundi, a viro suo „ aliqua sit separanda „?

Fragmenta quædam refert Gratianus *Canone* 1. & 2. sub nomine *Gregorii Joanni Ravennati Episcopo*, at hæc apud S. Gregorium non reperiuntur.

Notat Stephanus Baluzius, prius fragmentum esse desumptum ex *cap.* 29. Epistolæ Rhabani ad Heribaldum, quam edidit in appendice ad Reginonem; apud quem etiam hoc fragmentum sub nomine Rhabani exstat *lib.* 2. *cap.* 242.

Interim ex his auctoritatibus Gratianus ad calcem Canonis 3. concludit, quod „ impossibilitas reddendi debitum solvit vinculum conjugii. Addit autem sed hoc de naturali impossibilitate statutum esse.

Aliud est de impotentia superveniente post contractum matrimonium. Hoc dictum Gratiani indubie intelligendum de impossibilitate sive impotentia naturali reddendi debitum, quæ erat tempore contracti conjugii; non autem de *superveniente impotentia* post contractum legitime matrimonium.

Hanc enim non dissolvere matrimonium contractum probat Augustinus in Canone 27. & 28. *Caus.* 32. *quæst.* 7. nec de hoc quæstio est.

Olim in Ecclesia Romana impotentia non erat impedimentum dirimens. Verum *impotentiam* reddendi debitum nec tempore Alexandri III. id est seculo XII. fuisse ubique & generaliter impedimentum dirimens, constat ex ejus Decretalibus, prout exstant in *cap.* 2. & 3. *de frigidis & maleficiatis* in prima Decretalium collectione apud Antonium Augustinum, respondítque, „ quod diversa sunt inde Decreta, & diversæ sententiæ: sed consuetudo est „ (inquit) Romanæ Ecclesiæ in similibus „ taliter tenere, quod si non potest eam „ sicuti uxorem habere, ipsam habeat ut „ sororem, & in dicto *cap.* 3. quod, si consuetudo generalis Ecclesiæ Gallicanæ habeat, ut hujusmodi matrimonium dissolvatur, nos, ait, patienter tolerabimus, si secundum illam „ consuetudinem eidem mulieri, cui „ voluerit, in Domino nubendi concessis facultatem „.

Alia erat disciplina Ecclesiæ Gallicanæ.

Quam tandem Romana totaque Ecclesia amplexa est. At sensim Ecclesia Romana aliarum Ecclesiarum consuetudini se conformavit, atque ita per totam Ecclesiam impotentia naturalis & absoluta impedimentum *dirimens* matrimonium constituit, uti patet ex titulo Decretalium, Gregorii IX. *de frigidis & malefic.* ubi dictæ Decretales referuntur, rescissis iis: quæ contrariam Ecclesiæ Romanæ consuetudinem indicabant. Hinc rursus videmus etiam tempore Alexandri III. Ecclesiam Gallicanam diversam disciplinam a disciplina Romanæ Ecclesiæ retinuisse, neque hanc unquam recepisse, sed e contrario Ecclesiam Romanam disciplinam Ecclesiæ Gallicanæ acceptasse.

Quandonam impotentia ex maleficio dirimat matrimonium. Profert denique Gratianus *Canone* 4. fragmentum Epistolæ Hincmari Rhemensis, quo asseritur, si per sortiarias & maleficas factum sit, ut concubitus non sequatur, neque adhibitis orationibus ac eleemosynis, exorcismis, aliisque mediis sanari potuerunt, *tunc separari valebunt, sed postquam alias nuptias expetierint, illis in carne viventibus, quibus juncti fuerant prioribus, quos reliquerant, etiamsi possibilitas concumbendi eis reddita fuerit, reconciliari nequibunt*.

Ad calcem hujus Canonis monet Gratianus: „ hoc videri contrarium „ præmisso capitulo Gregorii (in Canone 2.) ibi enim post possibilitatem redditam jubetur separari ab „ ea, cui secundo nupserat, & redire „ ad primam. Hic autem vivente eo, „ cui secundo copulata fuerat, primo „ reconciliari non poterit „.

Circa dissolutionem matrimonii ratione impotentiæ aut adulte- Certum est circa dissolutionem matrimonii, sive ob impotentiam, sive ob commissum adulterium, non fuisse eamdem semper disciplinam & opinionem,

potentiæ aut adulterii, non fuit semper eadem opinio.

nem, uti etiam ex ipso Gratiano intelligi potest.

Quæstio II. Gratiani opinio de dissolutione matrimonii per divortium factum auctoritate Ecclesiæ.

Hic enim rursus sub initium *quæstionis secundæ* ait: „ quod autem ei, „ cum quo prius fornicata fuerat, post „ separationem nubere possit, superius „ probatum est. Mortuus enim est sibi vir ejus, ex quo judicio Ecclesiæ „ ab eo separata, ab ejus lege soluta „ est, unde juxta Apostolum, *nubat* „ *cui vult tantum in Domino*: sed „ quæritur, si sine Ecclesiastico judicio, „ nullà causà dissidii rationabiliter probatà ab ea redire discessisset, an esset cogendus redire ad eam „.

Neqnaquam obscurum est, quod Gratianus non dubitaverit, quin conjuges in causa fornicationis judicio Ecclesiæ ab invicem separati, possint libere alteri jungi, sed præsenti *quæstione secundà* quærit de eo, qui sine judicio Ecclesiæ dimisit uxorem, & *priore parte* probare vult, non licere viro sine judicio & sententia Ecclesiæ ex qualibet causa dimitttere uxorem, vel uxori virum relinquere, alioquin per censuras redire compelli possint.

Non licet sine sententia Ecclesiæ facere divortium.

Et quidem *Canone* 1. citat Canonem sub nomine Concilii Chartaginensis, cui interfuit Augustinus, sed revera est Synodi Agathensis, ut notant Correctores Romani, in quo decernitur, quod „ si mariti antequam „ apud Episcopos comprovinciales dis„ sidii causas dixerint, & priusquam „ in judicio damnentur, uxores suas „ abjecerint, a communione sanctæ „ Ecclesiæ, & populi cœtu, pro eo „ quod fidem & conjugia maculant, „ excludantur.

Profert & *Canone* 3. fragmentum sub nomine Nicolai Papæ Carolo Regi; sed recte monet Antonius Augustinus *lib.* 2. *de emend. Grat. Dial.* 12. non esse Nicolai, sed esse *Isidori Mercatoris* in præfatione Conciliorum, referturque in eo fragmento quoddam excerptum ex historia *Eusebii lib.* 7. *Hist. Eccles. cap.* 17. editionis Valesianæ, ubi historia de muliere a viro de adulterio accusata fusius describitur.

Addit *Can.* 4. fragmentum ex Epistola Nicolai I. ad Carolum Calvum in causa divortii Lotharii cum Thietberga, e qua Epistola plura fragmenta a Gratiano relata sunt, uti loco citato monet Antonius Augustinus: de quo divortio specialem tractatum scripsit Hincmarus Rhemensis, ut supra monuimus.

Ex his igitur concludit Gratianus, viro non licere suà auctoritate uxorem dimittere. Et „ quia separatio pœna „ est, & pœna nulli inferenda, nisi per „ judicem, generaliter hoc, ait, intel„ ligendum est, ut sive ob causam præ„ missam, sive nullà causà existente, „ non liceat alicui suà auctoritate uxo„ rem dimittere „.

Post hæc agit Gratianus de interfectoribus uxorum propriarum ob commissum adulterium, profertque in eam rem *Canone* 5. & 6. nonnulla sub nomine Nicolai Papæ, sed utrumque fragmentum *incertum* esse monet Antonius Augustinus *lib.* 2. *Dial.* 18. quod autem *Canone* 7. citat sub nomine Pii Papæ, apocryphum esse, hodie exploratum est.

De interfectoribus uxorum, & pœnitentia ipsis imponenda.

Agit dein de pœnitentia interfectoribus uxorum imponenda, eamque in rem adfert prolixum fragmentum sub nomine *Stephani Papæ Hastulpho*, at Burchardus *lib.* 6. *cap.* 40. illud allegat ex Epistola *Paulini Forojuliensis Episcopi*, ad *Heistulfum*, quam esse genuinam inscriptionem probat hic Stephanus Baluzius; exstatque hæc Paulini Epistola *tom.* 7. *Concil. general. col.* 1064. edit. Labb.

Interim ex hoc fragmento & Epistola apparet, quod etiam sub finem seculi VIII. pœnitentia publica pro enormibus criminibus esset agenda, duraque & diuturna opera pœnitentiæ subeunda.

Parte 5. hujus quæstionis quærit Gratianus: „ quare sacris Canonibus „ sit institutum, ut post septem an„ nos pœnitentes in pristinum statum „ revocentur „? suppositum autem probat unico Canone 11. sub nomine Isidori ad *Massonem* sive *Massanum Episcopum*: adstruiturque ibi, quod cum

Pœnitentes post septennem pœnitentiam in pristinum gradum restituti.

Ma-

Maria soror Aaron peccasset contra Moysen, leprâ perfusa, *septem diebus* pro emendatione extra castra egredi debuerit, atque post *septem dies* regredi jussa sit. *Maria ergo soror Aaron* (inquit) *caro intelligitur Sacerdotis, quæ dum superbia dedita, sordidissimis cogitationum maculatur contagiis, extra castra septem diebus, hoc est extra collegium sanctæ Ecclesiæ septem annis projicitur, ut post emendationem vitiorum loci vel pristinæ dignitatis recipiat meritum.*

Hinc ergo concludit Gratianus, quod „ quamquam de Sacerdotibus videatur specialiter dictum, generaliter tamen de omnibus pœnitentibus „ oportere intelligi . . . . ut majorum „ criminum pœnitentia septem annorum spatio concludatur, nisi vel officii excellentia, vel criminum magnitudo vulgarem consuetudinem excedens, præmissum spatium transcendere cogat „.

Id probat Gratianus unico Canone apocrypho.

Verum notarunt eruditi, hanc Epistolam non esse legitimum S. Isidori Hispalensis fœtum, sed putridam *Isidori Mercatoris* mercem. De illa loquens Joannes Morinus dicit, eam plane *commentitiam* esse: idque pluribus probat Natalis Alexander *in Hist. Eccles. seculi* 7. *cap.* 4. *de script. ejusdem seculi art.* 4. *de S. Isidoro*.

Equidem hâc occasione mutari cœpit disciplina circa restitutionem Clericorum lapsorum.

Interim hujus similiumque suppositorum fragmentorum auctoritate cœpit seculo IX. collabi disciplina pristinis Canonibus stabilita, & per octo secula constanter conservata, de non restituendis ad sacras functiones Clericis in crimen præsertim carnis prolapsis.

Horum quoque occasione inducta fuit a Gratiano distinctio inter prolapsos *publice* & *occulte*, uti latius ostendi *Tom. V.* in dissertatione *de instituto Canonicorum parte* 2. *cap.* 2. §.7. *pag.* 274. ubi fuse hanc disciplinam adstruxi, & quid circa eam hodie Ecclesia tolerare videatur ostendi.

An & quando fuerit olim licitum post pœnitentiam conjugium contrahere.

Denique quærit sextâ parte Gratianus de pœnitentibus: „ An eis generaliter post pœnitentiam peractam „ conjugia concedantur „.

Auctoritate Siricii Papæ *Canone* 12. & S. Leonis in Epistola ad Rusticum Episcopum Narbonensem *Canone* 14. videtur probari, quod pœnitentibus generaliter inhibitum fuerit, etiam post *peractam* pœnitentiam conjugium contrahere: excipit autem S.Leo, eum, *qui in adolescentia constitutus, si urgente, aut metu mortis, aut captivitatis periculo, pœnitentiam gessit, & postea timens lapsum incontinentiæ juvenilis, copulam uxoris elegit, ne crimen fornicationis incurreret, rem videtur fecisse venialem, si præter conjugem nullam aliam cognoverit.*

Addit autem Leo: *in quo tamen non regulam constituimus, sed quid sit tolerabilius æstimamus*. Quæ sat ostendunt, ex regula generali, pœnitentibus conjugium non fuisse permissum; quod & amplius probant verba sequentia Epistolæ, sed a Gratiano omissa. „ Nam secundum veram cognitionem nihil magis ei congruit, „ qui pœnitentiam gessit, quam castitas perseverans & mentis & corporis „.

Quæst. III. Infertur hic a Gratiano tractatus de *Pœnitentia*, de quo postea.

Quæstione tertiâ quærit Gratianus: „ si solâ confessione cordis crimen possit „ deleri „.

Gratianus ad explicandam hanc tertiam quæstionem multa attulit, ad sacramentum pœnitentiæ spectantia, quæ cum prolixum admodum tractatum conficerent, & ob confusionem admodum obscurum; qui Gratianum postmodum secuti sunt, in septem distinctiones eum diviserunt, uti notant Correctores Romani ad initium hujus quæstionis; vocaturque tractatus *de Pœnitentia*, cujus annotationes dabimus post absolutam integram hanc secundam partem Gratiani.

Quæstio IV. De tempore quo ab actu conjugii abstinendum.

Quæstione quartâ discutit Gratianus: „ si tempore orationis quis valeat reddere conjugii debitum „.

Plures recitat auctoritates, quibus probatur, diebus orationis & jejuniorum ab actu conjugii esse abstinendum, sed pleræque auctoribus non suis adscribuntur: sic *Canone* 1. refertur

fragmentum sermonis sub nomine Hieronymi; quem ejus non esse monent Correctores Romani.

Sermonem S. Augustino adscriptum, cujus verba exstant *Canone* 2. non esse ipsius, notant patres Benedictini in monitione præfixa sermoni 116. in appendice ad *Tom. V.* operum Augustini.

Verba Canonis 3. non esse Ambrosii, aut saltem mutilata esse, monet Correctio Romana, quæ autem *Canone* 4. referuntur ex commentario ejusdem *in* 1. *Epistolam* ad Corinthios falso ipsi adscribi supra monuimus.

Librum quæstionum veteris & novi Testamenti, e quo desumptus est Canon 5. Augustino tribui non posse, hodie compertum est.

Canonem 6. non inveniri apud Chrysostomum, cujus nomini inscribitur, monent Correctores Romani.

Circa ea quæ ex responso S. Gregorii ad *interrogationem* 10. Augustini Anglorum Apostoli referuntur *Canone* 7. merito consulentur recentiores notæ in Epistolam S. Gregorii.

His nihilominus sat probatum credidit Gratianus, quod *orationis tempore conjugali operi vacare non liceat*.

De tempore quo nuptiæ celebrari non debent.

Imo ex his ulterius concludit ad calcem Canonis 7. „ Hinc etiam in „ diebus abstinentiæ nuptiæ celebrari „ prohibentur „.

In hujus probationem subjicit quatuor Canones, quorum præcipuus est Canon 52. Laodicenus, quem *Canone* 8. refert ex versione vulgari, & rursus *Canone* 9. tamquam ex Concilio Martini Bracarensis, sed revera ex collectione hujus Martini.

Quod *Canone* 10. ex Concilio Ilerdensi refertur, recentioris ætatis apparet: decernitur enim: *Non oportet a Septuagesima usque ad octavas Paschæ, & tribus hebdomadibus ante festivitatem sancti Joannis Baptistæ, & ab adventu Domini usque post Epiphaniam, nuptias celebrare: quod si factum fuerit, separentur*. Nihil simile apud antiquos determinatum legimus.

His interim non parum consonat hodierna disciplina nostra circa tempus, quod *clausum* vocant.

Gratianus videtur hanc nuptiarum prohibitionem intellexisse duntaxat in ordine ad actum conjugalem, nam ad calcem Canonis 11. ait: „ hæc autem „ servanda sunt, si uxor consensum „ adhibere voluerit: cæterum sine ejus consensu, nec causâ orationis „ continentia servari debet „.

Huic conclusioni stabiliendæ impendit hic duos Canones; & ulterius prosequitur *quæstione quintâ*, in qua quærit: „ utrum vir sine consensu uxoris „ continentiam vovere possit „.

Probat Gratianus, conjuges non posse sine mutuo consensu votum continentiæ emittere, sed si vir uxori, aut uxor viro suo *semel* permiserit continentiam vovere: „ si postmodum in „ irritum deducere voluerit, qui permisit, non tamen valet: quia in „ debito conjugii æque mulier habet „ potestatem viri, sicut & vir mulieris: ut loquitur Gratianus ad calcem „ Canonis 11. „

Quæstio V. De potestate viri in uxorem, & vota ab ea emissa.

Porro a Canone 12. usque ad finem agit de potestate & superioritate viri in mulierem, & de hujus subjectione.

Plura adducit hanc in rem ex S. Augustino, sed nonnulla admodum mutilate uti notant Correctores Romani ad *Canones* 1. 4. 5. 12. 13. 16. Canon autem 17. citatur sub nomine S. Augustini *ex libro quæstionum veteris Testamenti*, quem non esse Augustini supra monuimus.

Cæterum præ relatis reliquis ex S. Augustino, notandus Canon 4. desumptus *ex Epistola ad Ecditiam*, quæ integra pro resolutione hujus quæstionis merito legitur.

Citatur Canon 10. ex Concilio Rhemensi, ubi non reperitur, sed habetur in Concilio Vermeriensi anni 752. e quo eum citat Regino *lib.* 2. *cap.*125. at Burchardus substituit Rhemense, addiditque hæc finalia verba: *sed similiter convertatur*, quæ nec in Concilio, nec in Reginone leguntur.

Gra-

Gratianus secutus est Burchardum, additâ eâdem clausulâ, *similiter convertatur*, cujus in Concilio nulla mentio fit.

Moderna disciplina circa conversionem conjugatorum sat congruit lectioni, quam hic exhibet Gratianus; uti videre est ad titulum Decretalium *de conversione conjugatorum*.

Canon 19. citatur ex Ambrosio supra primam Epistolam ad Corinthios, at commentarium illum non esse Ambrosii, supra monui.

Ex omnibus autem tandem concludit Gratianus: „ evidentissime itaque „ apparet, ita virum esse caput mulieris, ut nulla vota abstinentiæ, „ vel religiosæ conversationis liceat „ sibi sine ejus licentia Deo offerre; „ etiam si viro permittente repromissa fuerit, non licet ei votum opere „ complere, cum vir voluerit revocare permissum. Vota vero continentiæ ita alterius permissu ab altero valent offerri, quod post permissionem non valent in irritum deduci „.

Causa XXXIV.

Hac causâ in duas quæstiones divisâ, quas junctim resolvit, examinat: „ an sit ista rea adulterii, „ quæ viro suo in captivitatem ducto, „ alteri nupsit? & an redeunte primo „ sit cogenda recedere a secundo, & „ redire ad primum „.

Matrimonium ob captivitatem vel absentiam unius conjugis non dissolvitur.

Utramque quæstionem terminari auctoritate sancti Leonis in Epistola ad Nicætam Aquileiensem Episcopum (cujus verba exstant *Canone* 1.) asserit Gratianus.

Et sane clarissime citato loco resolvit S. Leo, matrimonia ob captivitatem virorum non dissolvi, nec posse mulieres viventibus viris in captivitate, alteri jungi, & si alteri junctæ sint, eo quod viros suos mortuos crederent, debeant redeuntibus viris, a secundo recedere, & ad primum redire.

Plura eamdem in rem citat hic Gratianus, at inter cætera notandus Canon 4. ex Concilio apud Vermerias anni 752. Can. 11. ubi decernitur: *Si quis necessitate inevitabili cogente ad alium Ducatum seu Provinciam fugerit* (in Concilio additur: *aut seniorem suum, cui fidem mentiri non poterat, secutus fuerit*) *& uxor ejus, cum valet & potest, amore parentum & rerum suarum, eum sequi noluerit, ipsa omni tempore, quamdiu vir ejus, quem secuta non fuit, vivit, semper innupta permaneat*.

Refertur Canon, qui in eo casu permittit quandoque aliam conjugem ducere.

Hic Canon non obscure innuit, non omni casu, mulierem, cujus vir ad *aliam provinciam* fugerit, *vivente* viro, debere manere innuptam, quod manifestius significant verba finalia Canonis a Gratiano omissa, sed relata a Burchardo *lib. 9. cap.* 54. Verba Canonis sunt: *Nam ille vir ejus, qui necessitate cogente in alium locum fugit* (Burchardus legit: *in* ALIA PATRIA MANET, *si numquam in suam patriam se reversurum sperat*) *si se abstinere non potest, aliam uxorem cum pœnitentia potest accipere*. Habetur Canon apud Labbæum *Tom. 6. Concil. general. col.* 1658.

Nequaquam obscurum est, hoc Canone permitti viro, ut ad alias nuptias transeat ob diuturnam conjugis absentiam: non igitur mirum quod simile interdum permissum fuisset & uxori.

Ratio illius Canonis.

Pro quo notandum legibus civilibus ob multiplices causas, ac signanter ob *diuturnam* conjugis *absentiam divortium* permissum fuisse.

Porro Ecclesia in imperio nata, has leges simul & semel abrogandas non duxit, sed sensim atque uno in loco citius, in alio serius: quemadmodum circa dissolutionem matrimonii propter adulterium contigisse, alibi notavimus: ut mirum non sit, si divortium & libertas transeundi ad alias nuptias, sub quadam moderatione permittatur hoc Canone, qui alibi absolute tunc etiam prohibitus erat, & sensim tandem generaliter interdictus fuit, uti ostendimus in *Jure Eccles.*

clef. Tom. II. part. 2. sect. 1. tit. 15. cap. 3. pag. 457.

CAUSA XXXV.

De impedimento consanguinitatis & affinitatis.

GRatianus materiam matrimonialem prosequens, hâc causâ de impedimento consanguinitatis & affinitatis discurrit, hunc casum proponens: „ Quidam vir, mortuâ uxore „ suâ, aliam sibi in matrimonio co„ pulavit, quæ uxori defunctæ quarto „ gradu consanguinitatis, viro autem „ sextâ lineâ adhærebat: post trien„ nium vero, liberis ex ea susceptis, „ accusatur apud Ecclesiam: iste præ„ tendit ignorantiam „.

Casus in hac causa propositus.

Quæstio I.

Hinc decem quæstiones educit Gratianus, quarum primâ quærit: „ si li„ ceat aliquam ex propria cognatione „ duci in uxorem „.

Rationes hujus impedimenti ex Augustino.

Hic auctoritate sancti Augustini resolvit, cur in novo Testamento conjugia inter consanguineos & affines sint vetita, quæ in veteri Testamento permittebantur. „ Habita est (ait Au„ gustinus hic Canone unico) ratio „ rectissima charitatis, ut homines, „ quibus esset utilis atque honestissima „ concordia, diversarum necessitudi„ num vinculis necterentur, nec unus „ in una multas haberet, sed singulæ „ spargerentur in singulos, ac sic ad „ socialem vitam diligentius colligan„ dam plurimæ plurimos obtinerent „.

Desumptum est hoc fragmentum Augustini ex *lib.* 15. *de civitate Dei cap.* 16. ubi & hanc, a Gratiano omissam, rationem dictæ prohibitionis reddit: „ Quia nescio quomodo inest „ (inquit) humanæ verecundiæ quid„ dam naturale, atque laudabile, ut „ cui debet causâ propinquitatis reve„ rendum honorem, ab ea contineat, „ quamvis generatricem libidinem, „ de qua erubescere videmus & ipsam „ pudicitiam conjugalem „.

In linea recta matrimonia in infinitum vetita sunt.

Hæc ratio potissimum militat in linea recta seu ascendentium & descendentium, inter quos propterea matrimonia usque in infinitum vetita esse pronuntiavit Nicolaus I. *cap.* 39. *responsionis ad articulos Bulgarorum*, uti notavi in *Jure Eccles. Tom.II.parte* 2. *sect.*1.*tit.*13. *cap.* 6. *pag.*405. alias 5.

Quæstio II. & III.

Quærit Gratianus *Quæstione secundâ & tertiâ*: „ usque ad quem gradum a „ consanguineis propriis abstinere opor„ teat, vel si ex cognatione propriæ „ uxoris aliquam duci in uxorem li„ ceat?

Usque ad quem gradum impedimentum consanguinitatis extendatur.

Gratianus auctoritate Decretalium a pseudo-Isidoro primis Pontificibus affictarum, probare videtur, primis etiam Ecclesiæ seculis prohibitionem hanc extensam fuisse ad *septimum* gradum, at eam protensionem nullatenus convenire illis seculis notavimus in *Jure Eccles. Tom.II. parte* 2. *sect.*1. *tit.*13. *cap.*6.*pag.*405. alias 5. ac una ostendimus, pluribus seculis Ecclesiam in hac prohibitione se confirmasse *legibus* Imperialibus, nec impedimentum hoc ultra terminos legibus constitutos protendisse, at demum seculo octavo & nono eam extensionem usque ad *septimum* gradum sensim invaluisse.

Admodum confuse & parum solide hanc materiam tractat Gratianus.

Cum autem disciplinam pristinam & recentiorem non satis distinguat Gratianus, Canonesque hanc & illam disciplinam repræsentantes inter se nullo temporis ordine servato, misceat, confuse admodum hanc materiam tractat, præsertim, quia nec apocrypha a sinceris monumentis sufficienter segregat.

Quæstio IV. Ratio parum solida impedimenti consanguinitatis usque ad sextum gradum.

Quæstione quartâ quærit Gratianus: „ Quare ad sextum gradum consan„ guinitatis conjunctio prohibeatur „.

Ex Isidoro ideo id factum pronuntiat: *Ut sicut* SEX ÆTATIBUS *mundi generatio, & hominis status finitur, ita* PROPINQUITAS *generis tot gradibus terminaretur.*

De hac restrictione usque ad sextum gradum alibi me legisse non memini, multo minus rationem adductam ab ullo probatam scio.

Quæstio V. De modo computandi gradus consanguinitatis & affinitatis.

Multis discurritur *quæstione quintâ* de computatione graduum consanguinitatis & affinitatis, regulæque assignantur, & explanantur, juxta quas, tam de jure civili quam Canonico, graduum computatio ineunda est, sive in

linea

linea recta, sive collaterali.

Hæ regulæ hodie passim notæ sunt, easque breviter exposui in *Jure Eccles. Tom. II part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 13. *cap.* 6. *pag.*405. alias 5. unaque notavi, quo tempore invaluerit Canonica computatio graduum diversa a civili linea collaterali.

Porro circa Canones hujus & præcedentium quæstionum merito reflectitur ad notas Correctorum Romanorum, eo quod multa admodum mutilata, & falso auctoribus assignata refert Gratianus.

Præterea merito observationibus Correctorum Romanorum in Canonem 20. quæstione tertiâ adducuntur notæ recentiores in responsionem S. Gregorii ad interrogationem sextam Augustini Anglorum Apostoli, e qua hic Canon desumptus est.

Quæstio VI. Qui possint esse accusatores & testes, ubi de consanguinitate agitur.

Tractat ulterius Gratianus, *quæstione sextâ*, quibus accusantibus vel testificantibus consanguineorum conjunctio dirimenda sit.

Et quidem *Canone* 1. profert suppositum Decretum Fabiani Papæ, quo decernitur: *Consanguineos extraneorum nullus accuset, vel consanguinitatem in Synodo computet, sed propinqui, ad quorum notitiam pertinet.*

Ad hoc Decretum indubie reflexit auctor Decretalis, quæ hic *Canone* 2. refertur sub nomine Cælestini Papæ, & in *cap.* 3. *X. qui matrimonium accusare possunt*, sub nomine Clementis III. Papæ, ubi dicitur, quod „ parentes, fratres & cognati utriusque sexus, in testificatione suorum ad matrimonium conjungendum, vel dirimendum admittantur, tam *antiquâ consuetudine*, quam *legibus* approbatur „.

Formula juramenti pro accusatore & testibus.

Post hæc refert *Canone* 5. & sequentibus formulam juramenti, secundum quam primum accusator, item testes, qui consanguinitatem probare debent, jurare coguntur.

Formula juramenti pro separandis ob consanguinitatem.

Dein *Canone* 9. profert juramentum separationis præstandum ab iis, qui ob consanguinitatem detectam auctoritate Episcopi separantur.

Divortium ob consanguinitatem propriâ auctoritate fieri non potest.

Post hæc *Canone* 10. probatur, neminem propriâ auctoritate uxorem suam occasione *consanguinitatis* dimittere posse, *donec* Episcoporum religiosorum Concilium causam istam examinaverit: hodie officialis auctoritas sufficit; imo si nota sit ipsis conjugibus consanguinitas, saltem ab actu conjugali abstinere debent, licet publice separari, & ad aliud matrimonium transire ante sententiam judicis non possint.

Formulare juramenti dum recipitur uxor injuste dimissa.

Denique *Canone* 11. proponitur juramentum præstandum, dum vir recipit eam, quam injuste dimisit.

Notandum autem fontem Canonis 5. 6. & 9. esse collectionem Reginonis, apud quem referuntur *lib.* 2. *cap.* 231. 232. & 233. e quo illa desumpsisse videtur Burchardus *cap.* 25. 26. & 27. *lib.* 7. additis in fine his verbis: *& istæ Sanctorum Reliquiæ*, quæ apud Reginonem desiderantur, simpliciterque legitur, *sic te Deus adjuvet*. Cum autem Gratianus referat Canones cum prædicta clausula, haud obscurum, non e Reginone, sed e Burchardo desumpsisse Gratianum.

Formula interrogandi Laicos dum Episcopus visitat.

Similiter Canon 7. exstat apud Reginonem *lib.* 2. *cap.* 2. & 3. apparetque fuisse formulam, juxta quam Episcopi visitantes interrogare debebant *Laicos*, quæ Burchardus inepte attribuit Eutychiano Papæ, quem errorem posteriores collectores, ac signanter Gratianus secuti sunt; cum certum sit, hæc huic Pontifici adscribi non posse, multaque eis contineri, quæ disciplinæ illius ætatis non conveniunt, uti supra monuimus, & pluribus probat Stephanus Baluzius in notis ad Reginonem *pag.* 579.

Quæst. VII. An nati ex incestu filii reputentur?

Quæstione septimâ refert Gratianus verba sancti Augustini *ex quæstione* 76. *super Leviticum*, ubi Augustinus exponit, quid sacer textus velit per hæc verba: *Sine filiis morietur*, nimirum quicumque dormierit cum cognata sua: „ Cum filii ex hujusmodi conjunctionibus & ante nati sint, hodieque „ nascantur: an hoc intelligendum est „ lege Dei constitutum, ait, ut quicumque ex iis nati fuerint non re-

„ pu-

„ putentur filii, id est, nullo parentibus jure succedant „ ?

Sicuti hic nihil resolvit Augustinus, ita nec Gratianus, sed simpliciter hæc Augustini verba refert.

Plura circa successionem hanc tum legibus Romanis, tum Principum posteriorum edictis ordinata fuere.

Quæstio VIII. Ignoranter conjuncti in gradu prohibito quandonam separandi.

Octavâ quæstione quærit Gratianus: „ De his qui ignoranter conjuncti sunt, „ in quo gradu consanguinitatis vel „ affinitatis ex dispensatione Ecclesiæ, „ relinquantur „.

Pro resolutione hujus quæstionis refert Gratianus bina potissimum fragmenta sub nomine Gregorii ex plurimum auctorum centonibus conflata, uti notant Correctores Romani.

Ex his equidem concludit Gratianus: „ Qui in quarto, vel in quinto gradu consanguinitatis conjuncti inventi fuerunt, ab Ecclesia separari jubentur „.

Dispensatio olim, etiā ignoranter conjunctis difficillime concedebatur.

Docent & hæc qualiacumque Decreta, admodum ægre tunc temporis, etiam in contractis matrimoniis inter consanguineos, quamvis ignoranter, fuisse dispensatum. Dicitur enim *Canone* 1. quod, *qui infra septimam generationem in matrimonio sunt inventi, si nescientes fuerint, & jam multa curricula annorum sint revoluta, ita ut* FILIOS *habeant., in* SEXTO *qui inventi sunt, aut fortasse in* QUINTO, *hujusmodi non separentur, donec nos Domino permittente, ore ad os loquamur: hoc aut* (inquit) *dico* SECUNDUM INDULGENTIAM, *non secundum Imperium*.

Quoad contrahenda autem matrimonia, numquam licentiam dari, licet impedimentum ad septimum gradum extendatur, declaratur in Canone 2. *Quoniam* (inquit) *usque ad septenarium numerum parentelæ, nulli unquam copulam contrahere licentiam damus:* de quo pristino in dispensando rigore vide dicta in *Jure Eccles. Tom.II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 14. *cap.* 1. *pag.*427.

Quæst. IX Conjugium per errorē causâ consanguinitatis separatum, detecto errore, redintegrari debet.

Inquirit Gratianus *quæstione nonâ:* quid si contigerit Ecclesiam decipi, & causâ consanguinitatis aliquam a viro suo separare, quæ postea nuptiis hinc inde celebratis deprehenditur non esse consanguinea prioris, an secunda conjugia sint rescindenda, & priora sint redintegranda? resolvit pro affirmativa, eamque in finem profert plura, quibus ostendat, quod sententia etiam *Romanæ Sedis* possit in melius commutari, cum sibi aliquid subreptum fuerit. „ Suum *errorem* cuique corrigere licet (ait Gratianus) atque „ ideo quæ a quolibet illicite com„ mittuntur, sive a prædecessoribus „ admissa inveniuntur, *in melius re„ vocari* oportet „.

Quæstio X. Affinitas a Gratiano multum extensa.

Decimâ quæstione resolvit Gratianus, quod si mulier defuncto viro ad secundas nuptias transeat, & ex his proles suscipiat, non posse has proles conjungi cum consanguineis prioris viri, hâc unicâ ratione: quia vir & mulier una caro sunt, ac per consequens, consanguinei viri necessario reputandi sint consanguinei uxoris & prolium ejus.

Profert hanc in rem *Canone* 1. prolixum fragmentum sub nomine Gregorii Papæ, Venerio Episcopo Caralitano, sed stylum Gregorii non refert, neque inter Epistolas Gregorii reperiri monet Stephanus Baluzius; nec majoris auctoritatis reliqua adducta Decreta videntur, quæ & incertas inscriptiones præferunt.

A Concilio Lateranensi restricta fuit.

Ex hac interim Gratiani ratiocinatione tandem receptum fuit triplex genus affinitatis, quod rursus ad unicum reduxit Concilium Lateranense sub Innocentio III. in *cap. penult.* X *de consang. & affinit.* de quo plura in *Jure Eccles. Tom.II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 13. *cap.* 6. *pag.*405. alias 5.

CAUSA XXXVI.

Casus in hac causa propositus.

GRatianus hâc causâ agit de crimine raptus, casum ita exprimens: „ Filiam cujusdam, ignorante patre, „ quidam muneribus illexit, & ad „ convivium invitavit: finito con„ vivio juvenis virginem oppressit. Quo „ comperto a parentibus juveni puel„ la traditur, ac more nubentium a

„ ju-

„ juvene dotatur, & publice in uxo-„ rem ducitur „.

Quæstio I. Quid sit raptus, & quandonam committatur. Binas hinc quæstiones format Gratianus, quarum *primâ* potissimum discutit, quandonam censeatur raptus committi; eumque ad calcem Canonis 2. asserit admitti: „ cum puella *vio-„ lenter* a domo patris abducitur, ut „ corrupta in uxorem habeatur: si-„ ve puellæ solummodo, sive paren-„ tibus tantum, sive utrisque vis il-„ la constiterit „.

De duplici raptu. Et post Canonem 3. dicit rapinam fieri dupliciter. „ Aliquando enim res „ ipsa rapitur (inquit); aliquando „ ipsius rei usus tantummodo violenter „ eripitur. Res ipsa tunc rapitur, cum „ violenter domino eripitur, ut in „ perpetuum teneatur. Aliquando ve-„ ro non res ipsa affectatur, sed usus „ ejus Domino prohibente violenter „ eripitur „: puta dum quidem puella *violenter* non abducitur matrimonii causâ, sed duntaxat *violenter* opprimitur, atque flos virginitatis ipsi renitenti violenter eripitur, ut loquitur Gratianus. Sed hic proprie non est raptus, sed potius stuprum.

De hoc impedimento raptus, & quid hodie intelligatur per raptum, ut constituat impedimentum dirimens, dixi in *Jure Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.*1. *tit.*13. *cap.*11. *pag.*424. alias 10.

Quæstio II. An & quando inter raptorem & raptam matrimonium esse possit. *Secundâ quæstione* inquirit Gratianus: „ An purgato vitio rapinæ, ra-„ ptor in uxorem possit raptam acci-„ pere „?

Gratianus primo adducit auctoritates, quæ matrimonium raptorem inter & raptam absolute & simpliciter interdicere videntur.

Verum ipse resolvit, has auctoritates intelligendas de raptore, qui nondum crimen rapinæ per *pœnitentiam* abolevit: at purgato hoc vitio, matrimonium inter raptorem & raptam admittit, idque præcipue, ut apparet, auctoritate verborum, quæ sub nomine S. Hieronymi refert *Canone* 8. quæ tamen apud Hieronymum non inveniri notarunt Correctores Romani ad *Canonem* 13. *caus.* 27. *quæst.* 2.

Jure legum & Canonum raptus erat impedimentum perpetuum. Gratianus hic a vero sensu legum & Canonum deviavit: constat enim, jure civili, ac nominatim *L. unicâ cod. de raptu virginum*, hoc impedimentum fuisse *perpetuum*, quale & perseverasse seculo VIII. probant Capitularia Regum Francorum, ubi *lib.* 6. *cap.* 96. decernitur, ut raptor virginem, quam rapuit, numquam uxorem habeat: & expressius *lib.* 7. *cap.* 395. cujus verba sub nomine *Concilii apud Aquisgranum* etiam recitat Gratianus *Canone* 11.

Ab his recessit Gratianus. Neque obscurum est, Gratianum vidisse his verbis raptum declarari impedimentum *perpetuum*: dicit enim: „ sed „ hæc auctoritas non præjudicat aucto-„ ritati Sancti Hieronymi, maxime cum „ illa testimonio *divinæ legis* nitatur „.

Hæc verba immediate huic Canoni subjiciuntur, ac dein infert: „ Legiti-„ me igitur post pœnitentiam pera-„ ctam raptor sibi poterit copulare „ quam rapuit, nisi pater puellæ il-„ lam raptori detrahere voluerit „.

Hic haud obscure innuebat Gratianus, inter raptam & raptorem posse consistere matrimonium, si raptæ vel parentum consensus accedat.

Ita rursus hic auctoritate Gratiani invaluit, ut hoc impedimentum in tantum fuerit relaxatum, ut inter raptorem & raptam matrimonium posse consistere crederetur, *Si prior dissensit transeat postmodum in consensum, & quod ante displicuit, tandem incipiat complacere*, ut loquitur Innocentius III. in *cap.* 7. ✠ *de Raptoribus*.

Quousque impedimentum hoc restituerit Synodus Tridentina *sess.* 24. *cap.* 6. *de reformat. matrim.* exposui in *Jure Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 13. *cap.* 11. *pag.* 424. alias 10.

OB-

OBSERVATIONES
AD TRACTATUM
DE PŒNITENTIA.

GRatianus integrum hunc tractatum continuatâ serie inseruerat post *Canonem* 18. *causæ* 33. *quæst.* 2. sine ulla partitione in distinctiones, uti notarum est supra in præfatione ad Gratianum *cap.* 3. ubi etiam dictum fuit eumdem tractatum sensim fuisse distinctum in septem distinctiones, ac postmodum ab interpretibus vocatum tractatum de pœnitentia, quem post absolutam secundam partem Gratiani, confusionis vitandæ causâ, subjiciendum judicavi, & brevibus reflexionibus illustrandum.

DISTINCTIO PRIMA.

An sola contritione sine confessione remittantur peccata.

Istinctione hâc in utramque partem discutit quæstionem supra propositam: „ Utrum scilicet, „ solâ cordis contritio„ ne, & secretâ satisfa„ ctione, absque oris confessione quis„ que possit Deo satisfacere „?

Verum plura immiscet, quæ ad quæstionis resolutionem nihil aut parum faciunt.

A *Canone* 1. usque ad *Canonem* 5. inclusive, profert nonnulla, quæ probant peccata fletu, seu cordis contritione lavari.

Dein a *Canone* 6. usque ad *Canonem* 21. proferuntur ex jure civili, quæ in criminalibus solum conatum subinde puniendum decernunt.

Et a *Canone* 22. usque ad *Canonem* 30. ostendit, quod peccatum committatur non tantum actu externo, sed etiam solâ voluntate & consensu interno.

Interim ex his ad calcem Canonis 30. ita concludit Gratianus: „ luce „ clarius constat, cordis contritione, „ non oris confessione, peccata dimitti„.

Ex variis Canonibus perperam concludit Gratianus contritione non confessione peccata dimitti.

Sed falso id concludi facile quisque advertere potest: hisce enim Canonibus id unum evincitur, quod peccatum, puta homicidium, adulterium, aut furtum committat is coram Deo, ejusque criminis reus est, qui voluntatem illud perpetrandi corde conceperit, licet opere externo non compleverit. *Si propterea non facis furtum, quia times ne videaris, intus fecisti, in corde fecisti: furti teneris, & nihil tulisti:* ait Augustinus hîc *Canone* 29.

Bini *Canones* 31. & 32. immediate prædictæ conclusioni subjecti ex *lib.* 1. *de vita contemp.* Juliani Pomerii (quem falso Gratianus tribuit Prospero) propius conclusionem attingunt. Hic enim ac signanter posteriore docetur, quod facilius remissionem peccatorum recipient, qui coram Deo peccata sua ultro agnoscunt, & in se volunta-

riæ

riæ excommunicationis sententiam ferunt.

Idem prætendit parte 7. distinctionis subjecta Canoni 32. probari auctoritate illâ Propheticâ Ezech. *cap.* 33. *verf.* 12. *in quacumque hora* (vel die) *peccator fuerit converfus, & ingemuerit*, &c. non enim dicitur, *ore* confessus fuerit, sed tantum *converfus fuerit, & ingemuerit, vitâ vivet, & non morietur.*

Tum *Canone* 33. adductis verbis Prophetæ Joëlis *cap.* 2. *verf.* 13. *Scindite corda vestra, & non vestimenta*, subjicit: „ ostendens in *contritione cordis*, „ quæ in ejusdem scissione intelligitur, „ *non in confessione oris*, quæ pars est „ exterioris satisfactionis, quam scissuram vestium nominavit, a parte totum intelligens, peccata dimitti „.

Et *Canone* 34. relatis his verbis Joelis *cap.* 2. *verf.* 12. & Zachariæ *cap.* 1. *verf.* 3. *Convertimini ad me in toto corde vestro, & convertar ad vos*, prolixo discursu idem adstruere conatur.

Ostendit præterea ad calcem Canonis 35. quod anima vivere nequeat sine Deo, *cum Deus fit vita animæ*: „ habet itaque anima, ait, sibi Deum „ præsentem per gratiam, quæ vivens „ peccatum suum confitetur, eamque „ vita, quæ Deus est, inhabitat..... „ ergo templum Spiritus Sancti facta „ est „ &c.

Relatis dein *Canone* 36. his verbis 1. Epist. Joannis *cap.* 3. *verf.* 9. *qui natus est ex Deo, non peccat* (seu ut in textu legitur *peccatum non facit*) concludit: „ ergo non est filius diaboli: solo enim peccato diaboli filii sumus, ergo de ejus regno translati sumus in „ regnum charitatis filii Dei, & sumus recepti de potestate tenebrarum „ & facti filii lucis „.

Hinc ulterius ita concludit: „ cum „ ergo *ante confessionem*, ut probatum „ est, simus resuscitati per gratiam, „ & filii lucis facti, *evidentissime* apparet, quod *solâ cordis* contritione „ sine confessione oris peccatum remittitur „.

Denique idipsum ostendere vult ex his verbis 1. Epist. Joannis *cap.* 3. *verf.* 14. citatis Canone 37. *omnis qui non diligit, in morte manet*, atque finaliter concludit: „ non ergo in confessione peccatum remittitur, quod jam „ remissum esse probatur. Fit itaque „ confessio ad ostensionem pœnitentiæ, „ non ad impetrationem veniæ: & sicut circumcisio data est Abrahæ in „ signum justitiæ, non in causam justificationis, sic confessio Sacerdoti offertur in signum veniæ acceptæ, non „ in causam remissionis accipiendæ „.

Si Gratianus ex his, quæ adduxerat, id unum conclusisset ad remissionem peccatorum non tantum requiri *oris* confessionem, sed præcipue ac necessario requiri *cordis* conversionem sive contritionem, recta ac legitima esset conclusio: at nullatenus ex his concludi potuit, uti conformiter ad quæstionem propositam innuere visus est Gratianus, quod sola cordis conversio, sine *oris* confessione esset sufficiens (*a*). Sed hoc unum probant oris confessionem non sufficere, sed præcipue requiri conversionem cordis.

Post hæc nihilominus quasi in dubio hærens a *Canone* 38. usque ad *Canonem* 89. ea profert, quibus probari videtur, *sine confessione* ORIS *& satisfactione* OPERIS *neminem a peccato posse mundari*: atque ad calcem *Canonis* 87. concludit: „ his auctoritatibus asseritur, neminem sine pœnitentia & „ *confessione propriæ vocis* posse mundari „: subjungitque prolixum discursum, quo argumenta pro hac parte exponit, & contrariæ partis rationes solvere conatur. Tum subjicit varia ad probandum necessariam esse confessionem oris & satisfactionem operis.

(*a*) Ut in tenebris Gratiani micare liceat, oportet subjicere quæstionem, quam iste Canonista sibi proposuit; nimirum induxit mulierem, quæ adulterii crimen a se commissum dicitur Deo corde confessa. Porro adducta est hæc mulier in occasionem instituendæ quæstionis, non in exemplum. Cum ergo fictitia illa mulier statueretur soli Deo confessa esse suum flagitium, inde ansam arripuit Gratianus disputandi, an confessio facta Deo satis huic mulieri esse potuerit ad impetrandam illico veniam; non admodum sollicitus, an Sacerdoti deinceps scelus confessa fuerit, an confiteri debuerit; quia ad præsens argumentum id non faciebat.

Tandem lectoris judicio relinquit utri sententiæ sit adhærendam.

Dein *Canone* 88. prolixo fragmento ex libro *de vera & falsa pœnitentia*, quam falso adscribit Augustino, & *Canone* 89. ex S. Leone ita finaliter concludit: „ quibus auctoritatibus, vel quibus rationum firmamentis, utraque „ sententia satisfactionis & confessionis innitatur, in medium breviter „ exposuimus: cui autem harum potius adhærendum sit, *lectoris judicio* reservatur. Utraque enim fautores habet sapientes & religiosos viros (*a*) „.

Opinio illa Gratiani Tridentino contraria.

Sed ad hæc verba *lectoris judicio* Correctores Romani hoc monitum appendendum censuerunt: „ certissimum est, „ & pro *certissimo* habendum, peccati mortalis necessariam esse confessionem sacramentalem; eo modo ac „ tempore adhibitam, quo in Concilio „ Tridentino post alia Concilia est constitutum „.

Dubiæ hujus Gratiani sententiæ occasio.

Gratianus autem videtur prædictam suam in bivio hærentem conclusionem formasse occasione verborum, quæ sub nomine *Theodori Cantuariensis* refert Canone 90. immediate huic conclusioni subjecto, & ex Burchardo aut Ivone, apud quos etiam referuntur, verisimiliter deprompsit. Hic enim dicitur: QUIDAM DEO SOLUMMODO *confiteri debere peccata dicunt, ut Græci*: QUIDAM *vero* SACERDOTIBUS *confitenda esse percensent, ut tota fere sancta Ecclesia ..... confessio itaque, quæ soli Deo fit, quod est justorum, purgat peccata, quæ sacerdoti fit, docet qualiter ipsa purgentur peccata*.

Referuntur & hæc in Concilio Cabilonensi II. anno 813. Canone 33. sed omissis his verbis, *ut Græci*, item, *ut tota fere sancta Ecclesia*, uti notant Correctores Romani, qui & alias variantes lectiones indicant.

Decretum hoc in Concilio Cabilonensi *tomo* 7. *Concil.* editionis Labbæanæ *colum.* 1279. exstat his verbis expressum: „ Quidam Deo solummodo „ confiteri debere dicunt peccata, quidam vero sacerdotibus confitenda esse percensent, quod utrumque non „ sine magno fructu intra sanctam fit „ Ecclesiam; ita duntaxat ut & Deo, „ qui remissor est peccatorum, confiteamur peccata nostra, & cum David dicamus: *delictum meum cognitum tibi feci, & injustitiam meam* „ *non abscondi: dixi confitebor adversum me injustitias meas Domino, &* „ *tu remisisti impietatem peccati mei*: „ & secundum Apostoli institutionem, „ confiteamur alterutrum peccata nostra, & oremus pro invicem ut salvemur. Confessio itaque, quæ Deo „ fit, purgat peccata, ea vero, quæ „ Sacerdoti fit, docet qualiter ipsa purgentur peccata. Deus namque salutis & sanitatis auctor & largitor est, „ plerumque hanc præbet suæ potentiæ invisibili administratione, plerumque medicorum operatione „.

In varias abeunt Theologi sententias circa mentem Gratiani de confessione.

☞ Eo loci omitti non potest quid veteres, quid recentiores Theologi senserint de mente Gratiani circa confessionem.

Non una hac de re versatur sententia.

Prima est D. Thomæ, S. Bonaventuræ, S. Antonini, & Estii; hi fatentur Gratianum de necessitate confessionis nihil certi habuisse.

Secunda dubium Gratiani rejicit in effectum non in necessitatem confessionis; quasi dubitaverit Gratianus de remissione peccatorum, quam meretur confessio cordis, non vero de necessitate confessionis oralis ad illam remissionem obtinendam.

Tertia dicitur esse Antonii Augustini: hic *lib.* 1. *de Gratiani emendat. Dial.* 18. contendit *tractatum de Pœnitentia*, & alterum non esse genuinum Gratiani fœtum ..... *tractatus hic de Pœnitentia*, inquit, *non videtur esse Gratiani, sed alicujus paulo antiquioris, & totus videtur huc translatus; deestque in exemplaribus antiquis*.

Quidquid sit de mente Gratiani circa

(*a*) Forsan inter istos fautores collocantur Ivo Carnutensis, Goffridus Vindocinensis, Hugo a Sancto-Victore, & Petrus Lombardus, qui Gratiano fuerunt aut fere æquales, aut omnino coætanei.

ca confessionis oralis seu sacramentalis necessitatem, tanta non est hujusce scriptoris auctoritas, ut inde veritas dogmatis Catholici aliquid detrimenti pati possit. Quod si erraverit Gratianus, error ejus fuit sine nota hæreseos, quia necessitas confessionis sacramentalis nondum clare & expresse ab universa Ecclesia definita fuerat (*a*).

Distinctio II.

An pœnitentia reiterari possit? Distinctione secundâ multis utrimque auctoritatibus discutit, an pœnitentia reiterari queat? „ alii dicunt „ (ait) pœnitentiam semel tantum „ esse utilem, unica est enim, nec „ reiterari potest. Si vero reiteratur, „ præcedens pœnitentia non fuit. Et si „ de sententia judicis ejus merito peccata videntur esse remissa, apud tamen ejus præsentiam, cui omnia futura præsentia sunt, numquam habentur remissa, quia non est servata „ illa sententia veri sacerdotis Joannis „ *cap.* 8. *vers.* 11. *vade & jam amplius noli peccare*. Item *ecce sanus factus es, jam amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat*. „ Joannis *cap.* 5. *vers.* 14. „

Varia adducit Gratianus, quæ videntur probare inamissibilitatem charitatis. Tum *Canone* 1. producto fragmento sub nomine octavæ Synodi, quod ex Basilio esse monent Correctores Romani, mox subjicit Gratianus: „ Item „ sine charitate nulli adulto peccatum „ remittitur, non autem habet charitatem, qui aliquando peccaturus est „ criminaliter „.

Plura hâc occasione profert Gratianus, quibus probari videtur, charitatem semel habitam amitti non posse.

Inter cætera allegat *Canone* 2. sub nomine Augustini ad Julianum comitem hanc sententiam: *charitas, quæ deseri potest, numquam vera fuit*.

Monet Correctio Romana hanc sententiam exstare apud Augustinum in tractatu *de salutaribus monitis ad quemdam comitem cap.* 7.

Hunc tractatum non esse Augustini, a multis nunc observatum est, eumque in appendicem *tom.* 6. tamquam opus apocryphum rejecerunt Benedictini, quorum prævia ad lectorem monitio consulenda.

Profert quoque Gratianus *Canone* 5. prolixum fragmentum ex Juliano Pomerio *de vita contemplativa*, quem hîc & alibi sæpius Gratianus citat sub nomine *S. Prosperi*. In hoc autem fragmento multa de charitate Dei, & dilectione proximi dicuntur: monentque Correctores Romani, quod „ operæ pretium fuerit, integrum locum apud „ ipsum Prosperum (seu potius Julianum Pomerium) legere; copiose „ enim & ornatissime explicatur, scilicet in quo consistat charitas Dei „ & dilectio proximi „.

Et tandem *Canone* 12. sub nomine Ambrosii *super Epistolam* 2. *ad Corinth. ad cap.* 6. (qui tamen Ambrosii non est) refert, *ficta charitas est, quæ deserit in adversitate*.

Notatur hic a Correctoribus Romanis relata verba esse glossæ ordinariæ, apud Ambrosium vero ita legi: *simulata charitas in his est, qui in necessitate deserunt fratres*.

Interim huic Canoni Gratianus subnectit hanc conclusionem. „ Ex præmissis itaque apparet, quod charitas semel habita ulterius non amittitur: qui enim charitatem semel „ habuerit, criminaliter ulterius peccare non poterit, ut ad gratiam „ non ad naturam impossibilitas referatur „.

In hujus sui asserti probationem allatis *Canone* 13. verbis Sancti Augustini ulterius concludit: „ Cum ergo, qui „ criminaliter peccat, charitatem numquam habuisse probetur, evidenter „ colligitur, pœnitentiam non agere, „ qui quandoque criminaliter peccat „.

Plura in hanc rem adducit in prolixo discursu subjecto Canoni 14. conflato ex verbis sub nomine Augustini, quæ apud Augustinum non reperiuntur.

Verum dicta sua de *inamissibilitate* cha-

(*a*) Hæc desumpta sunt ex Epistola, quam D. Van Espen direxit 10. Maii an. 1699. ad Dominum Jans parochum S. Martini, Parisiis in suburbio S. Marcelli.

Dicta de inamissibilitate charitatis intelligit Gratianus de charitate perfecta.

charitatis restringit, *parte* 3. hujus distinctionis prædicto discursui subjectâ, ad *charitatem* PERFECTAM: „quæ (ait) „ semel habita numquam amittitur: „ exordia vero charitatis enutriuntur „ ut crescant, & conculcantur ut deficiant, nemo enim repente fit summus, sed in bona conversatione, „ quæ sine charitate nulla est, a minimis quisque inchoat, ut ad magna perveniat. Sunt itaque gradus „ non solum inter virtutem & virtutem, sed & in eadem virtute „.

Charitas alia est perfecta, alia imperfecta.

Plura dein profert, præsertim ex S. Augustino, quibus probet, charitatem in homine paulatim crescere, ac inter alia Canone 16. *ex libro de gratia & libero arbitrio*, dicit, *ipsam charitatem Apostolus Petrus nondum habuit, quando timore Dominum ter negavit;* TIMOR ENIM NON EST IN CHARITATE, *sicut ait Joannes Evangelista in Epistola sua*, SED PERFECTA CHARITAS FORAS MITTIT TIMOREM. *Et tamen, quamvis parva & imperfecta*, non deerat, quando dicebat: DOMINE ANIMAM MEAM PRO TE PONAM. Joannis *cap.* 13. *vers.* 37.

Imperfecta amitti potest, & reparari.

Dein quibusdam interpositis, de hac parva Petri charitate pronuntiat ad calcem Canonis 24. „ Hæc itaque „ charitas, quæ in Petro ante negationem herba fuit, & in singulis „ nascitur, antequam roboretur, ante „ sui perfectionem amittitur, & reparatur „.

Et ibidem verbis Augustini affirmat: *quicumque ab illa originali damnatione, istâ divinæ gratiæ largitate discreti sunt, non est dubium, quod & procuratur eis audiendum Evangelium, & cum audiunt, credunt, & in fide, quæ per dilectionem operatur, usque in finem perseverant, & si quando exorbitabant, correpti emendantur, & quidam eorum, etsi ab hominibus non corripiantur, in viam, quam reliquerant, redeunt.*

An in electis charitas sit amissibilis.

Nonnulla & hìc adducit, quibus probari videtur, quod electi a Deo charitatem non amittant: attamen ad calcem Canonis 40. prolixum admodum super hoc puncto discursum claudens, ait: „ Sed quia de *prædestinatis* „ *ad vitam* a nonnullis conceditur, „ quod charitatem amittant, & amissam recuperent, de reprobis (ait) „ etiam videndum est, an ipsi charitatem habeant, quâ amissâ postea „ damnentur „.

Est quandoque charitas in reprobis.

Posteriorem partem de *reprobis* probat prolatis nonnullis ex S. Augustino, atque ad finem Canonis 44. ait: „ quod „ vero *reprobi* negantur comedere panem, qui de cœlo descendit, vel bibere aquam vivam, non sic accipiendum est, ut a charitate penitus „ credantur alieni, sed ut in charitate radicem figere non intelligantur, „ quod ibidem latius prosequitur „.

Quo sensu charitas, quæ deseritur, dici possit vera & ficta.

Tandem *parte* 6. distinctionem finiens ostendit, quod charitas, quæ in adversitate deseritur, quodam sensu possit dici ficta & *vera numquam* fuisse, & alio sensu recte dicatur suo modo *vera* & *bona*: „ alioqnin (inquit) a „ nullo desereretur, si nullo modo in „ eo esset. Quod enim nullo modò „ vere est, nullo modo deseri potest. „ Quod si aliquo modo vere deseritur: „ & aliquo modo id vere esse oportet „.

Ratio, ob quam Gratianus hâc distinctione egerit de charitate.

Quid moverit Gratianum, ut hâc secundâ Distinctione egerit de charitate; aperit in procemio Distinctionis tertiæ dicens: „ Hæc de charitate breviter scripsimus, propter eos qui pœnitentiam negant reiterari posse, asserentes quod sicut charitas semel habita numquam amittitur, ita pœnitentia semel vere celebrata, nulla sequenti culpa maculatur: si vero criminalis culpa illam aliquando sequitur, vera pœnitentia non fuit, „ nec veniam unquam a Domino impetravit; quod ex definitione ipsius „ pœnitentiæ & multorum auctoritatibus probare contendunt „.

DISTINCTIO III.

Varia adducit Gratianus, quibus probare

Itaque hâc *tertiâ distinctione* inquirit: „ num pœnitentia semel acta reiterari queat „?

Pri-

Primis 21. Canonibus varia allegat Gratianus, quibus probari videtur, quod falsa illa monstretur fuisse pœnitentia, quam aliquando grave peccatum sequatur, juxta illud sub nomine Ambrosii relatum Canone 1. *Pœnitentia est & mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere.*

videtur falsam esse pœnitentiam, quam gravis sequitur culpa.

Et similia Canone 3. sub nomine Augustini *lib. de dogmat. Eccles.* & Canone 4. sub nomine ejusdem, *libro de vera & falsa Pœnitentia*, quæ opera Augustino falso attribui notum est.

Interim ad calcem Canonis 17. monet, quod hæc verba definitionis (scilicet pœnitentiæ) non ad *diversa* tempora, sed ad idem tempus referantur: „ videlicet, ut tempore, quo deflet „ mala, quæ commisit, non committar, quod adhuc eum flere oporteat „.

Præterea *Canone* 21. refert ex suppostitia Epistola 1. Pii Papæ, hæc verba: *Nihil prodest homini jejunare & orare: & alia religionis bona agere, nisi mens ab iniquitate revocetur.*

Verissima & a patribus probata sententia, licet Pio Papæ falso adscripta.

His relatis monet, ex persona hujusmodi pœnitentis etiam intelligendas plerasque auctoritates, quæ fallam & inanem dicunt pœnitentiam, quam sequens culpa coinquinat.

Loca Augustini & Ambrosii explicat Gratianus de solemni pœnitentia.

Verum si auctoritates illæ attentius expendantur, apparebit, parum convenientem esse hanc Gratiani expositionem. Fateturque ipse Gratianus eam congruere non posse verbis Ambrosii ex *libro 2. de Pœnitentia cap.* 10. relatis *Canone* 2. quare aliam adjungit dicens: „ Illud Ambrosii non secun„ dum generalem, sed secundum spe„ cialem consuetudinem Ecclesiæ de „ solemni Pœnitentia dictum intelli„ gitur, quæ apud quosdam semel ce„ lebrata non iteratur „.

Eamdem solutionem applicandam ait verbis Augustini ex Epistola ad Macedonium, cujus fragmentum recitatur *Canone* 22, in qua Augustinus expressis verbis docet, *caute &* SALUBRITER *provisum esse, ut locus illius humillimæ Pœnitentiæ semel in Ecclesia concedatur, ne medicina vilis minus utilis esset ægrotis.*

Sed ex textu Augustini evidens est, Augustinum loqui generaliter de publica Pœnitentia, quæ tum temporis pro omnibus gravioribus peccatis agebatur: uti de eadem loqui Ambrosium contextus evincit, præsertim si ipsum originale, quod truncatum refert Gratianus, consulatur: Gratianus enim ita legit: *quia sicut unum baptisma, ita & unica Pœnitentia*, quibus addit originale: *quæ tamen* PUBLICE *agitur* (a).

Sed nullatenus congruit illa explicatio.

Dein pergit in eodem Canone 2. Gratianus. *Verum præteriti semper nos debet pœnitere peccati: sed hoc delictorum leviorum*: at originalis lectio habet: *nam* QUOTIDIANI *nos debet pœnitere peccati, sed hæc delictorum leviorum, illa graviorum.*

Evidens est Ambrosium hic duas duntaxat species Pœnitentiæ agnoscere, unam *publicam* non iterandam, eamque *delictorum graviorum*: & aliam *secretam* & *quotidianam*, *quotidiani peccati* sive *delictorum leviorum*.

Exponit dein ad calcem Canonis 22. quod sicuti charitas dividitur in charitatem imperfectam & perfectam, ita & Pœnitentia recte dividatur in perfectam & imperfectam, ut scilicet imperfecta ad exemplum charitatis imperfectæ dicatur, quæ quidem sufficiat, impetrandæ peccatorum veniæ: „ & „ quadam ratione perfecta potest dici: „ quia *toto corde gemit* & *dolet*, li„ cet & alia ratione potest dici im„ perfecta, quia non usque ad finem „ duratura „.

Quid Pœnitentia perfecta & imperfecta secundum Gratianum.

Igitur proprie *perfecta* Pœnitentia ex opinione Gratiani est illa, quæ usque *in finem* durat: atque de hac intelligi vult Augustinum.

Verum inspici duntaxat textus debet, ut appareat, inepte ad hanc Pœniten-

(a) Iste contextus desumitur ex cap. 10. libri de Pœnitentia, qui fœtus est genuinus Sancti Ambrosii.

nitentiæ speciem verba Augustini restringi.

Subjicit Gratianus varia [illegible] tur, sæpius per Pœnitentiam remitti peccata.

Post hæc contrariam multorum opinionem proponit, adductis auctorita- [illegible] per Pœnitentiam non semel tantum, sed sæpissime peccata remittantur.

Intermiscet autem Gratianus quædam, quibus ostendat, quæ sit dicenda vera vel falsa Pœnitentia. Item Pœnitentiam veram agi non posse de uno solo peccato, ab illo, qui pluribus est irretitus.

Sententia Gratiani de reiteratione Pœnitentiæ.

Tandem ad finem distinctionis super principali quæstione de reiteratione Pœnitentiæ ita concludit: „ Pœnitentia „ ergo, ut ex præmissis apparet, nul- „ li in peccato perseveranti utilis est, „ non tamen alicui deneganda est, „ quia sentiet fructum ejus, cum alte- „ terius criminis egerit Pœnitentiam. „ Sic itaque Pœnitentiæ definitio, & „ cæteræ auctoritates sibi consonantes „ negant eum agere Pœnitentiam, qui „ perseverat in crimine, utilem vide- „ licet sibi, & fructuosam „.

Repetit dein Ambrosii dicta, de non *reiteranda Pœnitentia*, esse intelligenda de Pœnitentia *solemni*, *secundum consuetudinem quarumdam Ecclesiarum, apud quas Pœnitentiæ solemnitas non iteratur*.

Hanc de *solemni* Pœnitentia restrictionem non congruere dictis Ambrosii jam monuimus: notantque eruditi operum Ambrosii revisores ad citatum *cap.* 10. hic agi de *publica* Pœnitentia, monentque „ hac in re deceptos „ esse scholasticos, quod eos, qui perac- „ tâ *publicâ* Pœnitentiâ, rursum in „ peccatum essent delapsi, ad *secretam* „ Pœnitentiam admissos putaverint; „ etenim qui ad pristina scelera quasi „ canes ad vomitum revertebantur, „ jam *sibi ipsi* relinquebantur, ut „ Deum quâ potiori viâ visum fuisset, „ placarent „. Vide Morinum *de Pœnitentia lib.* 9. *cap.* 29.

Ratio, ob quam decepti fuerint scholastici circa reiterationem Pœnitentiæ.

Modus conciliandi auctoritates in hac ma-teria apparenter contrarias.

Facilis & genuina fuisset auctoritatum conciliatio, si loca & tempora distinxisset Gratianus; attendissetque, Patres nullatenus velle, quod Pœnitentia illius, qui relabitur, fuerit simpliciter falsa, aut sine fructu, sed duntaxat, quod relapsus præsertim in eadem crimina, sit indicium non obscu- [illegible] lapsus ad publicam & Canonicam Pœnitentiam reiterandam admitteretur.

Distinctio inter Pœnitentiam solemnem & publicam auctoritate Gratiani recepta.

Interim auctoritate Gratiani tandem recepta fuit distinctio inter Pœnitentiam publicam & solemnem: & quæ Patres de publica dixere, huic fere solemni appropriata sunt, uti notavi in *Jure Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 6. *cap.* 2. *pag.* 145. ubi una ostendi quantopere recessum sit a pristina Patrum disciplina in hac materia Pœnitentiæ.

DISTINCTIO IV.

Sub initium Distinctionis quartæ ait: „ multis auctoritatibus supra „ monstratum est, Pœnitentiam vere „ celebrari, & peccata vere dimitti ei, „ qui aliquando in crimen recasurus „ est „.

An & quo sensu peccata dimissa redeant?

Hinc educit aliam quæstionem, quam discutit *distinctione quartâ*, scilicet *an peccata dimissa redeant?*

Pro resolutione hujus quæstionis plures adducit auctoritates in speciem sibi contrarias, pro quarum conciliatione fuse discurrit, ac tandem ad calcem Distinctionis concludit: „ Sicut „ bona, quæ peccato moriuntur, per „ Pœnitentiam reviviscunt ad præ- „ mium: sic, & mala, quæ per Pœnitentiam delentur, reviviscunt ad supplicium „.

Quo sensu autem hoc posterius membrum intelligi debeat, luculentius exposuerat ad calcem Canonis 14. dicens, quod assertores ejus sententiæ, quod peccata reviviscant, auctoritates sibi contrarias ita determinent: „ Peccata „ dimissa redire dicuntur, quia quisquis post acceptam peccatorum re- „ missionem ad vomitum redierit, „ tanto gravius punietur, quanto magis benignitate Dei abusus, singulo- „ rum remissionis acceptæ ingratus ex- „ stitit „.

Dr

Distinctio V.

Quæ peccator considerare debeat, & a quibus abstinere.

Distinctione quintâ exponit Gratianus: „ in Pœnitentia, quæ peccatorem considerare oporteat „?

Prolixum in hanc rem fragmentum *ex libro de vera & falsa Pœnitentia* sub nomine Augustini profert *Canone* 1. in quo fuse & distincte exponitur, quid circa circumstantias peccatorum, aliaque expendere oporteat Pœnitentem.

In reliquis auctoritatibus unice pene agitur de interdicta negotiatione & militia ipsis Pœnitentibus, citaturque *Canone* 4. in hujus probationem *Canon* 11. *Nicænus*, ad quem consulenda nota Correctorum Romanorum, e qua etiam habemus, non exiguo in pretio apud ipsos fuisse Zonaræ & Balsamonis Commentarios.

Quæ juxta Gregorium VII. dicenda falsa Pœnitentia.

Addit dein Gratianus aliqua, quibus ostendat, quæ sit falsa Pœnitentia: inter quæ notandus textus Gregorii VII. relatus *Canone* 6. quo *falsas Pœnitentias* dicit, *quæ non secundum auctoritatem sanctorum Patrum pro qualitate criminum imponuntur*.

Si vera sit hæc sententia, nemo non videt, quam rara sit hodie vera Pœnitentia.

Distinctio VI.

Quærit ulterius Gratianus Distinctione sextâ: „ cui debeat fieri „ confessio, vel qualem illum oporteat esse, qui aliorum crimina judicat „?

Profert hanc in rem prolixum fragmentum ex eodem *libro de vera & falsa Pœnitentia*, sub nomine sancti Augustini, quo præ æteris inculcatur.

De dotibus Confessarii.

Qui vult confiteri peccata, ut inveniat gratiam, quærat sacerdotem scientem ligare & solvere: ne cum negligens circa se exstiterit, negligatur ab illo, qui eum misericorditer monet & petit, ne ambo in foveam cadant, quam stultus evitare noluit.

Inculcatur insuper, debere Sacerdotem, qui alium judicare præsumit, esse immunem a crimine, de quo alterum judicare intendit: *Sacerdos, cui omnis offertur peccator, ante quem statuitur omnis languor, in nullo eorum sit judicandus, quæ in alio, judicare est promptus. Judicans enim alium, qui est judicandus, condemnat seipsum ..... in hoc itaque patentissimum est crimen Sacerdotum, & ultra modum detestabile, qui non prius se judicant, & alios alligant, deberent enim in se timere crimen, quod in aliis timuerunt, & detestabile senserunt.*

Ulterius monet, *ut caveat spiritualis judex, ut sicut non commisit crimen nequitiæ, ita non careat munere scientiæ, oportet enim ut sciat cognoscere quidquid debet judicare*. Merentur legi, quæ hic de scientia spiritualis judicis seu confessarii notat & adducit Gratianus, & quomodo cum pœnitente agere debeat, & non nisi omnibus circumstantiis rite perpensis pœnitenti indulgentiam indulgere. Sed illud absonum est, quod hic in fine a Gratiano additur. *Nisi statutum fuerit a Romano Pontifice*.

De sigillo confessionis.

Post hæc subjungit Gratianus cavendum esse Sacerdoti, ne peccata pœnitentium aliis manifestet, prolato, *Canone* 2. Decreto sub nomine *Gregorii* absque specificatione *quis* sit, vel e quo opere sit sumptum, quæ nec a Correctoribus Romanis indicata sunt.

An & quando relicto confessario liceat alterum accedere.

Denique *Canone* 3. profert sub nomine Urbani II. Decretum, quo cautum legitur, ut „ deinceps nulli Sacerdotum liceat quemlibet commissum alteri Sacerdoti ad Pœnitentiam suscipere sine ejus consensu, „ cui prius se commisit, nisi pro ignorantia illius, cui Pœnitens prius confessus est „.

Cum hoc Decretum contrariari videretur verbis sub nomine Augustini relatis *Canone* 1. quibus dicitur, ut Pœnitens eligat Sacerdotem scientem ligare & solvere, pro conciliatione dicit Gratianus ad calcem Canonis 2. „ Sed aliud est favore vel odio proprium Sacerdotem contemnere, quod sa-

„ facris Canonibus prohibetur, aliud „ cæcum vitare, quod hic auctoritate, „ quisque facere monetur, ne, *si cæcus* „ *cæco ducatum præstet, ambo in fo-* „ *veam cadant* „. Matthæi *capite* 15. *verſ.* 14.

Sollicite autem præcavendum, ne quis *ſub obtentu ignorantiæ, relicto proprio Sacerdote, extraneum eligens Sacerdotem, in cæcum incidit, qui ſe & Pœnitentem in foveam præcipitet.*

Hæc ex libro de vera & falſa Pœnitentia, quem paſſim ſub nomine ſancti Auguſtini citat Gratianus.

Distinctio VII.

De tempore agendæ Pœnitentiæ.

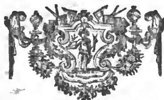
Diſtinctione ſeptimâ agit Gratianus de tempore Pœnitentiæ agendæ, aſſeritque: „ tempus Pœnitentiæ eſſe uſque ad ultimum articulum „ vitæ „.

Id probat pluribus relatis auctoritatibus ex Sancto Auguſtino, e quibus patet, Auguſtinum judicaſſe, Pœnitentiam eſſe dandam, eam petenti in extremo vitæ, ſed ſecuritatem dari non poſſe. *Si quis poſitus* (ait Canone 2.) *in* ULTIMA *neceſſitate* ÆGRITUDINIS *ſuæ voluerit accipere Pœnitentiam, & accipit, &* MOX *reconciliatur, & hinc vadit: fateor vobis, non illi negamus quod petit, ſed non præſumimus, quod bene hinc exit. Si ſecurus hinc exierit, ego neſcio: Pœnitentiam dare poſſumus, ſecuritatem autem dare non poſſumus, numquid dico, damnabitur? ſed non dico, liberabitur. Vis ergo a dubio liberari? vis, quod incertum eſt evadere? age Pœnitentiam, dum ſanus es.*

Pœnitentia in fine vitæ admodum incerta.

Cur autem Auguſtinus id dixerit (ait Gratianus) oſtendit Cyprianus *lib.* 4. *Epiſt.* 2. ad Antonianum, cujus fragmentum refert *Canone* 5. rationemque incertæ converſionis ejus, qui in articulo mortis petit Pœnitentiam, in hoc refundit: *quia rogare illos non delicti Pœnitentia, ſed mortis urgentis admonitio, compellit.*

Concludit tandem *Canone 6.* hunc tractatum prolixo fragmento ex libro, *de vera & falſa Pœnitentia*, in quo multis adſtruitur falſam videri Pœnitentiam & reputandam eſſe, quæ uſque ad finem vitæ differtur.

OBSER-

OBSERVATIONES IN TERTIAM PARTEM GRATIANI DE CONSECRATIONE.

Tertia pars Decreti Gratiani inscribitur de Consecratione, eamque in quinque Distinctiones distribuit.

DISTINCTIO PRIMA.

De Consecratione Ecclesiarū, earumque pollutione, profanatione, ac reconciliatione.

RIMA distinctione præcipue agitur de Consecratione Ecclesiarum, ejusque ritibus; necnon earum pollutione vel profanatione, ac demum earum reconciliatione.

Et quia Consecratio Ecclesiarum solet fieri præviis jejuniis, & inter missarum solemnia, intermiscet hic Gratianus nonnulla de jejuniis & temporibus jejuniorum, necnon celebratione missarum.

Plura hic refert Gratianus supposititia.

Notandum autem, quod Gratianus hac distinctione plura referat, sub nomine primorum Pontificum, quæ ex ipsa materia convincuntur suppositititia: eo quod illa, de quibus agitur, sciantur ætate horum Pontificum in Ecclesia fuisse ignota, ac demum pluribus post seculis introducta.

Hoc titulo merito rejicitur Epistola, quæ legitur sub nomine Felicis Papæ IV. cujus prolixum fragmentum recitat Gratianus *Canone* 1. & 2. quo dedicatio & consecratio Ecclesiæ exhibetur cum omnibus suis ritibus, quos recentior ætas adjunxit, & prima secula ignorarunt.

Eodem titulo rejicitur ut spurium Decretum sub nomine Hygini Papæ exhibitum *Canone* 3. quo præcipitur, ut omnes Basilicæ cum missa debeant semper consecrari, qui ritus Hygino recentior est.

Ad quem pertineat novæ Ecclesiæ constructio?

Canone 4. & sequentibus auctoritate Gelasii Papæ adstruere vult, nullam Ecclesiam de novo construi posse absque præcepto *Sedis Apostolicæ*.

Et quidem *Canone* 5. hoc apponit summarium: *Sine auctoritate summi Pontificis nova non dedicatur Ecclesia*.

Verum intelligenda hæc videntur de Ecclesiis duntaxat suburbicariis, ut observat D. Fleury *Hist. Eccles. lib.* 30. *num.* 34. utpote aperte sacris Canonibus contraria, qui hanc auctoritatem singularum Diœcesium Episcopis attribuunt; constatque ex Glabro Rodulpho *lib.* 2. *cap.* 4. *Hist. Eccles.* quanto fervore se opposuerint Episcopi Gallicani, etiam seculo undecimo cuidam comiti Fulconi, qui Joannem Papam induxerat, ut Petrum Cardinalem mitteret in Galliam, ut auctoritate Papæ consecraret Ecclesiam a dicto Fulcone in proprio suo fundo exstructam in Diœcesi Turonensi, & quam Episcopus Turonensis consecrare recusabat. „ Hoc factum universi Episcopi Gallica„ ni detestabantur (ait Glaber) quo„ niam nimium indecens videbatur, ut „ is, qui Apostolicam regebat Sedem, „ Apostolicum primitus ac Canonicum „ transgrediebatur tenorem, cum insu„ per multiplici sit antiquitus auctori-

„ tate roboratum, ut non quispiam „ Episcoporum in alterius Diœcesi istud „ præsumat exercere, nisi præsule, cu„ jus fuerit, compellente seu permit„ tente „. Videri possunt, quæ hac de re dicta sunt in *Jure Eccles. Tom. II. part. 2. sect. 2. tit. 1. cap. 4. pag.* 485. alias *tit. 16. cap.* 3.

Dum construitur Ecclesia, dos sufficiens ei assignari debet.

Sub nomine Concilii Aurelianensis profertur *Canone* 9. Decretum, quo inhibetur ædificatio Ecclesiæ *antequam Episcopus civitatis veniat, & ibidem crucem figat, publice atrium designet, & ante præfiniat, qui ædificare vult, quæ ad luminaria, & ad custodiam, & ad stipendia custodum, sufficiant, & ostensâ donatione, sic domum ædificet*.

Hoc Decretum in Concilio Aurelianensi non reperitur, sed pene iisdem verbis legitur *lib.* 5. *Capitularium cap.* 382. nisi quod omittantur hæc verba, *atrium designet*, item pro his, OSTENSA *donatione*, legitur FACTA *donatione*.

Ecclesia consecrata debet aquâ sanctâ aspergi.

Addit dein Gratianus in fine hanc clausulam, cujus in capitularibus nulla fit mentio: *Et postquam consecrata fuerit, atrium ejusdem Ecclesiæ sanctâ aquâ conspergat*: quæ similiter occurrit apud Burchardum & Ivonem; ut admodum verisimile sit ex his potius, quam e capitularibus desumptum, & clausulam de conspersione *aquæ sanctæ* recentiori manu, juxta ritum recentioris ævi fuisse adjectam.

Idem Decretum cum dicta clausula exstat in ordine Romano, uti monent Correctores Romani, qui & verba referunt, sed cujus sit ætatis ordo iste, incertum est, ut proinde hinc nihil pro antiquitate hujus ritus statui possit.

Varia refert Gratianus ex apocryphis, de locis, in quibus missæ celebrandæ sunt, de dedicatione, reconsecratione, & reconciliatione Ecclesiarum, &c.

Post hæc subjiciuntur nonnulli Canones, quibus decernitur, non nisi in locis sacratis missarum solemnia esse celebranda, idque fere ex pseudo-Epistolis primorum Pontificum, quorum ætate hæc disciplina adhuc ignota erat.

Uti & annua dedicationis Ecclesiæ celebranda solemnitas, sicuti & reiteratio consecrationis, quoties de ea *dubitatur*, ut in Canone 16. sub nomine Felicis Papæ omnibus orthodoxis *Epist.* 1. *cap.* 1. & 2. deciditur: quam Epistolam (e qua plura fragmenta refert Gratianus) ut apocrypham omnes passim rejiciunt.

Nec majoris ponderis sunt, quæ *Canone* 19. 20. & 21. referuntur de reconsecratione vel reconciliatione Ecclesiarum sub nomine Hygini Papæ, apud quem nihil simile exstat, & ex Canone Nicæno, in quo nihil tale legitur, & ex Joannis Papæ Epistola Episcopis Italiæ inscripta, quæ refertur *tom.* 4. *Concil. general.* sed quod eam *supposititiam multa evincant*, recte notavit Labbæus. Neque sane, quæ ex his refert Gratianus, ullatenus congruunt ætati illorum, sub quorum nomine ea notantur, uti agnoscunt passim, qui de his ritibus scripserunt; quamvis dubitandum non sit, quin eorum auctoritate, maxime postquam Decreto Gratiani inserta fuere, ritus ille reconciliationis, prout ibidem præscriptus est, multum invaluerit, & stabilitus fuerit.

Refertur a Gratiano *Canone* 24. fragmentum sub nomine Juliani Papæ: at Correctores Romani id restituerunt *Vigilio Papæ* ad *Eucherium Epist.* 1. *cap.* 4. seu potius ad Eutherium, quæ integra exstat apud Labb. *tom.* 5. *Concil. general. col.* 311. locumque secundum inter Epistolas occupat sub titulo hoc: *Epistola* 2. *Vigilii adhuc pseudo-Papæ ad Eutherium*.

Notandum in hoc Vigilii responso, quod *si qua sanctorum Basilica a fundamentis etiam fuerit innovata sine altaris motione, sine aliqua dubitatione, cum in ea fuerit missarum solemnitas celebrata, totius consecrationis sanctificatio implebitur*.

Rationem præmisit: quia nimirum tanta est missarum solemnitas, ut vicem suppleat consecrationis, uti hic recte interpretatur glossographus, qui reflectens ad usum sui temporis, inepte restringit resolutionem ad casum, quo muri fabricæ per partes deciderunt, & reparati fuerunt.

Nonnulla de consecratione altarium hic

De altaribus, & eorum consecratione. hic quoque adducuntur, notanter *Canone* 25. 26. & 31. quorum ultimo ex Concilio Epaunensi refertur: *Altaria, si non fuerint lapidea, chrismatis unctione non consecrentur.*

Et *Canone* 32. ex Concilio Agathensi, *ut non solum unctione chrismatis, sed etiam Sacerdotali benedictione sacrentur.* Vide *Tom.II. in Jure Eccles. parte* 2. *sect.*2. *tit.* 1. *cap.* 4. *pag.* 485. alias *tit.* 16. *cap.* 4. ubi de variis ritibus consecrationis altarium & Ecclesiarum agitur.

Dein *Canone* 33. 34. & 35. agitur de oratoriis privatis, in quibus sacras functiones peragere sine licentia Episcopi inhibetur; additurque, quod si quis extra parochias, in quibus legitimus est ordinariusque conventus, oratorium in agro habere voluerit, debeat in præcipuis anni festivitatibus, non nisi in civitatibus aut in parochiis missas audire: quæ moderatio etiam hodie in concessione similium oratoriorum inseritur, uti notavi *in Jure Ecclesiast. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.*5. *cap.* 8. *pag.* 129.

An & qua auctoritate corpora sanctorum de loco in locum transferri possint. *Canone* 36. sub nomine Augustini nullo loco indicato dicitur, *tribus ex causis loca sanctorum transmutanda sunt.*

Et *Canone* 37. ut *corpora sanctorum de loco ad locum nullus transferre præsumat sine consilio Principis, vel Episcoporum, sanctaque Synodi licentia.*

Glossographus ad hunc Canonem verbo, *Principis*, ait, id est *Papa*. „ Et hoc verum est, ait, cum corpus „ traditum est jam perpetuæ sepulturæ, „ nisi necessitas immineat, tunc sufficit auctoritas præsidis Provinciæ: si „ autem non est traditum perpetuæ sepulturæ, bene potest transferri sine „ auctoritate alicujus ad alium locum„. Bella sane Canonis expositio.

Citatur Canon ex *Concilio Moguntinensi Primo cap.* 51. at in Concilio Moguntino primo prout exstat *tom.* 8. *Concil. general.* edit. Labb. nihil simile reperi. Interim scimus circa similia variam fuisse disciplinam, variaque pro casibus occurrentibus fuisse Decreta: plurimum propterea aberrare, qui pristinos Canones ad hodiernos mores & jura detorquent.

Dein Gratianus aliquot subsequentibus Canonibus agit de non impendendis vestibus & ornamentis sacris in usus profanos, deque vetita contrectatione vasorum sacrorum a non sacratis hominibus. De ornamentis & vasis sacris, necnon materia, ex qua conficienda sunt.

Verum ex suppostitiis plerumque Decretalibus Romanorum Pontificum desumpta sunt.

Insuper inquirit, qua ex materia vasa & ornamenta Sacerdotalia & sacra sint conficienda; referturque *Canone* 44. Decretum Concilii Triburiensis anni 895. cui inseritur vulgare illud dictum Bonifacii Martyris & Episcopi: *Quondam Sacerdotes* AUREI LIGNEIS *calicibus utebantur; nunc e contrario* LIGNEI *Sacerdotes* AUREIS *utuntur* CALICIBUS.

Ita legitur in Concilio, & etiam apud Gratianum in corpore correcto. At in antiquis editionibus Gratiani ita legitur: „ quondam Sacerdotes non au„ reis, sed ligneis calicibus utebantur„. Reliqua videntur a Correctoribus Romanis addita ex Concilio, cujus tamen additionis nullam mentionem fecerunt. Interim dicto Bonifacii jungi potest sententia Petri Damiani *opusc.* 31. *cap.* 6. ubi ostendit, quod „ Sacer„ dotii meritum non nitor efficiat ve„ stium, sed spiritualium norma virtu„ tum, & non micantia margarita, „ & gemmæ, sed mores aurei deceant „ Sacerdotes „. Major debet esse sollicitudo de Sacerdotum moribus, quam de ornamentis aut vasis.

Post hæc *Canone* 47. ex Synodo VI. *cap.* 32. refert, a quibus fuerit tradita missarum celebratio, quo Decreto probantur Liturgiæ, quæ sub nomine sancti Jacobi, & sancti Basilii exstant; in quibus multa occurrunt, quæ recentiorem redolent ætatem, meritoque viris etiam Catholicis dubium ingenerant, num his sanctis tamquam earum auctoribus adscribi queant. De Liturgia.

Ex pseudo-Decretali *Telesphori Papa* asseritur *Canone* 40. *excepta nocte nativitatis Domini*, missarum solemnia celebranda non esse *ante horam diei* TERTIAM: quia & *eadem hora Domi-* De tempore celebrandi missarum solemnia.

nus crucifixus est, & super Apostolos Spiritus sanctus descendisse legitur: hæc nimis aperte recentiorem ætatem referunt, ut vel hoc solo titulo hæc Decretalis merito supposititia rejiciatur.

De jejunio præmittendo celebrationi.

Sub nomine Concilii Africani dicitur *Canone* 49. sacramenta altaris a *jejunis* esse celebranda, *excepto uno die anniversario, quo Cæna Domini celebratur*, de qua exceptione consuli potest tractatus Historico-Canonicus *parte* 2. §. 5. *ad Canonem* 41. *Codicis Africani*, *Tom. VII. pag.* 229.

Quo tempore jejunium quadragesimale solvi possit.

Agitur Canone 50. contra illos, qui jejunium *quadragesimale* solvebant mox ut signum audierint *ad horam nonam*, quæ modernæ nostræ horæ *tertiæ pomeridianæ* correspondebat: vult autem ut jejunium protrahatur usque ad finitum officium *vespertinum*. Gratianus Decretum hoc assignat Concilio *Cabillonensi*: at monent Correctores Romani illud haberi in capitulis *Theodulphi Aurelianensis Episcopi pag.* 39. cumque hic vixerit seculo VIII. sequitur, eo adhuc tempore, jejunium quadragesimale, in Gallia saltem, protractum fuisse usque ad *vesperam*, sive usque ad absoluta officia *vespertina*.

Olim ob multitudinem populi plures in eadem basilica celebrabatur.

Profert *Canone* 51. fragmentum Epistolæ S. Leonis Dioscoro Alexandrino Episcopo cum hac epigraphe: *Etiam primâ parte diei missas celebrare licet*. Verum si contextus Epistolæ inspiciatur, apparebit, unicum Leonis scopum fuisse, inducere Alexandrinum Episcopum, ut in Ecclesia Alexandrina observaretur consuetudo Romanæ Ecclesiæ ex forma paternæ traditionis descendens: „ ut cum solemnior quæ festivitas conventum numerosioris populi indixerit, & ea fidelium multitudo convenerit, quam recipere Basilica simul una non possit, sacrificii oblatio indubitanter iteretur .... cum plenum pietatis atque rationis sit, ut quoties Basilicam, in qua agitur, præsentia novæ plebis impleverit, toties sacrificium subsequens offeratur „.

Hinc remansisse consuetudinem bis vel ter celebrandi in aliquot solemnitatibus, puta S. Joannis Baptistæ, in nativitate Domini, in natalitiis Apostolorum, &c. non tantum in eadem Basilica, eodemque altari, sed & ab eodem Sacerdote, credit Paschasius Quenellus *notâ* 4. ad hanc Epistolam, qui & alias eruditas, more suo, adjungit reflexiones ad hanc Leonis Epistolam.

De missis privatis.

Canone 52. adducitur Decretum sub nomine *Augustini*, *ut missæ particulares, quæ per dies solemnes a Sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut propter eas populus a publicis missarum solemnibus, quæ horâ tertiâ Canonice fiunt, abstrahatur*.

Cum Augustini ætate missæ illæ *privatæ* nondum invaluissent, recte notatur in margine, id haberi in *Capitulis Theodulphi* Episcopi Aurelianensis, Augustino pluribus seculis posterioris.

An & quousque Sacerdoti liceat plusquam unam missam in die celebrare.

Decretum relatum *Canone* 53. edicit sufficere Sacerdoti unam missam in die celebrare, adductâ notandâ, & vulgo notâ ratione: *non modica res est, unam missam facere, & valde felix est, qui unam digne celebrare potest*.

Videtur tamen permittere, ut *quidam pro defunctis unam faciant, & alteram de die, si necesse fuerit, hoc & una declarans, quod qui pro pecuniis aut adulationibus secularium unâ die præsumunt plures missas facere, non evadent damnationem*.

Citatur hoc Decretum sub nomine *Alexandri secundi*, sed ubi id habeat hic Pontifex hactenus non inveni.

Culpanda decimatorum tenacitas, quæ cogit Sacerdotes *binare*.

Hodie vix inveniuntur Sacerdotes, qui propriâ auctoritate plures eâdem die missas quæstus causâ celebrare attentarent, sed non pauci reperiuntur, qui ex tenacitate & avaritia decimatorum ad id adiguntur, sive, uti hodie loquimur, BINARE coguntur. Num hi decimatores *damnationem* evadent, ipsi viderint.

De canendo hymno, *Gloria in excelsis* in Cœna Domini.

Tribus sequentibus Canonibus agitur de canendis hymnis, præsertim Angelico *Gloria in excelsis*, præcipiturque *Canone* 56. ut hic hymnus ab Episcopo „ *in Cœna Domini* inter missarum „ solemnia dicatur „: quod & hodie ob-

observatur, non tantum ab Episcopis, sed ab omnibus Sacerdotibus celebrantibus. Refertur hic Canon sub nomine *Nicolai Papæ Rodulpho Archiepiscopo Bituricensi*, sed de eo dicit Antonius Augustinus *lib. 2. dial. 6. fontes inquirimus*, sat innuens, hactenus non inventos.

De ministris, qui Episcopo sacrificanti assistere, & de sacrificio participare debent. Canone 59. & 60. agit de numero testium, scilicet Presbyterorum, aliorumque, qui Episcopo in sacrificio assistant, *custodientes eum a malevolis hominibus, & consensum ejus præbeant sacrificio: peractâ autem consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus*.

Adscribitur *Anacleto Epistola* 1. sed Decretum una cum Epistola supposititium esse norunt eruditi, neque ibidem præscripta ad *Anacleti* tempora posse referri: uti nec quod *Canone 60.* refertur sub nomine Lucii Papæ, & *Canone* 58. relatum *ex Decretis Soteris Papæ*.

De missa solitaria. Similiter relatum *Canone* 61. quo decernitur, ut nullus Presbyterorum missarum solemnia celebrare præsumat, *nisi duobus præsentibus sibique respondentibus ipse tertius habeatur*, falso attribui *Sotero Papæ*, vel ab aliis Anacleto, recte notavit Cardinalis Bona *lib.* 1. *rerum liturg. cap.* 13. *num.* 6. „ nihil „ enim magis alienum (ait) a praxi „ & disciplina illius seculi, quam *solitaria* missæ celebratio, nec puto, „ voluisse sanctos illos Pontifices editâ lege abusum tollere, qui nonnisi „ post aliquot secula inter Monachos „ irrepsit „.

Prohibentur fideles egredi ante benedictionem Sacerdotis. Plures dein profert Canones Gratianus, quibus jubentur fideles ad missarum solemnia accedentes, ad finem usque permanere, vel saltem ante *benedictionem Sacerdotis* non egredi. Vide Cardin. Bona in loco citato *lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 3. plura ibidem de hac benedictione, qua forma, & in qua parte missæ pronuntiaretur, observans.

De oblatione in missarum solemnia facienda, & de recitandis offerentibus. De oblatione a fidelibus inter missarum solemnia facienda, agitur *Canone* 69. & de offerentium nominibus *recitandis Canone* 73. de quibus consule late & erudite tractantem Card. Bona in citato opere *lib.* 2. *cap.* 8. & 9.

De ritu *sursum corda*. De ritu quo præparantur corda fidelium a Sacerdote proclamante, SURSUM CORDA, ut dum populus respondet HABEMUS AD DOMINUM, *admoneatur, nihil se aliud, quam Dominum cogitare debere*, agitur *Canone* 70.

De novenario numero præfationum. Exstat *Canone* 71. Decretum sub nomine Pelagii II. de novenario numero *præfationum*, verum illud huic Pontifici adscribi non posse, sed recentioris esse ætatis pluribus solidisque argumentis ostendit Bona loco citato *cap.* 10. *num.* 3. idipsum late probat Baluzius in notis ad hunc Canonem.

Olim quodlibet pene festum suam præfationem habebat. Interim Romani Pontifices more suo secuti Decretum Gratiani, e missali suo, quod *Romanum* dicitur, omnes præfationes, exceptis his novem in hoc Canone expressis, sustulerunt: cum in antiquis sacramentariis singula pene festa, suam haberent præfationem, uti potest videri in sacramentario Sancti Gregorii per Hugonem Menardum notis illustrato.

In missa orandum pro defunctis. Denique *Canone* 72. ex Concilio Cabillonensi 11. refertur in omnibus missarum solemnibus pro defunctorum spiritibus esse orandum.

DISTINCTIO II.

In sacrificio panis, vinum & aqua solum offerenda sunt. Distinctione secundâ tractat Gratianus de sacramento Eucharistiæ. Primis Canonibus ostendit, in hoc sacramento tantum esse offerenda panem & vinum & aquam, atque hanc vino permiscendam: quod postremum probat potissimum auctoritate S. Cypriani *Canone* 2. & 3. quæ enim eam in rem profert *Canone* 1. ex Alexandro Papa, & *Canone* 7. sub nomine Julii Papæ, parum authentica esse norunt eruditi. Monent hic Correctores Romani multa hisce Canonibus esse addita: ut hic rursus pateat, hodie non haberi hoc opus Gratiani, prout ab eodem editum fuit.

Vetantur offerri uvæ. De abusu offerendi uvas in sacrificio missæ, de quo agitur *Canone* 6. consuli potest *Tom. VII. pag.* 353. Canon 28. Synodi Trul-

Trullanæ, quo abusus hic proscribitur.

De tempore dandæ pacis in sacrificio.

Reprobatur *Canone 9.* ritus, qui in quibusdam Ecclesiis invaluerat, & mos quorumdam dandi, pacem ante confecta mysteria, de quo vide Cardin. Bona *lib. 2. rerum liturg. cap. 16. num. 6.* ubi multa tradit circa ritum, qui in variis Ecclesiis, variisque temporibus fuit circa impartitionem *pacis*.

Hodie solet in missa solemni pax dari post confecta mysteria sive post consecrationem ante communionem, conformiter ad hunc Canonem.

Sacerdos sacrificans debet communicare.

Sacerdotes sacrificantes, quoties celebrant, debere communicare probat *Canone 11.* auctoritate Concilii Toletani XII. & *Canone 10.* ex Decretali suppostitia Calixti vel Anacleti Papæ, sed quæ de omnibus fidelibus missæ adstantibus loqui videtur, de qua disciplina vide dicta in *Jure Ecclesiast. Tom. II. parte 2. sect. 1. tit. 5. cap. 3. pag. 100.*

Quandonam fideles ad communionem accedere debeant.

Adducit dein plures auctoritates quibus ostendat, quoties fidelis populus ad communionem accedere debeat, sed plura e scriptis apocryphis, & auctoribus, sub quorum nomine allegantur, falso adscriptis, puta quod *Canone 13.* tribuit Augustino, ipsius non esse monent Monachi Benedictini in monitione prævia ad librum *de Ecclesiasticis dogmatibus*, quem in appendicem *tomi 6.* operum Augustini relegarunt: pariter relatum *Canone 14. ex lib. de sacramentis cap. finali* perperam Ambrosio attribui pluribus persuasum est, & verba Canonis 15. apud Hilarium, cui adscribuntur, non inveniuntur, sed potius apud Augustinum, uti monent Correctores Romani.

Quæ *Canone 16. & 17.* Fabiano & Sotero attribuuntur, pseudo-Isidori esse hodie non ambigitur.

Interim ex Decreto Synodi Agathensis in Canone 16. habemus, quod saltem in aliquibus Ecclesiis esset disciplina seculo quinto, quod fideles ut minus ter in anno, scilicet in natali Domini, Pascha, & Pentecoste communicare deberent, ut *qui non communicaverint, Catholici non credantur, nec inter Catholicos habeantur.*

Quin & hoc scitur, primis seculis eam fuisse praxim, ut qui missæ sacrificio assisterent, etiam sacramentaliter communicarent.

De abstinentia ab uxoribus ante communionem.

Quod *Canone 21.* de abstinentia aliquot dierum *a propria uxore* allegatur, id perperam Concilio Eliberitano assignari probat Ludovicus Mendoza *lib. 1. de Concil. Eliberit. cap. 6.* & Stephanus Baluzius in notis ad hunc Canonem 21. quamquam certum sit, quod patres ad eam abstinentiam ante sacram communionem sæpius fideles hortati sint.

De divisione hostiæ in tres partes.

Refertur *Canone 22.* Decretum sub nomine *Sergii Papæ*, sed quis sit, non dicitur. Notatur ad marginem: Glossa ordinaria in primam Epistolam ad Corinthios, Magister sententiarum, aliique, qui seculo IX. & sequentibus de officiis & ritibus Ecclesiasticis scripsere, apud quos saltem in substantia hoc Decretum reperitur: ex quo Decreto habemus, quod saltem tempore istorum scriptorum Hostia consecrata in *tres* partes divideretur, quarum una mitteretur in Calicem, altera consumeretur, tertia vero in altari usque ad finem missæ remaneret, eaque communicaturis sive infirmis (ait Micrologus *de Eccles. observat. cap. 17.*) necessario dimittitur.

Quod autem fuerit, & etiamnum hodie sit, varius ritus fractionis sacræ Hostiæ, late exponit Cardinalis Bona *lib. 2. rer. liturg. cap. 15. num. 4.*

Quod *Canone 23.* refertur exorbitans sub nomine *Clementis Papæ*, de abstinentia a *communibus* cibis servanda certo tempore ab iis, qui *residua* Corporis Domini, quæ in sacrario sunt, comedunt, esse apocryphum, nemo hodie dubitat, uti & omnes *Clementis I.* Decretales: quarum sæpius Gratianus meminit, quarumque fragmenta sparsim in hoc opere occurrunt.

Occurrit rursus *Canone 25.* error sat familiaris Gratiano, ut nimirum verba S. Basilii atribuat octavæ Synodo, cujus

cujus erroris originem hactenus ignoro, quamquam errorem ipsum sæpius notarint Correctores Romani, nec tamen erroris occasionem indicarint.

Quæ pœnitentia imponenda illi, cujus negligentiâ aliquid de sanguine Domini ceciderit?

De pœnitentia ejus, cujus negligentiâ aliquid de *sanguine* Domini distillaverit in *terram*, vel super altare, relatum *Canone* 27. Decretum *Pii Papæ* apocryphum agnoscitur ab omnibus: tametsi ejus mentio etiam fiat in Breviario Romano ad diem 11. Julii, quo hujus Pontificis festum recolitur.

Interim ex hac suppositítia Decretali verisimile evadit, tempore confictionis harum Decretalium; id est, circa seculum IX. adhuc in usu fuisse, ut fideles sub specie *vini* communicarent. Hinc enim facile contingebat, ut negligentiâ Sacerdotis aliquid de *sanguine* in terram aut altare caderet.

Reprobatur abusus circa delationem Eucharistiæ ad infirmos per Laicum.

Canon 29. desumptus ex Concilio Rhemensi sat indicat abusum aliquando fuisse, ut Eucharistia deferenda ad infirmos traderetur Laico, aut etiam fœminæ, qui & hic reprobatur, de quo vide Baluzium in notis ad Reginonem *pag.* 536. in fine. Insuper ex hoc Decreto habemus, quod tempore hujus Synodi mulieres non permitterentur ingredi sanctuarium, neque ad altare accedere: dicit enim Canon: „ quod quidam Presbyteri in tantum „ parvipendant divina mysteria, ut Laico vel fœminæ sacrum Corpus Domini tradant ad deferendum infirmis: & quibus prohibetur, ne sacrarium ingrediantur, nec ad altare appropinquent, illis sancta sanctorum „ committuntur: quod quam sit horribile, quamque detestabile, omnium „ religiosorum animadvertit prudentia. „ Igitur interdicit per omnia Synodus, „ ne talis temeraria præsumptio ulterius fiat, sed omnimodo Presbyter „ per semetipsum infirmum communicet: quod si aliter fecerit gradus sui „ periculo subjacebit „.

De arcendis Laicis a sacrario, tempore quo sacra celebrantur.

Decretum *Canone* 30. de arcendis Laicis a sacrario, dum sacra per Sacerdotes celebrantur, falso attribui *Clementi Papæ* certum est, monentque Correctores Romani, exstare in Synodo Leonis IV. *cap.* 33. & *in* 7. *lib. Capitular. cap.* 278.

Hoc Decretum sæpius renovatum scitur, sed non sat observatum fuisse, nec hodie servari, signanter quoad mulieres, merito deploratur.

Liturgia Metropolitanæ Ecclesiæ servanda in comprovincialibus Ecclesiis.

Cavetur *Canone* 31. ex Synodo Gerundensi anni 517. ut ordo missarum sicuti in Metropolitana Ecclesia, ita servetur in *omnibus Provinciis*, seu potius in *omnibus comprovincialibus* Ecclesiis, uti legitur apud Burchardum & Ivonem, id est, omnibus Ecclesiis Metropolitanæ Ecclesiæ subjectis, quod coincidit cum eo, quod in ipsa Synodo legitur, *in omni provincia Tarraconensi*.

De veritate sacramenti Eucharistiæ, & præparatione ad illud requisita.

A *Canone* 32. usque ad *Canonem* 93. agit potissimum de veritate & substantia sacramenti Eucharistiæ, ostendens, in ea revera contineri corpus & sanguinem Christi sub speciebus panis & vini, & quâ præparatione a fidelibus hoc sacramentum sit sumendum; nonnulla tamen hinc inde apocrypha, ac mutilata intermiscens: ut ad nonnullos notarunt Correctores Romani.

De reservanda Eucharistia pro infirmis.

Refertur *Canone* 93. Decretum Concilii Wormatiensis, quo præcipitur, ut Presbyter Eucharistiam semper habeat paratam, ut quando quis infirmatus fuerit, statim eum communicet, ne sine communione moriatur.

Olim parvulis infirmis Eucharistia data fuit.

Observant Correctores Romani apud Burchardum & Ivonem post verbum, *infirmatus*, interponi hæc: *aut parvulus infirmus fuerit*, quemadmodum & apud Reginonem *lib.* 1. *cap.* 69. & in Capitularibus *lib.* 1. *cap.* 155. legitur.

Neque contemnenda hæc posterior lectio, quia scitur, multis seculis etiam *parvulis* mox a baptismate, necnon *infirmantibus*, sacram communionem datam fuisse: admodum verisimile est, Gratianum verba illa omisisse, eo quod mos distribuendi *parvulis* Eucharistiam suâ ætate in Ecclesia saltem Latina, exolevisset.

Pœnitentia Presbyteri non custodientis Eucharistiam.

De pœnitentia Presbyteri, qui non bene custodierit Eucharistiam, agitur *Canone* 94. sed sapit recentiorem ætatem.

Quod *Canone* 95. allegatur ex Sancto Cy-

Locus Cypriani male intellectus a Gratiano de Eucharistia.

Cypriano in Epistola ad *Eucratium* inepte a Gratiano ad Eucharistiam trahitur, ineptiusque ei appenditur hæc epigraphe: *Histrionibus sacra non committantur mysteria*: manifestum enim est ex contextu Epistolæ, unice hic agi de repellendis histrionibus a communione Ecclesiæ, sive fidelium.

Id unum enim Eucratius quæsierat a Cypriano, num histrio in sua arte perseverans, *debeat nobiscum communicare: quod ego* (ait Cyprianus) *puto nec majestati divinæ, nec Evangelicæ disciplinæ congruere*.

Uti & Decretum Concilii Carthaginensis de non neganda reconciliatione histrionibus conversis.

Similiter errorem incurrisse videtur Gratianus adducendo hic *Canone 96.* Decretum Concilii Carthaginensis III. quo præcipitur, ut histrionibus & similibus conversis ad Dominum *gratia vel reconciliatio non negetur*. His enim verbis simplex *reconciliatio* significatur; nequaquam vero *sacra Eucharistia*, uti putasse Gratianum apparet, tum quod ei hoc summarium præmiserit: *Post conversionem non est deneganda gratia* COMMUNIONIS.

Non sunt eâdem die in eodem altari celebrandæ duæ missæ.

Denique *Canonis* 97. sub nomine Concilii *Urbici* refert Decretum, quo interdicitur Presbytero missam celebrare in altari, in quo *eodem* die *Episcopus* missam cantavit.

Quod sit hoc Concilium Urbicum hactenus ignoratur, sed in margine notatur *Concilium Antissiodorense Canone* 10. hocque celebratum anno 578. legitur, in quo verba hujus Decreti leguntur, sed præmissis verbis sequentibus, *non licet super uno altario in una die duas missas dicere*; ac tum immediate subjungitur Decretum, cujus meminit Gratianus: ut appareat, Decretum fundatum esse super unitate sacrificii in uno altari servanda, sive quod eodem die non possent in eodem altari plura sacrificia offerri. Prout autem a Gratiano recitatur, videretur id singulare fuisse respectu Episcopi, qui in illo altari celebrasset.

DISTINCTIO III.

De diebus festis.

Agit Distinctione tertiâ Gratianus in primis de feriis, sive diebus festis, quibus populo feriandum est, seu ab operibus servilibus abstinendum.

Formula publicandi festa.

Profert hunc in finem *Canone* 1. Decretum sub nomine Concilii Lugdunensis, quod potius sapit formulam quamdam indicendi, seu publicandi festa per annum celebranda, quam alicujus Concilii Decretum, uti notat Ludovicus Thomassinus in suo tractatu historico de celebratione festorum *lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 12. monetque hoc formulare apparere magis proprium *Ecclesiæ Romanæ*, quam aliis Ecclesiis, eo quod ibi memoria occurrat festorum Sancti *Sylvestri*, & Sancti *Laurentii*, quæ pridem huic Ecclesiæ propria fuere.

Cujus sit instituere festa.

Generaliter dein ibi declaratur: *& illæ festivitates, quas singuli Episcopi in suis Episcopatibus cum* POPULO *collaudaverint, indicendæ sunt*. Hæc eadem verba suæ Decretali relatæ in *cap.* 5. *X de feriis* inseruit Gregorius IX. Videri possunt, quæ de auctoritate Episcoporum instituendi dies festos, nec non approbatione magistratus seu principis, populum repræsentantis, annotavi in *Jure Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.*2. *tit.*2. alias 17. *cap.* 1. *pag.*509.

Reprobatur consuetudo saltandi diebus festis.

Citatur *Canone* 2. Decretum Concilii Toletani III. quo reprobatur *consuetudo, quâ populi per sanctorum solemnitates, cum deberent officia divina attendere*, SALTATIONIBUS *&* TURPIBUS *invigilabant* CANTICIS: *non solum sibi nocentes, sed & religiosorum officiis perstrepentes*. De simili etiam vigente perniciosa ac sacrilega festorum dierum profanatione plura notavi in *Jure Eccles. loco citato cap.*5. *pag.*527.

De diebus jejuniorum & varia hac in re disciplina.

Post hæc a *Canone* 3. usque ad *Canonem* 17. agit de ritibus jejuniorum. Variam fuisse hac in re Ecclesiarum & temporum exteriorem disciplinam, probant tum auctoritates hic adductæ (licet nonnullæ apocryphæ misceantur,

tur, puta *Canone* 14. Decretum Melchiadis Papæ) tum auctores, qui de jejuniis ex professo scripsere, ac nominatim recentissime Ludovicus Thomassinus in suo tractatu gallice conscripto *de Jejuniis*.

De renovando chrismate in Cœna Domini.

Sub nomine Fabiani Papæ exstat *Canone* 18. Decretum de renovando per singulos annos sacro chrismate in Cœna Domini. Licet sciatur hoc Decretum falso adscribi huic Pontifici Fabiano, non dubium tamen, quin Decretum hoc apocryphum plurimum conduxerit, ut disciplina moderna de innovando chrismate in Cœna Domini stabiliretur, prout hodie in Ecclesia saltem Latina servatur.

De festo inventionis S. Crucis.

Decretum sub nomine *Eusebii Papæ Canone* 19. de celebrando festo *inventionis sanctæ Crucis* quinto nonas Maii, aperte apocryphum est: cum certum sit tempore hujus Pontificis, necdum hoc festum fuisse institutum.

De benedictione aquæ sale conspersæ.

Neque majoris auctoritatis est Decretum sub nomine Alexandri Papæ *Canone* 20. quo præcipitur, *aquam sale conspersam populis benedici, ut eâ cuncti aspersi sanctificentur & purificentur:* scitur enim ritum hunc ætate hujus Pontificis esse recentiorem.

De celebrando Paschate die Dominico.

Agit *Canone* 21. & sequentibus de celebrando Paschate in die Dominico, ejusque indictione, sed duo priora Decreta, unum *Pio Papæ*, & alterum *Victori Papæ* adscriptum, certo sunt supposititia, quamvis sciamus tempore *Victoris Papæ* acrem fuisse in die celebrationis Paschæ disceptationem.

De utilitate imaginum, & vetita earum adoratione.

Post hæc *Canone* 27. refert fragmentum Epistolæ S. Gregorii Severo Episcopo Massiliensi, in quo de cultu imaginum agitur; laudatque Episcopum, *quia eas adorari vetuisset;* reprehendit autem, *quod eas fregisset: aliud est enim* (ait) *picturam adorare, aliud per picturæ historiam, quid sit adorandum, addiscere: nam quod legentibus præstat scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus: quia in ipsa etiam ignorantes vident, quid sequi debeant: in ipsa legunt, qui litteras nesciunt: unde & præcipue Gentibus pro lectione pictura est.*

Optandum esset, ut Episcopi & Pastores intra justos hos præscriptos limites cultum imaginum continere studerent.

Nam & Concilia usum imaginum probantia, hunc esse earum scopum significant, quorum Decreta *Canone* 28. & 29. a Gratiano referuntur.

De fide mysterii SS. Trinitatis.

Denique *Canone* 30. plane extra ordinem recitat Gratianus verba S. Augustini, quibus exponit, quid de mysterio sanctissimæ Trinitatis fide credendum sit, de quo ex professo agit hic S. Doctor in libris de Trinitate.

DISTINCTIO IV.

De necessitate baptismi, ejusque effectu.

TRactat *Distinctione quartâ* fuse Gratianus de sacramento baptismi.

Primâ quidem *parte* de necessitate baptismi, ejusque effectu, qui est purgatio hominis a peccato originali, allatis eam in rem pluribus auctoritatibus, signanter ex S. Augustino, ad quas merito notandæ reflexiones Correctorum Romanorum.

De tempore conferendi solemniter baptismum.

Secundâ distinctionis *parte*, quæ incipit a *Canone* 11. præcipue tractat de tempore, quo solemnis baptismus conferendus sit, atque duo esse tempora scilicet Paschæ & Pentecostes probat ex S. Leone: de qua disciplina latius egi in *Jure Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 2. *cap.* 3. *num.* 18. *pag.* 31.

De ministro baptismi.

Parte tertiâ incipiente a *Canone* 19. agit de ministro hujus sacramenti, multaque adducit, signanter ex Augustini scriptis contra Donatistas, de quo articulo late egi in *Jure Ecclesiast. loco citato cap.* 3. *num.* 1. & *seqq. pag.* 27. atque nonnulla circa Canones a Gratiano hic adductos observavi.

An valide a non baptizato baptismus conferatur.

Quærit dein *parte quartâ:* „ an approbetur baptisma, quod a non baptizato præstatur „? hunc in finem adducit *Canone* 31. verba Augustini, quibus apparet, Augustinum propendisse ad validitatem hujus baptismi, quantumvis ex integro contextu (quem mutilavit Gratianus) evidens sit, in hac

hac quæstione Augustinum hæsisse dubium, neque positive aliquid voluisse resolvere: „ nobis (ait) tutum est, in „ ea *non progredi* aliquâ temeritate sen„ tentiæ, quæ nullo in Catholico re„ gionali Concilio cœpta, nullo ple„ nario terminata sunt: id autem fi„ ducia securæ vocis asserere, quod in „ gubernatione Domini Dei nostri & „ salvatoris Jesu Christi, *universalis* „ Ecclesiæ consensione roboratum est „. Hæc ille *lib. 7. de baptism. contra Donatistas cap. 53. num. 102.* ubi merito in margine apposuere eruditi revisores: *Augustini in definiendo modestia.*

In ea quæstione dubius hæsit Augustinus.

Utinam in hac modestia imitatores multos haberet Augustinus: non tam multæ a multis fabricarentur imaginariæ hæreses, aut novi cuderentur fidei nostræ articuli (*a*).

De valore baptismi ab hæreticis collati.

Nonnulla post hæc circa baptismum, ejusque virtutem & valorem, admodum confuse miscet Gratianus, hoc inter alia ex Augustini scriptis contra Donatistas ostendens, baptismum etiam ab *hæreticis* & *schismaticis*, sed tamen *baptizatis*, collatum, esse validum, modo in nomine *sanctissimæ Trinitatis* rite conferatur.

Insuper ostendit Christum baptisma conferre, sive virtute Christi baptismum conferri, sive boni sive mali baptizent, neque malitiam ministri sanctitati baptismi officere.

Baptismus sanguinis, & flaminis supplet vicem baptismi aquæ.

De his omnibus pene agit usque ad Canonem 53. intermiscens tamen *Canone* 34. ex Augustino, quod effusio sanguinis, necnon conversio cordis cum desiderio baptismi, suppleant baptismum aquæ; atque hinc triplex species baptismi recepta, scilicet aquæ, sanguinis, & flaminis.

De exorcismis super cathecumenos.

A *Canone* 53. agit de exorcismis & exsufflationibus, quæ super Catechumenos ante baptismum fiebant. Plura hanc in rem allegat, ac notandus specialiter Canon 73. ubi ex Augustino exponitur, quid significent mysteria, quæ in fonte baptismatis celebrantur.

De examine cathecumenorum.

Post hæc de examine ac instructione, aliisque nonnullis ritibus circa Catechumenos sive baptizandos fieri solitis, de quibus egi in *Jure Eccles. Tom. II. parte 2. sect. 1. tit. 2. cap. 4. pag. 33.*

De Baptismo parvulorum, & infirmorũ.

Agit *Canone* 74. 76. & 77. de baptismo parvulorum, & qualiter eis aliena professio prodesse queat: & *Canone* 75. agitur de baptismo ægrotantium, qui pro se respondere non possunt, refertурque eam in rem Decretum Concilii Carthaginensis, pro cujus intellectu merito consuli poterit Albaspinæus ad dictum Canonem, ubi monet hic non agi de iis, qui erant in Catechumenatu jam ante morbum constituti, sed de Gentilibus in gentilitate existentibus, qui tamen in ægritudine constituti baptismum expetierant.

Ritus unius vel trinæ immersionis in baptismo est tantum disciplinæ.

Dein nonnullis Canonibus agitur de *una* vel *trina* baptizandi immersione, de quo ritu actum in *Jure Eccles. loco citato cap. 1. num. 28. pag. 23.* relatis auctoritatibus a Gratiano recitatis: ex quibus apparet, ritum quidem *tertio immergendi* esse antiquum, non tamen institutionis divinæ, aut ad integritatem baptismi spectare, sed duntaxat esse externæ disciplinæ mutationi subjectæ, prout & revera *trinâ* immersione abrogatâ, unicam adhiberi non tantum permissum, quin & præceptam fuisse constat ex Concilio Toletano IV. *Canone* 6. ubi & ratio hujus præcepti & mutationis additur hujusque mutationis rationem ex citato Concilio Toletano allegavi ibidem.

De unctione baptizãdi, & veste candida.

Tractat *Canone* 87. & sequentibus de *unctione* baptizandi, & quare baptizato imponatur vestis *candida*, de quibus consule similiter dictum *cap. 4. num. 28. & seqq. pag. 41. in Jure Eccles. loco superius citato.*

De abrenuntiationibus a catechumeno faciendis.

De renunciatione *diabolo*, & operibus ejus a Catechumeno ante baptismum facienda, & qualiter tempore sui Catechumenatus vivere debeat, agitur *Canone* 95. & *seqq.* de quibus pariter actum *dicto cap. 4. pag. 33.*

In-

(*a*) Legatur opus Gallico idiomate conscriptum, cujus hic est titulus: *Examen des défauts Théologiques, tom. 2. sect. 7. cap. 6. 9. & 10.* demonstrat auctor hanc fuisse Theologorum indolem, ut suas opiniones ad auctoritatem & dignitatem dogmatum fidei quandoque erigerent.

De patrinis, eorumque obligatione.

Incipit *Canone* 100. agere de patrinis seu susceptoribus in baptismo adhibendis, eorumque conditione & obligatione, quæ fusius exposita sunt in *Jure Ecclesiast. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 2. *cap.* 5. *pag.* 44. annotatis quoque nonnullis apocryphis scriptis, quorum auctoritate hic usus est Gratianus.

An & quando rebaptizatio fit vetita.

De vetita rebaptizatione, ejusque pœna, & quando in dubio rebaptizandi sint, tractat Canone 107. & sequentibus. De qua re in *Jure Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 1. *cap.* 1. *num.* 14. *pag.* 5. & 6. ostensumque ibi est, formulam baptizandi sub conditione dubie baptizatos olim usitatam non fuisse.

De Chrismate, quo inungendi baptizati.

Post hæc *Canone* 119. & *seqq.* tractat de Chrismate, & an Presbyteris liceat baptizatos Chrismate inungere, & per quem Chrisma conficiendum & distribuendum sit, de quibus videri possunt dicta in *Jure Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 2. *cap.* 4. *num.* 45. & 46. *pag.* 42. & 43. item *tit.* 3. *cap.* 3. *pag.* 60. ubi & notatum nonnullos Canones apocryphos aut mutilatos a Gratiano in hac materia adductos.

De dilatione baptismi.

Agit *Canone* 128. verbis S. Chrysostomi contra eos, qui ad mortem usque baptismum differebant, ut liberius peccarent: *Multos novi*, ait, *qui hoc passi sunt, qui spe baptismatis multa peccabant, circa diem autem* MORTIS *distulerunt vacui. Deus enim propter hoc baptisma tribuit, ut solvat peccata, non ut addat.*

De omnimoda necessitate baptismi respectu parvulorum.

Sequentibus Canonibus rursus agit, adductâ auctoritate Augustini, de baptismo parvulorum, & quare etiam de baptizato nati, debeant baptizari, quodque præter baptisma Christi parvulis nulla salus promittatur, *quia infantes, si per sacramentum, quod ad hoc divinitus est institutum, in credentium numerum non transeat, profecto in tenebris manent*, ait *Canone* 142. ex Augustino.

De effectu baptismi.

Ac tandem tractat de effectu baptismi præsertim quoad remissionem peccati *originalis*: hocque peccatum non tantum quoad *pœnam*, sed etiam quoad *culpam* transire in infantes docet auctoritate Canonum Concilii Milevitani, quibus & docetur contra Pelagianos, quid Christi gratia in nobis operetur, de quibus etiam consule *Tom. VII. pag.* 307. *Schol. in Canonem* 109. & *seqq.* Codicis Africani, ubi hi Canones repræsentantur, quamvis non sint revera Concilii *Milevitani*, cui eos attribuit Gratianus, sed Concilii *Carthaginensis* habiti Calendis Maii 418.

DISTINCTIO V.

De dignitate, ministro, & effectu sacramenti Confirmationis.

TRactat distinctione quintâ de sacramento Confirmationis, prolatis *Canone* 1. 2. 3. & 4. fragmentis ex falsis Decretalibus primorum Pontificum, in quibus plura admodum notanda de effectu & dignitate hujus sacramenti occurrunt, atque præcipue urgetur, hoc sacramentum jamdudum per Apostolos fuisse administratum, neque hodie non nisi per Episcopos, eorum successores, administrari posse, atque in illo dari plenitudinem Spiritus sancti.

Duplex Chrismatio, altera per Sacerdotē, altera per Episcopum.

Referuntur *Canone* 5. verba Rabani Mauri ex *lib.* 1. *de instit. Cleric.* in hoc autem Canone fit mentio duplicis Confirmationis: *Signatur enim baptizatus*, ait, *cum* CHRISMATE *per* SACERDOTEM *in capitis* SUMMITATE; *per* EPISCOPUM *vero* IN FRONTE, *ut in priore unctione significetur Spiritus sancti super ipsum descensio ad habitationem Deo consecrandam: in secunda quoque, ut ejusdem Spiritus sancti septiformis gratia cum omni* PLENITUDINE *sanctitatis & scientiæ, & virtutis venire in hominem declaretur.*

Duplex illa Chrismatio e recentioris disciplinæ.

Duplicem hanc chrismationem recentioris esse disciplinæ, prioremque, scilicet Sacerdotalem, demum invaluisse, postquam recens baptizati, mox a collato baptismo, desierunt per Episcopum in fronte chrismari seu confirmari, notavi in *Jure Ecclesiast. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 2. *cap.* 4. *num.* 45. *pag* 42.

Exstat *Canone* 6. Decretum sub nomine Concilii Aurelianensis *cap.* 3. sed hactenus inter Decreta ullius Concilii Aurelianensis non reperi.

Interim in hoc Decreto inter cætera

De jejunio & confessione ante confirmationem. ra decernitur, *ut* JEJUNI *ad Confirmationem veniant, perfectæ ætatis, ut moneantur* CONFESSIONEM *facere prius, ut mundi donum sancti Spiritus valeant accipere*. Hæc sane recentiorem sapiunt disciplinam.

De tempore celebrandi Confirmationem. Ex Concilio Meldensi decernitur *Canone* 7. quod adinstar baptismatis Confirmationem celebrari conveniat *duobus temporibus* Paschæ videlicet & Pentecostes: quod Decretum respicere videtur ad pristinam & pluribus seculis continuatam disciplinam confirmandi recenter baptizatos, sive hæc duo sacramenta combinandi.

De non reiteranda confirmatione. Deinde probat *Canone* 8. *&* 9. Confirmationem non reiterandam.

Crucis signaculo sacramenta perficiuntur. Citatur *Canone* 10. Decretum sub nomine Stephani Papæ V. quo declaratur, omnia sacramenta Crucis signaculo perfici: sed fons ejus non invenitur.

Profert & extra ordinem *Canone* 11. sub nomine Concilii Carthaginensis IV. *Omni die exorcistæ energumenis manus imponant; energumeni vero pavimenta domorum Dei verrant, quibus assidentibus in domo Dei victus quotidianus per exorcistas opportuno tempore ministretur*.

Hæc in tres Canones distincta hodie in Concilio Carthaginensi IV. leguntur; verisimiliter a Gratiano in unum conflata in aliquo Pontificali libro reperta fuerunt, uti supra notavimus.

De ordine officiorum. De ordine officiorum agit *Canone* 13. 14. *&* 15. & quidem *Canone* 15. sub nomine Gregorii VII. ordinatur numerus psalmorum ad nocturnos secundum distinctionem officii, & dierum, prout hodie ritu Romano recitatur. Verisimile est conformiter ad hoc Decretum, numerum & ordinem hunc fuisse ordinatum, & hactenus conservatum in Ecclesiis, quæ usum Breviarii Romani receperunt, neque antiquitus eum institutum reperimus.

De quadragesima, & aliis jejuniis eorumque utilitate. Agit *Canone* 16. *& seqq.* de observatione quadragesimæ, & diebus jejuniorum, ac præsertim de jejunii utilitate & effectu: atque Canone 25. ex Augustino ait: *Jejunium autem* MAGNUM & GENERALE *est abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus seculi, quod est perfectum jejunium*.

Intermiscet & nonnulla de Monachorum specialibus jejuniis, & exercitiis, ac signanter *Canone* 33. ex S. Hieronymo ad *Rusticum* Monachum.

De vita Canonicorum in communi. Et *Canone* 34. aliqua habet de vita Canonicorum sub Prælati obedientia in communi viventium.

Sub nomine Concilii Nannetensis refertur *Canone* 35. Decretum contra nonnullos abusus Presbyterorum, dum ad collectas, seu convivia conveniebant, de quibus vide notas Baluzii ad hunc Canonem, & latius in notis ad Reginonem *pag.* 564.

De pigmentis mulierum. *Canone* 38. verbis Augustini agit contra mulieres faciem suam pigmentis fucantes, dicens: *Fucare pigmentis, quo vel rubicundior, vel candidior appareat, adulterina fallacia est*.

Fides de Spiritu sancto. Denique distinctionem hanc claudit duobus Canonibus, quibus exponit fidem Ecclesiæ nostræ de Spiritu sancto, ejusque processione a Patre Filioque.

COM-

COMMENTARIUS
IN JUS
CANONICUM NOVUM

PARS SECUNDA.

SECTIO SECUNDA.
DE COLLECTIONIBUS DECRETALIUM POST GRATIANUM CONFECTIS.

DISSERTATIO
In quinque Libros Decretalium Gregorii IX.

§. I.

De quinque veteribus Decretalium Collectionibus, e quibus Decretales Gregorii IX. desumptæ sunt.

Prima Decretalium Collectio Bernardi Circa.

PRimus post Gratiani collectionem Bernardus *Circa* Papiensis Præpositus, ac postmodum Episcopus Faventinus, collectionem fecit, quam & ipse *Breviarium Extra*, sive *Extravagantium* appellat; eo quod collectum sit ex iis, quæ *extra* Decretum Gratiani *vagabantur*; unde & supplementum quoddam est ipsius Gratiani.

Eâ ratione omnes post Gratianum Decretalium collectiones citari solebant per vocabulum *extra*; quo & hodie Decretales Gregorii IX. indigitantur.

Quis ordo Collectionis?

Præter antiqua à Gratiano omissa monumenta, Romanorum Pontificum Epistolas Decretales & Decreta, ac signanter Alexandri III. & Decreta Concilii Lateranensis III. & Turonensis III. quæ sub eodem Pontifice celebrata sunt, collegit idem Bernardus: atque eodem pene ordine librorum & titulorum materias distribuit, quo hodierna Gregoriana Decretalium collectio composita est; sed sine numeris Capitum aut Titulorum, quos se addidisse monet Antonius Augustinus in notis ad *Cap.* 1. *de Constitut.* in hac compilatione.

Secunda Collectio

Duodecim circiter annis post factam Bernardi Papiensis Decretalium collectio-

Joannis Galensis.

ctionem, aliam compilationem aggressus est Joannes Gallensis sive Vallensis ex eorumdem Pontificum Decretalibus in prima omissis; quibus quasdam Cælestini III. Decretales adjunxit; antiquiores quoque nonnullas, a Gratiano prætermissas, intermiscens.

Ordinem Librorum & Titulorum in distributione materiæ eumdem, quem Bernardus Papiensis, servavit: nisi quod illa collectio multo prolixior sit, quam hæc.

In quibus hæ duæ Collectiones conveniant?

Utraque hoc commune habet, quod varii Canonistæ, cum primum editæ fuerunt, suas notas & Glossas addiderunt; uti testatur Antonius Augustinus in procemio de quinque veteribus collectionibus; eas se vidisse affirmans. Quod sane ostendit, illas apud eruditos in pretio fuisse.

Publicam auctoritatē neutra obtinuit.

Constat tamen nunquam publicâ auctoritate probatas fuisse; sed ut privata Doctorum opera habitas; quemadmodum monet loco citato Antonius Augustinus, & vetus interpres Tancredus, cujus fragmentum refert Franciscus Bosquetus in *notis ad Epist.* 71. *regesti* 13. *Innocentii III.*

Unde in *Cap.* 40. ※ *de Sentent. excomm.* dicitur: *verum ex verbis cujusdam Epistolæ, quam* SCHOLASTICI *ab Alexandro Papa emanasse proponunt, &c.* quo alluditur ad *Cap.* 2. *de off. & potest. Prælati & Jud. ord.* in prima compilatione, ut ex textu manifestum est. Quare & in margine dictum *Cap.* 40. notatur.

Cum ergo tamquam opus *Scholasticorum* a Pontifice citetur, non nisi opus privatum habitum fuisse evincitur.

Utramque edidit Antonius Augustinus; priorem doctissimis notis illustravit, ac præcipue variantes lectiones Capitulorum ex originali, & aliorum collectionibus exacte multoque labore annotavit.

De multiplici harum compilationum utilitate, ubi de tribus reliquis prius egerimus, uno contextu dicemus.

Tertia Collectio *Petri Beneventani.*

„ Magister Bernardus Compostellanus Archidiaconus, ait Tancredus apud Bosquetum loco supra citato, „ in Romana Curia moram faciens „ aliquantum, de registris Domini „ Papæ Innocentii III. unam fecit „ Decretalium compilationem, quam „ Bononiæ studentes Romanam compilationem aliquando vocaverunt. Verum quia in ipsa compilatione quædam reperiebantur Decretales, quas „ Romana Curia refutarat, sicuti hodie quædam sunt, quas Curia ipsa „ non recipit, idcirco felicis record. „ Dominus Innocentius Papa III. suas „ Decretales usque ad annorum 12. „ spatium per Magistrum Petrum Beneventanum Notarium suum in præsenti opere compilatas Bononiæ studentibus destinavit „.

Eam probavit Innocentius III.

Hanc collectionem Innocentius III. misit ad Doctores & Scholares Bononienses cum hac epigraphe: INNOCENTIUS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI, *universis Magistris & Scholaribus Bononiæ commorantibus salutem & Apost. benedictionem.* „ Devotioni vestræ insinuatione præsentium innotescat, Decretales Epistolas a dilecto filio Magistro P. Subdiacono & Notario nostro compilatas fideliter, & sub competentibus „ titulis collatas in nostris usque ad „ 12. annum contineri registris, quas „ ad cautelam vobis sub Bulla nostra duximus transmittendas; ut eisdem absque quolibet dubitationis scrupulo uti „ possitis, cum opus fuerit, tam in judiciis, quam in Scholis „.

Hæc compilatio, rejectâ Bernardi Compostellani collectione, *tertia* Decretalium compilatio vocatur.

Notat Antonius Augustinus, hanc primam fuisse, quæ auctoritate publicâ facta fuit Juris Pontificii collectio: „ Nam superiores omnes, inquit, sive „ Decretorum, sive Decretalium collectores privatâ auctoritate scripserunt; & Rescripta ab eis relata negari poterant, nisi ab Scriniariis Rom. „ Ecclesiæ comprobarentur „.

Unde desumpta?

Desumpta est hæc compilatio ex solis Epistolarum Registris Innocentii III. nihilque præter Epistolarum illarum fragmenta continet: Ordinem Librorum & Titulorum in dispositione materiæ præcedentium Collectionum sequu-

quutus est etiam hujus collectionis auctor.

Eam cum duabus præcedentibus edidit Antonius Augustinus asseritque in Præfatione, se eadem nomina in Scholiis hujus collectionis vidisse, quæ in aliis collectionibus.

Quarta Collectio.

Elapso quinquennio ab edita tertia collectione, quarta prodiit.

Quid huic Collectioni causâ præbuit?

Huic collectioni causam præbuit Concilium generale Lateranense IV. in quo idem Pontifex Innocentius III. capita 71. ediderat: & illo quinquennii spatio post tertiam collectionem aliquot insuper ediderat constitutiones. „ Ista „ duplex editio exstat „ (ait Antonius Augustinus in proœmio de quinque antiquis collectionibus) „ altera Canones „ ejus Concilii tantum continet, alia „ alias quoque Constitutiones „.

Hæc Collectio priores elucidat.

Posteriorem duntaxat, quæ „ multa „ Innocentii III. post tertiam colle„ctionem Rescripta, omnesque Con„cilii generalis Lateranensis Constitu„tiones ejusdem Pontificis auctoritate „ & præsentiâ confirmatas completi„tur „: edidit Antonius Augustinus, ut ipse in procemio hujus collectionis refert: ibidem una monens: „ in hac „ permulta esse, quæ in superioribus „ collectionibus duriora aut obscuriora „ videbantur, mutata rectius, & ma„xima cum prudentia atque æquitate „ moderata.

Addidit huic collectioni Scholia veteris interpretis Joannis Teutonici, & quorumdam aliorum.

Idem rursus hujus collectionis, atque præcedentium Librorum & Titulorum ordo.

QuintaCollectio.

Honorius III. immediatus successor Innocentii III. in multis eum imitatus, Epistolas edidit Decretales decem libris comprehensas, juxta numerum decem annorum, quibus Ecclesiam rexit; quemadmodum Innocentius III. juxta sexdecim annos, quibus in Pontificatu sedit, in totidem libros Epistolas digesserat.

Hæc Collectio ex Epistolis Honorii III. conflata, auctoritate ejusdem promulgata.

Porro sicuti Innocentius ex suis Epistolis & Decretis duas collectiones in quinque libros & varios titulos distinctos confici jussit; easque suo nomine publicari fecit; ut in Scholis ac judiciis illarum esset usus; ita & Honorius collectionem e suis Epistolis servato simili Librorum ac Titulorum ordine confici jussit, ac per Magistrum Tancredum Bononiensem Archidiaconum solemniter publicari; mandavitque ei, ut publicata ab omnibus recipi faceret tam in judiciis, quam in Scholis: atque hæc est, quæ vocatur, quinta Decretalium collectio.

Hæc omnia manifesta sunt ex Epistola Tancredo inscripta, quæ his verbis concepta conficit Capitulum primum hujus Collectionis.

Bulla promulgationis.

HONORIUS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI *dilecto Filio Magistro Tancredo Archidiacono Bononiensi salutem & Apostol. benedictionem*. „ Novæ „ causarum emergentium quæstiones no„vis exigunt decisionibus terminari, „ ut singulis morbis, competentibus „ remediis deputatis, jus suum cuique „ salubriter tribuatur. Licet igitur a „ quibusdam prædecessoribus nostris, per „ ea, quæ suis temporibus sunt decisa, „ forma futuris negotiis provide sit re„licta: quia tamen prodiga rerum na„tura, secundum varietates multipli„cium casuum parit quotidie novas „ causas, nos quasdam Epistolas Decre„tales super his, quæ nostris suborta „ temporibus, per nos vel Fratres no„stros decidimus, vel etiam aliis de „ ipsorum consilio commisimus deci„denda, compilari fecimus; & tibi „ sub Bulla nostra duximus destinan„das: quocirca discretioni tuæ per A„postolica scripta mandamus; quatenus „ eis solemniter publicatis absque ullo „ scrupulo dubitationis utaris, & ab iis „ recipi facias, tam in judiciis quam „ in Scholis „.

Hujus Collectionis jam pridem Canonum interpretes meminerant, ut Antonius Contius, variis locis; & Cujacius ad titulum Decretalium de *frigidis & maleficiatis* in fine. Item Antonius Augustinus, qui in proœmio de antiquis Decretalium collectionibus, hæc habet. „ Quinta Collectio Hono„rii

„ rii tertii Constitutiones habet a Tancredo Bononiensi Archidiacono, sub „ ipsius Pontificis Maximi nomine collectas. Ejus interpres fuit Jacobus „ Albanus Faventinus Episcopus Henrici Ostiensis præceptor „.

Quin igitur hujus Collectionis aliquam habuerit notitiam Antonius Augustinus, ambigi nequit; sed an exemplar illius nactus sit, dubitare facit, quod publicatis quatuor prioribus Decretalium antiquis collectionibus, hanc non adjunxerit: adjuncturus indubie, si ejus copiam habuisset: quandoquidem non minor ex hac, quam ex præcedentibus utilitas speranda esset, ut mox videbimus.

Quis eam primus ediderit? Primus itaque ex vetustis Codicibus manuscriptis Bibliothecæ Albiensis eam evulgavit ann. 1645. Innocentius Cironius Juris utriusque Professor, & Ecclesiæ & Academiæ Tholosanæ Cancellarius, adjectis doctissimis Scholiis, in quibus multa ad Decretalium notitiam assequendam, ex historiis & aliis antiquis monumentis erudite explicat.

Harum Collectionum utilitas præcipua. Harum Collectionum præcipua utilitas & quasi necessitas eas consulendi, hæc est, quod Decretales Gregorii IX. maxima ex parte ex his præexistentibus collectionibus sint desumptæ.

Porro & hoc scitur, quod Raymundus Decretalium Gregorii IX. Collector, Decretales non retulerit integras, prout exstabant in præcedentibus Collectionibus, sed multa resciderit, & nonnumquam immutaverit, & aliqua subinde addiderit, quæ sensum Decretalis vel immutant, vel obscuriorem reddunt (a).

Hinc peritiores Canonistæ, ut genuinum & verum sensum Decretalium assequerentur, utile quin & subinde necessarium esse judicarunt recurrere ad antiquas illas Decretalium Collectiones, summamque earum utilitatem esse recognoverunt. Atque inter alios novissime vir clarissimus, multæque eruditionis Franciscus Florens in oratione de *recta juris discendi ratione* monet, quod antiquiores Decretalium interpretes Collectionem Decretalium Gregorii IX. interpretantes, ad alias etiam antiquiores animum adjecerint, sine quibus novas intelligi non posse verissime judicabant. Quam verum sit illud Florentis, pluriumque eruditorum Canonistarum in hac re judicium multis prolatis exemplis ostendam §. sequenti, ubi de Decretalibus Gregorii IX. tractabitur.

§. II.

Occasio, Scopus, & Auctor Collectionis Decretalium Gregorii IX.

POst Decretum Gratiani, tum privatorum operâ, tum Pontificum auctoritate Decretales Epistolæ Romanorum Pontificum, eorumque in Conciliis, sive extra illa, variis temporibus edita Decreta in unum collecta fuere.

Quinque veteres Collectiones jam supra retulimus; notatumque fuit, tametsi duæ priores nec publicâ auctoritate essent confectæ, nec probatæ; non minus tamen quam tres posteriores in Scholis fuisse prælectas, atque Doctorum Commentariis illustratas.

Cum vero ex hac multiplici Collectionum varietate, atque Doctorum Commentariis non exigua obscuritas & confusio, imo in nonnullis contrarietas occurreret, desiderari cœpit nova Collectio, ut colligitur ex auctore *Tripartiti opusculi*: „ Valde bonum esset, „ inquit, quod fieret per viros sapien„ tes aliquod opus continens breviter „ totum Jus Canonicum, cui Papa „ præstaret auctoritatem, in quo de„ terminarentur contrarietates opinio„ num „. Habetur Tom. 11. Concil. editionis Coloniensis. Occasio Collectionis. Scopus.

Similis exstat querela Auctoris anonymi in fine *Notitiæ utriusque Imperii*, quâ Impetatorem Theodosium post editio-

(a) Sunt Decretales Epistolæ, in quibus Argumentum, quod præcipue erat tractandum, quandoque negligitur, ut alterum discutiatur, quale est caput *ex litteris* extra, id est, *lib.*1. Decretalium.

ditiones Gregoriani & Hermogeniani Codd. ad expurganda contraria & confusa jura excitat. „ Restat unum de „ tua Serenitate remedium ad civilium „ curarum medicinam, ut confusas legum contrariasque sententias, improbitatis rejecto litigio, judicio augustæ Dignationis illumines.

Præstitit id primum Theodosius Imperator, Constitutiones Imperatorum in unum Codicem per 16. libros distinctas redigens. Qui Codex ab ipso auctore nomen mutuatus *Theodosianus* dictus est.

Hunc secutus Justinianus Imperator ex tribus præcedentibus Codicibus, additis nonnullis propriis suis Constitutionibus, unum compilari jussit, quem hodie *Justinianeum* dicimus.

Horum exemplo Gregorius IX. ex quinque antiquis Decretalium Collectionibus, additis nonnullis quoque propriis Decretalibus, unam compilari jussit, usus præcipue operâ Raymundi de Pennafort sui Capellani & Pœnitentiarii.

Hæc breviter expressit Matthæus Parisiensis in Henrico III. Anglorum Rege ad ann. 1232. (*a*). „ His temporibus, inquit, Gregorius IX. videns „ tædiosam Decretalium prolixitatem, „ sub quodam compendio eas eleganter abbreviatas & collectas, solemniter & anthentice per totius mundi latitudinem legi præcepit & promulgari. Illas autem ab auctore *Gregorianas* appellamus „.

Raymundus a Pennaforti jussu Gregorii IX. hanc Collectionem fecit.

Et Martinus Polus de Gregorio IX. loquens ait. „ Hic Papa per Raymundum Ordinis Prædic. Pœnitentiarium „ & Capellanum, ex pluribus voluminibus Decretalium compilavit unum „ volumen, mandans ubique Doctoribus illo uti.

Quæ omnia latius ipsemet Gregorius exponit in Epistola suæ Collectionis confirmatoria, quæ incipit *Rex pacificus*, ut ex mox dicendis patebit.

Fontes, e quibus potissimum hæc Collectio conflata sit.

Fontes, e quibus Collectionem suam conficiendam jusserat Gregorius, suumque in ea conficienda scopum, expressit in Epistola hujus suæ Collectionis confirmatoria his verbis: „ Sane diversas Constitutiones & Decretales Epistolas Prædecessorum nostrorum in „ diversa dispersas volumina, quarum „ aliquæ propter nimiam similitudinem, & quædam propter contrarietatem, nonnullæ etiam propter suam „ prolixitatem, confusionem inducere „ videbantur, aliquæ vero vagabantur „ extra volumina supradicta, quæ tamquam incertæ frequenter in judiciis „ vacillabant: ad communem & maxime studentium utilitatem, per prædictum filium Fr. Raymundum Capellanum & Pœnitentiarium nostrum, „ illas in unum volumen, resecatis „ superfluis, providimus redigendas, „ adjicientes Constitutiones nostras & „ Decretales Epistolas, per quas nonnulla, quæ in prioribus erant dubia, „ declarantur „.

Primus fons.

Primum itaque confecta est ex diversis Pontificum Epistolis Decretalibus & Constitutionibus, quæ in diversa volumina jam tum erant dispersæ. Quibus indicare voluit præcedentes Decretalium Collectiones, de quibus §. præcedenti actum est, e quibus magna ex parte hanc Collectionem conflatam esse manifestum est.

Cum autem in his Collectionibus non tantum Pontificum Constitutiones & Decretales Epistolæ continerentur, sed insuper nonnulla e Scriptura sacra, antiquis Conciliis, & sanctis Patribus; etiam in hac Gregoriana Decretalium compilatione, plurima sub eorum nominibus reperiuntur.

Secundus.

Secundo Collectioni huic subserviunt, ut dicitur in præfatione, Epistolæ Decretales, & constitutiones Pontificum prædecessorum Gregorii, quæ extra ipsas veteres Decretalium Collectiones adhuc vagabantur; quæ ob id tamquam incertæ in judiciis frequenter vacillabant.

(*a*) „ Raymundus (inquit Pithæus in sua Synopsi Historica ad Jus Canonicum) „ Libros quinque Decretalium . . . servato temporum ordine, qui in antiqua Collectione „ neglectus fuerat, digessit in ea forma, qua „ hodie utimur, circa annum Christi 1230. „.

Unde ait Glossa ad dictam Epistolam Gregorii verbo *vagabantur*. „ Illæ „ non erant in antiqua compilatione, „ & sunt illæ infra *de servis non ordinandis cap.* MIRAMUR: & *de Bigamis cap.* A NOBIS; & ita de aliis „.

Tertius. Tertio additæ sunt huic Collectioni Decretales & Constitutiones variæ ipsius Gregorii. „ Et quidem ut notat „ Cujacius, ad *cap. ult.* ✠ *de re judicata*, hic, ut in hac Collectione „ aliquid de suo insereret, e jure civili; „ ultro non aditus a Consultoribus ullis vel litigatoribus, pleraque sumpsit & inseruit, quo fit, ut in ejus „ Constitutionibus plerumque nemo inscribatur, ad quem Constitutiones „ dirigantur „.

Quam vera sit hæc Cujacii reflexio, qui hanc Decretalium compilationem vel leviter inspexerit, facile advertit; cum fere sub singulis titulis quædam sub Gregorii IX. nomine simpliciter referantur, quæ nec Epistolam, nec alium locum, e quo desumpta sint, adscriptum habent, uti in aliorum Pontificum Decretis fieri solet.

Hinc ulterius contingit, ut aliorum quidem Pontificum integras Epistolas, e quibus Raymundus, aliique Collectores fragmenta desumpserunt, frequenter non sine magno commodo consulere possimus, nihil vero Gregorii, præter ea quæ Raymundus retulit, non raro obscura, habeamus, e quibus eorum elucidationem accipiamus; nisi forte ipsas Leges civiles, quibus Gregorius usus fuit, ut infra latius ostendetur.

Quis ordo in Collectione Gregoriana servatus. In Decretalibus concinnandis sequutus est eam methodum Raymundus, quam in antiquis Decretalium Collectoribus servatam deprehendit.

Hi vero Justinianæi Codicis, cujus tunc auctoritas invalescebat, artem secuti sunt. Unde & hic Gregorianus Codex, quoad materiæ dispositionem, Codicem Justinianæum imitatur. Statim enim, uti Codex Justiniani, a Titulo *de summa Trinitate* initium sumit. Post hunc partes & species Juris Canonici scripti & non scripti, tribus titulis explicantur, *de Constitutionibus*, *de Rescriptis*, & *de Consuetudine*.

A quinto vero titulo usque ad titulum *de Pactis*, *de Constitutione*, *Qualitate Clericorum*, *Ordinationibus*, *Electionibus*, & *Dignitatibus* tractatur, & pars illa prima, *de Personis* appellari potest.

A titulo *de pactis* usque ad finem libri secundi, tractatur plenissime de judiciis civilibus instituendis, instruendis, & perficiendis: ex qua parte viri docti observant, praxim fere omnem fluxisse.

In tertio & quarto libro de rebus Ecclesiasticis agitur, tam spiritualibus, qualia sunt Sacramenta, quam temporalibus, v.g. *de Bonis Ecclesiasticis*, *Contractibus*, *Testamentis*. Item, *de Ministris*, *de Præbendis*, aliisque *Dignitatibus*, *jure Patronatus*, & reliquis. Quia tamen Beneficia Ecclesiastica & Bona non in personæ gratiam conferuntur, sed propter officium confertur Beneficium, ut vulgo dicitur; Clerici enim divino cultui, Ministerio Religionis se debent impendere: breviter antequam *de Præbendis* tractetur, in quatuor primis titulis libri tertii traditur, quid desideretur in Clericis, ut recte munus suum peragant, & officii sui admoneantur.

Postremo in quinto libro *de Criminibus* Ecclesiasticis agitur, de accusatione, de persecutione, instructione & *forma judiciorum criminalium*; ultimo *de Pœnis*, & *Censuris Ecclesiasticis*.

Si quis hunc ordinem cum Codice Justinianæo contulerit, videbit in hac Collectione ipsam Justiniani methodum fuisse servatam: si tres tamen posteriores Codicis Justiniani libros, in quibus de Jure publico tractatur, neque in Scholis exponi consueverunt, exceperis; de hoc enim jure nihil in Decretalibus occurrit.

§. III.

§. III.

Ostenditur utilitas praecedentium Collectionum pro assequendo sensu Decretalium Gregorii IX.

In quibus Collectio Raymundi deficiat.

PRaecedentibus Decretalium Collectionibus in hac concinnanda Collectione usum fuisse Raymundum supra notavimus; ipseque Gregorius IX. in sua Epistola Collectioni praefixa testatur, se voluisse, ut per Raymundum Praedecessorum suorum Decretales, & Constitutiones per diversa sparsae volumina, in unum volumen, *resectis superfluis*, redigerentur.

Verum Raymundus Pontifici obsequi intendens, atque *superflua resecare* volens, nonnunquam superflua credidit, quae utilia, & summe necessaria erant; ut minus ad assequendum ipsius Decretalis sensum.

Hinc ad illa verba Epistolae Gregorianae, *resecatis superfluis*, haec exstat nota Contii, etiam in editione Romana: *interdum & UTILIBUS, quod & de Triboniano dicitur, qui fuit Raymundo isto doctior.*

Ad haec Raymundus interdum unam Decretalem divisit, quâ divisione sensus Decretalis vel alius, vel saltem obscurior redditur.

Ulterius Raymundus nonnumquam unam Decretalem retulit, omissâ praecedenti aut sequenti Decretali; quae cum priore aut sequente relata alium plane sensum eumque planum habet, quo caret, cum separata a praecedenti & consequenti legitur.

Quin non semel Decretales volens suo quasi tempori accommodare; alia de proprio admiscuit, quae alienum omnino sensum ipsi Canoni aut Decreto affingunt.

Monitum Francisci Florentis circa hanc Collectionem.

Hinc vir eruditus Florens in oratione *de recta Juris Canonici discendi ratione*. „ Diligentiorum Canonistarum „ exemplo auditores suos commonuit, „ ut in Gregorii Collectione legenda „ antiquas Collectiones semper adhibeant; in quibus constitutiones Pontificum integriores reperient, quas „ Raymundus a Pennaforti Barcinonensis Gregorii IX. Tribonianus, „ passim interpolavit, rescidit, & immutavit; ae saepe contra mentem „ auctorum „. Haec ille. Ut vero pateat, quam fundata ac necessaria sit viri clarissimi monitio, juvabit ea, quae in genere hic dicta sunt, quibusdam exemplis ostendere & evincere.

Primo itaque paucis e pluribus desumptis exemplis ostendemus, ob rescissa aut omissa a Raymundo verba, alium vel obscurum ipsius Decretalis sensum reddi, ex ipsius integrae Decretalis lectione elucidandum. Ob omissa a Raymundo verba sensus alteratus.

Exempli gratiâ in *cap.* ii *de consuet.* sub nomine Honorii III. refertur hoc responsum Parisiensi Capitulo: Primum hujus rei exemplum.
„ Cum consuetudinis ususque longaevi „ non levis sit auctoritas, & plerumque „ discordiam pariant novitates, „ auctoritate vobis praesentium inhibemus, ne absque Episcopi vestri consensu immutetis Ecclesiae vestrae Constitutiones & consuetudines approbatas, vel novas etiam inducatis. „ Si quasforte fecistis, irritas decernentes „.

Hoc responsum ita expressum, quid aliud insinuat, quam Capitulum non posse sine consensu Episcopi, novas condere Constitutiones? Quod generaliter sic intellectum, falsum esse nemo dubitat. Hinc sensus hujus Capituli Canonistis obscurus & difficilis apparuit; quae difficultas omnis evanuisset, si ipsam integram Decretalem consuluissent, quae exstat in quinta collectione *cap.* I. *eodem titulo;* in quo pro his verbis a Raymundo relatis: *Si quas forte* (Constitutiones) *fecistis, irritas decernentes*, legitur: *irritas decernentes* (novas institutiones) *si quas forte fecistis in ipsius Episcopi praejudicium, postquam est regimen Parisiensis Ecclesiae adeptus*.

Nonne haec clausula a Raymundo omissa manifeste ostendit, Honorium III. irritas duntaxat declarasse novas Constitutiones a Capitulo factas sine con-

consensu Episcopi, *in ipsius præjudicium?* Quod responsum nullâ elucidatione eget.

Secundum exemplum. Alterum exemplum peti potest ex *cap.* 3. ✠ *de Appellat.* quod a Raymundo quibusdam resectis ita exprimitur: „ Ad nostram. *Et infra:* quia „ vero remedium appellationis non „ ideo est inventum, ut alicui a Religionis & Ordinis observantia exorbitanti debeat in sua nequitia patrocinium exhibere, mandamus quatenus, si quando quilibet subditorum „ tuorum ad remedium appellationis „ convolaverit, non ideo minus eum „ juxta tenorem mandati, quod in „ prædicta Regula continetur, & institutionem Ordinis, corrigas, & castiges „.

Responsum ita expressum insinuat, quasi de jure Canonico inhibitum esset appellare, quandocumque Superiores subditos suos inflictis pœnis corrigere volunt. At si integrum legatur ex prima Decretalium Collectione, apparebit, agi duntaxat de casu, quo Abbas juxta ipsum Regulæ præscriptum, aut Ordinis institutionem subditos corrigere intendit.

Integra Decretalis ita habet: „ Ad „ nostram noveris audientiam pervenisse; quod si quando subditos tuos „ vis pro excessibus suis secundum Regulam S. Benedicti, & institutionem tui Ordinis, corrigere & castigare, ipsi, ut malitiam liberius suam „ valeant exercere, ad remedium appellationis confugiunt; quia vero remedium appellationis non ideo fuit „ inventum, ut alicui a Religionis „ & Ordinis observantia exorbitanti, „ debeat in sua nequitia exhibere patrocinium: d. t. per A. S. piæ m. „ qua. Si quando quilibet subditorum, „ ne ipsum pro suis excessibus corrigas „ & castiges, ad remedium appellationis convolaverit, non ideo minus „ eum juxta tenorem mandati, quod „ in prædicta Regula continetur, & „ institutione, corrigas & castiges „.

Omissio unius vocu- Quinimo interdum unâ voculâ omissâ vel immutatâ a Raymundo obscurum, imo non intelligibilem facit ipsius Decretalis sensum, qui in ipsa antiqua Decretali planus est & perspicuus. (la obscurū sensum reddit.)

Exemplum. Exempli gratiâ in *cap.* 2. ✠ *de Judiciis* ita legitur: „ Decernimus ut „ Laici Ecclesiastica tractare negotia „ non præsumant, sed Episcopi, Abbates, Archiepiscopi, & alii Ecclesiarum Prælati de negotiis Ecclesiasticis (maxime de illis, quæ spiritualia esse noscuntur) Laicorum „ judicio non disponant „.

Hic duo obscura admodum sunt: Primum quomodo *Archiepiscopi*, Episcopis & Abbatibus postponantur: quæ obscuritas dispellitur e prima collectione, in qua pro *Archiepiscopi* legitur *Archidiaconi*, quod & Glossa advertit, cum notat in margine, ARCHIEPISCOPI, *alias est* ARCHIDIACONI, & *melius*.

Alterum obscurum est, quod dicatur, *ut Prælati de negotiis Ecclesiasticis*, MAXIME DE ILLIS QUÆ SPIRITUALIA *esse noscuntur*, *Laicorum judicio non disponant;* quasi de aliquibus Ecclesiasticis negotiis ita disponere possent: quæ rursus obscuritas ex lectione integræ Decretalis tollitur, ubi loco vocis *maxime*, ponitur disjunctiva *vel*, ut sit sensus; *vel de illis, quæ spiritualia esse noscuntur*, &c. quæ sensum habent planum & minime obscurum.

Si *cap.* 6. ✠ *de probationibus* legas, ut a Raymundo relatum, vix illud conciliabis cum *cap.* 26. ✠ *de Testibus;* at si primum legas, sicuti in antiqua Collectione refertur, obvia erit eorum conciliatio, idque propter hæc a Raymundo omissa verba: *nec de* UNIUS *testimonio tantum curandum est*. Vide Cujacium ad dictum Capitulum 6.

Plurima similia reperiet, qui Gregorianam Collectionem cum antiquis conferre voluerit: fatebiturque, verissimum esse quod jam primum notavit magnus ille Canonista Antonius Augustinus in præfatione ad antiquas Collectiones: *multa sunt a Raymundo detracta, quæ nisi legantur, vix relictorum sententiam deprehendimus*.

Ulte-

Obscuritas ex omissione aliquarum Decretalium.

Ulterius, quia non omnes antiquas Decretales suæ Collectioni inserendas censuit Raymundus; sed aliquas, quas inutiles aut superfluas credebat, omisit: factum est, ut interdum integram Decretalem, ut in antiqua Collectione exstabat, referat; sed cujus sensus redditur plane obscurus aut alius, eo quod a reliquis, quæ præcedebant, vel sequebantur, Decretalibus, & a Raymundo omissæ sunt, sejuncta sit.

Exemplum.

Exemplum sit *cap.* 3. ✠ *de Constitut.* quod desumptum est ex *cap.* 4. *eod. tit.* in prima compilatione; atque ita legitur in utraque Collectione. *Translato Sacerdotio, necesse est ut legis translatio fiat* „. Quia enim simul & ab eodem & sub eadem sponsione utraque data sunt, quod de uno dicitur, necesse est ut & de altero intelligatur „.

Hoc fragmentum ita simpliciter expressum, quemadmodum apud Raymundum exstat, apparet obscurum; nec intelligitur quâ parte Legis translatio facta sit; at si conferatur cum *cap.* 3. & 5. in prima Collectione, quæ Raymundus omisit, sensus planus & vera species facti a pristino Collectore proposita habebitur; nimirum præcepta Legis veteris; verbi gratiâ Sabbati & Circumcisionis, de quibus in dicto *cap.* 3. & Legalia, quorum meminit *cap.* 5. sublata esse per Legem Gratiæ: quia, cum Sacerdotium & Lex antiqua, simul eodem tempore, & sub eadem promissione data sint, ut legitur in hoc nostro Capitulo, sequitur, ut *translato Sacerdotio*, & novo Sacerdote dato, id est, Christo, per consequens simul etiam nova Lex daretur, & abrogaret antiquam; quoad cæremonialia scilicet & Legalia, de quibus in citatis Capitulis. Ita Franciscus Florens.

Hinc iterum evincitur, quam merito eruditiores Canonum Interpretes ad antiquas Collectiones, pro eruendo vero sensu Decretalium Gregorii IX. recurrerint.

Raymundus dividens

Ad hæc, Raymundus unam interdum Decretalem in duas tresve partes divisam sub diversis titulis collocavit, quæ nisi integra legatur, intelligi nequit, neque vera species facti, quæ Pontifici proposita fuit, haberi.

Decretalem, reddit sensum obscurum.

Exemplum.

Ita *cap.* 5. *de foro competenti* in tertia compilatione, in tres partes divisit; quarum una refertur in *cap.* 10. ✠ *de Constitutionibus;* altera in *cap.* 3. ✠ *ut lite pendente nihil innovetur;* & tertia in *cap.* 4. ✠ *eod. tit.* quæ separatio plane obscurum *Capitulorum*, uti apud Raymundum exstant, sensum efficiunt, neque intelligi queunt, nî integræ & simul junctæ, quemadmodum in antiqua Collectione exstant, legantur; ut jam pridem bene advertit & monuit Abbas ad dictum *cap.* 3. cujus hæc notanda sunt verba. „ Hæc Decretalis & sequens de eodem „ facto loquuntur, & aliqua ponuntur „ ibi, quæ præcesserunt tempore, ali„ qua posita hic. Et de eodem facto „ loquitur *cap. Ecclesiæ S. Mariæ de* „ *Constitut.* & male potest intelligi „ una sine aliis. Et ideo Glossa hic „ ponit casum & seriem facti ad o„ mnes Decretales „.

Addendo propria verba, sensum invertit.

Quod Raymundus propria sua verba nonnumquam interseruerit; atque ita vel diversum, vel obscurum sensum reddiderit, ex multis compertum est.

Exemplum.

Pro exemplo sit *cap.* 2. ✠ *de Elect. & Electi potestate;* quod refert ex prima Collectione sub nomine Concilii Sardicensis additâ hâc parenthesi, *nisi de hoc pœnituerit;* quæ nec in Canone Sardicensi, neque in antiqua Collectione legitur, ipsumque Canonis sensum non tantum invertit, sed plane ridiculum reddit. Quis enim pœnam esse dicat, ad communionem non recipi, si de suo commisso peccato non pœnituerit? Vide Scholion ad Canonem II. Sardicensem, *Tom.VII. pag.*122. hujus editionis.

Aliud exemplum.

Rursus in *cap.* 1. ✠ *de judiciis* addidit hanc clausulam, *donec satisfactione præmissâ fuerit absolutus;* quæ neque in Canone Africano, e quo primitus desumpta est Decretalis, neque in antiqua Collectione habetur; ipsique Canoni alium plane sensum affingit.

In

In ipso quippe Canone, uti & in antiqua Collectione, legitur: ***nullus eidem quod vult Deo communicet, donec causa ejus, qualem potuerit, terminum sumat:*** quibus verbis innuitur jus, quo olim utebantur, ut bene advertit Cujacius ad hoc Capitulum: ne scilicet quis excommunicatus absolveretur ante discussum crimen, cujus reus postulabatur, & ante discussam finitamque excommunicationis causam. At posterioribus seculis obtinuit, ut excommunicatus ob contumaciam statim absolvatur atque satisfecerit, puta praestitâ cautione judicio sisti; etiamsi causa nondum peracta sit: *& ob id*, ait Cujacius, *Raymundus verba antiqui Canonis immutavit*. Repete Scholion ad Canonem LXXXVII. Codicis Africani, *Tom. VII. pag.* 279. hujus editionis.

Infinitum esset notare omnia, quae Raymundus ex antiquis Decretalibus detraxit, aut immutavit, quae vel ad elucidationem Decretalis, vel etiam ad adstruendum alicujus disciplinae notabile punctum conducunt; quaeque Cujacius, Franciscus Florens, aliique eruditiores Decretalium Commentatores, ac prae reliquis Antonius Augustinus in notis ad primam Collectionem, exacte notarunt.

§. IV.

Convenit subinde consulere primos Decretalium fontes.

Veteres Decretalium Collectiones non semper eas integras exhibent.

IN praecedenti §. ostendimus, non uno titulo utile esse pro assequendo genuino sensu Decretalium, quae in Collectione Gregorii IX. continentur, consulere antiquas Decretalium Collectiones, e quibus haec Collectio confecta fuit.

Cum vero videamus, quod & antiquarum Collectionum auctores parum sincere ipsas Decretales referant, sed quibusdam subinde omissis, aut immutatis, vel etiam additis, quae Decretalibus alium aut saltem obscurum sensum adferunt: ideo meliores & exactiores Canonistae solent non tantum ad pristinas Decretalium Collectiones, sed etiam ad primaevos & originales fontes recurrere, atque hinc genuinum Canonum sensum eruere.

Plurima illius rei reperiet exempla, qui Cujacium, Franciscum Florentem, Janum a Costa, aliosque eruditiores Canonistas revolvere voluerit; unum alterumve exemplum magis obvium hic vice speciminis proferam.

Primum exemplum circa cap. 5. de Testamentis.

Nemo hodie inter juris studiosos ignorat, quanto fervore frequenter agitetur haec quaestio: *utrum Legatum rei alienae valeat de Jure Canonico;* idque unice propter decisionem, *cap.* 5. *de testamentis*, quâ Leges seculi, quae hujusmodi Legatum probant, reprobari videntur: „ Et quidem. Leges seculi „ hoc habent, inquit Decretalis, ut „ haeres ad solvendum cogatur, si au„ ctor ejus rem legaverit alienam: „ sed quia lege Dei, non autem lege „ hujus seculi vivimus, valde mihi „ videtur injustum, ut res tibi legatae, „ quae cujusdam Ecclesiae esse perhi„ bentur, a te teneantur, qui aliena „ restituere debuisti „.

Quantopere se torqueant Doctores, ut Leges Civiles, quas nihil in hac re iniquitatis habere notissimum est, cum hac decisione concilient, utque probent Jus Canonicum a Jure Civili nequaquam in hac parte dissentire, sciunt omnes: idque sane non aliunde, quam quod ad fontem Decretalis non recurrant.

Haec itaque Decretalis fragmentum est *Epistolae* 4. *lib.* 7. S. Gregorii; quae si integra legatur, satis patebit aliud noluisse S. Gregorium, quam ut Episcopus, cujus Ecclesiae Legatum relictum erat sepulturae gratiâ, non cum omni rigore illud ab haeredibus exigeret; quia licet seculi Leges, id est, Justinianaeae, id habeant, ut haeres Legatum rei alienae praestare teneatur; id est, rem illam a Domino emendo, aut si is eam vendere nolit, ejus aestimationem dando, tamen quia, ait Gregorius, *Nos lege Dei, non hujus seculi vivimus*, id est, non rigorem Legis civilis, sed charitatis & aequitatis sequi

sequi debemus, æquum non est, tale legatum in hoc casu exigere; eo quod, uti in Epistola satis insinuatur, charitati parum congruum videretur, legata sepulturæ gratiâ ab Ecclesia rigorose exigi, ubi adhuc non constabat, num liberi, quos testator reliquerat, satis unde sustentarentur essent habituri, si Legata illa fuissent soluta.

Aliud exemplum circa *cap.* 13. ✠ *de Testam.*

Obvium quoque est hodie admodum usitatam esse quæstionem, *num de Jure Canonico institutio hæredis conferri possit in arbitrium tertii;* difficultatemque moveri ratione *cap.* 13. ✠ *de testam.* Quod habet: *cum tibi de benignitate*, ET INFRA *in secunda quæstione dicimus, quod qui extremam voluntatem in alterius dispositionem committit, non videtur decedere intestatus.*

Hæc sane Decretalis ita expressa primo intuitu decidere videtur, *institutionem hæredis in alterius arbitrium posse conferri;* quandoquidem talis *non videatur decedere intestatus*. Neque difficultas ex antiqua Collectione tolli potest, cum eisdem verbis ibidem referatur; at si cum ipsa integra Decretali conferatur, quæ exstat apud Innocentium III. *lib.* 3. *epist.* 38. mox difficultas evanescet: nam ex illa patebit, Innocentium tantum decidere, similem non decedere intestatum ad eum effectum, de quo erat quæstio, nimirum ad hoc ut cesset Indultum Episcopo concessum disponendi de rebus Clericorum, qui intestati decedunt. Nam cum Clericus decedens, alterius arbitrio ultimam suam voluntatem committit, satis dicitur testari, ac declarare se nolle, ut ea potestas sit penes Episcopum, verum penes alium, cujus prudentiæ & arbitrio totum committit. Ecce ex integra Decretali difficultas soluta, quod & advertit Fachinæus *lib.* 5. *controv. cap.* 57.

Veteres Decretalium Collectores vera ab apocryphis non distinxerunt, & inde in hac Collectione

Veteres Collectores Decretalium hoc insuper habuere cum aliis Canonum Collectoribus mediæ ætatis commune, quod non ad fontes recurrerint, nec studiose inquisierint, an sincera, an apocrypha essent, quæ occurrebant; an revera eorum auctorum, quorum nomina præferebant, an supposititia.

multa errata.

Hinc plurima apocrypha, & supposititia pro sinceris, & veris monumentis in Decretalium Collectionibus præsertim primâ & secundâ occurrunt; quarum fidem sequutus Raymundus in similes errores incidit, unde non pauca apud ipsum videre est SS. Patribus, aut antiquis Conciliis, vel Pontificibus adscripta, quæ illorum non esse apud omnes expeditum est.

Primum genus errorum.

Capitula 3. & 4. ✠ *de Constitut.* inscribuntur Sancto Augustino, & *cap.* 5. *Cod.* Sancto Hieronymo; quæ nec Augustini, nec Hieronymi sunt; sed ut notatur in editione Romana, *hæc verba leguntur in Glossa ordinaria*. Et *cap.* 1. ✠ *de sponsa duorum*, citatur Augustinus *de Fide pactionis & consensus*, cum hujusmodi librum edidisse Augustinum numquam auditum sit; unde & in margine notat Antonius Augustinus: *in B. Augustini verbis hæc nondum inveni*.

Secundum.

Similia multa Augustino, Hieronymo, aliisque Ecclesiasticis auctoribus supposita fragmenta occurrunt. Nonnulla etiam ex falsis veterum Pontificum Decretalibus, ut v. g. in *cap.* 1. ✠ *de Accusat.* & *cap.* 1. ✠ *de Hæreticis*, & aliis, similiter non pauca antiquis Synodis attribuuntur, quæ illarum non sunt, sic exempli gratiâ *cap.* 3. ✠ *de Adulteriis* tribuitur etiam in prima Collectione Concilio Arelatensi: cui tribui non posse notat Antonius Augustinus de emend. Gratiani *lib.* 1. *Dial.* 6. sunt autem verba desumpta ex libro *Hermæ*, vulgo *Pastoris*, & sub ejus nomine exstant tamquam *palea* apud Gratianum 34. *quæst.* 1. *Can.* 7. in *cap. autem* 2. ✠ *de Clerico excommunicato*, dicitur desumptum ex Concilio Antiocheno; cujus tamen nihil in illo Concilio simile occurrit; nisi forte aliquid in Canone 4. qui tamen quam differat ab hac Decretali, ex sola inspectione illius Canonis Scholiis in Canones Antiochenos relati patebit (*a*).

Tertium.

Plura alia diligentiori lectori facile occurrent; maxime si quis consulat notas

(*a*) Exstat citatus Canon IV. Concilii Antiocheni, nec non Scholia in eumdem *Tom. VI.* *pag.* 504. hujusce editionis.

tas Antonii Augustini ad primam Collectionem. Ex hac enim Collectione pleraque falso inscripta in hanc Decretalium Collectionem dimanarunt.

Duplex contra antedicta objectio.

Sed opponet quis: quid opus est ad fragmentorum fontes recurrere; aut quid necesse scrupulose indagare num relata sint sincera, an apocrypha; utrum genuina auctorum, quibus tribuuntur opera, an supposititia? Sicuti enim Justinianus licentiam tribuit sui novi Codicis confectoribus, ut anterioribus constitutionibus ea, quæ opportuna & utilia viderentur, adderent vel demerent; atque iis ita immutatis plenam legum vim impartitus est; nemini concedens *ex libris veterum Juris* Interpretatorum aliter eas habentes recitare *L. Un. Cod. de Justinianeo Cod. confirm.* Ita quoque Gregorius voluit per S. Raymundum prædecessorum suorum Decretales in diversa sparsas volumina in unum colligi, *resecatis, inquit, superfluis;* atque Collectionem factam & sibi oblatam approbavit: „ Volens ut hàc tantum compilatione „ universi utantur in judiciis & Scho„ lis, districtius prohibens, ne quis „ præsumat aliam facere absque aucto„ ritate Sedis Apostolicæ „.

De auctoritate & approbatione hujus Collectionis agemus infra, postquam de reliquis corporis Canonici partibus egerimus; interim datâ hàc approbatione, neququam inutilis est, quem doctiores quique Canonistæ tantopere commendant, recursus ad fontes, e quibus fragmenta hujus Collectionis desumpta sunt.

Occurritur priori.

Ut enim demus illa fragmenta, ut in hoc Codice exstant, auctoritatem juris habere, non secus ac ea quæ e veterum Jurisconsultorum libris, aut Imperatorum Constitutionibus in corpore Juris civilis relata sunt; negari tamen nequit, quin frequenter ambiguitas & obscuritas in his ipsis fragmentis occurrat; quæ ex toto contextu facile elucidari possit.

Neque enim suadetur recursus ad fontes, quasi sine illis nulla Juris auctoritas esset fragmentorum relatorum, sed solum, ut verus & genuinus sensus eorum haberi queat.

Et quis nescit, quantopere clariores legum interpretes desiderent & investigent veterum Romanorum Jurisconsultorum, Papiniani, Ulpiani, aliorumque responsa & scripta, ut ex illis legum clariorem sensum eruere queant.

Occurritur posteriori.

Similiter nemo dubitat, quin Ecclesia, Pontifex, aliusve publicâ instructus auctoritate, queat auctoritatem Juris impartire iis, quæ aliquorum auctorum, aut Conciliorum, vel Pontificum creduntur; licet revera eorum non sint; nequaquam tamen propterea inutile, aut superfluum esse inquirere, num quæ referuntur, recte & vere eorum nominibus inscribantur, haud difficulter intelliget, qui expenderit, multum sane interesse, num disciplina aliqua recenter duntaxat sit introducta, an vero a temporibus Patrum fuerit usitata? Item an in melioribus Ecclesiæ temporibus, in plenariis Conciliis probata, an vero durioribus & declinantibus jam Ecclesiæ seculis sensim tolerata potius, quam positive probata? An disciplina, quæ in supposititiis fragmentis exhibetur, contraria non sit disciplinæ, quæ ætate auctoris, aut Concilii, cui tribuitur, vigebat?

Quam hæc pro assequenda vera notitia disciplinæ Ecclesiasticæ, justumque de ejus auctoritate formandum judicium necessaria sint, abunde supra ostendi in *dissertationibus circa Codices antiquos*, *Tom.VI. parte* 1. *dissert.* 1. §. *XI. pag.* 282. hujus editionis.

Post supplementa ex antiquis Decretalibus addita, adhuc convenit eas consulere.

Sed dicet quis: quid opus consulere antiquas Collectiones, cum illa, quæ e pristinis Collectionibus detraxerat Raymundus, suppleverint partim Antonius Contius, partim Franciscus Pegna Hispanus; & ad calcem Capitulorum in editione Romana diverso charactere subjiciantur? Respondeo, in primis ex hac adjectione sive Capitulorum suppletione satis evincitur, non Contium tantum & Franciscum Pegnam, sed & Romanos, qui editioni huic intenderunt, non dubitasse admodum conducere integram Decretalem, e qua suam traxerat Raymundus, habere.

Verum multa sunt partim addita, par-

partim omissa a Raymundo, quorum nulla in parte adjecta fit mentio; imo nescio an vel unum ex iis, quæ supra retuli, integre in editione Romana suppleantur; ideoque nec post hunc virorum eruditorum laborem inanis erit ad veteres Collectiones recursus.

§. V.

De auctoritate Decretalium Gregorii IX. & subsequentium Collectionum.

A plurimis Gentibus admissa auctoritas *Decretalium, Sexti, & Clementinarum.*

QUin auctoritate Romani Pontificis facta sit Collectio vulgo *Decretalium Gregorii IX.* atque ejus auctoritate publicata, ut ejus tam in judiciis, quam in Scholis usus esset, manifestum est ex ipsa Gregorii IX. Epistola Collectioni præfixa, atque Doctoribus & Scholaribus Bononiæ commorantibus inscripta.

Idem de collectione *Bonifacii VIII.* & *Clementinarum* esse dicendum ex Epistolis Bonifacii, & Joannis XXII. istis Collectionibus respective præfixis æque manifestum est: cum uterque expresse præcipiat, ut earum usus sit in Judiciis & Scholis.

Neque hæc Pontificum Declaratio suo frustrata est effectu: nam quemadmodum Jus civile Romanum ubique pene gentium pro jure communi habetur, ut nimirum, jure patrio consuetudinario deficiente, causæ civiles ac Reipublicæ negotia ex illo dirigantur; & si quod in Lege patria aut consuetudine dubii occurrat, ex Jure Romano dilucidationem accipiat: ita quoque causæ Ecclesiasticæ ac exterior Ecclesiæ politia Jure Canonico tamquam Jure communi diriguntur, dirimuntur, & deciduntur; & si quid difficultatis in Jure Ecclesiastico particulari aut consuetudinario occurrat, ex illo interpretationem accipit. Quinimo ea est Juris Canonici auctoritas, ut etiam in foro civili & in civilibus causis, si Jus Romanum dubium fuerit, ex Jure Canonico interpretationem sumat. Hinc illa communiter accepta regula: quando decisio est dubia in Jure civili, & est clare decisa in Jure Canonico, stari debet Juri Canonico. Rebuffus ad *Constitut. Regias in Proœmio Glossâ* 5. *num.* 126.

Ulterius si Jus civile Juri Canonico repugnet, etiam in foro civili, hoc prævalebit, si subsit materia peccati, v.g. in materia præscriptionis Jus Canonicum non admittens præscriptionem cum mala fide, prævalebit Juri Romano eam cum mala fide admittenti. Similiter in materia usurarum servatur Jus Canonicum Jure civili posthabito.

Etiam apud Protestantes.

Hæc omnia adductis variis diversarum gentium auctoribus latius tradit Arturus Duck *lib.* 1. *de auctoritate Juris civilis cap.* 7. qui *num.* 16. & 17. hæc habet: „ Illud porro in Juris Canonici laudibus eximium est, quod „ principes protestantes Germanici, alii ve, postquam ab Ecclesia Romana „ secesserant, Lutheri & Calvini doctrinam amplexi, omnemque Pontificis Romani potestatem abdicassent, „ Jus tamen Canonicum non excusserunt, sed eo in causis suis decidendis etiamnum utuntur, eodem plane modo sicut principes Europæi, „ postquam renuntiaverant Cæsarum „ potestati, Leges tamen Cæsareas adhuc observant. Et licet Martinus „ Lutherus zelo præpropero & inconsulto ductus, Juris Canonici libros „ repugnantibus Jurisconsultis Wittebergæ combusserat, Juris tamen Canonici usum, ab eo tempore Saxonei, Brunsvicensei, cæterique Protestantes semper conservarunt, nullâ „ mutatione in eo admissâ, sicut in „ Augustana Confessione consenserunt, „ jusque Canonicum Witteberga, & in „ reliquis Protestantium Academiis adhuc publice docetur „.

Hæc quam sufficientissime evincunt, quanto applausu ubique pene gentium Jus Canonicum pro decisione causarum, id est, non in Scholis duntaxat, sed in judiciis ex intentione Pontificum receptum sit.

Earum tamen auctoritas per se

Quod autem dicant Theologi post Veronium in *Regula Fidei* §. 4. & illustrissimos Fratres Walenburgicos, qui hanc

[illegible] sufficit fundando articulo Fidei.

hanc Regulam adoptarunt : „ Nullas „ Decretales Romanorum Pontificum „ contentas in corpore Juris Canoni- „ ci , sive in sex libris Decretalium , „ sive in Clementinis , sive in Extra- „ vagantibus esse sufficientes fundando „ articulo Fidei Catholicæ ; ideoque „ Adversariis modo ex Gratiano, modo „ ex Decretalibus, seu Jure Canonico „ consarcinantibus , & sæpe easdem „ falso glossantibus , Nostrates compen- „ diosiori viâ & regiâ reducendis de- „ viis ad castra Catholica respondere „ posse , palam inclamando , *nihil ho-* „ *rum esse de Fide Catholica* „. Hæc, inquam, nihil intentioni Pontificum Jus Canonicum publicantium aut probantium officiunt ; nam ut bene advertit Davenportius in *systemate Fidei cap.3*. „ Corpus Juris propter Œconomiam „ Ecclesiæ , & externam ejus guberna- „ tionem , ut patet ex proœmiis Pon- „ tificum recitatis , non propter ejus „ fidem declarandam compactum est : „ adeo ut per accidens sit respectu Ju- „ ris, quod Canones generent Fidem; „ nec inde , ut tales sunt , Fides col- „ ligitur „.

Institutiones Lancelotti non habent auctoritatem juris.

Ab annis 100. plus minus Corpori Canonico ad calcem adjici solent institutiones Juris a Joanne Paulo Lancelotto Jurisconsulto Perusino conscriptæ ad imitationem institutionum Juris civilis in 4. libros divisæ . Verum tametsi auctor in proœmio sui operis asserat , se opus illud ex mandato Papæ composuisse ; illudque a Commissariis Pontificiis revisum & correctum : nihilominus quia de publica approbatione non constat, nemo hactenus his institutionibus auctoritatem Juris concedit, propterea quod reliquis Juris Canonici partibus annectantur ; cum nec publicâ auctoritate id factum sciatur.

Secus dicendum videtur de Extravagantibus.

Aliud de utraque *Extravagantium* Collectione supra relata videtur dicendum : quantumvis enim nesciatur , eas aut publicâ auctoritate collectas , aut simili auctoritate cæteris corporis Canonici partibus fuisse adjectas , tamen eas hodie passim in Scholis, & judiciis tamquam Decretales Pontificum sufficienter publicatas, & quibus , particularibus juribus deficientibus , in decisione causarum stetur, allegari & recipi videmus . Quamvis & illud non ignorem, inter Doctores etiamnum disputari , num Reservatio contenta in his Extravagantibus dicenda sit Reservatio *clausa in corpore Juris :* quo dubio satis insinuant , non esse certum, eas esse eodem modo inclusas Corpori Juris, quo præcedentes Collectiones.

§. VI.

Monitum ad sequentes Dissertationes.

Decretales, quarum auctoritas major est.

IN Decretalibus Gregorii IX. majoris præ reliquis auctoritatis reputantur Decreta, quæ referuntur sub nomine Pontificum edita in Conciliis Episcoporum , ac signanter quæ & vulgo quasi generalia Concilia proponuntur, & quibus Pontifices ipsi præsederunt.

Tria potissimum sunt hujusmodi Concilia, quorum Canones seu Decreta sparsim in his Decretalibus Gregorii IX. referuntur , nimirum TURONENSE sub ALEXANDRO III. LATERANENSE sub eodem Pontifice, & alterum LATERANENSE sub INNOCENTIO III.

Ad hos Canones sive Decretales OBSERVATIONES breves subjicimus, præmissâ dictorum Conciliorum compendiosâ historiâ , in qua ostenditur Conciliorum illorum occasio, nec non quorum auctoritate Decreta , quæ inscribuntur sub nomine horum Pontificum, vel frequenter cum addito *in Concilio Turonensi* vel *Lateranensi ;* similiter & de Innocentio III. tum ut ex iis, quæ Decretis hisce occasionem dedere , genuinus eorum sensus haberi queat, tum ut de eorum auctoritate & pondere statuatur.

DIS-

DISSERTATIO HISTORICA IN SCHISMA Seculi XII.

§. I.

Origo Schismatis inter Alexandrum III. & Victorem IV.

Controversia inter *Adrianum IV.* & *Fredericum I.* Imperatorem.

GRavi super Ecclesiastico & Imperiali jure inter Hadrianum IV. Papam & Fredericum I. Imperatorem controversiâ exortâ, tandem eo res perducta fuit, ut Hadrianus paulo ante mortem statuisset Imperatorem sacris interdicere. Quin & referunt Historici, quod antequam moreretur majorem numerum Cardinalium jurejurando obstrinxisset ad eligendum Pontificem successorem, qui actiones suas contra Cæsarem susceptas tueretur.

Schisma inter *Alexandrum III.* & *Victorem* Antipapă.

Hadriano Kalendis Septembris anno 1159. defuncto, multi Cardinales elegerunt Rolandum Presbyterum Cardinalem Apostolicæ Sedis Cancellarium, qui antesignatus fuerat eorum qui Frederico Imperatori adversabantur vivente Hadriano; alii vero Octavianum Cardinalem, antesignatum eorum, qui Cæsari favebant. Rolandus mox a facta electione sibi *Alexandri III*, Octavianus vero *Victoris* nomen assumpsit.

De numero Cardinalium, qui eos elegerunt, diversissime scribitur ab utraque parte, uti & de circumstantiis electionis; in hoc tamen utrimque conveniunt; majorem partem fuisse pro Alexandro.

Nihilominus utraque pars multos patronos ac fautores reperit, schismaque continuo invalescebat. Uterque enim, Pontificialibus insigniis assumptis, se in Pontificem ordinari fecit, alter alterum tamquam schismaticum excommunicans: hinc popularis seditio, & aperta Ecclesiæ scissura merito timebatur. Et quidem jam popularis tumultus excitabatur, sensimque magis invalescebat. Itaque tandem ab utraque parte ad Imperatorem, qui tum in Italia morabatur in obsidione Cremonæ, scriptum est, ut huic malo invalescenti occurreret.

Imperatoris sollicitudo in hac parte.

Litteris utriusque partis receptis, & Nuntiis auditis, Fredericus ancipiti periculo novi schismatis permotus, consilio Principum decrevit dare operam, ne quid inde, seu status Ecclesiæ, seu Respublica Imperii detrimenti caperet. Audiens itaque utrumque electum in Episcopatus ordinem consecratum, alterum ab altero excommunicatum, sine judicio Ecclesiæ controversiam terminari non posse putavit. Ita Radevicus de *Gestis Frederici Imperatoris*, *lib.* 2. *cap.* 54. auctor in Imperatorem propensior.

§. II.

De Concilio Papiensi per Fredericum convocato pro extinctione Schismatis.

Convocatur Concilium Papiense in Octava Epiphaniæ 1160.

FRedericus credens, hoc Schisma Ecclesiæ auctoritate facilius quam suâ, extingui posse, Concilium convocavit Papiæ celebrandum in Octava Epiphaniæ, anno 1160. Litteras indictionis dedit quoque ad Alexandrum, quibus eum ad Concilium vocat; mittens una duos Episcopos cum Comite Palatino, suo consanguineo, qui ipsi litteras prælegant, & mentem Cæsaris aperiant.

Ad illud specialibus litteris vocatur Alexander III. cum sibi adhærentibus.

Litteræ hæ inscriptæ erant: *Rolando Cancellario, cæterisque Cardinalibus*, qui eum elegerunt Romanum Pontificem. In his litteris præfatur Imperator, quod cum sui muneris sit omnibus Ecclesiis in Imperio constitutis patrocinari, Romanæ Ecclesiæ tanto propensius debeat providere, *quanto* (ait) *ipsius cura & defensio a Divina providentia videtur nobis esse commissa specialius*. Deinde exponit, quod propter hanc exortam discordiam plurimum doleat; timeatque, ne occasio-

ne Schismatis, Ecclesia, Christi sanguine redempta, debeat dilacerari.

Dein subjungit: „ ut autem huic pesti competens & Deo gratum exhibeamus remedium, religiosorum virorum consilio, generalem Curiam & Conventum in Octava Epiphaniæ Papiæ indiximus celebrandam; ad quam evocavimus totius Imperii nostri, & aliorum Regnorum, scilicet Angliæ, Franciæ, Hungariæ, Daciæ, Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & viros religiosos, ac Deum timentes, quatenus remoto omni seculari judicio, hoc tam magnum Ecclesiæ negotium Ecclesiasticarum tantum personarum sententià ita sopiatur, ut & Deo debitus exinde honor deferatur, & Ecclesia Romana suà integritate & justitià non possit a quoquam privari, vel status Urbis, quæ caput Imperii nostri est, inquietari „.

Concludit post hæc: „ Proinde eruditioni vestræ mandamus, & ex parte Dei Omnipotentis & totius Ecclesiæ Catholicæ præcipimus, ut ad eamdem Curiam sive Conventum veniatis, & Ecclesiasticarum personarum sententiam audituri & recepturi. Testis enim nobis est Deus, quia in hac Curia nec amore nec odio alicujus personæ quidquam aliud quærimus, quam honorem Dei & Ecclesiæ suæ unitatem „.

Has Litteras ex Radevico recitat Baronius ad annum 1159. uti & exemplar litterarum indictionis, quibus ad hanc Synodum evocavit Transmontanos Episcopos.

Alexander III. ægre fert, se non haberi ut Pontificem Romanum.

Legati Imperatoris cum his litteris ad Rolandum electum in Pontificem accedentes in civitate Anagniæ, ubi tum morabatur, nullam ei tamquam Pontifici exhibuerunt reverentiam; sed *simpliciter* recitaverunt ea, quæ ipsis a Cæsare mandata fuerant, & quæ litteris supra relatis continebantur.

Consternati Alexander, & Cardinales, aliique Curiales, qui cum ipso erant, tandem instantibus Commissariis Imperatoris, respondit quod miraretur per Imperatorem sibi, *imo Beato Petro & sanctæ Romanæ Ecclesiæ honorem debitum denegari*.

Et præcipue, quod Concilium auctoritate Imperatoris esset convocatū.

Præcipue querebatur, quod in Litteris Imperatoris haberetur, ab ipso Imperatore de quinque Regnis evocatas personas Ecclesiasticas, quæ de discordia cognoscant & judicent. „ Nimirum longe a consuetudine Prædecessorum suorum recessisse videtur (aiebat) & dignitatis suæ terminum excessisse; dum sine conscientia *Romani Pontificis* Concilium convocavit, & nos ad præsentiam suam, sicut homo super nos potestatem habens, præcepit convenire „.

Deinde exponit, Beato Petro & per eum Romanæ Ecclesiæ privilegium a Christo, sanctisque Patribus traditum esse, & etiam cum sanguinis effusione, cum oportuit, usque ad hæc tempora conservatum, *ut universarum Ecclesiarum causas ipsius auctoritate discuteret, ac finiret; ipsa vero nullius unquam judicio subjaceret*. Hoc privilegium se velle sustinere; & consequenter, nolle se judicio convocati Concilii submittere profitebatur.

Hoc responso offensi Cæsaris Legati mox recesserunt, & Octavianum sive *Victorem* Signiæ degentem accesserunt; & ad pedes ipsius provoluti adoraverunt. Ita ante causæ discussionem, & latam sententiam, hunc ut Pontificem recognoverunt, quod postmodum Alexandro, ejusque fautoribus ansam præbuit, Cæsarem & Conventum ab eo indictum recusandi.

Interim Legati Cæsaris Octavianum ad statum diem habendo Concilio Papiam duxerunt.

Imperator decisionem quæstionis Patribus relinquit.

Sub initium ergo Februarii anni 1160. habitum fuit *Papiæ* Episcoporum & Prælatorum Concilium; & adveniens Imperator dixit ad Episcopos: „ Quamvis noverim ex officio ac dignitate Imperii penes nos esse potestatem congregandorum Conciliorum, præsertim in tantis Ecclesiæ periculis; (hoc enim Constantinus, & Theodosius, nec non Justinianus, seu recentioris memoriæ Carolus

„ ma-

„ magnus, & Otto Imperatores fecisse memorantur) auctoritatem tamen definiendi hujus maximi & summi negotii vestræ prudentiæ, vestræque potestati committo. Deus enim constituit vos Sacerdotes, & potestatem vobis dedit de nobis quoque judicandi. Et quia in his, quæ ad Deum sunt, non est nostrum de vobis judicare: tales vos, & taliter in hac causa hortamur habere, tamquam solius Dei de vobis expectantes judicium „. His dictis, subtraxit se a Concilio Imperator.

§. III.

De Actis Concilii Papiensis in favorem Victoris IV. & sententia contra Alexandrum III.

Acta Concilii Papiensis. POst hæc per septem dies causâ ventilatâ, Domino Octaviano, cum præsens advenisset, & haberet, qui partem suam defenderent, cessit litis victoria, & pro ipso Concilium sive Curia dedit sententiam, condemnato Rolando & reprobato.

Hic enim „ citatus legitime, Concilio se præsentare contumaciter abstinuisse dicebatur „. Ita refert Radevicus, & ex ipso Baronius, qui refert, quæ pro causa Octaviani vulgo Victoris IV. adducta fuerunt.

Exhibet item Baronius Epistolam Synodalem hujus prætensi Papiensis Concilii ad omnes undequaque directam, quæ & exhibetur *tom.* 10. *Concil. general, col.* 1392. in qua Prælati illius Conventus exponunt, quod per septem dies causam hanc discusserint, repererintque Octavianum legitime in Romanum Pontificem fuisse electum, quodque consequenter, electio ejus ab omnibus fuerit probata: & sequenti die „ Dominus *Victor* cum processione ab Ecclesia S. Salvatoris extra civitatem, in qua fuerat ejus hospitium, ad Catholicam Ecclesiam gloriose deductus est. Ibi religiosissimus Imperator ante januas Ecclesiæ eum suscepit; & descendenti de equo stapiam humiliter tenuit, & apprehensum per manum usque ad altare conduxit, & pedes ejus osculatus: & nos omnes Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, & omnes Principes cum universa multitudine, quæ præsens erat, pedes Apostolicos sumus osculati „.

Alexander anathematizatur. Deinde quid in Rolandum seu Alexandrum III. decretum sit, subjiciunt. „ Proxima autem die sequenti, id est Sabbato, habito generali Concilio, Dominus Papa & nos cum illo, Rolandum Cancellarium Schismaticum, & ejus principales fautores accensis candelis anathematizavimus, & *tradidimus eum Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini* „.

Dicunt inter alia: „ illud etiam discretionis vestræ prudentiam volumus non latere, manifeste esse deprehensum, quod Rolandus Cancellarius, & ejus sequaces quidam Cardinales, vivente adhuc Papâ Hadriano, conjuraverunt. Fuit autem tenor conjurationis, quod si, eis viventibus, Papam Hadrianum mori contingeret, Cardinalem unum de illis eligerent, qui in eadem conjuratione esset adstrictus „.

§. IV.

Imperator excommunicatus per Alexandrum III.

Alexander excommunicat Imperatorem. ALexander cum intellexisset, quæ in hoc Papiensi Conventu contra se acta fuerant „ Imperatorem excommunicationis vinculo solemniter innodavit; & omnes, qui cum eo juramento fidelitatis tenebantur adstricti, secundum antiquam Prædecessorum Patrum consuetudinem (inquit Auctor vitæ Alexandri III.) ab ipso juramento absolvit „: uti ex Actis Alexandri recitat Baronius ad annum 1160. reflectitque hic doctissimus Fleury Hist. Eccl. scriptor *lib.* 70. *num.* 43. quod similis formula excommunicationis una cum absolutione sub-

subditorum a juramento fidelitatis non legatur impensa ante ætatem Gregorii VII. quamvis auctor vitæ Alexandri III. hic asserat, *secundum antiquam Patrum consuetudinem* ita ab Alexandro actum fuisse.

§. V.

De Conciliis, in quibus Alexander, & de Conventu Laudensi, in quo recognitus Victor.

Reges Galliæ, & Angliæ favent Alexandro.

NEc deerant, qui Alexandro faverent; atque præ cæteris Reges Franciæ & Angliæ causam ejus tuebantur. „ Et quidem Rex Anglorum „ congregavit omnes Episcopos Northmanniæ, & Abbates, &. Barones „ apud novum Mercatum, & Ludovicus Rex Francorum adunavit suos „ Bellnaci; & ibi tractatum est de „ receptione Papæ Alexandri, & refutatione Victoris: & consenserunt „ Alexandro, reprobato Victore „. Ita scribit Robertus de Monte in Appendice ad Sigebertum ad annum 1161. & ex ipso Labbæus *tomo* 10. *Concil. general. Col.* 1406.

Licet hæc in dictis Conciliis seu Conventibus essent resoluta, noluerunt tamen dicti Reges, se *palam* pro Alexandro declarare, ob. respectum scilicet erga Imperatorem, donec in pleniore Conventu, auditis utrimque partibus, causa plenarie fuisset discussa. Itaque Conventus factus est celebris utriusque Regni anno 1161. *Tolosæ:* cui interfuerunt ex parte Octaviani seu *Victoris* duo Cardinales *Guido Cremensis*, & *Joannes de S. Martino*, & tres ex parte *Alexandri*: „ qui utrimque pro „ stabiliendo jure suorum Principalium „ coram Conventu perorarunt „: uti refert Guillelmus Neubrigensis *lib.* 2. *Rerum Anglican. cap.* 91. asseritque, Guillelmum Papiensem Cardinalem Alexandri jus adeo clare exposuisse, & adversæ partis objecta refutasse: „ ut „ neuter ulterius Princeps cunctaretur, „ repudiato Octaviano, Dominum „ Alexandrum recipere, & cum Regnis sibi subditis, ei de cætero in „ iis quæ Dei sunt, tamquam patri parere „. Hæc latius relata videri possunt apud Labbæum *tomo* 10. *Concil. general. col.* 1408. & *seqq.*

Conventus Laudensis Victori adhæret.

Sed his Decretis nullatenus consentiebat Imperator, firmiter hactenus adhærens Victori tamquam unico & legitimo Pontifici, adeo ut eodem anno 1161. in conventu Laudensi rursus ipse cum suis Principibus, & magna copia Prælatorum confirmaverit electionem Victoris, uti videri potest ex Actis ejusdem Conventus apud Labbæum loco citato.

§. VI.

De Conciliis sub Alexandro III. Monte-Pessulano & Turonensi.

Alexander excommunicat Victorem in Synodo Monte-Pessulana.

CUm autem Imperator in Italia dominaretur, tutum sibi ibidem morari non credidit Alexander; unde ad Regem Siciliæ confugit. Ibidem autem nec tutus consistens, opportunitatem transeundi in Gallias præstolabatur, ait citatus Guillelmus Neubrigensis. Hanc nactus, mari se dedit mense Aprili, relicto Romæ Julio Cardinale Legato. Tandem anno 1162. in Gallias venit; ibi a Ludovico VII. honorifice & magna cum benevolentia susceptus fuit. Residens apud Montem-Pessulanum, ibidem Synodum habuit in Octavianum, & ipsi adhærentes, publice in eos excommunicationis sententiam promulgans.

Concilium Turonense, cujus & Canones in Decretales Greg. IX. relati.

Utque jus suum amplius firmaret, Synodum ampliorem in annum sequentem in Urbe Turonum (cujus Archiepiscopus priori interfuerat) in Octavis Pentecostes indixit, ipseque præsens interfuit.

Hoc est famosum illud Turonense Concilium, durante hoc Schismate celebratum, cujus plures Canones in Decretales Gregorii IX. relati hodie non minimam juris Canonici partem conficiunt.

§. VII.

§. VII.

Acta Concilii Turonensis contra Victorem.

Hoc Concilium celebratum an. 1163.

De hoc Concilio legitur in vita Alexandri III. „ Et quoniam „ tempus Concilii celebrandi imminebat, quod in Octavis Pentecostes „ *Turonum* convocaverat: exivit de „ Parisiis, & transiens per Carnotum, „ ad Turonis civitatem celeriter remeavit. Anno igitur Dominicæ Incarnationis 1163. Indictione undecimâ, anno quarto sui Pontificatus, quarto decimo Kalendas Junii supra dictus „ Alexander Papa in Ecclesia S.Mauritii Turone Concilium celebravit „.

In eo adfuere 124. Episcopi, & 17 Cardinales.

Huic Concilio interfuerunt cum ipso Papa Cardinales 17. Episcopi 124. Abbates 404. & aliorum tam Clericorum quam Laicorum maxima multitudo, uti habet Præfatio Concilii Canonibus præfixa apud Labbæum *tomo* 10. *Concil. general. Col.* 1418.

Nec tantum Episcopos Gallicanos, sed & aliorum Regnorum huic Concilio interfuisse testatur Matthæus Parisiensis ad annum 1163. scribens, quod „ ad ejus convocationem, permissione „ Regis Angliæ venerint Archiepiscopi, Episcopi, & alii Angliæ Prælati, Thomas Cantuariensis Archiepiscopus cum suis Suffraganeis, & ad „ dexteram Papæ in Concilio sedit; „ & Archiepiscopus Eboracensis Rogerus ad sinistram cum solo Episcopo „ Dunelmensi „.

Addit Historia Vizeliacensis *lib.* 4. præter omnium Provinciarum Galliæ Episcopos, necnon supra nominatos Anglicanos, etiam interfuisse *Schotorum & Hibernensium* Præsules.

Victor anathematizatus.

De Actis in hoc Concilio scribit in primis *Robertus de Monte*, qui præsens aderat, in Appendice ad Sigebertum, illud actitatum, quod Alexander Papa, redditâ plenissimâ ratione de sui legitima ad Pontificatum promotione, ingesserit de intrusione & invasione Octaviani querelam, quo factum est, ut in ipsum Octavianum, atque complices ejus omnes, fuerit reiteratum anathema.

Acta Concilii Papiensis improbantur.

Nec tantum Octaviani electio reprobata, ipseque & complices ejus anathematizati, sed & *Acta Papiensis Concilii, in quo Victor & Fredericus præfuerant, damnata fuerunt*. Uti scribit Tillius in Chronico Francorum.

Et quis ambigit, quin hic fuerit primarius hujus Concilii per Alexandrum indicti scopus, hujusque causæ agitatio præcipua hujus Conventus materia?

Legitur nihilominus in actis Alexandri de hoc Concilio: „ In eo nimirum *Apostolica Constituta sunt probata, & hæc Capitula roborata denuo, & promulgata* „.

OBSERVATIONES (a) IN CANONES TURONENSES.

CANON PRIMUS.

Ut Præbendæ qualibet non recipiant sectiones. Relatus in cap. 8. *x* De Præbendis.

Observatio.

Inhibetur divisio præbendarum.

Primus horum Canonum, divisionem præbendarum, aut dignitatum permutationem fieri prohibet; relatus in *cap.* 8. *x de præbendis*. Ejusque meminit Innocentius III. in *cap.* 2. *x eod.* respondens Episcopo Brixiensi, quod electio duorum ad eamdem præbendam de rigore juris penitus sit cassanda; quia „ si duo (ait) „ unam præbendam tenerent, illud esset contra *Concilium Turonense*, quod „ præbendarum prohibet sectionem „. Et

(a) Quod ex Textu horum, cæterorumque Canonum in hoc Tomo in *Observationibus* adducetur, desumetur ex Corpore juris Canonici; & quandoque varians lectio Canonis, prout in Concilio exstat apud Labbæum, notabitur per litteram C.

Et rursus in *cap. 26.* ꝟ *eod.* idem Innocentius respondit integram præbendam uni assignandam, *cum Turonensis statuta Concilii sectionem inhibeant præbendarum*.

Impositio pensionis huic Canoni adversatur. Hinc uno consensu Canonistæ concludunt, hoc Turonensis Concilii Decreto prohiberi præbendarum sectionem, sive fructuum divisionem. Inde ulterius communiter concludunt impositionem pensionis huic Decreto adversari, nec nisi mediante dispensatione ex justa causa sustineri posse; uti latius ostendi in Dissertatione *De Pensionibus* (*a*).

CANON II.

Quo Clericis usuræ prohibentur, cap. 1. ꝟ de Usuris.

OBSERVATIO.

Canon 2. contra usuras truncate refertur in Decretalibus. Secundus Canon dirigitur contra exercentes certum genus usurarum; referturque in *cap. 1.* ꝟ *de Usuris*, sed truncatus; quæ truncatio ipsum sensum obscurum reddit. Dicitur enim, quod *generalis Concilii decrevit auctoritas, ut nullus constitutus in Clero, vel hoc, vel aliud genus usuræ exercere præsumat*, non exprimendo certum genus usuræ, cui relativum *hoc* respondeat. Id autem in parte a Raymundo omissa claris terminis exprimitur, nimirum illud genus usuræ, quod committunt, qui *commodatâ pecuniâ indigentibus possessiones eorum in pignus accipiunt, & provenientes fructus percipiunt ultra sortem*; uti legitur in integro Canone, & in prima Decretalium collectione; atque ex hac supplevit Antonius Contius in parte decisa, & ad calcem dicti *Cap. 1.* apud Gregorium IX. hodie in Corpore Juris Canonici correcto subjicitur.

Pactum anticreseos damnatum. Ad hunc Canonem indubie reflexit Innocentius III. in *cap. 6.* ꝟ *de pignoribus*, declarans, possessiones obligatas pignori debitori esse restituendas, si fructus earum a creditoribus percepti ipsum debitum *exæquent, cum secundum* CANONICAS SANCTIONES *fructus restitui, & in sortem debeant computari*. Quod in nullo Canone tam aperte, quam in præsenti deciditur.

Hinc uno consensu tradunt Canonistæ, præsenti Canone pactum *Anticreseos* esse damnatum tamquam usurarium.

CANON III.

Ne Prælati Decimas temere in Laicos transferant, cap. 17. ꝟ de Decimis.

OBSERVATIO.

Tertius Canon relatus in *cap. 17.* ꝟ *de Decimis*, est contra Episcopos & Prælatos Ecclesiæ, qui Laicos de Decimis & Ecclesiis disponere sinunt, & eos in *devia mortis impellunt, qui prædicatione eorum ad viam vitæ fuerant revocandi*; applicans ipsis illud Oseæ *cap. 4. vers. 8. peccata populi mei comedunt, & ad iniquitatem provocant animas eorum*. Quæ verba Prophetæ, quare hic omiserit Raymundus, nescio: sed a Contio suppleta sunt in parte decisa.

Decernitur igitur, *quod si quis alicui in seculo remanenti Ecclesiam, decimam, oblationemque concesserit, statu suo, sicut arbor, quæ inutiliter terram occupat, succidatur, & donec se emendet, dolore suæ jaceat ruinæ prostratus*. Ita legitur apud Raymundum ex veteri Decretalium collectione secunda. At in Canone apud Labbæum, ultima periodus exprimitur his verbis: *Et donec se emendet, & lapsum suum deflens, subjaceat dolore prostratus*. Pœna decreta.

Constat, circa hæc tempora, Episcopos, aliosque Ecclesiæ Prælatos, decimas, aliaque bona Ecclesiastica in Laicos, adulationis, aut alicujus Beneficii sibi conciliandi causâ in præjudicium Ecclesiarum præsertim Parochialium, frequenter cum summo Ecclesiarum etiam spirituali detrimento transtulisse. Uti in *Jure Eccles. Tom. III. parte 2. sect. 4. tit. 2. cap. 4. pag. 490.* alias *tit. 33.* notavimus; atque de simili temeraria, injusta, & Ecclesiæ præjudiciosa concessione hic agitur. Circa similes abusus.

Re-

(*a*) Exstat citata Dissertatio *de Pensionibus*, septem complectens Capita, *Tom. V. parte 2, pag. 503.* hujus editionis.

Canon hic soli Alexandro III. adscribitur in Decretalibus.

Refertur hic Canon in citato *cap.* 17. sub nomine *solius* Alexandri III. uti & in secunda Decretalium collectione apud Antonium Augustinum, licet inter Canones Concilii *Turonensis* passim ab omnibus referatur, & in collectione Conciliorum huic Concilio adscribatur (*a*).

CANON IV.

De Albigensium consortio fugiendo.

OBSERVATIO.

CAnon quartus est contra Albigenses hæreticos, qui in partibus Tolosæ exorti, ad vicina loca se diffundebant, cum quibus omne commercium vetat.

Exstat hic Canon in prima Decretalium collectione, sed eum Raymundus omisit.

CANON V.

Ne Sacerdotes ad regendas Ecclesias annuo pretio conducantur. cap. 3. ✠ Ne Prælati vices suas.

OBSERVATIO.

QUintus Canon relatus in *cap.* 3. ✠ *Ne Prælati vices suas, &c.* reprobat enormem consuetudinem, quæ in quibusdam locis contra SS. Patrum constitutiones invaluerat, ut sub *annuo pretio* sacerdotes ad Ecclesiarum regimen constituantur, ratione hâc notandâ adductâ: *Quia dum sacerdotium sub hujusmodi mercede venale disponitur, ad æternæ retributionis præmium consideratio non habetur.*

Invaluerat quoque mos, ut Ecclesiæ, id est, ipse titulus Ecclesiasticus, omnesque proventus concederentur aliis, puta Monasteriis, aut hominibus privatis tum Ecclesiasticis, tum etiam Laicis: atque hi constituerent Presbyteros ad obeunda officia, eâ conditione, ut Presbyteri illi temporalia *ad Firmam* consequerentur, & pretium annuum iis, a quibus erant constituti, persolverent. Eoque pervenerat abusus, ut ii præ aliis in Ecclesiis constituerentur Presbyteri, qui majus pretium seu majorem pensitationem annuam offerebant. Ejusmodi enormes abusus perstringit Canon Turonensis.

Ad idem tendunt Canones prohibentes constitui in Ecclesiis conductitios Sacerdotes, quibus certum pretium annuum addicebatur, quos refert Antonius Augustinus in Epitome Juris Pontificii *lib.* 6. *tit.* 19. Utinam nec hodie similes plures constituerentur Sacerdotes!

CANON VI.

Contra Simoniacam avaritiam Clericorum. cap. 8. ✠ de Simonia.

OBSERVATIO.

Pretii exactio pro ingressu in Religionem, vel pro Beneficio Ecclesiastico.

CAnon sextus in *cap.* 8. ✠ *de Simonia*, redarguit Clericorum avaritiam, præmissâ hâc multum notandâ præfatione, a Raymundo omissâ, & a Contio pro parte duntaxat suppletâ. *Quia non satis utiliter in populo avaritia redarguitur, si ab his, qui in Clero constituti videntur, & præcipue contempto seculo Religiosum nomen profitentur & Regulam, modis omnibus non cavetur, prohibemus, &c.* ita legitur apud Labbæum *tomo* 10. *Concil. general. col.* 1420.

Tum prohibet, *ne ab iis, qui ad Religionem transire volunt, aliqua pecunia*

(*a*) Ante duodecimum seculum nulla deprehenditur Synodus, cujus Decreta sub nomine Pontificis tamquam Præsidis Concilii concepta fuerint. Antea loquebatur & decernebat suo nomine Synodus; inde est, quod Synodi ante seculum duodecimum habitæ suo nomine, non autem nomine Præsidentis Decreta sua conceperint: credebatur equidem merito, quod, cum Decreta ex communi Episcoporum congregatorum auctoritate fierent, deberent illa adscribi omnibus Episcopis, non autem soli Præsidenti.

At duodecimo seculo & subsecutis temporibus complures invenimus Synodos, in quorum Decretis loquitur solus Præsidens, quasi a sui unius auctoritate ea profecta essent, & aliis Episcopis usus esset veluti Consiliariis, quorum consensum requisierat.

cunia requiratur: nec Prioratus vel Capellaniæ Monachorum vel Cleric. annuâ distractione vendantur, nec ab eo, cui regimen ipsarum committitur, pro earum (seu illa) *commissione ullum exigatur pretium*. Unde quidquam ab ingrediente Monasterium exigi vetat.

Ratio interdictæ hujus exactionis. Additur ratio a Raymundo prætermissa: *Hoc autem Simoniacum esse SS. Patrum auctoritas manifeste declarat:* & ulterius concludit, quod *quisque contra hoc Decretum attentare præsumpserit, tam ille qui dedit, quam ille qui receperit, vel consenserit, partem se cum Simone non dubitet habiturum*. Hæc verba, *vel consenserit*, apud Labbæum non exstant in textu, sed ad marginem notantur; neque leguntur apud Baronium.

Ulterius statuit, ut *pro sepultura quoque, & Chrismatis & olei receptione* (sive *perceptione*) *nulla cujusque pretii exactio intendatur*.

Nec in his consuetudo contraria tollit reatum. His omnibus subjicit notabilem & utilem hanc regulam: *Nec sub obtentu cujusquam consuetudinis reatum suum quis tueatur: quia diuturnitas temporis non diminuit peccata, sed auget*.

Utinam hanc regulam serio attenderent Monasteriorum Directores ac Directrices, qui sub obtentu receptæ consuetudinis, passim ab iis, qui ad Religionem transire volunt, pecuniam requirunt, & de ea turpiter & quasi de re profana paciscuntur & mercantur!

Item qui sua Beneficia aliis resignant sive dimittunt sub annuo pretio, quod nomine *Pensionis* tegunt. De quo videri potest Dissertatio nostra *de Pensionibus* (a).

Merito quoque hanc regulam attendunt, qui sub prætextu receptæ consuetudinis, de Juribus sepulturæ, & similium spiritualium functionum, quasi de earum pretio cum maximo fidelium scandalo paciscuntur; de quo videnda quæ dixi in *Jure Eccles. Tom. III. parte 2. sect. 4. tit. 7. cap. 4. pag. 705.*

Canon VII.

Ne Archipresbyteri Judices constituantur sub annuo pretio. cap. 2. ℣ Ne prælati vices suas.

Observatio.

Septimus Canon relatus in *cap. 2.* ℣ *Ne Prælati vices suas, &c.* vetat Decanos vel Archipresbyteros ad agendas vices Episcoporum vel Archidiaconorum, & quasi judices in determinandis seu dijudicandis causis sub annuo pretio statui; quia id ad *Sacerdotum gravamen*, & subversionem judiciorum non est dubium redundare.

Et sane quis dubitet, quin Decani, dum sub onere pendendi Episcopis aut Archidiaconis *annuum pretium* ad terminandas causas constituuntur, pretium illud a Sacerdotibus, aliisque causas coram ipsis sustinentibus, quovis modo & prætextu recipere conabuntur, neque dubitabunt vendere quod emerunt; idque non sine judiciorum subventione & litigantium summo gravamine, & frequenti innocentium oppressione. Hoc tendebat in eversionem judiciorum, & subditorum oppressionem.

Pœna in contravenientes. Unde subjungit Canon: *Quod si quis de cetero fecerit, removeatur a Clero, Episcopus autem, qui hoc sustinuerit, & Ecclesiasticam Jurisdictionem* (sive melius C. *Ecclesiastica Judicia*) *suâ patitur dissimulatione perverti, districtione Canonicâ percellatur*.

Hic rursus sat insinuat *perversionem Judiciorum* ex hujusmodi perversa Decanorum & Judicum pecuniaria electione sequi.

Apud Romanos severe vetitum, ne Judices *dato pretio* constituerentur. Hinc etiam apud Romanos Gentiles severissime vetitum fuit, ne Judices, *dato pretio*, constituerentur; quod & Principes nostri frequenter edixerunt, etiam necessitate juris-jurandi constringentes ipsos novos creandos Magistratus de nullo dato aut promisso; uti late deduximus in Dissertatione *ad Legem Juliam de Ambitu* (b).

Ca-

(a) Excusam hanc Dissertationem *de Pensionibus* inveniet Lector *Tom. V. part. 2. pag. 503.* hujus editionis.

(b) Canonica isthæc Dissertatio *ad Legem Juliam de Ambitu*, in 20. §§. distributa, exstat *Tom. VI. pag. 201.* hujusce editionis.

Canon VIII.

Ne Monachi secularibus negotiis se immisceant. Cap. 3. ✠ Ne Clerici vel Monachi secularibus negotiis se immisceant.

Observatio.

Octavus Canon relatus in *cap.* 3. ✠ *Ne Clerici vel Monachi secularibus negotiis se immisceant*, statuit, ut nulli omnino *post votum Religionis, & post factam in aliquo loco Religioso Professionem, ad Physicam, legesve mundanas legendas permittatur exire*. Rationem præmisit: *Ne occasione scientiæ spirituales viri mundanis rursus actionibus involvantur*.

Varietas Lectionum hujus Canonis. Circa hunc Canonem præ cæteris plures variantes lectiones notantur apud Labbæum; nullus tamen codex notatur, in quo legatur conjunctio *Et*, quam Raymundus posuit inter verbum *Religionis*, & verbum *post factam*; quæ conjunctio nec in antiqua Decretalium collectione invenitur.

Studium Medicinæ ac legum mundanarum Monachis vetitum. Per *Physicam* hoc Canone intelligi scientiam *Medicinæ*, uti & per *legentes Leges mundanas*, *scholares* seu discentes, non autem *docentes* sufficienter significat prætextus, quo ad studia hæc Dæmon in Angelum *Lucis* se more solito transfigurans, viros Religiosos impellere dicitur, nimirum *sub obtentu* Languentium *fratrum consulendi* corporibus, *& Ecclesiastica negotia fidelius pertractanda*.

Hanc interpretationem confirmat, non solum auctor Rubricæ in Decretalibus, sed etiam Honorius III. *cap.* 10. ✠ *eodem*.

Pœna in transgredientes. Exstat & hic Canon in Appendice ad Concilium Lateranense sub Alexandro III. *parte* 27. *cap.* 2. ubi post pœnas inflictas Religiosis, qui ad *Physicam* aut *Leges mundanas* legendas exierint, & intra duorum mensium spatium non redierint, adjicitur hæc clausula, Episcopos & Superiores Regulares spectans, quæ nec in Concilio Turonensi, nec in antiqua, nec etiam in Gregoriana Decretalium collectione occurrit: *Episcopi vero, Abbates, Priores, tantæ enormitati consentientes, & non corrigentes, spolientur propriis honoribus, & ab Ecclesiæ liminibus arceantur.*

Quamvis pœnæ hâc Decretali, & multo magis per dictam clausulam expressæ in desuetudinem abierint, semper tamen judicatum est, non tantum viros Religiosos, sed & Clericos cum summa moderatione studio Medicinæ, Legumve mundanarum se debere applicare: quemadmodum latius exposui in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 2. *cap.* 6. *pag.* 22. hujus editionis.

Canon IX.

Quo reprobantur Ordinationes per Octavianum, eique adhærentes factæ.

Observatio.

Nonus Canon Ordinationes factas ab Octaviano, & aliis Schismaticis & Hæreticis evacuat, & irritas omnes esse decernit. Verum hic Canon nec in antiqua Decretalium collectione, nec in Gregoriana hodierna collectione exstat: verisimiliter, quia in Concilio Lateranensi sub hoc Pontifice, post extinctum Schisma, fuerit hic Canon renovatus & extensus, exstatque in *cap.* 1. ✠ *De Schismaticis*, de quo infra ad Canones illius Concilii. — Hic Canon quare in Decretalibus omissus.

Canon X.

De immunitate Ecclesiastica.

Observatio.

Canon decimus continet prolixum Decretum de immunitate rerum Ecclesiasticarum. Exstat quidem in antiqua collectione Decretalium secunda apud Antonium Augustinum, *Lib.* 3. *tit.* 27. *cap.* 1. sed in nostram Gregorianam relatus non est; neque in foro hodie in usu est. — Non est relatus in Collectione Greg. IX.

Cæterum exstat & sub nomine *Alexan-*

Alius Canon exstans in Decretalibus Greg. sub nomine Alexandri III. in Con. cilio Turonensi inter Canones hujus Concilii non reperitur.

xandri III. in Concilio Turonensi quidam Canon sive Decretum in *cap.* 4. in *de pœnis*: at in prima collectione apud Antonium August. *cap.* 5. eodem titulo refertur simpliciter sub nomine *Alexandri III.*, uti & in appendice ad Concilium Lateranense *parte* 3. *cap.* 2. quod & jam pridem notavit Antonius Augustinus, in notis ad primam Decretalium collectionem; additque: „ sed hoc „ ego caput neque in historia Anglicana Gullielmi Neubrigensis, neque „ in veteri Pontificali, ubi alia capi- „ ta sunt ejus Concilii, invenire po- „ tui „. Neque reperitur hic Canon in antiquo Codice Canonum Vaticano, qui ejusdem Concilii Canones exhibet, & e quo Baronius aliquot variantes lectiones notavit, neque inter Canones hujus Concilii apud Labbæum in collectione Conciliorum. Itaque non sine fundamento ambigitur, num hic Canon revera ab Alexandro fuerit Concilio propositus.

DISSERTATIO

In Concilium Lateranense III. sub Alexandro III. ejusque Canones.

§. I.

Occasio et indictio hujus Concilii.

Concilium Lateranense III. anno 1179. postquam Calixtus III. antipapa cesserat.

SChisma in Ecclesia Romana, de quo in Dissertatione præcedenti actum est, annis circiter viginti duravit, quo tempore tres contra Alexandrum III. in Romanos Pontifices electi fuere, & pro Romanis Pontificibus a Frederico Imperatore, aliisque nonnullis Principibus & populis agniti fuere; donec tandem anno 1177. Venetiis pax sub certis conditionibus conclusa, & Alexander ut *unicus* ac *legitimus* Pontifex ab Imperatore totaque Ecclesia agnitus fuit.

Pace hâc conclusâ, Alexander anno sequenti mense Martio Romam venit, ubi summâ lætitiâ & honorificentiâ exceptus, & ab omnibus pro legitimo ac unico Romano Pontifice agnitus fuit; accessitque ipsum Joannes Strumensis (qui tum in Papatu contra ipsum sedebat sub nomine Calixti III.) qui reatum suum recognoscens, veniamque ab Alexandro humiliter expostulans, ipsum quoque tamquam legitimum Pontificem agnovit: ipseque Alexander hunc Antipapam sic humiliatum constituit Archiepiscopum Beneventanum: sicque tandem Schisma hoc plane extinctum fuit; ipseque Alexander tamquam *unicus* ac legitimus Romanus Pontifex sedit.

Ut tamen in Pontificatu amplius firmaretur, ipsique Schismatici, iisque faventes validius comprimerentur, & ad unitatem Ecclesiæ reducerentur; necnon & Hæreses, durante Schismate, vel exortæ, vel propagatæ profligarentur; ipsaque Ecclesiastica disciplina occasione Schismatis multum collapsa restauraretur, resolvit Alexander, Concilium generale convocandum esse.

Commendatur Conciliorum generalium celebratio.

Illud indixit in annum sequentem 1179. celebrandum primâ Dominicâ quadragesimæ in ipsa Urbe Roma, uti liquet ex litteris indictionis, quæ exstant apud Labbæum *tom.* 10. *Concil. general. col.* 1506. in quibus & inter cætera scribit, quod Concilia *generalia* cum primis utilia sint, *quod bonum secundum consuetudinem antiquorum Patrum provideatur, & firmetur a multis: quod si particulariter fieret, non facile posset plenum robur habere.*

Missi per omnes orbis partes Legati ad

De Concilii hujus indictione scribit Robertus de Monte in Appendice ad Chronicon Sigeberti ad annum 1179. „ Alexander Papa misit Octavianum

„ Sub-

convocandos Prælatos.

„ Subdiaconum Romanæ Ecclesiæ ad „ Rotomagensem Provinciam, ut convocaret Archiepiscopum & Suffraganeos ejus, & Abbates illius Provinciæ. Et misit similiter alios Subdiaconos ad Orientem, & Occidentem, „ & Meridiem, & Septentrionem, ut „ convenirent ad Concilium generale, „ quod erat futurum proximâ quadragesimâ in civitate Romæ „.

Et in Auctario Aquicinctino ad idem Chronicon apud Miræum legitur ad annum 1178. „ Alexander Papa Subdiaconos Cardinales ad summovendum Concilium in quadragesima anni sequentis celebrandum per totum „ ferme Christianismum dirigit „.

Conformiter ad has indictionis litteras, celebratum fuit hoc Concilium mense Martio anno 1179. Romæ in Basilica Lateranensi; a qua & nomen accepit; dictumque Concilium generale Lateranense III.

§. II.

De his, qui huic Synodo interfuerunt; & de ejusdem Concilii Canonibus.

Numerus 300. Patrum.

CONvenisse ad hanc Synodum 300. Episcopos non tantum ex partibus Occidentis, sed & Orientis, testis est Willelmus Tyrius, qui & ipse Synodo interfuit; scribit autem *lib.* 21. *de Bello Sacro cap.* 15. „ Anno ab Incarnatione Domini 1178. qui erat Regni Domini Balduini quarti annus „ quintus, mense Octobri, cum anno „ præcedente indicta esset per universum Latinorum orbem, Romæ Synodus Generalis, ad eamdem Synodum vocati, profecti sunt de nostro „ Oriente, Ego Willelmus Tyrensis „ Archiepiscopus, Albertus Bethlehemita Episcopus, Heraclius Cæsariensis Episcopus, Romanus Tripolitanus Episcopus, Petrus Prior Ecclesiæ Dominici Sepulchri, Raynaldus „ Abbas Ecclesiæ Montis Sion, &c. „

Relatis iis, quæ in itinere sibi acciderant, subjungens ait: „ per idem tempus (nimirum XII. Kal. Aprilis) „ Romæ celebrata est Synodus in Basilica Constantiniana, quæ dicitur „ *Lateranum*, trecentorum Episcoporum, Pontificatus Domini Alexandri vigesimo, mense Martio Indictionis duodecimæ, quintâ die mensis „.

Scribit quoque Rogerus De Hoveden in Annalibus Anglicanis, quod anno 1178. „ post Natale Domini venerint de Hibernia in Angliam Laurentius Dublinensis, & Catholicus „ Tuamensis Archiepiscopi, & quinque „ vel sex Episcopi, Romam ad Concilium ituri. Similiter de Regno Scotiæ transierunt per Angliam Episcopi, & Abbates quamplures „.

Addit citatum Auctuarium Aquicinctinum, quod quidam Episcopi de Græcia Legatos suos eodem miserint.

E Gallia magno numero adfuere, quorum nomina, Sedesque exhibet fragmentum Actorum exstans *tomo* 10. *Concil. general. Col.* 1530. inter quos e Provincia Rhemensi ex Belgio nostro numerantur Desiderius Morinensis, & Rogerus Cameracensis; & e Provincia Coloniensi, Rudolphus Leodiensis.

Addit Auctuarium Aquicinctinum: „ Abbatum etiam interfuit innumera „ pene multitudo „.

Convocata autem fuit hæc Synodus, ut jam notatum est, & in litteris indictionis expresserat Alexander; primo ut ratio iniretur reducendi Schismaticos ad Ecclesiam, vel eosdem rebelles damnandi: quæ indubie primaria, si non unica ex intentione Pontificis, fuit. Dein ut damnarentur hæreses; ac denique ut labefactata in multis Ecclesiastica disciplina restitueretur.

De his itaque edita sunt 27. Capitula *omni laude dignissima*, ait Matthæus Parisiensis ad annum 1179. 27. Capitula, seu Canones.

Pleraque autem in Decretalibus Gregorii IX. exstant, ac notabilem hodierni Juris Canonici partem constituunt; quapropter non inutile judicavi eorum compendium cum aliquibus ad ea observationibus hic exhibere (*a*).

OB-

(*a*) Legatur quod de Actis Concilii Lateranensis tertii retulit D. Salmon in suo opere, patrio idiomate conscripto, cujus hic est titulus: *Traité de l'étude des Conciles*; quod legendum censemus, exstat *pag.* 312. *Edit.* 1724.

OBSERVATIONES

In Canones vulgo Concilii Lateranensis III. sub Alexandro III.

CANON I.

De forma in electione Romani Pontificis observanda. Cap. 6. ꝟ de Elect.

OBSERVATIO.

Duas partes Cardinalium in electione Romani Pontificis requirit Canon.

QUandoquidem Patribus compertum esset, quam perniciosum Ecclesiæ & Reipublicæ esset Schisma, præsertim in Ecclesia Romana, sive inter duos ad Pontificatum electos, & de Pontificatu contendentes, ut in futurum huic malo occurrerent, Canone primo formam in electione Romani Pontificis observandam, præscribendam censuerunt: referturque hic Canon in *cap. 6.* ꝟ *de electione*, *& Electi potestate*, sub nomine *Alexandri III. ex Concilio Lateranensi*, notaturque in margine: quod (Concilium) *celebratum est Romæ sub anno* 1178. *sub Alex. Papa III. assistentibus* 274. *Episcopis mense Martio*. Si sincera & vera sit hæc nota, minor fuit numerus Episcoporum, qui huic Concilio interfuerunt, quam prædicti Auctores interfuisse dixerunt.

Interim in hoc Canone in primis decernitur, quod *nulla censeatur Romani Pontificis electio*, *in quam* DUÆ PARTES *Cardinalium non conspirarunt*.

Electioni Ordinariæ derogatur.

Hoc hic primum, contra Ordinariam & hactenus solitam formam electionis, quâ a majore & saniore parte electus, pro legitime electo habetur, statutum esse agnoscit Concilium, declarans expresse, quod *ex hoc nullum* CANONICIS *Constitutionibus & aliis Ecclesiis præjudicium generetur*, *in quibus majoris & sanioris partis debet sententia prævalere*. *Quia* (ait) *quod eis in dubium venerit*, *Superioris poterit judicio diffiniri*. *In Romana vero Ecclesia aliquid speciale constituitur*, *quia non potest recursus ad Superiorem haberi*.

Electio Romani Pontificis usque ad seculū XII. secundum formam Ordinariam fiebat.

Electionem Romani Pontificis pluribus seculis factam fuisse ad instar electionis aliorum Episcoporum, nimirum ab Episcopis, Clero & Populo expeditum est; eamque formam electionis expressit seculo etiam undecimo Nicolaus II. in Decreto, quod exstat apud Gratianum *Dist.* 23. *Can.* OMNES I. & integrum babemus *tomo* 9. *Concil. general. Col.* 1103. quo statuitur, ut „ obeuntе Romanæ Universalis Ecclesiæ Pontifice; in primis *Cardinales Episcopi* diligentissime simul de electione „ tractantes, mox ipsi *Clericos Cardinales* adhibeant; sicque *reliquis* Clerus & populus ad consensum novæ „ electionis accedant; nimirum præcaventes, ne venalitatis morbus aliquâ occasione subrepat „.

Dicit quidem: „ Quia Sedes Apostolica cunctis in orbe terrarum præfertur Ecclesiis, atque ideo super se „ Metropolitanum habere non possit „: sed mox adjungit: „ *Cardinales* Episcopi procul dubio *Metropolitani Officio* funguntur, qui videlicet electum „ Episcopum ad Apostolici culminis apicem provehant „.

Sicuti ergo in electione Metropolitani Provinciales Episcopi fungebantur vice Metropol. atque electioni præsidebant, eam dirigebant & probabant; ita quoque Episcopi Romanæ Provinciæ, ac Romæ adjacentes, qui seculis posterioribus dicti fuere *Episcopi Cardinales*, electioni Romani Episcopi præsidebant, eamque dirigebant & probabant.

Quo autem tempore forma electionis Pontificis mutata fuerit, non pe-

rinde constat; videturque id seculo XII. cœptum fuisse: testaturque Onuphrius in notis in Platinam in vita Innocentii II. sub hoc Pontifice, primum Populum Romanum a Pontificiis comitiis omnino exclusum fuisse; atque primum „ sine ullo Populi interventu Papam creatum esse, mortuo Innocentio II. Cœlestinum secundum „.

Et idem Onuphrius in notis ad vitam Alexandri III. relato Schismate diuturno, quod tempore hujus Pontificis fuit, ait: „ Ex cujus rei occasione, Clero omnino & Populo a Pontificis electione exclusis, ea ad *Cardinales solos* tunc primum redacta est „. Dicitque Boërius Epo in *Tractatu de Regalibus num.* 189. quod testentur passim Historici illius temporis, quo modernum Decretum in Concilio Lateranensi est editum, eo Decreto *solis* Cardinalibus electionem Pontificis esse concessam.

Ab hoc tempore mire crevit dignitas Cardinalis.

Hinc & notant communiter Doctores, a tempore editi hujus Decreti, mirum in modum crevisse auctoritatem & dignitatem Cardinalium; utpote a quibus tota Pontificis electio cœpit ab eo tempore dependere.

Hoc quoque manifestum, ex antiqua forma electionis, quod tunc nondum esset nota ratio in præsenti Canone allegata, quod in hac electione *non possit recursus ad Superiorem haberi.*

Porro præter formam in electione Pontificis Romani hic præscriptam, plura a subsequentibus Pontificibus præscripta fuere, uti notabitur ad Canonem seu Constitutionem II. Concilii Lugdunensis sub Gregorio X. relatam in *cap.* 3. *de Elect. in VI.*

Canon II.

Quo irritæ declarantur Ordinationes a Victore IV. Paschali II. & Calixti III. Cap. 1. & de Schismaticis.

Observatio.

Canon 2. hujus Concilii Lateranensis relatus est in *cap.* 1. *de Schismaticis*, sed truncatus.

Hic Canon irritas declarat Ordinationes ab Octaviano, & Guidone Hæresiarchis, nec non & Joanne Strumensi, qui eos secutus est, factas; uti & factas ab Ordinatis ab iis.

Hi tres, uti supra dictum est, sederant in Schismate contra Alexandrum, Octavianus sub nomine Victoris IV. Guido autem sub nomine Paschalis II. & Joannes Strumensis sub nomine Calixti III. Et quidem duo priores in Schismate mortui hic specialiter *Hæresiarchæ* dicuntur.

Hujus Decreti meminit citatum Anctuarium Aquicinctinum scribens: „ ibi „ (scilicet in hoc Concilio) Dominus Papa Ordinationes factas ab Octaviano, & Guidone, & Joanne Strumensi, qui eos fuerat sequutus, irritas esse censuit „.

Apud Raymundum nulla fit mentio *Joannis Strumensis*. Eum verisimiliter omisit Raymundus, quia cum Schismati renuntiasset, & Alexandrum pro legitimo Pontifice agnovisset, credidit Raymundus, ejus nomen esse celandum, & honori ipsius eatenus esse consulendum.

Decretum Innocentii II. contra Ordinationes Petri Leonis.

Insuper in Canone dicit Alexander, se hæc statuere, *quod a Prædecessori nostro* (ait) *felicis memoriæ Innocentio factum est, innovantes*, & indubie hic indicare voluit *Innocentium II.* contra quem in Schismate sedit *Petrus Leonis*: occasione cujus Decretum hoc, cujus hic Alexander meminit in Concilio Lateranensi sub dicto Innocentio, anno 1139. *Can.* 30. editum est, ubi sic habetur: „ Ad hæc Ordinationes „ factas a Petro Leonis, & aliis Schismaticis, & Hæreticis evacuamus, „ & irritas esse censemus „. Supradicta hæc autem omisit Raymundus; sed supplevit Contius.

Adjicit præterea hic Canon, quod qui *Beneficia aut dignitates per prædictos Schismaticos impetraverint, careant impetratis. Alienationes quoque, quæ per eosdem Schismaticos, seu per Laicos factæ sunt de rebus Ecclesiasticis, careant omni firmitate, & ad Ecclesiam sine omni onere revertantur. Si quis contra-* ...

ire præsumpserit, excommunicationi se noverit subjacere.

Schismati sponte adhærentes a Beneficiis suspenduntur. Denique decrevit, illos, qui *sponte juramentum de tenendo Schismate præstiterunt, a sacris Ordinibus & dignitate manere suspensos.*

Notæ Molinæi ad hunc Canonem. Carolus Molinæus ad citatum *cap.* 1. ☧ *de Schismaticis* appendit hanc notam: „ Alexander (scilicet III.) qui „ cum diu in Gallia profugisset, tan„ dem Frederici Ænobarbi Venetorum „ auxilio capti, *collum* Venetiis pres„ sit „. Sed huic notæ Molinæanæ suam addidit vir eruditus Franciscus Pinsonius: „ Hoc commentitium plu„ res dicunt, nec de eo quidquam ha„ betur in priscis & probatis auctori„ bus: ut nec apud Platinam. De eo „ editus est tractatus singularis, hu„ jusce fabulæ confutandæ causâ (*a*).

Decretalis Alexandri spectans ad hoc Schisma. Ad hoc Schisma, quod fuit tempore Alexandri III. spectat quoque *cap.* 5. QUA DILIGENTIA ☧ *de Electionib.* ubi interroganti Cardinali Legato *a latere*, num electionem electi, qui abjurato Schismate ad unitatem Ecclesiæ rediit, debeat confirmare; respondet Alexander, quod si electus nullum Ordinem a Schismatico susceperit, *dispensative* permittat confirmari: „ Mandantes (ait) ut eum facias a Catho„ licis Episcopis Suffraganeis Aquile„ jensis Ecclesiæ in Episcopum Ordi„ nari: salvâ debitâ justitiâ & reve„ rentiâ ejusdem Ecclesiæ, cum ad Ca„ tholicam redierint unitatem „.

Postrema hæc clausula adjicitur, quia Ordinatio delata Suffraganeis spectabat de Jure ad *Archiepiscopum* Aquilejensem: sed in hoc casu, ei non defertur, quia *Pelegrinus* tunc Aquilejensis Archiepiscopus subscripserat electioni Octaviani contra Alexandrum, ut notat Baronius ad annum 1160.

Per schisma contingere solet collapsio disciplinæ. Solet Schisma in Ecclesia secum trahere magnam disciplinæ Ecclesiasticæ prolapsionem, dum de Papatu contendentes, facile quæcumque contra Canonicam disciplinam permittunt his, quos fautores & patronos sibi desiderant. Et similis indubie prolapsio contigerat occasione Schismatis 20. circiter annorum, præsertim circa ministros Ecclesiæ, quos sibi obnoxios desiderantes electi Pseudo-Pontifices, facile quosque etiam inidoneos promovebant, modo adhærere factioni suæ scirent.

CANON III.

Quales eligendi ad regimen Ecclesiæ cap. 7. ☧ de Elect.

OBSERVATIO.

Eligendus in Episcopū sit 30. annorum. CAnon 3. relatus in *cap.* 7. ☧ *de Elect.* collapsam disciplinam restitutam desiderans statuit, primo, *ut nullus in Episcopum eligatur, nisi qui jam tricesimum annum ætatis exegerit*, (in Canone legitur *egerit*) *& de legitimo Matrimonio sit natus, qui etiam vitâ & scientiâ commendabilis demonstretur.*

Morum gravitate & scientiâ ornatus. Duplicem sui Decreti rationem præmittit: prima est, quod *cum in cunctis sacris Ordinibus & Ecclesiasticis Ministeriis sint ætatis maturitas, gravitas morum, & litterarum scientia inquirenda, multo fortius hoc in Episcopo oporteat inquiri, qui ad curam positus aliorum, in seipso debet ostendere, qualiter alios in domo Dei oporteat conversari.*

Altera ratio Decreti est: *Ne quod de quibusdam pro necessitate temporis factum est, a posteris trahatur in exemplum.*

Hic patenter innuit, aliqua Schismatis tempore fuisse indulta, aut dissimulata, quæ indulgeri aut dissimulari non debuissent, & quæ non sunt a Posteris in exemplum trahenda.

Episcopi confirmati Beneficia vacant. Præterea Canon declarat, Beneficia, quæ electus in Episcopum habebat, vacare, postquam electus confirmationem accepit, & Ecclesiasticorum bonorum administrationem habuerit.

Declarat insuper: *decurso tempore de con-*

(*a*) Consulatur dissertatio, quam P. Barre hac de re elucubravit; reperitur ad calcem Tomi V. Historiæ Germaniæ ejusdem auctoris, Gallico idiomate conscriptæ.

Horum Beneficiorum collatio spectabat ad Ordinarios collatores.

consecrandis Episcopis a Canonibus definito, is, ad quem spectant Beneficia, quæ habebat, de illis disponendi liberam habeat facultatem.

Nondum nota tunc horum Beneficiorum reservatio.

Hinc patet, tempore hujus Concilii, necdum notam fuisse reservationem Beneficiorum vacantium per promotionem ad Episcopatum, de qua in Extravagante *ad Regimen*, & in prima Regula *Cancellariæ*, quâ similia vacantia Beneficia Pontifici reservantur. Notatque Emmanuel Gonzales in notis ad hunc textum, quod in Hispania, ex antiquissima consuetudine, receptum sit, ut præsentatus a Rege renuntier Beneficiis antea habitis in favorem personæ a Catholica Majestate designatæ, cui & non alii Pontifex tenetur conferre.

Hic in Belgio hæc reservatio non est recepta, uti notavi in *Jure Eccles. Tom. III. parte 2. sect. 3. tit. 6. cap. 5. pag. 133.* alias *tit. 22. cap. 4.*

Ministeriū pastorale requirit ætatem 25. annorum.

Præterea, eodem Canone statuitur, ut *inferiora Ministeria*, ut puta *Decanatus, Archidiaconatus, & alia, quæ curam animarum habent, nullus omnino suscipiat, sed nec Parochialium Ecclesiarum regimen, nisi qui vigesimum quintum annum ætatis attigerit; & scientiâ & moribus commendandus existat.*

Quinam ratione accepti Beneficii teneantur intra certum tempus ordinari.

Addit de his ulterius, quod *si Archidiaconus in Diaconum, & Decani, vel reliqui admoniti non fuerint, præfixo a Canonibus tempore, in Presbyteros ordinati, ab isto tempore removeantur a Beneficio, & aliis conferatur, qui & velint & possint illud convenienter implere*; declarans eis non prodesse *appellationis refugium*.

Nec id solum *de promovendis, sed etiam de his, qui jam promoti sunt, si Canones non obsistant*, præcipit *observandum*.

Quâ ratione Canon statuit de præteritis.

Hinc monet Glossographus, haberi casum, quo Constitutio trahitur ad præterita, rationem notandam subjungens: *Quia sine aliqua Constitutione ad hoc tenentur per alia jura antiqua.*

Præterea notat ibidem Glossographus hæc verba, *Si Canones non obsistant*, intelligi de tali, qui *sine sua culpa* factus est talis, qui ordinem recipere non potest secundum Canones.

Per novem priora secula Beneficium & Ordo sacer nō erant sejuncta.

Ex hisce manifestum est, ætate hujus Synodi Beneficia & Dignitates ab ordinum collatione fuisse sejuncta: ut propterea necesse fuerit, promovendis ad has dignitates specialiter præscribere certam ætatem, quin & ordinem, ad quem vel tempore promotionis debebant esse promoti, vel saltem promoti intra præfixum tempus suscipere deberent.

Circa quæ plura sensim in recentioribus Decretis addita sunt, uti ad præsens Capitulum multis deduxit, post alios Canonistas, Prosper Fagnanus; & aliqua notavi in *Jure Eccles. Tom. III. parte 2. sect. 3. tit. 2. cap. 2. pag. 28.* alias *tit. 19.*

Non mirum, in pristinis Canonibus de his nihil occurrere; scitur enim, quod primis novem seculis Beneficiorum collatio necdum a collatione SS. Ordinum sejuncta esset.

Pœna in transgressores hujus Canonis.

Declarat autem præsens Canon *Clericos, qui contra formam hîc præscriptam, quemquam elegerint, & eligendi tunc potestate privatos, & ab Ecclesiasticis Beneficiis triennio suspensos, dignum est enim* (ait) *ut quos Dei timor a malo non revocat, Ecclesiasticæ saltem coërceat severitas disciplinæ.*

Quin & ulterius declarat, quod *Episcopus, si contra præscriptam formam fecerit, aut fieri consenserit in conferendis prædictis Officiis & Beneficiis, potestatem amittat, & per Capitulum, aut per Metropolitanum (si Capitulum concordare nequiverit) ordinetur.*

Negligentia Capituli suppletur per Episcopum, & contra.

Hîc notant Canonistæ, negligentiam Capituli suppleri per Episcopum; & e converso, negligentiam *Episcopi per Capitulum*, utroque autem negligente formam hîc præscriptam, per Metropolitanum. De qua specie devolutionis late hîc agit Panormitanus.

Canon non ferit nisi eum, qui scienter elegerit indignum.

Notat autem Panormitanus pœnam hanc non habere locum, nisi *scienter* eligatur indignus, & si major duntaxat pars Capituli sic elegerit, tunc eligendi facultatem manere penes reliquos, qui non deliquerunt.

CANON IV.

De Episcopis, qui Ecclesias visitando, eas sumptibus gravant. Cap. Cum Apostolus 6. ✠ de Censibus.

OBSERVATIO.

CAnon 4. relatus in *cap.* CUM APOSTOLUS 6. ✠ *de Censibus*, *extr. &c.* dolenter exponit, quod quidam Prælati *ita graves in procurationibus exsistant, ut pro hujusmodi causa interdum Ecclesiastica ornamenta subditi exponere compellantur, & longi temporis victum brevis hora consumat. Cum tamen Apostolus se ac suos propriis manibus decreverit exhibendos* (*a*), *ut locum prædicandi auferret pseudo-Apostolis, & illis, quibus prædicabat, onerosus non exsisteret*, uti ait Concilium.

Evectionis seu Equorum numerus in comitatu Visitantis. Ut huic abusui, pro ratione temporis, aliquod saltem moderamen adhiberetur, statuit, ut *Archiepiscopi Parochias visitantes, pro diversitate Provinciarum, & facultatibus Ecclesiarum* 40. *vel quinquaginta evectionum numerum, Episcopi autem* 20. *vel* 30. *Cardinales* 25. *numquam excedant; Archidiaconi vero* 5. *vel* 7. *Decani constituti sub Episcopis* (Canon legit *ipsis*) *duobus equis contenti sint*.

Evectionum nomine hic significari certum numerum equorum, notant uno consensu Interpretes, post Glossographum, qui sine ulla hæsitatione in formatione casus asserit, quod Concilium statuerit Prælatis *certum numerum* tam personarum, quam *equorum*, quibus contenti exsistant.

Quare minor numerus præscribatur Cardinalibus, quam Episcopis. At illud mirum in modum torquent Interpretes, præsertim recentiores, qui omnia etiam præteriti temporis solent metiri & interpretari juxta sui temporis praxim, quod Archiepiscopis & Episcopis major evectionum numerus permittatur, quam *Cardinalibus*, quos tamen dignitate præcedere Archiepiscopos & Episcopos vident.

In primis notandum, Concilium hic non loqui de Cardinalibus *Episcopis*, uti recte monet Panormitanus, sed duntaxat de Cardinalibus *Presbyteris* & *Diaconis*.

Ulterius notandum, tempore hujus Concilii nondum eam fuisse Cardinalium dignitatem, ut Episcopalem superaret; quin si Zerolæ in *praxi Episcopali*, aliisque melioribus Canonistis, credamus, Episcopi usque ad Clementem V. & Joannem XXII. erant in dignitate supra Cardinales: asseritque post alios Barbosa *lib.* 1. *Juris Eccles. cap.* 3. *num.* 17. „ Usque ad tempora „ Bonifacii VIII. nullus erat Episco„ pus, qui vellet fieri Presbyter Car„ dinalis, quia putabant, non licere „ descendere a majore dignitate ad „ minorem „.

Tempore hujus Concilii dignitas Cardinalitia incrementum sumpsit. Illud fatendum, dignitatem Cardinalitiam tempore hujus Concilii incrementum non exiguum capere incepisse, tum quod ad ipsos *solos* delata fuerit electio Romani Pontificis, tum quod dignitas Cardinalium semper creverit cum dignitate Romani Pontificis, uti monet Onuphrius in libro de *titulis Cardinalium*, una notans *pag.* 34. Dignitatem Pontificis Romani maximam fuisse tempore hujus Pontificis Alexandri III. „ Sub quo (ait) Romana Eccle„ sia ad maximum in terris fasti„ gium evecta fuit, Imperatore po„ tentissimo Frederico Ahenobarbo, eo„ que Ecclesiæ Romanæ infestissimo „ hoste, conculcato, victo, pacemque „ ab Ecclesia petere coacto „.

Videri possunt, quæ hac de re notavi in *Jure Eccl. Tom. I. part.* 1. *tit.* 22. *cap.* 1. *pag.* 359. quibus addi poterunt notata ab Emmanuele Gonzales ad hunc textum & scriptoribus ab eo citatis.

In visitatione non comitentur canes venatorii, nec aves. Ulterius addit Canon, ut Prælati visitantes *nec cum canibus venatoriis & avibus proficiscantur; sed ita procedant, ut non quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi quærere videantur, nec sumptuosas epulas quærant, sed cum gratiarum actione recipiant, quod honeste & competenter fuerit illis ministratum.* Pro-

(*a*) 1. Thessal. c. 2. *Alendos*.

Visitator exactionibus subditos non gravet.

Prohibet dein Episcopis, ne subditos suos *talliis & exactionibus gravare præsumant:* sustinens tamen, ut Episcopi, *pro multis necessitatibus, quæ aliquoties superveniunt, ut si manifesta & rationabilis causa exstiterit, cum charitate moderatum ab eis* (subditis) *valeant auxilium postulare*.

Hoc auxilium vulgo a Canonistis vocatur *subsidium charitativum;* rationem subjicit: *cum enim dicat Apostolus;* NON DEBENT *parentibus filii thesaurizare*, SED PARENTES FILIIS; *multum longe a paterna pietate videtur, si Præpositi suis subditis graves exsistant, quos in cunctis necessitatibus Pastoris more fovere debent* (*a*).

At nec hoc *charitativum subsidium* permittitur Archidiaconis aut Decanis postulare, seu exigere a subditis, quibus simpliciter & absolute præcipitur, *nullas exactiones vel tallias in Presbyteros, seu Clericos exercere præsumant.*

Mera tolerantia de equis in comitatu.

Et ne videretur Concilium probare etiam hunc fastum Prælatorum, permittendo prædictum numerum evectionum sive equorum, expresse declarat, id secundum tolerantiam dictum esse; idque iis duntaxat locis, in quibus *ampliores sunt reditus, & Ecclesiasticæ facultates*. In pauperioribus autem locis, eam vult teneri mensuram, *ut ex accessu majorum, minores merito non doleant se gravari*.

Denique & hanc addit cautelam; *Nec sub tali indulgentia illi, qui paucioribus equis uti solebant, hactenus plurium sibi credant potestatem indultam*.

Hinc colligimus, Concilia nonnumquam permittere sive tolerare quædam, abusibus jam nimium inveteratis, quæ tamen nullatenus tamquam omnino *licita* approbare intendant.

Hinc & colligitur, infirmum esse argumentum, quod ex *tolerantia* Ecclesiæ sumitur, ad probandum quidpiam *revera* esse *licitum*, aut ab Ecclesia probatum.

Cæterum de jure visitandi, & juribus visitantium videri possunt, quæ notavi in *Jure Eccles. Tom. I. part. 1 tit. 17. cap. 2. pag. 270.* præsertim attento Decreto Concilii Tridentini in moribus Belgii (*b*).

CANON V.

Ne quis ordinetur sine certo Titulo. Cap. EPISCOPUS 4. ✠ de Præbend.

OBSERVATIO.

Ordinatus sine titulo, alatur ab Ordinatore.

CAnon V. relatus *in Cap.* EPISCOPUS 4. ✠ *de Præbendis* vult, ut, *si aliquem sine certo* TITULO *de quo necessaria vitæ percipiat, in Diaconum vel Presbyterum ordinaverit, tamdiu ei necessaria subministret, donec in aliqua Ecclesia ei convenientia stipendia militiæ Clericalis assignet*. Addit autem Canon exceptionem. *Nisi talis ordinatus de sua vel paterna hæreditate subsidium vitæ possit habere.*

Varians lectio.

Notat Antonius Augustinus ad hunc textum; in prima Decretalium Collectione, & in veteribus Gregorianis legi, *de sua paterna hæreditate*, omissâ particulâ disjunctiva *vel*, uti & Antonius Contius legit in nota marginali citato *Capitulo* 4. appensa. Quam tamen lectionem se non probare una significat.

Interim juxta hanc expressionem, textum hunc intellexere Canonistæ docentes, pro titulo patrimoniali non sufficere, quod quis habeat *patrem divitem*, qui filium sustentare queat, sed requiri, ut pater partem assignet, quam filius tamquam *suam possideat*.

(*a*) Id legitur 1. Cor. cap 12.

(*b*) Quantum jus vetus Episcopo Diœcesim visitanti favet, tantum jus novum illi adversatur; nam Concilium Trident. *sess.* 24. *cap* 3. *de Reform* mandat Episcopis, ut pro jure Visitationis solummodo accipiant impensam, quam facere tenentur; & adhuc statuit, ut quam minimam poterunt, faciant; exinde sequitur nihil debere a suo Cathedrali Capitulo exigere cum ejus Ecclesiam visitat; quia ut illa habeatur visitatio, nulli fiunt sumptus. Hoc fundamento nixa congregatio Cardinalium interpretum *Concilii* Tridentini declaravit nullum jus procurationis debitum esse ad visitationem Cathedralis Ecclesiæ, & aliarum Ecclesiarum urbis, in qua Episcopus residet. Fagnanus *in cap. Quoniam de Constitut. num.* 27.

niente, competentem Appellans Appellato recompensationem faciat expensarum: ut hoc saltem timore territus, in gravamen alterius non facile quis appellet.

A Correctione Regulari non admittitur appellatio saltem quoad effectum suspensivum.

Additur nihilominus huic pœnæ infligendæ hæc cautio: *Si quid proprium habuerit*. Quæ cautio hic apposita apparet, uti reflectit Wamesius ad hanc Decretalem *num.* 9. quod species facti, quæ hic tractatur, potissimum versetur circa *Monachos*, qui cum proprium non habeant, in expensas frustra condemnarentur *in pœnam*; sed juxta discretionem Judicis, aliâ pœnâ puniri & coërceri poterunt: uti & hic notat Glossographus.

Potissimum ad Religiosos hoc Decretum pertinere manifestum est ex verbis sequentibus: *Præcipue vero hoc in Religiosis volumus observari, ne Religiosi* (sive ut in Canone legitur, *ne Monachi, sive quicumque Religiosi*) *cum pro aliquo excessu fuerint corrigendi, contra regularem Prælati sui & Capituli disciplinam appellare præsumant*; sed humiliter ac devote suscipiant, quod *pro salute fuerit eisdem injunctum*.

Conformiter ad hoc Decretum respondit ipse Alexander III. Abbati S. Petri, quod si Monachi ad *remedium appellationis convolent, dum ipsos Abbas secundum Regulam S. Benedicti, & institutionem sui ordinis corrigere & castigare vult, possit non obstante appellatione eos corrigere & castigare. Quia* (ait) *remedium Appellationis non ideo inventum est, ut alicui a Religionis & Ordinis observantia exorbitanti, debeat in sua nequitia patrocinium exhiberi*. Cap. 3. ✠ *de Appellat.*

Hinc communi consensu deducunt Canonistæ a *correctione*, præsertim regulari, non admitti appellationem, saltem quoad effectum *suspensivum*. De quo videri possunt quæ dixi in *Jure Eccles. Tom. IV. part.* 3. *tit.* 10. *cap.* 3. *pag.* 358. Ubi ostensum est, subinde admitti appellationem, si Prælatus modum correctionis excesserit.

CANON VII.

Contra Simoniacam pravitatem in sacrorum administratione. Cap. cum in Ecclesiæ 9. ✠ de Simonia: Et cap. prohibemus 7. ✠ de Censibus.

OBSERVATIO.

Canon duas partes habet.

CAnon VII. duas habet partes, quarum prima exstat in *cap.* CUM IN ECCLESIÆ 9. ✠ *de Simonia*; altera vero in *cap.* PROHIBEMUS 7. ✠ *de Censibus*.

Exactiones pro sacrorum administratione, simoniacæ.

In priori parte ait Canon: *Cum in Ecclesiæ corpore omnia debeant ex charitate tractari, & quod* GRATIS *receptum est*, GRATIS *impendi* (hæc a Raymundo omissa supplevit Contius) *horribile nimis est, quod in quibusdam Ecclesiis locum venalitas perhibetur habere, ita ut pro Episcopis vel Abbatibus, seu quibuscumque personis Ecclesiasticis ponendis in Sedem, sive introducendis Presbyteris in Ecclesiam, nec non & pro sepulturis, & exequiis mortuorum, & benedictionibus nubentium, seu aliis Sacramentis aliquid requiratur.*

Varians lectio.

Pro *requiratur*, legitur in Concilio *exigatur:* additurque & in Concilio, & in prima Decretalium collectione (sed tam a Raymundo, quam a Contio omissum) *& ille qui indiget, non possit illa percipere, nisi manum implere curaverit largitoris:* quæ clarius Simoniacam pravitatem exprimunt.

Pallium consuetudinis.

Prætextum seu pallium, quo sordidas & sacrilegas hasce exactiones tegere & justificare volebant, & hodie plurimi tegunt, subjungit Canon: *Putant autem plures ex hoc licere, quia legem mortis de longa invaluisse consuetudine arbitrantur: non attendentes* (*quia cupiditate cæcati sunt*, ut legitur in Concilio, & prima Decretalium collectione) *quod tanto graviora sunt crimina, quanto diutius infelicem animam tenuerunt alligatam.*

Monet hic Panormitanus, quod „ prava consuetudo possit appellari *Lex mortis*. Appellatur enim Lex, quia ab impiis ut Lex & Privilegium observa-

„ tur;

„ tur; appellatur *Lex mortis*, quia in-
„ fert mortem æternam „.

Notat vero Antonius Augustinus ad primam Decretalium collectionem, in uno Codice Tarraconensi pro *mortis*, legi *moris*: subjungitque „ mihi neu-
„ trum placet; suspicor significari *præ-*
„ *scriptionem*, quam a Barbaris qui-
„ busdam appellari audio *mortizatio-*
„ *nem* „.

Quidquid sit, evidens est, Concilium existimasse consuetudinem nullatenus posse similes exactiones justificare; ideoque ne hæc de cætero fiant, neque pro prædictis aliquid exigatur sub obtentu consuetudinis, una declarat: *Si quis contra hoc venire præsumpserit, portionem cum Giezi se noverit habiturum* (*cujus factum turpis muneris exactione imitatur*) uti legitur in Concilio, & antiqua Decretalium collectione.

Non dubium, quin multa scandala in Ecclesia vitarentur, & frequentes populi querelæ cessarent, si hoc Decretum ubique observaretur; Prælatique solliciti essent, ut sordidæ illæ exactiones in sacrorum administratione eliminarentur.

At verendum est, ne Prælatis ad hoc laborantibus, subditi se tueantur eodem clypeo, quo Decanus & Cantor Ecclesiæ Carnutensis se adversus S. Ivonem Episcopum suum in similes exactiones insurgentem, muniebant: „ Romanæ Ecclesiæ consuetu-
„ dine se defendunt (ait Ivo * *Epist.*
133. ad Ricardum Episcopum Albanensem Legatum Pontificium) „ in
„ qua dicunt Cubicularios & Mini-
„ stros sacri Palatii multa exigere a
„ consecratis Episcopis vel Abbatibus,
„ quæ oblationis vel benedictionis no-
„ mine palliantur, cum nec calamus
„ nec charta gratis ibi (ut aiunt)
„ habeatur: & hoc quasi lapide con-
„ terunt frontem meam, cum non ha-
„ beam quod respondeam, nisi Evan-
„ gelicum illud. Quod dicunt *servate*
„ *& facite*: sed si faciunt, *secundum*
„ *opera eorum nolite facere* „. Mat. *cap.* 23. *vers.* 3.

* *Edit Paris. 1647.*

Quare servanda sit moderatio, & cautio adhibenda circa oblationes, quas in administratione sacrorum facere solent, & quomodo hæ tolerentur, ostendi in *Jure Eccles. Tom. II. part.* 2. *sect.* 1. *tit.* 1. *cap.* 4. *pag.* 13.

Prælati Ecclesiis non imponant Census ad propriã suam utilitatem.

Alterâ parte Canonis relatâ in *cap.* PROHIBEMUS 7. *de Censibus*, statuitur, *ne ab Abbatibus*, *Episcopis*, *vel aliis Prælatis* (Raymundus per errorem Abbates præposuit Episcopis, qui in Concilio postponuntur) *novi census imponantur Ecclesiis*, *nec veteres augeantur*, *nec partem redituum* SUIS USIBUS *appropriare præsumant*.

Hæc finalia verba satis insinuant, hic agi de censu imponendo ab Episcopis vel Prælatis in *utilitatem suam*, uti recte hic notavit Panormitanus: „ non enim debet (inquit) auctori-
„ zare in facto proprio; sed ad utilita-
„ tem *alterius* Ecclesiæ, subsistente
„ justâ causâ, hoc poterit „.

Addit autem textus: *Si quis vero aliter fecerit*, *irritum*, *quod egerit*, *habeatur*.

CANON VIII.

Contra Expectativas ad Beneficia. Cap. Nulla 2. ✠ de Conceff. Præb. & Eccl. non vacantis.

OBSERVATIO.

Ratio Canonis.

CAnon VIII. relatus in *cap.* NULLA 2. ✠ *de Conceff.* PRÆBENDÆ ET ECCLESIÆ NON VACANTIS, vetat, *ne Ecclesiastica Ministeria*, *seu etiam Beneficia*, *vel Ecclesia alicui tribuantur*, *seu promittantur*, *antequam vacent*. Rationem subjicit: *ne desiderare quis mortem proximi videatur*, *in cujus locum & Beneficium se crediderit successurum*. *Cum enim* (ait) *in ipsis etiam legibus Gentilium inveniatur inhibitum*, *turpe est & divini plenum animadversione judicii*, *si locum in Ecclesia Dei futuræ successionis expectatio habeat*, *quam ipsi etiam Gentiles condemnare curarunt*.

Quod hic de Legibus Gentilium dicitur, intelligi debet de Legibus Roma-

manis, improbantibus pacta de hæreditate & successione viventis.

Expectativas Canon proscripsit, sed non eliminavit. Non dubium quin hoc Decreto proscriptæ sint *Expectativæ* ad Beneficia; sed inefficax fuisse remedium eventus docuit. Expectativas enim has seculis sequentibus frequentissimas fuisse in Curia Romana nemo ignorat; easque in Concilio Basileensi, ac novissime in Concilio Tridentino proscribi necesse fuit; uti latius exposui in *Jure Eccles. Tom. III. part. 2. sect. 3. tit. 6. cap. 1. 2. & 3. pag. 103. 117.* & 121. alias *tit. 23. cap. 1. & 2.* ubi & earum originem descripsi.

Beneficia conferantur intra sex menses. Porro sicuti non vacantia Beneficia conferri vetitum fuit hoc Canone, sic vacantia diu manere in suspenso noluit; sed intra sex menses voluit conferri.

Si vero ultra hoc tempus collator ea conferre neglexerit, ad alios ibidem designatos, Jus conferendi devolvi declaravit; uti latius exposui in *Jure Eccl. Tom. III. parte 2. sect. 3. tit. 4. cap. 5. pag. 86.* alias *tit. 21.* ubi & ex Rebuffo, & Choppino notavi id, quod hic de devolutione ab Episcopo negligente ad *Capitulum* dicitur, hodie non esse in usu: ac una observavi, multas explanationes & limitationes hujus Decreti per recentiores Decretales esse secutas.

Cum per hanc Decretalem detur Ordinariis semestre, intra quod Beneficia conferre queant; notant Doctores hoc titulo Jus præventionis Pontificiæ esse admodum odiosum; utpote hoc temporis spatium Ordinariis integrum non relinquens. Uti notavi *in Jure Eccles. Tom III. part. 2. sect. 3. tit. 6. cap. 1. & seqq. pag.* 109. *usque ad* 150. de Mandatis & Reservationibus Apostolicis.

Canon IX.

Contra excessus Fratrum Templi & Hospitalis. Cap. cum et plantare 3. ꝟ *de Privilegiis.*

Observatio.

Abusus privilegiorum. Canon IX. relatus in *cap.* cum et plantare 3. ꝟ *de Privilegiis*, sed notabili parte a Raymundo omissâ, a Contio suppletâ, agit potissimum de excessibus Fratrum *Templi* & *Hospitalis*, & aliorum Religiosorum, qui *indulta sibi ab Apostolica Sede Privilegia excedentes, contra Episcopalem auctoritatem multa præsumebant, quæ & scandalum* faciebant (Concilium addit, *in populo Dei*) *& grave* pariebant *periculum animarum*.

Pro hujus Canonis seu Decretalis intellectu scire juvat, *Fratres Templi*, qui & *Templarii* dicti fuere, ortum suum habuisse sub initium seculi XII. adeoque septuaginta annis circiter ante Concilium hoc Lateranense. Initia Templariorum.

Initium Ordini dederunt anno 1118. viri nobiles Hugo de Paganis, & Sanfridus de Sancto Audomaro cum septem sociis. „ Hi in manibus Pa„ triarchæ Hierosolymitani Christi ser„ vitio se mancipantes more Cano„ nicorum Regularium in castitate & „ obedientia, propriæque voluntati re„ nunciantes, perpetuo vivere sunt „ professi „: ait Matthæus Parisiensis ad annum 1118. quin & sine *proprio militaturi summo Regi*, uti scribit Cardinalis de Vitriaco in Historia Orientali, *Cap. 65*.

Addit insuper Matthæus Parisiensis, quod cum non haberent domicilium „ Rex Balduinus in Palatio suo, quod „ secus *Templum* Domini ad Austra„ lem habebat plagam, eis habitacu„ lum concessit. Canonici vero *Tem„ pli* Domini plateam, quam circa „ prædictum habebant Palatium, ad „ officinas construendas concesserunt. „ Et quoniam juxta Templum Do„ mini mansionem habuerunt, Fratres „ *militiæ Templi* postea, ut dicitur, „ sunt appellati „: ait Jacobus de Vitriaco citato *Cap. 65*.

„ Patriarcha quoque & Rex cum „ suis Proceribus, & aliis Eccle„ siarum Prælatis, de propriis do„ miniis suis pro victu & vestitu cer„ ta eis Beneficia contulerunt „: ait citatus Matthæus Parisiensis ibidem.

Per novem circiter annos manserunt hi

Eorum professio erat tutari peregrinos.

hi Fratres (qui prius novem fuerunt tantummodo) in habitu vulgari, & sine certa Regula, in hoc præcipue intenti: „ ut in remissionem peccatorum „ suorum, vias & itinera ad salutem „ peregrinorum, contra latronum insidias pro viribus conservarent „. Eratque hæc *prima eorum professio*, ait idem Scriptor.

Scribitque de Vitriaco Cardinalis allegato *cap. 65.* quod „ in manus Pa„ triarchæ Hierosolymitani professione „ & voto solemni sese obstrinxerint, „ ut a latronibus & viris sanguinum „ defenderent peregrinos „.

Post annos novem ab eorum prima institutione, id est, anno 1128. habitum est Concilium Trecense in Francia tempore Honorii II. „ cui interfuerunt „ Dominus Rhemensis, & Dominus Se„ nonensis cum Suffraganeis suis, Alba„ nensis quoque Episcopus Apostolicæ „ Sedis Legatus, Abbates quoque Ci„ sterciensis, & Claravallensis (qui „ erat Sanctus Bernardus) cum aliis „. Uti scribit Guillelmus Tyrius de Bello sacro, *Lib. 12. cap. 7.*

In hoc Concilio „ instituta est iis „ Regula & habitus assignatus scilicet *al„ bus*, de Mandato Honorii Papæ, „ & Domini Stephani Hierosolymita„ ni Patriarchæ „: ut ibidem scribit Tyrius; postmodum vero tempore Eugenii Papæ (scilicet III.) *cruces de panno rubeo* suis assuerunt mantellis, ut a cæteris hoc signo possent discerni: uti post Tyrium scribit Matthæus Parisiensis, cui concinit de Vitriaco Cardinalis dicto *capite 65.*

Numero ac divitiis aucti.

Cum autem eo tempore plurimi ex omnibus mundi partibus, partim negotiandi, partim devotionis causâ ad *Terram sanctam*, sive Hierosolymam pergerent, hi Fratres magna peregrinis contra latrones & viarum periculaerant subsidio.

Sed quia ad id perficiendum hi Fratres non sufficiebant, sed plures essent necessarii, mox cœpit eorum numerus multiplicari, & possessiones eorum ex peregrinorum & Christianorum in eos munificentiâ admodum augeri; adeo ut teste Guillemo Tyrio loco supra citato, jam tempore Tyrii (qui huic Concilio Lateranensi interfuit) „ *tre„ centos* plus minusve in Conventu „ haberent *Equites*, albis clamydibus „ indutos, exceptis aliis Fratribus, quo„ rum pene infinitus esset numerus „.

Post hæc de auctis eorum divitiis addit idem auctor. „ Possessiones an„ tem tam ultra quam citra mare „ adeo dicuntur habere, ut jam non „ sit in orbe Provincia, quæ prædictis „ Fratribus non contulerit bonorum „ suorum portionem, & *Regiis opu„ lentiis* pares hodie dicantur habe„ re copias „.

Ad excessus dilapsi contra auctoritatem Episcoporum.

Porro, sicuti in omni Religione experientia docuit, inter divitias spiritum Religionis flaccescere, imo penitus tandem extingui; ita & in hac compertum est.

De hac enim, eodem quo habuit ortum seculo, Religione ita scribit præcitatus Tyrius: „ neglectâ humilita„ te, quæ omnium virtutum custos „ esse dignoscitur, & in imo sponte „ sedens non habet unde casum patia„ tur, Domino Patriarchæ Hierosoly„ mitano, a quo & Ordinis institu„ tionem, & prima Beneficia susce„ perant, se *subtraxerunt*, obedientiam „ ei, quam eorum Prædecessores eidem „ exhibuerant, denegantes: sed & „ Ecclesiis Dei, eis *decimas* & *primi„ tias subtrahentes*, & earum indebi„ te turbando possessiones, facti sunt „ valde molesti „.

Excessus Hospitalariorum adversus auctoritatem Episcopalem.

Quod Fratribus *Templi* sive Templariis, idem ferme Fratribus Hospitalariis (ab Hospitali *Sancti Joannis* Hierosolymitani ita dictis) accidit; uti passim tradunt auctores de hoc Ordine scribentes, cujus initia & progressum breviter descripsi in *Jure Eccles. Tom. III. parte 2. sect. 4. tit. 6. cap. 3. pag. 646.* alias *tit. 37.*

De horum igitur, & similium Religiosorum excessibus conquesti fuere, tempore hujus Concilii plures Episcopi.

Excessus, de quibus querebantur Episcopi, singillarim exprimuntur in verbis Canonis a Raymundo recisis, & per Contium suppletis.

Pri-

Ecclesias recipiebant de manu Laicorum.

Primus excessus erat, quod *Ecclesias reciperent de manu Laicorum*. Contra hunc abusum statuit Concilium: *Ecclesias & decimas de manu Laicorum sine consensu Episcoporum tam illos, quam etiam quoscumque alios Religiosos recipere prohibet, dimissis etiam, quas contra tenorem istum aliquo* (seu ut habet Concilium *moderno*) *tempore receperunt*.

Hoc Decretum rursus renovatum est in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. *Canone* 16. de quo, aliisque similibus Canonibus idem statuentibus videri potest *Jus Eccles. Tom. III. parte 2. sect. 4. tit. 2. cap. 6. pag.* 505. alias *tit.* 32.

Excommunicatos admittebant ad Sacramenta.

Secundo querebantur Prælati, quod Templarii, aliique Religiosi, *excommunicatos & interdictos ad Ecclesiastica recipiant Sacramenta, & ad sepulturam admittant*.

Excommunicatus in una Ecclesia, talis habeatur in aliis.

Huic abusui occurrens Concilium, *excommunicatos quoque, & nominatim interdictos, tam ab illis, quam ab aliis omnibus, juxta Episcoporum sententiam* statuit *evitandos*.

Ad hunc textum notat Panormitanus: „ quod excommunicatus vel interdictus in una Ecclesia, est excommunicatus vel interdictus in qualibet alia Ecclesia, & tamquam excommunicatus vitari debet etiam ab *exemptis* „. Quod & Synodus Tridentina confirmavit *Sess.* 25. *cap.* 12. *de Regularib.*

Quid hodie requiratur juxta Extravagantem *ad evitanda*, ut excommunicatus debeat evitari, latius exposui in *Jure Eccles. Tom. IV. parte* 3. *tit.* 11. *cap.* 5. *pag.* 399. alias 4.

Quâ ratione certæ Ecclesiæ possint spectare ad Religiosos.

Tertium punctum querelarum erat, quod *in Ecclesiis suis, præter eorum conscientiam, & instituant & amoveant Sacerdotes*.

Contra hunc abusum decernit Canon: *In Ecclesiis vero suis, quæ ad eos* PLENO *jure pertinent, instituendos Presbyteros Episcopis repræsentent; ut eis de plebis cura respondeant: ipsis vero pro rebus* TEMPORALIBUS *rationem exhibeant competentem. Institutos etiam* INCONSULTIS *Episcopis non audeant removere*.

Circa hunc textum observat Molinæus, eum locum habere „ quando „ Ecclesiæ in temporalibus ad eos „ spectant, quia *temporalia* spectant „ ad Jus & proprietatem eorum; alias „ non possent exigere rationem: sed „ si spectarent etiam in *spiritualibus*, „ possent dare institutionem tituli *collativam*, non tamen *auctorizabilem*, „ nisi haberent *populum exemptum*, „ & in eo jurisdictionem *Episcopalem* „.

Panormitanus hic congruit Molinæo, & varios assignat modos, quibus Ecclesiæ ad Religiosos spectant; & pro varia subjectione diversum in eas Jus sortiuntur.

Si enim Religiosi „ tantum habeant „ Jus Patronatus, sive sint exempti, „ sive non exempti, non habent Jurisdictionem in Presbyteros institutos; sed solum habent præsentare „ Episcopo presbyteros instituendos; & „ possunt exigere rationem *generalem* „ de administratione temporalium, & „ si reperiatur aliquid correctione dignum, debent referre ad Episcopum „.

„ Quando autem habent Ecclesias „ subjectas, ut possint reditus deputare in *proprios usus*, tunc etiam non „ habent Jurisdictionem in Presbyteros, nec etiam possunt ibi aliquem „ instituere sine consensu Episcopi: quia „ populus solum est subjectus ipsi Episcopo „.

„ Si vero habent ibi collationem, tunc „ nihil ultra possunt ibi usurpare „.

Denique „ quando habent *pleno jure*; dic (ait Panormitanus) quod aut „ *populus* est sibi subjectus *pleno jure*, „ & habent ibi institutionem liberam „ & destitutionem: si vero Ecclesia est „ *pleno jure* subjecta, sed non *populus*; tunc Religiosi habent ibi institutionem *collatoriam tituli*; sed institutio *auctorizabilis* quoad curam „ populi spectat ad Episcopum „.

Itaque ut Ecclesia spectet ad Religiosos *pleno jure*, vi cujus juris possint dare institutionem etiam *auctorizabilem* sive *curam populi*, vel, ut hodie loquimur, *curam animarum*, requiritur ut & ipse *populus* sit ipsis Religiosis ple-

pleno jure subjectus, & ab Episcopi Jurisdictione & cura exemptus: quo casu Ecclesia dicetur *nullius Diœcesis*. Ad hoc autem necessaria est translatio *omnimodæ* Jurisdictionis *quasi Episcopalis* in Religiosos, quoad Clericum secularem, & universum populum, excluso Episcopo. Dum enim omnimoda Jurisdictio in Monasterium sive in ejus Abbatem transfertur, atque hic Abbas efficitur *Ordinarius* cum *territorio* separato a quacumque Diœcesi, uti notat Fagnanus, ad *cap. significasti* ☓ *de officio Archid. num.* 17.

In hoc Belgio nescio an ulla Ecclesia sit eo modo exempta, ut dici queat *nullius Diœcesis* (*a*).

Templarii, & Hospitalarii opitulabantur Eccle. siis interdicto subjectis.

Præterea Templarii, & Hospitalarii, aliique Religiosi, prætextu privilegii, accedebant sæpius in anno ad Ecclesias interdicto subjectas, & mortuos ibidem sepelire præsumebant. Cui abusui occurrens præsens Decretalis, statuit, ut *non nisi* SEMEL IN ANNO *ad Ecclesiasticum officium admittantur, nec tunc ibi sepeliantur corpora defunctorum*.

Confraternitates a se institutas volebant suorum Privilegiorum participes esse.

Denique querela erat Prælatorum de *Fraternitatibus* sive *Confraternitatibus*, *quas in pluribus locis* faciebant dicti Religiosi, quarum vigore prætendebant omnes his Confraternitatibus adscriptos Ordinum suorum privilegiis esse participes; atque ita *robur & auctoritatem Episcopalem* (vel ut habet Concilium, *robur auctoritatis Episcopalis*) enervabant.

Contra hunc abusum constituit: *Si adscripti Confraternitatibus non se prædictis Fratribus* OMNINO *reddiderint, sed in proprietatibus suis omnino duxerint remanendum, propter hoc ab Episcoporum suorum sententia nullatenus eximantur, sed potestatem suam in eos, sicut alios Parochianos suos exerceant, eum pro suis fuerint excessibus corrigendi*.

Ex hoc textu communiter tradunt Canonistæ post Panormitanum, quod „ *Oblati* aliquibus *Religionibus* non „ gaudeant privilegiis illarum Religio„ num, nisi in *toto* sint translati; ut „ quia tradiderunt *se & sua*: alias re„ manent sub Jurisdictione Ordinarii „.

De his Oblatis agitur quoque in *cap.* 24. ☓ *de Privil.* desumpto *ex Canone* 57. Concilii Lateranensis sub Innocentio III. de quo infra.

Ex his intelligimus, quanta scandala & contentiones per hæc Privilegia contra SS. Canones, & Jus commune per Romanos Pontifices seculo IX. & X. concedi cœpta, in Ecclesia sint exorta, & usque modo perseverent: ut non immerito eorum totalis revocatio sæpius expetita fuerit. Consulatur *Repagulum Canonicum adversus nimiam a Jurisdictione Episcoporum extensionem* (*b*). Observatio circa mala, quæ per abusum Privilegiorum sunt exorta.

CANON X.

Pro Regularium reformatione. Cap. MONACHI 2. ☓ de Statu Monachorum.

OBSERVATIO.

Canon X. relatus in *cap.* MONACHI 2. ☓ *de statu Monachorum*, plura statuit pro Regularium reformatione.

Primo, *Monachi non* PRETIO *recipiantur in Monasterio..... si quis autem exactus pro sua redemptione* (Canon *receptione*) *aliquid dederit, ad sacros Ordines non ascendat. Is vero, qui eum receperit, Officii suspensione mulctetur*. Monachus non recipiatur pretio in Monasterium.

Decretum hoc, quam sit necessarium, ut Religiones in sua integritate conserventur, nec ineptis, & ad Religionem nequaquam vocatis Monasteria repleantur, late ostendi in Dissertatione *de Simonia circa ingressum Religionis, Tom. V. pag.* 1. *& seqq.* & in *Jure Ecclesf. Tom. I. parte* 1. *tit.* 26. *cap.* 2. *pag.* 462.

Secundo statuitur hoc Canone: *Monachi nec peculium permittantur habere* Non habeat peculium.

(*a*) In corpore Juris Canonici ne verbum quidem habetur de Exemptis *nullius Diœcesos*, de iis tamen mentio fit in Concilio Tridentino, *sess.* 5. *cap.* 2. *de Reform.* & *sess.* 23. *cap.* 10. sed ut istæ exemptiones reformentur.

(*b*) Citatum *Repagulum Canonicum* &c. jam supra excusum extat *Tom. VI. pag.* 146. hujusce editionis; quo fusius, quæ hic notantur, sunt exposita.

te ..... *Qui vero peculium habuerit, nisi ab Abbate fuerit ei pro injuncta administratione permissum, a communione removeatur altaris, & qui in extremis cum peculio inventus fuerit, & digne non pœnituerit; nec oblatio pro eo fiat, nec inter Fratres percipiat sepulturam. Quod etiam de universis Religiosis præcipimus observari. Abbas autem, qui ista diligenter non caverit, officii sui jacturam se noverit incursurum.*

Notandum, hanc moderationem, *& digne non pœnituerit*, non haberi in ipso Canone Concilii, ac proinde verisimiliter additum per Raymundum.

Hoc articulo absolute inhibetur Monachis *peculium* sive *proprium*, prout id distinguitur a *communi*, seu ab eo, quod in usus communes Monasterii est impendendum, ut scilicet illud tamquam omnibus *commune distribuatur, prout cuique opus est*.

Neque Abbatis, alteriusve Superioris licentiam hujusmodi *peculium* licitum reddere, ipse textus sat indicat, dum Abbatem, qui ista *diligenter* non caverit, officii sui jacturâ punit.

Neque contrarium innuunt hæc verba: *Nisi ab Abbate fuerit ei pro injuncta administratione permissum*. Nam Concilium non dicit, quod ab Abbate possit Monacho concedi administratio *peculii*, seu concedi *peculium* administrandum in suos *proprios* usus, sive tamquam sibi *magis*, quam toti communitati *proprium*; sed tantum quod ei ab Abbate permitti possit pro *injuncta administratione*, sive pro injuncto Officio, ratione cujus sit Officialis Monasterii: „ puta (ait hic Hostiensis) „ quia est Vestiarius, vel Eleemosynarius, vel Cellarius, vel alius quicumque certum habens officium, ratione cujus habet recipere & expendere in *usus Monasterii*, vel *Monachorum*, sive sint pecuniæ, vel quævis alia „.

Pluribus hanc Canonis sententiam adstruit Fagnanus in commentario hujus textus, concluditque *num.* 59. administrationem bonorum stabilium, seu *peculium* ex nulla causa, & nullo casu Regularibus esse permissum, *Officialibus* duntaxat exceptis, qui illa administrant & dispensant in *utilitatem Monasterii*, & omnium Religiosorum. Adde quæ hac de re latius dixi in Dissertatione *de Peculiaritate in Religione &c. Tom.V. pag.*1. *& seqq.* item in *Jure Eccl. Tom.*I.*part.*1.*tit.*29.*cap.*6.*pag.*522.alias 5.

Tertio pro reformatione Regularium statuitur: *Nec singuli per villas & oppida, per quascumque Parochiales ponantur Ecclesias, sed in majori Conventu, aut cum aliquibus Fratribus maneant: nec soli inter seculares homines spiritualium hostium conflictum expectent, Salomone dicente:* VÆ SOLI, QUIA CUM CECIDERIT, NON EST QUI SUBLEVET EUM. *Eccles. cap.* 4. *vers.* 10. Non habitet seorsum a Fratribus.

Hujus Decreti meminit Innocentius III. in *cap.* QUOD TIMORE 5. *de statu Monachi*; ibidem innuens, quod *Canonici Regulares* promoti ad Ecclesias Parochiales non teneantur habere socium Canonicum Regularem, nisi id commode fieri possit. Quia nimirum *istud de Canonicis Regularibus* in hoc Canone *specialiter non cavetur, qui etsi a sanctorum Monachorum consortio non putentur sejuncti, Regulæ tamen inserviunt laxiori*, uti loquitur Innocentius.

Porro Glossa in *Clem.* 1. §. *ad hæc*, verbo *ad claustrum de statu Monachor.* notat: „ Jura quæ tractant de Monachis, ne *soli* maneant in *Capellis*, „ de *Claustralibus* intelligi. Si ergo „ Monachus est *perpetuo* institutus ad „ curam populi, & sic nihil habet cum „ Monasterio, socium non tenet „. Et subdit: „ Ita servari de facto. Sed Obedientiarius, qui Claustralis est, & „ solo nutu Abbatis revocatur ad Claustrum, non debet esse *solus*, ut cum „ socio aliqualem stabilitatem Claustri „ servet „.

Quamquam hanc Glossæ distinctionem multi probent, hodieque in *praxi* invaluisse videatur, non apparet tamen conformis textui hujus Decreti, quod loquitur indistincte de Monachis ad *quascumque Parochiales* Ecclesias posi-

Vv 2 tis.

tis. Ratione quoque generali subjectâ, *nec soli inter seculares homines spiritualium hostium conflictum expectent:* quæ ratio omnibus Religiosis communis apparet.

Imo cum hæc ratio etiam patenter militet in Canonicis Regularibus, nescio utrum sat conformis sit exceptio, quam de his fecit Innocentius III. sententiæ hujus Canonis.

Prioratus non dentur pretio.

Quarto decernitur in hoc Canone: *Prioratus quoque seu Obedientiæ pretii donatione nulli tradantur, alioquin dantes & recipientes a ministerio fiant Ecclesiastico alieni.*

De hisce Prioratibus seu Obedientiis vide dicta in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 31. *cap.* 2. *pag.* 557.

Priores non mutentur, nisi ex causa gravissima.

Quinto decernitur, quod *Priores, cum in Conventualibus per electionem Capitulorum suorum canonice fuerint instituti, nisi pro manifesta & rationabili causa non mutentur, videlicet si fuerint dilapidatores, si incontinenter vixerint, aut tale aliquid egerint, pro quo amovendi merito videantur, aut si etiam pro necessitate majoris Officii de Consilio Fratrum fuerint transferendi.*

Varians lectio.

Notat hìc Hostiensis, quod hæc verba, *per electionem Capitulorum suorum canonice*, non essent in *veteri* compilatione, sint autem adjecta *in hac nova*, scilicet compilatione Gregorii IX. quæ tempore Hostiensis *nova* merito dicebatur: quia scripsit commentarium in hanc Decretalium compilationem rogatu Alexandri IV. adeoque viginti circiter annis duntaxat a morte Gregorii IX. cujus nomine & auspiciis facta est.

Et revera desunt citata verba in antiqua Collectione Decretalium apud Antonium Augustinum: observatque ipse Antonius Augustinus, ea non nisi apud Raymundum haberi. Desunt quippe etiam hæc verba in Canone, prout exstat in Collectione Conciliorum generalium.

Dubium proinde non apparet, quin addita sint per Raymundum in Collectione Decretalium Gregorii IX. atque hinc translata sint ad marginem hujus Decreti Concilii Lateranensis in Conciliorum Collectione.

Animadversio in Raymundi Collectionem.

Hinc habemus, Raymundum non tantum Decretales Pontificum truncasse vel immutasse, sed & ea, quæ adscribuntur Romanis Pontificibus ut in Concilio edita: adeoque certi esse non possumus, an Decreta Conciliis adscripta in hac Decretalium compilatione, revera sint illorum Conciliorum, hoc est, utrum sint edita a Pontifice in Concilio, uti præfert inscriptio, nisi ad fontes recurratur.

Priores Canonice instituti perpetui.

Observat autem Hostiensis, allegata verba addita esse, primo „ ut scias „ (inquit) quod ex quo Ecclesia ha„ buit *Capitulum* sive Conventum, in „ tali de Jure communi debet creari „ Prior per electionem. Secundo, ut „ scias, illos Priores *perpetuos* esse, qui „ per electionem Canonicam assumun„ tur, nec esse renovandos sine cau„ sa, & Juris ordine servato. Alii „ autem Priores minores pro volun„ tate Abbatis possunt hodie mitti ad „ Prioratus, & in crastinum revo„ cari „.

Notat quoque hìc Panormitanus, „ quod Prælati Regulares communiter „ sint *perpetui*, ex quo eliguntur per „ lectionem suorum Capitulorum „.

Hæc & hodiernæ disciplinæ conformia sunt: dicunturque Priores per electionem constituti *Conventuales*; per Abbatem vero constituti *Claustrales*. De quibus, eorumque differentia plura dixi in *Jure Eccl.* loco citato (*a*).

Notandum autem hìc monet Panormitanus, quod Prælatus deponi queat. „ Si sit dilapidator bonorum. Secun„ do, si incontinenter vivit. Et pondera „ (ait) quod *sola incontinentia* absque „ alia qualitate delicti est sufficiens ad „ depositionem Prælati Regularis „. Hoc & Glossographus hìc notat ad verba Canonis *si incontinenter vixerit.*

CA-

(*a*) Videri poterunt, quæ de hisce Prioribus *Conventualibus*, & *Claustralibus*, eorumque differentia, prolixius uberiusque doctissimus D. Van-Espen pertractavit in *Jure Ecclesiast. Tom. I. part.* 1. *tit.* 31. *cap.* 2. *pag.* 557. hujus editionis.

CANON XI.

Adversus Clericos incontinentes. cap. CLERICI 4. ꝟ de excessibus Prælat. & cap. MONASTERIA 8. ꝟ de vita & honestate Clericorum.

OBSERVATIO.

Cohabitatio Clericorum cum mulierculis.

CAnon XI. tria membra habet, quorum duo in Decretales Gregorii IX. ex prima Decretalium Collectione, non ex ipso Concilio, a Raymundo relata sunt, uti ex dicendis patebit.

Primo membro decernitur, ut *Clerici in sacris ordinibus constituti, qui mulierculas suas in domibus suis incontinentiæ notâ tenuerint, aut abjiciant eas, & continenter vivant, aut ab* OFFICIO ET BENEFICIO ECCLESIASTICO FIANT ALIENI.

Integram hanc partem omisit Raymundus, solumque indicavit per clausulam *&* *infra* in *cap. Clerici* 4. ꝟ *de excessibus Prælatorum*. Neque Contius eam supplevit ex prima Decretalium Collectione, ubi exstant in *cap.* 12. *de cohabitat. Clericorum & mulier.* Ad quod in margine remittitur tamquam ad Canonem hujus Concilii.

Omnibus seculis Clericorum cum mulieribus, præsertim de incontinentia suspectis, cohabitatio severissime prohibita fuit, ob periculum incontinentiæ, uti latius ostendi in *Jure Eccles. Tom. I. part.* 1.*tit.*2.*cap.* 3. *pag.*14. item in Scholiis ad *Canonem III.* Nicænum, *Tom. IV. pag.* 412.

Contra Sodomiam.

Secundo Canonis membro, quod exstat in dicto *cap.* 4. ꝟ *de excess. Prælat.* decernitur: „ *Quicumque illâ in-* „ *continentiâ, quæ contra naturam est,* „ *propter quam ira Dei venit in filios* „ *diffidentiæ, & quinque civitates* „ *igne consumpsit, deprehensi fuerint* „ *laborare; si Clerici fuerint, dejician-* „ *tur a Clero, vel ad agendum pœni-* „ *tentiam in* MONASTERIIS *detrudan-* „ *tur; si laici, excommunicationi sub-* „ *dantur, & a cœtu fidelium fiant pe-* „ *nitus alieni* „.

Hic agi de enormissimo & detestabili crimine Sodomitico sat indicat mentio de eversione quinque civitatum Sodomæ, Gomorrhæ, & vicinarum, quas ob frequentatum hoc crimen igne consumptas fuisse scitur: nec non allusio ad locum S. Pauli in Epistola ad Ephesios *cap.* 5. ubi hujus criminis auctores *filii diffidentiæ* dicuntur, id est, desperati & filii perditionis, juxta Hæbraicam phrasim, uti notavit Cujacius in *cap.* 13. ꝟ *de vita & honestate Clericorum*.

Hoc crimen, ut scelus atrocissimum, & monstrum naturæ semper reputatum fuit, etiam apud Gentiles, & severissime tam legibus, quam Canonibus punitum fuit, teste Tertulliano *lib. de Pudicitia*, dicente: „ Reliquas au- „ tem libidines, furias impias in cor- „ pora, & in sexus ultra naturam, „ non modo limine, verum omni „ Ecclesiæ *tecto* submovemus, quia „ non sunt delicta, sed monstra „. Vide *Scholion ad Canonem XVI. Ancyranum, Tom. VI. pag.* 461.

Detrusio in Monasterium.

Pœna detrusionis in *Monasteria* ad agendam pœnitentiam, quæ hic Clericis in crimen prolapsis, infligenda *proponitur*, olim frequentissima fuisse legitur. Hujus sæpius Sanctus Gregorius meminit in suis Epistolis, & in antiquis etiam Canonibus mentio occurrit.

In Synodo Agathensi *Can.* 50. apud Gratianum *dist.* 50. *Can.* 7. legitur: „ Si Episcopus, Presbyter, aut Diaco- „ nus capitale crimen commiserit, aut „ chartam falsaverit, aut falsum testi- „ monium dixerit, ab Officii honore „ depositus in *Monasterium detrudatur.* „ Et ibi quamdiu vixerit, laicam tan- „ tummodo communionem accipiat „.

Videri possunt Synodi, Epaonensis, *Can.* 22. Aurelianensis III. *Can.* 7. Matiscon. II. *Can.* 16. Toletana IV. *Can.* 44. Toletana VIII. *Can.* 3. Cabilonensis II. *Can.* 4. Aquisgranensis anni 816. lib. *de institutione Canonicorum cap.* 134. & e recentioribus præter hanc præsentem Decretalem, *cap.* 35. ꝟ *de sent. excomm.* & *cap.* 19. ꝟ *de*

de convers. conjugati, quibus & addi potest Novella Justiniani 131. *cap.* 10.

Porro hæc detrusio in Monasteria, vel erat perpetua, id est, pro toto vitæ tempore, vel duntaxat ad certum determinatum tempus contractius vel prolixius pro gravitate criminis commissi. Ita in Concilio Narbonensi anno 589. statuitur *can.* 5. „ Nec unusquisque de inferiori gradu seniorem „ sibi elatus increpet, aut injuriet. „ Quod si quis, prætermisso tam justæ censuræ ordine, ausus fuerit facere, districtione sævissimâ corrigatur, ut sub pœnitentiæ nomine vitia recedant: id est, *anno uno in Monasterio* sciat abjicere superbiam, „ unde inflatur, quod est diabolus, & „ addiscat humiliationem Christi, qui „ per ipsam mortem gustare dignatus „ est „. Adde Sanctum Gregorium *lib.* 2. *indict.* 7. *epist.* 62.

Cum autem in Monasterium detruderentur pœnitentiæ subeundæ causâ, etiam ut pœnitentes tractari debebant, prout, habitâ ratione criminis & personarum, Episcopus judicabat.

Hinc in citato Concilio Narbonensi *can.* 6. præcipitur Abbati Monasterii, ut sic cum eo, qui ad Monasterium ob crimen commissum fuerit deputatus agat, „ sicut ab Episcopo manifestâ correctione fuerit ordinatum. „ Aliter si Abbas facere elegerit, pro „ correctione tempus aliquod suspendatur; quia ob hanc causam dirigitur, „ ut emendetur, non passim ferculis „ diversis saturetur „.

Plura de his vide apud Emmanuelem Gonzales ad *cap.* 1. *de Regularibus*, & ibi citatos.

Clerici non frequentent Monasteria Sanctimonialium.

Tertio Canonis membro decernitur: *Monasteria Sanctimonialium si quisquam Clericus sine manifesta & rationabili* (seu *necessaria*) *causa frequentare præsumpserit, per Episcopum arceatur; & si non destiterit, ab Officio* (in Concilio, *Beneficio*) *Ecclesiastico reddatur immunis.*

Error Raymundi.

Retulit hanc Canonis partem Raymundus in *cap.* MONASTERIA 8. *de vita & honest. Clericorum*: additâ hâc periodo: *Si Laici, excommunicationi subdantur, & a cœtu fidelium fiant penitus alieni*: quæ periodus in Canone Concilii huic membro non additur: neque in hac prohibitione ulla fit *Laicorum* mentio. Occurrit autem hic textus cum hac periodo, ex præcedenti membro desumpta, in prima Decretalium Collectione apud Antonium Augustinum, cujus fidem secutus fuit Raymundus.

Itaque Concilium Lateranense in hoc articulo *solum* meminit *Clericorum*; non quod Laicis permissum sit Monasteria Monialium frequentare; sed quia majus erat periculum, & magis obvius prætextus Clericis; nimirum prætextus visitationis, prædicationis, alteriusve ministerii ecclesiastici.

Unde & frequenter hæc prohibitio in personas Clericorum & Monachorum, etiam in antiquis Canonibus occurrit.

Notandus hic Canon Africanus.

Notandus est Canon Africanus relatus apud Gratianum *dist.* 81. *can.* 32. „ Clerici vel continentes ad vi- „ duas vel Virgines, nisi ex jussu vel „ permissu Episcoporum aut Presby- „ terorum non accedant. Et hoc soli „ non faciant, sed cum Conclericis, „ vel cum quibus Episcopus aut Pre- „ sbyter jusserit. Nec ipsi Episcopi & „ Presbyteri soli habeant accessum ad „ hujusmodi fœminas; sed ubi aut Cle- „ rici præsentes sunt, aut graves aliqui „ Christiani „.

Item Turonensis.

Plures similes Canones refert Antonius Augustinus in Epitome Canonum *lib.* 9. *tit.* 19. & 21. atque inter alios, Canonem Concilii Turonensis, quo præcipitur, ut „ quando Sacerdotibus in Monasteriis puellaribus Missarum celebrationes faciendæ sunt, „ cum ministris sibi deputatis illuc ingrediantur: quibus rite peractis (ait) „ non ad secretas collocutiones Sanctimonialium se ullo modo divertant, „ sed cum ministris suis illico egrediantur „.

His addi possunt, quæ de vetito ad Monasteria Monialium accessu virorum notavi in *Jure Ecclesiast. Tom. I. part.* 1. *tit.* 30. *cap.* 4. *pag.* 548.

CA-

Canon XII.

De Officio Advocati Clericis prohibito. Cap. Clerici 1. ✠ de postulando, & Cap. sed nec 4. ✠ Ne Clerici vel Monachi.

Observatio.

Clerici Beneficiati ne sint aliorũ Advocati.

Canon XII. duas habet partes, quarum prima, quæ exstat in *cap.* Clerici 1. ✠ *de postulando*, decernitur, ut *Clerici in Subdiaconatu & supra, & in Ordinibus quoque minoribus, si stipendiis Ecclesiasticis sustententur, coram seculari judice Advocati in negotiis secularibus fieri non præsumant, nisi propriam causam, vel Ecclesiæ suæ, fuerint prosecuti, aut pro miserabilibus forte personis, quæ proprias causas administrare non possunt.*

Notandum in primis, hoc Canone ab officio *postulandi* coram judice seculari absolute prohiberi Clericos sacris Ordinibus initiatos, quin & eos, qui in minoribus Ordinibus constituti sunt, *si stipendiis Ecclesiasticis sustententur*, id est, tamquam Beneficiati certæ Ecclesiæ sint adscripti, eoque titulo, ut Ministri Ecclesiæ ab ea sustententur: quo casu æquum est, ut se *totaliter* ministerio Ecclesiæ impendant, cujus stipendiis sustentantur.

Varians lectio.

Ulterius notandum, vocem illam *secularibus* deesse in Concilio, sed tamen in margine apud Labbæum *tomo* 10. *Concil. general. Col.* 1515. notam hanc adjici *in* negotiis secularibus, alias forensibus negotiis; indicium, varias esse Codicum lectiones.

Denique notandum, quod Raymundus hic adjiciat aliqua verba ad secundum Canonis partem pertinentia; quæque repetuntur in *cap.* sed nec. 4. ✠ *ne Clerici vel Monachi*, in quo secunda hujus Canonis pars refertur, ut mox dicetur.

Plures Canones indistincte Clericis illud officium interdicunt.

Cæterum de Advocati officio Clericis vetito plures exstant Canones, qui & indistincte hoc officium Clericis interdicunt, tamquam eorum vocationi minus congruum; admodumque verisimile est, exceptiones hic memoratas demum invaluisse, postquam Canonibus Leges civiles a Collectoribus Canonum misceri, & in Scholis una cum Canonibus exponi cœperunt: quo factum, ut & Legum civilium studio Clerici se impenderint, sicuti deplorat ejus ætatis scriptor pius & eruditus Petrus Blesensis; & notavi in *Jure Eccles. Tom. IV. part.* 3. *tit.* 6. *cap.* 2. *pag.* 201. Multumque id invaluisse certum est; postquam Judicia Ecclesiastica ad normam civilium formari cœperunt.

Clerico & Monaco vetitæ administrationes seculares.

Secundâ Canonis parte relatâ in dicto *cap.* 4. ✠ *ne Clerici vel Monachi*, &c. decernitur, *ut nec procurationes Villarum, aut Jurisdictiones etiam seculares, sub aliquibus Principibus & secularibus viris, ut Justitiarius eorum fiat* (in Concilio & prima Decretalium Collectione, *justitiarii eorum fiant*, & rectius) *Clericorum quisquam exercere præsumat. Si quis autem adversus hæc venerit (quia contra doctrinam Apostoli dicentis:* Nemo militans Deo implicet se Secularibus negotiis, *seculariter agit) ab Ecclesiastico fiat ministerio alienus, pro eo quod (officio Clericali neglecto) fluctibus seculi, ut Potestatibus placeat, se immergit. Districtius autem decernimus puniendum, si Religiosorum quisquam aliquid prædictorum ausus fuerit attentare.*

Pro intellectu hujus Decretalis, sciendum per *procurationes Villarum* hic intelligi, gubernationes oppidorum, vel rerum publicarum & civilium administrationes; easque distingui a Jurisdictionibus secularibus, quarum Jurisdictionum occasione dicuntur fieri, Principum & secularium Virorum *Justitiarii*, id est, Judices.

Ita pro Judicis munere ponitur *Justitiaria* in legibus Siculis *lib.* 1. *tit.* 45. & 46. Specialiter vero *Regius Justitiarius* sumitur pro Judice causarum criminalium in *cap.* 5. ✠ *de pignoribus*, & in *Clem. I. de Pænit. & remiss.*

Hos autem, pronuntiat Canon, ab ecclesiastico fieri ministerio alienos, pro

pro eo *quod*, *officio Clericali neglecto, fluctibus seculi*, *ut potestatibus seculi placeant*, *se immergant*.

Ex ratione inflictæ pœnæ sat patet, hìc non agi de eo, qui necessitate & charitate proximi exigente, particulare aliquod negotium, etiam civile, & pro persona laica procurandum suscipit; sed de illo, qui procurationes & officia secularia suscipit, quæ ita ipsum nata sunt occupare, ut vere dici queat, quod, *neglecto officio Clericali*, *fluctibus seculi se immergat*; ac consequenter contraveniat doctrinæ Apostoli dicentis: *nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus*. Qui textus pro causa prohibitionis hìc quoque adducitur.

Recte notat Panormitanus, quod cum ratio prohibitionis sit generalissima, & ratio Legis præcipue sit attendenda, locum quoque habet dispositio Canonis in aliis officiis hìc non expressis, quibus scilicet Clericus *implicat se negotiis secularibus* ad sensum Apostoli, vel ut loquitur Canon, *neglecto officio Clericali*, *fluctibus seculi se immergit*.

Cum autem Religiosi, vi suæ Professionis magis a seculi negotiis debeant esse sejuncti, quam Clerici seculares, non mirum si Canon districtius puniendum decernat Religiosum, si aliquod prædictorum audeat attentare; prout in fine Canonis exprimitur.

CANON XIII.

Contra pluralitatem Beneficiorum. Cap. QUIA NONNULLI 3. ✠ de Clericis non residentibus.

OBSERVATIO.

Per Lateranense in Decretalibus intelligunt Lateranense sub Alexandro III.

CAnon XIII. refertur in *cap.* QUIA NONNULLI 3. ✠ *de Clericis non resid.* tamquam ex *Concilio Lateranensi*, non designando de quo *Lateranensi* Concilio agatur, quemadmodum & varii hujus Concilii Canones in Decretalibus passim referuntur. Sed notant hìc in margine Editores Romani, Decretum esse *Concilii Lateranensis sub Alexandro III. cap.* 13. adduntque, *nam cum aliud non dicitur*, *intelligendum de Lateranensi sub Alexandro III.*

Pluralitas Beneficiorum Curatorum.

Canon hic primo ponit abusum, quo nonnulli *modum avaritiæ non ponentes*, Dignitates diversas ecclesiasticas, & plures Ecclesias Parochiales contra SS. Canonum instituta nitebantur accipere.

Hunc abusum ex avaritia pullulantem reprobat Concilium. *Quia cum unum officium vix implere sufficiant; stipendia sibi vendicant plurimorum*.

De Residentia.

Cum autem hic abusus præcipue incrementum suum sumeret, sub prætextu quod Beneficia & Officia concedi possent iis, qui nec *residere*, nec *per se* officio suo fungi possent, statuitur, ut in posterum ubi *Ecclesia*, *vel Ecclesiasticum ministerium committi debuerit*, *talis ad hoc persona quæratur*, *quæ residere in* LOCO, *& curam ejus* PER SE *ipsam exercere valeat*. *Quod si aliter actum fuerit*, *& qui receperit*, *quod contra sanctos Canones accepit*, *amittat*; *& qui dederit*, *largiendi potestate privetur*.

Evidens est ex ipso contextu, mentem Concilii esse, ut qui officium ecclesiasticum suscipit, teneatur in Ecclesia residere, & per *seipsum* officio deservire. Unde & notat hìc Glossa *per* SEIPSUM *debet quis residere*, *& non per Vicarium*.

Hæc autem *personalis* residentia, & *personalis* officii ecclesiastici persolutio, efficacissimum indubie est adversus pluralitatem Beneficiorum remedium, cum unus idemque rarissime queat *per se* plurium Beneficiorum officia implere. Nec aliunde pluralitas Beneficiorum invaluit, quam ex perversa hac persuasione, quod officio Beneficii *per Vicarium* quis satisfacere possit.

Hinc quia de Jure communi omne Beneficium exigit *personalem residentiam*, & *personale* officium; uti hìc monet Glossa verbo, per *seipsum*, concludunt quoque communiter Canonistæ, de Jure communi, omnia Bene-

neficia esse incompatibilia, uti notavi in *Jure Eccles. Tom.III. parte* 2. *sect.* 3. *tit.* 3. *cap.*1. *pag.*43. alias *tit.* 20.

CANON XIV.

Rursum contra exorbitantem pluralitatem Præbendarum. Cap. QUIA IN TANTUM 5. ꝟ de Præbendis, Cap. PRÆTEREA 4. ꝟ de Jure Patronatus, & Cap. PROHIBEMUS 19. de Decimis.

OBSERVATIO.

Aliqui habebant sex & plures Ecclesias.

CAnon XIV. plura habet membra, eaque admodum distincta.

Primo membro, quod exstat in *cap.* QUIA IN TANTUM 5. ꝟ *de Præbendis*, agit contra pluralitatem Præbendarum, quæ in tantum per quorumdam processerat ambitionem, ut non *duas vel tres* (sed addit Canon (*a*) *sex aut plures*) *Ecclesias perhiberentur habere*.

Canones ab Alexandro III. conditi, ac in Conciliio Lateranensi publicati.

Porro ex verbis Canonis haud obscurum est, potius hic loqui Pontificem, quam Concilium; dicit enim: *Per fratres & Coëpiscopos nostros* (Canon addit, *Charissimos*) *emendari præcipimus:* quæ non videntur Concilio loquenti attribui posse.

Unde nec in Decretalibus hic Canon adscribitur Concilio Lateranensi, sed *Alexandro III. in eodem;* id est in Concilio Lateranensi, de quo in præcedenti Decretali *eod. tit.*

Cum autem hujusmodi verba, & similis inscriptio in nonnullis aliis huic Concilio adscriptis Canonibus occurrat; admodum verisimile est, etiam illos auctoritate Alexandri III. primum compositos, postmodum Concilio fuisse prælectos, & in eodem publicatos: atque Alexandro adscribi in *Concilio*, quia in *Concilio* eos publicavit; ut supra monuimus.

Residentia.

Præcipitur autem Episcopis, ut de multitudine Præbendarum provideant, id est, eam cohibeant, utpote quæ *Canonibus inimica sit*, & *quæ dissolutionis materiam, & vagationis inducit, certumque continet periculum animarum*.

Quia autem frequenter contingit, quod indoneis Beneficia Ecclesiastica conferantur prætextu providendi aliquorum indigentiæ; declarat Canon, eorum, *qui Ecclesiis* (C. *digne*) *deservire valeant*, se velle (C. *Ecclesiasticis Beneficiis*) *indigentiam sublevari*.

Noluit ergo intuitu *solius indigentiæ* Beneficia etiam sine cura animarum, ut sunt Prabendæ, conferri; sed eorum duntaxat indigentiam sublevari per Beneficia, qui *Ecclesiis* (C. *digne*) *deservire* valeant, id est, injunctum officium per *se ipsos* obire.

Hinc & concluditur, quod de Jure communi, & vigore hujus Decretalis Canonicatus & Præbenda requirant personalem residentiam.

Contra Patronos Laicos, qui Pastores instituere tentant.

Secundo membro Canonis relato in *cap.* PRÆTEREA 4. ꝟ *de Jure Patronatus*, anathemate feriendos decernit Laicos, quorum *audacia* eousque processisse dicitur, *ut Episcoporum auctoritate neglectâ, Clericos instituant in Ecclesiis, & removeant, cum voluerint. Possessionem quoque, atque alia bona Ecclesiastica pro sua voluntate plerumque distribuant.* Ita Raymundus. At in Concilio, uti & in prima Decretalium Collectione, post verbum *distribuant*, additur: *& tam Ecclesias ipsas, quam earum homines, talliis & exactionibus præsumant gravare:* ac tum demum subjicitur; *eos qui amodo ista commiserint, anathemate feriendos decernimus*. Hic rursus adverte Raymundum etiam decreta, sub nomine Conciliorum edita, subinde alterasse.

Hoc loco agi præsertim de Laicis Patronis Ecclesiarum, uno consensu tradunt Canonistæ.

Hinc & deducunt, Patronos, licet habeant jus præsentationis, non posse tamen propriâ auctoritate Clericos *instituere*, sive titulum Ecclesiasticum dare; uti nec de bonis Ecclesiæ disponere. Videri possunt, quæ hac de re notavi

(*a* Deinceps varians Lectio *Canonis* Parenthesi inclusa, notabitur litterâ C. majuscula; uti superius jam observatum est.

tavi in *Jure Eccles. Tom. III. part.* 2. *sect.* 3. *tit.* 9. *cap.* 1. *pag.* 245. alias *tit.* 26.

Contra Clericos sic institutos. Porro non tantum Laici hoc Canone anathemate feriuntur, qui Clericos *propriâ* auctoritate instituere, & amovere præsumunt; sed & decernitur, ut *Clericus, qui Ecclesiam per Laicos sine proprii Episcopi auctoritate receperit, communione privetur: & si perstiterit, a ministerio ecclesiastico, & ordine deponatur.*

De exemptione Clericorum a Foro seculari. Tertio Canonis membro (quod extat in prima Decretalium Collectione, sub titulo de *Foro competenti*, *Cap.* 6 quodque omisit Raymundus, decernitur, *laicos a communione fidelium segregandos, qui Ecclesiasticas personas, & ipsos etiam Episcopos suo judicio stare de cætero præsumpserint compellere.*

Personas Ecclesiasticas, ac signanter Episcopos a judicio Laicorum esse (inspecto jure Decretalium) exemptos, præcipue in criminalibus, constat; tametsi quoad inferiores Clericos in criminalibus, & generaliter quoad omnes in causis civilibus, posterior ætas aliquas circa hanc exemptionem moderationes & exceptiones induxerit, uti latius in *Jure Eccl. Tom. IV. parte* 3. *tit.* 1. *cap.* 5. & 6. *pag.* 25. & 27. alias *cap.* 4. & *tit.* 3. *cap.* 2. 3. & 4. *pag.* 68. 72. & 83. alias duntaxat *cap.* 2. & 3. notatum est.

Sane in hoc Concilio, uti & recentioribus, quæ per RR. Pontifices potissimum dirigebantur, & quorum Decreta per Pontifices præformabantur, sciuntur plura de hac immunitate personali & reali occurrere, quæ hodie hic & alibi non sunt recepta.

Laici Ecclesiis Parochialibus Decimas restituant. Denique quarto membro Canonis relato in *Cap.* PROHIBEMUS 19. ※ *de Decimis*, prohibetur, *ne Laici decimam* (C. *decimas*) *cum animarum suarum periculo detinentes, in alios Laicos, aliquo modo possint transferre. Si quis vero receperit, & Ecclesiæ non reddiderit, Christianâ sepulturâ privetur.*

Per *Ecclesiam*, cui *Decimæ* restituendæ dicuntur, hic intelligi Ecclesiam *Parochialem*, cui de Jure decimæ competunt, uno consensu tradunt Canonistæ; & notavi in *Jure Eccl. Tom. III. part.* 2. *sect.* 4. *tit.* 2. *cap.* 6. *pag.* 505. alias *tit.* 33. ibi una ostendi, quomodo Monasteria, tum ab Episcopis, tum a Romanis Pontificibus licentiam sollicitaverint, ut decimas de manu Laicorum recipere possent; & quare Laici potius in Monasteria Monachorum, vel Canonicorum Collegia, quam in Ecclesias Parochiales eas dimittere ambirent.

Dein eodem loco *cap.* 5. *pag.* 498. ostendi, quod hoc Decretum Concilii Lateranensis, ex Canonistarum interpretatione, eum sensum acceperit, quasi hoc Decreto declaratum esset, Laicos posse decimas *ante* hoc Concilium acquisitas & possessas tuto retinere; sed nullas de *novo* acquirere prohiberentur: licet vix credi possit, quod hic sit genuinus & verus hujus Decreti sensus.

Canon XV.

Bona ex Beneficio Ecclesiastico acquisita post mortem Beneficiati redeant ad Ecclesiam. Et ne Decani sub pretio statuantur. Cap. CUM IN OFFICIIS 7. ※ de Testamentis, & Cap. PRÆTEREA 1. ※ Ne Prælati vices suas.

Observatio.

An quis de bonis Ecclesiæ testari queat. Canon XV. in duas partes dividitur, quarum primâ relatâ in *Cap.* CUM IN OFFICIIS 7. ※ *de Testamentis*, decernitur, quod *sive* Clerici *intestati decesserint, sive aliis conferre voluerint* bona ab Ecclesia accepta, *penes Ecclesiam eadem bona remanere debeant.*

Ex hac Decretali concludunt Canonistæ, Clericos de bonis *ab Ecclesia*, seu ratione beneficii acquisitis, de Jure testari non posse; quod & aliis Canonibus sæpius constitutum fuit.

Verum consuetudine sensim contrarium invaluit; uti latius deduxi in *Jure Eccles. Tom. III. parte* 2. *sect.* 4. *tit.* 1. *cap.* 7. *pag.* 455. alias *tit.* 32. ibi & notavi, quibus gradibus ad hodiernam tandem consuetudinem dilapsi simus, & quæ sit hujus con-

consuetudinis vis: quodque necessitas impetrandi licentiam testandi ab Episcopis, quæ in quibusdam Diœcesibus obtinet, sit pristini istius Juris quoddam restans vestigium.

Episcopus nil lucri accipiat a suis Officialibus, vel Archipresbyteris.

Alterâ Canonis parte relatâ in *Cap.* PRÆTEREA I. ✠ *Ne Prælati vices suas, &c.* reprobatur, quod *in quibusdam partibus sub pretio statuantur, qui Decani vocantur, & pro certa pecuniæ quantitate Episcopalem jurisdictionem exercent.*

Contra hunc abusum ordinatur, ut *qui de cætero id præsumpserit, officio suo privetur, & Episcopus conferendi hoc officium potestatem amittat.*

Nomine Decanorum hîc intelligi Archipresbyteros rurales spiritualem exercentes jurisdictionem, notat Glossa.

Et licet tantum fiat mentio *Decanorum*, indubitatum tamen est per Decretum hoc esse generaliter reprobatum abusum, quo Episcopi captant lucrum ex Jurisdictione, quam suis Officialibus, aliisque ministris committunt. Nam uti recte notat hîc Panormitanus, „ quando Episcopus capit pecuniam ab „ Officiali, tum videtur vendere ipsam „ Jurisdictionem; & tendit in gravamen subditorum: quia Officialis ut „ aliquid lucretur ultra pecuniam data„ tam Superiori, per fas & nefas in„ duceretur ad extorquendum pœnam, „ & modicam culpam faciet graviorem, & sæpe puniet bursam, ubi „ punienda esset persona. Ex hoc ergo (ait) multa mala proveniunt „.

Canon XVI.

Quod major ac sanior pars Capituli prævalere debeat. Cap. CUM IN CUNCTIS I. ✠ de his, quæ fiunt a majore parte Capituli.

Observatio.

Major & sanior pars Capituli in constitutis concludendis prævaleat.

Canon XVI. relatus in *Cap.* CUM IN CUNCTIS I. ✠ *de his, quæ fiunt a majore parte Capituli*, decernit, ut id, *quod a majori & saniori parte Capituli fuerit constitutum, prævaleat semper, & suum consequatur effectum, etiam appellatione remotâ, nisi a paucioribus & inferioribus aliquid rationabiliter objectum fuerit & ostensum.*

Monet Panormitanus hîc „ duo re„ quiri ad hoc ut valeat gestum in Ca„ pitulo. Primo quod *major* pars de„ creverit. Secundo quod illa major sit „ *sanior*, scilicet respectu consilii & „ materiæ „.

Unde & Glossa hîc monet, quod major pars sit, quæ *majori ratione & pietate nititur.*

Et quidem Innocentius III. consultus super electione facta a Capitulo Catalaunensi de Episcopo, electionem Rhemensis Canonici sententialiter irritandam duxit in *Cap.* ECCLESIA VESTRA 57. ✠ *de Elect. Cum major & Sanior* (ait) *pars non consenserit in eumdem*; quam requiri, auctoritate præsentis Canonis adstruxerat, dicens: „ eum ex *Lateranensi* Concilio in or„ dinationibus Ecclesiarum major & „ *sanior* pars Capituli exigatur „. Hîc Glossa ad verbum *Lateranensi*, ad præsentem nostrum Canonem seu Decretalem remittit.

Hinc & Canonistæ concludunt, non tantum in deliberatione super particularibus negotiis Capituli, sed & in electionibus, de Jure communi requiri *majorem* & *saniorem* partem Capituli; voluntque non tantum numeranda, sed & ponderanda suffragia: & per consequens, suffragia Canonicorum non esse censenda ejusdem ponderis & auctoritatis, ita ut magis ponderet vox *prudentis*, quam *insipientis* seu *parum sapientis*, uti loquitur Panormitanus ad citatum *Cap.* 57. ✠ *de Elect. num.* 7. qui ibidem *num.* 11. ait „ quod sa„ nioritas consistat in auctoritate, ze„ lo, & merito „: quæ ibidem latius deducit.

Hodie non amplius ponderantur suffragia.

Postquam autem electiones cœperunt fieri per suffragia *occulta*, cœpit hæc suffragiorum ponderatio in desuetudinem abire: imo postquam etiam visum est ex ea suffragiorum collatione & ponderatione infinitas altercationes & jurgia,

gia, aliaque innumera incommoda oriri, sensim totaliter in desuetudinem abierunt: & tam in electionibus, quam in aliis actibus Capitularibus, suffragia numerari non ponderari cœperunt; quod & hodie servatur.

Resolutioni Capitulari vel unus potest reclamare.

Illud circa præsentem Canonem observant Doctores, quod licet regulariter obtineat, quod major pars Capituli prævaleat, & ejus resolutio reputetur pro resolutione totius Capituli, possit tamen *minor* pars, imo vel unus de Capitulo, se resolutioni Capitulari opponere; monetque hic Panormitanus, quod *minor* pars contradicens non teneatur probare coram majore parte rationem suæ contradictionis, sed adeundus sit Superior ipsius Capituli.

Executioni tamen hæc mandatur, quoadusque coram Superiore rationabilis contradictio probetur.

Hoc autem notat Hostiensis, quod, dum *minor* pars appellat a resolutione majoris partis, possit resolutio executioni mandare, quoadusque *minor* pars coram Superiore, ad quem fuit appellatum, ostenderit *rationabiliter* contradictum; & consequenter hæc verba, *appellatione remotâ*, intelligenda sint de appellatione quoad effectum *suspensivum*.

Juramentum de servandis Constitutionibus Capituli.

Addit præterea Canon: *nec constitutionem nostram* (in margine notatur in Corpore Canonico, *vestram*) *impediat, si forte aliquis ad conservandam Ecclesiæ suæ consuetudinem, se juramento dicat adstrictum: nec enim juramenta, sed potius perjuria sunt dicenda, quæ contra utilitatem Ecclesiæ & Sanctorum Patrum veniunt instituta.*

Hic notandum, *Juramentum* a Canonicis præstitum, præsertim de conservandis juribus & consuetudinibus Ecclesiæ, non esse assumendum ad tegendum fraudes aut injustitias, aut contraveniendum *publicæ* utilitati Ecclesiæ, cui commodum hujus particularis Ecclesiæ cedere debet.

Id merito advertant Canonici, qui non raro prætextu hujus juramenti de conservandis juribus Capituli, renuunt solvere, quæ de jure aliis debentur, puta Parochis, convenientem & congruam competentiam, aut in juribus suis tuendis justo sunt rigidiores, nonnumquam etiam cum scandalo fidelium.

Denique concludit Canon: *Si quis autem hujusmodi consuetudines, quæ nec ratione juvantur, nec sacris conveniunt institutis, jurare præsumpserit: donec dignam egerit pœnitentiam, a perceptione sit Dominici Corporis alienus.*

Notat hic Hostiensis, quod „ si quis „ receptus in Canonicum jurat *in genere*, se servaturum omnes Constitutiones Ecclesiæ, antequam recipiatur; & postea reperiat aliquam irrationabilem; & quidem ad ipsam servandam (ait) non adstringitur vi juramenti præstiti, sed & consulo juranti *generaliter*, quod sic dicat: juro me servare omnes Constitutiones & consuetudines hujusmodi Ecclesiæ justas, possibiles, & honestas, & rationabiles, quæ de facto servandæ fuerint, & de jure „. Rectum ac salubre consilium, ut omnis perjurii evitetur periculum.

CANON XVII.

De abusu Juris Patronatus. Cap. QUONIAM 3. ✠ de jure Patronatus.

OBSERVATIO.

Patroni unicum præsentent in Pastorem.

CAnon XVII. relatus in *cap.* QUONIAM 3. ✠ de *jure Patronatus*, agit de Fundatoribus *Ecclesiarum*, aut de hæredibus *eorum*, qui, *potestate*, *in qua eos Ecclesia hucusque sustinuit*, *abutebantur* (nimirum C. *cum in Ecclesia Dei unus debeat esse qui præsit*, *ipsi plures sine respectu subjectionis eligere moliuntur*).

Hæc verba *sine respectu subjectionis* omittuntur a Raymundo, habentur tamen, non tantum in Concilio, sed etiam in prima Collectione, multumque faciunt ad elucidationem textus.

Ex his enim intelligitur, quod Fundatores sive Patroni, eorumve hæredes, plures eligere molirentur *sine respectu subjectionis* ad eum, qui Ecclesiæ præest, & qui curam ejus habere debet, scilicet, Episcopum.

Dein aliam rationem addit: *& cum*

una Ecclesia unius debeat esse Rectoris, pro sua dissensione plurimos repraesentant. Notandum, quod in Concilio, uti & in prima Decretalium Collectione pro *dissensione*, legatur *defensione*, & in pluribus Codicibus, & apud Guillelmum Neubrigensem legatur *dispensatione*; quae varietas & in nota marginali Decretalium indicatur. Videtur autem huic materiae magis congruere lectio *pro sua defensione*, seu *dispensatione*, id est, in vim suae *advocatiae*, aut *Juris Patronatus*, quod *defensio & dispensatio* dici potest: eo quod Patroni dicantur Ecclesiarum *defensores*. Vide Franciscum de Roye in *Commentario* ad hunc textum.

Porro ad obviandum incommodis ex hac fundatorum sive Patronorum laicorum dissensione provenientibus, praesenti Canone duo statuuntur.

Primo, *ut si forte in plures partes* (seu *personas*, uti legit Contius) *Fundatorum se vota diviserint, ille praeficiatur Ecclesiae, qui majoribus meritis, & plurimorum eligitur & approbatur consensu.*

Is constituatur, qui plura habet suffragia modo sit idoneus.

Quia vero saepe difficulter probari potest, quis *majoribus juvetur meritis*, tandem receptum fuit, illum esse instituendum, qui *plurimorum eligitur & approbatur consensu*, modo sit *idoneus.*

Quemadmodum in foro *externo* sustinetur electio idonei, magis idoneo praetermisso; juxta expositionem Glossographi, qui ad verbum *majoribus*, quaerens „ numquid requirerentur quod „ praesentatus majoris sit meriti; & „ quod plures eum praesentent? Re- „ spondet. Hoc videtur velle haec „ Littera, sed videtur sufficere, si „ sit *idoneus*, dum tamen habeat „ majorem partem alius sit, licet „ melior „. De hac praeferentia digni prae digniore in foro externo, vide quae dicta sunt in *Jure Eccles. Tom. III. part.* 2. *sect.* 3. *tit.* 14. *cap.* 2. *pag.* 412. alias *tit.* 31.

Alioqui Episcopus providebit.

Subjungitur autem ulterius in cap. 1. *si autem hoc sine scandalo esse nequiverit, ordinet Antistes Ecclesiam, sicut melius eam secundum Deum viderit ordinandam.* Id est, si illum, qui a pluribus est praesentatus *sine scandalo* instituere nequeat: „ puta (ait hic „ Hostiensis) quaelibet pars potens „ est, & dicit: quod si alius constitua- „ tur, quam suus, *gladius* ultor erit, „ nec potest aliquatenus refrenare „.

Et sane olim contentiones super praesentationibus ad Beneficia praesertim majora in tantum subinde exarsisse, ut Patroni de iis litigantes ad arma prosilirent, iisque terminandis duella sustinerent, probatur ex Cap. 1. ꝟ *de Purgatione vulgari*: ubi videmus Sedem Apostolicam consultam, *utrum super Ecclesiarum possessionibus debeant duella sustineri.*

Simili ergo casu occurrente, debet Episcopus Ecclesiae vacanti providere, *sicut melius secundum Deum viderit* expedire; puta, interim instituendo Deservitorem, seu Vicarium, qui Ecclesiae in spiritualibus, & temporalibus, lite pendente, curam gerat.

Hodie apud Judices Regios litigatur de Recredentia.

Hodie plures praesentati apud Regios judices agunt vel interdicto *uti possidetis*, vel *unde vi*, & celeriter uni ex iis adjudicatur *Recredentia*, ut loquuntur; vel judices illum in pleno possessorio tuentur, uti monet de Roye hic, & notoria praxis ostendit ut latius deduxi in *Jure Ecclesiast. Tom. III. parte* 2. *sect.* 3. *tit.* 8. *cap.* 5. *pag.* 202. alias *tit.* 25.

Quaestione super jure Patronatus intra tres menses non decisâ, Episcopus providet.

Si contingat, quaestionem oriri super Jure Patronatus inter duos, ac singuli praetendant sibi privative ad exclusionem alterius jus illud competere, eo casu constituitur hoc Canone, ut Episcopus similiter *ordinet Ecclesiam, sicut melius secundum Deum viderit ordinandam*, si intra *quatuor*, (in Concilio & prima Decretalium Collectione legitur *infra tres*) *menses* non fuerit definitum, cui competet jus Patronatus.

Secundum hanc decisionem scripsit Conventrensi Episcopo Innocentius III. in *Cap.* Cum propter 27. ꝟ *de Jure Patron.* quod „ si de Jure Pa- „ tronatus quaestio fuerit inter aliquos; „ & ab eo, cui competit, intra *quatuor* „ menses non fuerit definitum, ex

„ tunc

„ tunc Ecclesiam ipsam de persona „ non differat idonea ordinare; ita „ quod illi ex hoc non debeat impo- „ sterum præjudicium generari, qui „ jus evicerit Patronatus „.

Evidens est ex hoc Innocentii rescripto, quod in simili casu, Episcopus non instituat Clericum tamquam *deservitorem*, qui ad tempus deserviat, sed ut *verum Beneficiatum* & *Rectorem* Ecclesiæ.

Ipse itaque Patronus ob lapsum *quatuor* mensium, eâ vice privatur jure præsentandi, sed tamen Clericus institutus debet eum, qui *verus* Patronus fuerit declaratus, ut talem agnoscere, & colere, manetque ei jus præsentandi *imposterum* salvum, uti hic notant Doctores: qui & monent, *specialiter* id hic esse constitutum, ne ob Patronorum discordias Ecclesiæ maneant vacantes: cum alias, sicuti de Jure contra *non valentem* agere, non currit præscriptio; ita nec deberet currere contra Patronum *non valentem* præsentare: quod & insinuatur in ipsa integra Decretali, quæ exstat in tertia Decretalium Collectione, titulo de Jure Patronatus *Cap.* 2. ubi hæc leguntur: *Cum propter discordias Laicorum non debeat Ecclesiis præjudicium generari, grave gerimus & indignum, &c.* Vide quæ hac de re dixi in *Jure Eccles. tom.* 1. *parte* 2. *sect.* 3. *tit.* 8. *cap.* 5. *pag.* 202. alias *tit.* 25.

CANON XVIII.

De Constituendo Magistro pauperum Clericorum. Cap. QUONIAM 1. ꝟ. de Magistris.

OBSERVATIO.

In Cathedrali Ecclesia Beneficium detur Magistro, qui gratis doceat Clericos.

CAnon XVIII. relatus in *Cap.* QUONIAM 1. ꝟ *de Magistris*, sed parte a Raymundo omissâ, & a Contio suppletâ, statuitur, ut *per unamquamque Cathedralem Ecclesiam Magistro, qui Clericos ejusdem Ecclesiæ, & Scholares pauperes gratis doceat, competens aliquod Beneficium præbeatur, quo docentis necessitas sublevetur, & discentibus via pateat ad doctrinam.*

Secundo statuit: *pro licentia docendi nullus pretium exigat, vel sub obtentu alicujus consuetudinis, ab iis, qui docent, aliquid quærat.* Ita legitur in Decretalibus, & in Concilio. Contius autem legit: QUOS *docent*: sed uti ex contextu apparet, manifesto errore, mens enim Concilii est, ne pro *licentia docendi*, aut ab iis, qui ad docendum constituuntur, aliquid exigatur: sed *gratis* constituantur, ne & Scholaribus onerosi esse deberent: & ut ad docendum capaciores, sine munerum acceptione promoverentur.

Quia hoc Decretum innovatum fuit in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cujus Constitutio exstat in *cap.* CUM NONNULLOS 4. ꝟ *de Magistris*, notas hic nullas adjicimus.

CANON XIX.

Ne Magistratus seculares Clericis onera imponant. Cap. NON MINUS 4. ꝟ de Immunit. Eccles.

OBSERVATIO.

CAnon XIX. relatus in *Cap.* NON MINUS 4. ꝟ *de Immunitate Eccles.* agit adversus *Consules civitatum, & Rectores, nec non & alios, qui potestatem habere videntur, qui tot onera frequenter imponunt Ecclesiis, & tot angariis eas affligunt, ut eis, quod Hieremias deplorat, competere videatur: princeps provinciarum facta est sub tributo, sive quidem fossata, sive expeditiones, seu alia qualibet sibi arbitrentur agenda, de bonis Ecclesiarum & Clericorum & pauperum Christi usibus deputatis, volunt fere cuncta compleri.*

Quid Angariæ?

Angarias appellant Imperatores Provincialibus imposita m *onerum vehendorum*, bajulorumque necessitatem, in *L.* 11. *Cod. de SS. Eccles.* & *L.* 2. *Cod. de Episc. & Cler.* Sive *Angariæ* erant, jumentorum & plaustrorum præstationes ad transvectionem anno-

annonæ militaris, aliarumque specierum Fiscalium, uti notavi in *Jure Eccles. Tom. III. parte 2. sect. 4. tit. 4. cap. 1. num. 11. pag. 576. col. 2.* alias *tit. 35.* At in hac Constitutione videntur generalius sumi pro cujuscumque oneris impositione, ut in notis ad hanc Decretalem observavit Gonzales.

Quid *Fossata?* *Fossata* hic sumuntur pro locis *munitis*, seu ad castra munienda factis; de quibus Modestinus in *L. 3. ff. de re milit.* dicit: *Qui a fossato recedit, capite puniendus est.*

De subsidio voluntario. Ut autem a similibus exactionibus, & oneribus subleventur Ecclesiæ, præsenti Canone *sub anathematis districtione fieri de cætero talia prohibentur; nisi* Episcopus *&* Clerus *tantam* necessitatem *vel* utilitatem aspexerint, *ut absque ulla* exactione (*C. coactione*) *ad relevandas communes utilitates vel necessitates, ubi Laicorum non suppetunt facultates, subsidia per Ecclesias existiment conferenda.*

Si autem Consules (pergit Caput) *aut alii de cætero ista commiserint, & commoniti desistere noluerint, tam ipsi quam fautores eorum excommunicationi se noverint subjacere, nec Communioni reddantur, donec satisfactionem fecerint competentem.*

Canon hic renovatus in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. Hic Canon renovatus fuit in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. *Can. 46.* additis nonnullis pro firmiore ejusdem executione, cujus *observationem* consule.

Canon XX.

Contra Torneamenta, seu Ludos Gladiatorios. Cap. Felicis 1. ⁊ de Torneamentis.

Observatio.

In Torneamento occisis, quamvis reconciliatis Ecclesiastica sepultura negetur. Canon XX. relatus in *Cap.* Felicis ⁊ *de Torneamentis*, renovat Constitutiones Innocentii II. & Eugenii III. Pontificum, quibus fieri prohibet, *detestabiles illas nundinas vel ferias, quas vulgo torneamenta vocant, in quibus milites ex condicto convenire solent, & ad ostentationem virium suarum, & audacia temere congredi, unde & mortes hominum, & animarum pericula sæpe proveniunt. Quod si quis eorum ibi mortuus fuerit, quamvis ei poscenti pœnitentia non negetur, Ecclesiastica tamen careat sepultura.*

Constitutiones, quarum hic meminit Canon, sunt *Canon 14.* Concilii Lateranensis sub Innocentio II. & *Canon 12.* Concilii Rhemensis sub Eugenio III. quibus ad verbum præsens Canon continetur; nisi quod hic explicationis causâ addantur hæc verba: *quas vulgo torneamenta vocant:* & in citatis Conciliis post verbum *pœnitentia*, addatur *& Viaticum;* atque ita legatur: *pœnitentia ei & Viaticum non negetur.*

Per *Viaticum* videtur aliquando intellecta reconciliatio in fine vitæ. Cum autem sic mortuo denegetur Ecclesiastica sepultura, fat verisimile est, in citatis Conciliis per *Viaticum* non intelligi *Sacram Eucharistiam*, sed reconciliationem necessariam, quæ subinde nomine *Viatici* intelligitur. Nam parum verisimile est, quod Ecclesiastica sepultura negaretur ei, qui Eucharistiæ particeps fuisset. Cum autem nomen *Viatici* labente tempore sumptum fuerit pro Sacra Eucharistia moribundis subministrata, nomen *Viatici* in præsenti Canone fuit omissum, forte ne videretur Eucharistia indulta ei, cui Ecclesiastica sepultura negatur: forte etiam ad incutiendum majorem terrorem negata fuit Eucharistia, quæ antea concedebatur (*a*).

Quid *Torneamenta?* Ex contextu Canonis manifestum est, *torneamenta*, quæ hic prohibentur, fuisse ludos similes Gladiatoriis & Circensibus, qui tamquam nefanda & crudelia spectacula jam pridem legibus Imperatorum prohibiti fuere, uti videre est in titulo Codicis Justinianæi & Theodosiani *de Gladiatoribus.*

Ca-

(*a*) Plura si quis de *Viatici* nomine, & quid per hoc apud veteres, & recentiores Scriptores intelligatur, scire velit, consulat *Jus Eccles. Tom. II. tit. 4. cap. 4. num. 2, 3. & 4. pag. 78. hujus editionis;* ubi fusius a D. Van Espen, occasione communionis Eucharisticæ infirmis administrandæ, pertractatum est.

CANON XXI.

De Treuga & Pace. Cap. TREUGAS 1. ꝟ de Treuga & Pace.

OBSERVATIO.

Quid & quotuplex Treuga? CAnon XXI. relatus in *Cap.* TREUGAS 1. ꝟ *De Treuga & Pace*, determinat tempus, quo *Treugas* observari oportet; & quomodo procedendum sit contra *treugarum* infractores: injungitque Episcopis, ut communi consilio & auxilio ad pacem firmiter tenendam allaborent.

Ut hic Canon intelligatur, notandum, quod *Treuga* hic dicatur *securitas præstita rebus, vel personis, nondum discordiâ plene finitâ*, ut hic notat Glossa.

Hæc autem *Treuga* est vel *Conventionalis*, vel *Legalis*, vel *Canonica*, id est, legibus seu Canonibus etiam sine partium consensu decreta; qualis est, cujus in præsenti Canone fit mentio.

Seculo IX. & seqq. solebant lites & discordias armis terminare. Porro ad clariorem intelligentiam eorum, quæ de *Treuga* in Decretalibus, Canonibus, & auctoribus Ecclesiasticis occurrunt; sciendum quod seculo IX. & sequentibus prava consuetudo in quibusdam partibus invaluisset, ipsis etiam seculi *legibus* aliquatenus conniventibus, ut nimirum injurias *sibi illatas* quivis etiam privatus a privato, etiam privatâ auctoritate vindicarent; quin & lites causasque civiles & privatas telis & gladiis inter se pugnantes deciderent. Ut late describit S. Agobardus, Libro *adversus Legem* Gundobadi oblato Ludovico Pio Imperatori; ubi *num.* 7. scribit, quod hinc accideret „ ut frequenter non „ solum valentes viribus, sed etiam „ infirmi & senes lacessantur ad *certamen* & *pugnam*, etiam pro vilissimis rebus. Quibus feralibus certaminibus contingunt *homicidia injusta*, & *crudeles* ac perversi eventus „ judiciorum, non sine amissione fidei „ & charitatis, ac pietatis, dum putant „ Deum illi adesse, qui potuerit fratrem suum superare, & in profundum miseriarum dejicere. Hic est „ pessimus error, & ordo confusus, „ ut pro talibus perversitatibus, & „ Scriptura veritatis contemnatur, & „ concordia Christiana dispereat, & „ de Deo, qui naturâ bonus est, „ tam indigna sentiatur, ut faveat „ rapacibus & adversetur miseris „.

Multis ibidem hunc morem improbat Agobardus, ut & in libro *contra judicium Dei*; ostenditque esse Evangelio contrarium pro rebus temporalibus *pugnam* inire, & fratri *necem* inferre; stultumque, & Sacris Scripturis adversum esse, promittere adjutorium *Divinum* certo adfuturum ei, qui pro se habet justitiam causæ; adeoque sacrilege ac superstitiose, pugnam adhiberi tamquam certum medium cognoscendi justitiam causæ; idcirco & stulte vocari *judicium Dei*.

Verum non obstante hâc Agobardi, aliorumque piorum virorum demonstratione, abusus hic non tantum mansit, sed & incrementum in dies sumpsit; in tantum ut in hoc quoque discrimen, succedaneis datis militibus, Clerici & Monachi venire, & pro terrenis & transitoriis Ecclesiæ facultatibus pugnare, & ad certamen venire cogerentur. Ut scribit Petrus Damiani *Lib.* 4. *Epist.* 9. aliique ejus temporis auctores. Etiam pro bonis Ecclesiæ, aut Monasteriorum.

Cum igitur viderent Episcopi, ex hac prava consuetudine, innumera committi homicidia, & flagitia, odiaque foveri, cœperunt ipsi, præsertim in Aquitania, vicinisque partibus congregari, & de pace sancienda deliberare, uno ex illis testificante, *cælitus sibi delatas esse litteras, quæ* PACEM *monerent renovandam in terra*; uti scribit Sigebertus in *Chronico ad an.* 1033. tuncque composita fuit formula monitorii edicti, quæ aperte docet, ad hæc privata bella potissimum Episcopos respexisse: *arma quilibet non ferat, direpta non repetat, sui sanguinis, vel cujuslibet proximi ultor minime exsistens, percussoribus indul-* Synodi adversus isthæc flagitia.

dulgere teneatur. Hoc in publicis Episcoporum confessibus præsente populi multitudine recitatum, certatim ab omnibus admissum fuit; *ut per manus Episcoporum baculum ad cœlum elevarent, ipsique palmis extensis ad Deum,* PAX, PAX, PAX *unanimiter clamarent.* Teste Rodulpho Glabro, *Libro quarto Historiar. Capite quinto*.

Verum ut idem Historicus narrat, vix quinquennio *Pacis* hujus fœdera durarunt, quin ad pristinos mores redierint, ac cœperint rursus in se mutuo ferrum stringere.

Treuga Domini a Feria 4. vespere, usque ad feriam 2. mane per totam Galliam.

Videntes ergo Episcopi, se frustra tentasse *pacem absolutam*, & justitiam inter privatos statuere, nullamque spem apparere, pravum hunc ac abominandum pugnandi morem *penitus* ac radicitus extirpandi, deliberarunt tandem Episcopi Gallicani anno 1041. cum prævalente malitiâ impossibile videretur, duræ frontis homines a solitis certaminibus revocare, ut saltem ad minus ab his pugnis & certaminibus abstinerent certis quibusdam diebus Deo specialiter sacris.

Et quidem teste citato Rodulpho Glabro, *Lib.* 5. *Cap.* 1. „ Primitus „ in partibus Aquitanicis, dein paulatim per universum Galliarum territorium contigit firmari pactum propter timorem Dei pariter & amorem, taliter ut nemo mortalium a „ *feria* 4. *vespera*, usque ad *secundam* „ feriam incipiente luce, ausu temerario præsumeret quippiam alicui „ hominum per *vim* auferre, neque „ *ultionis vindictam* a quocumque *inimico* exigere, nec etiam a Fidejussore vadimonium sumere: quod si „ ab aliquo fieri contigisset contra hoc „ decretum publicum, aut de vita „ componeret, aut a Christianorum „ consortio expulsus patriâ pelleretur „.

Addit idem auctor, hoc insuper universis placuisse, ut pactum illud *Treuga Domini* vocaretur.

De hac *Treuga* loquitur S. Ivo Carnutensis, qui eo tempore vivebat, scribens *epistolâ* 44. secundæ editionis: „ exspectantes a vobis meliora & viciniora saluti, toleramus imperfe„ctionem vestram, *dissimulamus* im„pietatem, & cum abundante iniqui„tate sanare vos perfecte nequeamus, „ malumus infirmos & saucios vos ha„bere, quam penitus mortuos. Ro„gamus igitur & obsecramus, ut *sal„tem* hos *quatuor* dies, quibus Do„minus Salvator noster medicinalia „ salutis nostræ evidentius operatus est, „ pacifice firmiter habeatis „.

Hinc manifestum est, Episcopos Gallicanos nullatenus bella sive pugnas illas inter privatos aliis diebus ut *licitas* probasse, sed cum primo suo *pacis* Decreto ea tollere frustra se tentasse viderent, hoc saltem levi remedio inveterato morbo medicinam aliquam adhibere instituerunt, quâ, si non omnino cessaret, saltem restringeretur malum hoc.

Hanc *Treugam* non tantum Episcopi, sed & Romani Pontifices in variis Conciliis probarunt, atque ad alia nonnulla tempora extenderunt.

Et quidem hoc Canone extenditur *ab Adventu Domini usque* ad Octavas Epiphaniæ, & a Septuagesima usque ad Octavam Paschæ. — *A Pontificibus Romanis approbata & extensa per Adventum, Quadragesimâ, & ultra.*

De hac itaque *Treuga & pace* agitur in præsenti Canone; uti & toto titulo Decretalium *de Treuga & pace*, quemadmodum recte notarunt Janus a Costa Antecessor Tolosanus in summario ad hunc titulum: item Innocentius Cironius ad eumdem titulum; ostenduntque, multum aberrare Decretalium Commentatores, qui putant hic de *Treuga & pace* publicorum bellorum tractari.

Scriptores de Treuga.

Cæterum de his privatis bellis & modis, quibus peragebantur, necnon de *Treuga Domini* ab Episcopis constituta fusius agit du-Cange in Glossario verbo *Duellum*, item verbo *Judicium*, & verbo *Treuga*. Item Janus a Costa loco citato: & Petrus de Marca in notis ad *Canonem* I. Claromontanum *tom.* 10. *Concil. col.* 573. *edit. Labb.*

Tandem abrogata.

Hoc autem recte monet Janus a Costa, quod sublatis tandem his privatis bellis auctoritate Principum & Ecclesiæ, hæc *Treuga* Ecclesiastica, cessantibus

tibus causis, abrogata tandem sit. Et verisimiliter sublata erat tempore Panormitani, & similium Canonistarum, qui veteres Historias non consulentes Decretales in alienum sensum, ad *Treugas & pacem publicam* detorserunt.

Ex hoc interim horrendo & detestabili abusu, qui tam altas & tam extensas radices egerant, intelligimus quam debile, quin & perniciosum sit argumentum, quod ex multorum praxi, & Prælatorum dissimulatione sumitur. „ Jus putatur (inquit Doctissimus „ Nicollius) sed improbe, & ab im- „ probis corruptelæ, prævaricationis, „ præsumptionis loco habetur, cui ce- „ dere adeo boni non debent, ut nus- „ quam illi vehementius obniti & re- „ luctari debeant „.

CANON XXII.

De perpetuâ Treugâ Gaudentibus, & non imponendis Vectigalibus sine consensu Principis. Cap. INNOVAMUS 2. ꝟ de Treuga & Pace, & Cap. INNOVAMUS 10. ꝟ de Censibus.

OBSERVATIO.

Vult Canon non quasdam personas perpetuâ Treugâ gaudere.

CAnonis XXII. sunt duæ partes, quarum prima relata in *Cap.* Innovamus 2. ꝟ *de Treuga & Pace*, vult *ut Presbyteri, Monachi, Conversi, Peregrini, Mercatores, rustici, euntes vel redeuntes, vel in agricultura existentes, & animalia, quibus arant, & semina portant ad agrum, congruâ securitate lætentur*.

Concilium nihil hîc novi constituit, sed innovat quod antea ab Innocentio II. in Concilio Rhemensi anno 1131. *Can.* 10. & Concilio Lateranensi anno 1139. *Can.* 11. statutum fuerat: quare Decretum suum inchoat per verbum *innovamus*.

Videtur autem sumptum potius e Rhemensi & Lateranensi sub Innocentio II. quàm Rhemensi sub Eugenio; quia in hoc posteriori adjicitur hæc clausula, quæ in hoc nostro Decreto non occurrit: *si quis autem nostrum statutum violare præsumpserit, Episcopus, in cujus Parochia fuerit, omni trepiditate sepositâ, Canonicam de ipso justitiam faciat*.

Pro intellectu autem præsentis Canonis repetenda sunt, quæ ad præcedentem notata sunt. Sicuti enim præcedens, ita & hic Canon ad bella & contentiones inter privatas personas spectat: ut quemadmodum quibusdam diebus voluerunt esse *Treugam*, sive cessationem a privatis illis bellis, & contentionibus; sic voluerunt quasdam personas & res omni tempore *securitate* gaudere; quod apertius exprimitur in Canone dicti Concilii Lateranensis sub Innocentio II. & Rhemensis sub Eugenio III. in quo pro his verbis nostri Canonis *congruâ securitate lætentur*, legitur, *omni tempore securi sint:* ita ut his personis *pax*, & non tantum *Treuga*, indulta videatur; atque ob id titulus Decretalium conceptus sit, *de Treuga & pace*.

Alterâ parte Canonis decernitur, *ne quisquam alicui* (in antiquis rectius legitur *alicubi*, uti notatur in margine) *novas pedagiorum exactiones sine auctoritate & consensu Regum & Principum statuere* (C. *aut statutas de novo tenere, aut veteres augmentare*) *aliquo modo* (C. seu *tenere*) *præsumat. Si quis autem contra hoc fecerit* (C. seu *venire præsumpserit*) *& commonitus non destiterit, donec satisfaciat, communione careat Christianâ*. Vectigalia non imponenda sine consensu Principis.

Hanc partem Raymundus posuit *Cap. Innovamus* 10. ꝟ *de Censibus*, non quasi ex Concilio Lateranensi: nam post alios Canones ejus Concilii adjecit Capita duo ex epistolis Alexandri III. & postea addidit hanc Decretalem cum hac inscriptione, ejus auctorem notante, *idem*, id est, idem Alexander III. uti notavit Antonius Augustinus in notis ad *Cap.* 2. *de Treuga & pace* in prima Collectione; in quo in margine Decretalium editionis Romanæ notatur, *esse Alexandri III. in Concilio Lateranensi Cap.* 22. Raymundi citatio haud exacta.

Ex quo rursus notari potest, citationes Canonum in Decretalibus nostris

ftris esse admodum inadæquatas, nec facile sciri posse ex sola inscriptione, quis earum sit auctor.

Canon XXIII.

De Leprosorum Privilegiis. Cap. cum dicat 2. ✠ de Ecclesiis ædificandis.

Observatio.

Quando-nam Lepro-si debeant habere pro-priam Ec-clesiam & Sacerdotē.

Canon XXIII. relatus in *Cap.* cum dicat 2. ✠ *de Eccl. ædifican.* refectis verbis præfationis, sed a Contio suppletis agit de *Leprosis*, seu infectis Leprâ; constituiturque „ ut ubicumque „ tot simul Leprosi sub communi vita „ fuerint congregati, quod Ecclesiam „ cum Cœmeterio sibi construere, & „ *proprio* gaudere valeant Presbytero, „ sine contradictione aliqua permittan- „ tur habere „: hâc additâ ratione, *caveant tamen ut injuriosi veteribus Ecclesiis de Jure Parochiali nequaqam existant. Quod enim (ait) eis pro pietate conceditur ad aliorum injuriam nolumus redundare.*

Rationem hujus indulti & constituti præmittit Canon in verbis a Raymundo omissis, & a Contio ex prima Decretalium Collectione suppletis, quia nimirum Leprosi *cum sanis habitare non possunt, & ad Ecclesiam cum aliis convenire.*

Lepra enim, dum perfecta est, qualis esse solet in regionibus calidioribus, ac notanter in Palæstina, morbus est admodum contagiosus & infectivus, ut ex ejus descriptione, & infectione relata *Cap.* 13. & 14. Levitici patescit.

Multipli-catio Le-prosorum occasione reditus e Terra San-cta.

Cum vero circa tempora hujus Concilii plurimi ad Terram sanctam, vel *voti* vel *belli* causâ accederent, etiam plures hoc morbo infecti redibant, quos, ne alios inficerent, a reliquis separari oportuit, & ob id eis particulares Ecclesiæ & Cœmeteria cum Presbytero, qui ipsis Sacra administraret, indulgebantur.

Hinc Ho-spitalia eis destinata.

Hîc quoque in Belgio magna erat circa ea tempora Leprosorum adventantium & transeuntium multitudo; ita ut ad omnes pene urbes fuerint constructa Hospitalia, in quibus hoc morbo infecti probarentur & curarentur: quæ hodie fere in Monasteria Monialium transierunt: quamvis primitus ibidem essent viri & mulieres, qui respective utrique sexui infectorum servire possent.

Edicta Principum de eorum modo vivendi.

Plurima exstant Principum edicta, quibus & modus eorum vivendi, nec non eorum habitus, & victus accipiendi ratio præscribebatur.

Et quamvis hodierna lepra multum videatur distare a lepra Palæstinorum, nihilominus & hodierni Leprosi utuntur distincto habitu; quin & extenso crepitaculo ligneo eleemosynam petunt; qui mos inde profluxisse videtur, ne voce eleemosynam petendo, suo halitu aërem inficientes, adstantes etiam inficerent. Unde & Edicto de anno 1531. septimâ Octob. *art.* 10. vetitum fuit Leprosis in platea publica urinam emittere.

Ædes Le-prosariæ.

Etiamnum hodie in Belgio habentur *Leprosariæ*, in quibus Leprosi in communi vitam agunt; testaturque Zypæus in *Jure novo*, *tit. de Conjugio Leprosorum*, quod „ in Brabantia Le- „ prosi habeant suos Decuriones, ac „ Regulos, & instituta quædam præter „ Constitutiones Principum, quæ ex- „ stant in libro Edictorum a Carolo V. „ & Philippo II. eis concessa, juxta quæ „ Decuriones eis jus dicunt, qui si „ excedere arguantur, appellant ad Ju- „ dicem Ecclesiasticum „. Quia nimirum ex Jure Decretalium protectio miserabilium personarum pertinere censetur ad Superiores Ecclesiasticos.

De discer-nenda Le-pra.

Addit & Zypæus, quod „ juxta di- „ cta diplomata, Præfecta Monasterii „ *Terbanck* juxta Lovanium judicat, „ adhibitis Chirurgis & Medicis, de „ Leprosis, an vere tales sint, ne sub „ eorum umbra validi mendicantes sti- „ pem exigant. Quo jure etiam uti- „ tur Præfecta Monasterii *Tersiecken*, „ in suburbano Antuerpiensi, quod jam „ in civitatem translatum est „.

Leprosi non solvunt Decimas.

Cum leprosi pro miserabilibus personis reputentur, statuit ulterius præ-

sens Canon, *ut de hortis & nutrimentis animalium suorum decimas tribuere non cogantur*.

CANON XXIV.

Contra eos, qui Judæis aut Sarracenis Piratis opem ferunt. Cap. ITA QUORUMDAM 6. ✠ de Judæis & Sarracenis.

OBSERVATIO.

CAnon XXIV. relatus in *cap*. ITA QUORUMDAM 6. ✠ *de Judæis & Sarracenis*, agit contra Christianos, qui ad impugnandos Christianos, *arma & necessaria subministrant Sarracenis*, aut in eorum *galeris & piraticis navibus regimen & curam Gubernationis exercent*. *Tales ab Ecclesiastica Communione præcisos, & excommunicationi subjectos, rerum suarum per Principes Catholicos & Consules Civitatum privatione mulctari, & capientium fieri servos* censet. Præcipit etiam, *ut per Ecclesias maritimarum Urbium, crebra & solemnis in eos excommunicatio proferatur*.

Hæc Decretalis latius extenditur in Extrav. MULTA *de Judæis inter Comm.* Hujus autem Canonis aut Extravagantis nullus hic in Belgio Catholico usus esse scitur; eo quod Judæi publice hic non tolerentur.

CANON XXV.

Pœna Usurariorum. Cap. QUIA IN OMNIBUS 3. ✠ de Usuris.

OBSERVATIO.

Punitio ante & post mortem.

CAnon XXV. relatus in *cap*. QUIA IN OMNIBUS 3. ✠ *de Usuris*, constituit, *ut Usurarii manifesti, nec ad Communionem admittantur Altaris, nec Christianam, si in hoc peccato decesserint, accipiant sepulturam. Sed nec oblationes eorum quisquam accipiat*.

Quare vix ullus in foro externo ut Usurarius puniri potuerit?

Postquam usurarum pallia innumera sensim adinventa sunt, & etiam a nonnullis probari cœperunt, difficulter ullus vel sordidissimus fœnerator tamquam Usurarius in foro *externo* puniri potuit.

Quis enim rerum agendarum imperitissimus non reputaretur, qui usuras quamvis sordidissimas aliquo pallio tegere coram hominibus non posset? Ut propterea & raro admodum hodie videamus, quempiam tamquam Usurarium in Judicio condemnari, & pœnis hoc aliisque Canonibus in Usurarios decretis, plecti.

Tituli lucri cessantis & damni emergentis olim non ita noti.

Admodum ergo verisimile apparet, antiquitus titulos illos *Lucri cessantis* & *damni emergentis*, aliaque usurarum palliamenta non fuisse nota, aut tamquam insufficientia ad excusandas usuras rejectas: cum alias frustraneum fuisset hujusmodi pœnas contra Usurarios in foro *fori*, infligendas statuere: quandoquidem, his titulis admissis, pene impossibile sit, Usurarios in foro fori de de usuris convincere.

CANON XXVI.

Ne Christiani famulentur Judæis. Judæi conversi possessionibus suis gaudeant, & Testimonium Christianorum contra Judæos recipiatur. Cap. JUDÆI 5. ✠ de Judæis & Sarracenis, & Cap. JUDÆI 21. ✠ de Testibus.

OBSERVATIO.

Judæi non habeant mancipia Christiana.

CAnon XXVI. relatus pro parte in *cap*. JUDÆI 5. ✠ *De Judæis & Sarracenis*, & pro parte *cap*. JUDÆI 21. ✠ *de Testibus*.

Decernit primo. *Judæi sive Sarraceni neque sub alendorum puerorum suorum obtentu, nec pro servitio vel alia qualibet causa, Christiana mancipia in domibus suis permittantur habere*. Quin addit: *excommunicentur autem, qui cum eis præsumpserint habitare*.

Nec obstetrices Christianæ.

Hæc indubie decreta sunt, ne Christiani per talem cohabitationem ad Judaismum deflectant; aut saltem in aliquem Judæorum errorem incidant, & ipso-

ipsorum superstitionum participes fiant, quæ ratio redditur in *cap.* Ad hæc 8. ✠ *eod.* Ibi generaliter præcipitur Christianis, ne servitio Judæorum pro mercede aliqua se exponant, quin & interdici vult obstetricibus & nutricibus, ne infantes Judæorum, in *eorumdem domibus nutrire præsumant: quoniam* (ait) *Judæorum mores & nostri in nullo concordant, & ipsi de facili ob continuam conversationem & assiduam familiaritatem ad suam superstitionem & perfidiam simplicium animos inclinarent.*

Signa distinctiva Judæorum. Ob hoc perversionis periculum statuit Paulus IV. apud Petrum Matthæi *lib.* 5. *tit.* 2. *cap.* 4. ut ubi Judæi tolerantur habitatione, vestitu, ac aliis discriminari debeant: uti Romæ de facto observatur.

Judæi conversi possessionibus suis non excludantur. Ut autem Judæi ad fidem Christianam facilius adducantur, statuitur insuper, ut Judæi ad fidem conversi a possessionibus suis nullatenus excludantur; ac una injungitur Principibus eorumdem locorum sub pœna excommunicationis, ut si secus factum fuerit, portionem hæreditatis suæ & bonorum suorum ex integro eis faciant exhiberi.

Eumdem in finem leguntur in quibusdam locis Privilegia nonnulla Judæis indulta; constatque ex Tabulis Joannis Ducis Brabantiæ de anno 1312. Judæos hic in Brabantia sub *salvo conductu* Principis habitasse. Si enim quis eos offenderit, id suæ cognitioni Princeps reservat. At vero a trecentis & amplius annis ex Brabantia Judæi proscripti fuere, cum Bruxellis sacrosanctam Eucharistiam pugionibus transfodissent, uti asserit Zypæus in *Jure novo, titulo de Judæis, num.* 2. & 3.

A trecentis annis e Brabantia proscripti.

Testimonium Christianorum contra Judæos recipiatur. Ad hæc statuit præsens Canon, quod *testimonium Christianorum adversus Judæos in omnibus causis recipiendum sit: Cum* (ait) *illi adversus Christianos testibus suis uti præsumant:* in Concilio legitur, *utantur.*

Hæc pars Canonis a partibus jam relatis rescissa, refertur in *cap.* 21. ✠ *de Testibus*, additâ insuper hâc ejusdem Canonis parte, quâ *anathemate* decernit *feriendos, quicumque Judæos Christianis voluerint præferre in hac parte, cum eos Christianis subjacere oporteat; & ab eis pro sola humanitate foveri.*

Hæc sententia videtur potius ad priorem partem Canonis in *cap.* 5. ✠ *de Judæis* referenda, quam ad hanc posteriorem: eo quod Judæi videantur *Christianis præferri*, & eorum *Superiores* constitui, dum Christiani Judæis, tamquam *mancipia* famulantur; uti recte notat Panormitanus ad *cap.* 7. ✠ *de Judæis.*

Ex Clementina I. de Testibus, dicitur, relatum esse, quod Judæi quidam ac Sarraceni privilegiis Regum & Principum se tuerentur, quod *super civilibus, aut criminalibus convinci per Christianos non possint:* quæ privilegia ibidem improbantur: „ quia id nedum „ Juri contrarium, sed & Christianæ „ Religioni opprobriosum est quam- „ plurimum & adversum „. Hic indubie per *Jus* intelligitur citata Decretalis ex præsenti Canone desumpta.

Canon XXVII.

Contra sectam Waldensium, sive Catharorum, Patarenorum, &c. Cap. Sicut ait 8. ✠ de Hæreticis.

Observatio.

Canon XXVII. in duas partes dividitur, quæ etiam duo distincta Capitula conficiunt in prima Decretalium Collectione apud Antonium Augustinum sub titulo *de Hæreticis*, quorum primum duntaxat Decretalibus Gregorii IX. insertum est a Raymundo in *cap.* Sicut ait 8. ✠ *de Hæreticis.* Tantum prior pars hujus Canonis a Raymundo refertur.

Primâ parte, agit Canon contra quosdam Hæreticos, quorum in partibus Tolosanis, & aliis locis (in Concilio additur: in *Gasconia, Albegesi*) *invaluit damnata perversitas* (vel ut in Concilio legitur *: ita invaluit damnata perversitas, ut jam non in occulto, sicut aliqui, nequitiam suam exerceant, sed suum errorem publice manifestent, & ad suum consensum simplices*

plices attrahant & infirmos).

Waldensis fautores.

Itaque *eos*, & *defensores & receptatores eorum anathemati* decernit *subjacere; & sub anathemate prohibet, ne quis eos in domo vel terra sua tenere vel fovere, aut negotiationem cum eis exercere præsumat. Si autem in hoc peccato decesserit, neque sub privilegiorum nostrorum quibuscumque indultorum obtentu, neque sub alia quacumque occasione, oblatio pro eo fiat, aut inter Christianos accipiat sepulturam.*

Eorum varia nomina.

Dicitur autem, quod Hæreticos hos *alii* GAZARROS, *alii* PATARENOS (in Concilio legitur: *Quos alii* CATHAROS, *alii* PATRINOS, *alii* PUBLICANOS) *alii aliis nominibus* vocarent.

Notant communiter Eruditiores, hic indicari sectam *Waldensium*, cujus sub medium seculi XII. primus auctor fuisse scribitur Petrus *Waldo* in Civitate Lugdunensi, a quo *Waldenses* nuncupati sunt. Item *Pauperes de Lugduno*, ab urbe e qua eruperunt. Item *Picardi*, *Albigenses*, *Lombardi*, *Bohemi*, *Bulgari*, quia in his regionibus grassabantur. *Arnaldistæ*, *Esperonistæ*, *Josephistæ*, *Lollardi*, a variis ipsorum Doctoribus sunt appellati; uti refert Natalis Alexander *in sec. XII. cap.* 4. *art.* 13. §.1. *edit.* 2. additque, quod dicerentur *Patareni*, quia se persecutiones pati gloriarentur: *Cathari*, quod se præ cæteris *puros* jactitarent, seu quod sectam *singularem* profiterentur, a Germanica voce *Kazer*; sive *Kazar*, ex qua *Kazari*, & mutato *Z* in *T Cathari* derivatum est.

Contra eosdem Hæreticos edidit decretum Lucius III. relatum in *cap.* AD ABOLENDAM 9. ꝟ *de Hæreticis*, item Gregorius IX. in *cap.* EXCOMMUNICAMUS 15. ꝟ *eod.* in quibus variis illis nominibus supra relatis appellantur.

Varii errores & insolentiæ.

Horum errores varios, sed diversimode Scriptores illius ætatis referunt, fatenturque, eos in varias sectas fuisse distinctos, nec omnes iisdem erroribus fuisse infectos, atque alios aliis insolentiores; ipsosque a regionibus, in quibus grassabantur, nomina sortitos esse, adeo ut verisimile sit, quod & ex hac secta prodierint *Brabantiones*, seu *Brabancones*, & *Aragonenses*, *Navarii*, *Bascoli*, sive *Baschi*, *Catorelli*, & *Triaverdini*, de quibus agitur in secunda Canonis parte, *qui tantam* (ait Canon) *in Christianos immanitatem exercent, ut nec Ecclesiis, nec Monasteriis deferant, nec Viduis & Pupillis, non Senibus & pueris, nec cuilibet parcant ætati aut sexui, sed more Paganorum omnia perdant & vastent.*

DISSERTATIO

In Concilium generale Lateranense IV. sub Innocentio III.

§. I.

De Indictione hujus Concilii, ejusque inchoatione.

Indictio anno 1213. Concilii post duos annos & semis celebrandi.

INnocentius III. anno 1213. Kalendas Maii Concilium indixit, Romæ celebrandum post duos annos & dimidium, scilicet ad Kalendas Novembres 1215. Diplomate, quod incipit, *Vineam Domini Sabaoth*, cujus exemplar ad Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & Priores totius Orbis transmissum fuit.

In hoc Diplomate primum exponit, quod „ inter omnia desiderabilia cordis „ sui duo in hoc seculo principaliter „ affectet, ut ad recuperationem vide„ licet Terræ sanctæ, ac reformationem „ universalis Ecclesiæ, cum effectu va„ leat intendere „.

Ut autem hoc obtineri posset: „ habito super his (ait) cum fratribus „ nostris, & aliis viris prudentibus „ fre-

„ frequenti ac diligenti tractatu, prout „ tanti sollicitudo propositi exigebat, „ hoc tandem ad exequendum prædicta de ipsorum consilio, providimus „ faciendum: ut quia hæc universorum „ fidelium communem statum respiciunt, generale Concilium juxta pri„scam & Patrum consuetudinem con„vocemus propter lucra solummodo „ animarum opportuno tempore cele„brandum „.

Ob quæ autem Concilium convocetur, subjungit.

Pro extirpandis vitiis. Primo (ait) „ ad extirpanda vitia „ & plantandas virtutes, corrigendos „ excessus & reformandos mores „.

Hæresibus. Secundo „ ad eliminandas hæreses, & „ ad roborandam fidem „.

Discordiis. Tertio „ ad sopiendas discordias & „ stabiliendam pacem, comprimendas „ oppressiones, & libertatem fovendam „.

Pro recuperanda Terra sancta. Quarto denique „ ad inducendos „ Principes & populos Christianos ad „ succursum & subsidium Terræ sanctæ, tam a Clericis, quam a Laicis impendendum „.

Dicit autem Concilium ante biennium non posse celebrari: sed ne hæc dilatio inutilis sit, declarat, se disposuisse „ interim per viros, in singulis „ Provinciis, plenius explorare, quæ „ Apostolicæ provisionis limam exposcunt „.

Item „ præmittere viros idoneos ad „ Terræ sanctæ negotium procurandum; ut, si, exigente necessitate, „ sacrum Concilium approbaverit, ipse „ *personaliter* ipsum negotium assumat „ efficacius promovendum.

Vocati ad Concilium, cum modestia accedant. Post hæc præcipit omnibus, ad quos Diploma dirigebatur, ut ad Kalendas Novembris anni 1215. Romæ adsint „ cum modestia & cautela, personarum & evectionum mediocritate servatâ, quam Lateran. Concilium (sub „ Alexandro III. de quo in Dissert. „ præcedenti) definivit, ut nullus omnino plures, quivis autem pauciores „ secum adducere posset, nec quisquam „ superfluas faciat & pomposas, sed „ necessarias tantum & modestas expensas, ostendendo se actu & habitu „ verum Christi cultorem, cum non „ secularis applausus, sed spiritualis „ profectus in hoc sit negotio requirendus „.

Capitula mittant viros idoneos. Vult etiam, ut per Episcopos Capitula Canonicorum moneantur: „ ut „ Præpositum, vel Decanum, aut alios „ viros doctos, ad Concilium pro se „ mittant, cum nonnulla sint in ipso „ tractanda, quæ specialiter ad Ecclesiarum Capitula pertinerent „.

Prævia inquisitio in reformanda. Ad hæc monet Episcopos, aliosque, „ quibus litteræ diriguntur, ut interim „ per se, aut alios viros prudentes, „ universa subtiliter inquirant, quæ „ correctionis aut reformationis studio „ indigere videntur, ut ea fideliter „ conscribentes, ad sacri Concilii perferant examen „.

Sollicitudo pro Terra Sancta. Denique hortatur, ut „ circa subventionem necessariam Terræ sanctæ, ubi Deus Rex noster ante secula salutem in medio terræ dignatus est operari, opem & operam „ efficaciter impendant, assistendo fideliter & prudenter iis, quos ipse „ (Innocentius III.) deputaverat ad „ illud negotium specialiter procurandum „.

Inchoatum Concilium 1215. præsentibus Episcopis plusquam 400. Quomodo autem præfixo & statuto tempore celebratum fuerit Concilium in Ecclesia Constantiniana sive *Lateranensi*, a qua dictum est Concilium *Lateranense*, quantaque multitudo Episcoporum, & aliorum Prælatorum, nec non & Oratorum Regum ad illud confluxerit, narrat Matthæus Parisiensis, & Abbas Urspergensis istius temporis Scriptores. Verba Urspergensis sunt. „ Anno ab Incarnatione Verbi „ 1215. celebrata est sancta universalis Synodus Romæ in Ecclesia Salvatoris, quæ Constantiniana vocatur, mense Novembri, præsidente „ Domino Innocentio Papâ tertio, „ Pontificatus ejus 18. anno, in qua „ fuerunt Episcopi 412. inter quos „ exstiterunt de præcipuis Patriarchis „ duo, videlicet Constantinopolitanus „ & Hierosolymitanus. Antiochenus „ autem gravi languore detentus venire

„ re non potuit; sed misit pro se Vicarium Antheradensem Episcopum; „ Alexandrinus vero sub Sarracenorum dominio constitutus, fecit quod „ potuit, mittens pro se Diaconum „ suum Germanum. Primates autem „ & Metropolitani 71. Cæterum Abbates & Priores ultra octingentos. „ Archiepiscoporum vero & Episcoporum, Abbatum, & Priorum, & „ Capitulorum absentium non fuit certus numerus comprehensus. Legatorum Regis Siciliæ in Romanorum „ Imperatorem electi, Imperatoris „ Constantinopolitani, Regis Franciæ, „ Regis Angliæ, Regis Hungariæ, „ Regis Hierosolymitani, Regis Cypri, Regis Arragoniæ, nec non & „ aliorum Principum, & Magnatum, „ Civitatum, aliorumque locorum ingens fuit multitudo „.

Hunc Scriptorem tunc vixisse, & eorum, quæ gerebantur, notitiam habere potuisse, ipse indicat, dum verbis relatis immediate subjungit: *Eodem anno Abbas electus fui & translatus in Ursperg.*

Sermo Innocentii III. ad Patres de triplici Phase seu transitu. Congregato Concilio, ipse Pontifex sermonem habuit ad Patres, assumens pro themate hæc Christi verba: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar.* Hoc Pascha, quod *Phase*, sive *transitum* significat, triplex esse dicit, quod cum Patribus celebrare desiderat: scilicet, *Corporale, spirituale, & æternale*: „ *Corporale* (ait) ut fiat transitus de „ loco ad locum, pro miserabili Jerusalem liberanda; *spirituale*, ut fiat „ transitus de statu ad statum pro universali Ecclesia reformanda; *æternale*, ut fiat transitus e vita ad vitam pro cœlesti gloria obtinenda „.

De transitu in Terram Sanctam. Præcipue autem se extendit super transitu corporali, sive super expeditione facienda in Terram Sanctam, ut hæc a jugo infidelium liberaretur, pronuntiatque: „ se paratum juxta „ consilium Synodi, si viderit expedire, *personalem* subire laborem, & „ transire ad Reges & Principes, & „ populos & nationes, adhuc autem „ & ultra (ait) si clamore valido „ eos valeam excitare, ut surgant ad „ Domini prælium præliandum, & „ vindicandum injuriam Crucifixi, qui „ pro peccatis nostris ejectus est de „ Terra, & de sede sua, quam sanguine suo comparavit, & in qua „ universa redemptionis nostræ Sacramenta peregit „.

Deinde ad Sacerdotes sermonem convertens ait: „ quidquid tamen egerint alii, nos Sacerdotes Domini „ hoc negotium specialiter assumamus, „ subvenientes & succurrentes, in personis & rebus, necessitatibus Terræ „ Sanctæ: ita quod nullus omnino remaneat, qui non sit particeps tanti „ operis, ne sit expers tantæ mercedis „.

Ex his aliisque, quæ ad persuadendam hanc expeditionem protulit Pontifex, haud obscurum est, hoc negotium ipsi præ omnibus cordi fuisse, atque verisimile est præcipuam fuisse convocandæ Synodi causam.

In virtutem. Circa secundum transitum, hortatur Episcopos, ut contra criminosos procedant etiam per censuras ecclesiasticas, prout culpæ qualitas postulaverit. *Porro sic percutite* (ait) *ut sanetis; sic occidite, ut vivificetis.* Hortatur autem, ut a correctione *Cleri* incipiant.

„ Nam (ait) in populo corruptela principaliter procedit a Clero: „ quia si Sacerdos, qui est unctus, peccaverit, facit delinquere populum: „ quippe dum Laici vident turpiter & „ enormiter excedentes, & ipsi eorum „ exemplo ad iniquitatem & scelera „ prolabuntur. Cumque reprehenduntur ab aliquo, protinus se excusant „ dicentes: non potest Filius facere, „ nisi quod viderit Patrem facientem: „ & *sufficit discipulo, si sit sicut Magister ejus* „. Luc. *cap. 6. vers.* 40.

Ad æternam gloriam. Finit per tertium Pascha, scilicet transitum ad gloriam, ad quam una cum ipsis optat pervenire.

Alter sermo a Pontifice in pleno Concilio pronuntiatus, est totus moralis, præcipue monens Patres, ut caveant ab ignorantia mandatorum Dei, eo

eo quod Ecclesiastici debeant esse *lux mundi*.

Deinde caveant a negligentia in oratione, quæ spectat ad Dominum, & in correctione, quæ spectat ad proximum. „ Quidam enim (ait) sunt „ canes muti non valentes latrare, „ palpantes vitia peccatorum, vel cupiditatis amore, vel fragilitatis timore: Cupiditatis amore, ne forte „ perdant oblationes, aut decimas: Fragilitatis timore, ne forte incurrant „ indignationem, aut odium „.

§. II.

De Actis Concilii Lateranensis IV.

Diploma Innocentii III. de expeditione in Terrâ Sanctam.

PRæcipua causa convocandi hoc Concilium videtur fuisse præmeditata ab Innocentio III. expeditio in subsidium Terræ Sanctæ; uti §. præcedenti notavimus.

Porro hanc expeditionem sive *militiam Sacram* in hoc Concilio, instante & promotore Innocentio III. probatam & resolutam constat; ejusque diploma eum in finem evulgatum exstat inter acta hujus Concilii, *Tomo XI. Concil. general. col.* 224. edit. Labb.

Ex quo diplomate intelligimus, quæ ad excitandos Principes, Prælatos, reliquosque fideles, seu Ecclesiasticos seu Laicos sint decreta; item quæ etiam gratiæ tam ad temporalia, quam ad spiritualia spectantes indultæ, & addictæ sint; item quæ subsidia temporalia ad facilitandam hanc expeditionem imposita & suggesta; quæque Episcopis & Prælatis præscripta media, quibus Principes & fideles ad eam expeditionem efficaciter inducerent.

Cum vero hæc expeditio seu *militia Sacra* nullum sub Innocentio III. effectum habuerit, nihilque de ea in Decretalibus Gregorii IX. occurrat, sufficere credidi indictæ hujus expeditionis diploma indicare. Si quis vero de hac, aliisque *Sacris* expeditionibus plenius instrui desideret, consulat Guilielmum Tyrium, aliosque de his specialiter tractantes; apparebitque directionem pene omnimodam similium expeditionum penes Romanos Pontifices fuisse: eorumque Legatos quasi Generales exercitus eis præfuisse, ut proinde non mirum, Pontifices & Curiam Romanam tantopere has expeditiones ursisse & promovisse.

Idem contra Albigenses.

Non tantum in subsidium *Terræ Sanctæ*, sed & contra hæreticos dictos *Albigenses* expeditionem seu *militiam Sacram* decretam ab Innocentio III. constat, hancque cum effectu contra hos Albigenses sub hoc Pontifice directam fuisse.

Crucesignati.

Qui autem huic expeditioni adscribebantur, quasi Christo militaturi *cruce* signabantur, inde *Cruce-signati* dicti sunt. His communi consensu præfectus fuit Simon Comes Montisfortis.

Petitur, ut horum Præfecto concedantur Terræ Albigensium.

Cum autem hic Comes strenue felicique successu contra Albigenses exercitum diu antea direxisset, pluresque victorias retulisset, placuit tandem Prælatis ac Baronibus apud Montem Pessulanum anno 1214. jussu Petri Beneventani Sedis Apostolicæ Legati congregatis, ab eodem Legato postulare, ut ipse Legatus indilate traderet totam terram Comitis Tolosani (qui Albigenses fovere dicebatur) huic Comiti Montisfortis. Legatus Pontificis respondit, se id præstare non posse *inconsulto Pontifice*. Hic vero respondit, quod „ totam terram, quam Comes „ tenuerat Tolosanus, terras quoque „ illas, quas Crucesignati acquisierant, „ & quas Legatus tenebat per obsides „ & custodes, commendabat Comiti „ Montisfortis custodiendam, donec in „ Concilio *generali*, quod in Kalendis Novembris illius anni Romæ „ convocaverat, de terris prædictis „ plenius ordinaret „. Hæc pluribus referuntur in actis dicti Conventus apud Montem Pessulanum: atque ex Historia Petri Vallissarnensis auctoris coævi habentur *tomo* 11. *Concil. general. col.* 103. una cum litteris Innocentii III. ad dictum Comitem Montisfortis eadem continentibus.

Finalis autem hujus Concilii Latera-

ranensis resolutio in hoc negotio fuit. Primo, quod Raymundus Comes Tolosanus declaretur, perpetuo a terra, & „ ejus dominio exclusus, extra terram „ illam moraturus, ut dignam agat „ pœnitentiam de peccatis; verumtamen de proventibus terræ pro sustentatione sua quadrigentas marcas recipiat annuatim, quamdiu curaverit „ humiliter obedire „.

Secundo declarat, quod uxor Comitis Tolosani „ terras ad suum dotalitium pertinentes integre habeat, ac „ quiete, ita tamen eas ad mandatum „ Ecclesiæ faciat custodiri, quod per „ ipsas negotium pacis & fidei non „ valeat perturbari, vel pro illis *secundum Sedis Apostolicæ arbitrium* „ compensationem accipiat congruentem „.

Tertio, ut tota terra, quam obtinuerunt *Crucesignati* adversus hæreticos, eorumque fautores & receptores, cum Monte Albano atque Tolosa dimittatur & concedatur Comiti Montisfortis, ut eam teneat, ab his, a quibus Jure tenenda est.

Quarto, ut residua terra, quæ non fuit a Crucesignatis obtenta, custodiatur ad mandatum Ecclesiæ per viros idoneos, qui eam manuteneant & defendant, ut provideri possit unico filio dicti Comitis Tolosani, postquam ad legitimam ætatem pervenerit: „ si talem se studuerit exhibere, quod in „ toto vel parte ipsi merito debeat „ provideri, prout magis videbitur expedire „.

Integrum Decretum ex tomo VII. Spicilegii Dacheriani insertum est *tomo* XI. *Concil. general. col.* 224. edit. Labbæanæ.

Idipsum de adjudicatione terræ Comiti Montisfortis facta, & reservatione in favorem filii Comitis Tolosani, refert citatus Petrus Vallissarnensis in Historia Albigensium *cap.* 83. qui & addit, aliquos etiam de Prælatis fuisse in Concilio, qui pro restitutione bonorum facienda Comiti Tolosano laborabant: „ sed Dominum Papam, „ approbante pro majori parte & sanioni Sacro-sancto Concilio, in prædictum modum ordinasse de negotio memorato „.

Præter hæc actum fuit in Concilio de quibusdam negotiis particularibus, ac signanter de causa Stephani Archiepiscopi Cantuariensis, qui favere aut saltem connivere visus fuerat Baronibus Angliæ, molientibus de Throno depellere *Joannem Angliæ Regem*, cui antea Innocentius III. maxime adversatus fuerat, sed nunc impense favebat, ex quo Regnum Angliæ Sedi Apostolicæ *tributarium* & *feudale* fecerat. Censura lata contra Archiepisc. Cantuariensem, & Barones Angliæ.

Hunc ergo Archiepiscopum Pontifex cum Concilio Cardinalium a Sacris suspendit, uti plenius refertur ex Matthæo Parisiensi *tomo XI. Concil. general. col.* 234. e quibus intelligere licebit, ipsi Pontifici potius, quam Concilio totum hoc negotium esse adscribendum: quemadmodum & causa ipsorum Baronum Angliæ adversantium Regi suo Joanni, qui in hoc Concilio a Pontifice excommunicati sunt cum adjutoribus suis, *eo quod Joannem illustrem Anglorum Regem Crucesignatum & Vasallum Romanæ Ecclesiæ vexarbant, molientes ei Regnum auferre, quod ad Romanam Ecclesiam noscitur pertinere:* uti habetur in Actis Innocentii III. quæ ad annum 1216. recitat Matthæus Parisiensis; & ex ipso inserta sunt *tomo* XI. *Concil. general. col.* 237. edit. Labbæanæ.

§. III.

De Canonibus Concilio Lateranensi adscriptis, & quâ ratione huic Concilio attribuantur.

MAtthæus Parisiensis de hac Synodo loquens ad annum 1215. ait: „ Facto prius ab ipso Papa exhortationis sermone, *recitata* sunt „ in pleno Concilio *Capitula* 70. quæ „ aliis placabilia, aliis videbantur onerosa „. 70. Canones seu Capitula.

Hæc indubie sunt Capitula, quæ per Decretales Gregorii IX. dispersa exstant sub nomine *Innocentii III.* in Con-

Concilio generali Lateranensi; quæque passim solent huic Concilio adscribi; eademque in antiqua Decretalium Collectione cum aliis quibusdam ipsius Innocentii III. Epistolis Decretalibus exstabant per varios titulos disposita; quam sub nomine *quartæ* Collectionis Decretalium edidit Antonius Augustinus.

Videntur pleraque a Pontifice prius confecta, ac dein in Concilio recitata.

Porro ex jam relatis verbis Matthæi Parisiensis constat, hæc Capitula, facto prius ab ipso Papa exhortationis sermone, *recitata esse in pleno Concilio*.

Insuper cum dicatur, facto *prius ab ipso Papa exhortationis sermone*, in *pleno* Concilio *recitata*, &c. colligitur saltem pleraque jam prius a Pontifice ejusve jussu *confecta*, simpliciter in Concilio jam congregato esse *recitata*.

Hinc contigit, ut sub nomine *Innocentii III. in Concilio generali Lateranensi* relata sint; & in veteri Decretalium Collectione una cum aliis Decretalibus Innocentii III. in unum volumen fuerint compilata.

Ad id jampridem reflexisse videtur Panormitanus in Commentario *cap.* 1. *de Pactis*, notans, quod lex edita in Concilio fit nomine ipsius *Concilii*, & non *Papæ cum approbatione Concilii*. Unde „ puto (ait) quod cum „ materia legis ordinatur a Papa, licet Concilium approbet, tamen lex „ edenda est nomine Papæ, a quo „ *sumpsit vigorem & originem*: nam „ sine Concilio Papa potest legem „ condere: aut materia legis originatur a Concilio: ex tunc *nomine* „ *Concilii* lex edenda est: nam in „ Concilio interest Papa velut caput. „ Quinimo *majoris roboris est Constitutio totius Ecclesiæ quam solius* „ *Papæ* „.

Insuper inde contigisse potest, quod pridem Conciliorum Collectores hæc Capitula non exhibuerint cum ipso Concilio, donec Joannes Cocklæus anno 1537. Joanni Rinco Coloniensi ea transmiserit; ut constat ex ejusdem Cocklæi Epistola excusa in editione Conciliorum Petri Crabbe Coloniæ anno 1538.

Post hanc editionem, capitula hæc in Collectione Conciliorum fuere adjuncta huic Concilio tamquam totidem ejusdem Concilii Canones.

Et quidem in Conciliorum generalium collectione studio Philippi Labbæi, & Gabrielis Cossartii, post sermones Innocentii III. sub initium Concilii pronuntiatos, exstant hæc Capitula græce & latine ex antiquo Codice Mazarineo cum hoc ejusdem Cossartii præfixo monito: „ ea græce simul ac latine damus ex codice Mazarineo, qui ejusdem est atque Concilium ipsum ætatis: in quo Græca „ Latinis e regione respondent. Primum tamen caput, & secundi partem, aliaque nonnulla latine tantum edimus: quia iis partibus mancus est codex „ (*a*).

„ Ejus autem aspectus unus, convincere facile potest eos, qui Decretis hisce Lateranensibus derogant „ fidem; Græca vero interpretatio, eâdem „ ætate confecta, utrinsque concordiam „ Ecclesiæ demonstrabit. Aderant siquidem Concilio Constantinopolitanus & „ Hierosolymitanus Patriarchæ; miserant Legatos suos Alexandrinus & „ Antiochenus: ex iis Patriarchatibus „ Metropolitæ, aliique Episcopi multi convenerant. Qui ut secum Decreta Concilii referrent, Græcam in „ linguam, quamvis ineleganter, imo „ multis in locis barbare, translata „ sunt „.

Porro cum Canones hi per Decretales Gregorii IX. dispersi circa varias & inter se diversas admodum materias versentur, etiam eorum notabiliores pro materiæ varietate in varias classes distinctos, haud servato, quo in Concilio exhibentur, ordine, brevibus *Observationibus* illustrandos judicavi; præsertim quia præcipuam pene partem Decretalium, quæ sub nomine Gregorii IX. divulgata est, & hodie in scholis præleguntur, conficiunt.

(*a*) Quod ex Concilio Lateranensi IV. authenticum superest, id reducitur ad ejus Canones septuaginta Capitulis comprehensos, ad duas Conciones latinas ab Innocentio III. pronunciatas, tandem ad Decretum quoddam particulare *de Sacra Crucis militia* editum.

OBSERVATIONES

In Concilii Lateranensis IV. CANONES I. II. III. IV. LXVIII. LXIX. contra Hæreticos & Judæos.

CANON I.

Expositio Fidei Catholicæ. Cap. FIRMITER I. ✠ de summa Trinit.

OBSERVATIO.

CAnon primus relatus in *cap.* FIRMITER I. ✠ *de summa Trinitate & Fide Cathol.* exponit per varios articulos fidem Catholicam.

De Sanctissima Trinitate. Primus articulus spectat Mysterium Sanctissimæ Trinitatis, dicitque quod tres personæ, *Pater generans, Filius nascens, & Spiritus Sanctus procedens consubstantiales, & coæquales, & coomnipotentes & coæterni* sint, *unum universorum principium, Creator omnium invisibilium & visibilium, spiritualium & corporalium, qui suâ omnipotenti virtute, simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam spiritualem & corporalem, Angelicam videlicet & mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex spiritu & corpore constitutam*.

Deinde subjungit: *Diabolus enim & alii dæmones a Deo quidem naturâ creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali; homo vero Diaboli suggestione peccavit*.

De Incarnatione Verbi Dei. Secundo articulo exponit Mysterium Incarnationis Verbi Domini: proponitque fidem Passionis, Resurrectionis, descensus ad inferos, Ascensionis in cælum dicens: *descendit in animâ, & resurrexit in carne, ascenditque pariter in utroque*.

Retributio in extremo judicio. Addit, ipsum, qui ascendit, *venturum in fine seculi judicaturum vivos & mortuos, & redditurum singulis secundum opera sua, tam reprobis quam electis*.

Una credendum proponens, quod *omnes* scilicet *reprobi* & *electi, cum suis propriis corporibus* resurgent, quæ nunc gestant, ut recipiant secundum *opera* (in Concilio *merita*) *sua, sive bona fuerint* sive mala, *illi cum Diabolo pœnam perpetuam, & isti cum Christo gloriam sempiternam*.

Unitas Ecclesiæ Catholicæ. Tertio articulo docet, *unam esse fidelium universalem Ecclesiam, extra quam nullus omnino salvatur*.

Sacramentum Altaris. Ad hæc declarat, quod in hac Ecclesia, *ipse Sacerdos est sacrificium Jesus-Christus*: quodque ejus *Corpus & sanguis in Sacramento altaris sub speciebus panis & vini veraciter continentur: transsubstantiatis* (ait) *pane in Corpus & vino in Sanguinem potestate divinâ*. Additque, quod *hoc Sacramentum nemo possit conficere, nisi Sacerdos, qui recte fuerit ordinatus secundum claves Ecclesiæ, quas ipse concessit Apostolis, eorumque successoribus Jesus-Christus*.

Sacramenta Baptismi & pœnitentiæ. Quarto articulo definit, Baptismum *tam parvulis quam adultis in forma Ecclesiæ a quocumque rite collatum proficere ad salutem*. Quodque *si post susceptionem Baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram possit pœnitentiam semper reparari*.

Cælibatus & Matrimonium. Denique definit, quod *non solum virgines & continentes, verum etiam conjugati per rectam fidem & operationem bonam ad æternam mereantur beatitudinem pervenire*.

Hanc Concilii definitionem & fidei explanationem factam esse contra Albigensium, aliasque illius ætatis exortas hæreses nullus dubitat: at non æque constat, qui fuerint Albigensium, aliorumque ejus ætatis Hæreticorum singuli errores: quippe diversimode a scriptoribus illius temporis relati.

CA-

CANON II.

Condemnatio Libelli, quem Abbas Joachim *contra* Magistrum sententiarum *ediderat*. Cap. DAMNAMUS 2. ꝟ de SS. Trinit.

OBSERVATIO.

CAnon II. relatus in *cap.* DAMNAMUS 2. ꝟ *eod.* continet condemnationem cujusdam Libelli, quem contra Petrum Lombardum vulgo *Magistrum sententiarum* scripserat Joachim Abbas Monasterii Florensis Ordinis Cisterciensis in Calabria, ubi & natus fuerat.

Ut autem Decretalis facilius intelligatur, pauca hìc præmittenda sunt.

Jubet Alexander III. doceri contra doctrinam *Petri Lombardi*.

Scribit in primis Matthæus Parisiensis ad annum 1179. relatum fuisse Alexandro III. Papæ, quod Magister Petrus Lombardus in quibusdam scriptis suis *ab articulis fidei deviavit*.

Post hæc recitat litteras, quas propterea Alexander III. scripsit ad Senonensem Archiepiscopum, quibus illi mandat: „ ut Suffraganeos suos Pari„ siis convocet, & una cum illis & „ aliis viris religiosis & prudentibus „ studeat penitus abrogare hanc doctri„ nam dicti Petri: QUOD CHRISTUS, „ SECUNDUM QUOD EST HOMO, NON „ EST ALIQUID „.

Insuper „ ut a Magistris Scholari„ bus ibidem in Theologia studentibus, „ Christum sicut perfectum Deum, „ sic & *perfectum hominem* ex anima „ & corpore consistentem præcipiat edo„ ceri „. Exstat hæc epistola apud Labbæum *tom.* 10. *Concil. general. col.* 1529. additurque ad calcem ejusdem: „ hæc „ tunc Alexander Papa; quæ navitet „ per eumdem Senonensem Archiepi„ scopum impleta esse liquet „.

Abbas Joachim scribit contra Petrum Lombardum.

Non dubium igitur, quin plures tum auctoritate, tum censurâ Pontificiâ, & Episcoporum zelo excitati, contra Petrum Lombardum calamum strinxerint; inter quos & fuit dictus *Joachim*, qui, teste Matthæo Parisiensi loco citato „ eisdem diebus scripsit contra „ eumdem Petrum Lombardum libel„ lum, vocans eum *hæreticum* & *in*„ *sanum*: eo quod in libro *Sententia*„ *rum*, quem composuerat idem Pe„ trus, de *unitate* sive essentia Tri„ nitatis dixit: Quoniam quædam sum„ ma res est *Pater & Filius & Spi*„ *ritus Sanctus, & illa non est gene*„ *rans, neque genita, neque procedens*. „ Contra hanc assertionem opposuit „ Abbas præfatus, quod non tam Tri„ nitatem adstruebat in Deo, quam „ quaternitatem, tres videlicet perso„ nas, & illam communem essentiam „ quasi quartam manifeste protestans; „ quod nulla res est, quæ sit Pater „ & Filius & Spiritus Sanctus, nec „ essentia, nec substantia, nec natura: „ Quamvis concedat, quod Pater & Fi„ lius & Spiritus Sanctus sint una essen„ tia, una substantia, & una natura: & „ hanc suam assertionem his, quæ se„ quuntur, auctoritatibus affirmat. *Tres* „ *sunt qui testimonium dant in cælo*, „ *Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus*, „ *& hi tres unum sunt. Et tres sunt* „ *qui testimonium dant in terra, Spi*„ *ritus, Aqua & Sanguis, & hi tres* „ *unum sunt*. Item: *volo, Pater, ut* „ *sint unum in nobis, sicut & nos u*„ *num sumus*. Unde videtur, quod sæ„ pe dictus Joachim hujusmodi unita„ tem, non veram & propriam, sed „ quasi collectivam & similitudinariam „ esse fateatur: quemadmodum multi „ homines dicuntur *unus* populus, & „ multi fideles *una* Ecclesia „.

Notat autem hìc citatus Historicus, quod „ steterit hæc indeterminata al„ tercatio a diebus Alexandri Papæ, „ usque ad tempora Innocentii Papæ „ per annos multos, sedentibus inter „ eos in cathedra Romana, Lucio, „ Gregorio, Clemente, & Cœlestino „ Pontificibus Romanis „.

Innocentius III. damnat Libellum Abbatis Joachim.

His succedens „ Innocentius III. „ Concilium hoc anno 1215. convo„ cavit, libellum Joachim, quem con„ tra Petrum, & articulum prædictum e„ diderat, damnavit „: uti monet Matthæus Parisiensis, ibidem verba hujus De-

Decretalis referens, quibus doctrina Abbatis Joachim eo pene modo, quo ex Matthæo Parisiensi jam relata est, exprimitur & damnatur. Ipsaque Lombardi sententia probatur ut Catholica; additurque „ si quis sententiam sive „ doctrinam præfati Joachim in hac „ parte defendere vel approbare præ„ sumpserit, tamquam hæreticus ab o„ mnibus evitetur „. Sive ut legit Matthæus Parisiensis, *habeatur*.

Abbas Joachim declaratus Orthodoxus quod scripta sua submisisset Romanæ Ecclesiæ.

Dum autem Libellus hic proscribitur, atque in eo contenta doctrina damnatur, ut *haretica*, una declarat Pontifex, *se in nullo tamen per hoc Florensi Monasterio (cujus ipse Joachim extitit Institutor)* velle *derogari: quoniam ibi & regularis institutio est & observantia salutaris; maxime cum ipse Joachim omnia scripta sua nobis assignari mandaverit, Apostolicæ sedis judicio approbanda, seu etiam corrigenda: dictans epistolam, quam propria manu subscripsit, in qua confitetur se illam fidem tenere, quam Romana tenet Ecclesia, quæ cunctorum fidelium, disponente Domino, Mater est & Magistra*.

Hæc Joachim submissio, seu protestatio edita est a Nicolao Emerico *parte* 1. *Directorii inquisit. cap.* 2. Ex hac habemus, quod dictus Abbas Joachim de mandato Pontificum Romanorum, Clementis, Lucii, & Urbani plura scripserit, & voluerit, ut post mortem suam hæc omnia Apostolico examini repræsententur: „ recipientes „ (ait) ab eadem Sede vice meâ „ correctionem, & exponentes ei meam „ circa ipsam devotionem, & quod ea „ semper paratus sum, quæ ipsa sta„ tuit, vel statuerit, observare, nul„ lamque meam opinionem contra „ ejus defendere rectam fidem: credens „ ad integrum, quæ ipsa credit; & „ tam in moribus quam in doctrina „ suscipiens correctionem: abjiciens „ quod ipsa abjicit, suscipiens, quod „ suscipit ipsa; credens non posse por„ tas inferi prævalere adversus eam, „ & si ad horam turbari, & a pro„ cellis agitari contingat, non defice„ re fidem ejus usque ad consumma„ tionem seculi „.

Hujusmodi submissio seu protestatio Joachimum a pertinacia in errore notaque hæreseos plene exemit; atque ut orthodoxum Ecclesiæ filium, licet errantem conservavit: ideoque & ipse Innocentius III. laudabilem Joachimi, post ejus obitum, mentionem fecit *lib.* 14. *epist.* 59.

Deinde cum quidam calumniarentur, ac notâ hæresis aspergerent Abbatem Florensem, & Monachos, eo colore, quod Monasterii eorum Fundatoris Libellus in Concilio Lateranensi esset damnatus, Honorius III. immediatus Innocentii III. successor, per litteras inscriptas Consentino Archiepiscopo, & Episcopo Bisiniacensi, mandat quatenus „ per totam Calabriam fa„ ciatis (ait) publice nuntiari, quod „ eum virum *Catholicum* reputemus, „ & regularem observantiam, quam „ instituit, salutarem, eos qui ordini „ memorato detrahere vel insultare „ præsumpserint mo. Præn. sub Apost. „ ob. castigantes „. Exstat hæc epistola citato *Capite* 2. *Directorii*.

Almarici doctrina & memoria damnatur.

Aliud plane de quodam Almarico statuitur in præsenti Canone. Neque enim tantum damnatur ejus doctrina, aut Libellus, sed ejus quoque memoria.

Quæ fuerit hujus Almarici doctrina non exprimitur in Canone, sed ut *perversum dogma* damnatur. Ipseque Almaricus *impius* appellatur, & *cujus mentem sic Pater mendacii excæcavit, ut ejus doctrina, non tam hæretica quam insana sit censenda*.

Meminit hujus Almarici Rigordus in vita Philippi Augusti ad annum 1209. narratque eum constanter asseruisse, *quod quilibet Christianus teneatur credere, se esse membrum Christi: nec aliquem posse salvari, qui hoc non crederet, non minus quam si non crederet Christum non esse natum & passum, vel alies fidei articulos*.

Licet ut orthodoxus fuisset sepultus.

Nullius alterius erroris contra fidem Almaricum arguit Rigordus, aut alius scriptor coævus: additque Rigordus, quod

quod super hoc articulo *universaliter* ipsi fuerit contradictum; & „ postquam „ etiam a Romano Pontifice ejus opi- „ nio esset reprobata, compulsus fue- „ rit ab Universitate confiteri *ore*, „ quod in contrarium prædictæ suæ „ opinioni sentiret. Ore *dico* (ait „ Rigordus) *quia corde numquam dis- „ sensit* „.

„ Tædio ergo & indignatione (ait „ Rigordus) affectus, ut dicitur, æ- „ grotavit, & lecto decumbens deces- „ sit in brevi, & sepultus est juxta „ Monasterium Sancti Martini de „ Campis „.

Huic de Almarico narrationi consentiunt & alii coævi Historici. Ex quibus haud obscurum est Almaricum nequaquam pro hæretico, aut in errore pertinaci, tempore mortis fuisse reputatum; nec ejus tunc memoriam damnatam: cum alias Ecclesiastica nequaquam sepultura fuisset ei indulta.

Præterea patet, falso asseruisse Martinum Polonum, & post ipsum Franciscum Pegnam citato *cap. 2. Directorii* Inquisitorum, hunc Almaricum *combustum* Lutetiæ anno 1208.

Quidam ejus doctrinâ infecti cremati. At illud tradit dictus Rigordus, & alii ejus ætatis scriptores, quod „ post „ mortem Almarici surrexerint qui- „ dam venenosâ ejus doctrinâ infecti, „ qui eo subtilius plusquam oportet „ sapere, sapientes, ad exsufflandum „ Christum, & ad evacuandum novi „ Testamenti Sacramenta, novos & „ inauditos errores & inventiones dia- „ bolicas confinxerunt „.

Eorum errores ibidem describit Rigordus, & fusius Cæsarius Heisterbacensis *lib. 5. dial. cap. 22.* inter quos errores, si sincere & secundum veritatem referantur, revera plures sunt, qui *insani* potius quam hæretici dici merebantur; ac merito inventiones diabolicæ a Rigordo dicti sunt.

His erroribus, eorumque auctoribus per quoddam stratagema (uti citati Historici plenius exponunt) detectis, & Parisios adductis „ in Concilio ibi- „ dem congregato convicti fuerunt & „ condemnati, & ab Ordinibus, in- „ quibus erant (ait Rigordus) de- „ gradati, traditi fuere Curiæ Philip- „ pi Regis; qui tamquam Rex Chri- „ stianissimus & Catholicus, vocatis „ Apparitoribus, fecit omnes cremari „.

Idipsum refert Robertus Monachus Antissiodorensis in Chronico, nisi quod hic dicat, ea anno 1210. gesta esse, quodque exprimat ibidem „ damnatos „ fuisse *numero quatuordecim*, quorum „ erant aliqui Sacerdotes curam ani- „ marum habentes, quibus fecerat fa- „ vorem apud populum, species hone- „ statis & gravitas superducta „. Additque: „ decem traduntur incendio, „ reliqui quatuor murali inclusione da- „ mnantur „.

Hæc quidem de discipulis Almarici narrantur. Cum autem constaret, Almaricum huic sectæ originem dedisse, „ licet in *pace Ecclesiæ*, ut putabatur, „ sepultus fuisset [ait Rigordus] ab „ universo Concilio etiam post mor- „ tem excommunicatus fuit, & con- „ demnatus, & a cœmeterio ejectus, „ & ossa ac cinis ejus per sterquilinia „ sunt dispersa „. Almaricus occasione istorum exhumatus.

Porro quemadmodum Almaricus hoc in Concilio potius ob nefanda ac insana discipulorum, quam propria sua dogmata, post mortem damnatus, & ut hæreticus habitus fuit; ita verisimiliter & Concilium Lateranense in præsenti Canone inhærens prædicto Concilio Parisiensi, propter nefanda & insana dogmata discipulorum, doctrinam Almarici, ejusque memoriam post mortem tam atro colore depinxit & damnavit.

Canon III.

Pœna in hæreticos. Bellum sacrum contra hæreticos. Privilegia Cruce-signatorum. De investigandis & detegendis hæreticis. Cap. 13. *in* de hæreticis.

Observatio.

Canon III. relatus in *cap. 13. in de hæreticis*, in plures Paragraphos

phos seu articulos divisus, contra hæreticos illius ætatis exhibetur: atque in procemio excommunicat seu anathematizat omnem hæresim contra fidem Orthodoxam præcedentibus duobus Canonibus expositam; & generaliter universos hæreticos quibuscumque nominibus censeantur.

Hic Canon præcipue dirigitur contra hæreses Waldensium & Albigensium, quæ seculo XII. exortæ, altas & diffusas radices jecerant tempore Innocentii III.

Hæresis Waldensiū. Sectæ Waldensium primus auctor asseritur quidam Petrus Waldo civis Lugdunensis in Gallia; a quo tamquam auctore nomen *Waldensium* mutuati sunt; uti supra ad Canonem ultimum Concilii Lateranensis sub Alexandro III. notavimus; ibidemque observatum est, quod variis nominibus postmodum ejus discipuli appellati fuerint.

Et Albigensium. Porro refert de *Albigensium* hæresi Cæsarius Heisterbacensis auctor seculi XIII. in Dialogis miracul. *Dist.* 5. *cap.* 21. „ Temporibus Innocentii Papæ prædecessoris hujus, qui nunc papatum tenet, Honorii (III.) diaboli invidiâ hæresis Albigensium cœperat pullulare (vel ut verius dicam) maturescere, cujus vires erant tam validæ, ut omne fidei semen gentis illius versum videretur in lolium erroris „.

Contra has igitur hæreses totis viribus insurrexit Innocentius III. ut dubium non sit ea, quæ in hoc Concilio adversus hæreticos decreta sunt, præcipue contra *Waldenses* & *Albigenses* dirigi. Quapropter inter varia Concilia contra hos hæreticos habita numeratur & hoc Concilium Lateranense.

Decernuntur variæ pœnæ contra Hæreticos. §. 1. Decernitur, ut damnati de hæresi *præsentibus secularibus Potestatibus aut eorum Ballivis relinquantur animadversione debitâ puniendi, Clericis prius a suis ordinibus degradatis: ita quod bona hujusmodi damnatorum, si laici fuerint, confiscentur: si vero Clerici, applicentur Ecclesiis, a quibus stipendia receperint.*

Hic agi de pœna corporali, etiam ultimi supplicii infligenda iis, qui ab Episcopis sive Judicibus Ecclesiasticis hæretici declarati & damnati sunt, indubitatum est. Etiam pœna corporalis.

Et capitalis. Olim quidem raro admodum pœnâ mortis plectebantur hæretici; multisque suo tempore improbavit S. Augustinus pœnam hanc in hæreticos decerni. At posterioribus seculis passim invaluit, hæreticos *pertinaces* ultimo supplicio afficiendos, quin & vivos igne absumendos: quod genus supplicii signanter hisce XII. & XIII. seculis cœpit; & deinceps instituto Inquisitionis tribunali, magis magisque invaluit, in quo & hodie hic suppliciorum rigor retinetur. Vide quæ in *Jure Eccles. Tom. IV. parte* 3. *tit.* 4. *cap.* 2. *pag.* 104. de hoc Inquisitionis tribunali, ejusque contra hæreticos procedendi modo notavi.

Hujus sola executio permittitur Potestati seculari. Præterea ex contextu hujus articuli manifestum est, quod sola executio secularibus Potestatibus hic committatur; notatque hic Emmanuel Gonzales, „ quod communis praxis Hispaniæ sit, ut cum hæretici relaxandi sunt brachio seculari, in eo loco ubi sententia publice recitanda & pronuntianda est, Judex secularis adsit, cui post sententiam recitatam statim rei comburendi traduntur, qui illico eos ad locum supplicii adducit, & ita sententiam executioni mandat „. Fatetur tamen ibidem, judices seculares olim in Hæreticos animadvertisse; quod & probant Principum Constitutiones in codicem Justinianæum & Theodosianum relatæ; & videri possunt, quæ annotavi in *Jure Eccl. Tom. IV. part.* 3. *tit.* 4. *cap.* 2. *pag.* 104.

Verum Episcopos sive fidei Inquisitores eos judici seculari tradidisse morte afficiendos; aut judicem secularem eos sine ulteriore examine ad solam judicis Ecclesiastici declarationem ultimo supplicio affecisse, non legitur.

Purgatio suspectorū de Hæresi. §. 2. Agitur de his, qui solâ hæresis suspicione laborant: statuiturque, quod *nisi* se ab hac suspicione purgaverint, sive *propriam innocentiam congruâ purgatione monstraverint, anathematis gladio feriantur, & usque ad satisfactionem*

nem condignam ab omnibus evitentur, ita quod si per annum in excommunicatione perstiterint, ex tunc velut hæretici condemnentur.

Rigor hic procedendi contra suspectos de hæresi fere *solis* iis in locis notus est, quæ tribunali Inquisitionis sunt subjecta, neque ante erecta seculo XII. hæc tribunalia notus fuisse scitur: quamvis negari nequeat, quin & Patribus jam pridem probatum fuerit, ut legitime de hæresi, aliove crimine suspecti, præsertim Sacerdotes, cogantur se ab hac suspicione purgare; quod & hodie ubique obtinet, licet nec rigor, nec forma in tribunali Inquisitionis recepta, observanda sint; nec eà facilitate, quà apud Inquisitores, pro suspectis de hæresi habeantur, aut habendi sint: sed omnia in forma *ordinaria* judiciali sint peragenda.

Contra negligentiã Secularium in puniendis Hæreticis.

§. 3. Ut autem seculares Potestates promptius atque ferventius majorique zelo contra Hæreticos procedant; ipsasque sententias, Decretaque per judices Ecclesiasticos adversus Hæreticos, aut de Hæresi suspectos exequantur, decernitur tertio Canonis articulo, ut *moneantur ac inducantur*, quin *& si necesse fuerit per Censuras ecclesiasticas compellantur seculares Potestates, quibuscumque fungantur officiis, præstent publice juramentum, quod de terris suæ jurisdictioni subjectis, universos Hæreticos ab Ecclesia denotatos bonâ fide pro viribus exterminare studebunt.*

Ulterius, quod *si Dominus temporalis requisitus & monitus ab Ecclesia, suam terram purgare neglexerit ab hac hæretica fœditate, per Metropolitanum & cæteros comprovinciales Episcopos* excommunicetur: *& si satisfacere contempseris, infra annum, significetur hoc summo Pontifici, ut ex tunc ipse vassallos ab ejus fidelitate denuntiet absolutos, & terram exponat Catholicis occupandam, qui eam, exterminatis Hæreticis, absque ulla contradictione possideant .... salvo jure Domini Principalis, dummodo super hoc ipse nullum præstet obstaculum, nec aliquod impedimentum opponat. Eâdem nihilominus lege servatâ circa eos, qui non habent Dominos Principales.*

Decretum in favorem Inquisitorum.

Hoc ipsum Decretum sæpius postmodum in favorem Inquisitorum contra Hæreticam pravitatem renovatum fuit, uti videri potest in *Directorio Inquisitorum* auctore Emerico, *parte 3.* & signanter in adjuncto *commentario* Francisci Pegna: supponuntque evidenter Bullæ Pontificum ibidem relatæ auctoritatem Ecclesiæ, imo Pontificis in temporalia Regum & Principum. Vide quæ de hac re habet Michael Roussel in *Historia Pontificiæ jurisd. lib. 3. cap. 3. num. 9.*

Hæc alibi non obtinent.

Usus autem hujus similisve Decreti nullus est extra terras tribunali *Inquisitionis* subjectas; quin & hæc aliaque hujusmodi Decreta tribunal illud Inquisitionis (quod prima sua fundamenta sub hoc Pontifice Innocentio III. jecit) tam odiosum multis nationibus reddiderunt, & etiamnum hodie reddunt, ut extrema quæque pati plures nationes elegerint, quam se huic tribunali subjicere, aut juxta formam ac regulas ibidem præscriptas, & servari solitas, judicari; uti de Belgio, aliisque nonnullis Provinciis annotavi in *Jure Eccles. Tom. IV. parte 3. tit. 4. cap. 2. pag. 104.*

Bellum sacrum contra Hæreticos.

Ut vero Catholici ad exterminandos Hæreticos se facilius accingerent, & armarent, præsenti Canone articulo quarto indulgetur *Catholicis; qui*, inquit, *Crucis assumpto charactere ad Hæreticorum exterminium se accinxerint, illâ gaudeant indulgentiâ, illoque sancto privilegio sint muniti, quod accedentibus in Terræ Sanctæ subsidium conceditur.*

Origo bellorum sacrorum seu Cruciatarum.

Hic Canonis articulus ut intelligatur, notandum, quod seculo XI. deliberare cœperint Romani Pontifices de colligendo Catholicorum exercitu, quo Terram Sanctam, ac notanter Hierosolymorum civitatem a jugo Sarracenorum liberarent: tandemque opus hoc serio aggressus sit sub finem ejusdem seculi Urbanus II. excitatus, ut dicitur, litteris Simeonis Patriarchæ Hierosolymorum, quas quidam Petrus Eremita natio-

tione Gallus, Hierosolymis redux, ad Urbanum Papam deferebat. Dictus Patriarcha in his litteris Christi incunabula ejusque Sepulchrum, aliaque loca Sacra Redemptoris nostri memoriâ consecrata ab infidelibus profanata, omnique genere contumeliarum conspurcata declarabat.

Synodus Claromontana pro bello sacro. Itaque exhortationibus Episcoporum, aliorumque per Pontificem ad opus hoc promovendum quaquaversum destinatorum, ac signanter dicti *Petri Eremitæ*, dispositis Principum ac Populorum animis ad iter illud Hierosolymitanum suscipiendum, tandem ipse Urbanus II. anno 1095. Synodum apud Clarummontem indixit; cui & ipse *personaliter* interfuit: in hac Synodo sermonem Synodalem coram immensa Prælatorum ac Principum & Populi multitudine, quæ undique confluxerat, recitavit, quo universos, omni quo potuit affectu, & argumentorum genere, ad hoc iter suscipiendum excitavit.

Sermo Urbani II. in Synodo. Primo quidem exposuit, quod Redemptor humani generis terram Promissionis sive Palæstinam, ac signanter Hierosolymam suâ corporali præsentiâ illustraverit, ac quâdam speciali dilectionis prærogativâ dilexerit.

Dein, quomodo hæc terra tantopere a Christo dilecta, jam a multo tempore sub infidelium jugo gemuerit.

Denique exponit, quanta omnibus Christi fidelibus obligatio incumbat Populis terræ istius sub infidelium tyrannide ingemiscentibus succurrendi.

His dictis, ad præsentem multitudinem se convertens ait: „ igitur, dilectissimi, armamini zelo Dei; accingimini unusquisque *gladio suo super femur suum potentissime*. Accingimini, & estote filii potentes: *melius enim est nobis mori in bello, quam videre mala gentis nostræ*, & Sanctorum „ &c.

Indulgentiæ in favorem Cruce-signatorum. Ut autem efficacius fideles ad hanc militiam & expeditionem promoveret, „ fidelibus Christianis, qui contra eos arma susceperint, & onus sibi hujus peregrinationis assumpserint, *immensas* pro suis delictis *pœnitentias* se „ *relaxare* pronuntiat „: additque „ Qui autem ibi in vera *pœnitentia* decesserint, & peccatorum *indulgentiam* & *fructum æternæ mercedis* se non dubitent habituros: interim vero eos, qui ardore fidei ad expugnandos illos *laborem* istum assumpserint, sub *Ecclesiæ defensione*, & Beatorum Petri & Pauli *protectione* tamquam veræ obedientiæ filios recipimus, & ab universis inquietationibus tam in *rebus* quam in *personis* statuimus manere securos. Si vero quispiam molestare eos ausu temerario præsumpserit, per Episcopum loci *excommunicatione* feriatur, & tamdiu sententia ab omnibus observetur, donec & ablata reddantur, & de illatis damnis congrue satisfiat „.

Ad relaxationem illarum pœnitentiarum spectat quoque *Canon* 2. hujus Concilii Claromontani: „ Quicumque pro sola devotione, non pro honoris aut pecuniæ adeptione, ad liberandam Ecclesiam Dei Hierusalem profectus fuerit, iter illud pro *omni* pœnitentia (ei) reputetur „.

Porro qui huic militiæ se accingebant, ut ostenderent se militiam hanc & expeditionem suscipere pro amore ejus, qui pro nobis *Cruci* fuit affixus, *cruce* insigniebantur. Nomen *cruciata* unde?

De hac expeditione facta sub Urbano II. scribit Bertholdus in Chronico ad annum 1096. „ Omnes quoque, qui se ad hoc iter devoverunt, signo *Crucis* seipsos in vestibus notare fecit (Urbanus); quod etiam signum in carne notatum apparuit „.

Crux illa aliquando purpurea erat, teste Sigonio, *lib. 9. de Regno Italiæ*, eamque Crucis signationem primum sub Urbano II. cœptam esse monens: „ signum ejus expeditionis fuit (ait) *Crux* e purpureo panno confecta, quam primus e Pontificibus Urbanus, salutaris in signum expiationis indulsit vestibus super dexteram scapulam affigendam „. Plura passim de hac Crucis signatione tradunt auctores historiam hujus expeditionis referentes.

Ab

Ab hac autem *Crucis* assumptione, dicti fuere huic militiæ adscripti, *Crucesignati*; & ipsa expeditio *Cruciata* vocata fuit. Similiter Concionatores ad expeditionem suscipiendam populum exhortantes, *Crucem* prædicare; & qui ei adscribebantur, *Crucem* sumere dicebantur.

Hæc expeditio primum pro subsidio Terræ sanctæ ab Urbano II. & subsequentibus dein Pontificibus indicta, tandem etiam contra Hæreticos internos, & hisce in partibus grassantes impendi cœpit.

Cruciata contra Albigenses. Hujusmodi militiam seu expeditionem contra Albigenses Hæreticos (qui fulti auctoritate & viribus Raymundi Comitis Tolosani in illis partibus mirum in modum grassabantur) indixit Innocentius III. circa 1206. de quâ scribit Matthæus Parisiensis ad annum 1213.

Postquam enim retulisset progressum hæresis eorum, qui *Albigenses* vocantur, quantaque esset eorum perversitas, dein adjungit: „ Papa Innocentius, his auditis, non mediocriter „ condoluit. Qui missis Prædicatoribus „ ad omnes regiones Occidentis, Principibus, aliisque populis Christianis „ in suorum *remissionem peccatorum* injunxit, ut se cruce signarent ad hanc „ pestem extirpandam, atque tantis „ cladibus se opponentes, viribus & „ armis tuerentur populum Christianum. Addit etiam auctoritatem Sedis Apostolicæ, ut quicumque ad „ expugnandum eos, laborem sibi injunctum susceperit, sicut illi, qui „ Sepulchrum Domini visitant, tam „ in rebus quam in personis, ab hostium incursione manerent securi „.

Addit autem Matthæus Parisiensis: „ Ad hanc autem Prædicationem, „ tanta *Crucesignatorum* multitudo convenit; quanta non creditur in nostro climate convenisse „. Describit post hæc victorias, quas contra Albigenses reportarant exercitus *Crucesignatorum*.

Similiter Guillelmus de Podio Laurentii in *Chronico cap.* 10. scribit; quod ad destruendam hanc hæresim, „ Plebani viri idonei *indulgentiam* auctoritate Apostolicâ prædicare cœperint contra Hæreticos, *quæ concedi* „ transeuntibus in Terræ sanctæ subsidium consuevit „.

Ex his manifestus & facilis redditur hujus §. sive articuli sensus, id enim unice voluit his verbis exprimere Pontifex, quod ipse jam pridem per Prædicatores prædicare voluerat, scilicet ut Catholici, qui *Cruce signarentur* ad pugnandum contra *Hæreticos*, *illâ gauderent indulgentiâ*, *illoque sancto privilegio essent muniti*, *quod accedentibus in Terræ sanctæ subsidium conceditur.*

Hujus quoque *Indulgentiæ* meminit Innocentius III. *libro* 2. *Epistolâ* 158. scribens Episcopis Regni Galliæ, ut subditos suos ad suscipiendum *bellum* contra *Hæreticos* exhortentur: „ scientes (ait) *remissionem peccatorum* a „ Deo, ejusque Vicario, universis indultam, qui orthodoxæ fidei zelo „ succensi ad opus se accinxerint hujusmodi pietatis „.

Hæc autem indulgentia erat remissio omnis pœnitentiæ, sive ut loquitur Canon Concilii Claromontani, ut *iter illud pro omni pœnitentia* ei *reputetur;* hoc est, declarabant Pontifices, quod omnis pœnitentia secundum Canones pro peccatis peragenda, redimeretur per laboriosi itineris illius susceptionem; atque hinc originem habuere indulgentiæ sive remissiones per commutationem pœnitentiæ in aliquod opus pium; uti ex Morino, aliisque ostendi in *Jure Eccl. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 7. *cap.* 1. *pag.* 198. atque una ostensum est, quod per hanc formulam & speciem indulgentialem tandem Canonica pœnitentiæ disciplina interierit.

Præter hanc indulgentiam insuper indulta est Cruce-signatis suscipientibus bellum contra Hæreticos tuitio in bonis & rebus, ac personis eorum, quæ addicta erat proficiscentibus in subsidium *Terræ sanctæ*. *Privilegia Cruce-signatorum.*

Porro hujus tuitionis ecclesiasticæ privilegio, id assequebantur Cruce-signati, ut, si qua quæstio de rebus contra ipsos moveretur, Episcoporum es-

set cognoscere, qui creditores Censuris Ecclesiasticis obstringerent, ne quid contra Cruce-signatos, eorumve bona moverent, quamdiu hi ob militiam sacram essent absentes.

Hujus protectionis & privilegii *Cruce-signatorum* adversus Albigenses meminit Innocentius III. *lib.* 2. *Epist.* 157. & 158.

Hinc non pauci se profectionis hujus gravissimo labori accingebant, quo se a Creditorum vexatione liberarent, Teste Guillelmo Tyrio, *lib.* 1. *de Bello sacro*, *cap.* 16. & notavit de Marca in notis ad *Canonem* 2. Claromontanum, quæ exstant *tomo* 10. *Concil. general. col.* 577. *Edit. Labb.*

De fautoribus & receptatoribus Hæreticorum.

Hoc igitur privilegium, primitus datum proficiscentibus in Terram sanctam, sensim productum est ad *Crucesignatos* ad expugnationem Hæreticorum, quod hoc Canone confirmatur.

§. 6. Cum autem Albigenses plurimos haberent fautores, quorum favore & præsidio hæresis hæc continuo magis invalescebat; decernitur art. 5. hujus Canonis: *Credentes præterea, receptatores & fautores Hæreticorum excommunicationi subjacere.* Et si *quis talium excommunicatione notatus* satisfacere *contempserit* INTRA ANNUM, *ex tunc* IPSO JURE *sit factus* INFAMIS. Inhabilis præterea voti activi & passivi ad publica officia, Testamenti faciendi, aut in hæreditate succedendi incapax declaretur. *Nullus præterea ipsi super quocumque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur.*

Si *Judex* fuerit, *ejus sententia nullam obtinet firmitatem: si Advocatus, nullatenus ejus patrocinium admittatur: si Tabellio, instrumenta confecta per ipsum nullius sint momenti.*

Si similis auctor, aut receptator *Clericus fuerit, ab omni Officio & Beneficio deponatur.*

Si qui autem tales, postquam ab Ecclesia fuerint denotati, evitare contempserint, excommunicationis sententiâ percelli jubentur.

Denique inhibetur Clericis his fautoribus seu receptatoribus *Ecclesiastica* administrare *Sacramenta*, *Christianæ* eos tradere *sepulturæ*, *eleemosynas, aut oblationes eorum* percipere, *alioquin suo priventur Beneficio*, *numquam* restituendi *absque indulto Sedis Apostolicæ speciali.*

Regulares hujusmodi *excessus* committentes, suis privantur privilegiis in Diœcesibus, in quibus similes excessus committuntur.

§. 7. Statuitur, ut *omnes, qui prohibiti vel non missi præter auctoritatem ab Apostolica Sede, vel Catholico Episcopo loci susceptam, publice vel privatim prædicationis officium usurpare præsumpserint, excommunicationis vinculo innodentur: & nisi quam citius resipuerint, aliâ competenti pœnâ plectentur.*

Quid circa hoc statuerit Concilium Tridentinum, latius deduxi in *Jure Eccles. Tom.I. parte* 1. *tit.* 3. *cap.* 4. *pag.* 32. *cap.*6. *pag.*36. *& cap.*9. *pag.* 43. hujus editionis.

Modus detegendi Waldenses.

§. 8. Cum autem Hæretici passim dese, hæresimque suam occultarent, articulo septimo præsentis Canonis mandatur Episcopis, ut quilibet per se aut idoneas aliquas personas, *bis aut saltem semel in anno* Parochiam, sive Diœcesim *propriam, in qua fama fuerit Hæreticos habitare, circumeat:* & *ibi tres aut plures viros boni testimonii, vel etiam (si expedire videbitur) totam viciniam jurare compellat; quod si quos ibidem Hæreticos sciverit, vel aliquos occulta conventicula celebrantes, seu a communi conversatione Fidelium, vitâ & moribus dissidentes, eos Episcopo studeat indicare.*

Accusatos autem Episcopus jubetur examinare, & reos Canonice punire. Si *qui vero ex eis juramenti Religionem obstinatione damnabili respuentes, jurare forte noluerint, ex hoc ipso tamquam Hæretici reputentur.*

Nequaquam obscurum est finali hâc periodo indigitari *Waldenses*, qui & *Humiliati* dicebantur, qui omne *juramentum* tamquam *illicitum* respuere ferebantur.

Imo licet hi *Humiliati* vel *Waldenses* de variis aliis erroribus per nonnul-

nullos illius ætatis Scriptores arguantur; nihilominus antiquus Glossographus de his *Humiliatis* eos hoc solo errore infectos fuisse scribit, atque ob eum fuisse damnatos, ita enim de his scribit: „ olim isti *Humiliati* condemnati fuerunt ab Ecclesia per Lucium Papam, secundum quod continebatur „ in Decretali de Hæreticis *ad abolendam* in particula, quæ modo decisa est in principio illius Capituli: „ sed postea tempore Clementis recepti sunt ab Ecclesia, quia in *nullo* „ errabant, nisi quia *condemnabant Jurantes*, sed ipsi in hoc se correxerunt, & *jurant* quando expedit, & „ Ecclesia eos approbat.

Episcoporum Officium circa Hæreticos. Paragrapho denique finali Canonis mandatur Episcopis, ut ad prædicta *efficaciter exequenda per suas Diœceses diligenter invigilent, si Canonicam velint effugere ultionem. Si quis enim Episcopus* (ait) *super expurgando de sua Diœcesi hæreticæ pravitatis fermento negligens fuerit, vel remissus, cum id certis indiciis apparuerit, & ab Episcopali Officio deponatur, & in locum ipsius alter substituatur idoneus, qui velit & possit hæreticam confundere pravitatem.*

Evidens est, Episcopos hic reputari, prout eos semper reputavit Ecclesia, ordinarios adversus hæreticam pravitatem Inquisitores, sive vi sui Officii Pastoralis jure divino jubentur invigilare, ne populus sibi creditus hæreticæ pravitatis fermento inficiatur.

Sed nec illud obscurum est, hoc Decreto sufficienter insinuari, quod de zelo & diligentia Episcoporum in extirpandis Hæreticis dubitatum fuerit.

Hoc nec Innocentius III. dissimulavit, dum quosdam Monachos, aliosque viros fortes & zelosos misit ad Provinciam Tolosanam, aliasque circumjacentes, ut una cum Episcopis pro abolitione hæresis efficacius ageretur: hique dicti fuere *Inquisitores Apostolici contra hæreticam pravitatem*, eo quod eorum auctoritas a Commissione speciali Sedis Apostolicæ dependeat: ac inde tandem *Inquisitionis* tribunal formatum est, uti ostendimus in *Jure Ecclesi. Tom.IV. parte 3. tit. 4. cap.2. pag.* 104.

Sed vel maxime hic necessarium est, ut zelus sit secundum scientiam; ne sub prætextu hæreseos, etiam innocentissimi ac optimi Catholici, imo fidei Catholicæ defensores divexentur, ac in omnibus ordo judiciarius exacte servetur, nec facile quispiam de hæresi suspectus reputetur, nisi servato juris ordine.

CANON IV.

De Græcis Schismaticis. Cap. LICET 6. ꝟ Hæreticis.

OBSERVATIO.

Canone IV. in *cap.* LICET *6.* ꝟ *Hæreticis*, declaratur, quod *licet Græcos ad obedientiam Sedis Apostolicæ revertentes fovere & honorare* velit *mores ac ritus eorum, quantum cum Domino* potest, *sustinendo: in his tamen illis deferre* nec velit, *nec* debeat, *quæ periculum generant animarum, & Ecclesiasticæ derogant honestati.*

Hujus autem generis, quæ tolerari non possunt, pronuntiat esse, primo quod Græci ex quadam contra Latinos aversione, *si quando* Sacerdotes *Latini super eorum celebrassent altaria, non prius ipsi* sacrificare volebant, *quam ea tamquam per hoc inquinata lavissent.* Græcorum pertinacia.

Secundo, quod Græci *Baptizatos a Latinis rebaptizare ausu temerario* præsumerent.

Hæc ne de cætero fiant, vetatur hoc Canone, præcipiturque, ut conforment se *tamquam filii obedientiæ sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ matri suæ, ut sit unum Ovile & unus Pastor.*

Certum est, Latinos inter & Græcos jam pridem fuisse, & modo esse, diversitatem circa ritus, formam, & materiam Sacrificii Missæ; nec non circa ritus, formamque Baptismi.

At hanc diversitatem, utpote non attingentem essentialia Sacrificii, aut Baptismi, Ecclesia Latina pacis ac unita-

nitatis amore sustinuit, & hodie sustinet; neque ob diversitatem Græcos a sua communione repellit.

At Græcos hac in re fuisse obstinatiores, suisque ritibus tenacius inhærentes constat: atque ob similes in ritibus diversitates, Latinos a sua communione repulisse, & ipsorum Sacrificia & Sacramenta quasi profana abominatos esse, quod hoc Canone improbatur.

Hic Canon an genuinus? Edidit Gabriel Cossartius *tomo* 11. *Conciliorum generalium*, Decreta hujus Concilii *græce & latine ex Codice Mazarino ejusdem* (ut ipse credit) *atque ipsum Concilium ætatis*, in quo tamen hic Canon græce non exstat.

Quidni omissionis hujus causa fuisse potuit, quod Legati Alexandrini & Antiocheni, aliique Orientales Episcopi, qui Concilio interfuerunt, & Decreta græce reddiderunt, ut ea secum referrent, hunc omiserint, aut saltem græce non verterint, verentes forsan, ne hoc Decretum Græcos nimis feriret, & a Latinis amplius alienaret.

Spirat amorem pacis. Hoc interim Decretum edocet eos, qui Hæreticis ad fidem Catholicam, aut Schismaticis ad unitatem Ecclesiæ Catholicæ adducendis operam impendunt, ut dissensionem seu differentiam in ritibus, aliisque, ipsa Religionis fundamenta non evertentibus, aut enervantibus, pacis ac unitatis amore tolerare ac dissimulare nonnunquam possint, imo debeant, neque propterea pertinaciter ipsis Ecclesiæ januam occludere.

CANON LXVIII.

De Judæorum vestitu. Cap. IN NONNULLIS 15. ✠ de Judæis.

OBSERVATIO.

Rationes hujus Canonis. CAnon LXVIII. relatus in *cap.* IN NONNULLIS 15. ✠ *de Judæis*, præcipit, ut Judæi *utriusque sexus in omni Christianorum Provincia, & omni tempore, qualitate* HABITUS *publice ab aliis Populis distinguantur;* ne forsan per errorem Christiani mulieribus Judæis, aut e contra mulieres Catholicæ viris Judæis matrimonio jungantur.

Hoc Decretum plures Romani Pontifices renovarunt, volueruntque exacte observari, ac signanter Romæ, ubi etiamnum hodie Judæi tolerantur; sed in publicum, nisi *distincto* plane a reliquo Populo *habitu*, prodire nequeunt.

Et anno 1311. Concilium Ravennatense II. Rubricâ 23. quamvis agnoscat, quod *Judæi de misericordia, & ad testimonium incredulitatis eorum debeant ab Ecclesia, & Fidelibus, in suis ritibus tolerari*, tamen ob scandala & multa mala, quæ ex *permixta* eorum conversatione provenisse noscebantur, statuit: „ quod Judæi portent „ in pannis superioribus *certum signum*, „ scilicet *rotam* panni crocei coloris, „ & mulieres eorum in capite, ut sic „ a Christianis possint discerni „.

Præterea præsenti Canone præcipitur, ne *in diebus Lamentationis Dominicæ Passionis in publicum prodeant;* quia iis diebus Christianis ob Passionem Domini Lamentantibus insultabant. Aliæ cautelæ quoad Judæos.

Denique generatim iis interdicit, *ne in contumeliam Creatoris* (seu ut alia lectio habet *Redemptoris*) *prosilire præsumant:* hortaturque *Principes*, ut eos compescant, *ne Crucifixum pro nobis aliquatenus blasphemare præsumant.*

CANON LXIX.

Judæi a publicis officiis arcendi. Cap. CUM SIT 16. ✠ de Judæis.

OBSERVATIO.

CAnone LXIX. in *cap.* CUM SIT 16. ✠ *de Judæis* declarantur iidem incapaces omnium Officiorum publicorum, secundum quod jam olim decretum in Concilio Toletano III. & IV. ne hâc occasione Christianis graves sint & infesti, apud Gratianum *Dist.* 54. *Can.* 14. & *Caus.* 17. *quæst.* *Can.* 31. Hoc Canone renovantur vetera Statuta.

Cum in his Provinciis (scilicet Belgicis) Judæi publice non tolerentur, nullus aut exiguus est horum, & similium Decretorum Judæos spectantium usus.

OB-

OBSERVATIONES

In Canones XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. vitam & honestatem Clericorum spectantes (*a*).

Canon XIV.

De continentia Clericorum. Cap. ut Clericorum 13. ꝟ *de vita & honestate Clericorum*.

Observatio.

Canon XIV. relatus in *cap.* ut Clericorum 13. ꝟ *de vita & honest. Cleric.* agit de continentia Clericorum, quos monet, *ut caste vivere studeant ab omni libidinis vitio præcaventes, quatenus in conspectu omnipotentis Dei puro corde ac mundo corpore valeant ministrare*.

Pœnæ adversus Clericos incontinentes. Et *ne facilitas veniæ incentivum tribuat delinquendi*, statuit, *ut qui incontinentiæ vitio* deprehensi fuerint *laborare, prout magis aut minus peccaverint*, puniantur secundum *Canonicas Sanctiones; quas* (ait) *efficacius & districtius præcipimus observari*; ut *quos divinus timor a malo non revocat, temporalis saltem pœna a peccato cohibeat*.

Hac de causa suspensum ac celebrare præsumentem, *non solum Ecclesiasticis Beneficiis* spoliandum, *verum etiam pro* hac *duplici culpa perpetuo* deponendum declarat.

Prælatos quoque, *qui tales præsumpserint in suis iniquitatibus sustinere, maxime obtentu pecuniæ, vel alterius commodi temporalis, pari* subjacere *ultioni* decernit.

De Clericis conjugatis. Denique illos, *qui secundum regionis suæ morem non abdicarunt copulam conjugalem, si lapsi fuerint, gravius* vult puniri: *cum* (ait) *legitimo matrimonio uti possint*. Hic intelliguntur Orientales sive Græci Presbyteri, qui ex antiquo Ecclesiæ suæ more *legitimas* ante ordinationem ductas uxores, post ordinationem retinent, & earum consuetudine utuntur, uti hic notat Glossographus, verbo *Regionis*. Vide *Tom.VII. Schol. in Canonem XIII. Trullanum, pag.* 341. hujus editionis.

Cum enim tempore Concilii Lateranensis IV. Constantinopolis esset sub Imperio Latinorum, pluresque Græci Ecclesiæ Latinæ essent juncti, necesse fuit declarare, quid Græcis secundum *regionis suæ morem* liceret, tametsi essent Ecclesiæ Latinæ uniti.

Canon XV.

De sobrietate Clericorum. Cap. A crapula 14. ꝟ eod.

Observatio.

Canon XV. in *cap.* A crapula 14. ꝟ *de vita & honest. Cleric.* mandat Clericis, ut *a crapula & ebrietate diligenter abstineant*: & consequenter *vinum sibi temperent, & se vino: nec ad bibendum quispiam incitetur; cum ebrietas & mentis inducat exilium, & libidinis provocet incentivum*. Damnatur autem speciatim abusus, *quo in quibusdam partibus ad* Potus æquales *suo modo se obligant potatores, & ille judicio talium plus laudatur, qui plures inebriat, & calices fæcundiores exhaurit*.

Cle-

(*a*) Quidquid in hisce Canonibus ad vitam & honestatem Clericorum pertinentibus observandum adstruitur, jam supra Doctissimus D. Van-Espen prolixius uberiusque *Tom. I. part. I. tit.* 2. *cap.* 1. *& seqq. pag.* 12. *usque ad* 24. hujus editionis, exposuit: integrumque titulum in sex capita distributum complexus est; quem consulere, si cui perplura perscrutandi incessit libido, non abs re fore existimo.

Clericum hujus vitii *culpabilem*, nisi a Prælato suo *commonitus satisfecerit* competenter, *ab Officio vel Beneficio* suspendi mandat.

De clausula hujus Canonis.

Additur in Canone Concilii Lateranensis clausula, quâ Clericis universis interdicitur *venatio & aucupatio*. *Unde* (ait) *nec canes, nec aves ad aucupandum habere præsumant*.

Hujus clausulæ nec hìc, nec sub titulo *de Clerico venatore*, meminit Raymundus: monetque Gabriel Cossartius in nota marginali ad hunc Canonem *tom.* 2. *Concil. General. col.* 168. *ista nec græce nec latine esse in codice Mazarino:* quamquam ambigi nequeat, quin sacris Canonibus hæc omnino sint conformia, uti notavi in *Jure Eccles. Tom.I. parte* 1. *tit.*2. *cap.*4.*pag.*16.

Ex hoc textu concludunt communiter Canonistæ, Clericum ebriosum, sive ebrietati deditum, ab Officio suspendi posse, uti multis citatis probat Gonzales in *Commentario* hujus Decretalis.

Provocatio ad æquales haustus.

Abusus cogendi *ad æquales haustus*, de quo in Canone, jam pridem notus, & a Patribus improbatus fuit. S. Basilius Homiliâ de *Ebrietate* contra hunc abominandum abusum invehitur, dicens: „ Deinde potatione præcedente „ eo veniunt, ut de angenda hac in„ sania certent, & de ebrietate per „ ambitionem contendant, cujus au„ ctorem legis diabolum habent, vi„ ctoriæ vero præmium, peccatum „.

Et Sanctus Augustinus serm. 231. *de Temp.* seu potius Sanctus Cæsarius Arelatensis *Homil.*5. uti monuerunt eruditi Monachi Revisores operum S. Augustini, ita loquitur: „ plures in con„ viviis suis irrident eos, qui minus „ bibere possunt, & per inimicam a„ micitiam adjurare homines non eru„ bescunt, ut potum amplius accipiant, „ quam oportet „.

Etiam in militibus damnata.

Nec tantum in Clericis, sed & in militibus hunc morem jam olim ut abominandum proscripsere Francorum Reges, ut legitur in eorum Capitularibus, *lib.* 3. *cap.* 172. cujus capitis lemma est: *de non cogendo bibere in hoste:* textus vero Capitularis habet: „ ut in hoste nemo parem suum, vel „ quemlibet alterum hominem bibere „ *roget*. Et quicumque in exercitu „ ebrius inventus fuerit, ita excommu„ nicetur, ut in bibendo solâ aquâ „ utatur, quousque se male fecisse co„ gnoscat „.

Notat Stephanus Baluzius hìc, in codice MS. Rivipullensi pro *roget*, legi *cogat:* quam lectionem veriorem esse, tum ex lemmate, tum ex contextu apparet. Et Beatus Rhenanus *lib.* 2. *Rerum Germ.* agens de legibus Francorum scribit *pag.*95. „ Nemo, mi„ litiæ, socium suum, aut quemlibet „ alium ad potandum *invitato*. Quod „ si quis ebrius repertus fuerit, ejectus, „ quoad culpam agnoscat, aquam *bi„ bito* „: nequaquam obscurum est Rhenanum hìc referre voluisse suprascriptam legem Francorum.

CANON XVI.

Varia circa mores Clericorum. Cap. CLERICI 15. ※ eod.

OBSERVATIO.

CAnon XVI. in *Cap.* CLERICI 15. ※ *de vita & honest. Cleric.* plura complectitur ad vitam & honestatem Clericorum pertinentia.

Clericis cavendum a sordida negotiatione.

Primo præcipitur, ut *Clerici Officia vel commercia secularia non exerceant, maxime inhonesta*.

Idipsum confirmatur *Clementinâ* 1. *eodem*, in qua Clericis *Carnificum*, seu *Macellariorum*, & *Tabernariorum officium publice & personaliter exercere vetatur*. Plura de hoc tradunt Canonistæ ad titulum, *Ne Clerici vel Monachi secularibus negotiis se immisceant*.

Hoc tamen notantes in præsenti Canone addi, MAXIME *inhonesta*; quo innititur, ut hìc monet Boërius Epo, „ nec *honesta* quidem officia vel com„ mercia Laicorum Clericis permitti, „ propter vitæ Clericalis dignitatem „ rebus longe sanctioribus destinatæ „.

Per-

Permittuntur tamen Clericis negotia quædam honesta, uti ex Concilio Moguntino notatur in *cap.* 1. *Ne Clerici vel Monachi*, *&c.* „ Nec tamen „ (ait) *justum* negotium est interdi„ cendum propter necessitates diversas: „ quia legimus sanctos Apostolos ne„ gotiatos esse. In Regula Sancti Be„ nedicti præcipitur providere, per quo„ rum manus negotium Monasterii „ transeat „. Indubie hic alluditur ad id, quod *cap.* 18. *verf.* 3. Actuum Apostolorum de Paulo Apostolo legitur, quod esset *Scenofactoriæ* artis; & *cap.* 20. *verf.* 34. *Quoniam ad ea, quæ mihi opus erant*, *&* *his*, *qui mecum sunt*, *ministraverunt manus istæ.* Et de Apostolis generatim 1. *ad Corinth. cap.* 4. *verf.* 12. *laboramus operantes manibus nostris.* Aliud est enim honesto aliquo opificio *necessaria* sibi acquirere, aliud negotiis secularibus *implicari*: quod ultimum Clericis semper vetitum fuit; vetuitque Apostolus dum dixit: *Nemo militans Deo*, *se implicat negotiis secularibus.* 2. *Tim. cap.* 2. *verf.* 4.

Item a spectaculis. Secundo, præsenti Canone Clericis præcipitur *Mimis*, *Joculatoribus*, *& Histrionibus non intendant*: id est, ludis hujusmodi non intersint. *Joculatores* autem vulgi more videtur appellare Canon Præstigiatores, & similes homines vilissimos, gesticulationibus, jocis, nugis, risibus, quæstum facientes.

Ministros Altaris hujusmodi spectaculis interesse indecens jam pridem judicarunt Patres, uti patet ex *Canone* LIV. Laodiceno, cujus Scholion consule, *Tom.VI.pag.* 559. hujus editionis.

Et a Popinis. Ad hæc mandatur hoc Canone, ut Clerici *tabernas prorsus evitent*: *nisi forte causâ necessitatis in itinere constituti*.

De ipsis Waldensibus scribitur: „ Popinarum frequentationem prohibe„ bant, ac Popinam fontem peccati, „ & *Scholam Diaboli* nuncupabant, in „ qua sua miracula patrat, iis contra„ ria, quæ Deus in Ecclesia operatur. „ Non enim claudos erigit, sed recte „ gradientes ibi claudicare facit: non „ cæcos illuminat, surdis auditum, „ mutis loquendi facultatem restituit, „ sed ebrietate cæcos, surdos, mutos „ reddit „. Natalis Alexander in *Historia Eccles. seculi* 11. *&* 12. *Cap.*4. *art.* 13. §. 6.

Quam hæc vera sint, docet quotidiana experientia, ut mirum non sit hanc frequentationem tam veteribus quam recentioribus Canonibus severissime vetitam fuisse, præsertim personis Ecclesiasticis, ut ostendi in *Jure Eccl. Tom.I.part.*1. *tit.*2. *cap.*4. *pag.*16. dolendum! hæc salutaria Decreta magno cum populi scandalo, & sacri Ordinis vilipendio adeo negligi, ac eorum observantiam tam segniter ab Episcopis & Prælatis urgeri.

Ab alea & taxillis. Clericis insuper mandatur hoc Canone, ut *ad aleas & taxillos non ludant*, *nec hujusmodi ludis intersint*.

Hoc postremum ex Novella Justiniani 123. *cap.* 10. *&* *lib.* 34. §. 3. *eod. de Episcopali audientia* sumptum apparet. In his enim Justinianus interdicit Episcopis, aliisque Clericis, *ad tabulas ludere*, *aut aliis Ludentibus participes ac inspectores fieri*. Plura seu vetera seu nova Synodorum & Principum Decreta contra hos alearum & taxillorum ludos retuli in *Jure Eccles. Tom.I. parte* 1. *tit.* 2. *cap.* 5. *pag.*19.

Monet dein Clericos, ut *Coronam & Tonsuram habeant congruentem*, *& se in Officiis ecclesiasticis*, *& aliis bonis studiis exerceant diligenter*.

De Tonsura Clericorum. Vocat hic Canon *Tonsuram congruentem* „ quæ tum ordinis, tum „ professionis discrimen indicet, in„ quit hic Boërius Epo; aliter enim „ (ait) seculares Clericos, aliter „ Monachos vel Religiosos tonderi „ convenit, aliter item primâ. Tonsu„ râ tantum donatos, aliter inferiori„ bus, aliter sacris præditos Ordinibus „.

De vestitu Clericorum. Denique plura in hoc Canone de Clericorum & Prælatorum vestitu occurrunt, quæ omnia in hoc unum collimant, ut Clerici honestatem & clericalem modestiam in vestibus, omnique externo apparatu servent, utantur que honesto & moderato habitu,

tam in sacris obeundis officiis, quam familiari conversatione; idque juxta morem & consuetudinem patriæ statui suo convenienti: quod & unice intendit Clementina 2. *de vita & honest. Clericorum*, in qua similiter plurima singulatim circa Clericorum vestes determinantur. Videri possunt, quæ hac de re annotavi in *Jure Eccles. Tom.I. part. 1. tit. 2. cap. 2. pag. 13.*

Cæterum de usu & significatione, ac origine vestium, quæ hoc Canone speciatim exprimuntur, videri possunt hujus Canonis seu Decretalis Interpretes, puta Boërius Epo, Dandinus Altesserra, & latius Emmanuel Gonzales, tam in notis, quam in Commentario *præsentis Cap.* 15.

CANON XVII.

Contra Comessationes & negligentiam Prælatorum. Cap. DOLENTES 9. de celebrat. Miss.

OBSERVATIO.

CAnone XVII. *Cap.* DOLENTES *9. de celebrat. Miss.* perstringuntur Prælati Ecclesiarum, qui *circa comessationes superfluas & fabulationes illicitas; fere medietatem noctis expendunt, & residuum somno relinquentes, vix ad diurnum concentum avium excitantur, transcurrendo undique continuâ* (*C. continuatâ*) *syncopâ matutinum*. Id est, cursim elidendo verba, vel syllabas: nam, ut notat hic Panormitanus, *syncopa* est *figura, quæ de medio tollit.*

De neglecta divini Officii. Præterea addit, quosdam Ecclesiarum Prælatos adeo circa divina Officia desides & indevotos, ut *Missarum solemnia vix celebrent quatuor in anno; imo, quod deterius est, interesse contemnant: & si quando intersint, intendant collocutionibus Laicorum*, nec *aures intentas porrigunt ad divina*.

Contra hunc divini Officii neglectum, & profanationem, *hæc & similia sub pœna suspensionis* inhibens *districte* præcipit *in virtute obedientiæ, ut divinum Officium nocturnum pariter & diurnum quantum eis dederit Deus, studiose celebrent pariter & devote*.

Officium divinum celebrari *studiose* pertinet ad officium *oris*, ait hic Panormitanus: quia *syncopando*, vel aliquid omittendo dicendum non est. *Devote* vero (ait) refertur ad officium *cordis*; id est, quod *mente in Deum elatâ* dici debeat.

De attentione necessaria. Hinc recte concluditur, eos Ecclesiastico præcepto Officii divini recitatione minime satisfacere, qui illud absque animi attentione persolvunt: & frustra eos esse, qui actus *internos* ab Ecclesia nullo modo præcipi posse contendunt.

Cæterum plura de externa reverentia in Officii divini persolutione necessaria, diximus in *Dissertatione Canonica de Horis Canonicis & singulis earum partibus*; quæ exstat *Tom.V. pag.* 370. hujus editionis.

Hoc recte hic monet Panormitanus, quod juxta hunc textum, fabulantes & indevote celebrantes, debeant suspendi ab Officio; addens quantitatem reatus considerandam ex qualitate & quantitate contemptus.

CANON XVIII.

Ne Clericus intersit judicio sanguinis; nec operibus bellicis, aut Chirurgicis præficiatur. Cap. SENTENTIAM 9. ꝟ Ne Clerici, &c.

OBSERVATIO.

Clericis quantopere abhorrendum a sanguinis effusione. CAnone XVIII. in *Cap.* SENTENTIAM 9. ꝟ *Ne Clerici vel Monachi secularibus negotiis se immisceant*, decernitur, ut *sententiam sanguinis nullus Clericus dictet aut proferat*.

Dictat sententiam, qui tamquam Judex, Consiliarius, vel Assessor eam concipit; *profert* autem, qui eam pro Tribunali, aut ubi jus dicitur, recitat, ut hic exponit Boërius Epo *num.* 8.

Addit præterea Canon, ut Clericus *nec sanguinis vindictam exerceat, aut ubi exerceatur, intersit*.

Nec supplicia spectent. Jam pridem cautum fuit, Clericos ad locum supplicii accedere non debere,

re. Synodus Matisconensis II. *Can.* 18. definit „ ut ad locum examinationis „ reorum nullus Clericorum accedat, „ neque intersit atrio fauciolo, ubi pro „ reatus sui qualitate quispiam interfi-„ ciendus est „. Atrium *fauciolum* hìc esse locum supplicii seu patibulum, observat Altesserra ad hanc Decretalem.

Synodus autem Antissiodorensis *Can.* 33. ait: „ Non licet Presbytero, vel „ Diacono ad *trepalium*, ubi rei tor-„ quentur, stare „.

Hoc tamen observat Panormitanus, post Innocentium & Glossam, quod per hanc *interessentiam* Clericus non fiat irregularis, nec debeat deponi, nisi interesset auctoritatem præstans, vel auxilium.

Unde dicit Hostiensis, quod si ad Clericum spectet Jurisdictio, nullo modo debeat interesse vindictæ; ne (ait) videatur præstare auctoritatem.

Clerici tamen, qui intersunt ex sola libidine seu voluptate, puniri aliter debent, uti monet Panormitanus: „ non „ enim debent præstare præsentiam istis „ iis prohibitis, sicut nec aliis spectaculis. Secus autem puto (ait) in in-„ teressentibus ex justa causa: puta, quia „ associant justificandum, ne incidat in „ desperationem, & rememorantur sibi „ divinam Scripturam, & confortant „ ad patientiam „.

Nec cogantur interesse damnatorum judiciis.

Ne autem Clerici ad ea inviti cogantur, subdit Canon: *Si quis autem hujusmodi occasione statuti Ecclesiis vel Ecclesiasticis personis aliquod præsumpserit inferre dispendium per Censuram Ecclesiasticam compescatur*. Id est „ Si „ Potestas, vel alius Officialis vellet „ Clericum, etiam in Minoribus, con-„ stringere, ut sit Minister Justitiæ, „ puta ut sit Manigoldus: vel quod „ debeat dictare sententiam, seu inter-„ esse sententiæ: debet ad hoc com-„ pesci per Censuram Ecclesiasticam „. Ita hæc interpretatur Panormitanus hìc.

Sed hæc intelligenda sunt cum ea moderatione, quam circa exemptionem Clericorum primæ Tonsuræ, & minorum Ordinum, tum recentiora Decreta, tum Principum Edicta, & Provinciarum consuetudines sensim induxerunt.

Nec scribant sententiam sanguinis.

Ulterius statuitur in hoc Canone, *nec quisquam Clericus litteras dictet aut scribat pro vindicta sanguinis destinandas*: præcipiturque, ut *in Curiis Principum hæc sollicitudo non Clericis, sed Laicis committatur*.

Nequaquam tamen ex solo similium litterarum dictamine aut scriptione, Clericus efficitur irregularis, si non sequatur reipsâ mors aut membri mutilatio; nam, ut post Joannem-Andream hìc observat Panormitanus „ sola scri-„ ptura in nullo casu constituit irre-„ gularem Scribentem, quamvis aliter „ puniri posset pro eo, quod exercuit „ rem illicitam sibi. Iste enim textus „ prohibet hanc scripturam per Cleri-„ cum fieri „.

Ex hoc equidem textu concludunt Canonistæ, Graphiarios, Actuarios, & similes in causa sanguinis, effici irregulares, si effusio *sanguinis* sequatur: quod tamen in Gallia cum eo rigore non servatur, uti notavi in *Jure Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 10. *cap.* 4. *num.* 14. & 27. *pag.* 310. *&* 313.

Nec præsint Balistariis, &c.

Nullus quoque Clericus (ait Canon) *Ruptariis vel Balistariis, aut hujusmodi viris sanguinum præponatur*.

Obscurum est, quid hìc sint *Ruptarii*. Joannes Andreas apud Panormitanum hìc putat „ hoc verbum sumi „ pro eis, qui præsunt machinis, quæ „ tendunt ad *rupturam*. Unde Cleri-„ cus non debet deputari super isto mi-„ nistros, cum tendant ad destructio-„ nem & mortem aliorum „.

In Canone ipso, prout exstat *tom.* 11. *Concil. generalium*, pro *Ruptariis* legitur *Rotariis*; at monet Cossartius, in MS. Mazarino legi „ *Ruptariis*, „ eorumque frequentem fieri mentio-„ nem in rebus Albigensium „. Quidquid sit, certum est hoc verbo significari certum genus militum. Videri potest Emmanuel Gonzales in notis, litterâ T.

Cæterum de hac specie irregularitatis latius egi in *Jure Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 10. *cap.* 4. *&* *seqq. pag.* 307. usque ad 332.

Nec Chirurgiam exerceant. Ad hæc, ad evitandam irregularitatem decernitur, ne ullam Chirurgiæ artem (C. *partem*) Subdiaconus, Diaconus, vel Sacerdos exerceat, *quæ adustionem, vel incisionem inducit:* uti ex Codice Mazarino restituit Cossartius: cum antea pro *partem*, legeretur *artem*, prout in Decretalibus etiamnum hodie legitur.

Hinc ex vulgari lectione, uno consensu concludunt Canonistæ, *Chirurgiæ artem* generatim Clericis in sacris constitutis, hoc Canone prohiberi; licet credant, irregularitatem non incurri, nisi mors aut membri mutilatio reipsâ sequatur.

At ex ipso Canonis contextu verior apparet lectio Codicis Mazarini; neque enim absolute *Chirurgia* vetari videtur, sed ea tantum, quæ *adustionem*, aut *incisionem inducit;* quæ propinquius ad mortem aut membri mutilationem spectat; atque *per se* Clericali mansuetudini directius adversatur, quam ea Chirurgiæ *pars*, quæ applicationem aliquorum remediorum membris affectis duntaxat comprehendit.

Denique prohibet Canon: *Nec quisquam purgationi aquæ ferventis vel frigidæ, seu ferri candentis ritum cujuslibet benedictionis aut consecrationis impendat.* Nec purgationes superstitiosas foveant.

Quam hæc vulgaris probatio per aquam calidam vel frigidam, aut ferrum candens, seculo IX. & seqq. communis fuerit; & quidem prævio sacro ritu, & Sacerdotali benedictione peractâ, ostendimus in *Jure Eccles.Tom.IV. part.* 3. *tit.* 8. *cap.* 4. *pag.*300. notavimusque *num.* 38. *pag.* 307. ob præsens Decretum postmodum invaluisse; ut sine *ulla benedictione* quidam hâc specie purgationis uterentur; quasi non ipsa vulgaris purgatio, sed solus benedictionis ritus ei adhiberi solitus, hoc Canone interdictus censeretur.

Cum autem hic speciatim improbetur purgatio vulgaris *per aquam calidam vel frigidam*, nec non *per ferrum candens*, nec probata videretur probatio per *Monomachiam*, addendum censuit; *salvis nihilominus prohibitionibus de Monomachiis sive Duellis ante promulgatis*, scilicet in Concilio Lateranensi III. sub Alexandro III. *Can.*20. cujus observationem jam supra in hoc *Tomo VIII. pag.* 351. expositam consule.

OBSERVATIONES

In Canones V. VI. VII. VIII. IX. X. XI. XXVII. XXXIII. dignitatem Prælatorum, eorumque Officium & obligationem exponentes & determinantes.

CANON V.

De Juribus Patriarcharum. Cap. ANTIQUA 23. ✕ de Privilegiis.

OBSERVATIO.

CAnone V. in *Cap.* ANTIQUA 23. ✕ *de Privilegiis* agitur de Dignitate, Ordine, & Privilegiis Patriarcharum.

Primatus Romanæ Ecclesiæ. Ante omnia autem dicitur, quod Romana Ecclesia, *disponente Domino, super omnes alias ordinariæ potestatis obtineat principatum, utpote Mater universorum Christi-Fidelium & Magistra.*

Male intellectus a Decretalistis. Hic asseritur Romani Pontificis primatus per universam Ecclesiam; videturque allegatus maxime adversus Græcos; male igitur hinc deducunt Canonistæ, Pontificem esse *Ordinarium Ordinariorum:* & ad ipsum hoc titulo pertinere omnium Beneficiorum plenariam dispositionem; prout & supponitur in *Cap.*2. *de Præbendis in* 6. & *Cap.* 10. *de Privileg. in* 6.

Ul-

Ulterius ut consequens deduxerunt Decretalistæ, Pontificem omnes ordinarios Collatores Beneficiorum posse prævenire; quo jure etiamnum hodie in Gallia utitur Pontifex; prout latius exposui in *Jure Eccles. Tom. III. parte* 2. *sect.* 3. *tit.* 6. *cap.* 8. *pag.* 144. alias *tit.* 23. *cap.* 7.

At hæc Canonistarum seu potius Decretalistarum opinio cum temperamento est intelligenda, ut notant eruditiores tam Theologi, quam Canonum interpretes: alias eam cum expressione Patrum & Pontificum primorum seculorum parum convenire observant.

Insuper hic quatuor duntaxat enumerantur Patriarchæ, omisso Romano Pontifice; cum tamen ætate Justiniani Imperatoris quinque numerarentur Patriarchæ, atque inter eos primus recenseretur Episcopus Romanus; uti latius exposui *Tom. VII.* ad *Can. XXXVI. Trullanum*, *pag.* 362.

Ordo Patriarcharum. Post hæc decernitur in hoc Canone, ut Constantinopolitana Ecclesia *post Romanam, primum; Alexandrina, secundum; Antiochena, tertium; Hierosolymitana, quartum locum obtineat: servatâ cuilibet propriâ dignitate.*

Notanda autem hæc initialia Canonis verba: *Antiqua Patriarchalium Sedium privilegia renovantes, sanctâ universali Synodo approbante, sancimus*, &c.

Hinc rursum habemus, quod Pontifex hic, ut auctor Canonis loquitur, dicens *sancimus*; & Synodus, ut *approbans* sanctionem Pontificis.

Sane non legitur, quod omnia Decreta in hoc Concilio fuerint a Patribus examinata & expensa, ac super his eorum suffragia singillatim expetita, & ex eorum suffragiis, aut saltem eorum pluralitate conclusum sit: ut proinde mirum non sit ea sæpe proferri non sub nomine *Concilii*, quemadmodum Decreta, seu Canones primorum Conciliorum, puta Nicæni, & sequentium, atque etiam novissimi Concilii Tridentini, sed sub nomine *Pontificis in Concilio*.

Secundo habemus, quod Canon hic tantum intendat, *antiqua* privilegia renovare: sed quæ sint *antiqua* illa *privilegia*, non exprimitur. Certum autem est Constantinopolitanam Ecclesiam, tempore saltem Synodi Nicænæ necdum gavisam fuisse jure Patriarchatus, eoque tempore Ecclesiam *Alexandrinam primum* post Romanam locum & dignitatem obtinuisse; Antiochenam vero secundum; uti patet ex *Can. VI.* dictæ Synodi; & Canone VII. constat Ecclesiam Hierosolymitanam tempore Synodi Nicænæ adhuc *jure Metropolitico* subfuisse Ecclesiæ Cæsariensi Palæstinæ, quemadmodum pluribus exposui in scholiis ad dictos Canones, *Tom. VI. pag.* 507.

Sed nec tempore Concilii Chalcedonensis, hoc jure *pacifice*, ac probante Papâ Romano, gavisam esse hoc privilegio Constantinopolitanam Ecclesiam evincit oppositio S. Leonis contra *Canonem* XXVIII. Chalcedonensem: uti in scholio ejusdem Canonis exposui, *Tom. VII. pag.* 102. ibi ostendi, quomodo sensim ad eam dignitatem & prærogativam Ecclesia Constantinopolitana, tamquam *nova* Roma, faventibus Imperatoribus, ascenderit.

Declaratur præterea hoc Canone, quod Patriarchæ hi, *postquam a Romano Pontifice receperint* PALLIUM, *præstito sibi fidelitatis & obedientiæ juramento, licenter & ipsi suis Suffraganeis* PALLIUM *largiantur, recipientes pro se Professionem Canonicam, & pro Romana Ecclesia sponsionem obedientiæ ab eisdem.* De Pallio.

Quæ hic de receptione *Pallii* a Romano Pontifice, necnon præstando ei fidelitatis & obedientiæ *juramento*, aut sponsione obedientiæ a Suffraganeis exigenda, statuuntur, recentiorem redolent disciplinam, neque eorum quidquam in antiquis Canonibus, aut pristinæ ætatis authenticis ac probatis monumentis legitur.

Similiter & recentioris omnino ætatis est, quod hoc Canone Patriarchis conceditur, *ut Dominicæ Crucis vexillum ante se faciant ubique deferri, nisi in Urbe Romana, & ubicumque summus Pontifex præsens extiterit, aut* De gestatione Crucis Patriarchalis.

ejus

ejus Legatus utens insigniis Apostolicæ dignitatis.

Imo in hac privilegii restrictione videtur Pontifex reflexisse ad *L. fin. ff. de Off. Proconf.* quâ declaratur, quod *Proconsul Urbem* ingressus *Imperium deponat*. Nam in eo, quod in Canone de præsentia Pontificis, ejusve Legati dicitur, supponi videtur, quod sicuti apud Romanos Imperii administratio duntaxat *Proconsulibus* in Provincia sibi decreta committebatur; ita quoque apud Romanum Pontificem *omnis* jurisdictio & auctoritas Ecclesiastica *radicaliter* resideat, ejusque administratio & *executio* duntaxat *Patriarchis* & Episcopis communicetur exercenda in Ecclesiis sibi concreditis; ac propterea, sicuti Proconsulum officium, præsente Consule, cessat, ita & Patriarcharum, præsente Pontifice.

Ex eadem causa fiebat quoque, ut Consule in Provinciam, cui Proconsul præesset, veniente, Proconsul administrationem & Imperium deponeret, ait Antonius Perezius ad titulum Codicis *de Officio Proconsulis num.* 4.

Hinc ergo conclusisse videtur Innocentius in præsenti Decretali, quod pari jure, Pontifice ejusve Legato accedente ad Ecclesiam, aut locum, cui Patriarcha præest, insigniis suis uti nequeat Patriarcha, atque hoc est, quod hìc significatur hàc restrictione: *nisi in Urbe Romana, & ubicumque summus Pontifex præsens exstiterit, aut ejus Legatus utens insigniis Apostolicæ dignitatis*.

Denique hoc Canone declaratur, quod in *omnibus Provinciis eorumdem Jurisdictionis subjectis ad eos* (cum necesse fuerit) *provocetur*, *salvis* (ait) *appellationibus ad Sedem Apostolicam interpositis: quibus est ab omnibus humiliter deferendum*.

Appellationes ad summum Pontificem. Ex his cum Glossographo concludunt Canonistæ, esse Privilegium Sedis Apostolicæ, ut *omissis* omnibus *intermediis* ad eam ab omnibus possit appellari.

Hæc opinio seculo XI. & seqq. invaluerat, & in praxi recepta erat, uti patet ex frequentibus tum temporis ad Curiam Romanam interpositis hujusmodi appellationibus.

Et sane haud difficulter fuit hæc recepta & admissa opinio, maxime ubi semel persuasum fuit, omnem jurisdictionem *ordinariam immediate* in Romano Pontifice residere; ejusque exercitium inferioribus tantum quasi demandatum: quæ persuasio seculo IX. ope Epistolarum Decretalium per Pseudo-Isidorum primis Pontificibus suppositarum, primum stabiliri cœpit; & labente tempore sensim annitente Curiâ Romanâ invaluit, & demum Corpori Canonico inserta, a Decretalium Glossatoribus & Commentatoribus probata est. Quid autem hodie circa eam appellandi libertatem ad Sedem Apostolicam, *omisso medio*, obtineat, notavi in *Jure Eccles. Tom. IV. parte 3. tit.* 10. *cap.* 2. *pag.* 349.

Notandum, quod hic Canon in Codice Mazarino non exstet *græce* ob eamdem indubie rationem, ob quam nec IV. Canonem haberi annotavi: neque enim verisimile est, quod Patriarchæ orientales recognoscere voluissent prærogativas, quæ Romano Pontifici, ejusque Legatis hìc attribuuntur: præsertim quia nec falsæ illæ Decretales apud Orientales notæ erant, uti nec ab iis hodie recognoscuntur.

CANON VI.

De Conciliis Provincialibus. Cap. SICUT 25. ⁘ de Accusat.

OBSERVATIO.

CAnon VI. in *cap.* SICUT 25. ⁘ *de Accusat.* continet notabile disciplinæ Ecclesiasticæ punctum, ut scilicet *Metropolitani singulis annis cum suis Suffraganeis Provincialia non omittant Concilia celebrare, in quibus de corrigendis excessibus, & moribus reformandis præsertim in Clero, diligentem habeant cum Dei timore tractatum*.

Quod autem Canon asserit, *olim a Sanctis Patribus institutum*, ut *Metropolitani singulis annis Provincialia non omit-* Concilia Provincialia quoties celebranda.

omittant Concilia celebrare, nequaquam ad prima quinque secula referri potest; quandoquidem certum sit, a Synodo Nicæna, aliisque subsequentibus Synodis cautum fuisse, ut *bis* in anno Synodus Provincialis haberetur; nec nisi seculo VI. idque ægre admodum, ac necessitate cogente, ex dispensatione quadam ab ea tandem disciplina recedi cœpisse. Uti latius notavi in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 20. *cap.* 1. *pag.* 319.

Quid in eis agendum. *Ut autem* in his Conciliis Provincialibus excessus & mores *efficacius* reformari & corrigi valeant, vult hic Canon, ut Episcopi, *per singulas Diœceses statuant personas idoneas, providas videlicet & honestas, quæ per totum annum simpliciter & de plano, absque ulla jurisdictione sollicite investigent, quæ correctione vel reformatione sunt digna, & ea fideliter perferant ad Metropolitanum, & Suffraganeos, & alios in Concilio subsequenti, ut super his & aliis* (prout utilitati & honestati congruerit) *provida deliberatione procedant*.

Hæ personæ dicuntur *testes Synodales*, eo quod a Synodo constituantur, ut testentur de iis, quæ sollicite inquirendo & observando, repererint in Diœcesi reformanda & corrigenda. De quibus fusius actum est in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 18. *cap.* 3. *pag.* 287.

Synodi Diœcesanæ. Quia autem parum prosit multa & utilia pro reformatione morum, & restitutione avitæ disciplinæ statuere, nisi statutorum efficax & sollicita habeatur executio, mandatur Episcopis, ut ea, quæ in Synodis Provincialibus statuerint, *faciant observari, publicaturi ea in Episcopalibus Synodis annuatim per singulas Diœceses celebrandis*.

Synodi hæ vulgo dicuntur Diœcesanæ, atque etiam hodie ex Decreto Concilii Tridentini sunt *annuatim* habendæ; quamvis olim frequentius, & ut minus *bis* in anno essent celebrandæ, uti observavi in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 18. *cap.* 1. *pag.* 281. ubi fusius de his Synodis actum est.

CANON VII.

De corrigendis per Episcopum excessibus. Cap. IRREFRAGABILI 13. ꝟ de Officio Judicis ord.

OBSERVATIO.

CAnon VII. in *cap.* IRREFRAGABILI 13. ꝟ *de Officio Judicis ordinar.* plura continet notabilia puncta disciplinæ.

Primo *irrefragabili Constitutione* sancitur, *ut Ecclesiarum Prælati ad corrigendos subditorum excessus, maxime Clericorum & reformandos mores prudenter ac diligenter intendant:* NE (ait) SANGUIS EORUM DE SUIS MANIBUS REQUIRATUR. Obligatio Prælatorum.

Merito hic exclamat Glossographus: „Durum verbum est istud pro Prælatis negligentibus subditos corrigere„!

Utinam Prælati, id est, omnes, quibus correctio subditorum incumbit, hæc verba sæpius ruminarent, serioque periculum sibi impendens ex nimia taciturnitate, & in corrigendo desidiâ attenderent!

Ut autem Prælati *correctionis & reformationis officium libere valeant exercere*, decernitur, *ut exsecutionem ipsorum, nulla consuetudo, vel appellatio valeat impedire, nisi formam in talibus excesserint observandam*. Auctoritas correctionis in Prælatis.

Ex his concludunt Canonistæ, a correctione Prælatorum non admitti appellationem saltem quoad effectum *suspensivum;* sive ad eum effectum, ut *executio* correctionis suspendatur, nisi formam correctionis excesserint. De quo latius in *Jure Eccles. Tom. IV. parte* 3. *tit.* 10. *cap.* 3. *pag.* 538.

Ulterius additur, quod nec *consuetudo* executionem eorum, quæ pro reformatione morum a Prælatis ordinata fuerint, valeat impedire.

Correctio enim abusuum & excessuum *jure naturali* & *divino* Prælatis respectu suorum subditorum incumbit; ut proinde *consuetudo* eam impediens, non pro lege, sed pro corruptela accipienda sit.

At

Et in Capitulo.

At cui correctio incumbat, seu quis sit censendus Superior in ordine ad correctionem & reformationem, juris naturalis aut divini non est, ideoque potest hæc potestas ab uno ad alium per *consuetudinem* aut *præscriptionem*, vel etiam per *privilegium* transferri: uti vel ex hoc Canone patescit, qui supponit, *excessus Canonicorum Ecclesiæ Cathedralis* consuevisse *corrigi per Capitulum*.

Quare hic observat Panormitanus: „ quod, licet non valeat consuetudo „ correctionis impeditiva, valet ta„ men in quantum est potestatis trans„ lativa; ut quæ devolvit potestatem „ ad alium Superiorem „.

Præterea monet citatus auctor ibidem, *menti tenendum* „ quod Inferior „ præscribendo contra Episcopum, vi„ detur acquirere jurisdictionem, in „ quantum est sollicitus & vigil in ea „ exercenda: sed datâ ipsius negligen„ tiâ, potest Episcopus suam jurisdi„ ctionem generalem exercere; quod „ est (ait) valde notandum. Idem „ dic (pergit) ubi lex dat in specie „ alicui jurisdictionem; adimendo eam „ ab Ordinario generali. Videtur enim „ eam illi conferre, in quantum est „ vigil & sollicitus in exercendo: alias „ poterit Ordinarius eam exercere „.

Hæc Panormitani observatio plane conformis est præsenti Canoni, in quantum decernit, ut *excessus Canonicorum per Capitulum ad commotionem vel jussionem Episcopi corrigantur, infra* TERMINUM COMPETENTEM *ab Episcopo* PRÆFIGENDUM; *alioquin ex tunc Episcopus, Deum habens præ oculis, ipsos, ut animarum cura requirit, per censuram Ecclesiasticam corrigere non postponat*.

Quando e Capitulo recedat ad Episcopum?

Evidens igitur est, jurisdictionem seu auctoritatem corrigendi, non in totum Episcopis adimi, sed tantum ejus exercitium suspendi, quamdiu Capitulum vigil & sollicitum est in coërcendis Canonicorum excessibus. At datâ Capituli negligentiâ, Episcopi jurisdictio rursus reviviscit, seu ut notat Panormitanus hic *num.* 3. „ in casu „ hujus Canonis (ait) non proprie „ fit devolutio de Capitulo ad Episco„ pum, sed solum propter negligen„ tiam Capituli, tollitur impedimen„ tum consuetudinis: nam consuetudo „ impediebat Episcopum, cum ipse „ habeat jurisdictionem „. Hoc idem monet Dandinus Altelerra, una notans, quod „ inferiores Prælati habent ju„ risdictionem in concursu cum Ordi„ nario; ita ut, si cessent intra cer„ tum tempus, jurisdictio devolvatur, „ vel *redeat* ad Episcopum, quia fa„ cile res redit ad suam naturam „.

Deducit hic præterea Panormitanus ex præsenti Canone practicam convincendi inferiorem de negligentia. „ De„ bet enim sibi statui terminus per „ Superiorem ad faciendum, quo ela„ pso, poterit Superior supplere. Et sic „ nota (ait) quod si Archidiaconus, „ aut alius contra Episcopum præscri„ pserit jurisdictionem Episcopalem in „ quibusdam casibus, & si ille est ne„ gligens in exercendo, poterit Epi„ scopus illam jurisdictionem exerce„ re: nec est necesse recurrere ad a„ lium Superiorem „.

Molimina contra correctiones.

Canonici nonnulli non ferentes correctionem & reformationem Episcopi sui super suis excessibus in contemptum Episcopi, & ut Populum contra Episcopum excitarent, cessationem a Divinis inducebant.

Repulsa.

Contra hoc temerarium Canonicorum attentatum, statuitur hoc Canone, *si Canonici absque manifesta & rationabili causa* (maxime in contemptum Episcopi) *cessaverint a Divinis; Episcopus, si voluerit, nihilominus celebret in Ecclesia Cathedrali*. Insuper decernitur, quod *Metropolitanus ad querelam* Episcopi *tamquam super hoc Delegatus* Sedis Apostolicæ, *taliter eos* per *censuras Ecclesiasticas cognitâ veritate castiget, quod pœnæ metu talia de cætero non præsumant*.

Cum autem, hoc Decreto non obstante, hujusmodi cessationes frequenter temere & cum scandalo Fidelium promulgarentur, prodiit Decretum Concilii Lugdunensis sub Gregorio X. relatum

in

in *cap.* 2. *de Officio Judicis Ordinarii in* 6. quo modus in hac promulgatione servandus præscribitur: quod Decretum, uti & præsens Canon renovantur in Decretali Bonifacii VIII. relata in *cap.* 8. *eod. in* 6. additis pluribus conditionibus in promulganda hac cessatione servandis, quæ omnes tendunt ad moderandum cessationum earum usum.

Porro ex his Capitulis accipiunt quoque interpretationem, & vicissim præbent, *tituli* in Pragmatica Sanctione Caroli VII. Regis Francorum, & in Concordatis Gallicis de *interdictis leviter & indifferenter non* ponendis, qui desumpti sunt ex Concilio Basileensi *sess.* 20. quibus restringitur nimia hujusmodi interdictorum frequentia. Videri possunt dicta in *Jure Eccl. Tom. IV. parte* 3. *tit.* 11. *cap.* 10. *pag.* 418. alias *cap.* 9.

Abusus vitandus in correctione. Ut autem morum correctio & reformatio a Prælatis fructuosius fiant, ipsique Prælati ostendant se in corrigendo & reformando nihil temporale quærere, monet Canon: *Provideant diligenter Ecclesiarum Prælati, ut hoc salutare statutum ad quæstum pecuniæ vel gravamen aliud non convertant.*

Hinc deducunt passim Canonistæ, quod tametsi Prælati possint nonnumquam excessus seu Clericorum, seu Laicorum pœnis *pecuniariis* castigare; non possint tamen eas pœnas *propriis* usibus applicare: ne videantur ex correctione aut punitione excessuum *quæstum quærere*. Quod & vetitum legitur in *cap.* 3. ✠ *de pœnis.*, ac novissime renovatum in Concilio Trid. *sess.* 25. *cap.* 3. *de Reform.* servaturque in Belgio, ubi & Principum edicto cautum est, quod Judex Ecclesiasticus condemnans in mulctam *pecuniariam*, teneatur in *ipsa sententia* exprimere piam causam, cui mulcta sit applicanda, uti latius notavi in *Jure Eccles. Tom. IV. parte* 3. *tit.* 11. *cap.* 1. *pag.* 377.

Canon VIII.

De inquisitione excessuum. Cap. Qualiter et quando 24. ✠ de Accusat.

Observatio.

Canon VIII. in *cap.* Qualiter et quando 24. ✠ *de Accusat.* præscribit, qualiter & quando debeat Prælatus procedere ad inquirendum & puniendum subditorum excessus.

Triplex modus procedendi. Triplicem modum hic Canon proponit, quo Judex ad criminum punitionem procedere queat: nimirum per *accusationem*, *inquisitionem*, & *denuntiationem*: de quibus late actum in *Jure Eccl. Tom. IV. parte* 3. *tit.* 8. *cap.* 1. *pag.* 279. ubi una expositum, est quid moderna praxis circa hos procedendi modos immutaverit, & in quibus a præscripto hujus Canonis moribus hodiernis recessum sit.

Non facile suscipienda accusatio adversus Prælatum. Hoc hic notandum quod non facile recipienda sit Prælatorum accusatio, quia *quasi signum sunt positi ad sagittam*. Et quia *non possunt omnibus complacere*, cum ex *officio suo teneantur non solum arguere, sed etiam increpare, quin etiam interdum suspendere, nonnumquam vero ligare: frequenter odium multorum incurrunt, & insidias patiuntur. Et ideo Sancti Patres provide statuerunt, ut accusatio Prælatorum non facile admittatur, ne concussis columnis, corruat ædificium: nisi diligens adhibeatur cautela, per quam non solum falsæ, sed etiam malignæ criminationi janua præcludatur.*

Gravis diffamatio. Si autem gravis sit contra Prælatum diffamatio, quæ sine scandalo dissimulari nequit, etiam contra ipsum instituti Inquisitionem permittit Canon: notatque hic Panormitanus *num.* 23. quod „ Parochianus possit denuntiare „ suum Prælatum, & impetrare in- „ quisitionem contra eum: interest e- „ nim sua, ne habeat lupum pro Pa- „ store „.

Illud insuper observandum, quod Ca-

Exceptio circa depositionem Superiorum Regularium. Canon declaret, ordinem inquirendi & puniendi hic præscriptum. *Circa regulares personas non usquequaque servandum, quæ, cum causa requirit, facilius, & liberius a suis possint administrationibus amoveri*. Ratio est, quod Regulares minore cum incommodo & scandalo a suis administrationibus removeri possint, quam Clerici seculares, qui in titulum *perpetuum* munia sua possident. Regulares enim ob votum obedientiæ & paupertatis, ad *nutum* quasi Superiorum ea administrant: ut proinde leviore ex causa ad sua Monasteria revocari, & ab administratione sine scandalo & incommodo amoveri, & ad sua Monasteria revocari queant.

De his videri possunt, quæ in *Jure Ecclesiastico Tom. I. parte* 1. *tit.* 29. *cap.* 10. *num.* 8. *pag.* 537. & *tit.* 31. *cap.* 5. *pag.* 573. de hac revocabilitate notavi.

CANON IX.

De diversitate rituum & linguarum. Cap. QUONIAM 14. *ix* de Officio Judic. ordinar.

OBSERVATIO.

Permixtio Latinorum & Græcorum. CAnon IX. exstat in *cap.* QUONIAM 14. *ix de Officio Jud. ord.* Pro hujus Canonis intellectu notandum, quod anno 1204. in urbe Constantinopolitana a Latinis occupata, Balduinus Flandriæ Comes fuerit Imperator Orientalis renuntiatus: Thomas vero Maurocenus *Patriarcha* Constantinopolitanus electus & consecratus.

Insuper in multis Orientis Ecclesiis Episcopi Latini constituti fuerunt: hi autem Episcopi idioma, ac cæremonias ritusque Græcorum non callentes, minus erant apti, ut Græcis verbum Dei annuntiarent, aut Sacramenta ritu Græcorum, cui non erant assueti, administrarent; frequenterque hinc contingebat Græcos Domini verbi pabulo, & debitâ Sacramentorum administratione, ac divinorum officiorum persolutione destitui.

Itaque hoc Canone mandatur, ut *Pontifices* seu Episcopi *hujusmodi civitatum seu Diœcesum provideant viros idoneos, qui secundum diversitates rituum & linguarum, divina illis Officia celebrent, & Ecclesiastica Sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pariter & exemplo*. Utrorumque instructioni quomodo providendum?

Quod hic constituitur servandum ob commixtionem Græcorum & Latinorum, id & in aliis civitatibus, in quibus Populi diversarum linguarum commixti sunt, servandum recte monet Panormitanus.

Scopus hujus Canonis est providere, ut Populo administratione Sacramentorum intelligibiliter eorum vis & usus exponatur (quod & monet Synodus Trid. *sess.* 24. *cap.* 7. *de reformat.*) nec non is in reliquis fidei & religionis articulis debite instruatur: quod fieri nequit, nisi per eos, qui idioma Populi callent.

Vetat autem Canon, ne hoc prætextu, contra Canones, *una eademque civitas sive Diœcesis diversos Pontifices habeat, tamquam unum corpus diversa* habens *capita, quasi monstrum. Sed si propter prædictas causas urgens necessitas postulaverit, Pontifex loci, Catholicum Præsulem Nationibus istis conformem, providâ deliberatione constituat sibi* VICARIUM *in prædictis, qui ei per omnia sit obediens & subjectus.* Ne sint duo Episcopi in una Civitate.

Permittit ergo Canon, si urgens necessitas exigat, hoc est *dispensative* propter necessitatem, uti notat Glossa, ut in eadem Ecclesia sint duo Episcopi, sed quorum unus alteri tamquam *Vicarius* ejus per omnia sit *obediens* & *subjectus*: atque hoc pacto evitetur, quod una Ecclesia *tamquam unum corpus habeat diversa capita, quasi monstrum*, ut loquitur hic Canon: quem in finem Canonibus jam pridem cautum fuit, ne in una civitate seu Diœcesi duo essent Episcopi. Exceptio.

Notat autem hic Glossographus, quod assumptus hic Episcopus, licet dicatur *Vicarius* Episcopi principalis, tamen „ habebit *ordinariam* jurisdictionem seu potestatem; quemadmodum Archidiaconus, qui licet sit „ Vi-

„ Vicarius Episcopi, tamen jurisdictio „ ejus *ordinaria* est *perpetua* „.

Similis Episcopus videtur non absimilis fuisse Episcopis, qui olim dicebantur Chorepiscopi, uti videri potest in *Scholio ad Canonem X. Antiochenum, Tom. VI. pag.* 509. hujus editionis.

Usus extraordinarius. Præterea cum ille Episcopus assumatur a Latino Episcopo tamquam *Vicarius* & Coadjutor, notat Glossa, „ eum consequenter consecrandum a „ suo Episcopo, non a Metropolita- „ no, cum ei non subsit, adjunctis „ duobus vicinis Episcopis, quia aliter „ consecrari non debet „: quod merito *valde singulare* esse, monet Franciscus Florens in explicatione hujus Decretalis.

Notat quoque Glossographus ut *singulare* „ quod aliquis, qui non est Archiepi- „ scopus, possit habere Suffraganeum „.

Non agitur hic de Episcopis titularibus. Dicit Panormitanus *num.* 4. intellectum hujus Canonis esse posse, ut Episcopus *Latinus* Præsulem illius linguæ, qui forte est sine Episcopatu, constituat sibi Vicarium: „ nam (ait) „ ut hodie contingit, multi sunt Epi- „ scopi sine administratione Episcopa- „ tuum, ut sunt illi, qui vulgariter „ vocantur Nullitenenses „.

Verum tametsi tempore Panormitani, uti & hodie, similis Episcopus *Nullitenensis* sive *Titularis* assumi posset; nequaquam ad similes Episcopos respexit conditor hujus Canonis: quandoquidem constet, post tempora hujus Concilii Lateranensis demum similes Episcopos originem accepisse; uti notavi in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 15. *cap.* 4. *pag.* 212. alias in *supplemento ad jus Eccles. parte* 1. *tit.* 15. *cap.* 3. *num.* 17.

Canon X.

De Officio Prædicationis. Cap. Inter cætera 15. ✠ de Officio Judic. Ordinar.

Observatio.

Canon X. in *cap.* Inter cætera 15. ✠ *de Officio Judic. Ordinar.* declarat, quod *inter cætera, quæ ad salutem spectant Populi Christiani, pabulum verbi Dei permaxime sibi noscatur necessarium.*

Cum autem Episcopo primario incumbat cura animarum, ac vi illius procurare, quæ ad salutem maxime noscuntur necessaria, consequens est, Officii Episcopalis esse Populo Christiano porrigere *pabulum* Verbi Dei; adeo ut dubium non sit, quin *Prædicationis præcipuum Episcoporum munus sit*, ut conformiter ad Scripturam sacram, & sacros Canones declaravit Synodus Tridentina *sess.* 5. *cap.* 2. & *sess.* 24. *cap.* 4. *de Reformat.* Præcipuum officium Episcopi, prædicatio.

Quia tamen interdum contingit, quod Episcopi ob alias necessarias occupationes, non sufficiant Populo sibi credito ministrare necessarium ac sufficiens pabulum Verbi Dei: maxime per amplas & diffusas Diœceses, generali constitutione sancitur hoc Canone, ut *Episcopi viros idoneos ad sanctæ Prædicationis officium salubriter exequendum assumant, potentes in opere & sermone, plebes sibi commissas, vice ipsorum, cum* per se *idem nequiverint, sollicite visitantes, eas verbo ædificent & exemplo.* Tum per se, tum per alios.

Ex hoc textu primum deducitur, quod inter ea, quæ ad salutem Populi Christiani spectant, maxime necessarium sit pabulum Verbi Dei.

Secundo pabulum illud ab Episcopo *per se*, ubi potest, Populo porrigendum sit; quod & latius ostendi in *Jure Eccles. Tom. I. part.* 1. *tit.* 16. *cap.* 10. *pag.* 249. alias *cap.* 7.

Ubi vero justa de causa huic officio *per se* satisfacere nequit, ne Populus pabulo spirituali frustretur, tenetur conformiter ad præsentem textum, assumere in suum adjutorium *viros idoneos potentes in opere & sermone*.

Notandum hic monet Panormitanus, quod „ *opus* præfertur *sermoni:* „ & sic videtur (inquit) quod in „ prædicatione *magis* est attendenda „ *vita*, quam *scientia*, quia *longe plus* „ proficit Prædicator *exemplo* boni o- „ peris, quam *verbo* doctrinæ „.

Ex his ulterius concludunt Canonistæ; quod Episcopus de jure communi sit fundatus in jure mittendi Concionatores, qui tempore Quadragesimæ & Adventus vices ejus quodammodo suppleant, quemadmodum latius deduxi in *Jure Eccles. Tom.I. parte* 1. *tit.* 16. *cap.* 11. *pag.* 252. alias *cap.*8.

Concionatorum necessitatibus quomodo providendum?

Porro Canon injungit Episcopis; ut *viris istis idoneis, cum indiguerint, necessaria subministrent, ne pro necessariorum defectu compellantur desistere ab incepto.*

Ad hæc verba dicit Panormitanus: „ Nota hoc dictum, quod Episcopus „ mittens Legatum ad aliqua loca, „ debeat providere ipsi de expensis. „ Quod ego (ait) verum puto, nisi „ expensa sit gravis, & mittat pro „ communi negotio, nam tunc petere „ potest, ut subditi contribuant „.

Et sane grave admodum esset, si Episcopus teneretur necessaria providere omnibus, qui in *diffusis*, ac populosis Diœcesibus necessarii sunt, ut populo verbum Dei annuntient, aut Confessiones eorum excipiant.

Unde plerisque in locis, onus hoc necessaria his subministrandi ad incolas, aliosve translatum est. Uti notavi in *Jure Eccles. Tom.I. parte* 1. *tit.* 16. *cap.* 11. *pag.*252. alias *cap.* 8. nisi agatur de *Visitatore* Episcopi, de quo proprie loqui videtur hic Canon.

Exceptio in favorem Ecclesiæ Romanæ.

Monet hic rursus Panormitanus, quod licet Legatus Episcopi mittatur *expensis* Episcopi, & Legatus Cæsaris expensis Fisci, tamen Legatus Papæ procuretur (*a*) a *Clericis* subditis; dicitque ex Hostiensi, quod Ecclesiam Romanam *excuset* necessitas, quia non potest omnibus satisfacere; quod verum est pro iis locis, ubi Clerici se huic oneri subjecerunt (*b*).

Votum Joannis Andreæ.

Monet insuper: „ quod Joannes „ Andreas optaret, quod Ecclesia Ro„ mana peteret vigesimam partem red„ dituum Clericorum, ad sustentatio„ nem Papæ, & Cardinalium, & ex „ hac parte provideret Legatis, & abs„ tineret a communibus servitiis & „ fructibus primi anni, quos recipit a „ Prælatis promovendis, & Decanis, & „ similibus. Et refert (Joannes An„ dreas) quod de hoc fuit alias fa„ ctus sermo in Concilio Viennensi; „ sed Prælati existentes in Concilio „ deliberaverunt non facere: quia tan„ ta viget insatiabilis cupiditas, quod „ istud & aliud reciperent „.

Fundatissimum fuisse hoc Joannis Andreæ votum nemo inficiabitur, qui attenderit quantopere Ecclesiam scandalizent exactiones illæ, quæ titulo *servitiorum communium*, *Annatarum*, & similium in Curia Romana usitatæ sunt.

Canonici Coadjutores Episcopi.

Ut autem Episcopus *viros idoneos* habere queat, qui sibi in iis, quæ ad salutem animarum spectant, *coadjutores* sint, præcipit Canon; *tam in Cathedralibus, quam in aliis Conventualibus Ecclesiis, viros idoneos ordinari, quos Episcopi possint Coadjutores & cooperatores habere, non solum in Prædicationis officio, verum etiam in audiendis confessionibus, & Pœnitentiis injungendis, ac cæteris, quæ ad salutem pertinent animarum.*

Et revera eam fuisse præcipuam Ecclesiarum illarum, præsertim Cathedralium instituendarum rationem, ut iis adscripti, sive Canonici, Episcopo in regimine Diœcesis *Coadjutores* essent, latius probavi in Dissertatione Canonica de *Instituto Canonicorum parte* 1. *cap.*2. *pag.*245. Quæ Dissertatio extat in Tomo V. *pag.*236.hujus edition.

Sed summopere dolendum, Fundatorum & Instituentium piam voluntatem tam parum ab Episcopis, aliisque Canonicatuum illorum Collatoribus & Patronis attendi: ut videamus hodie in plerisque Ecclesiis inolevisse abusum, quod pro majori parte pueri instituan-

(*a*) Id est, determinati sumptus ejus Legationis fiant.

(*b*) Observandum est, quod non liceat visitanti nisi unam procurationem recipere unâ die, sive unum locum solum, sive plura visitaverit; quia Visitatori sufficere debet, ut temporalia metat a locis personaliter visitatis, pro diebus quibus eis spiritualia subministrat, *in VI. de Censib. cap. felicis lib.* 3. *tit.* 20. *cap.* 3.

stituantur, aut alias plane inepti ad serviendum Ecclesiæ, aut ut Episcopis possint esse *Coadjutores* & *Cooperatores* in his, quæ pertinent ad salutem animarum; quod & hic deplorat Panormitanus.

C a n o n XI.

De Magistris Grammaticæ, & Theologiæ in Ecclesia Cathedrali, & aliis. Cap. Quia nonnullis 4. ✠ de Magistris.

Observatio.

CAnone XI. in *cap.* Quia nonnullis 4. ✠ *de Magistris*, renovatur Decretum Concilii Lateranensis sub Alexandro III. relatum in *Cap.* 1. ✠ *eod.* quo cautum erat, ut *per unamquamque Cathedralem Ecclesiam Magistro, qui Clericos ejusdem* Ecclesiæ, aliosque *Scholares pauperes* Gratis doceat, *competens aliquod Beneficium prabeatur, quo & docentis relevaretur necessitas, & via pateret discentibus ad doctrinam.*

Præsens Canon dictum Decretum innovando, illud extendit ad alias Ecclesias, *quarum sufficere poterunt facultates.*

Beneficium Theologale. Insuper addit, ut Metropolitana Ecclesia, præter hunc magistrum, qui *Clericos Ecclesiarum ipsarum gratis in* Grammaticæ *facultate, & alios instruat juxta posse;* Theologum *nihilominus habeat, qui Sacerdotes, & alios in sacra pagina doceat, & in his præsertim informet, quæ ad curam animarum spectare noscuntur.*

Hæc saluberrima decreta rursus renovavit, & in nonnullis extendit Synodus Tridentina *sess.* 5. *cap.* 1. *de Reformatione;* de quibus videri potest Fagnanus ad hanc Decretalem, expendens ibidem puncta, in quibus Synodus Tridentina a jure communi in dictis decretis contento, discrepet. Et de Magistro Theologo plura annotavi in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 11. *cap.* 6. *pag.* 129, ubi & de Præbendæ primo vacaturæ annexione Magistro Theologo ex ordinatione Concilii Tridentini.

C a n o n XXVII.

De Instructione Ordinandorum. Cap. Cum sit 14. ✠ de ætate & qualit. &c.

Observatio.

CAnon XXVII. in *cap.* Cum sit 14. ✠ *de ætate & qualit. & ordine præficiendorum*, districte præcipit Episcopis, *ut promovendos in Sacerdotes diligenter instruant & informent, vel per se ipsos, vel per alios idoneos viros super divinis Officiis, Ecclesiasticisque Sacramentis, qualiter ea rite valeant celebrare.*

Hæc autem instructio & informatio nequaquam intelligenda de externis ritibus, quibus divina Officia celebranda, aut Sacramenta administranda sunt; sed præcipue intelligi debet de his, quæ Ordinandos scire oportet, ut ea omnia peragant, uti requirit salus populi Sacerdotibus credita, quod patenter evincit ratio in Canone expressa, cum sit *ars artium regimen animarum.* Quænam instructio maxime necessaria.

Decernit præterea, si *de cætero rudes & ignaros ordinare præsumpserint, & Ordinatores & Ordinatos ultioni gravi subjacere.*

Et ne prætextu *penuriæ* Sacerdotum Ordinatores parum idoneos, & de quorum doctrina & morum integritate non sat constet, ad Sacerdotium admitterent, declarat, *sanctius* vel *satius* esse (*in Ordinatione maxime Sacerdotum*) *paucos bonos, quam multos malos habere Ministros: quia si cæcus cæcum ducit, ambo in foveam dilabuntur.* An liceat ob penuriâ Sacerdotum ordinare ignaros?

Hoc notabile & merito omnium Episcoporum mentibus alte imprimendum dictum, desumptum apparet ex *Can.* 4. *Dist.* 23. ubi dicitur: „ Tales „ ad ministerium eligantur Clerici, qui „ *digne* possint divina Sacramenta tra„ ctare. *Melius est enim Domini Sa„ cerdotium* Paucos *habere Ministros, „ qui possint digne opus Dei exercere, „ quam*

„ *quam* Multos *inutiles* , *qui onus* „ *grave Ordinatori adducunt* „.

Utinam hæc attenderent Episcopi, qui Diœceses suas multitudine inutilium & otiosorum Sacerdotum replent; qui ad nihil ordinati apparent, quam ut *de celebratione Missæ faciant artem de pane lucrando ;* uti loquitur Bellarminus ad Nepotem suum.

Cæterum de examine Ordinandorum, ab Episcopo ante ordinationem instituendo ; nec non informatione super eorum moribus & conversatione , videri possunt , quæ dicta sunt in *Jure Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 9. *cap.* 4. *pag.* 266.

Canon XXXIII.

De Procurationibus extra casum Visitationis . Cap. Procurationes 23. ší de Censibus.

Observatio.

Canon XXXIII. in *cap.* Procurationes 23. ší *de Censibus*, statuit modum circa procurationes Episcoporum, aliorumque Prælatorum , visitantium Ecclesias sibi subjectas.

Procurationes nō exigendæ sine visitatione. In primis præcipit, *absque manifesta & necessaria causa nullatenus exigantur ; nisi quando personaliter officium Visitationis impendunt.*

Hic aperte improbatur *redemptio* procurationum , quam Prælati a populo exigebant, quamvis personaliter non visitarent ; conformiter ad *Canonem* 9. *Caus.* 10. *quæst.* 1. quo redarguitur Episcoporum avaritia & negligentia „ qui „ nolentes ad prædicandum vel confir„ mandum suas per annum Parochias „ circumire, tamen exigunt, ut man„ siones, quibus in profectione uti de„ buerant, aliquo *pretio rediment*, qui „ parare debebant . Quæ duplex infa„ mia , avaritiæ & negligentiæ (ait) „ sanctæ Synodo magno horrori fuit „.

Etiam Legatis Apostolicis hanc procurationum redemptionem satis usitatam fuisse constat. Redarguit enim Jordanum Sedis Apostolicæ in Gallia Legatum S. Bernardus *Epist.* 290. quod Clericos cogeret ad *redimendam* visitationem : „ Multi (inquit) se redeme„ runt , ne veniret ad eos : ad quos „ pervenire non potuit, *exegit, & ex„ torsit per nuntios* „. Et apud Rogerum Hoveden in Richardo I. ex epist. Hugonis Dunelmensis Episcopi damnatur eodem ex Capite Legatus Sedis Apostolicæ in Anglia : „ omnes enim „ Ecclesias Angliæ (inquit) *Crux* il„ la redemit, seu ad *redemptionem co„ git* , nec fuit aliquis immunis , qui „ *Crucis* istius stigmata non sentiret „. Hic etiam comprehenduntur Legati Apostolici.

Per *Crucem* hic designatur Pontificius Legatus *a latere* , qui *Crucem* sibi tamquam Legationis signum præferre facit.

Nec tantum eam procurationum *redemptionem* reprobavit præsens Canon; sed insuper *evectionum* & *personarum* moderationem in Concilio Lateranensi sub Alexandro III. præscriptam observari vult.

Insuper specialem in his moderationis modum , ne Ecclesiæ supra modum graventur , præscribit Legatis Apostolicis.

Abusus hac in parte. Et merito : scitur enim sæpe accidisse , ut Legati Apostolici supra modum Ecclesias gravarent , easque pene exhaurirent; de quibus ita scribit Joannes Sarisberiensis, *lib.* 5. *Policrat. Cap.* 16. „ Sed nec Legati Sedis Apostolicæ „ manus suas excutiunt ab omni mu„ nere, qui interdum in Provinciis ita „ debacchantur, ac si ad Ecclesiam fla„ gellandam egressus esset Satan a fa„ cie Domini „.

Querela S. Bernardi de his exactionibus, *lib.* 4. *de Consid.* ad Eugenium III. nota est.

Et ne sub prætextu *procurationum* pecunia exigeretur; in Concilio Valentino jampridem præscriptum fuit , ut Prælatus „ nullam pecuniam ipse , vel „ aliquis de familia occasione alicu„ jus officii vel consuetudinis, seu a„ lio quolibet modo, earum (procu„ rationum) nomine, sed in *victuali„ bus* expensas tantum moderatas re„ cipiat „.

Quid

Quid de his præscripserit Synodus Tridentina exposui in *Jure Eccl. Tom. I. part. 1. tit. 17. cap. 1. pag. 267.*

Scopus Visitationis. Quis porro debeat esse verus Visitationis scopus, paucis exponit Canon his verbis: *Visitationis Officium exercentes non quærant, quæ sua sunt, sed quæ Jesu-Christi: prædicationi, & cohortationi, correctioni & reformationi vacando, ut fructum referant, qui non perit.* Ita & Concilium Tridentinum latius exposuit, de quo vide *Jus Eccles. Tom. I. parte 1. tit. 17. cap. 3. & 4. pag. 274. & 278.*

OBSERVATIONES

In Canones XXIII. XXV. XXVI. XXVIII. XXIX. XXX. XXXI. præscribentes Regulas servandas in provisione Beneficiorum.

Canon XXIII.

Ne diu vacent Ecclesiæ. Cap. Ne pro defectu 41. ⁒ de Electione.

Observatio.

Ne Ecclesiæ vacent ultra tres menses. Canon XXIII. in *cap.* Ne pro defectu 41. ⁒ *de Electione*, statuit, *ut ultra tres menses Cathedralis Ecclesia vel Regularis Prælato non vacet.*

Præmittit Canon rationem: *Ne* scilicet *pro defectu Pastoris, gregem Dominicum lupus rapax invadat, aut in facultatibus suis Ecclesia viduata grave dispendium patiatur.*

Ex his quoque deducit Panormitanus, hoc Decretum tantum loqui de dignitate *principali* in Ecclesia *Cathedrali*, id est, Episcopali. Hic enim solus proprie dicitur *Pastor* illius Ecclesiæ, uti & per Episcopi solius mortem dicitur Ecclesia Cathedralis *vacare*, aut *viduata*; ipse enim est *sponsus*, non autem alii habentes ibidem dignitates inferiores, ait Panormitanus.

Pœna in negligentes. Decernit ulterius Canon, quod *si intra tres menses electio celebrata non fuerit: qui eligere debuerant, eligendi potestate careant eâ vice, ac ipsa eligendi potestas ad eum, qui proxime præesse dignoscitur, devolvatur.*

Per eum, *qui proxime præesse dignoscitur*, intelligi *proximum* sive *immediatum Superiorem*, notant hic communiter Canonistæ post Glossam.

Verum, postquam confirmationem Episcoporum, quæ olim spectabat ad Metropolitanum, ut proximum Superiorem, Papa sibi vendicavit, etiam providendi potestatem ob negligentiam eligentium ad se attraxit.

Exceptio in favorem Regum. Præterea, quia hodie in plerisque regnis nominatio Episcoporum, & Abbatum ad Principem spectat, vix juri devolutionis datur locus; eo quod Principibus hisce supremis tempus non currat, quia multis, tam tempore belli, quam tempore pacis præsumuntur negotiis occupati, ut semper *justo impedimento* videantur præpediti per nominationem providere; & ita de Rege Catholico notavi ex Garcia in *Jure Eccl. Tom. I. part. 1. tit. 13. cap. 4. num. 12. pag. 167.* ubi unâ ostendi, intra quod tempus Rex Galliæ vi Concordatorum nominare, & Pontifici præsentare teneatur personam ad Episcopatum vacantem.

Officium Metropolitani in casu negligentiæ. Cum autem Canon injungat Metropolitano in casum devolutionis, ut *non differat ultra* tres *menses viduatam Ecclesiam de persona idonea* ipsius quidem Ecclesiæ, *vel alterius, si digna non reperiatur in illa, canonice ordinare.* Notant hic Doctores, Episcopum de *gremio* Ecclesiæ vacantis esse eli-

eligendum; & Clericum Ecclesiæ viduatæ Clericis alterius Ecclesiæ præferendum, conformiter ad *Canones* 12. & 13. *Dist.* 60. in quorum postremo dicitur. „ Tum alter de altera eligatur „ Ecclesia, si de civitatis ipsius Cle„ ro, cui Episcopus ordinandus est, „ nullus dignus (quod evenire non cre„ ditur) inveniri poterit „.

An semper assumendi Episcopi, qui sint de gremio? Hinc & in pluribus Germaniæ Capitulis, quibus jus eligendi conservatum est, consuetudo obtinet, ut nullus ad Episcopatum Ecclesiæ vacantis assumatur, nisi de gremio fuerit illius Ecclesiæ.

Cæterum ubi jus illud eligendi de gremio ipsius Ecclesiæ, consuetudine, aliove titulo non est stabilitum, hodie passim invaluit, ut ad Episcopatus vacantes nominentur, vel eligantur personæ etiam de gremio Ecclesiæ vacantis non existentes; quod vel ideo facilius introduci potuit; quod, licet Canones eligi de gremio Ecclesiæ vacantis optarent, electionem tamen de extranea persona factam non irritabant, ut post Glossam hic notarunt Interpretes; quin imo *cap.* 19. ✠ *de Elect.* approbatur electio extranei, modo facta sit a duabus tertiis partibus Capituli.

CANON XXV.

Electio non facienda a Laicis. Cap. QUISQUIS 43. ✠ de Elect.

OBSERVATIO.

Electiones a Laicis factæ cassantur. CAnone XXV. in *cap.* QUISQUIS 43. ✠ *de Elect.* improbatur electio facta *per secularis potestatis abusum;* decernitque, quod *quisquis electioni de se sic factæ consentire præsumpserit, & electionis commodo careat, & intelligibilis fiat, nec absque dispensatione ad aliquam valeat eligi dignitatem. Qui vero electionem hujusmodi (quam ipso jure irritam* censet Canon) *præsumpserint celebrare, ab Officio & Beneficio penitus suspendantur per triennium, eligendi tunc potestate privati.*

Plura sub idem tempus prodiere Pontificum Responsa & Decreta, quibus ab electione tam in Cathedralibus, quam Collegiatis Ecclesiis, Laici penitus excluduntur, ut in *cap.* 51. & 56. ✠ *eod.* videre est.

Cum Episcopi multi, præsertim in Germania, etiam Principatus & Dominia majora haberent Ecclesiis suis annexa, fiebat, ut etiam supremæ Potestates non parum sua interesse crederent, quis ad Episcopatum assumeretur; quapropter ambiebant per se vel suos Commissarios electioni interesse, quo facilius suffragia eligentium in sibi faventem personam inclinarent: atque ita libertatem Canonicam electionis lædere videbantur.

De simili casu hic præsens Canon, aliæque conformes Decretales accipi debent.

Exceptiones. Cæterum dubium non est, quin ex fundatione aut privilegio subinde *Laicis*, præsertim Principibus, competat jus interveniendi electioni, quemadmodum aperte supponit Pontifex in *cap.* NOBIS FUIT 25. ✠ *De Jure Patronatus*. Postquam enim dixit, quod in Conventuali Ecclesia non electioni Prælati faciendæ, sed jam factæ, honestius Patroni postulatur assensus, subdit hanc clausulam: „ nisi aliter de *sua jurisdictione* obti„ neat, ut partes suas interponere de„ beat electioni tractandæ „. Hoc est ex fundatione id obtineat, ut notat Glossographus, & etiam Franciscus Florens ad hoc *cap.* 25. Item Janus a Costa, qui pluribus exemplis adstruit, Laicos electioni interveniendi nonnunquam jus habere, quod & probat Franciscus de Roye ad idem *cap.* 25.

Cæterum certum est pluribus seculis obtinuisse, ut in electione Episcopi intervenirent non tantum Clerici, sed & populus, sive Laici, uti multis ostendi in *Jure Eccles. Tom. I. part.* I. *tit.* 13. *cap.* I. *pag.* 147.

CA-

CANON XXVI.

De Confirmatione Electorum. Cap. NIHIL EST 44. ✠ de Elect.

OBSERVATIO.

Examen erga Electos. CAnon XXVI. in *cap.* NIHIL EST 44. ✠ *de Elect.* agit de Confirmatione Prælatorum, præmittitque, *nihil esse quod Ecclesiæ Dei magis officiat, quam quod indigni adsumantur Prælati ad regimen animarum.*

Huic igitur morbo volens *adhibere necessariam medelam, irrefragabili constitutione* sancit, *quatenus cum quispiam ad regimen animarum fuerit electus, is, ad quem pertinet ipsius confirmatio, diligenter examinet & electionis processum, & personam Electi: ut cum omnia rite concurrerint, munus ei confirmationis impendat.*

Post hæc pœnas decernit contra Promotum & Promoventem, *si secus fuerit incaute præsumptum . . . maxime si hominem insufficientis scientiæ, vel inhonestæ vitæ, vel ætatis illegitimæ approbaverit.*

Monentur *Episcopi*, ut ipsi *quoque tales ad sacros Ordines, & Ecclesiasticas Dignitates promovere procurent, qui commissum sibi Officium digne valeant adimplere, si & ipsi canonicam cupiunt effugere ultionem.*

Confirmatio Electorum Seculo XIII. per Superiores immediatos. Evidens est, hoc Canone supponi, Prælatos electos a suis immediatis Superioribus confirmationem accipere; quod & hic Doctores observant, & innuunt verba sequentia, quibus declaratur, quod *qui ad Romanum pertinent* IMMEDIATE *Pontificem, ad percipiendam sui confirmationem Officii*, debeant, *si commode fieri potest, vel personaliter ad Sedem Apostolicam* accedere, *aut personas idoneas* transmittere, *per quas diligens inquisitio super electionibus & Electis possit haberi.*

Vel per Sedem Apostolicam. Hic sat patet solos Exemptos seu *immediate* ad Romanum Pontificem pertinentes, ab eo confirmationem tunc temporis obtinere debuisse, reliquos vero a suis immediatis Superioribus.

Illud & indubitatum recentioris esse disciplinæ post receptas falsas Decretales inductæ, quod de obtinenda confirmatione Exemptorum a Sede Apostolica hic dicitur, quia demum auctoritate harum Decretalium similes exemptiones concedi cœperunt.

Ante confirmationem non potest Electus administrationi Ecclesiæ se in spiritualibus seu temporalibus ullatenus immiscere, nisi aliqui *ultra Italiam constituti ... electi fuerint in* CONCORDIA, id est, nullo eligentium reclamante quibus permittitur DISPENSATIVE, *propter necessitates Ecclesiarum & utilitates, ut in spiritualibus & temporalibus administrent, sic tamen ut de rebus Ecclesiasticis nihil penitus alienent.*

CANON XXVIII.

De Episcopis loco cedentibus. Cap. QUIDAM 12. ✠ de Renuntiat.

OBSERVATIO.

CAnon XXVIII. in *cap.* QUIDAM 12. ✠ *de Renuntiat.* statuit, quod, qui *cum instantia* cedendi licentiam petierunt, eâ obtentâ *ad cedendum* sunt compellendi: ratio additur: *quia in postulatione hujusmodi, aut Ecclesiarum commoda, quibus præsunt, aut salutem videantur propriam attendisse: quorum neutrum* (ait) *suasionibus aliquorum quærentium quæ sua sunt, seu etiam levitate qualibet volumus impediri.* Nova disciplina erga cedere volentes.

Hic de Episcopis, qui cedendi licentiam a Sede Apostolica impetrare debent, sermonem esse evidens est: congruitque huic Canoni Decretalis Innocentii III. in *cap.* 4. ✠ *de Postulat. Prælat.* in qua dicitur, quod postquam postulatio subscriptionibus postulantium roborata, & præsentata est *Romano Pontifici*, ab ea postulantes recedere nequeant, ne *Pontifici illudatur*, & judicium ejus ex eorum arbitrio pendere videatur.

Hoc ante tempora hujus Pontificis notum fuisse non apparet.

Proinde verisimile est hoc Pontifici Innocentio III. potius quam Concilio adscribendum; neque dubium, hoc esse recentioris disciplinæ; uti & sunt ea, quæ sub titulo de *Postulatione Prælatorum* occurrunt, sub quo titulo nulla Decretalis antiquior Decretali Innocentii III. occurrit.

Canon XXIX.

De pluralitate Beneficiorum. Cap. De multa 28. ✠ de Præbend.

Observatio.

Canon XXIX. in *cap.* De multa 28. ✠ *de Præbendis*, dirigitur contra pluralitatem Beneficiorum, quæ seculis illis multum invaluerat, non obstantibus plurimis Conciliorum Decretis; deploraturque in præsenti Canone, quod ex *Decreto* Concilii Lateranensis sub Alexandro III. contra hunc abusum, *propter præsumptiones & quorumdam cupiditates, nullus hactenus aut rarus fructus provenerit*.

Remedia contra pluralitatem Beneficiorũ. Ut autem efficacius huic abusui remedium adhiberetur; statuitur præsenti Canone, in primis, quod si quis *receperit Beneficium habens curam animarum, si prius tale Beneficium habebat, eo sit* ipso jure *privatus: & si forte illud retinere contenderit, etiam alio spolietur:* scilicet per sententiam.

Secundo injungitur Collatori, ut Beneficium primum post receptionem secundi, *libere conferat*; & *si ultra sex menses* collationem differat, non *solum* jus collationis ad Superiorem *devolvatur, verum etiam tantum de suis cogatur proventibus in utilitatem Ecclesiæ, cujus est illud Beneficium, adsignare, quantum a tempore vacationis ipsius constiterit esse perceptum*.

Tertio declarat, *hoc idem & in* personatibus *observandum*; addens, *ut nullus plures dignitates, aut personatus in eadem Ecclesia habere præsumat, etiamsi curam non habeant animarum*.

Tandem concludit hâc clausulâ modificativâ: *circa sublimes tamen & litteratas personas, quæ majoribus Beneficiis sunt honorandæ, cum ratio postulaverit, per Sedem Apostolicam poterit dispensari*. Mira & nova exceptio.

Nescio an in ullo Decreto alicujus Concilii, sive Synodi pro reformatione abusuum edito similis clausula addita legatur; sciebant enim Patres per hanc dispensandi facultatem in Decreto expressam palam viam pandi ad eversionem Decreti.

Et sane quam latam portam dispensationibus hæc clausula nata fuerit aperire, nemo non videt, & etiam hodierna Curiæ Romanæ praxis ostendit.

Ut proinde non fine fundamento occasione hujus Decreti Matthæus Parisiensis (qui circa hæc tempora floruit) ad annum 1235. de Collectione Decretalium auctore Gregorio IX. facta, loquens dicit: „ In quibus quædam innovavit, ne scilicet illegitimi Prælatias, vel Ecclesiastica Beneficia, nisi adeptâ a Sede Romana legitimationis dispensatione obtineant: sciens inde Curiæ Romanæ pro impetratione tali, multa emolumenta provenire: *sicut ex statuto Innocentii pro dispensatione plurimorum Beneficiorum obtinendorum* „.

Et sane hâc clausulâ per Innocentium appositâ, & hactenus in nullo Decreto expressâ, hoc Decretum pene inutile esse redditum scitur (*a*).

Canon XXX.

De promotione indignorum. Cap. Grave nimis 29. ✠ de Præbend.

Observatio.

Canon 30. in *cap.* Grave nimis 29. ✠ *de Præbendis*, agit contra Prælatos, ad Beneficia Ecclesiastica *indignos, quibus nec morum honestas, nec*

(*a*) Observant Canonistæ eam non esse Romani Pontificis intentionem, ut cum aliquo in pluribus dispenset Beneficiis pinguibus, præsertim si agatur de Beneficiis, quæ curam animarum annexam habent. Ita *de Elect. cap. dudum §. penult.*

nec litterarum scientia suffragatur, promoventes; cum possint viros idoneos promovere, *carnalitatis sequentes affectum*, *non judicium rationis: unde* (inquit) *quanta Ecclesiis damna proveniant*, *nemo sanæ mentis ignorat*.

Præcipit itaque, ut Prælati Ecclesiarum, *prætermissis indignis*, *idoneos assumant*, *qui Deo & Ecclesiis valeant gratum impendere famulatum*.

Pœnæ Prælatorum indignos promoventiū. Ulterius vult, ut *fiat de hoc in Provinciali Concilio diligens inquisitio annuatim: ita ut* si Prælatus *post primam & secundam correptionem reperiatur culpabilis*, *a Beneficiis conferendis per ipsum Concilium suspendatur*, *instituta in eodem Concilio persona provida & honesta*, *quæ Suspensi suppleat defectum in Beneficiis conferendis*. *Et hoc ipsum circa Capitula*, *quæ in his deliquerint*, *observetur*.

Metropolitani vero delictum, vult Canon, *Superioris judicio ex parte Concilii* nunciari.

Hic notat Panormitanus, Metropolitanum tamquam *Caput* Concilii Provincialis, a Concilio non puniri; sed a suo Superiore ad denutiationem Concilii: non quod Concilium non sit Metropolitano superius; sed ne *Caput* & *Præses* in Concilio, cui præest, puniatur, ait hic Gonzales. Verum ratio seu argumentum Panormitani, & Gonzalis non videtur efficax.

Ut vero terrore hujus suspensionis ad observationem Decreti magis incitentur Prælati, non vult *suspensionis sententiam præter Romani Pontificis auctoritatem*, *aut proprii Patriarchæ* relaxari; additâ hâc etiam ratione: *ut in hoc quoque quatuor Patriarchales Sedes specialiter honorentur*.

Evincit præsens Canon Prælatos esse multum culpabiles, qui indignos ad Beneficia Ecclesiastica ex *carnalitatis affectu* promovent; atque contra illos severe esse procedendum; sed dolendum quod deficiente Synodorum celebratione, non sit, qui Prælatorum defectibus & excessibus invigilet, eosve corripiat & corrigat; sed multi impune suos nepotes & carnaliter conjunctos, tametsi plane indignos ad primas Ecclesiarum dignitates ex mero carnali affectu promoveant. Abusus quoad hoc.

Canon XXXI.

De Filiis Canonicorum non instituendis cum Patribus. Cap. Ad abolendum 16. ✠ de Filiis Presbyterorum.

Observatio.

Canon XXXI. in *cap.* Ad abolendam 16. ✠ *de Filiis Presbyt.* excludit filios Canonicorum maxime *spurios*, a Canonicatibus in Ecclesiis secularibus, in quibus instituti sunt Patres eorum; contra quem abusum plura sub idem tempus edita fuere, quæ novissime per Concilium Tridentinum *sess.* 25. *cap.* 15. *de Reformat.* renovata & extensa sunt; de quibus latius in *Jure Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.* 2. *tit.* 10. *cap.* 3. *num.* 23. *pag.* 305.

Verum illud dolendum, quod ob facilem, quæ ut Curia Romana sub hac irregularitate obtinetur, solutis taxis dispensationem, quibusdam videantur hæc Decreta edita, ut Curiæ Romanæ ex dispensatione hæc emolumenta temporalia obvenirent: uti jam pridem visum fuisse Matthæo Parisiensi supra ad Canonem XXIX. notavi. Abusus.

OBSERVATIONES

In Canones XIX. XX. XXI. XXII. LXII. L. LI. Sacramentalia concernentes.

CANON XIX.

Res profanæ in Templis non asservandæ. Cap. RELINQUI 2. ꝟ de Custod. Euchar.

OBSERVATIO.

Ne supellex in Templis servetur. CAnon XIX. in *cap.* RELINQUI 2. ꝟ *de Custodia Eucharist.* duo cavenda esse decernit. Primo firmiter prohibet, ne supellectilia sive Clericorum seu Laicorum in Ecclesiis admittantur, *ne potius domus Laicæ, quam Dei Basilicæ, videantur, non considerantes, quod Dominus non sinebat, ut vas transferretur per templum.* Addit autem hanc modificationem. Exceptio. *Nisi propter hostiles incursus, aut incendia repentina, seu alias necessitates urgentes, ad eas oporteat haberi refugium, sic tamen ut, necessitate cessante, res in loca pristina reportentur.*

Mos Ethnicorum in hac parte. Scitur olim apud Romanos, etiam gentiles, moris fuisse, ut ea, quæ præ reliquis servata volebant, in æde sacra reponerent, Sacerdotum Æditorumque fidei ea commendantes. Hujus moris exemplum occurrit in mensuris & ponderibus, quæ cum olim in *publicis* locis asservari solerent, ne corrumperentur, *L. 9. Cod. de Susceptoribus:* tandem Justinianus *Novel.* 18. *in Ecclesiis* servari mandavit.

Similiter & Testamenta, ut eorum securitati consuleretur, in Templis deponebantur, *L.* 4. §. *fin. ff. Familiæ ercisc.* item *L.* 3. §. PROINDE. *ff. de Tabul. exhib.*

Ob eamdem causam, pecunia sicut in publicis deponebatur locis, ita & in æde sacra deorum. *L. 73. ff. de Procurat.* item *L. 7. n.* SED ETSI *ff. de Minorib.* & *L. 19. ff. de Usuris.* Testaturque Dio *Orat.* 31. apud Ephesios in templo Dianæ reconditas fuisse pecunias non solum Ephesiorum, sed & hospitum, & omnium undecumque gentium. „ Deponunt autem omnes „ (ait) *securitatis* gratiâ, nemine „ unquam auso locum afficere injuriâ, „ tametsi jam plurima bella gesta „ sint, civitasque sæpius capta „.

Nec apud Gentiles solum, sed & apud Judæos hoc erat usitatum, ut patet ex historia Heliodori II. *Machab. III.* 10. 11. Judæorum.

Hoc eodem motivo, Christiani ad Ecclesias, & loca sacra res suas custodiendas detulere: cumque id promiscne fieri invaluisset, atque ita rebus profanis tandem Ecclesia, ac loca sacra replerentur, uti ad *Canonem LXXXIX.* Synodi VI. sive *Trullanæ Tom.VII. pag.* 412. notavi, cujus Canonis præsens Decretalis innovatio quædam censetur. Et Christianorum.

Ulterius præsenti Canone præcipitur, *ut Oratoria, Vasa, Corporalia & Vestimenta* Ministrorum munda *& nitida conserventur; nimis enim videtur absurdum, in sacris sordes negligere, quæ dedecerent in profanis.* Mundities vasorum Sacrorum.

Hæc solent hodie curæ Thesaurarii, vel etiam Sacristæ seu Custodis committi; unde ab horum diligentia, industria, ac cura, ornamentorum & Templorum mundities præcipue dependet. Vide dicta in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 4. *cap.* 1. *pag.* 50. (*a*).

CA-

(*a*) Quid hodie ad Thesaurarii curam pertinet, quidque ejus diligentiæ, & industriæ incumbit, & unde notum, ejus nomen, & an dignitas vel simplex officium sit, late describitur in *Jure Ecclesiastico Tom. I. parte* 1. *tit.* 11. *cap.* 5. *pag.* 128. hujus editionis.

CANON XX.

Chrisma, & SS. Eucharistia diligenter asservanda. Cap. STATUIMUS I. ꝟ de Custod. Euchar.

OBSERVATIO.

CAnon XX. in *cap.* STATUIMUS I. ꝟ *de Custod. Eucharist.* præcipit, *ut in cunctis Ecclesiis Chrisma & Eucharistia sub fideli custodia, clavibus adhibitis, conserventur. Ne possit* (inquit) *ad illa temeraria manus extendi, ad aliqua horribilia & nefaria exercenda.*

Rationes hujus Canonis. Jam pridem nonnullos *Chrismate* usos fuisse pro Medicina *corporali*, probat Synodus Arelatensis VI. *Can.* 18. ubi abusus hic improbatur, atque injungitur Presbyteris: „ ut nulli sub prætextu *Medicinæ*, vel cujuslibet rei donare præsumant „. Et ne forte eum in usum, nescientibus Presbyteris, assumeretur, una statuit, ut Presbyteri sub sigillo custodiant *Chrisma*.

Idipsum sub idem tempus decrevit Synodus Moguntina *Can.* 27. addens, *aut prætextu maleficii*.

Consuetudo superstitiosa. Similiter & Pontificale Romanum ex antiquo ritu præscribit, titulo *de Officio quintæ feriæ* in *Cœna Domini*, ut Episcopus „ jubeat Presbyteris attente, ut juxta Canonum traditionem Chrisma & olea ab Episcopo eâ die consecrata *fideliter custodiant*, & nulli sub prætextu *Medicinæ*, vel *maleficii* tradere præsumant; alias honore priventur „.

Ex his manifestum est, quod quidam *Chrismate* maleficii causâ uterentur.

Abusus sacrilegus. Imo ad tegenda flagitia subinde adhibitum indicat Concilium Turonense anni 813. *Can.* 20. „ injungens Presbyteris, ne sacrum *Chrisma* foras conclave dimittant, ubi a quolibet attingi possit „. Rationem subjungit: *Nam criminosos Chrismate tactos aut potatos nequaquam ullo examine deprehendi posse a multis putatur*. Hujus abusus seu superstitionis meminit Pœnitentiale Romanum apud Burchardum *lib.* 19. *cap.* 207. ubi Pœnitens interrogatur. BIBISTI CHRISMA *ad subvertendum Dei judicium?* Et *lib.* 3. *Capitul. cap.* 55. statuitur, ut Presbyter postquam depositus fuerit, *manum amittat, qui sanctum Chrisma donaverit ad* SUBVERTENDUM *judicium*. Plura ibidem annotavit Stephanus Baluzius.

Horrenda crimina. Non tantum Chrismate, sed & ipsâ Eucharistiâ impios homines nonnunquam ad maleficia abusos fuisse constat. Exemplum notabile occurrit in *cap.* 3. *de Pœnit. & remiss.* in secunda Decretalium collectione apud Antonium Augustinum, de muliere, quæ *corpus* Christi adhibere voluit, ad sibi viri sui *ampliorem amorem* conciliandum. Horrenda sunt, quæ hac in parte refert Martinus Delrio *lib.* 3. *Disquisit. Mag. parte* 1. *Disquisit.* 3. *sect.* 1.

Merito proinde decretum est, ut & Chrisma & Eucharistia sub fideli custodia asserventur; quod & Synodi nostræ Belgicæ sæpius innovarunt.

CANON XXI.

Præcepta annua Confessionis & Communionis. Cap. OMNIS UTRIUSQUE SEXUS 12. ꝟ de Pœnit. & remiss.

OBSERVATIO.

Confessio annua. CAnon XXI. in *cap.* OMNIS UTRIUSQUE SEXUS 12. ꝟ *de Pœnit. & remissionib.* omnium Canonum hujus Concilii famosissimus, & continuo totius Ecclesiæ usu comprobatus, agit de Confessione, & Communione annua, præcipitque in primis, ut *omnis utriusque sexus Fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti, & injunctam sibi Pœnitentiam propriis viribus* (C. pro viribus) *studeat adimplere*.

Proprio Pastori facienda. Nomine proprii Sacerdotis hic venit Sacerdos, cui Pœnitentium cura spiritualis fori interni speciali ac *proprio* & *ordinario* jure competit: puta respe-

respectu communium Laicorum, singulorum respective Fidelium *proprius Parochus*: & respectu Canonicorum *Decanus*, aliusve, cui spiritualis animarum cura de jure competit: respectu Religiosorum Abbas, aliusve Monasterii Superior; & ita de aliis, quos singulatim enumerat Hostiensis in summa ad titulum *de Pœnitentiis & remissionibus*.

Communio annua. Secundo statuitur, ut suscipiat *reverenter ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum*; additâ tamen hâc clausulâ modificativâ: *nisi forte de proprii Sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab hujusmodi perceptione duxerit abstinendum*.

Exceptio. De hoc præcepto, ejusque obligatione fuse egi in *Jure Eccles. Tom. II. parte 2. sect. 1. tit. 4. cap. 3. pag. 73.* ibi ostendi, quod hæc Communio sive Eucharistiæ susceptio fieri debeat in Ecclesia Parochiali: quodque tempus Paschale ad hunc effectum computetur juxta Declarationem Eugenii IV. & receptum Ecclesiæ usum a Dominica Palmarum usque ad Dominicam in Albis utrimque inclusive.

Ostendi & ibidem, qui juxta modernam Ecclesiæ disciplinam ad hanc annuam sacram Communionem obligentur, & quis nomine *proprii Sacerdotis* hodie intelligatur, de cujus *consilio* a Communione Paschali possit abstinere: ac denique de pœna non Communicantis, quam Canon his verbis expressit: *Alioquin & vivens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christianâ careat sepulturâ*.

Confessio non semper proprio Pastori facienda. Porro cum subinde causa rationabilis occurrere queat, ut quis *proprio* suo *Sacerdoti* peccata confiteri non audeat, aut id non convenjat, declarat Concilium, quod *si quis* ALIENO *Sacerdoti voluerit justa de causa sua confiteri peccata, licentiam prius postulet & obtineat a proprio Sacerdote; cum aliter ipse illum non possit absolvere vel ligare*.

Notat Gabriel Cossartius in marginali nota ad hunc Canonem, quod pro his verbis: *cum* ALITER IPSE *illum non possit*, *&c.* in Codice Mazarino legatur: *cum* ALTER *ipsum non possit*, *&c.* Idem tamen apparet utriusque lectionis sensus; nimirum quod nullus Sacerdos nisi *proprius* ipsius Pœnitentis possit Pœnitentem absolvere vel ligare, defectu nimirum jurisdictionis in eumdem; nisi a *proprio Sacerdote* eam acceperit delegatam: quam delegasse censebitur, si Pœnitenti veniam annuerit *alieno Sacerdoti* confitendi (*a*).

Sed non sine ejus licentia. Hinc habemus, quod juxta ætatis istius disciplinam, *proprius Sacerdos* seu Parochus, potuerit *alieno* Sacerdoti committere administrationem Sacramenti Pœnitentiæ, uti & aliorum Sacramentorum; nec tunc opus fuerit præviâ Episcopi approbatione ad audiendas Confessiones; sed Parochum tamquam *Ordinarium* hujus æque ac reliquorum Sacramentorum Ministrum potuisse, non minus hujus, quam reliquorum Sacramentorum, puta Baptismi, Viatici, extremæ Unctionis, vel Matrimonii cuicumque legitime ordinato Sacerdoti committere administrationem.

Unde & seculo XV. scribebat Panormitanus hic *num. 14.* quod Sacerdos nullam habens jurisdictionem in *actu*, queat eam accipere & absolvere Pœnitentem, si *proprius Sacerdos committeret ipsi, quod audiat Confessionem sui Parochiani. Tunc enim* (ait) *non requiritur, quod ille habeat executionem: quia tunc cognoscit ut Delegatus, non ut Ordinarius*.

Sed hæc per Concilium Tridentinum modificationem aliquam acceperunt, uti fusius deduxi in *Jure Eccles. Tom. II. parte 2. sect. 1. tit. 6. cap. 5. pag. 165.* ubi una notavi, quid a Parochis circa hunc Canonis articulum sit agendum, & quo-

(*a*) Jure permittitur Episcopis, aliisque Superioribus, necnon minoribus Prælatis exemptis, ut etiam præter sui Superioris licentiam provisum & discretum sibi possint eligere Confessarium. *De Pœnit. cap. ultimo, ne pro dilatione, Lib. 5 Decret. tit. 38. cap. 16.* Hæc licentia merito data est, scilicet propter animarum periculum nascens ex Superioris absentia, ejusque a subdito distantia.

& quousque præceptum confitendi semel in anno PROPRIO *Sacerdoti* sit urgendum.

Dotes boni Confessarii. Monet autem Concilium Lateranense, ut Sacerdos sive proprius sive alienus de licentia *proprii* excipiens Confessiones, *sit discretus & cautus, ut more periti medici superfundat vinum & oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens & peccatoris circumstantias & peccati: quibus prudenter intelligat, quale debeat ei præbere consilium, & cujusmodi remedium adhibere diversis experimentis utendo ad salvandum ægrotum*.

Supponit hic Canon Sacerdotem in administratione Sacramenti Pœnitentiæ, teneri ad instar Medici spiritualis, vulneribus animæ congruentia remedia applicare; atque originem ac radicem, cæterasque vulnerum circumstantias diligenter inquirere, & sollicite ad instar prudentis Medici attendere, qualiter possit congruentia vulneribus sanandis cataplasmata spiritualia applicare: uti latius exposui in *Jure Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 6. *cap.* 4. *pag.* 162. una ostendens, Confessarium etiam partes judicis sustinere; ac proinde in eo fortitudinem & integritatem, aliásque judicis qualitates requiri, ne aliter absolvat, quem ligare; aut liget, quem absolvere deberet.

Sigillum Cõfessionis. Denique mandat Canon: *Caveat omnino* (Sacerdos) *ne verbo aut signo, aut alio quovis modo aliquatenus prodat peccatorem; sed si prudentiori consilio indiguerit, illud absque ulla expressione personæ caute requirat*.

De hoc secreto Confessionis servando, multa tradidere tam Theologi Scholastici, quam antiqui Canonistæ, quorum aliqui rigidiores, aliqui justo laxiores fuere; adeo ut dicerent, quod Sacerdos sciens ex sola Confessione impedimentum dirimens, inter personas conjungendas, posset illud revelare; si Episcopus excommunicatione ligaret omnes, qui scientes hujus matrimonii impedimenta, non enuntiaverint; dicebantque, quod Sacerdos sic revelando, *non infringit sigillum Confessionis, sed aperit: est enim infringere* (inquiunt) *indebite revelare*. Ita de quibusdam Magistris refert Morinus de *administ. Sacram. Pœnit. lib.* 2. *cap.* 16. *num.* 8. qui addit, hanc praxim merito fuisse reprobatam: „ prudenter enim (ait) aditus omnes ad sigilli „ apertionem tendentes Ecclesia sem„ per interclusit, eique praxi lubentius „ favit, quæ certiorem Confessioni se„ curitatem præstitit; ita tamen ut u„ sum cognitionis sic comparatæ, cum „ *intemerato* sigillo prodesse poterat, „ vel confitenti vel alteri, & non „ obesse, nunquam impediret (*a*) „.

Pœna contra infringentes hoc sigillum. Præsens Canon Sacerdotem, qui *peccatum Pœnitentiali judicio sibi detectum, præsumpserit revelare, non solum a Sacerdotali officio deponendum* decernit, verum *etiam ad agendam Pœnitentiam in arctum Monasterium detrudendum* declarat.

Canon XXII.

Ægroti monendi a Medicis de Confessione. Cap. Cum infirmitas 13. ꝟ de Pœnit. & remiss.

Observatio.

Officiũ Medici Christiani. Canon XXII. in *cap.* Cum infirmitas 13. ꝟ *de Pœnit. & remiss. districte præcipit Medicis corporum, ut cum eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos* ANTE OMNIA *moneant & inducant, ut* MEDICOS *advocent* ANIMARUM: *ut postquam fuerit infirmo de spirituali salute provisum, ad corporalis medicinæ remedium salubrius procedatur, cum causa cessante cesset effectus*.

Præmiserat enim, corporalem infirmitatem *nonnumquam ex peccato* provenire, *dicente Domino languido, quem sanaverat: vade & noli amplius pec-* care,

(*a*) Sententia, quæ decerneretur adversus Confessarium, qui secretum Confessionis nollet detegere, nullius esset momenti. Id constat Jure Canonico. De excessibus Prælatorum, cap. Dilectus juncta Rubr. Lib. 5. tit. 31. cap. 13.

care, ne deterius aliquid tibi contingat. Joan. *cap.* 5. *verf.* 14.

Ratio Canonis. Ratio, quæ ad hoc decernendum Concilium impulit, subjungitur, *quod quidam in ægritudinis lecto jacentes, cum eis a Medicis suadetur, ut de animarum salute disponant, in desperationis articulum incidunt, unde facilius mortis periculum incurrunt.*

Notat hîc Panormitanus *num.* 2. quod verba „ *moneant & inducant*, debeant intelligi cum effectu: nam „ (ait) colligitur per sequentia, non „ sufficit Medicis modicum monere, „ nisi effectualiter inducant ad vocan„ dum Sacerdotem „. Et *num.* 1. dixerat: „ Medici vocati ad infirmum „ debent ante omnia inducere infir„ mnm ad Confessionem „. Consonat Concilium Ravennatense anni 1311. *Rubricâ* 15. „ Monemus (ait) omnes „ Medicos, quod quando vocati fue„ rint ad infirmos, non ulterius redire „ audeant, nec curare eosdem, *nisi* „ *prius eis constiterit*, quod ipsi infir„ mi prædicti *Medicum* advocaverint „ animarum, & eis fuerit de anima„ rum salute provisum „.

Quid de eadem re Pius V. Pius V. in sua Constitutione, quæ incipit *Super gregem*, estque tertia in Bullario Romano, renovans præsens Concilii Lateranensis Decretum „ in „ perpetuum valiturâ Constitutione sta„ tuit & decrevit, quod omnes Medici, „ cum ad infirmos in lecto jacentes „ vocati fuerint, ipsos *ante omnia* mo„ neant, ut idoneo Confessori omnia „ peccata sua juxta ritum S. R. E. con„ fiteantur, neque *tertio die* ulterius „ eos visitent (nisi longius tempus in„ firmo Confessor ob aliquam rationa„ bilem causam, super quo ejus con„ scientiam oneramus, concesserit) & „ eis per fidem Confessoris in scriptis „ factam constiterit, quod infirmi, ut „ præmittitur, peccata sua confessi fue„ rint „.

Pœna contra transgressores hujus statuti. Porro Medicos præsens Canon transgressores *tamdiu ab ingressu Ecclesiæ* arcendos decernit, *donec pro transgressione hujusmodi* satisfecerint *competenter*.

Præter hanc pœnam vult Pius V. in citata Constitutione, quod similes transgressores „ *perpetuo* sint *infames*, & „ gradu Medicinæ, quo insigniti erant, „ omnino priventur, & a Collegio seu „ Universitate Medicorum ejiciantur, „ ac pœnis etiam pecuniariis arbitrio „ Ordinariorum, ubi deliquerint, mul„ ctentur „.

Ad hæc pro efficaciore hujus Canonis & Constitutionis executione mandat idem Pontifex: „ ut nullus posthac u„ bique locorum in Medicina docto„ retur, aut ei quomodolibet meden„ di facultas a quovis Collegio & U„ niversitate concedatur, nisi omnia „ in præsenti nostra, inquit, Constitu„ tione contenta, medio eorum jura„ mento coram Notario publico & te„ stibus observare in eorum manibus „ vel Ordinarii juraverint, & de hu„ jusmodi juramento in Privilegio seu „ licentia medendi specialis mentio „ fiat „. Quod si Collegia & Universitates præfatæ „ non recepto a promo„ vendis juramento hujusmodi, eos„ dem ad gradum prædictum promo„ verint, aut eisdem medendi licentiam „ præstiterint, pœnam privationis fa„ cultatis alios ulterius doctorandi in„ currant „.

Notandum, quod Concilium transgressorem suæ Constitutionis tum demum puniendum censeat, si eam transgrediatur, *postquam per Prælatos locorum fuerit publicata*. Canonis promulgatio.

Hinc communiter concludunt Doctores, Constitutiones Ecclesiasticas, etiam Pontificias, demum obligare, & subditos constringere, cum fuerint in Provinciis per Prælatos secundum singularum Provinciarum morem rite publicatæ, & Populo intimatæ.

Denique præsenti Canone, *sub interminatione Anathematis* prohibetur, *ne quis Medicorum pro corporali salute aliquid ægroto suadeat, quod in periculum animæ convertatur.*

Licet nec hoc præsens Concilii Lateranensis Decretum, nec dicta Constitutio Pii V. hisce in partibus sciantur publicata, neque hactenus recepta, merito equidem servanda sunt a Medicis, An hæc statuta hodie obligent?

dicis, in quantum per ea spirituali infirmorum saluti consulitur, & media suggeruntur, quibus fiat, ut infirmis opportune provideatur de iis, quæ ad salutem consequendam sunt necessaria, & merito Prælati & Pastores eatenus eorum observantiam Medicis persuaderent, quatenus scilicet sedulo attendant, ut *tempestive* ægris necessaria ad salutem impendantur, qui præcipuus est hujus Canonis scopus.

CANON LXII.

De Sacris Reliquiis, & Quæstoribus eleemosynarum. Cap. CUM EX EO 2. ✠ de Reliquiis & venerat. Sanctorum.

OBSERVATIO.

Abusus vendendi SS. Reliquias. CAnon LXII. duo diversa puncta continet, quorum primum spectat venerationem Reliquiarum, exstatque in *cap.* CUM EX EO 2. ✠ *De Reliquiis, & venerat. Sanctorum*.

Declarat in hac parte Canon, *ex eo quod quidam Sanctorum Reliquias exponunt venales, & eas passim ostendunt, Christianæ Religioni detractum esse sæpius*.

Contra hunc abusum hâc parte statuitur, *ut antiquæ Reliquiæ amodo extra capsam nullatenus ostendantur, nec exponantur venales*.

Capsa hìc pro *Repositorio* sumitur, in quo Reliquiæ honorifice servantur, & inclusæ Populi venerationi exponuntur.

Venalitas Reliquiarum quæstui subserviens, vetus est in Ecclesia malum.

Imposturæ circa hoc. De quibusdam falsis Monachis, quos Circumcelliones vocat Sanctus Isidorus Hispalensis, scribit ipse: *Alii membra Martyrum* (si tamen membra Martyrum sunt) *venditant*. Lib. 2. *de Ecclesf. Off. cap.* 15.

Eamdem execrabilem nundinationem hisce falsis Monachis attribuit Sanctus Augustinus Libro *de opere Monachorum cap.* 28. & in Codice Justinianæo *lib.* 3. *de SS. Ecclesf.* contra hunc abusum Decretum legitur: *Nemo Martyres distrahat; nemo mercetur*.

Rodulphus Glaber *lib.* 4. *Hist. cap.* 3. narrat de quodam sui temporis balatrone circumforaneo, quod ossibus mortuorum, quæ e sepulchris eruebat, varia Sanctorum nomina imponens superstitiosos ac simplices homines *passim* deciperet, emunctis eorum marsupiis.

Scribit quoque Sanctus Gregorius *lib.* 3. *Epist.* 30. quod quidam Monachi Græci deprehensi sint, qui mortuorum corpora in campo jacentia effoderent, atque eorum ossa reconderent, servantes sibi dum recederent. Qui diligenter discussi, cur id facerent, confessi sunt, quod illa ossa ad Græciam essent tamquam Sanctorum Reliquias portaturi.

Cautiones contra hos abusus. Ut his abusibus occurreretur, jam pridem sæpius cautum fuit, ne ossa mortuorum pro Reliquiis Sanctorum venerationi exponerentur, nisi diligenti prævio examine, tamquam sincere Reliquiæ essent probatæ; & præsenti Canone statuitur, *ut inventas de* NOVO nemo *publice venerari præsumat, nisi prius auctoritate Romani Pontificis fuerint approbatæ*.

Quid Reliquiæ de novo inventæ? Quid hic per *inventas* NOVO Reliquias intelligatur, non convenit inter Doctores.

Sunt qui intelligunt generaliter Reliquias etiam *antiquorum Sanctorum*, quæ hactenus duntaxat latuerunt.

Sane si de his intelligatur præsens Canon, certum est, quod hìc Pontifici aliquid privative reservetur, quod hactenus Episcopis competierat.

Auctoritas Episcoporum quoad hoc. Præterea, si de his Reliquiis Canon loquatur, certum est, quod Synodus Tridentina auctoritatem similes Reliquias approbandi Episcopis restituerit per Decretum de *veneratione*, & *Reliquiis Sanctorum*, ubi decernitur: „ neo „ *novas* Reliquias recipiendas, nisi *re-* „ *cognoscente & approbante Episcopo*, „ qui simul atque de iis aliquid compertum habuerit, adhibitis in Con- „ silium Theologis, & aliis piis viris, „ ea faciat, quæ veritati & pietati „ consentanea judicaverit „.

Evidens est hìc supponi, Episcopo esse auctoritatem, *novas* Reliquias re-

cognoſcendi & approbandi ad effectum publicæ venerationis, unde & Barboſa de Officio Epiſcopi *allegatione 96. num.* 1. monet, huic textui eſſe derogatum per Concilium Tridentinum.

Alii per *inventas de* NOVO Reliquias alicujus intelligunt, qui hactenus inter Sanctos *non fuit relatus*, aut receptus.

Prærogativa Romani Pontificis. Si de ſimilibus Reliquiis de *novo* inventis Canon intelligatur, nihil hic Pontifici de novo reſervari dicendum eſt. Conſtat enim a tempore Alexandri III. relationem in Catalogum Sanctorum cœpiſſe Pontifici reſervari; uti expoſui in *Jure Eccleſ. Tom. I. parte* 1. *tit.* 22. *cap.* 10. *pag.* 401. alias in *Supplemento ad partem* 1. *Juris Eccleſ. tit.* 22. *cap.* 7.

Neque Synodus Tridentina huic Canoni juxta hunc ſenſum intellecto ullatenus derogavit: ſed ſicuti relatio *publica* alicujus in Catalogum Sanctorum manet reſervata Sedi Apoſtolicæ; ita & approbatio ſimilium Reliquiarum: cum oſſa alicujus defuncti *publicæ* venerationi tamquam *ſacræ* Reliquiæ exponi nequeant, niſi is prius declaratus ſit *Sanctus*, cujus oſſibus tamquam ſacris Reliquiis honor ille *publice* exhibeatur.

Pia ſollicitudo in cultu Reliquiarum. Cæterum quod ſpectat ad Reliquiarum recognitionem & approbationem, curamque circa religioſum earum cultum, illud ſemper fixum manet, quod ſollicite ſinceritas ac veritas Reliquiarum examinanda & inquirenda ſit: ut quantum poſſibile eſt, præcaveatur, ne falſæ pro veris paſſim ſubrepant; earumque inde religioſa veneratio in contemptum veniat.

Ad hæc ſtudioſe cavendum, ut ab earum cultu omnis ſuperſtitio, & irreligioſa veneratio, ac præcipue omnis *turpis quæſtus* & mercimonia longe abſit.

Duplex venalitas Reliquiarum. Et quamvis hodie non videamus ſacras Reliquias publice *venales* circumferri, quin tamen non raro in earum cultu turpis quædam mercimonia ſe immiſceat, non dubium.

Recte enim notat hic Panormitanus, duplicem venalitatem circa Sanctorum Reliquias eſſe prohibitam. Prima eſt, cum vere venduntur, accepto pretio. Secunda „ cum exponuntur *causâ quæſtus*, ut habeantur *largiores oblationes*. Hæc enim eſt quædam *larga venditio* „.

Itaque merito ſtatuit præſens Canon, ut *Prælati non permittant eos, qui ad eorum Eccleſias causâ venerationis accedunt, variis* (C. vanis) *figmentis, aut falſis documentis decipi, ſicut in pleriſque locis occaſione quæſtus fieri conſuevit.*

Si ſollicite & attente, ut oportet, circa hæc invigilarent Epiſcopi & Paſtores, plurimis figmentis & falſitatibus communem Populum, idque plerumque ad turpem quæſtum, etiamnum hodie decipi probe intelligerent.

Cautio circa Quæſtores. Alterâ Canonis parte, de qua in *cap.* CUM EX EO 14. ✠ *de Pœnit. & remiſſ.* prohibetur, admitti *eleemoſynarum Quæſtores, niſi Apoſtolicas vel Diœceſani Epiſcopi Litteras veras exhibeant. Et tunc, præter id quod in Litteris continebitur, nihil Populo proponere permittantur* (*a*).

Ut ergo ſimiles homines, ad quæſtum compoſiti, contentum Litterarum non excedant, forma Litterarum, *quans communiter talibus Apoſtolica Sedes indulget*, hic ſubjungitur.

In primis Litteræ hæ continent plures textus ſanctæ Scripturæ, quibus eleemoſynarum & in pauperes liberalitas commendatur, & earum fructus extollitur.

Deinde concludit: *Cum igitur ad ſuſtentationem fratrum & egenorum ad tale confluentium Hoſpitale* (idem erat de aliis piis locis) *propriæ non ſuppetant facultates; Univerſitatem veſtram monemus & exhortamur in Domino,*

(*a*) Curia Præſidialis, quæ Andegavi ſedet, contendit a nemine ſtipem alicujus momenti in territorio ſuæ Juriſdictionis poſſe ſine ſua Licentia corrogari; id tamen negavit D. D. Michaël Poncet ejuſdem Urbis Epiſcopus. In Galliis Regis eſt decernere, an Judicis Laici Litteræ in hac circumſtantia ſint abſolute neceſſariæ.

mino, *atque in* REMISSIONEM *vobis injungimus* PECCATORUM, *quatenus de bonis vobis a Deo collatis, pias eleemosynas, & grata eis charitatis subsidia erogetis: ut per subventionem vestram ipsorum inopiæ consulatur, & vos per hæc bona, & alia, quæ, Domino inspirante, feceritis, ad æterna possitis gaudia pervenire.*

Monet dein, ut *qui ad quærendas eleemosynas destinantur, modesti sint & discreti, nec in tabernis, aut in aliis locis incongruis hospitentur: nec inutiles faciant, aut sumptuosas expensas, caventes omnino ne falsæ Religionis habitum gestent.*

Quæstores aboliti a Concilio Tridentino. De his Quæstoribus, & eorum excessibus, ac tandem eorum totali per Synodum Tridentinam abolitione latius egimus in *Jure Eccles. Tom. II. parte 2. sect. 1. tit. 7. cap. 4. pag. 217.* alias *cap. 3.*

Utinam hi, qui hodie ad quærendas eleemosynas vel in sustentationem fratrum, aut in usum Monasteriorum, aut Hospitalium mittuntur, sicut nomen *Quæstorum* evitant, ita quoque sollicite evitarent abusus & excessus, quos Concilia & Pontifices in Quæstoribus damnarunt, quique eorum abolitioni occasionem præbuerunt.

Moderatio in conferendis Indulgentiis. Porro Quæstores ut largiores sibi eleemosynas conquirerent, conabantur etiam largioribus Indulgentiis Populum ad eas allicere, eumque in finem profusiores ab Episcopis Indulgentias extorquebant, quibus facilius, quam oportebat, cedentes Episcopi, revera *indiscretas & superfluas Indulgentias* promittere non verebantur, per quas *& claves Ecclesiæ contemnuntur, & pœnitentialis satisfactio enervatur*, inquit Canon.

Servanda ab Episcopis. Hinc decernit præsens Canon, *ut cum dedicatur Basilica, non extendatur Indulgentia ultra annum, sive ab uno solo, sive a pluribus Episcopis dedicetur, ac deinde in anniversario dedicationis tempore, 40. dies de injunctis Pœnitentiis indulta remissio non excedat.*

Præcipit denique, *hunc quoque* (40.) *dierum numerum indulgentiarum Litteris moderari; quæ pro quibuslibet casibus aliquoties conceduntur.*

Exemplo summi Pontificis. Ne autem Episcopi de hac potestatis suæ restrictione querantur; eos ad moderationem exemplo Romanorum Pontificum excitat, dicens: *Cum Romanus Pontifex, qui plenitudinem obtinet potestatis, hoc in talibus moderamen consueverit observare.*

Nequaquam obscurum est Concilium supponere, quod Romanus Pontifex moderationem Episcopis hic præscriptam, etiam observet. Et revera Romanos Pontifices jam pridem admodum moderatos fuisse in largiendis Indulgentiis ostendi in *Jure Eccles. Tom. II. parte 2. sect. 1. tit. 7. cap. 3. pag. 209.* alias *cap. 2.*

Et sane frustra moderamen hoc Episcopis præscriptum erit, nisi Romanus Pontifex cum *moderatione magna* Indulgentias largiatur. Nec enim minus per indiscretas & superfluas Indulgentias a Romano Pontifice datas *claves Ecclesiæ contemnuntur, & pœnitentialis satisfactio enervatur* (ut loquitur Canon) quam si similis ab Episcopis committeretur excessus.

Canon L.

De impedimento Matrimonii ex affinitate & consanguinitate. Cap. Non debet 8. ✠ de Consanguin. & Affinitate.

Observatio.

Canon L. in *cap.* Non debet 8. ✠ *de Consanguinit. & Affinit.* restringit impedimentum Matrimonii ex affinitate & cognatione resultans.

Restrictio impedimenti affinitatis. Et quidem cum olim essent tria genera affinitatis, quæ Matrimonium inter conjunctos aliquo illorum affinitatis genere dirimebant, præsenti Canone secundum & tertium quoad effectum impediendi aut dirimendi Matrimonium abrogatur; atque ita vigore hujus Constitutionis sola affinitas primi generis impedimentum Matrimonii parit. De his affinitatis tribus generibus, & duorum abrogatione egi in *Jure Eccles. Tom. II. parte 2. sect. 1. tit. 13. cap. 6. pag. 405.* alias *cap. 5.*

Item Consanguinitatis.

Insuper cum olim impedimentum *Consanguinitatis carnalis* extenderetur ad septimum gradum, etiam in linea *collaterali*, hoc Canone restringitur ad impedimentum tam consanguinitatis, quam affinitatis primi generis ad *quartum* gradum, nimirum in linea *collaterali: quoniam in ulterioribus gradibus jam non potest absque gravi dispendio hujusmodi prohibitio generaliter observari.*

Verum quidem est, primitus gradus consanguinitatis in linea collaterali computatos fuisse, etiam in hac impedimentorum materia, juxta computationem *civilem*, uti recte notavit Cujacius.

At & illud verum est, seculo XI. invaluisse computationem *Canonicam*; atque tum prohibitionem Matrimonii retentam esse usque ad *septimum* gradum, etiam juxta computationem *Canonicam*; licet forsan antea non esset usque ad *septimum* gradum, nisi attentâ computatione *civili*.

Cujacii lapsus.

Hinc fallitur Cujacius, dum putat, hoc Canone, impedimentum consanguinitatis revera non esse restrictum, dum ad *quartum* gradum, attenta computatione *Canonicâ*, est reductum, non advertens, quod impedimentum hoc ante tempora hujus Concilii ad *septimum* gradum, etiam juxta computationem *Canonicam* esset extensum: tametsi fortassis ex ignorantia aliquorum, qui ad hanc varietatem computandi non adverterant, id sensim inductum esse potuerit.

De hac computatione & extensione impedimenti plura dixi in *Jure Eccles.* citato *cap.6. pag.405.* alias *cap.5.*

CANON LI.

De Clandestino Matrimonio. Cap. CUM INHIBITIO 3. ✠ de Clandest. Desponsat.

OBSERVATIO.

CAnon LI. in *cap.* CUM INHIBITIO 3. ✠ *de Clandest. Desponsat.* agit contra Matrimonia clandestina.

Ratio Canonis.

Cum Canone praecedenti *inhibitio copulae* sive contractus matrimonialis *sit in ultimis tribus gradibus revocata, eam in aliis* voluit Concilium *districte servari.*

Ne ergo contrahentes circa simile impedimentum ignorantiam praetexere queant, utque impedimentum facilius innotescat, *Praedecessorum nostrorum* (ait) *vestigiis inhaerentes clandestina conjugia penitus inhibemus.*

Hic obiter notandum, hanc non esse solitam loquelam Concilii, sed Pontificis: ut vel hinc rursus patescat ejusmodi Canones Pontifici potius quam Concilio adscribendos esse.

Bannorum proclamatio.

Primo itaque statuit, *ut cum Matrimonia fuerint contrahenda, in Ecclesiis per Presbyteros publice proponantur, competenti termino praefinito, ut intra illum, qui voluerit, & valuerit, legitimum impedimentum opponat.*

Dicit autem, se id statuere, *specialem quorumdam locorum consuetudinem ad alia generaliter prorogando.*

Eam fuisse consuetudinem Ecclesiae Gallicanae ante celebratum hoc Concilium sat constat ex *cap.* CUM IN TUA 27. ✠ *de Sponsal.* si legatur prout exstat in antiqua Decretalium Collectione, ubi leguntur haec verba a Raymundo omissa: *secundum consuetudinem Ecclesiae Gallicanae.*

Similis consuetudinis in Ecclesia Papiensi vigentis mentio etiam occurrit in Rescripto Alexandri III. in *cap.* 4. *Qui Matrimonium accusare possint*, in prima Decretalium Collectione.

Presbyteris inquirendū de impedimentis.

Addit insuper praesens Canon, quod hae proclamationes nequaquam absolvant Presbyteros ab obligatione *inquirendi*, num inter contrahere volentes impedimentum non sit. *Et ipsi Presbyteri* (ait) *nihilominus investigent, utrum aliquod impedimentum obsistat.*

Et si *apparuerit* vel *probabilis conjectura contra copulam contrahendam*, puta ob impedimentum probabiliter intercedens, vult, ut *contractus interdicatur expresse, donec quid fieri debeat*

super

super eo, manifestis constiterit documentis.

Quod si omissis hisce denuntiationibus contraxerint Matrimonium cum impedimento dirimente, proles ex tali Matrimonio *prorsus illegitima* censebitur; licet revera impedimentum contrahentes ignorassent: *cum taliter contrahendo non expertes scientiæ, vel saltem affectatores ignorantiæ videantur:* negligendo scilicet media, ab Ecclesia ordinata, hujusmodi impedimenta detegendi, & in eorum notitiam deveniendi.

Et ne per Sacerdotum negligentiam, aut ignorantiam, hoc Decretum careat sperato effectu, statuit, ut *si Parochialis Sacerdos tales conjunctiones prohibere contempserit, aut quilibet etiam Regularis, qui eis præsumpserit interesse, per triennium ab Officio suspendatur, gravius puniendus, si culpæ qualitas postulaverit.*

Denique *his, qui* clandestine sive contra formam hìc præscriptam, *præsumpserint etiam in gradu concesso copulari, condigna Pœnitentia injungatur.* Pœna in clandestine contrahentes.

Sicuti autem desiderat Concilium, ut media opportuna impendantur, ne Matrimonium cum impedimento aliquo contrahatur, ita etiam aversatur eum, qui *ad impediendam legitimam copulam malitiose impedimentum objecerit; is Canonicam* (ait) *non effugiet ultionem.*

Hæc Constitutio renovata & extensa est in Concilio Tridentino, *sess.* 24. *cap.* 1. *de Reformat. Matrimonii:* de qua plura annotavi in *Jure Eccles. Tom. II. parte* 2. *sect.* 1. *tit.* 13. *cap.* 4. *pag.* 398. & *cap.* 6. *pag.* 405. hujus editionis, alias *cap.* 3. & 5.

O B S E R V A T I O N E S

In Canones XIII. LXIV. LXV. LXVI. XII. spectantes ad Regulares & Loca Religiosa: item Simoniam.

Canon XIII.

De non multiplicandis Ordinibus Religiosis. Cap. Ne nimia 9. ℵ de Religiosis domibus.

Observatio.

Canon XIII. in *cap.* Ne nimia 9. ℵ *de Religiosis domibus*, occurrit nimiæ Religionum diversitati, quæ eâ ætate ita invalescebat, ut sibi mutuo ac populo essent graves; uti scribit ejusdem temporis Historicus Matthæus Parisiensis ad annum 1258. „Tot „ autem Ordines (ait) exorti sunt, „ quod hi hos & e converso supplan„ taut, nec sufficit, ut consuevit Popu„ lus, eos Plebeiis eleemosynis susten„ tare „.

Huic incommodo occurrens præsens Canon, *firmiter* prohibet, *ne quis de cætero novam Religionem inveniat: sed quicumque ad Religionem converti voluerit unam de approbatis assumat.* Ne novi Ordines Religiosi instituantur.

Rationem hanc præmittit: *Ne nimia Religionum diversitas gravem in Ecclesiam Dei confusionem inducat.*

Verum hominum ad novitates pruritus, præsertim cum hæ pallio Religionis, & majoris subinde perfectionis palliantur, hoc Decreto cohiberi non potuit; ut opus fuerit idcirco novo Decreto, quod est Canon XXIII. in Concilio Lugdunensi sub Gregorio X. relatus in *cap. unico de Religiosis Domib. in VI.* in cujus Observatione una præsentem Constitutionem latius exponemus.

CANON LXIV.

De Simonia Monialium. Cap. QUONIAM 40. ✠ de Simonia.

OBSERVATIO.

CAnon LXIV. in *Cap.* QUONIAM 40. ✠ *de Simonia*, agit de Simonia, quæ a Monialibus in receptione sive admissione ad Religionem committebatur.

Simonia quam frequens inter Moniales. Hic Canon narrat, quod tempore hujus Concilii, *Simoniaca labes adeo plerasque Moniales* infecisset, *ut vix aliquas sine pretio reciperent in sorores*.

Ulterius ex hoc Canone habemus, quod & tum temporis vellent Moniales PAUPERTATIS *prætextu hujusmodi vitium palliare*.

Hunc autem prætextum seu titulum tamquam insufficientem ad abstergendam Simoniacam labem rejiciens Canon, *ne id de cætero fiat*, *penitus* prohibet.

Pœnæ in Simoniacas. Ut autem ab hoc vitio Moniales efficaciter retrahantur, statuitur, *ut quæcumque de cætero talem commiserint pravitatem tam recipientes, quam recepta, sive sit subdita sive Prælata, sine spe restitutionis de suo Monasterio expellatur, in locum arctioris Regulæ ad agendum perpetuam pœnitentiam retrudenda*.

Ex gravitate pœnæ, statui potest de gravitate & pernicie culpæ.

Hoc utinam expenderent hodiernæ illæ Moniales, earumque Directores, qui damnato per hunc Canonem paupertatis prætextu, nullam pene sine pretio recipiunt in sorores: imo quasi de re plane profana super pretio seu dote recipiendæ in sororem mercantur.

Pœnam hanc statuisse apparet Concilium conformiter ad *Canonem 7. Caus. 1. quæst. 1.* ubi decernitur, ut qui Sacerdotii honorem munerum datione fuerat lucratus, & suscepto honoris gradu privetur, & *in Monasterio sub perpetua Pœnitentia retrudatur*.

Sed ne Moniales ante editum hoc Decretum taliter receptæ, se crederent a Simoniaca labe, omnique pœnâ immunes; de his ita providendum duxit, ut *remotæ de Monasteriis, quæ perperam sunt ingressæ, in aliis locis ejusdem Ordinis collocentur*.

Addit autem Canon, *quod si forte propter nimiam multitudinem alibi nequiverint commode collocari, ne damnabiliter in seculo evagentur, recipiantur in eisdem Monasteriis dispensative de novo, mutatis prioribus locis, & inferioribus assignatis*.

Evidens est, hic supponi Moniales, quæ *pretio* fuerant in sorores receptæ, fuisse Simoniacâ labe infectas, prævie ante hoc Decretum, quod & hic notat Panormitanus, monens hanc Constitutionem posse dici *novam* respectu *pœnæ*, de *novo* adjectæ, extendendæ ad præterita: „ Nam licet ante Concilium (inquit) hæc Simonia committeretur in hujusmodi receptione, tamen ista pœna non erat sic statuta; unde aliter puniuntur receptæ ante hanc Constitutionem, aliter recipiendæ „.

Hic insuper nota, Concilium nequaquam credidisse, labem Simoniacam ob *multitudinem* eâdem infectarum purgari: nec receptionem cum pretio propterea ab ea labe fore purgatam.

Et ne putaretur, Monachos vel alios Regulares simili modo in fratres receptos, a labe hac esse immunes, aut a pœna liberos, expresse monet Canon, *hoc etiam circa Monachos, vel alios Regulares observandum*. Idem statuitur erga Monachos.

Denique ut ostendatur, quanti momenti sit exacta hujus Decreti executio; quantumque detrimenti Religionibus inferat Simoniaca hæc receptio, dum quantitas pretii seu dotis attenditur in recipiendis magis, quam animi dotes, & ad Religionem vera vocatio; statuitur, ut *Diœcesani Episcopi singulis annis hoc faciant per suas Diœceses publicari*. Rationem præmittit: *Ne per simplicitatem vel ignorantiam se valeant excusare*. Canon hic frequenter promulgandus.

Si huic Decreto satisfacerent Episcopi,

ri, hocque Decretum etiam Monialibus idiomate vulgari singulis annis proponerent, ejusque memoriam renovarent; non dubium, quin in multis Monasteriis huic pestifero malo occurreretur; nec tam facile ac secure (ut hodie contingit) similes receptiones prætextu *paupertatis* contingerent.

Plura vide de hac materia in Dissertatione nostra de Simonia circa ingressum Religionis, ac signanter in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 26. *cap.* 2. *pag.* 462. ubi de hoc Canone agitur. Exstat illa Dissertatio *Tom. V. pag.* 1. hujus edit. (*a*).

Canon LXV.

De quadam Episcoporum Simonia. Cap. Audivimus 41. ✠ de Simonia.

Observatio.

Canon LXV. in *cap.* Audivimus 41. ✠ *de Simonia*, agit contra injustas & de Simonia suspectas exactiones quorumdam Episcoporum.

Quorumd. Episcoporum Simoniaca extorsio.

Quidam enim Episcopi, *decedentibus Ecclesiarum Rectoribus*, *ipsas interdicto* subjiciebant; *nec* patiebantur, *alios in eisdem institui, donec ipsis* certa summa pecuniæ persolveretur.

Pro faciliore hujus Canonis intellectu notandum, circa seculum XI. vel XII. invaluisse abusum, quod Episcopi Monachis Ecclesias Monasteriis incorporatas vix possidere permitterent, nisi hâc adjectâ conditione, ut quoties *Vicarii perpetui*, quos *personas* vocabant, mutarentur, *certa pecunia* ipsis solveretur; hocque genus Pensionis, *redemptio altarium* vocabatur.

Hujus Pensionis sub nomine *redemptionis altarium* fit mentio, & ea reprobatur in *Can.* 4. *Caus.* 1. *quæst.* 3. & late exponitur a Petro De Marca in notis ad Concilium Claromontanum, quæ insertæ sunt apud Labbæum *tom.* 10. *Concil. general. col.* 597. & latius exposui in Dissertatione Canonica *de pristinis altarium & Ecclesiarum incorporationibus*. Ea Dissertatio exstat *Tom. VI. pag.* 97. hujus editionis.

Ex hoc insuper Canone habemus, quod Episcopi pro solutione hujus pecuniæ consequenda etiam interdicto Ecclesias subjicerent.

Etiam erga Monachos.

Praterea, cum miles aut Clericus domum Religionis ingrediebatur, *vel apud Religiosos sepulturam* elegerat, *etiamsi nihil loco Religioso* reliquisset, *difficultates* ingerebant Episcopi & *malitias, donec aliquid muneris manus* contingeret *eorum*.

Quod speciatim a Clerico, & a milite seu equite nobili (vulgo *Chevalier*) Religionem ingrediente muneris aliquid exigeretur, quidni forsan occasionem inde accepit, quia jam pridem a S. Gregorio scriptum esset, nullum militem ad Monasterium esse admittendum, nisi prius probata ejus vita fuisset ab Episcopo, uti refertur in *Can.* 1. *Dist.* 53. de Clerico vero Decretum reperiretur, quod Episcopo deberentur bona Clerici, intuitu Ecclesiæ acquisita: quæ Episcopi ab ingrediente Monasterium redimi aliquo dato volebant.

Similis extorsio quorumdam Capellanorum.

Non absimilis abusus damnatur ab Honorio III. in *cap.* 2. *de Regularibus*, in quinta Decretalium apud Cironium. In quibusdam enim partibus inoleverat: „ quod, cum aliqui Ordinem Cisterciensem vellent causâ Religionis „ ingredi, ut ibi Domino famulentur, „ Capellani (seu Rectores) eorum, „ donec ab eis prius, quæ *mortuaria* „ nuncupantur, extorqueant, prout a „ Parochianis suis decedentibus consueverunt accipere, illis temere se opponunt „.

Hunc morem vocat Pontifex *consuetudinem detestabilem*, & ut *abusum corruptela* aboleri vult.

Nite-

(*a*) Peculiarem Dissertationem Canonicam *De Peculiaritate in Religione*, & *Simonia circa ingressum Religionis*, in duas partes distributam, & dicto *Tom. V. pag.* 1. hujus editionis affixam, elucubravit D. Van-Espen; quâ quidquid ad religiosam paupertatem, & Cœnobiticam vitam pertinere videtur, quidque ab ingredientibus in Monasteria observandum, ut Simoniæ labem effugiant, & quomodo hæc ab iis committatur, & an aliquid a recipiendis in Religionem exigere Monasterium queat, fusius ostenditur.

Quo colore obducta.

Nitebatur autem potissimum hæc Rectorum seu Capellanorum exactio hoc fundamento, quod Religionem ingredientes *mortui mundo* sint, & Monachismus morti compararetur. Elegans in hanc rem est dialogus apud Palladium in Lausiaca *sect.* 85. de quadam inclusa, quæ interrogata: *Vivisne, an es mortua?* respondit: *Credo in Deum me esse mortuam seculo*.

Hinc & hodie „ etiam in quibus„ dam Monasteriis (uti ad citatam Ho„ norii Decretalem observat Cironius) „ is, qui Professionem facit, super pal„ lium *mortuarii* pronus in faciem „ suam, & humi prostratus extendi„ tur, interea dum Psalmus *De pro„ fundis*, & orationes dicuntur, & cam„ panæ pulsantur „.

Quin hæ & similes exactiones, ut minus de Simonia sint suspectæ, & speciem mali præ se ferant, dubitari nequit: quapropter, *cum non solum a malo, sed ab omni specie mali sit secundum Apostolum abstinendum*, ait præsens Canon, *exactiones hujusmodi penitus inhibemus*.

Restitutio duplicata.

Utque efficacior sit Decreti executio, addit, quod ejus *transgressor* .... *exacta duplicata* restituere debeat, in utilitatem locorum, in quorum fuer nt soluta dispendium, fideliter convertenda.

Observant communiter Commentatores, speciale esse, quod transgressor in hoc casu *duplum* ejus, quod accepit, debeat restituere; cum alias pretium Simoniace acceptum duntaxat restituendum sit: notatque hic Panormitanus, „ nec in aliquo alio jure hujus tituli „ (*de Simonia*) caveri de hac dupli„ catione „. Rationem specialitatis subjungit Panormitanus, dicens, „ quod „ hic textus procedat in exacta per *Su„ periorem*, quasi per *extorsionem*, & „ quamdam *concussionem*; nam ratione „ Superioritatis, isti Episcopi ingere„ bant difficultates, & sic potius vio„ lenter, & per impressionem confe„ quebantur hanc pecuniam, quam ex „ spontanea voluntate dantis: atque ob „ id Superiorum & Episcoporum gra„ vius merito reputabatur delictum, „ & graviori pœnâ castigandum „.

CANON LXVI.

De Simonia in administratione Sacramentorum. Cap. AD APOSTOLICAM 42. ✠ de Simonia.

OBSERVATIO.

Simonia Clericorum.

CAnon LXVI. in *cap.* AD APOSTOLICAM 42. ✠ *de Simonia*, in priore sua parte exponit Clericorum cupiditatem, ex sacris functionibus quæstum aucupantium, puta, qui *pro exequiis mortuorum, & benedictionibus nubentium, & similibus pecuniam exigunt & extorquent: & si forte eorum cupiditati non fuerit satisfactum, impedimenta fictitia fraudulenter opponunt*.

Eadem pene verba leguntur apud Innocentium III. *Lib.* 1. *Epist.* 22. cujus fragmentum habetur in *cap.* 29. ✠ *de Simonia*.

Avaritia Laicorum.

In secunda Canonis parte exponitur quorumdam Laicorum avaritia, qui *laudabilem consuetudinem erga Sanctam Ecclesiam piâ devotione fidelium introductam, ex fermento hæreticæ pravitatis nituntur infringere sub prætextu Canonicæ pietatis*.

Utrique excessui modum ponit Canon; atque in primis in prædictis functionibus *parvas exactiones fieri* prohibet.

Adversus autem Laicorum avaritiam, *pias consuetudines* præcipit *observari*.

Denique generaliter statuit, *ut* LIBERE *conferantur Ecclesiastica Sacramenta, sed per Episcopum loci, veritate cognitâ compescantur, qui malitiose nituntur laudabilem consuetudinem immutare*.

Ab utraque cavendum.

Ex toto contextu manifestum est mentem Canonis esse, ut sacræ illæ functiones *gratis ac libere* sine ulla *exactione* rei temporalis administrentur: idque etiam ubi *consuetudo* subest aliquid dandi; uti hic recte advertit Panormitanus, qui & hinc infert, quod *aliqua cautio prius exigi non possit*: quod & aliquando S. Carolus statuit.

Præ-

Praeterea nequaquam obscurum est, per *laudabilem consuetudinem pia fidelium devotione introductam*, intelligi *laudabilem consuetudinem introductam* ex pia & *voluntaria* fidelium oblatione in administratione vel post administrationem Sacrorum fieri consueta. Unde & hic monent Canonistae, consuetudinem innixam *exactioni* aut *compulsioni* Clericorum non posse dici *laudabilem* ad sensum Canonis, utpote fundatam super Simoniacis *exactionibus*.

Quomodo Clericis?

Quin & praesupposita *laudabili consuetudine*, si Laici *nihil* dare velint, nihilominus debent *libere* Sacramenta conferri, ne videantur alias vendi; uti reflectit Panormitanus, & ipse contextus innuit.

Vult enim Canon absolute & indistincte Sacra illa *libere* conferri.

Quomodo Laicis?

At si sit *laudabilis* consuetudo aliquid dandi, vult tunc Canon, ut administratione Sacramentorum *libere* facta, per *Episcopum loci veritate cognita compescantur, qui malitiose* nituntur *laudabilem consuetudinem immutare*.

Quae hic cura spectet ad Episcopum?

Hic notandum, quod nequaquam Parochis, aliisve Sacrorum illorum immediatis & ordinariis ministris (in quorum emolumentum oblationes hae cedere solent) consuetudinis illius custodia committatur, sed *Episcopo loci*; ut hoc pacto, qui ipsa Sacramenta administrant, ab omni specie Simoniae aut turpis quaestus appareant alieni.

Vult autem Canon, ut Episcopus loci, *veritate cognita*, id est, utrum consuetudo legitime ac laudabiliter sit introducta, invigilet, ne quis Laicorum eam *malitiose* nitatur *immutare*.

Monet Panormitanus: „ esse unum „ casum singularem, in quo Episcopus „ habet jurisdictionem in Laicos, ut „ scilicet compellat ad observandum „ laudabilem consuetudinem erga Ecclesiam introductam „.

Quid hac in re Belgii praxis habeat, notavi in *Jure Eccles. Tom. II. parte 2. sect. 1. tit. 1. cap. 4. pag. 13.* alias *cap. 3.*

Canon XII.

De Regularium Capitulis, & Visitatione. Cap. In singulis 7. de statu Monach.

Observatio.

Capitula singulis trienniis habenda.

Canon XII. in *cap.* in singulis 7. *de statu Monach.* versatur circa reformationem Regularium, ac statuit in primis, ut *in singulis Regnis sive Provinciis fiat de triennio in triennium salvo jure Dioecesanorum Pontificum, commune Capitulum Abbatum, atque Priorum Abbates proprios non habentium, qui non consueverunt tale Capitulum celebrare, ad quod universi conveniant praepeditionem Canonicam non habentes, apud unum de Monasteriis ad hoc aptum*.

Capitula Regularium unde sic dicta?

Notandum, quod in materia monastica *Capitulum* jam pridem soleat accipi pro loco, ad quem Monachi simul convenire consueverunt post recitatam aut decantatam *Primam*, qua ibi recitabatur *Capitulum* ex Regula. Hujus vestigium est *brevis lectio*, quae hodie recitatur sub finem *Primae*, diciturque fieri ad *absolutionem Capituli*.

Unde in antiquitatibus Fuldensibus *lib. 3. cap. 12.* commemoratur, quod, cum mane Fratres in unum convenirent, *Capitulum de* Regula legeretur. Plura de hoc Capitulo notavi in *Jure Eccles. Tom. I. parte 1. tit. 32. cap. 3 pag. 620.*

Capitula generalia & Provincialia.

Cum autem in eodem loco & eodem tempore tractaretur de reformatione & correctione disciplinae Regularis (ut loco citato observavi) hinc ipsa Monachorum Comitia, Conventus, seu Synodi, vocari coeperunt *Capitula* generalia vel Provincialia, prout ad illa, vel totius Ordinis Superiores, vel unius duntaxat Provinciae conveniunt.

Haec Capitulorum distinctio praecipue in Ordinibus Mendicantium conspicitur, & usitata est. In his enim statuto tempore habentur Capitula *Provincialia & generalia:* quorum priora, scilicet *Provincialia* in aliis antiquis Mo-

nachorum & Canonicorum Ordinibus nota vix sunt: nec hi per Provincias discreti esse solent: quare nec in his noti sunt Priores *Provinciales*.

Priores, qui hic ad Capitula accedere jubentur, sunt illi, qui Monasteriorum, quibus præsunt, sunt *Capita*, nullum immediatum Superiorem ejusdem Monasterii agnoscentes: dicunturque Priores *Conventuales*, ad distinctionem Priorum *Claustralium*, qui Abbatem Monasterii pro suo immediato Superiore agnoscunt; de qua distinctione egi in *Jure Eccles. Tom.I. parte* 1. *tit.*31. *cap.* 2. *pag.* 557.

Cavendi nimii sumptus.

Ut autem similia Capitula sive Conventus seu Comitia facilius & paucioribus sumptibus celebrari queant, vult Canon, hoc adhiberi moderamen, *ut nullus* Abbatum vel Priorum *plus quam sex evectiones, & octo personas adducat*.

Evectiones.

Nomine evectionum hic significari certum numerum *equorum* uno consensu notant interpretes, quo nomine etiam sumuntur in *Canone IV.* Concilii Lateranensis sub Alexandro III. in *cap.* 6. *ii de Censibus*, uti ad illum Canonem observavi (*a*).

Faustus quorumdā Abbatum.

Nec mirari quis debet circa numerum equorum & ministrorum in Abbatibus debuisse moderamen fieri, & dissimulari seu tolerari tale; si attendatur, quantus circa illud tempus fuerit quorumdam Abbatum fastus, de quo locuples testis S. Bernardus in Apologia ad Willelmum Abbatem, ubi graphice fastum hunc depingit, aitque: „ mentior, si non vidi Abbatem *sexaginta* equos, & eo amplius in suo ducere comitatu „.

Et Priorum.

Quin & Priorum quorumdam erat & non absimilis excessus; scribit enim Robertus de Monte in Supplemento Sigeberti ad annum 1180. „ Walterus Cluniacensis Abbas Priorem de stallo deposuit, qui solebat ducere in comitatu suo *quadraginta equos*, & jussit, ut esset contentus tribus equitibus.

Quod igitur, attento simili abusu, Concilium reduxerit numerum evectionum, seu equorum ad *sex*, non sequitur Concilium hunc numerum in Abbatibus probasse, sed duntaxat quod eum, attento graviori abusu, dissimulaverit, uti in simili notavi ad citatum *Canonem IV.* Concilii Lateranensis sub Alexandro III. quo certus evectionum numerus Episcopis, aliisque Prælatis visitantibus præscribitur.

Capitula olim annua.

Capitula seu conventus, jam ante tempora hujus Concilii, apud Cistercienses nota erant, ac notabili cum fructu celebrabantur, idque *singulis annis*, teste S. Bernardo, qui pluribus ante celebratum hoc Concilium annis scribit *Epist.* 228. ad Petrum Cluniacensem: „ Decretum est mihi ultra non egredi: nisi ad Capitulum Cistercium *semel* in anno „.

Quatuor Præfecti Capitulo.

Testaturque præsens Canon, quod Abbates Cistercienses essent *in hujusmodi Capitulis celebrandis ex longa consuetudinem plenius informati*. Quare & præcipit, ut qui his Capitulis celebrandis nondum assueverunt, *advocent in hujusmodi novitatis primordiis duos Cisterciensis ordinis vicinos Abbates, ad præstandum sibi consilium & auxilium opportunum*.

Vult autem, ut duo hi Cistercienses Abbates, *absque contradictione duos sibi de ipsis* (Abbatibus, vel Prioribus, qui ad Capitulum accesserunt) *associent, quos viderint expedire*.

Porro duo hi Abbates Cistercienses una cum duobus aliis, quos sibi associarint, jubentur præesse *Capitulo universo: ita quod ex hoc nullus eorum sibi auctoritatem Prælationis assumat, unde cum expedierit, providâ possit deliberatione mutari*.

Quid in Capitulo tractandum?

Vult præterea Canon, ut *hujusmodi Capitulum aliquot diebus continue juxta morem Cisterciensis Ordinis celebretur. In quo* (ait) *diligens habeatur tractatus de reformatione Ordinis, & observantia regulari*. Hic est scopus præcipuus horum Capitulorum.

Ut autem ea, quæ pro reformatione Ordinis in eo decernuntur, suam for-

(a) Vide supra observationem in citatum Canonem IV. Concilii Lateran. pag. 330. hujus, Tomi.

sortiantur effectum, præcipit Canon, *ut quod statutum fuerit, illis quatuor approbantibus, inviolabiliter observetur, omni excusatione, & contradictione, & appellatione remotis.*

Cum enim hic de correctione & reformatione morum duntaxat agatur, appellatio, saltem quoad effectum *suspensivum* non admittitur, ut hic notat Panormitanus.

Ut hæc præterea Capitula, quâ decet modestiâ regulari habeantur, mandatur, ut Prælati eo convenientes *vitam ducant*, quantum fieri potest, *communem, & faciant proportionaliter simul omnes communes expensas: ita quod si non omnes poterunt in eisdem, saltem plures simul in diversis domibus commorentur.*

Eligendi Visitatores. Utque reformatio plenior & singulis Monasteriis accommodata habeatur, debent in his Capitulis ordinari *religiosæ ac circumspectæ personæ, quæ singulas Abbatias ejusdem Regni seu Provinciæ, non solum Monachorum, sed etiam Monialium, secundum formam sibi præfixam, vice*, seu auctoritate Sedis Apostolicæ *studeant visitare; corrigentes & reformantes, quæ correctionis & reformationis officio viderint indigere.*

Multa ab his Visitatoribus in visitatione observanda, & circa eorum Officium statuuntur in Constitutionibus Benedicti XII. super reformatione Canonicorum Regularium editis anno 1339. & exstant *Tomo II. Concil. general. col. 799. Edit. Labb.*

Restrictio auctoritatis Visitatorũ. Hoc in præsenti Canone notandum, *quod si Visitatores Rectorem loci cognoverint ab administratione penitus amovendum, denuntient Episcopo proprio, ut illum amovere procuret. Quod si non fecerit, Visitatores hoc referant ad Apostolicæ Sedis examen.*

Voluit hisce significare Concilium Visitatorum auctoritatem intra limites correctionis coarctandam: quæ autem correctionis modum excedunt, uti est Rectoris ab administratione amotio, ea ad Episcopum tamquam Judicem ordinarium referenda est; aut in casu negligentiæ Episcopi, ad Sedem Apostolicam.

Similiter declarat Canon, *si forsan in hac novitate*, sive novâ Capitulorum introductâ celebratione, *quidquam difficultatis emerserit, quod per prædictas personas nequeat expediri, ad Apostolicæ Sedis judicium absque scandalo referatur;* ut scilicet judicio ejusdem Sedis difficultas decidatur.

Quæ hoc Canone dicuntur de recursu ad Sedem Apostolicam, item distinctio inter Monasteria Episcopis immediate subjecta, & non subjecta, manifeste exprimunt disciplinam X. vel XI. seculi, dum Monasteriorum exemptio exoriri cœpit.

Declarat autem Canon, hoc Decretum de celebratione Capituli etiam *Canonicos Regulares* debere *observare:* quos præcipue citatæ Constitutiones Benedicti XII. concernunt.

Et ne Episcopi crederent se a cura & visitatione Monasteriorum vigore hujus Decreti, quo Visitatores Regulares constitui jubentur, absolvi, monendos censuit Episcopos, ut ipsi *Monasteria sibi subjecta ita studeant reformare, ut cum ad ea prædicti Visitatores accesserint, plus in illis inveniant, quod commendatione, quam quod correctione sit dignum.* Episcoporum erga Regulares cura.

Voluit ergo conditor Canonis, ita hos *Visitatores* constitui, ut tamen nihil Episcoporum Diœcesanorum auctoritati sit detractum; quod & sub initium Decreti nominatim declaravit, expressâ hâc moderatione, *salvo jure Diœcesanorum Pontificum.*

Unde per hæc Capitula, aut redactionem Monasteriorum in congregationem, nihil Episcoporum detrahitur pristinæ in ea Monasteria auctoritati & superioritati. Et auctoritas.

Sed & hoc ex jam relatis Canonis verbis sufficienter patescit, quod *Visitatores* in Capitulis hisce designati, possint visitare omnia Monasteria hisce respective *Capitulis* subjecta, tametsi eadem hæc Monasteria ipsis Episcopis subsint, modo sine præjudicio Episcopi visitatio fiat.

Fff 2 Hoc

Monasteria ne graventur.

Hoc etiam monet Canon, ne prætextu Visitationis *monasteria indebitis oneribus aggraventur: quia* (ait) *sicut volumus Superiorum jura observari, ita inferiorum nolumus injurias sustinere.*

Denique præcipit *tam Diœcesanis Episcopis, quam personis, quæ* hujusmodi *Capitulis* præsunt, *ut* etiam *per Censuras Ecclesiasticas compescant*, si opus sit, *Advocatos, Patronos, Vice-Dominos, Rectores & Consules, Magnates & Milites, seu quoslibet alios, ne Monasteria præsumant offendere in rebus aut personis.*

Quomodo jampridem titulo *Advocatiæ & Patronatus* Monasteria divexata fuerint, late ostendi in *Jure Eccles. Tom.III. parte 2. sect.3. tit.8. cap. 1. pag.179.* alias *tit.25.* ubi una notavi, quomodo Principes Monasteria contra has vexationes in suam protectionem receperint.

OBSERVATIONES

In Canones XXXV. XXXVIII. XXXIX. XL. XLI. XXXVII. XLVIII. ad Judicialia pertinentes.

CANON XXXV.

De frivolis Appellationibus. Cap. UT DEBITUS 59. ✠ de Appellat.

OBSERVATIO.

Canon XXXV. in *Cap.*UT DEBITUS 59. ✠ *de Appellat.* modum limitesque frequentiori appellationum usui ponit.

Nimia in appellando libertas.

Præsenti itaque Canone „ refrænatur (inquit Wamesius in Commentario hujus Decretalis) veteris nostri juris indiscreta indeterminataque libertas, quâ quæcumque Appellantis vox, sæpe etiam ante judicium, sæpissime eo inchoato, in quacumque etiam illius parte translationem & devolutionem ab inferiore ad Superiorem operabatur „.

Duobus autem potissimum articulis hæc illimitata appellandi libertas restringitur.

Primo quidem statuitur, ut *si quis coram idoneo Judice convenerit adversarium, ille ante sententiam ad Superiorem Judicem absque rationabili causa non provocet, sed coram illo suam justitiam prosequatur, non obstante si dicat, quod ad Superiorem judicem* NUNTIUM *destinaverit, aut litteras impetraverit ab eodem, priusquam Delegato fuerint assignatæ.*

Unde ortus hic abusus?

Pro faciliore hujus articuli intellectu, notandum, jure Decretalium receptum fuisse, quod *Papa* & ejus *Legatus*, qui in *Provincia* est, adiri posset, ad hoc ut vel ipse de causa cognosceret, vel illam alicui per *suas Litteras* mandaret seu delegaret: eo quod Papa ejusve Legatus jure Decretalium in jurisdictionis exercitio cum Ordinario quocumque Judice concurreret; & Ordinarium prævenire posse supponeretur: uti ad *cap. 1.* ✠ *de Officio Legati* communiter notant Glossatores.

Non licet declinare proprium judicem.

Porro illud hic declaratur, non sufficere *si dicat* pars litigans, *quod ad Superiorem Judicem* NUNTIUM *destinaverit*, ut Judex *proprius* præventus censeatur, atque eo ex capite a causæ prosecutione desistere teneatur.

Præterea & illud receptum erat, quod hæc præventio facta videretur, si pars adversa, *rebus integris*, id est ante citationem, iter ad Sedem Apostolicam arripuisset, juxta responsum Alexandri III. in *cap.9.* ✠ *de Appellat.*

Cum autem hoc jus nonnulli extenderent ad eos, qui vel *solum nuntium* ad Superiorem Judicem destinassent, id

hic

hic improbatur; & statuitur, quod coram suo *proprio* Judice *justitiam* prosequi teneatur, *non obstante si dicat, quod ad Superiorem Judicem* NUNTIUM *destinaverit*.

Ad hæc improbat Concilium prætextum illum avocandi causam a Judice ordinario, quod *Litteras a Judice Superiore impetrassent*, *ad* DELEGATUM, quibus causa demandabatur, tametsi Litteræ hæ numquam Delegato fuerint præsentatæ, sed in arca repositæ, ut hic ait Glossa.

Indicare autem videtur Canon, præventum censeri Judicem ordinarium, si Litteræ fuerint *Delegato præsentatæ*. At nudam præsentationem non sufficere, ut Judex ordinarius dicatur præventus post Glossam docet Innocentius ad titulum *de Appellationibus*, requirens, ut vigore Litterarum saltem facta fuerit citatio, eamque opinionem in usu fori & praxi observati monet citatus Wamesius hic *num.* 4. „ ob id (ait) quod „ ante præsentationem nec actu nec „ habitu conferatur jurisdictio; & post „ præsentationem non tam sit usus seu „ exercitium, quam illius potestas, quæ „ præventione Ordinarii intercipitur, „ & ut intercipi possit Jure permitti„ tur „.

An liceat appellare ab interlocutoria? Plurimum quoque enervabatur Jurisdictio Judicis ordinarii per Appellationes, quæ jure Decretalium admittuntur non tantum a sententia definitiva, sed & ab omni *interlocutoria*, seu omni Decreto & prætenso gravamine.

Cum autem hinc frequentissimæ & omnino frivolæ essent Appellationes, decretum est articulo 2. hujus Canonis, quod si quis ante Sententiam *definitivam* a gravamine aut Decreto *appellandum* credat, debeat causam Appellationis coram Judice *a quo* allegare, qui si eam talem viderit, *quæ si foret probata*, *deberet legitima reputari*, tum Judex *ad quem* cognoscet & determinabit, an allegata causa fuerit satis probata, & consequenter an bene fuerit appellatum.

Si causam fuisse legitimam Judex *ad quem* cognoverit, ipse de Appellatione cognoscet, *si* vero *minus rationabiliter eum appellasse constiterit*, *illum ad inferiorem remittat*, *& in expensis alteri parti condemnet*.

Quando exprimenda causæ appellandi? Ex hoc Canone seu Decretali statuunt Doctores, quod & in praxi servatur, scilicet Appellantem a sententia *interlocutoria* debere exprimere & allegare causam Appellationis, secus vero in Appellatione a *definitiva*, uti notavi in *Jure Eccles. Tomo IV. parte* 3. *tit.* 10. *cap.* 1. *pag.* 341.

Exceptio. Dum autem vult Canon, causam remitti ad Judicem inferiorem ob non probatam causam legitimam Appellationis, annectitur hæc cautio: *Salvis Constitutionibus de majoribus causis ad Sedem Apostolicam referendis*.

Causæ majores. Quæ sint *majores* istæ causæ, & quo tempore, & quâ occasione Sedi Apostolicæ singulæ fuerint reservatæ non perinde constat; hoc satis constat plures causas posterioribus seculis reputatas esse inter *majores* Sedi Apostolicæ reservatas, quæ primis sæculis tales non reputabantur, neque Sedi Apostolicæ erant reservatæ: imo nec creditur, ante falsas Decretales, quidquam de hac reservatione *majorum* causarum receptum fuisse.

Similiter & hoc constat, circa formam Appellationum, nec non circa reservationem & cognitionem *majorum causarum*, non omnium Provinciarum eumdem esse usum; eumque, salvâ unitate fidei, varium esse posse, quia hæc varietas solam exteriorem disciplinam, mutationi & variationi obnoxiam spectat.

CANON XXXVIII.

De conscribendis Actis in Judicio. Cap. QUONIAM 11. ✠ de Probat.

OBSERVATIO.

Habendi scriptores. CAnon XXXVIII. *cap.* QUONIAM 11. ✠ *de Probat.* statuit, *ut tam in Judicio extraordinario*, *quam ordinario*, *Judex semper adhibeat aut publicam* (*si* potest habere) *personam*, *aut duos viros idoneos*, *qui fideliter omnia Judicii Acta conscribant* ... *competen-*

petenti ordine conscribenda, loca designando, & tempora, & personas.

Hæc omnia hodie describuntur & annotantur per Secretarios seu Graphiarios, vel Actuarios, qui pro personis publicis reputantur.

Apographa. Vult autem Canon, ut *omnia sit conscripta partibus tribuantur*, nimirum eorum exemplaria, seu, ut hodie vocant, *copiæ* vel *extracta*.

Autographa. *Originalia* enim *penes Scriptores* remanere debent, ut ipse Canon declarat. Hinc receptum, quod *minutæ* Actorum vel instrumentorum debeant manere apud Notarios, qui ea confecerunt; & Acta Judicialia in registris publicis in loco Judicii asservari.

Judex autem, qui Constitutionem ipsam neglexerit observare, si propter ejus negligentiam quid difficultatis emerserit, per Superiorem Judicem animadversione debitâ castigandus declaratur hoc Canone.

Quæ autem sint Acta Judicialia, quæ describi debent, ordine enumerantur hoc Canone: tantaque est eorum multitudo, ut merito hìc moneat Cujacius, quod ex hac multitudine Actorum intelligere liceat, quantis se sumptibus vexent, qui lites sequuntur.

Evincitur insuper ex hoc Canone, nec non ex præcedenti & quinque sequentibus, quod jam tempore hujus Concilii Judicia Ecclesiastica ad normam Judiciorum forensium essent formata, tricisque & formulis forensibus obnoxia.

CANON XXXIX.

De Restitutione in integrum. Cap. SÆPE CONTINGIT 18. ✠ de Restitut. Spoliat.

OBSERVATIO.

Canon hic derogat juri civili. CAnon XXXIX. in *cap.* SÆPE CONTINGIT 18. ✠ *de Restitut. Spoliat.* derogat Juri Civili, quo interdictum UNDE VI datur *tantum* adversus *eum*, qui *vim fecit*, & qui *vi* dejecerit possessorem e possessione rei suæ, non autem adversus eum, ad quem res *ab alio* per vim occupata pervenit. L. CUM A TE *ff. de vi & vi armata*, quia interdictum hoc est scriptum *in personam: unde tu illum vi dejecisti*, *&c.*

Huic Juri derogans hic Canon, vult, ut non tantum contra ipsum spoliatorem; sed etiam adversus tertium rei hujus possessorem, qui rem illam *scienter .... receperit .... spoliato per restitutionis Beneficium succurratur: cum, uti Canon præmiserat, spoliatori quasi succedat in vitium; nec multum intersit, quod ad periculum animæ injuste detinere, ac invadere alienum.*

Ratio Canonis. Præcipua autem Constitutionis ratio præmittitur in Canone, quod stante *Juris Civilis rigore*, possessor frequenter privaretur *commodo possessionis*; scilicet possessione per spoliatorem *in alium* sive tertium *translatâ*.

Quo ulterius contingebat, quod in Judicio petitorio sive rei vendicatione, Actor propter defectum probationum, *proprietatis effectum* amitteret.

Commodum enim possessionis est, quod faciat præsumptionem proprietatis; & ita rejiciat onus probandi in illum, qui agit rei vendicatione contra possessorem; uti latius ostendi in expositione Regulæ Juris, *In pari causa vel delicto, melior est conditio possidentis*. Exstat illa expositio *Tom.VI.* hujus editionis *pag.* 137.

CANON XL.

De Dolo, & Arbitris. Cap. CONTINGIT 9. ✠ de Dolo & contum. & cap.8. ✠ de Arbitris.

OBSERVATIO.

CAnon XL. in duas partes divisus refertur in *cap.* CONTINGIT 9. ✠ *de Dolo & contum.* & in *cap.* CONTINGIT 8. ✠ *de Arbitris*.

Contumax possessione privatus. Primâ parte decernitur, quod si *Actori ob contumaciam adversæ partis* adjudicata sit *causâ servandæ rei possessio, Actor verus constituatur elapso anno possessor*; si nimirum, uti præmiserat Canon, *propter rei potentiam sive dolum*,

dolum, *Actor intra annum rem custodiendam nancisci non potest*, *vel acquisitam amittit*. Id autem de *aequitate Canonica* sancitur, ne contumax melioris, quam obediens, conditionis existat (*a*).

Ex jure civili hæc desumpta sunt. Quæ in hac aliisque hujus Pontificis Innocentii III. Decretalibus de interdictis similibusve materiis plurima occurrunt & deciduntur, sumpta sunt ex Glossis & interpretibus Juris Civilis, cujus hic Pontifex peritissimus fuit, uti notat Cujacius *ad cap. fin.* ¤ *ut lite non contestatâ*, *&c.* quod est Innocentii III. & totum ex Glossis Juris Civilis satis prolixe conflatum. Quæ ita in Decretales relatæ vim legis acceperе, notanter in Provinciis; quæ *obedientiæ* vocantur; in illis vero, quæ consuetudinariæ dicuntur, in quantum consuetudine sunt acceptæ.

De arbitratu Laicorum in causis Ecclesiasticis. Alterâ parte Canonis relatâ in *cap.* CONTINGIT 8. ¤ *de Arbitris generaliter* prohibetur, *ne super rebus spiritualibus compromittatur in Laicum: quia non decet*, *ut Laicus in talibus arbitretur*.

Cum enim arbitria redacta sint ad formam Judiciorum; ipsique arbitri in causis procedant ad instar Judicum; visum fuit, Laicos æque esse removendos ab arbitriis, quam a Judiciis super *rebus spiritualibus*; eaque pari passu ambulare debere; atque ita judicatum fuisse refertur in opere, cui titulus *Journal des Audiences*, *parte* 1. *lib.* 1. *cap.* 60. quin tamen hæc intelligenda sint de materia mere spirituali, & de arbitris, qui tamquam Judices & ordine judiciario procedere tenentur, non autem de arbitratoribus, non dubium est (*b*).

Canon XLI.

De Præscriptione. Cap. Quoniam omne fin. ¤ de Præscript.

Observatio.

Bona fides necessaria in præscribente. Canon XLI. in *cap.* Quoniam omne *fin.* ¤ *de Præscript.* definit, *ut nulla valeat absque bona fide præscriptio*, *tam Canonica quam Civilis*, id est, legibus civilibus probata.

Hanc bonam fidem debere adesse, non tantum initio possessionis seu præscriptionis; *sed omni* tempore, quo currit præscriptio, declarat clausula finalis; *unde oportet*, *ut qui præscribit*, *in* NULLA *temporis parte*, *rei habeat conscientiam alienæ*.

Ut ergo impediatur præscriptio, sufficit juxta hanc definitionem, ut *quâcumque* parte temporis superveniat mala fides, seu scientia rei alienæ, tametsi multo tempore *bonâ* fide possedisset; modo non plane complevetit *bonâ fide* ipsam præscriptionem.

Non obstante jure civili. Cum autem non ignoraretur, leges civiles admittere præscriptionem cum *mala fide*, præsertim si bonâ fide fuerit inchoata, respondet *generaliter esse omni constitutioni atque consuetudini derogandum*, *quæ absque mortali peccato non potest observari*, supponit ergo Canon, Constitutionem juris civilis, quæ præscriptionem cum *mala fide* permittit, sine mortali peccato non posse observari.

Quantopere aberrent a vero sensu hujus Regulæ, *in pari causa vel delicto*, *melior est conditio possidentis*, qui putant vigore hujus regulæ sibi licitum esse, rem totam retinere, de qua cum fundamento dubitant, an non sit aliena, latius ostendi in *expositione dictæ Regulæ*, quæ extat *Tom. VI. pag.* 137. hujus editionis.

Ca-

(*a*) Galli non utuntur hâc voce *Contumax* (contumace) nisi ubi agitur de reo criminis, qui vocatus in judicium non se sistit coram Judice. Verum ubi agitur de causis civilibus, is, cui dies dicta est, si non comparet, dicitur causæ desertor (defaillant).

(*b*) De Arbitris, eorumque Judiciorum forma, & quibus in causis, vel materiis, & quo ordine procedere iidem tenentur, satis prolixe Doctissimus Van-Espen in *Jure Ecclesiast. Tom. IV. part.* 3. *tit.* 5. *cap.* 4. *pag.* 189. hujus editionis, egit; quodque consulere non abs re fore autumo.

CANON XXXVII.

De Abusu litterarum Apostolicarum. Cap. NONNULLI 28. ꝟ de Rescript.

OBSERVATIO.

Abusus quoad evocationes. CAnon XXXVII. in *cap.* NONNULLI 28. ꝟ *de Rescript.* duabus partibus constat. Primâ parte statuitur, *ne quis ultra duas dietas extra suam Diœcesim per litteras Apostolicas ad judicium trahi possit; nisi de assensu partium fuerint impetratæ, vel expressam de hac constitutione fecerint mentionem.*

Statutum id fuit contra illos, qui litteras Apostolicas ad Judices remotos impetrare nitebantur, *ut reus fatigatus laboribus & expensis, liti cedere, vel importunitatem actoris redimere* compelleretur.

Quid hîc per *dietas* intelligatur; & de restrictione Bonifacii VIII. ad *unam dietam;* aliaque ad hanc Constitutionem spectantia exposui in *Jure Ecclesi. Tom.IV. part.* 3. *tit.* 5. *cap.* 3. *pag.*181.

Turpe lucrum ex litteris Apostolicis. Alterâ Canonis parte occurritur abusui eorum, qui per litteras Apostolicas turpe mercimonii genus exercebant. Fingebant enim *causas, super quibus a Sede Apostolica litteras* impetrabant, *absque Dominorum mandato, quas vel reo* (*ne propter eas laborum vel expensarum dispendio molestetur*) *aut Actori* (*ut per ipsas adversarium indebitâ molestatione fatiget*) VENALES exponebant.

Statuit igitur Canon, *ut si aliquis super aliqua quæstione de cætero sine* SPECIALI *mandato* DOMINI *Litteras Apostolicas impetrare præsumpserit, & litteræ illæ non valeant, & ipse tamquam falsarius puniatur. Nisi forte de illis personis extiterit, a quibus non debet exigi de jure mandatum.*

Rescripta justitiæ & gratiæ. Notant hîc Doctores, quod quidem rescripta justitiæ vigore hujus Decreti impetrari nequeant sine *speciali* mandato, sed id non obtinere in Rescriptis *gratiæ* sive ad Beneficia, ut notat Glossa.

Insuper monet Panormitanus, illud hîc esse particulare, quod admittantur in hoc casu *conjunctæ personæ* sine mandato: quandoquidem in causis requirentibus *speciale* mandatum non soleant admitti *conjunctæ* personæ: eo quod affectio fluens ex conjunctione tantum *generale* aliquod *mandatum* tribuere posse videatur.

Quæ autem censendæ sint *conjunctæ personæ* ad effectum hujus Decreti, putat Panormitanus desumendum ex consuetudine patriæ: quia in una regione major esse solet affectus, & mutua amicitia inter personas remotiores cognatione conjunctas, quam in aliis propinquiore gradu junctas.

CANON XLVIII.

De recusatione Judicis, & appellatione a Monitione. Cap. CUM SPECIALI 61. ꝟ de Appellat.

OBSERVATIO.

CAnon XLVIII. in *Cap.* CUM SPECIALI 61. ꝟ *de Appellat.* providet, ne per frivolam recusationem possit quis Judicis sui ordinarii jurisdictionem declinare.

Vult itaque, ut is, qui *Judicem* ut *suspectum* recusare seu declinare intendit, *coram eodem* Judice *causam justæ* recusationis *assignet*. Causa recusationis proferenda.

Hîc discrimen notant Doctores inter jus civile & canonicum: quod de jure *civili*, cum recusatio Judicis proponitur, non debeat *causa* recusationis *nominatim* exprimi; sed sufficiat nuda & indeterminata suspicionis propositio: secus de Jure Canonico, quo causa suspicionis cum ipso libello recusationis est exprimenda: hancque Juris Canonici dispositionem hodie in praxi receptam esse notavi citatis variis diversarum nationum Auctoribus in *Jure Eccles. Tom. IV. parte* 3. *tit.* 10. *cap.* 5. *num.* 17. *pag.* 376. hujus editionis. Etsi non ex jure civili.

De causa autem recusationis num sit

Arbitri eligendi. sit justa & sufficiens, non cognoscit ipse Judex recusatus, sed recusans *cum adversario, vel (si forte adversarium non habeat) cum Judice arbitros communiter eligat: aut si communiter convenire non possunt, absque malitia ipse unum, & ille alium eligat, qui de suspicionis causa cognoscant.*

Processus arbitrorum. Arbitri sic electi, arbitrio recepto, recusanti statuent terminum probandi objectam recusationis causam. Probationibus autem confectis, arbitri de recusationis causa cognoscent, num & justa & sufficiens sit, & an sufficienter probata: atque interim pendente recusationis causâ, Judex recusatus debet in causa omnino subsistere; & si quid interim attentaverit, irritum erit & nullum.

Si autem duo electi arbitri *nequiverint in unam concordare sententiam*, vult Canon, ut *advocent tertium, ut quod duo ex ipsis decreverint, robur obtineat firmitatis.*

Quid possit Judex recusatus? Judex autem recusatus præfigit terminum, intra quem de causa suspicionis arbitri sententiam dicant: & si intra terminum illum non absolvant; aut causa suspicionis non probetur sufficiens, Judex recusatus causam resumet, quod Canon his verbis exprestit: *Causâ vero suspicionis legitimâ coram ipsis* (arbitris) *intra competentem terminum non probatâ, suâ jurisdictione judex utetur.*

Si vero ex arbitrorum sententia, causa recusationis fuerit sufficienter probata, tunc Judex recusatus *de recusatoris assensu personæ idoneæ committat negotium; vel ad Superiorem transmittat, ut in eo ipso procedat, secundum quod fuerit procedendum.*

Hæc hodie observantur. Forma cognoscendi de causa recusationis hoc Canone præscripta, hodie pene propria & singularis est in foro Ecclesiastico, in quo unus duntaxat causarum Judex esse solet: cum in foro civili plures unum corpus Judicum constituere consueverunt, quorum unus aut plures si recusentur ut suspecti, reliqui de corpore non recusati de causa suspicionis cognoscunt & judicant (a).

Cæterum plura de causis recusationis, & forma eas proponendi notavi in *Jure Eccles. Tom. IV. part. 3. tit. 10. cap. 5. pag. 374.*

Appellatio a monitione. Sub initium præsentis Canonis dicitur *speciali* prohibitione esse provisum, ne *quis in aliquem excommunicationis sententiam, nisi competenti* MONITIONE *præmissâ, promulgare præsumat.*

Hâc constitutione nonnulli abutentes, excommunicationis sententiam contra se promulgari impediebant remedio appellationis ab ipsa *monitione*, quæ juxta hanc Constitutionem sententiæ excommunicationis in aliquem ferendæ aut promulgandæ præmittenda dicitur.

Non operatur, si crimen sit evidens. Ut ergo malitiæ occurratur, statuitur secundâ Canonis parte, quod *commonito ad appellationis obstaculum convolante, si ejus excessus evidentiâ rei, vel ipsius* CONFESSIONE, *aut alio modo legitimo fuerit* MANIFESTUS; *non esse hujusmodi provocationi deferendum: cum* (inquit paulo ante) *appellationis remedium non sit ad defensionem iniquitatis, sed in præsidium innocentiæ institutum.*

Triplex evidentia. Quis autem dicendus sit excessus *manifestus*, ex tribus colligi posse hic indicatur. Primo ex *rei evidentia*; secundo ex *confessione* de excessu accusati; tertio ex alio *legitimo* modo.

Duo priora difficultatem vix habent. Quod enim ex *rei evidentia* omnibus patet, non potest non dici *manifestum*.

Similiter manifestum reputatur, de quo per *confessionem* rei constat, confessionem scilicet *judicialem*, sive in judicio factam, & in acta publica relatam: quæ & speciem judicati habet: & ob quam confessus *pro judicato* haberi dicitur; quod de confessione ex-

(a) In Galliis nec recusans, nec ejus adversarius eligunt arbitros, qui de recusatione Judicis pronuncient; illud munus judicandi defertur ad alios Judices ejusdem Tribunalis; quod si in eo Tribunali tres aut nulli Judices adsint, tunc ad tres Advocatos aut Pragmaticos provincia judicandi de legitima recusatione defertur; ubi vero Judex recte recusatus fuit, hic non remittit partes ad Judicem superiorem; sed ad Judices vel Advocatos aut Practicos ejusdem Tribunalis, qui litem intentatam dirimant.

trajudiciali dici nequit: quare nec hæc excessum confitentis *manifestum* constituit.

Addit Canon manifestum esse posse ex *alio legitimo modo*; sed quis sit hic *legitimus modus*, non expressit: quare nec super eo Doctores conveniunt, ut videri potest apud Wamesium hic. Indubie circa hoc multum valet arbitrium Judicis, qui tamen si in eo excedat, reputando *manifestum*, quod manifestum non est, per Superiorem poterit ejus judicium corrigi.

Hæc quidem in notoriis ac manifestis excessibus.

Quid in casu dubio? Si autem excessus fuerit *dubius*, *ne frivolæ appellationis diffugio Appellans Judicis processum impediat*, vult Canon, ut *coram eodem* Judice *probabilem causam appellationis exponat*, *talem videlicet*, *quæ si foret probata*, *deberet legitima reputari*.

Terminus præfigendus. Secundo statuitur, si Appellans *habuerit Adversarium*, tunc Judex præfigit ei terminum, intra quem appellationem suam prosequatur. Terminum autem hunc moderare jubetur Judex *secundum locorum distantiam*, *& temporis qualitatem*, *& naturam negotii*.

Quomodo ei satisfiat? Terminus hic a Judice constitutus in hoc distat a *termino juris*, sive qui a Jure præscriptus est, quod hic terminus sit ad *absolvendam* appellationem, ille autem ad inchoandam appellationem.

Ut autem huic termino a Judice præstituto satisfiat, communiter receptum est, & in praxi probatum, qualecumque initium prosecutionis sufficere; solam etiam itineris arreptionem, ut pote in qua evidens est initium prosecutionis.

Observat autem Wamesius in tractatu *de Appellat. ad cap. 5. ii de Appellat.* quod „ nunc ex moribus hodiernis, inventâ commoditate publici „ cursus, ob quem provocationis causâ nemo fere ex remotis præsertim „ Provinciis ad Pontificem aut Imperatorem proficiscitur, sed per Directores (quos Sollicitatores vocant) „ appellationes per hunc cursum transmittuntur; sufficit, infra præscriptum tempus prosecutionis Directori „ tradidisse libellum supplicem, pro „ introducenda appellatione in Curia, „ aut pro impetrando Rescripto, quo „ causa appellationis in partibus (ut „ dicunt) alicui in dignitate constituto delegetur „. Hæc Wamesius; qui & monet, quod quamvis opinio plus requirens ad satisfaciendum præstituto termino ad *prosequendam* appellationem, in stricta ratione disputandi, ex potestate verbi ad *prosequendam* posset videri verior; in *usu* tamen fori vicisse communem sententiam, eamque etiam approbari ab Auditorio Rotæ Romanæ: & sic quidem ut sufficere putent, si Appellans viam ingrediatur ultimâ die præscripti termini, quâ certum est, eum non posse pervenire ad provocatum judicem; quia & ultimus dies termini computatur in termino.

Potest ergo Judex *a quo* terminum præscribere, quo appellationem introducat; sed non ad peragendam seu finiendam appellationem: quia hæc magis a Judice *ad quem* dependent, cui Judex *a quo* ut pote inferior legem præfigere nequit.

Quid faciendum termino elapso? Si autem Appellans intra terminum a Judice præstitutum, *appellationem prosequi non curaverit*; Judex *a quo* procedere poterit vel instante Adversario, vel etiam ex suo officio, nullo Adversario comparente, hoc est si agatur de appellatione a definitiva sententia, transit in rem judicatam, & Judex *a quo* ad executionem procedet; si vero agatur de sententia *interlocutoria*, Judex *a quo*, in causa principali ulterius procedet, tamquam utroque casu appellatione desertâ, & causâ redactâ ad eum statum, quo fuisset, si appellatum non esset.

Ubi autem suo tempore appellatio fuerit introducta, *appellationis causâ coram Superiore Judice probatâ*, *Superior suæ jurisdictionis officium* exequetur: hoc est, Judex causam principalem assumet & definiet.

Appellans malitiose. *Sed si Appellans in causæ probatione defecerit*, *ad eum a quo malitiose appel-*

appellasse constiterit, *remittatur*, ait Canon, eâ ratione, quod injuria, quæ Judici recte decernenti per interpositam appellationem aliquo modo facta erat, per remissionem causæ ad illum, reparetur: priore vero casu, per retentionem negotii principalis iniquitas Judicis *a quo* aliquo modo castigetur.

Regularibus non licet appellare a mera correctione.

Ne tamen hâc appellandi & recusandi libertate uterentur Regulares contra correctionem suorum Superiorum in detrimentum disciplinæ regularis, declarat Canon, se nolle, *has duas Constitutiones præmissas ad Regulares extendi*, *contra suas speciales observantias*, sive prout in Concilio legitur, *qui suas habent observantias speciales*.

Quâ clausulâ cavetur: „ ut non „ recipiatur appellatio vel recusatio „ Monachorum, Abbate vel Episco„ po operam dante emendationi & ca„ stigationi eorum, secundum *regulam* „ & *institutionem* Ordinis, & ut ne„ cesse non sit in eorum correctione „ juris ordinem observare, uti in *cap.3.* „ *& 26. ri de Appellat.* cautum est„: quemadmodum hic observat Cujacius, qui & notat, quod eorum quæ „ in „ hac parte Concilii continentur, ni„ hil est, quod non sit repetitum ex „ aliis Constitutionibus. Sæpenumero „ (inquit) Concilia quæ habentur, „ habentur tantum in hoc, ut præte„ ritæ Constitutiones renoventur sive „ restaurentur & inculcentur „.

Cæterum de vetita Regularium appellatione a correctione Superiorum, vide supra latius deducta ad *Canonem VI.* Concilii Lateranensis sub Alexandro III. *pag.* 332. hujus Tomi VIII. & *in Jure Eccles. Tom. I. part.* 1. *tit.* 28. *cap.* 4. *pag.* 498.

OBSERVATIONES

In Canones XLVI. XLIV. XLV. concernentes immunitatem Ecclesiæ.

Canon XLVI.

De infractoribus immunitatis Ecclesiasticæ. Cap. Adversus 7. ri de immunit. Eccles.

Observatio.

Cano XLVI. in *cap.* Adversus 7. *ri de immunit. Eccles.* renovat *Canonem XIX.* Concilii Lateranensis sub Alexandro III. contra infractores immunitatis Ecclesiasticæ, cujus Observatio consuli poterit (*a*); cautionis tamen causâ in præsenti Canone nonnulla ad anteriorem illum Canonem adduntur.

Quorumdã Clericorum incuria erga immunitates.

Permittebat enim Concilium Lateranense sub Alexandro III. *si Episcopus*, & Clerici *tantam necessitatem*, vel *utilitatem perspexerint*, *ut absque ulla coactione ad relevandas utilitates vel necessitates communes*, *ubi Laicorum non suppetunt facultates*, *subsidia* per Ecclesiam annui possint, & bona Ecclesiastica illis subjici.

Sed quia in hac utilitate & necessitate dijudicanda, nonnumquam Episcopi & Clerici non sat prudentes, & ad favendum magistratibus subinde nimium proclives videbantur; statuitur in præsenti Canone: *ut propter imprudentiam quorumdam*, *Romanus Pontifex prius consulatur*, *cujus interest communibus utilitatibus providere*.

Secundo sancitur, ut Sententiæ & Constitutiones promulgatæ a magistratibus excommunicatis ob vexatos Clericos, *inanes & irritæ habeantur*, *nullo unquam tempore valituræ*.

Tertio decernitur, quod excommunicatio sive *anathema* talium Laicorum

(*a*) Exstat prædicta Observatio in *Canonem XIX.* Concil. Lateran. *pag.* 330. hujusce Tomi.

perduret, etiam finito ipsorum officio. Quinimo addit, *&* SUCCESSOREM *ipsius, nisi satisfecerit intra mensem, manere Ecclesiasticâ Censurâ conclusum, donec satisfecerit competenter: cum succedat in onere* (inquit) *qui in honore substituitur*.

De hac immunitate latius egimus in *Jure Eccles. Tom. III. parte 2. sect. 4. tit. 4. cap. 2. pag. 581.* alias *tit. 35.* ubi & notavimus, rigorem hujus Decretalis, signanter quoad necessarium recursum ad Pontificem, in Belgicis Provinciis non observari; non observatur quoque in Galliis.

CANON XLIV.

De Statutis contrariis immunitati. Cap. CUM LAICIS fin. ✠ de rebus Eccles. alienand. vel non.

OBSERVATIO.

Querimonia de Laicis. CAnon XLIV. in *cap.* CUM LAICIS *fin.* ✠ *de rebus Eccles. alienand. vel, non* supponit, quod *Laicis quàmvis religiosis disponendi de rebus Ecclesiæ nulla sit attributa potestas, quos obsequendi* (ait) *manet necessitas, non auctoritas imperandi*.

Post hæc deplorat, *in quibusdam Laicis sic refrigescere charitatem, quod immunitatem Ecclesiasticæ libertatis, quam non tantum sancti Patres, sed etiam Principes seculares, privilegiis multis munierunt, non formidant suis constitutionibus, vel potius destitutionibus impugnare*.

Et quidem, ut hìc asseritur, hanc violationem immunitatis quidam ita extendebant, ut *non solum de alienatione feudorum, ac aliarum possessionum Ecclesiarum, & usurpatione Jurisdictionum; sed etiam de mortuariis, nec non & aliis, quæ juri spirituali annexa videntur, illicite* præsumant.

Statuta contraria immunitati Eccles. His igitur occurrere volens, *Constitutiones & venditiones hujusmodi feudorum seu aliorum bonorum Ecclesiasticorum, sine legitimo personarum Ecclesiasticarum assensu præsumptas, occasione constitutionis* LAICÆ *potestatis*, decernit *non tenere, præsumptoribus per censuram Ecclesiasticam compellendis. Cum* (uti præmittit) *non constitutio, sed destitutio vel destructio dici possit, nec non usurpatio Jurisdictionum.*

Quærit hìc Panormitanus: „ an valeant statuta *Laicorum*, ut ultra „ certos cereos non deferantur cum „ funere, vel quod filii duntaxat debeant vestiri de nigro, & quod certus & determinatus numerus Clericorum duntaxat intererunt exequiis, „ & quid simile „. Nonnullis in utramque partem allegatis resolvit, quod „ circa concernentia cultum divinum, „ & refrigerium animæ defuncti, non „ valeant statuta Laicorum; quia illa „ proprie sunt annexa juri spirituali; „ & ita intelligit generaliter hunc „ textum; sed circa concernentia *pompas mundanas* valeant statuta Laicorum: & credo (ait) specifice „ quod statutum illud sit de pannis „ nigris passim non utendis: quia de „ mortuis non est multum dolendum „ secundum fidem Christianam: tum „ propter spem futuræ vitæ, tum ut „ Vivi acquiescant dispositioni divinæ „.

Plurima in hisce aliisque Provinciis quotidie prodeunt Magistratuum Regiorum statuta ac Ordinationes, seu *Regulamenta* super pompis expensisque funerum, exequiarum, administratione bonorum Ecclesiæ, similibusque materiis, quæ & sine ulla exceptione vel contradictione recipiuntur ac observantur: quæ evincunt, Decretalem hanc, & similes non esse in sua latitudine receptas, aut eas contrario usu moderationem aliquam accepisse. Canon hic non rigide observatur.

CANON XLV.

De Ecclesiæ Advocatis & Vice-Dominis. Cap. IN QUIBUSDAM 12. ✠ de Pœnis.

OBSERVATIO.

CAnon XLV. in *cap.* IN QUIBUSDAM 12. ✠ *de Pœnis*, dirigitur Usurpationes Advocatorum.

tur contra Patronos, Advocatos, & Vice-Dominos Ecclesiarum, qui potestatem suam excedentes, *de Possessionibus, aliisque bonis Ecclesiasticis pro sua voluntate ordinare* præsumebant; quin & *in necem Prælatorum prorumpere non* formidabant.

Contra hos in primis decernitur, *ne prædicti Patroni vel Advocati, seu Vice-Domini super præmissis de cætero plus usurpent quam reperiatur in Jure permissum: & si contra præsumpserint per severitatem canonicam districtissime compescantur*.

Violentia quorumdam. Additur dein: *Sacri nihilominus* CONCILII APPROBATIONE *statuimus, quatenus, si Patroni vel Advocati aut Feudatarii, seu Vice-Domini, aut alii Beneficiati alicujus Ecclesiæ, Rectorem vel Clericum alium ipsius Ecclesiæ per se vel per alios occidere vel mutilare ausu nefando præsumpserint: Patroni Jus Patronatus, Advocati advocatiam, Feudatarii feudum, Vice-Domini Vice-Dominatum, & Beneficiati Beneficium prorsus amittant*.

Beneficium hîc non intelligitur prout nunc, sed accipitur pro possessione temporali, quam etiam Laici aliquando accipiebant ab Ecclesia titulo donationis, compensationis, vel simili. Vide Glossarium du-Cange verbo *Beneficium*. Præterea *ne excessus materia prorogetur*, statuitur, *ut usque ad quartam generationem posteritates talium in Collegium nullatenus admittantur; neque in domibus Regularibus alicujus Prælationis honorem assequantur, nisi cum eis fuerit misericorditer dispensatum*.

Dicitur insuper superius in Canone, hæc in Patronis, Advocatis, aliisque fuisse prohibenda, *cum quod ad defensionis subsidium est inventum, ad depressionis dispendium non debeat retorqueri*. Ratio Canonis.

His indicatur, Advocatos primitus in defensionis subsidium datos esse Ecclesiis, eosque hoc defensionis subsidium in dispendium depressionis vertisse, quod latius ostendimus in *Jure Eccles. Tom. III. part. 2. sect. 3. tit. 8. cap. 1. pag. 179.* alias *tit.* 25.

OBSERVATIONES

In Canones LIII. LIV. LV. XXXII. LXI. ad materiam Decimarum, & congruæ portionis seu competentiæ Pastoralis spectantes.

CANON LIII.

De fraudatione Decimarum. Cap. IN ALIQUIBUS 32. ✠ de Decimis.

OBSERVATIO.

Fraus circa Decimas. CAnon LIII. in *cap.* IN ALIQUIBUS 32. ✠ *de Decimis* pertinet ad eas regiones, in quibus *quædam permixtæ* erant *gentes*, *quæ secundum suos ritus* & regionum consuetudines *Decimas* non *solvebant*.

Porro qui ex more ad Decimas tenebantur, prædia sua tribuebant *excolenda* illis, qui eas non solvebant, quod aperte in fraudem Ecclesiarum vergebat.

Hoc igitur prohibet hic Canon, vultque, ut *ipsi* deinde *talibus personis, & taliter sua prædia excolenda committant, quod absque contradictione Ecclesiis Decimas cum integritate persolvant, & ad id si necesse fuerit, per Censuram Ecclesiasticam compellantur*.

Ut verus hujus Canonis sensus habeatur, sciendum, a multis retro seculis ante celebratum hoc Concilium, Decimas in Græcia, præsertim Constantinopoli, fuisse ignotas, constitutaque tributa pro Sacerdotum alimonia, ut constat ex No- Unde natæ?

Novellis Justiniani, & ex Bulla aurea Imperatoris Isaaci Comneni.

Mos Græcorum. Cum autem tempore Innocentii III. sub quo hoc Concilium celebratum est, Constantinopolis a Latinis anno 1204. esset capta, Sacerdotes Latini, ritus & mores suos secum introducentes, etiam Decimas, & cætera apud Latinos a Laicis pendi solita introducere studuerunt: reluctantibus Græcis, maxime nobilibus & proceribus, qui huic introductioni Decimarum, aliarumque pensitationum apud Latinos solitarum pertinaciter resistebant.

Non obstante igitur Latinorum imperio, atque conatibus, Græci ad has præstationes adduci non potuerunt; adeo ut tandem in hac antiqua consuetudine non solvendi Decimas iis perseverare permissum fuerit.

Igitur Latini, qui Decimas *ex more suarum regionum* solvere debebant, his Græcis prædia sua excolenda dabant, ut simul illa a Decimis eximerent, & majorem elocationis mercedem acciperent: quod hoc Canone vetatur: vide latius Emmanuelem Gonzales ad hanc Decretalem in Commentario.

Decimæ an ex jure Divino pendendæ? Rationem sui Decreti videtur exprimere Concilium, his finalibus verbis: *illæ quippe Decimæ necessario sunt solvendæ, quæ debentur ex lege divina, vel loci consuetudine approbata.*

Quæ hìc & in aliis pluribus Decretalibus Innocentii III. de Lege *divina* dicuntur, induxerunt antiquos Decretalium Glossatores, qui presse Litteræ Decretalium inhærebant, ut Decimarum solutionem *Lege divinâ* præceptam dicerent.

At Theologi, præeunte Sancto Thomâ, adverterunt, nullum de Decimis solvendis in nova Lege, a Deo præceptum esse datum: Legem autem Mosaicam, in quantum *certam* determinatamque portionem fructuum solvendam præcipiebat, esse abrogatam, solumque superesse Legem naturalem & divinam providendi de temporalibus & corporalibus subsidiis Ministris Ecclesiæ, qui Fidelibus spiritualia subministrant. Hanc Theologorum opinionem eruditiores & meliores Canonistæ tandem uno quasi consensu secuti sunt.

Unde & docent, Decimas non deberi ex *Lege divina*, nisi in quantum correspondent alimentis debitis Ecclesiæ Ministris: asseruntque nihil obstiturum huic Legi divinæ, si Decimæ non solverentur; modo aliunde sufficienter provideretur de temporali sustentatione iis, qui Altari deserviunt.

CANON LIV.

De æstimatione Decimarum ante deductionem Tributorum. Cap. CUM NON SIT 33. ✠ de Decimis.

OBSERVATIO.

CAnon LIV. in *cap.* CUM NON SIT 33. ✠ *de Decimis*, agit contra eos, qui census & tributa de frugibus prius detrahenda censebant, quam Decimæ solverentur, vultque, *ut exactionem tributorum & censuum præcedat solutio Decimarum: vel saltem hi, ad quos census vel tributa indecimata pervenerint (quoniam res cum onere suo transit) ea per censuram Ecclesiasticam decimare cogantur Ecclesiis, quibus de jure debentur.* Decimæ præcedant Tributa.

Rationem sui Decreti præmiserat: *Cum in signum universalis Dominii, quasi titulo speciali sibi Dominus Decimas reservaverit.* Prætensa ratio Canonis.

Ob hujus igitur *generalis dominii prærogativam* æquum censuit, ut solutio Decimarum præcedat exactionem tributorum, quæ Regibus & Dominis temporalibus in signum sui dominii, & superioritatis solvuntur.

Hinc & rursus antiquiores Decretalium Commentatores conclusere Decimarum solutionem ad Legem *Divinam* referendam esse. At Theologi & recentiores Canonistæ consentiunt, nullam similem reservationem in nova Lege notam esse; & si quæ in veteri Testamento facta fuit, eam tamquam ad Leges judiciales aut cæremoniales spectantem, suum amisisse vigorem.

Eodem fundamento, quo in præsenti Ca-

Aliud simile statutum. Canone decretum est, Decimas solvendas non *deductis* tributis, respondit idem Pontifex Innocentius III. in *cap.* TUA NOBIS 26. ¥ *de Decimis*, Decimas esse dandas sine deductione *seminis & expensarum*, sive non deductis expensis, quæ fiunt fructuum percipiendorum causâ, quemadmodum & hodie solvuntur (*a*).

CANON LV.

De abusu privilegiorum Monasticorum quoad Decimas. Cap. NUPER 34. ¥ de Decimis.

OBSERVATIO.

Laudabile statutum Cisterciensium. CAnon LV. in *cap.* NUPER 34. ¥ *de Decimis*, confirmat statutum, quod *Abbates Ordinis Cisterciensis* ediderant in Capitulo generali *ad commonitionem* ipsius Innocentii III. *ne de cætero fratres emant possessiones, de quibus Decimæ debeantur Ecclesiis, nisi forte pro Monasteriis* NOVITER *fundandis; & si tales possessiones eis fuerint piâ Fidelium devotione collatæ, aut emptæ pro Monasteriis de* NOVO *fundandis, committantur aliis excolendæ, a quibus Ecclesiis Decimæ persolvantur*.

Confirmatum. Et *ne occasione* similium *privilegiorum* Ecclesiæ, quibus Decimæ primario & de Jure debentur, nimium gravarentur, huic statuto per præsentem Canonem additur, *ut de alienis terris & admodo acquirendis, etiamsi eas* PROPRIIS MANIBUS *aut sumptibus excolunt, Decimas persolvant* (Cistercienses) *Ecclesiis, quibus ratione prædiorum antea solvebantur, nisi cum ipsis Ecclesiis aliter duxerint componendum*.

Et ad alios extensum. Denique hoc Decretum ad *alios Regulares, qui gaudent similibus privilegiis, extendi* vult & mandat.

De hoc Cisterciensium, aliorumque Regularium privilegio, nec non nimiâ ejus extensione, ac postmodum factâ moderatione & restrictione fuse egi in *Jure Ecclef. Tom.III. parte 2. sect. 4. tit. 2. cap. 7. pag.* 511. alias *tit.* 33.

CANON XXXII.

De portione congrua. Cap. EXTIRPANDÆ 30. ¥ de Præbendis.

OBSERVATIO.

Avaritia quorumdam Patronorum. CAnon XXXII. *in cap.* EXTIRPANDÆ 30. ¥ *de Præbendis*, primum proponit, quod *extirpandæ consuetudinis vitium in quibusdam partibus* inoleverit; *quod scilicet Parœcialium Ecclesiarum Patroni, & aliæ personæ proventus ipsarum sibi penitus vindicantes, Presbyteris earum servitiis deputatis relinquunt adeo exiguam portionem, quod ex ea nequeant congrue sustentari*.

Hunc abusum, quo fiebat, *ut in his regionibus*, inquit, *pene nullus inveniatur Sacerdos Parœcialis, qui vel modicam habeat peritiam litterarum*, vocat, *extirpandæ consuetudinis vitium*.

Repressa. Ad extirpandum autem hoc vitium statuitur, ut (*consuetudine qualibet, Episcopi, vel Patroni, seu cujuslibet alterius non obstante*) *portio Presbyteris ipsis assignetur sufficiens*.

Idem decernitur circa *Vicarium* constituendum ab eo, qui Ecclesiam Parochialem Dignitati vel Præbendæ, cui tamquam majori debeat deservire, habet annexam.

Rationes pro hoc Canone. De hac portione congrua seu sufficiente ex Decimis Presbyteris & Vicariis Parochiarum assignanda, fuse egi in *Jure Ecclef. Tom.III. parte 2. sect.4. toto tit. 3. pag.* 533. alias *tit.*34. hic tamen addo *decisionem* 420. Rotæ Romanæ apud Farinacium in Posthumis *parte* 1. in qua *num.* 5. hæc leguntur: „ Congrua debetur Parochis, ne alias intenti ad „ quærendum sibi victum, deferant curam animarum, vel alias ipsi ob nimiam egestatem, in illa committant, quæ committere non debent, „ sive ne etiam ob prædictam egestatem sint ludibrio ipsis Parochianis, „ quos coërcere debent, & a quibus „ debent revereri: & proinde cum ista „ non

(*a*) Quod in Galliis observatur, conforme est cap. *Cum non sit*, & cap. *Tua nobis*.

„ non concernant interesse ipsius Parochi, sed ordinis Parochorum, & curæ animarum: consensus Parochi tacite illicitus ex acceptatione tenuis „ Beneficii in nulla debet haberi consideratione, cum alias nec expressus „ suffragetur ad prædictum effectum„.

CANON LXI.

De Regularibus recipientibus Decimas.
Cap. IN LATERANENSI 31.
¥ de Præbendis.

OBSERVATIO.

CAnon LXI. in *cap.* IN LATERANENSI 31. ¥ *de Præbendis*, renovat Canonem IX. Concilii Lateranensi sub Alexandro III. contra *Regulares*, *Decimas de manu Laici sine consensu Episcoporum* recipientes; cujus Canonis OBSERVATIO videri potest inter OBSERVATIONES ad Decreta dicti Concilii Lateranensis sub Alexandro III. quæ supra exstat *pag.* 335. hujusce Tomi.

DISSERTATIO

Pro faciliori intellectu Decretalium Innocentii III. in Collectione Gregorii IX. comprehensarum.

§. I.

Qualis fuerit hic Pontifex, & ex quibus verus sensus Decretalium hujus Pontificis haberi possit.

PRæcipuus auctor Decretalium, quæ in quinque Libris Decretalium Gregorii IX. continentur, merito reputatur Innocentius III. sub cujus nomine plures inscribuntur Decretales, quam omnium aliorum Pontificum.

Electus in Romanum Pontificem. Hic Pontifex ante Pontificatum dictus *Lotharius*, anno ætatis 30. communi Cardinalium suffragio, in Pontificem Romanum assumptus fuit anno 1198.

Mira Innocentii III. in jurisprudentia subtilitas atque sagacitas. „ Primum in Urbe (scilicet Romæ) deinde Parisiis, tandem Bononiæ Scholasticis studiis insudavit, & „ super coætaneos suos tam in Philosophica quam in Theologica disciplina profecit, sicut ejus opuscula „ manifestant, quæ diversis temporibus „ edidit & dictavit„: ait auctor *num.* 1. gestorum hujus Pontificis, quæ exstant una cum Epistolis apud Baluzium: additque, quod ediderit „ post Pontificatum Libros Sermonum, Epistolarum, Regestorum, & *Decretalium*, quæ „ manifeste declarant, quantum fuerit „ tam in humano, quam in divino Jure peritus„.

Scribit quoque dictus Auctor, *num.* 41. „ Ter in hebdomada solemne Consistorium, quod in desuetudinem jam „ devenerat, publice celebrabat (Innocentius): in quo auditis querimoniis singulorum minores causas examinabat per alios, majores autem „ ventilabat *per se* tam subtiliter & „ prudenter, ut omnes super ipsius subtilitate & prudentia mirarentur, multique litteratissimi viri & Jurisperiti „ Romani Ecclesiam frequentabant, ut „ ipsum duntaxat audirent, magisque „ discebant in ipsius consistoriis, quam „ didicissent in scholis, præsertim cum „ promulgantem sententias audiebant; „ quoniam adeo subtiliter & efficaciter allegabat, ut utraque pars se victuram speraret, dum eum pro se „ allegantem audiret; nullusque tam „ peritus coram eo comparuit Advocatus, qui oppositiones ipsius vehementissime non timeret„.

„ Ob hoc (pergit auctor *num.* 43.) „ ad ejus audientiam tot & tantæ eccle-

„ pe-

„ perunt *de toto orbe* causæ perferri, ut „ plures & majores causas ipse suo tempore definiverit, quam a longis retro temporibus in Romana fuerint „ Ecclesia definitæ „.

Innumerabiles lites ex occasione Romā undique delatæ.

Quanta litium & controversiarum moles ex omnibus mundi partibus tunc temporis ad Romanam Curiam deferrentur, refert Abbas Urspergensis in Chronico. Cum enim narrasset, quod post electum Philippum in Regem Romanorum, quidam apud Coloniam elegerint Othonem IV. & ita schisma in Romanum Imperium invectum fuerit, subdit: „ Facta est hæc abusio, ut fieret quasi portentum multarum abusionum, quæ subsecutæ sunt in terris. Vix enim remansit aliquis Episcopatus, sive dignitas Ecclesiastica, vel etiam Parochialis Ecclesia, quæ non fieret litigiosa, & *Romam* deduceretur ipsa causa, sed non manu vacuâ. Gaude, Mater nostra Roma, quoniam aperiuntur cataractæ thesaurorum in terra, ut ad te confluant rivi & aggeres nummorum in magna copia. Lætare super iniquitate filiorum hominum, quoniam in eo in recompensationem tantorum malorum datur tibi pretium. Jucundare super adjutrice tua discordia, quia erupit de puteo infernalis abyssi, ut accumulentur tibi multa pecuniarum præmia. Habes, quod semper sitisti. Decanta Canticum, quia per malitiam hominum, non per tuam Religionem orbem vicisti. Ad te trahit homines, non ipsorum devotio, aut pura conscientia, sed scelerum multiplicium perpetratio, & *litium decisio* pretio comparata „.

Hinc innumeræ Epistolæ, & Decreta Innocentii III.

Hæc negotiorum & litium multitudo occasionem dedit huic Pontifici infinitas prope litteras scribendi, aut Decreta edendi, quibus super controversiis istis responderet, easque decideret, vel præscriberet ea, quibus in futurum controversiis istis obviaretur.

Exemplo Imperatorum Romanorum.

Porro sicuti jam pridem Imperatores Romani sua Rescripta, sanctionesque referebant & asservabant in scriniis suis; ita Pontifices Romani, Epistolas, Actaque sua in suis quoque Archivis, quæ sequioris ætatis barbaries *Regesta* seu *Registra* vocavit, recondiderunt; eaque per singulos Pontificatus sui annos distinguebant, ut ita singulorum annorum gesta in singulos Regestorum seu Registrorum Libros essent distincta, ut ex Regestis Epistolarum sancti Gregorii manifestum est.

In 19. Libros digesta.

Hoc exemplo Innocentius III. in novemdecim Libros, Epistolarum & Actorum suorum Regesta distinxit; singulis, annorum singulorum respective acta assignans.

Inde in 3. & 4. Collect. ex quibus Raymundus Decretales Innocentii desumpsit.

Ex his Regestis prodierunt Collectiones Decretalium, quæ *tertia* & *quarta* nuncupantur apud Antonium Augustinum (de quibus supra actum est) & e quibus dein per Raymundum in Collectionem Decretalium, quæ dicitur Gregorii IX. ac hodie in scholis prælegitur, relatæ fuere.

Juvat ipsum fontem harum Decretalium adire.

Verum Collectores illi sæpius fragmenta duntaxat ipsarum litterarum retulere, prætermissis iis, quibus ipsa facti species seu controversia Pontifici exposita enarratur, quæ frequenter ipsi decisioni sive Decretali Pontificiæ multum lucis subministrat.

Non dubium proinde, quin ad elucidationem, verumque sensum *Decretalium* hujus Pontificis (quæ præcipuam facile partem hodierni Juris Canonici conficiunt) admodum opportuna esse queant hujus Pontificis integra Epistolarum & Actorum Regesta; maxime quia iis quoque continentur & Episcoporum, & Principum, aliorumque Litteræ, quibus de iis negotiis ipsum Pontificem consuluerunt, difficultatesque exortas exposuerunt, & resolutionem seu decisionem postulaverunt.

§. II.

De variis editionibus Epistolarum, & de Codice Gestorum Innocentii III.

Editio per Cardinalem Sirletum.

PRima Epistolarum hujus Pontificis editio prodiit Romæ anno 1548. operâ Cardinalis Sirleti, duos duntaxat priores Libros complectens; altera anno

no 1635. evulgata est studio & curâ Francisci Bosqueti Narbonensis Jurisconsulti, ac dein Episcopi Monspeliensis exhibens quatuor alios Epistolarum hujus Pontificis Libros, nimirum 13. 14. 15. & 16. quos & notis non parum eruditis illustravit.

Per Bosquetum.

Hos sex Epistolarum Libros partim Sirleti, partim Bosqueti studio publicatos recudi fecit Parisiis anno 1682. vir clarissimus, & de re Litteraria optime meritus Stephanus Baluzius; qui etiam editis adjunxit partem Libri 5. ac insuper libros tres scilicet 10. 11. & 12. quibus hactenus carebamus.

Per Baluzium.

Subjungit praeterea Libro 2. veterem Collectionem, quam jam pridem ex tribus prioribus Epistolarum Libris confecerat Raynerius Diaconus & Monachus Pomposianus: quam Collectionem a se repertam esse in Bibliotheca Monasterii S. Theodorici prope Remos ibidem indicat; monetque eam hic additam ad supplendam vicem Libri 3. cujus hactenus exemplar reperiri non potuisse, uti nec trium posteriorum videlicet 17. 18. & 19. deplorat in praefatione huic editioni praefixa Baluzius.

Praeter Epistolarum Regesta recudi quoque jussit Baluzius gesta hujus Pontificis ab Auctore quodam anonymo sed coaevo descripta, eaque ope duorum manuscriptorum codicum emendatiora, quam antea ex codice Collegii Fruxensis per Bosquetum publicata fuissent.

Libri gestorum Innocentii III.

Denique nunc primum publici juris fecit Regestum ejusdem Pontificis de *negotio Imperii* ex codice MS. Bibliothecae Vaticanae, in quo continentur Epistolae ab hoc Pontifice scriptae occasione schismatis Germanici, quod eo tempore Imperium Romanum in varias partes lacerabat, ad varios Principes & Episcopos. Item quas ipse Pontifex a variis de eodem dissidio accepit. Notatque Baluzius in praefatione suae editionis, nullam de hoc *Imperii negotio* Epistolam exstare in Libris seu Regestis Epistolarum per annos Pontificatus digestis: ut admodum verisimile sit, quod sagacissimus hic Pontifex, praevidens, negotium hoc Imperii varias, multiplicesque difficultates, eventusque habiturum, judicarit opportunum fore, si peculiare de tota hujus negotii serie, & rebus ad eam spectantibus Regestum conficeretur: quod & intelligendis nonnullis Decretalibus lucem adferre in sequentibus videbitur.

Regestum de negotio Imperii.

§. III.

Quâ scientiâ potissimum instructus fuerit hic Pontifex, & quae in ejus Decretalibus eluceat.

INnocentium III. ante Pontificatum Bononiae in Italia studiis scholasticis insudasse §. praecedenti ex auctore coaevo notavimus.

Notum autem est, in Universitate Bononiensi eo tempore praecipue floruisse studium *Juris* tam Canonici quam civilis, uti & supra monuimus.

Quapropter Pontifex *utriusque Juris* scientiâ apprime instructus non tantum quaestiones seu dubia Juris Canonici ex hoc Jure resolvit, sed & plures Juris *Civilis*, seu Legum Romanarum obscuritates illustravit, & quaestiones ex ipsis Juris Romani principiis decidit.

Innocentius III. utriusque juris peritissimus.

Exempla plurima in ejus Decretalibus passim occurrunt, monetque Franciscus Florens. famosam illam Decretalem hujus Pontificis relatam in *cap.* SUPER LITTERIS 20. *de Rescriptis* quâ declaratur, quando & qualiter Rescripta Apostolica ob falsi expressionem, vel ob veri subticentiam, debeant censeri invalida, vel suo carere effectu, editam esse ad sedandas controversias Interpretum, ad *Legem* 2. *cod. si contra Jus*, &c. quemadmodum alias plures ad similes quaestiones decidendas ab ipso editas notat.

Quin & pleraeque Decisiones hujus Pontificis contentae in Libro *secundo* Decretalium, quibus ordo judiciorum praescribitur ex legum civilium praescripto desumptae sunt; uti & Libro *tertio* contentae, quae materiam Contractuum civilium, nec non Testamentorum, atque successionis ab intestato spectant.

Hinc

Quomodo jus Canonicum ad normam juris civilis in multis reductum?

Hinc factum, ut & Jus Canonicum ad normam Juris civilis in multis fuerit reductum, adeo ut tandem pene necessarium fuerit studio Juris Canonici, studium Juris civilis conjungere, idque non sine vera Juris Canonici scientia, nec sine Ecclesiasticæ & avitæ Patrum disciplinæ detrimento.

Innocentius III. hausit falsas Decretales ex Gratiano.

Circa scientiam *Juris Canonici* notandum, quod sub id tempus, quo hic Pontifex huic juri incumbebat, & ipse Sedem Apostolicam tenuit; ea pene unice hauriretur ex Decreto *Gratiani*, illudque ut unicum ac sincerissimum Canonum, & totius Ecclesiasticæ politiæ fontem omnes suspiciebant, & suis auditoribus Professores Juris Canonici in Universitate Bononiensi prælegebant.

Hinc & videmus, quod hic Pontifex hâc scientiâ instructus in suis Decretalibus & Decisionibus *Decreto Gratiani*, ut Canonum *purissimo* fonte passim utatur: atque in Gratiano contenta sine discrimine aut examine, num sincera vel supposititia sint, integra an mutilata, in Decisionum suarum fundamenta assumat, & secundum ista sine ulla hæsitatione resolvat, uti pluribus exemplis ostendi in *Jure Ecclesiastico*, & in *Commentario ad Decretum Gratiani;* & ex *Observationibus* ad nonnullas notabiliores hujus Pontificis Decretales infra subjiciendis manifestum fiet, hunc Pontificem institiusse novis illis principiis in falsis Decretalibus & Decreto Gratiani ad amplificationem Jurisdictionis Curiæ Romanæ introductis.

Scientiâ Theologiæ Scholasticæ imbutus.

Non tantum scientiâ utrinsque Juris instructus erat Innocentius III. sed etiam Theologicâ; cui operam navaverat primum Romæ, dein Parisiis; scribitque Onufrius Panvinius in vita hujus Pontificis, ipsum in Parisiensi Gymnasio multos annos studiis vacasse, deinde *Doctoratus*, ut vocant, insignia suscepisse: eumque & in *divinis* Scripturis *apprime* eruditum fuisse, testatur Paulus Langius in Chronico Citicensi ad annum 1198.

At & hoc circa scientiam Theologicam observandum, quod sub illud tempus, quo studiis hisce incumbebat Innocentius, jam invaluisset Theologia *scholastica*, eaque pene sola in scholis tunc temporis prælegeretur.

Hinc & in hujus Pontificis Decretalibus & Decisionibus super punctis Theologicis, sive dogmatibus, hæc Theologia *scholastica* manifeste elucet; atque notanter ex Constitutione ab ipso in Concilio Lateranensi promulgata, quæ exstat in *cap.* 1. ☩ *de summa Trinitate*, in qua more plane scholastico tractat de Mysterio SS. Trinitatis, & ipsius operibus: de fide & articulis fidei.

Idem tractandi modus elucet in ejus Constitutione relata in *cap.* 2. *eod.* quâ errores Abbatis Joachim circa Mysterium Trinitatis damnantur; nec non in Decretalibus relatis in *cap.* 6. & 8. ☩ *de celebrat. Missarum;* & in *cap.* 3. ☩ *de Baptismo*, in quibus plures difficultates circa Sacramentum Eucharistiæ & Baptismi resolvit, in quarum prima etiam doctorum Scholasticorum meminit; dicens super quæstione utrum *aqua cum vino convertatur in sanguinem*, *opiniones apud* SCHOLASTICOS *variare:* neque super ea quidquam certi decidere voluit, sed more *Scholasticorum*, inter tres opiniones, illam *probabiliorem* judicat, quæ asserit *aquam cum vino in sanguinem transmutari*, *ut expressius eluceat proprietas Sacramenti*.

Baronius ad annum 1192. hâc motus Decisione, appellat contrariam sententiam *hæresim:* sed hic excessisse Baronium monet Emmanuel Gonzales ad hanc Decretalem, notans, Innocentii opinionem „ *non esse certam* „ *secundum fidem*, nec certitudine „ conclusionis deductæ ex una præmis„ sa de fide, & aliâ lumine naturali „ notâ, sed dependeat ex philosophico „ principio conversionis aquæ in vi„ num: quare duntaxat *probabiliorem* „ dicit suam opinionem Innocentius„.

OBSERVATIONES

In varias & notabiliores Decretales Innocentii III.

DECRETALIS

Quâ imperium adjudicatur Othoni adversus Philippum. Cap. VENERABILEM 34. de electione & Electi potestate.

OBSERVATIO.

ANno 1197. defuncto Henrico VI. Imperatore, divisio contigit in Imperio Romano.

Divisio in Imperio sub Philippo & Othone anno 1197.

Plures enim Principes Germaniæ in Imperatorem elegerunt Philippum Ducem Sueviæ (*a*) fratrem defuncti Henrici Imperatoris: „ qui fecit se inungi & coronari non Aquisgrani, sed „ Moguntiæ; nec a Coloniensi Archiepiscopo, sed a Tarantasiensi, „ quia nullus Archiepiscoporum Teutoniæ id facere attentavit. Coloniensis autem Archiepiscopus, & quidam alii Principes, tam Ecclesiastici, quam seculares, videntes se „ in electione Philippi fuisse contemptos, vocaverunt Othonem filium „ quondam Henrici Ducis Saxoniæ, „ Comitem, & apud Coloniam elegerunt in Regem Romanorum, eumque Coloniensis Archiepiscopus coronavit solemniter Aquisgranis „: uti scribit Auctor coævus gestorum Innocentii III. *num*.22. additque: & sic *facta est divisio in Imperio longo tempore duratura*.

Philippo favebat Philippus Augustus Rex Galliæ, ac tota pene Germania; Othoni vero adhærebat, partesque ejus fovebat Richardus Rex Angliæ cum nonnullis Principibus Imperii.

Innocentius initio neutri videtur adhærere.

Pontifex autem Innocentius III. sub initium hujus dissidii, se quasi *indifferentem* exhibere voluit; tamquam qui de *Jure dissidentium* cognoscere & judicare aliquando se debere existimaret, casu quo Principes Imperii inter se convenire, & negotium componere non possent; uti patet ex *Epistola* 1. *&* 2. *Regesti* Innocentii III. quod post Librum quintum Epistolarum publicavit Stephanus Baluzius, quo in Regesto continentur omnes Litteræ, quæ in hoc negotio ab Innocentio ad Principes & Reges; & ab his ad ipsum datæ sunt, ut supra diximus in Differt. proœmiali, §. 2.

Hujus causæ decisionem declarat ad se pertinere.

In his itaque Litteris id duntaxat hortatur, ut Principes ad concordiam adducantur: Ita„ tamen, ut sibi asse„ rat auctoritatem in casum perseve„ rantis discordiæ de *Jure Dissidentium* „ judicandi, & plenarie ac ultimate „ controversiam super Jure ad Impe„ rium decidendi „.

Hinc & in citata *Epistola* injungit Archiepiscopo Moguntino, ut omnibus sibi subjectis, per litteras suas districte præcipiat, *ut eum*, *cujus nominatio per Sedem fuerit Apostolicam approbata*, *in Regem recipiant*, *& partem ejus potenter foveant & viriliter tueantur*.

Et in citata *Epistola* 2. inscripta Universis, tam Ecclesiasticis quam Secularibus Principibus Allemaniæ, conqueritur, quod in hac Imperii scissura ad ipsius non recurrerint auxilium; *ut per nos* (ait) *ad quos ipsum negotium* PRINCIPALITER *&* FINALITER *noscitur pertinere*, *vestro studio mediante*, *tanta dissensio sopiretur*.

Litteræ Othonis ad Innocentium.

Otho, qui fautoribus & viribus Philippo erat multum inferior, litteras plenas submissione ad Innocentium dedit: exponens quomodo mox, ut fuit in Regem Romanorum electus, se gessis-

(*a*) Pater Barre in sua Allemaniæ Historia Gallico idiomate conscripta *tom*. 5. *pag*. 501. hæc habet: *Philippe de Suabe Duc d'Alsace*, *&c*. Novam hanc Historiam de divisione Imperii, quæ tempore Philippi & Othonis contigit, legere superfluum non erit.

gessisset: „ juramento (ait) firmavimus quod possessiones & Jura Romanæ Ecclesiæ, aliarumque Ecclesiarum Imperii firma & illibata servabimus, & quod consuetudinem illam detestabilem, quâ Episcoporum, Abbatum, Principum de hac vita migrantium bona tempore mortis relicta, quidam nostri Antecessores, hactenus occupabant, omnino imposterum dimittemus, & de beneficentia nostra Principibus Ecclesiasticis in perpetuum relaxamus „.

Dein cum instantia supplicat, ut attentis suis & parentum suorum *meritis* in Ecclesiam *Romanam* & Philippi demeritis: *Nos* (inquit) *Regiam dignitatem adeptos ad Imperii* CONSECRATIONEM *vocare dignemini*.

Litteræ Regis Angliæ pro Othone ad eumdẽ. Similes litteras in favorem Othonis scripsere Rex Angliæ & diversi Principes Othoni faventes, tum in particulare, tum in communi, quibus totam electionis seriem, omniaque, quæ Othonis jus firmare videbantur, exponunt; quæ litteræ consignantur *num.* 10. in citato Regesto de negotio Imperii.

Responsoriæ Innocentii. His nihilominus litteris, tantum terminis generalibus hactenus respondebat Pontifex; „ ad honorem (inquit) & profectum ipsius (Othonis) libenter & efficaciter, *quantum cum Deo* poterimus intendemus „.

Litteræ Principum adhærentium Philippo ad Pontificem. Scripserunt & ad Pontificem Principes Ecclesiastici & Seculares, qui partes Philippi Ducis Sueviæ tuebantur, exponentes, quod mortuo Henrico, collectâ multitudine Principum in Imperatorem Romani solii rite & solemniter elegerint Philippum „ quo (ajunt) nec ingenuitate sublimiorem, nec honorum luce magis conspicuum, neque ad sceptra & regimina sacri Imperii gubernacula, nec ad Ecclesiam Dei, sicut dignum est & expedit, defensandam, potiorem potuimus invenire „.

Concludentes autem hoc unum rogant Pontificem, ut ad *Jura Romani Imperii manum cum* INJURIA *nullatenus extendat*.

Hoc scribebant, quia notum eis erat, Pontificem in Othonem magis quam in Philippum inclinare, uti & eventus docuit.

Ulterius rogant, ut „ Philippo favorem suum & benevolentiam fructuosius impendat, & ejus honores ac commoda ita, ubi possit, erigere dignetur cum effectu, ut justitiæ non dominetur iniquitas, sed subdatur semper falsitas veritati „.

Denique significant Pontifici, quod, omnibus viribus, quibus possunt „ Romam *in brevi* cum ipso Domino Philippo, Divinitate propitiâ, venient pro Imperatoriæ coronationis dignitate ipsi sublimiter obtinenda „.

Responsoria Innocentii. His litteris querulis & minacibus respondit Innocentius in primis „ se jam audivisse & merita Electorum, videlicet, quis & qualis, a quibus & qualiter sit electus, ubi & a quo etiam coronatus, ut *non penitus* (inquit) *ignoremus, si cui favor sit Apostolicus impendendus* „.

Ad querelam de violandis juribus Imperii respondit, quod numquam intenderit, nec intendat jura Imperii violare: „ atque utinam (ait) ita nobis Ecclesiæ jura servata fuissent illæsa, sicut nos Imperii volumus illibata jura servari: quia sic jura nostra & recuperare & servare volumus, ut aliena nec invadere nec impedire velimus „.

Denique scribit, quod eum libenter in Imperatorem recipiet, quem legitime in Regem electum „ & coronatum intelliget „: *Cum* (ait) *Imperialis corona sit a* ROMANO PONTIFICE *concedenda, eo rite prius electo in Principem, & prius in Principem legitime coronato*. Epist. 15.

Philippus mittit Oratores suos cum litteris ad Innocentium, quibus hic respondet decisionem ad se pertinere. Interim & Philippus Oratores suos cum litteris ad Innocentium destinavit, qui ipsum de præsenti negotii statu informarent; quibus in Consistorio respondit, quod „ ad Apostolicam Sedem jam pridem fuerat recurrendum, ad quam negotium istud *principaliter* & *finaliter* dignoscitur pertinere; *principaliter* quia ipsa transtulit Imperium ab Oriente in Occidentem; *finaliter*, quia ipsa con-

„ ce-

„ cedit coronam imperii „. Optat itaque, ut „ inspiret sibi Omnipotens Deus „ honestum consilium, & revelet beneplacitum suum, quatenus in hoc „ negotio ad honorem ipsius, ad utilitatem Ecclesiæ, & salutem Imperii procedat „. Habetur hæc responsio sub *num.* 18.

Plures Litteras admodum obsequiosas in Sedem Apostolicam circa idem tempus ad Innocentium dederunt Otho & Principes ei confœderati.

Hisce rursus per litteras respondit Pontifex, in quibus utriusque electi jura, sive fundamenta paucis exponit, ac mala, quæ divisio hæc secum trahit, enumerat.

Archiepiscopi Moguntini compromissio.

Dum autem hæc aguntur, Archiepiscopus Moguntinus habito conventu inter Andernacum & Confluentiam, compromiserat in quosdam Principes, tam Ecclesiasticos, quam etiam Seculares, ut quod illi decrevissent in hoc Imperii negotio, ab omnibus deberet observari.

Ægerrime fertur ab Innocentio.

Simile compromissum sine suo consensu & notitia initum ægerrime tulit Innocentius; ut patet ex *Epist.* 22. ad Archiepiscopum Moguntinum; veritus sane ne dissidium hoc alterius quam Sedis Apostolicæ judicio terminaretur.

Qui se declarat pro Othone.

Quapropter Pontifex, qui hactenus se pro neutro contendentium aperte ac palam declarare noluerat, consultius putavit silentium abrumpere.

Itaque habitâ deliberatione, atque juribus & meritis contendentium utrimque libratis, Othonis jus potius esse declarat. Distulit tamen adhuc ipsum Imperatorem proclamare, sed exhortandos credidit Principes Germaniæ, ut concorditer & pacifice in Othonem convenirent; eumque, repudiato Philippo, unicum legitimum electum Regem Romanorum agnoscerent.

Hunc in finem suos in Germaniam Legatos misit, scilicet Cardinalem Episcopum Prænestinum, & Philippum Notarium suum, ut Principes & contendentes ad concordiam adducerent.

Cum autem hi Legati Principes Germaniæ inducere non possent, ut Othonem ut legitime electum recognoscerent, tandem Prænestinus, auctoritate Pontificis, Othonem legitime electum proclamavit.

Principum Philippo adhærentium querelæ.

Principes Philippo faventes turbati de hoc Cardinalis facto, litteras querelis plenas ad Papam dederunt, quibus inter cætera dicunt, Romanos Pontifices numquam se electioni Romanorum Regum immiscuisse; nec consequenter, Innocentium se hic immiscere debuisse, præsertim cum nec Imperatores hodie se immisceant electioni Romani Pontificis, tametsi de jure id ipsis competat. „ Ubinam (inquiunt) legistis, o summi Pontifices, „ ubi audistis, sancti Patres, totius „ Ecclesiæ Cardinales, Antecessores „ vestros, vel eorum Missos Romanorum Regum se electionibus im„ miscuisse, sic ut vel electorum per„ sonam gererent, vel ut Cognitores „ electionis vires trutinarent. Respon„ dendi instantiam vos credimus non „ habere. In Romanorum enim ele„ ctione Pontificum hoc erat Imperiali „ Diademati reservatum, ut eam, „ Romanorum Imperatorum auctori„ tate non accommodatâ nullatenus „ fieri non liceret. Imperialis vero „ munificentia, quæ cultum Dei sem„ per ampliare studuit, & ejus Eccle„ siam privilegiorum specialitate deco„ rare curavit, hunc honoris titulum „ Dei Ecclesiæ reverenter remisit „.

Post hæc concludunt: „ si Laicalis „ simplicitas bonum, quod de jure ha„ buit, reverenter contempsit, Sancti„ tas Pontificalis ad bonum, quod num„ quam habuit, quomodo manum „ ponit „?

Præsens Decretalis decisiva dissidii.

Pontifex, ut auctoritatem Sedis Apostolicæ in decidenda hac controversia super Jure Imperii firmaret, nec non decisionis per Legatum suum pronuntiatæ justitiam persuaderet, atque una permoveret Principes, ut judicio Sedis Apostolicæ se submitterent, & Othonem Imperatorem agnoscerent, varias Litteras scripsit, atque inter cæteras ad Ducem Zaringiæ, quibus totam rei gestæ

gellæ feriem, & rationes, quibus inductus erat ad rejiciendum Philippum & recipiendum Othonem, fuse deducit.

Hæc est Epistola, quæ primum in tertiam Collectionem Decretalium apud Antonium Augustinum relata; dein in parte aliqua recisa in Decretales Gregorii translata, facit famosam illam Decretalem, quæ incipit VENERABILEM in *cap.* 34. ꝟ *de Elect.* cujus genuinus intellectus ex hac historia hauriri debet.

Missa ad Ducem Zaringiæ. Hanc Decretalem misit Innocentius ad Bertholdum seu Luitpoldum Ducem Zaringiæ, quem in conventiculo Coloniensi a quibusdam Germaniæ Principibus in Regem Romanorum electum fuisse scribit Abbas Urspergensis in Chronico.

At cum ipse Philippo postmodum in Regem electo resistere non posset; & diffidere cœpisset de expensis ad obtinendum Imperium necessariis, rediit ad gratiam Philippi; accepitque ab eo Beneficia, quæ sibi conferre curavit, uti narrat idem Abbas.

Ut is a Philippo recederet ad partes Othonis. Misit autem hanc Decretalem Innocentius, ut hunc Ducem a Philippo ad partes Othonis attraheret, quare & rationes contra Philippum, & pro Othone militantes singulatim exponit.

In hac Decretali, primo refertur objectio Principum adhærentium Philippo. Primo itaque exponit Pontifex, quod Nuntios Principum Germaniæ *benigne* receperit, *& eis benevolam* duxerit *audientiam indulgendam*, quodque litteras eorumdem Principum per hos Nuntios sibi traditas *diligenter perlegi* fecerit: *& quæ in eis continebantur*, notaverit *universa*; uti habetur in integra Decretali, ubi & nomina dictorum Nuntiorum exprimuntur.

Epistola Principum, de qua hic (& e qua nonnulla supra retulimus) habetur in sæpius citato Regesto Innocentii III. de negotio Imperii *num.* 61. atque inter Principes, quorum nomine scribitur, numeratur hic Dux Zaringiæ.

In hac ad Pontificem Epistola conquesti fuerant Principes de Episcopo Prænestino Sedis Apostolicæ Legato, quod *Othonem* proclamasset Regem Romanorum electum, *quia* (inquiebant) *aut Electoris gessit, aut Cognitoris personam; si* ELECTORIS, *in messem alienam miserat falcem suam, & electioni se ingerens, Principum derogaverat dignitati; si* COGNITORIS, *absente altera partium, videtur perperam processisse, cum citata non fuerit, & ideo non debuit contumax judicari*.

Innocentius respondet, imperium Romanum a Sede Apostolica in Carolum Magnum translatum. Priusquam huic Principum objectioni respondeat Innocentius, protestatur, *sicut justitiam nostram nolumus ab aliis usurpari, sic jus Principum nolumus nobis vendicare*; uti legitur in integra.

Post hæc subjungit: *illis Principibus jus & potestatem eligendi Regem in Imperatorem postmodum promovendum recognoscimus, ut debemus, ad quos de jure ac antiqua consuetudine noscitur pertinere. Præsertim* (ait) *cum ad eos jus & potestas hujusmodi ab Apostolica Sede pervenerit, quæ Romanum Imperium in personam Magnifici Caroli a Græcis transtulit in Germanos*.

Quid sit de hac translatione. Quod hic dixit Innocentius de translatione Imperii *a Græcis ad Germanos in personam Caroli*, etiam asseritur in *Clementina unica de Jurejurando;* sed difficultate non caret.

Constat quidem, quod anno 800. Carolus Magnus Rex Francorum Romam quarta vice profectus sit, ut Leoni III. de variis criminibus accusato, succurreret; ibidemque in natali Domini coronatus sit in Imperatorem ab ipso Leone: constatque plures scripsisse, per hoc Leonis factum translatum a Græcis ad Francos Imperium; ipseque Innocentius in hac Decretali indubie ad hoc Leonis factum respexit.

Verum si vox *translatio* proprie sumatur, non potest dici a Leone III. *translatum* esse Imperium a Græcis ad Francos vel Germanos, cum Imperio spoliati Principes Græci non sint, nec ullas eis Provincias aut Urbes Leo Pontifex abstulerit, aut *Carolo Magno* contulerit; sed iisdem potiti sunt ditionibus cum in Oriente, tum in Occidente, post *Caroli Magni* inaugurationem, quas possidebant, antequam Im-

Imperator salutaretur; nec ex Imperatoris titulo auctæ fuerunt *Caroli Magni* ditiones, aut ei major in populos, quibus ante præerat, accessit auctoritas (*a*).

Hæc pluribus ostendit Natalis Alexander *Differt.* 1. *in Hist. seculi IX.* una demonstrans, Carolum Magnum, Imperiale nomen ac dignitatem, & Imperialia insignia accepisse, idque potissimum auctoritate Leonis III. qui ipsum coronavit: & quod hic Pontifex Romanus auctor fuerit, ut ipsum Imperatorem salutarent, quod his verbis describit Anastasius Bibliothecarius in vita Leonis III: post „ adveniente „ Natali Domini nostri Jesu-Christi, „ in jam dicta Basilica beati Petri Apostoli omnes iterum congregati sunt; „ & tunc Venerabilis Almificus Pontifex manibus suis propriis pretiosissimâ coronâ coronavit eum. Tunc „ universi Fideles Romani videntes „ tantam defensionem & dilectionem, „ quam erga sanctam Romanam Ecclesiam, & ejus Vicarium habuit, „ unanimiter altisonâ voce, Dei nutu, „ atque beati Petri Clavigeri Regni „ Cœlorum exclamarunt, *Carolo piissimo, Augusto, a Deo coronato, Magno, pacifico Imperatori vita & victoria*: Ante sacram Confessionem „ beati Petri Apostoli plures Sanctos „ invocantes; ter dictum est: & ab „ omnibus constitutus est Imperator „ Romanorum. Illico sanctissimus „ Pontifex unxit oleo sancto Carolum „ & Excellentissimum filium ejus Regem „.

Verum nullæ novæ Provinciæ, neque jus novum in aliquas ditiones hâc coronatione in Carolum translatæ sunt; sed *solus titulus* Imperatoris, sive dignitas seu titulus Christianæ Reipublicæ ac Ecclesiæ universæ, ac præsertim Romanæ *Tutoris* ac Defensoris ipsi datus fuit. Atque hoc Officium, cui tum deerant Imperatores Orientis, Populus Romanus, ipseque maxime Romanus Pontifex, alteri demandare quidni poterat?

Ulterius * præmittit Pontifex in hac Epistola seu Decretali, quod *Principes recognoscere* debeant, & *in sua præsentia* recognoverint, *quod jus & auctoritas examinandi personam electam in Regem; & promovendam ad Imperium* ad ipsum Pontificem spectet, *qui* (ait) *eum inungimus, consecramus, & coronamus*. * Ex inunctione & coronatione argumentum sumit Innocentius.

Rationem consequentiæ subjungit: *Est enim regulariter & generaliter observatum, ut ad eum* EXAMINATIO *personæ pertineat, ad quem* IMPOSITIO MANUS *spectat*.

Numquid enim (pergit) *si Principes non solum in discordia, sed etiam in concordia sacrilegum quemcumque, vel excommunicatum in Regem, tyrannum, vel fatuum, hæreticum eligerent, aut paganum: nos inungere, consecrare, ac coronare hominem hujusmodi deberemus? absit omnino*.

Hoc argumento frequenter in hoc negotio usus fuit Innocentius, ut sibi jus decidendi controversiam hanc, & judicandi de persona ad Imperium promovenda asserat.

Verum Principes Philippo adhærentes, jus illud Sedi Apostolicæ competere negabant.

Et sane licet Reges ungantur & coronentur a quibusdam Episcopis, puta Rex Franciæ a Rhemensi, nemo tamen dixerit simile jus examinandi ad Episcopos spectare.

Neque in hac cæremonia, sacra illa manus impositio, cujus meminit Apostolus, & quam nec facile nec leviter fieri debere monet, intervenit; ut nullum plane sit argumentum a Pontifice ex his Apostoli verbis desumptum & applicatum.

His præmissis, quibus sufficienter firmatum supponebat Pontifex sibi assertum jus examinandi personam electam in Regem Romanorum, & per consequens jus *rejiciendi indignum*, & *recipiendi dignum*, respondet supra positæ *Principum objectioni*, scilicet Le- Respondet objectioni supradictæ Principum.

(*a*) Legatur hac de re Dissertatio Gallico idiomate a P. Barre conscripta. Extat in extremo volumine tertio Germaniæ Historiæ, quam idem Auctor elaboravit.

Legatum suum *approbando Regem* (scilicet Othonem) *& reprobando Ducem* (scilicet Philippum Ducem Sueviæ) *nec Electoris nec Cognitoris* personam gessisse; sed exercuisse *Denuntiatoris officium*, *quia* (ait) *personam Ducis ejusdem* INDIGNAM *& personam Regis denuntiavit* IDONEAM, *quoad Imperium obtinendum*, *non tam propter studia Eligentium*, *quam propter merita Electorum*.

Exponit vitia Philippi, quæ eum ad Imperium reddere\[n\]t inhabilem.

Consequenter exponit vitia, quibus personam Philippi inidoneam ad Imperium reddi, atque electionem ejus irritam, aut saltem rejiciendam esse existimabat.

1. Excommunicationem.

Primum erat *excommunicatio*, quâ tempore electionis tenebatur. Dicebatur enim a Prædecessore Innocentii III. nimirum Cœlestino III. *excommunicationis vinculo innodatus*, idque „ dum „ esset Dux Tusciæ, propter invasio- „ nem & devastationem Apostolici pa- „ trimonii „ ut scribitur in gestis Innocentii III.

Dicit autem Pontifex, *quod* ita esse *postmodum recognovit*, *dum per Nuntium suum* ab ipso Prædecessore nostro *absolutionis Beneficium postulavit*, „ & postmodum a tunc Sutrino Epi- „ scopo, quem cum Abbate sancti A- „ nastasii pro liberatione venerabilis „ fratris nostri Salernitani Archiepi- „ scopi nos in Teutoniam miseramus, „ contra formam mandati nostri de „ facto solummodo, quia de jure non „ potuit, post suam electionem apud „ Wormatiam occulte se fecit absolvi„.

Hæc ex integra Epistola prout habetur in Regesto de negotio Imperii *num.* 62.

Dein infert Pontifex: *Unde*, *patet quod ipse fuit excommunicatus electus*.

A qua illegitime fuisset per Legatum Pontificis absolutus.

Fuerat quidem, ut supra insinuavit, a Sutrino Episcopo Sedis Apostolicæ Legato ab excommunicatione absolutus, sed *post electionem*, & contra *formam mandati*: quare in integra Decretali verbis jam relatis subjungitur: *Et videtur non immerito quod adhuc sit ex eadem excommunicationis sententia innodatus*, *cum prædictus Episcopus eum suâ auctoritate non posset absolvere*, *auctoritate vero nostræ delegationis*, *nec plus nec aliter liceret hoc ipsi*, *quam ei fuerat ab Apostolica Sede concessum*.

Hujus delegationis in persona Episcopi Sutrini meminit auctor gestorum Innocentii III. *num.* 22. asseritque ei factam auctoritatem absolvendi Philippum hac inter cæteras conditione. „ Recepto secundum formam Ecclesiæ „ *juramento*, quod super omnibus, pro „ quibus excommunicatus fuerat, man- „ datis Apostolicis obediret „ .

Addit autem idem Auctor, quod Philippus „ Germaniam accedens, de facto „ se fecerit absolvi, non publice sed oc- „ culte, nec præstito juramento secun- „ dum formam Ecclesiæ, sed promis- „ sione factâ per Epistolam. „

Quia ergo *non præstito juramento secundum formam Ecclesiæ*, uti præscripserat Pontifex, eum Sutrinus Episcopus absolverat, dicit hic Innocentius, Episcopum Sutrinum in hac absolutione fines mandati seu delegationis excessisse. „ Unde (ait idem Auctor) „ cum ad summi Pontificis præsentiam „ rediisset Episcopus Sutrinus, veritate „ per propriam confessionem compertâ, „ tum de *forma* neglectâ, tum de „ præsumptione commissâ, fecit eum „ extra suum Episcopatum usque ad „ finem vitæ manere„. Quin & scribit Abbas Urspergensis, quod dictum Episcopum ob hunc excessum „ priva- „ tum Episcopatu relegaverit in quam- „ dam insulam maris, quodam Mo- „ nasterio districto: ubi ille feliciter „ vitam finivit „.

Dicit præterea Innocentius in integra Decretali: *ex eo etiam* capite, *excommunicationis sententiæ* Philippus *subjacere creditur manifeste*, quod cuidam perfido Marcualdo *excommunicato non solum communicet*, *sed eum in malitia sua foveat*, *quamvis* Marcualdum esse excommunicatum, *non tantum ex relatione ipsius Judicis*, *sed etiam per publicam famam ad notitiam ejus devenerit*.

Tota series rei gestæ per hunc Marcualdum, & eorum, quæ Pontifex in hoc

hoc negotio gessit, late describitur ab Auctore Gestorum Innocentii III. *num.* 23. & 24.

2. *Perjurium.* Quod nempe fregisset fidem juratam Frederico nepoti suo tamquam Regi Romanorum.

Secundum vitium Philippo objectum est *perjurium manifestum*, sive quod *contra proprium juramentum, super quo nec consilium a Sede Apostolica requisivit, ambitionis vitio regnum sibi usurpare præsumpsit, cum super illo juramento prius Romana Ecclesia consuli debuisset*.

Indubitatum est, Innocentium hic reflectere ad juramentum, quo Frederico filio Henrici VI. adhuc in cunis vagienti fidelitatem tamquam Regi Romanorum promiserant Principes Imperii, ac nominatim ipse Philippus, uti narrat Abbas Urspergensis. „ His etiam „ temporibus (ait) procurante Imperatore (Henrico VI.) factum est, „ ut Principes Alemaniæ pene omnes „ filium *parvulum* ipsius adhuc in *cunis vagientem*, assumerent in Regem, & ei fidelitatem *jurarent*, & „ litteras de hoc facto cum sigillis „ suis transmitterent Imperatori „.

Et in gestis Innocentii III. *num.* 19. annotatur, quod „ Henricus Imperator „ effecerit apud Principes, ut filium „ suum Fredericum *infantem*, nondum „ duorum annorum, necdum etiam „ baptizatum in Regem Romanorum „ eligerent, eique fidelitatis *juramenta* præstarent; inter quos (ait) præ„ fatus *Philippus fidelitatis* ei præsti„ tit juramentum „.

Huic ergo *Juramento* contravenisse Philippum, ac eo titulo incurrisse *perjurium manifestum* prætendit Pontifex.

Innocentius videtur in hoc articulo sibi ipsi contrarius.

Verum hanc electionem Frederici nullam fuisse, neque *Sacramento* huic Principes fuisse, adstrictos post mortem Henrici, multis contendit ipse Innocentius in acta deliberationis super hoc negotio Imperii, deciditque quod *liceat, deceat, & expediat venire contra electionem ipsius* Frederici. Solvitque quod de Gabaonitis hic sibi objicit, dicens, quod „ juramentum præstitum „ Gabaonitis potuerit sine Israëlitici „ populi læsione servari: hæc autem „ servari nequeant absque gravi jactu„ ra, non unius gentis, sed Ecclesiæ „ damno, & dispendio populi Chri„ stiani „. Habentur acta deliberationis in sæpius citato Regesto Innocentii III. de negotio Imperii *num.* 29.

Quare si ibidem per Innocentium adducta conferantur cum hac contra Philippum objectione, & *perjurii manifesti* improperatione, non sine fundamento videntur plures coævi Historici notasse, Pontificem in hoc negotio non fuisse omnino indifferentem, sed plus æquo adversatum Philippo.

Scribit inter alios Abbas Urspergensis, quod mox Philippo electo: „ Innocentius Papa tertius tunc de no„ vo in Sede apostolica sublimatus, „ *omni studio* cœperit adversari eidem „. Similia habet Rigordus de Gestis Philippi Augusti.

Tertio contra personam Philippi objicit, ut habetur in integra Decretali, *quod* ipse *de genere Persecutorum existat*, enumerans patris ipsius Frederici I. & fratris Henrici VI. persecutiones in Ecclesiam Romanam, & personas Ecclesiasticas.

3. Quod Philippus Ecclesiam Romanam persecutus esset.

Hujus objectionis meminit Abbas Urspergensis; cum enim verbis supra relatis dixisset, quod Innocentius de novo in Sede Apostolica sublimatus cœperit Philippo adversari, subjungit: „ Hoc agens ut ipsum impediret, ne „ ad sublimitatem culminis Imperialis „ posset ascendere, improperans ei, „ quæ frater suus & parentes crudeli„ ter peregerant, quæ tamen multâ „ nequitiâ hominum impulsi creduntur „ peregisse, in quo, salvâ reverentiâ „ Sedis Apostolicæ, non videtur se„ cundum æquitatem judicasse, cum „ Dominus testetur per Prophetam, „ *quod nec peccata parentum filiis im*„ *putentur*, quanto minus peccata fra„ trum aut aliorum propinquorum „.

Et Rigordus de Gestis Philippi Augusti notat, quod *ob tyrannidem*, quam Henricus VI. & ejus Prædecessores contra Ecclesiam Romanam, & contra Archiepiscopos & Episcopos exercuerant „ Innocentius Tertius in promo„ tione Philippi fratris Henrici adver„ sarius

„ sarius fuerit, & omnes fautores ejus „ excommunicaverit, & Othoni filio „ Ducis Saxoniæ viriliter adhæserit, & „ Aquisgrani in Regem Germaniæ co- „ ronari fecerit „.

4. Quod Philippo ad Imperium promoto, illud hæreditarium videtur.

Quarto contra Philippum movet, quod per ejus ad Imperium promotionem *libertas* electionis Principibus Germaniæ quodammodo *tolleretur*, & Imperium tandem videretur fieri hæreditarium: *nam si* (ait) *prout olim frater* (Henricus VI.) *dicti Ducis patri eorum* (Frederico I.) *si Dux ipse fratri suo succederet; videretur Imperium non ex electione, sed ex successione deberi: & in præjudicium Principum redundaret, si non nisi de domo Ducis prædicti videretur aliquis ad Imperium assumendus.*

Hanc objectionem non fuisse concludentem ad excludendum Philippum, evincit Frederici II. non fratris duntaxat, sed filii Imperatoris defuncti Henrici VI. ad Imperium, ipso approbante Innocentio, facta promotio anno 1211. scilicet post ipsum Othonem ab Imperio depositum.

Hæc erant puncta personalia, quæ Philippi personæ objiciebantur; & ob quæ Innocentius judicabat, Othonem ei esse præferendum in Imperio.

Innocentius prætendit eum non fuisse rite coronatum aut inunctum.

Additur & in integra Decretali, quod *Dux* (Philippus) *nec ubi debuit, nec a quo debuit, coronam & unctionem accepit; memoratus vero Rex* (Otho) *& ubi debuit, videlicet Aquisgranis; & a quo debuit, scilicet a venerabili fratre nostro Coloniensi Archiepiscopo utrumque recepit.*

Coronatus nimirum fuerat Philippus, non Aquisgranis, sed Moguntiæ; nec a Coloniensi Archiepiscopo; sed a Tarantasiensi, ut habent Gesta Innocentii III. *num.* 22. & supra notatum fuit.

Verum num hæc inversio loci & personæ inungentis & coronantis eam cæremoniam irritam faceret, vel propterea electio, & jus ipsius Philippi ad Imperium enervata essent, merito dubitari poterat.

In plerisque enim Regnis mos obtinet, ut certæ alicui Ecclesiæ jus consecrandi Regem competat; & ita in Gallia jus hoc sibi vendicat Rhemensis Ecclesia, sed tamen id non impedit, quin nonnumquam alibi, & ab alio quam Rhemensi Archiepiscopo se consecrari fecerint Reges Galliæ: idque docte defendit contra Rhemensem Archiepiscopum S. Ivo Carnutensis in coronatione Ludovici Grossi, qui a Daimberto Senonensi Archiepiscopo, & ejus Suffraganeis, Aurelianis ante Altare sanctæ Crucis unctus & coronatus est, Tractatus Ivonis exstat inter ejus Epistolas *num.* 189. cui jungenda *Epist.* 13. cum notis.

Ad hæc, quidni postmodum hæc cæremonia suppleri poterat, uti ea suppleta notatur in iisdem gestis Innocentii III. quod „ Adulphus Coloniensis „ Archiepiscopus cum Rege (Philip- „ po) reconciliatus secum venit Aquis- „ grani: & ipsum coronavit in Re- „ gem „.

Volnit autem & Innocentius exemplo Prædecessorum ostendere, quod cum in electione vota Principum dividuntur, post admonitionem & expectationem, alteri parti favere possit. *Sciunt Principes* (inquit in præsenti Decretali) *quod cum Lotharius & Conradus in discordia fuissent electi, Romanus Pontifex Lotharium coronavit, & Imperium obtinuit coronatus, eodem Conrado tunc demum ad ejus gratiam redeunte.*

Item divisis suffragiis alteri parti se favere posse.

Verum, si fides Historicis, non Pontificiâ decisione Imperium obtinuit Lotharius, sed si S. Bernardo Clarevallensi conciliatori credimus, Conradus juri suo cessit, & post mortem Lotharii Imperator electus & coronatus fuit, uti habet Molinæus hîc (a).

Absolvit Ducem Zaringiæ a vinculo juramenti fidelitatis Philippo forsan præstiti.

Ex his omnibus conclusit Innocentius, a Philippo esse recedendum, & Othoni adhærendum; ipsumque Ducem Zaringiæ in hac Decretali monet & exhortatur *in Domino, & per Apostolica scripta* mandat, *quatenus, sicut de gratia nostra confidis, & nos de tua de-*

(a) Hoc factum narratum est a P. Barre in Gallica Alemaniæ Historia Tom.4. pag.540. &c.

devotione speramus (inquit) *de cætero a præfato Duce Philippo recedas omnino, non obstante juramento, si quod ei ratione Regni fecisti; cum eo quantum ad obtinendum Imperium reprobato, juramentum hujusmodi non debeat observari*. Ita legitur in Epistola inserta citato Regesto *de negotio Imperii*, cujus hæc Decretalis fragmentum est, & e qua sensus Decretalis plurimum lucis accipit, ut ex dictis patet.

Promissiones Othonis Pontifici factæ.

Cæterum ex tota hujus Historiæ serie manifestum est, Innocentium Othoni impense favisse, tamquam qui jura Sedis Apostolicæ impensius defenderet.

Et sane legitur, quod Otho *juravit*, jura & honores, & omnes possessiones Romanæ Ecclesiæ, pro posse, protegere. Secundo possessiones, quas Romana Ecclesia recuperavit, liberas & quietas ipsi dimittet; & „ quas nondum recuperavit, adjutor erit ad recuperandum „.

„ Ad has autem (ait Otho) pertinet tota terra, quæ est a Radicosano usque Ceperanum, Exarchatus Ravennæ, Pentapolis, Marchia, Ducatus Spoletanus, terra Comitissæ Mathildis, Comitatus Brittenorii cum aliis adjacentibus terris expressis in multis privilegiis a tempore Lodoici II. „

Tertio se adjutorem futurum ad retinendum & defendendum Ecclesiæ Romanæ Regnum Siciliæ.

Quarto, quod „ ipsi Innocentio, ejusque Successoribus omnem obedientiam & honorificentiam exhibebit, quam devoti & Catholici Imperatores consueverunt Sedi Apostolicæ exhibere „.

Quinto, quod „ stabit etiam ad consilium & arbitrium Pontificis, de bonis consuetudinibus populo Romano servandis & exhibendis, & de negotio Societatis Tusciæ & Lombardiæ „.

Sexto, quod „ Pontificis consilio & mandato parebit de pace & concordia facienda inter se & Philippum Regem Francorum „.

Denique „ si contingat propter suum negotium Ecclesiam Romanam oportere incurrere guerram, subveniet ei, sicut necessitas postulaverit in expensis „.

Hæc omnia asserit se firmaturum tam juramento quam scripto, cum Imperii coronam fuerit adeptus. Juramentum habetur in Regesto *de negotio Imperii num.* 77.

Plures alias litteras scripsit Innocentius III. ad Principes, seu Seculares, seu Ecclesiasticos, quibus mandat, etiam comminatis censuris, ut Othonem Imperatorem agnoscant, eique, abdicato Philippo, adhæreant.

Hæc sat ostendunt, Decretalem hanc seu Epistolam totam fuisse adornatam, ut Othoni faveretur contra Philippum.

Philippus Imperium retinet, & Pontifici reconciliatur.

His nihil motus Philippus, se pro legitimo electo & coronato Imperatore gerebat; atque *in dies magis magisque in Regno confortabatur*; uti scribit Abbas Urspergensis.

Interim, uti idem Auctor subdit, „ jam Principes bellis fatigati, decreverunt ad concordiam inter se Reges revocare. Spem concordiæ augebat, quod, cum jam pars Othonis valde esset infirmata, facile ad recognoscendum Philippum induceretur Pontifex, qui maximum hujus rei impedimentum fuit „.

Itaque Legatos mittunt ad Pontificem, a quibus induceretur Papa, *ut velit permittere quatenus* regnet Philippus.

Scripsit & ad Pontificem Philippus, ut suum agendi modum justificaret, cumque inter omnia ipsius personæ objecta, plus verisimilitudinis videretur habere perjurium, sive violatio juramenti, quo Philippus fratri suo Henrico VI. se obstrinxerat de promovendo ejus filio Frederico in Regem Romanorum; idcirco in his ad Pontificem litteris, præcipue se super hoc puncto justificare nititur, asserens se totis viribus allaborasse, ut Fredericus ille adhuc *infans* in Imperatorem eligeretur; sed nullatenus Principes ad hoc induci potuisse: se numquam Imperium ambivisse, imo quâdam violentiâ & necef-

necessitate coactum illud suscepisse. Summam quoque in Sedem Apostolicam submissionem ostendit, animumque ad pacem promptissimum, ac denique asserit certum esse, quod numquam a Prædecessore suo fuerit *excommunicatus*, concludens: „ Utinam apud „ Ecclesiam triumphantem ab omni „ vinculo *secretæ* excommunicationis „ sciremus solutos, sicut apud Ecclesiam militantem, cujus nos membrum esse confidimus, vere scimus „ nos nullo modo unquam manifeste „ fuisse ligatos „. In Regesto *de negotio Imperii*, *num.* 136.

Pontifex, receptis his Litteris, & attentâ Othonis deliberatione, serio de pace sancienda cogitare cœpit: atque eum in finem paulo post mittuntur Legati Sedis Apostolicæ in Alemaniam ad confirmandam pacem, videlicet Dominus Hugolinus Hostiensis, & Velletensis Episcopus, & Dominus Leo tituli sanctæ Crucis in Hierusalem, Diaconus Cardinalis, ut scribit Urspergensis, qui & notat, tandem pacem conclusam, atque Philippum recognitum Imperatorem, hâc inter cæteras conditione, ut „ Otho filiam Philippi acci„ piat uxorem: quæ tamen quarto gra„ du consanguinitatis sibi attinebat; „ fieretque dispensatio per Sedem Apo„ stolicam pro bono pacis „.

Mors Philippi 22. Junii 1208. Anno sequenti 10. Kal. Julii Philippus proditorie occiditur a quodam Othone Palatino de Witelsbach, uti narrat Urspergensis, & cum omnibus circumstantiis descripsit Hugolinus in litteris ad Innocentium III. quæ exstant in Regesto *de negotio Imperii*, *num.* 152.

Mortuo Philippo, ac Innocentio III. allaborante, Otho Imperium obtinuit, ductâ in uxorem Beatrice filiâ & hærede Philippi, Papâ, pro bono pacis super quarto consanguinitatis gradu dispensante: atque ita ipse Otho prius Sedi Apostolicæ præstito fidelitatis & obedientiæ juramento (quod exstat in dicto Regesto, *num.* 189.) Romæ Imperator coronatur, anno 1250. uti referunt Urspergensis & Rigordus.

Decretalis

De discordia in electione Episcopi Moguntini. Cap. Bonæ memoriæ 23. ñ de Elect. & Electi potest.

Observatio.

Occasione Schismatis in Imperio inter Philippum & Othonem, cujus Historiam in Observatione præcedenti retulimus, orta est & discordia in Ecclesia Moguntinensi super electione Episcopi, occasione cujus discordiæ prodiit præsens Decretalis, quæ integra exstat in *cap.* 8. in *tertia* Collectione Decretalium apud Antonium Augustinum, & *lib.* 5. *Epist.* 15. Innocentii III. — Occasione Schismatis in Imperio ortum dissidium in Ecclesia Moguntina.

Defuncto enim Conrado Episcopo Moguntino, Canonici Moguntini adhærentes Philippo, communi suffragio elegerunt seu postulaverunt in Archiepiscopum, Luipoldum Episcopum Wormatiensem; Præpositus autem sancti Petri Moguntinensis cum duobus aut tribus aliis Canonicis faventibus Othoni, Moguntiâ recedentes, se transtulerunt in Oppidum *Bingen*, & quia *sciebant Papam esse contrarium Philippo*, appellarunt Romam. Forma autem appellationis erat, *ne sine ipso ac sociis ejus*, *Canonici Moguntiæ residentes haberent in electione processum*: ut in hac Decretali exprimitur. — Adhærentes Philippo postulant Luipoldum Episcopum Wormatiensem in Archiepiscop. Moguntin. — Alii Romã appellant, eliguntque Sifridum.

Hâc appellatione non obstante, Capituli maxima pars Moguntiæ residens, *unanimiter* postulavit dictum Luipoldum, & statim, ne quid contra hanc postulationem attentaretur, & ipsi appellarunt. Wormatiensis autem fretus ope & auxilio *Philippi*, cui Moguntia parebat, quique Moguntiæ tunc erat, Moguntinam Sedem occupavit, & a Capitulo receptus, in spiritualibus & temporalibus administravit, ante admissam postulationem a Pontifice.

Hoc intelligentes Præpositus, eique sociati duo tresve Canonici; supponentes ad se jus eligendi esse devolutum, quasi reliqui *scienter indignum* elegissent, nimirum Luipoldum *Wormatiensi Ecclesiâ* alli-

alligatum, ipsum Præpositum Ecclesiæ Moguntinæ nomine Sifridum elegerunt.

Re Romam delatâ, atque utriusque partis Procuratoribus *in Consistorio Pontificis diligenter & sufficienter auditis;* ut legitur in Epistola, Pontifex de consilio Cardinalium negotium commisit *Prænestino Episcopo* Sedis Apostolicæ per Germaniam *Legato*.

Legatus Romanæ Sedis, Luipoldo rejecto, confirmat Sifridum.

Legatus, negotio examinato, *postulationem factam de Wormatiensi cassavit, & electionem Archiepiscopi memorati (quamvis a paucissimis celebratam) curavit auctoritate Apostolicâ confirmare, ipsumque ordinavit in Presbyterum, & tandem in Archiepiscopum consecravit.*

Hic consecratus Romam accedens, *suppliciter postulavit, ut pallium, videlicet insigne Pontificialis officii* a Sede Apostolica acciperet, ut legitur in integra; subditurque ibidem, quod *quidam simplex nuntius ab adversariis ejus ad Sedem Apostolicam destinatus, ex eorum parte apertas* ipsi Pontifici *cum sigillo pendente litteras præsentavit, per quas iidem Canonici significabant, quod prædictus Legatus pecuniâ corruptus iniquam sententiam protulisset, addebant etiam, quod Moguntini cives pariter juraverunt, quod eum numquam haberent Episcopum, & quod universi Clerici, paucis exceptis, suo favebant electo.*

Hæc Decretalis ratificat sententiamLegati, primo propter translationem Luipoldi absque auctoritate Sedis Apostolicæ.

Pontifex processu sui Legati examinato, sententiam ejus confirmavit, ipsamque postulationem tribus potissimum ex causis cassavit, ut in hac Decretali exprimitur.

Prima cassationis causa erat, quod Electus a Capitulo administrationem in temporalibus & spiritualibus suscepisset, antequam ejus postulatio a Sede Apostolica admissa; ejusdemque Sedis auctoritate a Wormatiensi Ecclesia ad Moguntinam fuisset translatus.

Et quidem hoc factum præcipue urget Pontifex; dicens, quod injunxisset suo Legato, quod si verum reperisset, *postulationem factam de ipso nuntiaret irritam, de gratia nostra* (dicitur in integra Decretali) *concedens eidem, ut Wormatiensem sibi Ecclesiam retineret. Nam de jure communi, quia præter auctoritatem nostram transire præsumpsit, utrâque erat spoliandus; ut eâ careret, quam cupivit avare, & eâ, quam superbe despexit: quod si parere contemneret, utrâque ipsum Ecclesiâ denuntiaret auctoritate nostrâ privatum.*

Quâ ratione Electores Luipoldi jure eligendi exciderint.

Imo & addit, quia Canonici Moguntini elegerunt *simpliciter* Episcopum Wormatiensem, ipsos ab eligendi potestate cecidisse, jusque eligendi ad paucos illos, qui Sifridum elegerant, fuisse devolutum, juxta Concilium Lateranense (sub Alexandro III.) quo *statutum* est, *de his qui quasdam personas inhibitas eligunt, ut eligendi tunc potestate privatos, & ab Ecclesiasticis Beneficiis triennio noverint se suspensos: illis* (ait) *pro longe majori delicto tamquam indignis ab electionis potestate cadentibus, penes eumdem* (scilicet Sifridum Præpositum Sancti Petri Moguntiæ) *ac socios suos tantum jus remanserat eligendi; quare* (inquit) *si multo pauciores in ipsum, quam in alium convenissent, intelligendum est tamen, quod omnes, qui tunc eligere poterant, elegerunt eumdem.*

Hæc in Decretali, adjiciturque in Epistola, quod ipsos Canonicos præsumptionis arguerit Pontifex, quia „ virum Pastorali præditum dignitate, „ alteri Ecclesiæ *spirituali conjugio* copulatum, præter auctoritatem suam, „ contra formam Canonicam non solum eligere, sed recipere præsumpserunt „.

2. Quod electio non fuisset libera.

Secundo contra Canonicos electores Luipoldi Wormatiensis Episcopi objiciebatur, quod electio ob *præsentiam Regis Philippi* non fuisset *libera*: quodque Præpositus & simul duo vel tres Canonici metuentes vim sibi inferendam, recesserint; hocque est quod intellexerat Pontifex: injungendo suo Legato, ut *inquireret de ipsius electione Archiepiscopi* (Sifridi) *veritatem, & si ei de vi, quam ipse & sui metuebant, constaret . . . electionem Archiepiscopi confirmaret.*

Hujus prætextus recedendi Moguntiâ

tiâ allegati per tres Canonicos, meminit & Abbas Urspergensis; scribit enim quod Philippus Rex Moguntiam accesserit; atque ipso ibidem existente ab omnibus electus sit Wormatiensis Episcopus, exceptis *tribus*„ qui (ait) „ acceptâ occasione de *præsentia Regis*, allegabant non posse *liberam* „ fieri electionem. Verum ipse addit „: potius quia sciebant Papam „ contrarium esse Regi, appellantes „ exierunt de civitate „.

3. Quod interpositâ appellatione electio facta esset. Tertio contra electionem Wormatiensis faciebat, quod electio ejus facta esset post appellationem interpositam a Præposito, *ne Canonici Moguntiæ residentes sine ipso ac sociis suis haberent in electione processum*, ut legitur in integra. *Nec nocet* (ait) *quod posset ex altera parte replicari, quia nec ipse* (Præpositus Sifridus) *& socii sui debuerant procedere sine ipsis, quia ipsi appellationem ad* Nos *interpositam contemnendo, reddiderant se* INDIGNOS, *& abusi fuerant jure suo*, vel ut antea dixerat, *qui appellationi non duxerint deferendum, uti contra ipsum hâc exceptione non poterant, quia frustra legis auxilium invocat, qui committit in legem*.

Præmissis ita deductis dicit, *quod Adversarii Archiepiscopi* (Sifridi) *ex tribus causis prædictis, se usque adeo reddiderunt indignos, quod contra eum non debebant audiri*.

An ob indignitatem eligentium jus electionis devolvatur ad Pontificem. Denique dicit, *quin etiamsi Electores ejusdem* (Archiepiscopi Sifridi) *pariter deliquissent, ut se reddidissent indignos, ad nos devoluta fuisset hâc vice Ordinatio Ecclesiæ Moguntinensis. Quare* (ait) *dictum Archiepiscopum sine juris injuria potuissemus eidem Ecclesiæ præficere in Pastorem* (*præsertim cum per Legatum Apostolicæ Sedis fuisset in Moguntinum Episcopum consecratus*) ut habetur in Epistola.

Hic generaliter notat Glossographus, „ si utraque pars *indignum* eligat, jus „ devolvi ad *Pontificem*, non autem „ ad proximum Superiorem „: quod falsum esse monet hic vir eruditus Franciscus Florens.

In casu autem hujus Decretalis ad Pontificem devolvitur, quia nullus præter Romanum Pontificem erat Superior Moguntinensis Ecclesiæ, vocaturque in ipsa Epistola, *filia Sedis Apostolicæ* SPECIALIS.

Evidens est Glossographum, & qui eum sequuti sunt, in hanc erroneam conclusionem, ex ignorantia Historiæ & facti, occasione cujus Responsum & Decisio Pontificis emanarunt, incidisse.

Neque porro obscurum est, Pontificem Sifrido favisse, quia hic Partes Othonis fovebat.

Super his ergo (concludit Innocentius) *cum Fratribus nostris habito diligenti tractatu, cassationem postulationis factæ de Wormatiensi Episcopo, ratam habemus, electionem memorati Archiepiscopi confirmantes*. Additur in Epistola: *& ne quid ad executionem Archiepiscopalis officii sibi desit. Pallium, videlicet insigne plenitudinis Pontificalis officii ipsi duximus concedendum*. Innocentius decidit pro Sifrido.

Præterea *in virtute obedientiæ* districte præcipit Canonicis Moguntinensibus: ut memoratum Sifridum ut Archiepiscopum recipiant & recognoscant; seque mandasse, ait suis Legatis „ ut „ ipsos ad id monitione præmissâ per „ excommunicationis sententiam, &, „ si necesse fuerit, per subtractionem „ Beneficiorum ipsorum, appellatione „ remotâ, compellant „. Et si hæc non sufficiant, etiam *depositionis* sententiam minatur.

Ad hæc ipsos monet, quod „ si Legatus ipsius, vel etiam ipse in hoc „ errasset, debuissent tamen honori Ma- „ tris suæ devote & humiliter deferre, nec sic quod foret ejus opprobrium revelare; cum ex divinæ paginæ didiceritis (ait) lectione, quod „ Cham maledictionem incurrit, quia „ patris pudenda non texit; multo „ magis ergo in eo *Nobis* parcere debetis, in quo secundum conscientiam „ nostram, teste Deo, juste nos credimus judicasse „. Pontifici errata vult tegi.

Vult insuper, ut Wormatiensem Epi-

Luipoldum ad Wormatiensem Ecclesiam redire cogit.

piscopum moneant, ut dimissâ Ecclesiâ Moguntinensi, ad Wormatiensem redeat, eâque sit contentus; alioquin denuntietur, auctoritate Apostolicâ, utrâque privatus; & si necesse sit, vult, eum excommunicationis sententiâ feriri: „ & excommunicatum (ait) singulis diebus Dominicis & Festivis, „ pulsatis campanis & candelis accensis, publice nuntietis & mandetis ab „ omnibus arctius evitari. Quod si „ nec tecesserit ab Ecclesia Moguntina a nobis se noverit deponendum„.

Philippum Imperatorē moneri vult ne se Sifrido opponat.

Sed quia prævidebat Pontifex, hisce minis parum movendos Electores Canonicos, vel electum Wormatiensem, quamdiu a Philippo Rege foveretur, propterea eumdem Philippum moneri vult: „ ut se prædicto Episcopo (Sifrido) non opponat, quominus Moguntinam Ecclesiam, tam in spiritualibus quam temporalibus salubriter valeat gubernare. Alioquin (ait) „ cum nullus Imperator, nullus Princeps, Episcoporum *translationi* se „ unqnam præsumpserit immiscere; nos „ Ecclesiasticam libertatem in hoc & „ Sedis Apostolicæ dignitatem, quæ a „ Prædecessoribus nostris ad nos hactenus emanavit, & a nobis ad Successores nostros in finem seculi, favente Domino, protendetur, nullatenus patiemur infringi, quin pro „ ea potius, si necesse foret, animam „ ponemus„.

Othoni favet.

Hæc est hujus famosissimæ Decretalis Historia; e qua nequaquam obscurum est, Innocentium propensiorem in Sifridum, & animo non parum a Luipoldo Wormatiensi Episcopo aversum fuisse; eo quod hic faveret Philippo Duci Sueviæ in Regem Romanorum electo, cui aperte Pontifex adversabatur; quare Abbas Ursbergensis hujus Decretalis mentione factâ, audacter scribit: *super hac electione fecit non judicium, sed injuriam;* notatque quod Sifridus non potuerit acquirere temporalium administrationem usque ad mortem Philippi.

Et sane, quod Innocentius III. Luipoldi electioni se opposuerit, ut Othoni faveret, vel inde manifestum evasit, quod postmodum orto inter Othonem & Innocentium dissidio, anno 1212. „ Luipoldus „ Episcopus Wormatiensis interventu „ Frederici Regis (cui jam contra „ Othonem favebat Innocentius) *permissione* Papæ ad Sedem reversus est, „ & in gratiam Sedis Apostolicæ receptus; in odium (ut plerisque „ visum est) Othonis, qui eum, mortuo Philippo Rege, in exilium, Papâ *consentiente*, proscripserat„: ait Thritemius in Chronico Monasterii Hirsaugiensis ad annum 1208.

DECRETALES

Contra Conradum, qui a Lubecensi, ac dein ab Hildesemensi Episcopatu ad Herbipolensem transierat. Cap. 3. & 4. ✠ de Translat. Episc. Cap. 5. ✠ de Majorit. & Obed. *&* Cap. 5. ✠ de Cler. Excomm. Minist.

OBSERVATIONES.

Conradus Philippo Imperatori addictus.

Historia dissidii super Imperio inter Philippum Ducem Sueviæ & Othonem Ducem Saxoniæ, de qua supra, ad illustrandas has Innocentii III. Decretales idem negotium spectantes non parum conducit.

Turbulento enim hujus dissidii tempore Conradus vir potens & industrius, dives & astutus, Cancellarius Aulæ Imperialis sub Frederico I. ejusque filio Henrico VI. Lubecensis primum Episcopus electus & confirmatus, sed non consecratus, eo abdicato, Hildesemensem Episcopatum obtinuit: quo non contentus ad Episcopatum Herbipolensem aspiravit; ad quem a Capitulo electus, nullâ transeundi ab uno Episcopatu ad alium licentiâ Sedis Apostolicæ postulatâ (uti prætendit Innocentius III.) proprio motu transivit.

Cum autem Conradus partes Philippi Regis tueretur contra Othonem, cui, ut sæpe diximus, favebat Innocentius III. Pontifex, severe admodum Conradum insectatus est, eumque ab Ecclesia Herbipolensi, titulo

Du-

Ducatus Franconiæ insigni, omnino amotum voluit.

Causa hæc pluribus annis protracta est, pluresque eâ occasione Epistolæ ab Innocentio ad diversos scriptæ fuere, atque quatuor ex his litteris desumptæ Decretales in Codice Decretalium Gregorii IX. reperiuntur.

Decretalis *cap. 3. ii de Translat. Episc.*

Scripsit in primis Innocentius super hoc negotio Bambergensi Episcopo, & Petro Scholastico Moguntino; quæ Epistola exstat *lib. 1. Epist.* 335. cujus fragmentum habetur in *cap.* QUANTO 3. *ii de Translat. Episcopi*.

Quod Deus conjunxit, homo non separet.

In hac primum exponit, se certâ relatione comperisse: quod *Hildesemensis* Episcopus (Conradus) *relictâ Hildesemensi Ecclesiâ* (* *cui fuerat spirituali conjugio copulatus*) *ad Herbipolensem Ecclesiam* (* *sine auctoritate Romani Pontificis, propriâ temeritate transivit*) *non attendens, quod veritas in Evangelio protestatur:* QUOD DEUS CONJUNXIT, HOMO NON SEPARET.

* Sic in Epistola.

Num hic textus Evangelicus quadret huic quæstioni, expendant sacræ scripturæ Interpretes; hoc constat, quod de conjunctione Matrimonii carnalis ibi Christus loquatur. Ullum ante Innocentium e sanctis patribus, ex hoc loco probasse *indissolubilitatem* vinculi spiritualis inter Episcopum & Ecclesiam, non credo.

Innocentius vult soli Romano Pontifici competere jus transferendi Episcopos.

Pergit autem Innocentius, asseritque: *potestatem transferendi Pontifices ita sibi retinuit Dominus & Magister, quod soli* BEATO PETRO *Vicario suo, & per ipsum Successoribus suis* SPECIALI *privilegio præbuit, & concessit. Sicut* (ait) *testatur antiquitas, cui Decreta Patrum sanxerunt reverentiam exhibendam, & evidenter asserunt sacrorum Canonum sanctiones*.

Admodum verisimile est, Pontificem hic respexisse ad Canonem 34. *Caus.* 7. *quæst.* 1. ubi sub nomine *Anteri* Papæ legitur, quod Episcopi habeant potestatem mutandi Episcopos, *non tamen sine sacrosanctæ Romanæ Sedis auctoritate & licentia*. Sciunt quidem hodie eruditi hanc Decretalem esse fœtidam & male olentem pseudo-Isidori mercem; quin nec eam clausulam in ea Epistola haberi notarunt Correctores Romani.

Verum ætate Innocentii, pro venerandæ antiquitatis sincerissimis monumentis habebatur, quidquid Gratiani Decreto continebatur; & e quo tamquam unico Canonum limpido fonte sua fere depromebat Innocentius, uti supra in *dissert.* §. 2. notavimus, & sæpius notavimus in *Commentario ad Decretum Gratiani*.

Hoc itaque supposititio Decreto innixus pronuntiavit, translationem Episcoporum *soli Petro*, ejusque Successoribus *speciali privilegio* a Christo fuisse reservatam; cum tamen constet, eam per novem ut minus secula auctoritate Synodi provincialis factam fuisse, ut notavi in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 15. *cap.* 5. *pag.* 215. *alias cap.* 4.

Cum autem alicui mirum apparere posset, quâ auctoritate Pontifex solvat *spirituale* matrimonium, quod, ipso teste, *Deus conjunxerat*; & veritate declamante: *quod Deus conjunxit, homo non separet*, respondet: *Non homo, sed Deus separat, quos Romanus Pontifex, qui non puri hominis, sed veri Dei vicem gerit in terris, Ecclesiarum necessitate vel utilitate pensatâ, non humanâ, sed divinâ potius auctoritate dissolvit*.

Nempe tanquam vicem Dei gerenti.

Quidni igitur hâc ratiocinatione Pontifex sibi auctoritatem dissolvendi vinculum matrimonii *carnalis* consummati attribuere queat, non humanâ, sed divinâ potius auctoritate, illud dissoluturus?

Jubet Conradum ab Herbipolensi Ecclesia recedere.

Auctoritate transferendi Episcopos de una ad aliam Ecclesiam Sedi Apostolicæ sufficienter, ut ipse credebat, assertâ, dicit, factum illud Conradi non posse relinqui impunitum, *ne* (ait) *facti perversitas transeat præsumptoribus in exemplum*. Itaque præcipit *in virtute Spiritus Sancti* Conrado, *ut visis Pontificis litteris omni contradictione & appellatione cessantibus, administrationem ipsius Herbipolensis Ecclesiæ tam in spiritualibus, quam temporalibus penitus derelinquat*. Ita legitur in Epistola.

Addit, si his non obedierit, & *inhibita sibi usurpare præsumpserit excommunicationis vinculo decernimus innodatum*.

Præterea *omnibus etiam tam Clericis, quam Laicis Herbipolensis Diœcesis sub anathematis interminatione* præcipit, *ut non obstante* JURAMENTO FIDELITATIS, *omnem sibi* seu ipsi *obedientiam subtrahant, quam ipse sibi contra sacros Canones usurpavit*.

Solvit juramentum fidelitatis Conrado, ut Duci Franconiæ præstito.

Juramentum *fidelitatis*, a quo hic absolvuntur etiam Laici, præstabatur Episcopo tamquam *Duci Franconiæ*, in signum cujus Ducatus, Episcopo solemniter celebranti assistebat magnus Marchiallus habens gladium in humero.

Hic videmus, credidisse Innocentium jus & auctoritatem sibi esse, subditos Principum absolvendi a juramento fidelitatis, quod jus sibi in Decreto Gratiani non obscure assertum reperiebat, quamvis id ante Gregorium VII. id est seculum XI. nemo Pontifici nec Ecclesiæ asseruisset.

Punit Conradi Electores.

Et quia *Canonici* Herbipolenses *vota sua in ipsum prorsus illicite contulerunt* (ait) *volentes* (*sicut dignum est*) *ut in eo puniantur, in quo peccaverunt, eligendi eos hac vice suspendimus potestate; & si contra Sedis Apostolicæ interdictum ad cujusdam* (sive *cujusquam*) *nominationem processerint, quod ab eis factum fuerit, irritum decernimus & inane*.

Inhibet, ne Conradus redeat ad Hildesemensem Ecclesiam.

Ad hæc, ipsi Conrado in virtute Spiritus Sancti districtius inhibet, ne ad Hildesemensem Ecclesiam, quam nimis improbe dereliquit, ulterius redeat, *cum* (inquit) *secundum traditiones Canonicas, qui ad majorem se plebem transtulerit, a Cathedra pelli debeat aliena, & carere propria, ut nec illis præsideat, quos per superbiam sprevit, nec illis, ad quos per avaritiam concupivit*.

Hæc Innocentius desumpsit ex *Can.* 31. *Caus.* 7. *quæst.* 1. ibi ad verbum referuntur ex Epistola S. Leonis ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum *Cap.* 8. estque 12. in editione Paschasii Quenelli, cujus & eruditam notam & reflexionem ad hunc Leonis textum consulere juvabit.

Dederat & Capitulo Hildesemensi in mandatis, ut Conradum redire volentem, nullâ ratione reciperent: *ut sic saltem quem timor Dei & bonum obedientiæ a malo non revocat, Ecclesiastica saltem coërceat severitas disciplinæ*.

Decernit excommunicandum, ni pareat.

Denique mandat Bambergensi Episcopo, & Petro Scholastico Moguntino (quibus hæc Epistola scribitur) ut „ nisi Conradus, & alii, quæ statuit & mandavit infra 20. dies post „ receptionem litterarum nostrarum, „ inquit, curaverint adimplere, ipsi „ ea, sublato cujuslibet contradictionis „ obstaculo, exequi non tardent; & „ præfatum Episcopum (Conradum) „ excommunicatum per Regnum Alemaniæ nuntiantes, excommunicationem ipsam faciant Dominicis & festivis diebus, pulsatis campanis & „ accensis candelis publice innovari „. Ita Epistola.

Porro juxta tenorem harum litterarum, scriptum quoque est Hildesemensi quondam Episcopo, item Capitulo Hildesemensi, Clericis & Laicis Herbipolensibus. Item scriptum est Coloniensi Archiepiscopo, item Magdeburgensi, & Salsburgensi, eorumque respective Suffraganeis, ut ipsum pariter excommunicatum denuntient, & excommunicationem ipsam faciant Dominicis & festivis diebus, pulsatis campanis, & accensis candelis publice innovari.

Vel hinc apparet, quam durus fuerit contra hunc Episcopum Innocentii processus.

Scribit ad ipsum Conradum.

Omnium harum litterarum tamquam a se missarum meminit ipse Innocentius in Epistola ad ipsum Conradum datâ cum hac inscriptione, *Conrado quondam Hildesemensi Episcopo*; in qua declarat, quod ipsi Apostolicæ salutationis alloquium deneget; quia temere *propriâ auctoritate*, relictâ Hildesemensi Ecclesiâ ad Herbipolensem transire præsumpsisset; quodque non dubitet, quia

quin Archiepiscopi & Episcopi aliique, ad quos scriptum fuit, secundum tenorem litterarum contra ipsum processerint, excommunicationem nimirum fulminando, & publice innovando, prout superius descriptum fuit.

Respondet ad querelas Conradi.

Conquerebatur Conradus de modo procedendi Pontificis, asserens, *quod contra se nec citatum nec convictum non fuerat sententia proferenda*.

Huic querelæ plura reponit Pontifex, atque primo quod *in quo alterum judicat, se ipsum condemnet, cum tuum non fueris* (inquit) *de Superiore temere judicare*.

Secundo, hanc excusationem nullius esse ponderis, *cum in manifestis non sit ordo judiciarius requirendus*.

Utrum autem excessus ejus fuerit manifestus, conscientiæ ipsius relinquit discernendum: „ cum non potuerit (inquit) esse occultum, quod tam publice factum fuit, & per totam Teutoniam publicatum „.

Addit quod confessus videatur suum *crimen*, cum in litteris ad ipsum Pontificem directis, *Herbipolensem* se præsumpserit *Episcopum* appellare.

Conquestus quoque fuisse apparet Conradus, hæc a Pontifice agi in odium suum, & in exaltationem alterius; quod de facili credere ipsum non debuisse, scribit Pontifex: „ cum (ait) te dileximus hactenus, & adhuc etiam (nisi forsan tu ipse impedias) diligimus, & non gloriosum, sed periculosum nobis existeret, in favorem alicujus in te proferre sententiam, aut aliquem ex malevolentia condemnare „.

Tandem concludit, quod si gratiam apud Pontificem desideret invenire, mandatum studeat Apostolicum adimplere, non rediens ad Hildesemensem Ecclesiam, & ab Herbipolensi recedens. Epistola exstat *lib.* 1. *Epist.* 574.

Excommunicat ipsum.

Huic mandato Pontificis non paruit Conradus; sed etiam, postquam alius de mandato Pontificis fuerat in Episcopum Hildesemensem electus & confirmatus, se præsumpsit Hildesemensem Episcopum nominare, & electum ipsum, & ejus Ecclesiam per suos fecit multipliciter molestari.

Hanc Sedis Apostolicæ injuriam dissimulare nolens Pontifex; ipsum in festo Principis Apostolorum, præsentibus Nuntiis ejus inter Missarum solemnia excommunicatum publice nuntiavit, mandans sententiam latam per Teutoniam publicari.

Hæc habemus ex altera Epistola Innocentii Bambergensi Episcopo, & Scholastico Moguntino inscripta, *lib.* 2. *Epist.* 278. e qua desumptum fragmentum refertur in *cap.* 4. ᴴ· *de Translat. Episcopi*.

In hoc fragmento rursus asserit, quod *specialiter translationes Episcoporum non tam Constitutio canonica, quam Divina, ejus*, sive Sedis Apostolicæ *tantum potestati commisit; ut sicut* (inquit) *legitimi matrimonii vinculum, quod est inter virum & uxorem homo dissolvere nequit, Domino dicente in Evangelio:* QUOD DEUS CONJUNXIT, HOMO NON SEPARET: *sic & spirituale fœdus conjugii, quod est inter Episcopum & Ecclesiam, quod in electione initiatum, ratum in confirmatione, & in consecratione intelligitur consummatum, sine illius auctoritate solvi non potest, qui Successor est Petri & Vicarius Jesu Christi*.

Decretalis cap. 4. de Transl. Episc. ubi Innocentius soli Pontifici vult concessum, transferre Episcopos.

Illud autem ex fragmento, e quo conflatum est dictum *cap.* 4. præcipue dignoscitur, quod Conradus non negaret, se ab Hildesemensi ad Herbipolensem Ecclesiam transiisse; ejusque administrationi se immiscuisse; sed negabat se id sine Sedis Apostolicæ auctoritate attentasse, dicens sibi a Cœlestino III. immediato hujus Pontificis Innocentii III. Prædecessore, hanc licentiam fuisse concessam.

Respondet ad Conradi prætensionem de obtenta licentia a Cœlestino III.

Respondet Pontifex: nec illa *felicis recordationis Cœlestini Prædecessoris nostri indulgentia præsumptionem ipsius* (Conradi) *excusat, sed ambitionem accusat; utpote quæ ipsum reddidit de ambitione notabilem, non auctoritatem contulit ad aliam Episcopalem Ecclesiam transeundi*. Ita clarius in Epistola, quam in fragmento exprimitur.

Duplici ex titulo hanc Cœlestini in-

 dul-

dulgentiam non suffragari Conrado sustinet Innocentius.

Quid intelligatur per majorem Ecclesiam.

Primo, quia in ea expressum erat, *quod si ad* MAJOREM *vocaretur forsitan dignitatem, eam sibi liceret assumere . . . Unde licet forsitan aliquibus videatur* (inquit) *ut indulgentiæ occasione ipsius ad dignitatem possit transire* MAJOREM, AD PAREM *tamen ipsi transire non licuit; cum in* MAJORI *dignitate propter majorem utilitatem facilius soleat dispensari.*

Evidens est, quod Innocentius hic per *majorem* Ecclesiam intelligat, quæ in Ordine Hierarchico *major* est alterâ, puta Metropolitana respectu Episcopalis; atque hoc titulo prætenderit, Herbipolensem non esse *majorem* quam sit Hildesemensis, cum utraque duntaxat sit *Episcopalis*; ac proinde *paris* dignitatis, quamvis Herbipolensis longe in divitiis & dignitate temporali excederet Hildesemensem.

Num majoritatem exinde desumpserit Cœlestinus, dum indulgentiam concessit Conrado ad majorem Ecclesiam transeundi, nescio: hoc equidem sat certum, quod Canones præsertim Sardicenses, qui transmigrationes & Translationes de minore ad majorem Ecclesiam vehementius insectantur, nomine *majoris* Ecclesiæ intelligant, quæ *majoribus divitiis*, & *illustrioribus* titulis esset instructa; quæ propterea ardore avaritiæ, & ambitionis ardore vehementiore ambiebatur.

Atque ita *Can. XV.* Nicænum has transmigrationes improbantem intellexisse videtur S. Hieronymus *Epistol.* 83. ad Oceanum scribens: „ in Nicæna Synodo a Patribus esse decretum, ne de alia ad aliam Ecclesiam Episcopus transferatur, ne Virginis *pauperculæ* societate contemptâ, ditioris *Adulteræ* quærat amplexus „.

Et passim Canonum Commentatores per *majorem* Ecclesiam in citatis Canonibus celebriorem & ditiorem, per *minorem* vero tenuiorem & humiliorem intellexerunt; ut videri potest in Scholio *Canonis* 1. Sardicensis, *Tom. VII. pag.* 121. hujus editionis.

Si itaque Cœlestinus *majorem* Ecclesiam intellexerit conformiter ad Canones, merito dubitatur, num conformiter ad ejus mentem Herbipolensis non esset censenda *major* respectu Hildesemensis.

Sane quis non dicet, Ecclesiam Leodiensem licet duntaxat Episcopalem vere vocari & reputari debere *majorem* aliquâ exiguâ Ecclesiâ Episcopali Italiæ, quæ ultra exiguam urbeculam aliquam, vix jurisdictionem & curam suam extendit.

Quare & dubitari potest, an hæc restrictio *majoris* Ecclesiæ ad majoritatem in Ordine Hierarchico, hic ab Innocentio non sit assumpta pro commoditate causæ, quæ nec ante hanc Decretalem a quoquam adducta legatur.

Secundo, prætendit Innocentius, quod indulgentia facta Conrado a Cœlestino III. ejus translationem a vitio non purget: Quia *cum postulatio sicut & electio* (ait) *examinari soleat diligenter, & tenor* ILLIUS *indulgentiæ non solum videatur postulationis examinationem, sed personæ etiam reservare; subjungens;* DUMMODO NIHIL APPAREAT, QUOD TIBI DE CANONICIS OBVIET INSTITUTIS, *antequam per eum postulatio examinata fuisset, cui fuerat facienda, nullâ debuerat ratione transire.*

Verum habitâ facultate transeundi ad *majorem* Ecclesiam, postulatio sicut & electio ob prædictam clausulam indulgentiæ insertam, æquivalentem huic: *dummodo nullum obstet Canonicum impedimentum;* non a Pontifice examinanda erat; sed sufficiebat eam examinari a proximo Superiore; cui de Jure communi Confirmatio electionis competit, puta Metropolitano; uti hic annotarunt Innocentius IV. & Joannes Andreas, deinde nec hæc ratio Innocentii concludens apparet.

Cum tamen Conradus videret Innocentium Pontificem his rationibus & responsis nullatenus moveri, atque omnes passim contra se armari, suamque communionem vitari ob evibratas in se sententias excommunicationis & depositionis, conatus est per Episcopos & Optimates Innocentium flectere, sed frustra.

Conradus se tandem submittit.

Tan-

Tandem tædio affectus se subjecit, ac proprium recognovit excessum, primo coram Magdeburgensi, ac deinde coram Moguntino Archiepiscopis, multisque aliis juramento firmavit, quod mandatis obediret Apostolicis.

Imo tandem ipse *personaliter* ad Apostolicam Sedem accessit, *in multa contritione cordis & humilitate corporis* absolutionis Beneficium implorans; quod & obtinuit, atque, consentiente Pontifice, rursus ad Herbipolensem Ecclesiam a Capitulo postulatus fuit, postquam sponte utramque Ecclesiam Hildesemensem & Herbipolensem dimisisset; uti latius describitur in Gestis Innocentii III. *num.* 44.

Post hanc factam gratiam, Epistolam scripsit Pontifex ad Capitulum Herbipolense, quæ hodie integra inter editas hujus Pontificis Epistolas non reperitur, sed ejus duo fragmenta reperiuntur in tertia Decretalium Collectione apud Antonium Augustinum, & in aliquibus recisa a Raymundo relata sunt ex dicta Collectione in *cap.* 5. ̈ *de Majorit. & obed.* & in *cap.* 5. ̈ *de Clerico excomm. minist.*

Cap. 5. ̈ de Major. & obed. melior obedientia quæ victima.

Ex priori fragmento, prout in veteri Collectione exstat, intelligitur, quod Conradus coram Pontifice in sui facti purgationem allegaverit se *munitiones & oppida Herbipolensis Ecclesiæ in utilitatem ejusdem Ecclesiæ tenuisse, ne si ad alias manus forsitan devenissent, non esset, qui eam postmodum liberasset*. Sed (respondit hic Pontifex) *cum spiritualia sint temporalibus digniora, & obedientia melior sit quam victima, & auscultare magis, quam adipem arietum offerre, non debuerat Hildesemensis Episcopus pro temporali commodo inobedientiæ notam incurrere, & Apostolicis jussionibus contra ire.*

An laudandum sit, quod Pontifex verba Scripturæ sanctæ, quibus exprimitur obedientia, quam creatura debet supremo Creatori & Moderatori, applicet ad obedientiam, quam sibi ab Episcopis, & reliquis Christi-fidelibus debitam credebat, merito dubitatur.

Ex altero fragmento habemus, quod Conradus *quondam Hildesemensis Episcopus* Imperialis aulæ Cancellarius ob transitum ab Hildesemensi ad Herbipolensem Ecclesiam, per Magdeburgensem Archiepiscopum de mandato Pontificis fuerit excommunicatus; quodque post hanc excommunicationem Divina Officia etiam *solemniter* celebraverit; & in sui excusationem in præsentia Pontificis constitutus allegaverit, *quod, cum dictus Magdeburgensis non esset Ordinarius Judex ejus, non crediderat, quod* MONITIONE NON PRÆMISSA, *auctoritate delegatâ posset procedere contra ipsum, aut sententiam in eum aliquam promulgare. Unde, cum nec ante factum, monitorias, nec post, Litteras aliquas ab ipso accepisset, peccare non credidit, si Divina Officia quantumcumque solemniter celebravit, præsertim cum ei non nisi per famam de sententia contra eum prolata constaret.*

Conradus non reveretur excommunicationem.

Agnoscit quidem Pontifex, quod *in hoc non videatur omnino culpabilis extitisse: quia tamen* (inquit) *in* DUBIIS *via est eligenda tutior, etsi de lata in eum sententia dubitaret, debuerat tamen potius se abstinere, quam Sacramenta Ecclesiastica pertractare.*

In dubiis pars tutior eligenda.

Notent hic Theologi, assumptam ac probatam ab Innocentio III. Regulam lumine naturali notissimam, *in dubiis viam esse eligendam tutiorem*, totius probabilismi eversivam, uti latius ostendi in speciali *Dissertatione* ad dictam Regulam, exstat ea dissertatio Tomo VI. *pag.* 136. hujus editionis.

Docet denique hoc postremum fragmentum, Conradum in præsentia Pontificis agnovisse, quod etiam *postquam se novit excommunicatum a* Pontifice, *omnia Divina sibi fecit Officia celebrari, & Fidelium communioni ingessit se frequenter.*

At in hujus facti excusationem asserebat, *id non in contemptum Sedis Apostolicæ, vel etiam tanti Sacramenti, sed sub spe veniæ . . . se fecisse, ne videlicet induresceret amplius, & in Divinis ejus animus diutius proterviret, vel posterneretur, si numquam Divinis Officiis interesset: licet in diebus*

bus solemnibus se nunquam celebrationi Divinorum ingesserit, & cum paucis in angulo alicujus Ecclesiæ occulte, non festivis diebus Divina sibi fecerit interdum Officia celebrari.

Hanc excusationem tamquam plane frivolam & infundatam rejicit Pontifex, imo quod dicat, id se *sub spe veniæ* fecisse, *potius contra eum facere, quam pro eo*, asserit, *cum sub fiducia Pœnitentiæ non debuerat deliquisse*.

Conradus petit misericordiam. Cum antem omni cum humilitate ac submissione misericordiam petiisset, *cum eo misericordiam facientes*, inquit, *pœnam, quam Canon minatur his, qui post excommunicationem Divina præsumpserint Officia celebrare, vel se celebrationi ingesserint Divinorum, ei non duximus infligendam*.

Conradus trucidatus. Hæc tum ex Epistolis, tum Decretalibus, atque Gestis Innocentii de hac historia habemus; e quibus habemus quoque, hunc Conradum tandem confirmatum fuisse Episcopum Herbipolensem, cumque postquam quatuor annis eam Ecclesiam rexisset, *in publica civitatis Herbipolensis strata crudeliter occisum esse*, nt testatur, post Abbatem Urspergensem, Joannes Trithemius in Chronico Hirsaugiensi ad annum 1202. qui & ibidem exhibet integras Bullas Innocentii III. qnibus continetur per plures distincta articulos Pœnitentia injuncta istius nefariæ cædis perpetratoribus, postquam eam Romæ *personaliter* per biennium sollicitaverant.

DECRETALES

Contra Electionem Hugonis Episcopi Autissiodorensis in Archiep. Senonensem tempore interdicti Regni Franciæ sub Philippo Augusto. Cap. AD HÆC 1. & Cap. GRATIAM 2. ¤ de Postulat. Prælat. Cap. NOVIT 7. ¤ de Officio Legati. & Cap. NOVIT 43. ¤ de Appellat.

OBSERVATIONES.

Rex Philippus curat conjugium suum cum Ingeburge nullum declarari per quosdam Episcopos. DEcretales hæ Innocentii III. ac præsertim illa, quæ refertur in *cap. 1. ¤ de Postulatione Prælat.* plura continet, quæ (ut etiam observat Franciscus Florens) vix intelligi possunt, nisi historiæ explicatione diligenti adhibitâ, quæ tum ex Gestis & Epistolis Innocentii III. tum ex auctoribus coætaneis repetenda est.

Itaque sub finem seculi XII. Philippus Augustus Rex Franciæ defunctâ primâ uxore filiâ Balduini Comitis Hannoniæ, duxit uxorem Ingeburgem Sororem Canuti Regis Danorum. At vix matrimonio contracto, uxor hæc Regi displicere cœpit, statimque de divortio, & Matrimonii hujus nullitate tractari cœptum est: tum ob consanguinitatem, quâ hæc Ingeburges dicebatur primam uxorem ipsius Philippi attingere in *quarto* vel *quinto* gradu consangninitatis, & consequenter eodem gradu affinitatis Philippum, tum ob impedimentum *impotentiæ;* uti constat ex Gestis Innocentii *num.* 48. & *Epist.* 48. *lib.* 5. in qua Pontifex vult audiri testes super *maleficio*, quod ad impotentiæ impedimentum evidenter refertur.

Convocatis itaque Archiepiscopo Rhemensi, & aliis quibusdam Episcopis, „ coram eis accusatum est Matrimo- „ nium, & affinitate per quosdam te- „ stes incontinenti juratâ, mox idem „ Archiepiscopus sententiam divortii „ promulgavit: quæ cum Reginæ per „ quemdam exponeretur interpretem, „ illa ultra quam dici posset admirans, „ flens & ejulans exclamavit: *mala* „ *Francia, mala Francia*, & adjecit „ *Roma, Roma:* non enim aliter no- „ verat gallicis verbis talem exprobra- „ re sententiam, aut Sedem Apostoli- „ cam appellare „.

Ita Gesta Innocentii *num.* 49. addunt que: „ Protinus ergo Rex illam „ e Regno Francorum emisit, & in „ quodam Cœnobio Monialium extra „ Regni fines fecit utcumque deponi.

Rigordus antem in vita hujus Philippi ad annum 1193. scribit, quod „ Regina Ingeburges ad Danos redire „ volens, in partibus Galliarum in „ locis Religiosis manere decreverit, „ ma-

„ malens continentiam conjugalem cum „ orationibus toto tempore vitæ suæ „ servare, quam alteri juncta, prima „ Matrimonii fœdera maculare „.

Rex Danorum queritur apud Cœlestinum III. qui primum contra divortium ferventior, post tepidior fuit.

Interim Rex Danorum frater Ingeburgis de prædicta divortii sententia conquestus fuit per suos Legatos apud Cœlestinum III. Papam; postquam intellexit Philippum aliam duxisse uxorem.

„ Cœlestinus autem ad has querelas „ anno 1196. misit Legatos suos in „ Franciam, Melchiorem scilicet Presbyterum Cardinalem, & Cencium „ Subdiaconum, qui Parisios venientes, Concilium convocaverunt de „ reformando Matrimonio inter Philippum Regem & uxorem ejus Ingeburgem: sed quia facti sunt *Canes muti* non valentes latrare, timentes pelli suæ, nihil ad perfectum „ deduxerunt „. Hæc ex Rigordo apud Labbæum tomo 10. Concil. *Col.* 1800. ibi & nota Cossartii consulenda.

Gesta Innocentii III. *num.* 50. asserunt, Cœlestinum Papam prædictam „ sententiam divortii auctoritate Apostolicâ irritasse, atque interdixisse „ Regi per Nuntios suos, ne aliam „ sibi præsumeret copulare „.

Verum adjungunt, quod „ quanto „ idem Papa ferventior circa hoc apparuit in principio, tanto tepidior „ inventus in fine; quia licet Rex „ Danorum Germanus frater ipsius Reginæ per honorabiles Nuntios imploraret, ut compelleret Regem „ Francorum ad recipiendam eamdem „ Reginam Sororem suam, quam injuste dimiserat, sicut Juris ratio postulabat, numquam tamen apud eum „ hoc potuit obtinere, quin etiam toleravit, ut idem Rex, post interdictum ipsius, filiam Ducis Meraniæ, „ puellam utique pulchram nimis, non „ sine multo scandalo superduceret, & „ teneret „.

Innocentius III. vult cogi Philippum ad recipiendam Ingeburgem.

Itaque negotii hujus perfectio reservata est Innocentio, immediato Cœlestini III. successori, qui anno 1199. in Galliam misit Petrum Capuanum *Sanctæ Mariæ in via lata* Diaconum Cardinalem „ ut Philippum Regem Francorum ad dimittendum superinductam, & recipiendam propriam uxorem, quam injuste dimiserat, commoneret & cogeret, si necessitas postularet „. Citata Innocentii Gesta *num.* 47.

Interea ipse Innocentius tum „ per „ Episcopum Parisiensem, tum per „ Litteras suas sæpius monuit Regem, „ ut superinductam dimitteret, & dimissam reciperet, Juris ei licentiâ „ non negatâ, quo minus factâ restitutione postmodum audiretur, si „ quid duceret proponendum „. Sed frustra, ut dicta Gesta testantur, & scribit ipse Pontifex ad prædictum Petrum Legatum suum, *Lib.* 1. *Epist.* 347. eidem districte præcipiens: „ ut „ nisi dictus Rex infra mensem post „ commonitionem tuam (ait) prædictam Reginam in gratiam receperit conjugalem, & honore debito „ pertractarit, ex tunc totam terram „ ejus appellatione postpositâ, subjicias „ interdicto, ita quod præter baptisma „ parvulorum, & Pœnitentias morientium, nullum in ea Divinum Officium celebretur „.

Tota terra Regis *sub interdicto* constituta.

Significat quoque eidem suo Legato se „ Universis Ecclesiarum Prælatis „ constitutis in terra dicti Regis in „ virtute Spiritus sancti districte præcepisse, ut cum in terram Regis „ ejusdem *Interdicti* sententiam promulgarit, eam, appellatione remotâ, observent, & per suas faciant „ Provincias, Diœceses, & Ecclesias „ observari „.

Itaque dictus Legatus Concilium convocavit Archiepiscoporum, Episcoporum, & Abbatum apud Divionem, sententiam *Interdicti* promulgare intendens, quod præsentiens Rex Philippus, per Nuntios fecit ad Sedem Apostolicam appellari.

Legatus quidem existimabat huic appellationi non esse deferendum; nihilominus voluit Interdicti promulgationem ad tempus differre, *quatenus alibi mandatum Apostolicum commodius adimpleret.*

Exi-

Exiguo itaque intervallo, idem Legatus apud Viennam, multis Archiepiscopis convocatis, inter quos quidam de Regno Franciæ fuere præsentes, Interdicti sententiam juxta præscriptum Apostolicum in totam terram Regis Philippi promulgavit; mandans per Litteras Universis Ecclesiarum Prælatis in terra Regis Franciæ constitutis, ut ipsi eam observarent, & per Litteras suas observari facerent: addens, quod „ si forsan Episcoporum aliqui con„ tra eam præsumerent, scirent se ab „ Officio Pontificali suspensos. Cæteris „ vero cujuscumque dignitatis vel Or„ dinis Officiorum & Beneficiorum „ administratione penitus interdicit „.

Interdictum alii servant, alii nō servant. Quidam Prælatorum sententiam Interdicti religiose & indilate observarunt: alii vero distulerunt observare sententiam, inter quos & erat Episcopus *Autissiodorensis*.

Hi „ Nuntios suos ad Sedem Apo„ stolicam destinantes, per quas ratio„ nes suas non observantiæ exponere „ Pontifici volebant, promittentes, „ quod illis expositis, si demum pla„ ceret Pontifici, sententiam observa„ rent „.

Hæc latius ex Gestis Innocentii III. aliisque Historicis recitantur *tomo* 11. *Conciliorum generalium*, *Col.* 11. *& seqq.* ostenditurque nonnullos errare, confundendo duo prædicta Concilia apud Divionem, & apud Viennam diverso tempore celebrata.

Rex autem hæc audiens in tantam indignationem excanduit, ut Episcopos & alios Clericos, qui primo servaverunt Interdictum, ab Ecclesiis suis faceret violenter expelli, & bona omnia occupari: e contrario Innocentius excanduit in Episcopos, qui interdictum non servaverunt, excusationes eorum ut frivolas rejiciens, & præcipiens, ut sententiam interdicti & ipsi servarent.

Tempore interdicti eligitur Hugo Episcopus Autissiodorensis in Archiep. Porro contigit, durante hoc interdicto, vacare Metropolim Senonensem, atque ad eam post varias inter Canonicos concertationes, *Autissiodorensem* Episcopum ab universo Capitulo unanimiter eligi, Rege suum præbente assensum: ad quam electionem & vacationem spectat Decretalis Innocentii III. integra in tertia Collectione Decretalium apud Antonium Augustinum, & apud Gregorium IX. in aliqua sui parte mutilata in dicto *cap.* 1. ✠ *de Postulatione*. Senonensem, assentiente Rege.

In hac Decretali narratur, quod, mortuo Senonensi Archiepiscopo, Rex Philippus *vix digne celebratis exequiis .... injuste commotus*, *possessiones ipsius tam ad mensam Archiepiscopi*, *quam Canonicorum pertinentes . . . occupavit*, *& personas etiam*, *quæ de mandato* Pontificis *suspenderant organa sua*, id est servaverant interdictum, *compulit exulare*. Decretalis cap. 1. ✠ de Postulat. contra hanc electionem.

Præterea dicitur, quod Canonici Senonenses electionem factam de Episcopo Autissiodorensi, qui ob non servatum *Interdictum* Regi gratus, & Pontifici ingratus erat, per Nuntios suos Pontifici exposuerint, *petentes ut faciendæ translationi* ab Autissiodorensi ad Senonensem Ecclesiam *pium* præberet *assensum*.

Cum vero in confesso esset Antissiodorensem Episcopum interdictum non servasse, *ejusdem . . . . inobedientiam* attendens Pontifex, *ne inobedientia prodesse videretur humilibus*, *si contumacibus contemptus non obesset*, *postulationem hujusmodi non propter postulantem Ecclesiam*, *sed propter postulatam personam* repulit *ut indignam*. Quod Hugo non servasset interdictum.

Plura tum a Deputatis Capituli Senonensis, tum ex parte Regis proponebantur, quibus suadere conabantur hoc interdictum non debuisse servari, saltem in Diœcesi Autissiodorensi.

Primo Episcopum hunc interdicti sententiam non debuisse servare; eo quod *ad ejus notitiam nec per Litteras* Pontificis, *nec per Cardinalis tunc Apostolicæ Sedis Legati*, *qui eamdem sententiam promulgarat*, *nec per deputati ad hoc executoris mandatum*, *vel Litteras pervenisset*. Hugo prætendit se non debuisse interdictum servare.

Huic exceptioni in hac Decretali respondet Pontifex sufficere, quod dictus *Cardinalis sententiam interdicti præsentibus multis . . .* PUBLICE *promul-*

mulgavit : & eadem . . . sententia in Regno Francorum . . . a multis PUBLICE *cœperit observari : nec sit necessarium, cum Constitutio solemniter editur, aut publice promulgatur, ipsius notitiam singulorum auribus per speciale mandatum, vel Litteras inculcare : sed id solum sufficit, ut ad ejus observantiam teneatur, qui noverit eam solemniter editam, aut publice promulgatam.*

Quænam publicatio requiratur, ut interdictum debeat servari. In confirmationem sui asserti adducit, quod *& contra quosdam, qui Sardicense Concilium non servabant, tamquam illud non habuerint, aut perceperint,* CANONICA *tradat* AUCTORITAS, *quod eis non facile facultas credendi tribuitur; cum idem penes illos in suis regionibus actum fuerit & receptum.*

Per *Canonicam auctoritatem* hic intelligit Innocentius (ut & Glossa notat) *Canonem finalem dist.* 16. apud Gratianum sumptum ex *Epistola* 6. Nicolai I. ad Photium, quâ probare vult, quod verisimile non sit *Sardicense* Concilium apud Græcos non fuisse hactenus notum, quemadmodum Photius contendebat.

Sed id nihil aut parum ad præsentem quæstionem facere videtur, quâ quærebatur, num sufficeret, sententiam interdicti in aliquo loco publice editam & promulgatam fuisse, ut obligatio ejusdem, se quoque extendat ad Diœceses, in quibus promulgatio facta non fuit : quod revera hodie nemo facile admitteret sufficere.

Neque Patres Sardicenses credidisse, sua statuta per publicam ac solemnem publicationem *Sardicæ* factam, ubique obligare, sufficienter indicarunt in epistola Synodica ad Julium Papam, scribentes : „ Tua autem excellens prudentia disponere debet, ut per tua „ scripta, qui in Sicilia, qui in Sardinia, & in Italia sunt fratres nostri, „ quæ acta sunt, & quæ definita cognoscant „. *Tomo 2. Concil. general. col.* 662. Edit. Labb.

2. Prætendit Hugo Autissiodorensem Diœcesim non esse in Terra Regis Franciæ. Secundo prætendebatur, Autissiodorensem Episcopum sententiâ interdicti non fuisse ligatum, eo quod Pontifex duntaxat mandasset Legato, *totam terram* Philippi Regis Francorum *Interdicto* subjicere, in *Autissiodorensi* autem *Diœcesi Rex ipse terram propriam non haberet*, & agnoscit quidem Pontifex, quod Rex in dicta Diœcesi *terram propriam non haberet*, quodque ipse *terram totam Regis ipsius subjici* mandasset *Interdicto* : at respondet, quod *Cardinalis* Legatus, *interpretatus ejus mandatum, in terram illam sententiam promulgaverit, quæ Regi tunc temporis* ADHÆREBAT.

Sed nonne merito credere poterant Episcopi, quod Legatus fines mandati & legationis excessisset, cum terra Regi adhærens, & ad alium (scilicet Petrum Comitem Autissiodorensem, de quo in *cap.* 11 *de Officio Jud. Deleg.*) spectans, nequeat dici *terra Regis*, præsertim in materia pœnali.

Præterea sententiæ interdicti objiciebatur. 1°. quod Rex habuisset Cardinalem *suspectum*. 2°. quod *post appellationem ad Sedem Apostolicam interpositam*, dictam promulgasset sententiam. 3°. quod *extra fines Regni Francorum, in terram Regis, Interdicti sententiam promulgasset*.

Super his scripsit Pontifex Decretalem ad Regem Francorum, cujus fragmenta exstant in tertia Collectione Decretalium apud Antonium Augustinum, & in parte decisa relata sunt in *cap.* 7. 11 *de Officio Legati* : & in *cap.* 43. 11 *de Appellat.*

3. Quod Interdictum fuisset promulgatum a Legato Pontificis existente extra Regnum. In primo fragmento tertiæ objectioni de promulgatione extra fines Regni Francorum : respondet Innocentius, *quod etsi fines Regni Francorum exierat, nondum tamen fuerat terminos suæ Legationis egressus, cum non solum* (ait) *in Regno Francorum, sed in Viennensi, Lugdunensi, & Bisuntina Provinciis injunctam sibi a nobis Legationis sollicitudinem suscepisset*.

Num hoc responsum, etiamnum hodie admitteret Rex Galliæ, ejusve ministri, dubito. Videri possunt quæ dixi in *Tractatu de promulgatione legum Eccles. parte* 1. *cap.* 1. & 2. *Tom.IX.* hujus editionis inserto.

Alterum fragmentum in *cap.* 43. ✠ *de Appellat.* exhibet responsum ad binas alias objectiones.

4. Quod interjecta appellatione, interdictum pronuntiatum esset.

Ad eam de interjecta appellatione respondet, quod Legatus non fuerit sententiæ illius *dictator* seu auctor, *sed verius executor*, *eum igitur secundum jus ab executoribus appellari non possit, nisi forsan modum excederent in exequendo*, consequenter appellationi *ab eo interpositæ non fuerat deferendum*: præsertim cum ipsi ob id etiam mandati executio injuncta esset, *appellatione remotâ*. An autem Legatus modum in exequendo non excessisset, non sine fundamento dubitabatur, ut supra notavimus.

5. Quod Legatus fuisset suspectus.

Simili modo solvit objectionem de *suspectatione*, quod *licet* credat, Legatum fuisse *merito* Regi *suspectum*, *non tamen*, *etsi fuisset* suspectus, *ab eo desistere debuisset*, *ad quod non proprio motu*, *sed nostro potius*, inquit, *præcepto processit*.

Verum cum non simpliciter Interdicti promulgatio Legato fuisset injuncta, sed conditionate, *nisi Rex infra mensem post commonitionem ejus*, *Reginam dimissam in gratiam receperit conjugalem*, *& honore debito pertractarit*; non immerito dubitari potest, an *meri* Executoris partes Legatus obierit; & an Jura de similibus Executoribus loquentia huic recte fuerint applicata.

Innocentius defendit actum sui Legati.

Hoc evidens est Innocentium voluisse omni modo sententiam sui Legati justificare, multumque propterea favisse iis, qui sententiæ illi sine hæsitatione obtemperarunt; e contrario autem adversatum fuisse iis, qui sententiæ huic judicarunt non obtemperandum: etiam illis, qui duntaxat ad tempus, nimirum quoadusque rationes non deferendi Pontifici exposuissent, & ab eo responsum obtinuissent; uti significatur in citato *cap.* 1. *de Postulat.* & apertius refertur in Gestis Innocentii *num.* 52. in verbis: *sed promittebant, quod illis* (rationibus non parendi) *expositis*, *si demum placeret summo Pontifici*, *sententiam observarent*.

Cum autem Canonici Senonenses essent ex illis, qui sententiæ se subjecerant, & Interdictum servaverant, Innocentius eis etiam favoris aliquid impartiri volens, *ipsis de solita Sedis Apostolicæ benignitate concessit*, *ut sibi per postulationem idoneam*, *vel electionem Canonicam de persona congrua consulant: licet vos eâ potestate* (ait) *non immerito privare possemus*, *eo quod permissâ vobis facile abusi fuistis potestate*, *quia hominem postulastis*, *qui sententiam Interdicti contemneret servare*.

Rege Ingeburgi reconciliato, interdictum tollitur.

Post hæc in Galliam missus fuit ab Innocentio Octavianus Ostiensis Episcopus, eidem formâ præscriptâ, quâ in hoc negotio procederet; uti latius in Gestis Innocentii *num.* 54. describitur, narraturque, quomodo tandem inductus fuerit Rex „ ut Reginam Ingeburgem reciperet, faciens in animam suam juramento firmari, quod honorifice eam ut Reginam tractaret, & absque judicio Ecclesiæ non dimitteret. Et sic (inquiunt Gesta) ipse Legatus sententiam Interdicti, quæ per octo menses duraverat, relaxavit cum multo gaudio & applausu „.

Canonici Senonenses, plures eligunt iterũ Hugonem, pauciores Petrum de Corbolio olim Magistrum Innocentii.

Interdicto sublato, cœperunt Canonici Senonenses deliberare de nova postulatione vel electione Archiepiscopi juxta potestatem sibi a Pontifice factam.

Maxima autem Canonicorum pars denuo Hugonem Episcopum Autissiodorensem postulavit; pauci vero Petrum de Corbolio olim Innocentii III. in Universitate Parisiensi Magistrum, & nunc Cameracensem Episcopum; uti constat ex Epistola Innocentii prædicto Ostiensi Episcopo Sedis Apostolicæ Legato inscripta, quæ exstat in tertia Decretalium Collectione, & quibusdam recisis in citato *cap.* 2. ✠ *de Postulat. Prælat.*

Pontifex prafert Petrum de Corbolio.

Ex hac Decretali habemus, quod dictus Legatus faverit Episcopo Cameracensi, ejusque postulationem licet a paucioribus factam, probaverit: & ad paucorum Canonicorum, qui eum postularant, instantiam; in Pastorem & Archiepiscopum Senonensis Ecclesiæ auctoritate fretus Apostolicâ providerit.

In-

Innocentius III. qui Autissiodorensi Episcopo adversabatur, quia sententiam Interdicti non servaverat, & Cameracensi, qui ipsius aliquando Magister fuerat, impense favebat, ostendit in hac Decretali, admodum sibi gratum fuisse, quod Legatus ad promotionem Cameracensis Episcopi ad Archiepiscopatum Senonensem *prudenter* & *efficaciter attenderit*.

Ex eadem Decretali intelligimus, fundamentum confirmandi postulationem a paucis Canonicis factam, fuisse, quod hi, qui *Autissiodorensem* rursus postularant, & ita postulationem priorem auctoritate Apostolicâ cassatam, *quodammodo revocare voluissent*, *eligendi privilegium amisissent*, *quia concessâ sibi ex Apostolicæ Sedis benignitate abuterentur temere potestate*, *ac ideo ad alios licet pauciores numero*, *quantum tamen ad hoc pertinet*, *consilio saniores*, *eligendi vel postulandi devoluta esset licentia*.

An sat solida esset hæc ratio privandi dictos Canonicos suffragio eligendi, merito dubitari posse ex antedictis patet. Sed tamen Innocentius, hanc a Legato suo factam promotionem præsenti Decretali auctoritate Apostolicâ confirmans, dictum Petrum de Corbolio a sollicitudine Ecclesiæ Cameracensis reddidit absolutum.

Quin hic impense Innocentius faverit Petro de Corbolio, & adversatus sit Hugoni Autissiodorensi a majore parte Capituli Senonensis, post sublatum Interdictum postulato, dubitari nequit; & cum jam aliqualis pax inter Innocentium & Regem Franciæ facta esset; etiam Rex huic promotioni in gratiam Pontificis consensit; uti notatur in Chronico Antissiodorensi ad annum 1220. „ Legatus Petrum de Corbolio, qui litteraturæ secularis & „ Theologiæ prærogativâ famosus, in „ Scholarum regimine, Parisiis diu claruerat, & de Cathedra ad Cameracensis Ecclesiæ Cathedram nuper assumptus fuerat; tam de *assensu Regis* quam Domini Papæ, Clero licet præter paucos invito, in Senonensem Ecclesiam inthronizat „.

DECRETALES

Circa Postulationem Archiepiscopi Colocensis in Archiepiscopum Strigoniensem Hungariæ Primatem. Cap. BONÆ MEMORIÆ. 4. & Cap. POSTULATIONEM 5. ꝟ de Postulat. Prælat.

OBSERVATIONES.

DUæ occurrunt Innocentii Decretales concernentes postulationem sive electionem novi Archiepiscopi Strigoniensis, quæ referuntur in tertia Decretalium Collectione, & aliquibus recisis, exstant in *cap.* 4. & 5. ꝟ *de Postulat. Prælat.* & singularia quædam merito notanda continent. — Postulatio hæc Innocentio III. præsentatur; eidemque Suffraganei Strigoniensis se opponunt.

Itaque defuncto Guillelmo Strigoniensi Archiepiscopo (hic est Primas Hungariæ, Regemque *coronare solitus*, ut nos docet Innocentius III. *lib.* 14. *Epist.* 104.) Canonici Strigonienses unanimi suffragio postularunt Archiepiscopum Colocensem, postulationemque Innocentio III. probandam & confirmandam præsentarunt. Id intelligentes Episcopi Suffraganei Archiepiscopi Strigoniensis videlicet Quinque-ecclesiensis, & quidam alii dictæ Postulationi se opposuerunt, *asserentes*, *quod*, *eis contemptis*, *qui jus habebant* cum Canonicis Strigoniensibus *eligendi*, *postulatio illa* fuisset *attenta*; at Nuntii Capituli Strigoniensis reponebant; *quod super præficiendo* Ecclesiæ Strigoniensi *Pontifice de* GRATIA *multoties Suffraganeorum fuerat requisitus assensus*, *sed ipsi consilium* denegassent.

Cumque plura hinc & inde allegarentur, præcipit Innocentius, ut si utraque pars in sua persisteret sententia, *per Procuratores* suos *ad Sedem Apostolicam* accederet, quia sibi de propositis non constabat.

Addit, quod si Episcopis contradicentibus, Canonici de Jure suo different, *aliam personam idoneam* sibi providerent in *Pastorem*.

Cæterum priusquam hoc mandatum

Interea postulatur Quinqueecclesiensis.

Capitulo Strigoniensi innotuisset, quidam ex Canonicis, *a postulatione* Archiepiscopi Colocensis jam Pontifici præsentatâ *recedentes prædictum Quinque ecclesiensem Episcopum in Archiepiscopum* Strigoniensem *postulaverunt* (*quibus nullus Suffraganeorum assensit, excepto duntaxat Episcopo Vitriensi*) ut habetur in parte recisa.

Ex hac parte recisa insuper habemus, quod *Andreas* Dux nomine Nepotis sui Regis Ungariæ pro dicto Quinque ecclesiensi transferendo ad Strigoniensem Metropolim, per litteras supplicaverit Pontifici, licet prius ejusdem Nepotis nomine, cujus tutelam & Regni curam frater defunctus ipsi commiserat, *precum suarum primitias ad* Pontificem *pro prædicti Colocensis postulatione* transmisisset.

Hanc postulationem rejicit Pontifex.

Pontifex hanc Quinque ecclesiensis postulationem non admisit, tum quod *in multa discordia* Suffraganeorum & Canonicorum; tum quod *contra formam mandati* sui facta esset: mandavitque Canonicis, *ut ad providendum* sibi *Pastorem idoneum per electionem Canonicam, vel postulationem concordem* (*requisito Suffraganeorum assensu, si esset de antiqua & approbata consuetudine requirendus*) *procedere* curent, *alioquin* ipse provideret *Ecclesiæ viduatæ*.

Denuo postulatur Colocensis.

Priusquam autem hoc posterius mandatum ad Capitulum pervenisset, Canonici *innitentes Mandato priori*, *Suffraganeos, præter Quinque ecclesiensem, ad concordiam* revocarunt, consentientes in postulationem *Colocensis*, *salvo jure suo imposterum*, *cui propter afflictionem & necessitatem Strigoniensis Ecclesiæ supersedebant*, atque per litteras *humiliter rogaverunt* Pontificem, ut *si non placeret* ei *electionem factam de Quinque ecclesiensi Episcopo admittere*, *postulationem alterius sine prajudicio juris suppliciter exorabant*.

At postmodum, recepto jam dicto *posteriori* Mandato, rursus discordia exorta est. Viso enim hoc mandato, Canonici Strigonienses, qui ab initio Colocensem postularant, de *novo* postulationem ejus revocarunt: sed quidam consentire noluerunt, adhærentes Quinque ecclesiensi.

Contentio Eligentium.

Hi ergo a reliquis recedentes, simul convenerunt, & *cæteros*, qui Colocensem postulaverant, *ad Capitulum convocarunt ad postulationem concordem, vel electionem Canonicam juxta mandatum Apostolicum procedere cupientes; sed illis nolentibus convenire; prædictum Quinque ecclesiensem denuo postularunt*, prætendentes penes se tantum remansisse facultatem liberam eligendi, quia reliqui jus suum prosequi negligebant.

Pontifex, auditis partibus, postulationem Colocensis probat.

Pontifex, auditâ hâc novâ discordiâ, scripsit Capitulo Strigoniensi, quod *licet per postulationem hujusmodi nullum jus sit alicui acquisitum, ideoque sine præjudicio alicujus* posset *postulationem repellere memoratam, tamen de speciali gratia* Canonicis consulere volens, duxit *providendum, quod per Procuratores idoneos, ad omnia sufficienter instructos, suo se conspectui* præsentent, *quatenus utrâque parte præsente, quod justum fuerit* decernat. Fragmentum hujus Epistolæ conficit *Cap.* 5. *h. de Postulat.*

Procuratores utrimque Romam missi, coram Pontifice auditi fuerunt, quorum tandem rationibus pro postulatione utrimque auditis, Pontifex postulationem Archiepiscopi Colocensis probavit; eumque *a vinculo, quo tenebatur Colocensi Ecclesiæ*, absolvens, *ad Metropolim Strigoniensem* transfert, *& ei licentiam* tribuit *transeundi:* promittens *pallium ei ad nomen & usum ejusdem Ecclesiæ* se transmissurum.

Quod accessione Suffraganeorum concors effecta fuisset.

Inductus autem fuit Pontifex in hanc sententiam, in primis, quod hæc postulatio visa esset *concorditer* facta; quia licet prius facta esset in *discordias* dissentientibus Suffraganeis, tamen Canonici innitentes prioribus litteris Pontificis, Suffraganeos ad *concordiam* revocarunt, sive effecerunt, ut Suffraganei postulationi Canonicorum de persona Archiepiscopi Colocensis accesserint, adeoque saltem ex post facto concordem effecerunt.

Hinc concludunt Canonistæ, quod accef-

accessus eorum, qui jus habent eligendi, possit postulationem reddere *concordem;* quemadmodum in electione contemptus Canonicorum vocandorum non vitiat electionem, si postea electioni accesserint. *Cap.* Quod sicut ✠ *de Elect.*

Quod a postulatione Pontifici Romano præsentata recedi non possit.

Quod autem, factâ primâ postulatione Archiepiscopi Colocensis, *unanimi* Canonicorum suffragio, quidam ex iis a facta postulatione postmodum recesserint, & Quinque ecclesiensem postulaverint, priori postulationi non obstare dicit Pontifex, eò quod recesserint, postquam hæc postulatio eorum nomine *præsentata* esset Pontifici: ideoque eo tempore, quo ab ea amplius recedere non possent. Si enim (ait) *postquam postulatio suprascriptionibus Postulantium roboratur & præsentatur Pontifici approbanda, possent ab ea recedere Postulantes, nobis frequenter illuderetur, & judicium nostrum ex eorum pendere arbitrio videretur.*

Ex hoc responso Pontificis conclusere communiter Canonistæ, quod postulantes non possint variare, & a postulatione recedere, dum hæc semel Pontifici fuerit præsentata, uti in Commentario ad hunc textum adstruit Emmanuel Gonzales.

Quod discordibus Postulantibus, Papa sit Ecclesiæ viduatæ providere.

Quamvis autem Postulantes a postulatione sic præsentata nequeant recedere; Pontifex tamen postulationem hujusmodi in *discordia* factam admittere non debuit: quia etiam quando aliquis ab aliis *unanimiter* postulatur, admittere postulationem non tenetur, cum in admissione postulationis *non tam ex justitia, quam gratia moveatur,* ut scribit idem Pontifex in *cap. 3.* ✠ *de Postulat.*

In præsenti autem Decretali scribit, quod *neutra postulatio esset approbanda, & juxta tenorem posterioris Rescripti ad* ipsum *de cætero Strigoniensis Ecclesiæ provisio* spectaret: quia hoc Rescripto significarat, uti si *concorditer* Strigoniensi Ecclesiæ non providerent, ipsemet *Ecclesiæ viduatæ* provideret.

Hinc creditum est a variis Canonistis, quod dum Postulantes circa personam non conveniunt, Pontifex suâ auctoritate possit Ecclesiæ de Prælato providere.

Quod Quinque ecclesiensis esset alienigena.

In hac vero specie maluit Pontifex postulationem Colocensis probare, *quia non plenam de personis illius Regni* Hungarici *notitiam* habens, *non poterat, salvâ conscientiâ, eidem Ecclesiæ in alia persona, quæ de Regno Hungariæ originem duceret, congrue providere.*

Et quamvis *honestius* ipsi Pontifici videretur, si *Suffraganeus ad Metropolim suam accederet* (qualis erat Quinque ecclesiensis respectu Metropolis Strigoniensis) *quam Archiepiscopus ad Metropolim transferretur, partem tamen* (ait) *eligimus potiorem*, probando postulationem Archiepiscopi Colocensis ad Metropolim Strigoniensem, quia nimirum nollet huic Metropoli præficere alienum: „ id est (uti hic „ notat eruditus Alteserra) peregri„ num seu alienigenam, ne injuriam „ faceret indigenis, & vis inferretur „ legibus Regni Hungarici, quibus „ alienigenæ seu advenæ a dignitatibus, „ & aliis Beneficiis Ecclesiasticis ar„ cebantur, uti ex hac Decretali colligunt Doctores, & in plerisque aliis „ Regnis servatur „.

Forte et hic aliquando de crimine accusatus fuisset.

Forsitan maluit Pontifex admittere postulationem Colocensis, quam Quinque ecclesiensis Episcopi, quod hic aliquando de crimine carnis accusatus fuisset, sicuti colligimus ex *cap.* 15. ✠ *de præsumpt.* & *cap.* 12. ✠ *de Purgat. Can.* quibus junge Epistolam 12. *lib.* 13. Innocentii III. & notas Bosqueti in hanc Epistolam.

Postulationis forma videtur sub Innocentio III. introducta.

Ulterius sicuti præ cæteris Innocentius III. Sedi Apostolicæ vendicavit auctoritatem transferendi Episcopos; adeo ut eam *Jure Divino* quodammodo huic Sedi reservatam dixerit, sic & ipse postulationem a gratia & arbitrio Sedis Apostolicæ pendere primus dixit: imo ex hujus Pontificis Decretalibus & Responsis, regulæ illæ, quæ in postulationibus servandæ hodie sunt, eamque ab electione distinguunt, desumptæ sunt; neque facile ullum præceden-

cedentium Pontificum Decretum reperietur, quo postulationis ab electionis forma distinguatur.

Unde & omnes Decretales sub titulo de *Postulatione Prælatorum* sunt hujus Pontificis, præter finalem, quæ Honorio III. immediato Successori Innocentii III. tribuitur, quamvis in aliis Innocentio assignetur, ut in margine annotatur.

Hoc autem jure, tam circa translationem Episcoporum, quam postulationem stabilito, contigit, ut in provisione majorum Ecclesiarum, præsertim quibus Dominia temporalia sunt annexa, notabilem partem habeat Romanus Pontifex, eo quod ad similes Ecclesias vacantes soleant frequenter Episcopi aliarum Ecclesiarum assumi seu postulari; quæ postulatio a gratia & dispensatione Pontificis dependet, qui gratiam transeundi negabit ei, quem promotum non cupit; & annuet ei, quem promotum desiderabit.

DECRETALIS

De vocatione Canonicorum absentium ad electionem Episcopi Capuani. Cap. CUM INTER 18. *de* Elect.

OBSERVATIO.

Quare aliqui absentes non debuerint vocari ad electionem Episcopi Capuani.

PRæsens Decretalis desumpta est ex Epistola 190. *lib.* 2. Innocentii III. exstatque integra in tertia Decretalium Collectione, concernitque Electionem novi Archiepiscopi Capuani.

Casus erat. Vacante Ecclesiâ Capuanâ, in ditione Regis Siciliæ, quidam Canonici ejusdem Ecclesiæ Panormi existentes, Capitulo Capuano intimarant, ut si tractarent super electione novi Pastoris; quod *nullum* deberent *in eorum absentia nominare*. Quapropter Capitulum Capuanum quemdam ad illos *absentes* cum litteris destinavit; *duodecim dierum terminum* assignans, *intra quem, post receptionem litterarum, iter arriperent redeundi*.

Cum hæc Pontifici innotuissent, scribit Capitulo Capuano, quod *Ecclesiastica consuetudo non exigat, ut ad electionem Pastoris, Canonici tam remoti vocentur, & illi præcipue, qui longe ante* (ait) *quam vos, Metropolitani vestri obitum præsentialiter cognoverunt, quorum aliqui post ejus decessum, ad Capuanam Ecclesiam sunt reversi*.

Quia tamen (ait) *mora longior est in electionibus valde suspecta, imo sæpe damnosa, mandamus quatenus, invocatâ Spiritus Sancti gratiâ, personam idoneam per electionem Canonicam concorditer assumatis ad regimen Capuanæ Ecclesiæ*.

Occasione hujus Responsi, quærunt hoc loco Interpretes, quandonam *absentes* ad electionem ob distantiam loci vocandi non sint; & si vocati fuerint, iisque terminus ad comparendum præstitutus, an possit ante lapsum termini ad electionem procedi.

De hac Canonicorum absentium ad electionem vocatione, & termino præfigendo, egi in *Jure Eccles. Tom. III. parte* 2. *sect.* 3. *tit.* 4. *cap.*3. *pag.* 76. alias *tit.* 21.

Innocentius III. vice Regia assensum debet præbere huic Electioni, quod constitutus esset Tutor Regis.

Denique præcipit Pontifex, ut electione factâ, *Nuntios idoneos ad* ipsum transmittant, *per quos* (ait) *a nobis* VICE REGIA *assensum, & Apostolicæ confirmationis gratiam requiratis*.

Nota quod Pontifex Romanus speciali Jure gauderet circa Ecclesiam Capuanam, quæ secundum communiorem sententiam fuerat ex Suburbicariis.

Vix credibile est quantopere hallucinati sint hujus Decretalis Commentatores, circa hæc verba: *per quos a nobis* VICE REGIA *postuletis assensum*, defectu notitiæ Historiæ, quæ omnem plane difficultatem dispellit.

Itaque sciendum, quod Henricus VI. moriens, reliquerit filium unicum nomine Fredericum trium aut quatuor circiter annorum (*a*): quodque Constantia Mater & Tutrix ejus, postmodum moriens, testamento suo tutelam filii

(*a*) Nonnulli inter Gallos Scriptores contendunt Fredericum in cunis tunc extitisse, atque solum egisse novem circiter menses.

filii sui, & administrationem Regni Siciliæ, aliarumque ditionum ad eum spectantium commiserit Pontifici Innocentio III. quemadmodum in Gestis ejusdem Pontificis asseritur. Unde & Capuano, aliisque Archiepiscopis sub ditione Regis Siciliæ scribit *lib.* 1. *Epist.* 564. quod licet plures jam pridem fuerint rationes, ob quas Pontifices quamdam dilectionis & gratiæ prærogativam circa Regnum Siciliæ habuerunt: „ nunc „ (ait) causa potior & urgentior supervenit, cum inclytæ recordationis Constantia Imperatrix, charissimi in Christo filii nostri Frederici Siciliæ Regis illustris *tutelam*, & Regni *balium* nobis testamento reliquit, & nos super utroque ab omnibus assecurari mandavit „.

Idipsum ibidem scribit Epistolâ 563. Comiti Fundano: „ si quidem (ait) „ Imperatrix prædicta (Constantia) legitimum condidit Testamentum, quo *nobis* charissimi in Christo filii nostri Frederici Siciliæ Regis illustris *tutelam* & *curam* Regni concessit „.

Videri possunt & plures litteræ ad diversos ab Innocentio datæ, ut se in hac Regis tutela, & Regni cura & administratione firmaret.

Quia igitur per Regnum Siciliæ jus seu consuetudo eo tempore habebat, ut super facta electione ad Cathedrales & Metropolitanas Ecclesias Regius peteretur assensus, eum a se tamquam *vice Regiâ* Regnum Siciliæ administrante, & *tutelam* Regis gerente, postulandum censuit Pontifex.

Hoc exemplo patescit, quantopere ad illustrationem, & assequendum sensum Decretalium conducat notitia Historiæ præsertim ejus ætatis, uti eruditiores Canonistæ adverterunt, & signanter circa præsentem Decretalem post Janum a Costa Franciscus Florens, & Dandinus Alteserra annotarunt.

Decretales

In negotio belli inter Philippum Augustum Regem Galliarum & Joannem Angliæ Regem. Cap. Novit 13. *de Judiciis*, & Cap. Sicut 29. *de Jurejurando*.

Observationes.

Famosa ac notabilis hæc Decretalis in *cap.* Novit illustranda est ex historia belli, quod intercessit inter Philippum Augustum Regem Franciæ & Joannem Anglorum Regem, vulgo Joannem *sine terra* vocatum. Contentio inter Joannem & Arthurum de Regno Angliæ.

Sub initium Seculi XIII. pax etiam medio juramento conclusa erat inter dictum Philippum & Joannem, sed diuturna non fuit.

Post obitum enim Richardi Regis Anglorum, qui contigit anno 1199. de Jure successionis in Regnum contentio orta est inter hunc Joannem, fratrem Richardi natu minorem, & Arthurum Comitem Britanniæ nepotem Richardi ex fratre ejus Gaufrido *natu majore*; quo ex capite Arthurus patrem suum repræsentans prætendebat se præferendum in successione Regni, quasi pater suus *natu major* omne jus ad Regnum in filium suum transmisisset.

Angli nihilominus Joannem Regem venerati sunt, ipseque ab Huberto Cantuariensi Archiepiscopo inauguratus fuit Londini. Arthuri vero jura inter alios protexit Philippus Augustus Rex Galliæ, copiasque ei dedit, quarum ope Pictaviam sibi subjugaret.

Hanc Provinciam ingressus Arthurus, Mirabellum Castrum obsidione cinxit; sed Joannes copioso exercitu advolans, hostem obsidione depulit, ac Arthurum nepotem suum captivum fecit, qui apud Faleſiam sub custodia vigilanti remansit, ac elapso deiu aliquo tempore, cum, urgente Rege Joanne, ut a Rege Francorum recederet, & sibi ut Domino & avunculo fideliter adhæreret, cum indignatione & minis respondisset, sibi Regnum Angliæ competere, Rothomagum mittitur, & in arce nova retrusus sub arctiore custodia servatur, tandem non multo post *subito evanuit*, *modo fere* omni-

omnibus ignorato, utinam non ut fama refert, invidiâ; uti scribit Matthæus Parisiensis ad annum 1202.

Joannes fertur occidisse Arthurum.

Et sane plerisque persuasum erat, Arthurum a Joanne occisum fuisse, quod quidem verbis citatis innuit Matthæus Parisiensis, sed terminis clarioribus expressit Henricus de Kuython Canonicus Leicestiensis *lib.* 11. *de eventibus Anglor.* „ Joannes (inquit) „ male venit ad Regnum: nam Ar„ thurum de Britania filium Godfri„ di fratris sui *dolose* occidit „.

Postquam hæc Arthuri mors percrebuisset, atque ad aures tandem Philippi pervenisset, Joannes de fratricidio & crimine læsæ-Majestatis accusatus Arresto Curiæ Parium Franciæ anno 1203. per contumaciam fuit damnatus, ac terræ, quas tenebat in Regno Franciæ, primum confiscatæ & Coronæ unitæ, a Philippo occupatæ fuerunt.

Idcirco bellum inter Philippum Regem Galliæ, & Joannem.

Hinc bellum acerrimum Philippum inter & Joannem. Narratque Matthæus Westmonasteriensis ad annum 1202. „ quod increbuerit opinio per totum „ Regnum Francorum de morte Ar„ thuri, & per omnes nationes trans„ marinas, adeo quidem quod Rex „ Joannes suspectus habebatur ab o„ mnibus, quasi illum *manu propriâ* „ peremisset. Unde multi animos a „ Rege semper deinceps avertentes, i„ psum usque ad mortem persecuti sunt „ odio *inexorabili* „. Asserit quoque Rigordus in Gestis Philippi ad annum 1212. hoc nepotis homicidium causam dedisse bello.

Bellum hoc multis annis duravit; ipseque Philippus ubique pene victor evasit; adeo ut tandem Ludovicum filium suum in Angliam miserit, ut Regnum illud occuparet, uti narrat Matthæus Parisiensis & Westmonasteriensis, aliique Historici.

Joannes Regnum suum Innocentio III. subjicit. Hic causam suscipit.

Videns igitur Joannes se omnibus spoliandum, tandem recurrit ad Innocentium III. cui Regna sua jam subjecerat: ut de causa hac Philippum inter & ipsum judicaret.

Causam suscepit Innocentius, cumque in finem Abbatem Casemarii una cum Archiepiscopo Bituricensi delegavit, qui de causa cognoscerent, una mittens hanc præsentem Decretalem Prælatis sive Archiepiscopis & Episcopis per Franciam constitutis; ipsis mandans, *& in virtute obedientiæ præcipiens, quatenus postquam idem Abbas super hoc mandatum fuerit Apostolicum executus, sententiam ejus, imo* (ait) *nostram verius, recipiatis humiliter, & faciatis ab aliis observari, pro certo scituri, quod si secus egeritis, inobedientiam vestram graviter puniemus;* uti habetur in integra apud Antonium Augustinum in tertia Collectione Decretalium.

Prævidebat enim Pontifex sagacissimus, Regem Francorum, Gallicanos Præsules, Proceresque causæ mere temporalis judicium Sedi Apostolicæ ægre permissuros; cum de justitia belli, uni Deo rationem se debere dare existiment supremi Principes, nullum Superiorem in *temporalibus* præter solum Deum recognoscentes.

Prætendit adversus Philippum procedere ratione peccati.

Hæc itaque præsagiens Pontifex in proœmio suæ Decretalis, sinceri sui in Philippum & Regnum Francorum amoris testem appellat eum, *qui nihil ignorat, qui scrutator est cordium, ac conscius secretorum:* ut latius exprimitur in integra Decretali.

Præterea protestatur, quod *jurisdictionem Illustris Regis Francorum perturbare aut minuere* non intendat, *cum ipse jurisdictionem nostram* (inquit) *nec velit, nec debeat impedire; cumque jurisdictionem propriam non sufficiamus explere, cur alienam usurpare, velimus?* ut additur in integra.

Post hæc, adductis verbis Christi *Matthæi cap.* 18. *vers.* 15. 16. & 17. de ordine servando in correptione fraterna, & de contumaci deferendo Ecclesiæ, exponit, quod *Rex Angliæ*, ut asserit, *sit paratus sufficienter ostendere, quod Rex Francorum* PECCAT *in ipsum* in correptione, *& ipse* (Joannes Rex Angliæ) *circa eum in correptione processit secundum regulam* EVANGELICAM, *& tandem quia nullo modo profecit, dixit Ecclesiæ*, e quibus

bus concludit: *quomodo nos, qui sumus ad regimen universalis Ecclesiæ superna dispositione vocati, mandatum divinum possumus non exaudire, ut non procedamus secundum formam ipsius? nisi forsitan ipse coram nobis vel Legato nostro sufficientem in contrarium rationem ostendat.*

Hinc & ulterius protestatur, quod *non* intendat *judicare de feudo, cujus* (ait) *ad ipsum spectat judicium, nisi forte Juri communi per speciale privilegium vel contrariam consuetudinem aliquid sit detractum: sed decernere de* PECCATO, *cujus ad nos pertinet sine dubitatione* CENSURA, *quam in quemlibet exercere, possumus & debemus.*

Verbis & lege Imperatoriâ propriâ processum suum conatur justificare. Deinde addit verba Valentiniani Imperatoris Suffraganeos Mediolanensis Ecclesiæ ita compellantis: *Talem in Pontificali Sede constituere procuretis, cui & nos, qui gubernamus Imperium, sincere nostra capita submittamus, & ejus monita (cum tamquam homines deliquerimus) suscipiamus necessario velut medicamenta curantis.* Hæc historia de Valentiniano sumpta est ex historia Tripartita, & non loquitur, nisi de submissione voluntaria quoad ea, quæ concernunt salutem animæ. Molinæus *tom. 4. num.* 392.

Laudat & legem, quam sub nomine Theodosii recitat Gratianus, *Caus.* 11. *quæst.* 1. *Can.* 35. quâ fancitum est, ut si litigantium alter *judicium elegerit sacrosanctæ Sedis Antistitis; etiamsi pars* adversa *refragetur, ad Episcoporum* Tribunal causa deferatur.

Iterum probat, quia potest quemlibet de peccato mortali corripere. Deinde suam potestatem, *non humanæ constitutioni, sed divinæ potius* innixam asserit. *Nullus* enim (ait) *qui sit sanæ mentis ignorat, quin ad officium nostrum spectet de quocumque* MORTALI *peccato corripere quemlibet Christianum; & si correptionem contempserit,* ipsum *per districtionem Ecclesiasticam coërcere.*

Si hujusmodi argumento & titulo Pontifex queat se controversiæ super *re mere temporali* inter duos *supremos* Principes Judicem constituere; quidni Episcopi & Pastores eodem titulo sibi attribuere possint judicium super plerisque controversiis temporalibus inter suos respective subditos exortis, quandoquidem & ad hos pertineat de quocumque *mortali peccato* corripere; si scilicet publicum sit, & correptione publicâ indigeat.

Quæ enim subjungit in integra Decretali ex sacro textu de Officio Pastorum corripiendi impios, æque Episcopos & Pastores respectu sibi subditorum, ac Pontificem, concernunt & obligant.

Interim hoc fundamento etiam Bonifacius VIII. prætendit aliquando Regem Galliæ sibi in temporalibus subditum, ut paulo infra dicetur.

Prætendit de hoc bello cognoscere ratione jurati antea fœderis. Denique causam hanc ad judicium Sedis Apostolicæ evocare contendit ratione juramenti.

Cum *inter Reges ipsos reformata fuerint pacis fœdera* (inquit) *& utrimque præstito proprio* JURAMENTO *firmata, quæ tamen usque ad* præfixum terminum servata *non fuerint; numquid non poterimus de juramenti religione cognoscere, quod ad judicium Ecclesiæ non est dubium pertinere, ut rupta pacis fœdera reformentur?*

Si hic rursus titulus sufficeret, ut negotia publica mere temporalia ad judicium Ecclesiæ traherentur; quæ essent lites & disceptationes super pactis & contractibus, præsertim *publicis*, quæ ad forum Ecclesiasticum hoc titulo evocari non possent? quod & seculo XIII. & seqq. alibi contigisse, Petrus Cugnerius sub Philippo Valesio conquestus fuit, uti notavimus in *Jure Ecclesiastico Tom. IV. parte* 3. *tit.* 1. *cap.* 2. *num.* 31. *pag.* 9. hujus editionis.

Quis hujus Decretalis fuerit effectus, Historici singillatim non memorant; qui nec hujus Decretalis meminere; quamvis Rigordus *de gestis Philippi Augusti* ad annum 1202. scribat, quod circa hæc tempora Innocentius III. miserit Abbatem Casamarii (cujus in hac Decretali fit mentio) ad Regem Francorum & Regem Angliæ, pro pace inter eos reformanda.

Interim illud constat, quod non ob-

Philippus se opponit Legato Pótificis.

stantibus his litteris, bellum inter Francorum & Anglorum Reges continuatum fuerit usque ad mortem Joannis; quodque ipsi Barones Angliæ elegerint Ludovicum filium Philippi Augusti in Regem Angliæ, ipso Joanne adhuc superstite.

Narrat quoque Matthæus Westmonasteriensis ad annum 1216. illuc appulisse Galonem Legatum missum ab Innocentio III. ad tuitionem Joannis, „ qui transitu facto (ait) per Regem „ Francorum Philippum, ex parte Domini Papæ dissuaserat, ne filium „ suum Ludovicum in succursum ex„ communicatorum (scilicet Baronum „ Angliæ, qui excommunicati fuerant „ ob rebellionem contra Joannem) „ transmitteret, *ne Ecclesia Romana* „ *patrimonio suo privaretur* „.

„ Quod cum intellexisset Rex Phi„ lippus hoc de Regno Angliæ dictum „ fuisse, ita mox respondit: *Regnum* „ *Angliæ patrimonium Petri vel Ec*„ *clesiæ Romanæ numquam fuit, nec est,* „ *nec erit* „.

Probat primo: quia Rex Joannes, multis retroactis temporibus „ volens „ Richardum fratrem suum a Regno „ Angliæ injuste privare, & inde de „ proditione accusatus, & coram eo „ convictus, damnatus fuit per judi„ cium in Curia ipsius Regis, & ita „ numquam fuit Rex „. Et si fuisset aliquando verus Rex „ postea foris fe„ cit Regnum post mortem Arthuri, „ de quo (ait Philippus) damnatus fuit „ in Curia nostra „.

Addidit insuper Philippus: „ nullus „ Rex vel Princeps potest dare Re„ gnum suum sine assensu Baronum „ suorum, qui Regnum tenentur defen„ dere. Et si *Papa* hunc errorem tue„ ri allectus novæ dominationis libidi„ ne contumaciter decreverit, exem„ plum omnibus Regnis dabit perni„ ciosum: ad quod verbum omnes cir„ cumstantes Franciæ Magnates, quasi „ uno ore clamare cœperunt, *quod pro* „ *isto articulo starent usque ad mor*„ *tem: ne videlicet Rex vel Princeps* „ *per impetum propriæ voluntatis pos*„ *set Regnum dare, vel tributarium fa*„ *cere, unde nobiles Regni efficerentur* „ *servi* „.

Ita Westmonasteriensis. Idem latius describit Matthæus Parisiensis ad eumdem annum, qui ibidem refert colloquium die sequenti habitum inter dictum Legatum & Philippum Regem Franciæ, præsente ejus filio Ludovico, qui inter alia dixit. „ De Regno An„ gliæ quid ad vos aliquid constitue„ re? Me subjicio judicio Parium „ meorum, si debetis me cogere, ne „ persequar jus meum, & præcipue ta„ le, quod ad te non pertinet, vel non „ potestis justitiam mihi exhibere, quia „ pro hæreditate uxoris meæ usque ad „ mortem, si necessitas exegerit, de„ certabo „.

Ex his non obscurum est, præsentem Decretalem scriptam fuisse, postquam Joannes Rex Regnum Angliæ Ecclesiæ Romanæ tributarium fecisset, atque ita cum Innocentio III. in gratiam rediisset.

Ulterius intelligitur, quod Rex Franciæ nullatenus agnoscere voluerit causæ hujus cognitionem ad Pontificem sive Sedem Apostolicam pertinere.

Ad hanc quoque Historiam pertinet Decretalis Innocentii III. in *Cap.* SICUT 29. ✠ *de Jurejurando*.

Jubet Innocentius, Philippum quasdam Terras Joanni restituere: huncque absolvi a juramento, quo jure feudali Philippo erat obstrictus.

Cum enim Joannes Rex Angliæ propter mortem illatam nepoti suo Arthuro per sententiam Parium Franciæ fuisset tamquam perduellis declaratus, & pro hoste Francorum judicatus, jure Urbium & Provinciarum, terrarumque, quas jure Beneficiario sive feudali a Francis tenebat, excidisse credebatur, Philippus Rex Franciæ terras illas occupavit; atque inter cæteras Comitatum Pictaviensem.

Joannes ergo Rex Angliæ viribus Philippo impar, confugit ad Innocentium III. conquerens de Philippo, quod contra juramentum, quo inter ipsos fœdus fuerat firmatum, terras suas invasisset.

Innocentius, qui Joanni favebat, scripsit suis in Gallia Legatis, ut Philippum moneant, ut sine dilatione terras

sic

sic occupatas restituat Joanni Regi Angliæ, huncque a *juramento*, quo Philippo jure feudali erat obstrictus, prorsus absolvant; uti notavit Bzovius in continuatione Baronii ad annum 1200. *num.* 14. & post eum Emmanuel Gonzales in notis ad citatum *cap.* 29. una monens, quod in textu pro *H. J.* legendum *Ph.* id est *Philippo*.

Ex his rursus apparet, quam plurimum facere pro elucidatione Decretalium, Historiarum cognitio.

DISSERTATIO HISTORICA

In Librum SEXTUM DECRETALIUM Bonifacii VIII.

§. I.

Rationes, quæ moverunt Bonifacium ad edendam novam Collectionem.

GRegorius IX. evulgans suam Decretalium Collectionem, voluit, „ ut hâc tantum compilatione universi „ uterentur in Judiciis & in Scholis, „ districtius prohibens, ne quis præsu„ mat aliam facere, absque auctorita„ te Sedis Apostolicæ *speciali* „.

Innocentius IV. & Gregorius X. Constitutiones suas antiquioribus inseri voluerunt.

Hinc post Gregorii editam compilationem, nulla septuaginta circiter annorum spatio, facta est nova Decretalium compilatio: sed Pontifices, ac notanter Innocentius IV. & Gregorius X. novas a se promulgatas Constitutiones, simul cum antiquis, uni & eidem volumini sub eadem serie, iisdemque titulis annecti jusserunt: uti notat Glossographus ad proœmium *VI. Decretalium* verbo *Prædecessorum*.

Hocque significare voluit Gregorius X. dum promulgans Constitutiones a se in Concilio Lugdunensi editas, hisce *universos* uti voluit & mandavit in Judiciis & in Scholis, *ipsasque sub suis titulis inseri, prout exprimitur super eis:* nimirum inseri sub titulis Decretalium *Gregorii IX.*; prout & hodie Constitutiones hæ sub distinctis illis titulis designatæ exstant apud Labbæum tomo XI. Conciliorum generalium *col.* 974. & *seqq.*

Hoc & ipse Bonifacius VIII. testatur in Epistola suæ Collectioni præfixa, dicens, morem prædecessorum suorum fuisse, ut *dum Constitutiones aliquas promulgabant* NOVITER, *eas mandabant sub* ANTIQUARUM *serie situari.*

Bonifacius VIII. novæ Decretalium Collectionem fecit.

At ipse Bonifacius anno 1294. Pontificatum sibi vendicans, prætermisso more in Decretalibus evulgandis a Prædecessoribus suis post evulgatam Collectionem Decretalium a Gregorio IX. constanter servato, novam Decretalium Collectionem a Gregoriana distinctam, & omnino separatam fieri mandavit, quæ hodie vocatur *sextus Decretalium.*

Ut quanæ post Collectionem Gregorii IX. indubitatæ essent Decretales, constaret.

Rationem, quæ ipsum ad hanc Decretalium Collectionem adornandam & evulgandam movit, expressit in citata epistola, *Doctoribus & Scholaribus universis Bononiæ commorantibus* inscriptâ, & huic Collectioni præfixâ, quod scilicet, post volumen Decretalium a Gregorio IX. compilatum, nonnullæ ab ipso Gregorio IX. & a subsequentibus Pontificibus super diversis articulis editæ dicerentur Decretales, *de quarum aliquibus, an Decretales existerent, & quinam essent earum auctores, dubitabatur.*

Ut igitur huic incertitudini & vacillationi occurreret, novum Decretalium volumen ad exemplum Gregorii IX. compilari fecit Bonifacius VIII.

Compilatores a Bonifacio designati.

Curam compilandi hoc Decretalium volumen commisit Guilielmo Archiepiscopo Ebrodunensi, Berengario Episcopo Biterrensi, & Richardo de Senis, R. E. Vice-Cancellario, & J. U. Doctori, qui e variis Decretalibus vo-

lumen hoc compilarunt.

Ad normam autem Collectionis Gregorianæ, hoc volumen sive compilationem in quinque similiter Libros diviserunt; singulosque Libros in varios titulos distribuerunt, idque eo ordine, quo in Gregoriana compilatione occurrunt.

Sextus Decretalis ad normam Collectionis Gregorii IX. Itaque apparet, hoc volumen vice appendicis ad Gregorii IX. volumen ordinatum esse, atque propterea ei nomen *Sexti Decretalium* adhæsisse: quasi esset liber *sextus* ad *quinque* Libros Decretalium Gregorii IX. adjectus; uti ipse Bonifacius in Epistola præfixa significat dicens: *Quem Librum quinque Libris aliis dicti voluminis Decretalium* (Gregorii IX.) *annectendum, censuimus* SEXTUM *nuncupari*.

Rursus ad exemplum Gregorii IX. hoc suum volumen Decretalium misit Bonifacius VIII. *Doctoribus & Scholaribus universis Bononiæ commorantibus*.

Denique exemplo Gregorii IX. mandat, *ut hoc tantum volumine utantur de cætero in Judiciis, & Scholis, nullas alias* (inquit) *præter illas, quæ inseruntur, aut* SPECIALITER *reservantur in eo, Decretales aut Constitutiones, a quibuscumque Prædecessoribus nostris Romanis Pontificibus post editionem dicti voluminis* (Gregorii IX.) *promulgatas recepturi, aut pro Decretalibus habituri*.

Inconveniens in reservatione quarumdam Decretalium non insertarum. Exemplum specialis reservationis occurrit in *cap. fin. de Hæreticis in VI.* in verbis: *Constitutiones & Ordinationes, & Mandata alia Prædecessorum nostrorum in negotio hæreticæ pravitatis facta, concessa, seu etiam ad consulta responsa, quæ Constitutionibus supra scriptis super eadem editis pravitate non obvient, in suo volumus robore permanere*.

Sed ex simili reservatione, in eam facile incertitudinem incidetur, quam hâc suâ compilatione tollere intendit Bonifacius: quandoquidem haud difficulter contingere possit, ut de hac illave Decretali hanc materiam concernente dubitetur, num authentica sit vel non.

§. II.

De forma hujus Collectionis.

In Sexto Decretalium primum locum tenent quædam Gregorii IX. QUemadmodum Gregorius IX. Prædecessorum suorum Decretales in diversa dispersas volumina, aliquas vero extra dicta volumina vagantes, in unum volumen redigendas curavit, ita & Bonifacius VIII. Decretales Romanorum Pontificum post factam Gregorii IX. Collectionem evulgatas, in unum volumen redigi mandavit.

Inter has primum locum obtinent quædam Constitutiones ipsius Gregorii IX. quas post evulgatum suum Decretalium volumen emiserat.

De his Constitutionibus notat Cujacius ad *cap. fin.* ✠ *de Testibus*, quod *Hostiensis* tempore, id est, sub medium seculi XIII. quo nondum erat editus *sextus* Decretalium, *extra hoc volumen* (Decretalium Gregorii IX.) *pleræque circumferebantur Gregorii Constitutiones*.

Imo ipse Hostiensis plerasque Decretales Gregorii IX. relatas hodie in *Sexto* Decretalium exponit in Commentario ad Decretales Gregorii IX. tamquam his adjectas, licet eas vocet *Extravagantes*: quia non erant primitus auctoritate Gregorii IX. volumini Decretalium insertæ.

Sic ad calcem tituli Decretalium Gregorii IX. *de Testibus* exponit Decretalem ejusdem Gregorii, quæ hodie exstat sub nomine dicti Pontificis, in *cap.* 1. *de Testibus in VI.* aitque Hostiensis: *Hoc est quoddam* EXTRAVAGANS *Gregorianum, quod quidam Libri habent, quidam non*.

Post editum autem *Sextum* Decretalium, omnes hæ Constitutiones Gregorii IX. a Collectione Gregoriana avulsæ sunt; utpote jam in *Sextum* Decretalium, auctoritate Bonifacii VIII. relatæ.

Præter Gregorii IX. paucas Constitutiones, potissimum in hac Collectione occurrunt Decretales Innocentii IV. Alexandri IV. Gregorii X. Ni- Deinde in eadem habentur Decretales Alexandri

IV. Nicolai IV. & Bonifacii VIII. Nicolai IV. & frequentissimae ipsius Bonifacii VIII.

Denique prae caeteris illic eminent Decretales Innocentii IV. & Gregorii X. Sicut autem in volumine Decretalium Gregorii IX. prae caeteris eminent Decreta Concilii Turonensis & Lateranensis sub Alexandro III. item Lateranensis sub Innocentio III. ita & in hoc Decretalium volumine prae caeteris reputantur Decreta in Conciliis Lugdunensibus sub Innocentio IV. & sub Gregorio X. ideoque & haec brevibus OBSERVATIONIBUS illustrabimus, praemissâ brevi Conciliorum illorum historiâ.

Decretales in *sexto* varie mutatae. Quemadmodum Raymundus Collectionis Gregorianae auctor nec omnes nec integras pristinas Decretales in volumen suum collegit, sed eas duntaxat, quas utiliores credebat, easque & saepius recisas & mutilatas, sive ut in Epistola Collectioni praefixa dicitur, *resecatis superfluis*, ita & Collectores hujus voluminis *sexti* Decretalium sibi assumpserunt libertatem e pluribus eas solas seligendi, quae sibi meliores & convenientiores apparebant; quin & has abbreviandi, mutandi, & iis addendi, uti in ipsa epistola volumini praefixa monet ipse Bonifacius.

Postquam enim dixit, se quibusdam mandasse, ut Decretales extra Collectionem Gregorii IX. vagantes in unum volumen colligerent, & disponerent, subjungit: *Et tandem pluribus ex ipsis (cum vel temporales, aut sibi ipsis, vel aliis juribus contrariae seu omnino superflua viderentur) penitus resecatis, eis abbreviatis, & aliquibus in toto vel* PARTE *mutatis, multisque correctionibus, detractionibus, &* ADDITIONIBUS [*prout expedire vidimus*] *factis in ipsis*.

Exemplum Decretalis abbreviatae. Decretalis abbreviatae exemplum suppeditat *cap. 1. de Decimis in VI.* ubi paucis verbis refertur Decretalis Gregorii IX. directa Fratribus Praedicatoribus & Minoribus „ decisa (inquit „ Glossa) de Extravagante sua, quae „ incipiebat, *Gravi nobis*. Et prout „ ibi patet, ex querela Archiepiscopi „ & Capituli Pisani pervenit ad Papam, quod Praedicatores & Mino„ res praedicabant, Decimas ex prae„ cepto non deberi „.

Decretalis haec seu Extravagans tempore Hostiensis constituebat *cap. fin. ti de Decimis*; eamque exponit ibidem Hostiensis; dividitque prooemium seu expositionem Archiepiscopi & Capituli Pisani, a dispositiva seu resolutione Papae, quae integra hic recisa est; atque insuper haec initialia verba Responsi Pontificis: *cum igitur vestram non deceat honestatem talia proferre, propter quae mentes Fidelium a bonis operibus retrahantur, & unde debeant fructum divini operis reportare, detrimentum afferant; discretioni vestrae*, &c.

Ex hac igitur integra Decretali habebatur, Praedicatores & Minores in suis concionibus coram populo passim declamasse, *de cessatione & extinctione praeceptorum* VETERIS *Testamenti*; ex quo vel ipsi vel populus concludebant praeceptum solvendi *Decimas* cessare, quemadmodum ex Commentario Hostiensis intelligimus.

Praeterea integra Decretalis nos docet, hanc a Gregorio editam esse, ad querelam & interrogationem Archiepiscopi & Capituli Pisani, non autem *motu proprio*, quemadmodum Constitutiones, quae sub nomine Gregorii IX. in Libris Decretalium exstant, promulgatas esse notant Interpretes.

Dicit praeterea Bonifacius in praefatione, *Decretalibus in toto vel in parte mutatis*.

Hujus mutationis exemplum occurrit in *cap. 2. Ne Clerici vel Monachi in VI.* ubi exstat Decretum sub nomine Bonifacii VIII. quod tamen tractum esse de *Extravagante* Innocentii IV. quae incipiebat *Gravis & dolore non vacua*, notat Glossographus; monetque a Bonifacio additum versiculum, *nec accedat*, usque ad versiculum, *si quis autem*. Exemplum Decretalis auctae.

Rursus in *cap. 1. de Testamentis in VI.* exhibetur Decretalis sub nomine Bonifacii VIII. quam & tractam esse de *Extravagante* Innocentii IV. quae incipit *Joannes Francipani*, notat Glossa. Et

Et ad *cap.* 11. *de Rescriptis in VI.* monet, Bonifacium reformare Decretalem Innocentii IV. quam (ait) *hodie non habemus*.

Decretalium, quæ *detractionibus* mutatæ sunt, exemplum est in citato *cap.* 1. *de Testam. in VI.* ubi exhibetur Decretalis Innocentii IV. de qua ait ibidem Glossa: *Et forte nimis fuit decisa*.

Decretalium *additionibus* immutatarum plura exempla occurrunt, & exemplificat Joannes-Andreas in *cap.* 8. *de Præbend. in VI.* & plura indicat in procemio *sexti* Decretalium, verbo *additionibus*.

Nec tantum antiquæ *Pontificum* Decretales has mutationes & truncationes passæ sunt; sed subinde & Decreta sub nomine Concilii Generalis, uti infra in *Observationibus* nostris ad Constitutionem 23. Gregorii X. in *Concilio Generali Lugdunensi* editam, & relatam in *Cap. unico de Religios. domib.* observabimus.

Inconveniens harũ mutationum. Per has mutationes & detruncationes & additiones circa antiquas Decretales, contigit, ut nesciamus, num Decreta, quæ sub nomine horum illorumve Pontificum, aut Conciliorum in hoc Decretalium volumine referuntur, sint revera auctorum illorum, quibus adscribuntur, etiam quoad sensum, quandoquidem unius alteriusve voculæ detractio, mutatio, vel additio, alium plane sensum Decretali dare queat.

Præterea ob has immutationes, decisiones, & additiones contingit, ut ad eruendum genuinum pristinæ Decretalis sensum plurimum conducat consulere integram Decretalem hisce mutationibus, decisionibus, aut additionibus non alteratam, si haberi queat; quemadmodum supra ostensum est circa antiquas Decretales, e quibus volumen Decretalium Gregorii IX. conflatum est.

§. III.

Rationes, ob quas Sextus *Decretalium in Gallia haud receptus fuerit.*

Dissidia inter Bonifacium VIII. & Philippum pulchrum. COmpilationem Bonifacii VIII. sive *Sextum* Decretalium in Gallia receptum non fuisse passim referunt Regni illius Scriptores: quin & scribit Antonius Mornacius ad *lib.* 7. *ff. de jure & justitia*. „Cum circa annum 1300. „ quinque Libros Bonifacius VIII. ad „ Gregorii Collectionem adjecisset; audivi sæpius a Senatore maximo Hieronymo Angeneo vetuisse jam pridem Senatum, ne ulla deinceps voluminis Bonifacii, quod *Sextum* dicimus, ad instruendas, decidendasque lites allegarentur capita, vetusque de eo Senatusconsultum tantisper in sacris Curiæ tabulariis fuisse, dum Dominicâ summi cujusdam, quem nominabat, manu subductum fuerit „.

Hujus non-receptionis meminit & Glossographus ad *cap.* GENERALI 13. *de elect. in VI.* rationem illius refundens in controversiam, quæ fuit inter Bonifacium VIII. & Philippum Pulchrum Regem Francorum super Juribus Regaliæ, quæ habet Princeps in aliquibus Ecclesiis, videlicet, quod vacante aliquâ Ecclesiâ, Rex percipiat fructus, & Ecclesiam conferat; cum enim dixisset vocem *Regalia* a nonnullis accipi pro Juribus illis, subdit: „ & ista fuit controversia alias mota „ inter Philippum Regem Francorum „ & Bonifacium VIII. conditorem hujus compilationis: qui Bonifacius dicto Philippo Regi scripsit quamdam „ Epistolam, in qua continebantur ista „ verba: *Collatio Beneficiorum est spiritualis; secus autem credentes hæreticos reputamus*: quam Epistolam „ cum perlegisset ipse Philippus, eidem Bonifacio scripsit aliam Epistolam, in qua posita erant ista verba: „ *Collatio Beneficiorum ad nos spectat „ & pertinet; secus credentes fatuos „ & dementes reputamus* „.

Sane fuisse controversias plures, easque acerbas super quibusdam Juribus inter Bonifacium VIII. & Philippum Pulchrum Regem Francorum, easque peperisse pertinax illud ac diuturnum dissidium inter hunc Pontificem & dictum Regem, fat notum est.

Constat quoque has controversias reddidisse memoriam hujus Pontificis Gallis

lis admodum odiosam, multaque passim a gentis illius auctoribus in contumeliam hujus Pontificis narrari, de quibus agere aut inquirere animus non est; ast solum annotare Decretales & Bullas, quas hoc dissidium peperit; & quid ex parte Regis hisce oppositum fuerit; & quae moderatio circa has Decretales & Bullas, postmodum ad extinguendum hoc dissidium a subsequentibus Pontificibus contigerit.

Certum est praecipuam hujus dissidii causam fuisse, quod Pontifex praetenderet, auctoritatem Sedis Apostolicae ad *temporalia* Jura, & *politica* Regnorum *negotia se extendere*.

Guido Comes Flandriae a Rege Philippo incarceratus appellat ad Bonifacium VIII.

Hujus specimen praecipue dedit, dum altero sui Pontificatus anno appellantem ad suum Tribunal contra Philippum Regem Francorum, recepit Guidonem Comitem Flandriae.

Hic Comes Regis Philippi offensam incurrerat ob filiam suam filio Eduardi II. Regis Angliae (cum quo Philippo bellum erat) inconsulto Rege Philippo, desponsatam. Comitem ejusque uxorem ea de causa incarceratos tenebat Philippus, nec prius dimisit, quam filiam obsidem tradidisset Comes.

Comes ergo Bonifacium VIII. Papam de injuria sibi a Rege illata certiorem fecit, ejusque Tribunal appellavit. Pontifex appellationem admisit: Episcopumque Meldensem Legatum misit ad Regem, qui ei significaret, ut Flandriae Comiti satisfaceret, sin minus ad Tribunal Pontificium, ad quod Comes appellaverat, se sisteret.

Rex irritatus hoc Pontificis agendi modo, Legato respondit: „ Papam „ nullo jure subnixum *dominationis se-* „ *cularis regendae munus capescere* velle: Curiam apud se habere, quae „ subditis suis, Beneficiariisque jus diceret: nec se praeter Deum quemquam in terris Superiorem agnoscere, cui de *Regni administratione* „ rationem reddere teneretur: idcirco „ frustra Legationem istam obiisse. „ Re itaque infecta Legatus discessit „: uti narratur in *historia Dissidii inter Bonifacium VIII. & Philippum Pulchrum per Petrum Dupuy pag. 3.*

Occasione subventionis, quã Philippus postularat a Clero, Bonifacius edit Constitutionem *Clericis Laicos*.

Verum cum Rex Galliae ad sustinendos sumptus belli contra Eduardum II. Regem Angliae notabilem a Clero suo subventionem postulasset, & recepisset, atque ea de re nonnulli apud Pontificem querelas detulissent, Pontifex hinc nactus occasionem evulgavit anno 1296. famosam Decretalem, quae incipit *Clericis Laicos* relatam in *cap.* CLERICIS 3. *de Immunit. Eccles. in VI.*

In proemio hujus Decretalis narrat, quod passim Principes seculares Ecclesiasticis personis varia onera imponant, eosque *moliantur multifarie subjicere servituti, suaeque submittere ditioni: nec prudenter attendunt* (ait) *quam sit eis in Clericos, Ecclesiasticasve personas, & bona, interdicta potestas.*

Post haec vetuit sub poena excommunicationis *ipso facto* incurrendae, omnibus Ecclesiasticis, quidquam de suis proventibus vel bonis, *sub adjutorii, mutui, subventionis, subsidii vel doni nomine, seu quovis alio titulo, modo, vel quaesito colore, Laicis solvere vel promittere, vel se soluturos consentire*, ABSQUE AUCTORITATE SEDIS APOSTOLICAE.

Praeterea Imperatores, Reges seu Principes, aliique cujuscumque praeminentiae, conditionis & status, qui *talia* (inquit) *imposuerint, exegerint, vel receperint, aut apud Aedes sacras deposita Ecclesiarum, vel Ecclesiasticarum personarum ubilibet arrestaverint, saisiverint, seu occupare praesumpserint, vel arrestari, saisiri, aut occupari mandaverint, aut occupata, saisita, seu arrestata receperint, necnon omnes, qui scienter dederint in praedictis auxilium, consilium vel favorem publice vel occulte, eo ipso sententiam Excommunicationis incurrant.*

Universitates vero, quae in his culpabiles exstiterint, *Ecclesiastico supponit interdicto.*

Ul-

Ulterius *Prælatis & personis Ecclesiasticis*, *in virtute obedientiæ*, *& sub depositionis pœna districte mandat*, *ut talibus absque expressa licentia dictæ Sedis nullatenus acquiescant*.

Quin & addit, quod *prætextu cujuscumque obligationis*, *promissionis*, *& confessionis factarum* HACTENUS, VEL FACIENDARUM IN ANTEA, *priusquam hujusmodi Constitutio*, *prohibitio*, *vel præceptum ad ipsorum notitiam pervenerit*, *nihil solvant*, *nec supradicti Seculares quoquo modo recipiant*; *& si solverint*, *vel prædicti receperint*, *in excommunicationis sententiam incidant ipso facto*.

Ab his censuris, extra mortis articulum, nullum absolvi posse declarat *absque Sedis Apostolicæ auctoritate & licentia* SPECIALI. Denique hæc observari mandat, non obstantibus *quibuscumque privilegiis*, *sub quibuscumque tenoribus*, *formis seu modis*, *aut verborum conceptione concessis Imperatoribus*, *Regibus*, *& aliis supradictis*.

Notat hic Glossographus, hanc derogationem adjectam: „ quia aliqui „ Principes habent privilegium a summo Pontifice, ut non possint incurrere sententiam Canonis. Item „ quod non possint ab homine excommunicari „.

Jubet eam in Galliis promulgari. Legatis suis Albanensi & Prænestino Episcopis injunxit, ut eam Constitutionem in Galliis & Anglia promulgarent, ac Præsules ad eam servandam adigerent; uti observat Odoricus Raynaldus ad annum 1296. *num.* 22.

Licet in hac Decretali nulla Regis aut Regni Galliæ nominatim mentio fiat, ex circumstantiis tamen sat notum erat, hanc Constitutionem præcipue in Regem Galliæ dirigi, qui notabile a Clero suo subsidium receperat; eâque occasione nonnullos Prælatos Regni sui contra se excitaverat.

Constitutio itaque hæc apud Regem, ejusve Ministros Bonifacio magnam invidiam peperit; præsertim quia generaliter Laicis Principibus, *in Clericos*, *Ecclesiasticasve personas*, *& bona interdictam potestatem doceret*, quodque eam agendi rationem a Principibus Laicis hactenus assumptam, *horrendum potestatum secularium abusum doceret*.

Rex vetat pecuniam extra Regnum asportari. Itaque Rex Galliæ reputans, sui odio potius, quam Ecclesiasticæ libertatis studio hanc Decretalem evulgatam; sciensque quanta pecuniarum summa quotannis e Regno suo Romam, ac in Italiam eveheretur, Edicto suo die 17. Augusti ejusdem anni 1296. cavit: „ ne quisquam cujuscumque conditionis, status, nationis, aut „ dignitatis existat, aurum vel argentum sive in moneta, sive in quavis „ alia materia, sive forma, extra Regni sui limites quovis colore vel titulo, vel per se vel per alium, „ absque sua super hoc *specialiter obtenta licentia* per terram vel per „ aquam deferre, vel per Litteras „ conficere præsumat „. Additis gravibus pœnis in contravenientes. Edictum habetur in actis hujus Dissidii, *pag.* 13.

Bonifacii super hoc acerbæ litteræ ad Philippum. Hujus Regii Edicti conscius factus Bonifacius, acerbissimas ad Regem dedit Litteras 21. Septembris eodem anno, quibus asserit hoc Edictum esse subditis Regis non parum perniciosum, utpote quo ipsis omne commercium cum extraneis interdicitur. „ Et si „ (quod absit) fuerit Condentium „ intentio (ait) ut ad nos & fratres „ nostros Ecclesiarum Prælatos, Ecclesiasticasve personas, & ipsas Ecclesias, ac nostra ipsorum bona, „ non solum in Regno tuo, sed etiam constitutorum ubilibet extendatur; hoc non solum fuisset improvidum, sed *insanum* velle ad illa „ temerarias manus extendere, in quibus tibi secularibusque Principibus „ nulla est attributa potestas, quin „ potius ex hoc contra Libertatem „ eamdem temere veniendo, in excommunicationis sententiam promulgati Canonis incidisses „.

Multis dein extollit Beneficia, quæ in eum contulit Sedes Apostolica, quantosque in ejus gratiam exantlaverit labores: „ nonne (ait) pro tua „ & dicti Regni tui procuranda salu- „ te,

„ te, & adversitate vitanda noctem insomnes duximus, & subivimus intolerabiles quasi dolores, postquam ad „ Apostolatus apicem cœlestis dispositio nos vocavit „.

Nec desunt minæ, quibus Regem terreat. „ Leva (inquit) in circuitu „ oculos tuos, & vide. Cogita & „ repensa Romanorum, Angliæ, & „ Hispaniæ regna, quæ undique te „ circumdant, eorumque potentias ac „ strenuitatem & multitudinem incolarum, & patenter agnosces, quod non „ fuit tempus acceptabile, non dies salutis in diebus istis, Nos & ipsam Ecclesiam talibus punctionibus tangere, „ talibus perturbare puncturis „.

Post hæc patenter innuit, si Ecclesiæ Romanæ adversetur, quod & Sedem Apostolicam, ac Reges illos adversarios sentiet; & „ adeo nostra, & „ ejusdem Ecclesiæ, ac aliorum prædictorum provocationis tibi (ait) „ sarcina gravior redderetur, quod ad „ ejus pondus tui efficerentur humeri „ impotentes „.

Tuetur Bonifacius Constitutionem *Clericis Laicos*. Addit, quod si huic Edicto causam dederit Constitutio a se nuper evulgata: „ talis profecto, tam suggestorum, quam suggesti motus, nullius „ fulcitur (ait) auxilio rationis „.

Dicit enim, quod Constitutio hæc, „ si bene perpendatur, statuat, quod „ *alias* per *sanctiones Canonicas* est „ statutum: licet pœnas contra transgressores adjecerit, nonnullis ex communi quasi vitio peccare desinentibus, potius formidine pœnæ, quam „ amore virtutis „.

Nec enim Constitutio simpliciter & absolute Prælatis prohibet pro *necessitatibus* Regni, subsidium aliquod præstare; *sed adjecimus* (inquit) *id non fieri absque nostra auctoritate speciali*.

Hujus cautionis rationem dicit fuisse, *exactiones intolerabiles* personis Ecclesiasticis per Officiales Regis auctoritate Regiâ impositas: *de futuris potius verisimiliter formidantes* (inquit) *cum ex præteritis certitudo præsumi valeat de futuris*.

Addit hic rursus, quod Regem non noverit ad tales exactiones faciendum auctoritate fulcitum: „ cujus auctoritatis „ abusum, in Te (inquit) ac quolibet Principe Seculi divina & humana jura, quin imo judicia detestantur, cum tibi sit in eis talis auctoritas penitus interdicta, quod tibi pro tua, & tuorum Successorum „ salute ad perpetuam rei memoriam „ præsentibus intimamus „.

Promittit autem, quod, si gravis Regni necessitas immineret, Sedes Apostolica, non tantum Prælatis permitteret subsidium conferre; sed etiam cogeret; quinimo, si casus exigeret, *ad Calices & Cruces, aliaque propria Vasa manus extenderet priusquam tantum & tale Regnum, tam ipsi Sedi charum imo charissimum, & ab antiquo devotum, exponeret minoris curæ defectus, quo minus ab ea efficacis defensionis præsidia sortiretur*.

Declarat insuper per suam Constitutionem nullatenus vetitum esse Prælatis, *servire de feudis, vel subventiones facere, in quibus feudorum ratione tenentur*, uti aliqui malevoli Constitutionem interpretabantur.

Vult etiam, ut Rex consideret, quod nullus pene Rex sit, qui eum non impugnet: atque inter alios, quod Rex Romanorum prætendat multas tamquam ad se pertinentes, & ab ipso ac Prædecessoribus occupatas terras, & specialiter Comitatum Burgundiæ, *quod notum est fore feudum descendens ab Imperio, & recognoscendum ab ipso*. Similiter quod Rex Angliæ de nonnullis terris Guasconiæ asserat idem.

Afferit, quod super his controversiis Reges illi judicium Sedis Apostolicæ, *quæ Christicolis omnibus præeminet*, non recusent: aitque *de hoc judicium ad Sedem eamdem esse non dubium pertinere*; idque hâc ratione, quod dicti Reges sustineant Regem Galliæ *in eos super iis peccare*; injuste nimium (ut ipsi prætendebant) terras alienas occupando, aut bellum injustum movendo. Bonifacius prætendit judicare de actionibus Principum ratione peccati.

Non dubium quin hoc titulo omnium controversiarum super Juribus, etiam tem-

temporalibus, judicium facile sibi asfere posset Romanus Pontifex: uti supra in *Observatione* ultima ad Decretales Innocentii III. ad *cap. Novit* 13. *de judiciis* ostensum fuit, occasione Decretalis Innocentii III. qui eodem titulo se Judicem competentem prætendebat inter Regem Galliæ & Angliæ.

Denique concludit Pontifex, significans, quod ad ipsum Regem mittat Episcopum Vivariensem, qui *oraculo vivæ vocis* exponat & exprimat mentem suam: multisque Regem hortatur, „ ut paterna medicamina suscipiat re„ vereuter, & sibi Regnoque suo sa„ lubribus monitis acquiescat, errata „ corrigens per seipsum, nec permit„ tens in anima per falsa contagia se „ seduci ... *Nec oporteat*, inquit, *nos* „ *ad alia & minus usitata remedia*, „ *perseveranter instante ac pulsante, nec* „ *non cogente Justitiâ, extendere ma*„ *nus nostras, quamvis hoc inviti &* „ *noluntarii faceremus* „.

Litteræ hæ seu Bulla integra exstat in citata historia Diffidii *pag.* 15. & *seqq.*

Manifestum Regis super Edicto suo de non asportandis pecuniis extra Regnũ.

Rex huic Bullæ opposuit publicum scriptum per modum *Manifesti*; in quo primum asseritur, Regem, equos, arma, pecunias, & similia generali Edicto prohibuisse extrahi de Regno suo, nec hoc tamen *simpliciter* prohibuisse, sed adjecisse, hoc non debere fieri *absque ejus licentia speciali*, intenderitque Clericis licentiam dare, *quando sibi constaret pro certo, quod talia, sic ab ipso prohibita, essent bona Clericorum, & quod extrahi de Regno, sibi & Regno non obessent, nec inimicis prodessent*.

Clerum obligari Regibus ad subsidia.

Libertatem a servitute peccati, quam nobis suo sanguine Christus comparavit, CLERICIS LAICISQUE *communem* esse probatur: agnoscit tamen plures esse *libertates singulares, non universalis Ecclesiæ, sponsæ Christi, sed solum ejus Ministrorum, qui cultui Divino ad ædificationem populi sunt vel esse debent specialius deputati*.

Has libertates Clero per *Statuta Pontificum Romanorum de* BENIGNITATE, *vel saltem permissione Principum* SECULARIUM *concessas* asserit, easque sic esse concessas, ut Regibus sua jura non auferantur, dicente Domino Pontificibus Templi: *Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*.

Ad hæc notari vult, *quia turpis est pars, quæ suo non congruit universo, & membrum inutile, & quasi paralyticum*, quod corpori suo subsidium ferre recusat. Proinde Clerici, qui Regi Regnoque subsidia denegant, *semetipsos partes incongruas, & membra inutilia, & quasi paralytica esse demonstrant*.

Hinc concludit; proinde dum a talibus Clericis pro rata sua subventionum auxilia requiruntur, non *exactiones*, vel *extorsiones*, vel *gravamina* dici debent; sed potius *Capiti*, & *Corpori*, & *membris debita subsidia*.

Imo, ait, cum Clericis non liceat pugnare per *seipsos*, hæc subsidia censenda sunt *stipendia præparata pro Defensoribus & Pugilibus ipsorum: Nemo si quidem tenetur pro aliis propriis stipendiis militare*.

Acerrimæ dein sequuntur invectivæ & exclamationes, quod Vicarius Christi prohibeat sub pœna anathematis tributum dare Cæsari. „ Quis sapiens „ & intelligens hæc, ait, non incidit „ in vehementem stuporem, audiens, „ Vicarium Jesu-Christi prohibentem „ tributum dare Cæsari, & sub ana„ thematis pœna fulminantem, ne „ Clerici, contra iniquæ & injustæ „ persecutionis incursus, Domino Re„ gi & Regno, imo sibimetipsis pro „ rata sua, manum porrigant adjutri„ cem; dare vero histrionibus & ami„ cis carnalibus, &, neglectis pauperi„ bus, expensas facere superfluas in Ro„ his, equitativis, comitativis, comessa„ tionibus, & aliis pompis secularibus „ permittitur eisdem, imo conceditur „ ad perniciosæ imitationis exemplum„?

Exaggerat, quam injustum & inhonestum sit, sub anathematis pœna cohibere, *Ne Clerici, ex devotione Principum incrassati, impinguati, & dilatati pro modulo suo assistant eisdem Prin-*

Principibus contra injustarum persecutionum adversitates.

Denique asseritur, Regem, Ecclesiam Catholicam, & Ministros ejus multipliciter venerari in terris, sicut & omnes Patres sui: sed *hominum minas minus rationabiles & injustas minime reformidare; nam (ait) coram Deo, favente ejus clementiâ, semper Justitia invenietur in nobis.* Habetur hoc scriptum in actis hujus Dissidii *pag.* 21.

Bonifacius jubet in Galliis collectam fieri pro Terra Sancta. Misit insuper sub hoc tempus Papa duos Nuntios in Galliam, Bernardum Albanensem & Simonem Prænestinum Episcopos, cum mandato colligendi pecuniam in subsidium Terræ sanctæ, & Sedis Apostolicæ, & excommunicandi Regem, ejusque Officiarios, si pecuniam collectam impedirent in Italiam transportari. Habentur Litteræ Pontificiæ in citatis Actis *pag.* 25.

Et Treugas continuari inter Reges Angliæ, Galliæ, & Romanorum. Eisdem Nuntiis dederat & Bullam, quâ inducias seu *Treugas* inter Regem Anglorum, Regem Romanorum, & Regem Galliæ *continuat* ad *biennium* sub pœna excommunicationis in contravenientes.

Rex in temporali bus Deum solum Superiorem agnoscit. Priusquam hæc Bulla coram Rege Galliæ prælegeretur, Rex coram ipsis Nuntiis Papæ protestatus est: „ regimen *temporalitatis* Regni sui ad ipsum Regem solum, & neminem „ alium pertinere: seque in eo neminem alium Superiorem recognoscere, „ nec habere, nec intendere, supponere, vel subjicere modo quocumque „ viventi alicui super rebus pertinentibus ad temporale regimen Regni sui„. „ Quatenus autem ipsius Regis tangit animam, & ad spiritualitatem „ attinet, idem Rex Prædecessorum „ suorum sequens vestigia, paratus est „ monitionibus & præceptis Sedis Apostolicæ devote ac humiliter obedire, in quantum tenetur & debet, „ & tamquam verus & devotus filius „ Sedis ipsius, & sanctæ Matris Ecclesiæ reverentiam observare „.

Attendentes autem Episcopi Galliæ, quanta scandala & mala in Ecclesia pareret, & amplius pariturum esset dissidium inter Pontificem & Philippum Regem, Litteras ad Pontificem dedit Archiepiscopus Rhemensis cum suis Suffraganeis & Abbatibus, in quibus significant Pontifici, quod Rex, Barones, cæterique Regnicolæ Franciæ, Constitutionem noviter ab ipso emissam, *onerosam, gravem, & præjudicialem nimis* asserant Juri suo: „ prætendant„ que, tum omnes, tum singulos incolas dicti Regni, ad defensionem „ Regni & Patriæ, omni privilegio, „ excusatione, & exceptione cessantibus, „ vocare, præsertim Feudatarios, & „ Fideles Regis ejusdem, Nosque, & „ alios Prælatos [inquiunt] de Regno, quorum quidam per homagium, „ & fere omnes *juramento fidelitatis* „ sumus adstricti eidem Domino Regi, ad jus & honorem ipsius & Regni servandum „.

Prælati quidam supplicant Pontifici, ut clementius agat.

Post hæc exponunt, quanta ex illa Constitutione in Ecclesia Gallicana turbatio sit timenda, euixe propterea rogantes Pontificem, ut „ opportune „ & salubriter provisionis remedium „ in hac parte clementius adhibere dignetur, per quod sedet scandala, & „ cum Rege, suisque Principibus, & cæteris temporalibus Dominis dicti Regni, eadem Gallicana servet Ecclesia pacis & charitatis solitæ unionem„.

Has Litteras mittebant per duos Episcopos, quos specialiter ad Pontificem destinabant: „ qui [inquiunt] „ frementia scandala & imminentia, „ imo instantia *in januis* [a] hujusmodi discriminosa pericula, sensibus „ vestris perfectius explicabunt oraculo vivæ vocis „.

Bonifacius interpretatur Constitutionem *Clericis Laicos*. Per hos aliosque verisimiliter permotus Pontifex, prædictam Constitutionem seu Decretalem exposuit & interpretatus est, per Bullam eodem anno datam, quâ in primis primo declarat, quod dicta Constitutio, vel *ejus prohibitio ad donaria vel mutua, seu quævis alia* VOLUNTARIA *Prælatorum, & personarum Ecclesiasticarum Regni Galliæ,*

(a) Dicitur Allegoriâ proverbiali *in januis*, *in foribus adesse*, quod instat, quod proxime imminet, aut jam in proximo est.

liæ, omni prorsus exactione cessante, se aliquatenus non extendat, licet ad id forsan ipsius Regis, aut ejus Successorum vel Officiariorum *requisitio curialis & amica* præcedat.

Secundo declarat, quod *Feudalia, Censualia, sive Jura qualibet in rerum Ecclesiasticarum datione retenta, vel alia servitia consueta, Regi, vel aliis Dominis temporalibus, tam de jure, quam de consuetudine a personis Ecclesiasticis debita, præfata Constitutio non includat, vel aliquatenus comprehendat*.

Tertio declarat, quod personæ Ecclesiasticæ pro Ecclesiarum suarum utilitatibus compositionis aut transactionis titulo, vel alio quovis modo, seu pro libertatibus acquirendis, cum Rege, aliisque Dominis temporalibus libere valeant convenire, prout conscientiis eorum videbitur, & *ante Constitutionem eamdem poterant*.

Quarto adjicit huic Declarationi, quod *si Regi & Successoribus ejus pro universali vel particulari ejusdem Regni defensione periculosa necessitas immineret, ad hujusmodi necessitatis casum se nequaquam extendat Constitutio memorata*.

Quin & addit, quod simili casu *necessitatis* Rex & Successores ipsius possint a Prælatis & Ecclesiasticis personis petere & recipere pro hujusmodi defensione subsidium vel contributionem: *illudque ad illam Prælati & personæ prædicti Regis suisque Successoribus*, INCONSULTO ROMANO PONTIFICE, *teneantur, & valeant, sub quota nomine aut alias etiam imperari*; non obstantibus Constitutione prædictâ, seu quovis exemptionis, vel alio quolibet privilegio sub quacumque verborum forma confecto, a Sede Apostolica impetrato.

Addit insuper, quod *Declaratio necessitatis supradictæ* ipsius *Regis* & ejus Successorum conscientiis relinquatur, dummodo vigesimum ætatis annum exegerint. Si autem eam ætatem non exegerint, tunc relinquitur conscientiis eorum, qui de *stricto consilio* Regis fuerint, seu majoris partis ipsorum.

Denique declarat, quod *non existat intentionis* suæ, nec extiterit per Constitutionem prædictam seu Declarationem præsentem, jura, libertates, franchisias, seu consuetudines, quæ Regi aut aliis Dominis temporalibus editionis præfatæ Constitutionis tempore, ac etiam ante illud competere noscebantur, tollere, diminuere, vel quovis modo mutare, aut eis in aliquo derogare, seu novas servitutes vel submissiones imponere; sed jura, libertates, franchisias, & consuetudines supradictas, prætactis Regi, & aliis Dominis temporalibus illæsa & integra conservare. Habetur hæc Bulla integra in actis Dissidii *pag.* 39.

Benedictus XI. immediatus Bonifacii VIII. Successor per suam Decretalem, quæ incipit, *Quod olim*, & exstat in *Extravagante unica de Immunit. Ecclesiarum inter communes*; Constitutionem Bonifacii VIII. *Clericis Laicos*, quoad pœnas in ea expressas restrinxit *ad* EXIGENTES TANTUMMODO, *& ad exigendum, dantes auxilium, consilium, vel favorem; non autem* (ait) *quoad easdem pœnas in solventibus aut recipientibus a* SPONTE *dantibus* DEINCEPS *sibi vendicet locum*. Benedictus XI. eamdem Constitutionem quoad pœnas restringit.

Verum animadvertens Clemens V. hujus Benedicti Successor, quod scandala & incommoda orta ex Constitutione Bonifacii VIII. *Clericis Laicos*, nec per Decretalem Benedicti XI; neque per Declarationem ipsius Bonifacii cessassent, quin & ampliora sequi verisimiliter præsumerentur in futurum; *ipse de consilio Fratrum suorum Constitutionem & Declarationem seu Declarationes prædictas, & quidquid ex eis secutum est, vel ob eas, penitus revocavit, & eas haberi voluit pro infectis*. Clemens V. eam pro infecta haberi vult.

Itaque tandem Decretalis penitus revocata fuit, etiam cum suis Declarationibus; ac propterea nec ullus Doctorum eam legit, sive commentatus est; uti notat Glossa marginalis dictæ Constitutionis. Monet Glossographus, quod Clementis Constitutio fuerit de PRIMIS *Constitutionibus Clementis a*

pri-

principio promotionis suæ.

Non omnes Clementinæ in Concilio Viennensi editæ. Cum autem Clemens V. promotus fuerit ad Pontificatum anno 1305. sequitur hanc Decretalem circa idem tempus, scilicet *a principio promotionis* editam fuisse; ac per consequens, eam non posse adscribi Concilio Viennensi, demum anno 1311. celebrato.

Ex quo habemus, non omnes Constitutiones relatas sub nomine Clementis V. in *Concilio Viennensi* (quomodo & hæc relata exstat in *Clem. unica de Immunit. Eccles.*) posse attribui huic Concilio, quod & infra latius ostendetur, ubi de Concilio Viennensi nec non Clementinarum libro seu Collectione agetur.

§. IV.

Progressus Dissidii inter Bonifacium VIII. & Philippum Pulchrum Regem Franciæ, & Bullæ sive Decretales eâ occasione editæ, ac signanter Extravagans Unam sanctam.

Columnenses Bonifacio exosos suscipit Philippus. DIssidium inter Bonifacium VIII. & Philippum Pulchrum rursus increbrescere cœpit, quando Rex refugium præbuit in Regno suo *Columnensibus*, quibus Bonifacius summopere erat infensus.

Bonifacius fert sententiam super dissidio inter Philippum & Guidonem Flandriæ Comitem Regemque Angliæ. At huic dissidio majus incrementum præbuit sententia, quam Bonifacius tamquam *privatus arbiter* pronuntiavit inter Philippum Regem Galliæ ab una, & Guidonem Flandriæ Comitem & Eduardum Regem Angliæ ex altera partibus: quâ declaravit, ut Comiti Flandriæ filiam suam, quam in custodia retinebat Philippus, pro libitu parentum in matrimonium collocandam dimitteret, occupataque oppida Comiti redderet. Angliæ quoque Regi restitueret quidquid ei abstulisset hoc ultimo bello in Aquitania; monuitque Philippum, ut anice de bello contra *Infideles* in Oriente gerendo cogitaret.

Datæ sunt Legato Anglicano hujus dissidii sive sententiæ Litteræ per Pontificem obsignatæ: „ quæ cum coram „ Rege, præsentibus Carolo Valesio „ ejus fratre, Roberto Arthesiæ, & Ludovico Ebroici Comitibus recitarentur; Robertus Comes Arthesiæ irâ „ excandescens, raptas illas ex Angli „ Regis Legati manibus, in ignem „ projecit, rem non sic abituram jurans, nec Papam ultionis avidum „ Regni damno ac detrimento iræ suæ „ indulturum „: ut habet hujus dissidii historia. „ Quin (ait historia) Rex „ ipse nihil eorum, quæ Pontifex pronuntiaverat, se servaturum affirmavit, sed & ut primum exirent induciæ, bellum se hostibus instauraturum „.

Philippi iram declinare conatur indictione Belli sacri. Ut autem contra Regem irritatum se fortius armaret Pontifex, nullus modus ei magis legitimus visus est, quique cum majore plausu exciperetur, & Religionis pallio facilius tegeretur, quam militiam sacram publicando contra Christiani nominis hostes in Oriente, eoque magis id placebat, quod Regem Philippum in hoc bellum propendere sciret.

Notant passim Historici, & notorium est, hujusmodi sacras militias sive expeditiones in Sarracenos & Infideles, auctoritati Pontificiæ ultra modum promovendæ plerumque subserviisse. Hæ quippe expeditiones pene solâ Pontificum auctoritate dirigebantur; ipseque Pontifex iis quasi omnium supremus intendebat, & ab ipsius quodammodo nutu *sacra* seu religiosa militia dependebat.

Præterea solebant & ipsi Reges cum copiis suis militaribus, ac nobilibus Regni has expeditiones suscipere: atque hoc pacto vires Regni sui tanto amplius debilitabant; & minus formidabiles se Pontificibus reddebant.

Itaque Bonifacius Episcopum Apamiensem ad Regem Galliæ destinavit, qui propositum sibi de Bello sacro consilium Regi significaret; dederat & in mandatis eidem Episcopo, ut de dimittendo Flandriæ Comite, ejusque Liberis cum Rege ageret.

Videns autem Apamiensis Episcopus, mandata Pontificia à Rege sperni, in verba contumeliosa prorupit; dicens

dicens se nullo nomine Regi subditum, sed Pontifici Romano tam in spiritualibus quam *temporalibus* subjacere; ab eoque quidquid haberet, aut esset, acceptum ferre.

Quin & eo vehementiæ processit, ut sacris interdictionem Regi Regnoque minatus sit: ausus & absolutum Pontificis in Reges & Principes imperium asserere.

Philippus Episcopum Apamiensem carceri tradit.

His irritatus Rex, cum anno 1301. Curiæ Regiæ sisti jussit; ibique de variis criminibus accusatus, tandem Narbonensis Archiepiscopi sive Metropolitani carceri includitur, ut ab eo una cum Episcopis Provinciæ judicetur. Ista constant ex Historicis, ac notanter ex Actis processus criminalis contra dictum Apamiensem Episcopum, quæ integra exstant in Appendice ad Historiam hujus Dissidii *pag.* 624.

Bonifacius jubet hunc Episcopum libertati reddi.

De his certior factus Bonifacius, dedit Litteras ad Regem, quibus petit, quin & mandat, ut dictum Apamiensem Episcopum libere abire permittat, & ad suam præsentiam securum pervenire; omniaque bona sive ad ipsum Episcopum, sive ad ejus Ecclesiam pertinentia, & auctoritate Regis occupata, restituat; quia „ secundum divina, canonica, & humana jura Ecclesiarum „ Prælati, & personæ Ecclesiasticæ, tam „ Regulares quam Seculares, in quibus Laicis nulla est attributa potestas, multâ debent libertate & immunitate gaudere „.

Monet & Regem, quod nisi ad excusationem suam, aliquid rationabile propositum fuerit vel ostensum, ambigere nequeat „ quin incurrerit sententiam *Canonis* propter injectionem temerariam manuum in dictum Episcopum „.

Referuntur hæ Litteræ ad calcem citatæ historiæ hujus dissidii *pag.* 661. & *pag.* 657. exstant Litteræ Bonifacii sub idem tempus, & in eodem negotio datæ ad Archiepiscopum Narbonensem & Episcopos Biterrensem & Magalonensem, quibus mandat, de omnibus, quæ dicto Episcopo objiciuntur, ut inquirant & se informent: interim tamen Episcopo *ab omni potestate seu custodia* SECULARI *plenarie liberato*, & *ab omnibus ejus & Ecclesiæ Apamiensis bonis manu dicti Regis & suorum prorsus amotâ*.

Mandat & Archiepiscopo Narbonensi, ut dictum Episcopum nomine Pontificis & Ecclesiæ Romanæ sub fida custodia diligenter custodiri procuret, donec de omnibus informatio capta fuerit, quâ factâ, ipsum cum omnibus instrumentis ad Sedem Apostolicam mittat.

Nec Litteris duntaxat egit Bonifacius, sed & Jacobum Archidiaconum Narbonensem, Nuntium & Notarium suum ad Regem misit.

Bulla Bonifacii *Ausculta Fili*, quâ se constitutum *super Reges & Regna* pronuntiat.

Huic Nuntio dedit non tantum in mandatis, ut apud Regem instaret pro plenaria dicti Episcopi liberatione, sed insuper ei commisit Bullam expeditam 4. Decembris 1301. quæ incipit *Ausculta Fili*, *pag.* 48. quâ primo pronuntiat, se *a Deo* constitutum *super Reges & Regna, ad evellendum, destruendum, dissipandum, ædificandum, atque plantandum sub ejus nomine & doctrina*.

Insuper monet per eamdem Bullam Regem, ne sinat sibi persuaderi, quod Superiorem non habeat, & non subsit summo Hierarchæ Ecclesiasticæ Hierarchiæ: *Nam* (inquit) *desipit, qui sic sapit, & pertinaciter hæc affirmans convincitur Infidelis*.

Et varias contra Regem querelas profert.

Dein de multis excessibus accusat Regem; ac signanter, quod licet explorati juris existat, quod in Ecclesiasticis Dignitatibus, cæterisque Beneficiis vacantibus in Curia vel extra Curiam, Romanus Pontifex summam & potiorem obtineat potestatem, & consequenter, Regi jus de his disponendi competere vel acquiri sine auctoritate vel consensu Apostolicæ Sedis, tacitis vel expressis nequeat, ipse nihilominus collationes illorum sibi attribuat: „ cum „ tamen Beneficiorum collatio ad te „ (ait) non potest quomodolibet pertinere, nec per tuam collationem „ in ipsis, vel eorum aliquo potest alicui jus acquiri, sine auctoritate vel „ con-

„ consensu Apostolicæ Sedis, tacitis vel „ expressis „.

Ulterius conqueritur, quod Prælatos & personas Ecclesiasticas Regni sui, etiam super *personalibus actionibus*, *Juribus*, *& immobilibus bonis*, *quæ ab ipso non tenentur in feudum*, *ad suum judicium pertrahat*, *licet in Clericos & personas Ecclesiasticas nulla sit Laicis attributa potestas*.

Addit insuper, quod Rex non permittat Prælatis contra suos molestatores libere uti *gladio spirituali*, nec Jurisdictionem eis competentem in Monasteriis seu locis Ecclesiasticis, quorum recipit *guardiam* vel custodiam, patiatur exercere; quin potius sententias seu processus ab ipsis promulgatos & latos, si sibi non placent, directe vel indirecte revocare compellat.

Reprobat, quod vacantium Regni sui Cathedralium Ecclesiarum reditus & proventus, *quos tui & tu* (inquit) *appellas* REGALIA *per abusum*, ipse & sui immoderate consumant: *sic fit* (ait) *ut quorum custodia fuit ab initio Regibus pro conservatione commissa*, *nunc ad consumptionis noxam discriminosæ deveniatur*, *& discriminosis abusibus exponatur*.

Acriter invehitur in Consiliarios & Ministros Regis, qui sint, quasi falsi Prophetæ (ait) *suadentes tibi falsa & stulta*, *quia non viderunt a Domino visionem*.

Personaliter citat Bonifacius Episcopos Galliæ, & S. Theologiæ Magistros.

Intimat insuper Regi, se Monasteriorum Abbates, Cathedralium Ecclesiarum Capitula Regni Galliæ, & Magistros in Theologia, jure Canonico & Civili, & alias nonnullas personas Ecclesiasticas oriundas de Regno Galliæ, per alias *patentes Litteras* suas, certo modo ad præsentiam suam evocasse.

Hæ Litteræ, quarum hic meminit, per eumdem Archidiaconum Narbonensem missæ habentur in citata Historia Dissidii *pag.* 53. mandatque Episcopis & Magistris, ut *personaliter*, Capitula vero per idoneos procuratores, Apostolico conspectui se sistant in Kalendis Novembris anni 1302. „ ut „ super præmissis, & ea contingentibus „ vestra (ait) possimus habere consi- „ lia, qui apud eumdem Regem suspi- „ cione caretis, & sibi & Regno ac- „ cepti estis & grati, & diligitis ipsum „ Regem „: eadem per similem Bullam scribit Monasteriorum Abbatibus, quæ exstat in citatis actis *pag.* 54.

Litteræ Bonifacii ad Philippum de superioritate sua in temporalibus.

Ut autem suprà allegatæ Litteræ in Regis animo fortiorem facerent impressionem, ac dilucide & breviter exprimeret, quid præcipue per prolixiores illas litteras intenderet, aliam breviorem Bullam eodem die expedivit, & Archidiacono Narbonensi commisit, atque his verbis expressa habetur *pag.* 44. in citatis Actis: *Bonifacius Episcopus*, *servus servorum Dei*, *Philippo Francorum Regi*. *Deum time & mandata ejus observa*. „ Scire te volumus, quod „ in temporalibus nobis subes, Bene- „ ficiorum & Præbendarum ad te col- „ latio nulla spectat, & si aliquorum „ vacantium custodiam habeas, fructus „ eorum Successoribus reserves. Et si „ quæ contulisti, Collationem hujus- „ modi irritam decernimus, & quan- „ tum de facto processerit, revocamus; „ aliud autem credentes, hæreticos re- „ putamus „.

Hujus & præcedentium Bullarum, nec non ablegationis Archidiaconi Narbonensis ad Regem, qui earum executionem & promulgationem urgeret, meminit Continuator Willelmi de Nangiaco ad annum 1301. atque quod dictus Archidiaconus Regi ostenderit Litteras, in quibus Romanus Pontifex Regi Franciæ demandabat: „ quod „ cum scire volebat, se tam in *tem-* „ *poralibus*, quam spiritualibus subesse „ Romani Pontificis ditioni. Et omni- „ no eidem Regi, sicut in Litteris „ continebatur, prohibuit, ne Eccle- „ siarum de cætero, vel Præbendarum „ vacantium in Regno suo, quamvis „ haberet custodiam earumdem, usus- „ fructus sibi præsumeret detinere, sed „ totum mortuorum Successoribus re- „ servaret. Prohibuit quoque ne colla- „ tionem aliquam Præbendarum aut „ Beneficiorum vacantium sibi præsu- „ meret usurpare. Quod si deinceps „ hoc

„ hoc faceret, totum irritum & inane „ decernebat, & secus & aliter sentientes hæreticos reputabat „.

Addit præterea, quod dictus Archidiaconus citaverit quoque Episcopos, Doctores seu Magistros, Capitula Ecclesiarum, & quosdam Abbates, ut juxta Litteras Pontificias se in Kalendis Novembris coram Pontifice sisterent.

Eadem referuntur in antiquo Chronico Sandionysiano ad annum 1301. item in Chronico Nicolai Gillii Secretarii Regii, nominatimque citat prætactam parvam Bullam expressis initialibus verbis.

Indubie & ad hanc eamdem Bullam reflexit Glossographus in *cap.* GENERALI *de Elect. in VI.* dicens: „ qui Bonifacius dicto Philippo Regi scripsit „ quamdam Epistolam, in qua continebantur ista verba: *Collatio Beneficiorum est spiritualis, secus autem credentes, hæreticos reputamus* „.

Rex convocat tres Regni Ordines.

Ut contra hæc omnia se muniret Philippus, de consilio Baronum, qui aderant, convocavit generalem Conventum trium Ordinum ipsius Regni; conveneruntque ad mandatum Regis die 10. Aprilis an. 1302. in Ecclesia Beatæ Mariæ Parisiis.

Gravaminũ in Bonifacium expositio.

Omnibus igitur „ in præsentia Regis constitutis, idem Rex proponi „ fecit cunctis audientibus palam & „ publice, sibi ex parte Bonifacii Papæ fuisse inter alia per prædictos „ Archidiaconum & Litteras intimatum, quod de Regno suo, quod a „ Deo *solo* ipse & Prædecessores sui „ tenere hactenus recogniti sunt, *temporaliter ipsi subesse*; illudque ab „ ipso tenere deberet „.

Addebatur: „ nec contenti verbis „ hujusmodi sic mirabilibus, sicque novis „ & inauditis a seculo apud incolas „ dicti Regni, sed ea producere satagentes executionis in actum, Prælatos totius Regni, & Doctores de „ Regno oriundos ad suam præsentiam „ evocavit Bonifacius, pro corrigendis „ excessibus, nec non & pro culpis, „ insolentiis, injuriis, atque damnis, „ quæ Prælatis, Ecclesiis, & personis „ Ecclesiasticis in Regno constitutis, „ & alibi per *Regem*, ejusve Officiarios vel Barones, inferri prætenduntur, „ emendandum „.

Una ostendebatur, quanta incommoda Regno Galliæ adferre posset hic Prælatorum & Doctorum a Regno discessus, & longa absentia.

Exposuit & eidem Conventui nomine Regis Petrus Flotta, gravamina, quæ Regno Galliæ per Curiam Romanam quotidie inferuntur, ac signanter „ tam per Reservationes, quam „ Ordinationes voluntarias Archiepiscoporum, & Episcoporum, & Collationes Beneficiorum insignium hujus Regni personis extraneis & ignotis, & nonnumquam suspectis, nullo tempore residentibus in Ecclesiasticis Beneficiis supradictis „: e quo innumera mala consequi demonstrat.

Conquestus fuit & „ de pensionibus „ novis, & censibus Ecclesiis de novo „ impositis, immoderatis servitiis, aliisque exactionibus & extorsionibus „ variis, præjudicialibus signis, & damnosis novitatibus, quibus Ecclesiæ „ status immutatur „.

Dicit, quod „ Prælatis ea, quæ ad „ suum spectant officium, exequendi „ facultas adimatur, ut pro his ad Apostolicam Sedem cum muneribus „ recurratur „.

Nomine Regis publice & aperte protestabatur, quod „ Superiorem in „ temporalibus, sicut nec sui Progenitores, prout est toti mundo notorium, „ non haberet „.

Significavit quoque, quod jam proposuisset, & ordinasset, etiam ante adventum dicti Archidiaconi Narbonensis Nuntii Apostolici, adferre salubre remedium excessibus, qui Prælatis & Ecclesiasticis personis per Regios Officiarios inferri dicebantur: „ quod „ jam id duxisset in executionis effectum, nisi quod id ex metu, vel „ ad mandatum Pontificis fecisse forsitan aliquibus videretur, id quod Pontifex sibi adscribere non posset „.

Resolutiones trium Ordinum.

His ita expositis, mandavit Rex „ sibi statim super his ab universis & „ sin-

„ singulis, præcise & finaliter respon-
„ deri „.

Ac „ primum interrogati Barones „ & Nobiles, ad deliberandum secesserunt, & per aliquod temporis spatium re examinatâ, nomine omnium „ respondit Comes Arthesiæ, Regique „ gratias egit, quod Regni sui negotia, collapsamque disciplinam restituere decrevisset, ad eum protegendum, cum vitæ fortunarumque suarum periculo promptos ac paratos esse. Quod si Rex has Papæ usurpationes dissimulare ac pati vellet, eas „ tamen ferre se non posse, cæterum „ a nemine alio se pendere, nec in „ rebus *temporalibus* alium præter ipsum Dominum agnoscere „.

Hâc Nobilium resolutione pronuntiatâ, jussi Ecclesiastici respondere „ ad „ deliberandum sibi tempus concedi „ petierunt, cum & Regis animum deliuire, iram sedare, concordiamque „ inter Sanctam Sedem & Regem conservare sibi propositum esset. Sed, „ urgente ac instante Rege, hanc sententiam rogati tulerunt: Ad Regem, „ Regiam familiam, & Regnum, ejusque libertatem tuendam se teneri, „ cum etiam ex suo ordine aliqui præstito Sacramento Ducatuum, Baroniarum, & Comitatuum, aliorumque feudorum in Regno sitorum ratione, in fide manere tenerentur; cæteri vero ex officio, utpote subditi, „ obstringerentur. Ut sibi Pontificem „ adire, ejusque jussis parere liceret, „ Regem oraverunt, quod illis denegatum fuit, renuente Rege, cujus „ sententiæ Nobilium ordo adhæsit „.

Tertius seu Plebeiorum ordo, secundum Regni libertatem suffragium tulit, sive ordini Nobilium consensit.

Hæc tum ex Epistola Episcoporum & Ordinis Ecclesiastici ad Bonifacium Papam (quæ exstat in Historia Dissidii *pag.* 67.) tum ex ipsa Historia Dissidii habentur.

Meminit quoque hujus Conventus Continuator Willelmi de Nangiaco, aitque, causam hujus Conventus fuisse, quod „ timeret Majestas Regia, „ ne propter hoc, quod Papa mandaverat, tam sibi in *temporalibus*, „ quam in spiritualibus se subesse, vellet idem Romanus Pontifex eniti, „ quod Regnum Franciæ a Romana „ Ecclesia in feudum teneretur „.

Trium Ordinum responsione relatâ, tunc & Rege præsente, Nobilibusque adstantibus, Papæ Bulla (nimirum Brevior illa) *igne cremata est*: cujus cremationis mentio occurrit in appendice Annalium Steronis, cujus fragmentum exstat in Hist. Dissidii *pag.* 192.

Credit Historicus hujus Dissidii, nec sine fundamento, in hoc quoque Conventu resolutum fuisse, ut Rex scriberet Epistolam oppositam prædictæ Bullæ, quæ acribus verbis concepta cum hac inscriptione legitur: *Philippus Dei gratia Francorum Rex, Bonifacio se gerenti pro summo Pontifice, salutem modicam seu nullam*. „ Sciat .... in „ *temporalibus* Nos alicui non subesse, „ Ecclesiarum ac Præbendarum vacantium collationem ad Nos Jure Regio pertinere, fructus earum nostros „ facere, collationes a Nobis factas „ & faciendas fore validas in præteritum & futurum, & earum possessores contra omnes viriliter nos tueri, secus autem credentes, fatuos & „ dementes reputamus „. Epistola Philippi responsoria ad Bonifaciu.

Habetur integra in citatis actis Dissidii *pag.* 44. ejusque meminit antiquus Glossographus ad *cap.* GENERALI *de Elect. in VI.* eamque Pontificis Litteris sive Bullæ oppositam fuisse testatur; uti Nicolaus Gillius in Annalibus Francorum ad *annum* 1300.

Ex resolutione Comitiorum datæ sunt Litteræ nomine totius Ordinis Nobilium ad Cardinales Ecclesiæ Romanæ, quibus exponunt, quæ adversus gravamina a Bonifacio Papa, & Curia Romana Regno Franciæ illata, & injustas contra Regiam auctoritatem prætensiones, in hoc generali Conventu exposita & resoluta fuerunt. Deinde Cardinales orant, ut in pristinum ordinem res revocari curent; prospiciantque, quomodo concordia inter Ecclesiam & Regnum integra serva- Ordo Nobilium scribit ad Cardinales.

retur: dicuntque sibi propositum firmiterque resolutum, Regis *in temporalibus merum Imperium*, & supremam auctoritatem adversus quoscumque asserere, etsi Rex ipse conniveret, nec vendicare sibi vellet.

Item Plebeiorum. Ejusdem tenoris Litteras ad eosdem Cardinales dedit & tertius ordo Plebeiorum.

Ecclesiastici vero supplicant Pontifici. Ecclesiastici vero, prætermissis Cardinalibus, scripserunt ad ipsum Pontificem; eique exposuerunt, quæ in hoc Ordinum Conventu proposita, ac tandem resoluta essent, prout ea ex his Litteris supra relata sunt, rogantque Pontificem, ut concordiam, quæ a primis temporibus inter Ecclesiam, Reges Regnumque Franciæ intercesserat, convelli minime pateretur, sed integram conservaret, ut Gallicanæ Ecclesiæ status inconcussus maneret: tandemque ut conditionis fortisque ipsorum ratione, imperatam per Nuntium ad se profectionem revocaret.

Pontifex invehitur in Conventum Gallicanum. His respondens Pontifex vehementer invehitur in acta hujus Conventus. „ Scimus equidem (inquit) multorum relatione Fidelium, nec latet „ Sedis Apostolicæ notitiam, quæ & „ quanta fuerint in eadem Concione „ narrata, & præcipue quæ *Belial* „ ille Petrus Flote *semividens corpore*, „ *menteque totaliter excæcatus*, ac qui„ dam alii prædicaverint, sanguinem „ sitientes populi Christiani „.

Queritur de Prælatis, quod non satis generose pro Officii debito in Conventu illo responderint, & restiterint. „ Videmini siquidem (ait) secundum „ dicta eorum, spem ponere in terre„ nis, si timore terrenorum conte„ mnitis cœlestia, & seponitis, propter „ timorem Judicum, Christi jugum „.

Dicit, quod frustra nitantur Regem in temporalibus supremum reddere, & Sedem erigere contra Vicarium Christi: „ quoniam ut primus *Lucifer*, „ cui non fuit huc usque secundus, re„ cidit, cum suis sequacibus corruet, „ quantumcumque fulciatur potentiâ, „ & secundus. *Nonne* (ait) *duo prin„ cipia nituntur ponere*, qui dicunt „ temporalia spiritualibus non subesse„?

Concludendo ipsos exhortatur: „ ut „ spretis temporalibus, & contemptis „ Judicum minis nobiscum ascendatis „ ad cor altum, & exaltabitur Deus, „ qui dissipat consilia Principum, & „ cogitationes reprobat populorum, „ pro firmo scientes, quod obedien„ tes gratiose videbimus, & contuma„ ces pro qualitate inobedientiæ pu„ niemus „.

Eodem anno habuit Pontifex Consistorium Cardinalium, aliorumque Prælatorum, in quo Cardinalis Portuensis magnâ vehementiâ pro superioritate Papæ in *temporalibus* peroravit: dixitque: „ Ita sentio pro ista veritate, quod „ auderem eam defendere contra to„ tum mundum, & auderem expone„ re vitam meam, quod summus Pon„ tifex, qui est Vicarius beati Petri, „ habet *plenitudinem potestatis*, & i„ ste est summus Pontifex, qui est „ Successor Petri, & qui hoc credunt, „ bene sentiunt, qui autem contrarium, „ male credunt „. Consistoriū Cardinalium pro superioritate Papæ in temporalibus.

Præterea asserere non dubitat: „ *planum* esse, quod nullus debeat in „ dubium revocare, quin possit (Pon„ tifex) judicare de omni temporali „ ratione *peccati* „.

Agnoscit quidem duas distinctas esse Jurisdictiones spiritualem & temporalem. Illam principaliter habere summum Pontificem: hanc vero habere Imperatores, & alios Reges: „ ta„ men (ait) de temporali habet co„ gnoscere summus Pontifex, & judicare „ *ratione peccati* „.

Deinde concludens discursum, ait. „ Unde dico, quod Jurisdictio tempora„ lis potest considerari, prout competit „ alicui ratione actus & usus, vel prout „ competit alicui de Jure; unde Jurisdi„ ctio temporalis competit summo Pon„ tifici, qui est Vicarius Christi & Petri „ *de Jure*: unde qui dicit contrarium, „ impingit in illum articulum, *Judi„ caturus est vivos & mortuos*, & in „ illum etiam prædictum *Sanctorum* „ *Communionem*: sed Jurisdictio tem„ poralis quantum *ad usum*, & quan„ tum

„ tum *ad executionem actus* non competit ei, unde dictum est Petro, „ *converte gladium in vaginam* „.

Finito hoc discursu, cœpit & ipse Pontifex vehementer invehi in Petrum Flotta tamquam consiliarium *pessimum, & omnium horum malorum auctorem*, eumque accusat, quod inter cætera falso persuaserit Regi, quasi Pontifex mandaret Regi, quod *recognosceret Regnum a Pontifice*. „ Quadraginta „ anni sunt (inquit) quod Nos sumus experti in Jure, & scimus, quod „ duæ sunt potestates ordinatæ a Deo. „ Quis ergo debet credere, vel potest, „ quod tanta fatuitas, tanta insipientia sit, vel fuerit in capite nostro. „ Dicimus, quod in nullo volumus usurpare Jurisdictionem Regis, & sic „ frater noster Portuensis dixit „.

Post hæc tamen addit. „ Non potest „ negare Rex, seu quicumque alius „ Fidelis, quin sit Nobis subjectus ratione *peccati* „. Indubie hic significatum voluit Pontifex, quemadmodum latius exposuerat Portuensis: ipsi jus esse de omni temporali cognoscere, & judicare *ratione peccati*.

Quoad collationem Beneficiorum dicit: quod nolit silere, sed aperte dicat, hanc ad Regem non posse pertinere: „ quia certum est, & omnia „ Jura clamant, quod collatio Beneficiorum non potest cadere in Laicum „.

Exponit deinde quot quantisque Beneficiis Regnum Galliæ a Romano Pontifice fuerit cumulatum, & quantopere ipse Regem Philippum fuerit prosecutus. Si vero per omnia ista Rex non resipiscat, minatur quod *deponeret Regem sicut unum garcionem*: „ licet „ (inquit) cum dolore & tristitia „ magna, & essemus dolentes & tristes, sicut Nos necessario oporteret „.

Bonifacius pergit citare Episcopos Galliæ. Insuper tribus Episcopis, qui nomine omnium Episcoporum Galliæ missi erant, & instabant apud Pontificem, ut ab evocatione ipsorum desistere vellet, ob rationes in Litteris ad Pontificem latius expositas, respondit: „ Non „ relaxabimus, nec suspendemus vocationem, imo illam confirmamus, „ roboramus, & iterum innovamus, „ & si qui sint, qui non venerint, habebit locum illud Cantic. *tempus* „ *putationis advenit*. Si non possint „ venire equites, veniant pedites „.

Quin & ipsis significat: „ quod si „ qui non veniant, deponet, & privabit eos, juxta illud Evangelii, *Malos male perdet, & vineam suam locabit aliis agricolis*: Imo (ait) „ plus dicimus, quod ex nunc, si non „ veniant, legitimo impedimento remoto, sciant se depositos & privatos „.

Rex agit pro convocatione generalis Concilii, & depositione Bonifacii. Videns Rex, Pontificem nullatenus velle ab inceptis deflectere, metuensque graviora, tandem eodem anno 1302. die 12. Martii, admisit libellum supplicem sibi offerri per Guillelmum de Nogareto contra Bonifacium Papam, quo ipsum ut *Pseudo-Pontificem*, qui Sedem, quam obtinet de facto, detinet injuste, accusat de variis & enormissimis criminibus, quapropter „ petit, requirit, quantâ potest instantiâ, „ & supplicat Domino Regi, ut Prælatis (inquit) Doctoribus & populis atque Principibus fratribus nostris „ in Christo, maxime Cardinalibus & „ Prælatis omnibus intimetis, ut omnes *Generale* Concilium convocetis, in quo nefandissimo prædicto „ damnato, per Venerabiles Cardinales provideatur Ecclesiæ de Pastore „.

Præterea offert se paratum coram hoc Concilio *legitime. probare*, quæ contra Bonifacium allegaverat.

Et quia sciebat, Concilii generalis congregationem intra breve tempus haberi non posse, petit, ut per Cardinales Romanæ Ecclesiæ interea de Vicario provideatur, qui administrare valeat, quousque de Pontifice sit Ecclesiæ Dei provisum.

Et ad omnem occasionem Schismatis prorsus tollendam, & ut dictus Bonifacius prosecutionem hujusmodi non impediat, vel retardet, petit, ut interim Bonifacius ponatur in *custodia*.

Bulla *Unam sanctam*. Bonifacius autem de his certior factus, promulgat eodem anno 16. Novembris famosam illam Bullam seu

Decretalem relatam inter Extravagantes communes sub titulo de *Majoritate & Obedientia*, quæ incipit UNAM SANCTAM, quà declarat Ecclesiam esse *unam*, „ & in hac Ecclesia, ejusque potestate *duos* esse *gladios*, spiritualem videlicet, „ & *temporalem*, Evangelicis dictis „ (ait) instruimur. Nam dicentibus „ Apostolis, *Ecce duo gladii hic*, in „ Ecclesia scilicet cum Apostoli lo„ querentur, non respondit Dominus „ *nimis esse*, sed *satis est* „.

Addit, quod „ qui in potestate Petri *temporalem gladium* esse negat, „ male verbum attendat Domini pro„ ferentis, *converte gladium tuum in* „ *vaginam* „.

Hinc infert: „ uterque ergo est in „ potestate Ecclesiæ, spiritualis scilicet „ gladius & materialis, sed is quidem „ pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia „ exercendus; ille Sacerdotis; is ma„ nu Regum & militum, sed ad nu„ tum & patientiam Sacerdotum „.

Declarat vero ulterius, non tantum in Ecclesia esse duos hos gladios; sed „ oportere gladium esse sub gladio, & „ temporalem potestatem subjici spiri„ tuali; nam cum dicat Apostolus, „ *non est potestas, nisi a Deo; quæ* „ *autem sunt, a Deo ordinata sunt:* „ non autem ordinata essent, nisi gla„ dius esset sub gladio, & tamquam „ inferior reduceretur in supremo „.

Pluribus dein adstruere pergit, terrenam potestatem spirituali esse subjectam; quodque spiritualis potestas terrenam potestatem instituere habet, & judicare, si bona non fuerit.

Ex omnibus tandem concludit: „ quicumque igitur huic potestati a „ Deo ordinatæ resistit, Dei ordina„ tioni resistit, nisi duo (sicut Mani„ chæus) fingat esse principia, quod „ falsum & hæreticum judicamus, „ quia, testante Moyse, non in *prin*„ *cipiis*, sed in *principio* cœlum Deus „ creavit & terram „.

Rex prohibet, ne quis Regno suo egrediatur.

Rex intellectis, quæ in Curia Romana agebantur, convocavit 1. Decembris ejusdem anni 1302. Conventum generalem Baronum, & Prælatorum Regni sui. Litteræ indictionis exstant in sæpius dictis actis Dissidii *pag.* 85. In hoc Conventu Rex iterato inhibuit omnibus suis subditis „ de „ Regni sui limitibus absque *speciali* „ licentia, per nostras (inquit) pa„ tentes litteras obtinenda; pedes vel „ eques, per mare vel per terram exi„ re præsumat „: idque sub gravibus pœnis.

Renovat præterea „ Constitutionem „ jam pridem editam de auro & ar„ gento, pecunia, & aliis certis rebus „ de Regno suo nullatenus extrahen„ dis „. Habetur integra Resolutio in dictis actis *pag.* 86.

Pontifex denuo citat Episcopos sub pœna depositionis.

Papa autem nihil de jure, quod prætendebat, & hactenus a se gestis remittere intendens, misit in Galliam Joannem Monachi Cardinalem sancti Marcellini, cui dedit in mandatis, ut denuo citaret Episcopos, qui nec in termino statuto, nec post terminum ipsum se præsentaverunt conspectui Romani Pontificis, prout ipsis mandatum fuerat, vultque eis pro termino peremptorio assignari spatium *trium mensium:* „ ut intra terminum illum *per*„ *sonaliter* coram Pontifice sub pœna „ *depositionis*, & privationis cujuslibet „ Ecclesiasticæ dignitatis & status, „ quam ipsos & quemlibet eorum in„ currere volumus (ait) *ipso facto*, „ si infra idem spatium nostro con„ spectui non curaverint se præsen„ tare „.

Jubet Regi 12. articulos proponi.

Insuper eidem Cardinali præscripsit articulos Regi proponendos, quorum primus erat, ut Rex revocaret inhibitionem factam Prælatis exeundi de Regno suo sine ipsius *expressa* licentia.

Secundus „ ad denuntiandum Regi, „ quod quibuscumque Beneficiis Ec„ clesiasticis conferendis vacantibus *in* „ *Curia* vel *extra Curiam*, Romanus „ Pontifex *summam & potiorem* ob„ tineat potestatem; & quod per col„ lationem *cujusvis Laici* non possit „ alicui *Jus* acquiri, *sine* auctoritate „ vel consensu Sedis Apostolicæ tacitis „ vel expressis „.

Ter-

Tertius: „ quod Romanus Pontifex Legatos *de latere*, vel non de „ latere, vel alios Nuntios libere „ mittere possit ad quævis Imperia, „ Regna, vel loca, prout vult, *absque* „ *petitione* cujuslibet vel consensu, usu „ vel consuetudine contrariis non obstantibus „.

Quartus, quod „ Ecclesiarum bonorum administratio non quibusvis Laicis, sed personis Ecclesiasticis noscitur attributa, quod *summa* potestas administrationis & dispensationis „ eorum ad Apostolicam Sedem spectat; & quod ipsa Sedes nullorum „ requisitis assensibus de illis disponere „ potest, & nunc centesimam, nunc decimam, seu quamvis quotam imponere, petere, & exigere, prout videbitur expedire „.

Quintus, Jus non esse Regi, aut aliis Laicis occupandi bona Ecclesiasticorum in *casibus non concessis ab homine vel Jure*. Item non liceat ipsis personas Ecclesiasticas super personalibus actionibus, Juribus, seu *immobilibus* bonis, quæ ab eis non tenentur in *feudum*, ad suum judicium trahere. Item non impediantur Prælati uti gladio spirituali, specialiter in Monasteriis sive locis, quorum *guardiam* ipse Rex accepit.

Sexto articulo præcipitur denuntiari Regi, ut mittat saltem Procuratorem idoneum cum sufficienti mandato, qui nomine Regis compareat coram summo Pontifice, ut suam, si possit, innocentiam ostendat super *combustione* Bullæ Pontificiæ in Apostolicæ Sedis contumeliam & contemptum: nec non intelligat resolutionem Pontificis revocandi omnia privilegia bullata, ab ipso & Prædecessoribus suis, Regi, liberis, fratribus, & posteris, aut Officialibus suis concessa: *ut pœna* (ait) *tanti facinoris transeat posteris in exemplum*.

Septimus dirigitur contra guardiam & custodiam Ecclesiarum Cathedralium vacantium, *quas* (ait) *vocant Regalia* per abusum; ut hâc guardiâ non abutatur, nihil de bonis Ecclesiæ diminuat, sed ea „ debito teneantur in „ statu, & deductis expensis opportunis, necessariis, & moderatis, ad custodiam & guardiam & perceptionem fructuum, quod residuum fuerit, reservetur Prælatis fideliter resignandum „.

Octavus, ut Prælatis reddatur gladius spiritualis, *non obstantibus privilegiis Regi, liberis, fratribus, & posteris suis, aut Officialibus suis concessis, cum non obstantibus clausulis opportunis*.

Nonus spectat mutationem monetæ bis a temporibus paucis factam in magnum subditorum damnum, super quo Regem monendum esse censet.

Decimo vult renovari memoriam Regis super suis & suorum malefactis & excessibus, de quibus fit mentio in *Littera* Pontificis, quam portavit Jacobus Notarius Apostolicus.

Undecimus concernit Civitatem Lugdunensem, quam cum omnibus bonis vult a Rege abdicari, & reddi Archiepiscopo ejus tamquam supremo ejus Domino.

Tandem duodecimo articulo intimatum vult Regi, quod „ si Rex prædicta non correxerit & emendaverit „ taliter infra certum tempus, taliter „ (inquit) quod Nos & Apostolica Sedes „ merito contentemur, ex tunc Nos & „ Sedes eadem super præmissis providebimus, statuendo, declarando, & „ procedendo spiritualiter & *temporaliter*, prout & quando videbimus expedire „.

His articulis singillatim respondit Rex.

Ad primum, quod Rex, exemplo Prædecessorum suorum, & aliorum Principum, & Dominorum, pro aliquorum malitia, ac pro necessitate, ac tuitione Regni sui, hoc discriminoso *guerrarum* tempore, prohibuerat aliquid e Regno suo auferri absque licentia, nequaquam autem id præstiterit in præjudicium, injuriam, vel contemptum sanctæ Matris Ecclesiæ, aut eversionem seu perturbationem Ecclesiasticæ libertatis. **Ad singulos respondet Rex.**

Fatetur a se fuisse statutum: „ ne quis „ indi-

„ indigena Regni sui, mercatoribus & „ mercatorum nuntiis duntaxat exceptis, „ Regnum ipsum exiret absque ipsius „ licentia vel permissu „. Addit autem quod „ nec cuiquam ad Romanam „ Curiam accedere volenti ex causa „ licita vel honesta licentiam denega„ vit „. Declarat, quod circa custodiam passagiorum sic intendat providere, quod accedentibus ad Curiam, aut ab ea redeuntibus, obstaculum vel impedimentum *indebitum* nullatenus apponet, nec aliquid fiet, ex quo Pontifex vel Ecclesia, seu quivis alius juste materiam habeat conquerendi. Quin & addit, quod „ ob reverentiam Sedis Apostolicæ, & ad preces dicti „ Domini Cardinalis, & aliorum Prælatorum tolerabit de *patientia* Dominus Rex, quod prædicti Prælati, „ & alii prohibitionis Regiæ transgressores, ad Ecclesias & loca sua redeant, & rehabeant bona sua „.

Ad secundum de Collatione Beneficiorum, dicit Rex, quod „ Collatione illâ usus sit & utatur, sicut „ ad eum pertinet de *Jure & bona consuetudine*, sicut sanctus Ludovicus, „ & alii Prædecessores sui usi fuerunt „ a tempore, cujus memoria non exi„ stat: nec circa hoc fecit, nec inten„ dit facere aliquam novitatem, nec „ credit, quod Papa sibi facere velit, „ qui longum usum suum & Prædecessorum suorum in Collatione hujusmodi novit plenissime ab experto „.

Ad tertium, de libera Legatorum missione, respondet, quod non impedivit, nec impedire intendat, quominus Legati vel Nuntii *libere* valeant ingredi in Regnum suum, *nisi sibi & Regno sint legitimâ ratione suspecti, vel aliter habeat justam causam*.

Ad quartum, de bonorum Ecclesiasticorum administratione, respondet, quod non intendat circa hoc quicquam facere, quod *sibi non competit de Jure vel bona consuetudine*.

Ad quintum, de saisina bonorum Ecclesiasticorum, dicit, quod non intendit circa hoc facere aliquam novitatem, nec prædicta bona saisire, vel occupare, *nisi in casibus licitis concessis ab homine vel a Jure*, neque personas Ecclesiasticas ad *forum suum* trahere vel arctare, nisi in casibus a suis Prædecessoribus consuetis; quod nec impedivit, nec impedire intendat impostерum, *quominus Prælati suo gladio spirituali uti possint in casibus ad eos spectantibus de Jure vel consuetudine*. Imo quod & intendat per temporalem gladium suppetias ferre gladio spirituali, *cum fuerit requisitus, & impedimenta tollere prout ad ipsum pertinet*. Et si Officiales sui forsan *in præmissis excesserint, paratus est corrigere & punire*.

Ad sextum de Litteris combustis respondit Rex, quod cum inter Episcopum, Decanum, & Capitulum Laudunense, & Scabinos ejusdem Civitatis controversia orta esset, ac productæ essent Litteræ Apostolicæ, & occasione earum nova exoriretur contentio, tandem his litteris renuntiatum fuerit, atque de utriusque partis consensu tamquam superfluæ & nullius efficaciæ reputatæ fuerint, & ideo *de ipsorum consensu destructæ fuerint, in quo non fuit* (inquit) *intentionis alicujus, quidquam attentare vel facere in Dei offensam, aut Domini Papæ, vel Ecclesiæ injuriam vel contemptum*.

Ad septimum de Regalia respondit, quod numquam intenderit, nec intendat in perceptione Regalium præjudicialem vel noxiam facere novitatem, sed intendat eis uti, quemadmodum sanctus Ludovicus, & alii Prædecessores sui consueverunt, consumptione, dissipatione, destructione, excessu, & abusu penitus relegatis.

Quin & abusibus forsan ab Officialibus hactenus commissis, paratum se offert remedium afferre, diciturque, quod Rex pro legitimo usu Regalium fecerit *statuta salubria, & quosdam de fidelioribus de suo Concilio Clericos & Laicos elegit, & specialiter deputavit, ad faciendum Provisiones, Ordinationes, & Statuta hujusmodi observari, & custodiendum Regalia hujusmodi, cum casus exegerit*.

Re-

Responsum ad articulum octavum continetur in Responso ad 5. quod scilicet Rex non intendat impedire Prælatos in usu gladii spiritualis in casibus ad eos spectantibus.

Ad nonum de mutatione monetæ, „ quod pro necessaria & urgenti defensione Regni ad hanc mutationem „ processit, sicut licite facere potuit, „ & sicut Prædecessores ipsius uti consueverunt, & usi sunt a tempore, „ cujus memoria non existit, & nihilominus ad requisitionem subditorum suorum, super hoc celeri & salubri remedio jam providit; ita „ quod nemini in brevi materia supererit conquerendi „.

Ad decimum de gravaminibus respondit, quod Rex semper fuit paratus revocare gravamina, si quæ subditis suis essent illata per suos Officiales; „ & pro hujusmodi gravaminibus tollendis, & imposterum præcavendis, „ fecerit Rex ad subditorum suorum „ instantiam de Prælatorum & Baronum consilio, Statuta salubria, & „ de illatis gravaminibus & commissis „ excessibus per Officiales eosdem, per „ Regnum generaliter & specialiter „ fecerit inquiri, ut corrigatur & emendetur, si quid corrigendum sit, „ vel etiam emendandum „.

Ad undecimum de Ecclesia Lugdunensi respondet Rex, quod compatiatur populo Lugdunensi, ob ea quæ patitur ob non præstitum ab Archiepiscopo *fidelitatis debitæ* juramentum, quod „ nihilominus super hoc negotio „ Rex paratus sit acceptare, & intrare in tractatum, seque exhibere circa hoc tractabilem, favorabilem, & „ benignum, quod cunctis manifestissime apparebit, quod sit suis finibus „ contentus, quod Jura Ecclesiæ, vel „ personarum ipsarum non vult in aliquo usurpare, vel quomodolibet „ occupare „.

Ad ultimum denique respondet, quod Rex ad *conservationem & augmentum continuum concordiæ, unitatis, & pacis, quæ inter ipsum & Prædecessores suos Romanos Pontifices hactenus viguerunt, totis affectibus semper intendat*; dein *supplicat, quatenus placeat Domino Papæ more Prædecessorum suorum intendere ad hoc idem, & non impedire Regem in suis Libertatibus, Franchisiis, Privilegiis, vel Indultis.*

Si autem his responsionibus Pontifex non sit contentus, & aliquid discordiæ supersit, paratum se offert Rex, *credere super hoc consilio Ducum Britanniæ & Burgundiæ*: quos Papam recusare non posse dicit, *cum dixerit & obtulerit* (ait) *quod super discordiis inter ipsum & Regem exortis paratus erat, & volebat omnino credere, Ducum consilio prædictorum; sicut Regi per Nuntios suos de Romana Curia redeuntes relatum exstitit.*

Habentur hæc responsa Regis, una cum articulis ex parte Pontificis propositis in citatis actis Dissidii *pag.* 89.

Bonifacius Regem denuntiat, & ab omnibus haberi vult excommunicatum.

Responsa hæc nequaquam Pontifici placuerunt, quin multum displicuerunt, ut constat ex Litteris Pontificis datis 13. Aprilis anni 1303. ad Comitem Alenconii, item ad Episcopum Autissiodorensem, & Joannem Monachi Cardinalem titulo sancti Marcellini, cui & una misit Bullam, quâ declarat Regem Franciæ „ Anathematis & „ excommunicationis sententiis ligatum, quantumvis Regali præfulgeat „ dignitate, non obstantibus quibuscumque privilegiis & indulgentiis, & „ sub quavis forma vel tenore concessis, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possit: quæ omnia „ (ait) duximus revocanda ad hoc „ quod contra hujusmodi nostras sententias & processus per ea se nequeat „ tueri, quominus includatur in eis „.

Deinde „ ipsum Regem sic ligatum, „ a communione Fidelium & Sacramentorum perceptione nuntiat exclusum; & per ipsum Cardinalem, „ vel alium, vel alios, præcipit nuntiari: *Nam* (inquit) *cui Romanus „ Pontifex Vicarius Jesu-Christi, Petri „ Successor, non communicat, nullus „ communicare debet, aut ei Sacramenta Ecclesiastica ministrare* „.

Quin & omnes cujuscumque conditio-

tio-

tionis etiam *Archiepiscopalis* aut *Episcopalis* dignitatis „ qui ejusmodi Sa„ cramenta, aut ipsorum aliqua dicto „ Regi ligato taliter ministrare præ„ sumpserit, aut coram eo Missam ce„ lebrare publice, vel private, excom„ municationis sententiâ innodat, ipsis„ que interdicit lectionis, prædicatio„ nis, administrationis Sacramentorum, „ audiendi confessiones officium „ *præ„ dicentes* (ait) *aperte*, *nos gravius „ contra eos spiritualiter & TEMPO„ RALITER processuros, præsertim cum „ Rex ipse oblatum per te impenden„ dum sibi absolutionis Beneficium ju„ xta formam Ecclesiæ, auctoritate no„ strâ recipere contempserit: ex quo vi„ detur* (*quod dolentes referimus*) *in „ sua malitia induratus*.

Mandat „ ut harum litterarum tenorem „ perducat ad præfati Regis notitiam, „ nec non in locis, de quibus expedi„ re viderit, seu Provinciis faciat so„ lemniter publicari „.

Denique jubet, ut auctoritate Pontificiâ *Confessario Regis* præcipiat districte, ut infra trium mensium spatium *personaliter* Pontificis se conspectui repræsentet.

Præcipua hujus tam acerbæ Bullæ ratio, & in ipsa Bulla expressa, videtur fuisse, quod Prælatos Regni sui ad Sedem Apostolicam accedere volentes Philippus impediverit.

Rex animadvertit in faventes Bonifacio. Rex intellecto harum litterarum tenore, mox saisiri seu arrestari, vel ad manum Regis poni jussit omnia bona Prælatorum, & aliorum, *qui extra ipsum Regnum morati*, vel ab ipso impræsentiarum abesse noscuntur sine ejus *expressa* licentia. Integra acta exstant in Hist. Diffidii, *pag.* 99.

Regis jussu in carcerem quoque conjecti sunt Clerici, qui in Bulla contentos sermones disseminabant.

Apud Trecas etiam eodem tempore Regii Ministri Archidiaconum Constantiensem, & Nicolaum Benefractum, per Galliam Papæ conatus & incepta promoventes, comprehenderunt.

Indicit Conventum, in quo Bonifacius accusatur ut hæreticus. Præterea has molitiones Papæ veritus Rex, Conventum solemnem trium Ordinum Regni sui indixit in 13. Junii 1303. In hoc Conventu, Barones surgentes Bonifacium Papam ut *Hæreticum*, & pluribus gravibusque criminibus obnoxium accusarunt, *jurantes ad sancta Dei Evangelia tacta corporaliter se præmissa omnia & singula credere esse vera & posse probari*. Addit Guillelmus de Plesseiaco (qui quasi omnium nomine loquebatur) „ hujus„ modi juramento, quod præmissa cre„ debat, se probare posse, & quod „ hujusmodi negotium contra Bonifa„ cium in *generali* Concilio, vel ali„ bi, vel quando, & coram quibus „ de jure fuerit faciendum ad finem „ persequitur „. In Historia Diffidii, *pag.* 102.

Eapropter Barones „ requirebant in„ stanter Regem, ut convocationi & „ congregationi dicti Concilii genera„ lis, prout ad eum pertinet, opem „ daret, & operam efficacem „. Ibid.

Similiter & requirebant præsentes Prælatos: „ ut modis legitimis juxta „ sanctorum Patrum instituta, & Ca„ nonicas sanctiones convocationi & „ congregationi dicti Concilii opem da„ rent, & operam efficacem „.

Prælati negotium hoc „ non solum „ arduum, imo arduissimum, & matu„ râ indigere deliberatione Consilii re„ putantes, de loco recesserunt „.

Die sequenti 14. Junii, altera sessio Comitiorum generalium habita fuit, in qua prædictus Guillelmus de Plesseiaco nominatim exposuit, & prælegit gravamina contra Bonifacium Papam, viginti novem articulis distincta. Quibus prælectis protestabatur, quod illa non diceret aut allegaret „ propter odium „ aliquod speciale ipsius Bonifacii, sed „ propter zelum fidei, & propter devo„ tionem, quam habeo (inquit) *ad „ sanctam Dei Ecclesiam*, & ad sanctam „ Sedem Romanam „.

Ad hæc „ ad sancta Dei Evange„ lia tacta manu suâ juravit, se cre„ dere ipsum (Bonifacium) esse per„ fectum hæreticum „.

Juravit insuper „ se pro viribus con„ tra eumdem persecuturum prædicta „ in

„ in Concilio generali congregando in „ loco sibi tuto & securo „.

Hinc rursus instat apud Regem & Prælatos, ut quantum in ipsis est, allaborent, ut hoc Concilium habeatur.

Guillelmus de Plesseiaco appellat ad Concilium generale.

Cum autem de Plesseiaco non dubitaret, per hæc mirum in modum Bonifacium offensum iri, volens se contra iram ejus munire „ ad dictum generale Concilium convocandum, inquit, & ad Apostolicum & Catholicum, & ad sanctam Sedem Apostolicam, & ad illum & illos, ad quem & quos de jure melius possum & debeo, provoco & appello, apostolos & litteras testimoniales semel, secundo, & tertio, instanter pet vos mihi dari & tradi petens, supponens me, adhærentes, fautores, familiares, amicos, procuratores meos, & omnes illos, qui imposterum mihi voluerint adhærere, bonaque mea & ipsorum, sub protectione & custodia beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & dicti sacri congregandi Concilii & Apostolici & Catholici futuri, & sanctæ Sedis Romanæ, adhærens nihilominus ad cautelam, & adhærere volens appellationi & appellationibus, processui & processibus super his factis per nobilem virum D. Guillelmum de Nogareto militem, in quantum rite & legitime factæ & facti reperientur, non recedendo ab appellatione præsente „.

Hisce dictis & peractis, Rex convocandum Concilium probavit, rogavitque Prælatos, ut in id allaborarent.

Insuper & ipse Rex eodem tenore & formâ appellavit & provocavit a Bonifacio & omnibus per eum agendis, quibus de Plesseiaco appellaverat.

Appellationi consentiunt Prælati, ipsique appellant.

Prælati quoque iis auditis, quæ contra Bonifacium fuerant proposita, tandem etiam Concilii generalis convocationi consenserunt: „ eamque convocationem & congregationem Concilii utilem & omnino necessariam reputantes, ut ipsius Domini Bonifacii innocentia clareat, sicut teste conscientiâ (inquiunt) exoptamus, „ ut de impositis sibi per Concilium „ discutiatur, statuatur, & fiat, quod „ decernunt Canonicæ Sanctiones „.

Promittunt se paratos esse convocationi & congregationi dicti Concilii, juxta Sanctorum Patrum instituta, & Canonicas & legitimas Sanctiones, opem dare & operam efficaces: *non intendentes* (inquiunt) *quoquo modo partem in hoc negotio facere, seu quibuscumque partem facientibus adhærere.*

Et quia Prælati merito verebantur, ne Bonifacius gravius contra ipsos ipsisque adhærentes, vel etiam ipsorum Parochianos, attentaret, suo & nomine sibi adhærere volentium, & Ecclesiarum & Parochiarum suarum appellarunt & provocarunt, eodem tenore & formâ, quibus Rex & Barones: „ ponentes nos (inquiunt) Ecclesias, Parochos, Subditos, & amicos nostros, & adhærentes, nostrorum & ipsorum statum, & jura, nostraque & eorum bona, protectioni divinæ, Concilii prædicti, ac futuri, veri & legitimi summi Pontificis „. In actis Historiæ hujus Dissidii, *pag.* 100. & *seqq.*

In conformitatem horum Comitiorum Rex litteras & Nuntios suos destinavit ad omnes Ecclesias, Civitates, & Communitates Regni sui, ut convocationi generalis Concilii, nec non appellationi in Comitiis unanimiter conclusæ & interjectæ consentirent, & adhærerent.

Clerus & Magistratus appellationi adhærent.

Nuntii hi eo successu commissum hoc negotium executi sunt, ut brevi tempore plusquam septingenta instrumenta publica confecta, & ad Regem transmissa sint; quibus Clerus, Nobiles, Civitates, Communitates, Capitula, Ordines religiosi, etiam Mendicantes & Militares, nec non singulariter Prælati Regnorum præsertim Franciæ & Navarræ se declarabant convocationi generalis Concilii consentire, & appellationi ad futurum Concilium generale adhærere; uti latius in citata Historia Dissidii *pag.* 18. narratur; & varia ex dictis instrumentis, una cum actis Comitiorum, & instrumento ap-

pellationis per Regem interjectæ, & litteris Regiis, quibus Regni sui subditos ad consentiendum appellationi, invitat, habentur inter Acta hujus Historiæ *pag.* 106. & seqq.

Contra ist. hæc Bonifacii mense Aug. 1303.

Bonifacius Papa, intellectis iis, quæ in Comitiis jam acta erant, Bullam evulgavit 13. Augusti 1303. narratque & inter alia, in Comitiis istis, districte mandatum per Regem, ut nemo Nuntios aut litteras Pontificis reciperet, vel Pontifici Bonifacio in aliquo obediret. Acta illa improbat, & tamquam meras calumnias, crimina sibi objecta rejicit, vehementer in Regem Franciæ exsurgit, dicens, providendum, ut *nemo deinceps* Rex, aut Princeps, aut alius potens, Franciæ Regis exemplo, contra Romanum Pontificem sic prorumpat in verba blasphemiæ, nullus sic ejus correctionem evitet.

Addit: „ per hæc autem non credat aliquis, quod contenti simus, „ qui non obstante hujusmodi frivolæ „ appellationis obtentu, quæ ad majorem, vel parem sive mortalem aliquem non potuit interponi, super „ prædictis & aliis notabilibus ipsius „ Regis, ejusque sequacium excessibus, „ prout expedierit suo loco & tempore, nisi se corrigant, & satisfactionem impendant debitam, ne eorum „ sanguis de nostris requiratur manibus, procedamus „. Bulla habetur in citatis Actis, *pag.* 166.

In quibus declarat valituras citationes affixas majori Ecclesiæ, ubi erit Curia Romana.

Ad hæc Pontifex Constitutionem edidit, quâ declaravit citationes quarumcumque personarum, *etiamsi Imperiali vel Regali fulgeant dignitate*, auctoritate Apostolicâ factas, præsertim si impediant, ne citationes ipsæ ad eos perveniant, vel conveniri libere non possint, æque valituras, ac si ipsis coram significatæ fuissent; si ad instar Edictorum propositorum in Albo Prætoris, in audientia Litterarum Pontificiarum, aut in Aula Palatii fiant, postmodum affigendæ jannis majoris Ecclesiæ loci, in quo Romana Curia residebit, & cunctis possit patere, & referri citatis valeant. Habetur integra in dictis Actis Dissidii, *pag.* 161.

Altera item Bulla eodem die & anno data, in qua asserit Regnum Franciæ per Sedem Apostolicam magis dotatum largitionibus gratiarum, & amplius privilegiis communitum: „ Verum (ait) Rex ipse hujusmodi Beneficiorum immemor, & gratiarum „ oblitus, elatus in superbiam, & in „ reprobum sensum datus, contra Nos „ & Sedem eamdem tamquam impingnatus recalcitrans, non solum ab „ ejusdem Sedis & nostra se devotione substraxit, sed se nobis constituendo rebellem, in illam omnium pessimam ingratitudinem incidit „.

Suspendit omnes Doctores Theologiæ & Juris a collatione graduum.

Cum autem Rex etiam Doctores tam Theologiæ quam Juris in suas partes traheret, e contrario vero nollet Pontifex, ut sibi rebelles & Regi adhærentes Cathedras ascenderent: „ omnes „ de Regno Franciæ potestatem habentes dandi licentiam legendi seu „ docendi, ac approbandi volentes hujusmodi licentiam obtinere in Theologica Facultate, ac Jure Canonico „ & Civili, ab hujusmodi potestate „ suspendit; decernens ex nunc irritum & inane, si secus a quoquam „ scienter vel ignoranter contigerit attentari: idque donec Rex ad ipsius „ Bonifacii, & ejusdem Sedis mandata „ cum satisfactione debita revertatur „. Extat in citata Historia, *pag.* 163.

Bulla 8. Sept. 1303. in qua declarat, omnes Regis provisiones esse nullas.

Acerbiorem Bullam in Regem, eique adhærentes tandem Bonifacius concepit, octavâ Septembris eodem anno datam, quâ suam super Reges & Regna auctoritatem extollit; & quomodo primum lenioribus medicamentis Regem ad meliora & saniora revocare studuerit, sed cum nihil profuerit, tandem ad fortiora & acriora esse veniendum. Itaque ipsum Regem declarat *excommunicationibus manifestis esse ligatum*: „ ac per consequens, Beneficia „ Ecclesiastica, Personatus, & Dignitates, si eorum aliquo legitimo titulo, quando ad eum collatio pertinet, de Jure interim non posse „ conferre, imperium sine Jurisdictione aliqua per se, vel alios, aut „ communes actus sive legitimos exer- „ cere,

„ cere, & collationem, & exercitium „ ipsa nullius existere firmitatis „.

Vassallos a juramento fidelitatis absolvit. Fideles ipsius Regis, ac Vassallos, ejusque juratos a fidelitate & sacramento, quousque idem Rex in excommunicatione permanserit, Apostolicâ auctoritate absolvit, & ne eidem fidelitatem observent, serviant, modis omnibus & sub interminatione anathematis prohibet.

Quin & „ omnibus Ecclesiasticis „ inhibet, a Rege sic manente excom- „ municato, ullam Beneficii collatio- „ nem sub excommunicationis, amis- „ sionis Beneficiorum, quæ alias ha- „ berent, & inhabilitatis perpetuæ ad „ Ecclesiastica Beneficia de cætero ob- „ tinenda, pœnâ, quam ipso facto in- „ currant, si contrarium agant„. Interdicit quoque Capitulis, ne recipiant a Rege excommunicato provisos.

Item Confœderatos. Præterea sciens plures in hoc negotio Regi esse confœderatos: „ confœdera- „ tiones prædictas (ait) etiam cum „ quibuslibet terræ Regibus, aut Prin- „ cipibus, quod non credimus, initas „ dissolvimus, & juramenta, si qua „ sint præstita, annullamus „.

Et quasi hæc non sufficerent, monet Regem „ ut a facie arcus fugiens re- „ sipiscat, ad obedientiam redeat, & „ ad Dominum revertatur, ne, quod „ præterire non valebimus, justo cum „ judicio animadvertere compellamur„.

Captura & obitus Bonifacii. Executionem & publicationem hujus Bullæ impedivit captura Bonifacii, quæ contigit eo die, quo Bulla publicanda erat. Totam hujus capturæ tragœdiam describunt Joannes Villani, *lib.* 8. *cap.* 62. & 63. Continuator Wilhelmi Nangiaci ad *annum* 1303., & latius Thomas de Walsingham in Historia Anglicana ad eumdem annum, qui & ibidem describunt, quomodo Bonifacius tandem operâ civium Anagniensium e custodia liberatus, cum magna armatorum multitudine Romam perductus sit, atque in brevi ibidem extinctus sit: atque ita cum vita Dissidium hoc finem accepit.

Porro ex hujus Dissidii Historia, nec non instrumentis ejus occasione editis, facile intelligitur, cur volumen Decretalium nomine hujus Pontificis evulgatum minus gratum fuerit Gallis. Sext Decretalium, juribus Regiis contrariarff.

Insuper ex monumentis hujus Historiæ habemus, in quibus punctis Bonifacius Papa VIII. & Philippus Rex Francorum contrariarentur: quæ puncta si conferantur cum his, super quibus etiamnum hodie inter Pontifices & Reges solet esse discordia, repericur eadem jura etiam modo sibi prætendere Romanos Pontifices, quæ Bonifacius sibi asserebat & vendicabat; & Reges notanter Galliæ jura illa inter libertates, privilegia, vel etiam prærogativas suas numerare & vendicare, quæ sibi Philippus vendicavit.

Hinc ulterius contigit, ut plures Decretales, quibus jura illa Pontifices sibi asserunt, aut ipsis competere supponuntur, in Regno Galliæ, aliisque passim non sint usu receptæ.

Quâ ratione autem postmodum sub Clemente V. pax inita fuerit inter Philippum Regem Franciæ & Pontificem, & quæ moderatio circa Bullas per Bonifacium contra Regem, ejusque jura evulgatas facta sit, notabimus infra in *Dissert.* procemiali ad *Concilium Viennense* sub dicto Clemente V. celebratum.

Inter Decreta autem hujus Collectionis eminent ea, quæ sub nomine Innocentii IV. & Gregorii X. in *Conciliis Lugdunensibus* sub ipsis respective celebratis referuntur. Quænam Decretales in Sexto eminent.

Hinc horum Decretorum, quorum est frequentior usus, compendium una cum aliquibus *Observationibus* exhibendum censuimus, præmissâ dictorum Conciliorum historiâ & actis.

DISSERTATIO HISTORICA

In Concilium Lugdunense I. sub Innocentio IV. sub cujus Concilii nomine Canones in *Sexto Decretalium* sparsim allegantur.

§. I.

De Occasione hujus Concilii.

Diffidia inter Fredericum II. Imperatorem & Romanos Pontifices.

MAxima fuisse diffidia inter Gregorium IX. Papam & Fredericum II. Imperatorem, huncque iterato a Gregorio fuisse excommunicatum, notum est.

Porro Gregorio IX. nec non Cœlestino IV. (qui 17. duntaxat diebus in Pontificatu sedit) mortuis; postquam Sedes Apostolica per octodecim circiter menses vacasset; tandem electus fuit Innocentius IV.

Novus Pontifex de pace cum Frederico ineunda cogitare cœpit, Balduino Constantinopolitano tunc Catholico Imperatore ad rem conficiendam, operam suam interponente.

Sed cum plura a Pontifice, & a Frederico Imperatore postularentur, res hæc in longum protracta, atque frequentibus ab utraque parte hinc inde missis Legatis, nihil concludi Pontifex videret, tandem, ut effectum optatum consequi posset, octavâ die ante festum Nativitatis sancti Joannis Baptistæ, accessit cum omnibus Cardinalibus ad Civitatem *Castellanam*, ut sic vicinior Imperatori efficacius de pace tractaret.

Vigiliâ autem Apostolorum Petri & Pauli venit apud Sutrium Civitatem. „ Imperator autem recalcitrans „ mandavit ei, quod nihil faceret de „ conventis, nisi Litteris absolutionis „ (ab excommunicatione) prius ha„ bitis. Cui cum contradicendo respon„ disset Dominus Papa, *hoc fore disso„ num rationi*, orta est discordia inter „ eos „: ait Matthæus Parisiensis ad annum 1244. *pag. 636.*

Post hæc narrat, quod „ Papa suæ „ præsagus perturbationis, ex tunc re„ pentinam & clandestinam fugam ar„ ripere satageret, nullo tamen conscio, „ ne fugienti Imperator repagula præ„ pararet „.

Innocentius IV. fugit Januam.

Quomodo, & quo tandem fugam arripuerit Pontifex late idem Historicus describit, ac signanter qualiter *festinanter*, summoque cum periculo *latenter* tandem *Januam*, inscio Imperatore, appulerit.

„ Cum autem (pergit Historicus) „ Domino Imperatori hæc innotuis„ sent, more satyrico infrenduit, & „ ait: scriptum est: *Fugit impius ne„ mine persequente* „.

„ Obstupuit & doluit nimis, & suo„ rum portuum & civitatum custodes „ ignaviæ & desidiæ redarguit, qui „ adversarios suos permiserunt libere „ transire. Fecit igitur in circuitu *Ja„ nuæ*, præcipue versus *Galliam*, exi„ tus viarum, ne ad Papam pecunia „ portaretur, arctissime custodiri. Et „ jam acclamabatur Dominus Impe„ rator, manifestus Ecclesiæ persecu„ tor. Nec reputabat Dominus Papa „ adhuc ipsam Civitatem *Januam* tu„ tum fore refugium, non ignorans „ potentiam Imperatoris esse latissi„ mam „.

Dein narrat Parisiensis *pag. 650.* quod ad Papam *Januam* accesserint nonnulli Cardinales, & nonnulli Potentes, aliique ex tota *Janua innumerabiles*, qui eum vel sanguinis vel alicujus amicitiæ ratione, *licet exili contingebant, exigentes redditus ad usus filiorum & nepotum suorum, præcipue ex Regno Angliæ sibi conferendos.*

„ Cir-

„ Circa idem tempus se transtulit „ Papa ad *Astensem* Civitatem instin„ ctu eorumdem *Januensium* parentum „ suorum, qui *aurum & argentum si„ tienter cupientes* ipsum persuadebant „ Anglis & Francis, & ipsis conter„ minis, munera ferentibus, præsto „ & gratanter occurrere, & nulli of„ ferenti manum contractam denegare „.

Verum nec hic diu substitit Innocentius, sibi ab Imperatoris potentia metuens, sed „ post modicum moræ „ spatium, deceptis Imperatoris custo„ dibus, quos constituerat ad præclu„ dendas Papæ vias, Dominus Papa, „ qui se instaurarat, quasi hiematurus, „ tam de nocte iter conficiens, quam „ de die, festinanter ac subito non fi„ ne multiplici periculo, æstate jam „ se contulit declinante Lugdunum „. Ait Matthæus Parisiensis *pag.* 650.

Suaserant autem ei etiam parentes, aliique ad eum *Januam* confluentes, „ ad Imperatoris Frederici, quem ode„ rant, confusionem, & ad ipsorum „ vindictam & ditationem, Concilium „ generale convocare „. Ait citatus Historicus.

Indicit Cōcilium generale Lugdunense anno 1245. Num horum suasionibus cesserit Pontifex, nescio; hoc constat, quod circa initium anni sequentis 1245. Concilium generale indixerit, præcipuamque indictionis causam fuisse, ut se contra Fredericum Imperatorem tueretur, omnes facile agnoscunt. Pontifex (ait Ciaconius in hujus Pontificis vita) *ut Imperatoris injurias Ecclesiæ illatas ulcisceretur, Lugdunense generale Concilium convocavit*.

Litteræ indictionis datæ sunt Lugduni tertio Nonas Januarii anni 1245. indictumque Concilium ad sancti Joannis Baptistæ solemnitatem.

Hujus indictionis Imperatorem Constantinopolitanum, Reges Hispaniæ, Galliæ, & Angliæ certiores reddidit; unaque omnes & singulos obsecravit; ut vel personaliter interessent, vel saltem suos ad Concilium Oratores mitterent.

Refertque Matthæus Parisiensis ad annum 1245. *pag.* 656. quod „ hoc „ anno circa medium Quadragesimæ „ venerint Nuntii Domini Papæ in „ *Angliam*, de convocando Concilio „ generali mandatum bajulantes „.

His autem immediate subnectit exemplar litterarum indictionis, quales ad omnes per orbem Episcopos & Prælatos missæ sunt. In his litteris notanda sequentia, quæ indictionis causas continent: „ Hinc est quod Nos, ut „ ipsa Ecclesia per Fidelium salubre „ consilium & auxilium fructuosum, sta„ tus debiti possit habere decorem, & „ deplorando Terræ sanctæ discrimini, „ & afflicto Romano Imperio, pro„ pere valeat subveniri, ac inveniri „ remedium contra Tartaros, & alios „ contemptores Fidei, ac Persecutores „ populi Christiani, nec non pro ne„ gotio, quod inter Ecclesiam & Prin„ cipem vertitur, Reges terræ, Præla„ tos Ecclesiarum, ac alios mundi Prin„ cipes duximus advocandos „. Causæ, ob quas convocatum fuit hoc Concilium.

Fuerunt autem ad statutum diem Lugduni „ absque Cardinalibus duo Pa„ triarchæ, scilicet *Constantinopolita„ nus*, qui & *Antiochenus*, & Patriar„ cha *Aquilegiæ*, qui & *Venetiæ*: *Im„ perator* quoque *Constantinopolitanus*; „ Comes etiam Tolosanus, & Procu„ ratores Angliæ, Comes *Bigod*, cum „ sociis suis nobilibus; Archiepiscopi „ & Episcopi centum & quadraginta „: uti testatur citatus Parisiensis *pag.* 663. una monens: „ de Regno *Hungariæ*, „ quæ pro magna sua parte per Tar„ taros erat vastata, nullos venisse; uti „ de *Alemania* bello Imperiali pertur„ bata paucos ad Concilium convenire „ potuisse „.

Cum his Prælatis & Principum Oratoribus, Pontifex stipatus Cardinalibus, quibus rubrum galerum indulserat, ædes Monachorum sancti Justi intravit, ac Concilium solemni ritu, feriâ secundâ post festum sancti Joannis Baptistæ aperuit & inchoavit.

Feriâ quartâ autem sequenti, cum prædictis Prælatis „ intravit Ecclesiam „ sancti Joannis; & factâ invocatione „ Spiritus sancti cum Litania sequen„ te, & aliis cæremoniis adhibeti so-

„ litis

„ litis rite peractis prædicavit, præponens & singultibus interpositis hoc „ thema: *O vos omnes, qui transitis „ per viam, attendite & videte, si „ est dolor sicut dolor meus* „. Thren. *cap.* 1. *vers.* 12.

Et satis eleganter sermonem continuans (ait Parisiensis *pag.* 664.) comparavit quinque dolores suos, quinque vulneribus & plagis Crucifixi.

Primum de Tartarorum in Christianorum terras irruptione. Secundum de Ecclesiæ Græcæ schismate. Tertium de hæresibus pullulantibus. Quartum de clade Hierosolymis a Chorosminis illata. Quintum de Frederici Imperatoris criminibus, & hostilibus in Ecclesiam actis: atque circa hoc postremum, quod ipsi præcipue cordi erat, & primam ac unicam huic Concilio occasionem & causam verisimiliter præbuit, latius se extendit, ac singulatim crimina Frederici exposuit.

§. II.

De actis Concilii in causa Frederici Imperatoris.

IN Litteris indictionis Concilii scribit Innocentius IV. quod Fredericum Imperatorem citaverit, *ut per se vel Nuntios suos in celebrando Concilio compareat, responsurus, Nobis & aliis* (ait) *qui aliquid contra ipsum proponendum duxerint, satisfactionem idoneam præstiturus.*

Legati Frederici in Concilio perorant pro obtinenda illi pacem.

Misit Fredericus Oratores, qui nomine suo agerent, atque inter cæteros *Thadæum* de *Suessa*, qui erat (teste Matthæo Parisiensi *pag.* 663.) Vir *prudens*, & eloquentiæ *singularis*, Miles & Legum Doctor & sacri Imperii Judex Imperialis.

Hic nomine Imperatoris Sessione I. Concilii pro pace & pristinæ amicitiæ reformatione obtulit „ confidenter, ad „ unitatem Romanæ Ecclesiæ totum „ Romaniæ, id est, Græciæ Imperium „ revocare: & quod sese *Tartaris* & „ *Chorosminis* & Saracenis, & aliis „ Ecclesiæ hostibus & contemptoribus, „ Christo fideliter militando, potenter „ opponet, & quod statum Terræ san„ ctæ discrimini magno & manifesto „ periculo jam patentem, *suis sum„ ptibus propriis personaliter* pro posse „ suo, reformabit, & ablata Roma„ næ Ecclesiæ restituendo, de injuriis „ satisfacere, &c.

Papa respondit exclamando: „ O „ quam multa & magna sunt promis„ sa! nusquam tamen adimpleta vel „ adimplenda; sed hæc, ut constat, „ sunt promissa, ut securis jam ad ra„ dicem posita, illuso Concilio & so„ luto, per dilationem avertatur „. *pag.* 663.

Cumque insinuaret Pontifex, non esse sat cautum de promissis ex parte Imperatoris adimplendis, spopondit Thadæus de Suessa, duos Reges, videlicet Francorum & Anglorum ad hoc Fidejussores. Respondit Papa: „ Nolumus: „ quia si commutasset, vel penitus in„ firmasset (nec aliud credimus propter „ frequentiam) aliquo tempore impo„ sterum, oporteret nos animadvertere „ in eosdem, & tunc haberet Ecclesia „ tres, quibus non sunt in seculari po„ tentia majores, imo nec pares, ini„ micos „. Addebatur procuratorium Thadæi ad hæc promittenda non esse sufficiens.

Pontifex accusat Imperatorem de variis criminibus.

In sequenti Concilii Sessione Pontifex singulatim proposuit enormitates Imperatoris Frederici, scilicet hæresim, sacrilegium, & inter alia mala, quod novam quamdam civitatem construxisset, eamque Saracenis replesset, quodque cum Saracenis & cum Soldano Babyloniæ familiaritatem specialem contraxisset; quodque eorum mulieribus obscœnis abuteretur. Imponebat & ei multiplex perjurium, quasi promissis interposito juramento non stetisset, productis pluribus litteris *signorum Imperialium de auro appensione* communitis, quibus (ait Parisiensis *pag.* 664.) *evidenter arguit & redarguit ipsum Imperatorem super perjurio.*

Ad objecta respondet Legatus Imperatoris.

Ad objecta ista contra Imperatorem, *se tunc erigens imperterritus* in Concilio Thadæus Procurator Imperatoris, „ dili-

„ diligenter & multipliciter, secundum „ saltem apparentes rationes, nitebatur respondere, Dominum suum Imperatorem excusando, Litteras alias „ ex adverso Papales ostendens, & asserens, quod in eis continebatur, *non* „ *esse observatum*: unde Dominum „ suum Imperatorem suis promissis parere non debuisse „.

Objectioni hæresços respondit in primis Thadæus, quod ex propria ipsius Imperatoris professione cognosci posset, si esset præsens, *quod in cordis sui latet secretario*.

Addebat, probabile esse argumentum, Imperatorem non esse hæreticum: „ non enim (ait) in Imperio „ vel Regnis suis, aliquem usurarium „ habitare permittit „.

Hoc argumento indirectè Curiam Romanam redarguebat, ait Matthæus Paris. *pag.* 665. *quam constat hoc vitio maxime laborantem*.

Quoad nimiam & suspectam Imperatoris familiaritatem cum *Saracenis*, respondebat Thadæus, hoc factum ad comprimendam quorumdam sibi subditorum rebellionem: „ utitur enim ipsis „ (ait) in expeditionibus, quorum non „ æstimat casum alicui Christiano deplorandum; & sic parcit Christiano „ sanguini, ne frustra effundatur „.

Inducias ægre obtinet. Post hæc, „ supplicavit humiliter Thadæus, sibi concedi modicam saltem „ dilationem inducialem, ut Domino „ suo Imperatori denuntiare posset, & „ tam affectuose quam efficaciter consulendo persuadere, ut *personaliter* „ ad Concilium, quod eum expectavit, venire properaret, aut ulteriorem eidem concederet potestatem „.

Huic postulato consentire noluit Pontifex dicens: „ Timeo laqueos, quos „ vix evasi, si enim veniret, statim „ recederem; non adhuc opto sanguinem, nec me sentio aut paratum „ martyrio, aut custodiæ carcerali „.

Licet tunc omnem dilationem recusasset Pontifex, posterà tamen die ad instantiam Procuratorum Regum Franciæ & Angliæ, indulsit inducias *fere duarum hebdomadarum*.

His induciis obtentis, nuntiavit Thadæus Imperatori, omnia quæ de ejus causa acta essent. Porro Imperator, iis auditis, in molestia magna dixisse perhibetur, ait Parisiensis *pag.* 665. „ Video luce clarius, quod ad confusionem meam toto conamine aspirat „ Papa; stimulat enim eum libido & „ pruritus ulciscendi in me; eo quod „ parentes ejus Januenses piraticos, „ antiquos & publicos Imperii inimicos simul cum Prælatis, quorum „ duces erant & tutores, in mari capi fecerim & incarcerari. Quia nec „ ob aliud constat, eum Concilium „ convocasse, nec sacrum decet Imperium maxime adversanti Judicio „ sisti Synodali „.

Hæc cum Concilio innotuerunt, triumphum duxerunt adversarii Imperatoris, atque ab ejus favore multi, qui hactenus certatim cum eo steterant, recesserint, nec vix unus erat, qui palam pro Imperatore loqui audebat, *Anglis pro eo maxime redargutis*, quia præcipue ad eorum preces induciæ concessæ fuerant.

Hine sequenti Sessione „ acerrime „ in pleno & jam plenissimo Concilio „ Imperator Fredericus, quasi toti Ecclesiæ contumax & rebellis traductus est. Multa malefacta, ac notanter captura Prælatorum euntium „ ad Concilium indictum a Gregorio „ IX. ipsi objiciebatur; quibus sæpe „ dictus Thadæus pro Domino suo respondere & satisfacere conabatur, „ ac tandem ulteriores inducias postulavit, spem faciens Imperatorem ad „ Concilium accessurum „.

Pontifex proximam Sessionem habendam indixit die octavo sequenti: quæ eo die habita fuit, cum constaret Pontifici Imperatorem non venturum.

Intelligens autem Thadæus excommunicationem & depositionem Imperatoris esse conclusam „ comparuit „ in Concilio pro Domino suo responsurus & appellaturus. Et cum cœpisset eum multiformiter excusare, „ nec exaudiretur, appellavit pro eo „ ad Concilium proxime futurum *generalius*. Legatus appellat ad Concilium generalius.

„ *nera-*

„ *neralius*. Nec enim nunc (aiebat) „ omnes Prælati, vel eorum, vel „ Principum Oratores apparent hic „ impræsentiarum „.

Respondit Papa, Concilium satis esse *generale* multorum Prælatorum, & aliorum de diversis mundi partibus Nobilium, vel eorum Procuratorum. „ Et qui absunt (ait) laqueis Domini tui impediuntur irretiti; unde „ propter hoc indignum est, ut sententia depositionis in ipsum deferenda retardaretur, ne ex malitia sua „ commodum videatur reportare, cum „ non debeat alicui fraus patrocinari„.

Excommunicatur Imperator. Post hæc Dominus Papa, rejectis omnibus ab Oratore Imperatoris allegatis, ipsâque appellatione tamquam frivolâ „ in Imperatorem Fredericum „ (inquit Parisiensis *pag. 668.*) sine „ aliqua palpatione, vel dissimulatione, „ vel dilationis indultu talem sententiam excommunicationis in pleno „ Concilio, non sine omnium audientium & circumstantium stupore & „ horrore *terribiliter* fulguravit„.

Exemplar sententiæ subjicit ibidem citatus Historiographus, & ex illo descripta Collectioni Conciliorum inserta habetur apud Labbæum *Tom.* 11. *col.*640.

In hac sententia primum refert Beneficia ab Innocentio III. aliisque Pontificibus in Fredericum Imperatorem collata: ac dein, quomodo contra fidem datam in Ecclesiam insurrexerit; Prælatos, aliasque Personas Ecclesiasticas oppresserit; seque de hæresi suspectum variis argumentis reddiderit, quibus omnibus fuse expositis pronuntiat in hæc verba: „ Nos itaque super „ præmissis & complurimis aliis ejus „ nefandis excessibus, cum Fratribus „ nostris, & sacro Concilio, deliberatione præhabitâ diligenti, cum Jesu „ Christi vices, licet immeriti, teneamus in terris, Nobisque in beati „ Petri Apostoli persona sit dictum: „ *Quodcumque ligaveris super terram*, „ *&c.* memoratum Principem, qui se „ Imperio & Regnis, omnique honore „ ac dignitate reddidit indignum, quique propter suas iniquitates a Deo, „ ne regnet vel imperet, est abjectus, „ suis ligatum peccatis & abjectum, „ omnique honore & dignitate privatum a Domino ostendimus, ac nihilominus sententiando privamus; „ omnes, qui ei juramento fidelitatis „ tenentur adstricti, a juramento hujusmodi perpetuo absolventes: auctoritate Apostolicâ firmiter inhibendo, ne quisquam de cætero sibi tamquam Imperatori aut Regi pareat „ vel intendat, & decernendo quoslibet, qui deinceps ei velut Imperatori aut Regi consilium vel auxilium „ præstiterint seu favorem, ipso facto „ excommunicationis vinculo subjacere. „ Illi autem, ad quos in eodem Imperio Imperatoris spectat electio, eligant libere Successorem. De præfato vero Siciliæ Regno providere curabimus cum eorumdem Fratrum „ nostrorum consilio, sicut viderimus „ expedire „.

Scribit Parisiensis *pag. 672.* quod „ hæc in medio Concilio prolata, „ cunctis audientibus, adinstar *coruscantis fulguris*, non mediocriter timorem omnibus incusserint, quodque „ Oratores Imperatoris emisso ejulatu „ flebili, hic femur, hic pectus in indicium doloris percutientes, vix a „ profluviis lacrymarum se se continuerint, dixeritque Magister Thadæus memoratus, *Dies ista*, *dies* „ *iræ*, *calamitatis & miseriæ* „.

At e contra „ Papa & Prælati assidentes Concilio, candelis accensis, in „ dictum Imperatorem Fredericum, „ qui jam Imperator non est nominandus, terribiliter, recedentibus & „ confusis ejus Procuratoribus, fulgurarunt „. Ait idem Historicus.

Quandoquidem sententia in *medio Concilio* prolata, cunctis audientibus adinstar *coruscantis fulguris*, non mediocrem timorem omnibus incusserit, argumentum apparet haud obscurum, sententiam hanc nequaquam a Patribus Concilii præviâ deliberatione conceptam & conclusam fuisse, sed a Pontifice extra Concilium præconceptam in Concilio promulgatam. Quod & innuit

innuit titulus sententiæ præfixus: „ sententia contra Fredericum Imperatorem ab Innocentio Papa IV. in Concilio lata, *sacro* PRÆSENTE *Concilio* „: prout & exstat in *cap.2. de Sentent. & re Judic. in VI.* Nec enim Concilio, *sed soli Pontifici* sententia tribuitur. Quare & citatum *Capitulum* 2. ita summatur: *Papa Imperatorem deponere potest, ex causis legitimis: hoc dicitur secundum Paulum.*

Lugubres sequelæ hujus excommunicationis.

Sententia hæc per orbem jussu Pontificis divulgata, turbas & dissidia in Ecclesia innumera, gravissimaque excitavit; quin & clades plurimæ in Christianam rempublicam ejus occasione redundarunt, quas illius temporis Historiæ commemorant.

Neque enim Fredericus Imperator se pro exauctorato habuit; sed de sententia actisque certior factus, irâ excandescens, coronam capiti imposuit: „ Et coronatus erexit se, & minacibus oculis, voce terribili, & insatiabili corde dixit in propatulo: *Non adhuc coronam meam perdidi vel Papali impugnatione vel Synodali Concilio, nec sine cruento perdam certamine* „: uti scribit Parisiensis *pag.* 679. quod cruentum certamen seu bellum etiam secutum est.

Et quidem si Trithemio Abbati sit fides in Chronico Hirsaugiensi ad annum 1244. tanta malorum tempestas hanc sententiam consecuta est, ut ipsum Innocentium IV. sententiæ auctorem pœnituerit eam tulisse. „ Quamdin enim vixit Imperator Fredericus „ (ait Trithemius) per annos ferme „ sex, prævalere contra eum, nec Papa, nec aliquis Principum potuit: „ sed non advertens sententiam Papæ, „ quam injustam & frivolam dicebat, „ se Imperatorem gessit, magnamque „ Principum, Nobilium & Civitatum „ adhærentiam habuit usque ad mortem. Intravit post depositionem sui „ in Italiam, & tantis malis Papam, „ subjectosque illi populos afflixit, ut „ Pontificem vivere tæderet, *voluitsetque depositionem illius se numquam cogitasse*. Maxima enim partialitas populorum in Italia subsecuta est, quæ in præsentem ferme „ diem per annos ducentos & sexaginta, non sine multorum effusione „ sanguinis duravit. Enimvero qui „ Romani Pontificis sequebantur partes, quorum votis inditum erat nomen „ Guelforum, fautores Imperatoris, „ qui Gibellini dicebantur, omni studio, omnique virtute persequi & delere satagebant; nec minore studio „ Guelfos Gibellini persequebantur „.

Litteræ apologeticæ Imperatoris.

Imperator in sui excusationem & defensionem scripsit litteras ad Principes Europæ, quarum exemplar exstat apud Joannem Matthæum Parisiensem ad annum 1246. *pag.* 702. in quibus scribit, quod „ etsi Catholicæ fidei debito suggerente manifestissime fateatur, collatam a Domino sacrosanctæ Romanæ Sedis Antistiti plenariam *in spiritualibus* potestatem, „ quantumcumque, quod absit, sit ipse „ peccator, ut *quod in terra ligaverit, sit ligatum in cœlis; quod solverit, sit solutum*, nusquam tamen verum „ legitur, (ait) divinâ vel humanâ „ sibi lege concessum, quod transferre „ pro libito possit Imperia, aut de „ puniendis temporaliter in privatione „ Regnorum, Regibus, aut terræ Principibus judicare „.

Addit dein, quod „ licet ad eum a „ jure & more majorum consecratio „ Imperatoris pertineat, propterea non „ magis ad ipsum privatio seu remotio pertineat, quam ad quoslibet „ Regnorum Prælatos, qui Reges suos, „ prout assolet, consecrant & inungunt „.

Post hæc dicit, esto concederetur, ipsum talem habuisse potestatem: „ est „ ne (ait) a plenitudine potestatis „ ipsius quod nullo prorsus ordine juris, aut ordinis jure servato, animadvertere possit in quoslibet, quos „ asserit suæ ditioni subjectos? Eo modo „ contra se processum esse asserit, scilicet non per accusationis ordinem, „ cum non accusator apparuisset idoneus, nec inscriptio præcessisset, & „ nec per denuntiationem, legitimo „ de-

„ denuntiatore cessante, nec per inquisitionis modum, quam *clamosa insinuatio* non præcessit. Cum etiam „ nullorum inquisitorum facta nobis extiterit copia, si qui forsan occulte, „ eum nulli fuerint, per hujusmodi „ Judicem ad inquisitionem addicti „.

Afferebantur quidem objecta contra Fredericum esse *notoria*, sed esse *notoria* ipse negabat, & esse *notoria* per legitimum testium numerum non probari dicebat. „ Sic enim quilibet Judex posset per se, solum crimen asserendo *notorium*, spreto Juris ordine, quemlibet condemnare „.

Præterea asserit paucos esse, eosque vel suspectos, vel e longinquo adscitos Prælatos, qui contra ipsum in Concilio depofuerunt.

Et ut adfuissent testes, Actor & Judex, defuisse tamen tertium prætendit: scilicet contra se absentem, nec legitime vocatum, nec contumacem potuisse sententiam proferri, plura ibidem proferens, quibus defectum citationis probare, & a contumacia se purgare studet.

Ulterius, etsi omnia servato juris ordine essent peracta, sustinet tamen, similem in se sententiam ferri non potuisse, tum quod pœna inflicta non esset delicto proportionata, tum quod ad ipsum Pontificem non spectaret in Imperatorem temporales pœnas decernere, *cum temporalem hominem Superiorem non habeat*: „ spirituales autem pœ„ nas (inquit) per sacerdotales nobis „ pœnitencias inducendas, tam pro „ contemptu clavium, quam pro aliis „ transgressionis humanæ peccatis, ne„ dum a summo Pontifice (quem in „ spiritualibus Patrem nostrum & Do„ minum profitemur, si tamen Nos „ filium debitâ relatione cognoscat) „ sed per quemlibet sacerdotem reve„ renter accipimus & devote servamus „.

Denique concludendo, monet Principes omnes, omnium interesse, hanc sententiam nequaquam probare; eum scire debeant, id quod contra se actum est, contra quemlibet ipsorum contingere posse. „ Advertat (inquit) qualis „ ex istis initiis exitus expectetur: a no„ bis incipitur, sed pro certo noveritis, „ quod in aliis Regibus & Principibus fi„ nietur, a quibus publice gloriantur, „ resistentiam aliquam minime formi„ dare, si, quod absit, posset nostra „ potestas primitus conculcari (*a*).

Relatis his litteris, subjungit Parisiensis *pag.* 704. „ Hæc autem epistola „ cum ad notitiam multorum Princi„ pum pervenisset, corda a Domino „ Papa protinus averterunt, superbiam „ Romanæ Curiæ, si contingeret Fre„ dericum succumbere, merito formi„ dantes „.

Quidquid sit de mordaci hoc contra Curiam Romanam dicterio, illud constat ex Chronico Alberti Abbatis Stadensis, quod „ hâc sententiâ per „ mundum volante, quidam Princi„ pum cum multis aliis reclamarent, „ dicentes: *ad Papam non pertinere* „ *Imperatorem vel instituere, vel de*„ *stituere, sed electum a Principibus* „ *coronare* „.

Insuper divisiones bellaque, quæ occasione hujus Sententiæ per Imperium, totamque pene Europam, non tantum vivente Frederico, sed etiam post mortem ipsius pluribus annis perdurarunt, probant verissimum esse, summâ moderatione censuris Ecclesiasticis, aliisque pœnis spiritualibus contra Reges, ac supremas potestates esse procedendum; uti in *Jure Eccles. Tom. IV. parte 3. tit.* 11. *cap.* 8. *pag.* 411. hujus editionis; alias *cap.* 7. observatum fuit.

§. III.

De Cruciata sive subsidio Terræ Sanctæ, & querelis Anglorum ad Concilium delatis.

MAtthæus Parisiensis enumeratis Prælatis cæterisque, qui ad Concilium accesserunt, & postquàm monuisset, de *Terra sancta* nullum potuis- *Lugubre nuncium de exterminio in Terra sancta.*

(*a*) Hæ Litteræ, in primis quæ ad Henricum III. Anglorum Regem directæ sunt, Taurini in Pedemontio conscriptæ dicuntur 31. Julii anno 1245.

tuisse accedere, subjungit *pag.* 663. „ *occasionaliter* tamen illinc advenit de „ Terra Sancta Episcopus *Beritensis*, „ totius Syriæ Nuntius generalis, & „ Syndicus omnium Christianorum Terræ sanctæ, mandatum bajulans lugubre de exterminio, permittente „ Deo, in *Terra sancta* perpetrato „.

Hic Episcopus sub initium Concilii „ legi fecit Litteras, quas Magnates, „ qui residui erant in *Terra sancta*, „ omnibus Christianis occidentalibus „ miserant consignatas, per os fratris „ Amulphi de ordine Prædicatorum, „ in publico „: uti testatur idem Historicus *pag.* 664. qui & addit: „ quarum tenor lugubris omnes audientes „ ad lacrymarum, nec immerito, movit effusionem „.

Et ipse Innocentius IV. sub initium Concilii sermonem habens ad Patres, inter alia dixit, dolorem suum esse de *Terra sancta*: „ in qua (ait) Chorosmini detestabiles, domos Templi „ & Hospitalis, Civitatem quoque Jerusalem, & alias multas Christianorum Civitates, cum magno Christiani sanguinis profluvio usque ad „ internecionem solo tenus diruendo, „ destruxerunt „.

Litteras, de quibus supra, integras exhibet citatus Matthæus Parisiensis ad annum 1244. *pag.* 631. & *seqq.* in quibus deploratissimus status Christianorum in *Terra sancta* describitur.

Indicitur *Cruciata* seu expeditio sacræ militiæ. Igitur commiseratione moti, uti præferebatur, Patres Concilii, in subsidium *Terræ sanctæ*, pro illis præcipue, quæ constitutis in ipsa Fidelibus noscuntur *noviter* accidisse, decreverunt *Cruciatam*, sive expeditionem sacræ militiæ, editâ Constitutione, quæ incipit *Afflicti corde*; exstatque inter Decreta hujus Concilii *cap.* 17.

Monita pro Cruce signatis. In hac Constitutione in primis præcipitur: „ ut ita Crucesignati se præparent, quod opportuno tempore universis insinuando Fidelibus per Prædicatores & Nuntios nostros (uti loquitur Pontifex) speciales, omnes, „ qui disposuerint, transfretare in locis idoneis ad hoc conveniant, de „ quibus in ejusdem *Terræ* subsidium „ cum divina & apostolica benedi- „ ctione procedant „. *Tom.* 11. *Concil. Col.* 654. Edit. Labb.

Monet dein Clericos & Prælatos, qui fuerint in exercitu, ut *orationi* & *exhortationi* diligenter insistant, & *Crucesignatos* ad pœnitentiam, modestiam, mutuam charitatem, aliasque virtutes verbo & exemplo inducant: „ ut sic „ spiritualibus & temporalibus armis „ muniti, adversus Hostes fidei securius prælientur, non de sua præsumentes potentia, sed de divina virtute sperantes „.

Nobiles ac divitiis abundantes, vult Prælatorum monitis induci, ut intuitu *Crucifixi*, pro quo *Crucis* signaculum assumpserunt, ab inutilibus expensis, præcipue quæ fiunt in commessationibus & conviviis, abstinentes, eas commutent in personarum illarum subsidium, per quas valeat Dei negotium prosperari. Utque facilius inducantur, concedit eis „ ut propter hoc, juxta „ Prælatorum suorum providentiam, „ peccatorum suorum indulgentia tribuatur „.

Præterea ad promovendum hoc opus, indulgetur Clericis in exercitu existentibus „ ut Beneficia sua integre percipiant per triennium, ac si essent in „ Ecclesia residentes „. Quin & additur, quod nescio an huc usque, vel etiam post, indultum fuerit „ si necesse fuerit, ea (Beneficia) per „ idem tempus *pignori* valeant obligare „. Privilegia.

Præcipitur quoque Prælatis, ut singuli *Crucesignatos* ad reddenda sua *vota* moneant, & si necesse fuerit, per censuras compellant.

Injungitur & ipsis, ut omnibus sub se constitutis studiose proponant *Verbum Crucis*, obsecrantes: „ ut qui *personaliter* non accesserint in subsidium „ *Terræ sanctæ*, competentem conferant „ numerum bellatorum, cum expensis „ ad triennium necessariis, secundum „ proprias facultates in remissionem „ suorum peccatorum „. Subsidia.

Præcipit dein, ut „ omnes Clerici „ tam

„ tam subditi quam Prælati, *vigesimum* Ecclesiarum proventum usque „ ad triennium conferant in subsidium „ *Terræ sanctæ*, per *manus* eorum, „ qui ad hoc Apostolicâ fuerint *providentiâ* ordinati „. Papa autem & Cardinales *decimam* se persoluturos addicunt.

Privilegia; Crucesignatos autem, sive *personaliter* ad succursum Terræ sanctæ accedentes, a talliis, aliisque gravaminibus immunes declarat, quin & ipsorum personas, & bona sub protectione Sedis Apostolicæ suscipit, atque una sub Prælatorum Ecclesiæ defensione consistant, salvis nihilominus *propriis* deputandis *Protectoribus*.

Ulterius jubet, ut, si *Crucesignati* ad solvendas usuras medio juramento sint adstricti, Creditores ipsis præstitum juramentum remittant, & ab usurarum exactione desistant; Judæi quoque ad remittendas usuras desistere compellantur. Crucesignatis autem, qui Judæis in præsenti solvere non possunt, ita „ Principes seculares provideant utili „ dilatione, quod post iter arreptum, „ quousque de ipsorum reditu vel obi„ tu cognoscatur, usurarum incommo„ da non incurrant, compulsis Judæis „ *proventibus pignorum*, quos ipsi inte„ rim perceperint, in sortem, expen„ sis necessariis deductis, computare: „ *cum hujusmodi Beneficium non mul„ tum videatur habere dispendii, quod „ solutionem sic prorogat, quod debi„ tum non absorbet* „.

Excommunicantur Piratæ, qui nocerent Crucesignatis. Et ne Crucesignatis in opere assumpto, impedimentum objiciatur, excommunicat omnes Piratas, eorumque principales adjutores & fautores, qui Crucesignatis nocumentum inferent: atque sub anathemate inhibet, ne quis scienter cum iis communicet in aliquo venditionis vel emptionis contractu; injungens insuper Magistratibus, ut eos ab iniquitate revocent & compescant; & ni faciant, in eos per Ecclesiarum Prælatos adverti mandat: „ Quia nol„ le perturbare perversos (ait) nihil „ est aliud quam favere, nec caret „ scrupulo societatis occultæ, qui ma„ nifesto facinori desinit obviare „.

Item qui succurrerent Saracenis. Post hæc excommunicat & anathematizat falsos illos & impios Christianos, qui contra Christum ipsum & Christianos, naves, arma, aliave subsidia Saracenis subministraverint, aut impenderint auxilium vel consilium; vetatque talibus *gremium* aperiri Ecclesiæ: „ nisi totum quod de com„ mercio tam damnato perceperunt, „ & tantumdem de suo in subsidium „ prædictæ Terræ transmiserint, *ut „ æquo judicio, in quo peccaverint, pu„ niantur* „.

Inhibet quoque „ sub anathemate „ omnibus Christianis, ne in terras „ Saracenorum, qui partes Orientalium „ inhabitant, usque ad quadriennium „ transmittant, vel transvehant naves „ suas, ut per has volentibus transfre„ tare in subsidium Terræ sanctæ ma„ jor navigii copia præparetur, & Sa„ racenis prædictis substrahatur auxi„ lium, quod eis ex hoc non modi„ cum consuevit provenire „.

Prohibentur Tornementa. Licet *torneamenta* variis in Conciliis essent prohibita, ea nihilominus rursus inhibet sub pœna excommunicationis ad *triennium* exerceri.

Præcipitur pax generalis orbis Christiani. Denique ad promovendum hoc negotium, *sanctâ* & *universali Synodo suadente* statuit, ut per *quadriennium* in toto orbe Christiano *pax* generaliter observetur, atque ad eam observandam per Prælatos adducantur discordantes; & qui acquiescere forte contempserint, *per excommunicationem in personas & interdictum in terras* „ ar„ ctissime compellantur, nisi tanta fue„ rit injuriarum malitia, quod ipsi gau„ dere non debeant tali pace „.

Si forsan censuras vilipenderint, monet eos, quod „ poterunt non imme„ rito formidare, ut per auctoritatem „ Ecclesiæ contra eos, tamquam per„ turbatores negotii Crucifixi secularis „ potentia inducatur „.

Indulgentia. Omnibus autem, qui laborem istum in *propriis personis* subierint & *expensis*; item suis expensis juxta facultatem & qualitatem suam viros idoneos destinaverint; similiter illis, qui, licet in

in *alienis* expensis, in *propriis* tamen *personis* accesserint „ in pœnam suorum peccatorum, de quibus fuerint „ corde contriti, & ore confessi, veniam indulget, & in retributione justorum salutis æternæ pollicetur augmentum „.

„ Hujusmodi quoque remissionis concedit esse participes, omnes, qui ad „ subventionem ipsius Terræ de bonis „ suis congrue ministrabunt, aut circa „ prædicta consilium & auxilium impenderint opportunum, nimirum *singuli juxta quantitatem subsidii, & devotionis affectum* „.

Contradictiones præsertim Anglorum circa subsidi um conferendum.

De hoc Crucis negotio loquens Matthæus Parisiensis *pag.* 679. ait: „ de „ Crucis negotio nonnulla sunt in Concilio salubriter & prudenter constituta: sed cum de *contributione pecuniæ* facta fuit mentio, contradictum fuit Domino Papæ in facie, „ maxime propter hanc adjectionem: „ *conferant subsidium per manum eorum, qui ad hoc Apostolicâ fuerint providentiâ ordinati*. Quia multoties & multipliciter conqueruntur „ Fideles Ecclesiæ, se de pecunia sua „ in Terræ sanctæ auxilium contributa, per Romanam Curiam fuisse defraudatos „.

Et nominatim Oratores Regis Angliæ contradixisse, scribit ipse Papa Regi Angliæ in litteris, quæ relectæ sunt in generalissimo Conventu Regni Angliæ anno sequenti; fatebantur id Oratores tunc præsentes, dicebantque: *Causa contradictionis hæc fuit, quia scilicet decreverat Papa*, CENSUM COLLIGENDUM *fore tradendum cui ipse volebat, quod suspectum fuit*. Parisius ad annum 1246. *pag.* 697.

Hæc septima *Cruciata*, in qua sanctus Ludovicus Rex expeditionem suscepit.

Inter *Cruciatas* seu expeditiones in Terram sanctam, quæ initium cœpere sub Urbano II. circa finem seculi XI. hæc numeratur *septima*, quæ propter dissidia in Imperio occasione depositionis Frederici Imperatoris, speratum non habuit successum: solusque inter Reges Sanctus Ludovicus Rex Galliæ cum aliquibus Principibus expeditionem in Terram sanctam suscepit anno 1248. qua in expeditione anno 1250. sanctus Rex a Saracenis captus fuit, exercitusque ejus deletus; uti latius narrat Ludovicus Maimbourg in Historia sua *de Cruciatis*.

§. IV.

De Querelis Anglorum contra Curiam Romanam in Concilio propositis.

Querelæ de Provisionibus Romanis circa Beneficia.

ANtiquas fuisse Anglorum querelas de exactionibus pecuniarum, atque Provisionibus Beneficiorum, quas per Angliam exercebant Romani, præsertim qui Legati seu Nuntii a Papa mittebantur, testantur passim gentis illius Historici, atque initia Pontificis Innocentii IV. describens Matthæus Parisiensis ad annum 1244. *pag.* 622. „ Romana Curia, inquit, rubore deposito, tempore novi Papæ nostri „ Innocentii IV. secus quam speravimus, non desinebat per Provisiones „ quotidianas redditus impudenter extorquere. Exiit igitur murmur, in „ cordibus Anglorum diu conceptum „ & retentum in manifestam querimoniam, & quasi parturientes loquti, non poterant amplius se se continere „.

Refert ibidem querelas Magnatum Angliæ de variis gravaminibus Curiæ Romanæ, Regi expositas, quibus permotus Rex Henricus III. litteras dedit ad Innocentium IV. quibus humiliter exponit gravamina, quæ per Provisiones Romanas Clericis *Italis*, aliarumque exterarum Regionum fieri solitas, Anglis inferebantur, supplicans: „ quatenus Jura nostra (inquit) & Libertates, quæ non aliena, sed propria merito poteslis reputare, paterna sollicitudine velitis tueri, & illæsa ac integra conservare, nec aliquorum suggestionibus eadem velitis in vestra Curia aliquatenus perturbari „.

Similibus litteris supplicaverat idem Rex Gregorio IX. hujus Pontificis Prædecessori, *ut parceret Regnum Angliæ talibus exactionibus affligere*, ait citatus

tus Parisiensis *pag.* 624. qui addit, nec ab uno, nec altero Pontifice modum hisce exactionibus positum fuisse.

Oratores Angliæ querimonias circa exactiones Romanas deponunt in Concilio.

Cum igitur Angli intellexissent, Concilium generale a Pontifice indictum fuisse, opportunum duxerunt querelas suas renovare; Regemque inducere, ut contra has exactiones & gravamina per suos Oratores in Concilio futuro querelas deponeret; & remedia postularet; quod & a Rege obtinuerunt; testaturque citatus Historicus *pag.* 659. quod „ composità per Regni „ Universitatem eleganti Epistolâ, in „ qua extorsiones Papales nimis execrabiles, & exactiones multiformes „ Legatorum ejus, & quorumdam Clericorum potentiâ inauditâ fungentium, continebantur, designati sint „ quidam Viri Nobiles & discreti „ (quorum nomina ibidem referuntur) „ ad Concilium ituri gravem super „ his, & præcipue super exactione tributi, in quod numquam consensit „ Regni Universitas, querimoniam coram Concilio reposituri „.

Comparuerunt hi Oratores in Concilio in secunda sessione, præsente Pontifice, atque unus illorum „ Wilhelmus de Paweric assurgens ex parte „ Universitatis Angliæ, conquestus est „ graviter, quod tempore belli per Curiam Romanam extortum sit *tributum* injuriose, in quod numquam Patres Nobilium Regni, vel ipsi consenserunt, nec consentiunt, neque „ in futurum consentient. Unde (ait) „ sibi petunt exhiberi justitiam cum „ remedio „. Ita refert citatus Parisiensis *pag.* 666. additque: „ Ad quod „ nec Papa oculos elevans, nec vocem, verbum non respondit „.

Porro Anglorum Procurator mandata sua prosequens, proposuit de multiformi redditnum extorsione in Anglia per Curiam Romanam factâ, huncque in finem supradictam epistolam nomine Magnatum & Universitatis Angliæ scriptam ad Innocentium IV. Papam ostendit, quæ & coram Concilio prælecta est.

In hac in primis Pontifici exponunt, quod Romana Ecclesia merito solatium & gratitudinis affectum debeat Regno Angliæ: „ quandoquidem immor esse nequeat illius gratitudinis, „ quam ei a longe retroactis temporibus Regnum Anglicanum impendit; „ concedendo eidem, ad exaltationem „ suam & conservationem majorem, „ subsidium decens & non modice fructuosum, ut per hoc inter Ecclesiam ipsam & Regnum prædictum „ fœdus dilectionis firmius initetur, „ quod quidem subsidium, successu temporis *Beati Petri Denarius* extiterit „ nuncupatus „.

Denarius sancti Petri.

Hujus *Denarii sancti Petri* frequens mentio occurrit apud Scriptores Anglos, eratque pecunia, quæ ab Anglis quotannis Sedi Romanæ pensitabatur; dicebaturque Anglice *Romescot* vel *Romoscot*. Ejus auctorem communiter statuunt Angli Inam West-Saxonum, alii Offam Merciæ Regem; nonnulli Ethelwolfo Regi tribuunt ejus originem.

Quidquid sit de ejus primo auctore, hoc constat, ejus usum esse antiquum, quodque primum *gratuito*, ac per modum eleëmosynæ, & liberalis oblationis fuerit datus.

Quare in Paschalis II. Papæ ad Regem Anglorum Epistola vocatur *eleëmosyna beati Petri*; apud Edmarum *lib.* 5. *Hist. Novorum pag.* 88. Et in legibus sancti Edwardi Regis Anglorum seculo XI. dicitur *eleemosyna Regis*: eo quod ex Regum pietate primitus Ecclesiæ Romanæ fuisset addictus. Unde & curæ fuit Regibus, ut is denarius exacte solveretur; uti in hac Lege Edwardi videre est; item in legibus sancti Canuti *cap.* 10. & Edgari *cap.* 51. quæ omnes exstant *tomo* 9. Concil. generalium.

At quod gratuito primitus dabatur, postmodum Ecclesiastici patrimonii vicem obtinuit; *censusque* Ecclesiæ dictus fuit; tandem missi etiam Legati in Angliam, qui eum colligerent; meminitque Urbanus II. in Epistola ad sanctum Anselmum Cantuariensem Episcopum cujusdam *Huberti*, qui cum a Gregorio VII. legationem in Regno Anglo-

Anglorum accepisset, multa *ex censu beati Petri dicebatur collegisse*. Habetur inter Epistolas sancti Anselmi *lib.* 2. *Epistolâ* 32.

Tandem & adhibitis Censuris tamquam rigorosum debitum exactus fuit, uti probat Epistola Innocentii III. 173. *lib.* 16. Plura videri possunt apud Du-Cange in suo Glossario verbo *Denarius sancti Petri*, item verbo *Romescot*; & apud Gonzales in notis & Commentario ad *cap.* Auditis ii *de Præscript.* & ad *cap.* Ea quæ ii *de Censibus*, in quibus hujus *denarii* fit mentio: quibus adde eruditam observationem Gabrielis Gerberon ad *epistolam* 85. *lib.* 3. sancti Anselmi; ubi recte notat, hunc *denarium* sancti Petri fuisse plane diversum a tributo, quod circa annum 1209. Regno suo imposuit Joannes Rex Angliæ vulgo dictus *sine terra*; & quem in præsenti Concilio Lugdunensi abrogatum voluere Magnates & Nobiles Angliæ, quamvis *Denarium sancti Petri*, Ecclesiæ Romanæ rite addictum in his litteris agnoscant, qui & in Anglia solutus fuit usque ad tempora Henrici VIII. Imo, regnante Mariâ Angliæ Reginâ, restitutus, donec tandem fuit abrogatus, exolevitque sub Elisabetha, quâ regnante, Regnum Angliæ ab obedientia Romani Pontificis penitus se subtraxit, & hactenus separatum perseveravit.

Hâc occasione *Denarii sancti Petri*, ad querelas Anglorum redeamus.

Beneficia Ecclesiæ Anglicanæ Italis collata.

Gravissime querebantur de Beneficiis a Legato Pontificis *extraneis*, maxime *Italis*, collatis „ nullam curam „ animarum gerentibus, sed lupos ra„ pacissimos gregem dispergere, & oves „ rapere permittentibus. Qui Hospita„ litati, eleemosynarumque largitioni, „ sicut in Ecclesia statutum est, non „ insistunt, sed fructus tantum perci„ piunt, extra Regnum asportantes, „ Regnum non mediocriter depaupe„ rando, & redditus occupando.... Ut „ vero veritas vobis plenius innotescat „ (inquiunt) Italici percipientes in „ Anglia *sexaginta millia Marcarum*, „ & eo amplius annuatim (aliis per„ ceptionibus diversis exceptis) plus „ emolumenti meri redditus de regno „ reportant, quam ipse *Rex*; qui est „ regni tutor, & Regni gubernacula „ moderatur „.

Post hæc altissime conqueruntur de Martino, qui pro Legato Sedis Apostolicæ se gerens, dicebatur abuti suâ potestate, conferendo Beneficia Italis, spretis ac violatis Patronorum juribus. „ Item quorumdam Beneficiorum col„ lationem Sedi Apostolicæ reservando „ & a viris religiosis pensiones immo„ deratas insuper extorquendo, Con„ tradictores & Resistentes excommu„ nicationis & interdicti sententiis pas„ sim, non sine magno discrimine & „ animarum periculo, supponendo „.

Præterea illum quotidie nova & plane inandita mandata proferre, eumque, majori fungi officio, quam unquam fungi Legatum aliquem viderint: „ pri„ vilegio Regis (inquiunt) admodum „ derogando, per quod ei a Sede A„ postolica specialiter indulgetur, ne „ quis in Anglia Legationis fungatur „ officio, nisi a *Rege specialiter* po„ stulatus „.

Concludunt autem, quod licet „ Rex „ ipsorum, in obsequio Jesu-Christi „ Sedem velit Apostolicam revereri, „ & Ecclesiæ Romanæ, sicut filius „ ejus charissimus, commodi & hono„ ris desideret incrementum & aug„ mentum, jure tamen Regio, di„ gnitateque plenius conservatis, nos „ tamen (inquiunt) qui in negotiis „ suis portamus pondus dierum & æ„ stus, & quibus una cum ipso Do„ mino Rege, intendere conservationi „ Regni diligenter incumbit, dictas „ oppressiones Deo & hominibus de„ testabiles, & gravamina nobis into„ lerabilia, non possumus æquanimi„ ter tolerare, nec per Dei gratiam „ amplius tolerabimus, vestræ pietatis „ remedio mediante; quod festinum & „ tempestivum habere credimus & spe„ ramus „.

His querimoniis addiderunt & ipsi Oratores querimoniam „ de violenta „ op-

„ oppressione, intolerabili gravamine „ & impudenti exactione, quæ per „ hanc invisam adjectionem, Papalibus litteris frequenter insertam, *non obstante*, &c. exercetur „: uti loquitur Matthæus Paris. *pag. 668.*

Oratores non obtinent levamen.

Lectis hisce litteris, finitâque Oratorum peroratione, Papa non respondit: quia, ut asseruit, tam arduum negotium *morosâ* indiguit deliberatione, *indistanter* tamen se responsa daturum spondendo, suspendit ad tempus responsionem.

Urgebant igitur Oratores Angli resolutionem Papæ prout promiserat, ac tandem patuit, quod postulata ad votum non reportarent. „ Irati igitur nimis „ Procuratores memorati recesserunt „ cum comminatione terribiliter jurantes se numquam *tributum* Romanæ „ cupiditati omni seculo detestabili, soluturos, nec solvere permissuros, vel „ amplius redditum Ecclesiarum (præcipue quarum Nobiles Regni esse Patroni dignoscuntur) & proventus extorqueri non passuros „.

Tributum Romano Pontifici promissum a Joanne sine Terra anno 1213.

Tributum, de quo hîc sermo, est illud, quod Joannes Rex Angliæ vulgo dictus *sine terra* anno 1213. promiserat Innocentio III. ejusque Successoribus, nt nimirum *de propriis & specialibus redditibus Regnorum Angliæ & Hiberniæ, salvis per omnia* DENARIIS *beati Petri, Ecclesia Romana mille marcas Esterlingorum percipiat annuatim*. Ita legitur in Charta, quâ dictus Joannes Rex, Regnum Angliæ & Hiberniæ feudatarium fecit Ecclesiæ Romanæ, eumque in finem juravit subjectionem & *homagium Ligium* ipsi Papæ, atque in hujus subjectionis recognitionem dictum *tributum annuatim* perpetuis futuris temporibus persolvendum promisit, prout in citata Charta, & formula juramenti a Joanne præstiti (quæ integræ exstant apud Paris. *pag.* 237.) latius exprimitur.

Hanc Chartam Magnates & Barones Angliæ nolebant ut legitimam agnoscere, utpote sine eorum consensu a Rege Joanne, cum esset in bello contra Regem Galliæ, a Pontifice, ut asserebant, *metu* extortam.

Innocentius IV. curat chartam hujus promissi per Episcopos Angliæ roborari.

Innocentius IV. autem desiderans hanc Chartam tributumque in ea addictum servare integrum Ecclesiæ Romanæ, misit ad singulos Episcopos Angliæ, præcipiens districtissime, ut quilibet eorum illi *Chartæ* Joannis Regis signum suum appenderet, ut magis roborata perpetuaretur.

Episcopi Pontifici obsequentes Chartam suis signis roborarunt. Verum „ cum Dominus Rex (Henricus III.) „ hoc audisset, in maximam iram ex„ candens, juravit, quod etsi etiam E„ piscopi turpiter sint incurvati, ipse „ fortiter staret pro Regni libertate: „ nec unquam, dum vitales carperet „ auras, censum sub nomine tributi „ Curiæ Romanæ persolveret „. Parisiensis *pag.* 681.

Conatus nihilominus fuit Pontifex animos Anglorum magnificis promissis delinire, datis etiam litteris ad Prælatos & Episcopos, quin & ad Regem ipsum, quibus promittit gravaminibus super collatione Beneficiorum, & derogatione Juris Patronatus remedium afferre, quæ omnes relectæ fuerunt in Parlamento generalissimo totius Regni Anglicani, quod anno sequenti, scilicet anno 1246. habitum est Dominicâ *Lætare*.

Iteratæ querelæ de exactionibus Romanorum.

In hoc Parlamento seu conventu, tam Prælati, quam Nobiles & Barones Angliæ querebantur, quod „ Papa „ promissionis suæ transgressor gravius „ quam ante eorum querimoniam ma„ num dietim exasperans, aggravabat „. Tum promissa ejus in Concilio Lugdunensi recitata sunt.

Dein expositum fuit Regi, quod „ concessum esset ipsi privilegium, *ne* „ *Italicus Italico immediate succedat* „ in Beneficio; hocque impetratum esse „ propter fraudes eorum, qui mortuis „ Beneficiatis, alios furtim supponebant: sed (inquiunt) omnia hæc & „ alia per hoc repagulum *non obstante*, „ infirmantur. Ubi ergo fides, ubi jura, quæ scriptis solebant solidari? „ exularunt „. Parisiensis ibid.

His omnibus expositis, gravamina, quæ

quæ non obstantibus promissis continuo magis ac magis Regno Angliæ imponebantur, singulatim enarrarunt.

Primo quod „ Dominus Papa non „ sit contentus subsidio illo, quod vocatur *Denarius beati Petri*, sed a „ toto Clero Angliæ gravem extorqueat contributionem, & adhuc „ multo graviora nitatur extorquere. „ Quod & hoc faciat sine Regis assensu & consensu, contra antiquas „ consuetudines, libertates, & Regni „ jura, & contra appellationem & contradictionem Procuratorum Regis & „ Regni in Concilio generali „.

Dicunt & se gravari, quod „ *Italicus Italico succedat :* & quod Anglici *extra Regnum* in causis auctoritate Apostolicâ trahuntur contra „ Regni consuetudines, contra Jura „ scripta, eo quod inter inimicos conveniri non debeant : & contra indulgentias a Prædecessoribus Domini Papæ, Regi & Regno Angliæ „ concessas „.

Vehemens quoque fit querimonia de gravamine „ ex multiplici adventu „ illius Nuntii, *Non obstante*, per „ quem juramenti religio, consuetudines antiquæ, scripturarum vigor, „ concessionum auctoritas, Statuta, „ Jura, & Privilegia debilitantur & „ evanescunt „.

Reliqua gravamina versabantur circa collationes Beneficiorum *Romanis* seu Italis, qui idioma Regni ignorabant, & pecunias extra Regnum asportabant. Item de excessivis pensionibus exigendis. Item de *Talliis generalibus, collectis*, & assisis, sine Regis assensu & voluntate factis.

Plures his de causis scriptæ fuere Litteræ, tum ad Pontificem, tum ad Cardinales; & speciales Nuntii ad Papam destinati, sed exiguo successu, uti patet ex sæpius postmodum iteratis adversus hæc gravamina, præsertim varias exactiones pecuniarum, Prælatorum & Magnatum Angliæ querimoniis; uti apud Matthæum Parisiensem legi potest.

Non absimiles fuisse Belgarum querelas de provisionibus & reservationibus, necnon pensionibus Beneficiis impositis, quæ sensim invaluerant, ostendunt querelæ Procuratorum fiscalium sive Regiorum, nec non edicta Principum ad prædictas querelas evulgata sub finem seculi XV. de quibus in *Jure Eccles. Tom. III. parte 2. sect. 3. tit.6.cap.1.num.*38.*pag.*116. alias *tit.* 23.

Querelæ Belgarum de Provisionibus Romanis.

§. V.

De auctoritate Decretorum, quæ sub nomine hujus Concilii allegantur in SEXTO DECRETALIUM.

MAtthæus Paris. referens acta Concilii Lugdunensis sub Innocentio IV. anno 1245. celebrati, recitat nonnulla Decreta ordinem Judiciorum præcipue spectantia; aitque, quod „ postquam hæc Statuta ad notitiam audientium pervenissent, in conspectu „ omnium sapientium placuerunt. Et „ in hoc, tam favorem quam gratiam „ Dominus Papa promeruit universorum. Verumtamen (ait) quædam „ eorum ante Concilium, quædam „ durante, quædam vero post Concilium sunt statuta „.

Dicuntur horum Decretorum aliqua ante, aliqua post Concilium confecta.

Itaque si huic Historico, qui circa tempus hujus Concilii scripsit, credamus, sequitur, quod nequaquam omnia adscribi queant Concilio Lugdunensi, quæ nomen hujus *Concilii* in SEXTO DECRETALIUM præferunt: quandoquidem eorum, quæ ipse Historicus refert, & in Sexto Decretalium sub hujus Concilii nomine exstant, nonnulla (ut ipse ait) *ante*, & *nonnulla post Concilium sint statuta*.

Quin & ea, quæ *durante* Concilio *Statuta* dicuntur, nescio an omnia ipsi Concilio adscribenda sint.

Cum enim Concilium *tribus* sessionibus fuerit absolutum, paucisque duntaxat diebus congregatum manserit, & summi momenti negotia, nimirum de subsidio *Terræ sanctæ*, necnon de processu contra Fredericum Imperatorem tractata dicantur, nequaquam probabile apparet, Patres concipiendis & exami-

Cætera an in Concilio examinata?

minandis omnibus hisce Decretis, ordinem judiciorum unice pene concernentibus, fuisse detentos: præsertim cum inter Acta Concilii nulla super iis Decretis a Patribus habita deliberatio aut discussio legatur.

Quædam in Sexto referuntur, quæ apud nullũ Scriptorem antiquiorẽ habentur.

Præterea notandum, quædam in *Sexto* Decretalium referri Decreta, sub nomine hujus Concilii, quæ nec a Matthæo Parisiensi, nec ab alio antiquiore Scriptore inter Acta hujus Concilii referuntur.

Quia tamen & hæc tamquam in *hoc Concilio* edita referuntur, etiam vel hoc titulo majoris momenti præ reliquis Decretalibus a Doctoribus existimata sunt, quare & hæc una cum præcedentibus a Matthæo relatis, compendiose, adjunctis quibusdam OBSERVATIONIBUS, servato Ordine SEXTI DECRETALIUM, exhibenda judicavi.

OBSERVATIONES

In Decreta sub nomine Concilii Lugdunensis I. allegata.

CAPUT II. de Rescriptis in 6.

Quæ in Rescriptis observanda & notanter circa clausulam Et quidam alii.

OBSERVATIO.

SUb titulo *de Rescriptis cap.* 2. & 3. bina exhibentur Decreta, sub hoc titulo: *Innocentius IV. in Concilio Lugdunensi*.

Per primum quod refertur *cap.* CUM IN MULTIS 2. *de Rescriptis in 6.* restringitur generalitas illius clausulæ Rescriptis Apostolicis, quæ *justitiæ* dicuntur, inseri solitæ, *Et quidam alii:* ac decernitur vigore hujus clausulæ, *ultra tres vel quatuor*, in judicium trahi non posse.

Monet hìc Glossographus, idem esse, si dicatur *homines talis loci*: „ nam „ (ait) aut conveniet eos, ut Universitatem, & tunc omnes habentur „ loco *unius:* aut ut *singulos*, & tunc „ *solos quatuor* præter expressos poterit convenire „.

Hoc monitum probat Carolus Molinæus: „ ubi hoc verbum *homines talis loci* ponitur in clausula *in consequentiam*, ut hìc, secus si *principaliter* concederetur contra homines „ in genere: quia hìc loquitur, quando multitudo venit in consequentiam „. Hoc idem hìc notare voluit Glossa marginalis his verbis: „ Ista „ clausula locum habet, ubi ponitur „ *post* personam expressam, non alias „.

Nequaquam obscurum est ex toto contextu hìc solummodo sermonem esse de Litteris Papalibus: ideoque recte hìc notat Glossographus ex Hostiensi, non extendi ad *Episcopales*, quod & approbat Molinæus: „ Quia hic textus (ait) propter odium delegationum, & turbationem Jurisdictionis „ Ordinariæ restringitur „.

Præterea edicitur, ut utens hàc clausulâ, *Quidam alii*, debeat *nomina* eorum, quos vigore hujus clausulæ convenire intendit, in primo *citatorio* exprimere: *ne locus fraudi forsitan relinquatur, si circa ea possit libere variare*.

CAPUT III. de Rescriptis in 6.

Ut plures lites inter eosdem ab eodem judice terminentur.

OBSERVATIO.

ALterum Decretum relatum in *cap.* DISPENDIA LITIUM 3. *de*

de Rescriptis in 6. duo præscribit ad occurrendum dispendiis litium.

Primum, quod si quis contra eumdem *plures* actiones *personales* movere intendat, non ad diversos, sed ad eosdem Judices super omnibus hujusmodi quæstionibus litteras studeat impetrare. Si contrarium fecerit,*commodo litterarum careat*;& reo in vim similium litterarum ad diversos Judices citato, *in expensis legitimis* condemnandus.

Refert se hic textus ad Statutum Gregorii Papæ IX. hancque esse veram litteram notat hic Joannes Andreas, & monet eum loqui de Decretali, quæ exstat in *cap. fin.* ꝟ *de Rescriptis*, quæ male assignatur Innocentio III. ut idem monet.

Recte quoque monet hic post Panormitanum Molinæus, quod ad identitatem rationis decisio hujus Decretalis habeat quoque locum in actionibus *realibus*, etiam quoad pœnam.

Secundum est, quo ob eamdem rationem abbreviandi litigia, statuitur, *si reus eodem durante judicio actorem sibi obnoxium dixerit; reconventionis Beneficio vel conventionis, si contra eum* (actorem) *litteras impetrare maluerit, de jure suo debet apud eosdem Judices experiri*: hoc est reconventionem vel conventionem instituere; *nisi eos ut suspectos poterit recusare*.

Sed quare impetrandæ contra Actorem novæ litteræ *ad eosdem Judices?* Respondet hic Glossa: „ forte „ est talis causa, quæ non cadit in „ cognitionem Delegati sine speciali „ mandato Papæ: alias enim quare „ oneraret se litteris impetrandis, qui „ per litteras Actoris potest suum ex„ pedire negotium „? Unde nec dicitur, quod reus *debeat* litteras contra Actorem impetrare, sed tantum *si maluerit*.

Caput I. de Electione in *6*.

Contra temere objicientes defectum electionis factæ, aut defectum personæ electæ.

Observatio.

Sub titulo *de Electione cap.* I. Statuimus, refertur Decretum sub nomine *Innocentii IV. in Concilio generali Lugdunensi*, in quo agitur de oppositione contra factam electionem, postulationem, vel provisionem, vel ob defectum formæ, vel incapacitatem personæ: statuiturque, ut si ob hoc ad Sedem Apostolicam appellari contigerit, *tam is qui opponit, quam qui defendit, & generaliter omnes, quorum interest, & quos causa contingit*; teneantur sive *per se*, sive *per Procuratores ad causam instructos ad Sedem Apostolicam a die objectionis iter* arripere *intra mensem*.

Additur, quod si pars altera non venerit post *viginti dies post adventum alterius expectata*, poterit *non obstante* ejus *absentiâ*, in causa appellationis procedi: & si opponens contra formam electionis defectum *plene non probaverit*, condemnandus est in *expensas, quas propter hoc pars altera se fecisse docuerit*.

Si autem *defecerit in probatione ejus, quod objecit in* personam, *a Beneficiis Ecclesiasticis* triennio suspenditur; quibus si se *intra illud tempus ingesserit, eis* ipso jure *perpetuo sit privatus, nullam super hoc de misericordia spem aut fiduciam habiturus, nisi manifestissimis constiterit documentis, quod ipsum a calumniæ vitio causa probabilis & sufficiens excusaret*.

Cum hodie hisce in partibus difficultates & quæstiones super Provisionibus Beneficiorum soleant in *possessorio* deferri ad Tribunalia Regia, & in *petitorio* ad Ordinarios: aut si ad Sedem Apostolicam viâ appellationis, aliove titulo eas devolvi contingat, committi debeant Judicibus delegatis *in partibus*, nullus aut saltem exiguus est hic usus hujus Decretalis: licet indubie justum esset, ut qui *temerarie* & calumniose vitium personæ electæ seu provisæ objecisse convincitur, pro *sua temeritate* per Judicem puniretur.

CAPUT II. de Electione in 6.

De Electione per Suffragia pura, non conditionata, aut incerta peragenda.

OBSERVATIO.

IN *Cap.* IN ELECTIONIBUS *eodem titulo* refertur alterum Decretum sub nomine *idem*, id est, Innocentius IV. sine addito tamen in *Concilio Lugdunensi*, quod per errorem vel incuriam omissum fuisse verisimile est; quandoquidem etiam apud Matthæum Parisiensem Decretum hic relatum inter alia Decreta huic Concilio adscripta, exhibeatur.

Hoc Decreto penitus reprobantur *in electionibus & postulationibus ac* SCRUTINIIS, *ex quibus jus oritur eligendi, vota* CONDITIONALIA, ALTERNATIVA *vel* (C. &) *incerta:* statuitque, *ut* (*hujusmodi votis pro non adjectis habitis*) *ex* PURIS *consensibus celebretur electio, voce illorum, qui non pure consenserint, eâ vice in alios recidente.*

Recte hic notat Glossographus, quod electio seu provisio facta sub conditione, si *vacet* Beneficium; vel si persona sit *capax*, reputanda sit *conditionalis* seu *incerta* ad sensum hujus Decretalis, quia ad provisionem procedere quis non debet, priusquam sciat vacare Beneficium, neque providere personæ, nisi eam capacem noverit.

Neque obstat, similes conditiones tacite inesse: quia constat, nonnumquam ea, quæ tacite insunt, si exprimantur, actum reddere conditionalem.

Alias etiam posset dici, quod valeret electio sub hac forma: *consentio in illum, in quem major & sanior pars consenserit;* cum hæc conditio etiam videatur inesse, uti recte advertit ibidem Glossa.

Hanc Decretalem etiam in *præsentatione* obtinere hic notaverat Molinæus, sed monet ibidem Gabriel Du-Pineau, Senator Andegavensis, secundum Glossam ad *Clem.* PLURES *de Jure Patron.* Patronum *Laicum* posse præsentare *alternative:* non etiam *Clericum*, id est, Patronum Ecclesiasticum; „ cujus dicti ratio est (ait) quia præ„ sentatio *Clerici* vim habet *electionis*,„ Vide quæ dixi in *Jure Eccles. Tom. III. parte* 2. *sect.* 3. *tit.* 8. *cap.* 5. *pag.* 202. alias *tit.* 25. ubi notavi ob eamdem rationem esse receptum, Patronum *Laicum* in præsentatione posse variare, non autem Patronum *Ecclesiasticum*.

Apud Matthæum Parisiensem *pag.* 676. præmittitur proœmium, quo fundamentum Decreti exprimitur: „ Cum „ actus legitimi dies & conditiones „ abhorreant, *sanctione Legali*, inter „ legitimos actus electio Pontificum ce„ leberrimus habeatur, cum per eam „ inter eligentes & electum spiritualis „ quædam matrimonii fœdera copu„ lentur, atque reconcilientur in ele„ ctionibus „. *Quinam actus conditionem respuant?*

Evidens est verba hæc *sanctione Legali* referri ad Responsum Papiniani in *L.* 77. *ff. de R. J.* e qua videtur & Bonifacius VIII. desumpsisse Regulam juris relatam in cap. 50. *de R. J. in VI.* quæ habet: *actus legitimi conditionem non recipiunt neque diem.*

Verum & illud constat, ex mente Papiniani non omnes actus *legitimos* conditionem aut diem respuere; uti & passim Interpretes annotant; atque inter alios Covarruvias, *de Matrimonio part.* 2. *cap.* 3. *num.* 3. ait: „ sunt „ actus quidam legitimi, id est, a „ legibus instituti, ut statim ex eis ef„ fectus aliquis *purus* sequatur, qui „ conditionem non recipiunt nec diem, „ imo eis refragatur conditionis adje„ ctio, quia contra actus ipsius sub„ stantiam est, cum ille sit a lege in„ troductus, ut statim sortiatur effe„ ctum; quemadmodum Matrimonium „ institutum est ad cohabitationem „ mutuam & conjunctionem „. Unde quamvis consensus ad matrimonium contrahendum, conditionem admittat, ipsum tamen matrimonium nullam recipit conditionem; uti ibidem notat Covarruvias, & post ipsum Pekius ad citatam *Regulam* 50.

Igitur quia electio & Provisio Beneficii

ficii a Canonibus ita est instituta, ut ex ea effectus aliquis *purus* sequatur, nimirum ut Minister vel Prælatus detur Ecclesiæ, qui curam ejus gerat; & sponsus ipsius constituatur, recte adducta est prædicta *sanctio Legalis*, quæ dixit actus legitimos diem & conditionem non recipere.

Hinc & facile intelligitur, cur *spiritualis Matrimonii* mentio injecta fuerit.

CAPUT I. de Officio & potestate Judicis delegati in *6.*

De Conservatoribus Apostolicis.

OBSERVATIO.

IN *Cap.* STATUIMUS 1. *de Officio & potestate Judicis delegati in 6.* exstat Decretum simpliciter sub nomine Innocentii IV.

Hic rursus apparet, quod hujus Collectionis auctor hæc Decreta censuerit potius esse Innocentii IV. quam Concilii; illud tamen non tantum Binius, aliique sequentes Conciliorum Collectores referunt inter Decreta ab Innocentio *in Concilio Lugdunensi* edita, sed etiam Matthæus Parisiensis eidem adscribit, qui priorem partem Decreti relati in *cap. 2. de Rescriptis in VI.* & quo restringitur clausula, *Quidam alii* (uti supra expositum est) huic Decreto adjungit, ut simul unum Decretum conficiat.

Decretum autem præsens concernit Conservatores, quos plerisque Sedes Apostolica concedebat, ut hic dicitur.

Declarat autem præsens Decretum, hos Conservatores duntaxat concedi, ut eos, quibus dantur, *a manifestis injuriis & violentiis defendere possint; ideoque nec ad alia, quæ judicialem indaginem exigunt, suam possint extendere potestatem.*

Quærit hic Glossographus, quid si offensa *manifesta* negetur, utrum Conservator cognoscere possit, an sit *manifesta?* Respondet quod sic: „ alias „ (ait) quilibet posset impedire Jurisdictionem ipsorum Conservatorum, „ quia quilibet conventus negaret in- „ juriam *manifestam* „.

Item quærit, quid si conventus fateatur *factum*, sed dicat id *suo jure* fecisse? resolvit, de hoc cognoscere posse, *quia alias facile esset Conservatorum officium illudere.*

Verum si de his Conservatores cognoscere queant; quis etiam non videat, ipsos sub obtentu *manifestæ injuriæ* facile plerasque causas ad se trahere posse?

Et revera Conservatores hos auctoritatem suam multoties in depressionem jurisdictionis ordinariæ, & vexationem subditorum ultra præfixos sibi limites extendisse probant omnia illa Decreta in Sexto Decretalium contenta, quibus excessibus hæc Decreta modum constituere conantur. **Conservatorum olim excessus.**

Sed nec his Decretis eorum excessus compesci potuisse, significant Principes nostri in Edicto suo de 22. Sept. 1500. quo declarant, quod sub prætextu Conservatoriarum subditi ipsorum, *multum* quotidie *vexentur*, ipsa *Jurisdictio ordinaria* in his partibus *lædatur:* quapropter hoc præsenti Edicto declarant Conservatorias nullas in hisce suis ditionibus posthac admittendas, aut tolerandas; inhibens insuper omnibus Conservatoribus cujuscumque fuerint qualitatis & status, posthac uti auctoritate Conservatoris. **Conservatoriæ in Belgio abrogatæ.**

A tempore hujus Edicti cessarunt in hisce Provinciis Belgicis omnes Conservatoriæ, exceptâ solâ Conservatoriâ hujus Academiæ Lovaniensis, quam ex speciali gratia Princeps ad supplicationem Universitatis, sub certis modificationibus per Edictum suum de 22. Decembris ejusdem anni, cursum suum habere permisit, atque in hodiernum usque diem usus illius perseverat. **Præterquam in Universitate Lovaniensi.**

CA-

CAPUT I. de Officio Legati in 6.

De Legatis Apostolicis, eorumque auctoritate circa collationem Beneficiorum.

OBSERVATIO.

IN Cap. OFFICII 1. *de Officio Legati in 6.* exstat Decretum sub nomine *Innocentii IV.* sine addito, *in Concilio Lugdunensi*, quod tamen a Collectoribus Conciliorum, & Matthæo Parisiensi, inter Decreta hujus Concilii recitatur.

Hic Canon Concilio nõ adscribendus.

Statuitur autem, quod *Ecclesiæ Romanæ Legati, quantumcumque plenam legationem obtineant, ex ipsius legationis munere conferendi Beneficia nullam habeant potestatem, nisi hoc alicui* SPECIALITER *duxerimus* (ait) *indulgendum*.

Hic per transennam notandum, modum illum loquendi, *specialiter duxerimus indulgendum*, evidenter indicate, Decretum neqnaquam ipsi *Concilio*, sed *Pontifici* ita loquenti adscribendum.

Declarat autem Pontifex, quod Decretum, in quantum adimit collationem Beneficiorum ipsis Legatis, *in Fratribus suis legatione fungentibus nolit observari, quia* (ait) *sicut honoris prærogativâ lætantur, sic eos auctoritate fungi volumus ampliori.*

Pontifex Cardinales Episcopos vocat *Fratres*, reliquos *filios*.

Per *Fratres nostros* hìc intelligi *Cardinales*, qui unum corpus faciunt cum Papa, certum est: observatque hìc Glossographus, quod, cum Papa *promiscue* de *Cardinalibus* loquitur, vocet illos *Fratres*; si *specialiter* sive de uno in speciali, tunc *Episcopos Cardinales* vocat *Fratres*, reliquos autem *filios*. Et ita hodie habet stylus Curiæ Romanæ.

Quinam Legati dicantur *de latere*, *missi*, *nati*.

Legati autem *Cardinales* dicuntur Legati *de latere*, tamquam de *latere* Papæ missi. Qui vero non Cardinales mittuntur, vocantur simpliciter Legati *missi*. *Qui vero prætextu suarum Ecclesiarum legationis sibi vendicant dignitatem* (uti loquitur hæc Decretalis) dicuntur Legati *nati*.

Hinc tria illa famosa Legatorum genera, de quibus latius hìc Glossa, & plura circa singula notavi in *Jure Eccles. Tom. I. parte 1. tit. 21. cap. 1. pag. 338.*

Pileus ruber Cardinalium.

Quod dicitur *Fratres* sive Cardinales legatione fungentes *honoris prærogativâ lætari*, id verum erat tempore hujus Pontificis, quo dignitas Cardinalium non exiguum ceperat incrementum, quibus & hic Pontifex *ad Terram sanctam pergentibus* pileum *rubrum* primus indulsit, qui postmodum omnibus Cardinalibus communicatus fuit. Vide dicta in *Jure Eccles. Tom. I. parte 1. tit. 22. cap. 1. pag. 359.*

CAPUT. I. de Officio Ordinarii in 6.

De Officialibus per Archiepiscopum in Diœcesibus Suffraganeorum non constituendis.

OBSERVATIO.

IN Cap. ROMANA ECCLESIA 1. *de Officio Ordinarii in 6.* exstat Decretum cum hac inscriptione: *Innocentius IV. in Concilio Lugdunensi;* quod neque apud Binium in Collectione Conciliorum, neque apud Matthæum Parisiensem, aliumve Scriptorem inter Decreta hujus Concilii numeratur.

Et sane cum specialiter de Archiepiscopo *Rhemensi* agatur, cujus in actis Concilii nulla fit mentio, apparet per errorem hæc verba *in Concilio Lugdunensi* esse addita.

Agit Canon de causis ad Archiepiscopum per appellationem devolvendis.

Hoc unum fere in hoc Decreto decernitur, quod Archiepiscopus Rhemensis non possit in Diœcesi suorum Suffraganeorum *foraneos* Officiales constituere pro causis per appellationem ad ipsum *devolvendis;* sive in quibus *nondum* exstitit appellatum; secus autem in causis per appellationem jam tum ad ipsum *devolutis:* quia in his causis vigore appellationis jam *jurisdictionem obtinere noscuntur isti Officiales*.

Si tamen consuetudo Ecclesiæ Rhemensis specialiter haberet, quod similes *Officiales foranei* pro causis per appel-

pellationem ad ipsos *devolvendis*, constituantur, declarat Pontifex, quod ab his sic ex *speciali* consuetudine constitutis in Rhemensi Provincia, inhibitiones, *ne procedatur in causis, priusquam* ad Rhemensem Curiam appelletur, fieri non possint: scilicet Judici ordinario, ne ulterius in causa procedat.

Officialis Archiepiscopi non ferat sententiam in Suffraganeos. Denique mandat nominatim Officialibus Rhemensis Archiepiscopi, & generaliter Officialibus omnium Archiepiscoporum, ut in Suffraganeos Episcopos ipsorum respective Archiepiscoporum *interdicti*, *suspensionis*, *vel excommunicationis proferre sententias non attentent*, *quamdiu* Archiepiscopus *in sua Provincia*, *vel circa illam exstiterit*, puta in vicina Provincia intra duas dietas vulgares, ait hìc Glossa.

Hoc autem indulget Episcopis Suffraganeis, *quibus* (ait) *ob reverentiam Pontificalis Officii deferri volumus in hac parte*.

CAPUT I. de Judiciis in *6*.

Quandonam quis citari possit, ut personaliter compareat coram Judice.

OBSERVATIO.

IN *Cap.* JURIS I. *de Judiciis in 6.* exhibetur Decretum nomine *Innocentii IV. in generali Concilio Lugdunensi*, quod & refert Matthæus Parisiensis, quo declaratur: Judicem delegatum, citra *speciale* Sedis Apostolicæ mandatum, *jubere non posse alterutram partium coram se personaliter in judicio comparere*. Quod idem esse respectu Ordinarii monet post Glossam Molinæus: quia liberum est cuilibet per se vel per Procuratorem respondere.

Recte autem monet Joannes Andreas, id præcipue intelligendum de comparitione *judiciali*: nam *extrajudicialiter* potest pluribus de causis Ordinarius sive Episcopus cogere subditos suos coram se *personaliter* comparere propter obedientiam & reverentiam ipsi a subditis debitam.

A regula hujus Decreti excipitur *causa criminalis*, nimirum *criminaliter* intentata.

Si enim de crimine agatur *civiliter*, tunc intervenire potest procurator, neque compelli potest, *personaliter* comparere; in criminalibus autem *criminaliter* intentatis, solet & hodie fieri citatio personalis.

Addit Decretalis, *vel nisi pro veritate dicenda, vel pro juramento calumniæ faciendo, vel alias juris necessitas partes coram eo exegerit* PERSONALITER *præsentari*.

Itaque apparet ex finali clausula, a Judicis quodammodo arbitrio dependere, num etiam in *civilibus* citatio *personalis* sit facienda; cum ejus sit dispicere, num sit *Juris necessitas*, quæ exigat, ut partes *personaliter* compareant, ut hìc quoque annotat Glossa: quæ una monet, quod eo casu in ipsa citatione sit exprimenda causa, quare debeat venire *personaliter*; monetque ulterius Molinæus ad hunc textum, quod „ Judex possit interdum coge„ re, ut pars *personaliter* compareat, „ ad jurandum de calumnia, vel de „ veritate, quando expedit, etiamsi „ Procurator habeat speciale manda„ tum ad hoc „.

Cæterum de hac citatione personali, videri possunt dicta in *Jure Eccles. Tom. IV. parte 3. tit. 8. cap. 2. pag. 286.*

CAPUT I. de Litis contestatione in *6*.

Exceptio peremptoria quando opponenda.

OBSERVATIO.

IN *Cap.* EXCEPTIONIS I. *de Litis contestat. in 6.* exhibetur Decretum nomine *Innocentii IV. in Concilio Lugdunensi*, cujus & meminit Matthæus Parisiensis; declaraturque, quod exceptio peremptoria, quæ principalis negotii cognitionem concernit, *ante Litem contestatam* objecta, *Litis contestationem non impediat*.

Ratio est, quia exceptiones *peremptoriæ* merita causæ principalis tangunt, ideo-

ideoque lite contestatâ, debent in discussione causæ *principalis* simul discuti & decidi.

Excipit tamen Decretum, *nisi* sint exceptiones *causæ finitæ*, puta *de re judicata* (C. *vel*) *transacta*, nam similes exceptiones proprie non contingunt merita causæ principalis; sed dicunt litem seu causam finitam, ideoque rursus suscitari non debere; atque propterea opponitur ad impediendam Litis contestationem.

CAPUT. I. de Restitutione Spoliatorum in 6.

De Exceptione Spolii, sive in causa civili, sive criminali objecta.

OBSERVATIO.

IN *Cap.* FREQUENS I. *de Restit. spoliat. in 6.* extitat Decretum sub titulo *Innocentius IV. in Concilio Lugdunensi*, quod & Matthæus Parisiensis exhibet.

Dividitur in tres partes; intendit urque hoc Decreto litium abbreviatio; quæ prætextu spolii objecti protrahebantur.

Prima pars Canonis. Cum enim in Jure decisum sit, *spoliatum ante omnia* esse restituendnm, nonnulli ad protrahendam litem super negotio principali, calumniose objiciebant exceptionem *Spolii*, ut progressum litis, interea quo de Spolio cognoscere tur, impedirent.

Itaque statuitur primâ Parte Decreti: *ut in* CIVILIBUS *negotiis, spoliationis objectu (quæ ab alio, quam ab* ACTORE *facta proponitur) Judex in* PRINCIPALI *procedere non postponat*.

In criminali vero, *spoliatio* objici permittitur a *quocumque* facta; sed sive in *criminali* a *quocumque*, sive in civili ab *Actore* objecta proponatur, debet objiciens Spolium *intra* 15. *dierum spatium* post diem, quo proponitur, quod asserit comprobare; alias in expensas, vel etiam in graviorem pœnam, si Judici videatur, condemnandus.

Declarat autem, *spoliatum*, cum *criminaliter* accusatur, eum intelligi, qui *totâ suâ substantiâ, vel majore parte ipsius se per violentiam destitutum affirmat*. „ Ridiculum enim videbatur „ (ait hic Glossographus) quod *cri-* „ *minaliter* accusatus, accusatorem „ suum per exceptionem spoliationis „ *rei modicæ*, & vilis ab accusatione „ repelleret „.

Additur in Decreto: *Et secundum hoc loqui* CANONES *sano credendum est intellectu: quia nec nudi contendere, nec inermes inimicis opponere nos debemus. Habet enim spoliatus privilegium, ut non possit exui jam nudatus.*

Recte reflectit Glossographus, hic indicari *Canonem* NULLUS *Caus.* 2. *quæst.* 1. & *Canonem* OPORTET *Caus.* 3. *quæst.* 2. ubi de hac exceptione spoliationis agitur: & ibidem reperiuntur hæc verba: *Quia nec nudi contendere, nec inermes inimicis nos debemus opponere.*

Uterque autem Canon desumptus est ex Pseudo-Epistola Stephani Papæ; sed mirum non est eum hic adduci, quia ætate hujus Concilii Lugdunensis authenticum reputabatur, quidquid Decreto Gratiani continebatur: uti sæpius in *Commentario in Decretum Gratiani* monui, multisque occurrentibus exemplis ostendi. Canon indicat Pseudo-Epistolæ Stephani Papæ.

Parte secundâ hujus Decretalis statuitur, ut si accusatus excipiat de spoliatione facta a *tertio*, debeat ei *a Judice tempus* indulgeri: & *quod si intra tempus* a Judice statutum *restitutionem non petierit, & causam, cum poterit, non ducat ad finem, non obstante spoliationis exceptione, deinceps poterit accusari.* Secunda pars Canonis.

Tertiâ denique parte sancitur, *ut rerum privatarum* SPOLIATIO *agenti super Ecclesiasticis, vel e contrario nullatenus opponatur*. „ Ratio assignatur „ a Glossographo, quia agens nomine Ecclesiastico, non agit *suo* jure, „ sed nomine *Ecclesiæ*. Unde sicut „ procurator agens nomine alieno, de „ suo jure non excipit, sic nec hic „: sed dubito, num hæc ratio non nimium hoc Decretum restringat. Tertia pars Canonis.

CA-

CAPUT I. de Dolo & Contumacia in 6.

De pœna in Actorem termino præfixo non comparentem.

OBSERVATIO.

IN *Cap.* ACTOR 1. *de dolo & contumacia in 6.* legitur Decretum cum simplici epigraphe *Innocentius IV.* sed in Corpore Juris canonici correcto ad marginem notatur : *alias ita :* INNOCENTIUS IV. IN CONCILIO LUGDUNENSI : & recte , nam & apud Matthæum Parisiensem hoc Decretum habetur sub nomine Concilii Lugdunensis.

Decernitur autem hoc Decreto , quod *Actor , qui ad terminum venire , ad quem citari adversarium fecerat , non curavit : venienti reo in expensis (propter hoc factis legitime) condemnetur.* Hodie in omnibus Curiis conformiter ad præsens Decretum receptum est , contumacem in *expensas* condemnari , neque ulterius audiri seu adversus contumaciam in integrum restitui , nisi restitutis expensis.

Præterea addit præsens Decretalis , quod Actor *ad aliam* , id est , novam *citationem* ipsius rei *minime* sit *admittendus , nisi* SUFFICIENTER CAVERIT, *quod in termino* FIDELITER *debeat comparere.*

Notat autem Glossa , hoc verum esse „ si requisitus fuerit Judex , ut ei „ denegaret citationem , nisi præstet „ illam cautionem de comparendo in „ singulis assignationibus , nam Judex „ non debet interponere officium suum „ ad privatam utilitatem , nisi requiratur a partibus „.

At notant passim Pragmatici , cautionem *in judicio sisti* , hodie pene exolevisse , uti videre est apud citatos per D. Christinæum in notis ad Bugnionium *de Legib. abrog. lib.* 1. *Satyrâ* 228.

CAPUT UNICUM de eo, qui mittitur in possessionem in 6.

De Missione in possessionem Beneficii ob contumaciam Rei non comparentis.

OBSERVATIO.

IN *Cap.* EUM , *de eo qui mittitur in possess. in 6.* extat rursus Decretum sub solo nomine *Innocentii IV.* sed in margine notatur : *alias ita : Innocentius IV. in Concilio Lugdunensi,* occurritque & præsens Decretum inter Decreta Innocentii IV. in Concilio Lugdunensi , apud Matthæum Parisiensem.

Statuitur autem , quod litigans super Beneficio obtinendo cum aliquo Possessore , non sit mittendus in possessionem rei servandæ causâ *ob partis adversæ contumaciam : Ne* (ait) *per hoc ad ea ingressus patere valeat vitiosus.*

Addit autem Decretalis , quod *liceat in hoc casu (contumacis absentiam divinâ replente præsentiâ) etiam lite non contestatâ , diligenter examinato negotio ipsum fine debito terminare.*

Monet Bugnionius de *Legib. abrog. lib.* 2. *sect.* 10. licet olim causæ cognitio in missione in possessionem interveniret, differenda tamen erat missio, donec de veritate tituli innotesceret , uti hæc Decretalis manifeste innuit, & probat totus titulus ff *de eo qui mitt. in possess.* „ His tamen temporibus „ (ait Bugnion) Sacerdos vel Notarius publicus in possessionem inducit . Et quia non nisi nudus minister est , ideo de causa non cognoscit; nec differt propterea in possessionem mittere , Jure tamen partibus salvo , apud idoneum & competentem Judicem agendi , & experiundi interdicto retinendæ possessionis „.

Observat & citatus auctor , *lib.* 1. *Satyrâ* 176. quod in Gallia non recipiatur titulus Digestorum *Quibus ex cau-*

causis in possess. eatur. „ Nam (ait) „ non mittuntur Actores in possessio„ nem bonorum ob contumaciam reo„ rum „. Quod & moribus Belgii conforme esse monet Zypæus in *notitia Juris Belg. tit. de dolo & contumacia;* sed in contumaces, tam in actione reali, quam personali, ad definitivam sententiam proceditur. Plures de hac praxi testantes recitat Christinæus ad citatam *Satyram* 176.

CAPUT I. de Confessis in 6.

De Positionibus in judicio faciendis.

OBSERVATIO.

IN *Cap.* STATUIMUS I. *de Confessis in 6.* habetur Decretum cum inscriptione: *Innocentius IV. in Concilio Lugdunensi;* exstatque apud Matthæum Parisiensem.

Ad abbreviandas lites & probationes factorum, quæ in deductione causæ occurrunt, inductus fuit usus *positionum*, de quo fusius egi in *Jure Eccles. Tom.IV. parte 3. tit. 7. cap.5. pag.*247. Hoc unum hâc Decretali statuitur, *ut positiones negativas* (*quæ probari non possunt nisi per Confessionem adversarii*) *Judices admittere possint, si, æquitate suadente, viderint expedire.*

Certum est, quod Judex non teneatur admittere omnes positiones, sive articulos a parte propositos, sed dispicere debeat, an ad causam pertineant, & an non sint captiosæ, &c.

Recte ergo dicitur in hac Decretali, positiones *negativas* tum demum admittendas, si Judex, *æquitate suadente, viderit expedire.* Licet enim *negativa* per rerum naturam probari nequeat, per testes, aut similem probandi modum; ideoque visum fuerit aliquibus similes *positiones* rejiciendas esse; tamen eas a Judicibus admitti posse statuitur, quia ipsa pars adversa notitiam ejus habens, potest respondere, & per ejus responsum rei veritas acquiri.

CAPUT III. de Testibus in 6.

Advocatus vel Procurator in prima instantia, non recipiendi in testes in secunda instantia.

OBSERVATIO.

IN *Cap.* 3. *de Testibus in 6.* refertur Decretum sub hac inscriptione: *Innocentius IV. in generali Concilio Lugdunensi;* incipitque etiam his verbis ROMANA ECCLESIA, quibus *cap.* I. *de Officio Ord. in 6.* supra relatum, quibus initialibus verbis plura sub nomine *Innocentii IV.* simpliciter, vel addito, *in Concilio Lugdunensi*, in *Sexto* Decretalium referuntur, quæ verisimiliter fragmenta sunt unius ejusdem Decretalis, quæ incipiebat *Romana Ecclesia;* cujus tamen nulla apud Matthæum Parisiensem, aut alium Scriptorem, sub nomine Concilii Lugdunensis mentio occurrit.

Duo hâc Decretali statuuntur, primo quod Procurator aut Advocatus in priori judicio non debeant in causa appellationis in testes admitti, scilicet pro appellante, idque ob affectionem, quam habere præsumuntur pro causa, quam ut justam & bene fundatam propugnarunt, vel prosecuti sunt in priore judicio.

Moribus hodiernis nec hi a testimonio dicendo repelluntur, nisi parte opponente, & si admittantur, Judicis erit æstimare, quantum testimonio illorum sit deferendum; uti notavi *in Jure Eccles. Tom.IV. parte 3. tit. 7. cap. 6. num. 14. pag.* 256.

Statuitur secundo, ne Judex indistincte appellanti deferat juramentum, licet etiam præsumptio pro eo faciat: *Sed tunc cum inspectis personarum & ipsius causæ circumstantiis, id fuerit faciendum.* Juramentū suppletorium cum magna moderatione a Judice deferendum.

De circumspectione & moderatione servanda a Judice in delatione similis juramenti suppletorii, plura annotavi in *Jure Eccles. Tom. IV.* titulo citato *cap.* 8. *pag.* 274.

CA-

Caput I. De exceptionibus in 6.

De Exceptione excommunicationis rei contra Actorem opposita.

Observatio.

In *Cap.* Pia 1. *de Exceptionibus in 6.* exstat Decretum inscriptum: *Innocentius IV. in Concilio Lugdunensi*, relatum quoque a Matthæo Parisiensi, occurritque abusui, quo per facilem oppositionem excommunicationis judicia passim sistebantur, Actoresque suo jure fraudabantur.

Statuitur itaque, ut *si quis excommunicationem opponit, speciem illius, & nomen excommunicatoris exprimat, quam intra octo dierum spatium probare* debeat *apertissimis documentis*, & *si non probaverit, Judex in causa procedere non omittat, reum in expensas, quas actor ob hoc* DIEBUS ILLIS SE FECISSE probaverit, *præhabitâ taxatione, condemnans.*

Si contingat post lapsum octo dierum, & non probatam objectam excommunicationem, *de eadem vel alia excipiatur iterum, & probetur, Actor* quidem *in sequentibus excludetur* ab agendo, *donec meruerit gratiam absolutionis obtinere*, iis nihilominus, *quæ præcesserunt, in robore* suo duraturis, poteritque Actor, habitâ absolutione, reassumere processum in illo statu, in quo erat tempore, quo reus admissus fuit ad probandum excommunicationem, uti hic notat Glossographus.

Si autem nec secundo objecta excommunicatio probata fuerit, tertio objici vetatur, præterquam si excommunicatio *nova* emerserit, vel evidens & prompta probatio supervenerit de antiqua, id est, si *antiqua* excommunicatio de *novo* nunc demum venerit ad notitiam rei: quod Judici probari debebit.

Si autem sententiâ iam latâ, excommunicatio objiciatur & probetur, executio sententiæ sistetur, sed *sententia, quæ præcessit, non minus robur debitum obtinebit.*

Licet autem non soleat Judex habere rationem exceptionis, nisi hæc a parte fuerit proposita, hic tamen decernitur, ut *si actor sit excommunicatus* Publice, *& hoc Judex noverit quandocumque, etsi reus non* EXCIPIAT, *Judex Actorem ex* SUO OFFICIO *repellere non postponat.*

Hodie hæc exceptio admodum rara est præsertim hisce in partibus; eo quod hic notoria praxis habeat excommunicatum non esse vitandum, nisi per sententiam Judicis specialem contra ipsum prolatam & publicatam fuerit declaratus excommunicatus, uti latius exposui in *Jure Eccles. Tom. IV. parte 3. tit. 11. cap. 5. pag. 399.* alias *cap. 4.*

Interim ex hac Decretali evidens est, quod eâ ætate invaluisset multiplex censurarum ac notanter excommunicationis Juris, sive sententiæ latæ, prout has censuras invaluisse seculo XI. & seqq. notavi in *Jure Eccles. Tom. IV.* citato *tit. 11. cap. 7. pag. 407.* alias *cap. 6.* & fusius in *Tractatu de Censuris, Tom. IX. pag. 5.* hujus editionis.

Caput I. de sententia & re judicata in 6.

Quâ pœnâ plectendus Judex, qui contra justitiam per sordes aut favorem judicaverit?

Observatio.

In *Cap.* Cum æterni 1 *de Sent. & re jud. in 6.* exhibetur Decretum sub nomine *Innocentii IV. in Concilio Lugdunensi*, cujus & meminit sæpius citatus Parisiensis, quo monentur in primis Ecclesiastici Judices, ut *in causarum processibus nil vindicet odium, vel favor usurpet, timor exulet, præmium aut exspectatio præmii justitiam non evertat, sed stateram gestent in manibus, lances appendant æquo libramine, ut in omnibus, quæ in causis agenda fuerint, præsertim in concipiendis sententiis & ferendis, præ oculis habeant solum Deum.*

Hinc indubie profluxit, quod hodie

Judex Ecclesiasticus soleat dicere in pronuntiatione sententiæ, *solum Deum & justitiam præ oculis habentes.*

Si autem Judex Ecclesiasticus, non obstante hoc monito, *contra conscientiam & contra justitiam in gravamen partis alterius in Judicio quidquam fecerit, per gratiam vel per sordes, ab executione officii per annum* declaratur *suspensus*, & ulterius *ad æstimationem litis parti* læsæ *condemnandus*. Et *si, suspensione durante,* DAMNABILITER *ingesserit se divinis,* IRREGULARITATIS *laqueo se involvet secundum* CANONICAS SANCTIONES, ab ea *non nisi per summum Pontificem* absolvendus, *salvis aliis Constitutionibus, quæ Judicibus male indicantibus pœnas ingerunt & infligunt. Dignum est enim* (ait) *ut qui in tot præsumit offendere, pœnâ multiplici castigetur.*

Dubium non est, Judicem contra conscientiam per gratiam aut sordes contra justitiam judicantem, gravissime peccare, atque parti læsæ ad restitutionem teneri, nec non graves pœnas mereri: tamen quia pro integritate Judicis, tamquam personæ publicæ præsumitur, multumque difficile sit probare, ipsum *contra conscientiam per gratiam aut sordes judicasse* admodum raro Judices hisce pœnis plectuntur; sed pars, quæ se per sententiam læsam prætendit, remedio appellationis sibi consulere debet.

Neque hodie observatur rigor antiquus Juris, ut Judex, qui per *imperitiam* male judicasse arguitur, in judicio sententiam suam tueri teneatur; si tamen probaretur revera per *fraudem* aut *acceptis muneribus* iniquam protulisse sententiam, Officii sui depositione aut suspensione, aliâve majore aut minore pœnâ pro qualitate delicti etiam hodie esset puniendus. Vide Stockmans *Decis.* 144. & ab eo citatos, item Christinæum ad Bugnionium *de Legib. abrog. lib.* 1. *satyrâ* 224.

CAPUT II.

De sententia & re judicata in 6.

Sententia depositionis decreta contra Fredericum II. Imperatorem.

OBSERVATIO.

REfertur in *Cap.* AD APOSTOLICÆ 2. *de sent. & re jud. in* 6. integra pene sententia prolata ab Innocentio IV. contra Fredericum Imperatorem sub hoc titulo: *Innocentius IV. sacro* PRÆSENTE *Concilio, ad memoriam sempiternam.* De quo titulo & tenore sententiæ egimus supra §. 2. Dissertationis ad hoc Concilium.

CAPUT I.

De Appellationibus in 6.

De forma appellationis ab Interlocutoria, & ejus effectu, signanter si appellatum sit ad sedem Apostolicam.

OBSERVATIO.

IN *Cap.* CORDI 1. *de Appellat. in* 6. relatum Decretum adscribitur *Innocentio IV. in Concilio Lugdunensi*, uti & a Matthæo Parisiensi an. 1245.

Hoc Decreto agitur de Appellationibus, sive *in judicio* sive *extra* super *interlocutoria* vel *gravamine aliquo ad Sedem Apostolicam* interpositis.

Ac primo quidem statuitur, quod hæc species appellationis debeat fieri *in scriptis*, idque sive ex intervallo, sive ex incontinenti fiat, secus quam in appellatione a *Definitiva*, ut hic notat Glossa: quia hæc ex incontinenti, Judice adhuc pro Tribunali sedenti, fieri potest *solo verbo*.

Secundo debet in ipsa appellatione ab interlocutoria exprimi *causa* appellationis, & quidem talis, quæ si vera esset, sufficiens judicaretur ad appellandum: quod rursus in appellatione a *De-*

a *Definitiva* non exigitur.

Præterea dicit, quod Judex *a quo* possit appellanti præfigere terminum ad prosequendum appellationem, *secundum locorum distantiam*, *personarum*, *ac negotii qualitatem*.

Post hæc *si voluerit appellatus & petierit; principalis personæ* PER SE *vel per Procuratores instructos*, *cum mandato ad agendum*, *& cum rationibus & munimentis* AD CAUSAM *spectantibus accedant ad* SEDEM APOSTOLICAM *sic parati*.

Hic notat Glossographus, quod procurator missus non tantum debeat esse instructus in causa appellationis „ sed „ & in causa *principali*; ut, si Papæ „ visum fuerit expedire, finito appellationis articulo, vel de partium „ voluntate omisso, procedatur in „ negotio *principali*, quantum de jure „ poterit & debebit „.

Hic observat Glossographus, *speciale* esse in Papa, quod „ possit retinere „ causam *principalem*, etiamsi dictum „ sit, *bene judicatum* & *male* appellatum: imo sine appellatione possit „ Papa inhibere Judicibus, ut non se „ intromittant amplius in causa: sed „ ipsam causam una cum partibus remittant ad Papam „. Hæc secus in Archiepiscopo obtinere dicit. Hic enim non potest omisso articulo, de causa principali cognoscere etiam de consensu partium: teneturque causam principalem ad Judicem *a quo* remittere, si dictum sit: *bene judicatum*, *male appellatum*.

Cum moribus nostris non remittantur partes ad Sedem Apostolicam, etiam in causa appellationis, sed dentur Judices *delegati* in *partibus*, quæ hic Papæ tribuuntur, hodie non observantur; sed hi Judices in partibus de solo articulo appellationis cognoscunt: & si *bene judicatum*, & male appellatum pronuntietur, remittunt causam principalem ad Judicem *a quo*.

Item certum est, hodie non perinde a sententia interlocutoria etiam ad Sedem Apostolicam posse appellari, prout eas appellationes admissas fuisse tempore editæ hujus Decretalis notavi *in Jure Eccl. Tom. IV. part. 3. tit. 10. cap. 1. pag.* 341. hujus editionis.

Caput II.

De Appellationibus in 6.

De termino arbitris juris in causa recusationis electis per Judicem recusatum præficiendo.

Observatio.

IN *Cap.* Legitima 2. *de Appellat. in 6.* habetur Decretum cum hac inscriptione, *Idem*, id est, Innocentius IV. at apud Binium, & qui ipsum secuti sunt Conciliorum Collectores numeratur inter Decreta *Concilii Lugdunensis*; eoque statuitur, quod si *causa suspicionis contra Judicem assignata sit*; commissa *arbitris a partibus secundum formam Juris electis*, ne ob allegatam suspicionis causam negotium principale nimium retardaretur, *ipsis arbitris per Judicem competens terminus præfigatur*, *intra quem* ipsi arbitri *in idem conveniant*, *vel tertium concorditer advocent*, *cum quo ambo*, *vel alter ipsorum*, *ejusdem suspicionis negotium terminare procurent*. *Alioquin Judex ex tunc in* Principali *negotio procedere non omittat*.

Caput I. de Homicidio in 6.

De pœna homicidii maxime per assassinos *commissi*.

Observatio.

IN *Cap.* pro humani 1. *de Homicidio in 6.* habemus Decretum sub nomine *Innocentii IV. in Concilio generali Lugdunensi*; quod nec a Matthæo Parisiensi, aut alio Scriptore refertur. Agitur autem contra certum genus homicidarum, qui *assassini* dicebantur.

Di-

Dicitur enim, tempore hujus Pontificis fuisse quoddam genus *Persarum*, qui cum impietatis essent Mahometicæ conjurarunt in necem Christianorum, se consecuturos vitam æternam sibi persuadentes, si quempiam Christianum interfecissent, ideoque proditorie se Christianis inserebant, eosque occidebant, neque ob id scelus, suâ sententiâ ob præclarum & meritorium, mori tristabantur, sed e contra gaudebant.

Dicebantur autem *Assassini* vel etiam *Arsacidæ*, eo quod Princeps factionis istius ab ipsis vocaretur *Arsacidas*.

Cum autem hoc detestabili hominum genere nonnumquam & ipsi Christiani uterentur, ut se de inimicis suis vindicarent, præsenti Decreto statuit Innocentius IV. *sacri approbatione Concilii, ut quavis Ecclesiastica secularisve persona quempiam Christianorum per prædictos assassinos interfici fecerit, vel etiam mandaverit (quamquam mors ex hoc forsan non sequatur) aut eos receptaverit, vel defenderit seu occultaverit, excommunicationis & depositionis a Dignitate, honore, Ordine, Officio & Beneficio incurrat sententias* IPSO FACTO, *& illa libere aliis per illos (ad quos collatio pertinet) conferantur*.

Præterea decernitur, quod *sit etiam cum suis bonis mundanis omnibus tamquam Christianæ religionis æmulus a toto populo Christiano perpetuo diffidatus*. Quin & additur, quod *postquam probabilibus constiterit argumentis, aliquem scelus tam execrabile commisisse, nullatenus alia excommunicationis vel depositionis seu diffidationis adversus eum sententia requiratur*. Hæc omnia specialiter contra hoc genus homicidii ob singularem ejus malitiam constituta esse notant hic passim interpretes, *ut metus pœnæ, meta hujusmodi præsumptionis existat*; ait Decretalis.

Quamvis primitus jam supra descripti solum dicti fuerint *assassini*, tandem communi usu invaluit; ut horum exemplo, generaliter dicantur *assassini*, qui pecuniâ aliâve re pretio æstimabili acceptâ, sive fideles hi fuerint, sive infideles, *proditorie* Christianos occidunt, vel occidi mandant; quod & Covarruvias observat *Lib. 2. Var. Resolut. cap. 20. num. 9. & 10.* qui tamen verisimilius putat pœnas hoc Canone statutas non posse ad similes assassinos extendi: sed restringendas ad illos, qui operâ illorum *Infidelium*, qui proprie *assassini* dicuntur, utuntur, maxime ob verba sequentia Decretalis, præsertim *cum nonnulli Magnates taliter perimi formidantes, coacti fuerint securitatem ab eorumdem Assassinorum* DOMINO *impetrare, sicque ab eo*, NON ABSQUE CHRISTIANÆ DIGNITATIS OPPROBRIO, *redimere quodammodo vitam suam*. E quibus apparere putat, Pontificem præcipue attendisse, quod homicidia illa attentarentur operâ *Infidelium*: quamvis fateatur, contrariam opinionem esse omnium passim Doctorum & communiter receptam, quam & praxis recepisse videtur; nec immerito: cum crimen hoc a quocumque admissum similibus pœnis coërcendum merito veniat.

CAPUT I. de Privilegiis in 6.

Moderatio exemptionum Clericorum tam Secularium quam Regularium.

OBSERVATIO.

IN *Cap.* VOLENTES I. *de Privilegiis in 6.* exstat Decretum sub nomine *Innocentii IV. in Concilio generali Lugdunensi*; quod nec a Matthæo Parisiensi, nec a Binio, aliove Scriptore refertur inter Decreta in hoc Concilio edita.

Nihilominus Patres Tridentini seculi simpliciter auctoritatem *Sexti* Decretalium, hoc Decretum *sess. 7. cap. 14. de Reformat.* renovantes, illud habuerunt pro Constitutione *Innocentii IV. in generali Concilio Lugdunensi* edita; neque enim Patres Tridentini examinandum putarunt, utrum revera in Concilio generali Lugdunensi esset hæc Constitutio edita, cum ipsis sufficeret eam

Canon non videtur Innocentio IV. in Conc. Lugd. adscribendus.

eam regimini Ecclesiastico esse convenientem, ideoque merito renovandam.

Et sane in quantum hoc Decreto, exemptio Clericorum Secularium vel Regularium restringitur, seu modificatur, eatenus favorabile & pristinæ ac puriori Ecclesiæ disciplinæ conforme esse nemo dubitabit, qui attenderit, quantopere eorum exemptio a pristina disciplina discordet, & quanta in regimine Ecclesiæ secum trahat incommoda.

In duobus autem articulis exemptio per hoc Decretum modificatur. Primo, quod quantumcumque privilegio Sedis Apostolicæ exempti gaudeant libertate, non gaudeant privilegio exemptionis, sed Ordinarius in ipsos possit suam jurisdictionem exercere, si domicilium intra aliquam Diœcesim habentes, in *eadem* delinquant, vel contrahant in loco non *exempto*, vel *res*, de qua agitur, eo in loco sit *sita*, idque etiam circa illos, *quibus, ut nonnisi sub uno certo judice teneantur de se conquerentibus respondere Apostolico privilegio est concessum*.

Declarat autem & ibidem Pontifex, hâc modificatione, privilegium exemptionis non reddi exemptis omnino inutile; quod hic latius exponit Glossographus.

Secundo declaratur, quod Monachi, quibus a Sede Apostolica est indultum, ne interdici, excommunicari, vel suspendi a quoquam valeant, si mittantur *ad Monasteriorum suorum Prioratus Ordinariis iisdem subjectos, ut vel gerant eorum regimen, vel in eis* TAMQUAM PROPRII *locorum ipsorum* MONACHI *resideant*, possint *Ordinarii ratione eorumdem Prioratuum, suâ Jurisdictione in ipsis etiam quoad præmissa* (interdictum, suspensionem, vel excommunicationem) *quamdiu morantur in illis licite uti* (*a*).

Exemptus in una materia, non idcirco exemptus in alia.

Hic apertissime probatur & exprimitur Regula in hac materia exemptionis multum notanda; quod Exemptus in una qualitate, aut ratione unius rei, non sit propterea exemptus in alia qualitate, vel intuitu alterius rei, quam Regulam pluribus adstruxi & exposui *in Jure Eccles. Tom. IV. parte 3. tit. 12. cap. 5. pag. 460.*

Caput I. de Pœnitentiis in 6.

Jurisdictio Archiepiscopi non extendit se ad subditos Suffraganeorum in prima instantia.

Observatio.

In *Cap.* Romana Ecclesia 1. *de Pœnit. in 6.* exstat Decretum adscriptum *Innocentio IV. in Concilio Lugdunensi*; quod nec apud Matthæum Parisiensem, nec apud alium Scriptorem reperitur; cumque initialia ejus verba sint, *Romana Ecclesia*; atque Archiepiscopum Rhemensem concernant, verisimile est, esse fragmentum prolixæ illius Decretalis, de qua supra diximus.

De quæstoribus Archiep. Rhemensis in Diœcesibus Suffraganeorum.

In præsenti agitur de *Quæstoribus* missis ab Archiepiscopo Rhemensi per suam Provinciam, ad colligendas Fidelium *pias* subventiones in extructionem & reparationem fabricæ Rhemensis Ecclesiæ: deciditurque, quod Archiepiscopus vel ejus Officiales nequeant dare facultatem istis Quæstoribus citandi *subditos Suffraganeorum* coram Archiepiscopo, *sive ejus Officialibus*, *quos iidem Quæstores sibi resistere, aut nolle parere dixerint*: sed duntaxat *charitative* monere; eo quod Archiepiscopus Jurisdictionem non habeat in subditos suorum Suffraganeorum in prima instantia, sed tantum in Causa Appellationis. Cæterum de Quæstoribus, atque de ipsorum totali abolitione ob varios & enormes eorum abusus, per Synodum Tridentinam, vide dicta

(*a*) Ab accuratis Histor. Eccles. Scriptoribus velut somnia exploduntur, quæ de Paralysi Innocentii IV. refert Thomas Cantipratensis: ait iste: *Ob rescissa FF. Prædicatorum & Minorum privilegia Innocentium divinitus percussum fuisse plagâ insanabili*; sed istud figmentum merito explodunt Odericus Raynaldus *ann. Eccl. ad ann.* 1254. & Natalis Alexander *Hist. Eccles. Sæculo 13. pag. 25. col. 2. edit.* 1699. *in fol.*

dicta in *Jure Eccles. Tom. II. parte 2. sect. 1. tit. 7. cap. 4. pag. 217.* alias 3. de restrictione potestatis elargiendi Indulgentias facta, per Concilium Lateranense sub Innocentio III. cujus hic fit mentio.

CAPUT I.

De Sententia Excommunicationis in 6.

De Modo & Cautela in ferendis Censuris servandis.

OBSERVATIO.

IN *Cap.* CUM MEDICINALIS I. *de Sent. excommunicat. in 6.* exstat Decretum sub nomine *Innocentii IV. in Concilio Lugdunensi;* quod & a Matthæo Parisiensi, aliisque exhibetur, agitque contra Prælatos, qui subditos suos vexabant, in eos sine justa causa passim Censuras Ecclesiasticas evibrando.

In primis monetur *Judex Ecclesiasticus*, ut *caute provideat*, *ut in ea ferenda ostendat se prosequi quod corrigentis fuerit & medentis; quod scilicet medicinalis sit excommunicatio, non mortalis, disciplinans, non eradicans.* „ Ideo si Judex Ecclesiasticus (ait hic „ Glossa) videat subditum suum non „ curare de Excommunicatione, & sic „ videt, excommunicationem non pro„ ficere, non debet bonus Judex il„ lum excommunicare sanâ conscien„ tiâ: sed debet in eum exercere aliam „ pœnam, scilicet captionem personæ, „ & pignorationem bonorum: nam „ Judex debet in contumacem exercere „ pœnam, quam viderit magis timeri„.

Si tamen crimen esset valde enorme, publicum, & in scandalum multorum, posset subinde & excommunicatione puniri, licet non in profectum excommunicati, saltem in exemplum aliorum, & reparationem scandali.

Ut ergo Judices majore cum moderatione in ferendis Ecclesiasticis Censuris procedant; statuitur primo, ut *in scriptis* Censuram illam Judex *proferat*, & *causam* Censuræ *expresse conscribat*, *propter quam* Censura *proferatur;* id est, causam specificam & individuam, ob quam excommunicatio, interdictum, vel suspensio fertur: „ & „ non sufficit dicere, talem Titium ex „ causis rationabilibus in his scriptis „ excommunicamus „: ut hic monet Glossographus.

Secundo vult, ut *exemplum hujusmodi Scripturæ*, quâ sententia cum expressione causæ continetur, *teneatur Excommunicato tradere intra mensem; si* nimirum Judex *fuerit requisitus*.

Utque innodatus censurâ queat probare se copiam seu exemplum sententiæ requisivisse, fieri vult *super hac requisitione publicum instrumentum*, *vel Litteras testimoniales confici sigillo authentico consignatas*.

Pro efficaciore Decreti executione insuper statuit, ut si Judex hujus *Constitutionis temerarius exstiterit violator, per mensem unum ab ingressu Ecclesiæ, & divinis Officiis noverit se suspensum*.

Ulterius, ut superior, *ad quem* innodatus censurâ recurrerit, sententiam ipsam *sine difficultate* relaxet. Hoc est, inquit hic Hostiensis „ sine mora, si„ ne satisdatione, sine causæ cognitio„ ne, & sine aliquo excommunicati „ gravamine: cum evidenter appareat „ contra hanc Constitutionem latam „ fuisse„. Licet forsan justa causa subfuisset.

Vult etiam superior *latorem* sententiæ, *excommunicato*, interdicto, vel suspenso *ad expensas, & omne interesse condemnet, & alias puniat animadversione condignâ; ut, pœnâ docente* (inquit) *discant Judices, quam grave sit excommunicationum* (idem est, de Interdicto & Suspensione) *sententias sine maturitate debita fulminare*.

Denique monet *Prælatos & Judices*, caveant incurrere hanc suspensionem; *quoniam si contingeret eos sic suspensos divina Officia exequi sicut prius, Irregularitatem non effugient, juxta Canonicas Sanctiones: super qua non nisi per* SUMMUM PONTIFICEM *poterit dispensari*.

De-

Declarat autem paulo superius: *Et hac eadem in Suspensionis & Interdicti sententiis volumus observari.*

C a p u t II.

De Sententia Excommunicationis in 6.

De Absolutione ab excommunicatione ad cautelam.

Observatio.

IN *Cap.* Solet 2. *de Sent. Excomm. in 6.* exstat Decretum sub nomine ejusdem in eodem, hoc est, Innocentio IV. in Concilio Lugdunensi, quod & Matthæus Parisiensis citat, agiturque in eo de *absolutione excommunicationis ad cautelam:* quæ ita dicitur, *ad majorem* cautelam, seu cautionem excommunicati, vel eorum, qui cum ipso sunt communicaturi, ut *tutiori* loco sit ipsius aliorumque conscientia, si forte sententia teneret, aut ligaret, quam ipse tamen nullam esse credit & asserit.

Unde petens hanc absolutionem, non fatetur se valide excommunicatum; sed tantum se velle in omnem eventum sibi *tutius*, & ad majorem cautelam consulere.

Declarat autem, hanc absolutionem ad *cautelam* non esse negandam excommunicato petenti, & *Sententiam excommunicationis* dicenti *esse nullam; tametsi Excommunicator, vel adversarius se opponat: nisi eum excommunicatum pro* MANIFESTA *dicat offensa.*

In hoc autem *casu*, vult opponenti præfigi terminum *octo dierum*, intra quem probet, excommunicatum pro *manifesta offensa*, ut *si* intra illum terminum id *probaverit*, non absolvatur excommunicatus, *nisi prius sufficiens præstetur emenda.*

Quod si non probaverit offensam esse *manifestam*, sed tamen *dubia* remaneat, tunc detur absolutio ad *cautelam;* dummodo ab excommunicato *præstetur competens cautio, de parendo juri*, casu quo fuerit repertum, excommunicationem *juste* & *rite* latam fuisse: uti exponit Joannes Tournet in suo *Tractatu de Absolutione ad cautelam cap. 7.* qui inter opera Francisci Florentis anno 1679. Parisiis reimpressus fuit.

Declaratur præterea, quod si excommunicatus appellaverit, atque offerat se probaturum excommunicationem fuisse latam *post appellationem*, vel *intolerabilem errorem in sententia fuisse patenter expressum, pendente probationis articulo, in cæteris, quæ ut actor in* Judiciis *attentaverit, interim evitetur.* Extra Judicium *vero, in Officiis, postulationibus, & electionibus, ac aliis legitimis actibus nihilominus admittatur.*

Observat autem hic Glossographus, quod non statim sit *efficax* admissio: „ sed postea in processu apparebit. „ Nam si appareat postmodum, per „ eum legitime appellatum, apparebit ipsum bene admissum; sin autem, apparebit tunc illum excommunicatum, & sic non valere vocem ejus „.

De hac specie excommunicationis, ejus initiis, & progressu, latius egi *Tom. IX.* hujus editionis, in Tractatu *de Censuris cap. 11. §. 3.*

C a p u t III.

De Sententia Excommunicationis in 6.

Excommunicatio major non facile ferenda in Communicantes cum excommunicato.

Observatio.

IN *Cap.* Statuimus 3. *eod. in 6.* refertur Decretum sub eadem inscriptione expressa his verbis: *Idem in eodem*, quod tamen apud Matthæum Parisiensem non reperitur, vetaturque Judicibus Ecclesiasticis, ne Sententiam excommunicationis majoris ferant in *participantes cum excommunicatis;* puta *in locutione*, similibusque, *quibus ligatur participans excommunicatione* MINORI ANTE CANONICAM MONI-

TIONEM, aliterque lata excommunicatio declaratur nulla, *salvis* (ait) *Constitutionibus contra illos legitime promulgatis, qui in crimine præsumunt participare damnato.*

Cum Excommunicatio *minor* hodie non sit in usu (uti notavi in *Jure Eccl. Tom.IV. part.* 3. *tit.* 11. *cap.* 5. *pag.* 399. alias *cap.* 4.) etiam nullus est pene usus hujus Decretalis.

CAPUT IV.

De Sententia Excommunicationis in 6.

Prælati non incurrunt Interdictum vel Suspensionem nisi in Sententia expressi.

OBSERVATIO.

SUb hac rursus inscriptione *idem in eodem* refertur in *Cap.* QUIA PERICULOSUM 4. *eod. in* 6. Decretum, quod desideratur quoque apud Matthæum Parisiensem; eoque statuitur, *ut Episcopi, & alii Superiores* Prælati, nullius Constitutionis occasione, Sententiæ sive Mandati, Interdicti vel Suspensionis *incurrant Sententiam ullatenus* IPSO JURE*: nisi in ipsis de Episcopis* EXPRESSA *mentio habeatur.*

Rationem præmisit, *quia periculosum est Episcopis, & eorum Superioribus propter executionem Pontificalis Officii, quod frequenter incumbit*, hujusmodi *Sententiam incurrant ipso facto.*

Hinc concludit Glossographus, quod per hanc Decretalem, Papa voluerit non tam Episcopis quam subditis providere: eo quod subditis subtraherentur, quæ Officii sunt Pontificalis.

CAPUT V.

De Sententia Excommunicationis in 6.

Contra nonnullos prætensos abusus in ferenda Excommunicatione per Archiepiscopum Rhemensem, ejusque Officiales, vel Archidiaconos, qui committi dicebantur.

OBSERVATIO.

IN *Cap.* ROMANA ECCLESIA 5. *eod. in* 6. rursus exstat fragmentum Decretalis, quæ incipit *Romana Ecclesia*, in eoque iterum agitur de Archiepiscopo Rhemensi, ejusque Officialibus, & Archidiaconis, referturque sub hac simplici Epigraphe, *idem*, id est, Innocentius IV. at in margine notatur, *alias ita:* IN EODEM*: alias ita:* INNOCENTIUS IV. IN CONCILIO LUGDUNENSI, quæ coincidit cum præcedenti. Hoc etiam, uti reliqua hujus Decretalis fragmenta sub eadem inscriptione, vel solo nomine Innocentii IV. in *Sextum* Decretalium relata; deest apud Matthæum Parisiensem.

In hac Decretali interdicitur Archiepiscopo Rhemensi, ne relaxet *Sententias latas* ab Archidiaconis vel Officialibus, aliisque *Jurisdictionem habentibus Suffraganeorum Remensis Ecclesiæ: salvâ* tamen *contrariâ consuetudine, si quam* dictus Archiepiscopus, vel ejus Officiales *habeant.*

Hoc autem intelligi debet in prima instantia, sive extra casum appellationis, quia in prima instantia Archiepiscopus de Jure non habet jurisdictionem in subditos suorum Suffraganeorum.

Eodem fundamento declaratur, quod Sententiæ Excommunicationum *generaliter promulgatæ, subjectos ejusdem Jurisdictioni Archiepiscopi tantum ligent.*

Ad hæc monentur Archiepiscopus, ejusque Officiales, ne *pro offensis præteritis vel præsentibus excommunicationum Sententias* ABSQUE COMPETENTI MONITIONE PRÆMISSA *promulgent; & si contra præsumpserint, injustas noverit esse illas.*

Præterea ipsis injungitur, ut *caveant pro futuris culpis* similes Sententias in aliquos promulgare sive specialiter sive generaliter, nisi causa *rationabilis* subsit, *quam in ipsis Sententiis exprimant.*

Denique vetat Sententiam *Excommunicationis in Universitatem vel Collegium proferri; cum nonnumquam contingenter*

tingeret innoxios hujusmodi Sententiâ irretiri: sed in illos duntaxat de Collegio vel Universitate, quos culpabiles esse constiterit, promulgetur.

CAPUT VI.

De Sententia Excommunicationis in *6.*

De Sententia Excommunicationis usurpantium bona aut jura temporalia Prælatorum.

OBSERVATIO.

IN *Cap.* DILECTO FILIO *6. eodem in 6.* aliud Decretum exstat sub hac inscriptione, *Idem in eodem*; id est, Innocentius IV. in Concilio Lugdunensi; sed nec a Matthæo Parisiensi, nec ab alio Scriptore inter Decreta hujus Concilii numeratur, neque numerari posse evincit inscriptio *dilecto filio Decano Aurelianensi*. Hæc enim probat, esse particularem Decretalem huic *Decano* destinatam: dicitque Hostiensis hic, quod „ hæc Decretalis dirigeretur cuidam Fratri „ Minori & Pœnitentiario Papæ, qui „ Legatus erat in illis partibus, & vocabatur Joannes Lemovicensis, qui „ super hoc Papam consuluerat, an Decano liceret utroque gladio, scilicet „ materiali & spirituali se tueri „.

Quin & hic duntaxat referri fragmentum prolixioris Decretalis, probat particula *&* *infra* post verba inscriptionis posita, quâ indicatur aliqua esse omissa: quod & evidenter probat verbum *præterea* immediate subjectum.

Interim hoc fragmento respondetur, quod Decanus possit uti utroque gladio ad defendendum jura sua etiam temporalia, quæ Ballivus invadebat utendo nimirum gladio suo spirituali, cum defensio ipsi temporalis non adest: *Licuit utique* (ait) *ipsi Decano proprio sibimet subvenire subsidio, & suammet temporalem injuriam suâ propriâ* SPIRITUALI *defensione tueri: sicque utrumque quodammodo gladium & temporalem & Ecclesiasticum, alterum videlicet altero adjuvare: maxime quia hi* DUO GLADII *consueverunt, exigente necessitate, sibi ad invicem suffragari, & in juvamen alterius, subventione mutuâ frequentius exerceri.*

Cum pro debito aut injuria temporali ad excommunicationes aut censuras non sit veniendum, quamdiu aliud medium suppetit, uti declarat Synodus Trid. *sess.* 25. *cap.* 3. *de Reformat.* hodie præsertim hisce in partibus, rarissimus est usus censurarum pro reparatione alicujus injuriæ aut violentiæ in temporalibus; neque facile pro similibus censuræ latæ admitterentur; cum non desint media alia suaviora, quibus reparatio similis injuriæ aut violentiæ haberi queat (*a*).

(*a*) Integrum excommunicationis negotium consummare liceat privilegio, quod Franciæ Regibus inesse declarat Yvo Carnutensis: de eo ita loquitur Dela Roche-Flavin lib. 2. de Parlamentis Franciæ, pag. 179. *L' Avocat du Roi Expilli allégue un témoignage de Yves de Chartres en deux de ses Epistres, savoir la 62. & la 171. que par certaines Loix & Constitutions Royales dressées de l' autorité des Evêques, si le Roi de France reçoit un Excommunié à sa conversation familiere, ou le fait manger à sa Table; par cette grace il est tenu comme absous, & peut être reçu à la Communion avec les autres Chrétiens.*

DISSERTATIO HISTORICA

In Concilium Lugdunense II. sub Gregorio X.

§. I.

De Indictione Concilii, & causis Indictionis.

Indictio Concilii anno 1271. in annum 1274.

Gregorius X. anno 1271. Kalendis Septembris ad Pontificatum assumptus, primo sui Pontificatus anno nondum elapso, Concilium generale indixit, inchoandum demum Kalendis Maii 1274.

1. Pro unione Græcorum.

Trina præcipue de causa Concilium indictum fuit. Primo pro unione populi *Græcorum*, qui a Sedis Apostolicæ devotione & obedientia se subtraxerat.

2. Pro subsidio Terræ Sanctæ.

Secundo pro subsidio *Terræ sanctæ*, „ quæ per nefandissimos Saracenos sic „ audacter invaditur, sic securà occupatur audacià, sic vastatur intrepide, sic in eisdem partibus Christianus populus immaniter trucidatur, „ quasi non sit illis adjutor, nec sit „ qui misereri possit ipsorum „.

Ut autem subsidium hoc tempore celebrandi Concilii esset paratum, dicit se „ deputaturum interim aliquos „ viros tanto Ministerio competentes „ ad prædicandum in Terræ præfatæ „ suffragium, salutiferum Verbum „ *Crucis*: per quod corda Principum, „ Prælatorum, cæterorumque Fidelium „ inducantur ad subsidium eidem Terræ, prout ejusdem extrema necessitas exposcit, impendendum „.

3. Promoyum reformatione.

Tertio pro reformatione morum: „ nam (uti in Epistola indictionis „ loquitur Pontifex) inimicus homo „ tanta invenitur in agro Ecclesiæ superseminasse vitiorum zizania, & errorum, ut ea deflere magis liceat, „ quam narrare: idemque ager quotidie potius arescere videatur ad „ ignem, quam albescere inveniatur „ ad messem „.

„ Et quia (pergit Pontifex) salubre „ in his adhiberi remedium, interest generaliter omnium, nos cum Fratribus „ nostris, aliisque viris prudentibus, exacto & frequenti Tractatu præhabito, „ prout tantæ necessitatis ratio exigebat; „ de ipsorum consilio generale Concilium, sicut imitatione digna SS. Patrum „ consuetudo laudabilis, longæque observationis exemplum nos instruit, „ opportuno tempore decrevimus congregandum „.

In his litteris Indictionis locus celebrationis Concilii expressus non erat; „ quem, licet ad præsens subticeamus „ ex causa (ait Pontifex) competenti tamen tempore vobis curabimus „ intimare „. Lugduni celebratum.

Quo præcise tempore locus habendi Concilii intimatus fuerit non invenio; at civitatem Lugdunensem in Gallia ante Quadragesimam anni 1273. designatam fuisse pro celebrando hoc generali Concilio insinuat Guillelmus De Nangis in Gestis Philippi Franciæ Regis ad annum 1273. scribens. „ Eodem anno venit Papa Gregorius circa quadragesimam apud *Lugdunum* „ Galliæ, celebraturus ibidem Concilium generale „.

Hoc & constat, apud Lugdunum anno sequenti, scilicet 1274. sub initium Maii celebratum fuisse hoc Concilium: adeoque & Pontificem plusquam anno integro diem Concilii ibidem prævenisse.

De numero Prælatorum, qui huic Concilio interfuerunt, scribit citatus De Nangis: „ Numerus vero Prælatorum, qui ad hoc Concilium interfuerunt, quingenti Episcopi, sexaginta Abbates, & alii Prælati circa mille „. Adfuisse etiam Patriarchas Constantinopolitanum & Antiochenum, nec non Oratores Regum Numerus Prælatorũ.

Fran-

Franciæ, Germaniæ, Angliæ, & Siciliæ, testantur Scriptores coævi; quin & sub initium Concilii adfuit & Jacobus Rex Arragoniæ: ut non immerito Matthæus Westmonasteriensis ad annum 1274. scribat: „ sub Gregorio „ Papa X. apud Lugdunum fuit Con„ cilium *maximum* celebratum; quod „ a Kalendis Maii usque ad 16. Ka„ lendas Augusti duravit „.

Inter Concilia *generalia* habetur a Patribus Constantiensibus. Concilium hoc inter Concilia *generalia* numeravit Concilium Constantiense *sess.* 39. in professione fidei, quam deinceps quilibet in Romanum Pontificem eligendus edere deberet, antequam sua publicetur electio.

Cum enim expresse agatur de confirmanda fide in Conciliis ibidem nominatim enumeratis proposita, consequens apparet, de hoc *Concilio Lugdunensi* locutum esse Concilium Constantiense: quandoquidem in nullo Concilio Lugdunensi, nisi in hoc præsenti, de fide actum, aut definitio fidei edita fuerit.

§. II.

Enarratio Sessionum hujus Concilii & in illis Actorum.

Sessio 1. PRima Sessio habita fuit 7. Maii 1274. in Ecclesia sancti Joannis primaria Lugdunensis Civitatis; præsedit ipse Pontifex Gregorius X. in eoque, præmissâ solitâ Spiritus Sancti invocatione, & consuetis precibus, ac ritibus (qui latius referuntur tomo 11. Concil. general. *col.* 956.) ad Patres discursum habuit, quo tres supra memoratas causas indicti Concilii Patribus exposuit; atque Sessionem secundam die 18. ejusdem mensis habendam declaravit.

Sessio 2. Statutâ die 18. Maii celebrata fuit Sessio secunda. In hac Sessione latas esse *Constitutiones pro zelo fidei*, asserit auctor tractatus sub hoc titulo; *Brevis nota eorum, quæ in hoc Concilio* acta sunt: exstatque citato tomo 11. Concil. general. *col.* 955.

Quæ fuerint hæ Constitutiones non exprimitur. Unica apparet in hoc Concilio edita Constitutio fidem spectans relata in *cap.* 1. *de summa Trinit. in VI.* at eam editam fuisse ante adventum Oratorum Imperatoris Græcorum, qui demum post absolutam hanc Sessionem advenerunt, non est verisimile: unde Odoricus Raynaldus ad annum 1274. agens de hac Sessione dicit simpliciter, *lectas nonnullas Constitutiones*.

Constat, quod in hac Sessione *licentiati* seu dimissi sint *Procuratores Capitulorum, ac Abbates & Priores non* MITRATI, *exceptis illis, qui fuerunt* NOMINATIM *ad Concilium evocati, licentiati quoque* sint *omnes alii inferiores Prælati* MITRATI. Ita legitur in citata *brevi nota* hujus Concilii. Quandonam Mitra apud Abbates invaluerint?

Hic observare licebit, quantum jam tum invaluisset usus *Mitræ*, quem seculo XII. Abbates ambire, & a Sede Apostolica impetrare cœpere, vehementer tum obmurmurantibus S. Bernardo, aliisque viris sanctissimis: uti notavi in *Jure Eccles. Tom. I. part.* 1. *tit.* 31. *cap.* 6. *pag.* 577.

Insuper ex relatis verbis elucet, tempore hujus Concilii creditum fuisse, usum *Mitræ* aliquid dignitatibus vel majoris auctoritatis Abbatibus & Prioribus conciliare, quandoquidem usum ejus habentes præ cæteris Concilio interesse finerentur.

Indicta est dein tertia Sessio habenda die 28. Maii feriâ secundâ post Pentecosten, sed prorogata fuit usque ad septimam Junii. Sessio 3.

Hoc temporis intervallo discussæ & a Pontifice propositæ nonnullæ Constitutiones morum disciplinam spectantes; quæ & in tertia Sessione celebrata die septimâ Junii lectæ & probatæ fuere; exstantque in *Sexto* Decretalium, ad quas breves *Observationes* infra dabimus.

In hac Sessione licentia data fuit a Pontifice Prælatis, quod possent exire Lugduno, & elongare se usque ad sex leucas.

Dies habendæ futuræ Sessioni designata non fuit propter dubium adventum Græcorum seu Oratorum Michaëlis Paleologi Imperatoris Græcorum, Adventus Græcorum.

qui

qui in dies expectabantur: ut tandem auctoritate hujus Concilii optatum & inchoatum unionis Græcorum cum Romana Ecclesia negotium compleretur.

Tandem 24. ejusdem mensis Junii Oratores Imperatoris Græcorum advenerunt, atque cum magna pompa benignissime a Pontifice, præsentibus Cardinalibus, multisque Prælatis, recepti & ad pacis osculum admissi fuerunt.

Dein præsentarunt Litteras Imperatoris auro bullatas, inscriptas Pontifici sub hoc titulo: *Sanctissimo & Beatissimo primo & summo Pontifici Sedis Apostolicæ venerabili Papæ, & communi Patri omnium Christianorum, & venerabili Patri Imperii nostri D. Gregorio*. Reddiderunt & Litteras Prælatorum Græciæ ad Pontificem sub hoc titulo: *Sanctissimo, Reverendissimo, & Beatissimo Papæ antiquo Romanorum, Domino Gregorio, Magno Pontifici excellentissimæ Apostolicæ Sedis, & venerabilissimo Domino & Patri nostræ humanitatis*.

Una in præsentia Papæ asseruerunt, quod venirent ad omnimodam obedientiam Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & ad recognitionem Fidei, quam Ecclesia tenet, conformiter ad Litteras Imperatoris & Prælatorum Græcorum.

Die 28. ejusdem mensis Papa celebravit Missam, præsentibus Cardinalibus & Prælatis, qui ad Concilium fuerant convocati.

Lectæ Litteræ Prælatorum Græciæ, & Michaelis Paleologi. In hoc consessu lectæ fuere prædictæ litteræ; lecta est Epistola Imperatoris in *Græco* & *Latino*, uti & in utroque idiomate cantatum Evangelium, idque & per Diaconum Græcorum in habitu, quo Græci uti solent. Cantato Evangelio, S. Bonaventura, qui Concilio aderat, & in eo Cardinalis & Episcopus Albanensis renuntiatus est, sermonem habuit.

Symbolum latine ac græce decantatum cum particula Filioque. Hoc finito, cantatum fuit primum latine, deinde græce Symbolum cum articulo Processionis Spiritus Sancti *ex Patre* FILIOQUE, qui ter fuit decantatus.

Adventus Tartarorum. Circa idem tempus venerunt Lugdunum Nuntii Regis Tartarorum; accesseruntque die quartâ Julii ad Papam, a quo benigne, præsentibus Cardinalibus multisque Prælatis, excepti fuere: de quorum adventu agens Matthæus Westmonasteriensis monet: *Hi non pro fide, sed ut confœderationem haberent cum Christianis* (contra Turcas) *venerunt*.

Sessio 4. de unione Græcorum. Postea indicta fuit in eodem consessu futura Sessio Concilii in diem sextam mensis Julii.

Assignatâ die, Sessio quarta solemnis habita est; in qua a latere dextro Papæ post Cardinales sederunt Nuntii Imperatoris Græcorum; & postquam Pontifex exposuit causas indicti Concilii; atque inter cætera, qualiter contra opinionem quasi omnium, Græci libere venirent ad obedientiam Romanæ Ecclesiæ, profitendo fidem, & recognoscendo primatum ipsius, nihilque temporale petendo: tunc mandavit legi Litteras Imperatoris, item multorum Prælatorum, & Litteras filii ipsius Imperatoris: quæ tres erant *bullatæ Bullâ aureâ* translatæ in Litteras latinas.

His lectis, unus Nuntiorum ex mandato Imperatoris, quod dicebat se habere, juravit *in animam ipsius Imperatoris*; & professus est publice fidem Romanæ Ecclesiæ, quæ lecta fuerat in Concilio; eamque tenere dictum Imperatorem & Imperium, & eam perpetuo servaturos, de quo latius §. sequenti, ubi de negotio unionis ex professo agemus.

Te Deum laudamus. Post cantatum, Papâ intonante, *Te Deum laudamus*, recitatisque aliquibus precibus, & brevi adhortatione Papæ ad Concilium, super tanto gaudio, rursus cantatum fuit, Papâ inchoante, *Symbolum* latine: quo completo, Patriarcha Græcorum incepit similiter *Credo in unum Deum*, quod Græce totum decantatum fuit, dicendo publice & solemniter, *Qui a Patre Filioque procedit*, cantando eum articulum *bis*.

Sessio 5. His actis, jussit Papa Concilio prælegi litteras Regis Tartarorum, indictaque est Sessio quinta in diem nonam ejusdem mensis.

Quædam dissentio in- Verum dum septimâ, id est, alterâ die post celebratam Sessionem quartam, Papa

ter Papam & Cardinales. Papa ostendisset Cardinalibus Constitutionem, quam fecerat super electione Romani Pontificis, dissensio magna exorta est inter Papam & Cardinales ipsosque Concilii Prælatos: multâque sollicitatione opus fuit, ut Prælatorum consensus super hac Constitutione haberetur, de quo latius infra in *Observationibus* ad hanc Constitutionem relatam in *Sexto* Decretalium, sub titulo *de Electione*. Interim hæc dissensio causa fuit prorogandi hanc Sessionem in decimam sextam dicti mensis Julii.

Baptizantur Nuntii Regis Tartarorum. Sub initium hujus Sessionis quintæ, „ antequam Papa intraret Ecclesiam, „ Ostiensis Episcopus, præsentibus o„ mnibus Prælatis baptizavit unum ex „ Nuntiis Regis Tartarorum cum duo„ bus sociis: quibus D. Papa fecit fieri „ vestes de Scarlato more Latinorum „.

Hujus Baptismi meminit Matthæus Westmonasteriensis ad annum 1274. scribens: „ Hos Tartaros Papa benigne „ suscipiens, donis & honoribus am„ pliavit, & ad petitionem ipsorum, „ *non baptizatos, fecit honorifice ba*„ *ptizari* „.

In hac insuper Sessione plures Constitutiones lectæ & probatæ fuerunt, quas infra indicabimus, & *Observationibus* additis elucidabimus.

Obitus S. Bonaventuræ. Exposuit præterea Pontifex: „ quo„ modo Ecclesia Dei inæstimabile da„ mnum perpessa fuerit ex obitu Fra„ tris *Bonaventuræ* Albanensis Episco„ pi: & mandavit *omnibus* Prælatis, „ & *omnibus* Presbyteris per *totum* „ *mundum*, ut quilibet eorum *unam* „ *Missam* deberet cantare pro *anima* „ *ipsius*, & aliam pro animabus o„ mnium aliorum, qui mortui sunt ad„ veniendo, stando, seu redeundo ad „ Concilia, sive ad Concilium „.

Crediderat Pontifex, hâc Sessione Concilio finem imponere; sed ob Tartarorum solemne Baptisma, & prolixam plurium Constitutionum Lectionem, hora tarda erat, ideoque Sessionem continuavit in diem sequentem.

In hoc consessu diei sequentis scilicet 17. Julii, Papa incontinenti Ecclesiam intravit, & omnibus Pontificalibus indutus, ascendit in pulpitum, & lectæ sunt duæ Constitutiones, quas infra indicabimus & elucidabimus.

De Reformatione morum. His absolutis, Papa suum sermonem dirigens ad Concilium, vehementer invectus est in Prælatos malæ vitæ & conversationis; qui si se corrigerent, „ non erat necesse (ait) condere ali„ quas Constitutiones super Reforma„ tione eorum: alioquin dixit se *dure* „ *acturum* super Reformatione morum.

Dixit insuper „ se cito, Deo dan„ te, super Ordinatione Ecclesiarum „ Parochialium, ne fraudentur Recto„ rum suorum præsentiâ, & viri ido„ nei ponantur in eis, & super aliis, „ apponere remedia opportuna: quod „ (ait) usque *in ipso Concilio* fieri „ non potuit, propter multorum nego„ tiorum occupationem „. His dictis, ac consuetis recitatis precibus, dissolutum est Concilium.

§. III.

De Unione Græcorum cum Ecclesia Romana.

Origo Schismatis. NOtum est, diuturnum illud ac deplorandum schisma inter Ecclesiam Orientalem & Romanam sive Latinam originem suam habuisse sub medium seculi IX. ejusque præcipuum Auctorem Promotoremque fuisse famosum illum Photium, qui Patriarchatum Constantinopolitanum, extruso ac depulso S. Ignatio ejusdem Sedis Patriarchâ, invaserat.

Nemini quoque ignotum est, sæpius pro extinctione hujus schismatis, atque utriusque Ecclesiæ unione allaboratum fuisse, atque pro tempore saltem, præsertim operâ Basilii Imperatoris & Concilii VIII. Œcumenici, quasi extinctum, seu saltem sopitum fuisse; at rursus post annos aliquot recruduisse.

Ut autem intelligatur, quæ fuerit occasio unionis, quæ in hoc Concilio quasi conclusa videbatur, præmittenda sunt, quæ sequuntur.

Cruce signati Isa- Anno 1195. Imperator Græcorum Isacius Angelus anno nono Regni sui per

eium Throno C. P. restituunt anno 1203. per proprium suum fratrem Alexium cognomento *Comnenum* e Throno dejectus fuit; atque prius oculis excæcatus una cum filio suo juniore Alexio conjectus est in carcerem.

Filius autem ejus Alexius e carcere elapsus, fugit in Germaniam ad Philippum Imperatorem sororium suum.

Hujus consilio adiit is exercitum *Cruce-signatorum*, qui ad expeditionem Terræ Sanctæ jam paratus erat: suasitque ei proponere, ut priusquam transiret exercitus in *Terram Sanctam*, ipsum Patremque suum Imperio Constantinopolitano restituerent, atque Imperii Usurpatorem expellerent, una addicens, quod Imperio restitutus, conjunctis viribus, in subsidium & recuperationem *Terræ Sanctæ* progrederetur, ipsisque notabilia subministratet subsidia.

Propositio Cruce-signatis placuit; atque una cum Alexio exercitum in Græciam direxerunt: & anno 1203. Constantinopolim advenerunt, urbem post octo dierum obsidionem interceperunt, fugâ elapso Alexio Comneno Imperii usurpatore.

Mox summo totius urbis applausu libertati restitutus Isacius, & una cum filio suo Alexio Imperator proclamatus, seu Imperio denuo restitutus fuit; quemadmodum latius describitur in Gestis Innocentii III. *cap.* 90. edit. Baluzianæ: additurque, quod proclamatus Imperator inter alia promiserit, quod „ eam reverentiam præstare debeat summo Pontifici, quam Antecessores sui „ Imperatores Catholici Prædecessoribus suis Pontificibus pridem impendisse noscuntur, ac Ecclesiam Orientalem ad hoc idem pro viribus inclinare „.

Græcorum animi a Latinis aversi. Verum cum Imperator hic restitutus nondum videretur sufficiens, ut promissa impleret, nec Græcis, qui a Latinis multum erat aversi, eam expeditionem persuadere posset, persuasit Latinis, ut expeditionem in *Terram sanctam* differrent in annum sequentem.

Interea, exercitu Latinorum consistente, circa portas Urbis Constantinopolitanæ, cum naturalis aversio, quæ erat inter Latinos & Græcos, frequentes contentiones excitaret inter milites, contigit, ut milites Latini per cives Constantinopolitanos aliquando repulsi & irritati partem civitatis incenderint.

Hoc factum non tantum accendit Græcorum odium adversus Latinos, sed etiam contra Isacium Imperatorem, ejusque filium Alexium, quos Latinis favere suspicabantur.

Hinc quidam Marculphus vel Marzulphus, occasionem sumpsit Imperium invadendi, qui Alexium, cui & persuaserat promissa Latinis minime exsolvere, in carcerem detrusit, ac tandem trucidari fecit; uti late refertur in Gestis Innocentii III. *cap.* 91.

At breve admodum Regnum ejus exstitit; Latini enim videntes a Græcis sibi promissa non præstari, Constantinopolim obsederunt, eamque anno sequenti, id est, die 12. Aprilis interceperunt, eaque militum direptioni exposita, tota spoliata & direpta fuit. Graves insolentiæ & crudelitates hâc occasione exercitæ fuere, multaque scelera & sacrilegia quoque in ea urbis direptione a Latinis patrata, non tantum Græci, sed & Latini Scriptores testantur, nec ea Innocentius III. in Epistola ad Marcellinum Presbyterum Cardinalem apud Constantinopolim exsistentem dissimulans scribit inter cætera: „ Quomodo Græcorum Ecclesia, quantumcumque persecutionibus affligatur, „ ad unitatem Ecclesiæ & devotionem „ Sedis Apostolicæ revertetur, quæ in „ Latinis non nisi *proditionis* exempla, „ & tenebrarum opera aspexit, ut jam „ merito illos abhorreant plusquam canes „. In Gestis, *cap.* 95.

Latini occupatâ urbe C. P. constituunt Balduinum comitE Flandriæ ImperatorE Græcorum. Interim, occupatâ Regiâ hâc urbe, rebusque nonnihil compositis, electus fuit a Latinis in Imperatorem Græcorum Balduinus Comes Flandriæ; de qua electione exstat ejusdem Balduini Epistola ad Innocentium III. in Gestis hujus Pontificis *cap.* 91. elegere quoque Latini Patriarcham C. P. Thomam Morisinum Venetum, juxta pacta ante urbis expugnationem inita inter Francos & Venetos, ut ex illa gente,

te, quæ Imperatorem non haberet, Patriarcha eligeretur, quæ legere est in gestis Innocentii III. *cap.* 93.

Innocentius III. receptis Litteris Balduini proclamati Imperatoris de intercepta Constantinopoli, scripsit Balduino, nec non Episcopis, & Presbyteris in ea urbe existentibus, ut strenue allaborarent, & incumberent totis viribus reductioni Græcorum ad obedientiam Sedis Apostolicæ.

Nituntur importunius Græcos reducere ad obedientiæ Sedis Apostolicæ.

Et quidem Latini obsequentes jussis Pontificis, tantâ asperitate contra Græcos, qui se obedientiæ Sedis Apostolicæ subjicere, & ritus Ecclesiæ Romanæ amplecti renuebant, processere; ut Henricus Imperator Latinus, qui anno 1205. Balduino successerat, modum ponere coactus fuerit: querimoniisque Græcorum auditis, illis libertatem Sacrorum more suo celebrandorum sibi a Latinis ereptam, restituit; etiam reluctante Sedis Apostolicæ Legato. Narrat enim Georgius Acropolita *num.* 17. Græcos accessisse Henricum, eum hunc in modum interpellantes: Nos alio genere orti, aliumque habentes Pontificem, nosmetipsos Imperio tuo subjicimus quoad corpus quidem, sed non quantum ad animam, resque spirituales. Ad prælandum pro te in bello obstricti sumus; sed Religionem nostram deserere nobis impossibile est. Libera ergo nos ab imminentibus malis, aut libertati redde nostratibus jungendos.

Græci perseverant in schismate cum suo Imperatore Theodoro Lascari.

Licet igitur Latini, Urbe Constantinopolitanâ, quin & plerisque cæteris Græcorum Imperio per Europam subjectis ditionibus potirentur, non tamen potuerunt Græcos ad unitatem Ecclesiæ, & ad obedientiam Sedis Apostolicæ adducere, nec schisma plene extinguere.

Quin & suum retinebant Græci Imperatorem apud Nicæam residentem, quorum primus fuit Theodorus Lascaris, qui imperavit usque ad annum 1222. quo regnante de unione inter Græcos & Latinos actum fuisse non legitur.

Theodoro succedit Joannes Ducas 1222.

Theodoro anno 1222. successit Joannes Ducas gener Theodori, qui pluribus victoriis contra Latinos reportatis, ac locis plurimis a Latinis recuperatis, ad unionem Ecclesiarum allaborare visus est.

Gregorius IX. ad eum legationem mittit anno 1233. sed incassum.

Ipso enim regnante, missi leguntur anno 1233. a Gregorio IX. Pontifice Romano Nuntii de pace Ecclesiarum cum Germano Græcorum Patriarcha, cæterisque ejus gentis Antistitibus, ipsoque Imperatore acturi.

Convenerunt primum Nicææ, ac dein Constantinopoli, quin & tandem eum in finem Synodus Nymphææ habita fuit; uti omnia latius ex Waddingo in Annalibus referuntur *tomo* 11. *Concil. general. col.* 461. & *seqq.* videturque ipse Imperator Græcorum ad unionem fuisse proclivis.

Et quidem fertur proposuisse Legatis sive Apocrysiariis Sedis Apostolicæ, quod „ sicuti Domini Seculares inter „ se contendentes de rerum dominio, „ hinc inde aliquid sui Juris relaxant, „ & quisque partim cedit causæ, ut „ tandem optatâ pace fruantur, ita „ & hic agendum esse, videlicet ut „ suam de *processione Spiritus Sancti* „ opinionem missam Latini facerent, & „ ex Symbolo suisque Libris expungerent verbum *Filioque*, permittentes ut Græci in controversia hac eodem modo quo prius sentirent. E „ regione vero Græci approbarent consecrationem Latinorum in *azymis*, „ neque amplius eos Hæreticos propter „ hoc proclamarent; ita ut in duobus „ punctis controversis unaquæque pars „ unum probaret, alterum condemnaret. Latini hanc propositionem ut „ *ineptam* & *ridiculam* exponentes, „ responderunt, Imperatorem scire debere ob nullum lucrum rei aut Provinciæ, quantumvis magnæ, Ecclesiam Romanam Catholicam *iota* unum aut *apicem* fundatissimæ suæ fidei mutaturam, neque ullo modo „ uniri posse cum Græca, nisi hæc „ prius, objectis & condemnatis erroribus, præcipue circa illud punctum „ de *processione Spiritus Sancti*, omnes suos libros, in quibus doctrinam illam persuasit, aut scripserit, „ con-

„ condemnaverit, ignique tradiderit. „ Quod vero attinet ad consecrationem „ in fermentato, Græcam Ecclesiam „ non propter hoc rejici aut condemnari a Latina, neque velle ab ea „ condemnari propter *azymum*, dum „ licite unaquæque in utroque consecrat pane „.

Hæc audiens Imperator animo concidit, omnem spem unionis exuens. Sciebat enim, Græcos Prælatos numquam eo adducendos, prout & eventus probavit: nam inter se rursus habitis colloquiis, quin & Synodo eam in rem habitâ, amplius irritati, factâ seditione & tumultu, se ab invicem separarunt, utrisque in sua pertinaciter perseverantibus opinione.

Nuntii seu Apocrysiarii Sedis Apostolicæ obtentâ ab Imperatore licentiâ discesserunt. Sed Græci miserunt post eos Nuntios suos, qui scriptum seu declarationem circa *Consecrationem in azymo* eis eriperent, cujus, *originariam* detexerunt & abstulerunt: sed translationem vel exemplar Latinum non invenerunt, quod ad Pontificem detulerunt Apocrysiarii.

Vice autem declarationis circa *azymum* tradiderunt Græci Apocrysiariis Pontificis prolixam declarationem suæ fidei circa *processionem Spiritus Sancti*, quæ exstat *tomo* 11. *Concil. general. Col.* 466.

De hac declaratione dicit Wadingus supra citatus: „ nullibi adeo diffuse „ Græcorum fundamenta pro pertinaci „ illa sua hæresi vidi congesta, neque „ in aliis eorum scriptis, quæ occurrerunt, neque in Concilio Florentino, „ neque apud Controversistas „.

Joanni succedit Theodorus Lascaris junior 1255. apud quem Alexander IV. unionē frustra tentat.

Anno 1255. ex morbo epileptico defuncto Joanne Ducâ, ipsi successit ejus filius *Theodorus Lascaris*, ad quem pro tentanda unione Alexander IV. anno 1256. misit Episcopum Urbevetanum Legati auctoritate auctum, rei cum Græcis transigendæ auctoritate instructum.

Articuli Græcis proponendi præcipue auctoritatem Sedis Apostolicæ ab ipsis recognoscendam concernebant; atque præ cæteris notandus articulus tertius. „ De prærogativa appellandi ad Romanam Ecclesiam, cum sacræ personæ „ Ecclesiasticæ Græcorum a Superioribus suis crediderint se gravatos „.

Quartus vult dari liberum recursum ad Sedem Romanam in quæstionibus, quas inter Prælatos & alias personas Ecclesiasticas Græcas contigerit suboriri. „ Item septimus in quæstionibus „ *Fidei*, si quæ fortassis emerserint, „ præ aliis dare sententiam, suæque „ voluntatis proferre judicium, quod „ dummodo Evangelicis & Canonicis „ non obviet institutis, obedienter cæteri suscipient & sequentur „.

Integrum commonitorium sive instructionem exhibet Odoricus Raynaldus ad annum 1256. *num.* 48. & seqq. notatque *num.* 56. ex Gregorio Logotheta, Legatos ab Alexandro missos, infecto *negotio* rediisse (*a*).

Michaël Paleologus Constantinopoli pellit Latinos 1261.

Negotium unionis ita interruptum, rursus resumptum fuit circa annum 1261. Hoc enim anno sub Michaële Paleologo, qui anno præcedente Imperium invaserat, Constantinopolis a Græcis intercepta fuit, fugatis & expulsis Latinis, qui eam per annos 58. tenuerant.

Legationem ad Urbanum IV. mittit pro unione.

Porro Paleologus metuens, ne terribilis contra ipsum exercitus Latinorum pro recuperatione Constantinopolis præpararetur, ac signanter *Cruciata* institueretur (quemadmodum Urbanum IV. tunc Pontificem decrevisse evincunt ejus litteræ Provinciali FF. Minorum inscriptæ, apud Odoricum Raynaldum ad annum 1262. *num.* 34.) Nuntios cum litteris misit ad Pontificem, in iis cum magna instantia unionem Ecclesiarum se desiderare protestans, ipsam Romanam Ecclesiam pro Matre recognoscens, petens instanter, ut Legatos suos „ homines videlicet pacis & pacificos Christi discipulos, non gaudentes in vanitate „ vet-

(*a*) Attamen refert Natalis Alexander Hist. Eccl. sec. 13. pag. 22. col. 1. edit. 1699. in fol. quod eadem Propositiones a Græcis oblatæ Innocentio IV. & Alexandro IV. ab iisdem Pontificibus approbatæ fuerint. Easdem Propositiones refert Alexander IV. *Epist.* 325.

„ verborum, nec bono pacis munda-
„ nam sapientiam præponentes, ad
„ suam præsentiam Pontifex mitteret„.

Nullum de Dogmatibus fidei, & consuetudinibus seu ritibus Ecclesiasticis in suis litteris Imperator sermonem faciebat: „ nam dicebat: si in iis es-
„ set discordia, pace præmissâ, præ-
„ habitâque inter Græcos & Latinos,
„ hæc solverentur facilius, & celerius
„ sopirentur „.

Humanissimis litteris respondit Urbanus, quas exhibet Odoricus Raynaldus ad annum 1263. misit & ei Nuntios ex ordine Fratrum Minorum, quibus pacis & unionis conciliandæ auctoritatem summam impertivit.

Interim ipse Urbanus metuens, ne negotium hoc unionis optatum non haberet exitum, videnſque Græcos Schismaticos ob interceptam Constantinopolim, aliasque partas victorias continuo magis insolescere: totosque impetus ad delendas Latinorum reliquias convertere, admodum sollicitus fuit, ut Principes ac fidelem populum ad expeditionem aliquam contra Græcos faciendam excitaret; scriptis in eum finem variis per orbem litteris, quarum nonnullas exhibet Odoricus Raynaldus ad annum 1264. *num.* 56. *& seqq.*

Timens cruciatam expeditionem, iterato scribit Romano Pontifici.

Id intelligens Paleologus Imperator, iteratas litteras dedit anno 1264. ad Urbanum IV. Papam, quibus summum unionis farciendæ desiderium præfert; dicitque se anno præterito ad Romanam Ecclesiam cum litteris misisse Nicolaum Cortoniensem, qui erat patriâ & origine gentis *Romanæ*, atque utrumque idioma Latinum & Græcum apprime callentem, quique dogmata utriusque Ecclesiæ melius, quam alii, perciperet; & in quo dissensio esset, facilius exponere posset.

Scribit ulterius, quod hunc Episcopum e sua legatione redeuntem summa cum lætitia exceperit, atque ab eodem intellexerit, ac invenerit, *Sanctam Dei Ecclesiam Romanam non alienatam* (ait) *a nobis in divinis piæ fidei dogmatibus, sed ea fere nobiscum sentientem ac concantantem*.

Scribit dein, se eumdem Episcopum cum hisce litteris iterato ad Pontificem destinare, ut ex ipso intelligat sincerum ejus ac promptum animum ad uniendas & subjiciendas omnes Ecclesias Imperii sui Ecclesiæ Romanæ: rogatque, ut eumdem cum adjunctis suis Apocrysiariis seu Nuntiis celeriter ad se remittat: „ qui nobis (inquit)
„ plenarie vestram voluntatem & as-
„ sectionem referet, & una nobiscum
„ omnia, quæ sunt veræ fidei, reunien-
„ dæ Ecclesiæ opere infallibili valeat
„ percomplere „.

Urbanus IV iteratos Nuntios mittit ad Imperatorem.

Summo gaudio litteras Paleologi, una cum Legato Imperatoris Episcopo Cortoniensi excepit Urbanus; moxque eumdem cum litteris ad Imperatorem remisit, junctis duobus Apocrysiariis ex Ordine Minorum, qui optatum negotium *unionis* perficerent.

Sane magno animorum ardore *unionis* hujus negotio utrimque promoveri videbatur; multaque agitata fuere; sed omnia incassum cecidere: apparuitque desiderium hoc unionis simulatum potius quam sincerum. Paleologus enim, qui se in maxima discrimina adductum videns; negotium hoc ardentius urserat; ubi periculis se emersisse vidit, negotium in longum protraxit. Unde sub Pontificatu Urbani IV. qui hoc eodem anno 1264. mense Octobri defunctus est, nihil perfectum fuit.

§. IV.

De his, quæ in negotio Unionis Ecclesiæ Græcæ cum Latinis acta fuere sub Pontificatu Clementis IV.

Clemens IV. hortatur Paleologum pro expeditione in Terram Sanctam.

Clemens IV. successor Urbani non tantum Occidentis Principes ad sacrum bellum in Saracenos excitabat, sed etiam datis litteris ipsum Paleologum Orientis Imperatorem, qui ad id se inclinare Clementi significaverat, quibus una indicabat, ob clades Armenis a Saracenis illatas, magno se mœrore perfusum; scribens

 & in

& in his litteris (apud Odoricum Raynaldum ad annum 1267. *num.* 67.) eum ab expeditione in Terram sanctam non debere revocari ob timorem incursus Latinorum in Terram suam , si eam ducto contra Saracenos exercitu , vacuam relinqueret , cum huic periculo facile occurrere queat , „ si ad Romanæ Ecclesiæ rediens u„ nitatem , ejus salutaribus consiliis „ acquiescens, proferendis, rigore ju„ stitiæ temerato, mandatis humiliter „ obedire voluerit „.

Cum autem intelligeret Pontifex ex quibusdam indiciis, quæ per Legatos & Litteras insinuarant Græci, se ad salubrem reditum seu unionem anhelare (uti ad Dominicanæ familiæ Magistrum scribit Clemens , apud Odoricum Raynaldum , ibidem *num.* 72.) rursus negotium hoc promovendum censuit.

Proponit ei professionem Fidei. Judicavit autem Clemens, quod Apocrysiarii ex Ordine *Minorum* ab Urbano Prædecessore missi, demandatæ sibi auctoritatis limites excessissent , nonnulla concedendo Græcis, quæ concedenda non fuissent, idcirco suos Nuntios ad Paleologum misit ex Ordine sancti Dominici cum litteris ad eumdem Imperatorem, quibus erat inserta prolixa professio fidei, singulos Symboli articulos diserte ac claris terminis exprimens, ac signanter processionem Spiritus Sancti *ex Patre & Filio*, quibus adjungit doctrinam Ecclesiæ Romanæ de Baptismo *non iterando*, de *Purgatorio*, & animabus in eo existentibus prodesse Vivorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, aliaque pietatis officia . Item doctrinam de septem Sacramentis, ac signanter de Eucharistia conficienda ex *azymo* . De Matrimonio , ac notanter, eo soluto per mortem alterutrius conjugis, secundas, tertias , & deinceps nuptias successive licitas esse.

De summo & pleno Primatu Romanæ Ecclesiæ, & principatu super universam Catholicam Ecclesiam multa magnifica proponit.

Post hæc declarat , inutile omnino esse convocari Concilium *generale*, in quo prædicta puncta discutiantur : „ imo nec liceat, nec expediat in dubium revocari præmissam veræ fidei „ puritatem , tot sacræ paginæ aucto„ ritatibus, tot Sanctorum roboratam „ sententiis, tot Romanorum Ponti„ ficum stabili definitione firmatam , „ pro cujus defensione, si necesse fo„ ret (ait) parati essemus marty„ rium subire, & morti etiam expo„ nere corpus nostrum „.

Mittebat præterea duos Nuntios seu Apocrysiarios ex Ordine Sancti Dominici , cum quibus & ipse Imperator, & Clerus, ac populus Græcus super præmissis articulis conferre & instrui possent: rogatque , ut si Apocrysiarii plenam satisfactionem dare non videantur, ipse Imperator aliquos de peritioribus ad Sedem Apostolicam mittere velit, quibus tam plene satisfactum iri non dubitat, quod „ amoto cujuslibet „ dubitationis scrupulo , fidei verita„ tem agnoscent, & in agnita salu„ briter gloriantes , ad ipsum cum glo„ ria remeabunt „.

Denique scribit , quod si postquam prædictam fidei professionem susceperint , & professi fuerint, tunc indicendum „ Concilium per Sedem Apostolicam, ad locum, qui ad hoc eidem „ Sedi videatur idoneus, convocari pe„ tierint, ad charitatis vinculum inter „ Latinos & Græcos fœdere perpetuo „ roborandum, Legatos super hoc ad „ Nos (ait) potentis destinare, qui„ bus, faciente Domino , responsum „ dabitur , quo totum desiderium sa„ tiari poterit & debebit (*a*).

Litteras quoque scripsit Pontifex ad Patriarcham Græcorum, quibus ipsum ad promovendam unionem Ecclesiarum excitat : extant apud Odoricum Raynaldum ad annum 1267. *num.* 80.

Quamvis hæc fidei formula Græcis fa-

(*a*) Eamdem agendi rationem erga Græcos Schismaticos observasse non videtur Eugenius IV. antequam eos ad Concilium Florentinum admiserit . Legantur acta hujus Concilii a PP. Labbæo & Harduino relata in suis Conciliorum Collectionibus.

parum arrideret, tamen Paleologus Græcorum Imperator, intelligens exercitum validum *Cruce-signatorum* sub Sancto Ludovico Rege Francorum, & ejus fratre Carolo Duce Andegavensi & Siciliæ Rege in expeditionem Terræ Sanctæ jam esse instructum, veritus ne in Græciam ad recuperandam Constantinopolim diverteret, de unione Ecclesiarum deliberare, ipsumque negotium promovere cœpit.

Paleologus implorat Ludovici Regis Franciæ intercessionem pro unione. Hinc paulo post obitum Clementis IV. qui contigit sub finem anni 1268. scripsit ea de re ad Ludovicum Regem Franciæ, quibus suum ad hanc diu exoptatam unionem perficiendam desiderium exponit, una significans, quod plures Nuntios eam in rem ad Sedem Apostolicam destinasset, quorum aliqui in via detenti ad eamdem non pervenerant; & frequenter ac humiliter ad hæc postularant admitti, nec eorum circa id fuerat desideriis satisfactum: quare instanter rogat Ludovicum, ut ipse Rex in tam pio ac utili negotio, *Arbitri* partes assumens, ad ipsius consummationem sollicitâ intenderet pietate: promittens, quidquid idem Rex super hoc diceret, se plene ac inviolabiliter observaturum.

Ludovicus scribit ad Collegium Cardinalium, Sede vacante. Ludovicus vero negotii hujus determinationem, utpote *ad fidem* spectantis, non ad se, sed ad Sedem Apostolicam spectare videns, Imperatori respondit, quod „ in hoc negotio, hujusmodi partes non assumeret; sed „ pro illius salubri consummatione apud „ eamdem Sedem, ad quam id perti„ net, libenter instaret „.

Cum autem Sedes Apostolica per mortem Clementis IV. tunc temporis vacaret, misit Ludovicus Legatos Paleologi Græcorum Imperatoris, ejusque litteras ad Concilium Cardinalium, qui & Ludovico, pro sua erga Sedem Apostolicam devotione & humili submissione gratias egerunt, ac etiam litteras dederunt ad Rodulphum Cardinalem Legati munere apud Ludovicum fungentem, quibus ipsum de toto hoc unionis negotio, actisque sub Urbano IV. & Clemente IV. instruunt, & ad perficiendam unionem adhortantur: ita tamen, ut prius Græci admittere & publice profiteri teneantur, quæ in litteris Clementis IV. fuerant expressa. Exstant hæ Cardinalium litteræ apud Odoricum Raynaldum ad annum 1270. *num.* 2. & 3.

§. V.

Quid in negotio unionis Græcorum cum Ecclesia Latina actum fuerit sub Gregorio X. ac notanter durante Concilio Lugdunensi.

Pergit Paleologus instare apud Gregorium X. Paragrapho præcedenti vidimus, quæ in hoc negotio unionis acta fuerint, durante Pontificatu Clementis IV.

Vacante Sede Apostolicâ, nihil perfectum fuit, ac tandem post vacationem Sedis Apostolicæ duorum annorum & novem mensium, anno 1271. Kalendis Septembris, electo Gregorio X. misit rursus Paleologus Legatum ad Pontificem cum litteris, quibus ei Pontificatum gratulatur, atque summum desiderium unionis utriusque Ecclesiæ expressit.

His humanissime respondit Gregorius, laudatque ejus pro unione utriusque Ecclesiæ zelum, cumque multis excitat, ut negotium tam necessarium & exoptabile diutius non protrahat, eique in memoriam revocat, quæ sub Urbano & Clemente Prædecessoribus suis acta sunt, ac signanter formulam Fidei, quam ejus Apocrysiariis tradiderat Clemens, declarans viam compendiosissimam ac pene unicam complendæ hujus unionis esse, ut ipse, ac Patriarcha cum Episcopis, universoque Clero hanc Clementis formulam reciperent profiterenturque, ac dein eum ad Concilium generale indictum, & anno 1274. celebrandum invitat, ut per se, vel saltem per suos Legatos legitimâ auctoritate instructos Concilio intersit, ut ibidem unio illa auctoritate Concilii generalis firmetur.

Cum autem Gregorius Papa non ignoraret Paleologum ad hanc *unionem* absolvendam terrore belli a Latinis contra

tra se indicendi præcipue moveri, noluit, ut Veneti inducias seu Treugam cum Paleologo prorogarent; uti notat Odoricus Raynaldus ad annum 1272. *num.* 31. ibidem referens litteras Pontificis ad Ducem Venetorum, quibus ipsum a prorogandis induciis avocat.

Paleologus autem, receptis his Litteris, quas attulerant quatuor Nuntii ex Ordine Minorum ad ipsum a Gregorio missi, omnem ad hanc unionem complendam operam impendebat, ipsosque Imperii sui Prælatos tum Beneficiis, tum minis ad eam amplectendam inducere conabatur.

Obsistit Patriarcha Cōstantinopolitanus Josephus. Sed quia Patriarcha nomine Josephus se pertinaciter cum nonnullis aliis Prælatis opponebat, rescripsit interim Paleologus ad Pontificem, se excusare studens, quod Apocrysiarii Papæ ad ipsum missi, longiorem moram trahant, negotiumque unionis diutius, quam sperabatur, protrahatur. „ Cum licet (ait) „ quid modicum videretur in principio, „ quæ inter nos & vos differentia mo- „ dica consistebat; sed ipsius prolixitas „ in tantam invaluit, & tam magnam „ dilatavit & fecit, quod nec facilem „ esse, quamvis hoc putetur ab aliqui- „ bus, verum etiam difficilem & one- „ rosam dissolutionem hujusmodi re- „ præsentat „.

Hinc ulterius concludit, tempore & labore opus esse, ut hoc negotium ad finem optatum perducatur, & oportere, „ ut congregatio fiat Pontificum, qui „ longe existunt, quos necesse est adesse „ se huic communi negotio, & volun- „ tatem & propriam intentionem fa- „ cientem pacem proferre, & nobis- „ cum sentire, quod omnibus expedit: „ qui Prælati non modica pars Uni- „ versitatis consistunt; *ut ne forte* (in- „ quit) *veterem scissuram fuere quæ- „ rentes, alteram de novo ex imperitia, „ & non minorem priore aliunde rum- „ pamus* „.

Addit se remittere duos e Nuntiis Papæ, qui de omnibus hactenus in hoc unionis negotio actis, Pontificem informent; duos vero penes se retinere, qui, consummato opere cum suis Nuntiis, Apostolico culmini, quid confirmatum fuerit, annuntient. Habentur hæ Litteræ apud Labbæum, *Tom.* 11. *Concil. general. col.* 949.

His respondens Gregorius Papa insinuabat: „ quamplures magnæ conditio- „ nis & status asserere unionis prædi- „ ctæ tractatum ex Græcorum parte „ *diutius in figmentis verborum & si- „ multate* deductum „: unde monet Imperatorem, ut celeriter negotio finem imponat, quo se ab hac suspicione purget.

Imperator urget & cogit Episcopos Græcos unioni consentire. Imperator igitur unionem tandem perficere desiderans, Prælatos ad consentiendum fortius urgere cœpit; quo & factum, ut omnes, paucis exceptis, Imperatori se accommodarent, atque unioni cum Ecclesia Romana consentirent.

Cumque præcipue unioni resisteret Josephus Patriarcha, ipsi injunxit Imperator de assensu Prælatorum unioni assentientium, ut se ad Monasterium aliquod retraheret, quousque negotium unionis esset absolutum: quod si non succederet, in sua maneret dignitate; si autem tractatus unionis concludatur, & ipse eidem nollet subscribere, tunc ad novi Patriarchæ electionem procederetur; uti ipsi Episcopi Græci in litteris ad Pontificem Romanum datis significant.

Salvo Symbolo absque additione *Filioque*, & ritibus Græcorum. Dum ergo omnes pene Episcopos Imperii sui sibi consentientes videret Paleologus, non dubitavit mittere Nuntios suos ad Gregorium X. Papam Lugduni in Concilio existentem, cum litteris, quibus significat, Ecclesiam Græcam recipere in omnibus formulam fidei sibi a Clemente IV. & ipso Gregorio missam, nec non agnoscere Primatum Romanæ Ecclesiæ, prout in litteris Clementis IV. fuerat expositus; singulaque puncta in suis litteris Paleologus repetiit; una tamen Pontificem obsecrans; *ut Ecclesia nostra* (inquit) *dicat sanctum Symbolum prout dicebat hoc ante Schisma usque in hodiernum diem* (scilicet sine additione *Filioque*) *& quod permaneamus in ritibus nostris, quibus utebamur ante Schisma;*

sime; qui scilicet ritus non sunt contra supradictam fidem.

Similes subjectionis & professionis Litteras cum speciali Deputato, miserunt Metropolitæ plures, qui cum suis Suffraganeis fuerant in Synodis congregati, quibus eamdem cum Imperatore fidei professionem expresserunt, & Primatum Pontificis Romani agnoscunt; *nec alium primum & summum Pontificem Ecclesiarum omnium nominaturos promittunt.*

Declarant quoque, se reprobare pertinaciam sui Patriarchæ: „ qui magna „ cum instantia tenet (inquiunt) quod „ agnosci debeat primus & postea, ut „ indicat, non decidet ab ista volun- „ tate; nec adhuc a prima sententia, „ quam tenet, cum aliqua intentione „ mutatus est „.

Unio conclusa in Cōcilio Lugdunensi sess. 4.

Litteræ hæ tam Imperatoris quam Episcoporum Græcorum redditæ sunt Pontifici in Concilio Lugdunensi; atque *Sessione* 4. jussu Pontificis, & assidentibus Nuntiis Græcorum coram Patribus Concilii lectæ fuere; & factâ solemni professione Fidei per Græcorum Acropolitam & magnum Logothetam Nuntium Imperatoris (cujus exemplar exstat *Tomo* 11. *Concil. general. col.* 967.) in animam Imperatoris, ac rursus nomine Episcoporum Græcorum, tandem unio decreta fuit, atque in signum gaudii & gratiarum actionis solemni ritu decantatum fuit *Te Deum*.

Nuntii Græcorum, absoluto unionis negotio, in Græciam redeuntes, litteras Pontificis detulerunt ad Paleologum Imperatorem, quibus ei de facta unione congratulatur, exponitque, quanto gaudio hæc unio Patres omnes in Concilio generali Lugdunensi perfuderit: ipsumque hortatur, ut „ quod cœ- „ pit, cum omni diligentia & sollici- „ tudine prosequatur, efficacem, pro „ posse, daturus operam, ut nec in „ aliquibus ejusdem Schismatis reli- „ quiæ qualescumque supersint „.

Congratulatorias quoque dedit ad Andronicum filium primogenitum Imperatoris, itemque ad Prælatos Græcorum, qui unioni consenserant, & fidem ac Primatum Ecclesiæ Romanæ professi erant, eosdem similiter excitans, ut „ schismatis abolere studerent o- „ mnino *reliquias*, abjicientes oves „ morbidas, ne gregem valeant con- „ taminare Dominicum, aut Fidei a „ vobis noviter agnitæ in vestris cordi- „ bus inficere puritatem „.

Quin inter *oves morbidas*, quas abjici hortatur Pontifex, præ cæteris designetur *Josephus* Patriarcha, dubium non est: utpote præ reliquis pertinacior, & dignitate atque auctoritate eminentior ad inficiendum, & a Fidei puritate reliquos abducendum plus cæteris valeret.

Et revera postquam Nuntii in Græciam reversi significaverunt unionem Ecclesiarum perfectam, & Patriarchæ Josepho conditiones unionis propositæ fuerunt, pertinaciter hic abnuit professioni Fidei in Concilio Lugdunensi juratæ subscribere, aut unionem in consequentiam istius professionis factam approbare.

Joannes Veccus Josepho in Patriarchatum surrogatur.

Hinc Episcopi, qui unionem probarant, in Synodum coierunt, & Josepho Patriarchatu abdicato, Joannem Beccum in ejus locum ordinarunt.

Quis hic Beccus seu Veccus fuerit, ac qualiter primum pertinax schismaticus fuerit, & deinde Ecclesiæ Latinæ Dogmata amplexus, fortissime pro unione utriusque Ecclesiæ steterit, ex Pachimere & Nicephoro Gregora narrat Odoricus Raynaldus, ad annum 1275. *num.* 49.

Vecchus in Concilio Constantinopolitano confirmat unionem.

Interim Veccus jam ad Patriarchatum assumptus, unionis negotium prosequi intendens, Synodum Episcoporum Constantinopoli celebravit anno 1277. atque tam suo, quam Synodi nomine litteras dedit ad Joannem XIX. Papam, in quibus unionem utriusque Ecclesiæ sub Gregorio X. factam laudat & amplectitur, singulatim fidei omnes articulos exponit & profitetur; ac signanter magnifice Primatum Ecclesiæ Romanæ proponit, inter cætera scribens: „ Apud hanc autem plenitudo „ potestatis consistit, quod ea, quæ cæ- „ teræ Ecclesiæ, & Patriarchales spe- „ cia-

„ cialiter diversis temporibus privilegia „ obtinuerunt sanctionibus beatorum „ sanctorum Imperatorum illorum, & „ Canonicis Sanctionibus sacrorum & „ divinorum Conciliorum, eadem Romana Ecclesia confirmavit & roboravit: & non aliter obtinuerunt confirmationem Ecclesiarum hujusmodi „ prærogativæ, nisi eadem Ecclesia Romana suum super iis judicium & sententiam protulisset; suâ tamen prærogativâ tam in generalibus Conciliis, quam in quibuscumque aliis semper salvâ „.

Latius quoque in his litteris exponitur processio Spiritus Sancti *ex Patre & Filio*; asseritque, quod *licet Pater fons Spiritus sit*, *& Filius fons Spiritus sit*, *non duo tamen fontes Spiritus sint Pater & Filius. Unum enim fontem Spiritus Patrem & Filium fidelis & pia intelligentia tenet: & propter hoc communem Patris & Filii Spiritum S. Ecclesiæ luminaria & Doctores theologizarunt*.

Excommunicati Schismatici.

In hac Synodo sunt & excommunicati universi quâcumque Dignitate Pontificali, vel Sacerdotali, alioque Ordine insigniti Schismatici, ac unionis Ecclesiæ perturbatores „ qui prope & longe „ sub pertinacia sua ubicumque existant, qui non recipiunt sanctam „ Romanam Ecclesiam esse Matrem „ & Caput omnium aliarum Ecclesiarum, & ipsum summum Pontificem primum Pastorem omnium Christianorum „. Similiter & „ susceptores Schismaticorum, & Persecutores ipsorum, qui convenerunt ad „ hujusmodi Ecclesiasticam unionem, „ & sicut illos, qui dividuntur (inquiunt) de nostra populitate, & de „ nostra societate fugiunt, propter obedientiam quam fecimus ad Apostolicam Sedem „.

Integra excommunicationis formula exstat *Tom. 11. Concil. general. Col.* 1037. cui & ibidem præmittuntur prædictæ Synodicæ Litteræ ad Joannem XIX. Papam.

Hæ litteræ quamvis scriptæ fuerint anno 1277. sedente Joanne XIX. tamen anno sequenti demum Romam delatæ Nicolao III. qui Joanni successerat, redditæ fuere, una cum litteris Imperatoris, ejusque filii Andronici, qui Papam certiorem reddidit de renovata unione per Prælatos in dicta Synodo Constantinopolitana.

Nicolaus III. urget additionem Filioque.

Nicolaus, receptis his Litteris, querebatur, quod in his aliquid mutatum esset circa formulam a Clemente IV. præscriptam, notanter super articulo de processione Spiritus Sancti ex *Patre & Filio*: quem nonnihil fusius & aliis verbis, quamvis in substantia, ut apparet, non discrepantibus exposuerant. Missis igitur Legatis suis voluit, ut simpliciter formulam a Clemente IV. præscriptam profiterentur.

Cum autem Imperator postulasset, ut vox *Filioque* in Græcorum *Symbolo* non adderetur, ne vel sic permutarentur Græcorum ritus, & ne ex ea novitate Græci tumultus concitarent, Pontifex injunxit Legatis suis, ne assentirent; sed responderent: „ Unitas fidei non „ patitur diversitatem in professionibus „ suis, & maxime in *decantatione Symboli*, quod quanto magis in Ecclesia „ frequentatur, tanto debet apparere „ amplius uniforme „.

Quoad ritus alios responderi vult, quod Ecclesia Romana intendat Græcos, quantum cum Deo poterit, favorabiliter prosequi, & ipsos in illis eorum ritibus tolerare, de quibus Sedi Apostolicæ visum fuerit; quod per eos Catholicæ fidei non lædatur integritas, nec sacrorum Canonum Statutis derogetur.

Et Ecclesiæ Romanæ Primatum.

Ad hæc injungit Legatis, petendum esse a Patriarcha, & aliis Græcorum Prælatis, & Clero, ut ipsi singuli fidei veritatem & ejusdem Ecclesiæ Romanæ Primatum *absque ulla conditione vel adjectione*, *occasione præteriti temporis apponenda*, *seu etiam facienda*; *sed simpliciter & pure*, *sicut petitur*, *recognoscant*, *acceptent*, *& profiteantur præstito juramento*.

Formula professionis & juramenti eisdem Legatis tradita erat; exstatque una cum Commonitorio Legatorum apud

apud Odoricum Raynaldum ad annum 1278. *num*. 9.

Super quibus exigit. jusjurandum. Præterea injunctum fuit Legatis, ne ab exactione hujus *juramenti* excusent Patriarcham aut Clerum, allegantes, quod *jurare non consueverunt*. „ Cum „ numquam (ait Pontifex) similis ca„ sus acciderit, cujus posset consuetudo „ prætendi: nec hujusmodi consuetudi„ nes per usurpationes adversus Supe„ riores, & jura ipsorum, maxime ad„ versus Romanam Ecclesiam contra „ Canones usurpata, sunt aliquatenus „ observanda: nec dicendæ tam con„ suetudines quam abusus „.

Vult insuper per Prælatos promitti, quod hanc Fidei veritatem & obedientiam erga Romanam Ecclesiam publice populo proponent, & Symbolum cum additione *Filioque* cantabunt.

Quin & injungitur Legatis Apostolicis, ut conjunctim vel divisim accedant ipsi, *personaliter* ad *singula* loca *insignia* illarum partium, similes promissiones in eisdem locis cum solemnitate & observatione simili recepturi.

Jubet moneri e Schismate redeuntes de Censuris, quas tempore Schismatis incurrerunt. Denique moneantur Legati, ut cum opportunum videbunt, moneant Prælatos, qui a Schismate ad unitatem accesserunt, ac fidei professionem juraverint, mirari Ecclesiam Romanam, quod Prælati, & alii hactenus non curaverint *statui suo*, ex consideratione præteriti temporis, *providere*: quandoquidem contra ipsos in schismate existentes *multoties latæ sint sententiæ*, mirandum occurrit, quod quoad relaxationem sententiarum, & personæ Ecclesiasticæ *super irregularitate; quam ex consequentia incurrerunt*, *se immiscendo in Divinis*, *nullum adhuc petierint remedium adhiberi*.

Græci exacerbati, ipsique Paleologo infensi. Litteræ hæ, ac Legatorum postulata non parum Græcos exacerbarunt, tumultusque ac querelæ excitatæ sunt adversus Paleologum Imperatorem ob factam unionem cum Ecclesia Romana.

Schismaticis favebant Philippus Imperator Constantinopolitanus, & Carolus Rex Siciliæ. Verum copias Schismaticorum & Latinorum eis junctas delet Paleologus: neque cum ipsis componere vult, licet id instanter peteret Nicolaus Papa: neque decisionem Juris, judicio Pontificis subjicere, prout petierat Pontifex; uti hæc omnia latius exponuntur apud Odoricum Raynaldum ad annum 1278.

Paleologus renovat professionē in Concilio Lugdunensi datam. Porro ad postulata & litteras Nicolai III. Prælati Græci nullum responsum dederunt, nec quidquam corum, quæ postulabantur, præstitum legitur. Imperator autem cum filio suo Andronico renovavit simpliciter professionem, quam in Concilio Lugdunensi coram Gregorio X. præstiterat nomine Imperatoris magnus Logotheta Georgius Acropolita.

Litteras ea de re dedit Paleologus ad Nicolaum III. quæ exstant apud Odoricum Raynaldum ad annum 1280. *num*. 19. & 20. atque per Ogerum Protonotarium certiorem reddidit, quod toto virium conatu ad promovendam unionem incubuisset; verum tumultus gravissimos, conjurationesque in ipsum propterea fuisse excitatas, adeo ut sibi periculum exauctorationis immineret, si negotium illud urgeret vehementius: ne itaque ægre ferret Pontifex, si œconomiâ quâdam uteretur.

Martinus declarat Paleologum excommunicatum. Nicolaus autem morte præventus, litteræ hæ Martino IV. qui Nicolao successerat, redditæ fuerunt.

Hic autem Pontifex, occasione captâ, quod Paleologus nec Nicolai, nec Clementis IV. postulatis plene satisfaceret, ac notanter quod additionem *Filioque* in Symbolo decantari non juberet, in gratiam Caroli Regis Siciliæ, cui Martinus erat devinctus, ipsum Paleologum „ tamquam antiquorum Schi„ smaticorum, & in antiquo Schisma„ te constitutorum, & per hoc Hære„ ticorum, nec non & hæresis ipso„ rum, ac Schismatis antiqui fautorem, „ denuntiavit excommunicationis Sen„ tentiam latam a Canone incurrisse, „ ac ipsius fore sententiæ vinculo in„ nodatum „. Integra sententia inserta est *tom*. 1. *Bullarii Rom*.

Inhibet sub pœnâ ex- Renovatæ rursus fuere censuræ adversus Paleologum anno sequenti 1282. in-

communicationis, nequis ei auxilietur.

in *Cœna Domini*, & adjectum, ne quis nullum auxilium Paleologo præstet sub pœna excommunicationis, prout latius legitur apud Odoricum Raynaldum, ad dictum annum *num.* 8. & 9. qui, relatis dictis sententiis in Paleologum latis, subdit *num.* 10. „ objectæ sunt „ Paleologi fœderatis censuræ ad de„ bilitandam Caroli hostium potentiam: „ cum plures, qui adversus Paleologum „ Carolo adhæserant, dum secundis „ rebus utebatur, versis una cum for„ tuna studiis ad hostem declinarent „.

Quapropter non desunt, qui credant hanc præcipitatam nimis sententiam favore Caroli Regis Siciliæ, qui Philippum generum suum in Constantinopolitano Imperio firmare nitebatur, a Martino latam fuisse (*a*).

Amarissimæ querelæ Imperatoris.

His Imperatori per Nicænum Theophanem (qui a Paleologo ad Martinum Papam nuntius fuerat destinatus) „ nuntiatis, indignissime tulit: adeo „ ut cum inter sacra de more, Impe„ ratore præsente, Diaconus consue„ tam Papæ commemorationem pro„ nuntiaturus esset, Princeps, ne face„ ret, prohibuerit. Palam autem ad „ familiares conquerens aiebat: Præ„ clarum enimvero sibi fructum con„ stare charitatis in Latinos suæ; se „ nempe causâ ipsorum cum necessa„ riis etiam suis, certamine suscepto, „ ne pœnis quidem acribus dubitasse „ comprimere. Ipsos autem pro gra„ tiis suæ tantæ in fide ipsorum con„ stantiæ debitis, diras & execrationes „ referre. Tunc igitur revocare omnia „ prius sancita, & totum concordiæ „ tractatum rescindere voluit: fecisset„ que continuo, ni ab hoc eum con„ silio quædam revocassent „: uti narrat Pachimeres *lib.* 6. *cap.* 30.

Paleologus a Græcis Schismaticis etiam post mortem ut Novator habitus.

Porro Paleologum Imperatorem unionis negotium usque ad obitum sincere ac pro viribus prosecutum fuisse, neque in Schisma aut opiniones Græcorum relapsum, adeo certum reputarunt Græci Schismatici, & unionis impugnatores, ut eum jam demortuum, tamquam novatorem & impiorum Dogmatum propugnatorem, nullâ sepulturâ, etiam annuente ejus filio & Regni hærede Andronico, cohonestari passi sint, ut plenius narrat Odoricus Raynaldus, ad annum 1283. *num.* 73. & 74.

Hinc plures etiam e Latinis Catholicis credunt, Martinum IV. nimio in Carolum Siciliæ Regem affectu fuisse abreptum; facilius quam oportebat, in Paleologum censuras Ecclesiasticas evibrasse, & tamquam Schismatis fautorem condemnasse.

Andronicus Imperator ad partes Schismaticorum dilapsus.

Andronicus autem filius Paleologi, mox ut Imperium obtinuit, contra factam prius cum patre suo Unionis professionem, se palam pro Schismaticis contra unionem declaravit. Pseudo-Synodum anno 1284. Prælatorum Schismaticorum Constantinopolim convocavit, in qua, pulso e patriarchatu Joanne Becco, Synodus Lugdunensis sub Gregorio X. reprobata est & rescissa; item damnati & in carcerem conjecti unionis præcipui defensores, atque ita unione prorsus dissolutâ, rursus in antiquum Schisma relapsi sunt Græci; mansitque Schisma usque ad Concilium Florentinum, in quo anno 1439. rursus unio conclusa fuit, & modico tempore duravit.

OB-

(*a*) Referunt Jordanes & Ptolemæus Lucensis, quod Michaël Paleologus, conciliante Joanne Procidâ, fœdus cum Rege Aragonum contra Carolum Siciliæ Regem pepigisset; quamobrem Carolus Pontificem impulit, ut Paleologum excommunicatum denuntiaret.

OBSERVATIONES

In Canones seu Decreta sub nomine Gregorii X. in Concilio Lugdunensi, in *Sexto Decretalium* relata.

Disciplinæ spectant hi Canones. Hoc Concilium ad reformationem morum, restaurationemque disciplinæ indictum fuisse constat ex litteris Indictionis, uti supra in Dissertatione proœmiali §. 1. notavimus.

Hanc in rem 31. Decreta leguntur in *Sexto* Decretalium sub nomine *Gregorii X. in Concilio Lugdunensi*.

Non omnes in Concilio editi. Non tamen omnia hæc Decreta edita aut promulgata esse in Concilio, ipse Gregorius significavit in præfatione Decreti, quo hæc Decreta promulgat; atque in Judiciis ac Scholis ab omnibus observari mandat, ac insuper Corpori Juris inseri voluit, prout extat in *tom.* 11. *Conc. general. col.* 974. his verbis: *Gregorius Episcopus servus servorum Dei, universis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis salutem*, &c. „ Inscriptas Constitutiones nuper in generali Concilio Lugdunensi; & post super certis articulis duximus promulgandas, quibus universos uti volumus, & mandamus in Judiciis & in Scholis, ipsasque sub titulis inseri, prout exprimitur super eis „.

Canon primus.

Quod Spiritus Sanctus procedat ex Patre & Filio. Cap. *Fideli* 1. de summa Trinitate in VI.

Observatio.

Unica in hoc Concilio edita fuit Constitutio *Fidem* spectans: in eaque unice agitur de *processione Spiritus Sancti*, occasione Græcorum, qui in hoc puncto præcipue a Latinis dissidere videbantur; declaraturque, quod Romana Ecclesia firmiter teneat, prædicet, profiteatur, & doceat, *quod Spiritus Sanctus æternaliter ex Patre & Filio, non tamquam ex duobus principiis, sed tamquam ex uno principio, non duabus spirationibus, sed unica spiratione procedit*. Addit, quod *hoc habet Orthodoxorum Patrum Latinorum pariter & Græcorum incommutabilis vera sententia*. Has veritates negantes, aut contrarium sentientes damnat & reprobat. Extat hæc Constitutio in Cap. 1. *de summa Trinitate in VI.*

Canon II.

De Electione Romani Pontificis. Cap. Ubi periculum 3. de Electione in VI.

Observatio.

Secunda Constitutio concernit electionem summi Pontificis, exstatque in *Cap.* 3. *de Elect. in VI.*

Hujus Constitutionis meminit Guilielmus de Nangis, de *Gestis Philippi* Regis Franciæ ad annum 1273. ubi de hoc Concilio loquens ait: „ in quo Concilio multa utilia statuta fuerunt; scilicet *de Electione summi Pontificis*, & statu Ecclesiæ univesalis „.

Hanc Decretalem non fuisse promulgatam ante Sessionem quintam constat ex actis Concilii, prout referuntur ab Auctore Tractatus, qui inscribitur. *Brevis nota eorum, quæ in secundo Concilio Lugdunensi generali acta sunt*. Refertur *tomo* 11. *Concil. general. col.* 969. *Edit. Labb.* ubi scribit Auctor; post celebratam Sessionem *quartam*., Dominum Papam ostendisse Cardinalibus Constitutionem, quam fecerat super *Electione Romani Pontificis*.

Dissensio Papæ & Cardinaliū circa hanc Constitutionem.

Narratur & ibidem, occasione hujus Constitutionis ortam esse dissensionem inter Pontificem & Cardinales, primum in *privato*, quæ postmodum venit *in publico*.

Et sane, si fides sit hisce Actis, non modica fuit super evulgatione hujus Constitutionis Cardinalium resistentia, & inter Prælatos dissensio.

Narratur enim, quod „ Papa vocaverit Prælatos sine Cardinalibus, &, „ exposità intentione suà, prius injunxit eis in virtute sanctæ obedientiæ „ sub excommunicationis pœna, quod „ nemini revelarent illa, quæ audirent, „ & viderent, & facerent tunc ibi cum „ eo; tum fecit eos consentire & assentire illi Constitutioni, & mandavit, quod singuli sua sigilla apponerent Constitutioni prædictæ: quod „ & fecerunt; nam factæ sunt schedulæ per Regna & Provincias, quibus omnes Prælati sua sigilla apposuerunt „.

Cardinales quoque „ omni die conveniebant sine Papa, & similiter allocuti sunt alios Prælatos super Consistorio: & rogaverunt, quod si Dominus Papa eorum assensus requireret super ipsa Constitutione, quod „ non darent diffinitivum consilium vel „ consensum, donec rationes ipsorum „ audirent, & similiter multi ex Cardinalibus per Nationes vocarunt Prælatos in domibus suis, petentes ab „ eis consilium, si necesse esset, modo prædicto „.

Hactenus citata acta Concilii, in quibus additur, quod propter hanc dissensionem *dilata sit Sessio ad diem Lunæ decimam sextam ejusdem mensis*.

Hæc Constitutio videtur in Concilio nō formata, sed prælecta.

Ex hisce actis insuper intelligitur, hanc Constitutionem non fuisse in Concilio factam, nec primitus auctoritate *Concilii*, ut formaretur, fuisse alicui injunctum; sed eam per Pontificem conceptam & formatam Prælatis & Patribus fuisse duntaxat propositam; eisque a Pontifice mandatum fuisse, ut eam probarent, & appositione sigillorum suorum munirent.

Et cum Concilium solummodo inchoatum fuerit sub initium Maii 1274. & festo S. Mariæ Magdalenæ 22. Julii dissolutum, verisimile est, & alias quasdam Constitutiones in Concilio non fuisse discussas & formatas; sed a *Pontifice* prævie factas, in Concilio simpliciter lectas, & probatas; præsertim cum sciatur majora negotia, signanter negotium unionis Græcorum cum Ecclesia Romana, Concilii Patres occupasse.

Insinuant idipsum acta Concilii jam allegata. Cum enim de Sessione *quinta* habita 16. Julii loquuntur, ubi notarunt, habitum fuisse sermonem per D. Matthæum Sanctæ Mariæ *in Porticu*, subjungunt: *Quo finito*, LECTÆ *sunt Constitutiones*, *scilicet ubi* PERICULUM, &c. quæ sunt initialia verba hujus Constitutionis. Argumentum non incertum, *lectas* simpliciter quasdam Constitutiones; præsertim cum hic dicantur *lectæ*, & nullibi reperiatur de iis in Concilio deliberatum.

Spectat autem hæc Constitutio electionem Romani Pontificis per Cardinales faciendam, ac præcipue collimat ad occurrendum diuturnæ vacationi ejusdem Sedis, quæ frequenter cum magnis incommodis, ex Cardinalium dissensione contingebat, & signanter contigerat post mortem Clementis IV. immediati Prædecessoris hujus Pontificis Gregorii X. quando dissidentibus Cardinalibus, Sedes Apostolica vacaverat per duos annos & novem menses.

Hic Canon obviat diuturniori vacationi Sedis Apostolicæ.

Primo §. ergo statuitur, ut defuncto Pontifice, *Cardinales*, *qui fuerint præsentes in Civitate*, in qua cum sua Curia Pontifex residebat, *absentes exspectare* DECEM DIEBUS *tantummodo teneantur*, *quibus elapsis*, *sive absentes venerint*, *sive non*, *ex tunc omnes præsentes conveniant in Palatio*, *in quo idem Pontifex habitabat*, *contenti singuli* SINGULIS *tantummodo servientibus Clericis vel Laicis*, *prout duxerint eligendum*; vel ad summum *duobus*, si *patens* NECESSITAS ID *suggerit indulgeri*.

Cardinales conveniant elapsis decem diebus ab obitu Pontificis.

Deinde ibidem decernitur, ut *in eodem Palatio unum* CONCLAVE, *nullo inter-*

Conclave 5

intermedio pariete seu alio velamine, omnes inhabitent in communi, quod (reservato libero ad secretam Cameram aditu) ita claudatur undique, ut nullus illud intrare valeat, vel exire; nulli ad eosdem Cardinales aditus pateat, vel facultas SECRETE *loquendi cum eis: nec ipsi aliquos ad se venientes admittant; nisi eos, qui de voluntate* OMNIUM, *pro iis tantum, quæ ad electionis instantis negotium pertinent, vocarentur. Nulli etiam fas sit ipsis Cardinalibus, vel eorum alicui, nuntium mittere, vel scripturam;* idque vetatur sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ.

Præterea statuitur, ut *in Conclavi prædicto aliqua fenestra competens dimittatur, per quam eisdem Cardinalibus ad victum commode necessaria ministrentur, sed per eam nulli ad ipsos patere possit ingressus.*

Electio fiat intra tres dies. Electionem *intra tres dies* absolvi desiderat: quod si intra *tres* illos dies non absolverint, vult ut *per spatium* QUINQUE *dierum immediate sequentium, singulis diebus tam in prandio quam in cœna* UNO SOLO *ferculo sint contenti;* quod si nec intra hoc spatium electio sit facta, & *ipsi Ecclesiæ de Pastore provisum, ex tune tantummodo panis, vinum, & aqua ministrentur eisdem, donec eadem provisio subsequatur.*

Nil interea ex reditibus Cameræ Apostolicæ recipiant Cardinales. Ad hæc, ad accelerandam electionem statuitur, quod *pendente* electionis *negotio, Cardinales nihil de Camera Papæ*, aut aliis Ecclesiæ Romanæ *tempore vacationis obvenientibus recipiant.*

Unice incumbant electioni. Ut uni electionis negotio intendant, decernitur, ut nulli alteri *negotio se intromittant, nisi tam grave & tam evidens periculum immineret, quod* OMNIBUS ET SINGULIS CARDINALIBUS PRÆSENTIBUS CONCORDITER *videretur illi celeriter occurrendum.*

Nullus extra conclave habeat suffragium. Plura dein statuuntur de Cardinalibus, qui vel *Conclave* non intrarunt, vel illud, pendente negotio electionis, egressi sunt, vel regredi petierunt. Inter quæ illud generaliter decernitur, quod nulli extra *Conclave*, etiam infirmitatis causâ, existenti suffragium in electione competat: possintque Cardinales in Conclavi præsentes sine illis ad electionem procedere.

§. Secundo declaratur, in quo loco debeat haberi *Conclave*, quando contingit Pontificem mori extra civitatem, in qua erat cum sua Curia residens. Quid si Papa morietur extra urbem Curiæ suæ?

§. Tertio constituuntur executores præsentis Constitutionis; scilicet *Domini aliique Rectores & Officiales Civitatis illius, in qua Romani Pontificis electio fuerit celebranda*, ut hi *auctoritate* Pontificis & *approbatione* hujus *Concilii, potestate sibi traditâ, præmissa omnia & singula plene ac inviolabiliter sine fraude ac dolo aliquo faciant observari.* Quin & adstringuntur, ut *super his taliter observandis, statim audito summo Pontificis obitu, coram Clero & populo universo Civitatis ipsius ad hoc* SPECIALITER *convocandis corporaliter præstent juramentum.* Officiales executores hujus Constitutionis.

Quod si circa *præmissa fraudem commiserint*, vel non diligenter observaverint, *cujuscumque sint* dignitatis, *omni cessante privilegio, eo ipso Sententiam excommunicationis incurrant; & perpetuo sint infames*, & ad omnia officia inhabiles. Insuper, *feudis & bonis cæteris, quæ ab eadem Romana, vel quibuslibet aliis Ecclesiis obtinent, ipso facto* sint privati, *ita quod ad Ecclesias ipsas plene ac libere revertantur*. Ipsa *civitas non solum* sit interdicta, sed & *Pontificali dignitate privata*.

§. Quarto obtestatur Cardinales *per aspersionem sanguinis Jesu-Christi*, ut *omni* privato affectu, partiumque studiis depositis, *& cujuslibet pactionis*, *conventionis, obligationis* vinculo soluti „ *puris & liberis mentibus, nudâ* „ *electionis conscientiâ* UTILITATEM „ PUBLICAM *libere prosequantur: o-* „ *mni conatu & sollicitudine, prout* „ *possibilitas patitur, id acturi tantum-* „ *modo, ut eorum ministerio acceleretur* „ *utilis & pernecessaria totius mundi* „ *provisio, idoneo celeriter eidem Eccle-* „ *siæ sponso dato. Qui autem secus e-* „ *gerint* (ait) *Divinæ subjaceant ul-* „ *tio-* Quantopere hic partium studia vitanda.

„ *tioni*, *eorum culpâ* (*nisi* GRAVI *pro-*
„ *pter hoc peractâ pœnitentiâ*) *nulla-*
„ *tenus abolendâ* „.

Præterea pacta omnia etiam juramento firmata super hoc electionis negotio inita declarat *irrita* : *ita quod nullus ad illa observanda quomodolibet sit adstrictus ; nec quisquam ex eorum transgressione notam vereatur fidei non servatæ*, *sed non indignæ laudis titulum potius mereatur*.

Preces & jejunia.

Denique §. quinto *preces* per universam Ecclesiam, quin & jejunia, prout circumstantiæ pensandæ fuerint, mox ab obitu Pontificis per Prælatos indicantur, *ut ipse*, *qui concordiam facit in sublimibus suis*, *sic efficiat eorumdem Cardinalium corda in eligendo concordia*, *quod provisio celer*, *concors & utilis* (*prout animarum salus exigit*, *& totius orbis requirit utilitas*) *ex ipsorum unanimitate sequatur*.

An hæc Constitutio primitus viguerit?

Cardinalibus non placuisse hanc Constitutionem supra ex actis Concilii notavimus, notatque hic Glossographus verbo *Concilio*, quod „ Constitutio hæc
„ sumat potius vigorem ex renovatione
„ Cœlestini V. & hac approbatione &
„ renovatione Bonifacii (per relatio-
„ nem in *Sextum* Decretalium) quam
„ ex primæva Constitutione Gregorii,
„ ex eo, quia revocata fuerat per Ha-
„ drianum V. & per Joannem XXI.
„ & pro revocata habebatur, nec olim
„ inter Gregorianas legebatur. Et cer-
„ te cum Constitutio ista tam utilis
„ approbatione Concilii fuerit edita, non
„ æquum fuit, quod absque requisitione
„ Concilii revocata fuerit „.

Quidquid sit de hac revocatione vel renovatione, hoc constat per hanc Constitutionem primitus inductum fuisse usum *Conclavis* in electione Pontificis, atque eam pluribus subsequentium Pontificum Constitutionibus fuisse renovatam, plurimaque addita, quibus liberæ & celeri ac canonicæ electioni Romani Pontificis obtinendæ amplius consuleretur.

In primis plura dubia occasione Decretalis exorta determinantur in *Clementina* 2. *de Elect.*

Primo quidem opinio illorum, qui
„ asserebant, quod per cœtum Cardi-
„ nalium, Sede Apostolicâ vacante,
„ posset hæc Constitutio modificari,
„ corrigi, vel immutari, aut quidquam
„ ei detrahi, vel dispensari quomodolibet
„ circa ipsam, seu aliquam ejus par-
„ tem, aut eidem renuntiari, tamquam
„ veritati non consona „ reprobatur.

Clementina 2. de Elect. vult eam esse inconcussam.

Item si, Romano non electo Pontifice, Cardinales simul vel successive exire contingeret Conclave deputatum eisdem, dubitatum fuerat, num iidem adhuc eligere possent ; determinatur hic, quod hi, ad quos executio Constitutionis Gregorianæ spectat, illos ex ipsis Cardinalibus, quibus infirmitas corporis, aut nota debilitas excusationem non dabit, idem *Conclave*, quam cito potuerunt, reintrare compellant, pœnas in dicta Constitutione contentas, nisi hoc fecerint, incursuri ; Cardinales autem hujusmodi *Conclave* reintrantes ad electionem procedant.

Cogitque ad Conclave redire Cardinales, si omnes inde exierint.

Declaratur insuper, quod Cardinales ab electione repelli nequeant prætextu excommunicationis, suspensionis, vel interdicti, ut vitentur dissensiones & schismata, quæ occasione similium exceptionum inter Cardinales oriri possent.

Nemo hinc excludendus prætextu Censuræ.

Superveniet & Constitutio Pii IV. quæ incipit *In eligendis* 63. in Bullario Romano super constructione *Conclavis*, ejusque *clausura*, *custodia*, *conclavistis*, & aliis ad servitium Cardinalium intromittendis, de ingressu Cardinalium in Conclave, & vetito eorum, aliorumque Conclavistarum exitu. Hoc & inter cætera sollicite cavetur §. 9. quod, *clauso Conclavi*, nulli ad *colloquium* etiam extra portam Conclavis, etiam *Principum Oratores*, nisi ex magna & urgente causa, a majore parte Collegii approbanda, admittantur.

Constitutio Pii IV. super Conclavi, ejusque arctissima clausura.

Et §. 20. decernitur, quod „ litteras,
„ aut cujusvis generis scripta ad eos, qui
„ in Conclavi erunt, seu Nuntium vel
„ notam aut signum mittere seu reci-
„ pere, aut contra e conclavi ad eos,
„ qui foris erunt, ullo modo liceat „:
sub pœna privationis dignitatis etiam Cardinalatus, & Excommunicationis latæ Sententiæ Pontifici reservatæ.

Et §. 23. injungitur sub gravi pœna Prælatis ad custodiam Conclavis deputatis, ut „ maximâ & exquisitâ diligentiâ utantur in inspiciendis & perscrutandis epulis, & aliis rebus, ac „ personis Conclave intrantibus, & de „ eo exeuntibus, ne sub earum rerum „ velamine litteræ ac notæ vel signa „ aliqua transmittantur „.

Denique §. 24. statuitur, quod si contingat Conclavistam, aut alium quemcumque servientem ex causa infirmitatis ex judicio medici Conclave egredi, *nullo modo* reverti possit, ne forte per hunc aliquid Cardinalibus intimetur.

Hinc patet, quantâ sollicitudine & cautelâ provisum sit, ut factiones, sollicitationes, & secreta consilia, aliaque similia caveantur.

Constitutio Gregorii XV. de forma Electionis Papæ. Supervenit dein Constitutio Gregorii XV. quæ incipit *æterni patris* 13. in *Bullario Rom.* quæ præcipue versatur circa formam in electione Pontificis servandam; & notanter exponitur, quomodo electio fiat per *accessum*, item qualiter schedulæ formari & signari, ac dein aperiri debeant, quidque a Scrutatoribus observandum. Illud autem præ cæteris notandum, quod §. 5. statuitur, ut „ in unoquoque Scrutinio, antequam „ schedula in calicem mittatur, a quolibet Cardinale juramentum altâ & „ intelligibili voce fiat his verbis: *Testor Christum Dominum, qui me judicaturus est, me eligere quem secundum Deum judico eligi debere, & „ quod idem in accessu præstabo* „.

Ejusdem Cæremoniale. Edidit & hic Pontifex speciale *Cæremoniale*, quo forma & ritus electionis Romani Pontificis plenissime exhibetur, extatque integrum in *tomo* 3. *Bullarii*, post Constitutionem 19. hujus Pontificis (*a*).

Constitutio Urbani VIII. Prædictam Gregorii XV. Constitutionem & Cæremoniale speciali Bullâ rursus confirmavit, renovavit, & observari ab omnibus mandavit Urbanus VIII. anno 1625. Constitutione, quæ incipit *ad Romani* 47. in *Bullario Rom.*

CANON III.

Cautela ne Provisiones Beneficiorum Ecclesiasticorum per appellationes protelentur. CAP. UT CIRCA 4. de Electione. in VI.

OBSERVATIO.

TErtia Constitutio concernit Electiones & Provisiones quorumcumque Beneficiorum, providetque, ut eorum vacatio prætextu appellationum non nimium protrahatur. Refertur in *Cap.* UT CIRCA 4. *de Elect. in VI.* sub nomine Gregorii X. *in generali Concilio Lugdunensi*, eamque promulgatam fuisse in *Sessione* 3. habitâ 7. Julii 1274. probant acta Concilii.

Hic igitur statuitur, ut si quis ab Electione, seu alia quavis Beneficii Provisione appellare velit, teneatur appellans in *Instrumento publico*, *seu Litteris super appellatione confectis, omnia & singula* exprimere, *quæ in formam* electionis vel provisionis, vel contra personam, cui provisio facta vel facienda est, objicere intendit.

Insuper jubetur Appellans, *coram personis authenticis, aut persona* (scilicet authentica, id est, quæ *jurisdictioni præest*, uti hic exponit Glossa) *Corporali* (id est, tactis manu sacris Evangeliis) *præstito juramento*, affirmare, quod credat quæ sic exprimit „ *esse vera & se posse probare*.

Præter hæc expressa, nec Appellans, nec appellationi interpositæ postea adhærentes, quidquam provisioni vel personæ provisæ opponere possunt, *nisi aliquid postea forsan emerserit*; id est, aliquid de novo a persona electa commissum sit, *vel super antiquis supervenerit probandi facultas, aut aliqua in opponentium notitiam de* NOVO *pervenerint : quæ Appellantes appellationis tempore omisse, verisimiliter ignorare potuerint, & etiam ignorarint*.

Debent autem & hic rursus hujusmodi

(*a*) De modo eligendi summum Pontificem sæculo XII. relegere non pigeat, quæ D. Van-Espen *observ. in Canonem* I. *Concil. Lateran.* III. notavit. Vide supra *pag.* 326. hujus Tomi.

modi ignorantiâ, & superveniente facultate probandi fidem, per proprium præstandum CORPORALITER facere *juramentum ; hoc* adjiciendo *in juramento eodem, quod ad ea probanda credunt se sufficientes probationes habere.*

Hujus Canonis explanatoria Decretalis Bonifacii VIII. prima.

Ad explanationem hujus Decretalis, plures supervenerunt posteriorum Pontificum Declarationes, atque in primis Bonifacii VIII. in *Cap.* 19. *de Elect. in VI.* quâ declarat non satisfieri Decreto Concilii Lugdunensis, si Appellans juraverit, *quod illa, quæ in sua appellatione expresserat*, VEL EA, *quæ de ipsis deberent* SUFFICERE (id est, *aliqua* ex ipsis, quæ sufficiant ad repellendum electum) *vera esse credebat, & se posse probare:* sed id jurandum esse simpliciter de omnibus objectis.

Secunda. Rursus in *Cap.* 20. *eod. in VI.* declarat idem Bonifacius, Constitutionem Concilii Lugdunensis servandam esse ab illo, qui *contra certam & nominatam personam, ne ab aliis eligatur, ad Sedem Apostolicam,* ANTEQUAM *fiat electio, duxerit appellandum, ac si, electione jam* FACTA, *eum contingeret appellare.*

Tertia. In *Cap.* 38. *eod. in VI.* declarat idem Pontifex, quod Procurator ad appellandum contra Electionem, aliamve Provisionem idoneus non censeatur, *quam si omnia, quæ in formam objicere, vel personam, & propter quæ appellare intendit*, SINGULARITER ET CLARE *in ejus procuratorio sint expressa: habeatque* SPECIALE *mandatum jurandi corporaliter in animam eorum*, quorum Procurator *existit, quod ipsi credant expressa hujusmodi vera esse, & se probare posse.*

Quarta. Denique in *Cap.* 41. *eod. in VI.* per eumdem Bonifacium deciditur, Decretum Concilii Lugdunensis locum sibi non vendicare, *nisi solum cum in eis* EXTRA *judicium appellatur : quando vero in* JUDICIIS *in hujusmodi negotiis appellari contingit, anteriora jura observari oporteat.*

Rationem addit: *cum per eam* (Constitutionem Concilii Lugdunensis) *immutata non fuerint.*

Ejusdem Canonis expositio Clementinae.

Ad hujus Constitutionis expositionem pertinet quoque *Clementina* 4. *de Elect.* atque inter alia ibi deciditur, Constitutionem Concilii Lugdunensis circa exprimenda in instrumento Appellationis *locum non habere, quando, quæ opponuntur,* DIRECTE *respiciunt jus Ecclesiæ*, v. g. „ si Ecclesia, vel „ Prælatus ipsius nomine se opponit, „ puta dicendo, hoc esse de *Jure Ecclesiæ* illius, quod vocem habeat in „ electione, vel quod de illius gremio „ debeat eligi, vel quod ad eam spectet provisio „: uti hic exemplificat Glossographus.

Additur in textu, *vel opponentis personæ* „ ut quia dicit (juxta Glossam) „ Beneficium ad se spectare, vel sibi „ debitum, vel quod jus in se habeat „ providere, forte jure ad ipsum solum devoluto, vel quod fuit contemptus „ &c.

His igitur casibus Constitutionem Concilii Lugdunensis non esse observandam deciditur, *sed tantum ubi per competitorem vel oppositorem quemlibet in formam aut personas defectus vel crimina opponuntur.*

Denique in hac Clementina declaratur, quod si Appellans vel opponens, *circa crimina vel defectus, debitam circumstantiarum specificationem omittit, non est postmodum in prosecutione negotii super his audiendus, etiamsi circumstantias hujusmodi, vel probationes earum per juramentum asserat ad se pervenisse de novo.*

Hodie præsens Canon vix habet locum.

Cum autem hodie solis Officiariis publicis sit auctoritas prosequendi, quæ publice muniri aut cassari debent, vix huic Decretali hodie locus est; quandoquidem opponentem pro privato sub interesse hæc Decretalis non concernat, uti citata Clementina declarat, neque Officiarium publicum, publicam causam prosequentem.

Insuper quandoquidem hodie quæstiones super jus ad Beneficia plerumque tractentur in possessorio coram Consiliis Regiis, vix hujus Decretalis usus hodie habetur.

Ca-

CANON IV.

Quod Electo ante confirmationem nullatenus etiam prætextu Procurationis committi possit administratio dignitatis. Cap. AVARITIÆ 5. de Electione in VI.

OBSERVATIO.

CONstitutio quarta materiam Electionis pariter attingens, & relata in *Cap. 5. de Elect. in 6.* promulgata fuit cum præcedenti in Concilio Lugdunensi Sessione tertiâ, atque in actis notatur per initialia verba *Avaritiæ cæcitas*.

Cum de jure constitutum esset, ac signanter *Cap. 44.* ☓ *de Elect.* seu *Can. 26.* Concilii Lateranensis sub Innocentio III. (cujus *Observationem* consule) Prælatum electum non posse se administrationi ante obtentam a Superiore confirmationem immiscere; nonnulli avaritiâ vel ambitione excæcati administrationem præmature ambiebant, ipsam sibi tamquam procuratoribus seu œconomis committi procurantes.

His fraudibus præsens Decretalis occurrens, sancit, *ut nullus de cætero administrationem dignitatis, ad quam electus est priusquam celebrata de ipso electio confirmetur, Œconomatus vel procurationis sub nomine, aut alio de novo quæsito colore, in spiritualibus vel temporalibus, per se vel per alium, pro parte vel in totum, gerere vel recipere, aut illis se immiscere præsumat.*

Notat hìc Glossographus, quod licet Capitulum, *Sede vacante*, habeat plenam Ecclesiæ administrationem, possitque eam alteri committere „ non ta„ men possit committi administratio „ Electo, ut administret tamquam pro„ curator vel œconomus „.

Ulterius præsens Constitutio *omnes illos, qui secus fecerint* (id est administrationi quovis quæsito colore ante confirmationem se immiscuerint) *Jure, si quod eis per electionem quæsitum fuerit*, decernit eo ipso *esse privatos*. Vide latius de vetita hac administratione, & *Van-Espen Tom. VIII.* effectu confirmationis notata in *Jure Eccles. Tom. I. parte 1. tit. 14. cap. 4. pag. 186. & cap. 5. pag. 188.*

CANON V.

De tempore quo electio Electo intimari, ab eoque consensus præstari, & confirmatio postulari debet. Cap. QUAM SIT 6. de Electione in VI.

OBSERVATIO.

QUinta Constitutio relata in *Cap. 6. eod. in 6.* & publicata similiter fuit *Sessione 3.* & in actis consignata sub his verbis, *Quam sit Ecclesiis*, remedia suggerit contra diuturnas Ecclesiarum præsertim Cathedralium vacationes, eumque in finem vult, *ut si quando fuerit electio in aliqua Ecclesia celebrata, Electores electionem ipsam, quam citius commode poterunt, electo præsentare, ac petere consensum ipsius procurent.*

Tempus hìc indeterminatum, determinatur in *Cap. 16. eod. in 6.* ad *octo dies, intra* quos „ *si* (postquam com„ mode poterunt) electis præsentare „ distulerint, ipsos, qui culpabiles in „ hoc extiterint, quoad se a processus „ prosecutione totaliter excludentes, „ omnibus Beneficiis suis, quæ in ipsa „ Ecclesia (de cujus electione agitur) „ obtinent, per triennium continuum „ ex tunc inchoandum volumus, inquit, „ eo ipso fore suspensos; ad quæ si in„ tra illud tempus se propriâ temerita„ te, vel alio quæsito colore ingesse„ rint, illis ipso jure perpetuo sint „ privati „. Intra octiduum fiat intimatio.

Electus autem secundum præsentem Canonem, postquam sibi electio notificata fuit, & præsentata, *intra mensem a tempore præsentationis*, consensum suum adhibere tenetur, *quem si ultra præstare distulerit, jure, si quod ei ex sua electione fuerat acquisitum, ex tunc se noverit eo ipso privatum.* Consensus intra mensem.

Excipitur tamen casus, quo electus *electioni de se factæ sine consensu superioris consentire non potest*, quando tempus pro præsentia vel absentia supe-

 rio-

rioris moderandum dicitur.

Notat hic Glossographus, quod „ celebratâ electione non possint Electores pro libitu suæ voluntatis celare „ electionem; sed illam debent publicare solemniter Clero & populo; „ &, publicatâ electione, eam vel „ præsentare electo, ut consentiat vel „ dissentiat „.

Confirmationis postulatio intra tres menses. Verum cum per electionem etiam ab *Electo* acceptatam nondum provisum sit Ecclesiæ vacanti, statuitur in præsenti Decretali, ut *Electus intra tres menses post consensum præstitum electioni confirmationem electionis petere non omittat*, sub pœna ut *si, justo impedimento cessante, intra hujusmodi trimestre tempus omiserit, electio eadem eo ipso viribus vacuetur*.

Recte hic monet Glossographus sufficere juxta hanc Decretalem, quod intra *trimestre spatium* confirmatio *petatur*, licet non obtineatur.

Insuper cum hodie Ecclesiarum præsertim Cathedralium confirmatio immediate debeat peti a Papa, observanda sunt, quæ de tempore & modo petendæ confirmationis a Sede Apostolica præscribit *Cap. 16. de Elect. in 6.* Videri etiam possunt, quæ juxta hodiernos mores circa confirmationem petendam serventur, notata in *Jure Eccles. Tom. I. parte 1. tit. 14. cap. 3. pag. 179. & cap. 4. pag. 186.*

CANON VI.

Quandonam eligens scienter indignum, eligendi potestate privetur. Cap. PERPETUO 7. de Elect. in VI.

OBSERVATIO.

SExta Constitutio, quæ incipit *Perpetuo sanctionis oraculo*, prælecta fuit similiter *Sessione 3.* exstat in *Cap. 7. de Elect. in 6.* Edita est ad declarationem Decretalis Concilii Lateranensis sub Alexandro III. in *Cap. 7.* ;; *de Elect.* Cum enim in hac Decretali declarentur *eligendi potestate privati, qui* contra formam ibidem præscriptam elegerint *indignum*; declaratur in præsenti Decreto, *quod* SCIENTER *in electionibus nominantes* INDIGNUM, *propter suffragium in Scrutinio præstitum (etsi adeo in eo perstiterint, quod ex votis eorum communis electio subsequatur) nequaquam eligendi potestate priventur.*

Itaque juxta præsentem Decretalem, ut quis sit privatus jure eligendi, non sufficit quod inter scrutandum nominaverit scienter indignum, sed requiritur quod in suæ nominatione seu suffragio in *indignum* collato perstiterit usque ad completam electionem, ac insuper, quod alii ejus suffragium secuti etiam *indignum* nominaverint: atque ex ejus & aliorum votis communis electio *indigni* fuerit subsecuta.

Notat hic Glossa, quod ex nominatione in Scrutinio, nullum jus acquiratur electo, possintque eligentes alium eligere, nisi post publicatum Scrutinium.

Notat insuper, quod si omnes *scienter* elegerint *indignum*, tunc potestas eligendi devolvatur ad Superiorem: si autem omnes peccaverint, uno excepto, tunc in illo remaneat *jus Collegii*, & ipse solus possit eligere.

Declarat tamen præsens Constitutio, quod licet sic *scienter* nominans indignum non privetur potestate eligendi, tamen *divinam vindictam & Apostolicæ ultionis motum, quem qualitas facti suaserit, possit non immerito formidare.*

CANON VII.

Electus ab iis, qui elegerunt aut electioni consenserunt, non impugnetur. Cap. NULLI LICERE 8. de Electione in VI.

OBSERVATIO.

SEptima Constitutio, quæ incipit, *Nulli licere*, lecta *Sessione 3.* refertur in *Cap. 8. de Elect. in 6.* spectatque rursus ad materiam electionis, declaratque: *Nulli licere, postquam in Scrutinio nominaverit aliquem, & electio fuerit subsecuta, vel postquam præstite-*

stiterit electioni ab aliis de ipso celebrata consensum, illum super electione ipsa impugnare.

Vocatio absentium nō est de substantia electionis.

Recte hic observat Glossa, occasione secundi membri, scilicet de præstito *electioni celebratæ consensu* „ vocationem absentium non esse de *substantia* electionis, quo minus valeat „ electio; sed si absentes non *vocati* „ velint prosequi oppositionem, faciant „ electionem declarari nullam, tamen „ si velint, possint ratificare electionem „ prout in præsenti, & *Cap.* 28. ¤ *de Elect.*

Quando Electores electionem revocare possint.

Per Electionem autem jus acquiritur electo, quod electo nequeunt auferre Electores, neque proprium factum impugnare, prætextu etiam indignitatis aut incapacitatis ipsius electi; uti hâc Decretali decernitur, *nisi ex causis* POSTEA *emergentibus*, *vel nisi ei morum ipsius antea* CELATA *de novo pandatur improbitas; seu alicujus alterius* LATENTIS *vitii vel defectus, quæ verisimiliter ignorare potuerit, veritas reveletur.*

De hac autem ignorantia, si aliunde probari nequeat, *fidem faciet proprio juramento.*

Hinc eliciunt Doctores, quod ignorantia ejus rei, quæ dependet a conscientia alicujus, probetur per juramentum.

Licet autem eligentes non possint prætextu indignitatis aut incapacitatis electi impugnare electionem a se factam: „ non tamen per hoc sunt ligatæ manus Superioris, quin, si velit, possit inquirere de defectibus, „ & eum repellere, si sit indignus „: ut monet Glossographus.

Canon VIII.

Contra Electum a parte duplo majore nil opponatur, quod suffragium alicujus extenuet. Cap. Si quando 9. de Elect. in VI.

Observatio.

Octava Constitutio, quæ incipit, *Si quando*, lecta quoque *Sessione* 3. exstat in *Cap.* 9. *de Elect. in* 6. pertinetque ad elucidationem *Cap.* 42. ¤ *de Elect.* desumpti ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. in quo statutum erat, ut is habeatur pro electo, *in quem major & sanior pars Capituli consenserit*. Ex quo Canonistæ deducunt, vigore hujus Decreti, in electione non sufficere majorem partem eligentium, sed insuper requiri *saniorem*.

In præsenti igitur Constitutione decernitur: *si quando contigerit duabus electionibus celebratis, partem alteram Eligentium* DUPLO MAJOREM *numero inveniri; contra Electores, qui partem reliquam sic excedunt*, aliquid *ad extenuationem zeli, meriti vel auctoritatis ipsorum* (quo prætenderetur partem non esse saniorem) *reliquis, vel electo ab eis aliquid opponendi* omnis *præsenti Decreto* interdicitur facultas.

Licet opponere, quod votum annullet.

Additur autem quod ipsis *interdictum* non intelligitur aliquid opponere, *quod votum illius, cui opponitur*, NULLUM *redderet ipso jure.*

Hodie vota numerantur, non ponderantur.

Quod hâc Decretali statuitur in electionibus, ubi una pars eligentium alterà *duplo major est*, ut nimirum electio a majori parte facta alteri prævaleat sine respectu ad merita aut zelum eligentium, id hodie obtinet in omni electione facta a *majori* parte; tametsi etiam uno duntaxat suffragio aliam excederet, reputanturque hodie omnia suffragia æqualis ponderis & momenti, quamdiu non possunt omnino *nulla* probari: receptumque est illud dictum commune: *Vota numerantur non ponderantur*, uti notavi in *Jure Eccles. Tom. III. part.* 2. *sect.* 3. *tit.* 4. *cap.* 3. *pag.* 76. alias *tit.* 21.

Canon IX.

De refrænanda frequentia appellationum ab Electionibus Episcoporum. Cap. Quamvis 10. de Electione in VI.

OBSERVATIO.

Constitutio nona, quæ incipit, *Quamvis Constitutio*, lecta *Sessione* 3. & relata in *Cap.* 10. *de Elect. in* 6. concernit electiones Episcoporum.

In primis asserit in præfatione, quod Constitutio Alexandri IV. qui sedit sub medium seculi XIII. (a) *super electionibus Episcoporum non immerito majoribus causis annumerans, cogitationes ipsarum per appellationes quaslibet devolvi asserat ad Apostolicæ Sedis examen*.

Hujus Alexandrinæ Constitutionis meminerunt antiquiores Canonistæ; at eam hodie non reperiri monet Glossa, verbo *Constitutio*.

Protrahebatur sæpe vacatio Ecclesiarum. Cum autem hâc Alexandrinâ Constitutione causæ super electionibus Episcoporum per appellationes quaslibet devolverentur ad Sedis Apostolicæ examen, contingebat frequenter, per *temerarias* & frivolas appellationes, causas hasce ad Sedem Apostolicam pertrahi, eoque pacto protrahi vacationem Ecclesiarum.

Appellatio ab Electione Episcopi fiat in scriptis. *Effrænatam* ergo *appellationum frequentiam refrænare* volens Gregorius X. *hâc generali Constitutione* statuit, ut dum in his causis *electionum* Episcoporum sive *in judicio sive extra Judicium appellatur*, debeat in primis appellari *in scriptis*, cum in aliis causis a Sententia definitiva possit *vivâ voce* incontinenti apud Judicem appellari.

Expressa causâ probabili. Secundo requiritur in hac electione, ut appelletur *ex causa probabili*, sive ut appellans exprimat causam probabilem, *quæ probata deberet legitima reputari*.

Alias ad Sedem Apostolicam devolvitur. Hæc si observata non sint, causa electionis *ad Sedem* Apostolicam per appellationem devolvetur.

Quandoque ab hujusmodi appellatione possit recedi. Additur insuper, quod Appellantes possint *ab appellationibus* interpositis *recedere*, *antequam præfatæ Sedi fuerint præsentatæ*, modo tamen nulla intervenerit pravitas: de quo cognoscet Judex *a quo*, qui si pravitatem intercessisse cognoverit, *se de causis ipsis nullatenus intromittat: sed præfigat dictis partibus terminum peremptorium competentem, in quo cum omnibus actis & munimentis suis Apostolico se conspectui repræsentent*.

Moribus hodiernis, notanter Belgii, causæ hujusmodi si quando ad Sedem Apostolicam per appellationem devolvuntur, debent terminari hìc *in partibus* per Judices Synodales auctoritate Sedis Apostolicæ delegandos. Ubinam hujusmodi causæ devolutæ judicandæ.

CANON X.

Quo ordine objecta promovendo ad dignitatem debeant in judicio discuti. Cap. SI FORTE 11. de Electione in VI.

OBSERVATIO.

Decima Constitutio incipit *Si forte*, recitata *Sessione* 5. & relata in *Cap.* 11. *de Elect. in* 6. decidit, quod *si Electo* ad dignitatem plura puncta opponantur, is ordo debeat servari in probando, ut discussio incipiat ab eo puncto, quod facilioris apparet probationis, puta si inter alia objiciatur Electo, *evidens scientiæ*, vel *alius personæ defectus*, super hoc *defectu* ante omnia institui vult examen. Prius discutiatur, quod facilioris apparet probationis.

Si, examine facto, compertum fuerit, oppositiones has *veritate destitui*, *opponentes omnino a prosecutione causæ, in qua talia objecerunt*, excludi, & *perinde puniri decernuntur, ac si penitus in probatione omnium, quæ objecerant, defecissent*. Quid si oppositio aliqua competere rietur veritate destitui?

Nequaquam obscurum est, hæc de opponentibus intelligi, qui reperiuntur defectum similem sine probabili fundamento objecisse Electo. Si enim tales fuerint verisimilitudines de defectu objecto, ut vir prudens & indifferens, eum revera subesse credidisset, non apparet hâc pœnâ puniendos, neque a probatione aliorum defectuum excludendus, cum nihil revera in hac oppositione deliquisse videatur.

Præ-

(a) Obiit Alexander IV. anno 1251.

De officio Superioris circa Electum. Praeterea tametsi opponens a prosecutione causae, & probatione aliorum objectorum, in casu hujus Decretalis excludatur, non tamen exclusus censetur superior, ut ex officio super aliis defectibus objectis inquirat, & si veros reperiat, Electum non admittat.

CANON XI.

Excommunicantur persecutores nolentium a se commendatos eligere. Cap. SCIANT CUNCTI 12. de Electione in VI.

OBSERVATIO.

CONstitutio undecima, quae incipit *Sciant cuncti*, lecta est *Sessione* 5. exstatque in *Cap.* 12. *de Elect. in* 6. directa contra eos, *qui Clericos*, aliasve *personas Ecclesiasticas*, seu eorum consanguineos, vel Ecclesias aut Monasteria gravare praesumpserint, *pro eo quod rogati, seu alias inducti, eum, pro quo rogabantur sive inducebantur, eligere noluerint*, denuntians similes *ipso facto excommunicationis sententia innodatos.*

Clerici distincti ab Ecclesiasticis. Clericos & personas *Ecclesiasticas* hic distingui advertit Glossographus, exemplificatque in Conversis, Templariis, & Hospitalariis, *qui licet*, inquit, *non sint Clerici, sunt tamen personae Ecclesiasticae.*

CANON XII.

Contra eos, qui bona vacantium Ecclesiarum per novitatem vel per abusum usurpant. Cap. GENERALI 13. de Electione in VI.

OBSERVATIO.

Contra eos, qui talia faciunt, aut facientibus cooperantur. DUodecima Constitutio lecta est *Sessione* 5. & relata in *Cap.* 13. *de Elect. in* 6. sub his verbis: *Generali Constitutione sancimus universos & singulos, qui Regalia, custodiam, sive guardiam, advocationis seu defensionis titulum in Ecclesiis, Monasteriis, seu quibuslibet aliis piis locis, de* NOVO usurpantes, *bona Ecclesiarum & piorum locorum vacantium occupare praesumunt; ipsosque Clericos*, & alias *personas locorum eorumdem, qui hoc fieri procurant, eo ipso excommunicationis sententiae subjacere.*

Quin & *illos, qui se, ut deberent, talia facientibus* NON OPPONUNT, *de* PROVENTIBUS *Ecclesiarum, seu locorum ipsorum pro tempore quo praemissa sine debita contradictione permiserint, aliquid percipere districtius* inhibet *Constitutio.* Qui iis nō obsistunt, cum deberent.

Ex toto contextu hujus Decretalis sufficienter intelligitur, hanc Constitutionem duntaxat dirigi adversus illos, qui *de novo* jura illa usurpare praesumerent, quod & innuit finalis Constitutionis articulus, quo monentur hi, *qui ab Ecclesiarum, caeterorumque locorum fundatione vel ex antiqua consuetudine jura sibi hujusmodi vendicant, ab illorum abusu sic prudenter* abstinere.

Antiqua Regalia, & custodias Ecclesiae tolerat Canon. Unde novae *extensioni* istorum Jurium opponi videtur, uti latius exposui in *Jure Eccl. Tom.III. part.2. sect.3. tit.8.* alias 35.*cap.8.pag.*223. ubi & videri possunt, quae occasione extensionis Regaliae, labente seculo decimo septimo, in Gallia acta fuerunt; & eodem titulo *Cap.*1. *pag.*179. actum est de Advocatis seu Defensoribus Ecclesiarum, quorum & haec Constitutio meminit.

CANON XIII.

Parochus, qui intra annum non fuerit Presbyter ordinatus, ipso jure officio excidit. Cap. LICET CANON 14. de Electione in VI.

OBSERVATIO.

Videtur haec Constitutio post Concilium edita. COnstitutio decima tertia, quae incipit, *Licet Canon*; in Concilio nec edita, nec lecta fuisse scitur; videturque esse ex illis, quas *post Concilium* Pontifex *super certis articulis* duxit promulgandas, relata exstat in *Cap.* 14. *de Elect. in* 6. Renovat & amplificat Canonem Concilii Lateranensis sub Alexandro III. relatum in *Cap.* 7. ...

Canon Lateranensis de ordinatione Parochi intra annum.

7. ... de Elect. quo præscribuntur qualitates & ordines requisiti in promovendis ad Ecclesias *Parochiales*; atque inter alia erat per Concilium Lateranense statutum, ut „ ad regimen Ecclesiæ *Parochialis* assumptus, si monitus, non fuerit præfixo a Canonibus tempore in Presbyterum ordinatus, a regiminis ejusdem amoveatur officio, & alii conferatur „.

Hunc articulum renovans & extendens præsens Decretalis statuit, ut promotus *ad regimen* Ecclesiæ Parochialis, *intra* ANNUM *a commissi sibi regiminis tempore numerandum se faciat ad Sacerdotium promoveri: quod si intra idem tempus promotus non fuerit, Ecclesiâ sibi commissâ*, NULLA *etiam præmissâ* MONITIONE, *sit præsentis Constitutionis auctoritate privatus*.

In quo differat a Constitutione Gregoriana.

Hæc ergo Constitutio declarat, privatum *ipso jure* non promotum ad Sacerdotium intra *annum* a tempore commissi regiminis Ecclesiæ Parochialis, cum Constitutio Concilii Lateranensis requireret sententiam privationis (*a*).

Et quidem hæc privatio ita promotum Beneficio suo privat, ut nec titulum *possidendi* amplius habeat, possitque ob non promotionem tamquam vacans impetrari & conferri juxta Rebuffum in praxi Benef. *tit. de non promotis*, *num.* 1. qui una ibidem monet, quod priusquam similis de Parochiali Beneficio reipsâ amoveatur, citandus sit & audiendus, non quidem ut *privetur*, sed ut sciatur, num juxta præsentem Decretalem *sit privatus*, quia potuit subfuisse legitimum impedimentum non promotionis, quod ipsum a pœna hac privationis eximeret juxta *Cap.* LICET EPISCOPUS 28. *de Præb. in VI.*

Præterea ut ob non promotionem quis privaretur Beneficio Parochiali Decretalis Concilii Lateranensis requirebat *monitionem præviam*; præsens vero Constitutio *privatum* declarat non promotum, *nullâ præmissâ monitione*.

Plura de hac Decretali vide in *Jure Eccles. Tom. III. parte 2. sect. 3. tit. 2.* alias 19. *cap. 3. pag. 33.* hujus editionis.

CANON XIV.

De Commenda Parochialis Ecclesiæ. Cap. NEMO DEINCEPS 15. de Electione in VI.

OBSERVATIO.

Canon non videtur editus in Concilio.

Constitutio decima quarta, quæ incipit *Nemo deinceps*, quæ nec lecta nec edita reperitur in Concilio, relata autem in *Cap.* 15. *de Elect. in* 6. reprimit abusum *Commendarum*, quibus Beneficiorum pluralitas palliabatur, statuiturque, ut *nemo deinceps Parochialem Ecclesiam alicui non constituto in legitima ætate & Sacerdotio commendare præsumat, nec tali etiam* commendare præsumat, *nisi* UNAM, idque, *evidenti necessitate vel utilitate ipsius Ecclesiæ suadente*.

Ecclesia nõ commendetur nisi Sacerdoti, & non nisi una.

Præterea declarat, *commendam*, *ut præmittitur*, *rite factam ultra semestris temporis spatium non durare*: statuens, *quidquid secus de Commendis Ecclesiarum Parochialium actum fuerit*, *esse irritum ipso jure*.

Nec ultra semestre.

Hæc Constitutio, si juxta terminos expressos rite observata fuisset, indubie ad obviandum abusui Commendarum Parochialium Ecclesiarum sufficiens erat, at frequentior dispensatio, quæ sensim in Curia Romana invaluit, hanc uti & plures alias non minus utiles, suis effectibus evacuavit, ut propterea & Synodus Tridentina *Sess.* 7. *cap.* 4. *de Reform.* Decretum ediderit contra eos, qui plura Beneficia *curata* per viam *Commendæ* perpetuæ retinere præsumebant. De hoc abusu, & unde originem sumpserit, dixi in *Jure Eccles. Tom. III. parte 2. sect. 3. tit. 3.* alias 20. *cap.* 2. *num.* 25. *& seqq. pag.* 52. hujus editionis.

Dispensationes noxiæ.

Abusus Commendæ perpetuæ.

CA-

(*a*) Hodie in Galliis Declaratione datâ a Ludovico XV. Christianissimo Gallorum Rege prohibitum est, ne quis ad Beneficium curatum nominetur, nisi antea Sacerdotali charactere sit insignitus.

CANON XV.

Pœna Suspensionis per annum in eum, qui ordinaverit Clericum alienum. Cap. Eos qui 2. de temporibus Ordinationum in VI.

OBSERVATIO.

COnstitutio decima quinta relata in *Cap.2. de temporibus 1. ordinat. in 6.* quæ incipit Eos qui, lecta *Sess.* 3. suspendit *per annum a collatione ordinum* eos, qui *Clericos Parochiæ* (id est Diœcesis) *alienæ absque Superioris ordinandorum licentia, scienter, seu affectatâ ignorantiâ, vel quocumque alio figmento quæsito præsumpserint ordinare.*

Quoad ordinatos ab alio Episcopo sine licentia Episcopi proprii refert se summus Pontifex ad ea, quæ jura statuunt, hæcque *in suo robore* durare declarat.

Decretalis Clementis IV. tantum decernit condignam pœnitentiâ in ordinantem, suspenso ordinato.

Videtur autem respexisse ad Decretalem Clementis IV. relatam in *Cap. 1. eod. in 6.* quâ Episcopis Italiæ inhibetur ordinare Clericum Ultramontanum, nisi *a Sede Apostolica specialem licentiam* habeat, *vel ab Episcopo, de cujus Diœcesi traxit originem ordinandus, vel in cujus Diœcesi Beneficiatus existit, per ejus patentes litteras causas rationabiles continentes, quare ipsum nolit aut nequeat ordinare.* Ipsos autem sic ordinatos *manere* vult *absque spe dispensationis, super hoc a Sede Apostolica obtinendæ, suspensos.*

Quam præsens Canon convertit in Suspensionem.

Præsens ergo Decretalis conservans quoad sic ordinatos anteriora jura *in suo robore*, etiam pro suspensis habet sic ordinatos. Sed ordinantes citata Decretalis Clementis tantum vult *pœnitentiâ condignâ puniri*; quare quoad hanc partem præsens Decretalis novum Jus introduxit, convertendo pœnitentiam arbitrariam in pœnam suspensionis *per annum a collatione Ordinum.*

Hanc Tridentinum innovavit.

Synodus Tridentina *sess.* 23. *cap.* 8. *de reform* hanc pœnam suspensionis *per annum de collatione Ordinum* contra Ordinantes alienos subditos innovavit.

Quin & addit, *nec cujusvis generalis aut specialis Rescripti vel privilegii prætextu* sic ordinari quemquam posse: quo derogare videtur citatæ Decretali Clementis IV. quâ non obscure indulgebatur Episcopis Italis ordinare Clericum Ultramontanum, *qui a Sede Apostolica specialem licentiam* haberent.

Quis circa sic ordinatum dispensare possit pro executione Ordinis suscepti.

Præterea citata Decretalis Clementis per præsentem roborata vult ordinatos manere suspensos, absque *spe dispensationis super hoc a Sede Apostolica obtinendæ.* Ex quibus verbis recte notavit Glossographus, super executione Ordinum, Episcopum cum hujusmodi ordinato dispensare non posse.

At hic rursus ab hac Decretali recessit Synodus Tridentina, statuens, quod, *sic ordinatus a susceptorum ordinum executione, quamdiu* PROPRIO ORDINARIO *videbitur expedire, sit suspensus.* Quo manifeste dispensandi facultatem super hac suspensione committit ordinario.

Cum vero posset contingere, ut nonnulli Clerici alias innocentes, de Diœcesi sic suspensorum Episcoporum, ad ordines suscipiendos, pendente hâc Episcoporum suspensione arctarentur, indulget præsens Decretalis; ubi *suspensio fuerit manifesta*, his Clericis *absque ipsorum* sic suspensorum *licentia, ordines recipiendi ab aliis vicinis Episcopis, alias tamen Canonice liberam facultatem.*

CANON XVI.

Bigami privilegio Clericali nudantur. Cap. ALTERCATIONIS ANTIQUÆ unico de Digamis in VI.

OBSERVATIO.

COnstitutio decima sexta, quæ incipit ALTERCATIONIS ANTIQUÆ lecta Sessione 5. & relata in *Cap. unico de Digamis in 6. Altercationis antiquæ dubium* decidens, declarat, *Digamos omni privilegio Clericali esse nudatos, & coërcitioni fori secularis addictos.*

Verba postrema sat innuunt, *altercatio-*

tionem hanc præcipue fuisse super privilegio *fori*, super quo & hodie frequenter Clericos inter & Laicos Magistratus altercatio oritur.

Præcipue agitur de privilegio fori.

Quin & declarat hac in parte consuetudinem contrariam non obstare: quam fuisse in quibusdam locis Franciæ monet hìc Glossographus.

Inhibetur Bigamis habitus Clericalis.

Et quia Bigami etiam per exteriorem habitum Clerici apparere affectarent, *ipsis quoque sub anathemate* prohibet, *deferre tonsuram vel habitum Clericalem*.

Ad hanc indubie Constitutionem reflexit Guillelmus Nangius de Gestis Philippi Regis Franciæ ad annum 1273. de hoc Lugdunensi Concilio scribens: „ In eodem etiam Concilio Bigami, „ qui Tonsuram *Clericalem*, tunc temporis deferebant, de cætero ferre prohibiti sunt, ac uti privilegio Clericali „.

CANON XVII.

Contra Canonicos, qui citra formam præscriptam inducunt publicam cessationem a divinis Officiis. Cap. SI CANONICI 2. de Officio Ordinarii in VI.

OBSERVATIO.

Decima septima Constitutio, quæ incipit, SI CANONICI, evulgata *Sessione* 5. relata in *cap*. 2. *de Officio ordinarii in* 6. spectat Canonicos, qui ex consuetudine, vel alias vendicabant sibi jus *cessandi a divinis*, dum aliquis eos offendit, vel occupat jura Ecclesiæ, uti de Ecclesiis Lugdunensi, Viennensi, Claromontensi, Atrebatensi, & quibusdam aliis, testatur Glossa hìc verbo *Ecclesiis*.

Forma observanda in cessatione Officii.

Statuit igitur præsens Decretalis, quod *Canonici cessare* volentes, *antequam ad cessationem hujusmodi quoquo modo procedant, in Instrumento publico, vel patentibus litteris sigillorum suorum, aut alterius authentici munimine roboratis, cessationis ipsius causam exprimant: & illud vel illas ei, contra quem cessare intendunt, assignent*.

Post hæc pœnas decernit in Canonicos, qui præter formam hìc præscriptam *cessare a divinis* contra aliquem præsumpserint; vel *causa, quam expresserint, non fuerit inventa Canonica*.

Reprobat dein *detestabilem abusum horrendæ indevotionis illorum, qui Crucis, beatæ Mariæ Virginis, aliorumque Sanctorum Imagines seu Statuas irreverenti ausu tractantes, in aggravationem cessationis hujusmodi prosternunt in terram, & urticis spinisque supponunt*.

Vult autem ut *contra* facientes ULTRIX *procedat* DURA *sententia, quæ delinquentes sic puniat* GRAVITER, QUOD *alios a similium præsumptione compescat*.

Notant hìc communiter Interpretes, *cessationem a Divinis*, de qua in præsenti Decretali distinctam esse ab Interdicto, quæ est species Censuræ. Ideoque si quis in tali Ecclesia, durante hujusmodi cessatione, celebraret, non esset irregularis, uti fieret celebrans in Ecclesia *Interdicto* supposita.

Differt ab Interdicto.

Cæterum quantus fuerit aliquando abusus in frequentiore hac a Divinis cessatione, & Ecclesiastico Interdicto, notavi in *Jure Eccles. Tom.IV. part.3. tit.* 11. *cap.* 10. *pag.* 418. alias 2.

Abusus.

CANON XVIII.

Contra pluralitatem Beneficiorum incompatibilium. Cap. ORDINARII 3. de Officio Ordinarii in VI.

OBSERVATIO.

Constitutio decima octava incipit ORDINARII relata in *Cap*. 3. *de Officio ordin. in* 6. in Concilio Lugdunensi edita aut lecta non reperitur: cam tamen Synodus Tridentina *sess*. 7. *cap*. 5. *de Reformat*. citat ac renovat tamquam *a Gregorio X. in generali Concilio Lugdunensi editam*.

Non videtur Canon in Concilio Lugdunensi editus.

Dirigitur præsens Constitutio sive Decretalis contra eos, qui *plures dignitates, vel Ecclesias, quibus animarum cura* IMMINET, obtinent; *aut dignitatem*

tem cum alio Beneficio, cui similis cura est annexa: eam autem Synodus Tridentina extendit contra *quoscumque plura Curata, aut alias incompatibilia Beneficia Ecclesiastica obtinentes*.

Possessores Beneficiorum incompatibilium exhibeant dispensationem.

Vult igitur præsens Decretalis, ut ordinarii prædictos possessores *districte compellant dispensationes, auctoritate quarum hujusmodi Ecclesias, Personatus, seu dignitates Canonice tenere se asserunt, intra tempus, pro facti qualitate, ipsorum Ordinariorum moderandum arbitrio, exhibere*.

Si intra tempus præstitutum, *justo impedimento cessante, nullam contingat exhiberi dispensationem*, tunc *Beneficia, quæ sine dispensatione aliqua* retineri nequeunt, *per eos, ad quos eorum collatio pertinet, libere personis idoneis conferantur.*

Quæ autem sint Beneficia, quæ sine dispensatione retineri nequeunt, & de eorum varia incompatibilitatis specie latius egi in *Jure Eccles. Tom.III. parte 2. sect. 3. tit. 3. alias 20. cap. 4. pag. 59. & cap. 5. pag. 63.*

Alioquin ipsa vacabant.

Hoc ex contextu hujus Decretalis habetur, quod Beneficia, de quibus Decretalis loquitur, *vere vacare* censeantur vigore hujus Constitutionis, si intra tempus definitum dispensatio exhibita non sit; quia alias tamquam vacantia conferri non possent. Quod & notavit Stephanus Weymesius in analysi ad hanc Constitutionem, addens *num.* 8. „ ita „ enim receptum est, ut ubi lex vel „ Canon sic *ipso facto* imponit pœnam „ incurrendam, ex eo quod statuerit „ terminum defensionis, eo ipso pœ„ nam incurrat reus, quod se non de„ fenderit, etiamsi nulla intercesserit „ Judicis condemnatio, vel declaratoria „ sententia „.

Nec se ipsi tueri poterunt Regulâ *de triennali Possessore*.

Notat quoque ibidem Weymesius *num.* 10. Possessores similium incompatibilium Beneficiorum se non posse contra hoc Decretum tueri per Regulam *Cancellariæ de triennali possessore*, quia ipsis adversatur Juris communis prohibitio, quæ non permittit eos Juris Beneficio adjuvari; imo hæc Juris prohibitio possessionem inficere, & possessores in mala fide constituere videtur, atque ita Congregationem Cardinalium declarasse testatur.

Exhibens dispensationem evidenter sufficientem non molestetur.

Si autem *dispensatio* intra tempus definitum exhibeatur, eaque *sufficiens evidenter appareat*, tunc *exhibens, nequaquam super Beneficiis, quæ canonice obtinet, molestetur*, inquit Decretalis.

Sed interim provideatur pluribus illis Ecclesiis, in quibus Beneficia ista requirunt residentiam.

Cum autem hic agatur de beneficiis curam *animarum* habentibus, & nemo queat *personaliter* in duabus Ecclesiis residere, & curam animarum personaliter obire, præsertim si Ecclesiæ a se distitæ sint, vult Decretalis, ut Ordinarii, casu quo *dispensatio sufficiens evidenter appareat*, provideant, *ne in iisdem Ecclesiis animarum cura negligatur, nec Beneficia ipsa debitis obsequiis defraudentur*.

Idipsum in supra allegato Decreto injungit Ordinariis Synodus Tridentina, declarans, quod id per Ordinarios fieri possit, *etiam per idoneorum Vicariorum deputationem, & congruæ portionis fructuum assignationem, appellationibus, privilegiis, & exemptionibus quibuscumque, etiam Judicum specialium deputatione, & illorum inhibitionibus in præmissis nemini suffragantibus*.

In dubio recurratur ad Sedem Apostolicam.

Si de dispensationis exhibitæ sufficientia dubitetur, vult Decretalis, ut eo casu *ad Sedem Apostolicam* recurratur: *cujus est æstimare quem modum sui Beneficii esse velit*.

In Belgio decisio debet fieri coram Judicibus ordinariis vel delegatis *in partibus*.

Hoc moribus Belgii non observatur; sed si super validitate seu sufficientia dispensationis vel collationis etiam a Sede Apostolica obtentæ, quæstio incidat, hæc coram Judicibus Ordinariis vel Judicibus delegatis *in partibus*, secundum statum causæ, discuti & decidi consuevit.

Mens Principum Belgii videtur, ut non detur, *Placitum* super hujusmodi Dispensatione.

Quinimo cum in hisce Provinciis Bullæ dispensationum super incompatibilitate Beneficiorum executioni mandari nequeant, sine præviis litteris *Placeti Regii*, haud facile similis dispensatio super pluribus Beneficiis *curam animarum* habentibus admittitur: quia Rex (*a*) per sua Edicta, ac signanter de

(*a*) Rex ille censetur Carolus V. Imperator, Hispaniarum Rex, ac Belgarum Princeps supremus.

de 28. Novembris 1541. art.37. & 38. declaravit Litteras Placeti super provisione hujusmodi Beneficiorum non expediendas, nisi cum clausula *personalis residentiæ*.

Cum autem in duobus hujusmodi Beneficiis curatis nemo queat eodem tempore personaliter residere; mens Principis consequenter apparet, ut super hisce dispensationibus Litteræ Placeti non expediantur.

CANON XIX.

De Juramento Advocatorum ac Procuratorum in suscipiendis causis, & transgressorum punitione.

OBSERVATIO.

Decima nona Constitutio, quæ incipit PROPERANDUM, lecta *sessione* 3. uti acta testantur, nequaquam tamen in *Sexto* Decretalium reperitur.

Renovatur formula juramenti, quæ habetur *l.* 14. §. 1. *Cod. de Judiciis*.

Agit hæc Constitutio de Advocatis & Procuratoribus causarum, renovatque sanctionem Legalem, quæ habetur in *Lege* 14. *Cod. de Judiciis*, ac notanter circa formulam juramenti ibidem §. 1. præscriptam, & ab Advocatis præstandi de non suscipienda causa, quam *noverint injustam*, quin de eadem omnino deserenda, quando in decursu litis eam injustam noverint, de quo juramento etiam hodie ab Advocatis in admissione præstando, egi in *Jure Eccles. Tom. IV. part.* 3. *tit.* 6. *cap.* 2. *pag.* 201.

In præsenti Constitutione itaque statuitur, *ut omnes & singuli*, qui *advocationis officium in foro Ecclesiastico*, *sive apud* SEDEM APOSTOLICAM, SIVE ALIBI assument, *præstent tactis sacrosanctis Evangeliis hoc juramentum*; quod iisdem verbis hic exprimitur, quibus conceptum legitur in citata *l.* 14. §. 1. *Cod. de Judiciis*.

Vult autem præsens Constitutio, ut & *Procuratores juramento simili adstringantur*.

Insuper ut *tam Advocati quam Procuratores*, *in foro*, *in quo idem assumpserunt officium*, *teneantur annis singulis* hujusmodi juramentum *iterare*.

Si autem officium suum præstitari veniant ad eamdem Sedem, vel ad Curiam cujuslibet Ecclesiastici Judicis, in qua nondum juramentum illud præstiterunt, tenebuntur illud præstare *in singulis causis*, quas assument.

Pœna prævaricatorum.

Qui hoc juramentum præstare renuerint, *executionem officiorum suorum*, *hujusmodi voluntate durante*, *sibi noverint interdictum*.

Addit autem Decretalis, *quod si Juramentum præstitutum violare præsumpserint*, *præter reatum perjurii*, *Consiliarii etiam*, *qui scienter iniquam causam foverint*, *divinam & nostram maledictionem incurrant*, *a qua non aliter liberentur*, *nisi duplum ejus restituerint*, *quod pro tam iniquis advocatione*, *procuratione*, *vel consilio receperint*; *ac nihilominus de damnis*, *quæ per iniqua hujusmodi ministeria partibus irrogarunt*, *illis satisfacere teneantur*.

Denique ne lucri cupiditate ad fovendas causas *injustas*, Advocati aut Procuratores alliciantur, statuit, quod *Advocatus in quacumque causa ultra* VIGINTI, *Procurator vero ultra* DUODECIM *libras Turonenses recipere salarii nomine*, *vel etiam sub palmarii colore præsumat*: declarans ultra eam summam receptorum *dominium* ab iis non acquiri; *sed ad restitutionem integram teneri illorum*; *ita quod nihil horum*, *quæ restituenda* sunt, *in fraudem hujus Constitutionis remitti possit eisdem*.

Monitum.

Quoad Juramentum ab Advocatis & Procuratoribus de non fovenda causa, quam injustam noverunt, etiamnum hodie ex præscripto Ordinationum in omnibus Curiis tam Ecclesiasticis, quam Civilibus præstari debet in eorum ad Officium admissione; optandum esset, ut id serio ab Advocatis & Procuratoribus in susceptione & prosecutione causarum attenderetur; sed Advocatorum & Procuratorum nimia multitudo & aviditas lucri faciunt, ut nulla sit pene causa, quantumvis male fundata, quæ non reperiat Advocatos & Procuratores.

CA-

CANON XX.

De iis qui extorquent absolutionem a Censuris. Cap. ABSOLUTIONIS *unico*, de iis quæ vi metusve causâ fiunt in VI.

OBSERVATIO.

Constitutio vigesima, quæ incipit ABSOLUTIONIS, lecta *Sessione* 5. & relata in *Cap. unico de iis quæ vi metusve causâ fiunt in 6.* absolutionem ab excommunicatione, suspensione, vel interdicto, *per vim vel metum* extortam *omnino viribus* vacuat; ac *eos, qui absolutionem* sic *extorserint, excommunicationis sententiæ subjacere* decernit.

Ad hanc Constitutionem reflexisse videntur Patres Tridentini, ubi *sessione* 25. *cap.* 3. *de Reformatione* declarant, „ nefas esse seculari cuilibet Magistra„ tui mandare Ecclesiastico Judici, „ ut latam excommunicationem revo„ cet, sub prætextu, quod contenta in „ præsenti Decreto non fuerint obser„ vata: cum non ad Seculares, sed ad „ Ecclesiasticos hæc cognitio pertineat„.

Quid circa hanc Synodi Tridentinæ declarationem monuerint Consilia Regia, dum de publicatione dictæ Synodi in Belgio ageretur, & quid hodie observetur, notavi in *Jure Eccles. Tom.IV. parte* 3. *tit.*11. *cap.*12.*pag.*427. alias 11.

CANON XXI.

Quod, mense elapso a Beneficii vacatione in Curia Romana, possit Romanus Pontifex præveniri ab Ordinario. Cap. STATUTUM 3. de Præb. in VI.

OBSERVATIO.

Constitutio vigesima prima lecta *Sessione* 5. quæ incipit STATUTUM FELICIS RECORDATIONIS, relata in *Cap.* 3. *de Præbendis in* 6. moderatur statutum Clementis IV. in *cap.* 2. *eod. in* 6. circa reservationem Beneficiorum *in Curia Romana* vacantium, *ut* nimirum *ii, ad quos* similium *Beneficiorum spectat* collatio, ea Beneficia non obstante dictâ reservatione, *post mensem a die* vacationis *numerandum, conferre valeant per seipsos, vel (ipsis agentibus in remotis) per suos Vicarios generales in eorum Diœcesibus existentes, quibus id canonice sit commissum.*

De hac reservatione facta per Clementem IV. & modificatione per præsentem Decretalem, egi in *Jure Eccles. Tom.III. parte* 2. *sect.*3.*tit.*6.*cap.* 4. *pag.* 125. alias *tit.* 23. *cap.*3. Hoc unum hic adde, quod Pontifex velit mense elapso, ut *Ordinarii* conferant *per seipsos aut Vicarios generales* in eorum *Diœcesibus* residentes, *quibus id canonice sit commissum:* id est, *speciali* mandato, ut hoc pacto non tam facile etiam mense elapso, ab Ordinariis Pontifex præveniatur, possitque & post mensem Pontifex conferre, quamdiu Ordinarius non prævenit; uti hic notat Glossographus. Clausula favens Romano Pontifici.

CANON XXII.

De non submittendo bona Ecclesiarum Laicis absque consensu Capituli, & sanctæ Sedis licentiâ speciali. Cap. HOC CONSULTISSIMO 2. de rebus Ecclesiæ non alienandis in VI.

OBSERVATIO.

Constitutio vigesima secunda incipiens *Hoc consultissimo*, recitata *Sessione* 5. & relata in *Cap.* 2. *de rebus Ecclesiæ non alienandis in* 6. agit contra *Prælatos* Ecclesiarum, qui *Ecclesias* suas, & earum *bona immobilia* & *jura Laicis* submittebant, seu supponebant (*a*) non quidem ea in Laicos plene *alienando, sed constituendo vel recognoscendo, seu profitendo ab illis ea tamquam a superioribus se tenere, seu ab ipsis eadem advocando* (id est, ait Glossa, tamquam ab Advocatis recognoscendo) *prout in quibusdam partibus* (Gallicanis scilicet) *vulgariter dicitur* (Avoués) *ipsos Patronos vel Ad-*

Zzz 2

(a) Non agitur de alienatione, sed de gravaminis injectione.

Advocatos Ecclesiarum , seu bonorum ipsarum perpetuo aut ad tempus non modicum statuendo.

Non vetantur antiqua sed nova onera.

Nequaquam igitur in hac Constitutione agitur de Juribus, qualitatibus, aut conditionibus, quæ agris, fundisque Ecclesiarum erant imposita, antequam ad Ecclesiam pervenirent; aut in ipsa fundatione Fundatoribus & Patronis essent reservata: neque etiam de alienatione bonorum secundum Canonum præscripta, sed de novis subjectionibus, quibus Ecclesiæ, earumque bona Laicis tanquam *ipsarum Patronis & Advocatis* de novo subjiciebantur.

Has subjectiones, sive pretio, sive gratiâ, vel etiam metu a Laicis incusso, Prælati facile nimis in præjudicium Ecclesiarum annuere videbantur.

Ut ergo his occurratur, præsenti Decretali editur, quod similes subjectiones Prælati facere nequeant, *absque Capituli sui consensu, & Apostolicæ Sedis licentiâ* SPECIALI.

Pœnæ in contravenientes.

Contractus omnes super his subjectionibus contra præscriptum hujus Constitutionis *etiam* JURAMENTI, *pœnæ vel alterius cujuslibet firmitatis adjectione vallatos, & quidquid ex eis secutum fuerit*, decernit *adeo viribus carere, ut nec jus aliquod tribuant, nec præscribendi etiam causam parent.*

Præterea *Prælatos, qui* contra Constitutionem *fecerint, ipso facto ab Officio & administratione, Clericos etiam, qui scientes contra inhibitionem prædictam aliquid esse præsumptum, id superiori denuntiare neglexerint, a perceptione Beneficiorum, quæ in* eadem *Ecclesia obtinent sic gravata*, seu servituti subjecta, *triennio* statuit *esse suspensos.*

Laicos, *qui Prælatos*, aliasve *personas Ecclesiasticas ad* similes *subjectiones hactenus compulerant, nisi post monitionem, remissâ submissione, bona* Ecclesiarum *in sua libertate dimittant*; vel *de cætero Prælatos, vel personas easdem ad talia facienda compulerint*, declarat *excommunicationis sententiâ* esse innodatos.

Occasio hujus Canonis.

Quin & Laicis prohibet sub pœna excommunicationis, ne etiam *ex Contractibus super* his subjectionibus etiam cum consensu Capituli & Apostolicæ Sedis licentiâ speciali *initis*, quidquam arrogare audeant, *ultra id quod ex natura contractuum ipsorum, vel adhibitâ in illis lege permittitur.*

Si attendatur, quam multa sæpe gravamina Laici potentiores, prætextu *Advocatiæ* seu *Guardiæ* Ecclesiis inferrent (quæ exposui in *Jure Eccles. Tom. III. part. 2. sect. 3. tit.* 8. alias 25. *cap.* 1. *pag.* 179.) facile intelligetur merito frænum Prælatis injectum esse, quo ab hujusmodi subjectionibus annuendis cohiberentur, tametsi in his partibus Decretalis in omni suo rigore vix usum inveniet.

Canon XXIII.

Contra multiplicationem Religiosorum Ordinum. Cap. Religionum diversitatem *unico* de Religiosis domibus in VI.

Observatio.

Constitutio vigesima tertia lecta *Sessione 6.* seu ultimâ, quæ incipit Religionum diversitatem, relata in *cap. unico de Religiosis domibus in 6.* edita est ad comprimendam nimiam Religionum Regularium præsertim *Mendicantium* multiplicationem.

Constat, primitus ignotam fuisse eam, quæ hodie cernitur, Ordinum Religiosorum diversitatem, uti pluribus ostendi in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 24. *cap.* 1. *pag.* 423. hancque diversitatem primum oriri cœptam seculo XI. ibidem notatum est.

Religiosorum diversitas seculo XI. orta.

At seculo XII. & XIII. tanta cœpit ordinum diversitas, totque ordines novi præsertim Mendicantium instituti sunt, ut ex eorum multiplicatione confusio quædam merito in Ecclesia timeretur, uti significat Innocentius III. in Decreto sub nomine Concilii Lateranensis evulgato & relato in *cap. fin.* \ *de Religiosis Domibus*, quo „ firmiter „ prohibet, ne quis de cætero novam „ Religionem inveniat, sed quicumque „ ad Religionem converti voluent, „ unam

Innocentius III. inhibuit novam institui Religionem.

„ unam de approbatis assumat „. Rationem sui Decreti præmiserat: „ ne „ nimia Religionum diversitas gravem „ in Ecclesia Dei confusionem inducat „.

Idipsum confirmat præsens Canon.

Hoc Decretum probat & renovat Gregorius X. in præsenti Decretali, deploratque, quod *non solum importuna petentium inhiatio illarum* (Religionum) *postmodum multiplicationem extorsit, verum etiam aliquorum præsumptuosa temeritas diversorum Ordinum, præcipue Mendicantium, quorum nondum approbationis meruere principium, effrænatam quasi multitudinem adinvenit*.

Ut igitur invalescenti malo validius remedium apponat, primo *repetitâ Constitutione districtius* inhibet; *ne aliquis de cætero novum Ordinem aut Religionem adinveniat, vel habitum novæ Religionis assumat*.

„ Hoc intellige (inquit hic Glossa) „ in pluribus simul in eodem Collegio „ habitantibus, & eamdem Religionem „ profitentibus: alias singularis personæ „ sectas non inveniens, & seorsim habitans, novum habitum sibi inducere „ posset „.

Revocat omnes Ordines mendicantes post Decretum Innocentianum a sancta Sede nō confirmatos.

Secundo *cunctas affatim*, sive generaliter *Religiones, & Ordines Mendicantes post dictum Concilium* (Lateranense sub Innocentio III.) *adinventos, qui nullam confirmationem Sedis Apostolicæ meruerunt, perpetuæ prohibitioni* subjicit, *& quatenus processerant*, revocat.

Confirmatos autem prohibet ulios suscipere ad professionem sine S. Sedis licentia.

Post hæc transit ad Ordines *confirmatos per Sedem eamdem* POST *idem tamen Concilium* (Lateranense) *institutos, quibus ad congruam sustentationem reditus aut possessiones habere professio sive regula qualibet interdicunt; sed per quæsitum publicum tribuere victum solet incerta mendicitas*.

Quin his verbis descripserit Ordines vulgo dictos *Mendicantes*, nemo dubitat; sciturque, olim omnibus Mendicantibus commune fuisse, *possessiones nullas* etiam *in communi* habere, quemadmodum Ordini Minorum & Capucinorum hodie proprium est, uti latius ostendi in *Jure Eccles. Tom. I. parte 1. tit. 29. cap. 5. pag. 513*.

De his igitur Ordinibus *Mendicantibus post Concilium Lateranense* institutis, sed tamen a Sede Apostolica confirmatis, statuit, ut qui in iisdem tempore hujus Decretalis essent professi, *ita liceat in illis remanere, si velint, quod nullum deinceps ad eorum professionem admittant*, nec aliquem locum acquirant, *nec domos seu loca, quæ habent, alienare valeant sine Sedis ejusdem licentia speciali*: quæ ea suæ *dispositioni* reservat *in Terræ Sanctæ subsidium vel pauperum, vel alios pios usus per locorum Ordinarios, vel eos, quibus Sedes ipsa commiserit, convertenda*.

Declarans insuper, *si secus præsumptum fuerit*, quod *nec personarum receptio, nec domorum vel locorum acquisitio, aut ipsorum cæterorumque bonorum alienatio valeat. Et nihilominus* (ait) *contrarium facientes sententiam excommunicationis incurrant*.

Ex his per quam manifestum est, intentionem Gregorii X. fuisse per hanc Constitutionem penitus extinguere omnes Ordines illos mendicantes *post* Concilium Lateranense de novo institutos, licet a Sede Apostolica confirmati essent, confirmatione forte *per importunam petentium inhiationem* extortâ.

Unde indubie ad hanc Constitutionem reflexit Guillelmus Nangius, ubi in Gestis Philippi Regis Franciæ ad annum 1273. loquens de hoc Concilio Lugdunensi, ait: *in eodem etiam Concilio plures Ordines mendicantes sunt quassati*.

Non extenditur id ad Ordinem Prædicatorum, nec Minorum.

Sed ne prætextu hujus Constitutionis Ordines mendicantes ante Concilium institutos, & ut tales a Sede Apostolica rite approbatos vexari contingeret, declarat expresse, quod *ad Prædicatorum & Minorum Ordines præsentem non patiatur Constitutionem extendi: Quos* (ait) *evidens ex eis utilitas Ecclesiæ universali proveniens perhibet approbatos*.

Cum hos duos solos Ordines a sua Constitutione eximat Gregorius, atque de his solis asserat, quod *evidens ex eis utilitas Ecclesiæ universali proveniens perhibet approbatos*, admodum veri-

verisimile apparet, hos duos duntaxat Ordines tempore hujus Concilii Lugdunensis tamquam *Ordines mendicantes* fuisse *approbatos*.

Ordinem Carmelitarum, & Eremitarum S. Augustini in suo statu relinquit, donec aliter provisum fuerit.

Erant quidem etiam ante Concilium Lateranense sub Innocentio III. Ordines Eremitarum sancti Augustini & Carmelitarum, sive B. Mariæ de Monte Carmelo instituti, uti testatur præsens Constitutio, sed non videntur tamquam Ordines *mendicantes* a Sede Apostolica approbati fuisse: cum de his duobus Ordinibus dicat præsens Constitutio, quod eos *in suo statu velit permanere, donec de ipsis fuerit aliter ordinatum. Intendimus siquidem tam de illis quam de reliquis etiam non mendicantibus Ordinibus, prout animarum saluti, & eorum statui expedire videbimus providere*; quemadmodum in ipsa Constitutione in Concilio promulgata legitur: & in Collectione Conciliorum exstat.

Verum quidem est, in hac Constitutione, prout exstat in *Sexto* Decretalium, pro vocula *suo* legi *solido*, ac insuper totam hanc periodum, *donec de ipsis*, &c. Notat autem Glossographus verbo *solido*, *alias* SOLITO, additque: „ Et hoc detrahit Bonifacius „ (scilicet VIII. Auctor *Sexti* Decretalium) de Concilio Gregorii, sic enim dicebat Littera: *In suo statu volumus permanere, donec de ipsis aliter fuerit ordinatum, intendimus siquidem tam de illis, quam de reliquis etiam non mendicantibus Ordinibus*, prout animarum saluti, & eorum statui expedire videbimus, *providere*. Subditque Glossographus: *Hoc est decisum*, id est, sic habuit Constitutio a Gregorio in Concilio promulgata: sed sustulit & mutavit Bonifacius VIII.

Testaturque ibidem Glossographus, quod & dicebatur „ quod Gregorius „ nolebat aliquem Mendicantium di„ mittere, nisi Prædicatores (*a*) & Mino„ res: de non Mendicantibus tres, Ci„ stercienses & Ordinem Nigrorum, & „ de Templariis & Hospitalariis unum „ Ordinem facere „.

Videntur hi duo Ordines a Gregorio X. non fuisse inter Mendicantes numerati.

Ex his apparet, duos illos Ordines, scilicet Eremitarum sancti Augustini, & Carmelitarum tempore hujus Concilii nondum fuisse Ordinibus mendicantibus annumeratos; sed tamen sub finem seculi XIII. id est, sedente Bonifacio VIII. jam ut tales fuisse receptos, ac propterea in eorum gratiam, hanc mutationem in textu Decretalis factam vel admissam esse; uti in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 29. *cap.* 5. *pag.* 513. observavi.

CANON XXIV.

Prælatus visitans nonnisi victualia, eaque moderata recipiat. Cap. EXIGIT 2. de Censibus in VI.

OBSERVATIO.

Constitutio vigesima quarta, quæ in *Sexto* Decretalium titulo *de Censibus, cap.* 2. incipit per verbum EXIGIT: Sed in Actis *sessionis* 3. notatur his initialibus verbis: *Constitutionem felicis recordationis Innocentii Papæ*.

Canon renovat Constitutionem Innocentii IV. de non recipienda pecunia.

Hic itaque in primis renovatur Constitutio Innocentii IV. in *cap.* 1. §. *penult. eod. in* 6. in quantum ibidem constituitur, quod Prælatus visitans *procurationes* quidem *recipiat secundum quod est in Canonibus constitutum, nullam tamen pecuniam ipse vel aliquis de sua familia, occasione alicujus officii*,

(*a*) Auctor opusculi recentioris Gallico idiomate conscripti *pag.* 164. &c. contendit primo in Bulla, quam Honorius III. anno 1216. dedit ad confirmandum Ordinem Prædicatorum, bona, quæ tunc ab isto Ordine possidebantur, sub protectione *Sedis Apostolicæ fuisse collocata*. Secundo, titulus quidem *Pauperum Mendicorum* ab Ordine Dominicanorum anno 1220. fuisse assumptum, sed ad sensum, qualis intelligitur Apostolorum paupertas *act. cap.* 6. *vers.* 1. tandem Ordini Dominicanorum attributum fuisse modo titulum Canonici, modo titulum *Clerici Regularis*, modo utrumque simul. Quapropter Auctor prædictus concludit, nomen *Mendici* suo Dominicanorum Ordini per accidens duntaxat fuisse tributum, atque etiamnum tribui. Opusculum, quod citavi, publici juris factum est Bitterris anno 1750. in fronte gerit hunc titulum. *Mémoires sur la Canonicité de l' institut de S. Dominique*, &c.

tii, aut consuetudinis, seu quolibet alio modo eorum nomine, sed in victualibus expensas tantum recipiat moderatas.

Hic recte monet Glossographus, quod „ Prælatus visitans non debeat exquirere delicatas epulas, sed communibus epulis debeat esse contentus „.

Nec munera per se vel per suos.

Secundo vult dicta Constitutio Innocentii, ut Prælatus visitans *caveat, ne ipse vel quisquam suorum aliquod munus quodcumque sit, & qualitercumque offeratur, præsumat recipere: ut non* (ait) *quæ sua sunt quærere videatur, sed quæ Jesu Christi.*

Hæc bina puncta renovat præsens Decretalis, eamque pœnæ adjectione juvandam decernit.

Alioquin recipiens duplum restituet intra mensem.

Atque in primis, cum in priore Decreto declararetur simpliciter, & sine temporis limitatione, quod pecuniam aut munera contra præscriptum Constitutionis *recipiens* teneretur *duplum* restituere, in præsenti additur, restitutionem faciendam *intra mensem*, & quidem *Ecclesiæ, a qua id receptum fuerit.*

Sub pœna ingressus in Ecclesiam interdicti.

Ulterius in hac Decretali adjicitur, quod *Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi* DUPLUM *ipsum ultra prædictum tempus restituere differentes*, INGRESSUM *sibi Ecclesiæ sentiant interdictum. Inferiores vero ab officio & Beneficio noverint se suspensos, quousque de duplo hujusmodi gravatis Ecclesiis plenariam satisfactionem impendant.*

Nec a dupli restitutione liberabit dantium remissio.

Imo neque a facienda hac *dupli* restitutione ipsos liberari, *dantium remissione, liberalitate seu gratiâ*, declaratur.

Hisce renovat Concilium Tridentinum.

Pœnas hâc Decretali decretas innovat Synodus Tridentina *sess.* 24. *cap.* 3. *de Reformat.* ubi late de scopo visitationis, nec non moderatione procurationum seu victualium in visitatione servanda agit, lateque exposui *in Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 17. *cap.* 2. *pag.* 270.

CANON XXV.

De Reverentia in Templis & cœmeteriis. Cap. DECET DOMUM 2. de immunitate Ecclesiarum in VI.

OBSERVATIO.

Constitutio vigesima quinta incipiens, DECET DOMUM, publicata *sessione* 5. & relata in *cap.* 2. *de Immunit. Eccles. in* 6. agit de reverentia debita locis sacris, & contra irreverentias & profanationes Templorum.

Ingressus in Templum ædificet.

In primis docet, quod *ad Ecclesias* debeat esse *humilis & devotus ingressus*, atque *in eis* (Templis) *quieta conversatio Deo grata, inspicientibus placita, quæ considerantes non solum instruat, sed & reficiat.*

Reverentia interior atque exterior præcipue inter Missarum solemnia.

Secundo vult, ut *convenientes* in Templum, *ibidem Nomen* JESU *exhibitione reverentiæ specialis attollant; præcipue dum aguntur Missarum sacra Mysteria, & gloriosum illud nomen quandocumque recolitur, flectant genua cordis sui, quod vel capitis inclinatione testentur*, ac dein generaliter in *eisdem locis attendatur intentis præcordiis sacra solemnia*, atque *devotis orationibus insistatur:* id est, ait hîc Glossa, ad verbum *intentis*: „ ut nihilominus „ cogitet, quem precetur, ad quod Sacerdos populum excitat: *sursum corda* dicendo „.

Absint profani conventus.

Ut autem reverentia locis sacris major concilietur, vult in primis, ut *cessent in locis illis Universitatum & Societatum quarumlibet concilia, conciones, & publica parlamenta.*

Nomine *Concionum* hîc designari communem populi alicujus congressum, contextus palam indicat; vocemque *concio* apud Latinos frequentius in hac significatione sumi notum est.

Quod de *parlamentis* dicitur, notat hîc Glossa esse „ contra Universitates „ Italiæ, quæ frequenter faciunt in „ Ecclesiis talia parlamenta „: id est publica colloquia, quæ nomine parlamentorum venire solent; uti ostendit Du-Cange in suo Glossario Latinitatis verbo *parlamentum*.

Confabulationes

Abesse & vult ab his locis *vana & multo fortius fœda & profana colloquia:* item *confabulationes* quaslibet, & quæcumque *Divinum Officium turbare, aut oculos Divinæ Majestatis offendere* possent:

sent: *Ne* (inquit) *ubi peccatorum est venia postulanda, ibi peccandi detur occasio, aut deprehendantur peccata committi.*

Negotiationes. Præcipit, ut & *cessent in Ecclesiis negotiationes, & præcipue nundinarum ac fori cujuscumque tumultus*: „ Quia „ (ait Glossa) talia difficile fiunt „ sine peccato „.

Actiones judiciales. Actiones quoque judiciales Laicorum, præsertim criminales abesse vult.

Absint & hæc a Cœmeteriis. Hæc omnia non tantum in Ecclesiis, sed & in earum Cœmeteriis fieri vetat.

Sententiæ judiciales illic prolatæ, sint nullæ. Quin & *processus Judicum secularium, ac specialiter* prolatas sententias *in eisdem locis omni* carere *robore firmitatis* decernit (*a*).

Non tamen Contractus. Contractus licet etiam ibi fieri prohibeantur, initi tamen non irritantur; ut hic monet Glossographus.

Synodi Belgicæ ista renovarunt. Tandem injungit Ordinariis locorum, ut sedulo & sollicite executionem hujus Decreti urgeant; quod & monuerunt sæpius Synodi nostræ Belgicæ, quæ non tantum hæc Decreta innovarunt, sed plura pro temporum & locorum varietate addiderunt, quæ ad reverentiam locis sacris conciliandam conducere arbitrabantur, prout exposui, relatis Synodorum Decretis, in *Jure Eccles. Tom.II. parte* 2. *sect.* 2. *tit.* 1. alias 16. *cap.* 1. *pag.*461. hujus editionis.

CANON XXVI.

Contra Usurarios manifestos. Cap. USURARUM VORAGINEM 1. de Usuris in VI.

OBSERVATIO.

Constitutio vigesima sexta, quæ incipit *Usurarum voraginem*, lecta est *sessione* 5. & relata in *cap.* 1. *de Usuris in* 6. dirigitur contra *Usurarios manifestos*, seu *fœnebrem pecuniam exercentes.*

Renovat Canon Constitutionem Alexandri III. in Concilio Lateranensi III. In primis *Constitutionem* Alexandri III. in Concilio Lateranensi III. *contra Usurarios editam*, relatam in *cap.* 3. *de Usuris* (pro cujus intellectu consule *Observationem ad can. seu cap.* 25. dicti Concilii Lateranensis) *sub divinæ maledictionis interminatione* præcipit *inviolabiliter observari.*

Nemo manifestos Usurarios tolleret in ædibus suis aut terris. Ut amplius minuatur fœnus exercendi libertas, statuit, *ut nec Collegium, nec alia Universitas, vel singularis persona cujuscumque sit dignitatis alienigenas, & alios non oriundos de terra ipsorum publice fœnebrem pecuniam exercentes, aut exercere volentes, ad hoc* (scilicet ad fœnus exercendum) *domos in terris suis conducere vel conductas habere, aut alias habitare permittant.*

Quin & vult, ut *hujusmodi Usurarios manifestos, omnes* INTRA TRES MENSES *de terris suis expellant, numquam aliquos tales de cætero admissuri.*

Deinde generaliter statuit, ut *nemo illis ad fœnus exercendum domos locet, vel sub alio titulo quocumque concedat.*

Pœna in contravenientes. *Qui contra fecerint, si personæ fuerint Ecclesiasticæ, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, suspensionis; minores vero personæ, singulares* (scilicet Ecclesiasticæ) EXCOMMUNICATIONIS: *si autem Collegium, seu alia Universitas, Interdicti sententiam* IPSO FACTO incurrant. Hanc *si* PER MENSEM *animo sustinuerint* INDURATO, *terræ ipsorum (quamdiu in eis iidem usurarii commorantur) ex tunc Ecclesiastico subjaceant Interdicto.*

Hæc quidem quoad personas aut Collegia Ecclesiastica præsenti Constitutioni contravenientes: *Laicos* vero *per suos Ordinarios ab hujusmodi excessu (omni cessante privilegio) per censuram Ecclesiasticam* compesci vult. Quæ pœnam *ferendæ sententiæ* duntaxat significant; cum e contra Ecclesiasticæ personæ pœnam *latæ sententiæ*, sive *ipso facto* censuram incurrant.

Occasio Canonis. Notat Joannes Andreas, quod „ hæc „ Constitutio facta fuit propter Florentinos, Senenses, Pistorienses, Lucanos, Astenses, qui circuibant Diœceses, Provincias, ad exercendum „ usuras immodicas „.

CA-

(*a*) Cum Judex Secularis suam potestatem desumat a supremo Principe, istius est, non Ecclesiæ irritare processus judiciarios.

CANON XXVII.

Usurariis manifestis Ecclesiastica Sepultura neganda, donec pecuniæ Usurariæ sint restitutæ. Cap. QUAMQUAM USURARII de Usuris in VI.

OBSERVATIO.

Constitutio vigesima septima, quæ incipit, *Quamquam Usurarii*, lecta *sessione* 5. & relata in *cap.* 2. *de Usuris in* 6. dirigitur, quemadmodum præcedens, contra *Usurarios*. Illa quidem providet ne exigantur, hæc vero ut exactæ restituantur.

Constituit enim, quod *quamquam Usurarii, manifesti de usuris satisfieri in ultima voluntate mandaverint, tamen eis Ecclesiastica sepultura denegatur, donec de usuris ipsis fuerit* (*prout patiuntur facultates eorum*) *plenarie satisfactum*, aut personis, *quibus facienda est restitutio*, vel alias ad hoc legitime deputatis, prout in præsenti describitur, *idonee de restitutione facienda sit cautum* pro qua quantitate, præsertim si de usurarum summa non constat, cautio sit exigenda, hic quoque exprimitur.

Pœna sepelientis hujusmodi usurarios. *Religiosos* autem *&* *alios manifestos Usurarios, qui contra præsentis sanctionis formam ad Ecclesiasticam ausi fuerint admittere sepulturam, pœnæ Lateranensis Concilii contra Usurarios promulgatæ* statuit *subjacere*, scilicet relatæ in *cap.* 3. ✠ *de Usuris*, quo decernitur pœna suspensionis ab officio, *donec ad arbitrium Episcopi sui satisfaciat* præsentis sanctionis transgressor.

Nemo eorum Testamentis intersit, aut Confessionem excipiat, nisi præstitâ cautione. Mandat ulterius præsens Decretalis, ut *nullus* MANIFESTORUM *Usurariorum Testamentis intersit, aut eos ad Confessionem admittat, sive ipsos absolvat, nisi de Usuris satisfecerint, vel de satisfaciendo pro suarum viribus facultatum præstent idoneam cautionem*, juxta formam hic præscriptam.

Monet hic Glossographus ad verbum *absolvat*: „ Caveant ergo Religiosi, qui „ interdum plus de præda, quam de „ anima solliciti sunt „.

Eorum Testamenta irrita. Denique *Testamenta manifestorum Usurariorum aliter facta non valere, sed* fore *irrita ipso jure* declarat (*a*).

CANON XXVIII.

Excommunicantur, qui contra personas Ecclesiasticas, Represalias concedunt. Cap. ETSI PIGNORATIONES unico de Injuriis & damno in VI.

OBSERVATIO.

Constitutio vigesima octava, quæ incipit, *Etsi pignorationes*, lecta est *sessione* 5. & exstat in *cap. unico de Injuriis & damno in* 6. agit de *Pignorationibus, quas vulgaris elocutio* REPRESALIAS *nominat, in quibus alius pro alio prægravatur*.

Etsi hæ *Pignorationes* sive Represaliæ, *tamquam graves legibus & æquitati naturali contrariæ, civili sint constitutione prohibitæ* (ut hic dicitur) tamen *specialius* hâc Constitutione prohibentur *concedi contra personas* Ecclesiasticas, vel *generaliter* sine personarum expressione *concessas* ad similes personas *extendi*; sub pœna, ut (C. *nisi præsumptionem hujusmodi revocaverint, a concessionis vel extensionis tempore infra mensem*) *personæ singulares sententiam excommunicationis incurrant; si vero Universitas, Ecclesiastico subjaceat interdicto*.

CANON XXIX.

Quomodo monitiones Canonicæ debeant præcedere Excommunicationem. Cap. CONSTITUTIONEM 9. de Sententia Excommunicationis in VI.

OBSERVATIO.

Tres posteriores Constitutiones XXIX. XXX. & XXXI. quarum duæ priores lectæ sunt *sessione* 3. & postrema *sessione* 5. concernunt materiam

(*a*) Principis est apponere conditiones, quæ Testamenta faciunt rata vel irrita.

teriam Excommunicationis, exstantque in *cap.* 9. 10. & 11. *de Sent. Excomm. in 6.*

Canon exponit Decretalem Innocentii IV.

Prima, quæ incipit CONSTITUTIONEM FELICIS RECORDATIONIS exponit Decretalem Innocentii IV. editam in Concilio Lugdunensi, & relatam in *cap.* 3. *eod. in 6.*

Monitio Canonica *nominatim* exprimat monitos.

Cum enim ibi declarasset Innocentius, quod ob participationem cum excommunicatis in *locutione* & aliis participantes, non possent excommunicari excommunicatione *majore*, ante *monitionem Canonicam*, sed non exprimeretur, quæ esset *monitio Canonica*; declarat Gregorius præsenti Decretali, tunc *demum esse monitionem canonicam in hoc casu, si aliis rite servatis, eos, qui monentur*, Judex *exprimat* NOMINATIM.

Intervalla Monitionum.

De hac speciali, & *nominatim* præmittenda monitione merito consuletur hic Glossographus.

Statuit præterea, ut *inter monitiones*, quæ juxta jura ante Sententiam Excommunicationis præmittendæ sunt, *Judices observent aliquorum dierum competentia intervalla*; id est, moderanda per Judicem pro personarum & negotii qualitate & locorum distantia.

Sive fiant tres, sive una pro omnibus.

Et id quidem, *sive* Judices *monitionibus* TRIBUS *utantur*, *sive unâ pro omnibus*. Notantque communiter Interpretes ad minus inter singulas monitiones debere intercedere intervallum *duorum dierum*, eo quod Decretalis utatur numero plurali (*aliquorum dierum*) & si unâ duntaxat monitione peremptoriâ utatur pro *tribus*, tunc necessarium esse terminum *sex dierum*, quorum duos pro primo, duos pro secundo, & reliquos duos pro tertio, & peremptorio termino, assignet.

Nisi necessitas aliud suaserit.

Declarat tamen Gregorius, hoc *dierum* intervallum inter monitiones servandum, nisi facti necessitas aliter ea suaserit moderanda: „ ut quia (ait hic „ Glossa) partes sunt ad rixam vel „ arma paratæ, nec tempus patitur ple„ nius deliberare consilium „.

CANON XXX.

De relaxatione Excommunicati ad cautelam. Cap. PRÆSENTI 10. de Sententia Excommunicationis in VI.

OBSERVATIO.

CONstitutio XXX. relata in *cap.* 10. *eod. in 6.* declarat *Beneficium relaxationis* AD CAUTELAM locum non habere quoad *sententias Interdicti in Civitates, Castra, vel qualibet alia loca sive terras generaliter promulgatas*.

Cur Relaxatio *ad cautelam* non habeat locum in *Interdicto?*

Cur hoc Beneficium relaxationis *ad cautelam* potius obtineat circa Sententias Excommunicationis, quam *generalis* Interdicti, varii varia dixerunt, uti apud Glossographum videre est.

Non improbabilis apparet ratio, quod in excommunicatione hoc statutum sit propter communionis periculum cum excommunicato; ideoque ad aliorum cautelam fiat hæc absolutio, sed in participatione Interdictorum non sit tantum periculum.

Deinde per excommunicationem separatur quis a corpore Christi, & traditur satanæ, & ideirco magis festinandum est, ut absolvatur & redintegretur Christo: per Interdictum autem nihil simile contingit.

CANON XXXI.

Contra eos, qui persequuntur Excommunicatorem. Cap. QUICUMQUE 11. de Sententia Excommunicationis in VI.

OBSERVATIO.

COnstitutio hæc ultima agit contra Principes & Magistratus seculares, qui ob turbatam forsan ecclesiasticam Jurisdictionem a Judice ecclesiastico excommunicati *licentiam dederint occidendi* excommunicatorem, vel *capiendi*, vel ipsum ejusve parentes *gravandi*, vel illum, ad cujus instantiam ex-

excommunicatio lata fuit.

Primo quidem statuit, quod *nisi licentiam ipsam re integrâ revocaverint*, *eo ipso Sententiam excommunicationis incurrant.*

Si autem *ad bonorum captionem occasione ipsius licentiæ sit processum*, *nisi bona ipsa fuerint intra octo dierum spatium restituta*, *aut satisfactio pro ipsis impensa*, *eo ipso* eamdem sententiam *incurrat.*

Eâdem quoque sententiâ innodantur *omnes*, *qui ausi fuerint*, *licentiâ datâ uti; vel aliquid præmissorum*, *ad quæ committenda dari licentiam* prohibuit Constitutio, *alias committere suo motu*.

Denique si prædicti DUORUM MENSIUM *spatio* in excommunicatione permanserit, *ex tunc ab ea non possunt*, *nisi per Sedem Apostolicam absolutionis beneficium obtinere*.

Ad calcem hujus Constitutionis finalis seu Canonis additur: *datum Lugduni Kalendis Novembris anno tertio*.

Hinc intelligitur Constitutiones plusquam tribus mensibus a soluto Concilio Lugdunensi a Gregorio X. fuisse promulgatas.

Non omnes Canones sub nomine alicujus Pontificis in Concilio sive Lugdunensi, sive Lateranensi relati sunt illius Concilii.

Ex hactenus dictis, & circa hæc Decreta annotatis, manifestum est Decreta, quæ sub nomine Gregorii X. in Concilio Lugdunensi referuntur in *Sexto* Decretalium, non omnia posse dici Decreta hujus Concilii, sed quædam ipsius Gregorii, quædam in Concilio recitata, quemadmodum jam supra notavimus circa varias Decretales, quæ inter Decretales Gregorii IX. referuntur, sub nomine Alexandri III. in Concilio Lateranensi III. aut sub nomine Innocentii III. in Concilio Lateranensi IV. ac denique in *Sexto* Decretalium sub nomine Innocentii IV. in Concilio Lugdunensi I.

Tempore Concilii Lugdun. II. judicia Ecclesiastica ad normam civilium exercita.

Præterea ex his Decretis perspicuum est, quod ætate hujus Concilii judicia Ecclesiastica omnino exercerentur ad normam judiciorum civilium, quodque praxis & disciplina in his expressa jam passim stabilita esset & recepta, prout hæc in falsis Decretalibus, necnon in Decreto Gratiani, & hinc in Decretales Gregorii IX. ac subsequentium Pontificum fuerat expressa: ut proinde mirum non sit in hisce Decretis plurima contineri, quæ nec cum Patrum disciplina conveniunt, neque ubique recepta sunt; uti in Observationibus notavimus (*a*).

(*a*) Observare tamen non erit superfluum, quod summi Pontifices insidiosis artibus circumventi, dum erroribus occurrere putant, quandoque insequantur justitiæ & veritatis Patronos: quod genus fraudis cum vel maxime horrerent Romani Pontifices, quamdam Alexandri III. formulam in Ecclesiæ legem & Juris Canonici formulam consecrarunt, quâ Pontificia Diplomata non exequi permittitur, cum obreptum esse summo Pontifici suspicio est. „ Si quando, inquit ille Pontifex ad Archiepiscopum Ravennatensem scribens, *cap. 5. de Rescrips.* aliqua tuæ fraternitati dirigimus, „ quæ animum exasperare videntur, turbari „ non debes. Qualitatem negotii, pro quo tibi scribitur, diligenter considerans, aut mandatum nostrum reverenter adimpleas, aut „ per litteras tuas quare adimplere non possis, „ rationabilem causam prætendas. Quia patienter sustinebimus, si non feceris, quod pravâ „ nobis fuerit insinuatione suggestum „. Hæc semper fuit quorumdam Pontificum Romanorum ratio, quibus studium fuit Christianorum controversias penitus cognoscere, cognitasque componere; non eorum cupiditatibus obsequi, qui nihil aliud quam turbas, & discordias quærunt. Non illi in Ecclesia sibi vendicarunt dominatum, quem Petrus & Paulus post Christum tam districte prohibent, sed in regimine veritatem semper pacemque secuti sunt, & eam ob rem in omnibus eorum Decretis aut exprimitur aut intelligitur hæc exceptio; *si preces veritate nitantur*. Ex quo consequens est, eum tantum valere sua Decreta Pontifices jubeant, quantum sibi rite facta exposita sunt; non ideo factum aliquod pro vero habendum, quod aliquo summi Pontificis Decreto confirmetur; sed potius e Canonistis ipsa Pontificia Decreta pro ratis ac validis tum demum habenda, cum factorum veritate nituntur.

D I S S E R T A T I O
In Libros Decretalium vulgo Clementinarum.

§. I.

Quis horum Librorum Auctor ac Evulgator, & unde dicantur Clementinæ?

Clementinæ a Clemente V. collectæ a Joanne XXII. evulgatæ.

POst Collectionem Decretalium auctoritate Bonifacii VIII. & confectam & publicatam, quæ hodie *Sextus Decretalium* appellatur, sequitur in corpore juris Canonici collectio Decretalium, quæ communiter dicitur *Clementinarum (a)*.

Hoc nomen indubie mutuata est hæc Collectio a nomine Pontificis *Clementis V.* cui omnes Decretales hujus collectionis inscribuntur, quamvis non ab ipso, sed ejus successore *Joanne XXII.* hæc collectio evulgata fuerit, uti patet ex Epistola hujus Pontificis, quâ collectionem mittit Doctoribus & Scholaribus universis Bononiæ commorantibus: ipsis *per Apostolica scripta* mandans, *quatenus eas* (Constitutiones) *prompto affectu* (inquit) *suscipiatis & studio alacri, eis sic vobis manifestatis & cognitis usuri de cætero in judiciis & in Scholis*.

Plurimæ in Concilio, ante & post Concilium Viennense confectæ.

In hac insuper Epistola scribit Joannes XXII. quod ejus Prædecessor Clemens V. *Nedum in Concilio Viennensi, quin etiam ante & post ipsum Concilium Constitutiones plurimas* edidisset.

Ulterius narrat, quod idem Clemens V. eas Constitutiones collectas in *unum volumen, & sub congruis titulis collocatas* decrevisset *mittere & dare in commune subjectis*.

Deinde scribit, quod idem Pontifex propositum suum de evulgandis his Constitutionibus, ob majora intercurrentia negotia, ac tandem morte præventus exequi non potuerit.

Ipse autem Joannes XXII. credens multa utilia in dictis Constitutionibus *statui, atque salubria & nonnulla dubia in judiciis & extra frequentata decidi*, eas evulgandas resolvit, atque eâdem formulâ confirmavit, & servari mandavit, quâ præcedentes Decretalium compilationes per Gregorium IX. & Bonifacium VIII. publicatæ & roboratæ fuerant, ut ex supra relatis verbis constat. Hæc *Joannis XXII.* Epistola vice præfationis præfixa legitur huic Collectioni sive Libris Clementinarum.

Bernardus Guido de Clementinarũ evulgatione.

Hæc omnia, quæ in ea Epistola contenta sunt, breviter narrat Bernardus Guido in vita Clementis V. apud Baluzium *tomo 1. vitarum Paparum Avenionensium pag.* 80. „ Anno „ Domini 1313. in Festo Beati Benedicti Abbatis, scilicet 12. Kalendas „ Aprilis in castro de Montiliis prope „ Carpentoratem Civitatem, in qua „ tunc Curia morabatur, Papa Clemens fecit coram se in consistorio „ publicari Constitutiones, quas prius „ fecerat ordinari, ex quibus decreverat fieri librum unum, quem volebat SEPTIMUM *Decretalium* appellari, sicut fecerat *Sextum* Bonifacius „ Papa Antecessor; cœpitque Clemens „ Papa exinde ægrotare, unde post „ obiit 31. die, scilicet 12. Kalendas „ Maii, & sic Liber ille non fuit missus ad studia generalia, ut est moris, nec expositus communiter ad habendum; sed remanserunt Constitutiones illæ sic fere quadriennio in „ suspenso, donec postmodum per ejus „ Successorem fuerunt publicatæ & bul„ latæ,

(a) Ista Collectio una est e minoribus Collectionibus, e quibus jus Canonicum coalescit. Collectiones enim novi juris aliæ sunt majores, aliæ minores. Majores sunt Decretum Gratiani, & Collectio Gregorii IX. Minores sunt Sextus, Clementinæ, Extravagantes Joannis XXII. & Extravagantes Communes.

„ latæ, & ad studia generalia desti-„ natæ „.

Quare secundum Joannem Aventinum Clemens V. hanc Collectionem non edidesit.

Joannes Aventinus *lib.* 7. annalium Bojorum, aliam rationem non factæ publicationis per Clementem V. allegat: nimirum, quod in ea collectione multa continerentur, quæ simplicitati Christianæ, & libertati Religionis imponerent, adeoque animam agentem abolere illam jussisse. Verba ejus sunt, ut referuntur a Baluzio loco citato in notis *pag.* 683. „ Septimum Juris Pontificii Librum, quem Clemens V. Decessor ejus composuerat, sed quod multa, quæ simplicitati Christianæ, libertati Religionis imponerent, ibi continerentur, publicare supersedit, atque animam agens aboleri jusserat; edidit omnia, quæ ibidem scripta erant, rata fore constituit „ &c. nimirum Joannes XXII. additque: *Hæc a Wilhelmo Occanensi accepi*.

Si huic Historico credimus, noluit Clemens V. hanc a se procuratam collectionem evulgare, *quod multa, quæ simplicitati Christianæ, libertati Religionis imponerent, continerentur*: num hæc per Joannem XXII. ante ejus evulgationem erasa sint, non legitur; imo asseritur, eam, uti per Clementem erat continuata, per Joannem ejus Successorem, esse editam & ad Doctores Bononiæ commorantes missam.

Clemens V. voluerat eam nominari Septimum Decretalium.

Ex citatis verbis Guidonis insuper constat, quod Clemens V. hoc suum opus appellari & haberi vellet *Septimum Decretalium*, quemadmodum Bonifacius VIII. suum vocaverat *Sextum Decretalium*, quasi adjectum vice supplementi *quinque* Librorum Decretalium Gregorii IX.

Et sane sive ordinem sive numerum Librorum hujus collectionis spectes, fateri oportebit, pari jure eam *Septimum* vocari posse, quo opus Bonifacii *Sextus* Decretalium dictum fuit. Et sic antiquitus aliquando hanc collectionem vocatam fuisse *Septimum Decretalium* ostendit Baluzius in citatis notis *pag.* 682. quamvis tandem invaluerit, ut simpliciter Liber *Clementinarum* dicatur.

Verum cum Decretales in hac Collectione contentæ non exhibeantur sub solo nomine *Clementis V.* sed sub ejus nomine cum addito, *in Concilio Viennensi*, & vulgo credantur esse etiam huic Concilio adscribendæ (quamvis certum sit, eas omnes nec huic Concilio, imo nec huic Pontifici posse tribui) non inutile judicavi occasionem, nec non acta hujus Concilii breviter referre, ut ex his & nonnullorum, quæ huic Concilio adscribuntur verus sensus intelligi possit, & quæ ipsi Concilio attribui queant.

Cui adscribendæ hæ Decretales.

§. II.

Indictio & causæ indictionis Concilii Viennensis.

Concilium Viennense indictum in annum 1309.

CLemens V. anno 1305. ad Pontificatum assumptus, tertio sui Pontificatus anno, scilicet 1307. Concilium generale in Civitate Viennensi *Allobrogum ad Rhodanum* Kalendis Octobris ad duos annos immediate sequentes, nimirum anno 1309. celebrandum indixit.

Dilatum.

Sed cum, die designatâ, negotia in Concilio tractanda nondum essent præparata, terminum habendi Concilii *usque ad Kalendas Octobris prædictum primum terminum jam dudum per* suas *Litteras assignatum immediate sequentes, de Fratrum* suorum *consilio* duxit *prorogandum* Bullâ, quæ incipit, *Alma Mater*; exstatque *tom.* 11. *Concil. general. col.* 1550. edit. Labb.

Inchoatum anno 1311. mense Octobri.

Juxta hunc terminum prorogationis, videbatur Concilium celebrandum Kalendis Octobris 1310. sed tamen illud demum inchoatum esse mense Octobri anni 1311. constat.

Numerus Prælatorum in hoc Concilio.

Adfuere in primis ipse Pontifex Clemens V. & præter Cardinales, Patriarchæ Alexandrinus, & Antiochenus Latini ritus; Principum Oratores complures, necnon Prælatorum ingens numerus; at Episcoporum numerus hactenus incertus; communiter tamen creditur, *trecentorum* circiter fuisse.

Sessio 1.

Prima Sessio celebrata est 16. Octobris anni 1311. in Ecclesia Metropo-

tropolitana, cui assistens ipse Pontifex, assumpto themate ex psalmo 110. vers. 1. & 2. *in Concilio justorum & Congregatione, magna opera Domini*.

Duravit Concilium septē mensibus.

Concilium hoc septem circiter mensibus duntaxat duravit, atque habitis tribus Sessionibus, anno 1312. finem accepit.

De quatuor capitibus potissimum in hoc Concilio actum fuit. Primo de causa seu negotio Templariorum. Secundo de Beguardorum & Beguinarum, aliorumque erroribus. Tertio de causa Philippi Regis cum Bonifacio VIII. Quarto de Reformatione morum, & Status Ecclesiastici, de quibus breviter agendum.

In eo actum 1. de Templariis. 2. de Beguardis, & Beguinis. 3. de causa Philippi Pulchri. 4. de Reformat. morum.

OBSERVATIONES

In negotium Templariorum.

Quid sub Clemente V. & in Concilio Viennensi in causa seu negotio Templariorum actum & decretum sit.

Historiæ Templariorum variantes.

FAmosa admodum & a multis tradita est Templariorum historia, præsertim quæ eorum extinctionem spectat; admodumque variasse relationes illius temporis, etiam quo hæc extinctio facta fuit, recte notavit Daniel Papebrochius in suo *Conatu Chronologico Historico ad* Catalogum Pontificum in vita *Clementis V.* idque (ut ipse ait) „ pro vario cujusque affectu, „ multaque in gratiam Regis atque „ Pontificis affingere eis potuerit adulatio atque calumnia, quæ tamen „ aliqui tormentis fracti de se confessi sunt, alii constanter negaverunt„. Hæc ille.

Justitiam aut injustitiam eorum, quæ in hac causa gesta feruntur, hic examinare minime intendo: unice animus mihi est ea, quæ in hac causa gesta & decreta fuere, ac signanter sub hoc Pontifice Clemente V. & in Concilio Viennensi, simpliciter & historice referre.

Templarii pio instituto ad potentiæ secularis mores dilapsi.

Originem hujus Ordinis, & quomodo primitus in paupertate institutus, brevi ad magnas divitias pervenerit, retuli ad *Can. IX.* Concilii Lateranensis sub Alexandro III.

Porro quemadmodum aliis plerisque Ordinibus accidit, & huic Ordini contigisse potuit, ut nimirum divitiæ, quas ipsis pietas & humilitas pepererat, suffocaverint ipsam Matrem, pietatem & humilitatem: quâ suffocatâ sensim in relaxationem ac vitia eam concomitantia prolapsus sit.

Sed hic speciale fuit huic Ordini, quod cum ex instituto quasi *militaris* esset, tandem Fratres quasi seculi *milites* facti, ac divitiarum suarum potentiâ confisi, etiam Regibus & Principibus seculi bella indicerent, ipsisque formidabiles redderentur. Mirum proinde videri non debet, si Reges, quibus hic Ordo adversus videbatur, ejus extinctionem, aut humiliationem optarent, & ad eam, ubi occasio se offerebat, allaborarint.

Occasio processus adversus Templarios ex Amalrico Augerio.

Occasionem instituti processus adversus Templarios, eorumque Ordinem, cujus extinctionem aut saltem depressionem summopere desiderabant Principes, notanter præ reliquis Philippus Pulcher Rex Franciæ, describit Amalricus Augerius in vita Clementis V. quæ sub nomine sextæ vitæ tomo 1. vitarum Paparum Avenionensium inseruit Stephanus Baluzius: „ Tempore hujus „ Clementis (ait) contigit, ut fertur, „ quod in quodam Castro regio Diœcesis Tolosanæ per Officiales dicti „ Regis Franciæ quidam nomine Squinus de Floriano civis Biterrensis cum „ quodam fratre militiæ Templi apostata pro suis maleficiis capti fuerunt, „ & in forti carcere ambo insimul „ positi extiterunt. Cumque dictus „ Squi-

„ Squinus & ejus socius Templarius propter maleficia, quæ perpetraverant de die in diem de sua vita more navigantium se desperarent, ad invicem peccata sua confessi fuerunt. Qui quidem Templarius sibi extitit confessus multos errores contra Deum & periculum animæ suæ, atque unitatem fidei Catholicæ, quod in ingressu sui Ordinis, & postea pluribus vicibus se communicasset; quorum maleficiorum speciem per ordinem enarravit. Quibus auditis, a Cancellaria sequenti die majorem Officialem alterius Castri regii ad se fecit convocari & ad eum adduci. Qui quidem obtulit unum magnum factum Regi Franciæ revelare, de quo plures utilitates ipse Rex habere poterat, quam si de novo acquireret unum Regnum. Et ideo me bene captum & vinculatum ad eum perduci faciatis, ut dixit, quia nulli de mundo nisi dicto Regi revelaret, esto quod ipse mortem subiret temporalem „.

„ Item quod cum ipse Officialis Regius vidisset, ut eum blandimentis, promissionibus, oblationibus, & demum quod ipse cum comminationibus præfatum Squinum inducere non poterat, quod prædictum factum sibi revelaret, ideo omnia præmissa per ordinem dicto Philippo Regi Franciæ scripsit & significavit. Qui quidem statim sibi rescripsit & injunxit, ut ipsum Squinum sub fideli custodia ad eum Parisiis mitteret.

„ Item quod cum postea ipse Squinus juxta mandatum Regis eidem Regi Parisiis fuisset præsentatus, statim ipsum traxit ad partem ob scire veritatem de præmissis, promittens sibi securitatem corporis & commodum, si illa; quæ dicebat, veritatem continerent. Cumque Squinus confessionem dicti Templarii apostatæ per ordinem sibi explicasset, confestim ipse Rex aliquos Templarios capi fecit, & super hoc cum eis informationem fieri fecit „.

Ut autem ad totius ordinis extinctionem hæc occasio extenderetur, credidit negotium hoc tamquam totam Christianitatem attingens, Pontifici communicandum: cui & per se Lugduni in ipsa Pontificis coronatione, tum Pictavis per suos Legatos communicavit.

Philippus Pulcher excitat Clementem V. adversus Templarios.

Pontifex relatis fidem adhibere non potuit, credens quæ Ordini imponebantur crimina, nequaquam esse verisimilia.

Id autem intelligens Ordinis Magister cum nonnullis ejusdem ordinis, quorum intererat, tam atrocem Ordinis infamationem depellere, supplicarunt Pontifici, ut de veritate delatorum criminum se informare dignaretur, seipsos submittentes pœnis etiam gravissimis, si eorum, de quibus accusabantur, culpabiles deprehenderentur.

Templarii supplicant Pontifici, ut informationes capiat.

Pontifex hæc per litteras de 23. Augusti anni 1306. significavit Philippo Regi Francorum, eique una indicavit, sibi propositum esse intra paucos dies ire Pictavos, ibique informatione contra Templarios incepturus; rogans, ut Rex sibi communicaret informationes, si quæ ex nunc essent captæ.

Pontifex scribit Regi de capiendis informationibus.

Rex autem quasi more impatiens & veritus, ne negotium hoc, quod in publicum prodire incipiebat, tumultum vel seditionem, ob Ordinis istius, præsertim in Gallia, summam potentiam, excitaret, misit litteras ad omnes regni sui Officiarios, quibus mandabat, omnes Templarios eodem die 12. Octobris 1306. incarcerari, quod & factum esse narrat Guillelmi Nangii Continuator scribens: „ Die Veneris post Festum beati Dionysii tertio idus Octobris, omnes Templarii quotquot in Regno Franciæ sunt reperti, quasi sub ejusdem horæ momento, illucente videlicet sole, vel circiter, juxta Decretum Regium ac præceptum subito capiuntur, ac diversis carceribus mancipantur. Inter quos in domo Templi Parisiis captus est, & detentus totius ordinis Magister Transmarinus „.

Rex Templarios carceri mancipat.

Hanc Templariorum capturam describit quoque citatus Amalricus apud Baluzium, *col.* 100.

Hoc facto Regis, offensus Pontifex dedit

Offensus Pontifex incarceratione S. Sedi immediate subjectorum. dedit litteras ad Regem de 27. Octobris 1306. quibus conqueritur, quod jusserit incarcerari Templarios subjectos immediate Sedi Apostolicæ *absque medio*, & occupasset eorum bona, cum tamen non spectet ad Potestates seculares de personis Ecclesiasticis, quales procul dubio erant Templarii ratione votorum, quæ in sua possessione emittebant.

Ut ergo huic attentato occurreret, dicit, se mittere duos Cardinales, possitque Rex cum his de præsenti negotio conferre, bona Templariorum occupata & arrestata, eorumque personas ad eorum manus consignando.

Hic videmus quantopere Pontifex, pro tuenda sua auctoritate & immunitate, etiam quoad bona temporalia, esset sollicitus.

Interea dum hæc agerentur, Rex mandavit Inquisitori generali Apostolico per Galliam, suisque Officiariis & Prælatis, ut informationes caperent contra Templarios, quod in multis locis factum est; & plura eaque gravissima adversus ordinem illum deposita fuisse dicuntur.

Sed Papa rursus ægre ferens, hæc citra ejus *specialem* auctoritatem contra Ordinem immediate Sedi Apostolicæ subjectum, attentari, per specialem Bullam, Episcoporum & Inquisitorum Gallicanorum auctoritate suspensâ, omnem hujus causæ cognitionem sibi reservavit, ut ita inane quodammodo redderetur, quidquid in hoc negotio, Rege promovente, actum hactenus erat.

Rex queritur de inertia Pontificis. Hâc agendi ratione Rex non parum irritatus, jussit exponi Pontifici, quod ipse Pontifex nimium flaccidus in prosecutione hujus causæ videretur: cum Deus nihil magis, quam frigidos & flaccidos detestetur.

Secundo, quod hic procedendi modus, esset sceleribus accusatorum consentire; ipsisque præbere audaciam & media persistendi in negatione admissorum criminum.

Queritur de inhibita Episcopis Tertio, quod Papa potius debuisset excitare zelum Prælatorum *ordinariorum* ad extirpationem hujus Ordinis, utpote qui cum ipso Papa sunt vocati in *partem sollicitudinis*, & qui exactius & facilius instrui possint de simili negotio in suis respective Diœcesibus, quam extranei, & ignoti. inquisitione in Templarios.

Quarto conqueritur de gravi injuria illata Episcopis: „ gravis (ait) quod „ absit, fieret injuria, si semel justa „ causa ministerium a *Deo* sibi tradi„ tum, & defensionis fidei meritum „ auferretur Episcopis, nec Prælati ta„ lem injuriam meruerunt, nec hanc „ ferre possent, nec (scilicet Rex) „ salvo suo juramento posset hoc tole„ rare, essetque peccatum gravissimum „ spernere eos, quos Deus misit: *qui* „ *vos enim spernit, me spernit*, ait „ Dominus, *Luc. cap.* 10. *vers.* 16. „ Quis ergo sacrilegus vobis, Pater S. „ præsumet consulere, quod vos eos sper„ nitis, imo potius Jesum Christum „ eos mittentem „.

Addebat insuper, quod suspensio auctoritatis Inquisitorum præberet Templariis fiduciam accipiendi patrocinium in Curia Romana, & causam in longum protrahendi; quodque Rex Franciæ non ut accusator, non ut denuntiator, vel partialis promotor, hæc suscepit, sed ut Dei minister, pugil fidei catholicæ, Legis divinæ zelator ad defensionem Ecclesiæ juxta traditionem sanctorum Patrum, de qua tenetur Deo reddere rationem. Item de suspensa auctoritate ipsorum Inquisitorum.

Verum cum Rex Franciæ hoc Templariorum negotium, ac signanter hujus Ordinis extinctionem ardentissime prosequeretur, & finem illius desideraret, intelligeretque vix sperandum optatum hujus suscepti negotii exitum, nisi & Papam sibi consentientem haberet: tandem resolvit, duobus prædictis Cardinalibus a Pontifice in Galliam ablegatis hoc negotium remittere.

Itaque e Templariis, qui Parisiis coram Inquisitore fuerant examinati numero septuaginta duo Pictavos ad Papam ducti sunt, & coram Papa, præsentibus Cardinalibus, super criminibus, de quibus Ordo infamabatur, interrogati, illa confessi sunt, uti ea coram Inquisitore Apostolico in Gallia declaraverant. 72. Templarii coram Papa crimina confessi.

verant. Responsiones in scriptum redactas, rursus praelectas coram Cardinalibus a Pontifice deputatis, ratas habuerunt.

Accessit & Declaratio eorumdem criminum facta coram Papa a quodam hujus Ordinis milite Domestico Papae: quae omnia latius referuntur in Bulla data ad Regem Francorum, quae incipit, *Regnans in coelis*.

Bulla de 5. Julii permittit Episcopis & Inquisitoribus procedere adversus Templarios usque ad sententiam exclusive.

Pontifex, auditis his testibus, videnfque Regem ad extirpationem animatum, & de imminuta Episcoporum auctoritate offensum, expedivit Bullam 5. Julii 1308. Archiepiscopis, Episcopis, & Inquisitoribus per Regnum Galliae inscriptam; quâ tollit suspensionem auctoritatis ipsorum procedendi contra hunc Ordinem, aut ejus personas singulares, permittitque ipsis, ut in suis respective Dioecesibus contra Templarios queant procedere, usque ad sententiam exclusive, quae in Synodis Provincialibus danda erit, reservatâ tamen sibi & Sedi Apostolicae causâ *Magistri generalis* Ordinis, necnon quorumdam inferiorum Magistrorum & Praeceptorum Ordinis in Bulla expressorum.

Bulla de 11. Augusti 1309. de procedendo contra totum Ordinem.

Itaque Pontifex volens Regi, totius Ordinis extinctionem desideranti, satisfacere; una tamen volens, ut omnia suâ auctoritate agerentur, per Bullam de 11. Augusti anno Pontificatus sui tertio commisit Archiepiscopo Narbonensi, ac Bajocensi, Mimatensi, & Lemovicensi Episcopis, & quatuor minoribus Praelatis, ut in aliqua civitate Senonensis Dioecesis processum dirigerent & instituerent contra *totum* Ordinem.

In hac Bulla narrat, quae contra Templarios hactenus informationes captae sint, qui testes auditi, & eorum depositiones & confessiones, ex quibus confessionibus & depositionibus, ac relatione eorum, qui ex commissione Pontificis informationes coeperant, invenisse se dicit, Magistrum & Fratres dicti Ordinis in pluribus graviter deliquisse. „ Sed quia (inquit) in universis mundi partibus, per quas idem Ordo diffunditur, ac Fratres degunt ejusdem, „ super his non possumus inquirere per „ *nos ipsos*, discretioni vestrae mandamus, quatenus ad Senonensis civitatis Dioecesim & Provinciam personaliter accedatis, & per publicum „ citationis edictum per vos faciendum „ in locis, de quibus vobis visum fuerit expedire, vocetis, qui fuerint evocandi, super articulis, quos vobis „ sub Bulla nostra inclusos transmittimus, & super aliis, de quibus prudentiae vestrae visum fuerit expedire, „ inquiratis hâc auctoritate nostrâ contra dictum Ordinem cum diligentia „ veritatem, quae super praemissis inveneritis, fideliter in scriptis publicâ „ manu redacta sub vestris sigillis ad „ nostram praesentiam delaturi, seu etiam transmissuri „.

Vigore hujus commissionis, convenerunt hi Commissarii Parisiis (a) mense Novembri, anno 1309. ad audiendos testes, & instruendum processum contra dictum Ordinem.

Informatio biennalis.

Porro Commissarii plurimos ex his Templariis examinaverunt, cumque ex parte Templariorum, ac praesertim Magistri generalis Ordinis plura opponerentur, protracta fuit haec informatio, & instructio processus circiter per Biennium, id est, usque ad mensem Junium anni 1311. quando demum conformiter ad Litteras commissionis, captae informationes una cum actis totius processus per Commissarios missae sunt ad Pontificem, ut per ipsum sententia contra Ordinem & personas in litteris commissionis nominatim expressas, pronuntiaretur.

Rex urget negotium.

Cum autem instaret tempus Concilii generalis Viennensis, Rex Franciae enixe desiderans, ut extinctio hujus Ordinis auctoritate Concilii generalis perficeretur, ad facilitandum Pontificem scripsit ad ipsum 2. Martii 1311. „ Sibi „ a fide dignis fore datum intelligi, „ quod per ea, quae reperiuntur in Re-

(a) Quarto-decimo Seculo Episcopatus Parisiensis Suffraganeus erat Archiepiscopatus Senonensis, adeoque in ejus Provincia Ecclesiastica versabatur, nec nisi anno 1622. ad Archiepiscopalem dignitatem erecta est Ecclesia Parisiensis.

„ questis factis contra Fratres & Ordi- „ nem Militiæ Templi, apparet seu „ constat de talibus & tantis Hæresi- „ bus, & aliis horribilibus, & detestan- „ dis criminibus eorumdem, quod propte- „ rea merito dictus Ordo tolli debeat „.

Deinde Pontifici affectuose, devote & humiliter supplicat, quatenus tollat Ordinem supradictum, & alium Ordinem militarem de novo creare velit, cui bona Ordinis supradicti conferat, vel alium Ordinem de antiquis Militaribus, prout ad honorem Dei & utilitatem Terræ sanctæ viderit expedire. „ Quidquid enim (inquit) in præmissis, vos, sancte Pater, duxeritis ordi- „ nandum, nos ratum & gratum ha- „ bebimus, & devote recipiemus, & „ observabimus in Regno nostro, & „ nostros servare volumus, præcipimus, „ & decernimus Successores, & a sub- „ ditis nostris faciemus, prout ad nos „ pertinet, observari „.

Proponitur negotium Templariorum in Concilio Viennensi, ann. 1311. sessione 1.

Itaque Pontifex postulatis Regis satisfacere satagens, Concilio Viennæ mense Octobri ejusdem anni congregato, negotium Templariorum Sessione primà habitâ 16. dicti mensis Octobris proposuit.

Patres varie opinantur circa extinctionem Ordinis.

Variæ fuere Patrum opiniones, quibusdam opinantibus Ordinem audiri debere, priusquam ejusdem extinctio decerneretur; injustum esse ac probrosum Ecclesiæ, tam notabile ac nobile ejusdem membrum, ob quorumdam particularium excessus, penitus abscindi.

Alii vero censebant, Ordinem illum tam corruptum tamque scandalosum ulterius absque summo Fidelium scandalo tolerari non posse.

Quare negotii protrahitur usque ad mensem Martium 1312.

Hæ Prælatorum altercationes negotium protraxerunt usque ad mensem Martium anni sequentis 1312. hoc autem mense die 19. Pontifex habuit particulare Consistorium cum Cardinalibus & Prælatis, in quo extinctio Templariorum resoluta & conclusa tandem fuit.

Bulla Extinctionis Ordinis Templariorum per viam Provisionis.

Conformiter ad hanc resolutionem Bulla Extinctionis confecta est, atque in secunda Concilii publica ac solemni Sessione, præsente ipso Rege Franciæ sedente ad sinistram Pontificis, lecta fuit & probata.

In hac Bulla dicit Pontifex, quod „ propter Magistrum & Fratres, cæte- „ rasque personas Ordinis *Militiæ Tem- „ pli* Hierosolymitani in quibuslibet „ mundi partibus existentes, *variis & „ diversis non tam nefandis*, quam *in- „ fandis*, proh dolor! errorum & sce- „ lerum obscœnitatibus, pravitatibus, „ maculis, & labe respersas, ejusdem „ Ordinis statum, habitum, atque no- „ men, non sine cordis amaritudine „ & dolore (inquit) sacro approbante „ Concilio, *non per modum diffinitivæ „ sententiæ*, cum eam super *hoc secun- „ dum inquisitionem, & processus su- „ per his habitos*, *non possemus ferre* „ DE JURE, sed *per viam provisionis* „ seu *ordinationis Apostolicæ*, irrefraga- „ bili, & perpetuo valitura, sustulimus „ sanctione, ipsum prohibitioni perpe- „ tuæ supponentes: districtius inhiben- „ do, ne quis dictum Ordinem de cæ- „ tero intrare, vel ejus habitum susci- „ pere vel portare, aut pro Templario „ se gerere præsumeret: quod si quis „ contra faceret, excommunicationis „ incurreret sententiam ipso facto „.

Hæc sententia valde insolita.

Admodum insolitam esse hujus Sententiæ formam nemo non videt; de hac sententia scribens Thomas Valsingham Historicus Anglicus ad annum 1311. ait. „ Cum in Concilio Vien- „ nensi tractaretur, an propter voca- „ tionem singularium personarum Or- „ dinis Templariorum, vel propter a- „ cta contra eosdem, posset totus Ordo „ damnari propter singularium delin- „ quentium vocationes, cum constaret, „ quod dictus Ordo non fuerat vocatus, „ definitum fuit per Concilium, quod „ non *de Jure*. Ideo Clemens V. in „ Bulla sua condemnatoria Ordinis, „ adjecit hanc clausulam: *quamquam „ de Jure non possumus, tamen ad ple- „ nitudinem potestatis dictum Ordinem „ reprobamus* „.

Eadem de concepta & formata sententia extinctionis in privato & secreto Consistorio, nec non de facta ejusdem solemni publicatione in Sessione Concilii Viennensis, præsente Rege Fran-

ciæ, scribit Amalricus Augerius in hujus Pontificis vita apud Baluzium de vitis Paparum Avenionensium, *pag.* 107.

Sententia extinctionis non tam Concilio adscribenda, quam Pontifici.

Hæc probant sententiam extinctionis adscribendam non tam Concilio, quam Pontifici, qui eam de *plenitudine potestatis* tulisse apparet, dum eamdem de *jure*, proferri non posse, Concilium judicavit.

Albericus de Rosate de hac sententia adversus Templarios.

De hac Sententia scripsit Albericus de Rosate, qui sub medium ejusdem seculi floruit, quemque Moreri in suo Dictionario Historico testatur fuisse inter suæ ætatis auctores eruditum Jurisconsultum, eumque scripsisse Commentarium in *Sextum Decretalium* sæpius reimpressum.

Hic postquam de his Templariis dixit: „ Templarii erant magnus Ordo „ in Ecclesia, & erant strenui milites „ beatæ Mariæ, & destructus fuit ille „ Ordo tempore Clementis Papæ V. ad „ provocationem Regis Franciæ. Et, „ sicut audivi ab uno, qui fuit examinator causæ & testium, destructus „ fuit contra justitiam. Et mihi dixit, „ quod ipse Clemens protulit hoc: & „ si non per viam justitiæ potest destrui, „ destruatur tamen per viam expedientiæ, ne scandalizetur charus filius „ noster Rex Franciæ „.

Bona Templariorum Hospitalariis concessa.

Quoad bona hujus Ordinis, hæc primum Apostolicæ Sedis ordinationi & dispositioni auctoritate suâ Clemens V. duxerat reservanda. At postmodum, ne dicta bona, debitâ gubernatione carentia, tamquam vacantia deperirent, vel converterentur in alios usus, quam in illos, ad quos fuerant piâ devotione Fidelium deputata, post varios tractatus, & deliberationes cum Cardinalibus, Prælatis, aliisque illustribus personis, tandem resolutum fuit, ut prædicta bona *Ordini Hospitalis sancti Joannis Hierosolymitani*, & *ipsi* Hospitali in perpetuum unirentur, prout per Bullam ea omnia generaliter, tam mobilia, quam immobilia, etiam jura & actiones, quæ ipse Ordo, & dicti Magister & Fratres ipsius Ordinis Militiæ Templi, tempore quo ipse Magister, & nonnulli ex ejusdem Fratribus Militiæ Templi, in Regno Franciæ communiter capti fuerunt, videlicet anno Domini 1308. mense Octobri, per se vel quoscumque alios habebant, dicto Ordini Hospitalis sancti Joannis Hierosolymitani & ipsi Hospitali donat, concedit, unit, incorporat, applicat, & annectit in perpetuum de *Apostolica plenitudine potestatis*.

Aliqua tamen Pontifex reservat suæ dispositioni.

Ab hac tamen generali incorporatione bonorum dicti Ordinis Templi excipit bona consistentia in Regnis Castellæ, Aragoniæ, Portugalliæ, & Majoritarum extra Regnum Franciæ, ea per hanc Bullam, prout jam per præcedentes factum erat, rursus Sedis Apostolicæ dispositioni & ordinationi reservans: renovans quoque inhibitionem per alios processus & Bullas factam, ne quis videlicet, cujuscumque conditionis vel status, se de personis & bonis hujusmodi aliquatenus intromitteret, vel circa ea in præjudicium ordinationis seu dispositionis ejusdem Sedis faciendæ de illis: quas ordinationes quoad personas & bona Ordinis Templi dictis Regnis consistentia vult manere in pleno robore firmitatis: „ quousque (ait) „ de personis & rebus prædictis in eisdem Regnis & Terris consistentibus „ per dispositionem Sedis ejusdem fuerit ordinatum „.

Post hæc detentores horum bonorum cujuscumque sint dignitatis, etiam Pontificalis, Regalis, aut Imperialis, nisi *infra unius mensis* spatium, postquam super hoc per dictos Magistrum & Fratres fuerint requisiti, dicta bona dimiserint, ac dicto Hospitali sancti Joannis restituerint, sententiâ excommunicationis punit, uti latius in Bulla exprimitur.

Bulla executioni mandata quoad Bona Hospitalariis tradenda.

In conformitatem hujus Bullæ deputabat Papa in singulis Provinciis, qui Hospitalarios S. Joannis, aut eorum Procuratores mitterent in possessionem dictorum bonorum & Jurium; atque auctoritate Apostolicâ contra refractarios procederent. Formula deputationis habetur subnexa sententiæ extinctionis Templariorum *tomo* 11. Concil. general. *col.* 1560. edit. Labb.

Causæ particularium Templariorum Concilis Provincialibus commissæ.

Causas particulares singulorum Templariorum remisit ad Concilia Provincialia, ut ibidem reperti nocentes, pro gravitate & qualitate criminum condigne puniantur; innocentibus autem de certis pensionibus ex dictis bonis provenientibus provideretur.

Quidquid sit de justitia aut forma hujus Sententiæ, hoc certum est, quod quoad extinctionem Ordinis suam tandem habuerit executionem, Ordoque hic sit extinctus.

Bona Templariorum a variis occupata.

Non eadem fuit bonorum Ordinis Templi in omnibus Regnis applicatio. In Regno Arragoniæ, instante Rege fuerunt incorporata auctoritate Pontificis Ordini Calatratiæ, ita tamen ut Rex sibi retinuerit septem loca munita sive Castra, quæ pertinuerant ad dictum Ordinem.

Imo Ferdinandus IV. Rex Castellæ noluit se subjicere ordinationi Pontificis, quâ bona hujus Ordinis incorporabantur Hospitali sancti Joannis, sed dominio suo applicuit civitates, terras, aliaque bona dicti Ordinis universa in Regno suo sita.

Sed nec in Gallia Hospitale sancti Joannis sive ejus Magister & Fratres potuerunt bonorum illorum possessionem integram & pacificam accipere, non obstante incorporatione ipsis factâ, ac iteratis Bullis Pontificis, quibus possessio illorum ipsis adjudicabatur, & a detentoribus restitui mandabatur. Et quidem anno 1317. legitur, conventum inter Regem Galliæ & Hospitalarios sancti Joannis in Hierusalem, quod Rex deberet habere duas tertias Mobilium, & Margaritarum, & ornamentorum Domuum & Capellarum Ordinis Militiæ Templi. Acta habentur apud Puteanum in citata Hist. *pag.* 211.

Insuper scribit sanctus Antoninus in Chronico, quod quidem „ statutum fuerit, quod omnia bona & possessiones, quæ fuerant mansionis Templi, „ assignarentur mansioni Hospitalis Hierosolymitani. Et quia (ait) jam „ fuerant occupata a diversis Dominis „ Laicis, oportuit quod illi de Hospitali *magnum thesaurum* exponerent „ in dando Regi, & aliis, qui occupaverant dicta bona. Unde depauperata est mansio Hospitalis, quæ se „ existimabat inde opulentam fieri.

OBSERVATIONES

In Clementinas super Dogmatibus, & erroribus eis contrariis.

Concilium Viennense per Clementem V. convocatum fuisse, ut Ecclesia *eliminatis erroribus*, *roboratâ fide*, *ad tramitem veritatis reductis errantibus*, *redintegrata fidei unitate*, perfectâ libertate frueretur, narrat Pontifex Clemens V. in Litteris indictionis hujus Concilii.

Et revera inter Clementinas exstant plures hanc in rem Constitutiones sub nomine dicti Pontificis in Concilio Viennensi.

PRIMA CLEMENTINA.

Quod Christi jam mortui latus lanceâ apertum fuerit. Anima rationalis sit forma humani corporis, & virtutes parvulis in Baptismo infundantur. Cap. Fidei Cath. de summa Trinit. & Fide Cathol.

Observatio.

In hac Clementina Constitutione, in qua tres præcipue errores damnantur; primus versatur, ut apparet, circa apertionem lateris Christi factam per

Damnatur error 1. de latere Christi viventis lanceâ perforato.

per unum militem, uti in textu Evangelico describitur: videntur quidam voluisse, VIVENTE adhuc Christo, *unum militum lanceâ latus ejus* aperuisse.

Declaratur autem hîc S. Joannem Evangelistam in narratione & testimonio suo *cap.19. rectum facta rei ordinem tenuisse, narrando, quod Christo jam mortuo, unus militum lanceâ latus ejus aperuit.*

Plura hîc in mysticam hujus *apertionis* & emanantis aquæ & sanguinis ex ejus latere significationem, adducuntur, ac signanter, quod *sicuti de latere primi hominis soporati Eva sibi in conjugium est formata*, ita ex latere novissimi Adam, id est, Christi jam mortui, *formaretur unica & immaculata, ac Virgo sancta, Mater Ecclesia conjux Christi.*

2. error, quod anima rationalis non sit forma corporis humani. Secundus error versabatur circa modum, quo anima rationalis informat corpus humanum. Nonnulli enim asserebant, quod *substantia animæ rationalis seu intellectivæ, vere ac per se humani corporis non sit forma*. Hanc assertionem *velut erroneam, ac veritati Catholicæ inimicam fidei* reprobat atque declarat, quod *quisquis deinceps asserere, defendere, seu tenere pertinaciter præsumpserit, quod anima rationalis seu intellectiva non sit forma corporis humani per se & essentialiter, tamquam hæreticus sit censendus* (*a*).

3. error, quod per Baptismum parvulis non conferantur virtutes. Tertio declarat, credendum, *Baptisma celebratum in aqua in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti esse tam adultis quam parvulis, communiter perfectum remedium ad salutem.*

Cæterum cum quidam dicerent, *per virtutem Baptismi parvulis quidem culpam remitti, sed gratiam non conferri*; alii autem sustinerent, quod per Baptismum parvulis non tantum *culpa remittitur*, sed & *virtutes ac informans gratia infunduntur, quoad habitum, etsi non pro illo tempore quoad usum*. Hanc posteriorem *opinionem, tamquam probabiliorem, & dictis Sanctorum ac Doctorum modernorum Theologiæ magis consonam & concordem, sacro approbante Concilio duximas* (inquit) *eligendam.*

Hæc definitio & declaratio, Theologiam Scholasticam, quæ tum invaluerat, patenter refert, nec super aliquo catholicæ doctrinæ articulo unquam ab aliquo alio Concilio prolatam fuisse similis *formæ* decisionem vel declarationem reperio.

Quis fuerit assertionum, quæ hîc reprobiantur vel reprobantur, assertor seu Auctor in hac Decretali non exprimitur. At Severinus Binius in notis ad Concilium Viennense *litterâ F.* refert ex Sandero: „ *Petrus Joannis* Joachim „ Abbatis discipulus erat: hic negabat, animam rationalem, quâ rationalis est, formam esse humani corporis: gratias & virtutes in Baptismo infundi, Christumque *adhuc viventem* lanceâ vulneratum, & quod „ Evangelista jam aliter narret, *perturbate* narratum videri asserebat „. Supradicti errores Petro Joannis adscripti.

Consonat & sanctus Antoninus, hos quoque errores eidem auctori adscribens, ac Concilium Viennense ejus errores feriisse narrans. Similiter in Directorio Inquisitorum hæc Decretalis contra errores hujus *Petri Joannis* edita asseritur.

CLEMENTINA

Contra errores Beguardorum & Beguinarum. Cap. AD NOSTRUM 3. de Hæreticis.

OBSERVATIO.

IN hac Clementina ait Pontifex: *Ad nostrum ... pervenit auditum, quod secta quædam abominabilis quorumdam hominum malignorum, qui Beguardi, & quarumdam infidelium mulierum, quæ Beguinæ vulgariter appellantur, in Regno Allemaniæ damnabiliter insurrexit, tenens & asserens doctrinâ suâ sacrilegâ & perversâ inferius designatos errores.* Contra Beguardos & Beguinas.

Tum relatis octo articulis doctrinæ eorum, *sacro* (inquit) *approbante Concilio*, 8. Errores:

(*a*) Hodiernâ die absque Hæreseos nota, Philosophi asserunt animam esse formam hominis non autem præcise corporis humani.

cilio, *sectam ipsam cum præmissis erroribus damnamus*, *& reprobamus*, *inhibentes districtius*, *ne quis ipsos teneat*, *approbet*, *vel defendat*.

1. error de impeccabilitate perfectorum, ex quo cæteri 6. pene profluunt.

Primus error, e quo reliqui fere deducebantur, erat: *Quod homo in vita præsenti tantum & talem perfectionis gradum potest acquirere*, *quod reddetur penitus impeccabilis*, *& amplius in gratia proficere non valebit*.

Petrus Olivi sive *Joannis* summo in pretio apud Beguardos & Beguinas.

Porro admodum verisimile est, octo illos errores in hac Clementina damnatos, fuisse adscriptos *Petro Olivi*, sive *Joannis* (de quo in *Observatione* præcedenti) licet tunc a viginti circiter annis defuncto, idque per Fratres laxioris *observantiæ* sive de *Communitate*; ut ita memoriam hujus viri obscurarent.

Et revera hi errores in Directorio Inquisitorum parte 2. huic Petro attribuuntur: tametsi in Decretali sive Clementina hi errores sive hæreses non adscribantur huic Petro, sed quibusdam viris & mulieribus, quas *Beguardos* & *Beguinas* vocat. Scitur enim, quod hi Fratres *Beguardi* uti & mulieres, quæ vocabantur *Beguinæ*, nec non *Fratricelli*, nec non Fratres *de pœnitentia*, hunc *Petrum Joannis*, tamquam suum Patriarcham colerent, unde & horum omnium Patriarcha nominatur in citato Directorio.

Cæterum de hoc *Petro Olivi* sive *Joannis* plura dicentur in *Observationibus* ad Extravagantes Joannis XXII.

Inquisitio in Beguardos & Beguinas culpabiles.

Porro per hanc Constitutionem non omnes ejus nominis & professionis viros vel mulieres, prædictis erroribus infectos aut reos declarari, evincit clausula finalis, quâ injungitur: Diœcesanis, & *illarum partium* Inquisitoribus *hæreticæ pravitatis*, *in quibus Beguardi & Beguinæ hujusmodi commorantur*, *suum officium circa eos diligenter exerceant inquirentes de vita & conversatione ipsorum*, *qualiterve sentiant de articulis Fidei*, *& Ecclesiæ Sacramentis*. Dein in solos *culpabiles debitam* exerceri *ultionem* mandans.

CLEMENTINA

Contra Beguinas. Cap. CUM DE QUIBUSDAM 1. de Religiosis Domibus.

OBSERVATIO.

Beguinarum instituti & conversationis descriptio.

Circa mulieres illas, *Beguinas* vulgariter nuncupatas, exstat & hæc altera Constitutio in *Clementina*, CUM DE QUIBUSDAM, *de religiosis Domibus*, sub nomine ejusdem *Clementis V. in Concilio Vienn.* de quibus ibidem dicitur, quod *cum nulli promittant obedientiam*, *nec propriis renuntient*, *nec profiteantur aliquam Regulam approbatam*, RELIGIOSÆ *nequaquam* existunt; *quamquam habitum*, *qui* BEGUINARUM *dicitur*, *deferant*, *& adhæreant Religiosis aliquibus*, *ad quos specialiter trahitur affectio earumdem*.

Heterodoxæ earum opiniones.

Instituto & conversationis modo ita breviter descriptis, subdit sibi fide *digna relatione insinuatum*, *quod earum aliquæ quasi perductæ in mentis insaniam*, *de summa Trinitate*, *ac Divina essentia disputent & prædicent*, *varias opiniones Fidei Catholicæ contrarias introducant*, *& multos . . . simplices decipientes*, *in errores inducant*, *aliaque quam plura periculum animarum parientia sub quodam velamine sanctitatis faciant*, *& committant*.

Abolitur status Beguinarum.

His præmissis, non jubet inquiri, quæ earum nocentes, quæ innocentes reperiantur, sed simpliciter, *statum earumdem*, *sacro approbante Concilio*, *perpetuo*, inquit, *duximus prohibendum & a Dei Ecclesia penitus abolendum: eisdem & aliis quibuscumque mulieribus sub pœna excommunicationis* ipso facto *incurrendæ . . . injungentes expresse ne statum hujusmodi dudum forte ab ipsis assumptum*, *quoquo modo sectentur ulterius*, *vel ipsum aliquatenus assumant de novo*.

Excommunicatur Religiosi, qui eas foverint deinceps.

Religiosis quoque, *per quos eædem mulieres in hujusmodi Beguinarii statu foveri*, *& ad ipsum suscipiendum induci* dicebantur, *sub simili excommunicationis pœna*

pœna eo ipso incurrendæ districtius inhibet, *ne mulieres* in eo statu foveant, aut ad eum assumendum inducant, nec *super eo sectando vel assumendo præbeant ullo modo consilium, auxilium, vel favorem; nullo* (ait) *contra præmissa privilegio valituro*.

Institutum Beguinarum indiscriminatim abrogatum voluit Decretalis.

Nequaquam hinc obscurum est, mentem Pontificis fuisse, per hanc Constitutionem indiscriminatim Beguinarum statum sive Institutum abrogare, & a Dei Ecclesia penitus abolere. Adeo ut nec illæ, quæ *dudum* statum illum assumpsissent, possent *ulterius* in eo perseverare, sed eum deserere deberent; idque indefinite sine distinctione locorum: cum prior Constitutio præcipue de *Beguinis* in partibus *Alemaniæ* consistentes loqueretur.

In Galliis huic instituto successere sorores Tertii Ordinis S. Francisci.

Hinc contigit, ut ubique pene locorum *Beguinarum* Institutum contemptui haberi, & Beguinagia ut damnata conventicula reputari cœperint: & quidem in Gallia sub Philippo Pulchro Concilii Viennensis præcipue Promotore, Beguinarum Institutum, quod in eo Regno erat admodum numerosum, defiit, & in earum locum successere sorores Tertii Ordinis sancti Francisci, uti notat Du-Cange in suo Glossario mediæ & infimæ Latinitatis verbo, *Beguina*.

Beguinarum institutum in Belgio redditum invisum.

Decimo quarto seculo Beguinarum Institutum late per Belgium diffusum erat, in præcipuis Civitatibus Congregationes, quæ Beguinagia dicuntur, erant receptæ, & auctoritate Episcoporum probatæ, ac variis Principum Diplomatibus roboratæ (uti notat Zypæus in *Jure novo tit. de Regularibus num. 10. & 11.*) At Belgicas Beguinas Constitutio Concilii Viennensis non parum turbavit, persecutionemque in ipsas concitavit, uti pluribus deduxi in *Jure Ecclesiast. Tom. I. parte 1. tit. 33. cap. 3. pag. 651.* hujus editionis; ibidemque, notavi quâ ratione hoc Institutum fuerit conservatum, & hodie perseveret.

CLEMENTINA

Circa discordias Fratrum Minorum strictioris & laxioris Observantiæ.

Cap. EXIVI DE PARADISO.

1. de Verb. sign.

OBSERVATIO.

Petrus Joannis Olivi quorum errorum Auctor dictus fuit.

MUltiplices dissensiones exortas fuisse in Ordine Fratrum Minorum super observantia Regulæ sancti Francisci, idque præcipue super observantia paupertatis, late describit Lucas Waddingus in Annalibus Fratrum Minorum, notatque *Petrum Olivi* vulgo *Joannis* hisce dissensionibus tum suis scriptis, tum vivendi ratione præcipuam occasionem dedisse.

Hic Petrus Olivi fuit, qui docuisse dicitur errores aliquot olim in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. damnatos, quin & errores damnatos in Clementina unica *de summa Trinitate* huic Petro fuisse imputatos supra notavimus; imo & Beguardos & Beguinas, aliosque, de quibus in Clementina AD NOSTRUM *de Hæreticis*; hujus Petri discipulos & sectatores fuisse ad eamdem *Clementinam* observavimus.

F. F. strictioris & laxioris observantiæ.

Insuper ex Waddingo habetur, quod hic Petrus, ejusque discipuli noluerint se conformare mitigationi ipsius Regulæ sancti Francisci, de qua in Decretali Nicolai III. quæ incipit, *Exiit qui seminat de V. S. in Sexto*, aliisque mitigationibus, quæ contra Litteram Regulæ sancti Francisci sensim irrepsisse videbantur, sed contendebant exactiorem & litteralem Regulæ observantiam vigore suæ Professionis debere observari.

Eorum dissidia.

Porro dissidia occasione doctrinæ *Petri Joannis* in Ordine Minorum, etiam post mortem hujus Petri, exorta inter Fratres *spirituales* sive *strictioris observantiæ* (qui Doctrinam & vivendi rationem Petri sectabantur) & Fratres *laxioris observantiæ* sive *de communitate* dictos, per annorum seriem enarrat Lucas Waddingus in annalibus Minorum, atque

atque ibidem refert, quantas persecutiones hi Fratres spirituales passi fuerint, notanter sub Pontificatu Bonifacii VIII. & Benedicti XI. & quomodo ob has tandem persecutiones ac oppressiones, hi Fratres ab Ordine recesserint.

Rationem hujus recessus reddit citatus Annalista: „ peccabatur enim, inquit, multipliciter in sanctam paupertatem, quæ tamen ubique aliquos habebat zelatores; atque hi dum cæteros non poterant in suam sententiam avocare, recedebant cum paucis arctiorem vitam professuri „.

Quæ originem sumpsere a Petro Joanne Olivi. „ Hinc multæ dissensiones, variæ opiniones, & quæstiones periculosæ oriebantur multis in locis (pergit Waddingus) quæ originem sumpserunt a Petro Joanne *Olivi*, ejusque doctrina, atque inde evenit, ut mox universa sodalitas in duas scinderetur Partes: Unam quæ *spiritualium*, alteram quæ *Fratrum de communitate* nuncupabantur. Hæc vero, quæ major valde erat, illam tenui initio succrescentem pro viribus opprimebat „.

F. F. spirituales. Refert autem ipse Waddingus ad annum 1310. *num.* 1. pro Fratribus *spiritualibus* ad intercessionem medici Regis Galliæ, ab eodem Rege scriptum ad Clementem V. Papam, rogando ut tollerentur hæc scandala.

Advocantur a Clemente V. ut audiat eorum querelas. Pontifex satisfacere volens postulatis Regis, convocavit aliquos de spiritualibus: „ eisque injunxit sub pœna *excommunicationis*, ut sibi revelarent, & in scriptis traderent omnia, quæ *minus regulariter impune* fiebant in Religione, & maturâ videbantur egere correctione, præsertim si regulæ substantia, & Declaratio Nicolai III. super eamdem edita, in Communitate Ordinis, vel communiter a Fratribus observaretur „.

Inter eos eminet *Ubertinus de Casalis*. Cum autem de variis longa ac molesta fieret disceptatio, Fratribus *spiritualibus*, inter quos eminebat *Ubertinus de Casalis*, multas transgressiones objicientibus: & e contrario Fratribus *de Communitate*, ordinem & communitatem acriter defendentibus, & *studiose* diffamantibus doctrinam *Petri Joannis Olivi*, Pontifex, post habita plura Consistoria, hujus examinationem & instructionem quibusdam Cardinalibus & Prælatis, ac Doctoribus commisit.

Decretalis *Exivi de Paradiso*. Cum autem Pontifex causæ hujus decisionem sibi reservasset, hæc nonnihil protracta, tandem prodiit per Decretalem, quæ incipit, *Exivi de Paradiso*, relatam inter Clementinas sub titulo de *verborum significatione*, sub nomine *Clementis V. in Concilio Viennensi Sessione 3*.

Hanc Decretalem latam esse in Sessione 3. hujus Concilii scribit Waddingus, eamque inter Constitutiones in hoc Concilio editas recenset S. Antoninus.

In hac Constitutione, primum referuntur dubia circa Regulam sancti Francisci, ejusque obligationem orta, nec non quæ a Fratribus spiritualibus contra Fratres de Communitate objiciebantur, & in quibus hi a Regula recedere videbantur, ac dein resolutio Pontificis super prædictis dubiis & objectis subjungitur.

Declarat F F nullam etiam in communi habere proprietatem. Porro dubia hæc præcipue circa *paupertatis* observantiam versabantur, declaratque Pontifex, nullam bonorum sive mobilium, sive immobilium *proprietatem* aut dominium Fratribus *tam in speciali quam in communi* Regulam permittere; *sed tantummodo usum* FACTI SIMPLICIS: additque quod propterea nonnulli Pontifices Romani sui Prædecessores, *& rerum omnium concessarum, oblatarum, vel donatarum Fratribus, proprietatem & Dominium* IN SE ET ROMANAM ECCLESIAM *receperint*, *dimisso ipsis Fratribus in eis tantummodo usu facti* SIMPLICIS.

Porro circa hunc *usum facti* declarat, *quod Fratres Minores ex professione suæ Regulæ specialiter obligentur ad* ARCTOS *usus seu* PAUPERES, *qui in ipsorum Regula continentur, & eo obligationis modo, sub quo continet seu ponit Regula dictos usus*.

Cavet tamen definire, an ille articulus ad fidem pertineat. Dubium autem quod movebatur, utrum *usus pauper* includeretur sub *voto Evangelicæ paupertatis*, definire nolens Pontifex decrevit, ut nullus unam aut alteram opinionem, ut *hæreticam* damna-

mnaret. *Dicere autem* (ait) *quod hæreticum sit tenere, usum pauperem includi, vel non includi sub voto Evangelicæ paupertatis, præsumptuosum & temerarium judicamus.*

Circa habitum vult haberi rationem conditionis Patriæ.

Circa diversitatem habitus seu vestis, quæ summam in ordine excitabat discordiam, ita pronuntiavit: *vilitatem autem vestium, tam habitus, quam interiorum tunicarum, illam intelligi debere dicimus, quæ secundum consuetudinem vel conditionem Patriæ debeat quantum ad colorem panni & pretium vilitatis merito reputari; non enim quoad Regiones omnes potest determinatus unus modus in* TALIBUS *assignari.*

Cum ergo vilitas vestium desumi debeat ex consuetudine & moribus locorum, neque generaliter determinari queat, *judicium vilitatis* committit *Ministris, Custodibus* seu *Guardianis, eorum super hoc conscientias onerantes: ita tamen, quod in vestibus servent* VILITATEM.

Patres Cōcilii Viennensis secūdū Waddingum nō faverunt Spiritualibus.

Cæterum in hac Constitutione, nec Fratres Spirituales, nec Fratres *de Communitate* speciatim damnantur aut absolvuntur, sed si Waddingo ad annum 1312. *num.* 3. credimus: „ Die præcedenti hanc sessionem Concilii Viennensis, Patrum suffragiis in *secreto* consistorio decretum est contra Fratrem Ubertinum Casalinum, ejusque sequaces, modum vivendi *Communitatis* Ordinis ab illis vehementer in multis accusatum, esse licitum & sufficientem ad veram Regulæ sancti Francisci observantiam „.

Quid circa doctrinam Petri Joannis Olivi a Clemente in Concilio Viennensi decretum fuerit, OBSERVATIONE præcedenti dictum est.

Pontifex adhortatur omnes F. F. ad concordiam.

His ita constitutis, Pontifex hortatus est Superiores Ordinis ibidem præsentes, ut Regulam observari juberent, juxta hanc datam Declarationem, præcepitque, ut semina discordiæ procul facerent, & Fratres eo usque exemptos *charitative* tractarent, & absque ulla a cæteris differentia ad Ordinis officia promoverent.

Injunxit dein & Fratribus *spiritualibus* sive *strictioris observantiæ*, ut quam primum ad unitatem & obedientiam Religionis redirent.

Ubertinus de Casalis frustra petit extra obedientiam FF. laxioris observantiæ sub Regula S. Francisci litare.

At Frater *Ubertinus* præcipuus inter ipsos, exposuit, quod propter præceptum Pontificis ad Curiam venisset, multaque hîc perpessus timeret, & sciret se graviora passurum, si in manus Prælatorum traderetur; quapropter petiit, ut sibi suisque daretur facultas extra illorum obedientiam militare sub Regula S. Francisci, ut ita separatus a persecutoribus, commodius eamdem observaret juxta ejus Declarationem.

Noluit huic postulato annuere Pontifex, volens omnino, ut ad *obedientiam* & unitatem redirent.

Subjunxit Pontifex, se illorum fore protectorem, atque sibi persuasum satis esse, & firmiter promissum a superioribus, nullas sibi inferendas esse molestias.

His dictis, recesserunt omnes a Curia, vixeruntque in eadem societate absque jurgiis & litigiis, patienter sufferentibus Fratribus *spiritualibus*, si quæ inferebantur a cæteris leviora injuriæ.

CLEMENTINÆ

Spectantes Dissidium inter Bonifacium VIII. & Philippum Pulchrum Galliarum Regem. Cap. QUONIAM EX CONSTITUTIONE *unic.* de immunit. Eccl. & Cap. SI SUMMUS fin. de Sent. excomm. *His adjungitur Clementis V.* Extravagans MERUIT 2. de Privileg. in Comm.

OBSERVATIONES.

Contentio inter Cardinales circa eligendum successorem Benedicti XI. qui Bonifacio successerat.

Post obitum Benedicti XI. immediati Bonifacii VIII. successoris, Sede Apostolicâ vacante, variis Patrum studiis de novo eligendo Pontifice contendebatur, dum pars una Cardinalium Italum hominem Bonifacio faventem, altera, cujus præcipuus erat Cardinalis Pratensis, Gallum, aut saltem Regi Galliæ faventem volebat.

Pactum concordiæ, ut una pars

Cum ob varia hæc partium studia, per plures menses in conclavi conclusi resedissent Cardinales, nec spes in unum con-

nominet tres ex quibus unum eligat altera. consentiendi affulgeret, tandem Cardinalis Pratensis viam concordiæ proposuit; ut scilicet una pars tres ex Ultramontanis ad Pontificatum idoneos proponeret; altera vero unum ex his tribus eligere infra 40. dies teneretur, & hic ab omnibus electus Pontifex haberetur.

Propositio placuit Francisco Cajetano, Nepoti Bonifacii VIII. & alterius partis coryphæo, eâ tamen lege, ut ipse cum suis tres illos nominaret.

Bertrandus de Agutis æstimatur hinc infensus Philippo, illinc ei facile conciliabilis. Tres itaque, juxta pactum utriusque partis subscriptionibus formatum, nominati fuere; inter quos erat Bertrandus de Agutis, alias Gothus seu de Gotho, Burdigalensis Archiepiscopus a Bonifacio VIII. creatus, Philippo Pulchro Regi Galliæ, ut credebatur, non parum infensus, ob injurias a Carolo Valesio Regis Fratre consanguineis suis illatas, qui nec appellationi a Rege contra acta Bonifacii VIII. interjectæ adhærere voluerat.

Hunc nihilominus eligendum Pontificem Cardinalis Pratensis facile admisit, quia, ut ait sanctus Antoninus in Chronico, cum eum nossent avidum honoris „ & gloriæ, ut Vasconem, & ad „ omnia flexibilem, ut illa consequere„ tur, sperabant facile inducendum ad „ omnem partem, & amicitiam cum „ Rege contrahendam „.

Rex Philippus offert illi Pontificatum. Itaque Cardinalis Pratensis initi pacti, ac nominationis per Italos factæ, Philippum Regem certiorem reddit, ac unà modum suggerit, quo Burdigalensem Archiepiscopum sibi devinciat. Rex, receptis his nuntiis, mox dicto Archiepiscopo ad secretum colloquium vocato, Pontificatum proponit: quâ propositione & spe illectum Archiepiscopum ita sibi Rex obstrinxit, ut nihil non ageret in ejus gratiam spondereret, si modo ejus favore & patrocinio ad summum Pontificatum eveheretur.

Sed quasdã promissiones prævie exigit. Rex Capita sex gratiarum ab eo postulavit præstanda, postquam ad Pontificatum esset assumptus.

Primus articulus erat: „ A censuris „ Ecclesiasticis ob captum Bonifacium „ plene ac sine exceptione me absolves, „ & Ecclesiam mihi perfecte concilia„ bis „.

Secundus „ omnes excommunicatio„ nes & censuras tam in me, quam „ meos latas abrogabis „.

Tertius „ decimas regni mei per „ quinquennium mihi concedes, ut da„ mna & dispendia, quæ ob bellum „ Belgicum passus sum, resarcire possim „.

Quartus „ te Bonifacii VIII. no„ men ex actis publicis erasurum mihi „ polliceris „.

Quintus „ promittas etiam mihi te „ Columnenses Cardinales pristinæ for„ tunæ ac Dignitati restituturum, teque „ Cardinales ex amicorum meorum „ numero creaturum „.

Sextus „ quod grave ac maximi mo„ menti est, nunc taceo, quodque „ tempore & loco tibi dicturus sum „.

Juramento coram sacrosancto Eucharistiæ Sacramento præstito, hæc omnia se præstiturum promisit Archiepiscopus, utque fidem suam magis firmaret, fratrem suum, duosque ex ipso nepotes Regi obsides dedit. Quæ Bertrandus jurejurando pollicetur.

His sic gestis, Rex mox nuntium mittit Perusium, & Cardinali Pratensi significat, quæ ipsum inter & Archiepiscopum Burdigalensem acta sunt, rogavitque, ut dictum Archiepiscopum in Pontificem eligi curet: quod eo facilius obtinuit, quo magis eum Regi inimicum & infensum credebant. Eligitur in Pontificem 5. Junii 1305. assumpto nomine Clementis V.

Itaque communi utriusque partis assensu electus est in Pontificem die 5. Junii 1305. Decretum electionis, a Cardinalibus subscriptum, editum est ex MS. Jacobi Sirmondi, extatque *tomo* 11. *Concil. general. col.* 1496.

Decretum hoc recepit die 21. Junii, atque die sequenti in Metropoli sua Burdigalensi publicavit, & nomen Clementis V. assumpsit. Inde Lugdunum profectus, quo ipsum Cardinales convenerunt, die 14. Novembris ejusdem anni solemni ritu, præsente Rege Galliæ cum multis Franciæ Principibus, coronatus est.

Archiepiscopus favore & patrocinio Regis in Pontificem assumptus, voluit & mox promissa implere: atque in primis juxta primum promissionis articulum, Mox cœpit implere promissa, Regem ab-

solvendo a censuris.

culum, absolutionem Regi a Benedicto XI. Prædecessore suo datam, confirmavit, eumque hoc pacto perfecte Ecclesiæ conciliavit.

Bullæ *Clericis Laicos* Bonifacii VIII. pro infecta haberi voluit per Decretalem 5. Febr. 1306.

Constitutionem Bonifacii VIII. quæ incipit, *Clericis Laicos*, exstatque sub titulo *de immunitate Eccles. in Sexto*, nec non declarationem dictæ Bonifacianæ factam per Benedictum XI. quæ exstat in extravagante unica, *de immunit. Eccles. inter communes*; & *quidquid ex eis secutum est, vel ob eas penitus* revocavit, *& eas haberi* voluit, *pro infectis, volentes*, inquit, *& firmiter statuentes illud contra Laicos exigentes tallias seu collectas aut exactiones ab Ecclesiasticis personis, & contra dantes ad id faciendum consilium, auxilium, vel favorem, nec non & circa præstandas subventiones Laicis ab Ecclesiarum Prælatis, ac aliis viris Ecclesiasticis inviolabiliter observari; quod super his a Prædecessoribus nostris* (ait) *in Lateranensibus & Generalibus Conciliis, quæ nos sub obtestatione Divini judicii præcipimus observari districte, salubriter est provisum*. Decreta hæc prædecessorum ejus, scilicet Alexandri III. & Innocentii III. in utroque Conc. Later. exstant *in cap. 4. & 7. ii de immunit. Eccl.* (*a*).

Hæc autem Clementis V. Decretalis habetur inter *Clementinas* sub titulo *de immunitate Eccles.* sub nomine *Clementis V. in Concilio Viennensi*. De hac Clementina, uti & de Decretali Bonifacii VIII. hic revocata actum est in *Jure Eccl. Tom. III. part. 2. sect. 4. tit. 4. cap. 3. num. 38. & 39. & seqq. pag. 598.* hujus editionis; alias *Tom. I. part. 2. tit. 35. cap. 3.*

Non omnes Decretales, quæ in *Clementinis* referuntur sub nomine *Clem V. in Conc. Viennensi*, sunt hujus Concilii.

Cæterum hæc Decretalis, relata inter Clementinas sub nomine *Clementis V. in Concilio Viennensi*, evincit, non omnes, quæ in Collectione Clementinarum referuntur Constitutiones, tamquam a Clemente in Concilio Viennensi editæ, huic Concilio posse attribui; quandoquidem unanimi scriptorum relatione constet, hanc Constitutionem a Clemente V. sub initium sui Pontificatus fuisse promulgatam, adeoque sex circiter annis ante inchoatum hoc Concilium.

Clementina revocans Bullæ, *unam sanctam*.

Ulterius, quia Extravagans *Unam sanctam* a Bonifacio VIII. evulgata, non exiguum dissidio fomentum subministrarat, ipsumque Regem Galliæ etiam quoad temporalia Romano Pontifici subjicere nitebatur, uti notavi in *Dissertatione* in *Sextum* Decretalium §. 4. similiter Clemens V. per aliam suam Decretalem declarat, quod per dictam Bonifacii Constitutionem „ nullum velit aut intendat Regi & Regno præjudicium generari. Ne quod „ per illam Rex, Regnum, & Regnicolæ præcitati amplius Ecclesiæ sint „ subjecti Romanæ, quam antea existebant: sed intelligantur in eodem „ esse statu, quo erant ante definitionem præfatam, tam quantum ad „ Ecclesiam, quam etiam ad Regem, „ Regnum, & Regnicolas superius nominatos „: exstat hæc Clementina Declaratio in Extravagante Meruit *de privileg. in comm.*

De revocatis per Clementem V. binis his Bonifacii VIII. Decretalibus scribit Theodoricus a Niem in Chronico: „ renovavit duas Constitutiones „ Bonifacii directas contra Regem Franciæ: Unam, quâ voluit, Regem Franciæ Ecclesiæ Romanæ esse subjectum „ in *temporalibus*; & aliam, quæ in „ *Sexto* Decretalium continetur, quæ „ incipit *Clericis Laicos*, etiam omnia „ ex eisdem consecuta „.

Clemens V. restituit Cardinales Columnenses pristinæ dignitati.

Scribit sanctus Antoninus in Chronico, quod Clemens V. etiam sub initium sui Pontificatus, Cardinalibus Columnensibus dignitatem pristinam & opes restituerit, ut jurijurando & promissis ante assumptionem ad Papatum factis, satisfaceret. Articulo quinto enim promiserat, quod *Cardinales Columnenses pristinæ fortunæ ac digni-*

(*a*) Mentem Concilii Tridentini circa tributa a Clero Principibus solvenda docte & dilucide exposuit illustris Auctor operis, quod in lucem prodiit ann. 1751. hic est ejus titulus: *Examen impartial des Immunités Ecclésiastiques*, &c. Mens Synodi Tridentinæ discutitur part. 2. Epocha 3. pag. 139. 140. &c.

tati restitueret. Constitutio Bonifacii VIII. contra Columnenses habetur in *cap. unico de schismat. in VI.* ejusque moderatio facta a Benedicto XI. *in Extravagante unica eod. tit. in comm.*

Creat novē Cardinales Gallos.

Utque Clemens prædicto articulo plene satisfaceret, creavit novem Cardinales Gallos. Promiserat enim, *se Cardinales ex amicorum Regis numero creaturum*.

Nectit moras circa articulum de eradendo nomine Bonifacii VIII. ex actis publicis.

Quartus articulus, quo promiserat Regi, quod Bonifacii nomen ex actis publicis eraderet, sive acta ejus universa rescinderet, & memoriam damnaret, magis anxium reddebat Clementem jam factum Pontificem, nec modum, quo juramento suo circa hunc articulum satisfaceret, videbat: hinc moras in executione hujus articuli nectebat.

Gravissimis accusationibus contra Bonif. instat Rex.

Has moras cum videret Rex, tandem Pontificem in Civitate Pictaviensi anno 1307. conveniens, executionem hujus articuli postulavit, atque per suos Consiliarios sive suum Consilium 43. articulorum hæreticorum gravamina contra Bonifacium proponi fecit; eaque se probaturum obtulit.

Hæc Regis propositio non parum turbavit Pontificem & Cardinales, etiam illos, qui alias Regi favere videbantur; ac nominatim Cardinalem Pratensem adeo offendit, ut, ipso agente, tandem effectum sit, ut in hac postulatione utriusque partis Cardinales, Rex sibi adversos haberet, uti scribit Villani in Historia *lib. 8. cap. 91.*

Indictio Concilii Viennensis anno 1307. in 1309. sed dilatum in 1311.

Scribit idem Auctor, quod Cardinalis Pratensis conscius *juramenti* a Pontifice ante Pontificatum præstiti, ei suggesserit, significare Regi, non esse securum, negotium hoc proponere Cardinalibus, sed magis convenire, ut reservaretur Concilio generali, quod Viennæ congregandum erat, ut & memoria Bonifacii reddatur amplius abominanda, & abolitio ipsius memoriæ firmior & illustrior.

Consilium placuit Pontifici; eo quod intelligeret hoc pacto negotium protrahendum, unde & mox eodem anno 1307. Concilium indixit, *post biennium*, demum Viennæ celebrandum, & quod dein in alterum biennium rursus prorogatum fuit, uti supra in Dissert. §. 2. notavimus.

Accusatores Bonifacii moræ impatientes interim audiuntur.

Verum has moras non ferentes Regis Consiliarii apud Pontificem institerunt, ut processum contra Bonifacium ad finem perduceret. Pontifex tam instanter interpellatus, ne videretur palam suo nolle stare juramento, Bullam evulgavit 23. Septembris 1309. quâ statuit, ut super allegatis a Rege, aliisque Principibus & Consiliariis ejus contra Bonifacium inquireretur, & Bonifacii accusatores in jus vocarentur, & intra mensem Martium anni sequentis Avenionem se sisterent, ut ibi omnia causæ argumenta monumentaque enumerarent.

In altera autem Bulla sub idem tempus declaravit, se in hac citatione nusquam intendisse Regem comprehendere. Habetur inter acta hujus Dissidii apud *Petrum Dupuy pag.* 500.

Nonnulli ex Bonifacii accusatoribus ad diem statutum Avenionem venerunt, quorum præcipuus erat Guillelmus Nogaretus, qui palam Bonifacii accusationem suscepit.

Nogarētus contra, Cajetanus pro Bonifacio.

Pontifex postquam coram se perorantem contra Bonifacium audivisset Nogaretum, & Franciscum Cajetanum nepotem Bonifacii pro suo avunculo, duos Cardinales delegavit, qui disceptatores essent & contendentium partium acta reciperent, rationesque hinc inde allegatas audirent.

Nogaretus appellationis codicillos, quibus generale Concilium appellaverat, aliaque plurima hactenus in hac causa contra Bonifacium acta, & allegata hîc reproduxit & renovavit. Cardinales etiam aliquos, quorum intererat memoriam Bonifacii non damnari, eo quod ab ipso in Collegium Cardinalium essent adscripti, ut *suspectos* recusavit Nogaretus.

Bonifacii defensores, his prolixis accusatorum scriptis, contraria, quantum ad factum & jus spectabat, opposuerunt, quibus Bonifacii memoriam integram servare, modumque ejus agen-

di

di cum Rege Galliæ, justificare studuerunt.

De Excommunicatione Nogareti per Bonifacium.

Cumque Nogaretus alibi forsan jactasset, si absolutione non egere, quia sæpissime ad colloquium privatum, hujus negotii tractandi causâ, Pontifex ipsum admisisset, Papa in Consistorio, ubi de hac causa disceptabatur, dixit, se non credere excommunicatum quempiam eo absolutum esse, quod Papam allocutus esset, aut salutasset, declaravitque mentem suam esse, ut excommunicatus haud absolutus sit vel censeatur; etsi cum eo quovis modo collocutus sit. Quam sententiam speciali Decretali, quæ exstat *in Clem. fin. de Sent. Excomm.* promulgavit, declarans generaliter: „ si summus Pontifex *scienter* etiam excommunicatum „ participet litteris, verbo, vel osculo, seu alio quovis modo, ipsum per „ hoc nullo modo absolvere censetur: „ nisi se velle forsitan exprimat illum „ ex hoc pro absoluto haberi „.

Clementina, quæ non potest Concilio Viennensi adscribi. Causa Bonifacii trahitur in longum.

Certum hinc rursus est, hanc Clementinam nullatenus Concilio Viennensi posse attribui, tametsi inscribatur Clementi *in Concilio Viennensi*.

Interim Nogaretus in Consistorio coram Papa, & aliis Patribus, Regis nomine querelas detulit ob longas moras, quæ in disceptanda hac lite nectebantur. Causas earum morarum a se Papa rejecit in prolixas accusatorum inquisitiones.

Bonifacii defensores autem omni modo causam hanc protrahere studentes, prolixum scriptum legibus & Canonibus refertum exhibuerunt, quo inter alia contendebant, Bonifacium a Deo solo judicari debere, & propterea jurisdictionem Pontificiam declinabant: Concilium saltem indici & congregari debere: Gallos vero, nedum Regem ipsum, ad illud haud admittendos. Manus injectionem in Bonifacium & inquisitionem adversus eos, qui eum ceperant, rursus urgebant. Huic scripto aliud non minus prolixum opposuerunt Bonifacii accusatores.

Circa idem tempus contigit, a Defensoribus Bonifacii proferri in ejus defensionem falsas & fabricatas Litteras: quarum falsitas cum Auctorum dedecore & infamia detecta fuit, quæque Pontificis prolatâ ore sententiâ, tales judicatæ, spectante vulgo, publice combustæ sunt.

Ex his sat perspicuum erat Pontifici, causam Bonifacii admodum periclitari, unde cœpit cogitare, quomodo Regem a prosecutione hujus causæ averteret.

Rex caute inducitur, ut causam pontificio judicio decidendam relinquat.

Itaque sub specie facilius & promptius consequendæ justitiæ, conatus est efficere, ut tota hujus causæ decisio suo relinqueretur judicio.

Hunc in finem litteras dedit 23. Maii 1309. ad Carolum Comitem Andegavensem fratrem Regis, ipsum rogans, ut Regem fratrem suum inducere conaretur, quatenus negotium hoc suæ & Ecclesiæ ordinationi dimitteret; scribens, quod omnibus contentionibus & difficultatibus, quas hactenus in hoc negotio perpessus est, consideratis, causa hæc, quibuslibet in hac parte cessantibus opponentibus, celerius, utilius, & honorabilius, quam si per viam jam inceptam in eodem negotio procedatur, poterit terminari, si procederetur *per viam* (ait) *nostri officii*.

Fratris sui preces aliquandiu Rex repulit, nec se exorari passus est, tandem tamen plurium Regni sui Magnatum precibus victus, diplomata seu codicillos Regios ad Fontem-Blaudi emisit, quibus totam controversiam & decisionem Pontifici & Concilio jamjam celebrando dimisit.

Hanc resolutionem significavit Pontifici, litteris datis mense Februario anno 1310. in quibus ea, quæ contra Bonifacium acta fuere, exponit; summque in eo negotio agendi modum justificare studet; ac dein exponit, quod sæpius affectuose fuerit a Pontifice interpellatus, ut prosecutionem hujus negotii dimitteret ordinationi, salubrique dispositioni suæ Sanctitatis, & Apostolicæ Sedis. Tum addit: „ sibi quodammodo fas non esse tam affectuo„ sis monitis paternis, & exhortatio„ nibus

„ nibus non obtemperare, sed jucundum sibi esse, potius consentire eisdem, scientes Sanctitatis vestræ (ait) circumspectionem perfectiorem esse, quam nostram, pro firmo tenentes, quod honori Regio, animæ saluti, nec non Ecclesiæ Dei securitatem scietis disponere salubrius in præmissis cum venerabilium Fratrum vestrorum consilio, quam requirere vel cogitare possemus, qui temporalibus occupationibus plerumque tenemur „.

Tandem concludit, quod negotium ipsum suo & Regni sui nomine, officio Sanctitatis suæ plenarie, & ex toto dimittit, & relinquit *secundum vestræ Sanctitatis* (inquit) *arbitrium & Fratrum vestrorum consilium in futuro Concilio vel alias dirimendum*.

Promittit dein, quod tam ipse, quam sui acquiescent ordinationi aut judicio, quam vel quod Sanctitas sua de Fratrum suorum consilio fecerit aut decreverit, in quantum ad sopiendam querelam institutam, vel imposterum instituendam, de Hæresi contra dictum Bonifacium pertinebit. *Absit enim* (ait) *a Regia perennitate seculari in quæstione Fidei quidquam, quod vestra Sanctitas, maxime approbante Concilio, deciderit in aliquod unquam dubium revocare*.

Litteras quoque ad Pontificem dedit Comes Ebroicensis filius Regis, aliique nonnulli Comites, quibus & ipsi significant, ipsos una cum Rege totam hanc controversiam Sedis Apostolicæ judicio dimisisse, promittuntque se ejus decisioni obtemperaturos: *Absit enim a nobis* (inquiunt) *tam execranda præsumptio in quæstione Fidei quidquam quod reverendissimæ Sanctitatis vestræ Sedes, & maxime, sacro approbante Concilio, deciderit, in aliquod unquam dubium revocare*.

Rex conatur Templariorum extinctionem obtinere.

Ex Litteris Regiis haud obscurum apparet, Regem non parum permotum fuisse ad hanc submissionem, ut Pontificem fortius animaret in persecutione & extinctione Templariorum, in quo negotio ipsum animatum intelligebat; quodque ipse Rex præcipue cordi habebat. „ Adhuc urget (ait) bene cœptum, sed non perfectum Templariorum negotium, quod merito, cum injuriæ Jesu Christi vindictam, Fidei stabilimentum, ac Ecclesiæ Dei status securitatem attingat, omnibus negotiis mundanis præponimus, cui vos, Pater sancte, totis intendere conatibus cognoscimus & experimento didicimus „.

Post hæc utrumque negotium, scilicet Templariorum & Bonifacii conjungens, scribit, quid „ de utroque poterit sua Sanctitas, examinatâ plenius veritate a Concilio, quod circa proximum tempus imminet congregandum, ad honorem Dei, & ejus Ecclesiæ feliciter ordinare „.

Quin & asserit, se hanc dimissionem eo facilius fecisse, quia videbat Sanctitatis suæ „ animum promptum & voluntarium ad extirpandum omnem Hæreticæ pravitatis radicem, quod exempla præterita & præsentia, præsertim (inquit) in Templariorum negotio, manifeste demonstrant „.

Bulla Clementis V. 5. Kalend. Maii 1311. quâ Philippum justificat.

Pontifex mox ut has Litteras recepit, evulgavit Bullam 5. Kalendas Maii 1311. quâ breviter, quæ in eo negotio gesta fuerant, enarrat, & sibi aliunde perspectum esse, Regis animum propositumque rectum fuisse in prosecutione hujus negotii: item narrat, quomodo sæpius ac diversis vicibus Regem sollicitaverit hortatusque sit, ut amotis ambagibus, & partium hinc inde allegationibus, totius negotii discussionem & decisionem Sedis Apostolicæ judicio committeret: quodque Rex diu se difficilem in hoc reddiderit, tandem tamen, mutato consilio, consenserit, denique Accusatores & Defensores Bonifacii idem fecisse „ prout (inquit) per Patentes Regias, ac denuntiatorum objectorum, & assertorum prædictorum litteras, quas ad cautelam & memoriam rei gestæ in ipsius Ecclesiæ archivis repositas servari facimus, plene constat „.

His omnibus diligenter perpensis, cupiens-

Irritat quasdam Constitutiones Bonifacii.

pienſque hoc tædioſum negotium ſopire: „ omnes conſtitutiones Sexto Decretalium non inſertas, quatenus illæ dignitati, Juribus, ac libertatibus „ Regni, & Regnicolarum derogant & „ contrariæ ſunt, abrogat, irritaſque „ ac nullas facit. Quantum vero ad „ Bonifacii Decretales ſpectabat, quarum una his verbis, *Unam ſanctam*, „ incipit, altera vero his verbis, *Rem non novam* (quæ poſtea extravagantibus communibus ſub titulo *de Majoritate & obedientia*, & ſub titulo „ *de dolo & contumacia* inſertæ ſunt) „ eas vim rigoremque habituras juxta „ correctionem a ſe antea factam, pronuntiat. Omnes inſuper privilegiorum ſuſpenſiones, excommunicationes, interdicta, & privationes, cætera denique directe vel indirecte, palam vel privatim hac in controverſia, tam adverſus Regem, quam „ ipſius liberos, Regni Jura & libertates, alioſque, qui publice Papam „ accuſaverant, lata abrogat: ii autem „ erant Ebroicenſis, ſancti Pauli & „ Drocenſis Comites, Guilielmus de „ Pleſſiaco, quique eorum adhæſerant „ provocationi. Omnia denique adverſus „ eos geſta a die feſtivitatis omnium Sanctorum anni 1300. ad annum 1311. „ revocavit. Cunctos inſuper cujuſcumque ſortis ac conditionis eſſent Actuarios, Scribas, Judices, alioſque, „ ut intra quatuor menſes omnes chartas, ſchedulas, Bullas ſuſpenſionis, excommunicationes, litiumque inſtrumenta originalia, vel ex ipſis deſumpta exemplaria ad hanc rem pertinentia comburerent, eaque ex actis „ publicis eraderent, ſub excommunicationis pœna juſſit „.

Nogaretum *ad cautelam* abſolvit.

Nonnullos tamen ſub hac generali abſolutione non comprehendi nominatim declaravit, quos inter præcipuus erat Nicolaus Nogaret, quem tamen ſpeciali Bullâ ad *cautelam* ſub certis modificationibus abſolvit.

Bulla in favorem Regis.

Per hanc Bullam eâdem die expeditam declarat, quod ſi in hac cauſa Bonifacii quidquam unquam proponatur, „ exprimens ſive tangens malum ſive „ iniquum Regis ejuſdem zelum, quem „ nos (ait) *bonum* pronuntiamus, ut „ præmittitur, atque *juſtum*, aut inimicitias perſonæ Regis ejuſdem, in „ judicio minime admittatur, nec in „ actis, carthulariis ſeu regiſtris ſcribatur „. Integra Bulla exſtat in citatis actis Diſſidii *pag.* 602.

Decretales ſeu Conſtitutiones ſive Bullas Bonifacii VIII. & Benedicti XI. quas Clemens V. tamquam Regi, ejuſque Regno contrarias & injurioſas e Regiſtris Romanæ Eccleſiæ eradi juſſit, annotantur in actis hujus Diſſidii, *pag.* 606.

De perſona Bonifacii judicatum in Concilio.

Nemini ſane dubium erat, quin Papa intenderit, ut per hanc declarationem & generalem revocationem ac abolitionem, negotium hoc totum plane ſopitum maneret: tamen ut oſtenderet, ſe velle de Bonifacii vita moribuſque inquiri, ut veritas tandem pateret, Bullâ ſpeciali ſtatuit, juſſitque cunctos, qui quidquam illorum noſſent, ad deſignatos in Bulla viros, nempe Nogaretum, Guilielmum de Pleſſiaco, alioſque ſpectans deferre, ac denuntiare, admittendoſque pronuntiavit.

Bonifacius declaratur Catholicus.

Interea dum hæc Bulla publicatur, tempus Concilii generalis indicti advenit, inchoatumque Concilium menſe Octobri ejuſdem anni, quo hæ Bullæ datæ ſunt, ibidemque juxta Regis poſtulata, negotium Bonifacii VIII. propoſitum fuit, atque ſuper eo decretum, ac tandem Patrum Decreto Bonifacius Catholicus & Orthodoxus, nullâque hæreſi contaminatus declaratus fuit.

Cur ſuper ſola hæreſi hic judicatum?

Nec ſane mirum de ſolo crimine Hæreſeos contra Bonifacium fuiſſe inquiſitum, & ſuper hoc ſolo crimine fuiſſe in hac cauſa pronuntiatum.

Scitur enim, quod eâ ætate tanta eſſet Decreti Gratiani auctoritas, notanter in Curia Romana, præſertim quoad ea, quæ ſpectabant prærogativas R. Pontificis, ut quidquid in hoc Decreto contineretur, authenticum reputaretur, & pro diſciplina canonica recipi, & obſerva-

servari debere crederent Curiales Romani (a).

Cum vero apud Gratianum *Distinctione* 40. *Canone* 6. ex dictis Bonifacii Martyris diceretur: „ Si Papa suæ „ & fraternæ salutis negligens depre„ henditur inutilis, & remissus in ope„ ribus suis, & insuper a bono taci„ turnus, quod magis officit sibi & omni„ bus, nihilominus innumerabiles po„ pulos catervatim secum ducit primo „ mancipio gehennæ, cum ipso plagis „ multis in æternum vapulaturos. Hu„ jus culpas istic redarguere præsumit „ mortalium nullus: quia cunctos ipse „ judicaturus, a nemine est judican„ dus „: additâ tamen hâc clausulâ: *nisi deprehendatur a fide devius*.

Ex hoc Canone conclusere Canonistæ, Papam tametsi in moribus admodum reprehensibilem in hoc a nemine judicari posse. Si tamen deprehendatur a fide devius, eo casu tamquam hæreticum, seu hæresi infectum posse judicari.

Proinde hanc antiquorum Canonistarum Decreto Gratiani pressius inhærentium opinionem secuti videntur hi Curiales Romani, sive fautores Bonifacii VIII. permittentes, ut super materia hæresis Concilium procederet, & judicaret de hac materia contra Bonifacium; non autem de iis, quæ vitia Bonifacii spectarent. Videri potest, quod dixi in *Commentario* in citatam Distinctionem Gratiani.

Finis hujus Dissidii. Ut autem & Regi, qui ob Bonifacii absolutionem non parum videbatur offensus, aliquatenus satisfieret, Decreto lato, ipsum, ejusque Successores ab omni imposterum, de admissis in Bonifacium inquisitione, securos præstitit Concilium.

Is itaque huic longo acerboque dissidio finis impositus fuit, licet semper odiosa manserit apud Gallos Bonifacii hujus memoria, ideoque & Collectio Decretalium, quæ *Sextus* Decretalium dicitur, a Gallis recepta haud fuit, ut supra notavimus in *Dissertatione ad* SEXTUM DECRETALIUM *Bonifacii VIII.* §. 3.

Clementina ROMANI PRINCIPES. Cæterum circa *Clementinam* ROMANI PRINCIPES *unicam de jurejurando*, quâ Clemens V. declaravit, Imperatores Romanos coronam a Romano Pontifice accipere, eique juramentum fidelitatis præstare, vide *Observationem ad Extravag. Joann. XXII.* SI FRATRUM *unic. ne sede vacante*.

CLEMENTINÆ

Mores ac Disciplinam spectantes.

OBSERVATIONES.

Indictio Concilii Viennensis ad mores & disciplinam spectans. Clemens V. in Litteris indictionis *Concilii Viennensis* expresse declarat, Concilium congregari, ut & *extirpatis vitiis, virtutibusque plantatis, correctis excessibus, & moribus reformatis, Christus verus Ecclesiæ sponsus eam habeat purgatam maculis*.

Jubet Clemens prævie inquiri in ea, quæ reformentur. Quinimo, ut facilius collapsa Ecclesiæ disciplina restaurari posset, in hisce indictionis Litteris præcipit Prælatis: „ ut interim, quo Concilii incho„ atio differtur, per se & alios viros „ prudentes, Deum timentes, & ha„ bentes præ oculis omnia, quæ corre„ ctionis & reformationis limam expo„ scunt, inquirentes salubriter, & con„ scribentes fideliter, eadem ad ipsius „ Concilii notitiam deferant „.

Asserit dein: „ quod & ipse resol„ verit, solers studium & efficacem o„ peram dare, ut omnia talia in exa„ men hujusmodi deducta Concilii, „ correctionem & directionem recipi„ ant opportunam „.

Durandi Mimatensis tractatus de modo celebrandi Concilii generalis. Inter Prælatos, qui huic operi incubuerunt, emicuit Durandus Episcopus Mimatensis, vulgo dictus *speculator*, qui specialem tractatum *de modo Concilii generalis celebrandi* composuit.

In

(a) Ex summa illa auctoritate Decreto Gratiani tributa, nati sunt circa disciplinam Ecclesiasticam, judicia, & potestatem temporalem errores, qui leguntur in Collectionibus Gratiano posterioribus: hos errores enumerat doctissimus Gibert *Tomo I. Corporis Juris Canonici pag.* 224. *ast.* 3. *edit.* 1735.

In hoc tractatu hic auctor plures eosque notabiles abusus, mediaque eos reformandi exponit, nec dissimulat, quos tunc temporis & in Curia Romana, & circa Episcopos, & etiam Cardinales reformandos videbat; e quibus elucet hujus Episcopi pro reformatione Ecclesiæ sincerus zelus: nonnullos articulos ex hoc tractatu sparsim in *Jure Eccles.* annotavi. Illud autem ex hoc tractatu intelligimus, eâ ætate pro authentico reputatum & receptum fuisse, quidquid in Decreto Gratiani continebatur.

Plurimæ Clementinæ super moribus & disciplina.

Plurimas Constitutiones a Clemente V. in hoc Concilio Viennensi editas esse super morum & disciplinæ reformatione, probare videtur collectio *Clementinarum* in quinque Libros divisa.

Quæ enim in hac Collectione exstant Constitutiones passim Clementi V. in *Concilio Viennensi* attribui solent.

Prima sub singulis titulis inscripta sub nomine *Clementis V. in Conc. Viennensi.*

Et quidem Constitutiones omnes, quæ primum sub singulis respective titulis occupant locum, referuntur sub nomine *Clementis V. in Concilio Viennensi.*

Reliquarum plures sub hac Epigraphe *Clemens V. in eodem.*

Earum autem, quæ primam Constitutionem sequuntur, plures exstant sub hac epigraphe: *Clemens V. in eodem:* quæ relativa respicit citatum *Concilium Viennense.*

Aliquæ sub solo vocabulo *idem.*

Sunt & aliquæ relatæ sub simplici relativa, *idem*, scilicet *Clemens V.* sine mentione *Concilii*, aut relativa ad illud. Has tamen & Concilio Viennensi passim tribuunt Doctores.

Omnes passim a Doctoribus reputatæ ut in Concilio editæ.

Et quidem S. Antoninus in sua summa *cap.* 3. referens Constitutiones in hoc Concilio factas, inter illas recenset *Clementinam*, Quia contingit *de Religiosis domibus*, quæ ibidem exstat sub simplici relativa, *idem*.

Quin & Synodus Tridentina *sess.* 7. *cap.* 15. & *sess.* 25. *cap.* 8. *de Reformat.* dictam Clementinam tamquam Constitutionem *Concilii Viennensis* renovat. Similiter Constitutionem, quæ incipit, Ut ii qui, relatam in *Clem.* 2. *de ætate & qualit. præficiendi* observari præcipit Synodus Trid. *sess.* 22. *cap.* 4. *de Reformat.* tamquam Constitutionem *Concilii Viennensis*, licet inter Clementinas relatam sub simplici relativa *idem*.

Hoc ipsum Synodus Tridentina supposuit.

Non dubium igitur, quin omnes Clementinæ sub quacumque inscriptione in hac collectione exhibitæ, passim a Doctoribus reputatæ fuerint ut Constitutiones in *Concilio Viennensi* editæ, atque juxta vulgarem & passim receptam hanc Doctorum opinionem, a Synodo Tridentina citatæ sive renovatæ, nolente examinare vel determinare, num *revera* hæ Constitutiones in *Concilio Viennensi* fuissent factæ vel evulgatæ.

Non videntur tamen omnes Concilio Viennensi posse adscribi.

Cæterum cum Synodus hæc Viennensis nequidem anno uno integro duraverit, pluraque etiam magni ponderis & diuturnioris examinis negotia, ut Templariorum extinctio; item processus Regis Galliæ contra Bonifacium VIII. subsidium Terræ Sanctæ, hæresumque condemnatio occurrerint & terminata fuerint, verisimile non est, tot Constitutiones sive Decreta disciplinæ, quot in hoc opere Clementinarum continentur, a Synodo potuisse expendi & determinari.

Id constat de *Clementina* Quoniam *de immunit.*

Verum licet contra abusus, quibus in his Constitutionibus occurritur, multa suggesserit Durandus in allegato Tractatu, ut consequenter verisimile sit, de his in Concilio sermonem fuisse, nihilominus nullum inde concludens argumentum habetur; has Constitutiones, signanter, uti hodie inter Clementinas exstant, in Concilio *Viennensi* esse editas; imo sat constat, Constitutionem sub titulo *de Immunitate Ecclesiarum*, quâ derogatur Constitutioni Bonifacii VIII. Clericis Laicos, esse editam a Clemente V. sex circiter annis ante Concilium Viennense inchoatum.

Idem dic de *Clem.* 1. *de judic.* & *Clem.* 1. *de Sent. Excomm.*

Id ipsum notavit jam pridem Glossographus ad proœmium Clementinarum, verbo *Ante*, hanc Constitutionem esse editam ante Concilium; uti & Constitutiones *Clem. I. de Judic.* & *Clem. I. de Sent. Excomm.*

Omnes Clementinæ reformationem univ. Ecclesiæ tangentes a Clemente sole editæ videntur.

Si continuatori Guilielmi Nangii credimus: „ etsi de aliquibus statum vel „ reformationem universalis Ecclesiæ „ tangentibus aliqua prosecuta fuerint, „ & eorum ordinatio, seu provisio, „ seu decisio, a Prælatis & aliis, quo- „ rum interest, priusquam Concilium „ sol-

„ solveretur, & instanter & pluries a „ Papa peteretur, de quibus etiam ipse „ Papa (ut dixerunt aliqui) Decretales quasdam, præterea Constitutiones edidit & statuta, numquam tamen in dicto Concilio fuerunt publice promulgata, sed penitus judicio „ Apostolicæ Sedis fuerunt reservata & „ ad plenum dimissa „.

Plures Clementinæ post Concilium mutatæ, & rejectæ.

Similiter citatus Glossographus, sive Joannes Andreas ad prooemium *Clementinarum*, verbo *de cætero*, scribit, quod Clemens V. Constitutiones, quæ erant „ sub nomine Concilii Viennensis in unum collectæ, sub excommunicationis pœna (ut ferebatur) mandaverit, quod illas habentes, infra „ certos dies restituerent Cameræ, vel „ incenderent, vel dilacerarent etiam „ easdem „: quia scilicet: „ patuit, aliquas ex illis inepte, aliquas prolixe, „ aliquas defective compositas, aliquas „ etiam non expedire „. Quæ congruunt iis, quæ ex Aventino supra in *Dissert.* prooemiali §. 1. retuli.

Addit autem idem Auctor, quod Clemens „ demum per peritiores fecit „ illas recenseri, qui aliquas & paucas „ in totum reservaverunt, aliquas in „ totum resecarunt, aliquas mutaverunt, „ quoad verba, mente servatâ, in aliquibus menti & verbis detraxerunt, „ & addiderunt. Et has, licet non „ sub his verbis in Concilio publicatæ „ fuissent, voluit sub nomine Concilii „ reservari „.

Novæ additæ.

Quin & monet Glossographus, quod ipse Clemens „ multas Constitutiones „ utiles addiderit, de quibus non fuerat in Concilio tractatum: ut (ait) „ *de Rescriptis* omnes, quæ sunt post „ secundam: & *de electione* omnes post „ primam, cum similibus, fecit illas „ una cum quibusdam Constitutionibus, „ quas prius condiderat sub debitis titulis compilari „.

Inter Clementinas aliquæ sunt Joannis XXII.

Verum Clemens V. morte præventus hanc Collectionem non publicavit: sed ejus Successor Joannes XXII. post iteratum earum examen, & nonnullis mutatis & correctis, eam collectionem publicavit, etiam quibusdam de suis Constitutionibus additis; e quibus censenda famosa illa Constitutio in *Clementina*, Romani Principes *de jurejurando*, quam a Joanne XXII. editam esse, durante dissidio super Jure Imperii inter Ludovicum Bavarum & Fredericum Austriacum in *Observatione* ad Extravagantem Joannis XXII. Si Fratrum *ne Sede vacante*, ostendetur.

Quid inde consequatur.

Hæc sufficienter evincunt, licet Constitutiones in opere *Clementinarum* contentæ, passim citentur sub nomine *Clementis V. in Concilio Viennensi*, nequaquam tamen inde concludi posse, eas omnes esse in Concilio editas, imo nequidem consequens esse, eas a Clemente aut compositas, aut huic Collectioni, prout hodie exstant, esse insertas.

Auctoritas Clementinarum.

Nihilominus quia a Joanne XXII. publicatæ fuerunt sub eadem forma, quâ Decretales Gregorii IX. & *Sextus* Decretalium Bonifacii VIII. efficiuntque una cum his collectionibus partem Corporis Canonici, etiam pari cum illis auctoritate valent.

Plures ex his Decretalibus Synodus Tridentina in suis pro reformatione Ecclesiæ editis Decretis, sub nomine Concilii Viennensis, renovavit, & observari præcepit.

Plenitudo potestatis disponendi de Beneficiis.

Ulterius constat, quod pene sub singulis titulis occurrant Decretales, quæ & hodie modernam Ecclesiæ disciplinam spectant: quamvis negari nequeat, ex his Decretalibus manifestum esse, quod eo tempore Pontifices sibi attribuerent plenitudinem potestatis disponendi de Beneficiis; omniaque tamquam ordinarius ordinariorum per universam Ecclesiam statuendi & ordinandi, (*a*) prout in *Jure Eccles.* non semel notavi, ubi & sparsim exposui Decretales in his libris *Clementinarum* contentas, tum per Synodum Tridentinam renovatas, tum alias, quæ hodie ac signanter in Belgio sunt receptæ.

DIS-

[*a*] Plenam hanc ac supremam summorum Pontificum potestatem Canonistæ effato stabiliunt hoc celeberrimo *Episcopi in partem sollicitudinis vocati sunt; solus Papa in plenitudinem potestatis*. De origine, & abusu hujus effati plura dixit D. Van-Espen *Tom. I. part.* 1. *tit.* 21. *cap.* 3. *pag.* 348. alias in *supplemento* ad primam partem *tit.* 22. *cap.* 2. *ad num.* 8.

D I S S E R T A T I O

In Extravagantes Joannis XXII. & Communes.

§. unicus.

Quare hæ Constitutiones retinuerint nomen Extravagantium.

Unde dictæ Extravagantes. Observatum est supra Dissertatione *in quinque Libros Decretalium Gregorii IX.* §.1. omnes Pontificias Constitutiones post Decretum Gratiani editas, communi vocabulo *Extravagantium* fuisse appellatas, eo quod *extra* illud volumen Gratiani (quod tunc unicum pene pro Canonum Codice reputabatur) vagarentur; atque ideirco & primam Decretalium compilationem a Bernardo Papiensi sub titulo *Breviarii Extravagantium* fuisse editam notavimus.

Verum postquam prodiit collectio Decretalium, auctoritate Gregorii IX. adornata & publicata, Decretales hâc collectione contentæ nomen *Extravagantium* amiserunt: utpote quæ jam in certum corpus & ordinem digestæ, & Pontificiâ munitæ auctoritate, non amplius *vagantes* seu *vagari* dicendæ essent.

Quia tamen *extra* primum Juris Codicem seu corpus, scilicet Decretum Gratiani consisterent, Doctores ejus temporis indicandæ huic Collectioni vocabulum *extra* retinuerunt, ut notarent Decretales *extra* Decretum Gratiani contentas.

Collectio Bonifacii VIII. designata non fuit vocabulo *extra*, tametsi Decretales eâ comprehensæ essent extra Decretum Gratiani, eo quod hæc Collectio habita sit tamquam appendix & *Sextus* liber Collectionis Gregorii IX., ut vel ob id *Sextus Decretalium* simpliciter dicatur.

Deinde volumini seu Compilationi *Clementinarum* inserta Decreta simpliciter *Clementinas* dicta esse, eo quod omnia hæc Decreta nomen *Clementis V.* Papæ præfixum habeant, monuimus in *Dissertatione* ad *Clementinas* §. 1. quamvis & hic Liber aliquando dictus fuerit *Septimus Decretalium*, uti ibidem probatum est.

Itaque tandem nomen *Extravagantium* proprium mansit Constitutionibus Pontificiis, quæ extra prædictas Collectiones, quæ corpus Canonicum constituebant, circumferebantur, nec hactenus in certum corpus ordinemque publicâ auctoritate erant redactæ.

Joannes XXII. non publicavit suam Collectionem, in qua 20. tantum ejus Constitutiones colligi jussit. Ex his fuerunt viginti Constitutiones quas Joannes XXII. Avenione anno Pontificatus sui nono, sine distinctione Librorum, sed sub distinctis *titulis* in unum colligi jussit, nunquam vero solemniter publicavit, aut speciali Decreto sive Bullâ mandavit, ut hâc Collectione sive Constitutionibus in ea contentis, tam in scholis quam in judiciis utendum esset, quemadmodum circa præcedentes Decretalium Collectiones contigerat.

Verisimiliter quod speraret componere pleniorem. Admodum verisimile est, Joannem XXII. hanc Constitutionum suarum Collectionem solemniter non promulgasse, quod speraret *pleniorem*, procedente tempore, Decretalium suarum collectionem componere, uti notat Joannes Doujatius *in prænot. can. lib.* 4. *cap.* 23. *num.* 4.

Inter Communes reperiuntur adhuc aliquæ Joannis XXII. Et revera in Collectione, quæ postmodum prodiit sub nomine *Extravagantium communium*, plus reperiuntur ejusdem Pontificis Decretales, aliorum Pontificum Decretalibus intermixtæ, præter prædictas viginti Constitutiones.

Extravagantium Communium ignoratur auctor. Quis vero Collectionis, quæ vulgo vocatur *Extravagantium Communium*, sit Auctor, nescitur. Id sat constare videtur, nec Collectionem hanc nunquam speciali jussu alicujus Pontificis adornatam aut publicatam esse.

Verum licet hæ duæ *Extravagantium*

Nescitur quo tempore duæ Extravagantium Collectiones Corpori Juris fuerint acclusæ.

tium Collectiones non sciantur *publicâ* auctoritate evulgatæ aut probatæ, sensim tamen cum præcedentibus Decretalium Collectionibus Corpori Juris Canonici annexæ fuerunt, ac tandem unum cum illis Codicem sive Corpus Canonicum constituunt.

Inter Communes reperitur Constitutio Sixti IV. anno 1483.

Quo autem tempore, aut quo Auctore hæ *Extravagantium* Collectiones Corpori Canonico acclusæ fuerunt, nescitur. Hoc constat Collectionem *Extravagantium communium* non fuisse absolutam nisi circa finem seculi XV. quandoquidem in ea occurrat Constitutio sub titulo de *Reliquiis & venerat. Sanctorum*, edita a Sixto IV. anno 1483. (*a*).

Extravagantes non memoratæ in Visitatione Universitatis Lovaniensis 1617.

Insuper has *Extravagantium* Collectiones non fuisse reputatas paris ponderis & auctoritatis ac præcedentes, tempore visitationis hujus Universitatis Lovaniensis institutæ anno 1617. vel inde colligitur, quod sub titulo *de Facultate Juris Canonici* præcipiatur, ut duo Professores Juris Canonici quotidie legentes, ad Libros & titulos Decretalium Gregorii IX. *applicent Constitutiones, tam antiqui, quam novi juris, quæ* SEXTO & CLEMENTINIS *continentur*, nullâ factâ mentione Constitutionum, quæ in *Extravagantibus* occurrunt.

Cur Corpori Juris acclusæ adhuc *Extravagantes* vocentur?

Denique constat, has Collectiones retinuisse nomen *Extravagantium*, etiam postquam cum reliquis Decretalium Collectionibus Corpori Canonico fuerunt acclusæ, eâ indubie ratione, quod nullâ publicâ auctoritate Collectiones hæ essent publicatæ, aut Corpori Canonico *inclusa*.

Prior autem harum Collectionum citatur sub nomine *Extravagantium Joannis XXII.* eo quod solas hujus Pontificis Decretales contineat.

Extravagantes Joannis XXII. solius hujus Pontificis Constitutiones continent.

Altera vero, quæ diversorum Pontificum Constitutiones complectitur, præfert titulum *Extravagantium communium*, eoque nomine hodie citatur ad exemplum præcedentium Collectionum in Libros & titulos distincta, omisso tamen *Libro quarto*, quia in his *Extravagantibus* nulla de materia Matrimoniali Constitutio occurrit: quare ad calcem Libri tertii notatur, *quartus Liber vacat*.

Cur in Communibus Extrav. liber quartus vacet?

Hæc nota a Collectore addita apparet, ut *Extravagantes*, quæ materiam Simoniæ, aliasque materias, de quibus Libro quinto Decretalium Gregorii IX. agitur, etiam in hac Collectione exhiberi possent sub rubrica Libri *quinti*.

Materia sequentium Observationum.

Porro cum hodie hæ *Extravagantes* tamquam pars Corporis Canonici vulgo reputentur, & a Doctoribus passim allegentur, & in judiciis (*b*) proferantur, ac nonnullæ notabiles Decretales, etiam a Commentatoribus non parum vexatæ, inter illas occurrant, haud inutile reputavimus, aliqua historice hic referre, quæ Extravagantibus illis illustrandis subservire possunt, ac notanter quibusdam Constitutionibus, quæ inter Extravagantes Joannis XXII. occurrunt. Sunt quidem & inter Extravagantes *Communes* nonnullæ sat notabiles, sed cum de plerisque in Jure Ecclesiastico, & in nostris Dissertationibus, sufficienter actum credam, *Observationes* ulteriores hic non addendas existimavi.

EXTRA-

(*a*) Sunt Decretalistæ, qui credunt ann. 1484. hanc prodiisse Collectionem.

(*b*) Apud Germanos Catholicos, Jure deficiente in decisione causarum, allegantur Extravagantes Joannis XXII. & Communes. Quamvis Germani non ignorent inter Canonistas etiamnum disputari, num reservatio contenta in his Extravagantibus dicenda sit reservatio *clausa in Corpore Juris*. Quod quidem dubium satis insinuat incertum esse, an dictæ Constitutiones sint in Corpore Juris eodem modo inclusæ, quo præcedentes Collectiones.

EXTRAVAGANTES JOANNIS XXII.

Super intellectu Regulæ Sancti Francisci, ac præsertim super observantia paupertatis: *Cap.* QUORUMDAM I. *de verb. sign.* & *cap.* SANCTA ROMANA *de Religiosis domib.*

OBSERVATIONES.

Clemente V. an. 1314. defuncto, vexati F. F. Spirituales appellant ad futurum Pontificem Romanum.

IN Observatione ad *Clementinam* EXIVI *de* PARADISO ex Waddingo notavimus, quod sub Clemente V. aliquousque Ordo Minorum ad unitatem esset reductus.

Verum, ut scribit Waddingus, mortuo in Aprili anno 1314. Clemente Papâ, revixit tribulatio, impellentibus vitæ laxioris sectatoribus, ut hi contra Clementis declarationem in omnibus secum convenirent. „ Restiterunt Fratres *spirituales*, præsertim in eis, quæ „ videbantur contraria observantiæ Regulari. Atque hinc nova jurgia, „ molestiæ, & graviores persecutiones; „ & timentes graviora, inito consilio, „ abierunt Narbonam, & Bitterras, „ ubi propter reverentiam Petri Joannis *Olivi* in ista urbe educati, in „ illa sepulti, ejus se discipulos profitebantur, amice recepti sunt a civibus, & expulsis exteris turbulente, „ tradita sunt Monasteria. Prælati Ordinis eos frequenter citarunt, vocarunt, censuris latis compellarunt, „ neque dimittere loca ista voluerunt, „ aut Superiorum præceptis obedire. „ Sed in sua pertinacia perstitere. Hac „ de causa fecundo male audierunt apud „ cæteros, & Superiores vehementer „ irritarunt, ut efformarent contra eos „ processus, & peterent a Philippo Rege Franciæ, & Episcopis auxilium, „ ut tamquam contumaces & rebelles, „ Apostatæ & Schismatici caperentur, „ atque in ordinem redigerentur. Illi „ vero de omnibus his gravaminibus, „ & citationibus appellarunt ad futurum Pontificem „.

Post duos annos vacationis tandem in Pontificem electus est Joannes XXII. qui ad Ordinis petitionem misit Bertrandum de Turre, Fratrum Minorum Ministrum Provincialem Aquitaniæ, ut has turbas sedaret; urgeretque prædictos rebelles, ut dimissis his Conventibus, redirent ad Superiorum obedientiam. Renuerunt huic Delegato obedire, fatinsque judicaverunt, coram ipso Pontifice apparere, & causam dicere. Joannes XXII. electus an. 1316. F. F. Spiritualibus infensus.

Verum priusquam ipsi coram Pontifice apparerent, de tot excessibus & criminibus per Fratres *de communitate* fuerunt accusati, ipseque Pontifex ita contra præcipuos ex ipsis præventus, ut vix ipsos audire vellet, adeo ut cum F. Angelus Clarenus innocentiam Fratrum Spiritualium clarius vellet probare, jusserit Pontifex eum tacere. Ille autem hoc ægre ferens dixit, *suam Sanctitatem adversarios falsa crimina objicientes plenius audivisse, se vero veritatem narrantem debuisse auscultare*.

Pontifex, auditis partibus, sed a Fratribus de *communitate* non parum præventus, primo Pontificatus sui anno causam hanc decidit, editâ Constitutione, quæ incipit, *Quorumdam*, relata inter Extravagantes Joannis XXII. sub titulo de *verborum significat.* Extravag. Joannis XXII. de verb. sig.

In hac Extravagante ostendit Pontifex animum non parum a Fratribus *Spiritualibus* aversum, asseritque, quod *irreligiosa horum sit*, *vana & in hoc superstitiosa Religio*, *dum suis* (ait) *mavult temere sub conscientia velamento conceptibus*, *quam Prælatorum Ordinis sui cum obedientiæ merito*, *provide inhærere sententiis .... ingrata Deo*, *Superioribus contumax*, *præfato Ordini detrahens*, *odiosa Confratribus*, *unionem scindens*. Acerrime perstringit Spirituales.

Post

Circa habitum FF. Minorum. Post hæc declarat, se velle huic negotio finem imponere, ac propterea de consilio Fratrum suorum, conformiter ad prædictam ClementisConstitutionem, quæ incipit, EXIVI DE PARADISO, *Ministrorum, Custodum seu Guardianorum judicio præsentium auctoritate committit, determinare, & arbitrari, atque præscribere, cujus longitudinis, grossitiei, & subtilitatis formæ, sive figuræ, atque similium accidentium esse debeant, tam habitus, ipsorumque caputiæ, quam interiores tunicæ, quibus Fratres omnes Minores dicti Ordinis induuntur, ac insuper cujus quantæque utilitatis indui eos ipsis vestimentis oporteat:* „ ita „ tamen (ait) quod utilitatem in „ vestibus servent, præsertim cum & „ in Declaratione prædicti Nicolai dicatur, quod semper in eisdem Fratribus, & eorum actibus paupertas sancta „ reluceat, prout ipsis ex eorum Regula „ invenitur indicta, ac Constitutionibus „ ejusdem ordinis generalibus caveatur „ (ut asserunt) quod in omnibus, quæ ad „ habitum spectant, reluceat semper „ asperitas, vilitas, & paupertas „.

De reservatione eorum, quæ ad victum pertinent. Cum insuper quæstio esset, num juxta Regulam sancti Francisci liceret Fratribus, reservare grana, aut vinum in granariis aut cellariis, Pontifex quoque conformiter ad prællegatam Clementinam, committit judicio Ministrorum, vel Custodum in suis respective Custodiis & administrationibus cum Guardiani & duorum de Conventu loci discretorum Sacerdotum, & antiquorum in Ordine Fratrum consilio & assensu *determinare, arbitrari, atque præcipere eo casu, qualiter, ubi, & quando, & quoties granum, panem, & vinum pro Fratrum necessariis, Fratres ipsi quærere debeant, conservare sive reponere, etiamsi reponenda sint in prædictis granariis & cellariis conservanda.*

Circa hæc se submittunt Fratres suis superioribus. Præcipit dein Pontifex, ut omnes Fratres se submittant in prædictis determinationi Superiorum, conformiter ad hanc Constitutionem.

Declarat insuper, quod in prædictis, sequendo determinationem & arbitrium, Superiorum, Fratres *nec sint, nec dici possint vel debeant, nec ipsi seipsos autument suæ Regulæ, vel Constitutionum sui Ordinis transgressores.*

Sub pœna Excomm. præcipit, ut circa habitum pareant superioribus. Denique omnes & singulos Fratres hujus Ordinis, qui *strictos, curtos, & difformes* habitus ab ipsius generalis Ministri, & aliorum de dicta *Communitate* habitu coram ipso Pontifice & Cardinalibus, & aliis in Romana Curia detulerunt, vel deferunt, hortatur & *sub excommunicationis pœna per Apostolica scripta mandat, quatenus ad mandatum ipsius Generalis deponant, quos deferunt habitus, & aliis juxta ejusdem Generalis arbitrium, determinationem sive judicium induantur.* Ac insuper in reliquis juxta præfatas suam & Clementis Declarationes, ipsi Generali in omnibus pareant.

FF. Spirituales mordicus contendunt præcepta Joannis XXII. esse contra Evangelicam paupertatem. Hâc Declaratione seu Constitutione vel Sententiâ tantum abest, ut Fratres illi *spiritualis & strictioris* observantiæ reducti fuerint ad obedientiam & unitatem Ordinis, habitumque assumptum dimiserint, ut e contrario magis fuerint incitati & in proposito obfirmati.

Publice quippe proclamare & asserere cœperunt, quod ea, quæ in hac Constitutione de *habitu* & *quæstu*, & similibus mandabantur, essent contra *consilium* Christi *Evangelicum*, & eorum *votum* de *altissima* & *Evangelica paupertate*, quam Christus servavit, & Apostolis ac Professoribus Evangelicis imposuit ad servandum, & quod *nulli mortalium cum secura conscientia in eis poterant obedire.*

Pontifex committit Inquisitori, ut procedat tamquam contra hæreticos. Pontifex horum Fratrum resistentiâ & inobedientiâ irritatus *Michaëli Monachii*, Ordinis Fratrum Minorum, inquisitoris hæreticæ pravitatis in Provinciæ & Forcalquerii Comitatibus, ita ut contra rebelles & *inobedientes* nominatim in Litteris Commissionis expressos, tamquam contras hæreticos inquirat, & procedat. Data est hæc commissio idibus Novembris anni 1317, anno 2. Pontificatus Joannis XXII. exstatque integra apud Waddingum ad dictum annum *num.* 15. & apud Baluzium *tom.* 3. *Miscellaneorum pag.* 195.

In-

Inquisitor procedit contra quatuor præcipuos.

Inquisitor hic contra quatuor præcipuos, nimirum *Joannem Barram* de partibus Tolosanis, *Deodatum S. Michaëlis*, *Guillelmum Sautonis*, Presbyteros, & *Poncium Rocha* Diaconum de partibus Narbonensibus, & quosdam alios, qui ex parte & de mandato Fratris *Michaëlis* hujus Ordinis Ministri Generalis, per ipsius Ministri nuntios ad hoc specialiter destinatos, Inquisitori fuerant præsentati.

Hi manent immobiles in sua sententia.

Hi coram Inquisitore interrogati, palam & constanter sustinuerunt „ quod „ præcepta eis facta, quoad habitum „ curtum & strictum, quem assumpserant, dimittant, & alium *Communitatis* Fratrum accipiant, non tenent „ seu obligant, quia sunt contra Christi Evangelium, & quod illud, quod „ præfatus Dominus Papa, in dicta „ Constitutione declaravit, & diffinivit de granariis & cellariis, est contra consilium Evangelicum, & quod „ non credunt ipsum in eis habere potestatem vel auctoritatem; & quod „ ipsi Domino Papæ in his nullatenus „ obedirent, nec possent cum sana conscientia alicui mortalium obedire „.

„ Dicuntur & asseruisse Regulam „ sancti Francisci eamdem esse cum „ Evangelio, & propterea indispensabilem a Pontifice, maxime in eis, „ quæ præscriptorie vel inhibitorie in „ Regula præscribuntur. Secundo asseruisse, non potuisse Pontificem concedere F. F. Minoribus cellaria aut „ granaria, & viventes secundum hujus concessionis licentiam mortaliter „ peccare „.

Et quidem in his assertionibus tantâ perstitisse dicuntur constantiâ, ut nullis vel Inquisitoris, vel Episcopi Massiliensis iteratis monitionibus & instantibus precibus ab iis dimoveri potuerint.

Pronunciantur hæretici, & brachio seculari traduntur.

Quare Inquisitor, præhabitis solemnibus consiliis multorum Episcoporum & Prælatorum, & aliorum plurium Magistrorum, & Baccalaureorum in sacra pagina Professorum, nec non fere omnium auditorum sacri Palatii, aliorumque magnæ auctoritatis virorum, qui omnes judicaverunt articulos, quos prædicti asserunt esse *hæreticos*, & pertinaces eorum assertores fore sicut *hæreticos* judicandos, tandem assistentibus Episcopo Massiliensi, & pluribus aliis Prælatis, & Religiosis, ac personis litteratis, supradictos quatuor Fratres per sententiam definitivam pronuntiavit *hæreticos*, & *pestilentissimorum assertores Dogmatum* judicavit, & ut tales *degradavit*, & *brachio seculari tradidit*, per cujus sententiam etiam in Civitate Massiliensi tamquam hæretici hi quatuor *combusti* sunt: uti latius refertur tum in sententia Inquisitoris (quam tomo 1. Miscellaneorum *pag.* 198. inseruit Stephanus Baluzius) tum ex historia harum turbarum Angeli Clareni, qui cunctis his turbis & accusationibus interfuit, & cujus fragmentum exhibet Waddingus ad annum 1318. a *num.* 17. usque *ad num.* 27. „ Cui licet aliquis plenam deneget fidem „ (ait Waddingus) quippe socio & „ fautori horum Fratrum (*Spiritualium*) attamen eam sibi vendicat „ ejus pietas, quâ semper floruit, & „ opinio *sanctitatis*, sub qua tandem „ obiit „.

Et cremantur.

In prima vita Joannis XXII. apud Baluzium in vitis Paparum Avenionensium eadem pene leguntur *pag.*117. „ Anno decimo nono sequenti Dominus Papa dictos Fratres remisit ad „ Prælatos communitatis Ordinis memorati, & quædam contenta in dicta Regula (sancti Francisci) declaravit. Quidam vero illorum noluerunt in hoc summo Pontifici obedire, dicentes, quod Papa dictas „ declarationes facere non poterat, nisi „ tamquam hæreticus, & vitæ Evangelicæ dissipator: quorum quatuor „ per Inquisitores Ordinis Minorum „ in Aquensi Provincia traditi sunt „ justitiæ seculari, & apud Massiliam „ sunt combusti: quidam vero ex ipsis „ fugæ præsidio se dederunt „.

De Bulla, quæ incipit *Sancta Romana de Relig. Domib.*

Si hactenus relata expendantur, admodum verisimile apparebit, quod contra hos *Fratres Spirituales* seu *strictioris observantiæ*, Bullam dedit, quæ incipit *Sancta Romana Ecclesia*, *de*

Re-

Waddingus agit de Fratricellis & Bizochis, qui se Franciscanos fingebant.

Religiosis domibus. Contendit tamen Waddingus in annalibus Minorum ad annum 1317. quod hujus Constitutionis censura non spectet *Fratres Spirituales*, sed Fratres de paupere vita, Bizochos, sive Beguinos, qui in plurimis Italiæ & Galliæ Provinciis contra Canones Ecclesiasticos habitum novæ Religionis assumpserant, qui palam asseverabant se Fratrum Regulam profiteri, atque ad litteram observare, quamvis sub obedientia superiorum Ordinis non morarentur.

„ Sed quia, inquit Waddingus, in „ errorum barathrum facile ruunt, qui „ conceptus proprios patrum definitionibus anteponunt: plurimi illorum „ dicebantur a veritate Catholicæ fidei deviantes Ecclesiastica Sacramenta despexisse, & studuisse errores alios „ multipliciter seminare. Quare Joannes Pontifex ad hujus anni finem „ 3. Kalendas Januarii, non obstantibus eorum excusationibus, quas frivolas reputavit, sectam, ritum, & „ statum illorum condemnavit & annullavit; professiones in illis sectis „ factas reddidit irritas, & Episcopis „ interdixit, ne deinceps ullum ad „ ejusmodi statum reciperent, uti habetur in Extravaganti *Curia Romana*, „ quæ legitur in Corpore Juris inter „ Constitutiones prædicti Pontificis, „ tit. *de Religiosis domibus* „.

Bzovius Bullam intellexit de Fratribus Spiritualibus.

At Bzovius in suis Annalibus Ecclesiasticis asserit hanc Constitutionem datam fuisse adversus Fratres Spirituales, qui in Ordine sancti Francisci professionem emiserant: ejus autem communior est opinio, quam verbis sequentibus Bzovius exponit „. Plerique ex „ Ordine S. Francisci cæteris se sanctiores esse existimantes ad modum „ ingenii sui contra reliquæ multitudinis sensum verba quædam Regulæ detorquebant, atque in errorem, multis sodalibus seductis, sectam Fratricellorum „ collegerant. Istos dolebat Clementini „ Decreti (videlicet *exivi de Paradiso*, *lib. 5. tit. de verb. significat.* in „ quo declaratur Regula sancti Francisci) in Corpus Juris redacti pro„ mulgatio; cumque & passim per „ Civitates, & præcipue in Curiis Regum ac Principum quererentur, quasi „ summi Pontifices rigorem illum a „ sancto Francisco præscriptum imminutum esse vellent, multaque prætereа nimis procaci dicacitate, indigna auribus Catholici, dispergerent; „ ideo necesse habuit Joannes XXII. „ eam sententiam scilicet in hac Extravaganti, quæ incipit *sancta Ecclesia Romana*, contentam in impios „ statuere „. Huc usque Bzovius.

Bzovii sententia Minoritas offendit.

Ea Bzovii sententia feriit animos Fratrum Minorum, *Nitela Franciscanæ Religionis* hanc opinionem ut suo Ordini contumeliosam aggressus est, cui in defensione Fratrum Spiritualium successit P. Lucas Waddingus Minorita. Contendit ille neque Franciscanos fuisse, quos Pontificum Diploma perstringit, neque Franciscanos seu Fratres Spirituales confecisse Fratricellorum sectam, uti Bzovius narravit.

Dixerat Bzovius strictiores Minoritas multis sodalibus in errorem seductis renovasse sectam Fratricellorum, ac reliquias hujus sectæ sibi adjunxisse.

Ejus falsitatem conatur probare Waddingus.

At Waddingus plurimis ex Bulla prædicta textibus desumptis probare conatur Fratres Spirituales sententiâ hujus Diplomatis non fuisse proscriptos, ait enim Bullam, quæ *sancta Romana Ecclesia* incipit, datam fuisse ann. 1317. cum Diploma seu Constitutio, quæ Fratres Spirituales condemnavit, ann. 1318. condita fuerit.

Tumultus per Olivi doctrinam concitati.

Quidquid sit de isto Chronologiæ facto, quod disputationum tenebris involutum videtur; constat iterum agitatum fuisse quæstionem de condemnanda doctrina Petri Joannis Olivi, e quo tot mala, totque contentiones exortas fuisse asserebant Fratres de communitate, qui huic Petro adversabantur. Ejus doctrina anno 1310. perpensa primum fuerat; deinde in Concilio Viennensi an. 1311. præside Clemente V. qui Fratres Franciscanos tum de communi tum de strictiori vita ad pacem hortatus est; ut in observatione in Clementinam *exivi de Paradiso* dictum

ctum est superius. At cum novos tumultus doctrina Petri Joannis Olivi in Ordine Franciscano iterum excitasset; Joannes XXII. iram suam adversus Fratres Spirituales, qui istarum turbarum auctores accusabantur, continere non potuit.

Cum igitur intelligerent Fratres laxioris observantiæ sive de *communitate* Pontificem contra Fratres *Spirituales*, & discipulos Petris Joannis, ejusque doctrinæ defensores vehementer irritatum, opportunum judicarunt, hujus Petri opera, ac notanter ejus Postillam seu Commentarium in *Apocalypsim S. Joannis*, tamquam erroribus & hæresibus notanter contra Ecclesiam Romanam refertum Pontifici denuntiare.

Itaque hanc Postillam una cum variis articulis, tamquam ex hac Postilla fideliter extractis, Pontifici obtulerunt.

Pontifex autem hos articulos, & ipsam Postillam misit ad Nicolaum Episcopum Ostiensem, qui ex commissione Pontificis eos cum Postilla commisit duodecim Theologis, ut cum diligentia eos examinarent, & de ipsis in scriptis sub suis sigillis suam sententiam concorditer dicerent, utrum videlicet dicti articuli, quorum tenores describuntur, in ipsa Postilla continerentur, & utrum ipsos articulos hæreticos, aut erroneos seu temerarios censerent.

Hæc habentur ex Litteris horum Theologorum, quibus conformiter ad commissionem sibi factam, judicium suum Pontifici exponunt, quas Litteras tomo 1. suorum Miscellaneorum *pag.* 213. inseruit Stephanus Baluzius.

His Litteris subjicitur ibidem *pag.* 299. judicium quorumdam Episcoporum & Doctorum, qui conformiter ad prædictos Theologos, nonnullos articulos ex hac Postilla extractos, esse hæreticos pronuntiarunt.

Ex horum itaque, aliorumque judicio tandem hic Pontifex Joannes XXII. in publico consistorio dictam Postillam tamquam hæresibus & perniciosis erroribus refertam reprobavit.

Hanc condemnationis sententiam recitat Bernardus Guidonis in vita hujus Pontificis apud Baluzium tomo V. *vitarum Paparum Avenionensium.*

Meminit & hujus condemnationis Eymericus in Directorio Inquisitorum *part.* 1. *Commentario* 51. additque, quod idem Papa postquam condemnavit prædictam Postillam tamquam hæresibus & blasphemiis conspersam, etiam Auctoris Postillæ Petri Joannis ossa fecerit exhumari, verba ejus sunt: „ Quibus „ (erroribus) condemnatis idem Do„ minus Papa Joannes fecit exhumari „ ossa dicti Fratris Petri Joannis, & „ omnia, tam cereas imagines quam „ pannos per manus simplicium ad e„ jus tumulum deducta, Narbone fe„ cit publice concremari „. Aliqui tamen volunt dicere, quod licet ossa fuerint exhumata, non tamen cum prædictis concremata; sed Avenionem deducta, & de nocte in Rhodanum projecta.

Porro ex Waddingo in Annalibus Minorum constat etiam post hanc condemnationem operum & personæ *Petri Joannis* plures e Fratribus, ejusque discipulis & zelatoribus, ejus doctrinam & opera ab omni hæresi, ejusque memoriam adversus æmulorum calumnias vindicasse. *Pergunt plures doctrinam & personam Petri Joannis defendere.*

Hoc insuper ex horum scriptis & apologiis in defensionem hujus Petri Joannis evulgatis habetur, ipsos sustinuisse, Theologos ac Doctores ad examen operum & doctrinæ dicti Petri adhibitos non satis attendisse ad antecedentia & consequentia, ad quæ si serio sine præventione reflexissent, facile vidissent articulos ex ejus opusculis extractos, præsertim ex ejus Postilla super Apocalypsim sancti Joannis, ab omni hæresi esse immunes in sensu Auctoris, quem consequentia & antecedentia sufficienter exprimere ejus discipuli sustinebant.

Cum autem hæ dissensiones mirum in modum Ordinem Minorum turbarent, & in partes scinderent, tandem Sixtus IV. ex hoc Ordine Minorum ad summum Pontificatum assumptus, ut his dissidiis & disputationibus finem imponeret, libros & scripta (ait Waddingus ad annum 1307. num. 35.) *Sixtus IV. ex Ordine Minorum scripta Petri Joannis orthodoxa declarat.*

hujus viri denuo diligenter & exacte percurri præcepit, declaravitque „ nihil „ in eisdem contineri, quod expresse „ Fidei Catholicæ contradiceret, & o„ mnia sub eodem moderamine ab „ Auctore dicta, ut in bonum sensum „ possint trahi universa, defectumque „ eo usque provenisse, vel ex pravo affe„ ctu, vel nimia ignorantia legentium„.

Pontifices errare possunt in determinando, quis sit sensus alicujus libri.

Ex his manifestum est, non tantum Fratres Minores hujus Petri discipulos ac defensores; sed & ipsum Pontificem Sixtum IV. existimasse, qnin & reipsa declarasse, Pontificem Romanum nequaquam infallibiliter declarare quis sit sensus alicujus Libri.

Et sane cum hic sensus dependeat ex antecedentibus & consequentibus, nec non vocum significationibus, aliisque mutationi & varietati obnoxiis, quis ambigat, quin in his summi Pontifices errori obnoxii sint.

Quid post hanc Sixti IV. declarationem circa Libros & personam hujus Petri Joannis Olivi contigerit, nescio: hoc constat, quod in menologio F. F. Minorum Monachii in Bavaria impresso, hujus viri & plurium ejus discipulorum inter sodales ejusdem integritate & eruditione illustriores honorifica memoria occurrat (*a*).

Honorifica memoria Petri Joannis.

Cæterum Joannis XXII. vibrantibus Bullis horum Fratrum nec zelum extinctum, nec Congregationes dissipatas fuisse apparet: quandoquidem constet, similes Congregationes Fratrum sub nomine *Eremitarum* sancti Francisci, & qui ab Angelo Clareno *Clarenorum* dicebantur, perseverasse usque ad Pium V. sub quo facta est *unio Fratrum Amadeorum & Clarenorum Ordini Fratrum Minorum S. Francisci de observantia*, ut habet titulus Constitutionis 53. Pii V. quæ incipit, *Beatus Christi*, in Bullario Romano.

Ejus discipuli tandem reliquis FF. adunati.

EXTRAVAGANTES JOANNIS XXII.

Occasione quæstionis de paupertate Fratrum Minorum. *Cap.* Quia nonnumquam 2. *de Verborum sign.* & Cap. Ad conditorem 3. *eod.*

Observationes.

Quæstio *de paupertate Christi* exorta ann. 1321.

Anno 1321. acrius quam antea quæstio de paupertate Christi inter Minoritas agitata est; creverunt divortia doctrinarum, quibus Ordo Minoritarum non sine aliqua suæ disciplinæ ruina concussus est; has vero contentiones pluribus Constitutionibus Joannis XX. occasionem dederunt.

Cum enim hoc anno quidam Beguinus sive Bizochius de variis erroribus accusaretur coram Archiepiscopo Narbonensi, & Joanne Belva Ordinis Prædicatorum Inquisitore hæreticæ pravitatis, inter alios errores recensebatur & hic: *Christum Dominum, & Apostolos viam perfectionis sectantes, & docentes, nihil habuisse aut possedisse jure proprietatis, aut dominii in speciali aut in communi.*

Beguinus sive Bizochius accusatus, quod doceret: *Christum, & Apostolos nil jure proprietatis in communi* possedisse.

Inquisitor in hunc Beguinum senten-

(*a*) Hæc quæ profecto certa sunt, aperte declarant R. P. Berthier Jesuitam *tom.* 13. *Hist. Eccles. Gallicanæ* a semita veritatis aberrare, ubi *pag.* 61. scriptis & manibus Petri Joannis Olivi ita subirascitur. *Il est certain, quelques efforts que fasse l'Annaliste des Freres Mineurs* (P. Wadding.) *pour justifier les écrits de Pierre Jean d'Olive, que les Franciscains ne cesserent point de poursuivre sa mémoire après sa mort.* Hæc sane adversantur declarationi Sixti IV. & Menologio Minorum; summo Pontifici fidem sane derogare non debet R. P. Berthier; si suis velit stare principiis, quæ in *tom.* 13. præfatione *hist. Eccl. Gallicanæ* statuit.

Idem sustinet F. Berengarius Ordinis Minorum.

tentiam laturus, familiarum Religiosarum præcipuos super erroribus huic Beguino objectis consuluit: atque inter alios Fratrem Berengarium Ordinis Fratrum Minorum in Conventu Narbonensi Professorem; qui cum supradicto articulo de *paupertate Christi* sententiam dicere urgeretur, contendit, eum hæreticum non esse, sed esse dogma sanum & Catholicum in Decretali *Exiit qui seminat*, per Ecclesiam Catholicam definitum.

Berengarius ab Inquisitore appellat ad Pontificem Joann. XXII.

His turbatus Inquisitor, & in Berengarium commotus, jussit, ut palinodiam statim in omnium conspectu decantaret. Renuit Berengarius, & contra Inquisitoris minas, repetitasque censuras appellationem ad Sedem Apostolicam interposuit.

Pontifex detinet Berengarium.

Perrexit Berengarius Avenionem ad Pontificem Joannem XXII. sed ipsum prævenerat Inquisitor, & Pontificem contra Berengarium ita præoccupaverat, ut Pontifex Berengarium in Cœnobio Fratrum Minorum detineri jussit, una præcipiens, ne a Curia sine speciali sua licentia recederet.

Ordines Minorum, & Prædicatorum acerrime sic contendunt.

Hinc controversia hæc transiit ad utriusque Ordinis Minorum & Prædicatorum consodales, ortæque sunt super hac quæstione acres discordiæ inter Ordinum istorum Professores, disputarique cœptum fuit coram Pontifice & Cardinalibus; Minoribus sustinentibus, Christum & Apostolos nihil habuisse in speciali aut *communi*, Prædicatoribus contrarium sustinentibus, & Minorum opinionem *ut hæreticam* proclamantibus.

Inter hæc acerrima partium studia, quidam *Ubertinus de Casalis* Ordinis Minorum, rogatu Ursini Cardinalis, judicium suum super hac quæstione scripto exaravit, atque hanc opinionum contrarietatem sopire conatus est, adhibitis quibusdam distinctionibus. Responsionem integram refert Waddingus ad annum 1321. *num.* 8. & *tomo* 1. suorum Miscellaneorum *pag.* 307. inseruit Stephanus Baluzius, additurque, quod utraque pars huic judicio seu responso acquieverit, quodque Pontifex, audito hoc responso, dixerit: *Nolumus audire, quia bene responsum est quæstioni.*

Controversia hæc potissimum versatur circa Cap. Exiit qui seminat. 3. de V.S. in VI.

An verum sit, partes responso acquievisse, atque hæc a Pontifice fuisse dicta, nescio. Illud constat, anno sequenti eamdem controversiam recruduisse; & Pontificem discutiendam proposuisse omnibus Prælatis & Theologis in Curia præsentibus hanc propositionem: *Utrum* PERTINACITER *affirmare Dominum Jesum Christum, ejusque Apostolos non habuisse aliqua bona in speciali neque in communi, foret hæreticum?*

Tota hæc controversia potissimum versabatur super intellectu Decretalis Nicolai III. vel IV. quæ incipit, *Exiit qui seminat*, relatæ in *cap.* 3. *de verb. significat. in VI.*

In hac enim Decretali §. PORRO declaratur, quod *abdicatio omnium rerum non tam in speciali quam etiam in* COMMUNI *propter Deum, meritoria est & sancta: quam & Christus viam perfectionis ostendens verbo docuit, & exemplo firmavit, quamque primi Fundatores militantis Ecclesiæ prout a primo fonte hauserant, volentes perfecte vivere, per doctrinæ ac vitæ exempla in eos derivarunt.*

Requirebat igitur Pontifex inquiri in genuinum sensum horum verborum, & utrum prædicta propositio his verbis contineretur, & probaretur.

Extravag. QUIA NONNUMQUAM *tit.* 14. *de verb. signif.* declarat, posse aliquid mutari in Constitutionibus Prædecessorum.

Sed quia dicta Decretalis Nicolai sub pœna excommunicationis & privationis Officii & Beneficii districte præcipiebat, ne super hac Constitutione Glossæ fierent, obstaculum hoc sustulit Pontifex Joannes XXII. editâ Extravagante, quæ incipit, *Quia nonnumquam*, quæ exstat inter Extravagantes hujus Pontificis *titulo* 14. *de verb. sig.*

In hac Extravagante primo exponit, reprehensibile judicari non debere, si subinde Canonum Conditor immutet aliquid circa Canones a Prædecessoribus editos, *quia* (ait) *nonnumquam quod conjectura profuturum credidit, subsequens experientia nocivum ostendit.*

Dein relatis verbis Decretalis (quam Nicolao IV. (*a*) adscribit) quibus omnis

(*a*) In Bulla *Exiit qui seminat*, legitur Nicolaus IV. creditur esse mendum, adeoque legendum est, *Nicolaus* III.

mnis ejus interpretatio & discussio inhibetur, ait, quod attendens difficile esse volentibus Constitutionem prædictam perfecte legere, ac intelligere, pœnas adjectas devitare; & volens periculis, quæ ex prædictis possent litteratæ personæ præcipue scholasticæ incurrere, salubriter obviare: „ præsertim, „ inquit, cum de novo suborta sint aliqua dubia, circa quæ posset periclitari veritas, & erroribus via pandi, „ nisi liceret conferre super contentis „ in Constitutione hujusmodi & disputare, prohibitiones & pœnas prædictas tam latas, quam comminatas, „ & earum effectus.... auctoritate Apostolicâ duximus usque ad Sedis Apostolicæ beneplacitum *suspendendas* „.

Hic habemus, fatente Pontifice, subinde posse Constitutionem Pontificiam etiam in materia doctrinæ adeo obscure esse expressam, ut legentes in errorem inducerentur, nisi ejusdem Constitutionis fiat explanatio.

FF. Minores declarant se firmiter inhærere Constitutionibus EXIIT QUI SEMINAT, & QUORUMDAM EXIGIT.

Hâc suspensione publicatâ, cœpit hæc quæstio acrius disputari, pluresque interpretationes super dicta Decretali *Exiit qui seminat*, opinioni FF. Minorum haud faventes prodire.

Hac de re moniti Minores sub idem tempus comitia generalia Ordinis Perusii celebrantes, per encyclicas Litteras declararunt, se firmiter inhærere prædictæ Decretali, *Exiit qui seminat*, in Concilio Viennensi approbatæ (de qua supra in *Observatione* ad *Clementinam* EXIVI DE PARADISO) & per ipsum Joannem XXII. in quadam sua Decretali edita super Regula & statu FF. Minorum (quæ incipit, *Quorumdam exigit*) inter ejus Extravagantes titulo 14. plurimum commendatæ, tamquam quæ sit salubriter edita, solida, lucida, multâque auctoritate digesta, & secundum hæc ipsos FF. Minores sustinere, *Christum & Apostolos nihil jure proprietatis, dominii seu juris proprii in communi habuisse*, *non esse hæreticum*. Litteras has recitat Waddingus ad annum 1312. *num.*53. & *num.*54. prolixiorem in eisdem comitiis exaratam declarationem: „ in qua (ait) „ multis rationibus, & Sanctorum collectis auctoritatibus, universis Christi-Fidelibus notum esse voluerunt, „ non esse hæreticam illam sententiam, „ sed sanam & Catholicam „.

Deputatur ad Curiam Pontificis F. Bonagratia de Bergamo.

Insuper ad hanc suam opinionem propugnandam, in eisdem comitiis deputatus fuit F. Bonagratia de Bergamo, ut totius Ordinis nomine Avenione in Curia Pontificia resideret, & objectis adversariorum responderet.

Joannes XXII. irritatus, quod FF. Minores lite pendente sic judicassent, edit Constitutionem AD CONDITOREM.

Pontifex hisce Litteris summopere irritatus fuit, quasi ipsi Fratres Minores attentare præsumpsissent judicium proferre super quæstione coram ipso pendente, & omnibus palam quid orthodoxum esset intimare; antequam Pontifex quæstionem decidisset: præsertim quia ipse Nicolaus in allegata Decretali, *Exiit qui seminat*, præcaverat: *Si quid penes aliquem in his ambiguitatis emerserit, ad culmen prædictæ Sedis Apostolicæ deducatur, ut ex auctoritate Apostolica sua in hoc manifestetur intentio: cui soli concessum est in his statuta concedere, & edita declarare.*

Itaque eodem anno Pontifex, prolixam Constitutionem evulgavit, quæ incipit, *Ad Conditorem*; relatam inter ejus Extravagantes sub titulo de *verb. significat.*

Quid Nicolaus sanxerit in EXIIT QUI SEMINAT.

In hac Constitutione primum narrat, quod *Nicolaus III. IV.* . . . *inter alia* sanxisset, *omnium Utensilium & Librorum*, *rerumque mobilium & præsentium & futurarum*, etiam *Eleemosynis divinis oblatarum seu concessarum* ... *Fratribus* Minoribus (*in quibus tamen offerentes seu concedentes ipsa nihil in ipsis sibi dicerent reservandum*) *proprietatem & dominium* PLENE AC LIBERE AD SE & ROMANAM ECCLESIAM *pertinere*, *ipsa in se recipiens ac antedictam Ecclesiam*, SIMPLICI USU FACTI DUNTAXAT *in rebus*, & *bonis hujusmodi reservato Fratribus antedictis*.

Joannes XXII. explodit reservationem dominii in bona

Post hæc subjungit, quod licet ejus Prædecessor Nicolaus piâ consideratione motus hæc ordinaverit, supradicta illa dicto Ordini existimans profutura, experientia tamen docuerit, hæc dicto Ordini *non profuisse*, *sed potius tam ipsis*

Fra-

FF. Minorum Sedi Apostolicæ factam.

Fratribus quam multis aliis obfuisse.

Quod ea non juverit perfectionem status ipsorum.

Primo ostendit, quod hæc dominii & proprietatis reservatio Sedi Apostolicæ facta, *quantum ad statum perfectionis nequaquam profuit*, qui potissimum *in charitate* consistit, quam eorum temporalium sollicitudo minuit. Porro *constat*, *quod post ordinationem prædictam*, quâ hæc reservatio facta est, *non fuerint in acquirendis ac conservandis bonis prædictis in judicio & extra minus solliciti quam ante illam fuerant Fratres ipsi*, *quamquam sint Religiosi Mendicantes alii habentes aliqua in* COMMUNI.

Quod propterea nec FF. pauperiores, nec Ecclesia Romana editior evaserint.

Secundo dicit, nec eo titulo profuisse dictam reservationem ipsis Fratribus, quasi *propter carentiam talis proprii se* PAUPERIORES *dicere valeant*, *quam si res ipsas cum* ILLO (*quo carere se dicunt*) DOMINIO *obtinerent* ; eo quod *attento ipsorum Fratrum utendi modo*, *& ejus effectu*, *ac patientia circa modum ipsum*, *Romanæ Ecclesiæ subsecuta*, *non ipsa* USUS *Fratrum dici debet*, *sed potius Romanæ Ecclesiæ* DOMINIUM *esse* SIMPLEX. Hoc ultimum hinc patere ait, *quod in illo* dominio *nullum eidem Ecclesiæ* Romanæ *temporale hactenus obvenit commodum*, *nec* SPERATUR, *quod obvenire debeat in futurum : cum nec intentio reservantis*, *nec Fratrum ipsorum fuerit*, *quod ad quemcumque alium quam ad Fratres dictarum rerum perveniret compendium*.

Intentionem *ordinantis* (Nicolai III. vel IV.) hanc fuisse, vel *ex hoc* patere ait, quod nudum *sibi & Ecclesiæ Romanæ* dominium reservaverit, *usu facti* Fratribus relicto : *talis autem Dominii carentia* (inquit) *re in præsenti*, *ac spe in futurum omnimodo denudati*, *quoad paupertatem temporalem*, *quam* ALTIOREM (*præ mendicantibus aliis in* COMMUNI *habentibus*) SIBI *vendicant dicti Fratres*, *pauperiorem non efficit non habentem*.

Quod in usu consumptibilium proprietas ab ipso usu separari non possit.

Post hæc asserit, intentionem Nicolai III. vel IV. non fuisse in allegata Decretali, *Exiit qui seminat*, reservare sibi aut Ecclesiæ Romanæ dominium rerum, quæ usu consumuntur. *Quis enim* (ait) *sanæ mentis credere poterit*, *quod intentio fuerit tanti Patris*, *unius ovi*, *seu casei*, *aut frusti panis*, *& aliorum usu consumptibilium*, *quæ sæpe Fratribus ad consumendum e vestigio conferuntur*, DOMINIUM ROMANÆ ECCLESIÆ & USUM *Fratribus retinere?*

Pluribus dein rationibus e Theologia scholastica & ex Jure petitis, probat, Dominium sive *proprietatem* non distingui ab *usu facti in rebus usu consumptibilibus*... *cum in illis per usum vel abusum usuarii*, *substantia talis rei esse desinat*, *& per consequens proprietas etiam inutilis non subsistat*.

Quod honori Ecclesiæ Romanæ detrahat.

Progreditur ulterius Pontifex probare, quod prædicta ordinatio Nicolai III. vel IV. non tantum *Fratribus*... *non profuit*, *sed etiam occasionaliter honori sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ* non leviter *detrahit & detraxit* ... *cum occasione retentionis dicti dominii omnes causæ occurrentes agendo vel defendendo*, etiam interdum coram *pedaneis* judicibus *pro bonis hujusmodi*, NOMINE ROMANÆ ECCLESIÆ *virtute cujusdam privilegii a Martino Papa IV.* . . . *concessi super hoc agitentur : &* (*quod gravius est censendum*) *Procuratores causarum hujusmodi multos vexare dicuntur indebite :* addit, quod & hoc Martiniano privilegio sæpius abuterentur, injurias & molestias inferendo Ecclesiarum Prælatis.

Definitiva Bulla.

His præmissis, asserit, se *deliberatione cum* Cardinalibus *& multis aliis præhabitâ diligenti*, *dignum* arbitrari *& congruum*, *Professores*..... *Ordinis* Minorum, NON VERBIS TANTUM, *non simulatis actibus*, *sed operibus claris*, *veritate suffultis perfectioris status ac altioris paupertatis sibi prærogativam præ aliis Mendicantibus vendicare*, *ac nihilominus honori sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ*, *cujus obnubilari posset gloria*, *si tam perversæ simulationi*, *quæ profecto & ipsis simulantibus officit*, *& aliis scandali materiam subministrat*, *dissimulando illi occurrere*, *consentiret ; ac insuper velle se indemnitati Prælatorum providere*.

Addit, quod nolit *imposterum sub præ-*

prætextu seu pallio talis dominii temporalis, VERBALIS, NUDI, AC ENIGMATICI, *tanta bona*, *quanta dicti Fratres faciunt*, *infici*: *ac fomentum tantis malis*, *quanta procedunt ex simulatione hujusmodi*, *ministrare*.

Itaque *Edicto in perpetuum valituro*, *sancimus*, ait, *quod in bonis*, *quæ imposterum conferentur*, *vel offerentur*, *aut alias obvenire continget Fratribus seu Ordini supradictis* (*exceptis* iis, quæ ad Officium Divinum, & res sacras spectant) NULLUM JUS *seu* DOMINIUM *aliquod*, *occasione Ordinationis prædictæ* (Exiit qui seminat) *seu cujusvis alterius a quocumque Prædecessorum nostrorum super hoc specialiter editæ*, *Romanæ Ecclesiæ acquiratur*, *sed quoad hoc habeantur prorsus ordinationes hujusmodi pro non factis*.

Denique inhibet, *ne* prætextu supra allegati privilegii Martini Papæ IV. *deinceps pro recipiendis*, *petendis*, *extorquendis*, *defendendis*, *seu administrandis bonis Ordini* obventuris, *quisquam nominetur a quoquam seu constituatur amodo nomine sanctæ Romanæ Ecclesiæ Procurator*.

Inhibet quoque, ne *occasione cujusvis privilegii*, quisquam bona ista *imposterum in judicio vel extra defendendo*, *supplicando*, *vel alias quomodolibet assumere*, *vel exercere dictæ Ecclesiæ* (Romanæ) *nomine audeat*, *nisi de Sedis Apostolicæ licentia speciali*: *decernentes*, inquit, *irritum & inane*, *si secus* forsan *a quoquam imposterum attentari contigerit*.

Hâc Constitutione mirum in modum irritati Fratres Minores, multa parum modesta in Pontificem, ejusque Constitutionem effutierunt, atque ipse F. Bonagratia de Bergamo Ordinis totius Procurator, die 14. Januarii anni 1323. in pleno Consistorio Cardinalium provocavit contra dictam Extravagantem *ad Conditorem*, Libellumque Pontifici in omnium conspectu porrexit a se & aliis conscriptum, in quo pluribus rationibus probare volebat, nimis dure & injuste actum cum toto suo sodalitio, & hanc Extravagantem non posse subsistere, utpote cui adversabantur tot Pontificum Prædecessorum Constitutiones.

De Bergamo totius Ordinis Procurator appellat ab Extrav. AD CONDITOREM

Hâc agendi ratione amplius in FF. Minores excandescens Pontifex, jussit „ Constitutionem suam valvis Ecclesiæ „ Cathedralis affixam detrahi, eamque „ in pluribus mutari, augeri, & novis „ additis rationibus ampliari, conceptamque suam opinionem amplius „ confirmari: hanc sic correctam iterum „ ad dictas valvas appendi jussit appo- „ sito eodem die & anno, quo prior „ confecta seu data est, quantumvis „ in multis discreparet a prima editio- „ ne „: uti scribit Waddingus ad annum 1322. *num.* 2.

Hæc Extravagans Corpori juris inserta est, ab excandescente ob eam appellationem Pontifice ampliata fuit.

Utramque editionem suis Annalibus inseruit Bzovius, scilicet priorem ad annum 1322. *num.* 4. & ad annum 1323. *num.* 11. posteriorem & prolixiorem, quam Corpori Juris insertam habemus inter Extravagantes Joannis XXII.

EX-

EXTRAVAGANTES JOANNIS XXII.

Quibus deciditur Quæstio de Paupertate Christi & Apostolorum. *Cap.* Cum inter nonnullos 4. *de Verb. significat.* & *Cap.* Quia quorumdam mentes 5. *eod.*

Observationes.

Decretalis Cum inter nonnullos decidit quæstionem de paupertate Christi an. 1323.

CUm Pontifex Joannes XXII. resistentiâ Fratrum Minorum contra suas Constitutiones super eorum Regula & prætensa paupertate evulgatas, non parum irritatus sciret, cerneretque Fratres Minores in suæ prætensæ altissimæ paupertatis in expropriatione dominii in *communi* etiam rerum *ipso usu consumptibilium* defensionem adducere exemplum Christi & Apostolorum, quos asserebant, nihil omnino etiam *in communi* proprietatis habuisse, accinxit se ad decisionem principalis hujus quæstionis de paupertate Christi & Apostolorum; eamque in publico Consistorio discutiendam proposuit, atque tandem sub finem anni 1323. editâ Constitutione, quæ incipit *Cum inter nonnullos*, relata inter ejus Extravagantes sub titulo *de verb. significat.* quæstionem decidit.

Definit Christum & Apostolos habuisse aliqua *in communi* jure proprietatis.

In hac Extravagante primum narrat Pontifex, *inter nonnullos viros scholasticos in dubium revocari, utrum pertinaciter affirmare, Redemptorem nostrum ac Dominum Jesum Christum, ejusque Apostolos in speciali non habuisse aliqua, ne in* COMMUNI *etiam, hæreticum sit censendum?*

Huic quæstioni & *concertationi finem imponere* cupiens, *assertionem* ipsorum *hujusmodi pertinacem... deinceps erroneam fore censendam & hæreticam de Fratrum nostrorum* (ait) *consilio, hoc perpetuo declaramus Edicto.*

Rationem hujus declarationis præmisit, quod nimirum ea assertio Christum & Apostolos nihil habuisse, *Scripturæ sacræ, quæ in plerisque locis ipsos nonnulla habuisse asserit, contradicat expresse, ipsamque Scripturam sacram, per quam utique Fidei orthodoxæ probantur articuli, quod præmissa fermentum aperte supponat continere mendacii, ac per consequens quantum in ea est, ejus in totum fidem evacuans, Fidem Catholicam reddat, ejus probationem adimens, dubiam & incertam.*

Quin & *assertionem pertinacem*, quod Christo, ejusque Apostolis, *quæ ipsos habuisse Scriptura sacra testatur, nequaquam jus ipsis utendi competierit, nec illa vendendi seu donandi jus habuerint, aut ex ipsis alia acquirendi, de Fratrum nostrorum Consilio*, inquit, *deinceps erroneam fore censendam merito, ac hæreticam declaramus.*

FF. Minores acerbissime constitutiones Joannis XXII. impugnant.

Hâc decisione vehementius incensi Fratres Minores, signanter Michaël Cesenas, Guilielmus de Scham, & Bonagratia, prædictas Constitutiones acerbo & insolentissimo stylo oppugnare cœperunt, effutientes, illud, quod per *Clavem scientiæ* in fide & moribus semel definierunt Pontifices, adeo immutabile esse, ut illud successori revocare non liceat in dubium.

Fuisse autem per *Clavem* scientiæ definitum per varios Pontifices, ac signanter per Nicolaum III. vel IV. in sæpius citata ipsius Decretali, *Exiit qui seminat*, quod *abdicatio proprietatis omnium rerum non tam in speciali, quam etiam in* COMMUNI *propter Deum meritoria est & sancta:* quodque eamdem *Christus viam perfectionis ostendens, verbo docuit, & exemplo firmavit.*

Ludovicus Bavarus tuetur hos Fratres.

Tuebatur hos Fratres contra Pontificem Ludovicus Bavarus Pontifici infensissimus, eoque prætextu in sua acta appellationis, ab ipso adversus sententiam Pontificis, in Octobri anno 1324. publicatam, Pontificem *erroris & hæreseos* accusavit.

Hæc

Joan. XXII. priores suas Const. confirmat per Extravag. QUIA QUORUMDAM.

Hæc itaque a Fratribus Minoribus verbo & scripto palam promulgata, permoverunt Pontificem ad edendam novam Constitutionem, quæ incipit, *Quia quorumdam mentes*, exstatque inter ejus Extravagantes sub titulo *de verb. sig.* quâ prædictas suas Constitutiones vindicavit & de novo confirmavit.

In primis omnibus, quæ suis prædictis Decretalibus per Fratres Minores objiciuntur, respondet: dein declarat, *tamquam hæreticos* evitandos fore omnes & singulos, qui verbo & scripto per se vel alium seu alios præsumpserint defendere aut approbare damnatam per prædictam Constitutionem, *Cum inter nonnullos*, hæresim hanc, videlicet, *quod Christus & ejus Apostoli in iis, quæ habuisse leguntur, tantum habuerint absque jure aliquo* SIMPLICEM USUM FACTI.

Quod spectat vero Constitutionem seu Extravagantem, *Ad Conditorem*, inhibuit, *ne quis contra definita, ordinata, seu facta per ipsam verbo vel scripto scienter approbet aliquid vel defendat. Si quis vero contra præsumpserit tamquam contumax & rebellis Romanæ Ecclesiæ ab omnibus habeatur.*

Pergunt F.F. Minores suam sententiam pro Fidei articulo habere.

Sed neque hæc silentium Fratribus Minoribus pro sua opinione de *paupertate* Christi, & eorum perfectissima expropriatione omnium rerum, etiam in *Communi* tamquam pro Fidei articulo decantantibus, imponere potuerunt.

Michaël Cesenas cũ duobus aliis coram Pontifice audacter respondet.

Inter alios Michaël Cesenas Ordinis Minister generalis una cum Ochamo & Bonagratia Avenionem vocatus, a Pontifice acerrime increpatus, tamquam pertinax in condemnata sententia de paupertate Christi & Apostolorum, *quam temere* (inquiebat Pontifex) *ausus es Decreto universi Capituli Perusini diffinire, dum coram nobis, & S. R. E. Cardinalibus disceptabatur, obtrudens Fidelibus hæreticam doctrinam.*

Ita Waddingus ad annum 1328. *num.* 12. referens ibidem audax dicti Michaëlis responsum „ Decisionem Perusinam asserentis per omnia *Catholicam*, sacræ Scripturæ consonam, aliorum Pontificum Decretis conformem, expressisque verbis in Nicolai Papæ gravissima Decretali contineri, quam proinde qui defenderit, notâ hæresis non poterit inuri.

Præceperat ei Pontifex sub pœna excommunicationis, ne e Curia recederet absque speciali Sedis Apostolicæ licentia, atque interea convocavit Pontifex cœtum plurium Doctorum, qui responsa Michaelis examinarent & quæ requirantur, ut quis hæreticus dicatur, indagarent, intendens graviori judicio Michaëlem tamquam hæreticum punire.

Appellat a Pontifice, ejusque Constitutionibus.

Michaël ab hoc cœtu (cui Pontifex præsidebat) nihil sibi exspectans favorabile, veritusque ne ad palinodiam & retractationem Decisionis Perusinæ compelleretur, ex aliorum sibi similium consilio, insolenti Libello porrecto, appellavit a Pontificis sententia, quâ inhibuit ei recessum a Curia; atque una provocavit contra Decretales JOANNIS in controversia paupertatis editas, & contra omnia & singula, quæ adversum se, aut contra Minorum Sodalitium in illo cœtu constituerentur.

Fugit ad Ludovicum Bavarum.

Verum idem Michaël sat intelligens, simili agendi modo, Pontificis iram magis contra se, & socios suos accendi, tutum sibi non existimavit diutius Avenione sub Pontificis potestate morari, unde paulo post una cum Guilielmo Ochamo & Bonagratia Bergamensi die 25. Maii fugit Avenione ad Ludovicum Bavarum, a quo sciebant se contra Pontificis iram protegendos.

Censuris innodatur.

Postquam Michaëlis fugam, & ad Bavarum defectionem intellexit Pontifex, ipsum censuris innodavit, dignitate privavit, & inhabilem ad omnes honoris gradus declaravit.

Appellat ad Ecclesiam universam.

Audiens hæc Cesenas Pisis sub protectione Bavari existens, suo & Fratrum omnium sibi adhærentium nomine appellavit solemniter a gravaminibus JOANNIS ad Ecclesiam Catholicam, & futurum Concilium. Appellationem hanc Notarii manu subscriptam, & solemniter promulgatam, & ad valvas Cathedralis Ecclesiæ affixam,

informa authentica Pontifici transmisit.

Hinc majori irâ incensus Pontifex ad omnes Prælatos, & Principes scripsit asperas contra Michaelem litteras, ut caperetur, uti hæc latius narrat Waddingus ad annum 1328.

Ejus & Ochami insolentissima contra Pontificem scripta.

Michaël autem, eique adhærentes protectioni Bavarii fidentes flocci fecerunt Pontificias censuras & minas, atque in sua *de paupertate Christi* opinione persistentes, palam Pontificem *hæreticum* proclamarunt, ac libellos insolentissimos contra ejus Constitutiones evulgarunt, quibus novam Constitutionem, quæ incipit, *Quia vir reprobus Michaël*, opposuit Pontifex, quam exhibet Goldastus tomo 2. suæ *Monarchiæ pag.* 993. una cum tractatu Guilielmi Ochami adversus hanc Constitutionem, quem intitulavit opus *nonaginta dierum* (in quo Joannem XXII. Papam tamquam hæreticum passim insectatur) centies repetitis his verbis, *dicit iste Hæreticus*: quod opus partem facit prolixioris operis ejusdem Ochami, quod edidit sub nomine *Dialogi*, integrumque exstat ibidem apud Goldastum, cujus secunda pars, quæ incipit a *pag.* 957. intitulatur *Compendium errorum Papæ*, prætenditque ponere *cap.* 2. tredecim errores contentos in Constitutione seu Extravagante *Ad Conditorem*. Dein *cap.* 3. septem errores contentos in Extravagante, *Cum inter nonnullos*, & *cap.* 4. octodecim errores ex Constitutione seu Extravagante *Quia quorumdam*.

Contra has tres Constitutiones recte a Michaële Cesenate Ordinis Minorum Ministro Generali provocatum esse, conatur adstruere *cap.* 5. multaque insolentissima contra Pontificem effutiens, ipsum tamquam manifestum & pertinacem *hæreticum* ab omnibus fugiendum proclamat; ipsum fuisse *Tyrannum crudelissimum, humanum sanguinem ultra modum sitientem, noverunt* (inquit) *plures mundi partes*.

Post hæc *cap.* 6. proponit prætensos triginta duos errores ex ejus novissima Constitutione, *Quia vir reprobus*.

Huic operi Ochami subjunxit Goldastus *pag.* 134. tractatum dicti Michaelis Cesenatis *contra errores Joannis XXII.* Papæ, seu potius Litteras ejusdem Michaelis, & aliorum ei adhærentium.

Epistola Michaelis Cesenatis ad Capitulum FF. Minorum

Prima eorum data est ad Capitulum FF. Minorum in Parpiniano aut Avenione congregandum: in hac exponit, quid ipse anno 1328. Avenione in Curia Pontificis pro sustinenda Declaratione Capituli Generalis Ordinis Perusii celebrari facere debuerit, & quod justa fuerit ejus a sententia Pontificis ad Concilium *generale* appellatio: *quia in his* (ait) *quæ ad fidem pertinent, Papa subest Concilio*, quod adductis nonnullis Canonibus ex Decreto Gratiani, & auctoritate Glossæ adstruere nititur.

Ad omnes FF. Ordinis Minorum.

In secunda Epistola *ad omnes Fratres Ordinis Minorum* asserit, quod Joannes Papa sub initium sui Pontificatus per duas Decretales seu Extravagantes, quarum una incipit, *Exivi de Paradiso*, & altera, *Quorumdam exigit*, approbaverit Regulam Fratrum Minorum esse *Catholicam* & *sanctam*; necnon probaverit & evulgaverit Constitutionem, *Exiit qui seminat*, quâ asseritur sententia de paupertate Christi, & expropriatione omnium rerum etiam *in Communi*, Catholica. Sed *ipse* (ait) *postmodum in reprobum sensum datus, & a cupiditate divitiarum hujus seculi excæcatus, etiam sibi ipsi, & dictis suis Constitutionibus contradicens, & seipsum proprio judicio condemnans, elapso anno sexto Pontificatus sui fecit quatuor detestanda statuta, hæreticalia manifeste adversantia Fidei Catholicæ, & dictæ doctrinæ Evangelicæ & Apostolicæ & sanctæ Romanæ Ecclesiæ*.

Horrenda & insolentissima sunt, quæ post hæc in Pontificem tamquam *manifestum hæreticum* evomit, idque pene unice: „ quia in his suis Con„ stitutionibus notorie & pertinaciter „ dogmatizat, quod Christus & Apo„ stoli in omnibus rebus temporalibus, „ quas Scriptura eos habuisse testatur, „ *tam in speciali*, quam etiam *in com*„ *muni proprietatem & dominium* „ ha-

„ habuerunt; & quod a se proprietatem & dominium rerum temporalium nullatenus abdicarunt, & omnes afferentes oppositum, esse censendos hæreticos, & sicut hæreticos condemnandos judicat & diffinit „.

Ad Ludovicum Bavarũ, & Principes Allemaniæ.

Tertia Epistola Michaelis est ad Regem Romanorum, Ludovicum Bavarum, & Principes Allemaniæ. In præfatione vocat Ludovicum, *Pauperum patrem*, & *Catholicæ Fidei propugilem*; dicit, quod, ut habetur *distinctione* 96. duo sint, quibus principaliter hic mundus regitur, *auctoritas sacra Pontificum*, & *Regalis potestas*. Post hæc ausu insolenti dicere non erubescit, quod *Pontificalis auctoritas ad præsens divino judicio videatur exspirasse de medio*. Tum se convertens ad Imperatorem, ait, ipsius interesse, *negotia Fidei & pauperum causas indesinenter assumere, & incessanter prosequi*.

Constat hæc Epistola 12. capitibus, quorum singulis singulos errores Joannis XXII. asserere tentat.

Hæc illorum Fratrum pertinacia & insolentia tantam Ordini Minorum invidiam conflarunt, at plures suggererent Pontifici, ut quod in *Templarios* nuper decreverat ejus prædecessor Clemens V. in Minoritas ipse decerneret, Ordinemque penitus deleret, de quo vide S. Antoninum, in Chronico *parte 3. tit. 24. cap. 5. §. 15.*

Hi motus anno 1341. nondum cessabant.

Quo tempore hi motus & quæstiones cessaverint, nescio.

Examen judiciale Fratris Francisci de Esculo relatum a Stephano Baluzio *tom.* 1. Miscellaneorum *pag.* 315. probat, quod anno 1341. sub Pontificatu Benedicti XII. motus hi nondum plene cessarent.

Benedictus XII. sententiam Joannis XXII. de paupertate Christi probavit.

Constat quoque ex eodem examine, quod Benedictus XII. sententiam Joannis XXII. de paupertate Christi probaret, & contrariam improbaret; quod & probatur ex Commentario, quem de hac quæstione ipse Benedictus ante Pontificatum vocatus *Jacobus Novellus* Ordinis Cisterciensis edidit, in quo sententiam Joannis XXII. propugnat, agnoscitque eam sententiæ Nicolai III. in Decretali, *Exiit qui seminat*, esse contrariam. Hic tractatus habetur in *Directorio Inquisitorum part. 2. quæst.* 17.

Et sane opinionem de paupertate Christi, quam Joannes XXII. tamquam hæreticam damnavit per Nicolaum IV. in Decretali, *Exiit qui seminat*, tamquam orthodoxam fuisse probatam evidens apparet; licet ob improbationem contrariam factam a Joanne XXII. insolentissima scripta contra hunc Pontificem evulgata nullatenus sint probanda (*a*).

EXTRA-

(*a*) Quid de executione voti paupertatis ad sensum Gallorum dici debet? accipe ex 20. art. ordinationis Aurelianensis, & 30. art. ordinationis Blesensis; uterque articulus Religiosum ad ejus instituti primævam originem revocat, ut de voto paupertatis, ejusque sensu recto judicet, & innoxius vivat. Arrestorum tamen auctoritate nituntur pensiones, quæ vitæ alicujus Religiosi necessitatibus sunt destinatæ; verum ut observat studiosus Cleri Gallicani commentariorum collector, tom. 2. tit. 2. cap. 5. *Ce n'est que sous la condition tacite, qu'elles seront employées & administrées selon la Régle & les Constitutions du Monastére; c'est l'esprit des Arrêts du Conseil privé, qui obligent les Religieux de saint Victor de Marseille de vivre en commun; le premier est du 16. Mars 1668. & l'autre du 26. Juillet 1669.* Utrumque Arrestum legitur in Commentariis Cleri Gallicani loco citato num. 40. & 41.

EXTRAVAGANTES JOANNIS XXII.

Super controversia de Imperio inter Ludovicum Bavarum & Fredericum Austriacum. *Cap.* SI FRATRUM *unic.* *Ne Sede vacante aliquid innovetur;* præmittitur *Clementina* ROMANI PRINCIPES *unica de jurejurando.*

OBSERVATIO.

Henricus VII. Imperator præstat juramentum quoddam Clementi V.

ANno 1308. electus in Regem Romanorum Henricus Comes Lutremburgensi, an. 1312. Romam venit & a Cardinalibus, quibus Clemens V. summus Pontifex Avenione residens, hanc provinciam demandaverat, ritu solemni inauguratus fuit, Imperii Coronam accepit; præstito prius juramento, quo se Romanæ Ecclesiæ & Pontifici obstrinxit, *secundum formam* Canonis, TIBI DOMINO *Dist.* 63. *Can.* 33. aliud quoque præstitit juxta formam in Pontificali præscriptam.

Ratione cujus Pontifex vult eum conciliare cum Roberto Rege Siciliæ.

Post hæc Pontifex ad Cardinales Romæ existentes scripsit, ut pacem inter Henricum & Robertum Siciliæ Regem conciliare satagerent, quod ipsos ad Ecclesiæ Romanæ defensionem conjunctos esse deceret, cui juramento fidelitatis uterque obstrictus esset.

Pernegat Henricus se fidelitatis juramento obstrictum.

Hæc verba finalia, *Cui* JURAMENTO FIDELITATIS *uterque obstrictus esset*, ægerrime ac indignissime ferens Henricus Imperator, Tabellionibus ac Notariis accersitis, palam professus est se non esse cuiquam *juramento fidelitatis adstrictum*, neque sciret, illud fuisse unquam a suis prædecessoribus præstitum.

Clementina ROMANI PRINCIPES *unica* de jurejurando.

Hujus protestationis seu professionis certior factus Pontifex, defuncto jam Henrico, Constitutionem edidit, quæ incipit ROMANI PRINCIPES, quâ asserit inter alia, quod electus Romanorum Rex adstringat se vinculo juramenti, *prout* (ait) *tam mos observationis antiquæ, temporibus novissimis renovatæ, quam forma juramenti hujusmodi sacris inserta Canonibus manifestant.*

Indubie hic per sacros Canones indicat Canones per Gratianum relatos *Dist.* 63. ad quos videri poterit *Commentarius* ad hanc distinctionem Gratiani.

Post hæc narrat, quod litteras dederit ad quosdam Romanæ Ecclesiæ Cardinales in urbe tunc degentes, pro reformanda pace, & solidanda concordia inter Henricum Imperatorem & Robertum Regem Siciliæ, *inter alia inserentes in eis* (inquit) *quod cum ipsi Reges ejusdem Ecclesiæ* (Romanæ) *specialissimi filii, sibi* JURAMENTO FIDELITATIS *& alias multipliciter essent adstricti, ipsius Ecclesiæ deberent esse promptissimi Defensores.*

Exponit dein, quomodo palam suam indignationem contra has litteras ostenderit Imperator, ob mentionem factam *juramenti fidelitatis*, prout supra dictum est.

Ut hanc Henrici Imperatoris querelam haud fundatam evincat, exponit, quæ ab Henrico ante & post coronationem præstita sint.

In primis ait: *Henricus quam primum fuit in Regem Romanorum electus, solemnes ad nos nuntios destinavit: dans eis per suas patentes Litteras plenum & speciale mandatum exponendi nobis pro eo devotionem ipsius & reverentiam filialem, quam ad nos & Rom. Ecclesiam sincero gerere se dicebat affectu, necnon petendi & impetrandi a nobis favorem & gratiam consuetos: offerendi quoque nobis, & præstandi pro eo & in ipsius animam debita nobis &*

ejidem Ecclesiæ FIDELITATIS, *& cujuslibet alterius generis* JURAMENTUM, *ac nihilominus petendi a nobis, per nostras sibi manus impendi unctionem, consecrationem, & Romani Imperii diadema.*

Exponit ulterius, quod Nuntiis Henrici *Avenione* coram se *in Consistorio publico* auditis, & eorum mandato, necnon Decreto Electionis ejusdem Henrici *ex parte Principum . . . qui eumdem elegerant, plenâ cum* Cardinalibus *deliberatione discussis*, necnon *examinatâ personâ* dicti *Henrici*, *prout absentia patiebatur, ejusdem & de ipsius fide, probitate, & aliis, quæ in persona Imperatoris sunt merito requirenda*, *ipsum* nominaverit, denuntiaverit, & declaraverit *Regem Romanorum*, *ipsius* (inquit) *approbantes personam, eumque sufficientem & habilem declarantes ad suscipiendam Imperialis Celsitudinis dignitatem, ac decernentes unctionem, consecrationem, Imperiique Romani coronam sibi per manus nostras concedi debere.*

Clemens V hic sibi afferit jus judicandi, an persona sit habilis ad Imperium.

Ex his habemus, quod hic Pontifex exemplo Innocentii III. in *cap.* 34. VENERABILEM *ii de electione & electi potestate*, sibi afferuerit jus judicandi, num electus in Regem Romanorum sit *sufficiens & habilis*.

De juramento Henrici Pontifici præstito.

Asserit & *a dictis nuntiis sufficiens ad hoc ab eo mandatum habentibus secundum formam in Decretis, quæ incipit*, TIBI DOMINO, *comprehensum fidelitatis* recepisse juramentum.

Quin & asserit, quod postmodum ipse *Henricus* in urbe coram Cardinalibus, *coronationis suæ tempore* præstiterit *juramentum* TEMPORALE, *quod in libro Pontificali Romano præstandum Pontifici per Imperatorem coronationis suæ tempore continetur*.

Quod hujusmodi juramentum debeat censeri esse fidelitatis.

Relato hujus juramenti tenore dicit, quod *a retro Romanis Principibus non* fuerit *hæsitatum, quin juramenta hujusmodi* FIDELITATIS *existant*.

Quia tamen *Henricus, non virtutem & mentem, sed nudum verborum inspectans corticem, sensumque confundens; juramenta restringendo prædicta, curiose videbatur asserere, illa ad debitum* FIDELITATIS *hujusmodi non extendi: novo modo curiositatis hujus luculentæ veritatis antidotum ipsius declarationis oraculo providimus*, inquit, *opponendum.*

Ne igitur *imposterum* ullus in Regem Romanorum electus, simili modo juramenta a se præstita interpretari aut restringere præsumat; *auctoritate Apostolicâ*, ait, *de fratrum nostrorum consilio declaramus, illa juramenta prædicta* FIDELITATIS *existere, & censeri debere.*

Exstat integra hæc constitutio inter Clementinas sub titulo de *jurejurando* sub nomine *Clementis V. in Concilio Viennensi*.

Hæc Clementina certo non fuit edita in Concilio Viennensi.

Verum quandoquidem Concilium Viennense finitum fuerit mense Maio anni 1312. ipseque Imperator Henricus demum obierit 24. Augusti anni 1313. evidens est, hanc Constitutionem a Clemente V. non fuisse in Concilio Viennensi editam, quandoquidem in ipsa Constitutione dicatur, *quia præfatus Henricus, qui in proximis diebus suis de* HAC LUCE SUBSTRACTUS, &c. aperte significante Clemente V. tempore editæ hujus Constitutionis, Henricum obiisse.

Hinc confirmatur, quod supra notavi, non omnes Constitutiones, quæ in hac collectione in *Concilio Viennensi* editæ notantur, revera in hoc Concilio editas fuisse.

Eam inter Clementinas retulit, & cum his evulgavit Joannes XXII.

Neque ipse Clemens eam inter Clementinas retulit, sed ejus successor Joannes XXII. eam una cum Clementinis evulgavit, ut controversiam de Imperio ad decisionem Sedis Apostolicæ spectare evinceret.

Controversia de Imperio inter Ludovicum Bavarum & Fredericum Austriacum.

Mortuo enim prædicto Henrico controversia orta est super Imperio inter Ludovicum Bavarum & Fredericum Austriacum: quorum primus electus fuerat Francofurti ab Archiepiscopis Moguntino, & Trevirensi, Rege Bohemorum, Marchione Brandeburgensi, & Duce Saxonum. Coloniensis Archiepiscopus autem, & Comes Palatinus adesse, licet vocati, renuerunt: habitoque cum duobus aliis Principibus consilio Fredericum elegerunt.

Uterque anno 1314.

Utraque pars Decretum electionis ad summum Pontificem futurum (Sede

per

implorat coronationem a Pontifice futuro.

per mortem Clementis V. (a) vacante) misit, una per litteras Sanctitatem suam rogantes, ut ipsum electum in Regem Romanorum amplectens, munus inunctionis & consecrationis, & sacri Imperii diadema ipsi dignaretur loco & tempore favorabiliter impartiri. Datæ sunt hæ litteræ anno 1314.

Joannes XXII. electus anno 1316.

Porro anno 1316. Joannes XXII. electus Pontifex, his duobus Principibus de Imperio contendentibus, causam ad se trahere omni modo possibili studuit.

Hunc in finem Collectionem Clementinarum sub nomine Clementis V. & Concilii Viennensis promulgavit, inter quas reposuit hanc Constitutionem *Romani Principes*, quæ declarat, *approbationem personæ ad Imperialis celsitudinis apicem assumendæ, necnon unctionem, consecrationem, & Imperii Coronam*, Romanos Principes a summo Pontifice accipere, & juramentum *fidelitatis* eidem Pontifici & Romanæ Ecclesiæ præstare debere; uti supra latius expositum est.

Edit Extravagantem SI FRATRUM tit. *ne sede vacante*, quod terreni & cœlestis Imperii jura Pontifici sint commissa.

Quin & anno primo sui Pontificatus, edità Constitutione, quæ incipit, SI FRATRUM, exstatque inter ejus Extravagantes, titulo *ne Sede vacante aliquid innovetur*, declarat, de *jure liquidum esse, & ab olim fuisse inconcusse servatum, quod, vacante Imperio, sicut & nunc per obitum Henrici Imperatoris Romanorum vacasse dignoscitur, quum in illo ad secularem Judicem nequeat haberi recursus, ad summum Pontificem, cui in persona beati Petri terreni simul & cœlestis Imperii prædicti jurisdictio, regimen, & dispositio devolvuntur, & ea ipse, durante ipsius vacatione Imperii, per se vel alium seu alios exercuisse noscitur in Imperio memorato*.

His præmissis, singulos Imperii Vicarios, sive præfectos, aut Commissarios, seu alio quocumque nomine vel titulo administrationi Imperii vacantis sine *Sedis Apostolicæ licentia* se immiscentes exauctoravit, atque sub pœna anathematis inhibuit, ne quis se immisceret; aut his a quocumque obediretur.

Quia *ut quibuslibet parendi talibus tollatur occasio, omnes & singulos, qui hujusmodi Vicariatus nomen retinentibus, assumentibus, seu resumentibus*, JURAMENTO FIDELITATIS *tenentur adstricti, a juramento hujusmodi, quantum ad hoc de* POTESTATIS PLENITUDINE absolvens, *auctoritate Apostolicà firmiter* exhibet *eisdem, ne talibus ut Vicariis, vel Officialibus Imperii aliquatenus pareant vel intendant*.

Insuper omnes pactiones, obligationes, confœderationes, & colligationes, a quibuscumque super hoc quomodolibet initas, juramento vel quacumque firmitate vallatas, omnino, inquit, *dissolvimus, viribus vacuamus, irritamus, & quatenus de facto processerint, revocamus*.

Constituit Robertum Regem Siciliæ Vicarium Imperii.

Secundum hæc Robertum Regem Siciliæ, Imperii Vicarium in Italia constituit, donec Imperator inauguraretur.

Ludovicus Bavarus appellat ad Concilium generale.

Quam hæc Ludovicum Bavarum Imperatorem electum & Imperii administrationem jam actualiter exercentem exacerbaverint, quamque acerba inter ipsum & Pontificem excitaverint dissidia ex Historicis illius ætatis notum est, necnon ex variis scriptis in favorem Ludovici contra Joannem XXII. editis, constatque quod Ludovicus numquam agnoscere voluerit, administrationem *imperii vacantis* ad Sedem Apostolicam spectare, aut Regem Romanorum electum debere a Sede Apostolica confirmationem accepisse, antequam Imperii administrationi se immisceat, ac signanter in Litteris Ludovici, quibus continetur appellatio ipsius ad futurum Concilium generale adversus Joannem Papam XXII. datis anno 1324. necnon ejusdem Ludovici processu contra eumdem Pontificem de anno 1328. exstantque integra apud Baluzium *tomo* 2. de vitis Paparum Avenionensium *cap.* 75. *col.* 478. & *cap.* 76. *col.* 512. (b).

COM-

(a) Clemens V. obiit die 20. Aprilis ann. 1314.
(b) Legatur quoque Historia Allemanica, quam P. Barre elaboravit. Discordia, quæ inter Joannem XXII. & Ludovicum Bavarum orta est, exstat tomo VI. ejusdem Historiæ.

COMMENTARIUS
IN JUS
CANONICUM NOVISSIMUM.

PARS TERTIA.

DE BULLIS AC DECRETIS RECENTIORIBUS SUMMORUM PONTIFICUM, SYNODORUM, ET PRINCIPUM.

DISSERTATIO

In Jus Canonicum Novissimum, variasque species, adjectis nonnullis reflexionibus.

§. I.

Quid nomine Juris novissimi intelligatur.

Jus *Novissimum* hic dicitur, quod non est hodierno Corpori Canonico inclusum.

JUS Canonicum seu Ecclesiasticum *Novissimum* hic dicimus, omne illud, quod in materia Disciplinæ seu œconomiæ Ecclesiasticæ, sive res Ecclesiasticas, sive personas, aut judicia, eorumque formam & ordinem spectat, auctoritate publicâ prodiit post evulgatas Decretalium & Canonum Collectiones hodierno Corpori Canonico inclusas, inter quas tempore postrema est, quæ sub nomine *Extravagantium Communium*, exeunte seculo XV. edita fuit, utpote cui & inserta legitur Constitutio Sixti IV. anno 1483. promulgata: ut jam supra notavimus in *Dissertatione de Extravagantibus*.

Et cum nulla recentior Decretalis, quam prædicta Sixti IV. in collectionibus Corpori Canonico inclusis occurrat, omnia, quæ post tempus illud prodierunt, Juri Novissimo adscribemus.

Hujus generis in primis sunt, quæ Pontifices Romani post illa tempora in materia Ecclesiastica, sive per modum Constitutionis, sive sub nomine Bullæ, aut Brevis, vel *motu proprio*, vel interrogati, aut interpellati ediderunt, vel responderunt.

Cum

Cum autem sensim plures ejusmodi Bullæ seu Constitutiones, aut Pontificum Litteræ seu Brevia circumferrentur, cœperunt nonnulli exemplo veterum Decretalium Collectorum easdem sub simili forma, vel ordine temporum servato, in unum vel plura volumina colligere, de quibus, & eorum auctoritate §. sequenti.

§. II.

De variis recentioribus Bullarum, & Rescriptorum Pontificum Collectionibus, earumque auctoritate.

Collectio *Petri Matthæi*.

PRimus, qui legitur Bullas Pontificias collegisse, est *Petrus Matthæi* Jurisconsultus Lugdunensis, cujus Collectio anno 1491. prodiit sub hoc titulo, *Collectio Constitutionum & Bullarum post* SEXTUM, CLEMENTINAS, *&* EXTRAVAGANTES *usque in hodiernum diem*.

Dicta *Septimus* Decretalium.

Sicuti autem Collectio Bonifacii VIII. dicta fuit *Sextus* Decretalium, tamquam Liber *Sextus* adjectus *quinque* libris Decretalium Gregorii IX. ita & hæc Collectio vocata fuit *Septimus* Decretalium, quasi *quinque* Libris Decretalium Gregorii IX. & *Sexto* Bonifacii VIII. additus (*a*).

In titulis V. Librorum non convenit cum antiquioribus collectionibus.

Præcedentium Collectionum Gregorii IX. & Bonifacii VIII. compilatores in hoc imitatus est hic auctor, quod opus suum similiter in *quinque* Libros, Librosque in varios titulos distribuerit, sed in titulorum ordine a præcedentibus recessit, quin & nonnullos titulos in antiquioribus collectionibus ignotos intermiscuit.

Collectio Laërtii Cherubini sub idem tempus.

Circa idem tempus, scilicet finem seculi XVI. *Laërtius Cherubinus* Jurisconsultus Romanus ampliorem ac pleniorem Collectionem Bullarum & Constitutionum Papalium adorsus est: omnibus, quas reperire potuit a tempore Leonis I. usque ad Sixtum V. qui tum Pontificatum gerebat, in unum volumen, servato ordine temporis, quo singulæ editæ fuere, collectis: quod volumen sub auspiciis ejusdem Pontificis Sixti V. in lucem primum prodiit anno 1586.

Aucta sub Paulo V.

Hæc Collectio rursus secundis curis ejusdem auctoris magno numero Constitutionum aucta, reimpressa est sub Pontificatu Pauli V. cui & inscripta fuit.

Magnum Bullarium Romanum 1638.

Cum autem ipso Cherubino adhuc vivente, plures rursus Constitutiones subsequentium Pontificum evulgatæ essent, novæ & ampliori collectioni adornandæ se accinxit idem Cherubinus, sed morte præoccupatus opus inchoatum perficere non potuit.

Hoc opus inchoatum postmodum non tantum perfecit, sed & auxit *Angelus Maria Cherubinus* Monachus Cassinensis Laërtii filius.

Cum enim Laërtius collegisset plures Constitutiones, & Bullas Pauli V. post priorem operis editionem ab hoc Pontifice evulgatas, necnon Gregorii XV. & Urbani VIII. filius ejus Angelus Maria his addidit Bullas seu Constitutiones tum dicti Urbani VIII. post mortem patris demum editas, tum Innocentii X. successoris Urbani, & illorum etiam præcedentium Pontificum a Laërtio omissas, opusque suum sub nomine *magni Bullarii Romani* publicavit typis Romanis anno 1633. in quatuor tomos, qui tria volumina conficiunt, distinctum, quod anno 1655. Lugduni Galliarum recusum est.

Primus tomus exhibet Bullas & Diplomata Romanorum Pontificum a *Leone Magno* (qui sedit sub medium seculi V.) usque ad *Paulum IV.* inclusive, qui sedit circa medium seculi XVI. (*b*).

1. Tomus continet Bullas RR. PP. a Leone M. usque ad Paulum IV. inclusive.

2. Tomus a Pio V.

Secundus tomus exhibet Bullas *Pii V.* & sequentium Pontificum usque ad Inno-

(*a*) Doujatus *prænotionum lib.* 4. *cap.* 26. *num.* 1. refert Sixtum V. meditatum fuisse Decretalium recentiorum collectionem, edendam sub nomine Libri septimi Decretalium; novemque viros ad hoc opus electos fuisse. Doujatus deinde asserit non constare, an ille septimus unquam editus fuerit. Fagnanus in *cap.* 21. *de judiciis num.* 61. istius collectionis historiam tradit, atque exponit rationem, cur liber ille publici Juris factus non fuerit.

(*b*) Paulus IV. obiit die 18. Augusti anno 1559.

usque ad Innocentium IX. Innocentium IX. qui anno 1591. duos duntaxat menses sedit, cujus & binæ solum Bullæ exhibentur.

3. Tomus Clementis VIII. Pauli IV. & Gregorii XV. Tomus tertius complectitur trium Pontificum, scilicet *Clementis VIII. Pauli V.* & *Gregorii XV.* Constitutiones seu Bullas, numero ducentas & nonaginta quatuor.

4. Tomus Urbani VIII. & Innocentii X. Quartus tomus exhibet Bullas & Diplomata duorum Pontificum *Urbani VIII.* & *Innocentii X.* & primi quidem centum sexaginta novem; alterius autem triginta duo duntaxat, sed plura suppleta tomo quinto, ut mox notabitur.

Huic tomo adjectæ Bullæ Privileg. Ord. B. M. V. de Redemptione captivorum. Hinc quarto tomo per modum appendicis adjectæ sunt Pontificiæ Constitutiones seu Bullæ a diversis Pontificibus editæ circa privilegia, gratias, & indulta Ordini *Beatæ Mariæ de Mercede Redemptionis Captivorum*, curâ & diligentiâ Episcopi Vigevanensis, ejusdem Ordinis beatæ Mariæ de Mercede Professoris.

Indices in 4. tomo. Tomum hunc claudunt varii indices plurimum facilitantes, ita ut singulæ Constitutiones in his quatuor tomis contentæ reperiantur, necnon intelligatur in Compendio, de qua materia in singulis agatur, & quem Pontificem auctorem habeant.

5. Tomus reliquas Urbani VIII. & Innocentii X. item Alexandri VII. Clementis IX. & Clementis X. Quatuor his tomis adjectus est Tomus *quintus*, curâ & diligentiâ *P. Angeli a Lantusca*, & *P. Joannis Pauli a Roma* Ordinis Minorum S. Francisci strictioris observantiæ.

Constat hic tomus Constitutionibus *Urbani VIII.* & *Innocentii X.* quæ in præcedenti tomo desiderabantur, additis Constitutionibus 176. *Alexandri VII. Clementis IX.* quadraginta, & *Clementis X.* sexaginta & una.

§. III.

Quæ sit auctoritas præcedentium Collectionum.

Hæ Collectiones non habent publicam auctoritatem. COllectiones Bullarum seu Constitutionum, aut Litterarum Romanorum Pontificum vel per *Petrum Matthæi* sub nomine *Septimi Decretalium*, vel per *Laërtium*, & *Angelum Mariam Cherubinum*, aut *Angelum a Lantusca* sub titulo *magni Bullarii Romani* evulgatas, nullam dare posse auctoritatem publicam Bullis in eisdem collectionibus contentis, præter eam, quam hæ Bullæ per se & citra insertionem in has Collectiones habent, expeditum est.

Hæ enim Collectiones *privatâ* dictorum auctorum operâ & auctoritate adornatæ & evulgatæ, nullam ab his *privatis* auctoribus sive collectoribus, publicam auctoritatem mutuari potuerunt: ideoque in judiciis aut scholis hactenus non nisi ut privatorum auctorum opera reputata & suscepta sunt.

Nequaquam proinde Bullæ, seu Diplomata Pontificia pro legibus generalibus & obligantibus suscipiendæ sunt, aut ullam obligandi vim habent, eo solo titulo, quod in prædictis collectionibus reperiantur, sed circa eas expendenda veniunt omnia, quæ circa Decretales Pontificum extra Corpus Canonicum vagantes expendi debere notant communiter Canonistæ.

Porro ex Canonistarum sententia & hoc in primis habetur, quod, ut Constitutio seu Bulla Pontificia fidem faciat in judicio, sive pro lege suscipiatur, debeat ante omnia constare *authentice* & in forma probante, hanc Bullam *reipsâ* a Pontifice emanasse.

Neque id sat probatur auctoritate dictarum collectionum. Cum enim collectionum istarum auctores, nullâ publicâ auctoritate essent instructi, sed duntaxat, privato studio & operâ Decretales alibi a se repertas in unum collegerint, plenam fidem his Bullis dare non potuerunt.

Non dubium tamen, quin relatio Bullarum in præcitatas Collectiones aliquid plus ponderis habeat, pro sinceritate, & veritate istarum Bullarum, quam si reperiantur duntaxat citatæ seu allegatæ apud Doctores Scholasticos, aliosque auctores, præsertim si ab his adducantur pro commoditate causæ puta Regularibus ad stabilienda sua privilegia. Habent tamen aliquid plus ponderis pro sinceritate.

Cum

Cum enim prædicti Collectores specialem ac singularem operam impenderint Bullis Pontificiis colligendis, verisimile est, ipsos etiam singulare studium adhibuisse, ut falsas & apocryphas Bullas a sinceris secernerent: quæ discretio ab auctoribus seu Theologis, seu Decretalistis adhiberi non consuevit, sed hi sæpenumero Bullis, quas hinc inde reperiunt, sine discrimine utuntur, modo præconceptæ eorum opinioni, aut prætensis juribus suis favere videantur.

Exemplum Bullæ haud sinceræ.

Præterea contingit nonnumquam, Bullis Pontificiis aliqua per Ministros Curiæ præter Pontificis intentionem inseri, aut a Pontifice per subreptionem aut obreptionem impetrari, quæ vitia per relationem in prædictas collectiones non purgantur aut supplentur: neque relatio in Bullarium probat, Bullas eo vitio carere. Exemplo sit Bulla Pii V. quæ incipit, *Etsi Mendicantium*, inserta tomo 2. Bullarii inter Bullas hujus Pontificis *num.*2. de qua Bulla testatur ejus immediatus successor Gregorius XIII. in Bulla sua, quæ incipit *In tanta*, relata eodem tomo inter hujus Pontificis Bullas *num.* 9. Pium V. interdum conquestum esse, *multa aliter alioque sensu a se prolata fuisse, quam litteris expressa essent*.

Bullæ Bullarii non majoris auctoritatis quam vagantes.

Insuper cum Collectiones illæ nullam Bullis illis addant publicam auctoritatem, consequens est, quod Bullæ seu Brevia, quæ pro certis Provinciis, aut Congregationibus, vel personis duntaxat emanarunt, non possint vigore insertionis in Bullario extendi ultra terminos aut personas in Bullis comprehensas.

Verbo, omnia expendenda sunt circa Bullas in illas collectiones relatas, quæ expendi deberent, si extra has collectiones vagarentur, præsertim si in judicio earum auctoritas proferatur super re magni momenti, aut prætendatur juri communi per Bullam esse derogatum, aut novi aliquid statutum.

§. IV.

Unde dignoscatur auctoritas Decretalium & Bullarum, quæ in prædictis Collectionibus continentur.

Bullæ Bullarii, quæ obligant Belgas, debent pro Belgis fuisse latæ.

INdubitatum est Bullam Pontificiam non obligare Belgas, si ex ipso contextu Bullæ sufficienter pateat, intentionem Pontificis fuisse certis quibusdam extra Belgium Provinciis aut Regnis duntaxat legem dare.

Hoc ex capite, plures Bullæ in Tomis Bullarii Romani contentæ ultra urbem Romam, aut statum Ecclesiasticum, sive ditiones temporales Pontificis, se non extendunt. Aliquæ vero ad unum aliquod particulare Regnum aut Principatum, vel etiam Ordines Regulares unius Regni vel Provinciæ restringuntur; quod ex contextu Bullarum, aut earum inscriptionibus haud difficulter dignosci poterit.

Et in Belgio rite publicatæ.

Ad hæc, ut Constitutio sive Bulla Pontificia quantumvis generalis, nec tempori nec locis aut personis circumscripta, vim suam in Belgio vicinisque Provinciis exerat, requiritur, ut more consueto & recepto fuerit rite publicata.

Porro usitatus receptusque jam pridem publicationis ritus est, ut Constitutiones Ecclesiasticæ populo a suis respective Episcopis per Pastores, aliove modo, quo facile ad singulorum notitiam venire queant, proponantur.

Cum enim lex omnis *commune* præceptum sit, & omnibus subditis in *commune* feratur, ita proponi debet, ut innotescere pariformiter universitati populi possit.

Probatur per tract. de libert. Eccl. Gallicanæ.

Hunc publicandi ritum tamquam Ecclesiasticæ Hierarchiæ consonum probat etiam nuperus auctor, qui in favorem Curiæ Romanæ publicavit tractatum *de libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ*, *lib.* 2. *cap.* 3. docens: „ Decreta „ Ecclesiastica primum quidem Episco„ pis, ab istis deinde inferioribus Sa„ cerdotibus, & a Sacerdotibus plebi „ esse intimanda, adeo ut si aliâ viâ „ (ait) perferantur, in suspicionem „ me-

„ merito veniant, nec satis sit, ut fi„ delibus quoquo modo innotescant, „ nisi *consueto more* promulgentur, si „ modo potuerit solitus ordo commo„ de servari „.

Item ex Justiniani Novella VI. Quin & hunc morem particularis promulgationis non tantum in civilibus, sed & in Ecclesiasticis legibus jam pridem observari voluit Justinianus Imperator, *Novellâ VI.* leges has ad Patriarchas dirigens, ut hi ad Metropolitas mitterent, qui dein earum publicationem singulis Episcopis demandarent. „ Sanctissimi, ait, Patriarchæ hæc „ proponant in Ecclesiis sub se con„ stitutis, & manifesta faciant Metro„ politis, quæ a nobis constituta sunt: „ illi rursus constitutis sub se Episco„ pis manifesta faciant, illorum vero „ singuli in propria Ecclesia hæc pro„ ponant, ut nullus nostræ Reipubli„ cæ ignoret &c. „ Has Justiniani leges ab Ecclesia probatas, ac receptas fuisse, infra ostendetur.

Ex Conciliis. Sed nec Concilia, nec Pontifices jam pridem sua Decreta obligare crediderunt, priusquam in notitiam totius populi prævià intimatione prolata essent.

Arelatensi I. Ita videmus, quod Arelatense I. Concilium Canones suos ad Silvestrum Romanum Pontificem per Diœceses Romanas ab ipso promulgandas transmiserit. „ Placuit etiam, ajunt, „ a te, qui majores Diœceses tenes, „ per te potissimum *omnibus* inti„ mari „.

Sardicensi. Similiter & Sardicensis Synodus, ad Julium Papam scripsit in eamdem sententiam: „ Tua autem excellens pru„ dentia disponere debet, ut per *tua scri*„ *pta*, qui in Sicilia, in Sardinia, & „ in Italia sunt Fratres nostri, quæ „ acta sunt, & quæ definita sunt, co„ gnoscant „.

Lateranensi sub Innocentio III. Et recentius Concilium Lateranense sub Innocentio III. Constitutionem suam de Medicis, relatam in *cap.* 13. *de pœnitent. & remiss.* demum obligare voluit, *postquam per Prælatos locorum fuerit publicata*.

Probatur ratione. Et sane cum varia sint hominum ingenia, & summa circa disciplinam exteriorem Provinciarum & Ecclesiarum varietas, ac particulares occurrant in singulis consuetudines (quarum se ignaros esse ultro fatentur Pontifices *cap.* 1. *de Constit. in VI.*) quis non fatebitur, admodum fore difficile, imo quodammodo impossibile, legem *generalem* Provinciis omnibus & populis convenire, & interdum non impingere in publica commoda.

Huic rei vix aliter occurri potest, quam si de his, quæ incidunt, admoneant Legislatorem ii, quibus promulgatio legis credita est: ut Legislator de his propius instructus, legem vel restringat, vel saltem pro personarum, rerum, atque locorum circumstantiis temperet.

Hanc publicationis formam in Legibus etiam Ecclesiasticis necessariam semper crediderunt Belgæ, populique vicini nec per legem *novam in acie campi Floræ* ritu Curiæ Romanæ affixam & publicatam, se obstrictos credunt, priusquam per Diœceses more hactenus observato fuerit universitati populi intimata. Belgæ non stringuntur publicatione *in acie campi Floræ*.

Hinc omnibus passim notum est, ex innumeris illis Bullis, quæ prædallegatis Bullariis comprehenduntur non alias hic vigere, aut obstringere Belgas, nisi quæ a Præsulibus receptæ populo propositæ sunt: nisi forte quædam in Familiis Regularium intra earum septa domestica observentur, quæ dum in publicum se non produnt, etiam nihil ad publicos Magistratus spectant.

Præterea quia Principis est invigilare, ne quid per novæ legis aut cujuscumque novi diplomatis promulgationem antiqua & inolita Provinciarum jura, consuetudines ac mores convellantur, quod plerumque sine notabili perturbatione, multisque incommodis non contingit, receptissima est & Belgarum & vicinorum Regnorum consuetudo, plurium seculorum inconcusso usu firmata, ut Bullæ, Brevia, Decreta, alteriusve nominis Diplomata a Romana Curia emanantia, tametsi nomen Pontificis præferant, executioni mandari, aut publicari non sinantur, priusquam Jus Placiti Regii.

quam

quam recognita, discussa, & probata sint, eorum calculo, qui jurisdictioni *Vice Regiâ* præsunt per Provincias, constitutâ a Principibus nostris pœnâ exilii, amissionis bonorum, aliisque in eos, qui secus facere attentaverint, de quo usu egi in *Jure Eccles. Tom. III. part.* 2. *sect.* 3. *tit.* 7. *cap.* 6. *pag.* 175. hujus editionis; alias *tit.* 24. & latius in Tractatu de promulgatione Legum & Placito Regio (*a*).

Huic juri non obstat clausula Bullis inferi solita.

Neque huic inveteratæ, & tot seculorum usu firmatæ consuetudini obstare credunt Belgæ clausulam hodie Bullis Pontificum ex stylo Curiæ Romanæ inseri solitam, *publicationem Romæ factam, eamdem vim habituram, ac si in singulis Provinciis particulatim facta esset*, cum derogatione contrariarum consuetudinum quarumcumque. Hujus enim clausulæ vis in Belgium nondum penetravit, obstante firmissimâ consuetudine, quæ non patitur, præter morem a majoribus observatum, Leges ullas Belgis imponi, uti observat juris Belgici peritissimus auctor Libelli, cui titulus: *Jus Belgarum circa Bullarum Pontificiarum receptionem*, qui & scribit, in Regno Neapolitano exstare Pragmaticam Constitutionem editam 30. Augusti 1561. quâ expresse cautum est, clausulam istam pro non scripta habendam esse.

Igitur moribus Belgicis, Bullæ sive Constitutiones Pontificiæ, sive alia Curiæ Romanæ Rescripta, hic vim suam non exerunt, tametsi etiam ritu solito Romæ publicatas esse constet, nisi & in his partibus prævio Principis *placeto* publicatæ vel admissæ fuerint.

Bulla *in Cœna Domini* in Belgio non admittitur.

Hinc famosa vulgatissima illa Bulla vulgo *in Cœna Domini*, quæ quotannis ritu solemni per unum Cardinalem Diaconum præsente Pontifice, cæteris Cardinalibus & Episcopis assistentibus, publicatur ipso die *Cœnæ Domini* (a quo nomen accepit.) hic in Belgio usum nullum habet; eo quod numquam admissa aut publicata hisce in Provinciis fuerit, adeo ut Consilia Regia nec mentionem illius in judiciis fieri permittant, mulctatis subinde Causidicis, qui allegare Bullam hanc, & auctoritate ejus causam suam fulcire tentarant; uti in citato Tractatu notavi.

Nec in Gallia.

Ejus publicationi se opposuerunt Rodulphus Imperator, Philippus II Rex Cathol. & Respublica Veneta.

Similiter nec in Gallia usum hujus Bullæ admitti, notissimum est: solemne Parlamenti Regii Arrestum contra ejus publicationem recitatur inter probationes libertatum Ecclesiæ Gallicanæ *cap.* 6. *num.* 55. atque ibidem in adjunctis notis ostenditur Imperatorem Rodulphum II. anno 1586. publicationi hujus Bullæ strenue se opposuisse, uti & anno 1568. Philippum II. Regem Catholicum, & Rempublicam Venetam; vide & commentaria ad dictas libertates Petri Pithæi *art.* 17.

Ratio Placiti Regii.

Nec adeo mirum videri debet, quod Principes sine prævio suo assensu leges Provinciis suis imponi non sinant. Cum enim pars nobilissima Regii muneris in tuendis Canonibus, & receptis moribus versetur, merito Princeps prospicit, ne novis legibus Canones, Legesque, & antiqui mores jam recepti, concutiantur, & subditorum jura & tranquillitas turbentur, uti latius deducit Petrus de Marca *lib.* 2. *de concord. Sacerd. & Imp. cap.* 17. *num.* 5.

Hinc Principis juri & officio jus placiti inniti latius deduxi in citato tractatu, una ostendens, Principem non posse hoc jus placiti a se abdicare nisi Principatum abdicando (*b*).

(*a*) Exstat ille Tractatus Tomo IX. hujus editionis.

(*b*) Placitum quoque Regis in Prussia habetur necessarium, ut Jus Canonicum in eo Regno vim legis obtineat. Hoc enim Placitum aperte declaratur in *Codice Fredericiano part.* 1. *lib.* 1. *tit.* 2. §. 12. hic verbis: *Comme nos Sujets de la Religion Catholique*, inquit Prussiæ Rex, *doivent en vertu de la paix de Westphalie, être jugés selon leurs principes, en matieres de Foi, nous conservons au droit Canon force de loi, autant qu' il est nécessaire pour cet effet.*

Mais nous l'abrogeons dans toutes les affaires civiles, & n'en exceptons que ce qui concerne les offices & les dignités dans les Chapitres, comme aussi les droits qui en dépendent, & ce qui regarde les dîmes, que nous voulons être décidées selon les loix du droit Canon, même parmi nos Sujets Protestans.

§. V.

De Regulis Cancellariæ.

Nulla mentio in Decretalibus Gregorii IX. de Regulis Cancellariæ.

JUri Novissimo merito accensentur Regulæ *Cancellariæ* Romanæ, quarum hic in Belgio quotidianus est usus, & quarum tamen in Decretalibus Gregorii IX. aliisque collectionibus Corpori Canonico inclusis nulla mentio occurrit.

Hæ originem habuere a Joanne XXII.

Nec mirum ibidem nullam earum memoriam esse, quandoquidem teste Ludovico Gomesio in Procemio Commentarii ad has Regulas: „ satis compertum sit, Regulas Cancellariæ a Joanne XXII. initium & originem habuisse (*a*): nam (ait) in vetusto quodam membrano codice (quem vulgares *Quinternum* Cancellariæ Apostolicæ vocant) primus omnium in ordine ponitur Joannes XXII. Regularum auctor, nec ante ipsum alius summorum Pontificum invenitur, qui hoc prius tentaverit, & licet Cancellaria Apostolica, & Vice-Cancellarii Officium (unde Regulæ istæ denominationem acceperunt) longe ante Joannem XXII. præcessisse videantur, nihilominus Regulæ istæ non fuerunt eo tempore saltem in scriptis, sed longo intervallo conditæ „.

Sed post ipsum auctæ fuerunt.

Verum licet Joannes XXII. originem dedisse dicatur Regulis Cancellariæ, constat tamen, quod eas ad perfectum, aut ad eum, quo hodie extant, numerum non perduxerit; sed sensim eo perductæ fuerint.

Joannes enim in his Regulis id tantum egit, ut Officiales Cancellariæ seu Abbreviatores instruerentur, quâ ratione Litteras Cancellariæ in materia *Beneficiali*, juxta supplicationum varias formas deberent expedire, ut patet ex Regulis Joannis XXII. & Benedicti XI. (*b*) & aliorum, ait idem Gomesius in citato Procemio, *quæst.* 2.

Nicolaus V. sub medium seculi XV. eas pene ad præsentem statum perduxit.

Introductas autem Regulas subsecuti Pontifices diversimode auxerunt, usque ad tempora Nicolai V. qui anno 1447. sedere cœpit, & primus utiliores decessorum suorum Regulas colligens, ac plures alias judiciales, sive normam administrandæ justitiæ determinantes, adjiciens, has Regulas ad eum pene statum, in quo nunc habentur, perduxit.

Circa has Regulas per subsequentes Pontifices partim auctas, partim mutatas, nonnulla hîc pro hodierna praxi, ac præsertim Belgica, generalia principia annotanda censui.

Unde dictæ sint Regulæ *Cancellariæ*?

Hæ Regulæ dicuntur *Regulæ* CANCELLARIÆ, quia major pars, imo ante Nicolaum V. omnes concernunt expeditionem Litterarum, quæ in Cancella-

---

Codex Fredericianus primum in Allemanica lingua, deinde anno 1751. Gallico idiomate editus est. En ejus titulus; *Code Frederic ou Corps de droit, pour les Etats de Sa Majesté le Roi de Prusse, fondé sur la raison & les Constitutions du pais, &c.* Hunc Codicem, ejusque Auctorem summis laudibus extulerunt Scriptores Diariorum Trivultianorum (*Avril* 1751. *pag.* 778. 779. *&c.*) id unum delibare mihi liceat, quod *pag.* 785. his verbis legitur: *Il n'est rien de plus sage ni de plus beau que tout ce plan de jurisprudence; au fond c'est le droit Romain, mais degagé de toutes subtilités, & de tous embarras; mais disposé dans un ordre admirable d'instruction, tout propre par consequent à fournir des lumieres dans toutes les controverses civiles & domestiques.*

Id tantum conqueruntur Reverend. Diariorum Scriptores, quod inter magni momenti dispositiones, quædam editæ sint de matrimonii dissolutione. Ecce eorum contextus *pag.* 788. consignatus, *Tout ceci renferme une multitude de dispositions très-importantes. Il en est sur la dissolution du Mariage que nous pouvons regarder comme singulieres; on lit à la page* 149. *& suiv.* (Codicis Fredericiani) *qu'un mariage légitime & accompli peut être dissous;* primo, *lorsque l'un ou l'autre des Epoux est proscrit;* secundo, *lorsque les gens mariés demandent constamment & de concert la dissolution de leur mariage;* tertio, *lorsqu'un des époux a convaincu l'autre d'adultere*, &c.

Addunt deinde: *Il vient naturellement en pensée de demander comment des dispositions pareilles peuvent se concilier avec les Textes de l'Evangile, & de saint Paul, qui expriment si clairement l'indissolubilité du mariage.* Hanc claritatem in Evangelio non reperiunt, aut advertere nolunt quidam scriptores etiam catholici, ubi agitur de fornicatione, aut adulterio. Legatur *cap.* 5. *Matth. vers.* 32.

(*a*) Joannes XXII. obiit die 4. Decembris anno 1334.

(*b*) Hunc Benedictum alii nuncupant XII.

cellaria Romana expediuntur: ideoque nomen retinuerunt a Cancellario, ad cujus directionem primitus fuere adinventæ.

Ad hæc, tametsi a tempore Nicolai V. quædam earum Regularum formam in expeditionibus Litterarum Cancellariæ servandam non præscribant, nec ad expeditiones illas spectent, prout sunt omnes Regulæ fori contentiosi, sive quæ circa judicia versantur; nihilominus, quia etiam illæ Regulæ *judiciales* in Cancellaria registrantur, & per Vice-Cancellarium publicantur, retinuerunt nomen a loco illo *Cancellaria*, ut notavit Gomesius in Proœmio ad has Regulas, *quæst.* 2. præsertim quia Regulis Cancellariæ præsentibus additæ sunt, & unum cum illis constituunt volumen.

Quosnam ligent. Anxie disputatur inter Commentatores harum regularum, præsertim Ultramontanos, num regulæ istæ *universaliter* ligent *omnes*, etiam extra Curiam Romanam? Hanc quæstionem loco jam citato fuse in utramque partem disputat Gomesius, ac tandem resolvit eas pro lege generali etiam extra Curiam Romanam esse observandas.

Verum hâc Doctorum Ultramontanorum disceptatione omissâ, notandum, quod juxta indubitatam & notoriam praxim, notanter Belgii, & aliarum passim Provinciarum extra Italiam, & Statum Ecclesiasticum, Regulæ hæ non habeantur ut Leges generales, mox ut in Cancellaria Romana stylo Curiæ Romanæ consueto fuerint publicatæ, sed quod earum obligandi efficacia desumatur ab earum in hisce Provinciis receptione & usu.

Hinc & notorium est, in una Provincia plurium, in alia pauciorum istarum Regularum usum esse.

Monet Rebuffus in additione ad primam Regulam, multas esse ex his Regulis, quæ non sunt receptæ in Regno Franciæ, ac notanter quæ sunt contrariæ Concordatis.

Philippus Probus in notis ad Sanctionem Pragmaticam tit. *de Electionibus*, *cap.* ET QUIA §. IPSAS OMNES, *num.* 1. monet, Regulas Cancellariæ ligare, maxime quando sunt conformes juri communi: „ Quia si concernant (ait) „ principaliter *commodum bursale*; tunc „ Gallicani Judices illas non admittunt, „ sed prorsus respuunt; ut pecuniæ ex„ bursationem evitent „.

In marginali autem nota monet Franciscus Pinsonius: „ Regulæ Can„ cellariæ omnes ligant, si sunt rece„ ptæ in Regno, alias non „.

Præ cæteris autem illo in Regno receptæ sunt Regulæ, *de infirmis Resignantibus de publicandis Resignationibus*, & *de verisimili notitia*; uti loco citato observat Philippus Probus, & Petrus Rebuffus in additionibus ad dictas Regulas. In Gallia recepta est REGULA *de infirmis Resignantibus*.

Et quidem Regula de *infirmis Resignantibus* (*a*) non tantum simplici usu recepta & probata est, sed & quartâ Novembris anno 1493. in Parlamento Parisiensi registrata est, ut testantur Pragmatici Galliæ, ac novissime Perardus Castel in tractatu de usu & praxi Curiæ Romanæ, *pag.*41. *edit.* 1693.

Regulam de *publicandis Resignationibus* similiter eodem anno 27. Augusti registratam esse testatur post alios Rebuffus in additione ad hanc Regulam (*b*). Imo licet hodie hæc Regula e numero Regularum Cancellariæ sit rejecta, & vicem ejus suppleat Constitutio Gregorii XIII. nihilominus in Gallia, & Belgio quasi Lex patriæ, vim suam retinuit, non receptâ hactenus dictâ Constitutione Gregorii XIII. Item *de publicandis Resignationibus*.

Testatur & ibidem Rebuffus, & de registratione Regulæ *de verisimili notitia* referens „ eam eodem anno 2. No„ vembris factam fuisse, eamque in „ Re- Item *de verisimili notitia*.

(*a*) Cognoscitur quoque sub nomine *de viginti*, id est a dierum numero, quos vivere debet Resignans post præstitum Resignationi consensum.

(*b*) Apud Rebuffum hæc Regula dicitur 34. Regularum Cancellariæ. Pastor *lib.* 3. *tit.* 8. *num.*1. ait Regulam *de publicandis resignationibus* fuisse conditam a Bonifacio (scilicet IX.) firmatam vero ab Innocentio VIII. Causa, propter quam hæc Regula data fuit, hæc est; ut gravia, quæ ex occultis Resignationibus nascebantur, incommoda vitarentur.

„ Regno Franciæ receptam, & in forensi judicio ad unguem servati „ (*a*).

Præter has tres Regulas positivo Decreto in Gallia receptas, & in Parlamento adinstar *Legis Regni* registratas, sunt & nonnullæ aliæ usu & consuetudine probatæ ac receptæ, uti & ipse Molinæus observavit.

Item de impetrantibus Beneficia viventium, aliæque.

Post illustratas enim tres prædictas regulas, necnon Regulam 21. *de impetrantibus Beneficia viventium* (*b*) quam junxit Regulæ de *verisimili notitia*, dicit verum non esse, quod vulgo putant, reliquas omnes regulas (dictis quatuor exceptis) prorsus inutiles & spernendas esse: „ Quatenus enim, ait, jus commune vel ordinarium juvant, rationabiliter admittendæ sunt, & in causis decidendis usurpandæ, quominus a jure communi & disciplina Ecclesiastica recedatur „.

Regula de annali possessore.

Hinc concludit Regulam Cancellariæ de *annali possessore*, etiam in hoc Regno Franciæ omnino practicandam esse, „ quatenus scilicet restringit & coërcet impetrationes a Papa, vel a Legato suo illorum involatorum alienorum Beneficiorum, litiumque artifices, quos *devolutarios* vulgo vocant „.

Similiter Rebuffus *in praxi benef. parte* 2. in Commentario ad hanc Regulam, *Glossâ primâ*, ait: „ Ista Regula est utilis, & servatur in Francia, unde impetratio judicatur subreptitia & nulla, nisi exprimantur sequentia „: id est, quæ Regula exprimenda præscribit.

Regula de idiomate.

Eâdem ratione Regula *de idiomate*, in quantum declarat, quod provisio de Parochiali Ecclesia, vel quovis alio Beneficio exercitium curæ animarum Parochianorum quomodolibet habente facta alicui personæ, quæ non intelligat, vel intelligibiliter loqui nesciat *idioma loci*, ubi Ecclesia, vel Beneficium hujusmodi consistit, sit nullius roboris, vel momenti, etiam in Regno Franciæ est recepta, eo quod non tantum juri communi; sed etiam naturali & divino sit conformis, ipsamque rectam disciplinam adjuvet.

Quædam in iisdem Regulis non admittuntur in Gallia.

At si quæ in his similibusve Regulis occurrant, quæ judiciorum aut Disciplinæ normam in Regno stabilitam invertunt, aut juri Ordinariorum derogant, vel solum commodum Curiæ Romanæ spectant, quoad ista Regulæ hæ non reputantur vim habere in hoc Regno.

In Regula de annali.

Hinc Molinæus postquam dixit, Regulam *de annali*, quatenus restringit & coërcet impetrationes devolutariorum, esse practicandam, addit: „ non autem quatenus processum judicialem concernit, vel formam futuræ instantiæ præfigit „.

Similiter Rebuffus loco mox citato *Glossâ* 18. loquens de mulcta 50. florenorum Cameræ Apostolicæ applicanda juxta præscriptum Regulæ, observat circa hoc, Regulam hanc de *annali possessore* in Gallia non esse receptam, „ nec Judices Regios in hoc Regno de possessoriis Beneficiorum cognoscentes, servare hanc mulctam, sed ad damna, interesse, & expensas temere impetrantem condemnare „.

Usus Belgarum circa Regulas Cancellariæ.

Circa usum harum Regularum, Belgicus pene cum usu Regni Franciæ convenit, nisi quod Belgæ nonnihil liberaliores jam pridem fuisse videantur in admittendis Regulis Cancellariæ, signanter reservantibus provisionem Beneficiorum Romano Pontifici.

Circa Reg. de 8. mensibus.

Notum quippe est, in Belgio in plurimis Ecclesiis, quæ Concordatis Germaniæ non gaudent, aut alio speciali titulo non sunt munitæ, receptam esse Re-

(*a*) Regulæ *de verisimili notitia* Auctor est Joannes XXIII. Eodem quo hic Pontifex ediderat modo, conservata est usque ad Nicolaum V. Ab isto resectum est Proœmium brevitatis causâ; sic capite truncata, sine ulla sui mutatione per manus successorum ad nos pervenit; attamen quilibet Pontifex initio sui Pontificatus, ut moris est, hanc Regulam innovavit.

(*b*) Nonnulli Canonistæ credunt hanc Regulam a Benedicto XIII. qui Pontifex a Gallis habitus est, exeunte decimoquarto seculo fuisse confectam: verum alii hujus originem referunt ad Paulum III. qui ad summum Pontificatum anno 1534. evectus est; ipse enim hanc Regulam tantopere mutavit, ut recens ab ipso condita dici merito videatur.

Regulam *de octo mensibus*, quâ reservantur dispositioni Pontificis Beneficia vacantia in *octo* mensibus, permittens duntaxat dispositionem ordinariis Collatoribus Beneficiorum vacantium in *quatuor* aliis mensibus: nisi quod in favorem Episcoporum in suis Diœcesibus *residentium*, posteriores Pontifices dederint *alternativam*; de qua Regula, & alternativa latius egi in *Jure Eccles. Tom. III. parte 2. sect. 3. tit. 6. cap. 6. pag.* 133. *&* *cap.* 7. *pag.* 139. hujus editionis; alias *tit.* 23. *cap.* 5. *&* 6. atque in hoc puncto nonnullæ Provinciæ in Gallia cum Belgicis conveniunt, quæ & ob admissas hactenus has reservationes *Patriæ obedientiæ* appellantur.

Cæterum Belgæ in hoc cum Gallis conveniunt, quod usum & vim harum Regularum non admittant, nisi quatenus *diuturno* usu receptæ & probatæ ostenduntur, præsertim ubi juri Ordinariorum derogant; atque commodum bursale duntaxat Curiæ Romanæ respiciunt.

Sanctio Pragmatica Philippi II. 1574. super *Placito Regio*.

Hoc autem majore cum rigore observatum fuisse apparet ab anno 1574. quando Rex Philippus II. Pragmaticam Sanctionem condidit, habitâ prius consultatione, & exquisitâ Sententiâ Senatuum Regiorum, quâ diserte vetuit, ne quis ullius argumenti Bullas vel Diplomata ex urbe Romana, aut a Legatis Pontificiis profecta, per Belgium executioni mandare ausit, nisi Litteris *Placeti* obtentis comprobata fuerint a Sanctiore vel Brabantiæ Consilio: cujus Sanctionis textus integer refertur in *Jure Eccles. Tom.III. parte 2. sect.* 3. *tit.*10. *cap.*5. *num.* 24. *col.* 2. *pag.*298. hujus editionis; alias *tit.*27. & *Tomo IX.* in fine Appendicis monumentorum, quorum fit mentio in Tractatu de promulgatione Legis Ecclesiasticæ.

Et quamvis hæc Sanctio nominatim non meminerit Regularum *Cancellariæ*, quin tamen sub generali illa expressione contineantur, dubitari nequit: maxime si juri Ordinariorum aut receptis Belgii moribus, & inveterato usui contrarientur: quandoquidem scopus unicus hujus & similium Sanctionum sit, ne per Bullas aut Diplomata, quæ e Curia Romana emanant; jura publica & receptæ consuetudines, ac privilegia patriæ temere violentur & invertantur.

Hinc famosus hujus Universitatis Jurisconsultus Vande-Velden in suis eruditis ad Regulas Cancellariæ observationibus, sine hæsitatione asserit: per citatum Edictum de anno 1574. vetitum esse „ mandari executioni *Regulas* „ *Cancellariæ Apostolicæ*, non obtentis „ Litteris Placeti in Consilio privato, „ vel Cancellaria Brabantiæ, si quæ „ forsan de novo condantur tendentes „ in præjudicium hujus Reipublicæ, aut „ alicujus tertii, prout Edictum illud „ expresse subjungit „.

Regula reservatoria Beneficiorum.

Hoc ex capite numquam hic in usu fuit nova Regula Gregorii XV. quæ exstat apud Barbosam de officio Episcopi *parte* 3. *allegat.* 57. reservatoria Beneficiorum, quæ vacare contingit, Sede Episcopali aut Prælaturâ *vacante*; sed semper manserunt, & manent hactenus ad dispositionem eorum, quibus ab antiquo dispositio competit.

Similiter nec novæ clausulæ in diminutionem Juris Ordinariorum, aut recepti hic usus admittuntur, quod exemplo mox etiam confirmabitur.

Regulæ *Cancellariæ* moriuntur moriente Pontifice, qui eas publicavit.

Circa has Regulas in generali & illud notandum, quod juxta stylum Curiæ Romanæ extinguantur, seu moriantur, moriente Pontifice, qui eas publicavit; expresse enim dicitur in earum Procemio: *quas suo tempore duraturas observari voluit*. Ex quâ clausula concludunt unanimi consensu Regularum Commentatores, eas per mortem Pontificis expirare, omnemque earum obligandi vim extingui.

Unde singuli Pontifices denuo eas publicant.

Hinc & ulterius de stylo Curiæ Romanæ est, quod Regulæ hæ per singulos Pontifices de novo publicentur, uti notat Ludovicus Gomesius in Procemio Regularum Cancellariæ, *quæst.*2. *num.* 12. dicens: „ quia morte Pontificis Re„ gulæ extinguuntur, visum fuit, ut per „ novum Pontificem publicentur, per „ quem iterum adinstar Phœnicis re„ viviscunt, & veluti Aquila reno„ vantur „.

Reservationes itaque, quæ his Regulis

Hâc publicatione nondum factâ, cessat omnis reservatio Beneficiorum.

gulis innituntur, mortuo Pontifice, cessant: possuntque Ordinarii Beneficia interim vacantia, quasi jam omni reservatione sublatâ, libere sine ulla mensium distinctione conferre, uti multis citatis auctoribus notat Joannes a Choquier in Proœmio Regularum *num.* 12. monetque, Sede Apostolicâ vacante, omnes menses esse ordinarios, posseque Episcopos tamquam ad jus commune redeuntes, providere de Beneficiis vacantibus in quolibet mense.

Quæ incipiunt vacare, Sede Apostolicâ vacante, pergunt esse Collationi Ordinarii.

Cum ergo, Sede Apostolicâ vacante, omnes menses censeantur Ordinarii, & Beneficia medio tempore censeri debeant vacasse in mense Ordinarii, consequens est, quod Beneficium vacans, Sede Apostolicâ adhuc vacante in mense, qui alias esset Apostolicus, maneant ad dispositionem Ordinarii, licet illud *adhuc* contingeret vacare, postquam Regulæ Cancellariæ per novum Pontificem essent renovatæ & publicatæ.

Ut enim recte docet Gonzales ad Regulam VIII. Cancellariæ, *Glosâ* 11. *num.* 53. *& seqq.* quando Beneficium per mortem, aliove titulo vacavit in mense ordinario, semper manet ad dispositionem Ordinarii (*a*). „ Quia „ sicut, quando Beneficium vacat in „ mense Apostolico, ait *num.* 57. sem„ per manet reservatum, & numquam „ potest Ordinarius illud conferre, li„ cet vacatio duret usque ad mensem „ ordinarium; nam Beneficium semel „ reservatum semper remanet reserva„ tum, etiamsi cesset causa reservatio„ nis: sic etiam pari ratione cum Be„ neficium vacans erit in mense ordi„ nario, & fuerit Ordinarii dispositio„ ni subjectum, numquam amplius in„ cidit in reservationem, cum correla„ tivorum eadem debeat esse ratio „. Hæc ille, & *num.*65. monet, quod ad hoc ut dicatur Beneficium reservatum, vel non reservatum, solummodo consideretur tempus vacationis, non autem tempus, quo duravit, & fuit continuata vacatio. Et ex his concludit in Proœmio §. 5. *num.* 71. Beneficium in casu hic proposito manere ad dispositionem Ordinarii.

Praxis Belgii circa hoc punctum amplectitur stylum Curiæ Romanæ; habetque quoad reservationes mensium Regulas Cancellariæ, Sede Apostolicâ vacante, pro *extinctis*, reputatque pro eo tempore omnes menses *ordinarios*.

Nova circa hoc punctum Reservatoria Regula in Belgio non obtinet.

Testatur Joannes a Choquier loco citato *num.* 22. post Garciam, quod quandoque soleant Romani Pontifices reservare omnia Beneficia, quæ vacarint in mensibus Apostolicis, *Sede vacante*, & de quibus ordinarii Collatores tempore assumptionis ad summi Pontificatus apicem non disposuerunt, prout fecit Paulus V. in favorem Conclavistarum, quem subsequentes Pontifices secuti sunt, constituitque hodie hæc reservatio *Regulam* 68.

Verum licet hæc reservatio fiat per novam clausulam Regulis Cancellariæ insertam, nequaquam illa Belgium intravit, nec sine nova in Belgio facta publicatione, prævie obtentis Litteris *Placeti* intrabit, seu vim suam exeret, eo quod Belgium novas hujusmodi reservationes in derogationem juris Ordinariorum non admittat.

Verisimilius hæ Regulæ non ligant, nisi per Vice-Cancellarium publicatæ.

Solet novus electus Pontifex altero assumptionis suæ die Regulas Cancellariæ edere, easque diebus aliquot post editionem Vice-Cancellarius publicare in Cancellaria.

Quæritur, a quo tempore Regulæ Cancellariæ reviviscant, seu vires recipiant, præsertim reservatoriæ, an a die editionis Regularum, an vero a die duntaxat publicationis per Vice-Cancellarium factæ in Cancellaria Apostolica? Plures existimant, eas reviviscere & ligare a die editionis; videturque hæc opinio in Curia Romana, utpote reservationibus magis favens, prævalere, uti notat

(*a*) Ubicumque servatur octava, vel nona Cancellariæ Regula, quâ conferendorum per annum Beneficiorum sex menses Papæ assignantur, alii autem Ordinario dimittuntur; Papa sibi non reservat præventionem conferendorum Beneficiorum in mensibus, qui Ordinario assignati sunt. Hæc Regula servatur in Hispania, in Germania, in Belgio, Franciæ ditioni non subjecto, in Comitatu Burgundiæ, in Episcopatu Metensi, Tullensi, Virdunensi, in Comitatu Ruscinonensi, in Provincia, in Minori Britannia.

tat Gomesius in Proœmio ad has Regulas *quæst.* a. sub finem.

At verisimilior apparet opinio Geminiani *Consil.*9a. qui respondit, eas demum *a die publicationis* factæ per Vice-Cancellarium in Cancellaria Apostolica reviviscere & ligare; & per consequens usque ad illum diem reservationes cessare.

Hanc opinionem tamquam verisimiliorem probat quoque Thomas Zerola in praxi Episcopali *parte* a. verbo *Regulæ*: „ Ratio est, ait, vulgatissima, „ legem incipere obligare a die pro„ mulgationis, quæ est causa formalis „ Legis sancitæ „. Zerolæ assentitur quoque Joannes a Choquier in Proœmio Regularum *num.* 22. & consentire videtur Rebuffus in additionibus ad Regulas Cancellariæ in Proœmio.

In Belgio reservationes reputantur odiosæ.

Cumque in Belgio reservationes reputentur odiosæ, quatenus derogant juri Ordinariorum in provisione Beneficiorum; non dubium, quin hæc posterior opinio in praxi sit prævalitura (*a*).

In Belgio quippe favemus Ordinariis, qui libere poterunt disponere de Beneficiis in omni mense usque ad factam *publicationem*, quæ subinde 12. aut amplius diebus contingit post earum editionem.

Si stylum Curiæ Romanæ, & formam promulgationis harum Regularum attendamus, non tantum Regulæ reservativæ Beneficiorum, sed omnes generaliter *morte Pontificis* exspirant. Sed generalis hæc extinctio, nec Belgii, nec Galliæ praxi congruit.

Regulæ Cancellariæ, quæ in Gallia, & Belgio pro Legibus sunt receptæ, numquam moriuntur.

Sunt enim in Gallia, & in Belgio quædam Regulæ Cancellariæ pro *Legibus* receptæ, eo quod de jure essent receptæ communi, & ad fraudes in Beneficiorum provisionibus occurrentes detegendas, ac amoliendas apparerent admodum opportunæ, ut supra dictum est.

Porro similes Regulæ, *ut Leges patriæ* probatæ, *perpetuæ sunt*, neque earum efficacia amplius dependet a vigore Regularum Cancellariæ.

Ut Regula de publicandis Resignationibus.

Hinc Rebuffus ad Regulam *de publicandis Resignationibus*, ait: „ Hæc Re„ gula fuit recepta, & in Curia Parla„ menti registrata anno 1593. die 27. „ Augusti, unde est Lex Regni effecta, „ ideoque per *mortem* Papæ non tollitur.

Item de infirmis resignantibus.

Et Molinæus ad Regulam *de infirmis Resignantibus, num.*334. dicit: „ Hæc „ Regula non est de pecuniariis & „ mere voluntariis, sed concernit, & „ facta est ob bonum publicum, & „ ad fraudes amputandas, & sic non „ moritur cum Papa: sed semper in „ viridi observantia manet. Cum satis „ est, quod apud nos hæc Regula pro „ justa perpetuaque lege recepta est „. Idem notavit Guilielmus Noyer Consiliarius Regius in additione ad Tractatum Perardi Castel de usu Curiæ Romanæ, *pag.* 37. *edit. anni* 1693.

Imo etsi nonnullæ subinde Regulæ per Pontifices posteriores omittantur, nihilominus quæ pro Legibus fuere receptæ, retinent Legum vigorem.

Exemplum illius habemus in Regula de *publicandis Resignationibus*, quæ licet a tempore Gregorii XIII. e numero Regularum expungi cœperit, usus nihilominus ejus tam in Belgio, quam in Gallia mansit invariatus, uti supra notavi, & fusius ostendi in *Jure Eccles. Tom.III. parte* 2. *sect.* 3. *tit.* 10. *cap.* 7. *pag.*305. alias *tit.*27. *cap.*6. *num.*6.

Regula Cancellariæ ut fidem faciat, debet ex fonte Cancellariæ, & de mandato Vice-Cancellarii esse deprompta.

Quia de stylo Curiæ Romanæ solent Regulæ Cancellariæ sæpius mutari; dum Pontifices posteriores Regulis Decessorum aliquid addunt, vel minuunt, constitutum est *per Regulam* 26. *Cancellariæ*, quod Regulæ Cancellariæ nullam fidem faciant, nisi ex fonte Cancellariæ & ex mandato Vice-Cancellarii impetrentur, & in judicio producantur.

Licet hoc in Curia Romana, & Provinciis Legibus illius Curiæ solitis regi, possit esse receptum, adversatur tamen notoriæ Belgii, aliarumque Provinciarum praxi.

Cum enim in his quædam Regulæ usu

(*a*) Legatur primum monumentum, quod reperitur in fine tomi tertii hujus operis. Illud autem sic inscribitur: *Resolutio Doctorum Lovaniensium pro Thesauraria Ecclesiæ sancti Petri Insulensis.* Vide citatum *Tom III. pag.*73 t. hujus edit. ubi exstat dictum Monumentum sub litt. A.

usu inveterato sint receptæ, neque has novas mutationes, signanter in præjudicium Ordinariorum admittant, solent illæ in judicio adinstar aliarum Legum receptarum allegari tamquam omnibus notæ, ut docet a Choquier ad citatam *Regulam* 26. refertque conforme Placitum Senatus Sabaudiæ ex Antonio Fabro.

Quid circa Regulas de stylo Curiæ Romanæ, necnon praxi harum Provinciarum obtineat, hic dicendi locus non est, sed de usitatioribus magisque famosis hic in Belgio receptis egimus in *Jure Ecclesiastico*: hic generalia quædam principia annotasse sufficere visum est (*a*).

§. VI.

De Concilio Tridentino.

Decreta Tridentina publicata per Pium IV. 1564.

Concilium Tridentinum anno 1545. sub Paulo III. inchoatum, tandem post plures interruptiones & remoras finem habuit 10. Decembris anno 1562. sub Pio IV.

Acta integra, etiam sub præcedentibus Pontificibus, in prioribus sessionibus evulgata hic Pontifex confirmavit speciali Bullâ, quæ incipit *Benedictus Deus*, editâ & publicatâ Romæ 26. Januarii 1564. mandatque omnibus Ecclesiæ Prælatis, cujuscumque status, gradus, Ordinis & dignitatis, etiamsi *Cardinalatus* honore præfulgeant, ut ejusdem Concilii Decreta & Statuta in Ecclesiis suis, civitatibus, & Diœcesibus, in judicio & extra judicium diligenter observent, & a subditis quisque suis ad quos quomodolibet pertinet, inviolabiliter faciant observari, sub pœnis a sacris Canonibus constitutis, aliisque gravioribus, etiam privationis.

Hanc bullam secuta est altera ejusdem Pontificis publicata Romæ eodem anno die 20. Julii, quâ declarat „ Decreta omnia Concilii Tridentini ad „ reformationem, jusque positivum „ duntaxat spectantia, a Kalendis Maii „ proxime præteriti omnes obligare „ cœpisse, neque post eam diem ex„ cusationem cujusquam, quod ea igno„ raverit, admittendam; atque ita au„ ctoritate Apostolicâ declaramus (ait) „ ac definimus, & ab omnibus judi„ cari debere mandamus atque statui„ mus: decernentes irritum & inane, „ si quid secus a quoquam, quâcum„ que dignitate, auctoritate & potesta„ te prædito, contigerit judicari.

Hæ Bullæ ostendunt, enixam fuisse Pontificis voluntatem & intentionem, decreta etiam, quæ reformationem, jusque positivum spectant, ab omnibus Christi Fidelibus esse observanda, eaque omnes & singulos adstringere; tametsi in Provinciis *more solito*, per Episcopos & Pastores non essent publicata, nec auctoritate Principis revisa & probata forent (*b*).

Hæc publicatio quantum ad Decreta *Reformationis* haud sufficere visa est Belgis, aliisque Cismontanis.

Verum alia fuit Belgarum, aliorumque Cismontanorum populorum opinio, qui non crediderunt, se hisce Decretis adstringi, nisi more usitato essent adinstar aliarum legum publicata ac recepta, uti ex dicendis patebit.

Philippus II. jubet ea

Sub initium anni 1564. Philippus II. Rex Catholicus & Belgii Princeps significavit Margaritæ Parmensi tunc Bel-

(*a*) De usu Regularum Cancellariæ Romanæ in Galliis observato legantur notæ Gallicæ, quas doctissimus Gibert confecit, ut Jus Gallicum circa has Regulas intelligeretur; hæ notæ collectæ sunt in fine tertii voluminis hujus editionis, *pag.* 758. ubi de hisce Regulis agit.

(*b*) Post Concilium Tridentinum Romæ acceptum, Venetorum Respublica prima omnium Ditionum Catholicarum observationem Decretorum Concilii Tridentini suis subditis imposuit. Eam Venetorum Reipublicæ agendi rationem fuisse summo Pontifici acceptam his testatur verbis Raynaldus ad annum 1564. *num.* 30. „ cujus (Reipublicæ) exemplum Pius IV. „ ad Cosmam Florentiæ & Senarum Ducem „ misit; ut eorum laudem ac Religionem æmu„ laretur, necnon ad Ducem & Moderatores „ Reipublicæ Genuensis; ac Pontifex ipse ut „ grati animi argumentum erga Venetorum „ Rempublicam, ejusque in Apostolicam Sedem „ obsequia præberet, Palatium prope ædem D. „ Marci a Paulo II. Romæ excitatum eidem „ liberaliter est elargitus „.

Reipublicæ Venetorum vestigiis insistens Poloniæ Regnum Decreta Concilii Tridentini suas & Ecclesiæ & Regni leges fecit, ut asserit auctor vitæ Card. Commendonis *lib.* 2. *cap.* 11.

examinari 1564. Belgii Gubernatrici, quod per Nuntium Apostolicum recepta Concilii Tridentini Decreta jussisset in suis Hispaniæ Regnis examinari, volens, idipsum & in Provinciis his fieri, ut omnibus rite examinatis, statueretur pro illorum Decretorum executione & observantia.

Margarita Parmensis scribit ad Archiepisc. Cameracensem 1564. Margarita, his mandatis receptis, litteras scripsit ad Archiepiscopum Cameracensem sub initium anni 1564. ut Decreta Concilii expenderet, & de modo quo in sua Diœcesi secundum jura, privilegia, ac consuetudines, hæc Decreta executioni mandari possent, sententiam suam exponeret.

Responsoria Archiepiscopi. His Litteris respondit Archiepiscopus 23. Julii ejusdem anni, re, uti asserit, communicatâ cum Capitulo Metropolitano, & adhibitis in consilium Theologis & Jurisperitis, celebrationem Concilii Provincialis super receptione Concilii, & publicationem Decretorum per singulas Ecclesiarum Parochias, esse quidem modos juri consentaneos; & ante hac in simili re usitatos, sed magnis difficultatibus fore implicitos, nisi regiâ auctoritate Decreta Concilii prius probentur & admittantur.

Litteræ Margaritæ ad Episcopos, Consilia Regia, Universit. Lovan. primarias civitates, ut examinarent Decreta Reform. Litteras quoque dedit Margarita Parmensis ad Episcopos, item ad Consilia regia, Universitatem Lovaniensem, ac Primarias Civitates, quibus in primis exponit, quod Regia Majestas significaverit, se velle, Decreta Reformationis Concilii Tridentini examinari, ac dein dicit, se eum in finem mittere exemplar impressum Decretorum dicti Concilii, eos requirens, nomine Regis, ut indilate & sine mora omnia videant & examinent, adhibitis iis, qui judicabuntur convenire, expendentes quibus mediis, dicta puncta Reformationis (Dogmata enim fidei nolebant examinari ac ulterius discuti) executioni poterunt mandari, ut uberior ex illis fructus conveniens haberi queat, habito respectu ad Regalia & præeminentias suæ Majestatis, suorumque Vassallorum, similiter & ad jura, privilegia & consuetudines Ecclesiarum & singularum Provinciarum; idque eâ diligentiâ, quatenus saltem ad diem Sancti Jacobi 25. Julii proximum, vel citius, si possibile sit, super omnibus articulis suum remittant judicium bonis rationibus firmatum: „ ut omnibus judiciis & opinionibus postmodum per vos, ait, examinatis, possit Regia sua Majestas informari, „ ac capere resolutionem, quam convenientem judicaverit„.

Episcopi & Universitas censent ea simpliciter publicanda. Episcopi, uti & Academia Lovaniensis Decretis Concilii Tridentini nihil pene opposuerunt, eaque simpliciter publicanda responderunt.

Secus Consilia Regia & primariæ civitates. At Consilia Regia, uti & primariæ Civitates, ad plures Reformationis articulos notas suas adjecerunt, quibus notabant, quæ in singulis articulis viderentur Juribus Regiis, suorumque Vassallorum, & privilegiis, consuetudinibusque inveteratis harum Provinciarum contrariari: judicabantque publicationem Decretorum Reformationis hisce in Provinciis non faciendam, nisi in hisce articulis, adhibitâ quâdam moderatione, ne alias ob inveteratos Belgii mores, & recepta hactenus Patriæ jura & privilegia inversa, aut saltem concussa turbarentur omnia, omnisque speratus Concilii fructus suffocaretur.

Hæc ex ipsis Episcoporum & Conciliorum responsis patescunt, notavitque Famianus Strada de Bello Belgico *pag.* 147. *edit.* 1653. „ Exquisito enim, „ ait, & Pastorum animarum, & ex„ cellentium per Academias virorum „ super promulgatione judicio, auditis „ præterea *Senatorum* Sententiis; *ab* „ *his* præcipue reclamatum est, sua„ sumque ne Concilii Decreta, quo„ niam capita continerent aliqua ad„ versum Regis jura, Provinciarumque „ privilegia, sine eorum capitum ex„ ceptione proponerentur in Belgio „.

Has Magistratuum Regiorum, aliorumque consultationes ad Regem transmisit Margarita Parmensis Belgii Gubernatrix, ut Rex resolveret quid in hac publicatione, quam Rex sæpius & instanter urserat, his visis & perpensis fieri vellet.

Quibus receptis & examinatis, Rex

Hhhh 2 re-

Rex cupit simplicem publicationem.

respondit 25. Novembris 1564. „ sibi „ non placere in Concilio populis pro- „ ponendo quidquam excipi, ne & Ro- „ mæ, urbi sermonum avidæ materies „ obtrectandi, & reliquis Christianis „ Principibus in Hispaniam intentis, „ occasio imitandi præberetur; nam „ quod de regio ac provinciali jure di- „ cebatur, consideratum abunde fuisse, „ cum de Concilio eodem publicando „ quæsitum fuit in Hispania, in qua „ illæ plane difficultates existebant, „ quarum sicuti nulla tunc ratio habi- „ ta est, sed Concilium sine ulla ex- „ ceptione propositum, adhibitâ tamen „ perlevi moderatione in ejus usu, ita „ velle in Belgio idem factitari; eo- „ que mitti Hispanicæ promulgationis „ exemplum, ut parentes imperio suo „ populi ad unam ubique normam pa- „ riter exigantur „. Apud Stradam *de Bello Belg. lib.* 4.

Quod post aliquam moram executioni mandatur.

Licet hæ Litteræ enixam Regis voluntatem super publicatione Decretorum Concilii Tridentini sat manifeste exprimerent, nihilominus Gubernatrix prævidens motus ejus occasione excitandos, aliquamdiu ipsam Concilii publicationem distulit, donec tandem intellexit, absolutam esse Regis intentionem, ut, non obstante demonstratione factâ, Concilium simpliciter & sine ulla Decreti alicujus exceptione aut moderatione per omnes Belgii Provincias sibi subjectas more consueto publicaretur.

Hunc in finem 11. Julii 1565. datæ sunt litteræ a Gubernatrice ad Archiepiscopum Cameracensem, quibus ipsi nomine Regis injungit: „ ut indilate „ publicet & publicari faciat Concili- „ um Tridentinum in & per omnes „ Ecclesias, districtus, loca, & Regio- „ nes, sive Diœceses, ubi necesse fue- „ rit, Decretaque omni curâ, zelo, & „ diligentiâ observari curaret „.

Similiter ad alios quoque Episcopos datæ fuerunt.

Sed una per litteras ad Episcopos declaravit Gubernatrix id

Publicatum ergo fuit Concilium sine exceptione, aut limitatione alicujus nominatim articuli; at in mandatis, quibus executio & observantia Decretorum Episcopis & Magistratibus injungebatur, declaravit Gubernatrix, mentem Regis neutiquam esse, promulgatione istâ licet illimitatâ, derogare juribus aut vetustis moribus & privilegiis suis, vel suorum Vassallorum, prout in citatis litteris ad Archiepiscopum Cameracensem susius exprimitur; verba Gallice expressa sunt: *Et pour ce que entre les articles dudit saint Concile il y en a aussi aucuns concernans les Regales, droits, hauteurs, & prééminences de sadite Majesté, ses Vassaux, Etats & Sujets, lesquels pour le bien & repos du peys, & pour non reculer ou retarder le feit de la sainte Religion, & éviter tout debat, contradiction & opposition, ne conviendroit de changer ou innover; Sadite Majesté entend, que en ce regard l'on se conduise comme jusques ores a été fait, sans, comme dit est, riens y changer ou innover, & spécialement en l'endroit de la jurisdiction laïcale jusques à ores usitée, ensemble du droit de Patronage lai, avec l'Indult & droit de Nomination, en connoissance de cause en matiere possessoire de Benefices aussi des dismes possedées & prétendues de gens seculiers, y joint la superintendance & administration jusques à ores usitée per loix, Magistrat & autres gens lais sut Hospitaux & autres fondations pieuses, à tous lesquels droits & autres semblables, que par ci-après vous seront, si besoin est, touché plus particulierement. Sa Majesté n'entend est dérogue par ledit S. Concile, ni que l'on doive changer aucune chose, non point en intention de contrevenir audit Concile, mais pour tent mieux effectuer & le mettre en exécution selon la qualité & nature d'un chacun pays & Province à laquelle l'exécution doit être accommodée.*

fieri, salvis vetustis moribus, ac juribus patriæ.

Idipsum declaravit Consiliis Regiis.

Idipsum declaravit in litteris ad Consilia Regia & Magistratus primariarum Civitatum, quibus injunxit, ut executioni Decretorum Concilii Tridentini sedulo intenderent, auxiliumque Episcopis & Pastoribus pro eorum executione præstarent, additâ insuper clausulâ, quâ significat exceptiones & articulos, quos publicæ quietis causâ, decla-

clarat illæsos debere manere, non obstante illimitatâ Concilii Tridentini publicatione in ipsis Conciliorum & Magistratuum annotationibus esse petendum; expressis enim articulis, quos in litteris ad Archiepiscopum salvos volebat, adjungit in his: *plus amplement reprinses par l'advis aultres fois par vous donné sur le faict de l'acceptation general dudit saint Concile*, id est, *fusius annotata per consultationem pridem a vobis datam super generali acceptatione dicti sancti Concilii*. Habentur hæ litteræ *parte* 2. Edictorum Flandriæ *lib.* 1. *Rubricâ* 2.

Nequaquam igitur obscurum est, per dictam clausulam & moderationem reflexisse Regem ad annotationes per Consilia Regia factas, atque voluisse, ut executio Decretorum istius Concilii cum moderatione & limitatione in his annotationibus expressa, fieret, non obstante generali & illimitatâ ejusdem Concilii publicatione.

Id observat Bertrandus Loth. — Hinc & Bertrandus Loth in suis resolutionibus Belgicis *tractatu* 2. *parte* 9. relatis annotationibus Concilii Provincialis Arthesiæ, subjungit: *Concilium Tridentinum quoad dicta puncta non fuit receptum in Arthesia*.

Et Antonius Anselmo. — Et Antonius Anselmo Jurisconsultus Antuerpiensis relatis summarie, servato ordine sessionum dicti Concilii, prædictis annotationibus concludit: „ Hæc „ itaque sunt illa capita Concilii Tridentini, circa quæ epistola Ducissæ „ Margaretæ Gubernatricis jussu Regis „ emissa, ob publicam tranquillitatem, „ & ad evitandas in Belgio turbas & „ varias molestias, nullam mutationem „ aut innovationem admitti mandat „.

Igitur Concilium Tridentinum illimitate in Belgio fuit publicatum & admissum, salvis jam dictis restrictionibus, præcipue jura Regia & Regiorum Consiliorum ac Magistratuum, nec non privilegia & consuetudines regimen politicum & externum harum Provinciarum concernentibus.

Decretâ Tridentini, quæ juribus patriæ non sunt contraria, deinceps observanda in Belgio. V.G. de ætate 14. annorum in præsentando ad Beneficium. — Decreta proinde, quæ jura illa non attingunt, hîc admittenda sunt; unde licet in allegatis litteris dicatur, nihil immutandum, circa Jus Patronatus Laicorum, ideoque nec recipiendum Decretum *sess.* 25. *cap.* 9. *de Reformat.* in quantum Jus Patronatus Laicorum restringit; nihilominus præsentandum ad Beneficium etiam a Patrono laico debere esse 14. annorum, juxta præscriptum ejusdem Concilii *sess.* 23. *cap.* 6. *de Reformat.* monet Zypæus *in Jure Novo tit. de Jure Patron. num.* 3. „ Quia „ (ait) id ad mutationem & diminu„ tionem Juris Patronatus non spectat, „ sed ad qualitatem præsentandi tan„ tum „.

Conformiter ad generalem publicationem Concilii Tridentini in Belgio, respondit Consilium Privatum Regium anno 1569. Senatui Regio Frisiæ, quod in citatum Decretum de ætate 14. annorum requisita ad quodcumque etiam simplex Beneficium deberet deinceps observari, non obstante consuetudine *immemoriali contrariâ*, uti refert citatus Zypæus *tit. de elect. num.* 11.

In Belgio igitur Decreta Concilii Tridentini etiam in materia disciplinæ seu Reformationis observanda sunt, & vim legis obtinent, in quantum non ostenduntur per sæpe dictam clausulam restrictivam excepta aut modificata (*a*).

In Gallia non sunt Regiâ auctoritate publicata. — In Gallia vero hactenus Decreta illa non fuerunt auctoritate Regiâ probata aut publicata, quamvis Clerus Gallicanus iteratis vicibus apud Regem pro hu-

(*a*) Receptum fuisse in Belgicis Provinciis Concilium Tridentinum, salvis earum Provinciarum juribus, probavit antea D. Van-Espen *Tom. IX. tractatu de Censuris cap.* 8. §. 6. observat Adriani lib. 18. *pag.* 1273. offensum fuisse summum Pontificem, quod Tridentini Concilii acceptatio auctoritate Philippi Regis peracta fuisset, nullâ mentione factâ de summi Pontificis auctoritate. Idipsum quoque refert Thuanus *lib.* 36. *num.* 19.

In Germania Prælati ac Principes Catholici Concilii Tridentini decreta receperunt, sed salvis suarum Provinciarum, & Imperii Germanici juribus, salvo insuper concordato Germanico, quod Nicolaum V. inter & Fredericum III. peractum est.

In Comitatu Burgundiæ recepta fuisse Decreta, quæ in Concilio Tridentino de disciplina condita sunt, efferit auctor novæ Historiæ Comitatus Burgundiæ Gallico idiomate conscriptæ, idque multis probare conatur, et ejus argumenta peremptoria quibusdam non videntur.

hujus Concilii receptione & publicatione institerit, uti refertur in actis Cleri Gallicani tom. 1. tit. 2. cap. 1. ubi notatur, quod nihilominus in pluribus Synodis Provincialibus post Concilium Tridentinum celebratis, Decreta hujus Concilii in materia disciplinæ fuerint recepta, in quantum non derogant libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ.

Licet in pluribus Conciliis admissa quatenus non derogant libert. Ecclesiæ Gallicanæ.

Sunt & plures ordinationes Regiæ, quibus præcipua Concilii Tridentini Decreta disciplinæ probantur, nullâ tamen illius Concilii factâ mentione, eo quod Regii Magistratus noluerint, Concilium illud in materia disciplinæ agnoscere.

Unde & in Tribunalibus Regiis, hæc Decreta non admittuntur sub nomine & auctoritate Concilii Tridentini: idque præcipue ob dissensiones, quæ intercesserunt inter Henricum II. Regem Galliæ & Julium III. Papam, sub quo celebratæ fuere sessiones 11. 12. 13. 14. 15. & 16. quibus sessionibus Episcopi aut Oratores Galliæ interesse auctoritate Regiâ prohibiti fuerunt. Hæc latius exposui in Tractatu *de promulgatione legum Ecclesiasticarum, & placito Regio* (a).

De non receptis punctis disciplinæ in Gallia etiam videri potest *de Marca lib. 2. cap. 17. num. 6.* (b)

§. VII.

De Synodis particularibus tam in Belgio quam in Gallia, aliisque Provinciis post Concilium Tridentinum celebratis.

Voluit Conc. Tri- dentinum Synodos Provinciales cogi.

IN Concilio Tridentino *sess. 24. cap. 2. de Reform.* decretum fuit, ut intra annum a fine hujus Concilii Metropolitani singuli Synodum suæ respectivæ Provinciæ sive Synodum Provincialem, deinde quolibet saltem *triennio*, cogerent.

Conformiter ad hoc Concilii Decretum, plures Episcoporum Synodi celebratæ fuere tam Provinciales quam Dioecesanæ, maxime quia & perspectum erat Episcopis, aliisque, quibus disciplinæ Ecclesiasticæ conservatio & instauratio curæ erat, quod vix aliâ viâ aut medio, quam similium Synodorum celebratione sperari posset executio Decretorum Concilii Tridentini in materia disciplinæ.

Synodi Belgicæ

In hoc nostro Belgio potissimum quatuor celebratæ fuere Synodi Provinciales, tam pro executione Concilii Tridentini, quam pro restauratione Ecclesiasticæ disciplinæ, nimirum duæ Synodi Cameracensis provinciæ.

Duæ Cameracenses. 1565. & 1586.

Prima quidem celebrata est sub Maximiliano de Berghes, anno 1565. & altera præsidentibus Joanne Francisco Bonhomio Episcopo & Comite Vercellensi, Nuntioque Apostolico cum potestate Legati de *latere*, & Ludovico de Barlaymont Archiepiscopo & Duce Cameracensi anno 1586.

Duæ Mechlinienses 1570. & 1607.

Duæ similiter Synodi Provinciæ Mechliniensis, altera anno 1570. præsidente Martino Rithovio Episcopo Iprensi, tamquam seniore Comprovinciali, supplente locum Antonii Perrenotti Archiepiscopi Mechliniensis, & tituli sancti Petri ad vincula Cardinalis Granvellani, tunc Romæ agentis; altera sub Mathia Hovio Archiepiscopo Mechliniensi anno 1607.

In Gallia.

In Gallia Synodi quoque in diversis Provinciis celebratæ fuere (c). Undecim

(a) Exstat hic Tractatus *Tom. IX.* hujus editionis.

(b) Observandum tamen est majorem partem Decretorum Tridentinorum, quæ disciplinam spectant in Galliis observari, idem quoque de libro Sexto Decretalium dicendum est, quamvis iste liber a Gallis receptus numquam fuerit. Thuanus *lib. 105. num. 21.* refert Canones aut Decreta, quæ ab acceptando Concilio Tridentino Gallos deterruerunt. De Catholicis Anglis, qui in Regno Magnæ Britanniæ degunt, certum est, quod Tridentini Concilii decreta, quæ disciplinam spectant, ut ab eo facta numquam receperint: attamen cum observent, quæ in Romano Rituali præscripta sunt, plurima quæ a Synodo Tridentina statuta sunt, sequuntur, qualia sunt matrimonii impedimenta. Id indicare videtur auctor operis Gallico idiomate elaborati, cujus hic est titulus. *Conférences Ecclesiastiques sur le Mariage. Tom. I. l. 1. Conference premiere §. 2.*

(c) Guisiani Principes cum cernerent integram

eim celebratas post Concilium Tridentinum, cum suis Decretis disciplinam Ecclesiasticam concernentibus, *tomo* 15. *Concil. generalium* inseruit Philippus Labbæus, scilicet duas Provinciæ Rhemensis, quarum prima anno 1564. habita est, & altera anno 1583. unam Rothomagensis Provinciæ an. 1581. duas Provinciæ Burdigalensis, unam scilicet de anno 1583. & alteram anni 1624. unam Turonensem anni 1583. Bituricensem anni 1584. Aquensem anni 1585. Tolosanam anni 1590. Avenionensem anni 1594. Narbonensem anni 1609.

2. Rhemens. 1564.&1583 Roth. 1581 2. Burdigal. 1583.&1624 Turon. 1583 Bitur. 1584 Aquen. 1585 Tolosa. 1590 Aven. 1594 Narb. 1609

Cessasse videntur Synodi provinciales in Gallia in decretis disciplinæ edendis ab an. 1624

Hæ sunt Synodi Provinciales, quas Metropolitani singularum respective Provinciarum Regni Galliæ post Concilium Tridentinum pro restauratione & conservatione disciplinæ Ecclesiasticæ celebrarunt, nec scio, an ulla Synodus Provincialis post annum 1624. quo celebrata fuit secunda Burdigalensis, in Gallia habita sit, quæ aliqua Decreta ad disciplinam Ecclesiasticam pertinentia publicaverit (*a*).

Synodus Provincialis Mexicana 1585 & Aquileiensis 1596.

Nec tantum in Belgio & Gallia crebre Synodi Provinciales pro executione Concilii Tridentini coierunt, sed in omnibus passim orbis Catholici partibus, & quidem in citato *tomo* 15. Conciliorum præter Aquileiensem in Italia anni 1596. edita est Synodus Provincialis habita anno 1585. in Mexico, quæ est Metropolis novæ Hispaniæ, Indiarum occidentalium, in qua plurima in omni materia edita fuere Decreta ex variis Synodis anterioribus mutuata, & in quinque libros & titulos, ac §.§. distributa.

Synodi Mediolanenses sub S. Carolo Borromæo.

Eidem Conciliorum tomo insertæ sunt & sex Synodi Provinciales Mediolanenses, habitæ sub sancto Carolo Borromæo Archiepiscopo Mediolanensi, Decretis saluberrimis, & disciplinæ Ecclesiasticæ restaurandæ ac conservandæ accommodatissimis refertæ.

Synodi Diœcesanæ.

Præter Synodos Provinciales habitæ fuere ab Episcopis suarum respective Diœcesium Synodi Diœcesanæ seu Episcopales, tam pro executione Concilii Tridentini, quam ut ea, quæ in Provincialibus Synodis Decreta erant, per singulas Diœceses promulgarentur, & quod insuper singularum Diœcesium status exigere videretur, in his Synodis suppleretur aut declararetur.

Quis in Jure Canonico usus Decretorum in Synodis Provincialibus & Diœcesanis.

Hæc Decreta in his Synodis ad Ecclesiasticam disciplinam restaurandam, ac fulciendam, merito ut notabilis moderni Juris Ecclesiastici portio reputanda sunt, ut pote e quibus optima disciplinæ Ecclesiasticæ norma, præsenti Ecclesiæ statui accommodata, hauriri potest; quapropter & merito expendenda per eos, quibus cura conservandæ aut restaurandæ disciplinæ incumbit.

Ne tamen ab his aberretur, notandum, quod Synodorum Provincialium obligandi auctoritas ultra Provinciarum singularum respective fines se non extendat, neque Diœcesanarum extra fines singularum respective Diœcesium, quemadmodum latius ostendi in *Jure Eccles. Tom. I. parte* 1. *tit.* 18. *cap.* 4. *pag.* 290. & *tit.* 20. *cap.* 5. *pag.* 332. alias *cap.* 3.

Itaque si vim legislativam attendamus, Decreta Synodorum particularium pro *Jure generali* assumi non possunt: nec vim constringendi habent extra fines Provinciæ vel Diœcesis, cujus sunt Synodi.

Verum si optimam Ecclesiasticæ disciplinam

---

gram Gallorum nationem adduci non posse, ut Concilii Tridentini Decreta, quæ disciplinam spectant, acceptaret, confugerunt ad Concilia Provincialia, in quibus Decreta Concilii Tridentini *per partes*, ut aiebat Cardinalis a Lotharingia, reciperentur. Huic cogitato debentur Synodi provinciales, quæ deinde in Galliis celebratæ sunt. Verum in his Synodis Decreta quidem plurima Concilii Tridentini, sed non omnia fuerunt confirmata; deinde cum vis eorum obligandi tribueretur potius auctoritati illorum Synodorum, quam auctoritati Concilii Tridentini, necesse fuit Guisianis ad primum eorum redire systema, quod eo tendebat ut Decreta Concilii Tridentini in generalibus nationis Gallorum comitiis acceptarentur; sed Guisianorum hac in re conatus inutiles semper fuerunt.

(*a*) Inter illas Galliarum Synodos aliæ plurima, aliæ vero pauciora Concilii Tridentini Decreta receperunt, aliæ de eo siluerunt; utendum erat hoc temperamento pro varia locorum, temporum, & personarum qualitate. Consulatur hac de re doctissimus Canonista Gibert in opera, cui titulum hunc fecit: *Corpus Juris Canonici Tom. I.* a pagina 146. usque ad paginam 16c.

ſciplinæ normam in his expreſſam conſideremus, Decreta earum Synodorum utiliter ab omnibus leguntur, & ad regimen Eccleſiæ, moreſque Fidelium, ac præſertim Clericorum formandos, diſciplinamque Eccleſiaſticam rite instituendam jure merito aſſumuntur.

Primo quidem, quia frequens Decretorum Synodalium lectio & ſtudium ſingulatim proderit, quod in his Decretis avitam etiam Patrum & ſanctorum Canonum diſciplinam terminis nonnumquam clarioribus, & modernis temporibus accommodatioribus expreſſam, necnon hodiernis abuſibus & vitiis extirpandis accommodatam ſtudioſus lector reperiat.

Notabile circa Decreta Laicos ſpectantia.

Præterea circa Decreta ſimilium Synodorum obſervandum, quod eorum quædam ſint quæ bona temporalia attingunt, aut ſaltem externam diſciplinam a Laicis obſervandam. Horum executionem difficilem admodum eſſe, experientia docet, difficulterque Laicis perſuaſum iri, ſe hiſce Decretis conſtringi, niſi auctoritas Regia accedat: imo ægre Magiſtratus Regii publicationem Synodalium Decretorum, in ſimili materia, ſine prævio eorum conſenſu, permittent, ne forte in his quidquam occurrat, quod juribus Regiis aut Vaſſallorum præjudicet, quemadmodum notavi in *Jure Eccleſ. Tom. I. parte 1. tit.* 18. *cap.* 4. *pag.* 290. & *tit.* 20. *cap.* 6. *pag.* 334. alias *cap.* 4.

Decreta Synodi Provincialis Cameracenſis, 1586. Regiâ auctoritate publicata.

Quapropter Decreta Provincialis Synodi Cameracenſis, quæ 23. Octobris 1586. fuerat abſoluta, & in inſigni Eccleſia Collegiata S. Waldetrudis oppidi Montis Hannoniæ, necnon a Nuntio Apoſtolico, Archiepiſcopo Cameracenſi, Epiſcopis Comprovincialibus, & deputatis Capitulorum Tornacenſis & Audomarenſis, Sede vacante, approbata, ac ſignata, quin & publicata in dicta Eccleſia Collegiata S. Waldetrudis, demum tamen in Civitate Montenſi, in lucem prodierunt anno ſequenti, eo quod *pro faciliore eorumdem executione Regiam Majeſtatem Catholicam multis de cauſis implorandam* duxiſſet Archiepiſcopus, uti ipſe ſignificat in Litteris univerſo Clero & populo Provinciæ Cameracenſis anno 1587. ſeptimo calendas Octobris inſcriptis.

Prius a Conſilio privato examinata.

Petita itaque fuit a Principe nomine Archiepiſcopi & Epiſcoporum Comprovincialium confirmatio ipſius Synodi, qui examen illius commiſit ſuo Conſilio privato, de cujus tandem adviſamento prodiit edictum Regium, quo Synodi hujus executio probatur, atque pro faciliore ejuſdem executione nonnulla auctoritate Regiâ ordinantur viginti quinque articulis comprehenſa, ſpeciatim concernentia illa Synodi Decreta, quæ ſine Regiâ auctoritate difficilem videbantur habitura executionem.

Similiter actum circa Synodum Mechlinienſé 1607.

Similiter & Synodus Mechlinienſis habita ſub Mathia Hovio Archiepiſcopo Mechlinienſi anno 1607. probe intellexit, plura e Synodalibus Decretis difficulter executioni mandanda, niſi Principis auctoritas accederet, uti coram Patribus Synodi ſub finem ejuſdem publice e ſchedula declaravit prædictus Archiepiſcopus Synodi Præſes, dicens: „ Rerum, de quibus hactenus hic actum eſt, multitudo & „ gravitas, merito tempus extenſius „ requireret, & largius, præſertim, „ ait, cum de pleriſque etiam ſint „ *conſulendæ Sereniſſimæ Celſitudines* „ *ſuæ* (Albertus & Iſabella) quarum protectione ſperamus *faciliorem* „ executionem „.

Itaque nomine Archiepiſcopi & Epiſcoporum Comprovincialium Decreta hujus Synodi prædictis ſuis Celſitudinibus oblata fuere. Principes autem oblata ſibi Synodi Decreta communicarunt Conſiliis ſuis privato & Brabantiæ (*a*).

Di-

(*a*) Licet in Synodo Mechlinienſi ſtatuta, quæ diſciplinam ſpectant, ex Concilio Tridentino deſumpta ſint; ea tamen obſervanda proponuntur nomine Synodi iſtius Provincialis; eadem fere agendi ratio obſervata videtur in Regum Galliæ Edictis, in quibus Canonicæ Diſciplinæ executio commendatur ac præcipitur. Plurima quæ ad hanc diſciplinam pertinent in Edicto Bleſenſi; in Conſtitutione Henrici IV. 1606. in Conſtitutione Regia anno 1639., in Declaratio-

Discussione ab his factâ, tandem annum 1608. prodiit Edictum constans 30. articulis pro promptiore & faciliore executione ipsius Synodi, *ad exemplum*, inquiunt, *ejus quod jampridem factum est per gloriosæ memoriæ Philippum II.* scilicet per allegatum Edictum ad Synodum Cameracensem, cui & hoc Principum Edictum in multis est conforme.

Materia paragrafi sequentis.

Cum autem binis his Edictis notabiliora aliqua Belgicæ Disciplinæ in materia Ecclesiastica puncta contineantur, haud inutile nec ab instituto nostro alienum judicavi, articulorum illorum summaria & præcipua hic annectere §. sequenti.

§. VIII.

De Edictis Principum Belgii ad Synodos Cameracensem & Mechliniensem.

Consonantia & discrimen inter Decreta Synodi *Cameracensis*, & *Mechliniensis*, & articulos Edictorum Regis.

CUm prius auctoritate Philippi II. Regis Hispaniarum & Belgii Principis prodierit Edictum ad Synodum Cameracensem anni 1586. primum articulos hujus Edicti exhibebimus, ac dein articulos Edicti ad Synodum Mechliniensem subnectemus, & una, in quibus consonent aut dissentiant, annotabimus.

Articuli Camerac. *de professione Fidei* Pii IV. emittenda.

Tribus primis articulis Edicti ad Synodum Cameracensem agitur de professione fidei emittenda ab assumendis ad Magistratum, necnon ab omnibus Officiariis justitiæ tam Civitatum, quam pagorum, conformiter ad Decretum Synodi *tit.* 1. *cap.* 2. quo decretum erat: „ ut supplicetur Regiæ Majestati, ut „ mandare idem velit de iis, qui ad „ gerendos Magistratus aut alia officia „ publica, tam in urbibus, quam in „ pagis assumuntur, nempe ut in „ ipsorum admissione dictam fidei pro- „ fessionem facere teneantur, nec ad- „ mittantur, nisi præhabito Pastorum „ suorum de anteactæ vitæ Catholicæ „ conversatione, testimonio „ (*a*).

Placuit Regi pro Magistratibus & Ludimagistris formula.

Id nihilominus hic annotandum, quod Synodus Cameracensis rogandam duxerit suam Regiam Majestatem, ut tum a Magistratibus, tum ab omnibus Ludimagistris & Magistrabus, necnon Typographis exigeretur professio fidei juxta formulam præscriptam a Pio IV. id tamen nequaquam Suæ Majestati placuisse, sed eam voluisse ut professio fidei per Magistratus & Ludimagistros præstaretur, juxta formulam fidei breviorem in ipso Edicto expressam, uti latius exposui in tractatu *de promulgatione Legum Ecclesiasticarum*, & *Placeto Regio parte* 5. *cap.* 2. §. 1. exstat inferius ille tractatus *Tomo IX.* hujus editionis.

De Typographis, Bibliopolis in *Edicto Reg.*

Articulo 4. Edicti ad Synodum Cameracensem præcipitur, fidei professionem emitti a Bibliopolis & Typographis, necnon Ludimagistris ac Ludimagistrabus, tam Scholarum *latinarum*, quam aliarum, nullis exceptis: idque in manibus Scholastici, vel ubi is deest ad manus Archipresbyteri seu Decani Christianitatis, ita tamen ut Scholarum *Latinarum* magistri eam emittant juxta formulam Pii IV.

De Typographis & Bibliopolis in Synodo *Camerac.*

Hic articulus Edicti respondet Decreto Synodi *tit.* 1. *cap.* 3. quo præterea præcipitur: „ ut Typographi & Li- „ brarii & Bibliopolæ præter profes- „ sionem fidei, præstent juramentum „ in sua admissione de non invehendis „ li-

ratione anno 1686. in Declaratione data 11. Junii anno 1697. plurima, inquam, leguntur, quæ a Concilio Tridentino statuta sunt; nihilominus omissâ hujus Synodi mentione, in prædictis Editis laudantur generatim sub nomine Conciliorum, SS. Decretorum, Canonum, & Constitutionum Canonicarum. Quid quod eo loci non erit superfluum observare, in illis Francorum Constitutionibus nonnihil adjectum fuisse Tridentinis disciplinæ Decretis, sed ut Franciæ nationis moribus accommodarentur hujus Concilii Canones.

(*a*) Quid circa Magistratus, Medicos, & Jurisconsultos, quorum fides videtur suspecta, in Galliis observari debeat, statutum est declarationibus Ludovici XIV. datis 15. Junii 1682. 16. Julii 1685. 6. Augusti 1685. Edicto quod mense Octobri an. 1685. emissum est, & altero, quod mense Januario 1686. fuit sancitum

„ libris prohibitis, nec secreto distrahendis, & de his agatur cum Magistratibus „.

De iisdem in Synodo Mechlini-ensi.

Idipsum mandat Synodus Mechliniensis *tit.* 1. *cap.* 3. pluraque praeterea addit, eodem & duobus sequentibus Capitibus, uti & Principum Edictum, quae tunc temporis exurgens in his viciniisque Provinciis haeresis & periculum infectionis exigebant.

De Scholis puerorum in Edicto.

Hoc quoque Edicto ad Synodum Mechliniensem *art.* 1. statuitur nemini licitum esse, puerorum scholas aperire, nisi praevie obtentâ licentiâ Scholastici loci, si ibi habeatur, vel alibi Decani Christianitatis, & una Primarii Officialis.

De celebrandis diebus Fest. in Camer.

Titulo 4. de dierum festorum cultu *cap.* 1. decreverat Synodus Cameracensis ad tollendos abusus, quibus dies festi profanabantur, ut „ in singulis „ Ecclesiis Parochialibus singularum „ urbium totius Provinciae vesperae cantur eâdem horâ, & semper post „ prandium extra quadragesimam, impetreturque a Regia Majestate aut „ Magistratibus *Edictum publicum*, „ quo ante finem earum praedicta (nimirum lusus publici, potationes, „ aliaque similia) prohibeantur, imo „ exitus e portis urbium hujusmodi „ exercitiorum causâ, tam Vesperarum quam Missae Parochialis, & concionis tempore, omnino impediatur „.

De iisdem in Edicto.

Huic Decreto respondet articulus V. Edicti Regii, quo durante Missâ Parochiali, Concione, & Vesperis prohibentur deambulationes in foro, aut aliis locis publicis, aut prope Ecclesiam, item introitus in popinas, lusus publici, tripudia etiam praetextu solemnitatis nuptiarum, piscationes in fluviis aut fossis, ac denique deambulationes in templo tam extra tempus Officii, quam eo durante, sub poena arbitraria secundum qualitatem personarum, idque conformiter ad anteriora Regia Edicta de anno 1531. & 1560. ibidem reclamata (*a*).

De operibus servilibus in diebus Fest. in Camerac.

Eodem *titulo* 4. *cap.* 2. decreverat Synodus Cameracensis: „ ut supplicetur eidem Regiae Majestati pro Edicto contra aurigas, nautas, & similes, ne Dominicis & aliis festis diebus merces vehere possint, atque „ etiam subhastationes, quas vulgo *recours*, aut *Passemens* appellant, & „ multo magis mercatus, auctiones publicae, lusus publici, choreae etiam „ nuptiales, & compotationes dicto tempore Missae & Vesperarum sub gravi „ poena prohibeantur „.

De iisdem in Edicto.

Huic Decreto respondet art. VI. Edicti, quo interdicitur aurigis & nautis, onerationes curruum aut navium, aut vecturas suas inchoare die Festo, aut Dominico, etsi qui advenerint, eos exonerare vetantur, saltem durante praedicto Officio divino (*b*).

De nundinis in diebus Festis in Cameracen.

Petendum insuper censuit Synodus eodem Decreto, ut nundinae etiam annuae, & forum rerum venalium hebdomadarium, cum in diem Festum incidunt, in alium transferantur ab Episcopis cum Consilio Magistratuum.

De iisdem in Edicto.

Huic respondet articulus VIII. Edicti, quo forum, aliique Mercatus publici hebdomadarii incidentes in diem Dominicum aut Festum jubentur transferri in alium diem.

Verum cum Synodus voluisset eam translationem fieri *ab Episcopis cum Consilio Magistratuum*, Edictum voluit, eam fieri *per Magistratus cum communicatione & advisamento Episcoporum*.

Credebant Consilia Regia, haec magis ad civilem, quam Ecclesiasticam spectare politiam; ideoque & Magistratui potius, quam Episcopis eorum ordinationem esse committendam.

Eo-

(*a*) Apud Gratianum *can.* 2. *dist.* 3. *de cons.* jubetur „ ut Sacerdotum & Judicum curâ impediatur, ne saltationibus ac canticis turpibus deturbentur Officia, iisque adesse cogantur laici „.

(*b*) Quae superius in Belgio diebus Festis vetita sunt, prohibentur quoque in Gallia *art.* 23. 24. & 25. Decreti Aurelianensis, & 28. Decreti Blesensis; atque hi articuli Declaratione, quam 16. Decembris 1698. dedit Ludovicus XIV. confirmati sunt.

Permittuntur *proclamationes* post divinum Officium.

Eodem articulo conformiter ad Decretum Synodi, vetantur fieri diebus Festis & Dominicis *publicæ subhastationes*, aut *publicæ* rerum *venditiones*: permissis tamen illis diebus *denuntiationibus* & *proclamationibus* extra templum post absolutum officium; eo quod tunc populus sit congregatus.

De opera agricolarũ, molitorum, lanionum, Pistorum in Cameracen.

Petierat quoque Synodus dicto *cap.* 2. ut diebus Festis „ neque permittantur agrorum cultus, aut messis, molitorum, coctorum cerevisiæ, laniorum, Pistorumque operæ, nisi ob notabilem necessitatem, cujus cognitio „ ad Decanum Christianitatis, vel eo „ absente, aut nimis procul degente, „ ad Pastorem loci spectabit „.

De eadem in Edicto.

Idipsum statuitur articulo VII. ipsius Edicti, hoc salvo, quod necessitas, ob quam operæ illæ subinde his diebus permittendæ sunt, declaranda dicatur per *Officiarium & Magistratum loci*, *de advisamento* Decani *Christianitatis*, *aut in ejus absentia Curati loci*, quia hæc rursus magis civilem, quam Ecclesiasticam politiam sapere videbantur (*a*).

Edicto ad Synodum Mechl. articulo IX. mandatur Magistratibus locorum, ut si liberi mercatus, & dies fori incidant in diem Dominicum, aut diem Festum, eos haberi faciant die præcedenti aut subsequenti, conformiter ad Decretum Synodi *tit.* 13. *cap.* 4.

De obstetricibus in Cameracen.

Compererat Synodus Cameracensis, multas obstetrices in forma, aut in materia Baptismi errare: idcirco mandat *tit. 6. cap.* 11. „ ut nullæ mulieres „ deinceps ad hujus officii exercitium „ admittantur, nisi prius per Pastorem „ loci examinatæ, & si opus sit, instructæ fuerint; rogentur autem Magistratus „ ut inter cætera ab iisdem obstetricibus „ exigant juramentum, quod pueros „ baptizandos ante diem tertium omnino Parochis denuntiabunt „.

De iisdem in Edicto.

Hæc omnia articulo IX. Edicti injunguntur obstetricibus, jubenturque juramentum a Synodo petitum præstare in manibus Magistratus loci.

De iisdem in Mechliniensi.

Hæc quoque statuuntur a Synodo Mechl. *tit.* 3. *cap.* 9. hortaturque insuper, ac requirit omnes Magistratus locorum, ne quam ad obstetricandum parturientibus admittant, nisi testimonio Curati loci, ubi moratur, fidem faciat, quod *materiam formamque Baptismi probe calleat*. Huic conformis est & Edicti articulus VIII. (*b*)

De alienatione tituli Ordinationis in Camerac.

Observatum fuit a Synodo Cameracensi, quod nonnulli ad sacros ordines promoti, titulos ordinationis contra juramentum a se præstitum alienarent; quare præcipit *tit.* 10. *cap.* 3. ut impetretur a Regia Majestate seu Consilio Regio Edictum, quo fraudibus eorum occurratur.

De iisdem in Edicto.

Huic postulato satisfit art. X. Edicti, atque ad obviandum dictis fraudibus, & incommodis inde resultantibus, declarantur omnes alienationes, obligationes, hypothecationes, donationes, aut dispositiones bonorum pro titulo assignatorum, *nullæ* & *nullius valoris*, nisi ipsis reservatus fuerit *usufructus* & libera utendi facultas illorum bonorum, durante vitâ naturali illorum, qui ad sacros ordines titulo dictorum bonorum fuerint promoti.

Idipsum statuitur Edicto ad Synodum Mechl. art. XI. & XII. additurque ad evitandum omnem abusum, ut Patrimonialia bona in titulum ordinationis assignata, in ipso instrumento tituli specificentur.

De congrua portione Parochorum in Camerac.

Decreverat Synodus Cameracensis *tit.* 14. *cap.* 8. ut in Parochiis, ubi decimarum assignationes, aut nullo modo, aut saltem non sufficienter fieri poterunt; neque simplicia Beneficia, quæ uniantur, erunt ad manum, ut congrua

Iiii 2 portio

(*a*) Quâ ratione in Galliis Festa observare teneantur Tonsores, Pistores dulciarii, Pistores panis, Lanii, &c. legatur opus gallice conscriptum *Traité de la police l.* 2. *tit.*8. *ch.* 7. 8. & 9.

Quantum ad Messores, consulatur idem opus, *l.* 5. *tit.* 2. *ch.* 6. Quod vero spectat Molitores (Meusniers) reperitur in eodem opere. *l.* 5. *tit.* 9. *ch.* 5.

(*b*) Huic quoque conformes sunt Libri Rituales Ecclesiæ Gallicanæ.

portio Parochis assignetur, tunc implorato, si opus sit, brachio seculari, Episcopi ad tertiam (a Synodo Tridentina suggestam) collectarum viam procedent, quas de consilio Magistratus statuent & definient.

De eadem in Edicto. Decreto huic respondet articulus XI. Edicti, in quo agnoscit Senatus Regius, „ in pluribus locis impossibile esse, praesertim in *Civitatibus* subvenire Parochis indigentibus de portione Canonica per assignationem Decimarum aut unionem Beneficiorum; sed necessarium esse procedere ad tertium medium a Synodo Tridentina suggestum, scilicet ad collectas Parochianorum, quae collecta, ait, cum fieri nequeat sine nostra auctoritate & consensu, injungimus omnibus Magistratibus, & Justitiariis, ut assistant Episcopis in recipiendo quod necessarium erit ad sustentationem Parochorum, in locis ubi ipsis per priora duo media, a Synodo Tridentina proposita, sufficienter provideri non potest, usque ad summam per hanc Synodum Metropoliticam designatam, quodque Magistratus facient per impositionem sive collectam summae, quam Episcopi declaraverint deesse duobus prioribus mediis ad habendam sustentationem dictorum Parochorum „ (*a*).

Conformis est articulus XVI. Edicti ad Synodum Mechliniensem, quo insuper Principes declarant intentionem suam esse, ut si ipsi Ordinarii essent defectuosi in assignanda portione Canonica seu competentia, Parochi recurrere poterunt ad Consilia Regia, quae ad eorum querelas defectum hunc suppleant, praesertim interventu Fiscalis Regii, si opus sit.

De eodem argumento in Camerac. In assignatione portionis Canonicae Parochis indigentibus, quia notabilis in dies oriebatur difficultas super Decimis *Laicorum*, exponi eam voluit Synodus Cameracensis *tit.* 14. *cap.* 11. Regiae Majestati Ecclesiarum Parochialium necessitatem & difficultatem, quam patiuntur Episcopi in dictae portionis canonicae assignatione, ut super eo auctoritatem suam impartiri dignetur (*b*).

De eodem in Edicto. Hanc in rem articulo XII. Edicti declaratum est, quod ad portionem Ecclesiarum Parochialium contribuere debebunt Decimae, quae aliquando fuerunt *Laicales*, reversaeque nunc sunt ad manus Ecclesiasticorum, cujuscumque conditionis sint, Feudales, aut aliae, tamquam ad primitivam suam naturam reversae; & illae, quae probari similiter poterunt emptae aut alio titulo acquisitae per Laicos ab Ecclesia, *post primum Concilium Lateranense habitum an.* 1179. *sub Alexandro III.* Cur haec specialis fiat restrictio ad Decimas post Concilium Lateranense acquisitas a Laicis, intelligi potest ex dictis eam in rem in *Jure Eccles. Tom.III. parte 2. sect.4. tit.* 3. *cap.* 4. *pag.* 548. (*c*)

De audiendis Computibus Fabricarum & in Cameracen. Voluit Synodus Cameracensis *tit.* 15. *cap.* 9. „ ut fabricarum . . . Ecclesiarum, necnon omnium piorum locorum computus Ordinarii in singulos annos per seipsos aut aliquem seu aliquos specialiter ab iis deputatos (sine praejudicio eorum, qui hactenus dictorum bonorum administrationem habuerunt) audire non omittant „.

De iisdem in Edicto. Ut hoc Decretum executionem habeat Edicto Regio art. XIII. decemitur: „ ut auditioni computus Fabricae Ecclesiae adsit, & vocetur Parochus „ loci,

(*a*) Quid in ea circumstantia a Gallis observari debeat, statuitur declaratione, quam Ludovicus XV. Rex dedit 5. Octobris 1726.

(*b*) Vide quae D. Van Espen secundum Principum Belgarum Edicta de hoc negotio disseruit *Tom VI.* in tractatu de Jure Parochorum, &c. *pag.* 35. *& seqq.* hujus editionis.

(*c*) Eadem fere jurisprudentia in Galliis observari solet; notandum tamen, quod si Curatus ex Decimis trecentas libras pro portione congrua sibi debitas elicere non posset, tunc ad summam perficiendam conferre tenerentur, qui immunes sunt a Decimis solvendis: etenim intentio eorum, qui hanc ipsis immunitatem concesserunt, numquam fuit, ut ea immunitas cederet in detrimentum eorum, quae ad vitam Curati sustinendam necessaria sunt. Quantum vero ad reparationem Ecclesiarum prudenter illi providit Lud. XIV. Rex *art.* 21. *Edicti*, quod mense Aprili dedit anno 1695.

„ loci, aut certe ut Episcopus mittat „ aliquem suum deputatum, quando „ aliqua ex causa æstimaverit expedire, „ modo id sine expensis Fabricæ, & absque præjudicio juris Regii, vel particularium Toparcharum locorum fiat „.

Et art. XIV. sub eadem clausula declarat, quod Parochus ex parte Episcopi poterit interesse auditioni computus Hospitalium, Leprosariarum, Orphanotrophiorum, Scholarum, aliorumque piorum locorum ruralium.

Plura eumdem in finem statuuntur Edicto ad Synodum Mechliniensem art. XXIII. & sequentibus, ac signanter art. XXIV. vult, ut conformiter ad Edictum ad Synodum Cameracensem, quod citat, computibus piarum Fundationum, ultra eos, qui hactenus intervenire consueverunt, interveniat Episcopus, aut ejus Commissarius, ut ita habeatur melior directio, difficultatesque occurrentes communi deliberatione eorum, qui computibus intendunt, sopiri queant.

An Curatus loci jure proprio iis computibus interveniat? Porro hic notandum, quod Edictum ad Synodum Cameracensem ad Computum vocet *Curatum loci*, nisi Episcopus alium suum Commissarium deputet, declarans tamen, quod Curatus ex parte Episcopi queat esse præsens in computibus, modo sit sine expensis piarum fundationum.

Hinc consequens apparet, quod vi hujus Edicti Curatus loci jure *proprio* his computibus non interveniat, præsertim si alius Episcopi specialis Commissarius interveniat.

Sed quia Edictum ad Synodum Mechliniensem Episcopum, ejusve Commissarium ad hos computus vocat ultra illos, qui hactenus intervenire consueverant, apparet, quod vigore hujus Edicti, *Curatus loci* jure *proprio* his computibus intervenire queat, etiam cum Episcopo, ejusve Commissario, iis in locis, ubi ante Edictum Curatus intervenire solitus fuit; puta in locis, in quibus vigebant Concordata inita inter Carolum V. & Episcopum Leodiensem anno 1541. his concordatis *tit.* 3. *art.* 11. ad hos computus nominatim vocatur Curatus loci.

De gravato per hujusmodi computum. Præterea eodem Edicto ad Synodum Mechliniensem art. XXVI. statuitur, quod si quis prætendat se gravatum per decisionem seu resolutionem eorum, qui computibus interveniunt, querelam suam instituere poterit coram superiore Laico judice loci, in quo sita est Fundatio (*a*).

De scholis Dominicalibus in *Cameracensi*. *Titulo* 21. *cap.* 3. mandavit Synodus, ut tam in omnibus civitatibus quam in pagis celebrioribus erigerentur scholæ Dominicales: „ quia scholæ quotidianæ „ Christianæ juventutis institutioni non „ sufficiunt, cum maxima puerorum pars „ diebus ferialibus opificium aliquod „ exerceat, neque ob parentum inopiam scholas frequentare possit, quorum tamen animæ non minus, quam „ aliorum, Christi sanguine redemptæ, „ Christianâ doctrinâ imbui debent „.

Deinde *cap.* 4. præcipit, ut Magistratus, Ballivi, Majores seu alii locorum Præfecti pueros, tum ad dictas scholas, tum ad Parochi lectionem omnino compellant, parentes etiam & heros non mittentes pueros suos, ac ministros propositis pœnis exerceant, & rebelles etiam suis urbibus aut pagis expellant.

De iisdem in *Edicto*. Consilium Regium illud Synodi Decretum valde necessarium existimans pro pauperis juventutis instructione, pro faciliori ejus executione art. XV. Edicti mandavit omnibus Officiariis & Magistratibus Civitatum & pagorum, ut in erectione dictarum scholarum Episcopis assistant, etiam in inveniendis nummis ad id necessariis; quodque compellent pueros, famulos & famulas frequentare dictas scholas, puniendo Parentes, Heros & Heras, qui negligent mittere suas proles, famulos, vel ancillas indigentes instructione.

De iisdem in *Mechlin.* His conformia sunt, quæ de scholis statuit Synodus Mechliniensis *tit.* 20. ubi

(*a*) Quod spectat fabricarum rationes apud Gallos sancitum est *art.* 17. Edicti dati mense Aprili anno 1695.

ubi quoque *cap.* 2. declarat: „ ut tem-
„ pore, quo juventus in scholis institui-
„ tur, a trepudiis, & aliis insolentiis,
„ quibus juvenes a scholis avocentur,
„ omnino abstineatur „.

Consonat & Edictum ad hanc Synodum art. XIX. cum Edicto ad Synodum Cameracensem (*a*).

Ne jurisdictio Ecclesiastica & civilis se invicem turbent, in *Cameracen.*

Deplorat Synodus Cameracensis *tit.* 22. *cap.* 12. „ quod contingat variis
„ modis turbari aut impediri jurisdictio-
„ nem Ecclesiasticam per Judices Lai-
„ cos „: ideoque statuit, ut „ supplice-
„ tur ex parte hujus sacræ Synodi Re-
„ giæ Majestati, ut utriusque fori &
„ Ecclesiastici & civilis indemnitati &
„ judicum omnium quieti & securitati
„ consulens, quod suum cuique est tri-
„ buere, & ne se invicem turbent aut
„ impediant, suâ auctoritate Regiâ pro-
„ videre dignetur „.

Ac primo quidem petendum censet, ne in ipsas personas Ecclesiasticas aliquid juris, aut de earumdem excessibus
„ cognitionem Judices Laici usurpent
„ aut prætendant, nec eosdem coram
„ se pro actionibus personalibus etiam
„ Civilibus protrahant, sive sint secu-
„ lares Clerici, sive Capitula aut Mo-
„ nasteria dictis Judicibus Ecclesiasti-
„ cis subjecta „.

De eodem in *Edicto.*

Huic postulato annuit Consilium Regium art. XVI. Edicti, additâ tamen hâc clausulâ, *nisi in casibus, in quibus a tempore immemoriali Judices Laici id facere consueverunt.*

Et si prætendant Episcopi, hâc occasione, Judices Laicos aliquid contra ipsorum jurisdictionem attentare, vult Edictum, ut recursum habeant ad Regem seu Consilium privatum, ut ab eo, quod justum est, decernatur (*b*).

De eodem in *Camerac.*

Secundo petendum resolvit Synodus eodem *cap.* 12. ne Episcopos aut eorum Officiales ullo pacto Judices Laici impediant, quin Clericos sibi subjectos criminosos libere capere seu apprehendere & incarcerare, & prout sacri Canones dictaverint, pro modo culpæ eos punire possint.

In *Edicto.*

Huic quoque postulato annuit Rex eodem *art.* 16. adjectâ hâc moderatione, quod Ecclesiastici Judices non poterunt eos extrahere e domibus civium vel incolarum, qui sunt Laici, aut ubi est privilegium vel consuetudo vetans hanc extractionem: sub his tamen non comprehenduntur tabernæ, diversoria, & similia loca, nisi & hæc sint privilegiata adinstar aliarum domorum civium.

De eodem in *Camerac.*

Tertio ad manutenendam jurisdictionem

(*a*) Quæ eo loci desunt circa regimen scholarum in Galliis agnitum, possunt hâc notâ suppleri, quam ex D. Gibert Canonista Gallo desumpsimus his verbis: *Il y a plusieurs pièces importantes concernant le Droit françois, au sujet des petites écoles dans la seconde partie des procedures des Officialités; on y voit que la principale autorité sur les écoles réside dans les Evêques, que d'eux elle a passé aux Chantres en certains lieux, & en d'autres à l'Ecolâtre; que le Chantre de l'Eglise de Paris a jurisdiction sur toutes les écoles de la ville, du fauxbourg & de la banlieue; qu'aucun ne peut tenir école sans sa permission & ses Lettres; qu'il est Juge des contestations que les Maitres ont entr'eux, ou avec d'autres personnes sur cette matiere, qu'il a à cet effet un Promoteur & un Auditoire, c'est le même que celui de l'Official; qu'il a droit de convoquer les Maitres lorsqu'il le juge à propos; qu'il tient un Synode où tous sont obligés d'assister; qu'il peut les punir, s'ils transgressent les Reglemens qui ont été plusieurs fois renouvellés & autorisés par les Archevêques & par les Arrêts du Parlement, portant que les Maitres ne souffriront point de filles, & les Maitresses de garçons dans leurs écoles.*

On voit encore par les pièces que j'ai citées plus haut, que les écoles de charités ne sont pas soumises à la jurisdiction du Chantre, mais à celle des Curés: il y a plusieurs Arrêts qui leur adjugent ce droit, ou qui les y maintiennent. Comme les écoles des Sœurs de la Croix & celles des Religieuses Ursulines sont aussi exemptes de la Jurisdiction du Chantre; le Parlement de Paris les a maintenues les unes & les autres dans cette exception. Quant aux écoles de Paroisse qui sont hors de la banlieue, elles sont sous la jurisdiction des Curés qui n'en rendent compte qu'à leurs Evêques ou à ceux qui les visitent en son nom. Les Curés de la Ville d'Amiens ont le même droit que ceux de Paris sur les écoles de charité: ils y ont été maintenus contre les prétentions de l'Ecolâtre.

(*b*) Quod hac de re in Galliis servatur, habetur in Edicto 1695. *art.* 38.

nem Ecclesiasticam petit eodem titulo *cap.* 13. „ quod si Judices Ecclesiasti-
„ ci petunt auxilium Laicorum ad di-
„ ctam apprehensionem in locis juris-
„ dictionis eorumdem faciendam, ne
„ exigant visionem informationis præ-
„ paratoriæ, aut ipsi de causa appre-
„ hensionis cognoscant „.

In Edicto. Postulatum hoc sine ulla restrictione aut moderatione probatur *art.* 16. Edicti, mandaturque Judicibus Laicis, ut Judicibus Ecclesiasticis requirentibus auxilium pro apprehensione suorum subditorum Ecclesiasticorum, illud concedant, non exigendo inspectionem informationum sive præparatoriarum, sive aliarum, aut cognoscendo de causis apprehensionis.

De eodem in Camerac. Quarto petiit Synodus: „ ne, cum
„ ipsi Judices Ecclesiastici aliquos ci-
„ taverint, qui se prætendunt exem-
„ ptos, dummodo notorie tales non
„ sint, Laici Judices cognitionem de-
„ clinatoriæ exceptionis coram Judici-
„ bus Ecclesiasticis interpositæ, eisdem
„ inhibeant, aut eam sibi usurpent,
„ contra apertissimam utriusque Juris
„ dispositionem, quà cautum est, ut
„ qui ad aliquod judicium evoca-
„ tus, se aliquo privilegio eximere
„ vult, teneatur nihilominus compa-
„ rere, & ibidem dictum suum pri-
„ vilegium allegare, & de eo fidem
„ facere „.

In Edicto. Postulato huic non per omnia annuit Princeps, sed eodem articulo 18. ita statuit: „ Si quando dicti Judices
„ Ecclesiastici citaverint aliquos, qui se
„ prætendunt exemptos ab eorum ju-
„ risdictione, mandat suis Consiliis &
„ Judicibus Provinciarum, ut factà
„ ipsis de his citationibus querelà, an-
„ tequam permittant immissionem in
„ bona temporalia, aut decernant cas-
„ sationem, scribant Judici Ecclesia-
„ stico, quatenus rescribat statum cau-
„ sæ, quæ sit materia quæstionis, & su-
„ per quo titulo fundet actor cognitio-
„ nem Judicis Ecclesiastici. Et si Ju-
„ dex Ecclesiasticus videat causam di-
„ spositam ad subjiciendum Laicum ju-
„ risdictioni Ecclesiasticæ, & quo fun-
„ damento rescribat, ut visà rescriptio-
„ ne, & in Consilio Regio examina-
„ tà, si rationes inveniantur insufficien-
„ tes, requiratur nihilominus Judex
„ Ecclesiasticus, ut a se dimittat hanc
„ causam sub pœna providendi per
„ media consueta, uti & in casu non
„ paritionis fiet; suspendendo interim,
„ pendente hàc monitione, omnem
„ processum & sententiam „.

Synodus eodem titulo *cap.* 14. statuerat, ne Judices Laici Judicibus *De eodem in Camerac.* Ecclesiasticis præcipere auderent, ut revocent suas sententias suspensionis a divinis aut excommunicationis, aut alia Decreta per ipsos lata, & ne eo prætextu arrestare auderent bona temporalia dictorum Judicum Ecclesiasticorum; quin potius, si dictos Judices Ecclesiasticos prætendant excessisse in suis sententiis aut Decretis ad Episcopos, aut eorumdem superiores, ii quorum interest recurrant.

Ad hoc Synodale Decretum refertur *In Edicto.* *art.* 18. Edicti, quo „ idem quod præ-
„ cedenti articulo vult observari a Ju-
„ dicibus Laicis, priusquam decernant
„ arrestum aut immissionem in bona
„ temporalia Judicum Ecclesiastico-
„ rum, quà cogant eosdem revocare
„ citationes, processus, excommunica-
„ tiones, suspensiones, aliasque simi-
„ les ordinationes ab ipsis emanatas „.

Rursus articulo XIX. „ mandat omni-
„ bus suis Judicibus, ut exequantur,
„ quoties requisiti fuerint, captis pigno-
„ ribus, aut alias Judicum Ecclesiasti-
„ corum sententias per appellationem
„ non suspensas, nisi Judex requisitus
„ causam habeat prægnantem in con-
„ trarium, de qua Judicem Ecclesia-
„ sticum reddet certiorem, qui causam
„ haud sufficientem reperiens, poterit
„ recursum habere ad Consilium pri-
„ vatum „.

Hic articulus refertur ad Caput 15. *De eodem in Camerac.* Synodi sub eodem titulo, quo statutum erat: „ ut ipsas sententias Judi-
„ cum Ecclesiasticorum, Judices Laici,
„ cum requisiti fuerint, sine novà cau-
„ sæ

„ fæ cognitione exequantur; per ca„ ptionem pignorum, & alias; maxi„ me cum hodie Concilium Tridenti„ num vetet, ne frequens sit excom„ municationis usus, & quandocumque „ executio realis, aut personalis fieri „ potest, a censuris Ecclesiasticis ab„ stineatur „.

Quædam in materia jurisdictionis Rex sibi reservavit. Si hi articuli Edicti vel Decreta Synodalia inter se conferantur, apparebit, dicta Decreta notabilem moderationem & restrictionem per Edictum Principis accepisse; Principumque sibi Consiliisve suis reservasse auctoritatem cogendi Judices Ecclesiasticos certis quibusdam casibus sententias Decretaque sua revocandi, necnon sibi suove Consilio privato difficultates super conflictu Jurisdictionis inter Ecclesiasticum & Laicum Judicem decidendi reservaverit. De quibus videri poterunt notata sparsim in *Jure Ecclesiastico*, necnon in Tractatu de *Recursu ad Principem* (*a*).

De immunitate Eccl. in Camerac. Et rursus Synodus Cameracensis immunitati Ecclesiasticæ consulere volens decrevit, *cap.* 17. „ ut etiam Magi„ stratus & Præfecti Seculares non co„ gant Clericos, maxime in sacris or„ dinationibus constitutos, qui cum „ Christo militare debent, ad excubias „ diurnas aut nocturnas, nec eorumdem „ bona sine consensu Ordinum Eccle„ siasticorum ad aliquas contributiones „ obligare, & taxare præsumant, in „ grave detrimentum animarum sua„ rum, & immunitatis Ecclesiasticæ „.

De eadem in Edicto. Huic Decreto respondet articulus XX. quo Princeps declarat, quod attinet immunitatem Ecclesiasticam se velle eam servari, in quantum convenienter fieri poterit, & quod in casu difficultatis, Ecclesiastici poterunt recurrere ad ipsum Principem, aut ad suum Consilium privatum, ut ejus ratio habeatur prout justitia exiget.

Hic rursus sibi seu Consilio privato, reservat decidendam quæstionem super immunitate Ecclesiastica exorientem.

De Tutoribus usurariis in Camerac. Synodus Cameracensis titulo 23. tractans de Usuris declarat *cap.* 4. Usurarios esse tutores illos & curatores pupillorum, & contra eos ut tales procedi præcipit „ qui .... patrimonii eo„ rumdem augendi causâ, seu quovis „ alio prætextu pecunias eorum sub „ certo lucro singulis annis ultra sor„ tem recipiendo mutuo dare solent, „ retentâ facultate repetendæ sortis, „ ubi ad majorem ætatem pupilli per„ venerint, aut matrimonium contra„ xerint, aut alias ad dictorum Tuto„ rum seu Curatorum arbitrium & vo„ luntatem „.

De iisdem in Edicto. Hoc Decretum probat Edictum articulus XXI. præcipiturque omnibus Magistratibus Civitatum, & Notariis, & aliis, qui similes contractus nomine pupillorum confecerint, ut eos incontinenti, ubi per Episcopos moniti fuerint, immutent, caveantque imposterum, similes contractus admittere aut conficere sub pœna procedendi contra non mutantes, aut de novo admittentes vel conficientes, tamquam usurarios; ac insuper in omnem eventum hos contractus imposterum nullos & illicitos declarat (*b*).

De alienatione bonorum Ecclesiæ in Edicto. Si contingat Ecclesiasticum intentare actionem coram Judicibus Provincialibus aut aliis Laicis in ordine ad rescissionem alicujus alienationis bonorum Ecclesiæ, vult Princeps articulo XXII. Edicti, ut Judices sequantur Canones & leges civiles sanctis Canonibus non contrarias, necnon Edicta & consuetudines hactenus observata, prout magis Ecclesiis expedire videbitur (*c*).

Synodus *titulo* 15. advertens Ecclesias

(*a*) Exstat ille Tractatus *Tom. IX.* hujus editionis.

(*b*) Hi contractus a Tutoribus in Britannia minori fieri solent: quid de eorum valore censeri debeat, exponit Auctor operis 4. tomis comprehensi, quod sic inscribitur: *Conférences de Paris sur l'Usure.*

(*c*) In Galliis sine Regis consensu Clerus sua bona immobilia alienare non potest, id constat Edictis, quæ Carolus IX. & Henricus III. repetitis vicibus dederunt, ut Clerus Gallicanus suorum bonorum partem aliquam alienaret. *Ces aliénations*, inquit recens Scriptor, *ont été faites depuis 1563. jusqu' à l'année 1585. elles monterent à plus d' un million de rente.*

De recta administratione bonorum Ecclesiæ in Cameracensi.

fias præsertim Parochiales passim depauperatas ob malam bonorum temporalium administrationem plura ordinanda censuit pro recta eorum administratione, quibus tres ultimi articuli Edicti respondent.

Et in primis articulo vigesimo tertio vult, ut Judices, nullas reputent omnes alienationes, & elocationes ad longum tempus factas sine consensu superiorum, & exacta cognitione; idque non obstante consuetudine contrariâ, quantum ad alienationes & similes elocationes in futurum faciendas. Insuper nullas haberi vult, omnes venditiones granorum, quarum termini non expiraverint, factas viliori pretio ob anticipatam solutionem.

De eadem in Edicto.

Tempus autem elocationis determinat art. XXIV. ut terminus ordinarius elocationis bonorum Ecclesiarum, pro elocatione domorum, villarum, & terrarum arabilium sit *novem annorum* (*a*) pratorum sex annorum; decimarum elocandarum sine terris arabilibus *trium:* quodque terminus elocationis dictarum terrarum renovari nequeat nisi elapsis sex annis dicti termini, & pratorum, post elapsos quatuor annos, ac decimarum elapsis duobus; declarans ultra præfixos terminos elocationes fieri non posse sine solemnitate in alienatione bonorum Ecclesiæ de jure requisita, quod alias similes contractus reputabuntur *nulli & invalidi*, prout eos Synodus tales declaravit.

Nil in Mechliniensi de conflictu jurisdictionis.

Denique art. XXV. declarat, bona Ecclesiarum Parochialium, Capellarum, & piorum locorum elocari non posse, nisi præmissâ trinâ proclamatione, aut affixione schedularum in locis consuetis, aut sint elocata tam caro, quam passim elocantur terræ circumviciuæ similis bonitatis, idque sine receptione vini in diminutionem mercedis seu pensionis, nisi adsit consensus superioris, sub pœna quod alias similes contractus habebuntur pro invalidis nulliusque valoris.

In Edicto ad Synodum Mechliniensem nihil occurrit, quod ad materiam aut quæstiones super conflictu jurisdictionis pertinet: quia nec Synodus quidquam de hac materia speciale decreverat, aut de usu vel imminuta jurisdictione querelam moverat.

Plura autem tam circa conservationem & alienationem bonorum, quam circa formam elocationis ejusque terminos statuta sunt in Synodo Mechliniensi *tit.* 22. renovante speciatim ea quæ in administratione bonorum Ecclesiasticorum decreverat prima Synodus Mechliniensis *anno* 1570. quæ nominatim terminos in elocatione servandos expresserat, quæ & Edictum Principum servari mandat *art.* 20. & sequentibus (*b*).

De eadem in Edicto.

De cura salutis extremo supplicio afficiendorum in Edicto.

Illud in Edicto ad Synodum Mechliniensem *art.* 10. specialiter „ mandatur Officiariis & Judicibus Regiis, „ curent, ut afficiendi *ultimo supplicio* „ tempestive admoneantur de his, quæ „ salutem eorum concernunt, eisque ad„ministretur Eucharistia, non obstan„te quod hactenus id moris non fue„rit „: id Decretum esse, instante Synodo patet ex *cap.* 6. *tit.* 7. hujus Synodi, ubi legitur: „ ultimo quoque „ supplicio afficiendis tempestive de sa„cra Eucharistia provideatur, quod ut „ fieri jubeant, rogentur *Serenissimæ* „ *sua*

(*a*) Exstat Caroli IX. Gallorum Regis Decretum, quo prohibetur ne elocationes terrarum arabilium novem annos excedant. Decretum illud datum est mense Decembri anno 1568.

(*b*) Pauca de terminis & legibus elocationum apud Gallos observatis notare juvat. Elocationes ab iis declarantur irritæ, ubi plurimum anticipant ultimam elocationem. *Il y a plusieurs Arrêts*, inquit Canonista Gallus in suis Gallicani Cleri usibus, *qui condamnent les baux par anticipation lorsqu' on les fait tels que sont les baux des maisons, que l' on fait plus de six mois avant l' exploitation des Anciens, ou des terres labourables, lorsqu' on les fait un an & demi avant l' exploitation des Anciens*. Hac de re consuli potest duplex Arrestum; primum 16. Maii an. 1548. alterum 16. Februarii an. 1572. de hoc argumento plura dicta sunt in Jure Ecclesiastico universo *tit.* 5. *cap.* 2. & in fine tomi tertii hujus editionis *tit.* 5. *cap.* 2. *pag.* 771. *col.* 1. *num.* 2. in observationibus Gallicis.

Uti & in Mechliniensi. „ *suæ Celsitudines* „. De hac disciplina dandi Eucharistiam damnatis ad mortem, videri possunt notata in *Jure Eccles. Tom.II.parte 2.sect.1.tit.4.cap.2.pag.68.*

De superstitionibus in Mechliniensi. Hæc Synodus speciali titulo 15. egit contra superstitiones, mandavitque *Cap.* 2. „ omnibus Judicibus Ecclesiasticis, „ ut in exilium mittant, vel mitti curent omnes, qui super futuris eventibus secretis responsa dant, eosque „ qui tales consulunt graviter puniant, & „ multo gravius animadvertant in maleficos, & incantatores, & etiam „ omnes, qui vulgo Ægyptii vocantur „.

Et *Cap.* 3. mandat Parochis, ut „ subditos suos de superstitionibus doceant, & inter cætera superstitiosum „ esse, expectare quemcumque in quacumque re eventum, quem res illa, „ nec ex sua natura, nec ex institutione divina, nec ex ordinatione vel „ approbatione Ecclesiæ producere potest „.

De iisdem in Edicto. Conformiter ad hæc Synodalia Decreta mandarunt Principes art.XIII. & XIV. Edicti suis Officiariis & Magistratibus, ut procedant contra eos, qui futura & secreta prædicare tentant, etiam pœnâ exilii eos mulctando, renovans una Edictum de 20. Julii anni 1592. quod habetur *volum.* 2. *edict. Flandriæ pag.* 35. multaque notanda in hac materia continet.

§. IX.

De Concordatis inter Magistratum Ecclesiasticum & Civilem.

Concordatum inter Carolum V. & Episcopum Leodiensem. CUm ante erectionem novorum Episcopatuum Belgii anno 1554. per Paulum IV. ad instantiam Philippi II. factam, Diœcesis Leodiensis se extenderet in plures ditiones tunc Carolo V. tamquam duci Brabantiæ & Comiti Namurcensi subjectas, ac plures difficultates occasione jurisdictionis Ecclesiasticæ, quam Episcopus Leodiensis & ejus Archidiaconi, eorumque Officiales prætendunt in subditos dicti Caroli, continuo emergerent, ad sopiendas hasce quæstiones; post varias collationes habitas inter Commissarios Caroli V. & Episcopi, ac Capituli Cathedralis Leodiensis, tandem anno 1541. conclusum fuit de consensu utriusque partis Concordatum, quod vulgo dicitur *Concordatum Brabantiæ*, eo quod præcipue spectet ditiones Brabantiæ jam pridem in spiritualibus Episcopo Leodiensi subjectas. Exstat integrum in primo volumine *Edictorum Brabantiæ*, *lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 8.

Maxime autem versatur circa jurisdictionem Civilem & Ecclesiasticam; per novem distinctos titulos exponens, de quibus Laici, & de quibus Ecclesiastici cognoscere debeant, item quibus casibus Clerici coram Laicis in jus vocari possint; atque in fine additur hæc mutuæ concordiæ observandæ aptissima cautio „ quod si super præmissis „ & articulis superius non decisis, dubium emergat, aut difficultas oriatur, „ inter Justitiarios Principum talis difficultas terminari & sedari debeat „ mutuis communicationibus, vel Litteris, ita quod una jurisdictio aliam „ non turbet aut impediat „.

Hæc clausula *tit.* 9. §. 29. & §. 31. additur: „ Item pœnæ & censuræ hinc „ inde comminatæ & fulminatæ occasione controversiæ jurisdictionis relaxabuntur, & per istius concordiæ acceptionem sublatæ censebuntur „.

De hac clausula videri potest Zypæus de *Jure novo tit. de foro compet. num.* 25. & 27. qui & eodem tit. *num.* 48. summatim complectitur crimina, quæ in vim hujus concordati sunt mere Ecclesiasticæ cognitionis, quæ mere Civilis, ac denique quæ mixti fori sint, id est, quæ uterque Judex per præventionem vel pro qualitate personarum delinquentium punire potest.

Monet quoque idem Zypæus in notitia *Juris Belgici de jurisdictione num.* 58. „ Quod hæc concordata confirmata dicantur per Paulum III. & acceptata per Episcopum Cameracensem, quamvis non verbo tenus, præ„ ser-

„ sertim adversus speciales concordias, „ & res pro se judicatas „.

Quidquid sit de hac approbatione, hoc sat constat, in Belgio jurisdictionis Laicalis & Ecclesiasticæ terminos hoc concordato regulari; nî forsan per particularia inter Episcopos & certas Civitates aut Provincias concordata aliter provisum sit.

De his articulis sparsim pro varietate materiæ egi in *Jure Eccles.* ibidemque notavi, quæ circa hos articulos hodie hisce in partibus observari soleant, & moderatio sensim invaluerit.

Concordata inter Episcopum Cameracensem & Magistratum Antuerpiensem. Præter hoc concordatum, quod vulgo dicitur *Brabantinum*, exstant duo concordata inter Episcopum Cameracensem & Magistratum Antuerpiensem, unum 13. Januarii 1490. & alterum 9. Septembris ejusdem anni, quibus Episcopo Cameracensi privative cognitio trium Causarum, nimirum testamentariæ, contractuum antemixtialium, & bonorum Ecclesiasticorum amortizatorum reservatur. Hoc jure hodie utitur Episcopus Antuerpiensis in locum Cameracensis suffectus, tametsi in concordatis inter Carolum V. & Episcopum Leodiensem hæ causæ sint mixti fori, & præventioni esse locum dicatur. Consule Zypæum in *Jure novo*, *titulo de foro comp. num.* 26. habentur autem dicta concordata in citato volumine Edictorum *Lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 5. & 6.

Edictum Principis 29. Novemb. 1449. cujus 3. primi articuli de *Interdicto Locali*. Eodem volumine Edictorum Brabantiæ *tit.* 1. *cap.* 2. refertur Edictum Principis de 29. Novembris 1449. provisionale, & renovatum rursus per aliud Edictum de 12. Jan. 1483. constans decem articulis, quorum tres priores concernunt effectum & formam interdicti localis per Episcopum decreti vel decernendi ob crimen vel a privata, vel a publica persona commissum, ubi plura notanda occurrunt.

4. De processu in materia *adulterii*. Quartus articulus enumerat casus, quibus Officialis Episcopi queat procedere in materia adulterii vel contra mulieres, vel viros illius criminis reos.

5. In *Sortilegiis*. Articulus quintus declarat, quod Curia Ecclesiastica cognoscet de sortilegiis, quæ fiunt *per invocationem malorum spirituum*, *vel abusum sacramentorum*, de aliis sortilegiis judices Laici cognoscent, *uti consueverunt*.

6. In materia *Decimarum*. Sextus articulus attribuit Judici Ecclesiastico cognitionem decimarum, quæ debebuntur, & notæ erunt tempore motæ quæstionis, si in solutione sit defectus: sed si quæstio sit, num fundi Decimis sint subjecti, aut quæ portio fructuum pro Decimis debeatur, Curia spiritualis non cognoscet.

Quinam autem in Galliis fructus, qui Decimam debeant? Coquille in suis institutionibus ad Jus Gallicanum, *tom.* 2. *pag.*55. arbitratur Decimam in Galliis deberi duntaxat ex frumento (*Bled*) si juris communis ratio habeatur; Decimam autem cæterorum fructuum dependere ex locorum consuetudine; arbitrarer tamen in Galliis solvi quoque jure communi Decimam ex vino; neque enim (credo) ullum est hujus Regni vinetum, in quo vini Decima non persolvatur.

Jam vero quomodo in Galliis, & cuinam Judici competit ut de solvendis Decimis decernat; hæc melius non possunt exponi quam exposuit doctissimus Gibertus in Epistola, quam ad me scripsit postquam legit quid de eo argumento dixeram in *Jure Ecclesiastico universo Tom. II. part.* 2. *tit.* 33. *de Decimis & Oblationibus*, *cap.*9. *num.* 6. 7. 8. (*a*).

On ne souffriroit pas non plus en France, inquit eruditus Canonista, *qu' un Evêque ou un autre Prélat se servît des Censures pour contraindre de payer la Disme; c'est un droit temporel en lui-même que les Décimateurs peuvent se faire payer par d'autres voyes plus convenables; savoir, la complainte devant le Juge séculier* (Ordonnance de 1667. tit. 15. art. 4.) *il n'est pas permis de contraindre par censure le Collateur ordinaire a conférer*, quoi-

Kkkk 2

(*a*) Hæc citatio aliter habetur in nova editione; ea hodie sic legi debet *Tom.* 2. *part.* 2. *sect.* 4. *tit.* 2. *cap.* 9. & in hac editione in IV. *Tom. III. part.* 2. *sect.*4. *tit.* 2. *cap.*9. *pag.*324. Quomodo, & coram quo Decimæ exigendæ?

quoiqu' il s' agisse d' un droit spirituel plus que temporel. Le Concile de Trente sess. 25. cap. 3. *justifie cette maxime par la défense qu' il fait d' user d' excommunication, lorsqu' il y a d' autres moyens pour ranger les contumaces à leur devoir.*

Il en est de même de l'Extravagante seconde de sententia Excommunicationis, *qui défend de contraindre par l' interdit à payer des dettes temporelles, elle est de Boniface VIII. qui ne doit pas être suspect dans cette matiere.*

On ne peut objecter que dans la plûpart des Diocèses de France on dénonce excommuniés les détenteurs des biens Ecclésiastiques: or les Dimes sont de cette nature.

On répond que lorsqu' il s' agit de ces detenteurs considérés en général, il n'y a point d'autre meilleure voye pour les faire rentrer dans leur devoir que l' excommunication par le seul fait, mais quand il est question d' un détenteur particulier & connu, on doit se pourvoir devant le Juge Séculier pour la saisie des fruits, & faire condamner le détenteur à payer la Dime avec dépens, dommages & intérêts.

L' Ordonnance que vous citez num. 16. (c'est toujours M. Gibert qui parle) *est de l' an* 1303. *il y est ordonné au Senéchal d' empêcher que ses justiciables soient molestés par l' exaction des Dimes nouvelles; l' extrait en est rapporté dans Bochel liv. 6. tit. 8. cap. 34.*

Quant à ce que vous me dites num. 17. *touchant les procès qui surviennent au sujet des Dimes, j' ajouterois pour la France, qu' il y a souvent des contestations entre les Ecclésiastiques, concernant le droit des Dimes, lesquelles sont ordinairement portées devant le Juge Royal, parceque les parties se fondent sur la possession, & l' alléguent pour titre, ou au moins pour une de leurs raisons; ce qui suffit pour rendre le Juge Royal competant; & comme il juge le possessoire sur le titre, le jugement de maintenue dans la possession finit entierement la contestation.*

Articulo septimo designantur casus, quibus deneganda sit sepultura, atque ex contextu articuli liquet, quod ob non factum testamentum, aut non emissam confessionem ab ægro in articulo mortis, subinde negaretur sepultura, quod ibidem improbatur, sed hæc denegatio sepulturæ permittitur, si defunctus intra annum ante suum decessum non fuerit confessus & communicaverit, nisi de consilio sui Pastoris Communionem distulerit. *7. De negatione sepultura.*

Octavus dat Judici Ecclesiastico cognitionem testamentorum & codicillorum Clericorum Beneficiatorum, & Officiatorum in habitu clericali incedentium, nisi aliquo privilegio a jurisdictione Episcopi sint exempti, & alteri Judici Ecclesiastico subjecti. Aliorum Testamentorum cognitione penes Judices Laicos remanente. *8. De cognitione Testamentorum.*

Articulo nono declaratur, quod Promotor nullas expensas recuperabit, casu quo pars per ipsum conventa fuerit absoluta ab ejus impetitione sive virtute purgationis, sive alio modo. *9. Quod Promotor cadens causâ, expensas non recuperabit.*

Articulus decimus attribuit Judicibus Laicis cognitionem de omnibus creditis Ecclesiasticorum, de quibus constat per Litteras auctoritate *Magistratus Civilis* expeditas, vel sub signatura aut sigillo debitorum Laicorum, item de his, quæ debentur ipsi Principi ratione sui dominii, subsidiorum, aliave de causa. *10. De cognitione in materia debitorum.*

De his quoque articulis sparsim egi in *Jure Eccles.* unaque exposui quid hodierna Belgii praxis circa hos articulos habeat.

Cumque iterum circa annum 1530. quæstiones & dissidia inter Curiam Spiritualem Episcopatus Cameracensis, & status Hannoniæ recrudnissent, plures rursus pro his pacificandis collationes institutæ fuere inter Commissarios utriusque Partis, ac tandem anno 1541. exhibiti fuere 29. articuli a Commissariis Episcopi sub beneplacito, sive approbatione tam ipsius Episcopi quam Comitis Hannoniæ. *Concordatum conceptum inter Episcopum Cameracensem & Hannones.*

Inser-

Inserti sunt & hi articuli dicto volumini Edictorum Brabantiæ *tit.* 1. *cap.* 3. sed cum non appareat de approbatione Episcopi Cameracensis, aut Comitis Hannoniæ, videntur hi articuli mansisse in terminis nudi projecti; neque probatur, quod hactenus vim concordati aut legis obtinuerint; & utrum in Hannoniæ partibus Episcopatui Cameracensi subjectis in Tribunalibus usu sint recepti, ignoro.

Notabile circa Collectionem *Edictorum Brabantiæ.* Observatum porro est, quod Antonius Anselmo Voluminum illorum Collector, non satis exacte discreverit monumenta in hæc volumina congesta, sed plura non sat probata, aut hisce in partibus non recepta pro legibus Belgii obtrudat: unde quæ hisce voluminibus continentur, cum sale discretionis recipienda sunt.

§. X.

De quibusdam Principum Belgii Edictis concernentibus materiam Ecclesiasticam.

Utilitas hujusmodi Edictorum. TAmetsi Ecclesiastico Magistratui incumbat decernere ea, quæ disciplinam Ecclesiæ, aut res Ecclesiasticas spectant, tamen ni Principes suâ auctoritate Ecclesiæ Decreta suffulciant, vix Ecclesiasticorum ordinationes effectum sortientur, præsertim si circa res temporales, aut personas laicas versentur.

Hinc frequentissimæ per omnem Europam Regum & Principum ordinationes, & Edicta in materia Ecclesiastica, quæ pro legibus observantur; & quarum notitia, non minus quam Canonum aut Decretorum Ecclesiasticorum notitia, hodie necessaria est.

Plurima Principes nostri edidere exemplo Justiniani, aliorumque. Exemplo Justiniani, aliorumque Christianorum Principum plurima edidere Edicta Principes nostri, quibus & Disciplinam externam Ecclesiæ stabiliunt, vel certe cavent subditos suos prætextu Religionis opprimi, aut vexari, vel receptos mores temere convelli.

Præter bina Edicta, unum ad Synodum Cameracensem, & alterum ad Synodum Mechliniensem, de quibus supra §. VIII. & ea quæ per modum Concordati promulgata sunt, de quibus §. præcedenti, plura Principum nostrorum edicta in materia Ecclesiastica in Belgio pro lege habentur.

Edictum 1520. in materia *Decimarū.* In primis famosum & vulgare est Edictum Caroli V. in materia Decimarum, publicatum primum Mechliniæ 1. Octobris 1520. idiomate Gallico, exstatque *parte* 1. Edictorum Flandriæ *Rubricâ* 12. *cap.* 1. ac dein promulgatum in Brabantia 6. Novembris ejusdem anni idiomate Flandrico, exstatque *parte* 1. Edictorum Brabantiæ *lib.* 1. *tit.* 5. *cap.* 2.

Novæ Decimæ non exigantur nisi a 40. annis solvi solitæ. Hoc Decreto statuitur per modum Edicti perpetui, quod nullæ Ecclesiasticæ personæ cujuscumque conditionis aut dignitatis fuerint, aut quâcumque auctoritate utantur; uti nec Ecclesiæ vel Laicæ personæ Decimas aliquas possidentes poterunt posthac accipere, levare, exhibere, aut petere in hisce ditionibus ullas *novas* Decimas, aut alia onera vel jura, qualiacumque & cujuscumque generis, aut naturæ bona fuerint, nisi quæ ipsi & sui prædecessores soliti fuerint recipere a *quadraginta* annis & ultra.

Cognitio de hac materia ad Consilia Regia pertinet. Declarat ulterius, quod nemo subditorum occasione prætensionis Decimarum novarum, aut quæstionis seu difficultatis super interpretatione hujus Edicti emergentis citari possit coram Judice Ecclesiastico, sed omnis super illis cognitio spectabit *ad Consilia Regia.*

Regiæ declarationes super hoc Edicto. Cum autem plures dein quæstiones emergerent super intellectu hujus Edicti, prodierunt super iis nonnullæ declarationes Regiæ, quæ sensum Edicti determinarunt, & non secus ac ipsum Edictum vim legis hic obtinent.

1 Declaratio. Prima eaque præcipua interpretatio prodiit 10. Januarii 1528. ad supplicationem Cleri Diœcesis Leodiensis sub Ducatu Brabantiæ & Comitatu Namurcensi tunc existentis, inserta citato Libro Edictorum Brabantiæ *cap.* 4. ac dein renovata ad supplicationem Cleri Comitatus Flandriæ, exstatque dicta Ru-

Rubrica *Edictorum Flandriæ*.

Duo præcipue his Litteris Regiis in favorem Cleri ſive Decimatorum declarata fuere.

In novitate Decimarũ conſiderandi ſoli fructus.

Primum, in dijudicanda *novitate* Decimarum non eſſe attendendos fundos, aut bona, e quibus Decimæ prætenduntur; ſed *fructus* duntaxat, quorum Decimæ exiguntur.

Hinc declaratur, quod ſi ex certis fructibus ſolitæ fuerint ſolvi Decimæ, etiam has deberi ex fundis *noviter* ad culturam redactis, & fructus, e quibus Decimæ *ſolitæ* ſunt ſolvi, producentibus. Quapropter generaliter declaratur, quod in ſolutione Decimarum cujuſcumque generis ſive realium, puta granorum, lignorum, aliorumque fructuum; ſive mixtarum, ut agnorum, pullorum, &c. non ſit habendus reſpectus, in quibus terris dicta grana, fœnum aut fructus colligantur aut creſcant, nec in quibus ædificiis aut paſcuis dictæ beſtiæ fuerint generatæ aut enutritæ, ſed ſolummodo ſi eo in loco ſolitæ fuerint levari ſimiles Decimæ, licet in his fundis noviter ædificatis, aut ad culturam reductis numquam fuerint Decimæ ſolutæ.

Per fructus intelligi tam animalium, quam terræ.

2°. Declaravit Princeps, intentionem ſuam fuiſſe, ut Decimæ ex omnibus fructibus tam terræ, quam animalium ſolverentur, prout de Jure ſolvi debent, niſi *contrario* conſuetudine 40. retro annorum oſtendatur, ſimiles fructus Decimis non fuiſſe ſubjectos.

In caſu dubio de fructibus, recurrendum ad conſuetudinem vicinorum locorum.

Cum autem oſtendi nequeat, aliquam ſpeciem fructuum in aliquo loco a Decimis fuiſſe exemptam, ſi in illo loco nulla ſimilis ſpecies fructuum hactenus creviſſet, vel collecta eſſet, vult Princeps hoc caſu, recurri ad vicina loca, in quibus hæc ſpecies fructuum naſci & colligi conſuevit, atque juxta conſuetudinem iis in locis obſervatam de ſolutione Decimarum judicari.

Si nec in locis vicinis talis ſpecies fructuum creverit, tunc Decimæ erunt ſolvendæ.

Quod ſi nec in viciuis locis hæc ſpecies excreverit aut collecta fuerit, tunc juxta declarationem Principis obſervabitur „ quantum ad ſolutionem „ Decimarum dictæ novæ ſpeciei *Jus* „ *ſcriptum*, & illius diſpoſitio „ : id eſt, Decimæ ſolvi debebunt, quandoquidem ex diſpoſitione *Juris ſcripti* debeantur Decimæ ex omnibus fructibus.

Omnium fructuum Decimæ ſolvendæ, niſi probetur conſuetudo contraria 40. annorum.

Itaque juxta hanc Declarationem, Parochus, aliuſve Decimarum *Jus* poſſidens in aliqua Parochia, fundatus eſt in petendis Decimis quorumcumque fructuum intra limites Parochiæ excreſcentium; niſi probetur, quod conſuetudine 40. & ultra retro annorum ſolitum fuerit ex ſimilibus fructibus Decimas non ſolvi, tametſi hæc ſpecies fructuum eo loco a tanto tempore creverit & collecta fuerit, uti notavi in *Jure Eccleſiaſt. Tomo III. parte* 2. *ſect*. 4. *tit*. 2. *cap*. 2. *pag*. 479. hujus edit. alias *tit*. 33. ubi plura pro intellectu hujus Edicti annotavi.

De reparandis Eccleſiis juxta uſum antiq. & concordata.

Alterum etiam uſitatum eſt Edictum ſeu Regulamentum proviſionale Alberti & Iſabellæ pro Ducatu Brabantiæ 28. Martii 1611. & pro Comitatu Flandriæ 2. Octobris 1613. pro reparandis Eccleſiis, quo ſtatuitur, circa onus hujus reparationis, obſervari oportere ante omnia *antiquum uſum* & *Concordata* particularia, ſi quæ ſint (*a*).

His

(*a*) Eo loci neceſſe eſt exponere juriſprudentiam, quæ circa conſtructionem vel reparationem Eccleſiarum in Gallia obſervatur; Edictum juriſdictionis a Ludovico XIV. datum anno 1695. permittit *art*. 24. Epiſcopis novarum Parochiarum erectionem, ubi eam judicaverint neceſſariam, quibus Presbyteros curatos, ac etiam Vicarios præficere poterunt, atque his Miniſtris de victu & cultu providebunt. In articulis 21. 22. 23. complexum legatur Gallorum Jus, quod Eccleſiarum reparationem ſpectat. *Il n'y a rien*, obſervat recentior Canoniſta, *dans les Ordonnances d'Orleans art*. 21. *de Blois*, *art*. 52. *de Melun art*. 3. *dans la réponſe de Henri III. à l'art*. 19. *de l'Aſſemblée du Clergé de France de* 1583. *& dans l'Ordonnance de* 1629. *art*. 30. *qui ne ſe réduiſe à la diſpoſition des articles que l'on a cité de l'édit de la juriſdiction: on y voit*, primo *que les diſmes Eccléſiaſtiques ſont chargées des réparations du Chœur auſſi bien que des fournitures néceſſaires pour le ſervice divin, à moins que les revenus de la fabrique ne ſoient ſuffiſans à cet effet*. Secundo, *que cette charge paſſe aux diſmes inféodées au défaut des diſmes Eccléſiaſtiques*. Tertio,

les

His deficientibus colligantur eleemosynæ.

His vero deficientibus in primis debere in reparationem, aut etiam restaurationem novorum ædificiorum, tam Chori, quam navis impendi proventus fabricæ; in horum autem augmentum præcipue in Ecclesiis ruralibus, volunt Principes, ut sub Missa aut concione colligantur piorum hominum eleemosynæ a Parochis, aliisve concionatoribus commendandæ. Insuper truncus in Ecclesia seu locus designetur, in quem intrantes, aut exeuntes ex Ecclesia eleemosynas pro sua quisque devotione in idem argumentum conferre possint.

Si necesse est, ad Decimas recurratur.

Nec his omnibus ad reparationem vel restaurationem sufficientibus, recursum haberi vult Edictum ad Decimas *Ecclesiasticas* cujuscumque naturæ sint aut conditionis feudales seu aliæ a manu mortua possessæ, vel etiam a Laicis, modo probentur acquisitæ post Concilium Lateranense III. celebratum an. 1179. sub Alexandro III. cum hac tamen moderatione, ut earumdem Decimarum proventus duorum annorum in dictam reparationem & restaurationem impendi seu exigi queant, si reparatio id requirat; sed & hoc cum hac restrictione, quod duorum illorum annorum proventus levari & solvi demum debeant *sensim* & *successive* per sex annos proximos, detrahendo singulis annis, durante tempore sexennali, duntaxat *tertiam* partem Decimarum istius respective anni, quæ *tertia* pars spatio sex annorum, conficit *duorum* annorum integros proventus.

Sed nec his tribus mediis sufficientibus procedetur ad collectam, & quotisationem Parochianorum, qui in Ecclesia Parochiali, de cujus restauratione agitur, spirituali pabulo reficiuntur, mediante tamen consensu *Octroya*, ut vocant, Principis sive ejus Senatus: de hoc Edicto plura notavi in *Jure Eccles. Tom. II. parte 2. sect. 2. tit. 1. cap. 6. pag. 497. & cap. 7. pag.* 505. hujus editionis; alias *tit. 16. cap.* 5.

Tandem ad collectam.

Sunt & notatissima Principum nostrorum Edicta, quibus cavetur, quod nemo quocumque prætextu vel colore, quacumque de causa aut occasione possit qualemcumque rem immobilem in his Provinciis sitam, vel alio quocumque titulo alienare in usum seu favorem Monasterii, Ecclesiæ, aliorumve Corporum Ecclesiasticorum, quæ vulgo *manus mortuæ* dicuntur, sine expresso consensu Principis Vassallorum & Magistratus Civitatis Metropolis, sub cujus districtu bona illa sita sunt. Insuper quod nulli Prætores, homines Feudales, Scabini, Magistratus, aliique Judices seu Officiarii intervenient, aut patientur similes venditiones, cessiones, aut permutationes in favorem *manus mortuæ* fieri, nec corpora Ecclesiastica in hæc bona *inhæredari* sive investiri. Declarantes omnem similem bonorum immobilium alienationem in eorum favorem factam nullam & sine effectu.

De Amortizatione Bonorum.

Notabilis est in hanc rem Ordinatio Caroli V. per modum Edicti perpetui edita 19. Octobris anno 1520. Extatque *parte* 1. Edictorum Brabantiæ *tit.* 4. *cap.* 4. & alterum de 21. Febr. anno 1588.

Ordinatio Caroli V. 1520. circa amortizationem.

---

les Ordonnances des Evêques, qui concernent ces réparations & ses fournitures doivent être renvoyées pour l'exécution aux Parlemens, ou aux Tribunaux qui y ressortissent immédiatement, dans le ressort desquels sont situées les Eglises, dont il s'agit. Quarto, *que les habitans des Paroisses sont tenus des réparations de la nef, c'est à l'Evêque à les ordonner, les Magistrats des lieux appeller.* Quinto, *que les ordonnances doivent être envoyées à M. le Chancelier & aux Intendans des lieux, avec des extraits des procès verbaux sur lesquels elles ont été rendues.* Sexto, *que lorsque les Béneficiers manquent à faire les reparations ausquelles leur Bénéfice les oblige, il est permis aux Parlemens & aux Baillifs qui y ressortissent immédiatement de les avertir, & leurs Supérieurs s'acquitter de cette obligation; & s'ils ne satisfont pas à leur devoir dans les trois mois suivans, les Tribunaux pourront sur la requête des gens du Roi, faire saisir jusqu'à la concurrence du tiers du revenu, pour être employé à la réparation des Eglises.*

L'Ordonnance de Blois art. 37. ordonne d'appliquer aux réparations des Eglises des lieux où le delit aura été commis, la moitié des peines pécuniaires: qui seront portées contre les Blasphemateurs.

1588. *parte* 1. *Edictorum Flandriæ lib.* 3. *Rubricâ* 1. Et recentius de 3. Decembris, anno 1638. extatque tam *parte* 1. *Edictorum Brabantiæ tit.* 4. *lib.* 9. quam *parte* 3. *Edictorum Flandriæ lib.* 1. *Rubricâ* 4.

Hoc Edicto pro exactiore præcedentium observantia injungitur omnibus harum Provinciarum subditis, tam venditoribus quam emptoribus bonorum immobilium sub juramento declarare, quod alienationes, *inhæredationes* aut *exhæredationes* suorum istorum bonorum non fiant in commodum alicujus *manus mortuæ* vel *directè* vel *indirectè*, quodque in acta inhæredationis tenebitur notitia istius.

Cæterum de hac prohibitione, & de facultate a Principe impetranda seu *amortizatione* bonorum per *manum mortuam* obtinenda latius egi in *Jure Ecclesiast. Tom. I. parte* 1. *tit.* 29. *cap.* 3. *pag.* 504. & *cap.* 4. *pag.* 511. hujus editionis.

De novis Monasteriis ædificandis. Sunt & plura Principum nostrorum Edicta, quibus modus ponitur novorum Monasteriorum ædificationi, nullumque, sine Placito Regio admitti præcipitur, ac signanter Edictum Caroli V. de 19. Octobris 1520. extante, *parte* 1. *Edictorum Brabantiæ lib.* 1. *tit.* 4. *cap.* 4. & recentiora *parte* 3. *Edictorum Brabantiæ lib.* 1. *tit.* 10. *cap.* 6. & *seqq.* (a)

De Conservatoriis abrogandis. Famosum & notabile etiam Edictum de 22. Septemb. 1500. quo in his partibus abolentur omnes *conservatoriæ*, inhibeturque sub gravibus pœnis, ne ullus cujuscumque conditionis aut Dignitatis *Conservator* posthac auctoritate *Conservatoris* utatur: exstat *parte* 1. *Edict. Brab. lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 18. & *parte* 1. *Edict. Fland. lib.* 1. *Rubricâ* 8.

Post generalem hanc Conservatoriarum abrogationem, ad postulationem & expositionem hujus Universitatis Lovaniensis declaravit Princeps speciali Edicto de 21. Decembris ejusdem anni, quod non obstante præcedente Edicto abrogatorio *Conservatoriarum*, permittat ex speciali gratia Universitati seu ejus suppositis uti jurisdictione sui *Conservatoris* juxta jura & privilegia circa hoc obtenta, necnon conditiones, modificationes, & articulos per Universitatem in supplici suo libello expressa, & Edicto inserta. Habetur hoc Decretum Principis in favorem Conservatoris Academici *part.* 3. *Edict. Brab. lib.* 1. *tit.* 5. *cap.* 8. Privilegium Conservatoriæ Univers. Lovan.

Plurima similia circa externam Ecclesiasticam politiam in materia tam jurisdictionis Ecclesiasticæ, quam jurium temporalium, quæ ab Ecclesiasticis prætenduntur, tum observationis festorum, administrationis proventuum fabricæ, item mensæ S. Spiritus, aliisque materiis, Principum nostrorum Edicta in quatuor voluminibus Edictorum Brabantiæ, necnon totidem voluminibus Edictorum Flandriæ continentur. Duo posteriora volumina Edict. Flandriæ primum prodierunt anno 1685. operâ & industriâ viri amplissimi Jacobi Stalins magni Consilii Regii apud Mechlinienses Consiliarii integerrimi, qui & priori volumini exactissimum indicem omnium Edictorum octo his voluminibus contentorum contexuit, servatâ serie annorum & dierum, quibus singula Edicta prodierunt, ac indicatis paginis singulorum voluminum, quibus ea referuntur, necnon ad marginem annotatâ, idque summa cum brevitate & claritate singulorum Edictorum materiâ: ita ut pervolvendo hunc paucarum pagellarum indi- Comprehensa in voluminibus Edictorum Fland.

(a) Quod dicitur de consensu Principis necessario, ut in sua ditione erigantur nova Monasteria, id quoque dicendum est ubi erecta Monasteria abolenda sunt: ait quidem Fagnanus, Papam a Rege Gallorum rogatum fuisse, ut prohiberet, ne novitii reciperentur in his Monasteriis, in quibus Regula & institutum non observarentur; at notat alter Canonista his verbis: *Pour faire un pareil règlement, le concours des puissances était nécessaire, car le Roi est le Supérieur des Religieux de ses Etats considérés comme citoyens, & le Pape est leur Supérieur, lorsqu' on les considere comme Religieux, soit parceque la plupart sont immédiates au saint Siége, soit parceque l'approbation des nouvelles Religions lui ayant été reservée depuis cinq siécles environ, il a acquis par ce moyen une auctorité particuliere sur les Religieux.*

indicem quis accipere queat omninm horum Edictorum aliqualem notitiam.

Quos ligent Edicta? Verum ne quis circa auctoritatem ac vim horum Edictorum aberret, notandum, quod tametsi his voluminibus comprehensa Edicta soleant praeferre nomen Regis Catholici aut Principis, cui plures Belgii distinctae Provinciae parebant, omnia tamen & singula Edicta omnes Provincias Regi Catholico aut Principi subjectas constringere.

Licet enim Brabantia, Flandria, Hannonia, pluresque aliae Belgicae Provinciae pareant uni eidemque Principi, nihilominus Provinciae illae manent inter se divisae, atque uni Principi parent salvo singularum jure, diversisque saepe legibus & moribus utuntur: neque lex a Principe uni data, alias adstringit, nisi ex his specialiter posita fuerit.

Ne ergo circa auctoritatem & vim obligandi horum Edictorum aberretur inquirendum, num Edictum, de quo agitur, sit generale & directum ad omnes Provincias; an vero duntaxat sit singulare pro una alterave Provincia, aut etiam particulari Territorio; nam pro hac diversitate, illius auctoritas magis vel minus late extenditur.

Ut vero haec diversitas innotescat, sciaturque, quae Edicta generalia, quae provincialia aut particularia duntaxat sint, reflectendum est ad inscriptionem, eosque, quibus Princeps *salutem* dicat, & in epilogo executionem ipsius Edicti mandet.

Si omnibus *salutem* dicit, plerumque lex generalis est; & ad eum finem Consiliis omnium Provinciarum publicatio & executio injungi solet. Mandata vero seu Edicta Provincialia Praesidi & Consilio, Statuta denique & Privilegia iis, quos concernunt, inscribi solent, uti tradit Zypaeus in *introductione ad Notitiam Juris Belgici*.

„ Solent etiam (ait ibidem Zypae-„ us) condendis legibus Principes no-„ stri praemittere consultationes cum „ suis Consiliis, juxta *l.* 8. *c. de Con-„ stit.* plerumque supremis, publicatio-„ nem autem omnibus Provincialibus, „ ut dixi, in epilogo injungere: quae „ etiam antequam illa fiat, examinare „ solent, an Juri Patrio lex non re-„ fragetur, & post illud examen, pu-„ blicationis mandatum primipilari ap-„ paritori, seu ostiario dare „.

Addit Zypaeus *num. 6.* „ ea hic pu-„ blicatio est semper necessaria in sin-„ gulis Provinciis (quod unitae quidem „ omnes sunt, salvo singularum jure, „ adeoque nullae alteris subjectae) sin-„ gularumque Metropolibus, tametsi „ plures sint, ut in Brabantia, Lova-„ nium, Bruxellae, Antuerpia, Sylva-„ ducis; in Flandria, Gandavum, Bru-„ gae, Iprae; aliae alibi, ante hanc pro-„ mulgationem lex non solet obligare „.

Ut igitur de extensione Edicti statuatur, inquirendum, cui inscribatur, cui illius executio mandetur, quae Consilia Rex super eo consuluerit, & ex cujus sententia confectum; ac denique, qua forma & quo loco publicatum: ut ex his omnibus appareat, an Edictum sit reputandum generale, an Provinciale, an particulare pro certo duntaxat Territorio.

Quod porro de Edictis Principum nostrorum ex Zypaeo dicitur, etiam dicendum est de similibus Principum aliorum, qui diversas, distinctasque Provincias sub suis ditionibus possident.

APPENDIX PRIMA.

Leges Codicis Justinianæi, necnon Novellæ ejus Constitutiones utiles sunt pro Disciplina Ecclesiastica.

LEges Justiniani, necnon Novellas Constitutiones de rebus Ecclesiasticis non modo Orientalis, sed & Occidentalis laudavit & recepit Ecclesia.

Leges Justiniani ab Ecclesia Probatæ. Testimonium S. Gregorii.

De Orientali certius & evidentius quam ut probari debeat; de Occidentali vero testis est S. Gregorius, qui Joannem Defensorem abeuntem in Hispaniam monens, quid sequi debeat in causa sibi delegata, eum ad Novellam 123. Justiniani remittit: „ De persona „ Presbyteri, ait *lib.* 11. *Epist.* 57. hoc „ attendendum est, quia si quam causam habuit, non ab alio teneri, sed „ Episcopus ipsius adiri debuit; sicut „ Novella Constitutio manifestat, quæ „ loquitur de sanctissimis & Deo amabilibus ac Reverendissimis Episcopis, „ Clericis & Monachis. Imperator Justinianus Augustus, Petro gloriosissimo Præfecto Prætorio, si quis contra aliquem Clericum „ &c.

Joannis VIII Papæ.

Et Joannes VIII. monens Episcopos, ne quem non probatâ causâ excommunicent, ita scribit: „ Insuper nostro „ Apostolatui intimavit (Bickbertinus) „ ut eum sine ratione discussa, excommunicare vultis. Quapropter Apostolicâ auctoritate jubemus, ut nemo „ vestrum eum excommunicet, antequam ad legis examen perveniat. „ Scitote quemadmodum in centesimo „ Capitulo Concilii Africani legitur; „ similiter in *secundo Novellarum Justiniani Libro*, ut nemo Episcopus „ aut Presbyter aliquem excommunicet, antequam causa probetur „.

Hincmari Rhemensis.

Tertio id constat ex Hincmaro in Opusculo *cap.* 17. Sed & „ leges Romanæ, inquit, ab Imperatore Justiniano promulgatæ, quas probat Ecclesia, decernunt de Episcoporum fine „ Metropolitani sui auctoritate, perfectione „ &c.

Ivonis Carnutensis.

Denique Ivo Carnutensis *Epist.* 280. idem testatur: „ Dicunt instituta legum „ Novellarum, quas commendat & servat Romana Ecclesia „ &c.

Et quid plura? Numquam Ecclesia respuit leges Imperatorum & Principum exteriorem Ecclesiæ disciplinam concernentes, nisi inveniantur Evangelicæ aut Canonicæ sanctioni contrariari, *dist.* 10. *Can.* 1.

Porro leges Justinianæas his minime contrariari; sed potius Canonum & pristinæ Patrum Disciplinæ synopsim sive epitomen continere, earum diligens scrutator agnoscet.

Pauca illius e multis accipe specimina.

Primum exemplum

In *L.* 31. *Cod. de Episcopis & Clericis*, hæc habes. „ Nemo gradum Sacerdotii pretii venalitate mercetur, „ quantum quisque mereatur, non quantum dare sufficiat, æstimetur. Profecto enim quis locus tutus, & quæ „ causa esse poterit excusata, si veneranda Dei templa pecuniis expugnentur? Quem murum integritatis aut „ vallem fidei providebimus, si auri sacra fames in penetralia veneranda „ proserpat? Quid denique cautum esse „ poterit aut securum, si Sanctitas incorrupta corrumpatur? Cesset Altaribus imminere profanus ardor avaritiæ, & a sacris adytis repellatur piaculare flagitium. Itaque castus & humilis nostris temporibus eligatur Episcopus: ut quocumque locorum pervenerit, omnia vitæ propriæ integritate purificet. Nec pretio, sed precibus ordinetur Antistes; tantum ab „ ambitu debet esse sepositus, ut quæratur cogendus, rogatus recedat, in- „ vi-

„ vitatus effugiat, sola illi suffragetur „ necessitas excusandi „.

Secundum exemplum. An quid sanctius aut Patrum disciplinæ conformius exprimi posset; an quidquam in sacris Canonibus utilius inveniri?

Et in *l.* 42. *Cod. eod. tit.* volens, ut in eligendis ac ordinandis Episcopis meritorum ratio duntaxat habeatur, hanc præclaram subjungit sententiam: „ Si „ enim sancti & gloriosi Apostoli Sa„ cerdotium a Domino Christo Deo „ consecuti, & qui bonis omnibus ter„ ram repleverunt, & ejus doctrinam „ omnibus impartiti sunt, neque ipsi „ vitæ suæ, quam in hoc mundo de„ gebant, salutis nostræ causâ percepe„ runt: quomodo æquum non fuerit, „ ut qui subingrediuntur eorum ordi„ nem, & instituuntur sanctissimarum „ Ecclesiarum Sacerdotes, purum ha„ beant propositum, & pecunias con„ temnant, omnemque vitam suam ad „ clementissimum applicent Deum „.

Tertium. Deinde §. 1. ejusdem legis declarans convenire hujusmodi in Episcopum eligi & ordinari, quibus nec liberi sunt, nec nepotes, hanc præclaram & admodum notandam rationem reddit: „ Ete„ nim vix fieri potest, ut vacans hu„ jus quotidianæ vitæ curis, quas liberi „ creant parenti maximas, omne stu„ dium, omnemque cogitationem circa „ divinam liturgiam & res Ecclesiasti„ cas consumant. Nam cum quidam, „ summâ in Deum spe, & ut animæ „ eorum salvæ fiant, ad sanctissimas „ adcurrant Ecclesias, & eis omnes suas „ facultates adferant & derelinquant, „ ut in pauperes & egentes, & alios „ pios usus consumantur: indecens est „ Episcopos in suum illas auferre lu„ crum, aut in propriam sobolem & „ cognatos impendere „.

Volumine integro opus esset, si his non impares in legibus Codicis Justinianæi, præsertim sub titulis *De Sacrosanctis Ecclesiis*, item *de Episcopis & Clericis*, *de Episcopali Audientia*, & aliquot sequentibus præclarissimas pro Ecclesiastica disciplina contentas sententias referre vellem.

Novellæ Justinianæ disciplinam in multis exhibent. Novellæ iterum Justinianææ promptuarium disciplinæ Ecclesiasticæ vocari possunt; atque inter reliquas legi merentur Novella tertia & quinta, quæ *de Monachis* inscribitur; plerasque Monasticæ Institutionis regulas breviter complectens: observatuque dignum, quod capite 2. præcipit, Monasterio aggregari petentes a Monasteriorum Præsulibus non prompte mox habitum Monachalem percipere; sed per triennium totum tolerare, nondum habitum Monachalem promerentes: „ sed ton„ surâ, inquit, & veste eorum, qui „ Laici vocantur, uti, & manere divi„ na addiscentes eloquia; & Reveren„ dissimos eorum Abbates requirere eos, „ sive liberi sint, sive servi, & unde „ eis desiderium vitæ singularis acces„ serit: & discentes ab eis, quia nul„ la maligna occasio ad hoc eos ad„ duxit, habere eos inter eos, qui ad„ huc docentur atque monentur; & „ experimento percipere eorum tole„ rantiam & honestatem, non enim „ facilis est vitæ mutatio, sed cum „ animæ fit labore „.

Quid amplius in Patrum Regulis aut sacris Canonibus a Monasteriorum Superioribus quoad Novitiorum instructionem & probationem requiritur?

His adde Novellam sextam in tres partes divisam; quarum prima qualitates ordinandi in Episcopum exponit; secunda de Clericis quales eligendi sint, tractat; tertia de expensis Ecclesiarum & Clericorum multitudine non facienda.

Verum de his amplissime, & totius quodammodo disciplinæ compendium complectendo, differit Novella 123. de *SS. Episcopis & Deo amabilibus, & Reverendissimis Clericis & Monachis:* per 45. capita quidquid ad hanc materiam fere spectat exponens.

Et in Novella 137. *de Ordinatione Episcoporum & Clericorum*, per sex capita tractatur.

Hæ itaque quinque Novellæ etiam solæ, si attente legantur, disciplinæ

Ecclesiasticæ assequendæ non parum proderunt.

II.

Aliqua notanda pro assequenda perfecta Canonum & Decretalium notitia.

PRo assequenda & perfecta Canonum notitia, eorumque genuino sensu conveniens esse, inspicere textum originalem ipsorum Canonum sive Græcum, sive Latinum sæpius in scholiis monui, & ostendi; quin & varias Canonum versiones nonnumquam subsidio esse ad sincerum Canonis sensum assequendum reipsâ demonstravi; præsertim in notis ad Canones Sardicenses.

Recurrendum ad fontes Decretalium. Ulterius *parte 9. cap. 1. §. 4. 5. & 6.* ex professo probavi, pro notitia Decretalium Gregorii IX. utile, imo pene necessarium esse, non tantum ad pristinas Decretalium collectiones (e quibus Raymundus pro majore parte hanc Decretalium collectionem desumpsit) sed etiam ad harum Decretalium fontes recurrere; atque ex iis earum sensum accipere. Ultra hæc, sunt quæ plurimum Canonum perfectam notitiam facilitare possunt; & sine quibus a vero eorum sensu facile aberrari contingit.

Quid occasionem dederit Canoni. Primum, ut sciatur quid condendo Canoni occasionem dederit; v. g. quis esset, & in quo versaretur abusus, quem per Canonem eliminatum voluere Patres; quis error, cui Canon opponitur, in quo potissimum quæstio, aut dubium per Canonem determinatum versaretur, aliaque similia: quæ si una cum contextu Canonis expendantur; mirum! quantum lucis sæpius ipsis Canonibus adferant.

Horum probationem si quis expetat, tantum relegat hæc scholia nostra ad Canones, & frequentissime sensum Canonum horum subsidio acceptum reperiet; eorumque defectu non raro a vero sensu ab aliquibus fuisse deflexum.

Cum autem Decretales, præsertim in collectione Gregorii IX. magna ex parte desumptæ sint ex Epistolis Romanorum Pontificum, signanter Alexandri III. & Innocentii III. & Honorii III. quibus interrogati responderunt ad difficultates & quæstiones sibi propositas, nemini dubium esse potest, quin consequendo Decretalis sensui admodum conveniens sit, statum controversiæ, & quæstionis propositæ, omnesque ejus circumstantias, ejusque occasionem novisse. **Casus & quæstionis status per Decretales recitus.**

Hæc vero cum interdum neque ex Decretali, neque ex integra Pontificis Epistola haberi queant, sed ex historicis illius temporis haurienda sint, recte monet Clarissimus Florens in Oratione *de recta juris discendi ratione*, pro consummata Juris Canonici scientia historiarum Ecclesiarum, præsertim Occidentalium notitiam esse pene necessariam: „ quæ, ait, non ex vulgatis & futilibus quibusque, sed ex „ æqualibus & coætaneis repetenda est „. **Historiarum notitia plurimum conducit.**

Quam hæc Florentis observatio vera sit, intelliget & persuadebitur, qui eruditissimos Viri hujus ad Decretales Commentarios pervolverit; de quibus plura dicendi dissertatione sequenti occasio dabitur; uti de aliis nonnullis, qui eodem subsidio usi sunt.

Alterum pro assequenda perfecta atque accurata Canonum ac Juris Canonici notitia non modo conveniens, sed pene necessarium est scientia variatæ vocum & verborum, pro diversitate temporum & locorum, significationis. **Vocum variata significatio utilis pro Canonum intellectu.**

Quis enim nescit, uno tempore aut loco aliam esse vocum verborumque significationem, quam altero tempore & loco? Adeo ut qui ea in una eademque significatione semper & ubique acciperet, frequenter a mente loquentium, & verba illa usurpantium procul aberraret.

Exempli gratiâ multis seculis obtinuit, ut *Paræcia* sive *parochia*, quæ hodie districtum significat, uni Presbytero, quem Parochum dicimus, commissum, significaret integrum Episcoporum districtum, quem nunc *Diœcesim* **Declaratur exemplis.**

sim dicimus. *Diœcesis autem* pro districtu plurium Provinciarum Ecclesiasticarum acciperetur; uti in scholiis ad Canones non semel notavi.

Notum quoque est, quatuor ut minus primis seculis nomen *Sacerdotis*, quod hodie *Presbyterum* significat, pro *Episcopo* usurpatum; & pro Presbytero non nisi cum addita clausula, *secundi Ordinis*.

Nomen *Papæ*, quod soli Pontifici Romano hodie tribuitur, olim promiscue Episcopis tributum fuisse, quis ignorat?

Quam diversa fuerit *Communionis Viatici Missæ*, aliorumque similium vocabulorum ab hodierna significatione, apud Veteres acceptio, quis ignorat?

Primates apud Veteres ubique pene dicebantur Episcopi, qui Metropoli civitati præsidebant, quos hodie *Metropolitanos* dicimus: ac in Africa aliter se res habebat. Is enim *Primas* apud Africanos dicebatur, qui ordinationis tempore collegas suos anteibat; quem propterea & *Senem* vocabant.

Si quis hæc aliaque fere infinita vocabula, quæ pristinam suam aut particularem significationem mutarunt, in pristinis Patrum Canonibus aut scriptis accipiat in ea significatione, quam modo obtinent, mirum! quam procul a mente & sententia Canonum & Scriptorum sæpius sit recessurus.

Plurima quoque & in Decretalibus similia vocabula, quæ vel nomenclaturam mutavere vel prorsus obsoleta sunt, occurrunt; ut nisi quis prius de Verborum significatione nonnihil sit instructus, frequenter vel circa Decretalium sensum hærebit vel cespitabit.

A titulis *de verborum significatione* studium juris inchoandum.

De hac re persuasi tum Legum, tum Canonum & Decretalium Interpretes, passim suadent Jurium Candidatis, ut a titulis de *Verborum significatione* studium Juris incipiant.

Qui potissimum pro hac materia consulendi.

Cæterum pro eorum verborum intellectu, quæ seu in Canonibus seu Decretalibus obscura, & in varia significatione occurrunt, utiliter legi possunt Virorum eruditorum observationes, notæ, vel glossaria, quibus obscuriorum aut obsoletorum verborum significationem inquirunt & exponunt: ut sunt Libri duo observationum Gabrielis Albaspinæi Episcopi Aurelianensis, ejusque in varios Canones annotationes; Francisci Pithæi in Legem Salicam, ac Libros Capitularium Glossarium; Jacobi Sirmondi in eosdem Libros, necnon in plures Canones notæ. Item Hieronymi Bignonii in Legem Salicam, & formulas Malculfi Monachi observationes; quæ cum Glossario Pithæi & notis Sirmondi ad Libros Capitularium exstant in tomo 2. Capitularium editionis Stephani Baluzii; ejus quoque in Libros Capitularium eruditæ notæ non parum huic vocum obscuritati lucis adferre possunt.

His addi possunt Libri quinque observationum Innocentii Cironii, in quibus pene omnia obscuriora & obsoleta vocabula in Decretalibus occurrentia breviter exponit. Habentur hi observationum Libri una cum quinta Decretalium Collectione ab ipso primum typis evulgatâ (de qua supra *parte* 8. *cap.* 3.) & ejus paratitlis in quinque Libros Decretalium in uno volumine edito Tolosæ anno 1645.

Plurima sunt aliorum erudita Lexica & Glossaria, quæ eidem argumento servire possent: sed unum pro omnibus sufficere posse videtur, nimirum instructissimum ac eruditissimum Glossarium *ad Scriptores mediæ & infimæ Latinitatis, in quo Latina vocabula novatæ significationis, aut usus rarioris, barbara & exotica explicantur, eorum notiones & originationes reteguntur*. Auctore Carolo Du-Fresne, Domino Du-Cange Regi a Consiliis, & apud Ambianos Quæstore, tribus voluminibus distinctum.

Quo opere, in hoc argumenti genere, non credo unquam aut eruditius aut absolutius aliquid prodiisse.

DIS-

DISSERTATIO ULTIMA.

De Interpretibus seu Commentatoribus Canonum & Decretalium.

§. I.

De Interpretibus Canonum.

Apud Latinos aliquot seculis pauci Canonistæ, plures apud Græcos.

POSTQUAM seculo XII. incœpit Decretalium usus, non parum apud Latinos cœpit flaccescere Sacrorum Canonnm studium, uti advertit Petrus de Marca *lib. 3. cap. 7. de Concord. Sacerdotii & Imperii* : „ quod, ait, ab „ Auctore Librorum de *Hierarchia subcœlesti* „ hæc verba expressit anno 1446. *In Ecclesia Græca multi sunt Canonistæ, id est, scientes Canones Universalium & generalium Conciliorum, in Latina nulli sunt Canonistæ, sed multi Decretalistæ.*

Id forsan suo tempore vere dixit auctor ille, at hoc nostro seculo etiam inter Latinos, Canonistas, id est, scientes Canones Conciliorum plurimos esse, eorum sane erudita Commentaria plus satis evincunt: quæ mox indicabimus, si prius Græcorum aliquot celebriores notaverimus.

Joannes Zonaras.

Joannes Zonaras Vir in Imperio seculo XII. clarissimus omnibus seculi dignitatibus nuntium remisit, & Monachus factus, præter Historiam, Commentarios amplissimos scripsit in omnes Canones & Patrum Epistolas, qui codicem Græcorum (de quo *parte 3. cap. 3.* egimus) conficiunt.

Magnæ apud Græcos fuisse hos Canonum Commentarios auctoritatis satis notum est: & qui eos pervolverit, inficiari haud poterit, multâ eruditione, ac utilissimis reflexionibus, & documentis esse refertos.

Theodori Balsamonis Commentarii.

Alter apud Græcos admodum celebris & nominatus Canonista fuit Theodorus Balsamon Patriarcha Antiochenus, qui præter alia plura Juris opera *scripsit illud, quod* inscripsit: *Expositio sacrorum divinorum Canonum sanctorum celebratissimorum Apostolorum, & Sacrorum Œcumenicorum atque etiam Provincialium sive particularium Conciliorum, reliquorumque sanctorum Patrum:* id est uno verbo, omnium Conciliorum & Patrum, quorum Canones in Codice Græcorum comprehenduntur.

Judicium Gentiani Herveti de his commentariis.

Hos Balsamonis Commentarios magno in pretio apud Græcos fuisse haud probari debet; de illis autem ita loquitur Vir in re Canonica versatissimus Gentianus Hervetus in Epistola ad Joannem Tullium Episcopum Briocensem: „ Canonibus Patrum magnam affert „ lucem Theodori Balsamonis interpre- „ tatio, quæ & Imperatorum Leges „ explicat Ecclesiasticas, & nihil omit- „ tit in Canonibus, quod non exacte „ & accurate expendat. Atque in hoc „ quidem opere laudando non video, „ pergit Hervetus, opus esse, ut diu- „ tius immorer, cum in eo legendo sit „ ejus utilitas per se omni ex parte se „ satis ostensura „.

Diversus scopus Balsamonis & Zonaræ.

Porro licet super iisdem Canonibus fiot Zonaræ ac Balsamonis Commentarii, tamen in his scholiis componendis aliud fuit Balsamonis, aliud Zonaræ propositum.

„ Balsamon enim Civilis æque ac „ Canonici Juris consultissimus, inquit „ Gulielmus Beveregius in prolegome- „ nis ad Codicem Græcorum §. 23. u- „ triusque concordiam prosequitur, ap- „ parentes discrepantias componit, & „ Canonicas quæstiones a se motas mul- „ toties solvit. At Zonaras e contra „ ipsis Canonum verbis, & sensui in- „ terpretandis stricte adhæret, raro ad- „ modum ad civiles Leges digrediens. „ Hinc fit, quod Balsamon totum Zo- „ naræ Commentarium totidem non- „ num-

„ numquam verbis transcribat; superfluum nimirum judicans, alia Zonaræ dictis addere, cum nihil in tali Canone occurrat, de quo ex legibus politicis & Imperialibus Constitutionibus disputatio instituatur, hoc est, nihil quod ad suum propositum pertineat „.

Præferendi commentarii Zonaræ. Et quidem ob hanc Canonum & Legum mixturam, scholia Balsamonis & longiora, & non raro obscuriora sunt, quam scholia Zonaræ: unde & Canonum studioso hæc præ illis utiliora videntur (a).

Aristenus. Sub idem pene tempus floruit Alexius Aristenus, cujus magna cum laude meminit ipse Balsamon in scholiis Canonis 6. Apostolici, & Canonis 37. Trullani; vocans eum *incomparabilem Dominum, & magnum Œconomum*.

Scripsit hic non quidem Canonum synopsim, ut quidam crediderunt, sed eruditas in eam synopsim annotationes; quas una cum prædictis Balsamonis & Zonaræ commentariis, ac ipso integro Græcorum Codice & Latine typis elegantissimis evulgavit Guilielmus Beveregius Presbyter Ecclesiæ Anglicanæ, & recensuit ad veteres Codices manuscriptos; nec non eruditis, & copiosis annotationibus illustravit.

Notæ Guilielmi Beveregii.

Quædam notanda circa prædictos Auctores. Opus sane eruditâ admodum Canonum explanatione, ac totius Ecclesiasticæ disciplinæ expositione refertum, lectuque dignissimum. Hoc unum tamen notandum, hos omnes Canonum Interpretes, cum ab Ecclesia Romana schismate essent divulsi, circa disciplinam & praxim Ecclesiæ Romanæ, & Pontificis Romani Primatum interdum minus æquos esse; ut in scholiis ad Canones interdum notavimus; & de Balsamone singulariter observat Baronius ad annum 1191. Ibidem rationem assignans, quæ Balsamonis ab Ecclesia Latina aversionem auxit; ut propterea in ejus scriptis amplius, quam aliorum alienatio ab Ecclesia Latina se ostentet.

§. II.

De Latinis Canonum Interpretibus.

INter Latinos tum hoc, tum præterito seculo plures claruere, non Decretalium duntaxat, sed & Sacrorum Canonum doctissimi ac solidissimi Interpretes.

Antonius Augustinus. Claruit in primis seculo XVI. nominatissimus, & in re Canonica exercitatissimus Antonius Augustinus Archiepiscopus Tarraconensis; qui inter alia edidit *epitomen Juris Pontificii veteris* in tres partes divisam; quarum prima de personis, secunda de rebus, & tertia de judiciis fusissime, adductis Conciliorum ac Pontificum, & SS. Patrum sententiis, discurrit; hoc unum dolendum, quod falsas illas Isidorianas merces cæteris immisceat.

Edita est hæc epitome Parisiis anno 1641. in qua editione post primam operis partem exstat ejusdem Antonii Augustini *de quibusdam veteribus Canonum Ecclesiasticorum Collectoribus judicium ac censura*, opus non inutile, quo & in hoc tractatu interdum usi sumus (a).

Accedunt huic editioni Canones seu Libri tres pœnitentiales; nimirum Pœnitentiale Romanum, Bedæ Presbyteri, & Rabani Mauri Archiepiscopi Moguntinensis, cum ejusdem Antonii Augustini eruditis notis, quæ & eo titulo utiliter consuluntur, quod ex dictis Canonibus nonnullos in suum Decretum retulerit Gratianus.

Præter hæc, sunt ejusdem auctoris sæpius laudati Dialogorum libri duo de

(a) Eam utilitatem forsan agnoverunt, qui Commentarios Zonaræ in Canones sanctorum Conciliorum sæpius in lucem ediderunt. Prima editio Parisiis data est a Joanne Quintino J. C. anno 1568. secunda Mediolani 1613. tertia Græce & latine Parisiis anno 1618. de cæteris consule D. *Salmon traité de l' étude des Conciles*, pag. 618.

(a) Hæc editio prima non fuit: duæ præcesserant; una Romæ anno 1614. altera ibidem anno 1624.

de emendatione Gratiani; item notæ in Capitula vulgo Adriani Papæ (quarum meminimus *Commentar. in Jus nov.*) in quibus plurima ad sensum Canonum eruendum, & veros a falsis secernendum occurrunt.

Gabriel Albaspinæus Episcopus Aurelianensis. Gabrielis Albaspinæi Episcopi Aurelianensis Libri duo observationum, ejusdemque notæ in Canones Eliberitanos, & nonnullos aliorum Conciliorum Canones magnam spirant eruditionem; multamque Canonibus lucem adferunt.

Garsias de Loaisa, Jacobus Sirmondus, & Stephanus Baluzius. Non exiguo etiam cum fructu leguntur notæ in Canones Conciliorum Hispaniæ Garsiæ Loaisæ Archiepiscopi Toletani; & Jacobi Sirmondi in Canones Conciliorum Galliæ & Capitularia Regum Francorum. Item Stephani Baluzii in eosdem Libros Capitularium; necnon in Collectionum Reginonis, & in Decretum Gratiani.

Scholia Christiani Lupi. Scholia ac notæ P. Christiani Lupi in Canones octo primorum Conciliorum generalium, necnon quorumdam Conciliorum particularium, præsertim Romanorum, quinque tomis comprehensa, non pauca quoque pro intellectu Canonum, & notitia disciplinæ suppeditare possunt.

Scholia Auctoris. Sed cum plurimis, quibus Canonum & disciplinæ Ecclesiasticæ notitia convenit, quique eorum notitiam habere desiderant, non liceat per occupationes, quibus vi sui muneris & professionis detinentur, fusiora illa Canonum commentaria pervolvere, ut ex illis aliquam convenientem ideam disciplinæ Ecclesiasticæ hauriant; non inutile aut ingratum futurum judicavi, exhibere, & compendiosis Scholiis illustrare, non tantum Conciliorum generalium Canones; sed eos omnes, quos Ecclesia universalis Occidentalis pariter ac Orientalis uno quasi consensu probavit & laudavit; & consequenter de quibus affirmari quodam sensu posse videtur, quod de Canonibus Nicænis dixit aliquando Leo Magnus: *Canones Spiritu Dei conditi*, & TOTIUS *mundi reverentiâ consecrati*. Epist. 84.

In his quoque reperiet Lector puriorem Patrum disciplinam in omnibus, aut saltem præcipuis punctis expressam.

Monitum ad Lectorem. Hoc unum requiro, ut tam in meis scriptis, quam aliorum, quos hactenus allegavi, & infra citabo, observetur illud Apostoli: *Omnia probate, quod bonum est, tenete. 1. Thessalon. cap. 5. vers. 21.*

§. III.

De Interpretibus Decretalium.

Varia illorum Interpretum genera. NOn unius generis sunt Decretalium sive Juris Canonici Interpretes seu Commentatores.

Primum. Nonnulli enim, iique eruditione & utilitate præcipui, explanationi Juris Canonici, & Decretalium intermiscent quoque Ecclesiæ disciplinam ex SS. Canonibus, & Sanctis Patribus haustam; ac insuper ex Decretalium fontibus, & historiis earum genuinum sensum hauriunt.

Francisci de Roye Institutiones. Hujus generis pro incipientibus sunt Institutiones Canonici Juris in tres libros divisæ; quorum primo de Legibus & Personis Ecclesiasticis; secundo de rebus Ecclesiasticis, & earum acquisitione; & tertio de actionibus & judiciis tractatur, Auctore Francisco de Roye Antecessore Andegavensi.

Commentaria Francisci Florentis. Provectioribus servire possunt erudita illa Francisci Florentis Aurelianensis primum, ac deinde Parisiensis Antecessoris, commentaria ad varios Decretalium titulos; quibus admodum erudite non tantum pristinam Ecclesiæ disciplinam ex Patribus & sacris Canonibus depromptam proponit; sed insuper ipsarum Decretalium sensus ex fontibus & historiis eâ eruditione detexit; ut vel ex solis his commentariis cuivis innotescat, verissimum esse, quod supra monui, sensum Decretalium Gregorii IX. ex antiquis Decretalium compilationibus & historiis esse desumendum.

Janus à Costa. His addi possunt Jani a Costa Antecessoris Tolosani in Decretales Gregorii IX. *summaria* & *commentaria*.

Item *Paratitla* in quinque libros De-

Innocentius Cironius. Decretalium Gregorii IX. Innocentii Cironii Juris utriusque Professoris, & Academiæ Tolosanæ Cancellarii.

Antonius Altefferra. Commentarius quoque in Decretales Innocentii III. quæ Decretalium Gregorii IX. præcipuam partem constituunt, Antonii Dadini Altefferræ merito his jungitur.

Jacobus Cujacius. Doctissima denique Jacobi Cujacii Jurisconsulti celeberrimi in Decretales commentaria huic Interpretum generi annumeranda: utpote qui ex fontibus & historiis Decretalium sensum feliciter eruit, & eruendum ostendit.

Secundum genus Scriptorum. Sunt deinde Juris Canonici aut Ecclesiastici Scriptores, qui Juri Communi, non tantum aliquid de pristina disciplina immiscent; sed insuper Jus Patrium & consuetudinarium adjiciunt; illudque variis Tribunalium, præcipue Regiorum sententiis & decisionibus confirmant.

Franciscus Zypæus. Hujus generis reputari possunt opera Canonica Francisci Zypæi, qui jus Belgicum juri Communi miscet, pluresque Regiorum Magistratuum decisiones refert.

Petrus Rebuffus. Item Petri Rebuffi praxis Beneficiorum, aliaque ejus de re Canonica opera; quæ Parlamentorum sententiis referta sunt.

Joannes Tournet. His merito annumerantur *Arresta* seu sententiæ prolatæ in Regiis Parlamentis Galliæ in omni pene materia Ecclesiastica, ordine alphabetico collecta in duos tomos per Joannem Tournet.

Journal des Audiences. Plurima quoque ad elucidationem rei Canonicæ cum Parlamentorum decisionibus occurrunt in Collectione, quæ vulgo dicitur, *Journal des Audiences;* & quatuor ut minus tomis constant.

Renatus Choppinus. Verum in hoc genere Doctorum sive Scriptorum eminent opera Renati Choppini de sacra Politia forensi; & ejusdem Monasticon.

Carolus Feuret. Quibus adjungi potest tractatus Caroli Feuret *de abusu*; sive de vera materia appellationis, quæ insigniri solet hâc qualitate, *tamquam de abusu*.

In his operibus omnem fere materiam Ecclesiasticam ex sacris Canonibus, Patribus, & historiis primo deductam habes; ac deinde quid jure consuetudinario, præsertim Regni Galliæ, obtineat; & in contradictorio judicio decisum sit doctissime proponitur: hoc unum notandum, quod posterior plus justo videatur Jurisdictioni Laicali favere, & Ecclesiasticam deprimere.

Hi similesve Auctores licet singulariter serviant iis, qui in foro versantur, atque controversiis Ecclesiasticis decidendis & deducendis ex officio incumbunt, tamen cum in pluribus ipsam quoque Patrum puriorem disciplinam proponant, & explanent, etiam Ecclesiasticis eorum lectio utilis & conveniens esse potest.

Tertium genus Scriptorum. Tertium denique Decretalistarum seu Decretalium Interpretum genus est, qui fere ipsis Decretalibus, sive Juri Canonico scripto inhærent; nec nisi raro ex ipsis Decretalium primis fontibus vel historiis sensum Decretalium quærunt vel investigant.

Glossographi. Hujus generis famosissimi sunt, qui vulgo Glossographi dicuntur, eo quod ad singula Capitula suas Glossas sive breves annotationes aut expositiones apposuerint.

Quæ circa hos notanda. Circa Glossographos attendendum, quod præterquam nimium inhærendo litteræ Decretalium, prout per fragmenta per Raymundum, aliosve Collectores sunt relatæ, verum sensum Decretalium sæpius non sint assecuti, nonnullos etiam graves errores incaute nimis immiscuerint.

Exempli gratiâ ad Cap. 8. *de transactionibus*, verbo *necessaria*, dicit: „ Sacramentum vero Baptismi in necessitate a quocumque recipi potest, „ dummodo in forma Ecclesiæ conferatur. Et etiam *Pœnitentia*: Nam „ confiteri possunt quicumque in necessitate, juxta illud *Confitemini alterutrum peccata vestra* „.

Ad Cap. 6. ℵ *de celebrat. Missarum*, verbo *Sanguinis veritatem*, proponit tres sententias de præsentia Cor-

poris & Sanguinis Christi in Eucharistia, quasi æque probabiles, & indifferentes, quarum tertia aperte hæretica est hæc: *Tertia dicit, quod remanet substantia panis & vini, & sub eadem specie est Corpus Christi.*

Et ad Cap. 24. *eod. tit.* verbo *fermentato*, probare videtur sententiam Hugonis, *quod si quis conficeret de fermentato pane in Ecclesia Occidentali, nihil fieret*; qui est error manifestus.

Hæc pauca vice speciminum proposita sat ostendunt, maturo discretionis judicio glossas Juris Canonici esse legendas. Qui plura, tum in glossis Decreti Gratiani, tum Decretalium & aliarum Corporis Canonici partium errata in unum collecta videre velit, consulat libellum, cui titulus: *Collatio Censuræ in Glossas Juris Canonici jussu Pii V. Pontificis anno* 1572. *edita, cum iisdem Glossis, Gregorii XIII. mandato, anno* 1580. *recognitis & approbatis.*

Alii veteres Decretalium commentatores. Huic generi Auctorum annumerari quoque possunt veterum multorum, ut Joannis-Andreæ, Innocentii IV. Panormitani, Cardinalis Florentini sive Francisci Zabarellæ, aliorumque in Decretales, & alias Juris Canonici partes vel commentaria vel paratitla, quæ longum esset hic enumerare.

Institutiones Lanceloti. Ex his utiliores incipientibus videntur institutiones Joannis Pauli Lanceloti, præsertim cum notis Joannis Doujatii, in quibus multa breviter & nervose ad hodierni juris notitiam supplentur & adjiciuntur.

Adjecta est & huic editioni ejusdem Doujatii brevis historia Juris Canonici, aliaque nonnulla per modum appendicis, quæ Juris Canonici Tironibus non parum subservire possunt.

Alii proliziores Recentiorum commentarii. Provectioribus subservire possunt prolixiores Decretalium Commentarii, atque inter cæteros Henrici Canisii commentarii in Decretales; item Prosperi Fagnani; necnon quæ passim hic studiosorum manibus teruntur paratitla Andreæ Vallensis; circa quæ tamen nonnulla observanda sequente paragrafo proponemus.

§. IV.

Observanda circa Decretalium Commentatores; & specialiter circa Paratitla Andreæ Vallensis.

Quemadmodum, ut supra notavimus, libri Decretalium & sequentes Corporis Canonici partes potissimum forensia prosequuntur, & pro judicialibus causis decidendis promulgati sunt, ita quoque Commentarii Decretalium præcipue circa judicialia & forensia occupantur. Prima observatio.

Unde Andreas Vallensis in sua ad Paratitla Decretalium præfatione monet, quod ad *forensia negotia* hæc paratitla seu *institutiones potissimum accommodare voluerit.*

Quapropter de his Decretalium Commentatoribus jure merito dici posset, quod de Canonibus nimirum, qui ad lites judiciaque præcipue valent, dixisse fertur Joannes Salisberiensis Episcopus Carnutensis ad sanctum Thomam Cantuariensem: *Quis a Lectione Legum aut etiam* CANONUM *compunctus surgit.*

Merito proinde suadendum Clericis, ut si hujusmodi Decretalium Commentariis, pro notitia Juris Canonici, studere velint, illorum Lectionem, aliorum Librorum, v. g. Sacræ Scripturæ, aut Sanctorum Patrum, vel sanctorum Canonum Lectione ita temperent, ut non plane aridi, totique forenses, ac veri Spiritus Ecclesiastici expertes reddantur.

Ulterius hi Commentatores dum potissimum circa judicialia & forensia occupantur, non satis distinguere solent inter forum externum & internum; sæpiusque licita pronuntiant, quæ quidem in foro fori impugnari, aut irritari nequeunt; at in foro poli, id est, in foro conscientiæ sæpius illicita sunt. Secunda reflexio.

Exemplum sit, quod Vallensis ait titulo de *Institutionibus* §. 2. *num.* 8. quod Vicarius, Sede vacante, instituit præsentatos a Patronis; *imo etiam uni ex præsentatis gratificari potest*, id enim si de

si de foro fori intelligatur; sive quod si unice duobus Præsentatis Vicarius *gratiam* sive favorem fecerit, institutio in foro fori impugnari non possit, verum est; modo institutus capax sit. At in foro poli sive conscientiæ nullus *gratificationi* locus est; sed Vicarius in electione duorum Præsentatorum omni favore & gratificatione exclusis, eum instituere debet, quem omnibus attentis judicaverit Ecclesiæ bonum esse instituendum.

Tertia reflexio. Ad hæc dum Decretalium illi Interpretes unice fere materiam Beneficiorum tractant in ordine ad forense judicium; facile contingit, ut Beneficia potissimum attendant quoad temporalia; quippe quæ pene sola sunt, ob quæ super Beneficiis Ecclesiasticis contentiones & litigia oriantur & moveantur.

Hinc frequenter vilem ac indignam de Beneficiis Ecclesiasticis imprimunt ideam, quasi primum ac principale in Beneficiis esset ipsum temporale; atque a majori vel minori Beneficiorum temporali emolumento, aut mundano honore eis annexo magis vel minus essent æstimanda; ideoque nonnumquam de Beneficiis non secus ac de re aliqua profana & temporali ratiocinautur.

Hinc illa apud Andream Vallensem titulo, *ut Ecclesiastica Beneficia sine diminutione conferantur*, *num.* 3. quod pensio Beneficio conferendo imponi possit *in permutatione Beneficiorum*, *ratione* INÆQUALITATIS, *si Beneficium alterum alteri* PRÆPONDERET.

Et ad tit. *de rerum permutatione*, *num.* 3. cum locutus esset de Beneficiorum permutatione, addit: „ Sic quoque aliæ „ res Ecclesiasticæ cum aliis item Ec„ clesiasticis permutari possunt, etiam „ *addito pretio ad æqualitatem fructuum* „ *& redituum compensandam* „.

Non hæc aliam ideam imprimunt, quam Beneficia instar rerum temporalium esse pretio coæquanda, atque in permutatione Beneficiorum id maxime attendendum, ut æqualitas fructuum utrimque servetur, quemadmodum in rerum temporalium commercio servari justitia requirit.

Has compensationes inæqualitatis fructuum non esse justam causam exigendi pensionem, easque a Simoniaca labe non esse immunes, abunde ostendi in Tractatu *de Simonia circa Beneficia*, *& Pensionibus*, *Tom.V. parte* 2. *cap.* 4. §. 4. *pag.* 515. hujus editionis.

Quidni eidem ideæ, nimirum quod Beneficia non satis considerent tamquam ministeria Ecclesiæ, quæ Clericos ad laborandum & militandum in militia Christi adstringunt, adscribautur, quod cum Vallensi ad titulum *de peculio Clericorum num.* 2. communiter tradunt Decretalium Commentatores, scilicet tamquam propria Clericorum bona *quasi-Patrimonialia* censeri: „ quæ Clerici „ acquirunt ratione Clericalis ordinis „ vel officii, sed aliâ ratione quam „ Beneficii, veluti celebrando, concio„ nando, confessiones audiendo, Vica„ riæ temporali deserviendo, aut alias „ similes actiones spirituales exercendo„.

„ Cum vero, pergit Vallensis, bo„ norum patrimonialium *plene sint Do*„ *mini*, perinde ut Laici suorum, de „ iis etiam liberrime, quantum volunt „ & cui volunt donare, aut alio quo„ vis modo, sive inter vivos, sive ul„ timâ voluntate disponere possunt. „ Idem dicendum, ait, de quasi-Pa„ trimonialibus „.

Nonne hæc aperte evincunt, ab his auctoribus Beneficia Ecclesiastica non satis considerari, ut ministeria & officia Ecclesiæ, quæ Clericos ad militandum in militia Christi, & laborandum in vinea Domini adstringunt; & quorum intuitu ipsis tamquam laborantibus & militantibus temporalia subministrantur juxta illud Christi, *dignus est* OPERARIUS *mercede suâ*. Si enim eam de Beneficiis ideam haberent, facile viderent, nullas decimas, vel alia, cujuscumque generis temporalia Clericis ratione Beneficiorum dari, nisi intuitu laboris & operæ; adeoque illa, quæ *quasi-patrimonialia* vocant, ab his non distingui: cum & illa Clericis dentur ut Ecclesiæ Ministris laborantibus. Vide citatum tra-

ctatum de *Simonia Tom. V. part.1. cap.* 7. §. 4. *pag.* 464.

Ex eadem de Beneficiis Ecclesiasticis idea profluere videtur, quod sæpius citatus Vallensis, asserit titulo de testamentis §. 5. *num.* 8. „ quod Clericus „ ex proventibus sui Beneficii donare „ possit intuitu sanguinis suis consan„ guineis, si egeant, ad decentem eorum „ sustentationem, considerata qualitate, „ quam tales acquirunt per promotionem „ ejus, qui donat, ad aliud Beneficium „ vel dignitatem. Crescit enim, inquit, „ Clerici promotione etiam consangui„ neorum dignitas; & in gradu non „ sufficeret eis ad decentem sustenta„ tionem, quod ante sufficere poterat„.

Nonne hæc eam præferunt de Beneficiis & dignitatibus Ecclesiasticis pessimam illam ac nocentissimam ideam; quasi illa non tantum suos possessores, sed & eorum consanguineos ad honores mundanos elevarent; atque his sustinendis convenientes seculi opes essent necessariæ; quo nihil a mente Ecclesiæ magis alienum; quæ ministros suos a seculi vanitate, & mundanis honoribus plane alienos esse vult; illudque ut profiteantur in ipsa Clericalis Tonsuræ susceptione (quâ primum servitio Ecclesiæ nomen dant) præcipit, & verbis, atque ipsis ritibus manifeste exponit.

Et quidem vi hujus professionis tenentur Clerici omnes in quacumque etiam Episcopali dignitate constituti cavere, ne in toto vitæ genere quid appareat, *Quod non simplicitatem, Dei zelum*, VANITATUM CONTEMPTUM *præ se ferat*, ut loquitur Synodus Tridentina *sess.* 25. *cap.* 1. *de reformat.*

Ex quo manifestum est, quam alienum sit a mente Ecclesiæ, quod non tantum Clerici, sed & eorum consanguinei pro qualitate Beneficii aut dignitatis, etiam dignitate mundanâ crescere censerentur.

De hac Ecclesiæ mente optime conscii sanctissimi quique Episcopi ac Pontifices sollicite cavebant, ne consanguineis suis se extollendi, suamque secundum seculum conditionem augendi occasionem præberent.

Pulcherrima in hanc rem, & utinam omnium Ecclesiasticorum cordibus altissime impressa! est Epistola Clementis IV. ad Petrum Grossum fratrem suum data; quam hic totam inserere, nec inutile, nec ingratum fore credidi.

Epistola Clementis IV. de non promovendis aut ditandis consanguineis.

CLEMENS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI, *dilecto filio Petro Grosso de Sancto Ægidio salutem, &c.* „ Multis de nostra promotione gaudentibus, „ nos soli sumus qui certius immensi„ tatem oneris experimur: & idcirco „ quod aliis gaudium, nobis metum „ subministrat & fletum. Sane ut sci„ as qualiter his auditis debeas esse. „ Neque enim quod nos vehementer „ humiliat, debet nostros extollere: „ maxime cum honor hujus seculi mo„ mentaneus sit, & sicut ros transeat „ matutinus: nec ad nos te, nec fra„ trem tuum, vel ex aliis nostris ali„ quem venire volumus, sine nostro „ speciali mandato. Quia spe suâ fru„ stratos, si secus venire præsumerent „ oporteret redire confusos. Sed nec „ in tuæ sororis nuptiis gradum quæ„ ras propter nos altiorem: nec enim „ nos haberes propitios, nec in aliquo „ adjutores. Si tamen eam filio mi„ litis simplicius desponsaveris, in tre„ centum Libris Turonensibus tibi pro„ ponimus subvenire. Et si altiora quæ„ siveris, nec a nobis denarium spe„ res unum, & hoc ipsum secretissi„ mum esse volumus, & tibi & ma„ tri solummodo notum esse. Illud et„ iam scias, quod nullum nullamque „ de sanguine nostro sub nostræ subli„ mationis obtentu, inflare volumus; „ sed tam Mobiliam quam Cæciliam „ illos viros habere volumus, quos „ haberent, si essemus in simplici Cle„ ricatu. Sibyllam visita, & dic ei „ quod locum non mutet, sed rema„ neat apud Susam, & omnem matu„ ritatem, & habitus honestatem ob„ servet, & preces nobis pro aliquo „ non præsumat assumere. Nam & „ ei, pro quo fierent, essent inutiles: „ & ipsi, qui rogaverit, damnosæ. Et

„ si

„ si forte per aliquos ex hac causa mu-
„ nera offerantur, ea respuat, si vult
„ nostram gratiam retinere. Saluta
„ matrem & fratres: non scribimus
„ tibi, nec familiaribus nostris sub
„ Bulla, sed sub piscatoris sigillo, quo
„ Romani Pontifices in suis secretis
„ utuntur „.

Conforme Judicium Adriani VI. Quam alienum fuerit a mente Adriani VI. quod consanguineorum dignitas a dignitate Pontificali, ad quam erat provectus cum proportione cresceret; eaque de causa plura in ipso ex Ecclesiæ thesauris conferre liceret, clamant vitæ ipsius acta, in quibus inter alia refertur, quod nonnullos sibi non remoto affinitatis gradu conjunctos, qui spe celsioris fortunæ e Germania pedibus Romam venerant, verbis severioribus exceperit, singulosque sagis laneis & frugi viatico donatos, pedibus in patriam redire jusserit.

Nepoti quoque unum satis tenue Beneficium habenti, aliud opulentius adjungere noluit; illud continuo habens in ore: *Ecclesias Sacerdotibus, non Sacerdotes Ecclesiis ornare se velle*.

Idem Judicium Marcelli II. Quid de Marcello II. qui Pontifex factus consanguineos suos nec in Urbem venire permisit, Fratris sui filios in Urbe morantes a nemine salutari voluit; raro in publicum prodire, nec sericis vestibus uti permisit. Quin & rogatus ut in Palatium adduci possent, respondit: *Quid illis cum Palatio? Idne patrimonium eorum esse judicatis?*

Quarta reflexio. Notissimum est, cum hoc, tum præcedenti seculo nonnullos Theologos ad tantam in moralibus laxitatem fuisse prolapsos, ut tandem eo pene deventum esset, teste Cardinale Bonâ, *ut fere liceret, quidquid luberet*. Notum quoque est, plurima in Decretalibus, aliisque Corporis Canonici partibus occurrere, quæ Canonistis & Theologis sunt communia.

Hinc nonnulli e recentioribus Decretalium Commentatoribus in eas materias incidentes, etiam e Theologis illis laxioribus quosdam consuluerunt, eâque occasione eorum nonnulla laxioris disciplinæ principia suis quoque Commentariis inseruerunt.

Exempla plura suppeditant Andreæ Vallensis Paratitla in Decretales.

Et quidem titulo de *præscriptionibus, paragr. 3. num.* 3. sequutus Leonardum Lessium aperte ipsum *probabilismum* omnium laxitatum fontem proponit.

Cum enim dixisset, ad præscriptionem, *juris* CLARI *ignorantiam quidem non prodesse*, sed aliud dicendum esse de ignorantia juris vere dubii, pro ratione subjungit: „ Quia quando jus „ est *vere dubium*, id est, de quo utrimque multorum sunt sententiæ, „ licet in praxi utramlibet sequi sententiam, perinde ac si clarum jus „ esset, Lessius 2. *de Instit. cap. 6. „ disput.* 5. *num.* 16. „ Hæc ille.

Quid evidentius quam hunc Auctorem occasione hujus Theologi incidisse in eam opinionem sive apertum *probabilismum*, qui omnibus laxitatibus viam aperit.

„ Cum enim nulla fere sit veritas „ moralis (verba sunt Prosperi Fagnani *ad Cap.* NE INNITARIS *„ de Constitut.*) quæ plausibili aliquâ „ ratione oppugnari non possit, nulli „ dubium est, *quin omnis regula morum possit everti ex libertate opinandi*, non modo in præceptis humanis, verum etiam in divinis & naturalibus; dum de ipsis interdum „ non occurrunt nobis rationes demonstrativæ: *Unde his temporibus eo res „ producta est*, ut nullus fere sit articulus in moralibus, in quo non sit „ varietas vel contrarietas opinionum: „ adeo ut in solo opere non ita pridem impresso Resolutionum moralium Antonii Dianæ, numerentur „ in unum collectæ quæstiones supra „ ter mille cum opinionibus, & Auctoribus pro utraque parte affirmantibus, aut ambas esse probabiles, „ aut unam probabilem, & alteram „ probabiliorem, & in quibus fere omnibus agitur de peccato mortali: „ ut de Sacramentis, de Censuris, de „ Votis, de Jejunio, de Restitutione, „ &

„ & aliis hujusmodi, quæ complectuntur universam fere materiam ad forum conscientiæ pertinentem. Quem scribendi morem passim observant „ & alii plures ex recentioribus Theologis. Quare, pergit idem Fagnanus, „ hæc doctrina probabilitatem videtur „ fovere veluti QUAMDAM LIBERTATEM CONSCIENTIÆ, ac proinde magnopere indigere dexterâ Dei, & „ Beatissimi Romani Pontificis provisione, ne venenum jam plus nimio „ dilatatum ulterius serpat „.

Deinde prædictus Canonista, quod generalibus terminis dixit, specialibus exemplis demonstrare pergit eo loco, ubi agit de „ innumeris fere opinionibus falsis, verba ejus sunt, temerariis & scandalosis, quæ ex libertate „ eligendi quascumque opiniones probabiles, *tamquam ex Equo Trojano* „ in dies prodeunt, & quamplurimæ „ pallio probabilitatis tectæ traduntur „ in Scriptoribus nostri temporis, quæ „ revera non sunt tolerandæ „.

Hæc Fagnanus. Qui pluribus ex laxioribus illis propositionibus ibidem relatis, tandem laudare non dubitat quemdam Jurisconsultum, *quod hic rotundis*, ut ait, *verbis affirmet*, USUM PROBABILITATUM ESSE COMMENTUM DIABOLI, AD ENERVANDAM VIM PRÆCEPTORUM.

Deinde prosequitur, ac ibidem fusissime tum a ratione, tum ex jure, eam opinandi libertatem seu probabilismi destruit; stabilitque regulam jure naturali notissimam, & apertissime traditam in *cap.* 12. ꝟ *de homicidio* & *cap.* 5. ꝟ *de Clerico excommunicato minist.* nimirum: *quod in dubiis semitam debemus eligere tutiorem*; vel quod idem est: *In dubiis via est eligenda tutior*.

Hic pariter ostenditur, quam opportune, ut Juris Tirones a *probabilismo* sibi caveant, insertus sit discursus Cardinalis De Aguire solidissime probabilismum evertens.

Hæc aliaque, quæ facile Lectori occurrent sub iis titulis, qui Theologis & Canonistis sunt communes, sat evincunt laxiores Theologos, ad quos & frequenter remittit, ab hoc Auctore fuisse adhibitos.

De hoc Lectorem monitum velim, non eo fine exempla reflexionum generalium e paratitlis hisce fuisse petita, quod in aliorum Commentariis similia, imo & plura non occurrerent; sed quia scio, hæc paratitla præ aliis Commentariis studiosis Juris esse specialiter nota & familiaria. Quare ex paratitlis Vallensis desumpta sint exempla.

FINIS TOMI OCTAVI.